

Blair. 260.

Edwyn Stewart Murray

THE BOOK OF
COMMON PRAYER,

ſc. ſc.

IN WELSH AND ENGLISH.

LLYFR
GWEDDI GYFFREDIN,

A GWEINYDDIAD Y

SACRAMENTAU,

A

DEDDFAU A DEFODAU ERAILL YR EGLWYS.

YN OL ARFER

Eglwys Hoegr:

YNGHYD A'R

PSALLWYR, NEU PSALMAU DAFYDD.

RHYDYCHEN:

ARGRAPHEDIG YN ARGRAPHDY Y BRIFYSGOL,

TROS Y GYMDEITHAS ER TAENU GWYBODAETH GRISTIONOGOL.

Ar werth yn eu Llyfrdy yn *Northumberland Avenue, Charing Cross, Llundain.*

M DCCC LXXXIII.

1938
JAN 10 1938

BANNAU Y LLYFR HWN.

Y Rhagymadrodd.

Am Wasanaeth yr Eglwys.

Am Seremoniau, paham y diddymwyd rhai, ac y cedwir eraill.

Y Drefn pa wedd y gosodir darllain y Psallwyr.

Y Drefn pa wedd y gosodir darllain y rhan arall o'r Ysgrylhyr Lân.

Tafennau o'r Llitheiau a'r Psalmaa priod.

Y Calendar, gyd â Thafien y Llitheiau.

Tafennau a Threfnau y Gwyliau a'r Ymptydau trwy'r holl flwyddyn.

Tafien i gael Dydd Pasg hyd y flwyddyn 1899 gyfrifedig.

Tafien arall i'r unrhyw.

Tafien o'r Gwyliau symmudol, dros ddeng mlynedd a deugain.

Tafien o'r unrhyw, yn ol yr amryw ddyddiau y geill y Pasg ddigwydd arnynt.

Tafien i gael Dydd Pasg o'r Flwyddyn 1900 hyd y Flwyddyn 2199 gyfrifedig.

Tair Tafien Gyffredin i gael y Llythyren Sul a Lleocdd y Prifiau yn y Calendar.

Trefn y Weddi Foreol.

Trefn y Weddi Bryduhawnol.

Credo Sant Athanasius.

Y Litani.

Gweddiau a Diolchiadau ar amryw achosion.

Y Colectau, yr Epistolau, a'r Efangylau, a arferir trwy'r Flwyddyn.

Trefn Gweinyddiad Swpper yr Arghwydd, neu y Cymmun Bendigaid.

Gweinyddiad Bedydd Cyhoedd Plant bychain, i'w arfer yn yr Eglwys.

Gweinyddiad Bedydd Neillduol Plant mewn Tai gartref.

Gweinyddiad Bedydd y rhai a fo mewn Oedran addfedach.

Y Catecism.

Trefn Confirmasiwn.

Ffur Gweinyddiad Prïodas.

Y Drefn i ymweled â'r Claf.

Cymmun y Claf.

Trefn Claddedigaeth y Marw.

Diolweh Gwragedd ar ol esgor Plant.

Y Commnasiwn, neu Gyhoeddiad Digofaint a Barnedigaethau Duw yn erbyn Peehaduriaid.

Y Psallwyr, neu Psalmaa Dafydd.

Ffuriau o Weddi i'w harfer ar y Môr.

Ffur Gwedd i'r Ugeinfed o Fehefin.

Y XXXIX. Erthyglau Crefydd, a'u Tafien.

Y RHAGYMADDODD.

DOETHINER Eglwys *Loegr*,
 er pan gyntaf y lluniwyd iddi
 Liturgi Gyhoeddol, ydoedd, cadw cyf-
 swng y ddau eithaf, na byddai rŷ
 gyth i wrthod, na rhŷ hyblyg i oddi-
 ef. cyfnewid arni. Canys megis o'r
 naill du y mae Prawf sathredig yn
 dangos, dyfu o amrywiol anghy-
 mrysderau, lle y cyfnewidiwyd heb
 fod llanghenraid eglur yn peril y peth-
 au trwy bwyll da a sefydlaidd; a'r
 rhael hynt gan mwyaf yn amlach,
 a dwysach na'r drygau a amcanwyd
 eu diwygio drwy y cyfryw newid-
 iad; felly, o'r tu arall, yn gymmiant
 a bod Ffuriau gosodedig o Wasan-
 aeth Duw, a'r Ddefodau, a'r Seremoni-
 au gosodedig i'w harier ynddo, yn
 bethau rhesymol, a newidiadwy, ac
 a gyfestr eu bod felly; rheswm yw
 eu newid a'u hail weddu ar ddwys a
 phwysfawr ystyr, yn ol ag y bo am-
 ryw angen yr amseroedd a'r achlys-
 urau yn gofyn, modd y gwelo Gwŷn
 o Awdurdod o amser hwygilydd fod
 yn rheidiol neu yn fuddiol. Fel hyn
 y gwelwn ganiattâu o'r Eglwys yn
 Nheyrnasiad amrywiol Dywysogion
 o gofiadwriaeth bendigedig, er am-
 ser y Diwygiad, ar lawm a dwys
 ystyriau yn ei chynmelli i hynt,
 wneuthur y cyfryw newidiadau
 mewn rhyw bethau ag a farwyd yn
 eu priod amseroedd yn gymmws;
 eithr fel y bu yn wastad safadwy yr
 holl Rannau cyfannol a hantodol o
 honi yn un hyd heddyw (yn gystal
 yn y defnyddiau pennaf ag yn ei
 llunlaethiad a'i threfn) ac y safant
 etto yn gadarn ac yn ddiysgog, er
 yr holl anturiau ofer, a rhuthrau
 rhychwyllt a wnaed i'w herbyn gan
 nai anwastad, a ddangosant bob
 amser ychwaneg o aereh i'w bewily-
 ys a'u helw neillduol, nag i'r ddyled
 aydd arnynt i'r cyffredin.

Trwy ba foddion anaddas, ac i
 ba ddibenion drwg, y daeth bwrw
 heibio arfer y Liturgi (er ei bod yn
 orchymynedig trwy Gyfreithiau'r
 Deyrnas, y cyfryw na ddiddymwyd
 erioed etto; dros amseroedd y di-
 weddar gythrwf anneddydd, rhŷ
 bysps yw i'r byd, ac nid oes gen-
 nym ewillys yma i'w hadgoffân.
 Kiithr pan, ar ddedwydd Adferiad

ei Fawrhydd, yr oedd tobygol, ym-
 mhlith pethau eraill, y dychwelai
 hefyd ar unwaith arfer y Liturgi
 (canys erioed ni ddiddymwyd hi
 trwy Gyfraith) oni wnaid cais cyf-
 lym i'w rhagflaenu hi; y rhai a'i
 gwnaethant yn fwyaf rhan o'u goreh-
 wyl dan y gamwysg ddiweddar i
 ddwyn y werin i ddiflasu arni hi,
 a kanfuant y pertbynai iddynt, am
 a dalai eu cymmeriad da, a'u helw
 (oddi eithr iddynt rwydd-gydnabod
 eu llamryfusedd, yr hyn beth an-
 hawdd iawn dwyn y cyfryw wŷr i'w
 wneuthur) a'u llawn egni wrthladd
 ei dwyn hi i fewn eilwaith. A thu
 ag at hynt y taened ar led llaw
 o Lyfrau bach yn erbyn y Llyfr
Gweddli Gyffredin; yr adriwyd yr
 hen Wrthresymiau, ac yr arddod-
 wyd rhai o newydd ychwaneg nag
 a wnaethid o'r blaen, fel yr âi yn
 unchwydd eu nifer. Ar fyr, llawer
 taer-ymgals a wnaethwyd at ei ras-
 usaf Fawrhydd, am gael adchwillo'r
 Llyfr dywededig, a chael newid ynddo,
 ac ychwanegu atto'r cyfryw
 bethau a dybygid yn gymmws er
 esmwythdra i dyner Gydwybolau;
 yr hyn beth ein Harglwydd Frenhin,
 o'i ddawiol duedd i reddi boddion-
 rwydd teyn bellt a thurw reswra
 y gellid disgwyl i'w Ddeiliaid oll, e
 ba hygoedd bynnag, yn rhydd-
 rasol a ganiattaodd.

Yn yr hon ail Olygiad ni a ym-
 roisom i gadw yr unrhwy bwyll a
 welwn ei harferu ar y cyff-dyb achos
 yn y cyn-amseroedd. Am hynt, o'r
 amrywiol newidiau a ddygwyd ger
 ein bron, bwriasom heibio cynnifer
 oll yn gystal a dywysent adwydd
 ar eu hol (megis yn dirgel daro ar
 ryw Athrawiaeth gosodedig, neu ryw
 Ddefod ganmoladwy yn Eglwys
Loegr, neu yn hytrach holl Eglwys
 Gatholig Crist) a'r cyfryw na ar-
 wyddocent ddin, eithr oeddynt
 lwyrr-wagsaw a gorwag. Ond y cyf-
 ryw newidiadau a ddygwyd attom
 (gan bwy bynnag, dan ba rith, neu
 i ba berwyl bynnag) a welom ar ryw
 fesur yn lleol a buddiol, nynt o wir
 barodwydd ewillys a ymfoddlon-
 asom ynddynt; nid o herwydd ein
 cymmell trwy nerth dad i hynt.

Y RHAGYMDRODD.

i'n hargyoeiddi y gorfyddai gwneuthur y newidiadau dywededig: canys llawn ddiogel yw gennym yn ein meddyliau iac wele ai yma yn proffesu hynny i'r byd oll nad yw'r Llyfr, megis yr ydoedd o'r blaen wddi ei sefydlu trwy Gyfraith, yn cynnwys ynddo ddim yngwrthwyn-eb i Air Duw, nac i Athrawiaeth iachus, na dim na allo Gŵr duwiol â chydwybod dda ei arfer ac ymddarostwng iddo, ac o'a ellir ei law- amddiffyn yn erbyn pwy bynnag a'i gwrthwynebo; os caniatteir iddo Gymmeriad cyfiawn a theg, y cyfryw o wir iawnder cyffredin a'r a ddylid ei roddi i bob Ysgrifenedau Dynion, yn enwedig y cyfryw a osodir allan trwy Awdurdod, ac hyd yn nod i'r Cyfieithiadau rhagoraf o'r Ysgrhythyr Lân ei hun.

Am hynny ein diben cyffredinol ni yn hyn o waith ydoedd, nid boddioni nac un blaid nac arall yn ueb rhyw un o'u gofynion anrhesymol; ond gwneuthur yr hyn i'r eithaf o'n deallidwriaeth ni, a ddirnadasom a dueddai fwyaf at ddi-ffyniad Heddwch ac Undeb yn yr Eglwys, i beri Parch, ac i annog i Dduwioldeb a Defosiwn ynghy- boedd Wasanaeth Duw; ac i dorri ymaith achlysur oddi wrth y sawl a geisiant ganllaw i wrthddadlennu a chynhennu yn erbyn Liturgi'r Eglwys. Ac am a berthyn i'r amrywi- iadau oddi wrth y Llyfr cyntaf, pa un bynnag ai trwy Gyfnewidiad, Ychwanegiad, neu fodd arall, gwas- anaethel hyn o gyfrif yn gyffredin- ol; Gwnaethpwyd y rhan fwyaf o'r Cyfnewidiadau, naill ai, yn gyntaf, er manylach gyfarwyddo'r Gwein- idogion ar bob rhan o Wasanaeth Duw; a hyn a wneir yn bennaf yn y Calendar a'r Rubric: neu, yn ail, er adrodd yn briodolach ryw eiriau neu ddywediadau a arferwyd gynt, trwy aferydd cysonach i dafodiaith yr amserau presennol, ac er mwyn egluro yn amlycach ryw eiriau a dywediadau eraill a ddygent ar- wddoldeb amwys, neu a oeddynt agored i gam-gymmeriad: neu, yn

drydydd, er adrodd yn gywirach y cyfryw rannau o'r Ysgrhythyr Lân, a ddoded o fewn y Liturgi, y rhai yn awr a drefnwyd i'w darllain: yn enwedig yn yr Epistolau a'r Efa- ngyliau, ac amrywiol leoedd eraill, yn ol Cyfieithiad diweddaf y Bibl: a barnwyd yn gynaliusur ychwanegu yn eu gweddus leoedd, ryw Wedd- iau, a Ffuriau o Ddiolch wedi eu cynhywso i achlysurau priodol: yn bennodol, i'r sawl y sydd ar y Môr, gyd â Gwasanaeth am Fedydd y sawl sy mewn oedran addfedach; yr hwn er nad oedd mor angenrheid- iol pan luniwyd y Llyfr cyntaf, er hynny, o herwydd cynnyddiad Sect yr Anabaptistiaid, a ymlusgodd i'n mysg ni trwy beurhydd-did yr am- s-roedd diweddar, a aeth yr awrhu yn angenrheidiol, ac a all fod yn fuddiol rhag llaw i fedyddio Pri- orion yn ein Plaw-wledydd trwm, ac eraill a droer i'r Frydd. Od oes a ddeisyrio gyfrif hyspysach o bob Cyfnewidiad yn un rhan o'r Liturgi, cymmered y boen i gydgymanharu'r Llyfr hwn â'r cyntaf: nid oes am- meu na chaiff welod yn eglur yr achos a oedd o'r Cyfnewid.

A chan i ni ymeginio fel hyn i dalu ein dyledswydd yn hyn o Orch- wyl pwysfawr, megis dau olwg Duw, ac i gymmeradwyo ein pardeb yn y peth thyd a oedd ynom, i gydwy- bodau pawb oll; er bod yn hyspys i ni mai amhosibl yw boddioni pawb pan fo'r fath amrywiaeth o athrylith, o fympwy, ac o briodol- tw yn y byd ac nad allwn ddiscwyl y bydd i wfr o ysprydoedd terfysgas, gorphwylus, a chynryniog, ym- foddioni i ddim o'r dull yma a ellir ei wneuthur gan neb arall ond ganddynt hwy eu hunain: er hynny i gyd, y mae gennym obaith da am a gyftwynir yma, ac a holwyd yn ddi- wyd iawn ac a gymmeradwywyd gan Gymmanfeydd y ddwy Dalaith, y derbynir ei h-tyd ac y cymmerir yn dda gan gymanifer oll o Feibion Eglwys *Low* ac sy sobr, heddygol, a gwir gydwybodua.

AM WASANAETH YR EGLWYS.

NI bu erioed ddim wedi ei ddy-
chymmygu mor ddiball, neu
wedi ei gyfnerthu mor gadarn, trwy
synwyr aya, yr hwn mewn yspaid
amser ni's llygrwyd: megis, ym
mhlith pethau eraill, y mae'n eglur
ddigon wrth y Gweddau Cyfredin
yn yr Eglwys, y rhai a elwir yn
sathredig, *Gwasanaeth Duw*; bon-
edd a dechreuad cyntaf pa rai, pe
ehwllid am danynt ym mysg gwaith
yr hen Dadau, fo geid gweled nad
ordeiniwyd y Gwasanaeth hwnnw,
ond er arian daionus, ac er iawwr
ddyrehtol Duwioldeb. Canys
hwynt-hwy a drefnasant y matter
felly, fel y darllenid yr holl Ffifl
drosto (neu y rhan fwyaf o hono)
unwaith yn y flwyddyn: gan ari-
eannu wrth hynny, fod i'r Gwyr Llên,
ac yn enwedig i'r sawl a fyddent
Weinidogion y Gynulleidfia, allu
(trwy fynydd ddarlain a myfyrio
ar Air Duw) fod wedi ymgythroi i
Iduwioledeb, a bod hefyd yn gym-
hwysach i annog eraill, trwy Ddysg-
eiddaeth iachus, i'r un peth, ac i allu
gorthrechau dadi y rhai a wrthwy-
nebant y Gwirionedd. Ac ym mholl-
ach, fel y gallai'r bobl trwy glywed
beunydd ddarlain yr Ysgrhythyr Lân
yn yr Eglwys) gynyddu yn was-
tad fwyfwy mewn gwybodaeth am
Dduw, a dyfod i garu yn wresochach
ei wir Greidd ei.

Ond, er ys talu o flynyddoedd, y
darfu newidlo, torri, ac esgeuluso i'r
dduwiole a'r wddus Drefn yma o
waith yr hen Dadau, trwy blannu
i mewn yn ei lle Historlau ambheus;
Legondau, lliaws o Attebion, Gwersi,
Adwersi gweigion, Coffadwriaethau,
a Seneddolion; fel yn gyfredinol
pan ddechreuad un llyfr o'r Ffifl,
cyn darfod darllain tair neu bedair
pennod o hono, y cwbl ond hynny
a adewid heb ei ddarlain. Ac yn y
wedd hon y dechreuidd llyfr *Esay*
yn yr *Adfent*, a llyfr *Genesis* yn
Septuagesima; oithr eu dechreu a
wneid yn unig, heb orphen eu darl-
lain byth. A'r un fflunod yr arferid
am y llyfrau eraill o'r Ysgrhythyr
Lân. A chyd â hynny, lle mynnai
S. Paul, fod dywedwyd y cyfryw iaith
wrth y bobl yn yr Eglwys, ag a
allent hwy ei deall, a chaffael llesad
o'i chlywed; y Gwasanaeth yn yr
Eglwys hon o *Loegr* (er ys llawer
o flynyddoedd) a ddarllenwyd yn
Lladin i'r bobl, yr hwn nid oedd-

ynt hwy yn ei ddeall; ac felly yr
oeddynt yn unig yn elywed a'u
elustiau, ond eu calonnau, a'u hys-
pryd, a'u meddwl, oedd yn ddiad-
eilad oddi wrtho. Ac heb law hyn-
ny, er darfod i'r hen Dadau ddis-
parthu'r Psalman yn saith ran, a
phob un o honnynt a elwid *Nocturn*;
yn awr, er yn ddiweddar, ychydig
o honnynt a ddywedid beunydd, rau
eu mynych ad-ddywedyd, gan adael
heilbio y gweddill yn hollol. Gyd â
hynny, nifer ac anhawsdra y Rhe-
olau y rhai a elwid y *Pie*, ac am-
rywiol gyfnewidiau y Gwasanaeth,
oedd yr achos, fod mor galed ac mor
rhwysrus droi at gyfnodau'r Llyfr
yn unig; fel yn fynydd o amser y
byddai mwy o drafferth yn ehllwio
am y peth a ddarllenid, nag yn ei
ddarlain wedi ei gaffael.

Felly wrth ystyried yr anghyf-
leusdra hwnnw, fe a osodir yma y
cyfryw Drefn, fel y diwygir yr un-
rhyw bethau. Ac, er mwyn parol-
rwydd yn y matter yma, y fynnwyd
Calendar i'r diben hwnnw, yr hwn
sydd eglur a hawdd ei ddeall; ym
nha un (hyd y gellid,) y gosodwyd
allan wedd i ddarlain yr Ysgrhythyr
Lân, fel y gwnele pob peth mewn
Trefn, heb wahana un darn o honi
oddi wrth ei gilydd. Ac, oblegid
hyn, y torrwyd ymaith Anthemau,
Respondau, Infinitoriau, a chyfryw
wag bethau amherthynasol, ag
oedd yn torri cwrw cyfan ddarllen-
iad yr Ysgrhythyr.

Ktto, gan nad oes fodd amgen na
byddo angenrheidiol bod ymbell
Reol; am hynny y gosodwyd yma
ryw Reolau, y rhai, megis nad ydynt
ond ychydig o nifer, felly y maent
yn rhwydd, ac yn hawdd eu deall.
Wrth hynny mae i chwli yma Drefn
am Weddio, ac am ddarlain yr Ys-
grhythyr Lân, yn gwbl gyson a
meddwl ac amcan yr hen Dadau, ac
o lawer yn fwy llesol a chymmwys
nâ'r un yr oeddid yn ddiweddar yn
ei harfer. Y mae'n fwy llesol, o
achos bod yma'n gadu allan llawer
o bethau, o ba sawl y mae rhai heb
fod yn wir, rhai yn ambheus, rhai yn
wag ac o ofer-goel; ac nid ydys yn
ordeinio darllain dim ond pur wir
Air Duw, yr Ysgrhythyr Lân, neu'r
cyfryw a seilir arni yn eglur: a hyn-
ny yn y cyfryw iaith a Threfn ag y
sydd esmwythaf a hawsaf eu deall

AM SEREMONIAU.

gan y Darllenwyr, a'r Gwrandawyr. Y mae hefyd yn fwy cymmwys, yn gystal o herwydd ei fyrrd, ac o herwydd eglured ei Drefn, ac o herwydd bod y Rheolau yn ychydig o nifer, ac yn hawdd.

A lle bu cyn hyn amrywlaeth mawr wrth ddywedyd a chanu yn yr Eglwys o fewn y Deyrnas hon, rhai yn canlyn Arfer *Salisbury*, rhai Arfer *Hereford*, rhai Arfer *Bangor*, rhai Arfer *Erfraig*, a rhai eraill Arfer *Lincoln*: yn awr o hyn allan ni bydd i'r holl Deyrnas ond un Arfer.

Ac yn gymmaint ag na ellir gosod dim allan gan mwyaf mor eglur, ag na chyfoda petruser wrth ymarfer o hono: i ostegu pob cyfryw amrafael (o chyfyd yr un) ac am benderfynu pob rhyw betruser ynghylch y modd a'r wedd y mae deall, a gwneuthur, a chwblhau pob peth a gynhwysir yn y Llyfr hwn; y cyfryw a tyddont yn cymmyrd dim mewn gwahanol foddion, a ant at Esgob yr Esgobaeth, yr hwn wrth ei ddoethineb a rydd drefn er llonyddu a heddyhe'r ddadi, trwy na byddo'r drefn honno yn wrthwyneb i ddim a'r y sydd yn y Llyfr hwn.

Ac o bydd Esgob yr Esgobaeth mewn dim petruser, yna eie a all anfon am byspysrwydd at yr Arch-Esgob.

ER bod yn osodedig, fod pob peth a'r a ddiarllenir ac a genir yn yr Eglwys, yn yr Iaith *Gymraeg*, er mwyn adeiladu'r Gymulleidda: er hynny nid ydys yn meddwl pan ddywedo neb Blygain a Gosper gartref, na ddioben eie eu dywedyd ym iaith iaith bynnag a ddeallio.

A phob Offeiriad a Diacon sydd rwyngedig i ddywedyd beunydd y Foreol a'r Brydnhawol Weddi, naill ai yn neillduol, ai ar osteg, oddi eithr bod rhwystr arnynt trwy glefyd, neu o ran achos arall tra angenrheidiol.

A'r Curad, sef y Periglor, a fo yn gwasanaethu ym mhob Eglwys blwyf neu Gapel, ac eie gartref, heb luddias rhesymol arno, a ddywed y Gwasanaeth hwnnw yn yr Eglwys blwyf neu'r Capel lle y bo eie yn gwasanaethu; ac a bair ganu eloeh iddo amser cynhesur, cyn y dechreu, modd y gall'o'r bobl ddyfod i wrando Gair Duw, ac i weddio gyd ag ef.

AM SEREMONIAU,

PAHAM Y DIDDYMMWYD RHAI, AC Y CEDWIR ERAILL.

O'R Seremoniau arferedig yn yr Eglwys, ag y bu eu codiad o ordlnhâd dyn, dychymmygwyd rhai ar y cyntaf o feddwl duwiol, ac i berwyl da; eithr trowyd hwynt o'r diwedd i wagedd ac ofer-gael: eraill a ddaethant i fewn i'r Eglwys trwy Ddefosiwn amhlhwyllog, ac o zel heb wybodaeth; ac o herwydd cyddwyn a hwynt ar y cyntaf, cynnyddasant i'w cam-arferu fwyfwy beunydd; a'r rhai hyn a haeddasant, nid yn unig oblegid eu hanes, ond hefyd oblegid iddynt ddallu'r bobl yn ddirtawr, a chaddung Gogoniant Duw, eu torri ymaith, a'u bwrw heibio'n llwyr: y mae eraill, y rhai er eu dychymmygu gan ddyn, etto gwelwyd yn dda eu cadw, er mwyn Trefn weddus yn yr Eglwys (i'r hyn beth y dychymmygwyd hwy gyntaf) nid yn llai, nag o herwydd eu bod yn gwasanaethu or Adeiladaeth, at yr hwn medd yr Apostol y dylid cyfeirio pob peth a wneir yn yr Eglwys.

Ac er nad yw cadw neu esgeuluso Seremoni, o hono ei hun, ond peth diysyr; etto nid bai bychan yngolwg Duw, yw troseddau a thorri Urd a Rheolaeth gyffredin, trwy gyndynrwydd a dirmyg. *Gwneir pob peth yn eieh mysg* (medd S. Pauli mewn *Trefn weddiad a ddadwy*. Yr hon Drefn nid eiddo'r werin ei gosod; am hynny na chynmored neb arno, ac na ryfyg-d, na threfnu, na newid un Osodedigaeth gyhoedd neu gyffredin o fewn Eglwys Grist, ond y sawl a elwir ac a awdurdodir yn gytreithlawn i hynny.

A chan fod yn awr amryw feddyllau gan bobl o'n hamser ni, hyd pan dybygo rhai yn beth pwyslawr mewn Cydwybod, ymado a'r tippyn llaiaf o'u Seremoniau, y maent i'ly wedi ymroddi i'w hen Ddefodau; y mae rhai hefyd, o'r tu arall, a'u gwyn yn gymmaint ar bob ambeuthun, fel y chwenychent newyddu pob peth, a dirmygant yr hen gym-

AM SEREMONIAU.

bellied, na fydd dim wrth eu lodd hwy ond y sy newyddbeth: gwelwyd yn gymmws, naedrychid cym-maint am foddiau a boddloni yr un o'r ddwyblaid, ag ar wneuthur wrth fodd Duw, ac ar les pob un o honynt hwy. Ac etto, fel na rwystrer neb a allir ei ddelloni â Rheswm eglur, gosodir i lawr yma Achosion pen-nodol, paham y bwriwyd ymaith rai o'r Seremoniau arferedig, a phaham y cynhelir ac y cedwir eraill etto yn mhellach.

Rhai a fwrwyd ymaith, oblegid cymnyddasai eu gorllanw a'u hamlder yn y dyddiau diweddaraf hyn, hyd onid aethai eu baich yn anodd-etafwy; am y rhai y ewynodd *S. Austin* yn ei amser ef, cymnyddu eu rhifedi mor ddifawr, hyd onid oedd cyflwr y bobl Gristionogol yn waeth o'u piegid nag eiddo'r Iuddewen. Ac eie a gynglorodd fwrw ymaith y fath iau a baich, tra gwasanaethai'r amser i wneuthur hynny yn ddistaw heb derys. Eithr beth a ddywedaasai *S. Austin*, po gwelais i'r Seremoniau a arferid yn ddiweddar yn ein plith ni, i'r rhai nid oedd y llawr a arferid yn ei amser et i'w eystadlu? Cymmaint oedd gorllawn llawr ein Seremoniau, a bagod o honynt mor dywyll, hyd pan oedd-ynt yn dyfysgu ac yn tywyllu, yn hytrach nag yn mynegi ac yn gosod allan Ddaioni Crist i ni. Heb law hyn i gŵd, nid Cyfraith seremoniaidd yw Eifengyl Grist (fel yr oedd rhan fawr o Gyfraith *Moses*) eithr Crefydd i wasanaethu Duw, nid ynghaethiwyd cyfelyblaeth, neu gysgod, eithr yn rhyddid yr Ys-ryd; gan ymfoddloni i gymmifer o Seremoniau ag a wasanaethu i Drefn weddaidd, a Rheolaeth ddudiol; a'r cyfryw ag a ydynt cymmws i gyff-rôl pŵl reddwl dyn i gofio ei ddy-leswydd i Dduw, trwy ryw arwydd eglur ac amlwg i'w adeiladaeth. Ym mhellach etto: Yr achos pwysfawr-occaf o ddiddymu rhai Seremoniau, ydoedd eu cam-arfer hwy cyn bellied, mewn rhan o herwydd dall-ineb gan-grefyddol y rhai anghyw-rant ac amysgedig, ac mewn rhan trwy annigonol gybydd-dra'r cyf-ryw a geisient eu helw a'u hudd eu hunain, yn hytrach na Gogouiant Duw; fel nad oedd bayach fodd i symmud y cam-arferau, a'r peth etto yn sefyll.

Eithr yn awr, am y rhai ond antur a rwystrir, o herwydd cadw etto rai o'r hen Seremoniau: os ystyriant nad yw bosibl cymal Trefn a Rheolaeth heddychol yn yr Eglwys heb rai Seremoniau, eint yn lawdd wel-ed, fod achos cyfreithlawn iddynt newid eu meddyliau. Ac os mawr ganddynt fod yr un o'r rhai hen yn sefyll, ac yn well ganddynt lunio'r cwbl o newydd, eithr gan iddynt ganiattâu mai cymhwys yw cael rhyw Seremoniau; diau, lle gellir yn dda arfer yr hen, nid oes fodd idd-ynt wrth reswm argyoceddi yr hen, yn unig am eu bod yn hen, heb ddatguddio eu gwall synwyr eu hun-ain: canys os felly y mae, hwy a ddylent roddi parch iddynt o her-wydd eu llenieddrwydd, os mynnant ddangos fod yn heftach ganddynt Undeb a Chyd-gordiad, na Newid-iaidau, a Newydd-wfoniau, yr hyn (cymhellied ag y gall hynny gyttuno â gosod allan Efydd Grist) y sydd bob amser i'w oehelyd. Ym mhell-ach etto; i'r cyfryw ni bydd achos cyfawn i felo ar y Seremoniau a ad-awyd: canys maeis y bwriwyd allan y rhai a gam-arferid fwyaf, ac a oeddynt yn iaich ar Gydwybodau dynion heb achos; felly'r lleill a ged-wir er mwyn Rheolaeth a Threfn, ac a ellir (ar achosion cyfawn) eu ham-gennu a'u newidio, am hynny nid yd-ynt i'w barnu yn un-fri â Chyfraith Dduw. Ym mhellach drachefn; Nid fnt Seremoniau tywyll nac atafar, ond rhai a osodir allan fel y gallio pob dyn ddirmad beth y maent yn ei arwyddocâu, ac i ba ddefnydd y maent yn gwasanaethu; fel nad rhaid fawr ohi y cam-arferid hwy rhag llaw, fel y lleill o'r blaen. Ac wrth wneuthur parch, nid f'm yn condemnio un Genedl arall, nac yn gosod dim, namyn i'u Cenedl ein hun yn unig: canys cynhesur yw yn ein barn ni, fod i bob Gwlad ar-feru'r cyfryw Seremoniau a welant hwy yn oreu i ddyrchafu Anrhydd-odd a Gogouiant Duw, a thebyceaf i ddwyn eu pobl i Fuchedd berdaith a dauwl, heb nac Amryfusedd na Choel-grefydd; a dodi o honynt ymaith bethau eraill a ganfyddant o amser bwy gilydd yn fwyaf eu cam-arferu, maeis yn fynych y dig-wydd ar amrywiol foddion, mewn Dynion Wledydd yn Ordubadau Dynion.

Y DREFN PA WEDD Y GOSODIR DARLLAIN Y

PSALLWYR.

Y Psallwyr a ddarllenir drosto unwaith bob mis, fel y gosodir yno, ar Foreol a Phrydnhawol Weddi; eithr yn *Chwefor* y darllenir yn unig hyd yr wythfed dydd ar hucain neu'r nawfed ar hucain or mis.

A lle y mae i *Ionawr, Mawrth, Mai, Gorphenhaf, Awst, Hydref a Rhagfwr*, un ar ddeg ar hucain o ddyddiau bob un, fe a ordeiniwyd fel darllain y dydd diweddaf o'r misoedd hynny, y Psalmau a ddarllenwyd y dyddi o'r blaen, fel y gallor Psalmau ddechreu drochefu y dydd cyntaf o'r mis a fyddion caulyn.

A lle y cyfeunir y bedwaredd Psalm ar hymnheg ar ol cant yn ddiwy ran ar hucain, a'i bod yn rhy hir i'w darllain ar unwaith, fe

a drefnwyd na bo darllain uwch law pedair neu bump o'r rhannau hynny ar un amser.

Ac ar ddiwedd pob Psalm, a phob cyfryw ran o'r bedwaredd Psalm ar hymnheg ar ol cant, dyweder yr Emyn yma,

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab : ac i'r Yspryd Glân ;

Mis yr oedd ym y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad : yn oes oesoedd. Amen.

Noduch, fod y Psallwyr yn canlyn Dosparthiad yr *Hebraid*, a chyfieithiad arferedig y Llad *Cymraeg*, oddi eithr amryw ychwanegiadau yn y drydedd Psalm ar ddeg a'r bedwaredd ar ddeg, y rhai a argrephir rhwng cromfachau.

Y DREFN PA WEDD Y GOSODIR DARLLAIN Y RHAN

ARALL O'R YSGRYPHYR LAN.

YR Hen Destament a osodwyd yn Llithoedd cyntaf ar Foreol a Phrydnhawol Weddi; ac felly y rhan fwyaf o hono a ddarllenir unwaith bob blwyddyn, fel y gosodir yn y Calendar.

Y Testament Newydd a osodwyd ynail Llithoedd, ar Foreol a Phrydnhawol Weddi, ac a ddarllenir drosto mewn trefn bob blwyddyn ddwywaith, unwaith yn y Bore, ac unwaith yn y Prydnhawol, heb law'r Epistolau a'r Efaungylau; oddi eithr y Datguddiad, o'r hwn y gosodwyd yn unig ryw Llithoedd appwyntiedig ar ddiwedd y blwyddyn, a rhai Llithoedd Priod appwyntiedig ar amrywol Wyliau.

Ac i wybod pa Llithoedd a ddarllenir bob dydd, edrych am y dydd o'r Mis yn y Calendar canlynol; ac yno y ceir y Pennodau a'r rhannau o Bennodau a ddarllenir yn Llithoedd ar Foreol a Phrydnhawol Weddi, oddi eithr y Gwyliau Symudol yn unig, y rhai nid ydynt yn y Calendar; a'r Ansymudol. lle y gadewir gwagle yng Ngholefn y Luthiau. Y Luthiau Priod i'r holl ddyddiau hynny a zeir yn Nhaflen y Llithoedd Priod.

Os dyweder Gweddî Brydnhawol ar ddwy o weithiau gwahanol yn yr un lle o addolau ar unrhyw Sul (odd eithr Sul y bo iddo ddewis o ail Luthiau, fel yr appwyntir yn bendant yn y Dafen), gall yr ail Lith ar yr ail waith fod, yn ol doethineb y Gweinidog, yn unrhyw

Bennod o'r pedair Efengyl, neu unrhyw Lith appwyntiedig yn Nhaflen y Luthiau allan o'r pedair Efengyl.

Ar achlysuron, i'w cymmeradwyo gan yr Ordinari, fe ellir, gyd â'i gydsyniad ef, ddarllen Llithoedd eraill yn lle y rhai a appwyntir yn y Calendar.

A rhaid yw nodi yma; Pa bryd bynnag y byddo Psalmau neu Llithoedd Priod wedi eu gosod, yna'r Psalmau a'r Llithoedd a appwyntier yn y drefn gyffredin yn y Psallwyr a'r Calendar (o byddant yn rhai gwahanol) a adewir heibio am yr amser hwnnw.

Noder hefyd; Ar achlysuron i'w happwyntio gan yr Ordinari, y gellir, gyd â'i gydsyniad ef, arferyd Psalmau eraill yn lle y rhai a appwyntir yn y Psallwyr.

Os bydd i unrhyw Dydd Gwyl yr appwyntiwyd iddo Llithoedd yn y Dafen, ddigwydd syrthio ar Sul ag a fydd yn Sul cyntaf yn Adfent, Dydd Pasg, Dydd y Sulgwyn, neu Sul y Brindod, darllenir y Llithoedd appwyntiedig i'r cyfryw Sul; ond os syrth efe ar ryw Sul arall, gellir darllen y Llithoedd naill ai am y Dydd Sul neu am y Dydd Gwyl, yn ol doethineb y Gweinidog.

Rhaid yw nodi hefyd, y bydd i'r Colect, yr Epistol, a'r Efengyl, a appwyntier am y Sul, wasanaethu dros yr holl wythnos ganlynol, lle ni's trefnwyd yn amgenach yn y Llyfr hwn.

¶ LLITHIAU

*Neillduol neu briodol, i'u darllain ar Foreol a Phrydnhawrol Weddi,
ar y Suliau, a Gwyliau eraill, trwy'r holl Flwyddyn.*

¶ LLITHIAU PRIOD I'R SULIAU.

	PLYGAIN.	GOSPER.
<i>Suliau yr Adfent.</i>		
Cyntaf	Esay ————— 1	Esay ————— 2 neu Esay ————— 4 a. 2
Ail	————— 5	————— 11 i a. 11 .. ————— 24
Trydydd	————— 25	————— 26 .. ————— 28 a. 5 i a. 19
Pedwerydd ..	————— 30 i a. 27	————— 32 .. ————— 33 a. 2 i a. 23
<i>Suliau gwedi Nadolig Crist.</i>		
Cyntaf	————— 35	————— 38 .. ————— 40
Ail.....	————— 42	————— 43 .. ————— 44
<i>Suliau gwedi'r Ystwyll.</i>		
Cyntaf	————— 51	————— 52 a. 13 a 53 .. ————— 54
Ail.....	————— 55	————— 57 .. ————— 61
Trydydd	————— 62	————— 65 .. ————— 66
Pedwerydd ..	Job ————— 28	Job ————— 28 .. Job ————— 29
Pummed	Diarheb. — 1	Diarheb. — 3 .. Diarheb. — 8
Chweched ...	————— 9	————— 11 .. ————— 15
<i>Septuagesima.</i>		
1 Lith.	Gen. — 1 a 2 i a. 4	Genesis — 2 a. 4 .. Job ————— 36
2 Lith.	Dat. — 21 i a. 9	Dat. — 21 a. 9 (i 22 a. 6)
<i>Sexagesima.</i>	Genesis — 3	Genesis — 6 .. Genesis — 8
<i>Quinquagesima.</i>	————— 9 i a. 20	————— 12 .. ————— 13
<i>Y Garanys.</i>		
<i>Y Sul</i>		
Cyntaf	———— 19 a. 12 i a. 30	———— 22 i a. 20 .. ————— 23
Ail.....	———— 27 i a. 41	———— 23 .. ————— 32
Trydydd	———— 37	———— 39 .. ————— 40
Pedwerydd ..	———— 42	———— 43 .. ————— 45
Pummed	Exodus — 3	Exodus — 5 .. — Exod. 6 i a. 14
Chweched ..		
1 Lith.	———— 9	———— 10 .. ————— 11
2 Lith.	Matth. — 26	Luc — 19 a. 28 .. — Luc 20 a. 9 (i a. 21)
<i>Dydd Pasg.</i>		
1 Lith.	Exodus — 12 i a. 29	Exodus — 12 a. 29 .. Exodus — 14
2 Lith.	Dat. — 1 a. 10 i (a. 19)	Ioan — 20 a. 11 .. Dat. — 5 (i a. 19)
<i>Suliau gwedi'r Pasg.</i>		
Cyntaf—		
1 Lith.	Num. — 16 i a. 36	Numeri — 16 a. 36 .. Numeri 17 i a. 12
2 Lith.	1 Cr. — 15 i a. 29	Ioan — 20 a. 24 (i a. 30)
Ail.....	Num. — 20 i a. 14	Numeri — 20 a. 14 .. Numeri — 21 a. 10 (i 21 a. 10)

LLITHIAU PRIOD I'R SULIAU.

	PLYGAIN.	GOSPER.
<i>Suliau gwedi'r Pasg.</i>		
Trydydd	Numeri — 22	Numeri — 23 neu Numeri — 24
Pedwerydd ..	Deut. — 4 i a, 23	Deuter. — 4 a, 23 .. Deuter. — 5 (i a, 41)
Pummed	— 6	— 9 .. — 10
<i>Y Sul gwedi'r Dyrchafael.</i>	— 30	— 34 .. Josua — 1
<i>Y Sulgwyn.</i>		
1 Lith.	— 16 i a, 18	Esay — 11 .. Ezeziel — 36 a, 25
2 Lith.	Rhuf. — 3 i a, 18	Galatiaid — 5 a, 16 .. Act. — 18 a, 24 i (19 a, 21)
<i>Sul y Drindod.</i>		
1 Lith.	Esay — 6 i a, 11	Genesis — 18 .. Gen. — 1 a 2 i a, 4
2 Lith.	Dat. — 1 i a, 9	Ephes. — 4 i a, 17 .. Matthew — 3
<i>Suliau gwedi'r Drindod.</i>		
1	Josua — 3 a, 7 i a, 15 (a, 15)	Josua — 5 a, 13 i a, 21 .. Josua — 24 (a, 21)
2	Barn. — 4	Barn. — 5 .. Barn. — 6 a, 11
3	1 Sam. — 2 i a, 27	1 Samuel — 3 .. 1 Sam. — 4 i a, 19
4	— 12	— 13 .. Ruth — 1
5	— 15 i a, 24	— 16 .. 1 Samuel — 17
6	2 Samuel — 1	2 Sam. — 12 i a, 24 .. 2 Samuel — 18
7	1 Chroniel — 21	1 Chroniel — 22 .. 1 Chron. 23 i a, 21
8	— 29 a, 9 i a, 29	2 Chroniel — 1 .. 1 Bren. — 3
9	1 Bren. — 10 i a, 25	1 Bren. — 11 i a, 15 .. — 11 a, 26
10	— 12	— 13 .. — 17
11	— 18	— 19 .. — 21
12	— 22 i a, 41	2 Bren. — 2 i a, 16 .. 2 Bren. 4 a, 8 i a, 38
13	2 Bren. — 5	— 6 i a, 24 .. — 7
14	— 9	— 10 i a, 32 .. — 13
15	— 18	— 19 .. — 23 i a, 31
16	2 Chroniel — 36	Neh. — 1 a 2 i a, 9 .. Nehemiah — 8
17	Jeremi — 5	Jeremi — 22 .. Jeremi — 35
18	— 36	Ezeziel — 2 .. Ezeziel — 13 i a, 17
19	Ezeziel — 14	— 18 .. — 24 a, 15
20	— 34	— 37 .. Daniel — 1
21	Daniel — 3	Daniel — 4 .. — 5
22	— 6	— 7 a, 9 .. — 12
23	Hosea — 14	Jŵel — 2 a, 21 .. Jŵel — 3 a, 9
24	Amos — 3	Amos — 5 .. Amos — 9
25	Mich. — 4 a 5 i a, 8	Michah — 6 .. Michah — 7
26	Habacuc — 2	Habacuc — 3 .. Sephaniah — 3
27	Pre. — 11 a 12	Hag. — 2 i a, 10 .. Malachi — 3 a 4

Noda.— Fod i'r Llythoedd appwyntiedig yn y Dafen neho am y Seithfed Sul ar hugan wedi'r Drindod, gwel en darllen bob amser ar y Sul nesaf o flaen yr Adfent.

Os bydd trydydd Gwasanaeth ar Sulian, gall yr ail Lith am y Gwasanaeth hwnnw fod yn unrhyw Bennod o'r pedair Efengyl, neu unrhyw Lith appwyntiedig yn y Calendar allan o'r pedair Efengyl, yn ol doethineb y Gweinidog; oddi eithr ar y Sulian hynny i ba rai y mae dewis o ail Lithian wedi cael en happyndia yn bendant yn y Dafen uchod.

LLITHIAU PRIOD I'R DDYDIAU GWYLION.

	PLYGAIN.	GOSPER.
<i>St. Andreas.</i> 1 Lith. 2 Lith.	Esay ————— 54 Ioan ——— 1 a, 35 i a. 43	Esay ————— 65 i a. 17 Ioan ——— 12 a. 20 i a. 42
<i>St. Thomas.</i> 1 Lith. 2 Lith.	Job ————— 42 i a. 7 Ioan ——— 20 a. 19 i a. 24	Esay ————— 35 Ioan ——— 14 i a. 8
<i>Nadolig Crist.</i> 1 Lith. 2 Lith.	Esay ————— 9 i a. 8 Luc ————— 2 i a. 15	Esay ——— 7 a. 10 i a. 17 Titus ——— 3 a. 4 i a. 9
<i>St. Stephan.</i> 1 Lith. 2 Lith.	Genesis ——— 4 i a. 11 Act. ————— 6	2 Chron. — 24 a. 15 i a. 23 Act. ————— 8 i a. 9
<i>St. Ioan Efwang.</i> 1 Lith. 2 Lith.	Exodus ——— 33 a. 9 Ioan ——— 13 a. 23 i a. 36	Esay ————— 6 Datgudd. ——— 1
<i>Dydd y Gwiriontaid.</i> 1 Lith.	Jeremi ——— 31 i a. 18	Baruch — 4 a. 21 i a. 31
<i>Dydd yr Enwaediad.</i> 1 Lith. 2 Lith.	Genesis ——— 17 a. 9 Rhuf. ——— 2 a. 17	Deuter. ——— 10 a. 12 Coloss. — 2 a. 8 i a. 16
<i>Ystwyll.</i> 1 Lith. 2 Lith.	Esay ————— 60 Luc ——— 3 a. 15 i a. 23	Esay ——— 49 a. 13 i a. 24 Ioan ——— 2 i a. 13
<i>Troad St. Paul.</i> 1 Lith. 2 Lith.	Esay ——— 49 i a. 13 Galatiaid ——— 1 a. 11	Jeremi ——— 1 i a. 11 Act. ——— 26 i a. 21
<i>Puredigaeth Mair Ffymu.</i> 1 Lith.	Exodus ——— 13 i a. 17	Haggai ——— 2 i a. 10
<i>St. Matthias.</i> 1 Lith.	1 Sam. — 2 a. 27 i a. 36	Esay ——— 22 a. 15
<i>Cyfarchiad ein Har- gwyddes.</i> 1 Lith.	Genesis ——— 3 i a. 16	Esay ——— 52 a. 7 i a. 13
<i>Dydd Merchur y Lladwr.</i> 1 Lith. 2 Lith.	Esay ——— 59 i a. 13 Marc ——— 2 a. 13 i a. 23	Jonah ——— 3 Heb. ——— 12 a. 3 i a. 18
<i>Dydd Llun cyn y Pasg.</i> 1 Lith. 2 Lith.	Galarnad ——— 1 i a. 15 Ioan ——— 14 i a. 15	Galarnad ——— 2 a. 13 Ioan ——— 14 a. 15.
<i>Dydd Mawrth cyn y Pasg.</i> 1 Lith. 2 Lith.	Galarnad ——— 3 i a. 34 Ioan ——— 15 i a. 14	Galarnad ——— 3 a. 34 Ioan ——— 15 a. 14
<i>Dydd Merchur cyn y Pasg.</i> 1 Lith. 2 Lith.	Galarnad ——— 4 i a. 21 Ioan ——— 16 i a. 16	Daniel ——— 9 a. 20 Ioan ——— 16 a. 16
<i>Dydd Iou cyn y Pasg.</i> 1 Lith. 2 Lith.	Hosea ——— 13 i a. 15 Ioan ——— 17	Hosea ——— 14 Ioan ——— 13 i a. 36
<i>Gwener y Croglth.</i> 1 Lith. 2 Lith.	Genesis ——— 22 i a. 20 Ioan ——— 18	Esay ——— 52 a. 13 a 53 1 Petr. ——— 2
<i>Nos Pasg.</i> 1 Lith. 2 Lith.	Zechariah ——— 9 Luc ——— 23 a. 50	Hosea ——— 5 a. 8 i a. 4 Rhuf. ——— 6 i a. 14
<i>Dydd Llun Pasg.</i> 1 Lith. 2 Lith.	Exodus ——— 15 i a. 22 Luc ——— 24 i a. 13	Coniad ——— 2 a. 10 Matthew ——— 23 i a. 10

LLITHIAU PRIOD I'R DYDDIAU GWYLION.

	PLYGAIN.	GOSPER.
<i>Dydd Mawrth Pasg.</i> 1 Lith. 2 Lith.	2 Bren. — 13 a. 14 i a. 22 Ioan ————— 21 i a. 15	Ezeciel ————— 37 i a. 15 Ioan ————— 21 a. 15
<i>St. Marc.</i> 1 Lith.	Esay ————— 62 a. 6	Ezeciel ————— 1 i a. 15
<i>St. Phylip a St. Iago.</i> 1 Lith. 2 Lith.	————— 61 Ioan ————— 1 a. 43	Zechariah ————— 4
<i>Dydd y Dyrchafael.</i> 1 Lith. 2 Lith.	Daniel — 7 a. 9 i a. 15 Luc ————— 24 a. 44	2 Bren. ————— 2 i a. 16 Hebraid ————— 4
<i>Dydd Llun y Sul-gwyn.</i> 1 Lith. 2 Lith.	Genesis ————— 11 i a. 10 1 Corinth. — 12 i a. 14	Nurn. — 11 a. 16 i a. 31 1 Corinth. — 12 a. 27 a 13
<i>Dydd Mawrth y Sul-gwyn.</i> 1 Lith. 2 Lith.	J5el ————— 2 a. 21 1 Thess. — 5 a. 12 i a. 24	Michah ————— 4 i a. 8 1 Ioan ————— 4 i a. 14
<i>St. Barnabas.</i> 1 Lith. 2 Lith.	Deuter. ————— 33 i a. 12 Act. ————— 4 a. 31	Nahum ————— 1 Act. ————— 14 a. 8
<i>St. Ioan Fedd.</i> 1 Lith. 2 Lith.	Malachi ————— 3 i a. 7 Matthew ————— 3	Malachi ————— 4 Matthew ————— 14 i a. 13
<i>St. Petr.</i> 1 Lith. 2 Lith.	Ezec. — 3 a. 4 i a. 15 Ioan — 21 a. 15 i a. 23	Zechariah ————— 3 Act. — 4 a. 8 i a. 23
<i>St. Iago.</i> 1 Lith. 2 Lith.	2 Bren. ————— 1 i a. 16 Luc — 9 a. 51 i a. 57	Jcr. ————— 26 a. 8 i a. 16
<i>St. Bartholomew.</i> 1 Lith.	Gen. — 23 a. 10 i a. 13	Deutero. — 18 a. 15
<i>St. Matthew.</i> 1 Lith.	1 Bren. ————— 19 a. 15	1 Chroniel — 29 i a. 20
<i>St. Mihangel.</i> 1 Lith. 2 Lith.	Genesis ————— 32 Act. — 12 a. 5 i a. 18	Daniel ————— 10 a. 4 Datgudd. — 14 a. 14
<i>St. Luc.</i> 1 Lith.	Esay ————— 53	Eccles. ————— 38 i a. 13
<i>St. Simon a St. Judas.</i> 1 Lith.	————— 23 a. 9 i a. 17	Jer. — 3 a. 12 i a. 19
<i>Holl Saint.</i> 1 Lith. 2 Lith.	Doeth. ————— 3 i a. 10 Heb. 11 a. 23 a 12 i a. 7	Doeth. — 5 i a. 17 Datgudd. — 19 i a. 17

PSALMAU PRIOD AT DDYDDIAU PENNODOL.

	PLYGAIN.	GOSPER.		PLYGAIN.	GOSPER.
<i>Dydd Nadolig Crist.</i>	Psaln. 19	Psaln. 89	<i>Dydd Pasg.....</i>	Psaln. 2	Psaln. 113
.....	45	110	57	114
.....	85	132	111	118
<i>Dydd Merchur y Lludr.</i>	6	102	<i>Dydd y Dyrchafael.</i>	8	24
.....	32	130	15	47
.....	33	143	21	108
<i>Dydd Gwener y Croglith.</i>	22	69	<i>Y Sulgwyn.....</i>	48	104
.....	40	88	63	145
.....	51

Y CALENDAR, GYD A THAFLEN Y LLITHIAU.

IONAWR SYDD IDDO XXXI. O DDYDDIAU.

		BOREOL WEDDI.		PRYDNH. WEDDI.	
		LLITH GYNTAF.	AIL LITH.	LLITH GYNTAF.	AIL LITH.
1	A	<i>Enwaeddiad.</i> —			
2	b	Gen.— i. i a. 29	Matth. i. a. 18	Genesis i. a. 20 (i ii. a. 4	Act. ——— i.
3	c	—— ii. a. 4	—— ii.	—— iii. i a. 20	—— ii. i a. 22
4	d	—— iii. a. 29 i (iv. a. 16	—— iii.	—— iv. a. 16	—— ii. a. 22
5	e	—— v. i a. 28	—— iv. i a. 23	v. a. 28 i vi. a. 9	—— iii.
6	f	<i>Ystryll.</i> —			
7	g	Genesis vi. a. 9	Matth.—iv. a. 23 (i v. a. 13	—— vii.	—— iv. i a. 32
8	A	Lucian, O. a M. Genesis—— viii.	v. a. 13 i a. 33	—— ix. i a. 20	iv. a. 32 i v. a. 17
9	b	—— xi. i a. 10	—— v. a. 33	—— xii.	—— v. a. 17
10	c	—— xiii.	—— vi. i a. 19	—— xiv.	—— vi.
11	d	—— xv.	vi. a. 19 i vii. a. 7	—— xvi.	—— vii. i a. 35
12	e	—— xvii. i a. 23	—— vii. a. 7	—— xviii. i a. 17	—— vii. a. 35 i (viii. a. 5
13	f	Hilari, E. a C. Gen. xviii. a. 17	—— viii. i a. 18	xix. a. 12 i a. 30	viii. a. 5 i a. 26
14	g	—— xx.	—— viii. a. 18	—— xxi. i a. 22	—— viii. a. 26
15	A	—— xxi. a. 33 i (xxii. a. 30	—— ix. i a. 18	—— xxiii.	—— ix. i a. 23
16	b	—— xxiv. i a. 29	—— ix. a. 18	xxiv. a. 29 i a. 52	—— ix. a. 23
17	c	—— xxiv. a. 52	—— x. i a. 24	xxv. a. 5 i a. 19	—— x. i a. 24
18	d	Prisca, F. a M. Gen. xxv. a. 19	—— x. a. 24	—— xxvi. i a. 18	—— x. a. 24
19	e	—— xxvi. a. 18	—— xi.	xxvii. i a. 30	—— xi.
20	f	Ffabian, E. a M. Gen. xxvii. a. 30	—— xii. i a. 22	—— xxviii.	—— xii.
21	g	Agnes, F. a M. Gen. xxix. i a. 21	—— xii. a. 22	—— xxxi. i a. 25	—— xiii. i a. 26
22	A	Vincent, D. a M. Gen. xxxi. a. 36	—— xiii. i a. 24	—— xxxii. i a. 22	—— xiii. a. 26
23	b	—— xxxii. a. 22	—— xiii. a. 24 (i a. 53	—— xxxiii.	—— xiv.
24	c	—— xxxv. i a. 21	—— xiii. a. 53 (i xiv. a. 13	xxxvii. i a. 12	—— xv. i a. 30
25	d	<i>Troad S. Paul.</i> —			
26	e	Genesis xxxvii. (a. 12	—— xiv. a. 13	—— xxxix.	—— xv. a. 30 i (xvi. a. 16
27	f	—— xl.	—— xv. i a. 21	—— xli. i a. 17	—— xvi. a. 16
28	g	—— xli. a. 17 i (a. 53	—— xv. a. 21	—— xli. a. 53 (i xlii. a. 25	—— xvii. i a. 16
29	A	—— xlii. a. 25	—— xvi. i a. 24	—— xliii. i a. 25	—— xvii. a. 16
30	b	—— xliii. a. 25 i (xliiv. a. 14	—— xvi. a. 24 (i xvii. a. 14	—— xliiv. a. 14	—— xviii. i a. 24
31	c	—— xlv. i a. 25	—— xvii. a. 14	—— xlv. a. 25 (i xlii. a. 8	—— xviii. a. 24 i (xix. a. 21

Y CALENDAR, GYD A THAFLEN Y LLITHIAU.

CHWEFROR SYDD IDDO XXVIII. o DDYDDIAU.

AC YM MROB ELWYDDYN NAID XXIX. o DDYDDIAU.

		BOREOL WEDDI.		PRYDNH. WEDDI.	
		LLITH GYNFAP.	AIL LITH.	LLITH GYNFAP.	AIL LITH.
1	d	—Ympryl. Gen. xlv. a. 26 (i xlvii. a. 13	Matthew xviii. (i a. 21	Gen. xlvii. a. 13	Act. xix. a. 21
2	e	Par. Mair For.	— xviii. a. 21 (i xix. a. 3	—	— xx. i a. 17
3	f	Blasius, E. a. M. Genesis xlviii.	xix. a. 3 i a. 27	Genesis — xlix.	— xx. a. 17
4	g	— 1.	— xix. a. 27 (i xx. a. 17	Exodus — i.	— xxi. i a. 17
5	A	Agatha, F. a. M. Exodus — ii.	— xx. a. 17	— — — — — iii.	xxi. a. 17 i a. 37
6	b	— iv. i a. 24	— xxi. i a. 23	— iv. a. 27 i v. (a. 15	— xxi. a. 37 i (xxii. a. 23
7	c	— v. a. 15 i (vi. a. 14	— xxi. a. 23	— vi. a. 28 i (vii. a. 14	— xxii. a. 23 (i xxiii. a. 12
8	d	— vii. a. 14	— xxii. i a. 15	— viii. i a. 20	— xxiii. a. 12
9	e	— viii. a. 20 (i ix. a. 13	— xxii. a. 15 (i a. 41	— ix. a. 13	— xxiv.
10	f	— x. i a. 21	— xxii. a. 41 (i xxiii. a. 13	— x. a. 21 & xl.	— xxv.
11	g	— xli. i a. 21	— xxiii. a. 13	xli. a. 21 i a. 43	— xxvi.
12	A	— xli. a. 43 i (xlii. a. 17	— xxiv. i a. 23	— xlii. a. 17 (i xiv. a. 10	xxvii. i a. 18
13	b	— xiv. a. 10	— xxiv. a. 29	— xv. i a. 22	— xxvii. a. 18
14	c	Falentin, E. a. M. Exod. xv. a. 22 i (xvi. a. 11	— xxv. i a. 31	— xvi. a. 11	xxviii. i a. 17
15	d	— xvii.	— xxv. a. 31	— xviii.	— xxviii. a. 17
16	e	— xix.	— xxvi. i a. 31	— xx. i a. 22	Libuf. — — i.
17	f	— xxi. i a. 18	— xxvi. a. 31 (i a. 57	— xxi. a. 21 (i xxii. a. 10	— ii. i a. 17
18	g	— xxii. a. 14	— xxvi. a. 57	— xxiv.	— ii. a. 17
19	A	— xxv. i a. 23	— xxvii. i a. 27	xxviii. i a. 13	— — — — — iii.
20	b	— xxviii. a. 29 (i a. 42	— xxvii. a. 27 (i a. 57	— xxix. a. 35 (i xxx. a. 11	— — — — — iv.
21	c	— xxxi.	— xxvii. a. 57	— xxxii. i a. 15	— — — — — v.
22	d	— xxxii. a. 15	— — — — — xxviii.	— xxxiii. i a. 12	— — — — — vi.
23	e	— Ympryd. — xxxiii. a. 12 (i xxxiv. a. 10	Marc i. i a. 21	— xxxiv. a. 10 (i a. 27	— — — — — vii.
24	f	St. Matthias, Ap.	— — — — — i. a. 21	—	— viii. i a. 18
25	g	Exodus xxxiv. (a. 27	— — — — — ii. i a. 23	Exod. xxxv. a. (2) i xxxvi. a. 8	— — — — — viii. a. 18
26	A	— xxxix. a. 30	ii. a. 23 i iii. a. 13	— xl. i a. 17	— ix. i a. 19
27	b	— xl. a. 17	— — — — — iii. a. 13	Levit. ix. a. 22 (i x. a. 12	— — — — — ix. a. 19
28	c	Lev. xiv. i a. 23	— — — — — iv. i a. 35	— xvi. i a. 23	— — — — — x.
29	d	— xix. i a. 19	Matthew — vii.	xix. a. 30 i xx. a. 9	— — — — — xii.

Y CALENDAR, GYD A THAFLEN Y LLITHIAU.

MAWRTH SYDD IDDO XXXI. O DDYDDIAU.

		BOREOL WEDDI.		PRYDNH. WEDDI.		
		LLITH GYNTAF.	AIL LITH.	LLITH GYNTAF.	AIL LITH.	
1	d	Dewi, Arch. Lef. xxv. i a. 18	Marc iv. a. 35 i (v. a. 21)	Lefit, xxv. a. 18 (i a. 44)	Rhuf. — xi. i (a. 25)	
2	e	Chad, Esgob. Lef. xxvi. i a. 21	—— v. a. 21	—— xxvi. a. 21	—— xi. a. 25	
3	f	Numeri — vi.	—— vi. i a. 14	Num. ix. a. 15 (i x. a. 11)	—— xii.	
4	g	—— x. a. 11	vi. a. 14 i a. 30	—— xi. i a. 24	—— xlii.	
5	A	—— xi. a. 24	—— vi. a. 30	—— xii.	xiv. a. xv. i a. 8	
6	b	—— xlii. a. 17	—— vii. i a. 24	—— xiv. i a. 23	—— xv. a. 8	
7	c	Perpetua, M. Num. xiv. a. 23	—— vii. a. 24 i (viii. a. 10)	—— xvi. i a. 23	—— xvi.	
8	d	—— xvi. a. 23	—— viii. a. 10 i ix. (a. 2)	—— xvii.	1 Cor. i. i a. 26	
9	e	—— xx. i a. 14	ix. a. 2 i a. 30	—— xx. a. 14	—— i. a. 23 a ii.	
10	f	—— xxi. i a. 10	—— ix. a. 30	xxi. a. 10 i a. 32	—— iii.	
11	g	—— xlii. i a. 22	—— x. i a. 32	—— xxii. a. 22	—— iv. i a. 13	
12	A	Grygor, E. a C. Numeri — xxiii.	—— x. a. 32	—— xxiv.	—— iv. a. 13 a v.	
13	b	—— xxv.	—— xi. i a. 27	—— xxvii. a. 12	—— vi.	
14	c	Deut. i. i a. 19	—— xi. a. 27 i (xii. a. 13)	Deuter. i. a. 19	—— vii. i a. 25	
15	d	—— ii. i a. 26	—— xii. a. 13 (i a. 35)	—— ii. a. 26 i (iii. a. 13)	—— vii. a. 25	
16	e	—— iii. a. 18	—— xlii. a. 35 (i xlii. a. 14)	—— iv. i a. 25	—— viii.	
17	f	iv. a. 25 i a. 41	—— xlii. a. 14	—— v. i a. 22	—— ix.	
18	g	Edward, Bren. Deut. — v. a. 22	—— xiv. i a. 27	—— vi.	—— x. a. xi. a. 1	
19	A	—— vii. i a. 12	xiv. a. 27 i a. 53	—— vii. a. 12	—— xi. a. 2 i a. 17	
20	b	—— viii.	—— xiv. a. 53	—— x. a. 8	—— xi. a. 17	
14	21	c	Benedict, Ab. Deut. xi. i a. 18	—— xv. i a. 42	—— xi. a. 18	—— xli. i a. 23
3	22	d	—— xv. i a. 16	—— xv. a. 42 a xvi.	—— xvii. a. 8	xli. a. 23 a xlii.
23	e	—— xviii. a. 9	Luc i. i a. 23	—— xxiv. a. 5	—— xiv. i a. 20	
11	24	f	—— Ymryd. Deut. — xxvi.	—— i. a. 26 i a. 45	—— xxvii.	—— xiv. a. 20
25	g	Cyf. Mair For.	—— i. a. 45	——	—— xv. i a. 35	
19	26	A	Deut. xxviii. i (a. 15)	—— ii. i a. 21 (a. 15 i a. 47)	—— xviii.	—— xv. a. 35
8	27	b	—— xxviii. a. 47	—— ii. a. 21	—— xxix. a. 9	—— xvi.
28	c	—— xxx.	—— iii. i a. 23	—— xxxi. i a. 14	——	2 Cor. i. i a. 23
16	29	d	—— xxxi. a. 14 (i a. 30)	—— iv. i a. 16 (i xxxii. a. 44)	—— xxxi. a. 30 (i xxxii. a. 44)	—— i. a. 23 i ii. (a. 14)
5	30	e	—— xxxii. a. 44	—— iv. a. 16	—— xxxiii.	—— ii. a. 14 a iii.
31	f	—— xxxiv.	—— v. i a. 17	Josua — i.	——	—— iv.

Y CALENDAR, GYD A THAFLEN Y LLITHIAU.

EBRILL SYDD IDDO XXX. O DDYDDIAU.

		BOREOL WEDDI.		PRYDNH. WEDDI.	
		LLITH GYNTAF.	AIL LITH.	LLITH GYNTAF.	AIL LITH.
13	1 g	Josua ——— ii.	Luc ——— v. a. 17	Josua ——— iii.	2 Corinth. — v.
2	2 A	——— iv.	—— vi. i a. 20	——— v.	—— vi. a. vii. a. 1
	3 b	Rhisiart, E.			
		Josua ——— vi.	—— vi. a. 20	——— vii.	—— vii. a. 2
10	4 c	S. Ambros, E.			
		Josua — ix. a. 3	—— vii. i a. 24	—— x. i a. 16	—— viii.
	5 d	—— xxi. a. 43	—— vii. a. 24	—— xxii. a. 11	—— ix.
		(i xxii. a. 11			
		——— xxiii.	—— viii. i a. 26	——— xxiv.	—— x.
13	6 e	———	—— viii. a. 26	Barnwyr ——— iv.	—— xi. i a. 30
7	7 f	Barn. ——— ii.	—— ix. i a. 28	—— vi. i a. 24	—— xi. a. 30 i
	8 g	——— v.			(xii. a. 14
					xii. a. 14 a xiii.
15	9 A	—— vi. a. 24	ix. a. 28 i a. 51	——— vii.	Galatiaid — i.
4	10 b	—— viii. a. 32	ix. a. 51 i x. a. 17	——— x.	
		(i ix. a. 25			
	11 c	—— xi. i a. 29	—— x. a. 17	——— xi. a. 29	——— ii.
12	12 d	——— xiii.	—— xi. i a. 29	——— xiv.	——— iii.
1	13 e	——— xv.	—— xi. a. 29	——— xvi.	—— iv. i a. 21
	14 f	Ruth ——— i.	—— xii. i a. 25	Ruth ——— ii.	—— iv. a. 21 i
					(v. a. 13
9	15 g	——— iii.	—— xii. a. 35	——— iv.	—— v. a. 13
16	A	1 Samuel — i.	—— xiii. i a. 18	1 Samuel — ii. i	——— vi.
				(a. 21	
27	17 b	——— ii. a. 21	—— xiii. a. 18	——— iii.	Ephesiaid — i.
6	18 c	——— iv.	—— xiv. i a. 25	——— v.	——— ii.
	19 d	Alpheg, A. E. C.			
		1 Samuel — vi.	—— xiv. a. 25	——— vii.	——— iii.
			(i xv. a. 11		
20	e	——— viii.	—— xv. a. 11	——— ix.	—— iv. i a. 25
21	f	——— x.	——— xvi.	——— xi.	—— iv. a. 25 i
					(v. a. 22
22	g	——— xii.	—— xvii. i a. 20	——— xiii.	v. a. 22 i vi. a. 10
23	A	St. Sior, Mer.			
		1 Samuel — xiv.	—— xvii. a. 20	xiv. a. 24 i a. 47	—— vi. a. 10
		(i a. 24			
24	b	——— xv.	—— xviii. i a. 31	——— xvi.	Philippiaid — i.
25	c	S. Marc, Ef. a M.	—— xviii. a. 31		——— ii.
			(i xix. a. 11		
26	d	1 Samuel xvii.	—— xix. a. 11 i	1 Sam. xvii. a. 31	——— iii.
		(i a. 31.	(a. 28	(i a. 55	
27	e	—— xvii. a. 55	—— xix. a. 28	——— xix.	——— iv.
		(i xviii. a. 17			
28	f	—— xx. i a. 18	—— xx. i a. 27	——— xx. a. 13	Coloesiaid — i. i
					(a. 21
29	g	——— xxi.	—— xx. a. 27 i	——— xxii.	—— i. a. 21 i
			(xxi. a. 5		(ii. a. 8
30	A	——— xxiii.	—— xxi. a. 5	——— xxiv. a. xxv.	——— ii. a. 8
				(a. 1	

Y CALENDAR,
GYD A THAFLEN Y LLITHIAU.
MAI SYDD IDDO XXXI. O DDYDDIAU.

		BOREOL WEDDI.		PRYDNH. WEDDI.	
		LLITH GYNTAF.	AIL LITH.	LLITH GYNTAF.	AIL LITH.
1	b	<i>St. Phylip a St. Iago, Ap. a Merth.</i>			<i>Colos. iii. i a. 18</i>
2	c	<i>1 Sam. — xxvi.</i>	<i>Luc xxii. i a. 31</i>	<i>1 Sam. xxviii. a. 3</i>	<i>iii. a. 18 i iv. a. 7</i>
3	d	<i>Odfael y Groes.</i>			
		<i>1 Samuel xxxi.</i>	<i>xxii. a. 31 i a. 54</i>	<i>2 Samuel — i.</i>	<i>— iv. a. 7</i>
4	e	<i>2 Sam. iii. a. 17</i>	<i>— xxii. a. 54</i>	<i>— iv.</i>	<i>1 Thess. — i.</i>
5	f	<i>— vi.</i>	<i>— xxiii. i a. 23</i>	<i>— vii. i a. 18</i>	<i>— ii.</i>
6	g	<i>S. Ioan Efang.</i>			
		<i>(ante port. Lat.</i>			
		<i>2 Sam. vii. a. 18</i>	<i>xxiii. a. 26 i a. 50</i>	<i>— ix.</i>	<i>— iii.</i>
7	A	<i>— xi.</i>	<i>— xxiii. a. 50</i>	<i>— xii. i a. 24</i>	<i>— iv.</i>
			<i>(i xxiv. a. 13</i>		
8	b	<i>— xiii. a. 33</i>	<i>— xxiv. a. 13</i>	<i>— xv. i a. 16</i>	<i>— v.</i>
		<i>(i xiv. a. 23</i>			
9	c	<i>— xv. a. 16</i>	<i>Ioan — i. i a. 29</i>	<i>— xvi. i a. 15</i>	<i>2 Thess. — i.</i>
10	d	<i>— xvi. a. 15</i>	<i>— i. a. 29</i>	<i>— xvii. a. 24</i>	<i>— ii.</i>
		<i>(i xvii. a. 24</i>		<i>(i xviii. a. 18</i>	
11	e	<i>— xviii. a. 18</i>	<i>— ii.</i>	<i>— xix. i a. 24</i>	<i>— iii.</i>
12	f	<i>— xix. a. 24</i>	<i>— iii. i a. 22</i>	<i>— xxi. i a. 15</i>	<i>1 Tim. i. i a. 18</i>
13	g	<i>— xxiii. i a. 24</i>	<i>— iii. a. 22</i>	<i>— xxiv.</i>	<i>— i. a. 18 a ii.</i>
14	A	<i>1 Bren. i. i a. 23</i>	<i>— iv. i a. 31</i>	<i>1 Bren. i. a. 28</i>	<i>— iii.</i>
				<i>(i a. 49</i>	
15	b	<i>1 Chr. xxix. a. 10</i>	<i>— iv. a. 31</i>	<i>— iii.</i>	<i>— iv.</i>
16	c	<i>1 Bren. iv. a. 20</i>	<i>— v. i a. 24</i>	<i>— v.</i>	<i>— v.</i>
17	d	<i>— vi. i a. 15</i>	<i>— v. a. 24</i>	<i>— viii. i a. 22</i>	<i>— vi.</i>
18	e	<i>— viii. a. 22</i>	<i>— vi. i a. 22</i>	<i>— viii. a. 54</i>	<i>2 Tim. — i.</i>
		<i>(i a. 54</i>		<i>(i ix. a. 10</i>	
19	f	<i>Dunstan, A. C.</i>			
		<i>1 Brenhin. — x.</i>	<i>vi. a. 22 i a. 41</i>	<i>— xi. i a. 26</i>	<i>— ii.</i>
20	g	<i>— xi. a. 26</i>	<i>— vi. a. 41</i>	<i>— xii. i a. 25</i>	<i>— iii.</i>
21	A	<i>— xii. a. 25 i</i>	<i>— vii. i a. 25</i>	<i>— xiii. a. 11</i>	<i>— iv.</i>
		<i>(xiii. a. 11</i>			
22	b	<i>— xiv. i a. 21</i>	<i>— vii. a. 25</i>	<i>— xv. a. 25 i</i>	<i>Titus — i.</i>
				<i>(xvi. a. 8</i>	
23	c	<i>— xvi. a. 8.</i>	<i>— viii. i a. 31</i>	<i>— xvii.</i>	<i>— ii.</i>
24	d	<i>— xviii. i a. 17</i>	<i>— viii. a. 31</i>	<i>— xviii. a. 17</i>	<i>— iii.</i>
25	e	<i>— xix.</i>	<i>— ix. i a. 39</i>	<i>— xxi.</i>	<i>Philemon.</i>
26	f	<i>Awstin, A. cy.</i>			
		<i>Caerg.</i>			
		<i>1 Bren. xxii. i a. 41</i>	<i>ix. a. 39 i x. a. 22</i>	<i>2 Bren. — i.</i>	<i>Holbreaid — i.</i>
27	g	<i>Bede, Offeir.</i>			
		<i>2 Bren. — ii.</i>	<i>— x. a. 22</i>	<i>— iv. a. 8</i>	<i>— ii. a iii. i a. 7</i>
28	A	<i>— v.</i>	<i>— xi. i a. 17</i>	<i>— vi. i a. 24</i>	<i>iii. a. 7 i iv. a. 14</i>
29	b	<i>— vi. a. 24</i>	<i>xi. a. 17 i a. 47</i>	<i>— vii.</i>	<i>— iv. a. 14 a v.</i>
30	c	<i>— viii. i a. 16</i>	<i>— xi. a. 47 i</i>	<i>— ix.</i>	<i>— vi.</i>
			<i>(xii. a. 20</i>		
31	d	<i>— x. i a. 18</i>	<i>— xii. a. 20</i>	<i>— x. a. 18</i>	<i>— vii.</i>

Y CALENDAR, GYD A THAFLEN Y LLITHIAU.

MEHEFIN SYDD IDDO XXX. O DDYDDIAU.

		BOREOL WEDDI.		PRYDNH. WEDDI.	
		LLITH GYNTAF.	AIL LITH.	LLITH GYNTAF.	AIL LITH.
1	e	Nico. O. a M. 2 Bren. — xiii.	Ioan xiii. i a. 21	2 Bren. — xvii. i (a. 24)	Hebreaid — viii.
2	f	— xvii. a. 24	— xiii. a. 21	2 Chron. — xii.	— ix.
3	g	2 Chron. — xiii.	— xiv.	— xiv.	— x. i a. 19
4	A	— xv.	— xv.	— xvi. a xvii. (i a. 14)	— x. a. 19
5	b	Boni. Es. a M. 2 Chron. — xix.	— xvi. i a. 16	— xx. i a. 31	— xi. i a. 17
6	c	— xx. a. 31 a xxi.	— xvi. a. 16	— xxii.	— xi. a. 17
7	d	— xxiii.	— xvii.	— xxiv.	— xii.
8	e	— xxv.	— xviii. i a. 28	— xxvi. a xxvii.	— xiii.
9	f	— xxviii.	— xviii. a. 28	2 Bren. xviii. i (a. 9)	Iago — L
10	g	— xxix. a. 3 (i a. 21)	— xix. i a. 25	2 Chron. xxx. a (xxxi. a. 1)	— ii.
11	A	St. Barnabas, Ap.	—	—	—
12	b	2 Br. xviii. a. 13	— xix. a. 25	2 Br. xix. i a. 20	— iii.
13	c	— xix. a. 20	— xx. i a. 19	— xx.	— iv.
14	d	Esay — xxxviii. (a. 9 i a. 21)	— xx. a. 19	2 Chron. xxxiii.	— v.
15	e	2 Bren. — xxii.	— xxi.	2 Br. xxi. i a. 21	1 Petr. i. i a. 22
16	f	— xxiii. a. 21 (i xxiv. a. 8)	Act. — L	— xxiv. a. 8 (i xxv. a. 8)	— i. a. 22 i (ii. a. 11)
17	g	8. Alban, Mer.	—	—	—
18	A	2 Bren. xxv. a. 8	— ii. i a. 22	Ezra — i. a. iii.	ii. a. 11 i iii. a. 8
19	b	Ezra — iv.	— ii. a. 22	— v.	iii. a. 8 i iv. a. 7
20	c	— vii.	— iii.	— viii. a. 15	— iv. a. 7
21	d	Edward, Bren.	—	—	—
22	e	Ezra — ix.	— iv. i a. 32	— x. i a. 20	— v.
23	f	Nehemiah — i.	— iv. v. 32 i v. (a. 17)	Nehemiah — ii.	2 Petr. — L
24	g	— iv.	— v. a. 17	— v.	— ii.
25	A	— Ymptyd.	—	—	—
26	b	Nehe. vi. a vii. (i a. 5)	— vi.	vii. a. 73 a viii.	— iii.
27	c	St. Ioan Fed. —	—	—	—
28	d	Neb. xiii. i a. 15	Act. vii. i a. 35	— xiii. a. 15	1 Ioan — i.
29	e	Esther — i.	— vii. a. 35 i (viii. a. 5)	Esther ii. a. 15 (a. iii.)	— ii. i a. 15
30	f	— iv.	— viii. a. 5 (i a. 26)	— v.	— ii. a. 15
31	g	— Ymptyd.	—	—	—
32	A	Esther — vi.	— viii. a. 26	— vii.	— iii. i a. 16
33	b	St. Petr. Apos.	—	—	—
34	c	Job — L	Act. ix. i a. 23	Job — ii.	1 Ioan iii. a. 16 (i iv. a. 7)

Y CALENDAR, GYD A THAFLEN Y LLITHIAU.

GORPHENHAF SYDD IDDO XXXI. O DDYDDIAU.

		BOREOL WEDDI.		PRYDNH. WEDDI.	
		LLITH GYNTAF.	AIL LITH.	LLITH GYNTAF.	AIL LITH.
1	g	Job ——— iii.	Act. — ix. a. 23	Job ——— iv.	1 Ioan iv. a. 7
2	A	Ymwel. M. F.			
		Job ——— v.	— x. i a. 24	——— vi.	——— v.
3	b	——— vii.	——— x. a. 24	——— ix.	2 Ioan.
4	c	Martin, E. a C.			
		Job ——— x.	——— xi.	——— xi.	3 Ioan.
5	d	——— xii.	——— xii.	——— xiii.	Judas.
6	e	——— xiv.	——— xiii. i a. 26	——— xvi.	Matthew I. a. 38
7	f	——— xvii.	——— xiii. a. 26	——— xix.	——— ii.
8	g	——— xxi.	——— xiv.	xxii. a. 12 i a. 29	——— iii.
9	A	——— xxiii.	——— xv. i a. 30	——— xxiv.	——— iv. i a. 23
10	b	——— xxv. a xxvi.	——— xv. a. 30 i (xvi. a. 16	——— xxvii.	——— iv. a. 23 i (v. a. 13
11	c	——— xxviii.	——— xvi. a. 16	xxix. a xxx. a. 1	v. a. 13 i a. 33
12	d	xxx. a. 12 i a. 27	——— xvii. i a. 16	——— xxxi. a. 13	——— v. a. 33
13	e	——— xxxii.	——— xvii. a. 16	xxxviii. i a. 39	——— vi. i a. 19
14	f	——— xxxviii. a. (30 a xxxix.	——— xviii. i a. 24	——— xl.	——— vi. a. 19 i (vii. a. 7
15	g	Swirbun, E.			
		Job ——— xli.	——— xviii. a. 24 (i xix. a. 21	——— xlii.	——— vii. a. 7
16	A	Diar. — i. i a. 20	——— xix. a. 21	Diar. — i. a. 20	——— viii. i a. 18
17	b	——— ii.	——— xx. i a. 17	——— iii. i a. 27	——— viii. a. 18
18	c	——— iii. a. 27 (i iv. a. 20	——— xx. a. 17	——— iv. a. 20 i (v. a. 15	——— ix. i a. 18
19	d	——— v. a. 15	——— xxi. i a. 17	——— vi. i a. 20	——— ix. a. 18
20	e	Marg. F. a M.			
		Diar. — vii.	xvi. a. 17 i a. 37	——— viii.	——— x. i a. 24
21	f	——— ix.	——— xxi. a. 37 i (xxii. a. 23	——— x. a. 16	——— x. a. 24
22	g	S. Mair Magda.			
		Diar. xi. i a. 15	——— xxii. a. 23 (i xxiii. a. 12	——— xi. a. 15	——— xi.
23	A	——— xii. a. 10	——— xxiii. a. 12	——— xiii.	——— xii. i a. 22
24	b	Ymryd.			
		——— xiv. a. 9 i (a. 28	——— xxiv.	——— xiv. a. 23 (i xv. a. 18	——— xii. a. 22
25	c	St. Iago, Apos.			——— xiii. i a. 24
26	d	S. Ann, Mam			
		Mair Forwyn.			
		Diar. xv. a. 18.	——— xxv.	——— xvi. i a. 20	xiii. a. 24 i a. 53
27	e	——— xvi. a. 31 (i xvii. a. 18	——— xxvi.	——— xviii. a. 10	——— xiii. a. 53 (i xiv. a. 13
28	f	——— xix. a. 13	——— xxvii.	——— xx. i a. 23	——— xiv. a. 13
29	g	——— xxi. i a. 17	——— xxviii. i a. 17	——— xxi. i a. 17	——— xv. i a. 21
30	A	——— xxiii. a. 10	——— xxviii. a. 17	——— xxiv. a. 21	——— xv. a. 21
31	b	——— xxv.	Rhuf. ——— i.	——— xxvi. i a. 21	——— xvi. i a. 24

Y CALENDAR, GYD A THAFLEN Y LLITHIAU.

AWST SYDD IDDO XXXI. O DDYDDIAU.

		BOREOL WEDDI.		PRYDNH. WEDDI.	
		LLITH GYNTAF.	AIL LITH.	LLITH GYNTAF.	AIL LITH.
1	c	Lammas. Diar. —xxvii. <i>i</i> (a. 23)	Rhuf. ii. <i>i</i> a. 17	Diar. —xxviii. <i>i</i> (a. 15)	Matth. xvi. a. 24 (i xvii. a. 14)
2	d	—xxx. <i>i</i> a. 18	—ii. a. 17	—xxxi. a. 10	—xvii. a. 14
3	e	Pregethwr —i.	—iii.	Preg. —ii. <i>i</i> a. 12	—xviii. <i>i</i> a. 21
4	f	—iii.	—iv.	—iv.	—xviii. a. 21 (i xix. a. 3)
5	g	—v.	—v.	—vi.	xix. a. 3 <i>i</i> a. 27
6	A	Gwedd-newid. Pregethwr vii.	—vi.	—viii.	—xix. a. 27 <i>i</i> (xx. a. 17)
7	b	Enw'r Iesu. Pregethwr —ix.	—vii.	—xi.	—xx. a. 17
8	c	—xii.	—viii. <i>i</i> a. 18	Jeremi —i.	—xxi. <i>i</i> a. 23
9	d	Jer. —ii. <i>i</i> a. 14	—viii. a. 18	—v. <i>i</i> a. 19	—xxi. a. 23
10	e	S Lawrence. Jeremi v. a. 19	—ix. <i>i</i> a. 19	—vi. <i>i</i> a. 22	—xxii. <i>i</i> a. 15
11	f	—vii. <i>i</i> a. 17	—ix. a. 19	—viii. a. 4	xxii. a. 15 <i>i</i> a. 41
12	g	—ix. <i>i</i> a. 17	—x.	xiii. a. 8 <i>i</i> a. 24	—xxii. <i>i</i> a. 41 (i xxiii. a. 13)
13	A	—xv.	—xi. <i>i</i> a. 25	—xvii. <i>i</i> a. 19	—xxiii. a. 13
14	b	—xviii. <i>i</i> a. 18	—xi. a. 25	—xix.	—xxiv. <i>i</i> a. 29
15	c	—xxi.	—xii.	—xxii. <i>i</i> a. 13	—xxiv. a. 29
16	d	—xxii. a. 13	—xiii.	—xxiii. <i>i</i> a. 16	—xxv. <i>i</i> a. 31
17	e	—xxiv.	xiv. a xv. <i>i</i> a. 8	—xxv. <i>i</i> a. 15	—xxv. a. 31
18	f	—xxvi.	—xv. a. 8	—xxvii.	—xxvi. <i>i</i> a. 31
19	g	—xxix. a. 4 <i>i</i> (a. 29)	—xvi.	—xxx.	xxvi. a. 31 <i>i</i> a. 57
20	A	—xxxi. <i>i</i> a. 15	I Cor. i. <i>i</i> a. 26	—xxxi. a. 15 (i a. 38)	—xxvi. a. 57
21	b	—xxxiii. <i>i</i> a. 14	—i. a. 26 a fl.	—xxxiii. a. 14	—xxvii. <i>i</i> a. 27
22	c	—xxxv.	—iii.	—xxxvi. <i>i</i> a. 14	—xxvii. a. 27 (i a. 57)
23	d	—Ymptyd. Jer. xxxvi. a. 14	—iv. <i>i</i> a. 18	xxviii. <i>i</i> a. 14	—xxvii. a. 57
24	e	S. Bartholomew. A.	—iv. a. 18 a v.	—	—xxviii.
25	f	Jeremi xxxviii. (a. 14)	—vi.	—xxxix.	Marc— i. <i>i</i> a. 21
26	g	—i. <i>i</i> a. 21	—vii. <i>i</i> a. 25	—ii. a. 54	—i. a. 21
27	A	Ezec. i. <i>i</i> a. 15	—vii. a. 25	Ezec. — i. a. 15	—ii. <i>i</i> a. 23
28	b	S. Awstin, E. Ezecl. —ii.	—viii.	—iii. <i>i</i> a. 15	—ii. a. 23 <i>i</i> (iii. a. 13)
29	c	Terripen Ioan F. Ezecl. iii. a. 15	—ix.	—viii.	—iii. a. 13
30	d	—ix.	—x. a xi. a. 1	—xi. a. 14	—iv. <i>i</i> a. 35
31	e	—xii. a. 17	—xi. a. 2 <i>i</i> a. 17	—xiii. <i>i</i> a. 17	iv. a. 35 <i>i</i> v. a. 21

Y CALENDAR, GYD A THAFLEN Y LLITHIAU.

MEDI SYDD IDDO XXX. O DDYDDIAU.

		BOREOL WEDDL		PRYDNH. WEDDL	
		LLITH GYNTAF.	AIL LITH.	LLITH GYNTAF.	AIL LITH.
1	f	Egidi. A. a C. Ezec. xiii. a. 17	1 Corin. xi. a. 17	Ezec. xiv. i a. 12	Marc — v. a. 21
2	g	— xiv. a. 12	— xii. i a. 28	— xvi. a. 44	— vi. i a. 14
3	A	— xviii. i a. 19	xii. a. 28 a xiii.	— xviii. a. 19	vi. a. 14 i a. 30
4	b	— xx. i a. 18	— xiv. i a. 20	xx. a. 18 i a. 33	— vi. a. 30
5	c	xx. a. 33 i a. 44	— xiv. a. 20	— xxii. a. 23	— vii. i a. 24
6	d	— xxiv. a. 15	— xv. i a. 35	— xxvi.	— vii. a. 24 i (viii. a. 10)
7	e	Enurachus. Es. Ezec. — xxvii. i (a. 25)	— xv. a. 35	— xxvii. a. 26	— viii. a. 10 (i ix. a. 2)
8	f	Gened. M. F. Ez. xxviii. i a. 20	— xvi.	— xxxi.	ix. a. 2 i a. 30
9	g	— xxxii. i a. 17	2 Cor. i. i a. 23	xxxiii. i a. 21	— ix. a. 30
10	A	— xxxiii. a. 21	i. a. 25 i ii. a. 14	— xxxiv. i a. 17	— x. i a. 32
11	b	— xxxiv. a. 17	— ii. a. 14 a iii.	— xxxvi. a. 16 i (a. 33)	— x. a. 32
12	c	xxxvii. i a. 15	— iv.	— xxxvii. a. 15	— xi. i a. 27
13	d	— xlvii. i a. 13	— v.	Daniel — i.	— xi. a. 27 i (xii. a. 13)
14	e	Dydd y Gr. 8. Dan. — ii. i a. 24	— vi. a vii. a. 1	— ii. a. 24	xii. a. 13 i a. 35
15	f	— iii.	— vii. a. 2	— iv. i a. 19	— xii. a. 35 i (xiii. a. 14)
16	g	— iv. a. 19	— viii.	— v. i a. 17	— xiii. a. 14
17	A	Lamb. E. a M. Dan. — v. a. 17	— ix.	— vi.	— xiv. i a. 27
18	b	— vii. i a. 15	— x.	— vii. a. 15	— xiv. a. 27 (i a. 53)
19	c	— ix. i a. 20	— xi. i a. 30	— ix. a. 20	— xiv. a. 53
20	d	— Ymryd. Dan. x. i a. 20	— xi. a. 30 i (xii. a. 14)	— xii.	— xv. i a. 42
21	e	St. Matthew. Ap.	xii. a. 14 a xiii.	—	xv. a. 42 a xvi.
22	f	Hosea — ii. a. 14	Galatiaid — i.	Hosea iv. i a. 13	Luc — i. i a. 26
23	g	v. a. 8 i vi. a. 7	— ii.	— vii. a. 8	i. a. 26 i a. 57
24	A	— viii.	— iii.	— ix.	— i. a. 57
25	b	— x.	— iv. i a. 21	xi. a xii. i a. 7	— ii. i a. 21
26	c	S. Cyp. A. a M. Dan. xiii. i a. 15	— iv. a. 21 i (v. a. 13)	— xiv.	— ii. a. 21
27	d	Jöel — i.	— v. a. 13	Jöel — ii. i a. 15	— iii. i a. 23
28	e	ii. a. 15 i a. 28	— vi.	— ii. a. 28 i	— iv. i a. 16
29	f	St. Mihangel a'r holl Angylion.	—	— iii. a. 9	—
30	g	S. Jer. O. a C. Jöel — iii. a. 9	Ephesiaid — i.	Ames — i. a ii. i (a. 4)	— iv. a. 16

Y CALENDAR, GYD A THAFLEN Y LLITHIAU.

HYDREF SYDD IDDO XXXI. O DDYDDIAU.

		BOREOL WEDDI.		PRYDNH. WEDDI.	
		LLITH GYNTAF.	AIL LITH.	LLITH GYNTAF.	AIL LITH.
1	A	Remigius, E. Amos ii. a. 4 i (iii. a. 9	Ephesiad — ii.	Amos — iv. a. 4	Luc — v. i a. 17
2	b	— v. i a. 18	— — — — — iii.	v. a. 18 i vi. a. 9	— — — — — v. a. 17
3	c	— — — — — vii.	— — — — — iv. i a. 25	— — — — — viii.	— — — — — vi. i a. 20
4	d	— — — — — ix.	— — — — — iv. a. 25 i (v. a. 22	Obadiah.	— — — — — vi. a. 20
5	e	Jonah — — — i.	v. a. 22 i vi. a. 10	Jonah — — — ii.	— — — — — vii. i a. 24
6	f	Ffydd, F. a M. Jonah — — — iii.	— — — — — vi. a. 10	— — — — — iv.	— — — — — vii. a. 24
7	g	Mich. i. i a. 10	Philippiaid i.	Michah — — — ii.	— — — — — viii. i a. 26
8	A	— — — — — iii.	— — — — — ii.	— — — — — iv.	— — — — — viii. a. 26
9	b	S. Denys Areop. Michah — — — v.	— — — — — iii.	— — — — — vi.	— — — — — ix. i a. 28
10	c	— — — — — vii.	— — — — — iv.	Nahum — — — i.	ix. a. 28 i a. 51
11	d	Nahum — — — ii.	Coloss. i. i a. 21	— — — — — iii.	ix. a. 51 i x. a. 17
12	e	Habacuc — — — i.	— — — — — i. a. 21 i (ii. a. 8	Halacuc — — — ii.	— — — — — x. a. 17
13	f	Edward, B. a C. Habacuc — — — iii.	— — — — — ii. a. 8	Seph. i. i a. 14	— — — — — xi. i a. 29
14	g	Seph. i. a. 14 i (ii. a. 4	— — — — — iii. i a. 18	— — — — — ii. a. 4	— — — — — xi. a. 29
15	A	— — — — — iii.	iii. a. 18 a iv.	Haggai — — — i.	— — — — — xii. i a. 35
16	b	Hag. ii. i a. 10	1 Thess. — — — i.	— — — — — ii. a. 10	— — — — — xii. a. 35
17	c	Etheldreda, F. Zech. i. i a. 18	— — — — — ii.	Zech. i. a. 18 a ii.	— — — — — xiii. i a. 18
18	d	St. Luc. Efang.	— — — — — iii.	— — — — —	— — — — — xiii. a. 18
19	e	Zechariah iii.	— — — — — iv.	— — — — — iv.	— — — — — xiv. i a. 25
20	f	— — — — — v.	— — — — — v.	— — — — — vi.	— — — — — xiv. a. 25 (i xv. a. 11
21	g	— — — — — vii.	2 Thess — — — i.	— — — — — viii. i a. 14	— — — — — xv. a. 11
22	A	— — — — — viii. a. 14	— — — — — ii.	— — — — — ix. a. 9	— — — — — xvi.
23	b	— — — — — x.	— — — — — iii.	— — — — — xi.	— — — — — xvii. i a. 20
24	c	— — — — — xii.	1 Tim. i. i a. 18	— — — — — xiii.	— — — — — xvii. a. 20
25	d	Crispin, M. Zechariah xiv.	— — — — — i. a. 18 a ii.	Malachi — — — i.	— — — — — xviii. i a. 31
26	e	Malachi — — — ii.	— — — — — iii.	— — — — — iii. i a. 18	— — — — — xviii. a. 31 (i xix. a. 11
27	f	— — — — — Ymryd. — — — — — iii. a. 13 a iv.	— — — — — iv.	Doeth. — — — i.	xix. a. 11 i a. 28
28	g	St. Simon a St. Julas, App.	— — — — — v.	— — — — —	— — — — — xix. a. 28
29	A	Doeth. — — — ii.	— — — — — vi.	— — — — — iv. a. 7	— — — — — xx. i a. 27
30	b	— — — — — vi. i a. 22	2 Tim. — — — i.	— — — — — vi. a. 22 i (vii. a. 15	— — — — — xx. a. 27 i (xxi. a. 5
31	c	— — — — — Ymryd. Doeth. vii. a. 15	— — — — — ii.	— — — — — viii. i a. 19	— — — — — xxi. a. 5

Y CALENDAR, GYD A THAFLEN Y LLITHIAU.

TACHWEDD SYDD IDDO XXX. O DDYDDIAU.

		BOREOL WEDDL.		PRYDNH. WEDDL.	
		LLITH GYNTAF.	AIL LITH.	LLITH GYNTAF.	AIL LITH.
1	d	<i>Holl Sais.</i> —			
2	e	Doeth. — ix.	2 Tim. ——iii.	Doeth. xi. f a. 15	Luc xxii. f a. 31
3	f	— xi. a. 15 f (xii. a. 3)	— — — — —iv.	— — — — —xvii.	— xxii. a. 31 (i a. 54)
4	g	Ecdl.— i. f a. 14	Titus ——— i.	Ecdl. ———ii.	— xxii. a. 54
5	A	iii. a. 17 f a. 30	— — — — —ii.	— — — — —iv. a. 10	— xxiii. f a. 26
6	b	Leonard, C. Ecdl.— v.	— — — — —iii.	— — — — —vii. a. 27	— xxiii. a. 26 (i a. 50)
7	c	— — — — —x. a. 18	1 hilemon.	— — — — —xiv. f a. 20	— xxiii. a. 50 (i xxiv. a. 13)
8	d	— — — — —xv. a. 9	Heb read — i.	— — — — —xvi. a. 17	— xxiv. a. 13
9	e	— xviii. f a. 15	— ii. a. iii. f a. 7	— xviii. a. 15	Ioan. i. f a. 29
10	f	— — — — —xix. a. 13	— — — — —iii. a. 7 f	— xxii. a. 6 f	— — — — —i. a. 29
11	g	S. Martin, E. a C. Ecdl. xxiv. f a. 24	(iv. a. 14) — iv. a. 14 a v.	(a. 24) — xxiv. a. 24	— — — — —ii.
12	A	— — — — —xxiii. a. 7 (i a. 23)	— — — — —vi.	— — — — —xxxiv. a. 15	— — — — —iii. f a. 22
13	b	Britius, Esqob. Ecdl.— — — — —xxv.	— — — — —vii.	— — — — —xxxvii. a. 8 (i a. 19)	— — — — —iii. a. 22
14	c	— — — — —xxix. f a. 13	— — — — —viii.	— — — — —xxxix. a. 13	— — — — —iv. f a. 31
15	d	Machutus, E. Ecdl. xli. f a. 14	— — — — —ix.	— — — — —xlii. a. 15	— — — — —iv. a. 31
16	e	— — — — —xliv. f a. 16	— — — — —x. f a. 19	— — — — —i. f a. 25	— — — — —v. f a. 24
17	f	Huw, Esqob. Ecdl.— — — — —li. a. 10	— — — — —x. a. 19	Baruch iv. f a. 21	— — — — —v. a. 24
18	g	Baruch iv. a. 3 f (a v.)	— — — — —xi. f a. 17	Esay — i. f a. 21	— — — — —vi. f a. 22
19	A	Esay — — — — —i. a. 21	— — — — —xi. a. 17	— — — — —ii.	— — — — —vi. a. 23 f a. 41
20	b	Edmund, B. a M. Esay — — — — —iii. f a. 16	— — — — —xii.	— — — — —iv. a. 2	— — — — —vi. a. 41
21	c	— — — — —v. f a. 18	— — — — —xiii.	— — — — —v. a. 18	— — — — —vii. f a. 25
22	d	Cecilia, F. a M. Esay — — — — —vi.	Ingo — — — — —i.	— — — — —vii. f a. 17	— — — — —vii. a. 25
23	e	S. Clem. E. a M. Esay — — — — —viii. a. 5 (i a. 18)	— — — — —ii.	— — — — —viii. a. 18 (i ix. a. 8)	— — — — —viii. f a. 31
24	f	ix. a. 8 f x. a. 5	— — — — —iii.	— — — — —x. a. 5 f a. 20	— — — — —viii. a. 31
25	g	Catherin, F. a M. Esay — — — — —x. a. 20	— — — — —iv.	— — — — —xi. f a. 10	— — — — —ix. f a. 39
26	A	— — — — —xi. a. 10	— — — — —v.	— — — — —xii.	ix. a. 39 f x. a. 22
27	b	— — — — —xiii.	1 Pet. i. f a. 22	— — — — —xiv. f a. 24	— — — — —x. a. 22
28	c	— — — — —xvii.	i. a. 22 f ii. a. 11	— — — — —xviii.	— — — — —xi. f a. 17
29	d	— — — — —Ymryd. Esay xix. f a. 16	ii. a. 11 f iii. a. 8	— — — — —xix. a. 16	xi. a. 17 f a. 47
30	e	St. Andrew, Ap.			

Y CALENDAR, GYD A THAFLEN Y LLITHIAU.

RHAGFYR SYDD IDDO XXXI. O DDYDDIAU.

		BOREOL WEDDL		PRYDNH. WEDDL	
		LLITH GYNTAF.	AIL LITH.	LLITH GYNTAF.	AIL LITH.
1	f	Esay xxi. i a. 13	1 Petr — iii. a. 8 (i iv. a. 7)	Esay — xxii. i (a. 15)	Ioan xi. a. 47 i (xii. a. 20)
2	g	— xxii. a. 15	— iv. a. 7	— xxiii.	— xii. a. 20
3	A	— xxiv.	— v.	— xxv.	— xiii. i a. 21
4	b	— xxvi. i a. 20	2 Petr — i.	— xxvi. a. 20 (a xxvii.)	— xiii. a. 21
5	c	— xxviii. i (a. 14)	— ii.	— xxviii. a. 14	— xiv.
6	d	Nicolas, Esgob. Esay xxix. i a. 9	— iii.	— xxix. a. 9	— xv.
7	e	— xxx. i a. 18	1 Ioan — i.	— xxx. a. 18	— xvi. i a. 16
8	f	Ymdd. Mair F. Esay — xxxi.	— ii. i a. 15	— xxxii.	— xvi. a. 16
9	g	— xxxiii.	— ii. a. 15	— xxxiv.	— xvii.
10	A	— xxxv.	— iii. i a. 16	— xl. i a. 12	— xviii. i a. 28
11	b	— xl. a. 12	— iii. a. 16 i (iv. a. 7)	— xli. i a. 17	— xviii. a. 28
12	c	— xli. a. 17	— iv. a. 7	— xlii. i a. 18	— xix. i a. 25
13	d	Luci, F. a Mer. Esay xlii. a. 15 (i xliii. a. 8)	— v.	— xliii. a. 8	— xix. a. 25
14	e	— xlii. i a. 21	2 Ioan.	— xlii. a. 21 (i xlii. a. 8)	— xx. i a. 19
15	f	— xlv. a. 8	3 Ioan.	— xlii.	— xx. a. 19
16	g	O Sapientia. Esay — xlvii.	Judas.	— xlviii.	— xxi.
17	A	— xlix. i v. 13	Datgudd. — i.	— xlix. a. 13	Dat. ii. i a. 18
18	b	— l.	— ii. a. 18 i iii. (a. 7)	— li. i a. 9	— iii. a. 7
19	c	— li. a. 9	— iv.	— lii. i a. 13	— v.
20	d	— Ympryd. lii. a. 13 a liii.	— vi.	— liii.	— vii.
21	e	St. Thomas, Ap.	— vii.	— liii.	— vii.
22	f	Esay — lv.	— viii.	— lvi.	— x.
23	g	— lvii.	— xi.	— lviii.	— xii.
24	A	— Ympryd. Esay — lix.	— xiv.	— lx.	— xv.
25	b	Nadolig Crist.	—	—	—
26	c	St. Stephan, M.	—	—	—
27	d	St. Ioan, Efang.	—	—	—
28	e	Gwirioniad. —	— xvi.	—	— xviii.
29	f	Esay — lxi.	— xix. i a. 11	— lxii.	— xix. a. 11
30	g	— lxiii.	— xx.	— lxiv. a. lxv. (i a. 8)	— xxi. i a. 15
31	A	Sylfostr, Es. Esay — lxv. a. 8	— xxi. a. 15 (i xxii. a. 6)	— lxvi.	— xxii. a. 6

TAFLENNAU A THREFNAU Y GWYLLIAU

SYMMUDOL A DISYMMUDOL; YNGHYD A'R DYDDIAU
YMPRYD AC AEBEDRWYDD, TRWY'R HOLL
FLWYDDYN.

*CYFARWYDDIADAU i wybod pa bryd y mae'r
Gwylliau Symmudol yn dechreu.*

DYDD Pasg, ar ba un y mae'r lleill yn sefyll, yw bob amser
y *Sul* cyntaf wedi'r Llawr Iduad a syrthio ar, neu nesaf ar
ol, yr Unfed dydd ar hugain o *Fawrth*. Ac os digwydd y Llawr
Llenad ar *Ddydd Sul*, *Dydd Pasg* yw y *Sul* ar ol.

Sul yr *Adfent* yw bob amser y *Sul* nesaf at Wyl S. *Andreas*,
pa un bynnag ai cyn ai gwedi.

<i>Sul</i> { Septuagesima Sexagesima Quinquagesima Quadragesima	sy { Naw Wyth Saith Chwech	Wythnos cyn y <i>Pasg</i> .
<i>Sul</i> y Gweddïau <i>Dydd</i> y Dyrechafael y Sulcwyn <i>Sul</i> y Drindod	sy { 5 Wythnos 40 Nydd 7 Wythnos 8 Wythnos	gwedi'r <i>Pasg</i> .

TAFLEN

O'R HOLL WYLLIAU Y SYDD I'W CADW YN EGLWYS
GYFUNOL LLOEGR TRWY'R FLWYDDYN.

Yr holl Suliau yn y Flwyddyn.

	Enwaediad ein Harglwydd IESU GRIST.
	Yr Ystwyll.
	Troad S. <i>Paul</i> .
	Puredigaeth y Fendigedig Forwyn.
	S. <i>Matthias</i> yr Apostol.
	Cytarchiad y Fendigedig Forwyn.
	S. <i>Marc</i> yr Efangylwr.
	S. <i>Phylip</i> a S. <i>Iago</i> yr Apostolion.
	Dyrechafael ein Harglwydd IESU GRIST.
	S. <i>Barnabas</i> .
	Genedigaeth S. <i>Ioan Fedyddiwr</i> .
	S. <i>Petr</i> yr Apostol.
	S. <i>Iago</i> yr Apostol.
	S. <i>Bartholomew</i> yr Apostol.
	S. <i>Matthew</i> yr Apostol.
	S. <i>Mihangel</i> a'r holl Angylion.
	S. <i>Luc</i> yr Efangylwr.
	S. <i>Simon</i> a S. <i>Judas</i> yr Apostollon.
	Yr holl Saint.
	S. <i>Andreas</i> yr Apostol.
	S. <i>Thomas</i> yr Apostol.
	Nadolig ein Harglwydd.
	S. <i>Stephan</i> y Merthyr.
	S. <i>Ioan</i> yr Efangylwr.
	Y Sancteiddïan Wirionld.
	<i>Dydd Llun</i> a <i>Dydd Mawrth Pasg</i>
	<i>Dydd Llun</i> a <i>Dydd Mawrth Sulgwyn</i> .

Dydd Gwyl

TAFLEN

O'R NOS WYLLIAU, YMPRYDIAU, A DYDDIAU ARBED.
RWYDD, I'W CADW YN Y FLWYDDYN.

Y Nos Wyl cyn	Nadolig ein Harglwydd.
	Puredigaeth y Fendigedig <i>Fair Forwyn</i> .
	Cytarchiad y Fendigedig Forwyn.
	Dydd <i>Pasg</i> .
	Dydd y <i>Dyrchafael</i> .
	Y Sulgwyn.
	S. <i>Matthias</i> .
	S. <i>Ioan Fedyddiwr</i> .
	S. <i>Petr</i> .
	S. <i>Iago</i> .
	S. <i>Bartholomæus</i> .
	S. <i>Matthæw</i> .
	S. <i>Simon</i> a S. <i>Judas</i> .
	S. <i>Andreas</i> .
	S. <i>Thomas</i> .
	Yr Holl Saint.

Nodwch, Os syrth rbyw un o'r Dyddiau Gwyliau hyn ar *Dydd Llun*, yna'r Nos Wyl neu'r Ymryd a gedwir ar *Ddydd Sadwrn*, ac nid ar y *Sul* nesaf o'i flaen.

Dyddiau Ymryd, neu Arbedrwydd.

- I. Y Deugain Nydd Garawys.
- II. Dyddiau y Cyd-goriau, ar y Pedwar Tymmer; y rhai ynt Ddydd *Merchur*, Dydd *Gwener*, a Dydd *Sadwrn*, } ar ol {

1. y *Sul* cyntaf o'r Garawys
 2. Gwyl y *Sulgwyn*.
 3. y 14 o *Fedi*.
 4. y 13 o *Ragfyr*.
- III. Tridiau y Gweddïau, y rha! yw Dydd *Llun*, Dydd *Mawrth*, a Dydd *Merchur*, o flaen Sanetaidd Ddydd *Iou*, neu *Ddyrchafael* ein Harglwydd.
- IV. Pob Dydd *Gwener* yn y flwyddyn, ond *Dydd Nadolig Crist*.

Dydd arbennig, i'r hwn y trefnwyd Gwas- anaeth neillduol.

Yr Ugeinfed Dydd o *Fehefn*; sef y Dydd y dechreu-odd dedwyddol Deyrnasiad ei Mawrhydi, y Frenhines *Victoria*.

TAFLEN I GAEL DYDD PASG,

O'R AMSER PRESENNOL HYD Y FLWYDDYN 1899 GYFRIFEDIG,
YN OL Y CALENDAR RHAG-FLAENOL.

PRIFIAU.	DYDD Y MIS.	LLITHYR. SUL.
XIV.	Mawr. 21	C
III.	— 22	D
	— 23	E
XL	— 24	F
	— 25	G
XIX.	— 26	A
VIII.	— 27	B
	— 28	C
XVI.	— 29	D
V.	— 30	E
	— 31	F
XIII.	Ebrill 1	G
II.	— 2	A
	— 3	B
X.	— 4	C
	— 5	D
XVIII.	— 6	E
VII.	— 7	F
	— 8	G
XV.	— 9	A
IV.	— 10	B
	— 11	C
XII.	— 12	D
I.	— 13	E
	— 14	F
IX.	— 15	G
	— 16	A
XVII.	— 17	B
VI.	— 18	C
	— 19	D
	— 20	E
	— 21	F
	— 22	G
	— 23	A
	— 24	B
	— 25	C

MAE'R Dafen hon yn cynnwys cymmaint o'r Calendar ag sydd angenrheidiol i sefydlu'r *Pasg*: i gael yr hwn, edrychwch am Brif y Flwyddyn yn y Golofn gyntaf o'r Dafen, a chyferbyn ag ef y cewch Ddydd y Llawn Lleuad *Baag*; yna edrychwch yn y drydedd Golofn am y Llythyren Sul nesaf ar ol Dydd y Llawn Lleuad, a'r Dydd o'r Mis yu sefyll gyferbyn a'r Llythyren Sul honno yw *Dydd Pasg*. Os digwydd y Llawn Lleuad ar Ddydd Sul, yna (yn ol y Rheol gyntaf) y Sul canlynol yw *Dydd Pasg*.

I gael y Prif, dodwch un at Flwyddyn ein Harglwydd, ac yna rhennwch wrth 19; y Gweddill, os bydd peth, ydyw'r Prif; ond os ni fydd dim Gweddill, yna 19 yw'r Prif.

I gael y Llythyren Sul, yn ol y Calendar, hyd y Flwyddyn 1790 gyfrifedig, anghwanegwch ei phedwaredd Ran at Flwyddyn yr Arglwydd, gan adael heibio y Torriadau, ac hefyd y Rhif 1: rhennwch y Swm wrth 7; ac os ni bydd Gweddill, yna A yw y Llythyren Sul; ond os bydd un Rhif yngweddill, yna'r Llythyren yn sefyll gyferbyn a'r Rhif hwnnw yn y Dafen fechan hon, yw y Llythyren Sul.

Am y Ganrhif nesaf, sef, o'r Flwyddyn 1800 hyd y Flwyddyn 1899 gyfrifedig, anghwanegwch at y Flwyddyn redegol ei phedwaredd Ran yn unig, ac yna rhennwch wrth 7, ac ewch ymmlaen fel yn y Rheol ddiweddar.

Nodwch, Ym mhob Flwyddyn Naid, y Llythyren, a geir fel uchod, a fydd y Llythyren Sul o'r Dydd Naid allan, hyd Ddiwedd y Flwyddyn.

0	A
1	G
2	F
3	E
4	D
5	C
6	B

TAFLEN ARALL I GAEL Y PASG

HYD Y FLWYDDYN 1999 GYFRIFEDIG.

LLYTHYRENNAU SUL

Y PRIFIAU.	A	B	C	D	E	F	G
I.	Ebrill 16	— 17	— 18	— 19	— 20	— 14	— 15
II.	Ebrill 9	— 3	— 4	— 5	— 6	— 7	— 8
III.	Maw. 23	— 27	— 28	— 29	— 23	— 24	— 25
IV.	Ebrill 16	— 17	— 11	— 12	— 13	— 14	— 15
V.	Ebrill 2	— 3	— 4	— 5	— 6	Maw. 31	Ebrill 1
VI.	Ebrill 23	— 24	— 25	— 13	— 20	— 21	— 22
VII.	Ebrill 9	— 10	— 11	— 12	— 13	— 14	— 8
VIII.	Ebrill 2	— 3	Maw. 23	— 29	— 30	— 31	Ebrill 1
IX.	Ebrill 16	— 17	— 18	— 19	— 29	— 21	— 22
X.	Ebrill 9	— 10	— 11	— 5	— 6	— 7	— 8
XI.	Maw. 23	— 27	— 28	— 29	— 30	— 31	— 25
XII.	Ebrill 16	— 17	— 18	— 19	— 13	— 14	— 15
XIII.	Ebrill 2	— 3	— 4	— 5	— 6	— 7	— 8
XIV.	Maw. 23	— 27	— 28	— 22	— 23	— 24	— 25
XV.	Ebrill 16	— 10	— 11	— 12	— 13	— 14	— 15
XVI.	Ebrill 2	— 3	— 4	— 5	Maw. 30	— 31	Ebrill 1
XVII.	Ebrill 23	— 24	— 18	— 19	— 20	— 21	— 22
XVIII.	Ebrill 9	— 10	— 11	— 12	— 13	— 7	— 8
XIX.	Ebrill 2	Maw. 27	— 28	— 29	— 30	— 31	Ebrill 1

I Wneuthur Defnydd o'r Dafflen yma, ceisiwch y Llythyren Sul am y Flwyddyn yn y Llinell uchaf, a'r Prif yngholefn y Prif-iau; a chyferbyn a'r Prif, yn yr un Llinell dan y Llythyren Sul, chwi gewch y Dydd o'r Mis ar yr hwn y digwydd y Pasg y Flwyddyn honno. Ond nodwch, Fod Enw'r Mis wedi ei osod ar y Llaw Aswy, neu yn union ar gyfer y Ffigur; ac ni chanlyn, fel mewn Taffennau eraill, trwy Ddsgyniad, ond trwy Gyd-gyferbyniad.

TAFLEN O'R GWYLIAU SYMMUDOL,

DROS DDENG MLYNEDD A DEUGAIN.

Yn ol y Calendar rhag-flaenol.

ELWYDD- YN YR AR- GLWYDD.	Y PRIP.	YR EFACT.	LYTHYREN SUL.	SULIAU WEDI'R YSTWYLL.	SUL SEPTUA- OESIMA.	Y DTDD CYNTAF O'R GARAWYS.	DTDD PASO.
1851	IX	28	E	5	Chw. 16	Maw. 5	Ebr. 20
1852	X	9	DO	4	— 8	Chw. 25	— 11
1853	XI	20	B	2	Ion. 23	— 9	Maw. 27
1854	XII	1	A	5	Chw. 12	Maw. 1	Ebr. 16
1855	XIII	12	G	4	Chw. 4	Chw. 21	— 8
1856	XIV	23	FE	1	Ion. 20	— 6	Maw. 23
1857	XV	4	D	4	Chw. 8	— 25	Ebr. 12
1858	XVI	15	C	3	Ion. 31	— 17	— 4
1859	XVII	26	B	6	Chw. 20	Maw. 9	— 24
1860	XVIII	7	AG	4	— 5	Chw. 22	— 8
1861	XIX	18	F	2	Ion. 27	— 13	Maw. 31
1862	I	0	E	5	Chw. 16	Maw. 5	Ebr. 20
1863	II	11	D	3	— 1	Chw. 18	— 5
1864	III	22	CB	2	Ion. 24	— 10	Maw. 27
1865	IV	3	A	5	Chw. 12	Maw. 1	Ebr. 16
1866	V	14	G	3	Ion. 23	Chw. 14	— 1
1867	VI	25	F	5	Chw. 17	Maw. 6	— 21
1868	VII	6	ED	4	— 9	Chw. 26	— 12
1869	VIII	17	C	2	Ion. 24	— 10	Maw. 23
1870	IX	28	B	5	Chw. 13	Maw. 2	Ebr. 17
1871	X	9	A	4	— 5	Chw. 22	— 9
1872	XI	20	GF	3	Ion. 28	— 14	Maw. 31
1873	XII	1	E	4	Chw. 9	— 26	Ebr. 13
1874	XIII	12	D	3	— 1	— 18	— 5
1875	XIV	23	C	2	Ion. 24	— 10	Maw. 28
1876	XV	4	BA	5	Chw. 13	Maw. 1	Ebr. 16
1877	XVI	15	G	3	Ion. 23	Chw. 14	— 1
1878	XVII	26	F	5	Chw. 17	Maw. 6	— 21
1879	XVIII	7	E	4	— 9	Chw. 26	— 13
1880	XIX	18	DO	2	Ion. 25	— 11	Maw. 28
1881	I	0	B	5	Chw. 13	Maw. 2	Ebr. 17
1882	II	11	A	4	— 5	Chw. 22	— 9
1883	III	22	G	2	Ion. 21	— 7	Maw. 25
1884	IV	3	FE	4	Chw. 10	— 27	Ebr. 13
1885	V	14	D	3	— 1	— 18	— 5
1886	VI	25	O	6	— 21	Maw. 10	— 25
1887	VII	6	B	4	— 6	Chw. 23	— 10
1888	VIII	17	AG	3	Ion. 29	— 15	— 1
1889	IX	28	F	5	Chw. 17	Maw. 6	— 21
1890	X	9	E	3	— 2	Chw. 19	— 6
1891	XI	20	D	2	Ion. 25	— 11	Maw. 29
1892	XII	1	CB	5	Chw. 14	Maw. 2	Ebr. 17
1893	XIII	12	A	3	Ion. 29	Chw. 15	— 2
1894	XIV	23	G	2	— 21	— 7	Maw. 25
1895	XV	4	F	4	Chw. 10	— 27	Ebr. 14
1896	XVI	15	ED	3	— 2	— 19	— 5
1897	XVII	26	C	5	— 16	Maw. 3	— 18
1898	XVIII	7	B	4	— 6	Chw. 23	— 10
1899	XIX	18	A	3	Ion. 29	— 15	— 2
1900	I	0	GF	5	Chw. 11	— 23	— 15

TAFLEN O'R GWYLIAU SYMMUDOL,

DROS DDENG MLYNEDD A DEUGAIN.

Fn ol y Calendar rhag-flaenol

ELWYDD- YN YB AR- GLWYDD.	SUL Y GWEDDIAU.	DYDD Y DYRCH- APAFEL.	Y SULGWYN.	SULIAU WEDI'R BRINDOD.	SUL YB ADSENT.
1851	Mai 25	Mai 29	Meh. 8	23	Tach. 30
1852	— 16	— 20	Mai 30	24	— 28
1853	— 1	— 5	— 15	26	— 27
1854	— 21	— 25	Meh. 4	24	Rhag. 3
1855	— 13	— 17	Mai 27	25	— 2
1856	Ebr. 27	— 1	— 11	27	Tach. 30
1857	Mai 17	— 21	— 31	24	— 29
1858	— 9	— 13	— 23	25	— 28
1859	— 29	Meh. 2	Meh. 12	22	— 27
1860	— 13	Mai 17	Mai 27	25	Rhag. 2
1861	— 5	— 9	— 19	26	— 1
1862	— 25	— 29	Meh. 8	23	Tach. 30
1863	— 10	— 14	Mai 24	25	— 29
1864	— 1	— 5	— 15	26	— 27
1865	— 21	— 25	Meh. 4	24	Rhag. 3
1866	— 6	— 10	Mai 20	26	— 2
1867	— 26	— 30	Meh. 9	23	— 1
1868	— 17	— 21	Mai 31	24	Tach. 29
1869	— 2	— 6	— 16	26	— 28
1870	— 22	— 26	Meh. 5	23	— 27
1871	— 14	— 18	Mai 23	25	Rhag. 3
1872	— 5	— 9	— 19	26	— 1
1873	— 18	— 22	Meh. 1	24	Tach. 30
1874	— 10	— 14	Mai 24	25	— 29
1875	— 2	— 6	— 16	26	— 28
1876	— 21	— 25	Meh. 4	24	Rhag. 3
1877	— 6	— 10	Mai 20	26	— 2
1878	— 26	— 30	Meh. 9	23	— 1
1879	— 18	— 22	— 1	24	Tach. 30
1880	— 2	— 6	Mai 16	26	— 28
1881	— 22	— 26	Meh. 5	23	— 27
1882	— 14	— 18	Mai 23	25	Rhag. 3
1883	Ebr. 29	— 3	— 13	27	— 2
1884	Mai 18	— 22	Meh. 1	24	Tach. 30
1885	— 10	— 14	Mai 24	25	— 29
1886	— 30	Meh. 3	Meh. 13	22	— 28
1887	— 15	Mai 19	Mai 29	24	— 27
1888	— 6	— 10	— 20	26	Rhag. 2
1889	— 26	— 30	Meh. 9	23	— 1
1890	— 11	— 15	Mai 25	25	Tach. 30
1891	— 3	— 7	— 17	26	— 29
1892	— 23	— 26	Meh. 5	23	— 27
1893	— 7	— 11	Mai 21	26	Rhag. 3
1894	Ebr. 29	— 3	— 13	27	— 2
1895	Mai 19	— 23	Meh. 2	24	— 1
1896	— 10	— 14	Mai 24	25	Tach. 29
1897	— 23	— 27	Meh. 6	23	— 28
1898	— 15	— 19	Mai 29	24	— 27
1899	— 7	— 11	— 21	26	Rhag. 3
1900	— 20	— 24	Meh. 3	24	— 2

TAFLEN O'R GWYLIAU SYMMUDOL,

YN OL YR AMRYW DDYDDIAU Y GEILL

Y PASG DDIGWYDD ARNYNT.

DDYDD PASG.	SULIAU WYD'R YSTWYLL.	SUL SEP- TUAGS- LMA.	Y DDYDD CYNTAF O'R GARA- WYS.	SUL Y GWEDD- IAU.	DDYDD Y DYBCH- AFACL.	Y SUL- GWYN.	SULIAU WYD'R DRINDOD.	SUL YR ADFENT.
Maw.22	1	Ion. 18	Chw. 4	Ebr.26	Ebr.30	Mal 10	27	Tach. 29
— 23	1	— 19	— 5	— 27	Mal 1	— 11	27	— 30
— 24	1	— 20	— 6	— 28	— 2	— 12	27	Rhag. 1
— 25	2	— 21	— 7	— 29	— 3	— 13	27	— 2
— 26	2	— 22	— 8	— 30	— 4	— 14	27	— 3
— 27	2	— 23	— 9	Mal 1	— 5	— 15	28	Tach. 27
— 28	2	— 24	— 10	— 2	— 6	— 16	28	— 28
— 29	2	— 25	— 11	— 3	— 7	— 17	28	— 29
— 30	2	— 26	— 12	— 4	— 8	— 18	28	— 30
— 31	2	— 27	— 13	— 5	— 9	— 19	28	Rhag. 1
Ebr. 1	3	— 28	— 14	— 6	— 10	— 20	28	— 2
— 2	3	— 29	— 15	— 7	— 11	— 21	28	— 3
— 3	3	— 30	— 16	— 8	— 12	— 22	28	Tach. 27
— 4	3	— 31	— 17	— 9	— 13	— 23	28	— 28
— 5	3	Chw. 1	— 18	— 10	— 14	— 24	28	— 29
— 6	3	— 2	— 19	— 11	— 15	— 25	28	— 30
— 7	3	— 3	— 20	— 12	— 16	— 26	28	Rhag. 1
— 8	4	— 4	— 21	— 13	— 17	— 27	28	— 2
— 9	4	— 5	— 22	— 14	— 18	— 28	28	— 3
— 10	4	— 6	— 23	— 15	— 19	— 29	29	Tach. 27
— 11	4	— 7	— 24	— 16	— 20	— 30	29	— 28
— 12	4	— 8	— 25	— 17	— 21	— 31	29	— 29
— 13	4	— 9	— 26	— 18	— 22	Meh. 1	29	— 30
— 14	4	— 10	— 27	— 19	— 23	— 2	29	Rhag. 1
— 15	5	— 11	— 28	— 20	— 24	— 3	29	— 2
— 16	5	— 12	Maw. 1	— 21	— 25	— 4	29	— 3
— 17	5	— 13	— 2	— 22	— 26	— 5	29	Tach. 27
— 18	5	— 14	— 3	— 23	— 27	— 6	29	— 28
— 19	5	— 15	— 4	— 24	— 28	— 7	29	— 29
— 20	5	— 16	— 5	— 25	— 29	— 8	29	— 30
— 21	5	— 17	— 6	— 26	— 30	— 9	29	Rhag. 1
— 22	6	— 18	— 7	— 27	— 31	— 10	29	— 2
— 23	6	— 19	— 8	— 28	Meh. 1	— 11	29	— 3
— 24	6	— 20	— 9	— 29	— 2	— 12	29	Tach. 27
— 25	6	— 21	— 10	— 30	— 3	— 13	29	— 28

NODWCH, Mewn Blwyddyn Naid, e fydd Rhifedi y Sullau wedi'r Ystuyll yn gymnifer a phe buasai *Dydd Pasg* yn synthio yn ddiweddarach o Ddiwrnod nag yn wir y mae. Ac am yr un Achos mae'n rhaid, ym mlob Blwyddyn Naid, roi un Diwrnod at y Dydd o'r Mis sydd yn y Dafen am Sul *Septuagesima*; a'r cyfeliyb sy raid ei wneuthur am y Dydd cyntaf o'r *Gara-wys* (a elwir yn gyffredin *Merchur y Lludw*) oni fydd ei yn y Dafen ar ryw Ddydd o Fis *Mawrth*; oblegid os Lydd felly, y Dydd yn y Dafen yw'r iawn Ddydd.

TAFLEN I GAEL DYDD PASG,

o'r

FLWYDDYN 1900 HYD Y FLWYDDYN 2199 GYFRIFEDIG.

PRIF.	DYDD O'R MIS.	LEYTHYR- EN SUL.	
XIV.	Maw. 22	D	Y Prifiau yn y Calendar rhag- flaenol a ddangosant Ddydd- iau'r Llawn Lleuadau <i>Pasg</i> hyd Flwyddyn ein Harglwydd 1900; ym mha Amser, fel y gallo'r Llawn Lleuadau Eg- lwysawl syrthio yn agos i'r un Dyddiau a'r gwir Lawn Lleu- adau, mae'n rhaid symmud y Prifiau i Ddyddiau eraill o'r Calendar, fel y gwnaeth- pwyd yn y Dafflen yma, yr hon s'yn cynnwys cymmaint o'r Calendar i'w arfer y pryd hwnnw, ag sydd ang- enrheidiol i gael y Llawn Lleuadau <i>Pasg</i> , a Gwyl y <i>Pasg</i> , o'r Flwyddyn 1900 hyd y Flwyddyn 2199 gyfrifedig. Mae'r Dafflen hon i'w harfer yr un modd yn hollol a'r Dafflen gyntaf a roddwyd o'r blaen, i gael y <i>Pasg</i> hyd y Flwyddyn 1899.
III.	— 23	E	
	— 24	F	
XI.	— 25	G	
	— 26	A	
XIX.	— 27	B	
VIII.	— 28	C	
	— 29	D	
XVI.	— 30	E	
V.	— 31	F	
	Ebrill 1	G	
XIII.	— 2	A	
II.	— 3	B	
	— 4	C	
X.	— 5	D	
	— 6	E	
XVIII.	— 7	F	
VII.	— 8	G	
	— 9	A	
XV.	— 10	B	
IV.	— 11	C	
	— 12	D	
XII.	— 13	E	
I.	— 14	F	
	— 15	G	
IX.	— 16	A	
XVII.	— 17	B	
VI.	— 18	C	
	— 19	D	
	— 20	E	
	— 21	F	
	— 22	G	
	— 23	A	
	— 24	B	
	— 25	C	

TAFLENNAU

CYFFREDIN I GAEL Y LLYTHYREN SUL,

A LLEOEDD Y PRIFIAU, YN Y CALENDAR.

TAFLEN I.

6	5	4	3	2	1	0
B	C	D	E	F	G	A
				1600	1700	1800
1900 2000	2100	2200	2300 2400	2500	2600	2700 2800
2900	3000	3100 3200	3300	3400	3500 3600	3700
3800	3900 4000	4100	4200	4300 4400	4500	4600
4700 4800	4900	5000	5100 5200	5300	5400	5500 5600
5700	5800	5900 6000	6100	6200	6300 6400	6500
6600	6700 6800	6900	7000	7100 7200	7300	7400
7500 7600	7700	7800	7900 8000	8100	8200	8300 8400
8500	&c.					

I Gael y Llythyren Sul am y Flwyddyn a fynner, anghwanegweh ei phedwaredd Ran at Flwyddyn yr *Arglwydd*, gan adael heibio'r Torriadau, ac hefyd y Rhif yr hwn yn Nhafien I. sy'n sefyll ym Mrig y Golofn, ym mha un y mae Rhifedi'r Cannoedd a gynhwysir yn y Flwyddyn honno i'w cael: rhennweh y Swm wrth 7; ac os ni bydd Gweddill, yna A yw y Llythyren Sul; ond os bydd rhyw Rif yngweddill, yna y Llythyren sy'n sefyll dan y Rhif hwnnw ym Mrig y Dafen, yw y Llythyren Sul.

TAFLEN II.

I. II. III.			I. II. III.		
BLYNYDDOEDD EIN HARGL.			BLYNYDDOEDD EIN HARGL.		
N	1600	0	N	5200	15
	1700	1		5300	16
	1800	1		5400	17
	1900	2		5500	17
N	2000	2	N	5600	17
	2100	2		5700	18
	2200	3		5800	18
	2300	4		5900	19
N	2400	3	N	6000	19
	2500	4		6100	19
	2600	5		6200	20
	2700	5		6300	21
N	2800	5	N	6400	20
	2900	6		6500	21
	3000	6		6600	22
	3100	7		6700	23
N	3200	7	N	6800	22
	3300	7		6900	23
	3400	8		7000	24
	3500	9		7100	24
N	3600	8	N	7200	24
	3700	9		7300	25
	3800	10		7400	25
	3900	10		7500	26
N	4000	10	N	7600	26
	4100	11		7700	26
	4200	12		7800	27
	4300	12		7900	28
N	4400	12	N	8000	27
	4500	13		8100	28
	4600	13		8200	29
	4700	14		8300	29
N	4800	14	N	8400	29
	4900	14		8500	0
	5000	15		&c.	
	5100	16			

I Gael y Mis, a Dyddiau'r Mis, wrth ba rai y dylid rhoi'r Prif-iau yn y Calendar mewn un rhyw Flwyddyn i'n Harglwydd, wenthuredig o gyfan Gannoedd o Flynyddoedd, ac yn yr holl Flynyddoedd rhwng hynny a'r ganfed Flwyddyn nesaf yn canlyn; edrychwch yn yr all Golofn o'r Dafflen II. am y cyfryw Flwyddyn wenthuredig o gyfan Gannoedd, a deliwech sulw ar y Rhif neu'r Gwagnod sy'n sefyll gyferbyn â hi yn y drydedd Golofn: yna edrychwch yn Nhafflen III. am yr un Rhif yn y Golofn dan un rhyw Brif; a phan gaffoch ef, cyfeiriwch eich Llygad yn ystlysol at y Llaw Aswy, ac yn y Golofn gyntaf chwi gewch y Mis a'r Dydd y dylid rhoi y Prif hwnnw wrthynt yn y Calendar tros y Cylch hwnnw o Gan Mlynedd.

Y Llythyren N gyferbyn â rhyw Gannoedd Blynnyddoedd yn Nhafflen II. a ddengys y Blynnyddoedd hynny sy fyth i'w cyfrif yn Flynyddoedd Naid, yn y Calendar Newydd; ond am yr holl Gannoedd Blynnyddoedd eraill, maent i'w cyfrif yn Flynyddoedd Cyfredin.

TAFLEN III.

LLAWN LLEUAD BASG.	LLEITHYR. SUL.	Y PRIFIAU.																		
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
Maw. 21	C	8	19	0	11	22	3	14	25	6	17	28	9	20	1	12	23	4	15	26
Maw. 22	D	9	20	1	12	23	4	15	26	7	18	29	10	21	2	13	24	5	16	27
Maw. 23	E	10	21	2	13	24	5	16	27	8	19	0	11	22	3	14	25	6	17	28
Maw. 24	F	11	22	3	14	25	6	17	28	9	20	1	12	23	4	15	26	7	18	29
Maw. 25	G	12	23	4	15	26	7	18	29	10	21	2	13	24	5	16	27	8	19	0
Maw. 26	A	13	24	5	16	27	8	19	0	11	22	3	14	25	6	17	28	9	20	1
Maw. 27	B	14	25	6	17	28	9	20	1	12	23	4	15	26	7	18	29	10	21	2
Maw. 28	C	15	26	7	18	29	10	21	2	13	24	5	16	27	8	19	0	11	22	3
Maw. 29	D	16	27	8	19	0	11	22	3	14	25	6	17	28	9	20	1	12	23	4
Maw. 30	E	17	28	9	20	1	12	23	4	15	26	7	18	29	10	21	2	13	24	5
Maw. 31	F	18	29	10	21	2	13	24	5	16	27	8	19	0	11	22	3	14	25	6
Ebrill 1	G	19	0	11	22	3	14	25	6	17	28	9	20	1	12	23	4	15	26	7
Ebrill 2	A	20	1	12	23	4	15	26	7	18	29	10	21	2	13	24	5	16	27	8
Ebrill 3	B	21	2	13	24	5	16	27	8	19	0	11	22	3	14	25	6	17	28	9
Ebrill 4	C	22	3	14	25	6	17	28	9	20	1	12	23	4	15	26	7	18	29	10
Ebrill 5	D	23	4	15	26	7	18	29	10	21	2	13	24	5	16	27	8	19	0	11
Ebrill 6	E	24	5	16	27	8	19	0	11	22	3	14	25	6	17	28	9	20	1	12
Ebrill 7	F	25	6	17	28	9	20	1	12	23	4	15	26	7	18	29	10	21	2	13
Ebrill 8	G	26	7	18	29	10	21	2	13	24	5	16	27	8	19	0	11	22	3	14
Ebrill 9	A	27	8	19	0	11	22	3	14	25	6	17	28	9	20	1	12	23	4	15
Ebrill 10	B	28	9	20	1	12	23	4	15	26	7	18	29	10	21	2	13	24	5	16
Ebrill 11	C	29	10	21	2	13	24	5	16	27	8	19	0	11	22	3	14	25	6	17
Ebrill 12	D	0	11	22	3	14	25	6	17	28	9	20	1	12	23	4	15	26	7	18
Ebrill 13	E	1	12	23	4	15	26	7	18	29	10	21	2	13	24	5	16	27	8	19
Ebrill 14	F	2	13	24	5	16	27	8	19	0	11	22	3	14	25	6	17	28	9	20
Ebrill 15	G	3	14	25	6	17	28	9	20	1	12	23	4	15	26	7	18	29	10	21
Ebrill 16	A	4	15	26	7	18	29	10	21	2	13	24	5	16	27	8	19	0	11	22
Ebrill 17	B	5	16	27	8	19	0	11	22	3	14	25	6	17	28	9	20	1	12	23
Ebrill 18	C	6	17	28	9	20	1	12	23	4	15	26	7	18	29	10	21	2	13	24
Ebrill 19	D	7	18	29	10	21	2	13	24	5	16	27	8	19	0	11	22	3	14	25

TREFN Y

FOREOL A'R BRYDNHAWNOL WEDDI

I W DYWEDYD BEUNYDD A'I HARFERU TRWY'R FLWYDDYN.

Y Foreol a'r Brydnhawnol Weddi a arferir yn y Man cynnefinol o'r Eglwys, Capel, neu Gangell; oddi eithr i Ordinari'r Lle farnu yn amgenach. A'r Canghellau a gant sefyll ya y modd yr oeddynt o'r blaen.

Ae yma nodwr, Fod yn rhaid cadw a chynnal Addurnladau'r Eglwys a'i Gweinidogion, ar bob amser o'u Gweinidogneth, yn yr un wedd ag yr oeddynt yn Eglwys *Loegr*, trwy Awdurdod y Parliament, yn yr ail Flwyddyn o Deyrnasiad y Brenhin *Edward* y Chweched.

TREFN Y

WEDDI FOREOL,

BOB DYDD TRWY'R FLWYDDYN.

¶ *Ar ddechren'r Forcol Weddi, darlleded y Gweinidog, & llef uchel, ryw un neu ychwaneg o'r adnodau hyn o'r Ysgrythyr Lân y rhai sydd yn canlyn. Ac yna dywedod yr hyn y sydd ysgrifenedig ar ol yr unrhyw adnodau.*

PAN ddychwelo'r annuwiol oddi wrth ei ddrygioni yr hwn a wnaeth, a gwneuthur barn a chyfiawnder, hwnnw a geidw yn fyw ei enaid. *Ezek. xviii. 27.*

Yr wyf yn cydnabod fy ngham-weddau, a'm pechod sydd yn wastad ger fy mron. *Psal. li. 3.*

Cuddia dy wyneb oddi wrth fy mhechodau, a dilea fy holl anwireddau. *Psal. li. 9.*

Aberthau Duw ydynt yspryd drylliedig: calon ddrylliog, gys-tuddiedig, O Dduw, ni ddirmygi. *Psal. li. 17.*

Rhwygwch eich calon, ac nid eich dillad, ac ymchwelwch at yr Arglwydd eich Duw: o herwydd graslawn a thrugarog yw efe, hwyrfydig i ddigofaint, a mawr ei drugaredd, ac edifeiriol am ddrwg. *Joel ii. 13.*

Gan yr Arglwydd ein Duw y mae trugareddau a maddeuant, er gwrthryfelu o honom i'w erbyn: ni wrandawsom chwaith ar lais yr Arglwydd ein Duw, i rodio yn ei gyfreithiau ef, y rhai a roddodd efe o'n blaen ni. *Dan. ix. 9, 10.*

Cospa fi, Arglwydd, etto mewn barn; nid yn dy lid, rhag it' fy

WHEN the wicked man turneth away from his wickedness that he hath committed, and doeth that which is lawful and right, he shall save his soul alive. *Ezek. xviii. 27.*

I acknowledge my transgressions, and my sin is ever before me. *Psal. li. 3.*

Hide thy face from my sins, and blot out all mine iniquities. *Psal. li. 9.*

The sacrifices of God are a broken spirit: a broken and a contrite heart, O God, thou wilt not despise. *Psal. li. 17.*

Rend your heart, and not your garments, and turn unto the Lord your God: for he is gracious and merciful, slow to anger, and of great kindness, and repenteth him of the evil. *Joel ii. 13.*

To the Lord our God belong mercies and forgivenesses, though we have rebelled against him: neither have we obeyed the voice of the Lord our God, to walk in his laws which he set before us. *Dan. ix. 9, 10.*

O Lord, correct me, but with judgement; not in thine anger,

BOREOL WEDDI.

ngwneuthur yn ddiddym. *Jer.* x. 24. *Psal.* vi. 1.

Edifarhêweh ; canys nesaodd teyrnas nefoedd. *St. Matt.* iii. 2.

Mi a godaf, ac a âf at fy nhad, ac a ddywedaf wrtho, Fy nhad, pechais yn erbyn y nef, ac o'th flaen dithau ; ac mwyach nid ydwyf deilwng i'm galw yn fab i ti. *St. Luc* xv. 18, 19.

Arglwydd, na ddos i farn â'th was ; o herwydd ni chyfiawnheir neb byw yn dy olwg di. *Psal.* cxliii. 2.

Os dywedwn nad oes ynom bechod, yr ydym yn ein twyllo ein hunain, a'r gwirionedd nid yw ynom. Os cyfaddefwn ein pechodau, ffyddlon yw efe a chyfiawn, fel y maddeuo i ni ein pechodau, ac y'n glanhao oddi wrth bob anghyfiawnder. 1 *Ioan* i. 8, 9.

FY anwyl gariadus frodyr, y mae'r Ysgrythyr Lân yn ein cynhyrfu, mewn amrywiol fannau, i gydnabod ac i gyffesu ein haml bechodau a'n hanwiredd ; ac na wnelem na'u cuddio na'u celu yngŵydd yr Holl-alluog Dduw ein Tad nefol ; eithr eu cyffesu â gostyngedig, isel, edifarus, ac ufudd galon ; er mwyn caffael o honom fadd-euant am danynt, trwy ei anfeidrol ddaioni a'i drugaredd ef. Ac er y dylem ni bob amser adddef yn ostyngedig ein pechodau ger bron Duw ; etto ni a ddylem yn bennaf wneuthur hynny, pan ymgynhullom i gyd-gyfarfod, i dalu diolch am yr aul ddaioni a dderbyniasom ar ei law ef, i ddatgan ei haeddedicaf foliant, i wrando ei sancteiddiaf Air ef, ac i erchi y cyfryw bethau ag a fyddo cymmwys ac angenrheidiol, yn gystal ar les y corph a'r enaid. O herwydd paham myfi a erfyniaf ac a attolygaf i chwi, cynnifer ag y sydd yma yn bres-

lest thou bring me to nothing. *Jer.* x. 24. *Psal.* vi. 1.

Repent ye ; for the Kingdom of Heaven is at hand. *St. Matt.* iii. 2.

I will arise, and go to my father, and will say unto him, Father, I have sinned against heaven, and before thee, and am no more worthy to be called thy son. *St. Luke* xv. 18, 19.

Enter not into judgement with thy servant, O Lord ; for in thy sight shall no man living be justified. *Psal.* cxliii. 2.

If we say that we have no sin, we deceive ourselves, and the truth is not in us : but, if we confess our sins, he is faithful and just to forgive us our sins, and to cleanse us from all unrighteousness. 1 *St. John* i. 8, 9.

DEARLY beloved brethren, the Scripture moveth us in sundry places to acknowledge and confess our manifold sins and wickedness ; and that we should not dissemble nor cloke them before the face of Almighty God our heavenly Father ; but confess them with an humble, lowly, penitent, and obedient heart ; to the end that we may obtain forgiveness of the same, by his infinite goodness and mercy. And although we ought at all times humbly to acknowledge our sins before God ; yet ought we most chiefly so to do, when we assemble and meet together to render thanks for the great benefits that we have received at his hands, to set forth his most worthy praise, to hear his most holy Word, and to ask those things which are requisite and necessary, as well for the body as the soul. Wherefore I pray and beseech you, as many as are here present, to accom-

BOREOL WEDDI.

ennol, gyd-dynnu â myfi â chalon bur, ac â lleferydd ostyngedig, hyd yngorseddfa'r nefol râd, gan ddywedyd ar fy ol i ;

¶ *Cyffes gyffredin, i'w dywedyd gan yr holl Gynulleidfau ar ol y Gweinidog, gan ostwng ar eu gliniau oll.*

HOLL-alluog Dduw a thregaroccaf Dad ; Nyni a aethom ar gyfeiliorn allan o' th ffyrdd di fel defaid ar gyfrgoll. Nyni a ddilynasom ormod ar amcanion a chwantau ein calonnau ein hunain. Nyni a wnaethom yn erbyn dysancteiddiol gyfreithiau. Nyni a adawsom heb wneuthur y pethau a ddylesym eu gwneuthur ; Ac a wnaethom y pethau ni ddylesym eu gwneuthur ; Ac nid oes iechyd ynom. Eithr tydi, O Arglwydd, cymmer drugaredd arnom, ddrwg weithredwyr truain. Arbed di hwynt-hwy, O Dduw, y rhai sy'n cyffesu eu beiau. Cyweiria di'r sawl sydd yn edifarus ; Yn ol dy addewidion a hyspyswyd i ddyn yng Nghrist Iesu ein Harglwydd. A chaniattâ, drugaroccaf Dad, er ei fwyn ef ; Fyw o honom rhag llaw mewn duwiol, union, a sobr fuchedd, I ogoniant dy sancteiddiol Enw. Amen.

¶ *Y Gollyngdod, neu Faddeuant pechodau, i'w ddatgan gan yr Offeiriad yn unig, yn ei sefyll ; a'r bobl etto ar eu gliniau.*

YR Holl-alluog Dduw, Tad ein Harglwydd Iesu Grist, yr hwn ni ddeisyf farwolaeth pechadur, eithr yn hytrach ymchwelyd o hono oddi wrth ei anwreidd, a byw ; ac a roddes allu a gorchymyn i'w Weinidogion, i ddatgan ac i fynegi i'w bobl, sydd yn edifarus, Ollyngdod a Maddeuant am eu pechodau : Efe a bardyna ac a ollwng y rhai oll sydd wir edifeiriol, ac yn ddifffuant yn credu i'w sancteiddiol Efengyl ef. O herwydd

pany me with a pure heart, and humble voice, unto the throne of the heavenly grace, saying after me ;

¶ *A general Confession to be said of the whole Congregation after the Minister, all kneeling.*

ALMIGHTY and most merciful Father ; We have erred, and strayed from thy ways like lost sheep. We have followed too much the devices and desires of our own hearts. We have offended against thy holy laws. We have left undone those things which we ought to have done ; And we have done those things which we ought not to have done ; And there is no health in us. But thou, O Lord, have mercy upon us, miserable offenders. Spare thou them, O God, which confess their faults. Restore thou them that are penitent ; According to thy promises declared unto mankind in Christ Jesu our Lord. And grant, O most merciful Father, for his sake ; That we may hereafter live a godly, righteous, and sober life, To the glory of thy holy Name. Amen.

¶ *The Absolution, or Remission of sins, to be pronounced by the Priest alone, standing ; the people still kneeling.*

ALMIGHTY God, the Father of our Lord Jesus Christ, who desireth not the death of a sinner, but rather that he may turn from his wickedness, and live ; and hath given power, and commandment, to his Ministers, to declare and pronounce to his people, being penitent, the Absolution and Remission of their sins : He pardoneth and absolveth all them that truly repent, and unfeignedly believe his holy Gospel. Wherefore let us be-

BOREOL WEDDI.

paham attolygwn ni iddo ganiat-tau i ni wir edifeirweh, a'i Ys-
pryd Glân; fel y byddo bodd-
lon ganddo'r pethau yr ydym
y pryd hwn yn eu gwneuthur,
a bod y rhan arall o'n bywyd
rhag llaw yn bur ac yn sanct-
eiddiol; modd y delom o'r diwedd
i'w lawenydd tragywyddol; trwy
Iesu Grist ein Harglwydd.

¶ *Attebed y bobl yma, ac ar ddiwedd pob un o'r Gweddïau eraill, Amen.*

¶ *Yna y gostwng y Gweinidog ar ei liniau, ac a ddywed Weddi'r Arglwydd â llef uchel; a'r bobl hefyd ar eu gliniau, yn ei dywed-
yd gyd âg ef, yn y fan yma, ac yn
mha le bynnag arall yr arferir hi
yng Ngweasanaeth Duw.*

EIN Tad, yr hwn wyt yn y
nefoedd, Sancteiddier dy
Enw. Deued dy deyrnas. Bydd-
ed dy ewyllys ar y ddaear, Megis
y mae yn y nefoedd. Dyro i ni
heddyw ein bara beunyddiol. A
maddeu i ni ein dyledion, Fel y
maddeuwn ni i'n dyledwyr. Ac
nac arwain ni i brofedigaeth;
Eithr gwared ni rhag drwg:
Canys eiddot ti yw'r deyrnas,
A'r gallu, A'r gogoniant, Yn oes
oesoedd. Amen.

¶ *Yna y dywed efe yn yr un modd, Arglwydd, agor ein gwefusau.*

Atteb. A'n genau a fynega dy
foliant.

Offeiriad. Duw, brysia i'n
cynnorthwo.

Atteb. Arglwydd, prysura i'n
cymmorth.

¶ *Yna, a phawb yn eu sefyll, yr
Offeiriad a ddywed,*

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab:
ac i'r Yspryd Glân;

Atteb. Megis yr oedd yn y
dechreu, y mae yr awr hon, ac y
bydd yn wastad: yn oes oesoedd.
Amen.

Offeiriad. Molwch yr Ar-
glwydd.

Atteb. Moliannus fyddo Enw'r
Arglwydd.

seech him to grant us true re-
pentance, and his holy Spirit,
that those things may please
him, which we do at this pre-
sent; and that the rest of our life
hereafter may be pure, and holy;
so that at the last we may come
to his eternal joy; through Jesus
Christ our Lord.

¶ *The people shall answer here, and at the end of all other Prayers, Amen.*

¶ *Then the Minister shall kneel, and say the Lord's Prayer with an audible voice; the people also kneeling, and repeating it with him, both here, and wheresoever else it is used in Divine Service.*

OUR Father, which art in
heaven, Hallowed be thy
Name. Thy kingdom come.
Thy will be done in earth, As it
is in heaven. Give us this day
our daily bread. And forgive
us our trespasses, As we forgive
them that trespass against us.
And lead us not into tempta-
tion; But deliver us from evil:
For thine is the kingdom, The
power, and the glory, For ever
and ever. Amen.

¶ *Then likewise he shall say,*
O Lord, open thou our lips.

Answer. And our mouth shall
shew forth thy praise.

Priest. O God, make speed to
save us.

Answer. O Lord, make haste
to help us.

¶ *Here all standing up, the Priest shall say,*

Glory be to the Father, and
to the Son: and to the Holy
Ghost;

Answer. As it was in the be-
ginning, is now, and ever shall
be: world without end. A-
men.

Priest. Praise ye the Lord.

Answer. The Lord's Name be
praised.

BOREOL WEDDI.

¶ *Yna y dywedir, neu y cenir, y Psalm hon sy'n canlyn; oddi eithr ar Ddydd Pasg, ar yr hwn y mae Anthem arall wedi ei gosod: ac ar y namyn un ugeinfed dydd o bob mis, ni ddarllenir mo honi yn y fan hon, ond yn arferol gyloch y Psalmau.*

Venite, exultemus Domino.

Psal. xcv.

DEUWCH, canwn i'r Ar-glwydd : ymlawenhâwn yn nerth ein hiechyd.

Deuwn ger ei fron ef â di-olch : canwn yn llafar iddo â Psalmau.

Canys yr Arglwydd sy Dduw mawr : a Brenhin mawr ar yr holl dduwiau.

Oblegid yn ei law ef y mae gorddyfnderau'r ddaear : ac efe bïau uchelder y mynyddoedd.

Y môr sydd eiddo, canys efe a'i gwnaeth : a'i ddwyllaw a luniasant y sychdir.

Deuwch, addolwn, a syrthiwn i lawr : a gostyngwn ger bron yr Arglwydd ein Gwneuthurwr.

Canys efe yw ein Duw ni : a ninnau ym bobl ei borfa ef, a defaid ei ddwyllaw.

Heddyw, os gwrandêwch ar ei leferydd, na chaledwch eich calonnau : megis yn yr ymrysonfa, fel yn nydd profedigaeth yn yr anialwch ;

Lle y temtiodd eich tadau fi : y profasant fi, a gwelsant fy ngweithredoedd.

Deugain mlynedd yr ymrysonais â'r genhedlaeth hon, a dywedais : Pobl gyfeiliornus yn eu calonnau ydynt hwy, canys nid adnabuant fy ffyrdd.

Wrth y rhai y tyngais yn fy llid : na ddelent i'm gor-phwysfa.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab : ac i'r Yspryd Glân ;

Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad : yn oes oesoedd. Amen.

¶ *Then shall be said or sung this Psalm following: except on Easter-Day, upon which another Anthem is appointed; and on the Nineteenth day of every Month it is not to be read here, but in the ordinary course of the Psalms.*

Venite, exultemus Domino.

Psal. xcv.

O Come, let us sing unto the Lord : let us heartily rejoice in the strength of our salvation.

Let us come before his presence with thanksgiving : and shew ourselves glad in him with Psalms.

For the Lord is a great God : and a great King above all gods.

In his hand are all the corners of the earth : and the strength of the hills is his also.

The sea is his, and he made it : and his hands prepared the dry land.

O come, let us worship, and fall down : and kneel before the Lord our Maker.

For he is the Lord our God : and we are the people of his pasture, and the sheep of his hand.

To day if ye will hear his voice, harden not your hearts : as in the provocation, and as in the day of temptation in the wilderness ;

When your fathers tempted me : proved me, and saw my works.

Forty years long was I grieved with this generation, and said : It is a people that do err in their hearts, for they have not known my ways.

Unto whom I swear in my wrath : that they should not enter into my rest.

Glory be to the Father, and to the Son : and to the Holy Ghost ;

As it was in the beginning, is now, and ever shall be : world without end. Amen.

BOREOL WEDDI.

¶ *Ar ol hyn y dilyn y Psalmau mewn trefn, megis y gosodwyd. Ac ar ddiwedd pob Psalm trwy'r flwyddyn, a'r un modd ar ddiwedd y Benedicite, Benedictus, Magnificat, a Nunc dimittis, y dywedir,*

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab :
ac i'r Yspryd Glân ;

Atteb. Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad : yn oes oesoedd. Amen.

¶ *Yna y darllenir yn llawn llythyr, â lleferydd uchel, y Llith gyntaf, gwerdi ei chymmyr allan o'r Hen Destament, megis ag y gosodwyd wrth y Calendar (oddi eithr bod Llithiau priod gosodedig i'r Dydd hwnnw.) Y Gweinidog a ddarlleno, safed, ac ymchwelod, megis y gallir ei glywed yn oreu gan bawb oll a'r a fo yn bresennol. Ac ar ol hynny y dywedir, neu y cenir, yn Gymraeg, yr Emyrn a elwir, Te Deum Laudamus, beunydd trwy'r holl flwyddyn.*

¶ *O flaen pob Llith, y Gweinidog a ddywed, Yma y mae yn dechreu y cyfryw Bennod, neu Adnod o'r cyfryw Bennod, o'r llyfr a'r llyfr : ac ar ol pob Llith, Yma y terfyn y Llith gyntaf, neu, yr ail.*

Te Deum Laudamus.

TI, Dduw, a folwn : ti a gydnabyddwn yn Arglwydd.

Yr holl ddaciar a'th fawl di : y Tad tragywyddol.

Arnat ti y llefa'r holl Angylion : y Nefoedd, a'r holl Nerthoedd o'u mewn.

Arnat ti y llefa Cerubin a Seraphin : â lleferydd ddibaid,

Sanct, Sanct, Sanct : Arglwydd Dduw Sabaoth.

Nefoedd a Daeiar sydd yn llawn : o'th Ogoniant.

Gogoneddus gôr yr Apostolion : a'th fawl di.

Moliannus nifer y Prophwydi : a'th fawl di.

¶ *Then shall follow the Psalms in order as they are appointed. And at the end of every Psalm throughout the Year, and likewise at the end of Benedicite, Benedictus, Magnificat, and Nunc dimittis, shall be repeated,*

Glory be to the Father, and to the Son : and to the Holy Ghost ;

Answer. As it was in the beginning, is now, and ever shall be : world without end. Amen.

¶ *Then shall be read distinctly with an audible voice the First Lesson, taken out of the Old Testament, as is appointed in the Calendar, except there be proper Lessons assigned for that day : He that readeth so standing and turning himself, as he may best be heard of all such as are present. And after that, shall be said or sung, in English, the Hymn called Te Deum Laudamus, daily throughout the Year.*

¶ *Note, That before every Lesson the Minister shall say, Here beginneth such a Chapter, or Verse of such a Chapter, of such a Book : And after every Lesson, Here endeth the First, or the Second Lesson.*

Te Deum Laudamus.

WE praise thee, O God : we acknowledge thee to be the Lord.

All the earth doth worship thee : the Father everlasting.

To thee all Angels cry aloud : the Heavens, and all the Powers therein.

To thee Cherubin, and Seraphin : continually do cry,

Holy, Holy, Holy : Lord God of Sabaoth ;

Heaven and earth are full of the Majesty : of thy Glory.

The glorious company of the Apostles : praise thee.

The goodly fellowship of the Prophets : praise thee.

BOREOL WEDDI.

Ardderchog lu y Merthyri :
a'th fawl di.

Yr Eglwys Lân trwy'r holl
fyd : a'th addef di ;

Y Tad : o anfeidrol Fawr-
edd ;

Dy anrhydeddus, wir : ac unig
Fab ;

Hefyd yr Yspryd Glân : y
Diddanydd.

Ti, Crist : yw Brenhin y Go-
goniant.

Ti yw tragywyddol Fab : y
Tad.

Pan gymmeraist arnat war-
edu dyn : ni ddiystyraist fru y
Wryf.

Pan orchfygaist holl nerth
angau : yr agoraist Deyrnas Nef
i bawb a gredant.

Ti sydd yn eistedd ar Dde-
heulaw Dduw : yngogoniant y
Tad.

Yr ŷm ni yn credu mai Tydi
a ddaw : yn Farnwr arnom.

Gan hynny yr attolygwn i ti
gynnorthwyo dy weision : y rhai
a brynaist a'th werthfawr Waed.

Pâr iddynt gael eu cyfrif gyd
a'th Saint : yn y Gogoniant tra-
gywyddol.

Arglwydd, cadw dy bobl : a
bendithia dy etifeddiaeth.

Llywia hwy : a dyrcha hwy
yn dragywydd.

Beunydd ac fyth : y clodforwn
dydi ;

Ac anrhydeddwn dy Enw :
byth ac yn oes oesoedd.

Teilynga, Arglwydd : ein cadw
y dydd hwn yn ddibechod.

Arglwydd, trugarhâ wrthym :
trugarhâ wrthym.

Arglwydd, poed dy drugaredd
a ddêl arnom : megis yr ŷm yn
ymddiried ynot.

Arglwydd, ynot yr ymddir-
iedais : na'm gwaradwydder yn
dragywydd.

The noble army of Martyrs :
praise thee.

The holy Church throughout
all the world : doth acknowledge
thee ;

The Father : of an infinite
Majesty ;

Thine honourable, true : and
only Son ;

Also the Holy Ghost : the
Comforter.

Thou art the King of Glory :
O Christ.

Thou art the everlasting Son :
of the Father.

When thou tookest upon thee
to deliver man : thou didst not
abhor the Virgin's womb.

When thou hadst overcome
the sharpness of death : thou
didst open the Kingdom of Hea-
ven to all believers.

Thou sittest at the right hand
of God : in the Glory of the Fa-
ther.

We believe that thou shalt
come : to be our Judge.

We therefore pray thee, help
thy servants : whom thou hast re-
deemed with thy precious blood.

Make them to be numbered
with thy Saints : in glory ever-
lasting.

O Lord, save thy people : and
bless thine heritage.

Govern them : and lift them
up for ever.

Day by day : we magnify
thee ;

And we worship thy Name :
ever world without end.

Vouchsafe, O Lord : to keep
us this day without sin.

O Lord, have mercy upon us :
have mercy upon us.

O Lord, let thy mercy light-
en upon us : as our trust is in
thee.

O Lord, in thee have I trust-
ed : let me never be confound-
ed.

BOREOL WEDDI.

¶ *Neu'r Ganiad hon,*

Benedicite, omnia Opera.

CHWYCHWI holl Weithredoedd yr Arglwydd, bendithiwech yr Arglwydd : molwech a mawrhêwech ef yn dragywydd.

Chwychwi Angylion yr Arglwydd, bendithiwech yr Arglwydd : molwech a mawrhêwech ef yn dragywydd.

Chwychwi Nefoedd, bendithiwech yr Arglwydd : molwech a mawrhêwech ef yn dragywydd.

Chwychwi'r Dyfroedd, sydd uwch ben y ffurfafen, bendithiwech yr Arglwydd : molwech a mawrhêwech ef yn dragywydd.

Chwychwi holl Nerthoedd yr Arglwydd, bendithiwech yr Arglwydd : molwech a mawrhêwech ef yn dragywydd.

Chwychwi Haul a Lleuad, bendithiwech yr Arglwydd : molwech a mawrhêwech ef yn dragywydd.

Chwychwi Sery Nefoedd, bendithiwech yr Arglwydd : molwech a mawrhêwech ef yn dragywydd.

Chwychwi Gawodau a Gwlith, bendithiwech yr Arglwydd : molwech a mawrhêwech ef yn dragywydd.

Chwychwi Wÿntoedd Duw, bendithiwech yr Arglwydd : molwech a mawrhêwech ef yn dragywydd.

Chwychwi Dàn a Gwres, bendithiwech yr Arglwydd : molwech a mawrhêwech ef yn dragywydd.

Chwychwi Auaf a Haf, bendithiwech yr Arglwydd : molwech a mawrhêwech ef yn dragywydd.

Chwychwi Wlithoedd a Rhewoedd, bendithiwech yr Arglwydd : molwech a mawrhêwech ef yn dragywydd.

Chwychwi Rew ac Oerfel, bendithiwech yr Arglwydd : molwech a mawrhêwech ef yn dragywydd.

Chwychwi Iâ ac Eira, bendithiwech yr Arglwydd : molwech a mawrhêwech ef yn dragywydd.

¶ *Or this Canticle,*

Benedicite, omnia Opera.

O All ye Works of the Lord, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Angels of the Lord, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Heavens, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Waters that be above the Firmament, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O all ye Powers of the Lord, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Sun, and Moon, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Stars of Heaven, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Showers, and Dew, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Winds of God, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Fire and Heat, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Winter and Summer, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Dews, and Frosts, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Frost and Cold, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Ice and Snow, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

BOREOL WEDDI.

Chwychwi Nosau a Dyddiau, bendithiawch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Chwychwi Oleuni a Thywyllwch, bendithiawch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Chwychwi Felit a Chymmylau, bendithiawch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Bendithied y Ddaear yr Arglwydd : moled a mawrhâed ef yn dragywydd.

Chwychwi Ffynyddoedd a Bryniau, bendithiawch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Chwychwi holl Wŷrddion Bethau ar y Ddaear, bendithiawch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Chwychwi Ffynhonnau, bendithiawch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Chwychwi Foroedd a Llfeiriain, bendithiawch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Chwychwi Forfilod, ac oll a'r sydd yn ymsymmud yn y Dyfroedd, bendithiawch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Chwychwi holl Adar yr Awyr, bendithiawch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Chwychwi holl Anifeiliaid ac Ysgrubliaid, bendithiawch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Chwychwi Blant Dynion, bendithiawch yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragywydd.

Bendithied Israel yr Arglwydd : moled a mawrhâed ef yn dragywydd.

Chwychwi Offeiriaid yr Arglwydd, bendithiawch yr Ar-

O ye Nights, and Days, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Light and Darkness, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Lightnings, and Clouds, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O let the Earth bless the Lord : yea, let it praise him, and magnify him for ever.

O ye Mountains, and Hills, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O all ye Green Things upon the Earth, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Wells, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Seas, and Floods, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Whales, and all that move in the Waters, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O all ye Fowls of the Air, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O all ye Beasts, and Cattle, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Children of Men, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O let Israel bless the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Priests of the Lord, bless

BOREOL WEDDI.

glwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragwydd.

Chwychwi Wasanaethwŷr yr Arglwydd, bendithiwech yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragwydd.

Chwychwi Ysrydion, ac Eneidiau'r cyfiawn, bendithiwech yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragwydd.

Chwychwi y rhai sanctaidd a gostyngedig o galon, bendithiwech yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragwydd.

Chwychwi Ananias, Azarias, a Misael, bendithiwech yr Arglwydd : molwch a mawrhêwch ef yn dragwydd.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab : ac i'r Ysryd Glân ;

Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad : yn oes oesoedd. Amen.

¶ *Yna y darllenir yn yr un modd yr ail Lith, gwedi ei chymmeryd allan o'r Testament Newydd. Ac wedi hymny yr Emyn sy'n canlyn ; oddi eithr pan ddigwyddo i'w darllain ym mhennod y Dydd, neu yn yr Efyngyl ar Ddydd St. Ioan Fedyddiwr.*

Benedictus. St. Luc i. 68.

BENDIGEDIG fyddo Arglwydd Dduw Israel : canys efe a ymwelodd ac a brynodd ei bobl ;

Ac a ddyrchafodd iachawdwr-iaeth nerthol i ni : yn nhŷ Ddafydd ei wasanaethwr ;

Megis y dywedodd trwy enau ei sanctaidd Brophwydi : y rhai oedd o ddechreuad y byd ;

Yr anfonai efe i ni ymwared rhag ein gelynion : ac oddi wrth ddwyllaw pawb o'n digasogion ;

Y gwnai efe drugaredd â'n tadau : ac y cofiai ei sanctaidd Gyfammod ;

A'r llw yr hwn a dyngodd efe wrth ein tad Abraham : sef bod iddo ganiattau i ni, gwedi ein

ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Servants of the Lord, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye Spirits and Souls of the Righteous, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O ye holy and humble men of heart, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

O Ananias, Azarias, and Misael, bless ye the Lord : praise him, and magnify him for ever.

Glory be to the Father, and to the Son : and to the Holy Ghost ;

As it was in the beginning, is now, and ever shall be : world without end. Amen.

¶ *Then shall be read in like manner the Second Lesson, taken out of the New Testament. And after that, the Hymn following ; except when that shall happen to be read in the Chapter for the Day, or for the Gospel on St. John Baptist's Day.*

Benedictus. St. Luke i. 68.

BLESSED be the Lord God of Israel : for he hath visited, and redeemed his people ;

And hath raised up a mighty salvation for us : in the house of his servant David ;

As he spake by the mouth of his holy Prophets : which have been since the world began ;

That we should be saved from our enemies : and from the hands of all that hate us ;

To perform the mercy promised to our forefathers : and to remember his holy Covenant ;

To perform the oath which he sware to our forefather Abraham : that he would give us ;

BOREOL WEDDI.

hymwared oddi wrth ddwyllaw
ein gelynyon, allu ei wasanaethu
ef yn ddiofn ;

Mewn sancteiddrwydd a chyf-
iawnder ger ei fron ef : holl
ddyddiau ein bywyd.

A thithau, Fab, a elwir yn
Brophwyd i'r Goruchaf : canys
ti a âi o flaen wyneb yr Ar-
glwydd, i barottôl ei ffyrdd
ef ;

Ac i roddi gwybodaeth iach-
awdwriaeth i'w bobl ef : trwy
faddeuant o'u pechodau,

O herwydd tiriondeb trugar-
edd ein Duw : trwy yr hon yr
ymwelodd â ni Godiad Haul o'r
uchelder ;

I roddi llewyrch i'r rhai sydd
yn eistedd mewn tywyllwch a
chysgod angau : ac i gyfeirio ein
traed i ffordd tangnefedd.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab :
ac i'r Yspryd Glân ;

Megis yr oedd yn y dechreu,
y mae yr awr hon, ac y bydd yn
wastad : yn oes oesoedd. Amen.

* *Neu y Psalm hon,*

Jubilate Deo. Psalm c.

CENWCH yn llafar i'r Ar-
glwydd, yr holl ddaear :
gwasanaethwch yr Arglwydd
mewn llawenydd, deuwech yn ei
wrydd ef mewn gorfoledd.

Gwybyddwch mai yr Ar-
glwydd sy Dduw : efe a'n
gwnaeth, ac nid ni ein hunain ;
ei bobl ef ydym, a defaid ei
borfa.

Ewch i mewn i'w byrth ef â
diolch, ac i'w lysoedd â moliant
gennych : diolchwch iddo, a
chlodforwch ei Enw.

Canys daionus yw yr Ar-
glwydd, a'i drugaredd sydd yn
dragrwydd : a'i wirionedd a
bery o genhedlaeth i genhedlaeth
byth.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab :
ac i'r Yspryd Glân ;

That we being delivered out
of the hand of our enemies :
might serve him without fear ;

In holiness and righteousness
before him : all the days of our
life.

And thou, Child, shalt be
called the Prophet of the High-
est : for thou shalt go before
the face of the Lord to prepare
his ways ;

To give knowledge of salva-
tion unto his people : for the
remission of their sins,

Through the tender mercy
of our God : whereby the day-
spring from on high hath visited
us ;

To give light to them that sit
in darkness, and in the shadow
of death : and to guide our feet
into the way of peace.

Glory be to the Father, and to
the Son : and to the Holy Ghost ;

As it was in the beginning, is
now, and ever shall be : world
without end. Amen.

* *Or this Psalm,*

Jubilate Deo. Psalm c.

OBE joyful in the Lord, all
ye lands : serve the Lord
with gladness, and come before
his presence with a song.

Be ye sure that the Lord he
is God : it is he that hath made
us, and not we ourselves ; we
are his people, and the sheep of
his pasture.

O go your way into his gates
with thanksgiving, and into his
courts with praise : be thankful
unto him, and speak good of
his Name.

For the Lord is gracious, his
mercy is everlasting : and his
truth endureth from generation
to generation.

Glory be to the Father, and
to the Son : and to the Holy
Ghost ;

BOREOL WEDDI.

Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad : yn oes oesoedd. Amen.

¶ *Yna y cenir, neu y dywedir, Cred-o'r Apostolion, gan y Gweinidog a'r bobl, yn eu sefyll : oddi eithr y dyddian hynny yn unig ar y rhai y gosodwyd Credo Sant Athanasius i'w ddarllain.*

CREDAF yn Nuw Dad Holl-gyfoethog, Creawawr nef a daear :

Ac yn Iesu Grist ei un Mab ef, ein Harglwydd ni ; Yr hwn a gaed trwy yr Yspryd Glân, A aned o Fair Forwyn, A ddio-ddfodd dan Pontius Pilatus, A groeshoeliwyd, a fu farw, ac a gladdwyd ; A ddisgynodd i uffern ; Y trydydd dydd y cyfododd o feirw ; A esgynodd i'r nefoedd, Ac y mae yn eistedd ar ddeheu-law Dduw Dad Holl-gyfoethog ; Oddi yno y daw i farnu byw a meirw.

Credaf yn yr Yspryd Glân ; Yr Eglwys Lân Gatholig ; Cymmun y Saint ; Maddeuant Pechodau ; Adgyfodiad y cnawd, A'r Bywyd tragywyddol. Amen.

¶ *Ac ar ol hynny, y Gweddïau hyn sy'n canlyn, a phawb yn gostwng yn ddefosiynol ar eu gliniau ; y Gweinidog yn gyntaf a lefara â llaf uchel,*

Yr Arglwydd a fo gyd â chwi.
Atteb. A chyd â th yspryd dithau.

Gweinidog. Gweddïwn.
Arglwydd, trugarhâ wrthym.
Crist, trugarhâ wrthym.
Arglwydd, trugarhâ wrthym.

¶ *Yna'r Gweinidog, yr Ysgolheigion, a'r bobl, a ddywedant Weddï'r Arglwydd â lleferydd uchel.*

EIN Tad, yr hwn wyt yn y nefoedd, Sancteiddier dy Enw. Deued dy deyrnas. Bydded dy ewyllys ar y ddaear, Megis y mae yn y nefoedd. Dyro i ni

As it was in the beginning, is now, and ever shall be : world without end. Amen.

¶ *Then shall be sung or said the Apostles' Creed by the Minister and the people, standing : except only such days as the Creed of Saint Athanasius is appointed to be read.*

I Believe in God the Father Almighty, Maker of heaven and earth :

And in Jesus Christ his only Son our Lord, Who was conceived by the Holy Ghost, Born of the Virgin Mary, Suffered under Pontius Pilate, Was crucified, dead, and buried, He descended into hell ; The third day he rose again from the dead, He ascended into heaven, And sitteth on the right hand of God the Father Almighty ; From thence he shall come to judge the quick and the dead.

I believe in the Holy Ghost ; The holy Catholick Church ; The Communion of Saints ; The Forgiveness of sins ; The Resurrection of the body, And the life everlasting. Amen.

¶ *And after that, these Prayers following, all devoutly kneeling ; the Minister first pronouncing with a loud voice,*

The Lord be with you.
Answer. And with thy spirit.

Minister. Let us pray.
Lord, have mercy upon us.
Christ, have mercy upon us.
Lord, have mercy upon us.

¶ *Then the Minister, Clerks, and people, shall say the Lord's Prayer with a loud voice.*

OUR Father, which art in heaven, Hallowed be thy Name. Thy kingdom come. Thy will be done in earth, As it is in heaven. Give us this day

BOREOL WEDDI.

heddyw ein bara beunyddiol. A maddeu i ni ein dyledion, Fel y maddeuwn ni i'n dyledwyr. Ac nac arwain ni i brofedigaeth; Eithr gwared ni rhag drwg. Amen.

¶ *Yna y Gweinidog yn ei sefyll a ddysced,*

Arglwydd, dangos dy drugaredd arnom.

Atteb. A chaniattâ i ni dy iachawdwriaeth.

Offeiriad. Arglwydd, cadw y Frenhines.

Atteb. A gwrando ni yn drugarog pan alwom arnat.

Offeiriad. Gwisg dy Weinidogion âg iawnder.

Atteb. A gwna dy ddewisol bobl yn llawen.

Offeiriad. Arglwydd, cadw dy bobl.

Atteb. A bendithia dy etifeddiaeth.

Offeiriad. Arglwydd, dyro dangnefedd yn ein dyddiau.

Atteb. Gan nad oes neb arall a ymladd drosom, ond tydi, Dduw, yn unig.

Offeiriad. Duw, glanhâ ein calonnau ynom.

Atteb. Ac na chymmer dy Ysryd Glân oddi wrthym.

¶ *Yna y caulyn tri Cholect: y cyntaf, o'r Dydd, yr hwn a fydd yr un ag a osodir ar y Cymmun; yr ail, am Dangnefedd; y trydydd, am Ras i fyfyr yn dda. A'r ddau Golect diweddaaf ni chyfnwudir un amser, ond eu dywedyd beunydd ar y Foreol Weddi trwy'r holl flwyddyn, fel y caulyn; a pharhau ar eu gŕiniau.*

Yr ail Golect, am Dangnefedd.

DUW, yr hwn wyt Awdwr tangnefedd a charwr cytundeb, yr hwn o 'th iawn adnabod y mae'n buchedd dragwydd yn sefyll arno, a'th wasanaeth sydd wir ffraind; Amddiffyn nyni, dy ostyngedig weision, rhag holl ruthrau ein gelyn-

our daily bread. And forgive us our trespasses, As we forgive them that trespass against us. And lead us not into temptation; But deliver us from evil. Amen.

¶ *Then the Priest standing up shall say,*

O Lord, shew thy mercy upon us.

Answer. And grant us thy salvation.

Priest. O Lord, save the Queen.

Answer. And mercifully hear us when we call upon thee.

Priest. Endue thy Ministers with righteousness.

Answer. And make thy chosen people joyful.

Priest. O Lord, save thy people.

Answer. And bless thine inheritance.

Priest. Give peace in our time, O Lord.

Answer. Because there is none other that fighteth for us, but only thou, O God.

Priest. O God, make clean our hearts within us.

Answer. And take not thy holy Spirit from us.

¶ *Then shall follow three Collects; the first of the Day, which shall be the same that is appointed at the Communion; the second for Peace; the third for Grace to live well. And the two last Collects shall never alter, but daily be said at Morning Prayer throughout all the year, as followeth; all kneeling.*

The second Collect, for Peace.

O God, who art the author of peace and lover of concord, in knowledge of whom standeth our eternal life, whose service is perfect freedom; Defend us thy humble servants in all assaults of our enemies; that we, surely trusting in thy de-

BOREOL WEDDI.

ion; fel, trwy gwbl ymddiried yn dy amddiffyn di, nad ofnom allu neb gwrthwynebwyr, trwy nerth Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Y trydydd Colect, am gael Gras.

O Arglwydd, nefol Dad, Holl-alluog a thragywyddol Dduw, yr hwn a'n cedwaist yn ddiangol hyd ddechreu'r dydd heddyw; Amddiffyn nyni ynddo â'th gadarn allu; a chaniattâ na syrthiom y dydd hwn mewn un pechod, ac nad elom mewn heb rhyw berygl; eithr bod ein holl weithredoedd wedi eu trefnu a'u llywio wrth dy lywodraeth, i wneuthur yn wastad y peth sy gyfiawn yn dy olwg di; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

¶ *Mewn Corau a Mannau lle'r arferont ganu, yma y canlyn yr Anthem.*

¶ *Yna y pam Gweddi hyn sy'n canlyn a ddarllenir yma, oddi eithr pan ddarllenir y Litani; ac yna y ddwy olaf yn unig a ddarllenir, fel y maent gwedi eu cyflêu yno.*

Gweddi dros Fawrhydi'r Frenhines.

O Arglwydd, ein Tad nefol, goruchel a galluog, Brenhin y brenhinoedd, Arglwydd yr arglwyddi, unig Lywiawdwr y tywysogion, yr hwn wyt o'th eisteddle yn edrych ar holl drigolion y ddaear; Ni a attolygwn ac a erfyniwn i ti, edrych o honot yn ddarbodus ar ein grasusaf ddaionus Arglwyddes, y Frenhines *VICTORIA*; ac felly eichyflawni hi o ras dy Sanctaidd Yspryd, fel y bo iddi yn wastadol bwyso at dy feddwl, a rhodio yn dy ffordd: Cynnysgaedda hi yn helaeth â doniau nefol; caniatâ iddi mewn llwyddiant ac iechyd hir hoedl; nertha hi modd y gallo oresgyn a gorchfygu ei holl elynion; ac o'r diwedd, ar ol y fuchedd hon, bod iddi fwynhâu llawenydd a dedwyddyd tragywyddol; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

fence, may not fear the power of any adversaries, through the might of Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The third Collect, for Grace.

O Lord, our heavenly Father, Almighty and everlasting God, who hast safely brought us to the beginning of this day; Defend us in the same with thy mighty power; and grant that this day we fall into no sin, neither run into any kind of danger; but that all our doings may be ordered by thy governance, to do always that is righteous in thy sight; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

¶ *In Quires and Places where they sing, here followeth the Anthem.*

¶ *Then these five Prayers following are to be read here, except when the Litany is read; and then only the two last are to be read, as they are there placed.*

A Prayer for the Queen's Majesty.

O Lord our heavenly Father, high and mighty, King of kings, Lord of lords, the only Ruler of princes, who dost from thy throne behold all the dwellers upon earth; Most heartily we beseech thee with thy favour to behold our most gracious Sovereign Lady, Queen *VICTORIA*; and so replenish her with the grace of thy Holy Spirit, that she may alway incline to thy will, and walk in thy way: Endue her plenteously with heavenly gifts; grant her in health and wealth long to live; strengthen her that she may vanquish and overcome all her enemies; and finally, after this life, she may attain everlasting joy and felicity; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

BOREOL WEDDI.

Gweddi dros y Brenhinol Deulu.

HOLL-alluog Dduw, ffynnon pob daioni, yr ydym ni yn ostyngedig yn attolwg i ti fendithio *Albert Edward Tywysog Cymru*, Tywysoges *Cymru*, a'r holl Frenhinol Deulu: Cynnysgaedd hwy â'th Yspryd Glân; cyfoethoga hwy â'th nefol ras; llwyddda hwy â phob dedwyddwch; a dwg hwy i'th dragwyddol deyrnas; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Gweddi dros yr Offeiriad a'r bobl.

HOLL-gyfoethog a thragywyddol Dduw, yr hwn wyt yn unig yn gwneuthur rhyfeddodau; Danfon i lawr ar ein Heshgobion a'n Curadiaid, a'r holl gynnulleidfaoedd a orchymynwyd dan eu gofal hwynt, iachol Yspryd dy ras; ac fel y gallont wir ryngu bodd i ti, tywallt arnynt ddŷfal wllth dy fendith. Caniattâ hyn, Arglwydd, er anrhydedd ein Dadleuwr a'n Cyfryngwr, Iesu Grist. *Amen.*

Gweddi o waith St. Chrysostom.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn a roddai i ni ras y pryd hwn, trwy gyfundeb a chyd-gyfarch, i weddiö arnat; ac wyt yn addaw, pan ymgynhullo dau neu dri yn dy Enw, bod i ti ganiattâu eu gofynion: Cyflawna yr awr hon, O Arglwydd, ddymuniaid a deisyfiad dy weision, fel y bo mwyaf buddiol iddynt; gan ganiattâu i ni yn y byd hwn wybodaeth am dy wirionedd, ac yn y byd a ddaw, fywyd tragwyddol. *Amen.*

2 Cor. xiii.

GRAS ein Harglwydd Iesu Grist, a chariad Duw, a chymdeithas yr Yspryd Glân, a fyddo gyd â ni oll byth bythoedd. *Amen.*

A Prayer for the Royal Family.

ALMIGHTY God, the fountain of all goodness, we humbly beseech thee to bless *Albert Edward Prince of Wales*, the Princess of *Wales*, and all the Royal Family: Endue them with thy holy Spirit; enrich them with thy heavenly grace; prosper them with all happiness; and bring them to thine everlasting kingdom; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

A Prayer for the Clergy and people.

ALMIGHTY and everlasting God, who alone workest great marvels; Send down upon our Bishops, and Curates, and all Congregations committed to their charge, the healthful Spirit of thy grace; and that they may truly please thee, pour upon them the continual dew of thy blessing. Grant this, O Lord, for the honour of our Advocate and Mediator, Jesus Christ. *Amen.*

A Prayer of St. Chrysostom.

ALMIGHTY God, who hast given us grace at this time with one accord to make our common supplications unto thee; and dost promise, that when two or three are gathered together in thy Name thou wilt grant their requests: Fulfil now, O Lord, the desires and petitions of thy servants, as may be most expedient for them; granting us in this world knowledge of thy truth, and in the world to come life everlasting. *Amen.*

2 Cor. xiii.

THE grace of our Lord Jesus Christ, and the love of God, and the fellowship of the Holy Ghost, be with us all evermore. *Amen.*

Yma y diwedd Trefn y Foreol Weddi trwy'r Flwyddyn.

TREFN Y

WEDDI BRYDNHAWNOL,

BOB DYDD TRWY'R FLWYDDYN.

¶ *Ar ddechren'r Weddi Brydnhawnol, darllened y Gweinidog, â llef uchel, rygw un neu ychwaneg o'r adnodau hyn o'r Ysgrhythyr Lân y rhai sydd yn canlyn. Ac yna dyweded yr hyn y sydd ysgrifenedig ar ol yr unrhyw adnodau.*

PAN ddychwelo'r annuwiol oddi wrth ei ddrygioni yr hwn a wnaeth, a gwneuthur barn a chyfiawnder, hwnnw a geidw yn fyw ei enaid. *Ezec. xviii. 27.*

Yr wyf yn cydnabod fynghamweddau, a'm pechod sydd yn wastad ger fy mron. *Psal. li. 3.*

Cuddia dy wyneb oddi wrth fy mhechodau, a dilea fy holl anwireddau. *Psal. li. 9.*

Aberthau Duw ydynt yspryd drylliedig: calon ddrylliog, gys-tuddiedig, O Dduw, ni ddirmygi. *Psal. li. 17.*

Rhwygwch eich calon, ac nid eich dillad, ac ymchwelwch at yr Arglwydd eich Duw: o herwydd graslawn a thrugarog yw efe, hwyrfrydig i ddigofaint, a mawr ei drugaredd, ac edifeiriol am ddrwg. *Joel ii. 13.*

Gan yr Arglwydd ein Duw y mae trugareddau a maddeuant, er gwrthryfelu o honom i'w erbyn: ni wrandawsom chwaith ar lais yr Arglwydd ein Duw, i rodio yn ei gyfreithiau ef, y rhai a roddodd efe o'n blaen ni. *Dan. ix. 9, 10.*

Cospa fi, Arglwydd, etto mewn barn; nid yn dy lid, rhag it' fy

WHEN the wicked man turneth away from his wickedness that he hath committed, and doeth that which is lawful and right, he shall save his soul alive. *Ezek. xviii. 27.*

I acknowledge my transgressions, and my sin is ever before me. *Psal. li. 3.*

Hide thy face from my sins, and blot out all mine iniquities. *Psal. li. 9.*

The sacrifices of God are a broken spirit: a broken and a contrite heart, O God, thou wilt not despise. *Psal. li. 17.*

Render your heart, and not your garments, and turn unto the Lord your God: for he is gracious and merciful, slow to anger, and of great kindness, and repenteth him of the evil. *Joel ii. 13.*

To the Lord our God belong mercies and forgivenesses, though we have rebelled against him: neither have we obeyed the voice of the Lord our God, to walk in his laws which he set before us. *Dan. ix. 9, 10.*

O Lord, correct me, but with judgement; not in thine anger,

PRYDNHAWNOL WEDDI.

ngwneuthur yn ddiddym. *Jer. x. 24. Psal. vi. 1.*

Edifarhêwch ; canys nesaodd weyrnas nefoedd. *St. Matt. iii. 2.*

Mi a godaf, ac a âf at fy nhad, ac a ddywedaf wrtho, Fy nhad, pechais yn erbyn y nef, ac o'th flaen dithau, ac mwyach nid ydwyf deilwng i'm galw yn fab i ti. *St. Luc xv. 18, 19.*

Arglwydd, na ddos i farn â'th was ; o herwydd ni chyfiawnhêir neb byw yn dy olwg di. *Psal. cxliii. 2.*

Os dywedwn nad oes ynom bechod, yr ydym yu ein twyllo ein hunain, a'r gwirionedd nid yw ynom. Os cyfaddefwn ein pechodau, ffyddlon yw efe a chyfiawn, fel y maddueo i ni ein pechodau, ac y'n glanhao oddi wrth bob anghyfiawnder. 1 *Ioan i. 8, 9.*

FY anwyl gariadus frodyr, y mae'r Ysgrhythyr Lân yn ein cynhyrfu, mewn amrywiol fannau, i gydnabod ac i gyffesu ein haml bechodau a'n hanwiredd ; ac na wnelem na'u cuddio na'u celu yngŵydd yr Holl-alluog Dduw ein Tad nefol ; eithr eu cyffesu â gostyngedig, isel, edifarus, ac ufudd galon ; er mwyn caffael o honom faddueuant am danynt, trwy ei anfeidrol ddaioni a'i drugaredd ef. Ac er y dylem ni bob amser addef yn ostyngedig ein pechodau ger bron Duw ; etto ni a ddylem yn bennaf wneuthur hynny, pan ymgynhullom i gydgyfarfod, i dalu diolch am yr aml ddaioni a dderbyniasom ar ei law ef, i ddatgan ei haeddedicaf foliant, i wrando ei sancteiddiaf Air ef, ac i erchi y cyfryw bethau ag a fyddo cymmwys ac angenrheidiol, yn gystal ar les y corph a'r enaid. O herwydd pahan myfi a erfyniaf ac a at-

lest thou bring me to nothing. *Jer. x. 24. Psal. vi. 1.*

Repent ye ; for the Kingdom of heaven is at hand. *St. Matt. iii. 2.*

I will arise, and go to my father, and will say unto him, Father, I have sinned against heaven, and before thee, and am no more worthy to be called thy son. *St. Luke xv. 18, 19.*

Enter not into judgement with thy servant, O Lord ; for in thy sight shall no man living be justified. *Psal. cxliii. 2.*

If we say that we have no sin, we deceive ourselves, and the truth is not in us : but, if we confess our sins, he is faithful and just to forgive us our sins, and to cleanse us from all unrighteousness. 1 *St. John i. 8, 9.*

DEARLY beloved brethren, the Scripture moveth us in sundry places to acknowledge and confess our manifold sins and wickedness ; and that we should not dissemble nor cloke them before the face of Almighty God our heavenly Father ; but confess them with an humble, lowly, penitent, and obedient heart ; to the end that we may obtain forgiveness of the same, by his infinite goodness and mercy. And although we ought at all times humbly to acknowledge our sins before God ; yet ought we most chiefly so to do, when we assemble and meet together to render thanks for the great benefits that we have received at his hands, to set forth his most worthy praise, to hear his most holy Word, and to ask those things which are requisite and necessary, as well for the body as the soul. Wherefore I pray and beseech you, as many

PRYDNHAWNOL WEDDI.

tolygaf i chwi, cynnifer ag y sydd yma yn bresennol, gyd-dynnu â myfi â chalon bur, ac â lleferydd ostyngedig, hyd yngorseddfa'r nefol rad, gan ddywedyd ar fy ol i ;

¶ *Cyffes gyffredin, i'w dywedyd gan yr holl Gynnullidfa, ar ol y Gweinidog, gan ostwng ar eu gliniau oll.*

HOLL-alluog Dduw a thrugaroccaf Dad ; Nyni a aethom ar gyfeiliorn allan o'th ffyrdd di fel defaid ar gyfrgoll. Nyni a ddilynasom ormod ar amcanion a chwantau ein calonau ein hunain. Nyni a wnaethom yn erbyn dy sancteiddiol gyfreithiau. Nyni a adawsom heb wneuthur y pethau a ddylesym eu gwneuthur ; Ac a wnaethom y pethau ni ddylesym eu gwneuthur ; Ac nid oes iechyd ynom. Eithr tydi, O Arglwydd, cynmer drugaredd arnom, ddrwg weithredwyr truain. Arbed di hwynt-hwy, O Dduw, y rhai sy'n cyffesu eu beiau. Cyweiria di'r sawl sydd yn edifarus ; Yn ol dy addewidion a hyspyswyd i ddyn yng Nghrist Iesu ein Harglwydd. A chaniattâ, drugaroccaf Dad, er ei fwyn ef ; Fyw o honom rhag llaw mewn duwiol, union, a sobr fuchedd, I ogoniant dy sancteiddiol Enw. Amen.

¶ *Y Gollyngdod, neu Faddeuant pechodau, i'w ddatgan gan yr Offeiriad yn unig, yn ei sefyll ; a'r bobl etto ar eu gliniau.*

YR Holl-alluog Dduw, Tad ein Harglwydd Iesu Grist, yr hwn ni ddeisyf farwolaeth pechadur, eithr yn hytrach ymchwelyd o hono oddi wrth ei anwiredd, a byw ; ac a roddes allu a gorchymyn i'w Weinidogion, i ddatgan ac i fynegi i'w bobl, sydd yn edifarus, Ollyngdod a Maddeuant am eu pechodau : Efe a bardyna ac a ollwng y rhai oll sydd wir edifeiriol, ac

as are here present, to accompany me with a pure heart, and humble voice, unto the throne of the heavenly grace, saying after me ;

¶ *A general Confession to be said of the whole Congregation after the Minister, all kneeling*

ALmighty and most merciful Father ; We have erred, and strayed from thy ways like lost sheep. We have followed too much the devices and desires of our own hearts. We have offended against thy holy laws. We have left undone those things which we ought to have done ; And we have done those things which we ought not to have done ; And there is no health in us. But thou, O Lord, have mercy upon us, miserable offenders. Spare thou them, O God, which confess their faults. Restore thou them that are penitent ; According to thy promises declared unto mankind in Christ Jesu our Lord. And grant, O most merciful Father, for his sake ; That we may hereafter live a godly, righteous, and sober life, To the glory of thy holy Name. Amen.

¶ *The Absolution, or Remission of sins, to be pronounced by the Priest alone, standing ; the people still kneeling.*

ALmighty God, the Father of our Lord Jesus Christ, who desireth not the death of a sinner, but rather that he may turn from his wickedness, and live ; and hath given power, and commandment, to his Ministers, to declare and pronounce to his people, being penitent, the Absolution and Remission of their sins : He pardoneth and absolveth all them that truly repent,

PRYDNHAWNOL WEDDI.

yn ddiffuant yn credu i'w sancteiddiol Efengyl ef. O herwydd pahan attolygwn ni iddo gan-izttau i ni wir edifeirwch, a'i Ys-
pryd Glân; fel y byddo bodd-
lon ganddo'r pethau yr ydym y
pryd hwn yn eu gwneuthur; a
bod y rhan arall o'n bywyd rhag
llaw yn bur ac yn sancteiddiol;
modd y delom o'r diwedd i'w
lawenydd tragywyddol; trwy Ie-
su Grist ein Harglwydd. Amen.

¶ *Yna y gostwng y Gweinidog ar ei
liniau, ac a ddywed Weddi'r Ar-
glwydd â llef uchel; a'r bobl hefyd
ar eu gliniau, yn ei dywedyd gyd
âg ef.*

EIN Tad, yr hwn wyt yn y
nefoedd, Sancteiddier dy
Enw. Deued dy deyrnas. Bydd-
ed dy ewyllys ar y ddaear, Megis
y mae yn y nefoedd. Dyro i ni
heddyw ein bara beunyddiol. A
maddeu i ni ein dyledion, Fel y
maddeuwn ni i'n dyledwyr. Ac
nac arwain ni i brofedigaeth;
Eithr gwared ni rhag drwg:
Canys eiddot ti yw'r deyrnas,
A'r gallu, A'r gogoniant, Yn oes
oesoedd. Amen.

¶ *Yna y dywed efe yn yr un modd,
Arglwydd, agor ein gwefusau.*

Atteb. A'n genau a fynega dy
foliant.

Offeiriad. Duw, brysia i'n cyn-
northwo.

Atteb. Arglwydd, prysura i'n
cymmorth.

¶ *Yna, a phawb yn eu sefyll, yr
Offeiriad a ddywed,*

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab:
ac i'r Yspryd Glân;

Atteb. Megis yr oedd yn y
dechreu, y mae yr awr hon, ac
y bydd yn wastad: yn oes oes-
oedd. Amen.

Offeiriad. Molwch yr Ar-
glwydd.

Atteb. Moliannus fyddo Enw'r
Arglwydd.

and unfeignedly believe his holy
Gospel. Wherefore let us be-
seech him to grant us true re-
pentance, and his holy Spirit,
that those things may please
him, which we do at this pre-
sent; and that the rest of our
life hereafter may be pure, and
holy; so that at the last we
may come to his eternal joy;
through Jesus Christ our Lord.
Amen.

¶ *Then the Minister shall kneel, and
say the Lord's Prayer; the people
also kneeling, and repeating it with
him.*

OUR Father, which art in
heaven, Hallowed be thy
Name. Thy kingdom come.
Thy will be done in earth, As it
is in heaven. Give us this day
our daily bread. And forgive
us our trespasses, As we forgive
them that trespass against us.
And lead us not into tempta-
tion; But deliver us from evil:
For thine is the kingdom, The
power, and the glory, For ever
and ever. Amen.

¶ *Then likewise he shall say,*

O Lord, open thou our lips.

Answer. And our mouth shall
shew forth thy praise.

Priest. O God, make speed to
save us.

Answer. O Lord, make haste
to help us.

¶ *Here all standing up, the Priest
shall say,*

Glory be to the Father, and to
the Son: and to the Holy Ghost;

Answer. As it was in the be-
ginning, is now, and ever shall
be: world without end. A-
men.

Priest. Praise ye the Lord.

Answer. The Lord's Name be
praised.

PRYDNHAWNOL WEDDI.

¶ *Yna y dywcedir, neu y cenir, y Psalman mewn trefn, megis y gosodwyd hwy. Yna Llith o'r Hen Destament, megis ag yr gosodwyd. Ar ol hynny, y Magnificat (neu Gân y ffordigedig Fair Forwyn) yn Gymraeg, megis y carlyn.*

Magnificat. St. Luc i.

FY enaid a fawrhâ yr Arglwydd : a'm hyspryd a law-enychodd yn Nuw fy lachawdwr.

Canys efe a edrychodd : ar ostyngaidrwydd ei wasanaethyddes.

Oblegid wele, o hyn allan : yr holl genhedlaethau a'm geilw yn wynfydedig.

Canys yr hwn sydd alluog a wnaeth i mi fawredd : a sanct-aidd yw ei Enw ef.

A'i drugaredd sydd yn oes oesoedd : ar y rhai a'i hofnant ef.

Efe a ddangosodd nerth â'i fraich : efe a wasgarodd y rhai beilchion ym mwriadau eu calonnau.

Efe a dynnodd i lawr y cedyrn o'u heisteddfâu : ac a ddyrchafodd y rhai isel radd.

Efe a lanwodd y rhai newynog â phethau da : ac a anfonodd ymaith y rhai goludog mewn eisiau.

Efe a gynnorthwyodd ei was Israel, gan gofio ei drugaredd : fel y dywedodd wrth ein tadau, Abraham a'i had, yn dragywydd.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab : ac i'r Yspryd Glân ;

Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad : yn oes oesoedd. Amen.

¶ *Neu yntle y Psalm hon ; oddi eithr ar y namyn un ugeinfed dydd o'r mis, pan ddarllenir hi yn uhrefu gyffredin y Psalman.*

Cantate Domino. Psal. xcvi.

CENWCH i'r Arglwydd ganiad newydd : canys efe a wnaeth bethau rhyfedd : â'i

¶ *Then shall be said or sung the Psalms in order as they are appointed. Then a Lesson of the Old Testament, as is appointed. And after that, Magnificat (or the Song of the blessed Virgin Mary) in English, as followeth.*

Magnificat. St. Luke i.

MY soul doth magnify the Lord : and my spirit hath rejoiced in God my Saviour.

For he hath regarded : the lowliness of his hand-maiden.

For behold, from henceforth : all generations shall call me blessed.

For he that is mighty hath magnified me : and holy is his Name.

And his mercy is on them that fear him : throughout all generations.

He hath shewed strength with his arm : he hath scattered the proud in the imagination of their hearts.

He hath put down the mighty from their seat : and hath exalted the humble and meek.

He hath filled the hungry with good things : and the rich he hath sent empty away.

He remembering his mercy hath holpen his servant Israel : as he promised to our forefathers, Abraham and his seed, for ever.

Glory be to the Father, and to the Son : and to the Holy Ghost ;

As it was in the beginning, is now, and ever shall be : world without end. Amen.

¶ *Or else this Psalm ; except it be on the Nineteenth Day of the Month, when it is read in the ordinary Course of the Psalms.*

Cantate Domino. Psal. xcvi.

O Sing unto the Lord a new song : for he hath done marvellous things.

PRYDNIHAWNOL WEDDI.

ddeheulaw, ac â'i fraich sanct-aid, y parodd iddo ei hun iachawdwriaeth.

Hyspysodd yr Arglwydd ei iachawdwriaeth : a datguddiodd ei gyfiawnder yngolwg y cenhedloedd.

Cofodd ei drugaredd a'i wirionedd i dŷ Israel : a holl derfynau'r ddaear a welsant iachawdwriaeth ein Duw ni.

Cenwch yn llafar i'r Arglwydd, yr holl ddaear : llefwch, ac ymlawenhêwch, a chenwch.

Cenwch i'r Arglwydd gyd â'r delyn : sef gyd â'r delyn â llef canmoliaeth.

Cenwch yn llafar o flaen yr Arglwydd y Brenhin : ar yr udgyrn a sain cornet.

Rhued y môr, ac y sydd ynddo : y byd, a'r rhai a drigant o'i fewn.

Cured y llifeiriaint eu dwylaw, a chyd-ganed y mynyddoedd o flaen yr Arglwydd : canys efe a ddaeth i farnu'r ddaear.

Efe a farna'r byd mewn cyfiawnder : a'r bobloedd mewn uniondeb.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab : ac i'r Yspryd Glân ;

Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad : yn oes oesoedd. Amen.

** Yna Llith o'r Testament Newydd, megis y gosodwyd : ac ar ol hynny, Nunc dimittis (neu Gân Simeon) yn Gymraeg, megis y canlyn.*

Nunc dimittis. St. Luc ii. 29.

YR awr hon, Arglwydd, y go-lyngi dy was mewn tangnefedd : yn ol dy air.

Canys fy llygaid a welsant : dy iachawdwriaeth,

Yr hon a barottoaist : ger bron wynèb yr holl bobl ;

I fod yn oleuni i oleuo'r Cen-

With his own right hand, and with his holy arm : hath he gotten himself the victory.

The Lord declared his salvation : his righteousness hath he openly shewed in the sight of the heathen.

He hath remembered his mercy and truth toward the house of Israel : and all the ends of the world have seen the salvation of our God.

Shew yourselves joyful unto the Lord, all ye lands : sing, rejoice, and give thanks.

Praise the Lord upon the harp : sing to the harp with a psalm of thanksgiving.

With trumpets also and shawms : O shew yourselves joyful before the Lord the King.

Let the sea make a noise, and all that therein is : the round world, and they that dwell therein.

Let the floods clap their hands, and let the hills be joyful together before the Lord : for he cometh to judge the earth.

With righteousness shall he judge the world : and the people with equity.

Glory be to the Father, and to the Son : and to the Holy Ghost ;

As it was in the beginning, is now, and ever shall be : world without end. Amen.

† Then a Lesson of the New Testament, as it is appointed. And after that, Nunc dimittis (or the Song of Symeon) in English, as followeth.

Nunc dimittis. St. Luke ii. 29.

LORD, now lettest thou thy servant depart in peace : according to thy word.

For mine eyes have seen : thy salvation,

Which thou hast prepared : before the face of all people ;

To be a light to lighten the

PRYDNHAWNOL WEDDI.

hedloedd : ac yn ogoniant i'rh bobl Israel.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab : ac i'r Yspryd Glân ;

Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad : yn oes oesoedd. Amen.

¶ *Neu y Psalm hon; oddi eithr ar y deuddegfed dydd o'r mis.*

Deus misereatur. Psal. lxxvii.

DUW a drugarhao wrthym, ac a'n bendithio : a thywynned llewyrch ei wyneb arnom, a thrugarhâd wrthym.

Fel yr adwaener dy ffordd ar y ddaear : a'th iachawdwriaeth ym mhlith yr holl genhedloedd.

Molianned y bobl di, O Dduw : molianned yr holl bobl dydi.

Lawenhâd y cenhedloedd, a byddant hyfryd : canys tydi a fferni'r bobl yn uniawn, ac a lywodraethi'r cenhedloedd ar y ddaear.

Molianned y bobl di, O Dduw : molianned yr holl bobl dydi.

Yna'r ddaear a rydd ei ffrwyth : a Duw, sef ein Duw ni, a'n bendithia.

Duw a'n bendithia : a holl derfynau'r ddaear a'i hofnant ef.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab : ac i'r Yspryd Glân ;

Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad : yn oes oesoedd. Amen.

¶ *Yna y cenir, neu y dywedir, Cred-o'r Apostolion gan y Gweinidog a'r bobl, yn eu sefyll.*

CREDAF yn Nuw Dad Holl-gyfoethog, Creawdwr nef a daear :

Ac yn Iesu Grist ei un Mab ef, ein Harglwydd ni, Yr hwn a gaed trwy yr Yspryd Glân, A aned o Fair Forwyn, A ddio-ddfodd dan Pontius Pilatus, A

Gentiles : and to be the glory of thy people Israel.

Glory be to the Father, and to the Son : and to the Holy Ghost ;

As it was in the beginning, is now, and ever shall be : world without end. Amen.

¶ *Or else this Psalm; except it be on the Twelfth Day of the Month.*

Deus misereatur. Psal. lxxvii.

GOD be merciful unto us, and bless us : and shew us the light of his countenance, and be merciful unto us :

That thy way may be known upon earth : thy saving health among all nations.

Let the people praise thee, O God : yea, let all the people praise thee.

O let the nations rejoice and be glad : for thou shalt judge the folk righteously, and govern the nations upon earth.

Let the people praise thee, O God : yea, let all the people praise thee.

Then shall the earth bring forth her increase : and God, even our own God, shall give us his blessing.

God shall bless us : and all the ends of the world shall fear him.

Glory be to the Father, and to the Son : and to the Holy Ghost ;

As it was in the beginning, is now, and ever shall be : world without end. Amen.

¶ *Then shall be said or sung the Apostles' Creed by the Minister and the people, standing.*

I Believe in God the Father Almighty, Maker of heaven and earth :

And in Jesus Christ his only Son our Lord, Who was conceived by the Holy Ghost, Born of the Virgin Mary, Suffered under Pontius Pilate, Was cru-

PRYDNHAWNOL WEDDI.

groeshoeliwyd, a fu farw, ac a gladdwyd ; A ddisgynodd i uffern ; Y trydydd dydd y cyfoddodd o feirw ; A esgynodd i'r nefoedd, Ac y mae yn eistedd ar ddeheulaw Dduw Dad Holl-gyfoethog ; Oddi yno y daw i farnu byw a meirw.

Credaf yn yr Yspryd Glân ;
Yr Eglwys Lân Catholig ;
Cymmun y Saint ; Maddeuant Pechodau ; Adgyfodiad y Cnawd, A'r Bywyd tragywyddol. Amen.

¶ *Ac ar ol hymny, y Gweddïau hyn sy'n canlyn, a phawb yn gostwng yn ddefosiynol ar eu gliniau ; y Gweinidog yn gyntaf a lefaru â llef uchel,*

Yr Arglwydd a fo gyd â chwi.
Atteb. A chyd â th yspryd dithau.

Gweinidog. Gweddïwn.
Arglwydd, trugarhâ wrthym.
Crist, trugarhâ wrthym.
Arglwydd, trugarhâ wrthym.

¶ *Yna'r Gweinidog, yr Ysgolheigion, a'r bobl, a ddywedant Weddi yr Arglwydd â lleferydd uchel.*

EIN Tad, yr hwn wyt yn y nefoedd, Sancteiddier dy Enw. Deued dy deyrnas. Bydded dy ewyllys ar y ddaear, Megis y mae yn y nefoedd. Dyro i ni heddyw ein bara beunyddiol. A maddeu i ni ein dyledion, Fel y maddeuwn ni i'n dyledwyr. Ac nac arwain ni i brofedigaeth ; Eithr gwared ni rhag drwg. Amen.

¶ *Yna'r Gweinidog yn ei sefyll, a ddywed,*

Arglwydd, dangos dy drugaredd arnom.

Atteb. A chaniattâ i ni dy iachawdwriaeth.

Offeiriad. Arglwydd, cadw y Frenhines.

Atteb. A gwrando ni yn drugarog pan a'wom arnat.

cified, dead, and buried, He descended into hell ; The third day he rose again from the dead, He ascended into heaven, And sitteth on the right hand of God the Father Almighty ; From thence he shall come to judge the quick and the dead.

I believe in the Holy Ghost ;
The holy Catholick Church ;
The Communion of Saints ; The Forgiveness of sins ; The Resurrection of the body, And the life everlasting. Amen.

¶ *And after that, these Prayers following, all devoutly kneeling ; the Minister first pronouncing with a loud voice,*

The Lord be with you.
Answer. And with thy spirit.

Minister. Let us pray.
Lord, have mercy upon us.
Christ, have mercy upon us.
Lord, have mercy upon us.

¶ *Then the Minister, Clerks, and people, shall say the Lord's Prayer with a loud voice.*

OUR Father, which art in heaven, Hallowed be thy Name. Thy kingdom come. Thy will be done in earth, As it is in heaven. Give us this day our daily bread. And forgive us our trespasses, As we forgive them that trespass against us. And lead us not into temptation ; But deliver us from evil. Amen.

¶ *Then the Priest standing up shall say,*

O Lord, shew thy mercy upon us ;

Answer. And grant us thy salvation.

Priest. O Lord, save the Queen.

Answer. And mercifully hear us when we call upon thee.

PRYDNHAWNOL WEDDI.

Offeiriad. Gwisg dy Weinid-ogion ág iawnder.

Atteb. A gwna dy ddewisol bobl yn llawen.

Offeiriad. Arglwydd, cadw dy bobl.

Atteb. A bendithia dy etifedd-iaeth.

Offeiriad. Arglwydd, dyro dangnefedd yn ein dyddiau.

Atteb. Gan nad oes neb arall a ymladd drosom, ond tydi, Dduw, yn unig.

Offeiriad. Duw, glanhâ ein calonau ynom.

Atteb. Ac na chymmer dy Yspryd Glân oddi wrthym.

* *Yna y canlyn tri Cholect; y cyntaf, o'r Dydd; yr ail, am Dangnefedd; y trydydd, am Gynhorthwyl yn erbyn pob Perygl, fel y canlyn yma rhagllaw. A'r ddau Golect diweddaf a ddwyedir bob dydd ar Brydnawnol Weddi, heb gyfnewid.*

Yr ail Golect, ar y Brydnawnol Weddi.

DUW, oddi wrth ba un y daw pob adduned sanct-aidd, pob cyngor da, a phob gweithred gyfiawn; Dyro i'th wasanaeth-ddynion y rhyw dangnefedd a'r na ddichon y byd ei roddi; modd y gallo ein calonau ymroi i ufuddhâu i'th orchymynion, ac hefyd trwy'n hamddiffyn ni rhag ofn ein gelynion, allu o honom dreulio ein hamser mewn heddwch a thangnefedd; trwy haeddeditgaethau Iesu Grist ein Hiachawdwr. *Amen.*

Y trydydd Colect, am Gynhorthwyl yn erbyn pob Peryglon.

GOLEUA ein tywyllwch, ni a attolygwn i ti, O Arglwydd; a thrwy dy fawr drugaredd amddiffyn nyni rhag pob perygl ac enbydrwydd y nos hon; er serch ar dy un Mab, ein Hiachawdwr Iesu Grist. *Amen.*

* *Meten Coran, a Mannau lle'r arferont gannu, yma y canlyn yr Anthem.*

Priest. Endue thy Ministers with righteousness.

Answer. And make thy chosen people joyful.

Priest. O Lord, save thy people.

Answer. And bless thine inheritance.

Priest. Give peace in our time, O Lord.

Answer. Because there is none other that fighteth for us, but only thou, O God.

Priest. O God, make clean our hearts within us.

Answer. And take not thy holy Spirit from us.

* *Then shall follow three Collects; the first of the Day; the second for Peace; the third for Aid against all Perils, as hereafter followeth: which two last Collects shall be daily said at Evening Prayer without alteration.*

The second Collect at Evening Prayer.

O God, from whom all holy desires, all good counsels, and all just works do proceed; Give unto thy servants that peace which the world cannot give; that both our hearts may be set to obey thy commandments, and also that by thee we being defended from the fear of our enemies may pass our time in rest and quietness; through the merits of Jesus Christ our Saviour. *Amen.*

The third Collect, for Aid against all Perils.

LIGHTEN our darkness, we beseech thee, O Lord; and by thy great mercy defend us from all perils and dangers of this night; for the love of thy only Son, our Saviour, Jesus Christ. *Amen.*

* *In Quires and Places where they sing, here followeth the Anthem.*

PRYDNHAWNOL WEDDI.

Gweddi dros Fawrhydi'r Frenhines.

O Arglwydd, ein Tad nefol, goruchel a galluog, Brenhin y brenhinoedd, Arglwydd yr arglwyddi, unig Lywiauawdwr y tywysogion, yr hwn wyt o'th eisteddle yn edrych ar holl drigolion y ddaear; Ni a attolygwn ac a erfyniwn i ti, edrych o honot yn ddarbodus ar ein grasusaf Arglwyddes, y Frenhines *VICTORIA*; ac felly ei chyflawni hi o ras dy Sanctaidd Yspryd, fel y bo iddi yn wastadol bwyso at dy feddwl, a rhodio yn dy ffordd: Cynnysgaedda hi yn hel-aeth â doniau nefol; caniattâ iddi mewn llwyddiant ac iechyd hir hoedl; nertha hi modd y gallo oresgyn a gorchfygu ei holl elynion; ac o'r diwedd, ar ol y fuchedd hon, bod iddi fwynhâu llawenydd a dedwyddyd tragywyddol; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Gweddi dros y Brenhinol Deulu.

HOLL-alluog Dduw, ffynnon pob daioni, yr ydym ni yn ostyngedig yn attolwg i ti fendithio *Albert Edward Tywysog Cymru*, Tywysoges *Cymru*, a'r holl Frenhinol Deulu: Cynnysgaedda hwy â'th Yspryd Glân; cyfoethoga hwy â'th nefol ras; llwydda hwy â phob dedwyddwch; a dwg hwy i'th dragwyddol deyrnas; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Gweddi dros yr Offeiriaid a'r bobl.

HOLL-gyfoethog a thragywyddol Dduw, yr hwn wyt yn unig yn gwneuthur rhyfeddodau; Danfon i lawr ar ein Heshgobion a'n Curadiaid, a'r holl gynnulleidfaon a orchymynwyd dan eu gofal hwynt, iachol Yspryd dy ras; ac fel y gallont wir ryngu bodd i ti, tywallt arnynt ddyfal wllith dy fendith. Caniattâ hyn, Arglwydd, er an-

A Prayer for the Queen's Majesty.

O Lord our heavenly Father, high and mighty, King of kings, Lord of lords, the only Ruler of princes, who dost from thy throne behold all the dwellers upon earth; Most heartily we beseech thee with thy favour to behold our most gracious Sovereign Lady, Queen *VICTORIA*; and so replenish her with the grace of thy Holy Spirit, that she may alway incline to thy will, and walk in thy way: Endue her plenteously with heavenly gifts; grant her in health and wealth long to live; strengthen her that she may vanquish and overcome all her enemies; and finally, after this life, she may attain everlasting joy and felicity; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

A Prayer for the Royal Family.

ALMIGHTY God, the fountain of all goodness, we humbly beseech thee to bless *Albert Edward Prince of Wales*, the Princess of *Wales*, and all the Royal Family: Endue them with thy holy Spirit; enrich them with thy heavenly grace; prosper them with all happiness; and bring them to thine everlasting kingdom; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

A Prayer for the Clergy and people.

ALMIGHTY and everlasting God, who alone workest great marvels; Send down upon our Bishops, and Curates, and all Congregations committed to their charge, the healthful Spirit of thy grace; and that they may truly please thee, pour upon them the continual dew of thy blessing. Grant this, O Lord, for the honour of our Advocate

PRYDNHAWNOL WEDDI.

rhydedd ein Dadleuwr a'n Cyf-
ryngwr, Iesu Grist. *Amen.*

Gweddi o waith St. Chrysostom.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn
a roddaist i ni ras y pryd
hwn, trwy gyfundeb a chyd-
gyfarch, i weddio arnat; ac wyt
yn addaw, pan ymgynhullo dau
neu dri yn dy Enw, bod i ti
ganiattâu eu gofynion: Cyf-
lawna yr awr hon, O Arglwydd,
ddymuniad a deisyfiad dy weis-
ion, fel y bo mwyaf buddiol
iddynt; gan ganiattâu i ni yn y
byd hwn wybodaeth am dy wir-
ionedd, ac yn y byd a ddaw,
fywyd tragywyddol. *Amen.*

2 Cor. xiii.

GRAS ein Harglwydd Iesu
Grist, a chariad Duw, a
chymdeithas yr Yspryd Glân, a
fyddo gyd â ni oll byth byth-
oedd. *Amen.*

and Mediator, Jesus Christ. *A-
men.*

A Prayer of St. Chrysostom.

ALMIGHTY God, who hast
given us grace at this time
with one accord to make our
common supplications unto thee;
and dost promise, that when two
or three are gathered together in
thy Name thou wilt grant their
requests: Fulfil now, O Lord,
the desires and petitions of thy
servants, as may be most ex-
pedient for them; granting us
in this world knowledge of thy
truth, and in the world to come
life everlasting. *Amen.*

2 Cor. xiii.

THE grace of our Lord Jesus
Christ, and the love of God,
and the fellowship of the Holy
Ghost, be with us all evermore.
Amen.

Yma y diwedd Trefn y Brydnhawnol Weddi trwy'r Flwyddyn.

CREDO SANT ATHANASIUS.

¶ *Ar y Gwyliau hyn ; sef, dydd Nadolig Crist, dydd gŵyl Ystwyll, dydd gŵyl Sant Matthias, dydd Pasg, y Dyrchafael, y Sulgwyn, dydd Gŵyl Sant Ioan Fedyddiwr, Sant Iago, Sant Bartholomeus, Sant Matthew, Sant Simon a Sant Judas, Sant Andreas, a Sul y Drindod ; y ceir, neu y dywedir, ar y Ffreol Weddi, yn lle Credo yr Apostolion, y Gyffê hon o'n Ffydd Gristionogol, a elwir yn gyffredin, Credo Sant Athanasius, gan y Gweinidog a'r Bobl, yn sefyll.*

Quicumque vult.

PWY bynnag a fynno fod yn gadwedig : o flaen dim rhaid iddo gynnal y Ffydd Gatholig.

Yr hon Ffydd, oni's ceidw pob dyn yn gyfan ac yn ddihalog : diammen y collir ef yn dragwydd.

A'r Ffydd Gatholig yw hon : Bod i ni addoli un Duw yn Drindod, a'r Drindod yn Undod.

Nid cymmysgu o honom y Personau : na gwahanu 'r Sylwedd.

Canys un Person sydd i'r Tad, arall i'r Mab : ac arall i'r Ysoryd Glân.

Eithr Duwdod y Tad, y Mab, a'r Yspryd Glân, sydd unrhyw : Gogoniant gogyfuch, Mawrhydi gogyd-tragywyddol.

Unrhyw yw 'r Tad, unrhyw yw 'r Mab : unrhyw yw 'r Yspryd Glân.

Digrëedig Dad, digrëedig Fab : digrëedig Yspryd Glân.

Anfesuredig Dad, anfesuredig Fab : anfesuredig Yspryd Glân.

Tragywyddol Dad, tragywyddol Fab : tragywyddol Yspryd Glân.

Ac etto nid ydynt dri thragywyddolion : ond un tragywyddol.

Ac fel nad ynt dri anfesuredigion, na thri digrëedigion : ond un digrëedig, ac un anfesuredig.

Felly yn gyffelyb, Holl-alluog yw 'r Tad, Holl-alluog yw 'r Mab : Holl-alluog yw 'r Yspryd Glân.

Quicumque vult.

WHOSOEVER will be saved : before all things it is necessary that he hold the Catholic Faith.

Which Faith except every one do keep whole and undefiled : without doubt he shall perish everlastingly.

And the Catholick Faith is this : That we worship one God in Trinity, and Trinity in Unity ;

Neither confounding the Persons : nor dividing the Substance.

For there is one Person of the Father, another of the Son : and another of the Holy Ghost.

But the Godhead of the Father, of the Son, and of the Holy Ghost, is all one : the Glory equal, the Majesty co-eternal.

Such as the Father is, such is the Son : and such is the Holy Ghost.

The Father uncreate, the Son uncreate : and the Holy Ghost uncreate.

The Father incomprehensible, the Son incomprehensible : and the Holy Ghost incomprehensible.

The Father eternal, the Son eternal : and the Holy Ghost eternal.

And yet they are not three eternals : but one eternal.

As also there are not three incomprehensibles, nor three uncreated : but one uncreated, and one incomprehensible.

So likewise the Father is Almighty, the Son Almighty : and the Holy Ghost Almighty.

CREDO SANT ATHANASIUS.

Ac etto nid ŷnt dri Holl-alluogion : ond un Holl-alluog.

Felly y Tad sy Dduw, y Mab sy Dduw : a'r Yspryd Glân sy Dduw.

Ac etto nid ŷnt dri Duwiau : ond un Duw.

Felly y Tad sydd Arglwydd, y Mab sydd Arglwydd : a'r Yspryd Glân sydd Arglwydd ;

Ac etto nid ŷnt dri Arglwyddi : namyn un Arglwydd.

Canys fel y'n cymhellir trwy y Cristionogaidd wirionedd : i gyfaddef bod pob Person o hono ei hun yn Dduw ac yn Arglwydd ;

Felly y'n gwaherddir trwy'r Gatholig Grefydd : i ddywedyd, bod tri Duwiau, neu dri Arglwyddi.

Y Tad ni wnaethpwyd gan neb : ni's crëwyd, ac ni's cenhedlwyd.

Y Mab sydd o'r Tad yn unig : heb ei wneuthur, na'i grëu ; eithr wedi ei genhedlu.

Yr Yspryd Glân sydd o'r Tad a'r Mab : heb ei wneuthur, na'i grëu, na'i genhedlu ; eithr yn deilliaw.

Wrth hynny, un Tad y sydd, nid tri Thad ; un Mab, nid tri Mab : un Yspryd Glân, nid tri o Ysprydion Glân.

Ac yn y Drindod hon, nid oes un cynt, neu gwedi eu gilydd : nid oes un mwy na llai na'u gilydd ;

Eithr yr holl dri Phersonau ydynt ogyd-tragywyddol : a go-gyfuwch.

Ac felly ym mhob peth, fel y dywedwyd uchod : yr Undod yn y Drindod, a'r Drindod yn yr Undod sydd i'w haddoli.

Pwy bynnag gan hynny a fynno fod yn gadwedig : synied felly o'r Drindod.

Y mae hefyd yn anghenraid, er mwyn tragywyddol iachawdwriaeth : gredu o ddyn yn ffyddlon am gnawdoliaeth ein Harglwydd Iesu Grist.

And yet they are not three Almightyies : but one Almighty.

So the Father is God, the Son is God : and the Holy Ghost is God.

And yet they are not three Gods : but one God.

So likewise the Father is Lord, the Son Lord : and the Holy Ghost Lord.

And yet not three Lords : but one Lord.

For like as we are compelled by the Christian verity : to acknowledge every Person by himself to be God and Lord ;

So are we forbidden by the Catholick Religion : to say, There be three Gods, or three Lords.

The Father is made of none : neither created, nor begotten.

The Son is of the Father alone : not made, nor created, but begotten.

The Holy Ghost is of the Father and of the Son : neither made, nor created, nor begotten, but proceeding.

So there is one Father, not three Fathers ; one Son, not three Sons : one Holy Ghost, not three Holy Ghosts.

And in this Trinity none is afore, or after other : none is greater, or less than another ;

But the whole three Persons are co-eternal together : and co-equal.

So that in all things, as is aforesaid : the Unity in Trinity, and the Trinity in Unity is to be worshipped.

He therefore that will be saved : must thus think of the Trinity.

Furthermore, it is necessary to everlasting salvation : that he also believe rightly the Incarnation of our Lord Jesus Christ.

CREDO SANT ATHANASIUS.

Canys yr iawn ffydd yw, credu a chyffesu o honom : fod ein Harglwydd ni Iesu Grist, Fab Duw, yn Dduw ac yn Ddyn ;

Duw, o Sylwedd y Tad, wedi ei genhedlu cyn yr oesoedd : a Dyn, o Sylwedd ei fam, wedi ei eni yn y byd ;

Perffaith Dduw, a pherffaith Ddyn : o enaid rhesymmol, a dynol gnawd yn hanfod ;

Gogyfuwch a'r Tad, oblegid ei Dduwdod : a llai na'r Tad, oblegid ei Ddyndod.

Yr hwn er ei fod yn Dduw ac yn Ddyn : er hynny nid yw efe ddau, ond un Crist.

Un ; nid trwy ymchwelyd y Duwdod yn gnawd : ond gan gymmeryd y Dyndod at Dduw ;

Un i gyd oll ; nid gan gymysgu'r Sylwedd : ond drwy undod Person.

Canys fel y mae yr enaid rhesymmol a'r cnawd yn un dyn : felly Duw a Dyn sydd un Crist :

Yr hwn a ddioddefodd er ein hiachawdwriaeth : a ddisgynodd i uffern, a gyfododd y trydydd dydd o feirw.

Esgynodd i'r nefoedd, ac y mae yn eistedd ar ddeheulaw'r Tad, Duw Holl-alluog : oddi yno y daw i farnu byw a meirw.

Ac ar ei ddylfodiad y cyfyd pob dyn yn eu cyrph eu hunain : ac a roddant gyfrif am eu gweithredoedd priod.

A'r rhai a wnaethant dda, a ant i'r bywyd tragwyddol : a'r rhai a wnaethant ddrwg, i'r tân tragwyddol.

Hon yw y Ffydd Gatholig : yr hon pwy bynnag a'r ni's cretto yn ffyddlon, ni all efe fod yn gadwedig.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab : ac i'r Yspryd Glân ;

Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad : yn oes oesoedd. Amen.

For the right Faith is, that we believe and confess : that our Lord Jesus Christ, the Son of God, is God and Man ;

God, of the Substance of the Father, begotten before the worlds : and Man, of the Substance of his Mother, born in the world ;

Perfect God, and perfect Man : of a reasonable soul and human flesh subsisting ;

Equal to the Father, as touching his Godhead : and inferior to the Father, as touching his Manhood.

Who although he be God and Man : yet he is not two, but one Christ ;

One ; not by conversion of the Godhead into flesh : but by taking of the Manhood into God ;

One altogether ; not by confusion of Substance : but by unity of Person.

For as the reasonable soul and flesh is one man : so God and Man is one Christ ;

Who suffered for our salvation : descended into hell, rose again the third day from the dead.

He ascended into heaven, he sitteth on the right hand of the Father, God Almighty : from whence he shall come to judge the quick and the dead.

At whose coming all men shall rise again with their bodies : and shall give account for their own works.

And they that have done good shall go into life everlasting : and they that have done evil into everlasting fire.

This is the Catholick Faith : which except a man believe faithfully, he cannot be saved.

Glory be to the Father, and to the Son : and to the Holy Ghost ;

As it was in the beginning, is now, and ever shall be : world without end. Amen.

Y LITANI.

¶ *Yma y canlyn y Litani, neu Ymbilian Cyffredinol, i'w canu, neu i'w dywedyd, ar ol y Ffrecol Weddi, ar y Sulian, y Merchurau, a'r Gwenerau, ac ar Amserau eraill, pan orchymyner gan yr Ordinari.*

DUW Dad, o'r nef : trugarhâ wrthym wir bechaduriaid.

Duw Dad, o'r nef : trugarhâ wrthym wir bechaduriaid.

Duw Fab, Brynwr y byd : trugarhâ wrthym wir bechaduriaid.

Duw Fab, Brynwr y byd : trugarhâ wrthym wir bechaduriaid.

Duw Ysryd Glân, yn deill-iaw oddi wrth y Tad a'r Mab : trugarhâ wrthym wir bechaduriaid.

Duw Ysryd Glân, yn deill-iaw oddi wrth y Tad a'r Mab : trugarhâ wrthym wir bechaduriaid.

Yr ogoned, lân, fendigaidd Drindod, tri Pherson, ac un Duw : trugarhâ wrthym wir bechaduriaid.

Yr ogoned, lân, fendigaidd Drindod, tri Pherson, ac un Duw : trugarhâ wrthym wir bechaduriaid.

Na chofia, Arglwydd, ein hanwiredd, nac anwiredd ein rhieni ; ac na ddryro ddial am ein pechodau : arbed nyni, Arglwydd daionus, arbed dy bobl a brynaist â'th werthfawroccaf waed, ac na lidia wrthym yn dragywydd.

Arbed ni, Arglwydd daionus.

Oddi wrth bob drwg ac anffawd ; oddi wrth bechod, oddi wrth ystryw ac ymgrych y cythraul ; oddi wrth dy lid, ac oddi wrth farnedigaeth dragywyddol,

Gwared ni, Arglwydd daionus.

Oddi wrth bob dallineb ealon ; oddi wrth falchder, a gwag-ogoniant, a ffug sancteiddrwydd ; oddi

O God the Father, of heaven : have mercy upon us miserable sinners.

O God the Father, of heaven : have mercy upon us miserable sinners.

O God the Son, Redeemer of the world : have mercy upon us miserable sinners.

O God the Son, Redeemer of the world : have mercy upon us miserable sinners.

O God the Holy Ghost, proceeding from the Father and the Son : have mercy upon us miserable sinners.

O God the Holy Ghost, proceeding from the Father and the Son : have mercy upon us miserable sinners.

O holy, blessed, and glorious Trinity, three Persons and one God : have mercy upon us miserable sinners.

O holy, blessed, and glorious Trinity, three Persons and one God : have mercy upon us miserable sinners.

Remember not, Lord, our offences, nor the offences of our forefathers ; neither take thou vengeance of our sins : spare us, good Lord, spare thy people, whom thou hast redeemed with thy most precious blood, and be not angry with us for ever.

Spare us, good Lord.

From all evil and mischief ; from sin, from the crafts and assaults of the devil ; from thy wrath, and from everlasting damnation,

Good Lord, deliver us.

From all blindness of heart ; from pride, vain-glory, and hypocrisy ; from envy, hatred, and

Y LITANI.

wrth gynfigen, digasedd, a bwriad
drwg, a phob anghariadoldeb,

Gwared ni, Arglwydd daionus.

Oddi wrth anniweirdeb, a
phob pechod marwol arall; ac
oddi wrth holl dwyll y byd, y
crawd, a'r cythraul,

Gwared ni, Arglwydd daionus.

Oddi wrth fellt a thymnestl;
oddi wrth bla, haint y nodau, a
newyn; oddi wrth ryfel, a llof-
ruddiaeth, ac oddi wrth angau
disyfyd,

Gwared ni, Arglwydd daionus.

Oddi wrth bob terfysg, dirgel
frad, a gwrthryfel; oddi wrth
bob gau ddyseidiaeth, heresi,
a sism; oddi wrth galedrwydd
calon, a dirmyg ar dy Air a'th
Orchymyn,

Gwared ni, Arglwydd daionus.

Trwy ddirgelwch dy lân
Gnawdoliaeth; trwy dy sanct-
aidd Enedigaeth, a'th Enwaed-
iad; trwy dy Fedydd, dy Ym-
pryd, a'th Brofedigaeth,

Gwared ni, Arglwydd daionus.

Trwy dy ddirfawr Ing, a'th
Chwys gwaedlyd; trwy dy Grog,
a'th Ddiodefaint; trwy dy
werthfawr Angau, a'th Gladd-
edigaeth; trwy dy anrhydedd-
us Adgyfodiad, a'th Esgyniad;
a thrwy ddyfodiad yr Yspryd
Glân,

Gwared ni, Arglwydd daionus.

Yn holl amser ein trallod, yn
holl amser ein gwynfyd; yn awr
angau, ac yn nydd y farn,

Gwared ni, Arglwydd daionus.

Nyni bechaduriaid a attol-
ygwn i ti ein gwrando, O Ar-
glwydd Dluw; a theilyngu o
honot gadw, rheoli, a llywodr-
aethu dy lân Eglwys Gyffredinol
yn y ffordd union;

*Nyni a attolygwn i ti ein
gwrando, Arglwydd trugarog.*

Teilyngu o honot gadw a
nerthu i'th wir addoli, mewn
iawnder a glendid buchedd, dy

malice, and all uncharitable-
ness,

Good Lord, deliver us.

From fornication, and all other
deadly sin; and from all the de-
ceits of the world, the flesh, and
the devil,

Good Lord, deliver us.

From lightning and tempest;
from plague, pestilence, and fa-
mine; from battle and murder,
and from sudden death,

Good Lord, deliver us.

From all sedition, privy con-
spiracy, and rebellion; from
all false doctrine, heresy, and
schism; from hardness of heart,
and contempt of thy Word and
Commandment,

Good Lord, deliver us.

By the mystery of thy holy
Incarnation; by thy holy Nati-
vity and Circumcision; by thy
Baptism, Fasting, and Tempta-
tion,

Good Lord, deliver us.

By thine Agony and bloody
Sweat; by thy Cross and Pas-
sion; by thy precious Death
and Burial; by thy glorious
Resurrection and Ascension;
and by the coming of the Holy
Ghost,

Good Lord, deliver us.

In all time of our tribulation;
in all time of our wealth; in the
hour of death, and in the day of
judgement,

Good Lord, deliver us.

We sinners do beseech thee to
hear us, O Lord God; and that
it may please thee to rule and
govern thy holy Church univer-
sal in the right way;

*We beseech thee to hear us,
good Lord.*

That it may please thee to
keep and strengthen in the true
worshipping of thee, in righte-
ousness and holiness of life, thy

Y LITANI.

Wasanaethyddes *VICTORIA*,
ein grasusaf Frenhines a'n Pen-
llywydd;

*Nyni a attolygwn i ti ein
gwrando, Arglwydd trugarog.*

Teilyngu o honot lywodraethu
ei chalon yn dy ffydd, ofn, a
chariad; ac iddi ymddiried byth
ynot, ac ymgais yn wastad â'th
anrhydedd a'th ogoniant;

*Nyni a attolygwn i ti ein
gwrando, Arglwydd trugarog.*

Teilyngu o honot ei ham-
ddiffyn a'i chadw, gan roddi iddi
fuddugoliaeth ar ei holl elynion;

*Nyni a attolygwn i ti ein
gwrando, Arglwydd trugarog.*

Teilyngu o honot fendithio a
chadw *Albert Edward Tywysog
Cymru*, Tywysoges *Cymru*, a'r
holl Frenhinol Deulu;

*Nyni a attolygwn i ti ein
gwrando, Arglwydd trugarog.*

Teilyngu o honot lewyrchu
yr holl Esgobion, Offeiriaid, a
Diaconiaid, âg iawn wybodaeth
a deall dy Air; ac iddynt hwy,
trwy eu pregeth a'u buchedd,
ei fynegi a'i ddangos yn ddylad-
wy;

*Nyni a attolygwn i ti ein
gwrando, Arglwydd trugarog.*

Teilyngu o honot gynnysg-
aeddu Arglwyddi'r Cynghor, a'r
holl Fonedd, â gras, doethineb,
a deall;

*Nyni a attolygwn i ti ein
gwrando, Arglwydd trugarog.*

Teilyngu o honot fendithio a
chadw y Pen-swyddogion; gan
roddi iddynt ras i wneuthur cyf-
iawnder, ac i amddiffyn y gwir;

*Nyni a attolygwn i ti ein
gwrando, Arglwydd trugarog.*

Teilyngu o honot fendithio a
chadw dy holl bobl;

*Nyni a attolygwn i ti ein
gwrando, Arglwydd trugarog.*

Teilyngu o honot roddi i bob
cenedl undeb, tangnefedd, a
chyd-gordio;

Servant *VICTORIA*, our most
gracious Queen and Governour;

*We beseech thee to hear us,
good Lord.*

That it may please thee to rule
her heart in thy faith, fear, and
love, and that she may evermore
have affiance in thee, and ever
seek thy honour and glory;

*We beseech thee to hear us,
good Lord.*

That it may please thee to be her
defender and keeper, giving her
the victory over all her enemies;

*We beseech thee to hear us,
good Lord.*

That it may please thee to
bless and preserve *Albert Edward
Prince of Wales*, the Princess
of *Wales*, and all the Royal
Family;

*We beseech thee to hear us,
good Lord.*

That it may please thee to il-
luminat all Bishops, Priests, and
Deacons, with true knowledge
and understanding of thy Word;
and that both by their preaching
and living they may set it forth,
and shew it accordingly;

*We beseech thee to hear us,
good Lord.*

That it may please thee to
endue the Lords of the Council,
and all the Nobility, with grace,
wisdom, and understanding;

*We beseech thee to hear us,
good Lord.*

That it may please thee to
bless and keep the Magistrates,
giving them grace to execute
justice, and to maintain truth;

*We beseech thee to hear us,
good Lord.*

That it may please thee to
bless and keep all thy people;

*We beseech thee to hear us,
good Lord.*

That it may please thee to
give to all nations unity, peace,
and concord;

Y LITANI.

Nyni a attolygwn i ti ein gwrando, Arglwydd trugarog.

Teilyngu o honot roddi i ni galon i'th garu ac i'th ofni, ac i fyw yn ddïesgeulus yn ol dy orchymynion ;

Nyni a attolygwn i ti ein gwrando, Arglwydd trugarog.

Teilyngu o honot roddi i'th holl bobl ychwaneg o ras, i wrando yn ufudd dy Air, ac i'w dderbyn o bur ewyllys, ac i gynhyrchu ffrwythau yr Yspryd ;

Nyni a attolygwn i ti ein gwrando, Arglwydd trugarog.

Teilyngu o honot ddwyn i'r ffordd wir bawb a'r aeth ar gyfeiliorn, ac a dwyllwyd ;

Nyni a attolygwn i ti ein gwrando, Arglwydd trugarog.

Teilyngu o honot nerthu y rhai sydd yn sefyll ; a chysuro a chynnorthwyo y rhai sydd â gwan galon, a chyfodi 'r sawl a syrthiant, ac o'r diwedd curo i law'r Satan dan ein traed ;

Nyni a attolygwn i ti ein gwrando, Arglwydd trugarog.

Teilyngu o honot gymorth, helpu, a diddanu, pawb a'r sy mewn perygl, angenoetid, a thralloed ;

Nyni a attolygwn i ti ein gwrando, Arglwydd trugarog.

Teilyngu o honot gadw pawb a'r y sydd yn ymdaith ar fôr neu dir, pob gwraig wrth esgor plant, yr holl gleifion, a rhai bychain ; a thosturio wrth bawb a fyddo mewn caethiwed a charchar ;

Nyni a attolygwn i ti ein gwrando, Arglwydd trugarog.

Teilyngu o honot amddiffyn ac amgeleddu y plant amddifaid, a'r gwragedd gweddwon, a phawb a'r y sydd yn unig, ac yn goddef gorthrymder ;

Nyni a attolygwn i ti ein gwrando, Arglwydd trugarog.

We beseech thee to hear us, good Lord.

That it may please thee to give us an heart to love and dread thee, and diligently to live after thy commandments ;

We beseech thee to hear us, good Lord.

That it may please thee to give to all thy people increase of grace to hear meekly thy Word, and to receive it with pure affection, and to bring forth the fruits of the Spirit ;

We beseech thee to hear us, good Lord.

That it may please thee to bring into the way of truth all such as have erred, and are deceived ;

We beseech thee to hear us, good Lord.

That it may please thee to strengthen such as do stand ; and to comfort and help the weak-hearted ; and to raise up them that fall ; and finally to beat down Satan under our feet ;

We beseech thee to hear us, good Lord.

That it may please thee to succour, help, and comfort, all that are in danger, necessity, and tribulation ;

We beseech thee to hear us, good Lord.

That it may please thee to preserve all that travel by land or by water, all women labouring of child, all sick persons, and young children ; and to shew thy pity upon all prisoners and captives ;

We beseech thee to hear us, good Lord.

That it may please thee to defend, and provide for, the fatherless children, and widows, and all that are desolate and oppressed ;

We beseech thee to hear us, good Lord.

Y LITANI.

Teilyngu o honot drugarhâu
wrth bob dyn ;

*Nyni a attolygwn i ti ein
gwrando, Arghwydd trugarog.*

Teilyngu o honot faddeu i'n
gelynion, erlynwŷr, ac enllib-
wŷr, a throi eu calonnau ;

*Nyni a attolygwn i ti ein
gwrando, Arghwydd trugarog.*

Teilyngu o honot roddi a
chadw er ein lles, amserol
ffrwythau'r ddaear, modd y
caffom mewn amser dyledus eu
mwynhâu ;

*Nyni a attolygwn i ti ein
gwrando, Arghwydd trugarog.*

Teilyngu o honot roddi i ni
wir edifeirwch ; a maddeu i ni
ein holl bechodau, ein hesgeu-
lusdra, a'n hanwybod ; a'n cyn-
nysgaeddu â gras dy Yspryd
Glân, i wellhâu ein buchedd yn
ol dy Air sanctaidd ;

*Nyni a attolygwn i ti ein
gwrando, Arghwydd trugarog.*

Mab Duw : attolygwn i ti ein
gwrando.

*Mab Duw : attolygwn i ti ein
gwrando.*

Oen Duw : yr hwn wyt yn
dilëu pechodau'r byd ;

Caniattâ i ni dy dangnefedd.

Oen Duw : yr hwn wyt yn
dilëu pechodau'r byd ;

Trugarhâ wrthym.

Crist, clyw nyni.

Crist, clyw nyni.

Arglwydd, trugarhâ wrthym.

Arglwydd, trugarhâ wrthym.

Crist, trugarhâ wrthym.

Crist, trugarhâ wrthym.

Arglwydd, trugarhâ wrthym.

Arglwydd, trugarhâ wrthym.

¶ *Yua y dywed yr Offeiriad, a'r bobl
gyd âg ef, Weddi'r Arglwydd.*

EIN Tad, yr hwn wyt yn y
nefoedd, Sancteiddier dy
Enw. Deued dy deyrnas. Bydd-
ed dy ewyllys ar y ddaear, Meg-

That it may please thee to
have mercy upon all men ;

*We beseech thee to hear us,
good Lord.*

That it may please thee to for-
give our enemies, persecutors,
and slanderers, and to turn their
hearts ;

*We beseech thee to hear us,
good Lord.*

That it may please thee to
give and preserve to our use the
kindly fruits of the earth, so
as in due time we may enjoy
them ;

*We beseech thee to hear us,
good Lord.*

That it may please thee to
give us true repentance ; to for-
give us all our sins, negligences,
and ignorances ; and to endue
us with the grace of thy Holy
Spirit to amend our lives accord-
ing to thy holy Word ;

*We beseech thee to hear us,
good Lord.*

Son of God : we beseech thee
to hear us.

*Son of God : we beseech thee to
hear us.*

O Lamb of God : that takest
away the sins of the world ;

Grant us thy peace.

O Lamb of God : that takest
away the sins of the world ;

Have mercy upon us.

O Christ, hear us.

O Christ, hear us.

Lord, have mercy upon us.

Lord, have mercy upon us.

Christ, have mercy upon us.

Christ, have mercy upon us.

Lord, have mercy upon us.

Lord, have merey upon us.

¶ *Then shall the Priest, and the
people with him, say the Lord's
Prayer.*

OUR Father, which art in
heaven, Hallowed be thy
Name. Thy kingdom come.
Thy will be done in earth, As

Y LITANI.

is y mae yn y Nefoedd. Dyro i ni heddyw ein bara beunyddiol. A maddeu i ni ein dyledion, Fel y maddeuwn ni i'n dyledwyr. Ac nac arwain ni i brofedigaeth; Eithr gwared ni rhag drwg. Amen.

Offeiriad. Arglwydd, na wna â nyni yn ol ein pechodau.

Atteb. Ac na obrwya ni yn ol ein hanwireddau.

Gweddïwn.

DUW Dad trugarog, yr hwn nid wyt yn dirmygu uchenaid calon gystuddiedig, nac adduned y gorthrymmedig; Cyn-northwya yn drugarog ein gweddïau, y rhai yr f'm ni yn eu gwneuthur ger dy fron yn ein holl drallod a'n blinfyd, pa bryd bynnag y gwasgant arnom; a gwrando ni yn rasusol, fel y bo i'r drygau hynny, y rhai y mae ystryw a dichell diafol neu ddyn yn eu gwneuthur i'n herbyn, fyned yn ofer; a thrwy ragluniaeth dy ddaioni di iddynt fod yn wasgaredig, modd na'n briwer ni dy weision drwy erlyn neb, a gallu o honom byth ddïolch i ti yn dy lân Eglwys; trwy Iesu Grist ein Harglwydd.

O Arglwydd, cyfod, cymmorth ni, a gwared ni, er mwyn dy Enw.

O Dduw, ni a glywsom â'n clustiau, a'n tadau a fynegasant i ni, y gweithredoedd ardderchog a wnaethost yn eu dyddiau, ac yn y cynfyd o'u blaen hwy.

O Arglwydd, cyfod, cymmorth ni, a gwared ni, er mwyn dy Aurhydedd.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab: ac i'r Yspryd Glân;

Atteb. Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad: yn oes oes-oedd. Amen.

it is in heaven. Give us this day our daily bread. And forgive us our trespasses, As we forgive them that trespass against us. And lead us not into temptation; But deliver us from evil. Amen.

Priest. O Lord, deal not with us after our sins.

Answer. Neither reward us after our iniquities.

Let us pray.

O God, merciful Father, that despisest not the sighing of a contrite heart, nor the desire of such as be sorrowful; Mercifully assist our prayers that we make before thee in all our troubles and adversities, whensoever they oppress us; and graciously hear us, that those evils, which the craft and subtilty of the devil or man worketh against us, be brought to nought; and by the providence of thy goodness they may be dispersed; that we thy servants, being hurt by no persecutions, may evermore give thanks unto thee in thy holy Church; through Jesus Christ our Lord.

O Lord, arise, help us, and deliver us for thy Name's sake.

O God, we have heard with our ears, and our fathers have declared unto us, the noble works that thou didst in their days, and in the old time before them.

O Lord, arise, help us, and deliver us for thine honour.

Glory be to the Father, and to the Son: and to the Holy Ghost;

Answer. As it was in the beginning, is now, and ever shall be: world without end. Amen.

Y LITANI.

Rhag ein gelynion amddiffyn ni, O Crist.

Yn rasol edrych ar ein poen-edigaethau.

Yn dosturus ystyria wrth drymder ein calonnau.

Yn drugarog maddeu bechodau dy bobl.

Yn garedigol gan drugaredd gwranddo ein gweddïau.

Iesu Fab Dafydd, trugarhâ wrthym.

Yr awr hon a phob amser teilynga ein gwranddo, O Crist.

Yn rasol clyw ni, O Crist ; yn rasol clyw nyui, O Arglwydd Grist.

Offeiriad. Arglwydd, dangos dy drugaredd arnom ;

Atteb. Fel yr ym yn ymddiried ynot.

Gweddïwn.

NYNI yn ufudd a attolygwn i ti, O Arglwydd Dad, yn drugarog edrych ar ein gwendid ; ac, er gogoniant dy Enw, ymchwel oddi wrthym yr holl ddrygau a ddarfu i ni o wir gyf-iawnder eu haeddu ; a chaniattâ fod i ni yn ein holl drallod ddodi ein cyfan ymddiried a'n gobraith yn dy drugaredd, ac byth dy wasanaethu mewn sancteidd-rwydd a phurdeb buchedd, i'th anrhydedd a'th ogoniant ; trwy ein hunig Gyfryngwr a'n Dadl-euwr, Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Gweddi o waith St. Chrysostom.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn a roddaist i ni ras y pryd hwn, trwy gyfundeb a chyd-gyfarch, i weddio arnat ; ac wyt yn addaw, pan ymgynhullo dau neu dri yn dy Enw, bod i ti ganiattâu eu gofynion : Cyflawna yr awr hon, O Arglwydd, ddymuniad a deisyfiad dy weision, fel y bo mwyaf buddiol

From our enemies defend us, O Christ.

Graciously look upon our afflictions.

Pitifully behold the sorrows of our hearts.

Mercifully forgive the sins of thy people.

Favourably with mercy hear our prayers.

O Son of David, have mercy upon us.

Both now and ever vouchsafe to hear us, O Christ.

Graciously hear us, O Christ ; graciously hear us, O Lord Christ.

Priest. O Lord, let thy mercy be shewed upon us ;

Answer. As we do put our trust in thee.

Let us pray.

WE humbly beseech thee, O Father, mercifully to look upon our infirmities ; and for the glory of thy Name turn from us all those evils that we most righteously have deserved ; and grant, that in all our troubles we may put our whole trust and confidence in thy mercy, and evermore serve thee in holiness and pureness of living, to thy honour and glory ; through our only Mediator and Advocate, Jesus Christ our Lord. *Amen.*

A Prayer of St. Chrysostom.

ALmighty God, who hast given us grace at this time with one accord to make our common supplications unto thee ; and dost promise, that when two or three are gathered together in thy Name thou wilt grant their requests ; Fulfil now, O Lord, the desires and petitions of thy servants, as may be most

GWEDDIAU.

iddynt ; gan ganiattâu i ni yn y byd hwn wybodaeth am dy wirionedd, ac yn y byd a ddaw, fywyd tragywyddol. *Amen.*

2 Cor. xiii.

GRAS ein Harglwydd Iesu Grist, a chariad Duw, a chymdeithas yr Yspryd Glân, a fyddo gyd â ni oll byth bythoedd. *Amen.*

expedient for them ; granting us in this world knowledge of thy truth, and in the world to come life everlasting. *Amen.*

2 Cor. xiii.

THE grace of our Lord Jesus Christ, and the love of God, and the fellowship of the Holy Ghost, be with us all evermore. *Amen.*

Yma y diwedd y LITANI.

GWEDDIAU A DIOLCHIADAU

AR AMRYW ACHOSION ;

† *I'w harfer o flaen y ddwy Weddi ddixeddaf o'r Litani, neu o'r Foreol a'r Brydnhawol Weddi.*

GWEDDIAU.

Am Wlaw.

O Dduw, nefol Dad, yr hwn trwy dy Fab Iesu Grist a addewaist i bawb a geisiant dy deyrnas a'th gyfiawnder, bob peth angenrheidiol i'w cynhaliachth corphorol ; Danfon i ni wrth ein hangenoctid hwn, ni a attolygwn i ti, gyfryw wlaw a chawodydd cymhedrol, modd y derbyniom ffirwythau'r ddaear i'n mwyniant ni, ac i'th ogoniant dithau, trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Am Dywydd teg.

HOLL-alluog Arglwydd Dduw, yr hwn am bechod dyn a foddiaist unwaith yr holl fyd, oddi eithr wyth-nyn o bobl, ac ar ol hynny o'th fawr drugaredd a addewaist na's distrywit ef felly byth drachefn ; Yn ostyngedig ni a attolygwn i ti, er i ni am ein hanwireddau gyfiawn haeddu pla o wlaw a dyfroedd ;

For Rain.

O God, heavenly Father, who by thy Son Jesus Christ hast promised to all them that seek thy kingdom, and the righteousness thereof, all things necessary to their bodily sustenance ; Send us, we beseech thee, in this our necessity, such moderate rain and showers, that we may receive the fruits of the earth to our comfort, and to thy honour ; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

For fair Weather.

O Almighty Lord God, who for the sin of man didst once drown all the world, except eight persons, and afterward of thy great mercy didst promise never to destroy it so again ; We humbly beseech thee, that although we for our iniquities have worthily deserved a plague of rain and waters, yet upon our

GWEDDIAU.

etto, wrth ein gwir edifeirwch, danfon i ni y cyfryw dywydd a hinon, fel y derbyniom ffrwythau'r ddaear mewn amser dyladwy; ac y dysgom drwy dy gospediggaeth wellhâu ein bucheddau, ac am dy fwynder roddi i ti foliant a gogoniant; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Ar amser Drudaniaeth a Newyn.

O Dduw, Dad o'r nef, trwy ddawn pa un y disgyn y gwlaw, y mae'r ddaear yn ffrwythlawn, yr hilia anifeiliaid, ac yr amlhâ'r pysgod; Edrych, attolwg, ar adfyd dy bobl; a chaniattâ am y prinder a'r drudaniaeth (yr ym ni yr awr hon yn eu diödd-ef yn gwbl gyfiawn am ein hanwiredd) iddynt, trwy dy drugarog ddaioni di, ymchwelyd yn rhad ac yn helaethrwydd, er cariad ar Iesu Grist ein Harglwydd; i'r hwn, gyd â thydi a'r Yspryd Glân, y bo'r holl anrhydedd a'r gogoniant, yr awr hon ac yn oes oesoedd. *Amen.*

New hon.

O Dduw, drugarog Dad, yr hwn, yn amser Elisêus y prophwyd, a droaist yn ddisymmwth y prinder mawr a'r drudaniaeth yn Samaria yn helaethrwydd a rhad; Cymmer drugaredd arnom, fel y bo i ni, y rhai am ein pechodau a boenir yr awr hon â'r cyffelyb adfyd, dderbyn yr un fath brydol gymmorth: Trwy dy nefol fendith par gynyrych ar ffrwythau'r ddaear; a chaniattâ fod i ni, sy'n derbyn dy haelionus lawnder, arferu'r unrhyw i'th ogoniant di, i gymmorth eraill y sy'n dwyn eisiau, ac i'n diddanwch ein hunain; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

true repentance thou wilt send us such weather, as that we may receive the fruits of the earth in due season; and learn both by thy punishment to amend our lives, and for thy clemency to give thee praise and glory; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

In the time of Dearth and Famine.

O God, heavenly Father, whose gift it is, that the rain doth fall, the earth is fruitful, beasts increase, and fishes do multiply; Behold, we beseech thee, the afflictions of thy people; and grant that the scarcity and dearth, which we do now most justly suffer for our iniquity, may through thy goodness be mercifully turned into cheapness and plenty; for the love of Jesus Christ our Lord, to whom with thee and the Holy Ghost be all honour and glory, now and for ever. *Amen.*

Or this.

O God, merciful Father, who, in the time of Elisha the prophet, didst suddenly in Samaria turn great scarcity and dearth into plenty and cheapness; Have mercy upon us, that we, who are now for our sins punished with like adversity, may likewise find a seasonable relief: Increase the fruits of the earth by thy heavenly benediction; and grant that we, receiving thy bountiful liberality, may use the same to thy glory, the relief of those that are needy, and our own comfort; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

Ar amser Rhufel a Therfysgau.

HOLL-alluog Dduw, Brenhin yr holl frenhinoedd, a Phen-llywiawdwr pob peth, yr hwn ni ddichon neb creadur wrthladd ei nerth, i'r hwn y perthyn o gyfiawnder gospi pechaduriaid, a bod yn drugarog wrth y rhai a fyddont wir edifeiriol; Cadw a gwared nyni, yn ostyngedig ni a attolygwn i ti, rhag dwylaw ein gelynion; gostwng eu balchder, gwareiddia eu drygioni, a gwaradwydda eu bwriadau; modd y gallom, yn arfogion gan dy amddiffyn di, fod byth yn gadwedig rhag pob perygl, i'th ogoneddu di yr hwn wyt unig roddwr pob buddugoliaeth, trwy haeddedigaethau dy un Mab Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yn amser Pla cyffredin, neu Glegyd.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn yn dy lid a anfonaist bla ar dy bobl dy hun yn yr anialwch, oblegid eu gwar-sythni a'u gwrthryfel yn erbyn Moses ac Aaron; ac hefyd, yn amser y brenhin Dafydd, a leddaist â phla'r nodau ddengmil a thriugeinmil, ac yn y man, gan gofio dy drugaredd, a gedwaist y lleill; Trugarhâ wrthym wir bechaduriaid, â'r rhai yr ymwelir yr awr hon â dirfawr haint a marwolaeth; fel megis y pryd hwnnw y derbynaiast gymmodaeth, ac y gorchymynaiast i'r Angel dinystriol beidio â chospi, felly bod yn awr yn deilwng gennynt wrthladd oddi wrthym y bla a'r gofidus haint yma; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

¶ *Yn Wythnosau y Cyd-goriau, i'w dywedyd bob dydd dros y rhai a fyddant i dderbyn Urddau Cyssegredig.*

HOLL-alluog Dduw, ein Tad nefol, yr hwn a brynaist i't

In the time of War and Tumults.

O Almighty God, King of all kings, and Governour of all things, whose power no creature is able to resist, to whom it belongeth justly to punish sinners, and to be merciful to them that truly repent; Save and deliver us, we humbly beseech thee, from the hands of our enemies; abate their pride, assuage their malice, and confound their devices; that we, being armed with thy defence, may be preserved evermore from all perils, to glorify thee, who art the only giver of all victory; through the merits of thy only Son, Jesus Christ our Lord. *Amen.*

In the time of any common Plague or Sickness.

O Almighty God, who in thy wrath didst send a plague upon thine own people in the wilderness, for their obstinate rebellion against Moses and Aaron; and also, in the time of king David, didst slay with the plague of Pestilence threescore and ten thousand, and yet remembering thy mercy didst save the rest; Have pity upon us miserable sinners, who now are visited with great sickness and mortality; that like as thou didst then accept of an atonement, and didst command the destroying Angel to cease from punishing, so it may now please thee to withdraw from us this plague and grievous sickness; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

¶ *In the Ember Weeks, to be said every day, for those that are to be admitted into Holy Orders.*

ALMIGHTY God, our heavenly Father, who hast pur-

GWEDDIAU.

Eglwys gyffredinol trwy werthfawr waed dy anwyl Fab; Edrych yn ddarbodus ar yr unrhyw; ac ar hyn o amser cyfarwydda a llywia felly feddyliau dy weision yr Esgobion a Bugeiliaid dy braidd, fel na ddodont ddwylaw yn ebrwydd ar neb, eithr bod iddynt ddewis yn ffyddlon ac yn bwylllog rai cymmwys i wasanaethu yn sanctaidd Weinidogaeth dy Eglwys. A dyro dy ras a'th fendith nefol i'r sawl a urddir i bob swyddogaeth sancteiddlân; fel y bo iddynt trwy eu buchedd a'u hathrawiaeth osod allan dy ogoniant di, a hyfforddio iachawdwriaeth pawb oll; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Neu hon.

HOLL-alluog Dduw, rhoddwr wr pob dawn daionus, yr hwn o'th ddwyfol ddarbodaeth a osodaist amryw Raddau yn dy Eglwys; Ni yn ufudd a attol-ygwn i ti roddi dy ras i'r sawl oll a alwer i bob Swydd a Gweinyddiaeth yn yr unrhyw; ac felly cyflawna hwynt a'th wir Athrawiaeth, a chynnysgaedda hwynt â diniweidrwydd buchedd, fel y gwasanaethont yn ffyddlon ger dy fron, i ogoniant dy ddirfawr Enw, ac er lles i'th Eglwys sanctaidd; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

† *Gweddi a ellir ei dywedyd ar ol pob un o'r rhai o'r blaen.*

O Dduw, yr hwn bïau o naturiaeth a phriodoldeb drugarhâu yn wastad a maddeu, derbyn ein hufudd weddïau; ac er ein bod ni yn rhwym gan gaethiwed cadwynau ein pechodau, er hynny dattoder ni gan dosturi dy fawr drugaredd, er anrhydedd Iesu Grist ein Cyfyngwr a'n Dadleuwr. *Amen.*

chased to thyself an universal Church by the precious blood of thy dear Son; Mercifully look upon the same, and at this time so guide and govern the minds of thy servants the Bishops and Pastors of thy flock, that they may lay hands suddenly on no man, but faithfully and wisely make choice of fit persons to serve in the sacred Ministry of thy Church. And to those which shall be ordained to any holy function give thy grace and heavenly benediction; that both by their life and doctrine they may set forth thy glory, and set forward the salvation of all men; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

Or this.

ALMIGHTY God, the giver of all good gifts, who of thy divine providence hast appointed divers Orders in thy Church; Give thy grace, we humbly beseech thee, to all those who are to be called to any office and administration in the same; and so replenish them with the truth of thy doctrine, and endue them with innocency of life, that they may faithfully serve before thee, to the glory of thy great Name, and the benefit of thy holy Church; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

† *A Prayer that may be said after any of the former.*

O God, whose nature and property is ever to have mercy and to forgive, receive our humble petitions; and though we be tied and bound with the chain of our sins, yet let the pitifulness of thy great mercy loose us; for the honour of Jesus Christ, our Mediator and Advocate. *Amen.*

GWEDDIAU.

† *Gwreiddi dros Oruchel Llys y Parliament, i'w dywedyd tra byddont yn eistedd.*

O Dduw grasusaf, yn ufudd attolygwn i ti, megis dros y Deyrnas hon yn gyffredinol, felly yn enwedig dros yr Uchel Lys Parliament, ymgynmulledig yr awrhon dan ein duwiolaf a'n grasusaf Frenhines; Deilyngu o honot lywio a llwyddo eu holl ymgynghoriadau er dyrchafiad i'th Ogoniant, er daioni i'th Eglwys, ac er diogelwch, anrhydedd, a llwyddiant i'n Brenhines a'i Harglwyddiaethau; trwy eu llafur hwy felly trefner a gwastattâer pob peth ar y sail oreu a chadarnaf, fel y bo heddwch a dedwyddwch, gwirionedd a chyfiawnder, fydd a duwioldeb, yn sefydlog yn ein plith trwy'r holl genhedlaethau. Ilyn, a phob peth arall anghenraid iddynt hwy, i ni, ac i'th Eglwys oll, yr ym yn ostyngedig yn eu herfyn yn Enw a Chyfyngdod Iesu Grist ein Harglwydd a'n Hiachawdwr bendigedig. *Amen.*

† *Colect neu Weddi dros bob Cyflwr o ddynion, i'w harfer pan nŷ bo osodedig dywedyd y Litani.*

O Arglwydd, Creawdwr a Cheidwad pob rhyw ddyn, yn ostyngedig attolygwn i ti dros bob cyflwr a gradd o ddynion, ar fod yn wiw gennynt hyspysu iddynt dy ffyrdd, dy iachawdwriaeth i'r holl genhedloedd. Yn bennaf erfyniwn arnat dros lwyddiannus gyflwr yr Eglwys Gatholig; fel, gan gael ei harwain a'i llywio gan dy Yspryd grasusol, y caffo pawb yn eu proffesu ac yn eu galw eu hunain yn Gristionogion, eu tywys ar hŷd ffordd y gwirionedd, a chynnal y ffydd mewn undeb

† *A Prayer for the High Court of Parliament, to be read during their Session.*

MOST gracious God, we humbly beseech thee, as for this Kingdom in general, so especially for the High Court of Parliament, under our most religious and gracious Queen at this time assembled: That thou wouldest be pleased to direct and prosper all their consultations to the advancement of thy glory, the good of thy Church, the safety, honour, and welfare of our Sovereign, and her Dominions; that all things may be so ordered and settled by their endeavours, upon the best and surest foundations, that peace and happiness, truth and justice, religion and piety, may be established among us for all generations. These and all other necessities, for them, for us, and thy whole Church, we humbly beg in the Name and Mediation of Jesus Christ our most blessed Lord and Saviour. *Amen.*

† *A Collect or Prayer for all Conditions of men, to be used at such times when the Litany is not appointed to be said.*

O God, the Creator and Preserver of all mankind, we humbly beseech thee for all sorts and conditions of men; that thou wouldest be pleased to make thy ways known unto them, thy saving health unto all nations. More especially, we pray for the good estate of the Catholick Church; that it may be so guided and governed by thy good Spirit, that all who profess and call themselves Christians may be led into the way of truth, and hold the faith in unity of

DIOLCHIADAU.

yspryd, rhwymyn tangnefedd, ac uniondeb buchedd. Yn ddiweddaf, ni a orchymynwn i'th dadol amgeledd y rhai oll a gystuddir mewn un modd, neu sydd yn gyfyng arnynt mewn meddwl, corph, neu ystâd ;

• Hyn a ddywedir pan ddymuno neb Weddïau y Gynulleidfa.

[* *yn enwedig y sawl dros barai y dymunir ei gweddiau,*]

ryngu bodd i ti eu diddanu a'u cymorth yn ol angenrheidiau pob un ; gan roddi iddynt amynedd dan eu dïoddefïadau, a dedwyddol ymwared o'u holl gystuddïau. A hyn a erfyniwn er mwyn Iesu Grist. *Amen.*

spirit, in the bond of peace, and in righteousness of life. Finally, we commend to thy fatherly goodness all those, who are any ways afflicted, or distressed, in mind, body, or estate ; [* *especially those for whom our prayers are desired,*] that it may please thee to comfort and relieve them, according to their several necessities, giving them patience under their sufferings, and a happy issue out of all their afflictions. And this we beg for Jesus Christ his sake. *Amen.*

• This to be said when any desire the Prayers of the Congregation.

FFURFIAU O DALU DIOLCH.

¶ *Diolch cyffredinol.*

HOLL-alluog Dduw, Tad yr holl drugareddau, yr ydym ni dy weision amheilwng yn rhoddi i ti ddiolch gostyngeiddïaf a ffyddlonaf am dy holl ddaioni a'th drugareddau i ni, ac i bob

• Dyweder hyn pan fo neb un a weddiwyd drosto yn deisyf talu diolch.

dyn ; [* *yn arbennig i'r rhai y sydd yr awr hon yn ewyllysio offrynnu i't eu mol-*

iannau a'u diolch am y tosturi a ryglyddaist iddynt yn ddiweddar.] Ni a'th fendithiwn am ein creadigaeth, am ein cadwraeth, ac am holl fendithion y bywyd hwn ; eithr uwch law pob dim, am dy anfeidrol gariad ym mhrynedigaeth y byd trwy ein Harglwydd Iesu Grist ; am foddion gras, ac am obaith gogoniant. Ac ni a attolygwn i ti roddi i ni y cyfryw ddwys ac iawn ymsyniad ar dy holl drugareddau, fel y bo 'n calonnau yn ddiffuant yn ddiolchgar ; ac fel y mynegom dy foliant, nid â'n gwefusau yn unig, eithr yn ein bucheddau ;

¶ *A General Thanksgiving.*

ALMIGHTY God, Father of all mercies, we thine unworthy servants do give thee most humble and hearty thanks for all thy goodness and loving-kindness to us, and to all men ;

[* *particularly to those who desire now to offer up their praises and thanks-*

• This to be said when any that have been prayed for desire to return praise.

givings for thy late mercies vouchsafed unto them.] We bless thee for our creation, preservation, and all the blessings of this life ; but above all, for thine inestimable love in the redemption of the world by our Lord Jesus Christ ; for the means of grace, and for the hope of glory. And, we beseech thee, give us that due sense of all thy mercies, that our hearts may be unfeignedly thankful, and that we shew forth thy praise, not only with our lips, but in our lives ; by giving up ourselves to thy service, and by walking before thee

DIOLCHIADAU.

trwy ymroddi i'th wasanaeth, a thrwy rodio ger dy fron mewn sancteiddrwydd ac uniondeb dros ein holl ddyddiau ; trwy Iesu Grist ein Harglwydd, i'r hwn gyd â thydi a'r Yspryd Glân, bydded yr holl aurhydedd a'r gogoniant, byth bythoedd. *Amen.*

Am gael Gwlaw.

O Dduw, ein Tad nefol, yr hwn drwy dy rasol ragluniaeth wyt yn peri i'r gwlaw cynnar a'r diweddar ddisgyn ar y ddaear, fel y dygo ffrwyth er mwyniant dyn ; Yr ydym ni yn rhoi i ti ostyngedig ddiolch, fod yn wiw gennyt, wrth ein dirfawr anghenraid, ddanfôn i ni o'r diwedd wlaw hyfryd ar dy etifeddiaeth, a'i hireiddio pan oedd sech ; i'n mawr ddiddanwch ni dy weision anwiw, ac i ogoniant dy sanctaidd Enw ; trwy dy drugareddau yn Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Am Dywydd teg.

O Arglwydd Dduw, yr hwn yn gyfiawn a'n darostyng-aist ni trwy dy ddiweddar bla o wlaw a dyfroedd anghymhedrol, ac yn dy drugaredd a gymhorth-aist ac a ddiddenaist ein heneidiau trwy y tymhoraidd a'r bendigedig gyfnewid yma ar dywydd ; Nyni a foliannwn ac a ogoneddwn dy sanctaidd Enw am dy drugaredd hon ; ac a ddatganwn byth dy dosturi o genhedlaeth i genhedlaeth ; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Am Helaethrwydd.

O Drugaroccaf Dad, yr hwn o'th raslon ddaioni a wrandewaist ddifrifol Weddïau dy Eglwys, ac a droaist ein prinder ni a'n drudaniaeth yn rhad ac yn helaethrwydd ; Yr ydym yn rhoi i ti ostyngedig ddiolch am dy ragorol haelioni

in holiness and righteousness all our days ; through Jesus Christ our Lord, to whom with thee and the Holy Ghost be all honour and glory, world without end. *Amen.*

For Rain.

O God our heavenly Father, who by thy gracious providence dost cause the former and the latter rain to descend upon the earth, that it may bring forth fruit for the use of man ; We give thee humble thanks that it hath pleased thee, in our great necessity, to send us at the last a joyful rain upon thine inheritance, and to refresh it when it was dry, to the great comfort of us thy unworthy servants, and to the glory of thy holy Name ; through thy mercies in Jesus Christ our Lord. *Amen.*

For fair Weather.

O Lord God, who hast justly humbled us by thy late plague of immoderate rain and waters, and in thy mercy hast relieved and comforted our souls by this seasonable and blessed change of weather ; We praise and glorify thy holy Name for this thy mercy, and will always declare thy loving-kindness from generation to generation ; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

For Plenty.

O Most merciful Father, who of thy gracious goodness hast heard the devout prayers of thy Church, and turned our dearth and scarcity into cheapness and plenty ; We give thee humble thanks for this thy special bounty ; beseeching thee to

DIOLCHIADAU.

yma; gan attolygu i ti barhâu dy garedigrwydd tu ag attom, fel y rhoddodd ein tir i ni ei ffrwythau toreithiog, i'th ogoniant di a'n diddanwech ninnau; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Am Heddwch ac Ymwared oddi wrth ein Gelynion.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn wyt gadarn dŵr amddiffynfa i'th weision rhag wyneb eu gelynion; Yr ydym ni yn rhoddi i ti foliant a diolch am ein hymwared ni oddi wrth y mawr a'r amlwg beryglon oedd yn ein hangylchu: Yr ydym ni yn cydnabod mai dy ddaioni di yw, na 'n rhoddwyd ni i fynu yn ysglyfaeth iddynt hwy; gan attolygu i ti yn wastadol barhâu dy gyfryw drugareddau tu ag attom, fel y gwypo 'r holl fyd mai tydi yw ein Hachubwr a'n cadarn Waredwr ni; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Am adferu Heddwch cyffredinol Gartref.

Y Tragywyddol Dduw, ein Tad nefol, yr hwn yn unig wyt yn gwneuthur i ddynion fod yn unfryd mewn tŷ, ac yn gostegu cynddeiriowgrwydd pobl angerddol ac afreolus; Ni a fendithiwn dy Enw sanctaidd, am fod yn wiw gennyt lonyddu y cythrwfl terfysgus a gyffrowyd yn ddiweddar yn ein plith; ac yn ostyngedig yr attolygwn i ti ganiattâu i bawb o honom ras, i rodio o hyn allan yn ufudd i'th orchymynion sanctaidd; a chan fyw mewn buchedd lonydd a heddychol ym mhob duwioldeb a gonestrwydd, i offrymmu yn ddibaid i ti ein haberth o foliant a diolchgarwch am dy drugareddau hyn tu ag attom; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

continue thy loving-kindness unto us, that our land may yield us her fruits of increase, to thy glory and our comfort; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

For Peace and Deliverance from our Enemies.

O Almighty God, who art a strong tower of defence unto thy servants against the face of their enemies; We yield thee praise and thanksgiving for our deliverance from those great and apparent dangers wherewith we were compassed: We acknowledge it thy goodness that we were not delivered over as a prey unto them; beseeching thee still to continue such thy mercies towards us, that all the world may know that thou art our Saviour and mighty Deliverer; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

For restoring Publick Peace at Home.

O Eternal God, our heavenly Father, who alone makest men to be of one mind in a house, and stillest the outrage of a violent and unruly people; We bless thy holy Name, that it hath pleased thee to appease the seditious tumults which have been lately raised up amongst us; most humbly beseeching thee to grant to all of us grace, that we may henceforth obediently walk in thy holy commandments; and, leading a quiet and peaceable life in all godliness and honesty, may continually offer unto thee our sacrifice of praise and thanksgiving for these thy mercies towards us; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

DIOLCHIADAU.

Am Ymwared oddi wrth Bla y Nodau, neu neb rhyw Glefyd arall.

O Arglwydd Dduw, yr hwn a'n harchollaist ni am ein pechodau, ac a'n difeaiast am ein hanwiredau, trwy dy ddiweddar ymweliad gorthrwm ac ofnadwy; ac etto ynghanol dy farnedigaeithau a gofiaiast dy drugaredd, ac a achubaist ein heneidiau allan o safn angau; Yr ydym ni yn offrwim i'th dadol ddaioni ein hunain, ein heneidiau, a'n cyrph, y rhai a waredaist ti, i fod yn aberth bywiol i ti; gan foliannu a mawrygu yn wastadol dy drugareddau ynghanol dy Eglwys; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Neu hon.

YR ydym ni yn ostyngedig yn cyfaddef ger dy fron di, O drugaroccaf Dad, y gallasai yr holl gospedigaethau a fygythir yn dy gyfraith, yn gyfiawn ddisgyn arnom ni, o herwydd ein haml droseddau a chaledwch ein calonau. Etto, gan fod yn wiw gennyt, o'th dyner drugaredd, ar ein gwan a'n hannheilwng ymddarostyngiad ni, esmwythâu y bla niweidiol, a'r hon yn ddiweddar y'n cystuddiwyd yn ddirfawr, ac adferu llef gorfoledd ac iechyd yn ein cyfanneddau; yr ydym ni yn offrwim i'th Ddwyfol Fawredd, aberth moliant a diolch, gan glodfori a mawrygu dy ogoneddus Enw, o herwydd dy amgeledd a'th rag-ddarbodaeth drosom; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

For Deliverance from the Plague, or other common Sickness.

O Lord God, who hast wounded us for our sins, and consumed us for our transgressions, by thy late heavy and dreadful visitation; and now, in the midst of judgement remembering mercy, hast redeemed our souls from the jaws of death; We offer unto thy fatherly goodness ourselves, our souls and bodies which thou hast delivered, to be a living sacrifice unto thee, always praising and magnifying thy mercies in the midst of thy Church; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

Or this.

WE humbly acknowledge before thee, O most merciful Father, that all the punishments which are threatened in thy law might justly have fallen upon us, by reason of our manifold transgressions and hardness of heart: Yet seeing it hath pleased thee of thy tender mercy, upon our weak and unworthy humiliation, to assuage the contagious sickness wherewith we lately have been sore afflicted, and to restore the voice of joy and health into our dwellings; We offer unto thy Divine Majesty the sacrifice of praise and thanksgiving, lauding and magnifying thy glorious Name for such thy preservation and providence over us; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

COLECTAU, EPISTOLAU, A'R EFANGYLAU,

A ARFERIR TRWY'R FLWYDDYN.

¶ *Nodwch, Am y Colect a osodir i bob Sul, neu Wyl y bo iddi Nos-wyl neu Ucher-wyl, y dywedir ef ar y Gwasanaeth Prydnhawol ar y Nos-wyl.*

*Y Sul cyntaf yn Adfent.**Y Colect.*

HOLL-alluog Dduw, dyro i ni ras i ymwrthod â gweithredoedd y tywyllwch, ac i wisgo arfau y goleuni, yn awr yn amser y bywyd marwol hwn, pryd y daeth dy Fab Iesu Grist i ymwelod â ni mewn mawr ostyng-eiddrwydd; fel y byddo i ni yn y dydd diweddaf, pan ddelo efe drachefn yn ei ogoneddus Fawredd i farnu byw a meirw, gyfodi i'r bywyd anfarwol drwyddo ef, yr hwn sydd yn byw ac yn teyrnasu gyd â thi a'r Yspryd Glân, yr awr hon ac yn dragywydd. *Amen.*

¶ *Y Colect hwn a ddwywedir beunydd gyd â'r Colectau eraill yn Adfent, hyd Nos Nadolig.*

Yr Epistol. Rhuf. xiii. 8.

NA fyddwch yn nyled neb o ddim, ond o garu bawb eich gilydd: canys yr hwn sydd yn caru arall a gyflawnodd y gyfraith. Canys hyn, Na odineba, Na ladd, Na ladratta, Na ddwg gam-dystiolaeth, Na thrachwanta; ac od oes un gorchymyn arall, y mae wedi ei gynnwys yn gryno yn yr ymadrodd hwn, Câr dy gymmydog fel ti dy hun. Cariad ni wna ddrwg i'w gymmydog: am hynny cyflawnder y gyfraith yw cariad. A hyn, gan wybod yr amser, ei bod hi weithian yn bryd i ni i ddeffroi o gysgu: canys yr awr hon y mae ein hiachawdwriaeth ni yn nês nâ phan gredasom. Y nos a

*The first Sunday in Advent.**The Collect.*

ALMIGHTY God, give us grace that we may cast away the works of darkness, and put upon us the armour of light, now in the time of this mortal life, in which thy Son Jesus Christ came to visit us in great humility; that in the last day, when he shall come again in his glorious Majesty to judge both the quick and dead, we may rise to the life immortal, through him who liveth and reigneth with thee and the Holy Ghost, now and ever. *Amen.*

¶ *This Collect is to be repeated every day, with the other Collects in Advent, until Christmas Eve.*

The Epistle. Rom. xiii. 8.

OWE no man any thing, but to love one another: for he that loveth another hath fulfilled the law. For this, Thou shalt not commit adultery, Thou shalt not kill, Thou shalt not steal, Thou shalt not bear false witness, Thou shalt not covet; and if there be any other commandment, it is briefly comprehended in this saying, namely, Thou shalt love thy neighbour as thyself. Love worketh no ill to his neighbour; therefore love is the fulfilling of the law. And that, knowing the time, that now it is high time to awake out of sleep: for now is our salvation nearer than when

gerddodd ym mhell, a'r dydd a nesaodd: am hynny bwriwn oddi wrthym weithredoedd y tywyllwch, a gwisgwn arfau y goleuni. Rhodiwn yn weddus, megis wrth liw dydd; nid mewn cyfeddach a meddwod, nid mewn cyd-orwedd ac anlladrwydd, nid mewn cynnen a chynfigen. Eithr gwisgwch am danoch yr Arglwydd Iesu Grist, ac na wnewch ragddarbod dros y cnawd, er mwyn cyflawni ei chwantau ef.

Yr Efengyl. St. Matth. xxi. 1.

A Phan ddaethant yn gyfagos i Jerusalem, a'u dyfod hwy i Bethphage, i fynydd yr Olewŷdd, yna yr anfonodd yr Iesu ddau ddisgybl, gan ddywedyd wrthynt, Ewch i'r pentref sydd ar eich cyfer; ac yn y man chwia a gewch asen yn rhwym, ac ebol gyd â hi; gollyngwch hwynt, a dygwch attaf fi. Ac os dywed neb ddim wrthyich, dywedwch, Y mae 'n rhaid i'r Arglwydd wrthynt; ac yn y man efe a'u denfyn hwynt. A hyn oll a wnaethpwyd, fel y cyflawnid yr hyn a ddywedasadid trwy'r prophwyd, yn dywedyd, Dywedwch i ferch Sion, Wele, dy Frenhin yn dyfod i ti, yn addfwyn, ac yn eistedd ar asyn, ac ebol llwdd asyn arferol â'r iau. Y disgyblion a aethant, ac a wnaethant fel y gorchymynasai 'r Iesu iddynt. A hwy a ddygasant yr asen a'r ebol, ac a ddodasant eu dillad arnynt, ac a'i gosodasant ef i eistedd ar hynny. A thyrfa ddirfawr a daenasant eu dillad ar y ffordd; eraill a dorrasant gangau o'r gwŷdd, ac a'u taenasant ar hŷd y ffordd. A'r torfeydd, y rhai oedd yn myned o'r blaen, a'r rhai oedd yn dyfod ar ol, a leasant, gan ddywedyd, Hosanna i Fab Dafydd; Bendigedig yw 'r hwn sydd yn dyfod yn Enw'r Arglwydd: Hosanna yn y

we believed. The night is far spent, the day is at hand; let us therefore cast off the works of darkness, and let us put on the armour of light. Let us walk honestly as in the day; not in rioting and drunkenness, not in chambering and wantonness, not in strife and envying. But put ye on the Lord Jesus Christ, and make not provision for the flesh, to fulfil the lusts thereof.

The Gospel. St. Matth. xxi. 1.

WHEN they drew nigh unto Jerusalem, and were come to Bethphage, unto the mount of Olives, then sent Jesus two disciples, saying unto them, Go into the village over against you, and straightway ye shall find an ass tied, and a colt with her: loose them, and bring them unto me. And if any man say ought unto you, ye shall say, The Lord hath need of them; and straightway he will send them. All this was done, that it might be fulfilled which was spoken by the Prophet, saying, Tell ye the daughter of Sion, Behold, thy King cometh unto thee, meek, and sitting upon an ass, and a colt the foal of an ass. And the disciples went, and did as Jesus commanded them; and brought the ass, and the colt, and put on them their clothes, and they set him thereon. And a very great multitude spread their garments in the way; others cut down branches from the trees, and strawed them in the way. And the multitudes that went before, and that followed, cried, saying, Hosanna to the Son of David; Blessed is he that cometh in the Name of the Lord; Hosanna in the highest. And when he was come into Jeru-

Yr ail Sul yn Adfent.

goruchafion. Ac wedi ei ddyfod ef i mewn i Jerusalem, y ddinas oll a gynhyrfodd, gan ddywedyd, Pwy yw hwn? A'r torfeydd a ddywedasant, Hwn yw Iesu y Prophwyd o Nazareth yn Galilea. A'r Iesu a aeth i mewn i deml Dduw, ac a dafiodd allan bawb a'r oedd yn gwerthu ac yn prynu yn y deml, ac a ddyrchwelodd i lawr fyrddau y newidwyr arian, a chadeiriau y rhai oedd yn gwerthu colommennod; ac efe a ddywedodd wrthynt, Ysgrifenydd, Tŷ gweddi y gelwir fy nhŷ i; eithr chwi a'i gwnaethoch yn ogof lladron.

Yr ail Sul yn Adfent.

Y Collect.

Y Gwynfydedig Arglwydd, yr hwn a beraist fod yr holl Ysgrhythyr Lân yn ysgrifenedig er mwyn ein hathrawiaeth a'n haddysg ni; Caniattâ fod i ni yn y cyfryw fodd ei gwrando, ei darllain, ei chwilio, a'i dysgu, ac i'n mewn ei mwynhâu; fel, trwy amynedd a diddanwch dy gyssegredig Air, y cofleidiom ac yr ymgynhaliom yn wastadol wrth fendigaid obaith y bywyd trwyddol, yr hwn a roddaist i ni yn ein Hiachawdwr Iesu Grist. *Amen.*

Yr Epistol. Rhuf. xv. 4.

PA bethau bynnag a ysgrifenyddyd o'r blaen, er addysg i ni yr ysgrifenydd hwynt; fel, trwy amynedd a diddanwch yr ysgrhythyrau, y galleu gael gobaith. A Duw yr amynedd a'r diddanwch a roddo i chwi synied yr un peth tu ag at eich gilydd, yn ol Crist Iesu: fel y galloch yn unfryd, o un genau, ogoneddu Duw, a Thad ein Harglwydd Iesu Grist. O herwydd pahan derbyniwch eich gilydd, megis ag y derbyniodd Crist ninnau i ogoniant Duw. Ac yr wyf yn

salem all the city was moved, saying, Who is this? And the multitude said, This is Jesus the Prophet of Nazareth of Galilee. And Jesus went into the temple of God, and cast out all them that sold and bought in the temple; and overthrew the tables of the money-changers, and the seats of them that sold doves; and said unto them, It is written, My house shall be called the house of prayer; but ye have made it a den of thieves.

The second Sunday in Advent.

The Collect.

BLESSED Lord, who hast caused all holy Scriptures to be written for our learning; Grant that we may in such wise hear them, read, mark, learn, and inwardly digest them, that by patience, and comfort of thy holy Word, we may embrace, and ever hold fast the blessed hope of everlasting life, which thou hast given us in our Saviour Jesus Christ. *Amen.*

The Epistle. Rom. xv. 4.

WHATSOEVER things were written aforetime, were written for our learning; that we through patience, and comfort of the Scriptures, might have hope. Now the God of patience and consolation grant you to be like-minded one towards another, according to Christ Jesus: that ye may with one mind, and one mouth, glorify God, even the Father of our Lord Jesus Christ. Wherefore receive ye one another, as Christ also received us, to the

dywedyd, wneuthur Iesu Grist yn weinidog i'r enwaediad, er mwyn gwirionedd Duw, er mwyn cadarnhau yr addewidion a wnaethpwyd i'r tadau: ac fel y byddai i'r Cenhedloedd ogoneddu Duw am ei drugaredd; fel y mae yn ysgrifenedig, Am hyn y cyffesaf i ti ym mhlith y Cenhedloedd, ac y canaf i'th enw. A thrachefn y mae yn dywedyd, Ymlawenbêwch, Cenhedloedd, gyd â'i bobl ef. A thrachefn, Molwch yr Arglwydd, yr holl Cenhedloedd; a chlodforwch ef, yr holl bobloedd. A thrachefn y mae Esaias yn dywedyd, Fe fydd gwreiddyn o Jesse; a'r hwn a gyfyd i lywodraethu'r Cenhedloedd, ynddo ef y gobeithia'r Cenhedloedd. A Duw'r gobaith a'ch cyflawno o bob llawenydd a thangnefedd gan gredu, fel y cynnyddoch inewn gobaith, trwy nerth yr Yspryd Glân.

Yr Efengyl. St. Luc xxi. 25.

A Bydd arwyddion yn yr haul, a'r lleuad, a'r ser; ac ar y ddaear ing cenhedloedd, gan gyfyng-gyngor; a'r môr a'r tonnau yn rhuo; a dynion yn llewygu gan ofn, a disgwyl am y pethau sy'n dyfod ar y ddaear; oblegid nerthoedd y nefoedd a ysgydwir. Ac yna y gwelant Fab y dyn yn dyfod mewn cwmwl, gyd â gallu a gogoniant mawr. A phan ddechreuo'r pethau hyn ddyfod, edrychwch i fynu, a chodwch eich pennau; canys y mae eich ymward yn nesâu. Ac efe a ddywedodd ddammeg iddynt, Edrychwch ar y ffigysbren, a'r holl breniau; pan ddeiliant hwy weithian, chwi a welwch ac a wyddoch o honoch eich hunain, fod yr haf yn agos. Felly chwithau, pan weloch y pethau hyn yn digwydd, gwybyddwch fod teyrnas Dduw yn agos. Yn wir medd-

glory of God. Now I say, that Jesus Christ was a minister of the circumcision for the truth of God, to confirm the promises made unto the fathers: And that the Gentiles might glorify God for his mercy; as it is written, For this cause I will confess to thee among the Gentiles, and sing unto thy Name. And again he saith, Rejoice, ye Gentiles, with his people. And again, Praise the Lord, all ye Gentiles, and laud him, all ye people. And again, Esaias saith, There shall be a root of Jesse, and he that shall rise to reign over the Gentiles, in him shall the Gentiles trust. Now the God of hope fill you with all joy and peace in believing, that ye may abound in hope, through the power of the Holy Ghost.

The Gospel. St. Luke xxi. 25.

AND there shall be signs in the sun, and in the moon, and in the stars; and upon the earth distress of nations, with perplexity, the sea and the waves roaring; men's hearts failing them for fear, and for looking after those things which are coming on the earth: for the powers of heaven shall be shaken. And then shall they see the Son of Man coming in a cloud with power and great glory. And when these things begin to come to pass, then look up, and lift up your heads; for your redemption draweth nigh. And he spake to them a parable, Behold the fig-tree, and all the trees; when they now shoot forth, ye see and know of your own selves that summer is now nigh at hand. So likewise ye, when ye see these things come to pass, know ye that the Kingdom of God is nigh at hand.

Y trydydd Sul yn Adfent.

af i chwi, Nid â yr oes hon heibio, hyd oni ddél y cwbl i ben. Y nef a'r ddaear a ant heibio, ond fy ngeiriau i nid ant heibio ddim.

Y trydydd Sul yn Adfent.

Y Colect.

O Arglwydd Iesu Grist, yr hwn ar dy ddyfodiad cyntaf a anfonaist dy genhadwr i barottôl dy ffordd o'th flaen; Caniattâ i weinidogion a goruchwylwyr dy ddirgeledigaethau felly barottôl ac arloesi dy ffordd, gan droi calonnau y rhai anufudd i ddoethineb y cyfiawn, fel, ar dy ail ddyfodiad i farnu'r byd, y'n caffer yn bobl gymmeradwy yn dy olwg di, yr hwn wyt yn byw ac yn teyrnasu gyd â'r Tad a'r Yspryd Glân, byth yn un Duw, heb drange na gorphen. *Amen.*

Yr Epistol. 1 Cor. iv. 1.

FELLY cyfrifed dyn nyni, megis gweinidogion i Grist, a goruchwylwyr ar ddirgeledigaethau Duw. Am ben hyn, yr ydys yn disgwyl mewn goruchwylwyr, gael un yn ffyddlon. Eithr gennyf fi bychan iawn yw fy marnu gennych chwi, neu gan farn dyn : ac nid wyf chwaith yn fy marnu fy hun. Canys ni wn i ddim arnaf fy hun : ond yn hyn ni'm cyfiawnhawyd ; eithr yr Arglwydd yw yr hwn sydd yn fy marnu. Am hynny na fernwch ddim cyn yr amser, hyd oni ddelo 'r Arglwydd, yr hwn a oleua ddirgelion y tywyllwch, ac a eglura fwriadau y calonnau ; ac yna y bydd y glod i bob un gan Dduw.

Yr Efengyl. St. Matth. xi. 2.

A Ioan, pan glybu yn y carchar weithredoedd Crist, wedi danfon dau o'i ddisgyblion, a ddywedodd wrtho, Ai tydi

Verily I say unto you, This generation shall not pass away, till all be fulfilled : heaven and earth shall pass away ; but my words shall not pass away.

The third Sunday in Advent.

The Collect.

O Lord Jesu Christ, who at thy first coming didst send thy messenger to prepare thy way before thee ; Grant that the ministers and stewards of thy mysteries may likewise so prepare and make ready thy way, by turning the hearts of the disobedient to the wisdom of the just, that at thy second coming to judge the world we may be found an acceptable people in thy sight, who livest and reignest with the Father and the Holy Spirit, ever one God, world without end. *Amen.*

The Epistle. 1 Cor. iv. 1.

LET a man so account of us, as of the ministers of Christ, and stewards of the mysteries of God. Moreover, it is required in stewards, that a man be found faithful. But with me it is a very small thing that I should be judged of you, or of man's judgement : yea, I judge not mine own self. For I know nothing by myself, yet am I not hereby justified ; but he that judgeth me is the Lord. Therefore judge nothing before the time, until the Lord come, who both will bring to light the hidden things of darkness, and will make manifest the counsels of the hearts ; and then shall every man have praise of God.

The Gospel. St. Matth. xi. 2.

NOW when John had heard in the prison the works of Christ, he sent two of his disciples, and said unto him, Art

Y pedwerydd Sul yn Adfent.

yw'r hwn sy'n dyfod? ai un arall yr ydym yn ei ddisgwyl? A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Ewch, a mynegwch i Ioan y pethau a glywch ac a welwch. Y mae'r deillion yn gweled eilwaith, a'r cloffion yn rhodio, a'r cleifion gwahanol wedi eu glanhâu, a'r byddariaid yn clywed; y mae'r meirw yn cyfodi, a'r flodion yn cael pregethu'r efengyl iddynt. A dedwydd yw'r hwn ni rwystrir yn offi. Ac a hwy yn myned ymaith, yr Iesu a ddechreuodd ddywedyd wrth y bobloedd am Ioan, Pa beth yr aethoch allan i'r anialwch i edrych am dano? Ai corsen yn ysgwyd gan wŷnt? Eithr pa beth yr aethoch allan i'w weled? Ai dyn wedi ei wisgo â dillad esmwyth? Wele, y rhai sy 'n gwisgo dillad esmwyth, mewn tai brenhinoedd y maent. Eithr pa beth yr aethoch allan i'w weled? Ai prophwyd? iē, meddaf i chwi, a mwy nâ phrophwyd. Canys hwn ydyw efe am yr hwn yr ysgrifenyddyd, Wele, yr ydwyf fi yn anfon fy nghennad o flaen dy wyneb, yr hwn a barottoa dy ffordd o'th flaen.

Y pedwerydd Sul yn Adfent.

Y Collect.

DYRCHA, Arglwydd, attolwg di ti, dy gadernid, a thyred i'n plith, ac â mawr nerth cym-morth ni; fel gan fod arnom, o herwydd ein pechodau a'n han-wiredau, ddirfawr luddias a rhwystr i redeg yr yrfa a osodir o'n blaen, y byddo i'th ddaionus rad di a'th drugaredd ein cym-morth a'n gwared yn ebrwydd, trwy iawn digonol dy Fab ein Harglwydd: i'r hwn, gyd â thi a'r Yspryd Glân, y byddo anrhydedd a gogoniant, yn oes oesoedd. *Amen.*

thou he that should come, or do we look for another? Jesus answered and said unto them, Go and shew John again those things which ye do hear and see: The blind receive their sight, and the lame walk, the lepers are cleansed, and the deaf hear, the dead are raised up, and the poor have the Gospel preached to them: And blessed is he whosoever shall not be offended in me. And as they departed, Jesus began to say unto the multitudes concerning John, What went ye out into the wilderness to see? a reed shaken with the wind? But what went ye out for to see? a man clothed in soft raiment? behold, they that wear soft clothing are in kings' houses. But what went ye out for to see? a prophet? yea, I say unto you, and more than a prophet. For this is he of whom it is written, Behold, I send my messenger before thy face, which shall prepare thy way before thee.

The fourth Sunday in Advent.

The Collect.

O Lord, raise up (we pray thee) thy power, and come among us, and with great might succour us; that whereas, through our sins and wickedness, we are sore let and hindered in running the race that is set before us, thy bountiful grace and mercy may speedily help and deliver us; through the satisfaction of thy Son our Lord, to whom with thee and the Holy Ghost be honour and glory, world without end. *Amen.*

Y pedwerydd Sul yn Adfent.

Yr Epistol. Phil. iv. 4.

LLAWENHEWCII yn yr Arglwydd yn wastadol; a thrachefn meddaf, Llawenhewch. Bydded eich arafweh yn hyspys i bob dyn. Y mae'r Arglwydd yn agos. Na ofelweh am ddim: eithr ym mhob peth mewn gweddi ac ymbil, gyd â diolchgarweh, gwneier eich deisyfiadau chwi yn hyspys ger bron Duw. A thangnefedd Dduw, yr hwn sydd uwch law pob deall, a geidw eich calonnau a'ch meddyliau yng Nghrist Iesu.

Yr Efengyl. St. Ioan i. 19.

HON yw tystiolaeth Ioan, pan antonodd yr Iuddewon o Jerusalem, Offeiriad a Lefiaid i ofyn iddo, Pwy wyt ti? Ac efe a gyffesodd, ac ni wadodd; a chyffesodd, Nid myfi yw'r Crist. A hwy a ofynasant iddo, Beth ynte? Ai Elias wyt ti? Yntau a ddywedodd, Nag é. Ai'r Prophwyd wyt ti? Ac efe a atebodd, Nag é. Yna y dywedasant wrtho, Pwy wyt ti? fel y rhoddom ateb i'r rhai a'n danfonodd. Beth yr wyt ti yn ei ddywedyd am danat dy hun? Efe efe, Myfi yw llef un yn gwaeddi yn y diffaethweh, Uniawnweh ffordd yr Arglwydd; fel y dywedodd Esay y prophwyd. A'r rhai a anfonasid oedd o'r Phariseaid. A hwy a ofynasant iddo, ac a ddywedasant wrtho, Paham gan hymny yr wyt ti yn bedyddio, onid ydwyf ti na'r Crist, nac Elias, na'r Prophwyd? Ioan a atebodd iddynt, gan ddywedyd, Myfi sydd yn bedyddio â dwfr; ond y mae un yn sefyll yn eich plith chwi, yr hwn nid adwaenoch chwi: Efe yw'r hwn sydd yn dyfod ar fy ol i, yr hwn a aeth o'm blaen i; yr hwn nid ydwyf fi deilwng i ddattod carrai ei esgid. Y pethau hyn a wnaethpwyd yn Bethabara, y tu hwnt

The Epistle. Phil. iv. 4.

REJOICE in the Lord alway, and again I say, Rejoice. Let your moderation be known unto all men. The Lord is at hand. Be careful for nothing: but in every thing, by prayer and supplication with thanksgiving, let your requests be made known unto God. And the peace of God, which passeth all understanding, shall keep your hearts and minds through Christ Jesus.

The Gospel. St. John i. 19.

THIS is the record of John, when the Jews sent Priests and Levites from Jerusalem to ask him, Who art thou? And he confessed, and denied not; but confessed, I am not the Christ. And they asked him, What then? Art thou Elias? And he saith, I am not. Art thou that Prophet? And he answered, No. Then said they unto him, Who art thou? that we may give an answer to them that sent us. What sayest thou of thyself? He said, I am the voice of one crying in the wilderness, Make straight the way of the Lord, as said the prophet Esaias. And they which were sent were of the Pharisees. And they asked him, and said unto him, Why baptizest thou then, if thou be not that Christ, nor Elias, neither that Prophet? John answered them, saying, I baptize with water: but there standeth one among you, whom ye know not: He it is who coming after me is preferred before me, whose shoe's latchet I am not worthy to unloose. These things were done in Bethabara

Dydd Nadolig Crist.

i'r Iorddonen, lle yr oedd Ioan
yn bedyddio.

*Genedigaeth ein Harglwydd, neu
Dydd Nadolig Crist.*

Yr Colect.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn
a rodddist i ni dy unig-
anedig Fab i gymmeryd ein
hanian arno, i'w eni ar gyfenw
i'r amser yma o Forwyn bur;
Caniattâ i ni, gan fod wedi ein
had-genhedlu, a'n gwneuthur yn
blant i ti trwy fabwys a rhad,
beunydd ymadnewyddu trwy dy
Lân Yspryd, trwy yr unrhyw
ein Harglwydd Iesu Grist, yr
hwn sydd yn byw ac yn teyrnasu
gyd â thi, a'r unrhyw Yspryd,
byth yn un Duw, yn oes oes-
oedd. *Amen.*

Yr Epistol. Heb. i. 1.

DUW, wedi iddo lefaru lawer
gwaith, a llawer modd, gynt
wrth y tadau trwy y prophwydi,
yn y dyddiau diweddaſ hyn a
lefarodd wrthym ni yn ei Fab;
yr hwn a wnaeth efe yn etifedd
pob peth, trwy'r hwn hefyd y
gwnaeth efe y bydeodd. Yr hwn,
ac efe yn ddisgleirdeb ei ogon-
iant ef, ac yn wir lun ei berson
ef, ac yn cynnal pob peth trwy
air ei nerth, wedi puro ein pech-
odau ni trwyddo ef ei hun, a
eisteddodd ar ddeheulaw ymawr-
edd, yn y goruwch-leoedd: wedi
ei wneuthur o hynny yn well
nâ'r angylion, o gymmaint ag yr
etifeddodd efe enw mwy rhag-
orol nâ hwynt-hwy. Canys wrth
bwy o'r angylion y dywedodd
efe un amser, Fy Mab ydwyt ti;
myfi heddyw a'th genhedlaſt di?
A thrachefn, Myfi a fyddaf iddo
ef yn Dad, ac efe a fydd i mi yn
Fab? A thrachefn, pan yw yn
dwyn y cyntaf-anedig i'r byd, y
mae yn dywedyd, Ac addoled
holl angylion Duw ef. Ac am

beyond Jordan, where John was
baptizing.

*The Nativity of our Lord, or the
Birth-day of CHRIST, com-
monly called Christmas-day.*

The Collect.

ALMIGHTY God, who hast
given us thy only-begotten
Son to take our nature upon
him, and as at this time to be
born of a pure Virgin; Grant
that we being regenerate, and
made thy children by adoption
and grace, may daily be renew-
ed by thy Holy Spirit; through
the same our Lord Jesus Christ,
who liveth and reigneth with
thee and the same Spirit, ever
one God, world without end.
Amen.

The Epistle. Heb. i. 1.

GOD, who at sundry times
and in divers manners
spake in time past unto the fa-
thers by the prophets, hath in
these last days spoken unto us
by his Son, whom he hath ap-
pointed heir of all things, by
whom also he made the worlds;
who being the brightness of his
glory, and the express image of
his person, and upholding all
things by the word of his pow-
er, when he had by himself
purged our sins, sat down on
the right hand of the Majesty
on high; being made so much
better than the angels, as he
hath by inheritance obtained a
more excellent name than they.
For unto which of the angels
said he at any time, Thou art
my Son, this day have I begot-
ten thee? And again, I will be
to him a Father, and he shall be
to me a Son? And again, when
he bringeth in the first-begotten
into the world, he saith, And
let all the angels of God wor-

yr angylion y mae yn dywedyd, Yr hwn sydd yn gwneuthur ei angylion yn ysprydion, a'i weinidogion yn fflam dân. Ond wrth y Mab, Dy orseddfaingc di, O Dduw, sydd yn oes oesoedd; teyrn-wialen uniondeb yw teyrn-wialen dy deyrnas di. Ti a geraist gyfiawnder, ac a gaseaist anwiredd; am hynny y'th eneiniodd Duw, sef dy Dduw di, âg olew gorfoledd tu hwnt i'th gyfeillion. Ac, Tydi yn y dechreuad, Arglwydd, a sylfaenaist y ddaear; a gwaith dy ddwyllaw di yw y nefoedd. Hwylt-hwy a ddarfyddant; ond tydi sydd yn parhau: a hwylt-hwy oll fel dilledyn a heneiddiant; ac megis gwisg y plygi di hwylt, a hwy a newidir: ond tydi yr un ydwyd, a'th flynyddoedd ni phallant.

Yr Efengyl. St. Ioan i. 1.

YN y dechreuad yr oedd y Gair, a'r Gair oedd gyd â Duw, a Duw oedd y Gair. Hwn oedd yn y dechreuad gyd â Duw. Trwyddo ef y gwnaethpwyd pob peth; ac hebddo ef ni wnaethpwyd dim a'r a wnaethpwyd. Ynddo ef yr oedd bywyd, a'r bywyd oedd oleuni dynion. A'r goleuni sydd yn llewyrchu yn y tywyllwch, a'r tywyllwch nid oedd yn ei amgyffred. Yr ydoedd gwr wedi ei anfon oddi wrth Dduw, a'i enw Ioan. Hwn a ddaeth yn dystiolaeth, fel y tystiolaethai am y goleuni, fel y credai pawb trwyddo ef. Nid efe oedd y goleuni, eithr efe a anfonasid fel y tystiolaethai am y goleuni. Hwn ydoedd y gwir oleuni, yr hwn sydd yn goleuo pob dyn a'r y sydd yn dyfod i'r byd. Yn y byd yr oedd efe, a'r byd a wnaethpwyd trwyddo ef; a'r byd nid adnabu ef. At ei eiddo ei hun y daeth, a'r eiddo ei hun ni dderbyniasant ef. Ond

ship him. And of the angels he saith, Who maketh his angels spirits, and his ministers a flame of fire. But unto the Son he saith, Thy throne, O God, is for ever and ever; a sceptre of righteousness is the sceptre of thy kingdom: Thou hast loved righteousness, and hated iniquity; therefore God, even thy God, hath anointed thee with the oil of gladness above thy fellows. And, Thou, Lord, in the beginning hast laid the foundation of the earth; and the heavens are the works of thine hands: they shall perish, but thou remainest; and they all shall wax old as doth a garment; and as a vesture shalt thou fold them up, and they shall be changed; but thou art the same, and thy years shall not fail.

The Gospel. St. John i. 1.

IN the beginning was the Word, and the Word was with God, and the Word was God. The same was in the beginning with God. All things were made by him; and without him was not any thing made that was made. In him was life, and the life was the light of men. And the light shineth in darkness, and the darkness comprehended it not. There was a man sent from God, whose name was John. The same came for a witness, to bear witness of the light, that all men through him might believe. He was not that light, but was sent to bear witness of that light. That was the true light, which lighteth every man that cometh into the world. He was in the world, and the world was made by him, and the world knew him not. He came unto his own, and his own received him not. But as

Dydd Gwyl Sant Stephan.

cynnifer ag a'i derbyniasant ef, efe a roddes iddynt allu i fod yn feibion i Dduw, sef i'r sawl a gredant yn ei Enw ef: y rhai ni aned o waed, nac o ewyllys y cnawd, nac o ewyllys gwr, eithr o Dduw. A'r Gair a wnaethpwyd yn gnawd, ac a drigodd yn ein plith ni (ac ni a welsom ei ogoniant ef, gogoniant megis yr unig-anedig oddi wrth y Tad) yn llawn gras a gwirionedd.

Dydd Gwyl Sant Stephan.

Y Collect.

CANIATTA i ni, O Arglwydd, yn ein holl ddioddefiadau yma ar y ddaear, o herwydd tystiolaeth i'th wirionedd di, edrych yn ddyfal tu a'r nef, a thrwy ffydd ganfod y gogoniant a ddatguddir; ac yn llawn o'r Yspryd Glân, ddysgu caru a beudithio ein herlidwyr trwy esampl dy gyn-ferthyr Sant Stephan, yr hwn a weddiodd dros ei lofruddion arnat ti, O Iesu wñfydedig, yr hwn wyt yn sefyll ar ddeheulaw Dduw i gymmorth y rhai oll y sydd yn dioddef er dyfwyn di, ein hunig Gyfryngwr a'n Dadleuwr. *Amen.*

¶ *Yna y canlyn Colcet y Nadolig, yr hwn a ddywedir yn wastad hyd Ucher-wyl Dydd Calan.*

Yn lle yr Epistol. Act. vii. 55.

A Stephan, yn gyflawn o'r Ys-
pryd Glân, a edrychodd yn
ddyfal tu a'r nef; ac a welodd
ogoniant Duw, a'r Iesu yn sefyll
ar ddeheulaw Dduw. Ac efe a
ddywedodd, Wele, mi a welaf y
nefoedd yn agored, a Mab y dyn
yn sefyll ar ddeheulaw Dduw.
Yna y gwaeddasant â llef uchel,
ac a gauasant eu clustiau, ac a
ruthrasant yn unfryd arno, ac
a'i bwriasant allan o'r ddinas, ac
a'i llabyddiasant; a'r tystion a
ddodasant eu dillad wrth draed
dyn ieuange a elwid Saul. A

many as received him, to them
gave he power to become the
sons of God, even to them that
believe on his Name: which
were born, not of blood, nor of
the will of the flesh, nor of the
will of man, but of God. And
the Word was made flesh, and
dwelt among us (and we beheld
his glory, the glory as of the
only-begotten of the Father) full
of grace and truth.

Saint Stephen's Day.

The Collect.

GRANT, O Lord, that, in all
our sufferings here upon
earth for the testimony of thy
truth, we may stedfastly look
up to heaven, and by faith be-
hold the glory that shall be
revealed; and, being filled with
the holy Ghost, may learn to
love and bless our persecutors
by the example of thy first Mar-
tyr Saint Stephen, who prayed
for his murderers to thee, O
blessed Jesus, who standest at
the right hand of God to suc-
cour all those that suffer for
thee, our only Mediator and Ad-
vocate. *Amen.*

¶ *Then shall follow the Collect of the Nativity, which shall be said continually unto New-year's Eve.*

For the Epistle. Acts vii. 55.

STEPHEN, being full of the
holy Ghost, looked up sted-
fastly into heaven, and saw the
glory of God, and Jesus stand-
ing on the right hand of God,
and said, Behold, I see the hea-
vens opened, and the Son of
Man standing on the right hand
of God. Then they cried out
with a loud voice, and stopped
their ears, and ran upon him
with one accord, and cast him
out of the city, and stoned him:
and the witnesses laid down
their clothes at a young man's

Dydd Gwyl Sant Ioan Efangylwr.

hwy a labyddiasant Stephan, ac efe yn galw ar Dduw, ac yn dywedyd, Arglwydd Iesu, derbyn fy yspryd. Ac efe a ostyngodd ar ei liniau, ac a lefodd â llef uchel, Arglwydd, na ddod y pechod hwn yn eu herbyn. Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a hunodd.

Yr Efengyl. St. Matth. xxiii. 34.

WELE, yr ydwyf yn danfon attoch brophwydi, a doethion, ac ysgrifenyddion; a rhai o honynt a leddwch, ac a groeshoeliwch; a rhai o honynt a ffrewyllwch yn eich synagogau, ac a erlidiwch o dref i dref: fel y delo arnoch chwi yr holl waed cyfiawn a'r a ollyngwyd ar y ddaear, o waed Abel gyfiawn hyd waed Zacharias, fab Barachias, yr hwn a laddasoch rhwng y deml a'r allor. Yn wir meddaf i chwi, daw hyn oll ar y genhedlaeth hon. Jerusalem, Jerusalem, yr hon wyt yn lladd y prophwydi, ac yn llabyddio y rhai a ddanfonir attat; pa sawl gwaith y mynnaswn gasglu dy blant ynghyd, megis y casgl iâr ei chywion dan ei hadenydd, ac ni's mynnech? Wele, yr ydys yn gadael eich tŷ i chwi yn anghy-fannedd. Canys meddaf i chwi, Ni'm gwelwch ar ol hyn, hyd oni ddywedoch, Bendigedig yw yr hwn sydd yn dyfod yn Enw yr Arglwydd.

Dydd Gwyl Sant Ioan Efangylwr.

Yr Colect.

ARGLOWYDD trugarog, ni a attolygwn i ti fwrw dy ddisglair belydr goleuni ar dy Eglwys; fel, wedi ei goleuo gan athrawiaeth dy wŷnfydedig Apostol ac Efangylwr Sant Ioan, y gallo hi rodio felly yngoleuni dy wirionedd, fel y delo hi yn y diwedd i oleuni bywyd tragy-

feet, whose name was Saul. And they stoned Stephen, calling upon God, and saying, Lord Jesus, receive my spirit. And he kneeled down, and cried with a loud voice, Lord, lay not this sin to their charge. And when he had said this, he fell asleep.

The Gospel. St. Matth. xxiii. 34.

BEHOLD, I send unto you prophets, and wise men, and scribes; and some of them ye shall kill and crucify; and some of them shall ye scourge in your synagogues, and persecute them from city to city; that upon you may come all the righteous blood shed upon the earth, from the blood of righteous Abel unto the blood of Zacharias, son of Barachias, whom ye slew between the temple and the altar. Verily I say unto you, All these things shall come upon this generation. O Jerusalem, Jerusalem, thou that killest the prophets, and stonest them which are sent unto thee; how often would I have gathered thy children together, even as a hen gathereth her chickens under her wings, and ye would not! Behold, your house is left unto you desolate. For I say unto you, Ye shall not see me henceforth, till ye shall say, Blessed is he that cometh in the Name of the Lord.

Saint John the Evangelist's Day.

The Collect.

MERCIFUL Lord, we beseech thee to cast thy bright beams of light upon thy Church, that it being enlightened by the doctrine of thy blessed Apostle and Evangelist Saint John may so walk in the light of thy truth, that it may at length attain to the light of

Dydd Gwyl Sant Ioan Efangylwr.

wyddol; trwy Iesu Grist ein Har-
glwydd. *Amen.*

Yr Epistol. 1 St. Ioan i. 1.

Yr hyn oedd o'r dechreuad,
yr hyn a glywsom, yr hyn
a welsom â'n llygaid, yr hyn a
edrychasom arno, ac a deimlodd
ein dwylaw am air y bywyd
(canys y bywyd a eglurhawyd,
ac ni a welsom, ac ydym yn tyst-
iolaethu, ac yn mynegi i chwi
y bywyd tragywyddol, yr hwn
oedd gyd â'r Tad, ac a eglurha-
wyd i ni) yr hyn a welsom ac a
glywsom, yr ydym yn ei fynegi
i chwi, fel y caffoch chwithau
hefyd gymdeithas gyd â ni: a'n
cymdeithas ni yn wir sydd gyd
â'r Tad, a chyd â'i Fab ef Iesu
Grist. A'r pethau hyn yr ydym
yn eu hysgrifenu attoch, fel y
byddo eich llawenydd yn gyf-
lawn. A hon yw'r gennadwri a
glywsom ganddo ef, ac yr ydym
yn ei hadrodd i chwi, Mai goleuni
yw Duw, ac nad oes ynddo ddim
tywyllwch. Os dywedwn fod i
ni gymdeithas âg ef, a rhodio yn
y tywyllwch, celwyddog ydym,
ac nid ydym yn gwneuthur y
gwirionedd. Eithr os rhodiwn
yn y goleuni, megis y mae efe
yn y goleuni, y mae i ni gym-
deithas â'n gilydd, a gwaed Iesu
Grist ei Fab ef sydd yn ein
glanhau ni oddi wrth bob pechod.
Os dywedwn nad oes ynom bech-
od, yr ydym yn ein twyllo ein
hunain, a'r gwirionedd nid yw
ynom. Os cyfaddefwn ein pech-
odau, ffyddlon yw efe, a chyfi-
iawn, fel y maddeuo i ni ein
pechodau, ac y'n glanhau oddi
wrth bob anghyfiawnder. Os
dywedwn na phechasom, yr yd-
ym yn ei wneuthur ef yn gel-
wyddog, a'i air ef nid yw ynom.

Yr Efangyl. St. Ioan xxi. 19.

Yr Iesu a ddywedodd wrth
Petr, Canlyn fi. A Phetr a
drodd, ac a welodd y disgybl yr

everlasting life; through Jesus
Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. 1 St. John i. 1.

THAT which was from the
beginning, which we have
heard, which we have seen with
our eyes, which we have look-
ed upon, and our hands have
handled of the word of life;
(for the life was manifested,
and we have seen it, and bear
witness, and shew unto you
that eternal life, which was with
the Father, and was manifest-
ed unto us;) That which we
have seen and heard declare
we unto you, that ye also may
have fellowship with us; and
truly our fellowship is with
the Father, and with his Son
Jesus Christ. And these things
write we unto you, that your
joy may be full. This then
is the message which we have
heard of him, and declare un-
to you, That God is light,
and in him is no darkness at
all. If we say that we have
fellowship with him, and walk
in darkness, we lie, and do not
the truth: but if we walk in
the light, as he is in the light,
we have fellowship one with
another, and the blood of Jesus
Christ his Son cleanseth us from
all sin. If we say that we have
no sin, we deceive ourselves,
and the truth is not in us. If
we confess our sins, he is faith-
ful and just to forgive us our
sins, and to cleanse us from all
unrighteousness. If we say that
we have not sinned, we make
him a liar, and his word is not
in us.

The Gospel. St. John xxi. 19.

JESUS said unto Peter, Fol-
low me. Then Peter, turn-
ing about, seeth the disciple

Dydd Gwyl y Gwirioniaid.

oedd yr Iesu yn ei garu, yn canlyn: yr hwn hefyd a bwysasai ar ei ddwyfron ef ar swpper, ac a ddywedasai, Pwy, Arglwydd, yw yr hwn a'th fradycha di? Pan welodd Petr hwn, efe a ddywedodd wrth yr Iesu, Arglwydd, ond beth a wna hwn? Yr Iesu a ddywedodd wrtho, Os mynnaf iddo aros hyd oni ddelwyf, beth yw hynny i ti? canlyn di fyfi. Am hynny yr aeth y gair yma allan ym mhlith y brodyr, na fyddai y disgybl hwnnw farw: ac ni ddywedasai yr Iesu wrtho, na fyddai efe farw; ond, Os mynnaf iddo aros hyd oni ddelwyf, beth yw hynny i ti? Hwn yw'r disgybl sydd yn tystiolaethu am y pethau hyn, ac a ysgrifennodd y pethau hyn; ac ni a wyddom fod ei dystiolaeth ef yn wir. Ac y mae hefyd lawer o bethau eraill a wnaeth yr Iesu, y rhai ped ysgrifenedig hwy bob yn un ac un, nid wyf yn tybied y cynhwysai y byd y llyfrau a ysgrifenedig.

Dydd Gwyl y Gwirioniaid.

Y Collect.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn ho enau plant bychain, a rhai yn sugno, a beraist nerth, ac a wnaethost i blant aflafar dy o-goneddu trwy farw; Marweiddia a lladd bob rhyw anwiredd ynom, a nertha ni felly â'th ras, fel trwy fuchedd ddiniweid, a ffydd ddiysgog hyd angau, y gogoneddom dy Enw bendigedig; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yn lle yr Epistol. Dat. xiv. 1.

AC mi a edrychais; ac wele, A Oen yn sefyll ar fynydd Sion, a chyd âg ef bedair mil a saith-ugeinmil, a chanddynt enw ei Dad ef yn ysgrifenedig yn eu talcennau. Ac mi a glywais lef o'r nef, fel llef dyfroedd lawer, ac fel llef taran fawr; ac mi a glyw-

whom Jesus loved following; which also leaned on his breast at supper, and said, Lord, which is he that betrayeth thee? Peter seeing him saith to Jesus, Lord, and what shall this man do? Jesus saith unto him, If I will that he tarry till I come, what is that to thee? Follow thou me. Then went this saying abroad among the brethren, That that disciple should not die: yet Jesus said not unto him, He shall not die; but, If I will that he tarry till I come, what is that to thee? This is the disciple which testifieth of these things, and wrote these things, and we know that his testimony is true. And there are also many other things which Jesus did, the which if they should be written every one, I suppose, that even the world itself could not contain the books that should be written.

The Innocents' Day.

The Collect.

O Almighty God, who out of the mouths of babes and sucklings hast ordained strength, and madest infants to glorify thee by their deaths; Mortify and kill all vices in us, and so strengthen us by thy grace, that by the innocency of our lives, and constancy of our faith even unto death, we may glorify thy holy Name; through Jesus Christ our Lord. Amen.

For the Epistle. Rev. xiv. 1.

I Looked, and lo, a Lamb stood on the mount Sion, and with him an hundred forty and four thousand, having his Father's Name written in their foreheads. And I heard a voice from heaven, as the voice of many waters, and as the voice of a great

ais lef telynorion yn canu ar eu telynau : a hwy a ganasant megis caniaid newydd ger bron yr orseddfaingc, a cher bron y pedwar anifail a'r henuriaid ; ac ni allodd neb ddysgu y gân, ond y pedair mil a'r saith-ug-einmil, y rhai a brynwyd oddi ar y ddaear. Y rhai hyn yw y rhai ni halogwyd â gwragedd ; canys gwŷryfon ydynt : y rhai hyn yw y rhai sy'n dilyn yr Oen pa le bynnag yr elo ; y rhai hyn a brynwyd oddi wrth ddynion, yn flaen-ffrwyth i Dduw, ac i'r Oen. Ac yn eu genau ni chaed twyll ; canys difai ydynt ger bron gorseddfaingc Duw.

Yr Efengyl. St. Matth. ii. 13.

WELE angel yr Arglwydd yn ymddangos i Joseph mewn breuddwyd, gan ddywedyd, Cyfod, cymmer y mab bychan a'i fam ; a ffô i'r Aipht, a bydd yno hyd oni ddywedwyf i ti : canys ceisio a wna Herod y mab bychan i'w ddi-fetha ef. Ac yntau pan gyfododd, a gymmerth y mab bychan a'i fam o hŷd nos, ac a giliodd i'r Aipht, ac a fu yno hyd farwolaeth Herod : fel y cyflawnid yr hyn a ddywedwyd gan yr Arglwydd trwy'r prophwyd, gan ddywedyd, O'r Aipht y gelwais fy Mab. Yna Herod pan weles ei siommi gan y doethion, a ffrommodd yn aruthr, ac a ddanfonodd ac a laddodd yr holl fechgyn oedd yn Bethlehem, ac yn ei holl gyffiniau, o ddwy flwydd oed a than hynny, wrth yr amser yr ymofynasai efe yn fanwl â'r doethion. Yna y cyflawnwyd yr hyn a ddywedasad gan Jeremias y prophwyd, gan ddywedyd, Llef a glybuwyd yn Rama, galar, ac wylofain, ac

thunder : and I heard the voice of harpers harping with their harps : and they sung as it were a new song before the throne, and before the four beasts, and the elders ; and no man could learn that song, but the hundred and forty and four thousand, which were redeemed from the earth. These are they which were not defiled with women, for they are virgins : these are they which follow the Lamb whithersoever he goeth : these were redeemed from among men, being the first-fruits unto God, and to the Lamb. And in their mouth was found no guile ; for they are without fault before the throne of God.

The Gospel. St. Matth. ii. 13.

THE Angel of the Lord appeared to Joseph in a dream, saying, Arise, and take the young child, and his mother, and flee into Egypt, and be thou there until I bring thee word ; for Herod will seek the young child to destroy him. When he arose, he took the young child and his mother by night, and departed into Egypt, and was there until the death of Herod ; that it might be fulfilled which was spoken of the Lord by the prophet, saying, Out of Egypt have I called my Son. Then Herod, when he saw that he was mocked of the wise men, was exceeding wroth ; and sent forth, and slew all the children that were in Bethlehem, and in all the coasts thereof, from two years old and under, according to the time which he had diligently enquired of the wise men. Then was fulfilled that which was spoken by Jeremy the prophet, saying, In Rama was there a voice heard, lamentation, and

Y Sul gwedi'r Nadolig.

ochain mawr, Rahel yn wylo am ei phlant, ac ni fynnai ei chysuro, am nad oeddynt.

Y Sul gwedi'r Nadolig.

Y Collect.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn a roddaist i ni dy unig-anedig Fab i gymmeryd ein hanian arno, i'w eni ar gyfenw i'r amser yma o Forwyn bur; Caniattâ i ni, gan fod wedi ein had-genedlu, a'n gwneuthur yn blant i ti trwy fabwys a rhad, beunydd ymadnewyddu trwy dy Lân Yspryd, trwy yr unrhyw ein Harglwydd Iesu Grist, yr hwn sydd yn byw ac yn teyrnasu gyd â thi a'r unrhyw Yspryd, byth yn un Duw yn oes oesoedd. *Amen.*

Yr Epistol. Gal. iv. 1.

A Hyn yr wyf yn ei ddywed-
yd; dros gymmaint o amser ag y mae'r etifedd yn fachgen, nid oes dim rhagor rhyngddo a gwas, er ei fod yn arglwydd ar y cwbl: eithr y mae efe dan ymgeleddwyr a llywodraethwyr, hyd yr amser a osodwyd gan y tal. Felly ninnau hefyd, pan oeddyn fechgyn, oeddyn gaethion dan wyddorion y byd. Ond pan ddaeth cyflawnder yr amser, y danfenodd Duw ei Fab, wedi ei wneuthur o wraig, wedi ei wneuthur tan y ddeddf; fel y prynai y rhai oedd dan y ddeddf, fel y derbyniem ymabwysiad. Ac o herwydd eich bod yn feibion, yr anfonodd Duw Yspryd ei Fab i'ch ealonnau chwi, yn llefain, Abba, Dad. Felly nid wyt ti mwy yn was, ond yu fab: ac os mab, etifedd hefyd i Dduw trwy Grist.

Yr Efengyl. St. Matth. i. 18.

A Genedigaeth yr Iesu Grist oedd fel hyn: Wedi dyweddio Mair ei fam ef â Joseph (cyn eu dyfod hwy ynghyd) hi a gafwyd yn feichiog o'r Yspryd

weeping, and great mourning, Rachel weeping for her children, and would not be comforted, because they are not.

The Sunday after Christmas-day.

The Collect.

ALMIGHTY God, who hast given us thy only-begotten Son to take our nature upon him, and as at this time to be born of a pure Virgin; Grant that we being regenerate, and made thy children by adoption and grace, may daily be renewed by thy Holy Spirit; through the same our Lord Jesus Christ, who liveth and reigneth with thee and the same Spirit, ever one God, world without end. *Amen.*

The Epistle. Gal. iv. 1.

NOW I say, that the heir, as long as he is a child, differeth nothing from a servant, though he be lord of all; but is under tutors and governors, until the time appointed of the father. Even so we, when we were children, were in bondage under the elements of the world: but when the fulness of the time was come, God sent forth his Son, made of a woman, made under the law, to redeem them that were under the law, that we might receive the adoption of sons. And because ye are sons, God hath sent forth the Spirit of his Son into your hearts, crying, Abba, Father. Wherefore thou art no more a servant, but a son; and if a son, then an heir of God through Christ.

The Gospel. St. Matth. i. 18.

THE birth of Jesus Christ was on this wise: When as his mother Mary was espoused to Joseph, before they came together she was found with

Dydd Enwaediad Crist.

Glân. A Joseph ei gwr hi, gan ei fod yn gyfiawn, ac heb chwen-nych ei gwneuthur hi yn siaml, a ewyllsiodd ei rhoi hi ymaith yn ddirgel. Ac efe yn meddwl y pethau hyn, wele, angel yr Arglwydd a ymddangosodd iddo mewn breuddwyd, gan ddywed-
yd, Joseph mab Dafydd, nac ofna gymmeryd Mair dy wraig; oblegid yr hyn a genhedlwyd ynddi, sydd o'r Yspryd Glân. A hi a esgor ar Fab, a thi a elwi ei enw ef IESU; oblegid efe a wared ei bobl oddi wrth eu pechodau. (A hyn oll a wnaethpwyd, fel y cyflawnid yr hyn a ddywedwyd gan yr Arglwydd trwy'r prophwyd, gan ddywedyd, Wele, Morwyn a fydd feichiog, ac a esgor ar Fab, a hwy a alwant ei enw ef Emmanuel; yr hyn o'i gyfieithu yw, Duw gyd â ni.) A Joseph, pan ddeffroes o gwsg, a wnaeth megis y gorchymynasai angel yr Arglwydd iddo, ac a gymmerodd ei wraig. Ac nid adnabu efe hi, hyd oni esgorodd hi ar ei mab cyntaf-anedig; a galwodd ei enw ef IESU.

Dydd Enwaediad Crist.

Yr Colect.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn a wnaethost i'th wŷnfydedig Fab dderbyn enwaediad, a bod yn ufudd i'r ddeddf er mwyn dyn; Caniattâ i ni iawn Enwaediad yr Yspryd, fel y bo i'n calonnau, a'n holl aelodau (wedi eu marwolaethu oddi wrth bob bydol a chnawdol anwydau) allu ym mhob rhyw beth ufuddhâu i'th wŷnfydedig ewyllys; trwy'r unrhyw dy Fab Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. Rhuf. iv. 8.

DEDWYDD yw y gwr nid yw yr Arglwydd yn cyfrif

child of the Holy Ghost. Then Joseph her husband, being a just man, and not willing to make her a publick example, was minded to put her away privily. But while he thought on these things, behold, the angel of the Lord appeared unto him in a dream, saying, Joseph thou son of David, fear not to take unto thee Mary thy wife; for that which is conceived in her is of the Holy Ghost: And she shall bring forth a Son, and thou shalt call his name JESUS; for he shall save his people from their sins. (Now all this was done, that it might be fulfilled which was spoken of the Lord by the prophet, saying, Behold, a Virgin shall be with child, and shall bring forth a Son, and they shall call his name Emmanuel, which being interpreted is, God with us.) Then Joseph, being raised from sleep, did as the angel of the Lord had bidden him, and took unto him his wife; and knew her not till she had brought forth her first-born son: and he called his name JESUS.

The Circumcision of Christ.

The Collect.

ALMIGHTY God, who madest thy blessed Son to be circumcised, and obedient to the law for man; Grant us the true Circumcision of the Spirit; that, our hearts, and all our members, being mortified from all worldly and carnal lusts, we may in all things obey thy blessed will; through the same thy Son Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. Rom. iv. 8.

BLESSED is the man to whom the Lord will not

Dydd Enwaediad Crist.

pechod iddo. A ddaeth y dedwyddwch hwn, gan hynny, ar yr enwaediad yn unig, ynte ar y dienwaediad hefyd? Canys yr ydym yn dywedyd, ddarfod cyfrif ffydd i Abraham yn gyfiawnder. Pa fodd gan hynny y cyfrifwyd hi? ai pan oedd yn yr enwaediad, ynte yn y dienwaediad? Nid yn yr enwaediad, ond yn y dienwaediad. Ac efe a gymmerth arwydd yr enwaediad, yn insel cyfiawnder y ffydd, yr hon oedd ganddo yn y dienwaediad; fel y byddai efe yn dad pawb a gredent, yn y dienwaediad; fel y cyfrifid cyfiawnder iddynt hwythau hefyd; ac yn dad yr enwaediad, nid i'r rhai o'r enwaediad yn unig, ond i'r sawl hefyd a gerddant lwybrau ffydd Abraham ein tad ni, yr hon oedd ganddo yn y dienwaediad. Canys nid trwy'r ddeddf y daeth yr addewid i Abraham, neu i'w had, y byddai efe yn etifedd y byd; eithr trwy gyfiawnder ffydd. Canys os y rhai sydd o'r ddeddf yw'r etifeddion, gwnaed ffydd yn ofer, a'r addewid yn ddirym.

Yr Efengyl. St. Luc ii. 15.

A Bu, pan aeth yr angylion ymaith oddi wrth y bugeiliaid i'r nef, ddywedyd o honynt hwythau wrth eu gilydd, Awn hyd Bethlehem, a gwelwn y peth hwn a wnaethpwyd, yr hwn a hyspysodd yr Arglwydd i ni. A hwy a ddaethant ar frys; ac a gawsant Mair a Joseph, a'r dyn bach yn gorwedd yn y preseb. A phan welsant, hwy a gyhoeddasant y gair a ddywedasad wrthynt am y bachgen hwn. A phawb a'r a'i clywsant, a ryfeddasant am y pethau a ddywedasad gan y bugeiliaid wrthynt. Eithr Mair a gadwodd y

impute sin. Cometh this blessedness then upon the circumcision only, or upon the uncircumcision also? For we say, that faith was reckoned to Abraham for righteousness. How was it then reckoned? when he was in circumcision, or in uncircumcision? Not in circumcision, but in uncircumcision. And he received the sign of circumcision, a seal of the righteousness of the faith which he had yet being uncircumcised; that he might be the father of all them that believe, though they be not circumcised; that righteousness might be imputed unto them also: And the father of circumcision to them who are not of the circumcision only, but also walk in the steps of that faith of our father Abraham, which he had being yet uncircumcised. For the promise, that he should be the heir of the world, was not to Abraham, or to his seed, through the law, but through the righteousness of faith. For if they which are of the law be heirs, faith is made void, and the promise made of none effect.

The Gospel. St. Luke ii. 15.

AND it came to pass, as the angels were gone away from them into heaven, the shepherds said one to another, Let us now go even unto Bethlehem, and see this thing which is come to pass, which the Lord hath made known unto us. And they came with haste, and found Mary and Joseph, and the babe lying in a manger. And when they had seen it, they made known abroad the saying which was told them concerning this child. And all they that heard it wondered at those things which were told them by the

Dydd Gwyl Ystwyll.

pethau hyn oll, gan eu hys-tyried yn ei chalon. A'r bu-geiliaid a ddychwelasant, gan o-goneddu a moliannu Duw am yr holl bethau a glywsent ac a welsent, fel y dywedasid wrthynt. A phan gyflawnwyd wyth niwrnod i enwaedu ar y dyn bach, galwyd ei enw ef IESU; yr hwn a enwasid gan yr angel, cyn ei ymddwŷn ef yn y groth.

¶ *Yr un Collect, Epistol, ac Efengyl, a gaiff wasanaethu bob dydd ar ol hyn, hyd at yr Ystwyll.*

*Dydd Gwyl Ystwyll, neu'r Seren-
wyl, sef Ymddatgudd Crist i'r
Cenhedloedd.*

Y Collect.

O Dduw, yr hwn trwy dywys-
iad seren a ddangosaist dy
unig-anedig Fab i'r Cenhedl-
oedd; Caniattâ yn drugarog i
ni, y sawl ydym yn dy adnabod
yr awr hon trwy ffydd, allu ar
ol y fuchedd hon fwynhâu dy
ogoneddus Dduwdod; trwy Iesu
Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. Ephes. iii. 1.

ER mwyn hyn, myfi Paul,
carcharor Iesu Grist trosoch
chwi y Cenhedloedd; os clyw-
soch am oruchwyliaeth gras Duw,
yr hon a roddwyd i mi tu ag
attoch chwi: mai trwy ddatgudd-
iad yr hyspysodd efe i mi y
dirgelwch (megis yr ysgrifennai
o'r blaen ar ychydig eiriau, wrth
yr hyn y gellwch, pan ddarllen-
och, wybod fy neall i yn nîrgel-
wch Crist) yr hwn yn oesoedd
eraill nid eglurwyd i feibion
dynion, fel y mae yr awr hon
wedi ei ddatguddio i'w sanctaidd
apostolion a'i brophwydi trwy'r
Yspryd; y byddai'r Cenhedloedd
yn gyd-etifeddion, ac yn gyd-
gorph, ac yn gyd-gyfrannogion
o'i addewid ef yng Nghrist,

shepherds. But Mary kept all
these things, and pondered them
in her heart. And the shep-
herds returned, glorifying and
praising God for all the things
that they had heard and seen,
as it was told unto them. And
when eight days were accom-
plished for the circumcising of
the child, his name was called
JESUS, which was so named
of the angel before he was con-
ceived in the womb.

¶ *The same Collect, Epistle, and Gos-
pel shall serve for every day after
unto the Epiphany.*

*The Epiphany, or the Manifes-
tation of Christ to the Gen-
tiles.*

The Collect.

O God, who by the leading
of a star didst manifest thy
only-begotten Son to the Gen-
tiles; Mercifully grant, that we,
which know thee now by faith,
may after this life have the
fruition of thy glorious God-
head; through Jesus Christ our
Lord. *Amen.*

The Epistle. Ephes. iii. 1.

FOR this cause, I Paul, the
prisoner of Jesus Christ for
you Gentiles; if ye have heard
of the dispensation of the grace
of God, which is given me to
you-ward: How that by reve-
lation he made known unto me
the mystery (as I wrote afore
in few words, whereby, when
ye read, ye may understand my
knowledge in the mystery of
Christ) which in other ages was
not made known unto the sons
of men, as it is now revealed
unto his holy Apostles and Pro-
phets by the Spirit; That the
Gentiles should be fellow-heirs,
and of the same body, and par-
takers of his promise in Christ,
by the Gospel: whereof I was

Dydd Gwyl Ystwyll.

trwy'r efengyl: i'r hon y'm gwnaed i yn weinidog yn ol rhodd gras Duw, yr hwn a roddwyd i mi yn ol grymmus weithrediad ei allu ef. I mi, y llai nâ'r lleiaf o'r holl saint, y rhoddwyd y gras hwn, i efangylu ym mysg y Cenhedloedd, anchwiliadwy olud Crist; ac i egluro i bawb, beth yw cymdeithas y dirgelwch, yr hwn oedd guddiedig o ddechreuad y byd yn Nuw, yr hwn a greodd bob peth trwy Iesu Grist: fel y byddai yr awrhon yn hyspys i'r tywysogaethau ac i'r awdurdodau yn y nefolion leoedd, trwy'r eglwys, fawr amryw ddoethineb Duw; yn ol yr arfaeth dragywyddol yr hon a wnaeth efe yng Nghrist Iesu ein Harglwydd ni: yn yr hwn y mae i ni hyfdra a dyfodfa mewn hyder trwy ei fydd ef.

Yr Efengyl. St. Matth. ii. 1.

AC wedi geni 'r Iesu yn Bethlehem Judea, yn nyddiau Herod frenhin, wele, doethion a ddaethant o'r dwyrain i Jerusalem, gan ddywedyd, Pa le y mae'r hwn a anwyd yn Frenhin yr Iuddewon? canys gwelsom ei seren ef yn y dwyrain, a daethom i'w addoli ef. Ond pan glybu Herod frenhin, efe a gyffrowyd, a holl Jerusalem gyd âg ef. A chweddi dwyn ynghyd yr holl arch-offeiriaid ac ysgrifenyddion y bobl, efe a ymofynodd â hwynt, pa le y genid Crist. A hwy a ddywedasant wrtho, yn Bethlehem Judea. Canys felly'r ysgrifenyddwyd trwy'r prophwyd; A thithau, Bethlehem tir Judah, nid lleiaf wyt ym mhlith tywysogion Judah: canys o honot ti y daw Tywysog yr hwn a fugeilia fy mhobl Israel. Yna Herod, wedi galw'r doethion yn ddirgel, a'u holodd hwynt yn fanwl am yr amser yr ymddangosasai'r

made a minister, according to the gift of the grace of God given unto me by the effectual working of his power. Unto me, who am less than the least of all saints, is this grace given, that I should preach among the Gentiles the unsearchable riches of Christ; and to make all men see what is the fellowship of the mystery, which from the beginning of the world hath been hid in God, who created all things by Jesus Christ: to the intent, that now unto the principalities and powers in heavenly places might be known by the Church the manifold wisdom of God, according to the eternal purpose which he purposed in Christ Jesus our Lord: In whom we have boldness and access with confidence by the faith of him.

The Gospel. St. Matth. ii. 1.

WHEN Jesus was born in Bethlehem of Judæa, in the days of Herod the king, behold, there came wise men from the east to Jerusalem, saying, Where is he that is born King of the Jews? for we have seen his star in the east, and are come to worship him. When Herod the king had heard these things, he was troubled, and all Jerusalem with him. And when he had gathered all the chief priests and scribes of the people together, he demanded of them, where Christ should be born. And they said unto him, In Bethlehem of Judæa: for thus it is written by the prophet, And thou, Bethlehem, in the land of Juda, art not the least among the princes of Juda: for out of thee shall come a Governor that shall rule my people Israel. Then Herod, when he had privily called the wise men,

Y Sul cyntaf gwedi'r Ystnyll.

seren. Ac wedi eu danfon hwy i Bethlehem, efe a ddywedodd, Ewch, ac ymofynwch yn fanwl am y mab bychan; a phan gaffoch ef, mynegwch i mi, fel y gallwyf finnau ddyfod a'i addoli ef. Hwytthau, wedi clywed y brenhin, a aethant; ac wele, y seren a welsent yn y dwyrain, a aeth o'u blaen hwy, hyd oni ddaeth hi a sefyll goruwch y lle yr oedd y mab bychan. A phan welsant y seren, llawenychasant â llawenydd mawr dros ben. A phan ddaethant i'r tŷ, hwy a welsant y mab bychan gyd â Mair ei fam; a hwy a syrthiasant i lawr, ac a'i haddolasant ef; ac wedi agoryd eu trysorau, a offrymmasant iddo anrhegion; aur, a thus, a myrr. Ac wedi eu rhybuddio hwy gan Dduw trwy freuddwyd, na ddychwelent at Herod, hwy a aethant drachefn i'w gwlad ar hyd ffordd arall.

Y Sul cyntaf gwedi'r Ystnyll.

Y Colect.

O Arglwydd, nyni a attolygwn i ti dderbyn yn drugarog weddiau dy bobl sydd yn galw arnat; a chaniattâ iddynt ddeall a gwybod yr hyn a ddylent ei wneuthur, a chael hefyd ras a gallu yn ffyddlon i wneuthur yr unrhyw; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. Rhuf. xii. 1.

AM hynny yr wyf yn attolwg i chi, frodyr, er trugareddau Duw, roddi o honoch eich cyrph yn aberth byw, sanctaidd, cymmeradwy gan Dduw; yr hyn yw eich rhesymmol wasanaeth chi. Ac na chyd-ymffurfiwch â'r byd hwn; eithr ymnewidiwch trwy adnewyddiad eich meddwl;

enquired of them diligently what time the star appeared. And he sent them to Bethlehem, and said, Go, and search diligently for the young child, and when ye have found him, bring me word again, that I may come and worship him also. When they had heard the king, they departed; and lo, the star which they saw in the east went before them, till it came and stood over where the young child was. When they saw the star, they rejoiced with exceeding great joy. And when they were come into the house, they saw the young child with Mary his mother, and fell down and worshipped him: and when they had opened their treasures, they presented unto him gifts; gold, and frankincense, and myrrh. And being warned of God in a dream that they should not return to Herod, they departed into their own country another way.

The first Sunday after the Epiphany.

The Collect.

O Lord, we beseech thee mercifully to receive the prayers of thy people which call upon thee; and grant that they may both perceive and know what things they ought to do, and also may have grace and power faithfully to fulfil the same; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. Rom. xii. 1.

IBeseech you therefore, brethren, by the mercies of God, that ye present your bodies a living sacrifice, holy, acceptable unto God, which is your reasonable service. And be not conformed to this world; but be ye transformed by the renewing of your mind, that ye

Y Sul cyntaf gwedî'r Ystwyll.

fel y profoch beth yw daionus, a chymmeradwy, a pherffaith ewyllys Duw. Canys yr wyf yn dywedyd, trwy yr gras a roddwyd i mi, wrth bob un a'r sydd yn eich plith, na byddo i neb uchelsynied yn amgen nag y dylid synied; eithr synied i sobrwydd, fel y rhannodd Duw i bob un fesur ffydd. Canys megis y mae gennym aelodau lawer mewn un corph, ac nad oes gan yr holl aelodau yr un swydd; felly ninnau, a ni yn llawer, ydym un corph yng Nghrist, a phob un yn aelodau i'w gilydd.

Yr Efengyl. St. Luc ii. 41.

RHIENI yr Iesu a aent i Jerusalem bob blwyddyn ar wyl y pasg. A phan oedd efe yn ddeuddeng mlwydd oed, hwynt-hwy a aethant i fynu i Jerusalem, yn ol defod yr wyl. Ac wedi gorphen y dyddiau, a hwy yn dychwelyd, arhosodd y bachgen Iesu yn Jerusalem, ac ni wyddai Joseph a'i fam ef. Eithr gan dybied ei fod ef yn y fintai, hwy a aethant daith diwrnod, ac a'i ceisiasant ef ym mhlith eu cenedl a'u cydnabod. A phryd na chawsant ef, hwy a ddychwelasant i Jerusalem, gan ei geisio ef. A bu, ar ol tridiau, gael o honynt hwy ef yn y deml, yn eistedd ynghanol y doctoriaid, yn gwrando arnynt, ac yn eu holi hwynt. A synnu a wnaeth ar bawb a'r a'i clywsant ef, o herwydd ei ddeall ef a'i atebion. A phan welsant ef, bu aruthr ganddynt: a'i fam a ddywedodd wrtho, Fy mab, paham y gwnaethost felly â ni? wele dy dad a ninnau yn ofidus a'th geisiasom di. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Paham y ceisiech fi? oni wyddech fod yn rhaid i mi fod ynghylch y pethau a berthyn i'm Tad? A hwy ni ddeallasant

may prove what is that good, and acceptable, and perfect will of God. For I say, through the grace given unto me, to every man that is among you, not to think of himself more highly than he ought to think, but to think soberly, according as God hath dealt to every man the measure of faith. For as we have many members in one body, and all members have not the same office; so we, being many, are one body in Christ, and every one members one of another.

The Gospel. St. Luke ii. 41.

NOW his parents went to Jerusalem every year at the feast of the passover. And when he was twelve years old, they went up to Jerusalem, after the custom of the feast. And when they had fulfilled the days, as they returned, the child Jesus tarried behind in Jerusalem; and Joseph and his mother knew not of it. But they, supposing him to have been in the company, went a day's journey, and they sought him among their kinsfolk and acquaintance. And when they found him not, they turned back again to Jerusalem, seeking him. And it came to pass, that after three days they found him in the temple, sitting in the midst of the doctors, both hearing them, and asking them questions. And all that heard him were astonished at his understanding and answers. And when they saw him, they were amazed: and his mother said unto him, Son, why hast thou thus dealt with us? behold, thy father and I have sought thee sorrowing. And he said unto them, How is it that ye sought me? wist ye not that I must be about

Yr ail Sul gwedi'r Ystwyll.

y gair a ddywedasai efe wrthynt. Ac efe a aeth i waered gyd â hwynt, ac a ddaeth i Nazareth, ac a fu ostyngedig iddynt. A'i fam ef a gadwodd yr holl eiriau hyn yn ei chalon. A'r Iesu a gynnyddodd mewn doethineb a chorpholaeth, a ffafr gyd â Duw a dynion.

Yr ail Sul gwedi'r Ystwyll.

Y Collect.

HOLL-alluog a thragywydd-
hol Dduw, yr hwn wyt yn
llywio pob peth yn y nef a'r
ddaeir; Clyw yn drugarog eirch-
ion dy bobl, a chaniattâ i ni dy
dangnefedd holl ddyddiau ein
bywyd; trwy Iesu Grist ein Har-
glwydd. *Amen.*

Yr Epistol. Rhuf. xii. 6.

GAN fod i ni amryw ddon-
iau, yn ol y gras a rodd-
wyd i ni, pa un bynnag ai pro-
phwydoliaeth, prophwydwn yn
ol cyssondeb y ffydd; ai gwein-
idogaeth, byddwn ddyfal yn y
weinidogaeth; neu'r hwn sydd
yn athrawiaethu, yn yr a-
thrawiaeth; neu'r hwn sydd
yn cynghori, yn y cyngor: yr
hwn sydd yn cyfrannu, gwnaed
mewn symlrywydd; yr hwn sydd
yn llywodraethu, mewn diwyd-
rwydd; yr hwn sydd yn trugar-
hâu, mewn llawenydd. Bydded
cariad yn ddiragrith. Casêwch
y drwg, a glynwch wrth y da.
Mewn cariad brawdol byddwch
garedig i'ch gilydd; yn rhoddi
parch, yn blaenori eich gilydd;
nid yn ddiog mewn diwyd-
rwydd; yn wresog yn yr yspryd;
yn gwasanaethu yr Arglwydd;
yn llawen mewn gobaith; yn
ddioddefgar mewn cystudd; yn
dyfal-barhâu mewn gweddi; yn
cyfrannu i gyfreidiau'r saint;
ac yn dilyn llettygarwch. Ben-

my Father's business? And they understood not the saying which he spake unto them. And he went down with them, and came to Nazareth, and was subject unto them: but his mother kept all these sayings in her heart. And Jesus increased in wisdom, and stature, and in favour with God and man.

The second Sunday after the Epiphany.

The Collect.

ALmighty and everlasting
God, who dost govern all
things in heaven and earth;
Mercifully hear the supplica-
tions of thy people, and grant
us thy peace all the days of our
life; through Jesus Christ our
Lord. *Amen.*

The Epistle. Rom. xii. 6.

HAVING then gifts differ-
ing according to the grace
that is given to us, whether pro-
phesy, let us prophesy according
to the proportion of faith; or
ministry, let us wait on our mi-
nistering; or he that teacheth,
on teaching; or he that exhort-
eth, on exhortation: he that
giveth, let him do it with sim-
plicity; he that ruleth, with
diligence; he that sheweth
mercy, with cheerfulness. Let
love be without dissimulation.
Abhor that which is evil, cleave
to that which is good. Be
kindly affectioned one to an-
other with brotherly love, in
honour preferring one another:
not slothful in business; fer-
vent in spirit; serving the
Lord; rejoicing in hope; pa-
tient in tribulation; continuing
instant in prayer; distributing
to the necessity of saints; giv-
en to hospitality. Bless them
which persecute you; bless,

Yr ail Sul gwedi'r Ystwyll.

dithiwech y rhai sydd yn eich ymliid: bendithiwech, ac na fell-dithiwech. Byddwch lawen gyd â'r rhai sy lawen, ac wylwch gyd â'r rhai sy'n wylu. Byddwch yn unfryd â'ch gilydd: heb roi eich meddwl ar uchel-bethau, eithr yn gyd-ostyngedig â'r rhai isel-radd.

Yr Efengyl. St. Ioan ii. 1.

A'R trydydd dydd yr oedd priodas yn Cana Galilea: a mam yr Iesu oedd yno. A galwyd yr Iesu hefyd a'i ddisgyblion i'r briodas. A phan ballodd y gwin, mam yr Iesu a ddywedodd wrtho ef, Nid oes ganddynt mo'r gwin. Iesu a ddywedodd wrthi, Beth sydd i mi a wnelwyf â thi, wraig? ni ddaeth fy awr i etto. Ei fam ef a ddywedodd wrth y gwasanaethwyr, Beth bynnag a ddywedo efe wrthyh, gwnewch. Ac yr oedd yno chwech o ddyfr-lestri meini wedi eu gosod, yn ol defod pur-edigaeth yr Iuddewon, y rhai a ddalient bob un ddau ffircyn neu dri. Iesu a ddywedodd wrthynt, Llenwch y dyfr-lestri o ddwfr. A hwy a'u llanwasant hyd yr ymyl. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Gollyngwch yn awr, a dygwch at lywodraethwr y wledd. A hwy a ddygasant. A phan brofodd llywodraethwr y wledd y dwfr a wnaethid yn win, ac ni wyddai o ba le yr ydoedd (eithr y gwasanaethwyr, y rhai a ollyngasant y dwfr, a wyddent) llywodraethwr y wledd a alwodd ar y priod-fab, ac a ddywedodd wrtho, Pob dyn a esyd y gwin da yn gyntaf; ac wedi iddynt yfed yn dda, yna un a fo gwaeth: tithau a gedwaist y gwin da hyd yr awr hon. Hyn o ddechreu gwyrthiau a wnaeth yr Iesu yn Cana Galilea, ac a eglurodd ei ogoniant; a'i ddisgyblion a gredasant ynddo.

and curse not. Rejoice with them that do rejoice, and weep with them that weep. Be of the same mind one towards another. Mind not high things, but condescend to men of low estate.

The Gospel. St. John ii. 1.

AND the third day there was a marriage in Cana of Galilee, and the mother of Jesus was there. And both Jesus was called, and his disciples, to the marriage. And when they wanted wine, the mother of Jesus saith unto him, They have no wine. Jesus saith unto her, Woman, what have I to do with thee? mine hour is not yet come. His mother saith unto the servants, Whatsoever he saith unto you, do it. And there were set there six water-pots of stone, after the manner of the purifying of the Jews, containing two or three firkins apiece. Jesus saith unto them, Fill the water-pots with water. And they filled them up to the brim. And he saith unto them, Draw out now, and bear unto the governor of the feast. And they bare it. When the ruler of the feast had tasted the water that was made wine, and knew not whence it was, (but the servants which drew the water knew,) the governor of the feast called the bridegroom, and saith unto him, Every man at the beginning doth set forth good wine, and when men have well drunk, then that which is worse: but thou hast kept the good wine until now. This beginning of miracles did Jesus in Cana of Galilee, and manifested forth his glory, and his disciples believed on him.

Y trydydd Sul gwedi'r Ystwyll.

Y trydydd Sul gwedi'r Ystwyll.

Y Collect.

HOLL-alluog a thragywydd-
ol Dduw, edrych yn dru-
garog ar ein gwendid; ac yn ein
holl beryglon a'n hanghenion,
estyn dy ddeheulaw i'n cym-
morth ac i'n hamddiffyn; trwy
Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. Rhuf. xii. 16.

NA fyddwch ddoethion yn
Neich tyb eich hunain. Na
thelwch i neb ddrwg am ddrwg.
Darperwch bethau onest yngol-
wg pob dyn. Os yw bosibl, hyd
y mae ynoch chwi, byddwch
heddychlawn â phob dyn. Nac
ymddielwch, rai anwyl, ond
rhoddwch le i ddigofaint: canys
y mae yn ysgrifenedig, I mi y
mae dial; myfi a dalaf, medd yr
Arglwydd. Am hynny os dy
elyn a newyna, portha ef; os
sycheda, dyro iddo ddiöd: canys
wrth wneuthur hyn, ti a ben-
tyrri farwor tanllyd ar ei ben ef.
Na orchfyger di gan ddrygioni,
eithr gorchfyga di ddrygioni
trwy ddaioni.

Yr Efengyl. St. Matth. viii. 1.

GWEDI dyfod Iesu i waered
o'r mynydd, torfeydd lawer
a'i canlynasant ef. Ac wele, un
gwahan-glwyfus a ddaeth ac a'i
haddolodd ef, gan ddywedyd,
Arglwydd, os mynni, ti a elli fy
nglanhau i. A'r Iesu a estynodd
ei law, ac a gyffyrddodd âg ef,
gan ddywedyd, Mynnaf; glanhau
di. Ac yn y fan ei wahan-
glwyf ef a lanhawyd. A dywed-
odd yr Iesu wrtho, Gwel na
ddywedych wrth neb; eithr dos,
dangos dy hun i'r offeiriad, ac
offrymma'r rhodd a orchymyn-
odd Moses, er tystiolaeth iddynt.
Ac wedi dyfod yr Iesu i mewn
i Capernaum, daeth atto gan-
wriad, gan ddeisyfu arno, a dy-
wedyd, Arglwydd, y mae fy

*The third Sunday after the
Epiphany.*

The Collect.

ALMIGHTY and everlasting
God, mercifully look upon
our infirmities, and in all our
dangers and necessities stretch
forth thy right hand to help and
defend us; through Jesus Christ
our Lord. *Amen.*

The Epistle. Rom. xii. 16.

BE not wise in your own
conceits. Recompense to
no man evil for evil. Provide
things honest in the sight of all
men. If it be possible, as much
as lieth in you, live peaceably
with all men. Dearly beloved,
avenge not yourselves, but ra-
ther give place unto wrath; for
it is written, Vengeance is mine;
I will repay, saith the Lord.
Therefore, if thine enemy hun-
ger, feed him; if he thirst,
give him drink: for in so do-
ing thou shalt heap coals of fire
on his head. Be not overcome
of evil, but overcome evil with
good.

The Gospel. St. Matth. viii. 1.

WHEN he was come down
from the mountain, great
multitudes followed him. And
behold, there came a leper and
worshipped him, saying, Lord,
if thou wilt, thou canst make
me clean. And Jesus put forth
his hand, and touched him,
saying, I will; be thou clean.
And immediately his leprosy
was cleansed. And Jesus saith
unto him, See thou tell no man,
but go thy way, shew thyself
to the priest, and offer the gift
that Moses commanded, for a
testimony unto them. And when
Jesus was entered into Caper-
naum, there came unto him a
centurion beseeching him, and
saying, Lord, my servant lieth

Y pedwerydd Sul gwedi'r Ystwyll.

ngwas yn gorwedd gartref yn glaf o'r parlys, ac mewn poen ddirfawr. A'r Iesu a ddywedodd wrtho. Mi a ddeuaf ac a'i hiachâf ef. A'r canwriad a atebodd ac a ddywedodd, Arglwydd, nid ydwyf fi deilwng i ddyfod o honot tan fy nghronglwyd: eithr yn unig dywed y gair, a'm gwas a iachêir. Canys dyn ydwyf finnau dan awdurdod, a chennyf filwyr danaf; a dywedaf wrth hwn, Cerdda, ac efe a â; ac wrth arall, Tyred, ac efe a ddaw; ac wrth fy ngwas, Gwna hyn, ac efe a'i gwna. A'r Iesu, pan glybu, a ryfeddodd, ac a ddywedodd wrth y rhai oedd yn canlyn, Yn wir meddaf i chwi, Ni chefais gymmaint ffydd, na ddo yn yr Israel. Ac yr ydwyf yn dywedyd i chwi, y daw llawer o'r dwyrain a'r gorllewin, ac a eisteddant gyd âg Abraham, ac Isaac, a Jacob, yn nheyrnas nefoedd; ond plant y deyrnas a deflir i'r tywyllwch eithaf; yno y bydd wylofain a rhingcian dannedd. A dywedodd yr Iesu wrth y canwriad, Dos ymaith; ac megis y credaist, bydded i ti. A'i was a iachawyd yn yr awr honno.

Y pedwerydd Sul gwedi'r Ystwyll.

Y Colect.

O Dduw, yr hwn a wyddost ein bod ni wedi ein gosod mewn cymmaint a chynnifer o beryglon, fel na's gallwn, o herwydd gwendid ein dynol anian, sefyll bob amser yn uniawn; Caniattâ i ni y cyfryw nerth a nodded, ag a'n cymhortho ym mhob perygl, ac a'n harweinio trwy bob profedigaeth; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. Rhuf. xiii. 1.

Y MDDAROSTYNGED pob enaid i'r awdurdodau gor-

at home sick of the palsy, grievously tormented. And Jesus saith unto him, I will come and heal him. The centurion answered and said, Lord, I am not worthy that thou shouldst come under my roof; but speak the word only, and my servant shall be healed. For I am a man under authority, having soldiers under me: and I say unto this man, Go, and he goeth; and to another, Come, and he cometh; and to my servant, Do this, and he doeth it. When Jesus heard it, he marvelled, and said to them that followed, Verily I say unto you, I have not found so great faith, no not in Israel. And I say unto you, That many shall come from the east and west, and shall sit down with Abraham, and Isaac, and Jacob, in the kingdom of heaven. But the children of the kingdom shall be cast out into outer darkness: there shall be weeping and gnashing of teeth. And Jesus said unto the centurion, Go thy way, and as thou hast believed, so be it done unto thee. And his servant was healed in the self-same hour.

The fourth Sunday after the Epiphany.

The Collect.

O God, who knowest us to be set in the midst of so many and great dangers, that by reason of the frailty of our nature we cannot always stand upright; Grant to us such strength and protection, as may support us in all dangers, and carry us through all temptations; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. Rom. xiii. 1.

L ET every soul be subject unto the higher powers:

Y pedwerydd Sul gwedi'r Ystwyll.

uchel : canys nid oes awdurdod ond oddi wrth Dduw ; a'r awdurdodau y sydd, gan Dduw y maent wedi eu hordeinio. Am hynny pwy bynnag sydd yn ymosod yn erbyn yr awdurdod, sydd yn gwrthwynebu ordinhâd Duw : a'r rhai a wrthwynebant, a dderbyniant farnedigaeth iddynt eu hunain. Canys tywysogion nid ydynt ofn i weithredoedd da, eithr i'r rhai drwg. A fynni di nad ofnech yr awdurdod? gwna'r hyn sydd dda, a thi a gai glod ganddo : canys gweinidog Duw ydyw efe i ti er dioni. Eithr os gwnei ddrwg, ofna ; canys nid yw efe yn dwyn y cleddyf yn ofer : oblegid gweinidog Duw yw efe, dialydd llid i'r hwn sydd yn gwneuthur drwg. Herwydd pahan, angenraid yw ymddarostwng, nid yn unig o herwydd llid, eithr o herwydd cydwybod hefyd. Canys am hyn yr ydych yn talu teyrn-ged hefyd : oblegid gwasanaethwyr Duw ydynt hwy, yn gwylied ar hyn yma. Telwch gan hynny i bawb eu dyledion : teyrn-ged i'r hwn y mae teyrn-ged yn ddyledus ; toll, i'r hwn y mae toll ; ofn, i'r hwn y mae ofn ; parch, i'r hwn y mae parch yn ddyledus.

Yr Efengyl. St. Matth. viii. 23.

AC wedi iddo fyned i'r llong, ei ddisgyblion a'i canlynasant ef. Ac wele, bu cynnwrf mawr yn y môr, hyd oni chuddiwyd y llong gan y tonnau : eithr efe oedd yn cysgu. A'i ddisgyblion a ddaethant atto, ac a'i deffroasant, gan ddywedyd, Arglwydd, cadw ni : darfu am danom. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pahan yr ydych yn ofnus, O chwi o ychydig ffydd? Yna y cododd efe, ac y ceryddodd y gwyntoedd a'r môr, a bu dawelwch mawr. A'r dynion a

for there is no power but of God : the powers that be are ordained of God. Whosoever therefore resisteth the power resisteth the ordinance of God : and they that resist shall receive to themselves damnation. For rulers are not a terror to good works, but to the evil. Wilt thou then not be afraid of the power? do that which is good, and thou shalt have praise of the same : for he is the minister of God to thee for good. But if thou do that which is evil, be afraid ; for he beareth not the sword in vain : for he is the minister of God, a revenger to execute wrath upon him that doeth evil. Wherefore ye must needs be subject, not only for wrath, but also for conscience sake. For for this cause pay ye tribute also ; for they are God's ministers, attending continually upon this very thing. Render therefore to all their dues ; tribute to whom tribute is due, custom to whom custom, fear to whom fear, honour to whom honour.

The Gospel. St. Matth. viii. 23.

AND when he was entered into a ship, his disciples followed him. And behold, there arose a great tempest in the sea, insomuch that the ship was covered with the waves : but he was asleep. And his disciples came to him, and awoke him, saying, Lord, save us, we perish. And he saith unto them, Why are ye fearful, O ye of little faith? Then he arose, and rebuked the winds and the sea, and there was a great calm. But the men marvelled, saying, What manner of man is this.

Y pummed Sul gwedi'r Ystwyll.

ryfeddasant, gan ddywedyd, Pa ryw un yw hwn, gan fod y gwÿntoedd hefyd a'r môr yn ufuddhâu iddo? Ac wedi ei ddyfod ef i'r lan arall, i wlad y Gergesiaid, dau ddieffig a gyfarfuant âg ef, y rhai a ddeuent o'r beddau, yn dra ffyrnig, fel na allai neb fyned y ffordd honno. Ac wele, hwy a leasant, gan ddywedyd, Iesu Fab Duw, beth sydd i ni a wnelom â thi? a ddaethost ti yma i'n poeni ni cyn yr amser? Ac yr oedd ym mhell oddi wrthynt genfaint o foch lawer yn pori. A'r cythreuliaid a ddeisyfiasant arno, gan ddywedyd, Os bwri ni allan, caniattâ i ni fyned ymaith i'r genfaint foch. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Ewch. A hwy, wedi myned allan, a aethant i'r genfaint foch. Ac wele, yr holl genfaint foch a ruthrodd dros y dibyn i'r môr, ac a fuant feirw yn y dyfroedd. A'r meichiaid a ffoisant; ac wedi eu dyfod hwy i'r ddinas, hwy a fynegasant bob peth, a pha beth a ddarfuasai i'r rhai dieffig. Ac wele, yr holl ddinas a ddaeth allan i gyfarfod â'r Iesu. A phan ei gwelsant, attolygasant iddo ymadael o'u cyffiniau hwynt.

Y pummed Sul gwedi'r Ystwyll.

Y Collect.

O Arglwydd, ni a attolygwn i ti gadw dy Eglwys a' th deulu yn wastad yn dy wir grefydd; fel y gallont hwy oll, y sawl sydd yn ymgynnal yn unig wrth obaith dy nefol ras, gael byth eu hamddiffyn gan dy alluog nerth; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. Col. iii. 12.

MEGIS etholedigion Duw. sanctaidd ac anwyl, gwisg-

that even the winds and the sea obey him! And when he was come to the other side into the country of the Gergesenes, there met him two possessed with devils, coming out of the tombs, exceeding fierce, so that no man might pass by that way. And behold, they cried out, saying, What have we to do with thee, Jesus, thou Son of God? art thou come hither to torment us before the time? And there was a good way off from them an herd of many swine, feeding. So the devils besought him, saying, If thou cast us out, suffer us to go away into the herd of swine. And he said unto them, Go. And when they were come out, they went into the herd of swine: and behold, the whole herd of swine ran violently down a steep place into the sea, and perished in the waters. And they that kept them fled, and went their ways into the city, and told every thing, and what was befallen to the possessed of the devils. And behold, the whole city came out to meet Jesus: and when they saw him, they besought him, that he would depart out of their coasts.

The fifth Sunday after the Epiphany.

The Collect.

O Lord, we beseech thee to keep thy Church and household continually in thy true religion; that they who do lean only upon the hope of thy heavenly grace may evermore be defended by thy mighty power; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. Col. iii. 12.

PUT on therefore, as the elect of God, holy and be-

Y pummed Sul gwedi'r Ystwyll.

wch am danoch ymysgaroedd trugareddau, cymmwynasgarwch, gostyngeddrwydd, addfwynder, ymaros; gan gyd-ddwyn â'ch gilydd, a maddeu i'ch gilydd, os bydd gan neb gweryl yn erbyn neb: megis ag y maddeuodd Crist i chwi, felly gwnewch chwithau. Ac am ben hyn oll, gwisgwch gariad, yr hwn yw rhwymyn perffeithrwydd. A llywodraethed tangnefedd Dduw yn eich calonnau, i'r hwn hefyd y'ch galwyd yn un corph; a byddwch ddiolchgar. Preswylied gair Crist yn och yn helaeth ym mhob doethineb; gan ddysgu a rhybuddio bawb eich gilydd mewn psalmau, a hymnau, ac odlau ysprydol, gan ganu trwy ras yn eich calonnau i'r Arglwydd. A phab beth bynnag a wneloch, ar air neu ar weithred, gwnewch bob peth yn enw'r Arglwydd Iesu, gan ddiolch i Dduw a'r Tad trwyddo ef.

Yr Efengyl. St. Matth. xiii. 24.

TEYRNAS nefoedd sy gyffelyb i ddyn a hauodd had da yn ei faes: a thra yr oedd y dynion yn cysgu, daeth ei elyn ef ac a hauodd efrai ym mhlith y gwenith, ac a aeth ymaith. Ac wedi i'r eginyn dyfu, a dwyn ffrwyth, yna'r ymddangosodd yr efrai hefyd. A gweision gwr y tŷ a ddaethant, ac a ddywedasant wrtho, Arglwydd, oni hauaist ti had da yn dy faes? o ba le gan hynny y mae'r efrai ynddo? Yntau a ddywedodd wrthynt, Y gelyn ddyn a wnaeth hyn. A'r gweision a ddywedasant wrtho, A fynni di gan hynny i ni fyned a'u casglu hwynt? Ac efe a ddywedodd, Na fynnaf; rhag i chwi, wrth gasglu'r efrai, ddiwreiddio'r gwenith gyd â hwynt. Gadêwch i'r ddau gyd-dyfu hyd y cynhauaf: ac yn amser y cyn-

loved, bowels of mercies, kindness, humbleness of mind, meekness, long-suffering; forbearing one another, and forgiving one another, if any man have a quarrel against any; even as Christ forgave you, so also do ye. And above all these things put on charity, which is the bond of perfectness. And let the peace of God rule in your hearts, to the which also ye are called in one body; and be ye thankful. Let the word of Christ dwell in you richly in all wisdom, teaching and admonishing one another in psalms, and hymns, and spiritual songs, singing with grace in your hearts to the Lord. And whatsoever ye do, in word or deed, do all in the Name of the Lord Jesus, giving thanks to God and the Father by him.

The Gospel. St. Matth. xiii. 24.

THE kingdom of heaven is likened unto a man which sowed good seed in his field. But while men slept, his enemy came and sowed tares among the wheat, and went his way. But when the blade was sprung up, and brought forth fruit, then appeared the tares also. So the servants of the householder came, and said unto him, Sir, didst not thou sow good seed in thy field? from whence then hath it tares? He said unto them, An enemy hath done this. The servants said unto him, Wilt thou then that we go and gather them up? But he said, Nay; lest while ye gather up the tares, ye root up also the wheat with them. Let both grow together until the harvest; and in the time of harvest I will say to the reapers, Gather

Y chweched Sul gvedi'r Ystwyll.

hauf y dywedaf wrth y medelwyr, Cesglwch yn gyntaf yr efrau, a rhwymwch hwynt yn ysgubau i'w llwyr losgi; ond cesglwch y gwenith i'm hysgubor.

Y chweched Sul gvedi'r Ystwyll.

Y Collect.

O Dduw, bendigedig Fab yr hwn a ymddangosodd fel y dattodai weithredoedd diafol, ac y gwnai ni yn feibion i Dduw, ac yn etifeddion bywyd tragywyddol; Caniattâ i ni, ni a attolygwn i ti, gan fod gennym y gobaith hwn, ein puro ein hunain, megis y mae yntau yn bur; fel, pan yr ymddangoso eilwaith gyd â nerth a gogoniant mawr, y'n gwneuler yn gyffelyb iddo ef yn ei dragywyddol a'i ogoneddus deyrnas; ym mha un, gyd â thi, O Dad, a chyd â thi, O Yspryd Glân, y mae efe yn byw ac yn teyrnasu, byth yn un Duw, heb drange na gorphen. *Amen.*

Yr Epistol. 1 St. Ioan iii. 1.

GWELWCH pa fath gariad a roes y Tad arnom, fel y'n gelwid yn feibion i Dduw: oblegid hyn nid edwyn y byd chwi, oblegid nad adnabu efe ef. Anwylyd, yr awrhon meibion i Dduw ydym, ac nid amlygwyd etto beth a fyddwn: eithr ni a wyddom, pan ymddangoso efe, y byddwn gyffelyb iddo; oblegid ni a gawn ei weled ef megis ag y mae. Ac y mae pob un sy ganddo y gobaith hwn ynddo ef, yn ei buro ei hun, megis y mae yntau yn bur. Pob un a'r sydd yn gwneuthur pechod, sydd hefyd yn gwneuthur anghyfraith: oblegid anghyfraith yw pechod. A chwi a wyddoch ymddangos o hono ef, fel y dileai ein pechodau ni; ac ynddo ef nid oes pechod. Pob un a'r sydd yn aros ynddo ef, nid yw yn pechu;

ye together first the tares, and bind them in bundles to burn them: but gather the wheat into my barn.

The sixth Sunday after the Epiphany.

The Collect.

O God, whose blessed Son was manifested that he might destroy the works of the devil, and make us the sons of God, and heirs of eternal life; Grant us, we beseech thee, that, having this hope, we may purify ourselves, even as he is pure; that, when he shall appear again with power and great glory, we may be made like unto him in his eternal and glorious kingdom; where with thee, O Father, and thee, O Holy Ghost, he liveth and reigneth, ever one God, world without end. *Amen.*

The Epistle. 1 St. John iii. 1.

BEHOLD, what manner of love the Father hath bestowed upon us, that we should be called the sons of God: therefore the world knoweth us not, because it knew him not. Beloved, now are we the sons of God, and it doth not yet appear what we shall be: but we know, that, when he shall appear, we shall be like him; for we shall see him as he is. And every man that hath this hope in him purifieth himself, even as he is pure. Whosoever committeth sin transgresseth also the law: for sin is the transgression of the law. And ye know that he was manifested to take away our sins; and in him is no sin. Whosoever abideth in him sinneth not: whosoever sinneth hath not seen him, nei-

pob un a'r sydd yn pechu, ni's gwelodd ef, ac ni's adnabu ef. O blant bychain, na thwyllled neb chwi; yr hwn sydd yn gwneuthur cyfiawnder, sydd gyfiawn, megis y mae yntau yn gyfiawn. Yr hwn sydd yn gwneuthur pechod, o ddiabol y mae; canys y mae diabol yn pechu o'r dechreuad. I hyn yr ymddangosodd Mab Duw, fel y dattodai weithredoedd diabol.

Yr Efengyl. St. Matth. xxiv. 23.

YNA os dywed neb wrthy-
ych, Wele, llyma Grist,
neu llyma; na chredwch. Canys
cyfyd gau-gristiau a gau-
brophwydi, ac a roddant ar-
wyddion mawrion a rhyfedd-
odau; hyd oni thwyllant, pe
byddai bosibl, i'e, yr etholed-
igion. Wele, rhag-ddywedais i
chwi. Am hynny os dywed-
ant wrthy-ych, Wele, y mae
efe yn y diffaethwch; nac
ewch allan: Wele, yn yr ys-
tafelloedd; na chredwch. O-
blegid fel y daw y fellten o'r
dwyrain, ac y tywynna hyd
y gorllewin; felly hefyd y
bydd dyfodiad Mab y dyn.
Canys pa le bynnag y byddo
r gelain, yno'r ymgasgl yr
eryrod. Ac yn y fan wedi
gorthrymder y dyddiau hynny,
y tywyllir yr haul, a'r lleuad
ni rydd ei goleuni, a'r ser a
syrth o'r nef, a nerthoedd y
nefoedd a ysgydwir. Ac yna yr
ymddengys arwydd Mab y dyn
yn y nef: ac yna y galara
holl lwythau'r ddaear, a hwy
a welant Fab y dyn yn dyfod
ar gymmylau'r nef gyd â nerth
a gogoniant mawr. Ac efe a
ddenfyn ei angyllion â mawr
sain udgorn; a hwy a gasglant
ei etholedigion ef ynghyd o'r
pedwar gwynt, o eithafoedd
y nefoedd hyd eu heithafoedd
hwynt.

ther known him. Little chil-
dren, let no man deceive you:
he that doeth righteousness is
righteous, even as he is right-
eous. He that committeth sin
is of the devil: for the devil
sinneth from the beginning.
For this purpose the Son of
God was manifested, that he
might destroy the works of the
devil.

The Gospel. St. Matth. xxiv. 23.

THEN if any man shall say
unto you, Lo, here is
Christ, or there; believe it not.
For there shall arise false Christs,
and false prophets, and shall
shew great signs and wonders;
insomuch that (if it were possi-
ble) they shall deceive the very
elect. Behold, I have told you
before. Wherefore, if they shall
say unto you, Behold, he is in
the desert; go not forth: be-
hold, he is in the secret cham-
bers; believe it not. For as the
lightning cometh out of the
east, and shineth even unto the
west; so shall also the coming
of the Son of Man be. For
wheresoever the carcase is, there
will the eagles be gathered to-
gether. Immediately after the
tribulation of those days shall
the sun be darkened, and the
moon shall not give her light,
and the stars shall fall from
heaven, and the powers of the
heavens shall be shaken. And
then shall appear the sign of
the Son of Man in heaven: and
then shall all the tribes of the
earth mourn, and they shall see
the Son of Man coming in the
clouds of heaven, with power
and great glory. And he shall
send his angels with a great
sound of a trumpet, and they
shall gather together his elect
from the four winds, from one
end of heaven to the other.

Y Sul a elwir Septuagesima.

*Y Sul a elwir Septuagesima, neu
y trydydd Sul cyn y Garawys.*

Y Collect.

O Arglwydd, ni a attolygwn i ti wrando yn ddarbodus weddïau dy bobl, fel y byddo i ni, y rhai a gospir yn gyfiawn am ein camweddlau, yn drugarog gael ein hymwared gan dy ddaioni di; er gogoniant dy Enw, trwy Iesu Grist ein Hiachawdwr, yr hwn sydd yn byw ac yn teyrnasu gyd â thi a'r Yspryd Glân, byth yn un Duw heb drangc na gorphen. *Amen.*

Yr Epistol. 1 Cor. ix. 24.

O NI wyddoch chwi fod y rhai sydd yn rhedeg mewn gyrfa, i gyd yn rhedeg, ond bod un yn derbyn y gamp? Felly rhedwch, fel y caffoch afael. Ac y mae pob un a'r sydd yn ymdrechu, yn ymgadw ym mhob peth; a hwynt-hwy yn wir, fel y derbyniont goron lygredig, eithr nyni, un anlygredig. Yr wyf fi gan hynny felly yn rhedeg, nid megis ar amcan; felly yr wyf yn ymdrechu, nid fel un yn curo yr awyr. Ond yr wyf fi yn cospi fy nghorph, ac yn ei ddwyn yn gaeth; rhag i mi mewn un modd, wedi i mi bregethu i eraill, fod fy hun yn anghymmeradwy.

Yr Efengyl. St. Matth. xx. 1.

T EYRNAS nefoedd sy debyg i wr o berchen tŷ, yr hwn a aeth allan, a hi yn dyddhâu, i gyffogi gweithwyr i'w winllan. Ac wedi cyttuno â'r gweithwyr er ceiniog y dydd, efe a'u hanfonodd hwy i'w winllan. Ac efe a aeth allan ynghylch y drydedd awr, ac a welodd eraill yn sefyll yn segur yn y farchnadfa; ac a ddywedodd wrthynt, Ewch chwithau i'r winllan, a pha beth bynnag a fyddo cyfiawn, mi a'i rhoddaf i chwi. A hwy a aethant ynaith. Ac efe a aeth allan drachefn ynghylch y chweched a'r nawfed

*The Sunday called Septuagesima,
or the third Sunday before Lent.*

The Collect.

O Lord, we beseech thee favourably to hear the prayers of thy people; that we, who are justly punished for our offences, may be mercifully delivered by thy goodness, for the glory of thy Name; through Jesus Christ our Saviour, who liveth and reigneth with thee and the Holy Ghost, ever one God, world without end. *Amen.*

The Epistle. 1 Cor. ix. 24.

K NOW ye not, that they which run in a race run all, but one receiveth the prize? So run that ye may obtain. And every man that striveth for the mastery is temperate in all things: now they do it to obtain a corruptible crown, but we an incorruptible. I therefore so run, not as uncertainly; so fight I, not as one that beateth the air: but I keep under my body, and bring it into subjection, lest that by any means, when I have preached to others, I myself should be a cast-away.

The Gospel. St. Matth. xx. 1.

T HE kingdom of heaven is like unto a man that is an housholder, which went out early in the morning to hire labourers into his vineyard. And when he had agreed with the labourers for a peny a day, he sent them into his vineyard. And he went out about the third hour, and saw others standing idle in the marketplace, and said unto them, Go ye also into the vineyard, and whatsoever is right I will give you. And they went their way. Again he went out a-

Y Sul a elwir Sexagesima.

awr, ac a wnaeth yr un modd. Ac efe a aeth allan ynghylch yr unfed awr ar ddeg, ac a gafodd eraill yn sefyll yn segur, ac a ddywedodd wrthynt, Pahan y sefwch chwi yma ar hyd y dydd yn segur? Dywedasant wrtho, Am na chyflogodd neb nyni. Dywedodd yntau wrthynt, Ewch chwithau i'r winllan; a pha beth bynnag fyddo cyfiawn chwi a'i cewch. A phan aeth hi yn hwyr, arglwydd y winllan a ddywedodd wrth ei oruchwyliwr, Galw'r gweithwyr, a dyro iddynt eu cyflog, gan ddechreu o'r rhai diweddaf hyd y rhai cyntaf. A phan ddaeth y rhai a gyffogasid ynghylch yr unfed awr ar ddeg, hwy a gawsant bob un geiniog. A phan ddaeth y rhai cyntaf, hwy a dybiasant y caent fwy; a hwythau a gawsant bob un geiniog. Ac wedi iddynt gael, grwgnach a wnaethant yn erbyn gwr y tŷ, gan ddywedyd, Un awr y gweithiodd y rhai olaf hyn, a thi a'u gwnaethost hwynt yn gystal â ninnau, y rhai a ddygasom bwys y dydd a'r gwres. Yntau a attebodd ac a ddywedodd wrth un o honynt, Y cyfaill, nid ydwyf yn gwneuthur cam â thi: onid er ceiniog y cytunaist â mi? Cymmer yr hyn sydd eiddot, a dos ymaith: yr ydwyf yn ewyllysio rhoddi i'r olaf hwn megis i tithau. Ai nid cyfreithlawn i mi wneuthur a fynwysf â'r eiddof fy hun? neu a ydyw dy lygad di yn ddrwg, am fy mod i yn dda? Felly y rhai olaf fyddant yn flaenaf, a'r rhai blaenaf yn olaf: canys llawer sy wedi eu galw, ac ychydig wedi eu dewis.

bout the sixth and ninth hour, and did likewise. And about the eleventh hour he went out, and found others standing idle, and saith unto them, Why stand ye here all the day idle? They say unto him, Because no man hath hired us. He saith unto them, Go ye also into the vineyard, and whatsoever is right, that shall ye receive. So when even was come, the lord of the vineyard saith unto his steward, Call the labourers, and give them their hire, beginning from the last unto the first. And when they came that were hired about the eleventh hour, they received every man a penny. But when the first came, they supposed that they should have received more; and they likewise received every man a penny. And when they had received it, they murmured against the Goodman of the house, saying, These last have wrought but one hour, and thou hast made them equal unto us, which have borne the burden and heat of the day. But he answered one of them, and said, Friend, I do thee no wrong; didst not thou agree with me for a penny? Take that thine is, and go thy way; I will give unto this last even as unto thee. Is it not lawful for me to do what I will with mine own? Is thine eye evil, because I am good? So the last shall be first, and the first last: for many be called, but few chosen.

Y Sul a elwir Sexagesima, neu'r ail Sul cyn y Garawys.

Y Collect.

O Arglwydd Dduw, yr hwn a welï nad ydym ni yn ymddir-

The Sunday called Sexagesima, or the second Sunday before Lent.

The Collect.

O Lord God, who seest that we put not our trust in any

ied mewn un weithred a wnelom ; Caniattâ yn drugarog fod i ni, trwy dynnerth, gael ein hamddiffyn rhag pob gwrthwyneb ; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. 2 Cor. xi. 19.

YR ydych yn goddef ffyliaid yn llawen, gan fod eich hunain yn synhwyrol. Canys yr ydych yn goddef os bydd un i'ch caethiwo, os bydd un i'ch llwyr fwytta, os bydd un yn cymmeryd gennych, os bydd un yn ymddyrchafu, os bydd un yn eich taro chwi ar eich wyneb. Am ammharch yr ydwyf yn dywedyd, megis pe buasem ni weiniaid : eithr ym mha beth bynnag y mae neb yn hŷ (mewn ffolineb yr wyf yn dywedyd) hŷ wyf finnau hefyd. Ai Hebreaid ydynt hwy ? felly finnau. Ai Israeliaid ydynt hwy ? felly finnau. Ai had Abraham ydynt hwy ? felly finnau. Ai gweinidogion Crist ydynt hwy ? (yr ydwyf yn dywedyd yn ffol) mwy wyf fi. Mewn blinderau yn helaethach, mewn gwialennodiau dros fesur, mewn carcharau yn amlach, mewn marwolaethau yn fynych. Gan yr Iuddewon bumwaith y derbyniais ddeugain gwialennod onid un. Teirgwaith y'm curwyd â gwâil ; unwaith y'm llabyddiwyd ; teirgwaith y torrodd llong arnaf ; noswaith a diwrnod y bŵm yn ydyfnfor : mewn teithiau yn fynych, ym mheryglon llif-ddyfroedd ; ym mheryglon lladron ; ym mheryglon gan fy nghenedl fy hun ; ym mheryglon gan y cenhedloedd ; ym mheryglon yn y ddinas ; ym mheryglon yn yr anialwch ; ym mheryglon ar y môr ; ym mheryglon ym mhlith brodyr gau : mewn llafur a lludded, mewn anhunedd yn fynych ; mewn newyn a syched ; mewn ymprydiau yn fynych ; mewn anwyd a noethni. Heblaw y pethau sydd yn digwydd oddi

thing that we do ; Mercifully grant that by thy power we may be defended against all adversity ; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. 2 Cor. xi. 19.

YE suffer fools gladly, seeing ye yourselves are wise. For ye suffer if a man bring you into bondage, if a man devour you, if a man take of you, if a man exalt himself, if a man smite you on the face. I speak as concerning reproach, as though we had been weak : howbeit, whereinsoever any is bold, (I speak foolishly,) I am bold also. Are they Hebrews ? so am I. Are they Israelites ? so am I. Are they the seed of Abraham ? so am I. Are they ministers of Christ ? (I speak as a fool,) I am more : in labours more abundant ; in stripes above measure ; in prisons more frequent ; in deaths oft. Of the Jews five times received I forty stripes save one ; thrice was I beaten with rods ; once was I stoned ; thrice I suffered shipwreck ; a night and a day I have been in the deep ; in journeying often ; in perils of waters ; in perils of robbers ; in perils by mine own countrymen ; in perils by the heathen ; in perils in the city ; in perils in the wilderness ; in perils in the sea ; in perils among false brethren ; in weariness and painfulness ; in watchings often ; in hunger and thirst ; in fastings often ; in cold and nakedness ; besides those things that are without, that which cometh upon me daily, the care of all the churches. Who is weak, and I am not weak ? who is offended, and I burn not ?

allan, yr ymosod yr hwn sydd arnaf beunydd, y gofal dros yr holl eglwysi. Pwy sy wan, nad wyf finnau wan? pwy a dramgwyddir, nad wyf finnau yn llosgi? Os rhaid ymffrostio, mi a ymffrostiaf am y pethau sydd yn perthyn i'm gwendid. Duw a Thad ein Harglwydd ni Iesu Grist, yr hwn sy fendigedig yn oes oesoedd, a ŵyr nad wyf yn dywedyd celwydd.

Yr Efengyl. St. Luc viii. 4.

GWEDI i lawer o bobl ymgynnull ynghyd, a chyrchu atto o bob dinas, efe a ddywedodd ar ddammeg: Yr hauwr a aeth allan i hau ei had: ac wrth hau, peth a syrthiodd ar ymyl y ffordd, ac a fathrwyd, ac ehed-iaid y nef a'i bwytaodd. A pheth arall a syrthiodd ar y graig; a phan eginodd, y gwywododd, am nad oedd iddo wlybwr. A pheth arall a syrthiodd ym mysg drain; a'r drain a gyd-dyfasant, ac a'i tagasant ef. A pheth arall a syrthiodd ar dir da, ac a eginodd, ac a ddug ffrwyth ar ei ganfed. Wrth ddywedyd y pethau hyn efe a lefodd, Y neb sydd â chlustiau ganddo i wrando, gwrandawed. A'i ddisgyblion a ofynasant iddo, gan ddywedyd, Pa ddammeg oedd hon? Yntau a ddywedodd, I chwi y rhoddwyd gwybod dirgeloedd teyrnas Dduw: eithr i eraill ar ddamhegion; fel yn gwel- ed na welant, ac yn clywed na ddeallant. A dyma'r ddammeg; Yr had yw gair Duw; a'r rhai ar ymyl y ffordd, ydyw y rhai sydd yn gwrando; wedi hynny y mae diafol yn dyfod, ac yn dwyn ymaith y gair o'u calon hwynt, rhag iddynt gredu, a bod yn gadwedig. A'r rhai ar y graig yw y rhai, pan glywant, a dderb- bymiant y gair yn llawen; a'r rhai hyn nid oes ganddynt wreiddyn, y rhai sydd yn credu

If I must needs glory, I will glory of the things which concern mine infirmities. The God and Father of our Lord Jesus Christ, which is blessed for evermore, knoweth that I lie not.

The Gospel. St. Luke viii. 4.

WHEN much people were gathered together, and were come to him out of every city, he spake by a parable: A sower went out to sow his seed; and as he sowed, some fell by the way-side, and it was trodden down, and the fowls of the air devoured it. And some fell upon a rock, and as soon as it was sprung up, it withered away, because it lacked moisture. And some fell among thorns, and the thorns sprang up with it, and choked it. And other fell on good ground, and sprang up, and bare fruit an hundred-fold. And when he had said these things, he cried, He that hath ears to hear, let him hear. And his disciples asked him, saying, What might this parable be? And he said, Unto you it is given to know the mysteries of the kingdom of God: but to others in parables; that seeing they might not see, and hearing they might not understand. Now the parable is this: The seed is the Word of God. Those by the way-side are they that hear; then cometh the devil, and taketh away the word out of their hearts, lest they should believe, and be saved. They on the rock are they, which, when they hear, receive the word with joy; and these have no root, which for a while

Y Sul a elwir Cwincwagesima.

dros amser, ac yn amser profed-igaeth yn cilio. A'r hwn a syrthiodd ym mysg drain, yw y rhai a wrandawsant, ac wedi iddynt fyned ymaith, hwy a dagwyd gan ofalon, a golud, a meluswedd buchedd, ac nid ydynt yn dwyn ffrwyth i berffeithrwydd. A'r hwn ar y tir da yw y rhai hyn, y rhai â chalon hawddgar a da, ydynt yn gwrando'r gair, ac yn ei gadw, ac yn dwyn ffrwyth trwy amynedd.

Y Sul a elwir Cwincwagesima, neu'r Sul nesaf o flaen y Garawys.

Y Collect.

O Arglwydd, yr hwn a'n dysgaist, na thâl dim ein holl weithredoedd a wnelom, heb gariad perffaith; Anfon dy Ys-tryd Glân, a thywallt yn ein calonnau ragorol ddawn cariad perffaith, gwir rwymyn tangnefedd a holl rinweddau da, heb yr hwn pwy bynnag sydd yn byw, a gyfrifir yn farw ger dy fron di: Caniattâ hyn er mwyn dy un Mab Iesu Grist. *Amen.*

Yr Epistol. 1 Cor. xiii. 1.

PE llefarn â thafodau dynion ac angylion, ac heb fod gennyf gariad, yr wyf fel efydd yn seinio, neu symbal yn tingcian. A phe byddai gennyf brophwydoliaeth, a gwybod o honof y dirgelion oll, a phob gwybodaeth; a phe bai gennyf yr holl ffydd, fel y gallwn symmudo mynyddoedd, ac heb gennyf gariad, nid wyf fi ddim. A phe porthwn y tlodion â'm holl ddâ, a phe rhoddwn fy nghorph i'm llosgi, ac heb gariad gennyf, nid yw ddim llesâd i mi. Y mae cariad yn hir-ymaros, yn gymmwynasgar; cariad nid yw yn cynfigennu, nid yw cariad yn ymfrostio, nid yw yn ymchwyddo, nid yw yn gwneuthur yn anwedd-

believe, and in time of temptation fall away. And that which fell among thorns, are they, which, when they have heard, go forth, and are choaked with cares, and riches, and pleasures of this life, and bring no fruit to perfection. But that on the good ground, are they, which in an honest and good heart, having heard the word, keep it, and bring forth fruit with patience.

The Sunday called Quinquagesima, or the next Sunday before Lent.

The Collect.

O Lord, who hast taught us that all our doings without charity are nothing worth; Send thy Holy Ghost, and pour into our hearts that most excellent gift of charity, the very bond of peace and of all virtues, without which who-soever liveth is counted dead before thee: Grant this for thine only Son Jesus Christ's sake. *Amen.*

The Epistle. 1 Cor. xiii. 1.

THOUGH I speak with the tongues of men and of angels, and have not charity, I am become as sounding brass, or a tinkling cymbal. And though I have the gift of prophecy, and understand all mysteries, and all knowledge; and though I have all faith, so that I could remove mountains, and have no charity, I am nothing. And though I bestow all my goods to feed the poor, and though I give my body to be burned, and have not charity, it profiteth me nothing. Charity suffereth long, and is kind; charity envieth not; charity vaunteth not itself, is not puffed up, doth not behave itself un-

aidd, nid yw yn ceisio yr eiddo ei hun, ni chythruddir, ni feddwl ddrwg, nid yw lawen am anghyfiawnder, ond cyd-lawenhâu y mae â'r gwirionedd; y mae yn dioddef pob dim, yn credu pob dim, yn gobeithio pob dim, yn ymaros â phob dim. Cariad byth ni chwyp ymaith: eithr pa un bynnag ai prophwydoliaethau, hwy a ballant; ai tafodau, hwy a beidiant; ai gwybodaeth, hi a ddiflanna. Canys o ran y gwyddom, ac o ran yr ydym yn prophwydo. Eithr pan ddelo yr hyn sy berffaith, yna yr hyn sydd o ran, a ddilëir. Pan oeddwn fachgen, fel bachgen y llefarwn, fel bachgen y deallwn, fel bachgen y meddylwn; ond pan aethum yn wr, mi a rois heibio bethau bachgennaidd. Canys gweled yr ydym yr awrhon trwy ddrych mewn dammeg; ond yna, wyneb yn wyneb: yn awr yr adwaen o ran; ond yna yr adnabyddaf megis y'm hadwaenir. Yr awrhon y mae yn aros ffydd, gobaith, cariad, y tri hyn; a'r mwyaf o'r rhai hyn yw cariad.

Yr Efengyl. St. Luc xviii. 31.

YNA Iesu a gymmerodd y deuddeg atto, ac a ddywedodd wrthynt, Wele, yr ydym ni yn myned i fynu i Jerusalem; a chyflawnir pob peth a'r sydd yn ysgrifenedig trwy'r prophwydi am Fab y dyn. Canys efe a draddodir i'r Cenhedloedd, ac a watwerir, ac a aminherchir, ac a boerir arno: ac wedi iddynt ei fflangellu, y lladdant ef; a'r trydydd dydd efe a adgyfyd. A hwy ni ddeallasant ddim o'r pethau hyn: a'r gair hwn oedd guddiedig oddi wrthynt, ac ni wybuant y pethau a ddywedwyd. A bu, ac efe yn nesâu at Jericho, i ryw ddyn dall fod yn eistedd yn ymyl y ffordd, yn cardotta. A phan glybu efe y dyrfa yn

seemly, seeketh not her own, is not easily provoked, thinketh no evil, rejoiceth not in iniquity, but rejoiceth in the truth; beareth all things, believeth all things, hopeth all things, endureth all things. Charity never faileth: but whether there be prophecies, they shall fail; whether there be tongues, they shall cease; whether there be knowledge, it shall vanish away. For we know in part, and we prophesy in part. But when that which is perfect is come, then that which is in part shall be done away. When I was a child, I spake as a child, I understood as a child, I thought as a child; but when I became a man, I put away childish things. For now we see through a glass darkly; but then face to face: now I know in part; but then shall I know even as also I am known. And now abideth faith, hope, charity, these three; but the greatest of these is charity.

The Gospel. St. Luke xviii. 31.

THEN Jesus took unto him the twelve, and said unto them, Behold, we go up to Jerusalem, and all things that are written by the prophets concerning the Son of Man shall be accomplished. For he shall be delivered unto the Gentiles, and shall be mocked, and spitefully entreated, and spitted on: and they shall scourge him, and put him to death; and the third day he shall rise again. And they understood none of these things: and this saying was hid from them, neither knew they the things which were spoken. And it came to pass, that as he was come nigh unto Jericho, a certain blind man sat by the way-side begging: and hearing the multitude pass by, he asked

myned heibio, efe a ofynodd pa beth oedd hyn. A hwy a ddywedasant iddo, mai Iesu o Nazareth oedd yn myned heibio. Ac efe a lefodd, gan ddywedyd, Iesu fab Dafydd, trugarhâ wrthyf. A'r rhai oedd yn myned o'r blaen a'i ceryddasant ef i dewi: eithr efe a lefodd yn fwy o lawer, Mab Dafydd, trugarhâ wrthyf. A'r Iesu a safodd, ac a orchymynodd ei ddwyn ef atto. A phan ddaeth yn agos, efe a ofynodd iddo, gan ddywedyd, Pa beth a fynni di i mi ei wneuthur i ti? Yntau a ddywedodd, Arglwydd, cael o honof fy ngolwg. A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Cymmer dy olwg; dy ffydd a'th iachaoedd. Ac allan o law y cafodd efe ei olwg, ac a'i canlynodd ef, gan ogoneddu Duw: a'r holl bobl, pan welsant, a roisant foliant i Dduw.

Y Dydd cyntaf o'r Garawys, yr hwn a elwir yn gyffredin, Dydd Merchur y Llundw.

Y Colect.

HOLL-gyfoethog a thragywyddol Dduw, yr hwn ni chasêi ddim a'r a wnaethost, ac a faddeui bechodau pawb y sydd edifeiriol; Crëa a gwna ynom newydd a drylliedig galonnau; fel y bo i ni, gan ddyledus ddolurio am ein pechodau, a chyfaddef ein trueni, gaffael gennyti, Dduw'r holl drugaredd, gwbl faddeuant a gollyngdod; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

¶ *Y Colect hwn a ddarllenir bob dydd o'r Garawys, ar ol y Colect a osodir i'r diwrnod.*

Yn lle yr Epistol. Joel ii. 12.

DYCHWELWCH attaf fi (medd yr Arglwydd) â'ch holl galon, âg ymryd hefyd, ac âg wylofain, ac â galar. A rhwygwch eich calon, ac nid eich dillad, ac ymchwelwch at yr Arglwydd eich Duw: o herwydd

what it meant. And they told him, that Jesus of Nazareth passeth by. And he cried, saying, Jesus, thou Son of David, have mercy on me. And they which went before rebuked him, that he should hold his peace: but he cried so much the more, Thou Son of David, have mercy on me. And Jesus stood, and commanded him to be brought unto him: and when he was come near, he asked him, saying, What wilt thou that I should do unto thee? And he said, Lord, that I may receive my sight. And Jesus said unto him, Receive thy sight; thy faith hath saved thee. And immediately he received his sight, and followed him, glorifying God: and all the people, when they saw it, gave praise unto God.

The first Day of Lent, commonly called Ash-Wednesday.

The Collect.

ALMIGHTY and everlasting God, who hatest nothing that thou hast made, and dost forgive the sins of all them that are penitent; Create and make in us new and contrite hearts, that we worthily lamenting our sins, and acknowledging our wretchedness, may obtain of thee, the God of all mercy, perfect remission and forgiveness; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

¶ *This Collect is to be read every day in Lent after the Collect appointed for the Day.*

For the Epistle. Joel ii. 12.

TURN ye even to me, saith the Lord, with all your heart, and with fasting, and with weeping, and with mourning. And rend your heart, and not your garments, and turn unto the Lord your God: for he

graslaw'n a thrugarog yw efe, hwyrfrydig i ddigofaint, a mawr ei drugaredd, ac edifeiriol am ddrwg. Pwy a wŷr a dry efe, ac edifarhau, a gweddill bendith ar ei ol; sef bwyd-offrwm, a diod-offrwm i'r Arglwydd eich Duw? Cenwch udgorn yn Sion, cyssegrwch ymryd, gelwch gymmanfa, cesglwch y bobl, cyssegrwch y gynulleidfa, cynhullwch yr henuriaid, cesglwch y plant, a'r rhai yn sugno bronnau: deued y priod-fab allan o'i ystafell, a'r briod-ferch allan o ystafell ei gwely: wyled yroffeiriaid, gweinidogion yr Arglwydd, rhwng y porth a'r allor; a dywedant, Arbed dy bobl, O Arglwydd, ac na ddyro dy etifeddiaeth i warth, i lywodraethu o'r cenhedloedd arnynt. Paham y dywedent ym mhlith y bobloedd, Pa le y mae eu Duw hwynt?

Yr Efengyl. St. Matth. vi. 16.

PAN ymrydioch, na fyddwch fel y rhagrithwŷr, yn wyneb drist: canys anffurfio eu hwynebau y maent, fel yr ymddangosont i ddynion eu bod yn ymrydio. Yn wir meddaf i chi, Y maent yn derbyn eu gwobr. Eithr pan ymrydiech di, enneinia dy ben, a golch dy wyneb; fel nad ymddangosech i ddynion dy fod yn ymrydio, ond i'th Dad yr hwn sydd yn y dirgel: a'th Dad, yr hwn sydd yn gweled yn y dirgel, a dal i ti yn yr anlwg. Na thrysorwch i'wch' drysorau ar y ddaear, lle y mae gwyfyn a rhwd yn llygru, a lle y mae lladron yn cloddio trwodd, ac yn lladratta. Eithr trysorwch i'wch' drysorau yn y nef; lle nid oes na gwyfyn na rhwd yn llygru, a lle ni's cloddia lladron trwodd, ac ni's lladrattânt. Canys lle y mae eich trysor, yno y bydd eich calon hefyd.

is gracious and merciful, slow to anger, and of great kindness. and repenteth him of the evil. Who knoweth if he will return, and repent, and leave a blessing behind him, even a meat-offering and a drink-offering unto the Lord your God? Blow the trumpet in Zion, sanctify a fast, call a solemn assembly, gather the people, sanctify the congregation, assemble the elders, gather the children, and those that suck the breasts; let the bridegroom go forth of his chamber, and the bride out of her closet; let the priests, the ministers of the Lord, weep between the porch and the altar, and let them say, Spare thy people, O Lord, and give not thine heritage to reproach, that the heathen should rule over them: wherefore should they say among the people, Where is their God?

The Gospel. St. Matth. vi. 16.

WHEN ye fast, be not as the hypocrites, of a sad countenance: for they disfigure their faces, that they may appear unto men to fast. Verily I say unto you, They have their reward. But thou, when thou fastest, anoint thine head, and wash thy face, that thou appear not unto men to fast, but unto thy Father which is in secret; and thy Father, which seeth in secret, shall reward thee openly. Lay not up for yourselves treasures upon earth, where moth and rust doth corrupt, and where thieves break through and steal: but lay up for yourselves treasures in heaven, where neither moth nor rust doth corrupt, and where thieves do not break through nor steal: for where your treasure is, there will your heart be also.

Y Sul cyntaf yn y Garawys.

Y Sul cyntaf yn y Garawys.

Y Collect.

O Arglwydd, yr hwn er ein mwyn a ymprydiaist ddeugain niwrnod a deugain nos; Dyro i ni ras i ymarfer â chyfryw ddirwest, fel, wedi gostwng ein cnawd i'r Yspryd, y gallom fyth ufuddhâu i'th dduwiol annogaethau mewn cyfiawnder a gwir sancteiddrwydd, i'th anrhydedd a'th ogoniant, yr hwn wyt yn byw ac yn teyrnasu gyd â'r Tad, â'r Yspryd Glân, yn un Duw, heb drangc na gorphen. *Amen.*

Yr Epistol. 2 Cor. vi. 1.

NYNI, gan gyd-weithio, ydym yn attolwg i chwi, na dderbynioch ras Duw yn ofer. (Canys y mae efe yn dywedyd, Mewn amser cymmeradwy y'th wrandewais: ac yn nydd iachawdwriaeth y'th gynnorthwyais: wele, yn awr yr amser cymmeradwy; wele, yn awr ddydd yr iachawdwriaeth.) Heb roddi dim achos tramgwydd mewn dim, fel na feier ar y weinidogaeth: eithr gan ein dangos ein hunain ym mhob peth fel gweinidogion Duw, mewn amynedd mawr, mewn cystuddiau, mewn anghenion, mewn cyfyngderau, mewn gwialennodïau, mewn carcharau, mewn terfysgau, mewn poenau, mewn gwyliadwriaethau, mewn ymprydïau, mewn purdeb, mewn gwybodaeth, mewn hir ymaros, mewn tiriondeb yn yr Yspryd Glân; mewn cariad diragrith, yngair y gwirionedd, yn nerth Duw, trwy arfau cyfiawnder ar ddehau ac ar aswy, trwy barch ac ammharch, trwy anglod a chlod; megis twyllwyr, ac er hynny yn eirwir; megis anadnabyddus, ac er hynny yn adnabyddus; megis yn meirw, ac wele byw ydym; megis wedi ein ceryddu, ac heb ein lladd; megis wedi ein tristâu, ond yn wastad yn llawen; megis

The first Sunday in Lent.

The Collect.

O Lord, who for our sake didst fast forty days and forty nights; Give us grace to use such abstinence, that, our flesh being subdued to the Spirit, we may ever obey thy godly motions in righteousness, and true holiness, to thy honour and glory, who livest and reignest with the Father and the Holy Ghost, one God, world without end. *Amen.*

The Epistle. 2 Cor. vi. 1.

WE then, as workers together with him, beseech you also, that ye receive not the grace of God in vain; (for he saith, I have heard thee in a time accepted, and in the day of salvation have I succoured thee: behold, now is the accepted time; behold, now is the day of salvation;) giving no offence in any thing, that the ministry be not blamed; but in all things approving ourselves as the ministers of God, in much patience, in afflictions, in necessities, in distresses, in stripes, in imprisonments, in tumults, in labours, in watchings, in fastings; by pureness, by knowledge, by long-suffering, by kindness, by the holy Ghost, by love unfeigned, by the word of truth, by the power of God, by the armour of righteousness on the right hand and on the left, by honour and dishonour, by evil report and good report; as deceivers, and yet true; as unknown, and yet well known; as dying, and behold, we live; as chastened, and not killed; as sorrowful, yet alway rejoicing; as poor, yet making many

Yr ail Sul yn y Garawys.

yn dlodion, ond yn cyfoethogi llawer; megis heb ddim gennym, ond etto yn meddiannu pob peth.

Yr Efengyl. St. Matth. iv. 1.

YNA yr Iesu a arweiniwyd i fynu i'r anialwch gan yr yspryd, i'w demtio gan ddiafol. Ac wedi iddo ymptydio ddeugain niwrnod a deugain nos, ar ol hynny efe a newynodd. A'r temtiwr, pan ddaeth atto, a ddywedodd, Os Mab Duw wyt ti, arch i'r cerrig hyn fod yn fara. Ac yntau a atebodd ac a ddywedodd, Ysgrifenwyd, Nid trwy fara yn unig y bydd byw dyn, ond trwy bob gair a ddaw allan o enau Duw. Yna y cymmerth diafol ef i'r ddinas sanctaidd, ac a'i gosododd ef ar binacl y deml; ac a ddywedodd wrtho, Os Mab Duw wyt ti, bwrw dy hun i lawr: canys ysgrifenwyd, y rhydd efe orchymyn i'w angylion am danat, a hwy a'th ddygant yn eu dwylaw, rhag taro o honot un amser dy droed wrth garreg. Yr Iesu a ddywedodd wrtho, ysgrifenwyd drachefn, Na themtia'r Arglwydd dy Dduw. Trachefn y cymmerth diafol ef i fynydd tra uchel, ac a ddangosodd iddo holl deyrnasoedd y byd, a'u gogoniant; ac a ddywedodd wrtho, Hyn oll a roddaf i ti, os syrthi i lawr a'm haddoli i. Yna yr Iesu a ddywedodd wrtho, Ymaith, Satan: canys ysgrifenwyd, Yr Arglwydd dy Dduw a addoli, ac ef yn unig a wasanaethi. Yna y gadawodd diafol ef; ac wele, angylion a ddaethant ac a weiniasant iddo.

Yr ail Sul yn y Garawys.

I' Collect.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn wyt yn gweled nad oes gennym o'n nerth ein hunain ddim meddiant i'n cymmorth ein

rich; as having nothing, and yet possessing all things.

The Gospel. St. Matth. iv. 1.

THEN was Jesus led up of the Spirit into the wilderness, to be tempted of the devil. And when he had fasted forty days and forty nights, he was afterward an-hungred. And when the tempter came to him, he said, If thou be the Son of God, command that these stones be made bread. But he answered and said, It is written, Man shall not live by bread alone, but by every word that proceedeth out of the mouth of God. Then the devil taketh him up into the holy city, and setteth him on a pinnacle of the temple, and saith unto him, If thou be the Son of God, cast thyself down; for it is written, He shall give his angels charge concerning thee, and in their hands they shall bear thee up, lest at any time thou dash thy foot against a stone. Jesus said unto him, It is written again, Thou shalt not tempt the Lord thy God. Again, the devil taketh him up into an exceeding high mountain, and sheweth him all the kingdoms of the world, and the glory of them; and saith unto him, All these things will I give thee, if thou wilt fall down and worship me. Then saith Jesus unto him, Get thee hence, Satan; for it is written, Thou shalt worship the Lord thy God, and him only shalt thou serve. Then the devil leaveth him, and behold, angels came and ministered unto him.

The second Sunday in Lent.

The Collect.

ALmighty God, who seest that we have no power of ourselves to help ourselves; Keep

hunain ; Cadw di ni oddi fewn ac oddi allan, sef enaid a chorph ; fel yr amddiffyner ni rhag pob gwrthwyneb a ddigwyddo i'r corph, a rhag pob drwg feddwl a wna niweid na chynnwrf i'r enaid ; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. 1 Thess. iv. 1.

YM inhellach gan hynny, frodyr, yr ydym yn attolwg i chwi, ac yu deisyf yn yr Arglwydd Iesu, megis y derbyniasoch gennym pa fodd y dylech rodio, a boddloni Duw, ar i chwi gynnyddu fwyfwy. Canys chwi a wyddoch pa orchymynion a roddasom i chwi trwy'r Arglwydd Iesu. Canys hyn yw ewyllys Duw, sef eich sancteiddiad chwi, ar ymgadw o honoch rhag godineb ; ar fedru o bob un o honoch feddiannu ei lestr ei hun mewn sancteiddrwydd, a pharch ; nid mewn gwŷn trachwant, megis y Cenhedloedd, y rhai nid adwaenant Dduw : na byddo i neb orthrymmu na thwylllo ei frawd mewn dim : canys dialydd yw'r Arglwydd ar y rhai hyn oll, megis y dlywedasom i chwi o'r blaen, ac y tystiasom. Canys ni alwodd Duw nyny i afeiddid, ond i sancteiddrwydd. Am hynny y neb sydd yn dirmygu, nid dyn y mae yn ei ddirmygu, ond Duw, yr hwn hefyd a roddes ei Yspryd Glân i ni.

Yr Efengyl. St. Matth. xv. 21.

AR Iesu a aeth oddi yno, ac a giliodd i dueddau Tyrus a Sidon. Ac wele, gwraig o Canaan a ddaeth o'r parthau hynny, ac a lefodd, gan ddywedyd wrtho, Trugarhâ wrthyf, O Arglwydd, fab Dafydd : y mae fy merch yn ddrwg ei hwyl gan gythraul. Eithr nid atebodd efe iddi un gair. A daeth ei ddisgyblion atto, ac a attolygasant iddo, gan ddywedyd, Go-

us both outwardly in our bodies, and inwardly in our souls ; that we may be defended from all adversities which may happen to the body, and from all evil thoughts which may assault and hurt the soul ; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. 1 Thess. iv. 1.

WE beseech you, brethren, and exhort you by the Lord Jesus, that as ye have received of us how ye ought to walk, and to please God, so ye would abound more and more. For ye know what commandments we gave you by the Lord Jesus. For this is the will of God, even your sanctification, that ye should abstain from fornication ; that every one of you should know how to possess his vessel in sanctification and honour ; not in the lust of concupiscence, even as the Gentiles which know not God ; that no man go beyond and defraud his brother in any matter ; because that the Lord is the avenger of all such, as we also have forewarned you, and testified. For God hath not called us unto uncleanness, but unto holiness. He therefore that despiseth despiseth not man, but God, who hath also given unto us his holy Spirit.

The Gospel. St. Matth. xv. 21.

JESUS went thence, and departed into the coasts of Tyre and Sidon. And behold, a woman of Canaan came out of the same coasts, and cried unto him, saying, Have mercy on me, O Lord, thou Son of David ; my daughter is grievously vexed with a devil. But he answered her not a word. And his disciples came and besought him, saying, Send her

Y trydydd Sul yn y Garawys.

llwng hi ymaith ; canys y mae hi yn llefain ar ein hol. Ac efe a atebodd ac a ddywedodd, Ni'm danfonwyd i ond at ddefaid coll-edig tŷ Israel. Ond hi a ddaeth ac a'i haddolodd ef, gan ddywed-yd, Arglwydd, cymmorth fi. Ac efe a atebodd ac a ddywedodd, Nid da cymmeryd bara'r plant, a'i fwrw i'r cwn. Hithau a ddywedodd, Gwir yw, Arglwydd : canys y mae'r cwn yn bwyta o'r briwsion sy'n syrthio oddi ar fwrdd eu harglwyddi. Yna 'r atebodd yr Iesu, ac a ddywedodd wrthi, Ha wraig, mawr yw dy ffydd : bydded i ti fel yr wyt yn ewyllysio. A'i merch a iachawyd o'r awr honno allan.

away ; for she crieth after us. But he answered and said, I am not sent, but unto the lost sheep of the house of Israel. Then came she and worshipped him, saying, Lord, help me. But he answered and said, It is not meet to take the children's bread, and to cast it to dogs. And she said, Truth, Lord ; yet the dogs eat of the crumbs which fall from their master's table. Then Jesus answered and said unto her, O woman, great is thy faith : be it unto thee even as thou wilt. And her daughter was made whole from that very hour.

Y trydydd Sul yn y Garawys.

Y Colect.

NYNI a attolygwn i ti, Holl-alluog Dduw, edrych o honot ar ddeisyfiadau diffuant dy ufudd weision, ac estyn deheulaw dy Fawredd i fod yn ymwared i ni yn erbyn ein holl elynion ; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. Ephes. v. 1.

BYDDWCH gan hynny ddi-lynwŷr Duw, fel plant an-wyl ; a rhodiwch mewn cariad, megis y carodd Crist ninnau, ac a'i rhoddodd ei hun drosom ni, yn offrwm ac yn aberth i Dduw, o arogl peraid. Eithr godineb, a phob aflendid, neu gybydd-dra, na enwer chwaith yn eich plith, megis y gweddai i saint, na serth-edd, nac ymadrodd ffol, na choeg ddigrifwch, pethau nid ydynt weddus : eithr yn hytrach, rhoddi diolch. Canys yr ydych chwi yn gwybod hyn, am bob puttein-iwr, neu aflan, neu gybydd, yr hwn sy ddelw-addolwr, nad oes iddynt etifeddiaeth yn nheyrnas Crist a Duw. Na thwyllled

The third Sunday in Lent.

The Collect.

WE beseech thee, Almighty God, look upon the hearty desires of thy humble servants, and stretch forth the right hand of thy Majesty, to be our defence against all our enemies ; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. Ephes. v. 1.

BE ye therefore followers of God, as dear children ; and walk in love, as Christ also hath loved us, and hath given himself for us, an offering and a sacrifice to God for a sweet-smelling savour. But fornication, and all uncleanness, or covetousness, let it not be once named amongst you, as becometh saints ; neither filthiness, nor foolish-talking, nor jesting, which are not convenient ; but rather giving of thanks : for this ye know, that no whoremonger, nor unclean person, nor covetous man, who is an idolater, hath any inheritance in the kingdom of Christ, and

neb chwi â geiriau ofer: canys oblegid y pethau hyn y mae dig-ofaint Duw yn dyfod ar blant yr anufudd-dod. Na fyddwch gan hynny gyfrannogion â hwynt: canys yr oeddych chwi gynt yn dywyllwch, ond yr awrhon goleuni ydych yn yr Arglwydd. Rhodiwch fel plant y goleuni; (canys ffrwyth yr Ysryd sydd ym mhob daioni, a chyfiawnder, a gwirionedd) gan brofi beth sy gynmeradwy gan yr Arglwydd. Ac na fydded i chwi gyd-gyfeillach â gweithredoedd anffrwythlaw yn tywyllwch; eithr yn hytrach argyoeddwch hwynt: canys brwnt yw adrodd y pethau a wneir ganddynt hwy yn ddirgel. Eithr pob peth, wedi'r argyoedder, a eglurir gan y goleuni: canys beth bynnag sydd yn egluro, goleuni yw. O herwydd paham y mae efe yn dywedyd, Deffro di yr hwn wyt yn cysgu, a chyfod oddi wrth y meirw; a Christ a oleua i ti.

Yr Efengyl. St. Luc xi. 14.

YR oedd yr Iesu yn bwrw allan gythraul, a hwnnw oedd fud. A bu, wedi i'r cythraul fyned allan, i'r mudan lefaru: a'r bobloedd a ryfeddasant. Eithr rhai o honynt a ddywedasant, Trwy Beelzebub, pennaeth y cythreuliaid, y mae efe yn bwrw allan gythreuliaid. Ac eraill, gan ei demtio, a geisiasant ganddo arwydd o'r nef. Yntau, yn gwybod eu meddyliau hwynt, a ddywedodd wrthynt, Pob teyrnas wedi ymrannu yn ei herbyn ei hun, a anghyfyndedig; a thŷ yn erbyn tŷ, a syrth. Ac os Satan hefyd sy wedi ymrannu yn ei erbyn ei hun, pa fodd y saif ei deyrnas ef? gan eich bod yn dywedyd, mai trwy Beelzebub yr wyf fi yn bwrw allan gythreuliaid. Ac os trwy Beelzebub yr wyf fi yn bwrw allan

of God. Let no man deceive you with vain words: for because of these things cometh the wrath of God upon the children of disobedience. Be not ye therefore partakers with them: for ye were sometimes darkness, but now are ye light in the Lord: walk as children of light; (for the fruit of the Spirit is in all goodness, and righteousness, and truth;) proving what is acceptable unto the Lord. And have no fellowship with the unfruitful works of darkness, but rather reprove them: for it is a shame even to speak of those things which are done of them in secret. But all things that are reprobated are made manifest by the light: for whatsoever doth make manifest is light. Wherefore he saith, Awake, thou that sleepest, and arise from the dead, and Christ shall give thee light.

The Gospel. St. Luke xi. 14.

JESUS was casting out a devil, and it was dumb. And it came to pass, when the devil was gone out, the dumb spake; and the people wondered. But some of them said, He casteth out devils through Beelzebub, the chief of the devils. And others, tempting him, sought of him a sign from heaven. But he, knowing their thoughts, said unto them, Every kingdom divided against itself is brought to desolation; and a house divided against a house falleth. If Satan also be divided against himself, how shall his kingdom stand? because ye say, that I cast out devils through Beelzebub. And if I by Beelzebub cast out devils, by whom do your sons cast them out? there-

Y pedwerydd Sul yn y Garawys.

gythreuliaid, trwy bwy y mae eich plant chwi yn eu bwrw hwynt allan? am hynny y byddant hwy yn farnwyr arnoch chwi. Eithr os myfi trwy fys Duw ydwyf yn bwrw allan gythreuliaid, diammeu ddyfod teyrnas Dduw atoch chwi. Pan fyddo un cryf arfog yn cadw ei neuadd, y mae yr hyn sy ganddo mewn heddwch: ond pan ddél un cryfach nag ef arno, a'i orchfygu, efe a ddwg ymaith ei holl arfogaeth ef, yn yr hon yr oedd yn ymddiried, ac a ran ei anrhaith ef. Y neb nid yw gyd â mi, sydd yn fy erbyn: a'r neb nid yw yn casglu gyd â mi, sydd yn gwasgaru. Pan él yr yspryd aflan allan o ddyn, efe a rodia mewn lleoedd sychion, gan geisio gorphwysdra; a phryd na chaffo, efe a ddywed, Mi a ddychwelaf i'm tŷ o'r lle y daethum allan. A phan ddél, y mae yn ei gael wedi ei ysgubo a'i drefnu. Yna yr â ef ac y cymmer atto saith yspryd eraill, gwaeth nag ef ei hun; a hwy a ant i mewn, ac a arhosant yno: a diwedd y dyn hwnnw fydd gwaeth nâ'i ddechreuad. A bu fel yr oedd efe yn dywedyd hyn, rhyw wraig o'r dyrfa a gododd ei llef, ac a ddywedodd wrtho, Gwŷn fyd y groth a'th ddug di, a'r bronau a sugnaist. Ond efe a ddywedodd, Yn hytrach gwŷn fyd y rhai sydd yn gwrando gair Duw, ac yn ei gadw.

Y pedwerydd Sul yn y Garawys.

Y Collect.

CANIATTA, ni a attolygwn i ti, Holl-alluog Dduw, fod i ni y rhai yn gyfiawn a haeddasom gael ein poeni am ein drwg weithredoedd, trwy ddiddanwch dy ras di allu yn drugarog gael esmwythâd; trwy ein Harglwydd a'n Iachawdwr Iesu Grist. *Amen.*

fore shall they be your judges. But if I with the finger of God cast out devils, no doubt the kingdom of God is come upon you. When a strong man armed keepeth his palace, his goods are in peace; but when a stronger than he shall come upon him, and overcome him, he taketh from him all his armour wherein he trusted, and divideth his spoils. He that is not with me is against me: and he that gathereth not with me scattereth. When the unclean spirit is gone out of a man, he walketh through dry places, seeking rest; and finding none, he saith, I will return unto my house whence I came out. And when he cometh, he findeth it swept and garnished. Then goeth he and taketh to him seven other spirits more wicked than himself, and they enter in, and dwell there; and the last state of that man is worse than the first. And it came to pass, as he spake these things, a certain woman of the company lift up her voice, and said unto him, Blessed is the womb that bare thee, and the paps which thou hast sucked. But he said, Yea rather, blessed are they that hear the Word of God, and keep it.

The fourth Sunday in Lent.

The Collect.

GRANT, we beseech thee, Almighty God, that we, who for our evil deeds do worthily deserve to be punished, by the comfort of thy grace may mercifully be relieved; through our Lord and Saviour Jesus Christ. *Amen.*

Y pedwerydd Sul yn y Garamys.

Yr Epistol. Gal. iv. 21.

DYWEDWCH i mi, y rhai ydych yn chwennych bod dan y ddeddf, onid ydych chwi yn clywed y ddeddf? Canys y mae yn ysgrifenedig, fod i Abraham ddau fab; un o'r wasanaeth-ferch, ac un o'r wraig rydd. Eithr yr hwn oedd o'r wasanaeth-ferch, a aned yn ol y cnawd; a'r hwn oedd o'r wraig rydd, trwy'r addewid. Yr hyn bethau ydynt mewn alegori: canys y rhai hyn yw y ddau destament; un yn ddiau o fynydd Sina, yn cenhedlu i gaethiwed, yr hon yw Agar. Canys yr Agar yma yw mynydd Sina yn Arabia, ac y mae yn cyfatteb i'r Jerusalem sydd yn awr, ac y mae yn gaeth hi a'i phlant. Eithr y Jerusalem honno uchod, sy rydd, yr hon yw ein mam ni oll. Canys ysgrifenedig yw, Llawenhâ, di yr ammhlantadwy, yr hon nid wyt yn eppilio; tor allan a llefa, yr hon nid wyt yn esgor: canys i'r unig y mae llawer mwy o blant nag i'r hon y mae iddi wr. A ninnau, frodyr, megis yr oedd Isaac, ydym blant yr addewid. Eithr megis y pryd hwnnw, yr hwn a anwyd yn ol y cnawd, a erlidiai yr hwn a anwyd yn ol yr yspryd; felly yr awrhon hefyd. Ond beth y mae'r ysgrythyr yn ei ddywedyd? Bwrw allan y wasanaeth-ferch, a'i mab; canys ni chaiff mab y wasanaeth-ferch etifeddu gyd â mab y wraig rydd. Felly, frodyr, nid plant i'r wasanaeth-ferch ydym, ond i'r wraig rydd.

Yr Efengyl. St. Ioan vi. 1.

YR Iesu a aeth tros fôr Galilea, hwnnw yw môr Tiberias. A thyrfa fawr a'i canlynodd ef; canys hwy a welsent ei arwyddion y rhai a wnaethai efe ar y cleifion. A'r Iesu a aeth i fynu i'r mynydd, ac a eisteddodd

The Epistle. Gal. iv. 21.

TELL me, ye that desire to be under the law, do ye not hear the law? For it is written, that Abraham had two sons, the one by a bond-maid, the other by a free-woman. But he who was of the bond-woman was born after the flesh; but he of the free-woman was by promise. Which things are an allegory: for these are the two covenants; the one from the mount Sinai, which gendereth to bondage, which is Agar. For this Agar is mount Sinai in Arabia, and answereth to Jerusalem which now is, and is in bondage with her children. But Jerusalem which is above is free; which is the mother of us all. For it is written, Rejoice, thou barren that bearest not; break forth and cry, thou that travailest not: for the desolate hath many more children than she which hath an husband. Now we, brethren, as Isaac was, are the children of promise. But as then he that was born after the flesh persecuted him that was born after the Spirit; even so it is now. Nevertheless, what saith the Scripture? Cast out the bond-woman and her son; for the son of the bond-woman shall not be heir with the son of the free-woman. So then, brethren, we are not children of the bond-woman, but of the free.

The Gospel. St. John vi. 1.

JESUS went over the sea of Galilee, which is the sea of Tiberias. And a great multitude followed him, because they saw his miracles which he did on them that were diseased. And Jesus went up into a mountain.

Y pummed Sul yn y Garawys.

yno gyd â'i ddisgyblion. A'r pasg, gwyl yr Iuddewon, oedd yn agos. Yna'r Iesu a ddychafodd ei lygaid, ac a welodd fod tyrfa fawr yn dyfod atto; ac a ddywedodd wrth Phylip, O ba le y prynwn ni fara, fel y caffo y rhai hyn fwytta? (A hyn a ddywedodd efe i'w brofi ef: canys efe a wyddai beth yr oedd efe ar fedr ei wneuthur.) Phylip a'i hattebodd ef, Gwerth dau can ceiniog o fara nid yw ddigon iddynt hwy, fel y gallo pob un o honynt gymmeryd ychydig. Un o'i ddisgyblion a ddywedodd wrtho, Andreas, brawd Simon Petr, Y mae yma ryw fachgennyn, a chanddo bùm torth haidd, a dau bysgodyn; ond beth yw hynny rhwng cynnifer? A'r Iesu a ddywedodd, Perwch i'r dynion eistedd i lawr. Ac yr oedd glaswellt lawer yn y fan honno. Felly y gwŷr a eisteddasant i lawr, ynghylch pum mil o nifer. A'r Iesu a gymmerth y torthau, ac wedi iddo ddiolch, efe a'u rhanodd i'r disgyblion, a'r disgyblion i'r rhai oedd yn eistedd; felly hefyd o'r pysgod cymmaint ag a fynnasant. Ac wedi eu digoni hwynt, efe a ddywedodd wrth ei ddisgyblion, Cesglwch y briwfwyd gweddill, fel na choller dim. Am hynny hwy a'i casglasant, ac a lanwasant ddeuddeg basgedaid o'r briwfwyd, o'r pum torth haidd a weddillasai gan y rhai a fwyttasent. Yna y dynion, pan welsant yr arwydd a wnaethai'r Iesu, a ddywedasant, Hwn yn ddiau yw y Prophwyd oedd ar ddyfod i'r byd.

and there he sat with his disciples. And the Passover, a feast of the Jews, was nigh. When Jesus then lift up his eyes, and saw a great company come unto him, he saith unto Philip, Whence shall we buy bread, that these may eat? (And this he said to prove him; for he himself knew what he would do.) Philip answered him, Two hundred peny-worth of bread is not sufficient for them, that every one of them may take a little. One of his disciples, Andrew, Simon Peter's brother, saith unto him, There is a lad here, which hath five barley-loaves, and two small fishes: but what are they among so many? And Jesus said, Make the men sit down. Now there was much grass in the place. So the men sat down, in number about five thousand. And Jesus took the loaves, and when he had given thanks he distributed to the disciples, and the disciples to them that were set down; and likewise of the fishes as much as they would. When they were filled, he said unto his disciples, Gather up the fragments that remain, that nothing be lost. Therefore they gathered them together, and filled twelve baskets with the fragments of the five barley-loaves, which remained over and above unto them that had eaten. Then those men, when they had seen the miracle that Jesus did, said, This is of a truth that Prophet that should come into the world.

Y pummed Sul yn y Garawys.

Y Collect.

NI a attolygwn i ti, Hollalluog Dduw, edrych o honot yn drugarog ar dy bobl;

The fifth Sunday in Lent.

The Collect.

WE beseech thee, Almighty God, mercifully to look upon thy people; that by thy

Y pummed Sul yn y Garawys.

fel y bo iddynt, trwy dy fawr ddaioni, gael byth eu llywodraethu a'u cadw mewn enaid a chorph; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. Heb. ix. 11.

CRIST, wedi dyfod yn Arch-offeiriad y daionus bethau a fyddent, trwy dabernacl mwy a pherffeithiach, nid o waith llaw, hynny yw, nid o'r adeiladaeth yma, nid chwaith trwy waed geifr a lloi, eithr trwy ei waed ei hun, a aeth unwaith i mewn i'r cyssegr, gan gael i ni dragywyddol ryddhâd. Oblegid os ydyw gwaed teirw a geifr, a lludw anner wedi ei daenellu ar y rhai a halogwyd, yn sancteiddio i bureiddiad y cnawd; pa faint mwy y bydd i waed Crist, yr hwn trwy yr yspryd dragywyddol a'i hoffrymmodd ei hun yn ddifai i Dduw, buro eich cydwybod chwi oddi wrth weithredoedd meirwon i wasanaethu y Duw byw? Ac am hynny y mae efe yn Gyfyngwr y cyfammmod newydd, megis trwy fod marwolaeth yn ymwared oddi wrth y troseddau oedd dan y cyfammmod cyntaf, y cai y rhai a alwyd dderbyn addewid yr etifeddiaeth dragywyddol.

Yr Efengyl. St. Ioan viii. 46.

IESU a ddywedodd, Pwy o honoch a'm hargyoedda i o bechod? ac od wyf fi yn dywedyd y gwir, pahan nad ydych yn credu i mi? Y mae yr hwn sydd o Dduw, yn gwrando geiriau Duw: am hynny nid ydych chiwi yn eu gwrando, am nad ydych o Dduw. Yna'r atebodd yr Iuddewon, ac y dywedasant wrtho ef, Onid da yr ydym ni yn dywedyd, mai Samaritan wyt ti, a bod gennyt gythraul? Yr Iesu a atebodd, Nid oes gennyf gythraul; ond yr wyf fi yn anrhydeddu fy Nhad,

great goodness they may be governed and preserved evermore, both in body and soul; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. Heb. ix. 11.

CHRISt being come an High Priest of good things to come, by a greater and more perfect tabernacle, not made with hands; that is to say, not of this building; neither by the blood of goats and calves; but by his own blood he entered in once into the holy place, having obtained eternal redemption for us. For if the blood of bulls and of goats, and the ashes of an heifer sprinkling the unclean, sanctifieth to the purifying of the flesh; how much more shall the blood of Christ, who, through the eternal Spirit, offered himself without spot to God, purge your conscience from dead works to serve the living God? And for this cause he is the Mediator of the new testament, that by means of death, for the redemption of the transgressions that were under the first testament, they which are called might receive the promise of eternal inheritance.

The Gospel. St. John viii. 46.

JESUS said, Which of you convinceth me of sin? and if I say the truth, why do ye not believe me? He that is of God heareth God's words; ye therefore hear them not, because ye are not of God. Then answered the Jews, and said unto him, Say we not well, that thou art a Samaritan, and hast a devil? Jesus answered, I have not a devil; but I honour my Father, and ye do dishonour me. And I seek

Y Sul nesaf o flaen y Pasg.

ac yr ydych chwithau yn fy ni-anrhydeddu innau. Ac nid wyf fi yn ceisio fy ngogoniant fy hun; y mae a'i cais, ac a farn. Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Os ceidw neb fy ymadrodd i, ni wel efe farwolaeth yn dragywydd. Yna y dywedodd yr Iuddewon wrtho, Yr awr hon ygwyddom fod gennyt gythraul. Bu Abraham farw, a'r prophwydi; ac meddi di, Os ceidw neb fy ymadrodd i, nid archwaetha efe farwolaeth yn dragywydd. Ai mwy wyt ti nag Abraham ein tad ni, yr hwn a fu farw? a'r prophwydi a fuant feirw: pwy yr wyt ti yn dy wneuthur dy hun? Yr Iesu a atebodd, Os wyf fi yn fy ngogoneddu fy hun, fy ngogoniant i nid yw ddim: fy Nhad yw'r hwn sydd yn fy ngogoneddu i, yr hwn yr ydych chwi yn dywedyd mai eich Duw chwi yw. Ond nid adnabuoeh chwi ef; eithr myfi a'i hadwaen ef: ac os dywedaf nad adwaen ef, myfi a fyddaf debyg i chwi, yn gelwyddog: ond mi a'i hadwaen ef, ac yr wyf yn cadw ei ymadrodd ef. Gorfoledd oedd gan eich tad Abraham weled fy nydd i; ac efe a'i gwelodd hefyd, ac a lawenychodd. Yna y dywedodd yr Iuddewon wrtho, Nid wyt ti ddengnllwydd a deugain etto, ac a welaist ti Abraham? Yr Iesu a ddywedodd wrthynt, Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Cyn bod Abraham, yr wyf fi. Yna hwy a godasant gerrig i'w taflu atto ef. A'r Iesu a ymguddiodd, ac a aeth allan o'r deml.

Y Sul nesaf o flaen y Pasg.

Y Colect.

HOLL-gyfoethog a thragywyddol Dduw, yr hwn o'th garedigol serch ar ddyn, a ddanfonaist dy Fab ein Hiachawdwr Iesu Grist, i gymmeryd arno ein cnawd, ac i ddioddef

not mine own glory; there is one that seeketh and judgeth. Verily, verily, I say unto you, If a man keep my saying, he shall never see death. Then said the Jews unto him, Now we know that thou hast a devil: Abraham is dead, and the prophets; and thou sayest, If a man keep my saying, he shall never taste of death. Art thou greater than our father Abraham, which is dead? and the prophets are dead: whom makest thou thyself? Jesus answered, If I honour myself, my honour is nothing; it is my Father that honoureth me, of whom ye say, that he is your God: yet ye have not known him; but I know him: and if I should say, I know him not, I shall be a liar like unto you; but I know him, and keep his saying. Your father Abraham rejoiced to see my day, and he saw it, and was glad. Then said the Jews unto him, Thou art not yet fifty years old, and hast thou seen Abraham? Jesus said unto them, Verily, verily, I say unto you, before Abraham was, I am. Then took they up stones to cast at him: but Jesus hid himself, and went out of the temple.

The Sunday next before Easter.

The Colect.

ALMIGHTY and everlasting God, who, of thy tender love towards mankind, hast sent thy Son, our Saviour Jesus Christ, to take upon him our flesh, and to suffer death upon

Y Sul nesaf o flaen y Pasg.

angau ar y groes, fel y gallai pob rhyw ddyn ddilyn esampl ei fawr ostyngedd rwydd ef; Caniattâ o'th drugaredd fod i ni ganlyn esampl ei ddiodeffgarwch, a bod hefyd yn gyfrannogion o'i adgyfodiad; trwy yr unrhyw Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. Phil. ii. 5.

BYDDED ynoch y meddwl yma, yr hwn oedd hefyd yng Nghrist Iesu: yr hwn, ac efe yn ffurf Duw, ni thybiodd yn drais fod yn ogyfuwch â Duw: eithr efe a'i dibrisiodd ei hun, gan gymmeryd arno agwedd gwas, ac a wnaed mewn cyffelybiaeth dynion: a'i gael mewn dull fel dyn, efe a'i darostyngodd ei hun, gan fod yn ufudd hyd angau, i.e., angau'r groes. O herwydd pahan, Duw a'i tra-dyrchafodd yntau, ac a roddes iddo Enw, yr hwn sy goruwch pob enw: fel yn Enw'r Iesu y plygai pob glin o'r nefolion, a'r daearolion, a than-ddaearolion bethau; ac y cyffesai pob tafod fod Iesu Grist yn Arglwydd, er gogoniant Duw Dad.

Yr Efengyl. St. Matth. xxvii. 1.

A Phan ddaeth y bore, cydyngynghorodd yr holl arch-offeiriaid a henuriaid y bobl yn erbyn yr Iesu, fel y rhoddent ef i farwolaeth. Ac wedi iddynt ei rwymo, hwy a'i dygasant ef ymaith, ac a'i traddodasant ef i Pontius Pilat y rhaglaw. Yna pan welodd Judas, yr hwn a'i bradychodd ef, ddarfod ei gondemnio ef, bu edifar ganddo; ac a ddug drachefn y deg ar hugain arian i'r arch-offeiriaid a'r henuriaid, gan ddywedyd, Pechais, gan fradychu gwaed gwirion. Hwytthau a ddywedasant, Pa beth yw hynny i ni? edrych di. Ac wedi iddo dafu'r

the cross, that all mankind should follow the example of his great humility; Mercifully grant, that we may both follow the example of his patience, and also be made partakers of his resurrection; through the same Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. Phil. ii. 5.

LET this mind be in you, which was also in Christ Jesus: who, being in the form of God, thought it not robbery to be equal with God; but made himself of no reputation, and took upon him the form of a servant, and was made in the likeness of men: and being found in fashion as a man, he humbled himself, and became obedient unto death, even the death of the cross. Wherefore God also hath highly exalted him, and given him a Name which is above every name; that at the Name of Jesus every knee should bow, of things in heaven, and things in earth, and things under the earth; and that every tongue should confess that Jesus Christ is Lord, to the glory of God the Father.

The Gospel. St. Matth. xxvii. 1.

WHEN the morning was come, all the chief priests and elders of the people took counsel against Jesus, to put him to death. And when they had bound him, they led him away, and delivered him to Pontius Pilate the governour. Then Judas who had betrayed him, when he saw that he was condemned, repented himself, and brought again the thirty pieces of silver to the chief priests and elders, saying, I have sinned, in that I have betrayed the innocent blood. And they said, What is that to us?

arian yn y deml, efe a ymadawodd, ac a aeth ac a ymgrogodd. A'r arch-offeiriaid a gymmerasant yr arian, ac a ddywedasant, Nid cyfreithlawn i ni eu bwrw hwynt yn y drysorfa; canys gwerth gwaed ydyw. Ac wedi iddynt gyd-ymgyngori, hwy a brynasant â hwynt faes y crochenydd, yn gladdfa dieithriaid. Am hynny y galwyd y maes hwnnw, Maes y gwaed, hyd heddyw. (Yna y cyflawnwyd yr hyn a ddywedwyd trwy Jeremias y prophwyd, gan ddywedyd, A hwy a gymmerasant y deg ar hugain arian, pris y prisiedig, yr hwn a brynasant gan feibion Israel, ac a'u rhoisant hwy am faes y crochenydd, megis y gosododd yr Arglwydd i mi.) A'r Iesu a safodd ger bron y rhaglaw: a'r rhaglaw a ofynodd iddo, gan ddywedyd, Ai ti yw Brenhin yr Iuddewon? A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Yr wyt ti yn dywedyd. A phan gyhuddid ef gan yr arch-offeiriaid a'r henuriaid, nid atebodd efe ddim. Yna y dywedodd Pilat wrtho, Oni chlywi di faint o bethau y maent hwy yn eu tystiolaethu yn dy erbyn di? Ac nid atebodd efe iddo i un gair; fel y rhyfeddodd y rhaglaw yn fawr. Ac ar yr wyl honno yr arferai y rhaglaw ollwng yn rhŷdd i'r bobl un carcharor, yr hwn a fynnent. Ac yna yr oedd ganddynt garcharor hynod, a elwid Barabbas. Wedi iddynt gan hynny ymgasglu ynghŷd, Pilat a ddywedodd wrthynt, Pa un a fyynnwch i mi ei ollwng yn rhŷdd i chwi, Barabbas, ai yr Iesu, yr hwn a elwir Crist? canys efe a wyddai mai o gynfigen y traddodasant ef. Ac efe yn eistedd ar yr orseddfaingc, ei wraig a ddanfonodd atto, gan ddywedyd, Na

see thou to that. And he cast down the pieces of silver in the temple, and departed, and went and hanged himself. And the chief priests took the silver pieces, and said, It is not lawful for to put them into the treasury, because it is the price of blood. And they took counsel, and bought with them the potter's field, to bury strangers in. Wherefore that field was called, The field of blood, unto this day. (Then was fulfilled that which was spoken by Jeremy the prophet, saying, And they took the thirty pieces of silver, the price of him that was valued, whom they of the children of Israel did value, and gave them for the potter's field, as the Lord appointed me.) And Jesus stood before the governor; and the governor asked him, saying, Art thou the King of the Jews? And Jesus said unto him, Thou sayest. And when he was accused of the chief priests and elders, he answered nothing. Then saith Pilate unto him, Hearest thou not how many things they witness against thee? And he answered him to never a word, insomuch that the governor marvelled greatly. Now at that feast the governor was wont to release unto the people a prisoner, whom they would. And they had then a notable prisoner, called Barabbas. Therefore when they were gathered together, Pilate said unto them, Whom will ye that I release unto you? Barabbas, or Jesus which is called Christ? For he knew that for envy they had delivered him. When he was set down on the judgement-seat, his wife sent unto him, saying, Have thou nothing to

fydded i ti a wnelych â'r cyf-
iawn hwnnw: canys goddefais
lawer heddyw mewn breu-
ddwyd o'i achos ef. A'r arch-
offeiriaid a'r henuriaid a ber-
swadlasant y bobl, fel y gofynent
Barabbas, ac y difethent yr Iesu.
A'r rhaglaw a atebodd ac a
ddywedodd wrthynt, Pa un o'r
ddau a fyynnwch i mi ei ollwng
yn rhydd i chwi? Hwythau
a ddywedasant, Barabbas. Pi-
lat a ddywedodd wrthynt, Pa
beth gan hynny a wnaif i'r Iesu,
yr hwn a elwir Crist? Hwythau
oll a ddywedasant wrtho, Croes-
hoelier ef. A'r rhaglaw a
ddywedodd, Ond pa ddrwg
a wnaeth efe? Hwythau a
leasant yn fwy, gan ddywed-
yd, Croeshoelier ef. A Philat,
pan welodd nad oedd dim
yn tycio, ond yn hytrach bod
cynnwrf, a gymmerth ddwfr,
ac a olchodd ei ddwyllaw ger
bron y bobl, gan ddywedyd,
Dienog ydwyf fi oddi wrth
waed y cyfiawn hwn: edrych-
wch chwi. A'r holl bobl a at-
tebodd ac a ddywedodd, Bydded
ei waed ef arnom ni, ac ar ein
plant. Yna y gollyngodd efe Ba-
rabbas yn rhydd iddynt; ond
yr Iesu a fflangellodd efe, ac
a'i rhoddes i'w groeshoelio.
Yna milwyr y rhaglaw a gym-
merasant yr Iesu i'r dadleudy,
ac a gynnullasant atto yr holl
fyddin. A hwy a'i diosgasant
ef, ac a roisant am dano fantell
o ysgarlad. A chwedi iddynt
blethu coron o ddrain, hwy a'i
gosodasant ar ei ben ef, a chorsen
yn ei law ddehau: ac a blyg-
asant eu gliniau ger ei fron
ef, ac a'i gwatwarasant, gan
ddywedyd, Henffych well, Bren-
hin yr Iuddewon. A hwy a
boerasant arno, ac a gymmer-
asant y gorsen, ac a'i tarawsant
ar ei ben. Ac wedi iddynt ei

do with that just man: for I
have suffered many things this
day in a dream because of him.
But the chief priests and elders
persuaded the multitude that
they should ask Barabbas, and
destroy Jesus. The governour
answered and said unto them,
Whether of the twain will ye
that I release unto you? They
said, Barabbas. Pilate saith
unto them, What shall I do
then with Jesus, which is called
Christ? They all say unto him,
Let him be crucified. And the
governour said, Why, what evil
hath he done? But they cried
out the more, saying, Let him
be crucified. When Pilate saw
that he could prevail nothing,
but that rather a tumult was
made, he took water, and wash-
ed his hands before the multi-
tude, saying, I am innocent of
the blood of this just person:
see ye to it. Then answered all
the people, and said, His blood
be on us, and on our children.
Then released he Barabbas
unto them: and when he had
scourged Jesus he delivered him
to be crucified. Then the sol-
diers of the governour took Je-
sus into the common hall, and
gathered unto him the whole
band of soldiers. And they
stripped him, and put on him
a scarlet robe. And when they
had platted a crown of thorns
they put it upon his head, and
a reed in his right hand: and
they bowed the knee before
him, and mocked him, saying,
Hail, King of the Jews. And
they spit upon him, and took
the reed, and smote him on the
head. And after that they had
mocked him they took the robe
off from him, and put his own
raiment on him, and led him
away to crucify him. And as

watwar, hwy a'i dïosgasant ef o'r fantell, ac a'i gwisgasant â'i ddillad ei hun, ac a'i dygasant ef ymaith i'w groeshoelio. Ac fel yr oeddynt yn myned allan, hwy a gawsant ddyn o Cyrene, a'i enw Simon: hwn a gymmellasant i ddwyn ei groes ef. A phan ddaethiant i le a elwid Golgotha, yr hwn a elwir Lle'r benglog, hwy a roisant iddo i'w yfed finegr yn gymmysgedig â bustl. Ac wedi iddo ei brofi, ni fynnodd efe yfed. Ac wedi iddynt ei groeshoelio ef, hwy a rannasant ei ddillad, gan fwrw coelbren; er cyflawni y peth a ddywedwyd trwy'r prophwyd, Hwy a rannasant fy nillad yn eu plith, ac ar fy ngwisg y bwriasant goelbren. A chan eistedd, hwy a'i gwyliasant ef yno. A gosodasant hefyd uwch ei ben ef ei achos yn ysgrifenedig, HWN YW IESU BRENHIN YR IUDEWON. Yna y croeshoeliwyd gyd âg ef ddau leidr, un ar y llaw ddehau, ac un ar yr aswy. A'r rhai oedd yn myned heibio a'i cablasant ef, gan ysgwyd eu pennau, a dywedyd, Ti yr hwn a ddinystri'r deml, ac a'i hadeiledi mewn tridiau, gwared dy hun: os ti yw Mab Duw, disgyn oddi ar y groes. A'r un modd yr arch-offeiriaid hefyd, gan watwar, gyd â'r ysgrifenyddion a'r henuriaid, a ddywedasant, Efe a waredodd eraill, ei hunan ni's gall efe ei waredu: os Brenhin Israel yw, disgyned yr awrhon oddi ar y groes, ac ni a gredwn iddo. Ymddiriedodd yn Nuw; gwareded efe ef yr awrhon, os efe a'i myn ef: canys efe a ddywedodd, Mab Duw ydwyf. A'r un peth hefyd a edliwiodd y lladron iddo, y rhai a groeshoeliasid gyd âg ef. Ac o'r chweched awr y bu tywyllwch ar yr holl ddaear, hyd y nawfed

they came out they found a man of Cyrene, Simon by name; him they compelled to bear his cross. And when they were come unto a place called Golgotha, that is to say, a place of a scull, they gave him vinegar to drink mingled with gall: and when he had tasted thereof, he would not drink. And they crucified him, and parted his garments, casting lots: that it might be fulfilled, which was spoken by the prophet, They parted my garments among them, and upon my vesture did they cast lots. And sitting down they watched him there; and set up over his head his accusation written, **THIS IS JESUS THE KING OF THE JEWS**. Then were there two thieves crucified with him; one on the right hand, and another on the left. And they that passed by reviled him, wagging their heads, and saying, Thou that destroyest the temple, and buildest it in three days, save thyself: if thou be the Son of God, come down from the cross. Likewise also the chief priests mocking him, with the scribes and elders, said, He saved others, himself he cannot save: if he be the King of Israel, let him now come down from the cross, and we will believe him. He trusted in God; let him deliver him now, if he will have him: for he said, I am the Son of God. The thieves also, which were crucified with him, cast the same in his teeth. Now from the sixth hour there was darkness over all the land unto the ninth hour. And about the ninth hour Jesus cried with a loud voice, saying, *Eli, Eli, lama sabachthani?* that is to say, My God, my God, why hast

Dydd Llun o flaen y Pasg.

awr. Ac ynghylch y nawfed awr y llefodd yr Iesu â llef uchel, gan ddywedyd, *Eli, Eli, lama sabachthani?* hynny yw, Fy Nuw, fy Nuw, paham y'm gadewaist? A rhai o'r sawl oedd yn sefyll yno, pan glywsant, a ddywedasant, Y mae hwn yn galw am Elias. Ac yn y fan un o'honynt a redodd ac a gymmerth yspwng, ac a'i llanwodd o finegr, ac a'i rhoddos ar gorsen, ac a'i diododd ef. A'r lleill a ddywedasant, Paid; edrychwn a ddaw Elias i'w waredu ef. A'r Iesu, wedi llefain drachefn â llef uchel, a ymadawodd â'r yspryd. Ac wele, llen y deml a rwygwyd yn ddau, oddi fynu hyd i waered, a'r ddaear a grynodd, a'r meini a holltwyd; a'r beddau a agorwyd, a llawer o gyrph y saint a hunasent a gyfodasant, ac a ddaethant allan o'r beddau, ar ol ei gyfodiad ef, ac a aethant i mewn i'r ddinas sanctaidd, ac a ymddangosasant i lawer. Ond y canwriad, a'r rhai oedd gyd âg ef yn gwylied yr Iesu, wedi gweled y ddaear-gryn, a'r pethau a wnaethid, a ofnasant yn fawr, gan ddywedyd, Yn wir Mab Duw ydoedd hwn.

Dydd Llun o flaen y Pasg.

Yn lle yr Epistol. Esay lxiii. 1.

PWY yw hwn yn dyfod o Edom, yn goch ei ddillad o Bozrah? hwn sydd hardd yn ei wisg, yn yndaith yn amllder ei rym? Myfi, yr hwn a lefaraf mewn cyfiawnder, ac wyf gadarn i iachâu. Paham yr ydwyf yn goch dy ddillad, a'th wisgoedd fel yr hwn a sathrai mewn gwin-wrŷf? Sethrais y gwin-wrŷf fy hunan, ac o'r bobl nid oedd un gyd â mi: canys mi a'u sathraf hwynt yn fy nig, ac a'u mathraf

thou forsaken me? Some of them that stood there, when they heard that, said, This man calleth for Elias. And straightway one of them ran, and took a sponge, and filled it with vinegar, and put it on a reed, and gave him to drink. The rest said, Let be, let us see whether Elias will come to save him. Jesus, when he had cried again with a loud voice, yielded up the ghost. And behold, the vail of the temple was rent in twain from the top to the bottom, and the earth did quake, and the rocks rent, and the graves were opened, and many bodies of saints which slept arose, and came out of the graves after his resurrection, and went into the holy city, and appeared unto many. Now when the centurion, and they that were with him, watching Jesus, saw the earthquake, and those things that were done, they feared greatly, saying, Truly this was the Son of God.

Monday before Easter.

For the Epistle. Isai. lxiii. 1.

WHO is this that cometh from Edom, with dyed garments from Bozrah? this that is glorious in his apparel, travelling in the greatness of his strength? I that speak in righteousness, mighty to save. Wherefore art thou red in thine apparel, and thy garments like him that treadeth in the wine-fat? I have trodden the wine-press alone, and of the people there was none with me: for I will tread them in mine

Dydd Llun o flaen y Pasg.

hwynt yn fy llioiowgrwydd; a'u gwaed hwynt a daenellir ar fy nillad, a'm holl wisgoedd a lychwinaf. Canys dydd dial sydd yn fy nghalon, a blwyddyn fy ngwaredigion a ddaeth. Edrychais hefyd, ac nid oedd gyn-northwywr; rhyfeddais hefyd am nad oedd gynhaliwr: yna fy mraich fy hun a'm hachubodd, a'm llioiowgrwydd a'm cynhaliodd; ac mi a sathraf y bobl yn fy nig, ac a'u meddwaf hwynt yn fy llioiowgrwydd, a'u cadernid a ddisgynaf i'r llawr. Cofiaf drugareddau yr Arglwydd, a moliant Duw, yn ol yr hyn oll a roddodd Duw i ni, ac amllder ei ddaioni i dŷ Israel, yr hyn a roddodd efe iddynt, yn ol ei dosturiaethau, ac yn ol amllder ei drugareddau. Canys efe a ddywedodd, Dïau fy mhobl ydynt hwy, meibion ni ddywedant gelwydd: felly efe a aeth yn lachawdwr iddynt. Yn eu holl gystudd hwynt efe a gystuddiwyd, ac angel ei gyd-ddrychioldeb a'u hachubodd hwynt: yn ei gariad, ac yn ei drugaredd y gwaredodd efe hwynt; efe a'u dygodd hwynt, ac a'u harweiniodd yr holl ddyddiau gynt. Hwythau oeddynt wrthryfelgar, ac a ofidiasant ei Yspryd Sanctaidd ef: am hynny y trodd efe yn elyn iddynt, ac yr ymladdodd yn eu herbyn. Yna y cofiodd efe 'r dyddiau gynt, Moses a'i bobl, gan ddywedyd, Mae'r hwn a'u dygodd hwynt i fynu o'r môr, gyd â bugail ei braidd? mae'r hwn a osododd ei Yspryd Sanctaidd o'i fewn ef? yr hwn a'u tywysodd hwynt â dheulaw Moses, ac â'i ogoneddus fraich, gan hollti'r dyfroedd o'u blaen hwynt, i wneuthur iddo ei hun Enw tragywyddol? yr hwn a'u harweiniodd hwynt trwy y dyfn-derau, fel march yn yr anial-

anger, and trample them in my fury, and their blood shall be sprinkled upon my garments, and I will stain all my raiment. For the day of vengeance is in mine heart, and the year of my redeemed is come. And I looked, and there was none to help; and I wondered that there was none to uphold: therefore mine own arm brought salvation unto me, and my fury it upheld me. And I will tread down the people in mine anger, and make them drunk in my fury, and I will bring down their strength to the earth. I will mention the loving-kindnesses of the Lord, and the praises of the Lord, according to all that the Lord hath bestowed on us, and the great goodness towards the house of Israel, which he hath bestowed on them, according to his mercies, and according to the multitude of his loving-kindnesses. For he said, Surely they are my people, children that will not lie: so he was their Saviour. In all their affliction he was afflicted, and the angel of his presence saved them: in his love, and in his pity, he redeemed them, and he bare them, and carried them all the days of old. But they rebelled, and vexed his Holy Spirit; therefore he was turned to be their enemy, and he fought against them. Then he remembered the days of old, Moses and his people, saying, Where is he that brought them up out of the sea with the shepherd of his flock? where is he that put his Holy Spirit within him? that led them by the right hand of Moses, with his glorious arm, dividing the water before them, to make himself an everlasting Name? that led them through the deep as an horse in the wilderness, that they should not stumble? As a beast

Dydd Llun o flaen y Pasg.

wch, fel na thramgwyddyt? Fel y disgyn anifail i'r dyffryn, y gwna Yspryd yr Arglwydd iddo orphwys: felly y tywysaist dy bobl, i wneuthur it' Enw gogoneddus. Edrych o'r nef-oedd, a gwel o annedd dy sanct-eiddrwydd, a'th ogoniant: mae dy zêl a'th gadernid, llïosowgrwydd dy dosturiaethau, a'th drugareddau tu ag attaf fi? a ymattaliasant? Canys ti yw ein Tad ni, er nad edwyn Abraham ni, ac na'n cydnebydd Israel: ti, Arglwydd, yw ein Tad ni, ein gwaredydd; dy Enw sydd erioed. Paham, Arglwydd, y gwnaethost i ni gyfeilliorni allan o'th ffyrdd? ac y caledaist ein calonnau oddi wrth dy ofn? Dychwel, er mwyn dy weision, llwythau dy etifeddiaeth. Dros ychydig ennyd y meddiannodd dy bobl sanctaidd: ein gwrthwynebwyr a fathrasant dy gyssegr di. Nyni ydym eiddot ti; erioed ni buost yn arglwyddiaethu arnynt hwy, ac ni elwid dy Enw arnynt.

Yr Efengyl. St. Marc xiv. 1.

AC wedi deuddydd yr oedd y Pasg, gwyl y bara croyw: a'r arch-offeiriaid a'r ysgrifenyddion a geisiasant pa fodd y dalient ef trwy dwyll, ac y lladdent ef. Eithr dywedasant, Nid ar yr wyl, rhag bod cynnwrf ym mhlith y bobl. A phan oedd efe yn Bethania, yn nhŷ Simon y gwahan-glwyfus, ac efe yn eistedd i fwytta, daeth gwraig a chanddi flwch o ennaint o nard gwlyb gwerthfawr; a hi a dorrodd y blwch, ac a'i tywalltodd ar ei ben ef. Ac yr oedd rhai yn anfoddlon ynddynt eu hunain, ac yn dywedyd, I ba beth y gwnaethpwyd y golled hon o'r ennaint? oblegid fe allasid gwerthu hwn uwch law tri chan ceiniog, a'u

goeth down into the valley, the Spirit of the Lord caused him to rest: so didst thou lead thy people, to make thyself a glorious Name. Look down from heaven, and behold from the habitation of thy holiness, and of thy glory: where is thy zeal, and thy strength, the sounding of thy bowels, and of thy mercies towards me? Are they restrained? Doubtless thou art our Father, though Abraham be ignorant of us, and Israel acknowledge us not: Thou, O Lord, art our Father, our Redeemer, thy Name is from everlasting. O Lord, why hast thou made us to err from thy ways? and hardened our hearts from thy fear? Return for thy servants' sake, the tribes of thine inheritance. The people of thy holiness have possessed it but a little while: our adversaries have trodden down thy sanctuary. We are thine: thou never barest rule over them; they were not called by thy Name.

The Gospel. St. Mark xiv. 1.

AFTER two days was the feast of the Passover, and of unleavened bread: and the chief priests and the scribes sought how they might take him by craft, and put him to death. But they said, Not on the feast-day, lest there be an uproar of the people. And being in Bethany, in the house of Simon the leper, as he sat at meat, there came a woman having an alabaster box of ointment of spikenard, very precious; and she brake the box, and poured it on his head. And there were some that had indignation within themselves, and said, Why was this waste of the ointment made? for it might

Dydd Llun o flaen y Pasg.

rhoddi i'r tlodion: a hwy a ffrom-masant yn ei herbyn hi. A'r Iesu a ddywedodd, Gadêwch iddi; paham y gwnewch flinder iddi? hi a wnaeth weithred dda arnaf fi. Canys bob amser y cewch y tlodion gyd â chwi, a phan fynnoch y gellwch wneuthurda iddynt hwy: ond myfi ni chewch bob amser. Hyn a allodd hon, hi a'i gwnaeth; hi a achubodd y blaen i enneinio fy nghorph erbyn y claddedig-aeth. Yn wir meddaf i chwi, Pa le bynnag y pregether yr efengyl hon yn yr holl fyd, yr hyn a wnaeth hon hefyd, a adroddir er coffa am dani. A Judas Iscariot, un o'r deuddeg, a aeth ymaith at yr arch-offeiriaid, i'w fradychu ef iddynt. A phan glywsant, fe fu lawen ganddynt, ac a addawsant roi arian iddo. Yntau a geisiodd pa fodd y gallai yn gymmwys ei fradychu ef. A'r dydd cyntaf o wyl y bara croyw, pan aberthent y pasg, dywedodd ei ddisgyblion wrtho, I ba le yr wyt ti yn ewyllysio i ni fyned i barottôi i ti, i fwytta'r pasg? Ac efe a anfonodd ddau o'i ddisgyblion, ac a ddywedodd wrthynt, Ewch i'r ddinas, a chyferfydd â chwi ddyn yn dwyn ystenaïd o ddwfr: dilyn-wch ef. A pha le bynnag yr el i mewn, dywedwch wrth wr y tŷ, fod yr Athraw yn dywedyd, Pa le y mae'r lletty, lle y gallwyf, mi a'm disgyblion, fwytta'r pasg? Ac efe a ddengys i chwi oruwchystafell fawr wedi ei thaenu yn barod: yno parottôwch i ni. A'i ddisgyblion a aethant, ac a ddaethant i'r ddinas, ac a gawsant megis y dywedasai efe wrthynt; ac a barottoisant y pasg. A phan aeth hi yn hwyr, efe a ddaeth gyd â'r deuddeg. Ac fel yr oeddynt yn eistedd, ac yn bwytta, yr Iesu a ddywedodd, Yn wir meddaf i chwi, Un o honoch, yr hwn sydd yn bwytta gyd â myfi, a'm brad-

have been sold for more than three hundred pence, and have been given to the poor: and they murmured against her. And Jesus said, Let her alone; why trouble ye her? she hath wrought a good work on me: for ye have the poor with you always, and whensoever ye will ye may do them good; but me ye have not always. She hath done what she could; she is come aforehand to anoint my body to the burying. Verily I say unto you, Wheresoever this Gospel shall be preached throughout the whole world, this also that she hath done shall be spoken of for a memorial of her. And Judas Iscariot, one of the twelve, went unto the chief priests to betray him unto them. And when they heard it they were glad, and promised to give him money. And he sought how he might conveniently betray him. And the first day of unleavened bread, when they killed the passover, his disciples said unto him, Where wilt thou that we go and prepare, that thou mayest eat the passover? And he sendeth forth two of his disciples, and saith unto them, Go ye into the city, and there shall meet you a man bearing a pitcher of water; follow him: And wheresoever he shall go in, say ye to the good-man of the house, The Master saith, Where is the guest-chamber, where I shall eat the passover with my disciples? And he will shew you a large upper-room furnished, and prepared: there make ready for us. And his disciples went forth, and came into the city, and found as he had said unto them: and they made ready the passover. And in the

ycha i. Hwytbau a ddechreuasant dristâu, a dywedyd wrtho bob yn un ac un, Ai myfi? ac arall, Ai myfi? Ac efe a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Un o'r deuddeg, yr hwn sydd yn gwlychu gyd â mi yn y ddysgl, yw efe. Mab y dyn yn wir sydd yn myned ymaith, fel y mae yn ysgrifenedig am dano: ond gwaer dyn hwnnw trwy'r hwn y bradychir Mab y dyn; da fuasai i'r dyn hwnnw pe na's ganesid. Ac fel yr oeddynt yn bwytta, yr Iesu a gymmerodd fara, ac a'i bendithiodd, ac a'i torrodd, ac a'i rhoddos iddynt, ac a ddywedodd, Cymmerwch, bwyttêwch: hwn yw fy nghorph. Ac wedi iddo gymmeryd y cwpan, a rhoi diolch, efe a'i rhoddos iddynt: a hwynt oll a yfasant o hono. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Hwn yw fy ngwaed i o'r testament newydd, yr hwn a dywelltir dros lawer. Yn wir yr wyf yn dywedyd wrthynt, nad yfâf mwy o ffrwyth y winwŷdden, hyd y dydd hwnnw pan yfwyf ef yn newydd yn nheyrnas Dduw. Ac wedi iddynt ganu mawl, hwy a aethant allan i fynydd yr Olewŷdd. A dywedodd yr Iesu wrthynt, Chwi a rwystir oll o'm plegid i y nos hon: canys ysgrifenedig yw, Tarawaf y bugail, a'r defaid a wasgerir. Eithr wedi i mi adgyfodi, mi a âf o'ch blaen chwi i Galilea. Ond Petr a ddywedodd wrtho, Pe byddai bawb wedi eu rhwystro, etto ni byddaf fi. A dywedodd yr Iesu wrtho, Yn wir yr ydwyf yn dywedyd i ti, Heddyw, o fewn y nos hon, cyn canu o'r ceiliog ddwywaith, y gwêdi fi deirgwaith. Ond efe a ddywedodd yn helaethach o lawer, Pe gorfyddai i mi farw gyd â thi, ni' th wadaf ddim. A'r un modd y dywedasant oll. A hwy a ddaethant i le yr oedd ei enw Geth-

evening he cometh with the twelve. And as they sat, and did eat, Jesus said, Verily I say unto you, One of you which eateth with me shall betray me. And they began to be sorrowful, and to say unto him one by one, Is it I? and another said, Is it I? And he answered and said unto them, It is one of the twelve that dippeth with me in the dish. The Son of Man indeed goeth, as it is written of him: but wo to that man by whom the Son of Man is betrayed: good were it for that man if he had never been born. And as they did eat, Jesus took bread, and blessed, and brake it, and gave to them, and said, Take, eat: this is my body. And he took the cup, and when he had given thanks he gave it to them: and they all drank of it. And he said unto them, This is my blood of the new testament, which is shed for many. Verily I say unto you, I will drink no more of the fruit of the vine, until that day that I drink it new in the Kingdom of God. And when they had sung an hymn they went out into the mount of Olives. And Jesus saith unto them, All ye shall be offended because of me this night: for it is written, I will smite the shepherd, and the sheep shall be scattered. But, after that I am risen, I will go before you into Galilee. But Peter said unto him, Although all shall be offended, yet will not I. And Jesus saith unto him, Verily I say unto thee, That this day, even in this night, before the cock crow twice, thou shalt deny me thrice. But he spake the more vehemently, If I should die

Dydd Llun o flaen y Pasg.

semane. Ac efe a ddywedodd wrth ei ddisgyblion, Eisteddych yma, tra fyddwyf yn gweddïo. Ac efe a gymmerth gyd âg ef Petr, ac Iago, ac Ioan, ac a ddechreuodd ymofidio a thristâu yn ddirfawr; ac efe a ddywedodd wrthynt, Ymae fy enaid yn athrist hyd angau: arhoswch yma, a gwyliwch. Ac efe a aeth ychydig ym mlaen, ac a syrthiodd ar y ddaear, ac a weddiodd, o bai bosibl, ar fyned yr awr honno oddi wrtho. Ac efe a ddywedodd, Abba, Dad, pob peth sy bosibl i ti, tro heibio y cwppan hwn oddi wrthyf: eithr nid y peth yr ydwyf fi yn ei ewyllysio, ond y peth yr ydwyt ti. Ac efe a ddaeth, ac a'u cafodd hwy yn cysgu; ac a ddywedodd wrth Petr, Simon, ai cysgu yr wyt ti? oni allit wyllo un awr? Gwyliwch a gweddiwch, rhag eich myned i brofedigaeth: yr yspryd yn ddïau sy barod, ond y cnawd sydd wan. Ac wedi iddo fyned ymaith drachefn, efe a weddiodd, gan ddywedyd yr un ymadrodd. Ac wedi iddo ddychwelyd, efe a'u cafodd hwynt drachefn yn cysgu, (canys yr oedd eu llygaid hwynt wedi trymhâu) ac ni wyddent beth a attebent iddo. Ac efe a ddaeth y drydedd waith, ac a ddywedodd wrthynt, Cysgwch weithian, a gorphwyswch: digon yw, daeth yr awr; wele, yr ydys yn bradychu Mab y dyn i ddwyllaw pechaduriaid. Cyfodwch, awn; wele, ymae yr hwn sydd yn fy mradychu yn agos. Ac yn y man, ac efe etto yn llefaru, daeth Judas, un o'r deuddeg, a chyd ag ef dyrfa fawr â chleddyfau a ffyn, oddi wrth yr arch-offeiriaid, a'r ysgrifenyddion, a'r henuriaid. A'r hwn a'i bradychodd ef a roddasai arwydd iddynt, gan ddywedyd, Pwy bynnag a gusanwyf, hwnnw yw; deliwch ef, a dyg-

with thee, I will not deny thee in any wise. Likewise also said they all. And they came to a place which was named Geth-semane: and he saith to his disciples, Sit ye here, while I shall pray. And he taketh with him Peter, and James, and John, and began to be sore amazed, and to be very heavy, and saith unto them, My soul is exceeding sorrowful unto death; tarry ye here, and watch. And he went forward a little, and fell on the ground, and prayed, that, if it were possible, the hour might pass from him. And he said, Abba, Father, all things are possible unto thee; take away this cup from me; nevertheless, not what I will, but what thou wilt. And he cometh and findeth them sleeping, and saith unto Peter, Simon, sleepest thou? couldest not thou watch one hour? Watch ye and pray, lest ye enter into temptation: the spirit truly is ready, but the flesh is weak. And again he went away, and prayed, and spake the same words. And when he returned he found them asleep again, (for their eyes were heavy,) neither wist they what to answer him. And he cometh the third time, and saith unto them, Sleep on now, and take your rest: it is enough, the hour is come; behold, the Son of Man is betrayed into the hands of sinners. Rise up, let us go; lo, he that betrayeth me is at hand, And immediately, while he yet spake, cometh Judas, one of the twelve, and with him a great multitude with swords and staves, from the chief priests, and the scribes, and the elders. And he that betrayed him had given them a token, saying, Whomso-

wch ymaith yn sicr. A phan ddaeth, yn ebrwydd efe a aeth atto, ac a ddywedodd, Rabbi, Rabbi; ac a'i cusanodd ef. A hwythau a roisant eu dwylaw arno, ac a'i daliasant ef. A rhyw un o'r rhai oedd yn sefyll ger llaw, a dynnodd ei gleddyf, ac a darawodd was yr arch-offeiriad, ac a dorrodd ymaith ei glust ef. A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Ai megis at leidr y daethoch allan, â chleddyfau ac â ffyn, i'm dala i? Yr oeddwn i beunydd gyd â chwi yn athrawiaethu yn y deml, ac ni'm daliasoch: ond rhaid yw cyflawni'r ysgrythyrau. A hwynt oll a'i gadawsant ef, ac a ffoisant. A rhyw wr ieuangc oedd yn ei ddi-lyn ef, wedi ymwisgo â lliain main ar ei gorph noeth; a'r gwŷr ieuangc a'i daliasant ef: a hwn a adawodd y lliain, ac a ffodd oddi wrthynt yn noeth. A hwy a ddygasant yr Iesu at yr arch-offeiriad: a'r holl arch-offeiriad, a'r henuriaid, a'r ysgrifenyddion, a ymgasglasant gyd âg ef. A Phetr a'i canlynodd ef o hirbell, hyd yn llys yr arch-offeiriad: ac yr oedd efe yn eistedd gyd â'r gwasanaethwŷr, ac yn ymdwymno wrth y tân. A'r arch-offeiriad, a'r holl gynghor, a geisiasant dystiolaeth yn erbyn yr Iesu, i'w roi ef i farwolaeth; ac ni chawsant. Canys llawer a ddygasant gau dystiolaeth yn ei erbyn ef, eithr nid oedd eu tystiolaethau hwy yn gysson. A rhai a gyfodasant, ac a ddygasant gam-dystiolaeth yn ei erbyn ef, gan ddywedyd, Ni a'i clywsom ef yn dywedyd, Mi a ddinystriaf y deml hon o waith dwylaw, ac mewn tridiau yr adeiladaf arall heb fod o waith llaw. Ac etto nid oedd eu tystiolaeth hwy felly yn gysson. A chyfododd yr arch-offeiriad yn y canol, ac a ofynnodd i'r Iesu gan

ever I shall kiss, that same is he; take him, and lead him away safely. And as soon as he was come he goeth straightway to him, and saith, Master, master; and kissed him. And they laid their hands on him, and took him. And one of them that stood by drew a sword, and smote a servant of the high priest, and cut off his ear. And Jesus answered, and said unto them, Are ye come out as against a thief, with swords and with staves, to take me? I was daily with you in the temple teaching, and ye took me not: but the Scriptures must be fulfilled. And they all forsook him, and fled. And there followed him a certain young man, having a linen cloth cast about his naked body; and the young men laid hold on him: and he left the linen cloth, and fled from them naked. And they led Jesus away to the high priest: and with him were assembled all the chief priests, and the elders, and the scribes. And Peter followed him afar off, even into the palace of the high priest; and he sat with the servants, and warmed himself at the fire. And the chief priests and all the council sought for witness against Jesus to put him to death; and found none. For many bare false witness against him, but their witness agreed not together. And there arose certain, and bare false witness against him, saying, We heard him say, I will destroy this temple that is made with hands, and within three days I will build another made without hands. But neither so did their witness agree together. And the high priest stood up in the midst, and asked Jesus, saying, Answerest

Dydd Llun o flaen y Pasg.

ddywedyd, Oni attebi di ddim? beth y mae y rhai hyn yn ei dystiolaethu yn dy erbyn? Ac efe a dawodd, ac nid atebodd ddim. Drachefn yr arch-offeiriad a ofynodd iddo, ac a ddywedodd wrtho, Ai tydi yw Crist, Mab y Bendigedig? A'r Iesu a ddywedodd, Myfi yw: a chwi a gewch weled Mab y dyn yn eistedd ar ddeheu law y gallu, ac yn dyfod ynghymymlau y nef. Yna'r arch-offeiriad, gan rwygo ei ddillad, a ddywedodd, Pa raid i ni mwyrth dystion? chwi a glywsoch y gablodd: beth dybygwch chwi? A hwynt oll a'i condemniasant ef, ei fod yn euog o farwolaeth. A dechreuodd rhai boeri arno, a chuddio ei wyneb, a'i gernodio, a dywedyd wrtho, Prophwyda. A'r gweinidogion a'i tarawsant ef â chledrau eu dwylaw. Ac fel yr oedd Petr yn y llys i waered, daeth un o forwynion yr arch-offeiriad; a phan ganfu hi Petr yn ymdwymo, hi a edrychodd arno, ac a ddywedodd, Tithau hefyd oedd it gyd â'r Iesu o Nazareth. Ac efe a wadodd, gan ddywedyd, Nid adwaen i, ac ni wn i beth yr wyt yn ei ddywedyd. Ac efe a aeth allan i'r porth; a'r ceiliog a ganodd. A phan welodd y llanges ef drachefn, hi a ddechreuodd ddywedyd wrth y rhai oedd yn sefyll yno, Y mae hwn yn un o honynt. Ac efe a wadodd drachefn. Ac ychydig wedi, y rhai oedd yn sefyll ger llaw a ddywedasant wrth Petr drachefn, Yn wir yr wyt ti yn un o honynt: canys Galilead wyt, a'th leferydd sy debyg. Ond efe a ddechreuodd regu a thyngu, Nid adwaen i y dyn yma yr ydych chi yn dywedyd am dano. A'r ceiliog a ganodd yr ail waith. A Phetr a gofiodd y gair a ddywedasai'r Iesu wrtho, Cyn canu o'r ceiliog ddwywaith, ti am

thou nothing? what is it which these witness against thee? But he held his peace, and answered nothing. Again the high priest asked him, and said unto him, Art thou the Christ, the Son of the Blessed? And Jesus said, I am; and ye shall see the Son of Man sitting on the right hand of power, and coming in the clouds of heaven. Then the high priest rent his clothes, and saith, What need we any further witnesses? ye have heard the blasphemy: what think ye? And they all condemned him to be guilty of death. And some began to spit on him, and to cover his face, and to buffet him, and to say unto him, Prophecy: and the servants did strike him with the palms of their hands. And as Peter was beneath in the palace there cometh one of the maids of the high priest; and when she saw Peter warming himself she looked upon him, and said, And thou also wast with Jesus of Nazareth. But he denied, saying, I know not, neither understand I what thou sayest. And he went out into the porch; and the cock crew. And a maid saw him again, and began to say to them that stood by, This is one of them. And he denied it again. And a little after, they that stood by said again to Peter, Surely thou art one of them; for thou art a Galilean, and thy speech agreeth thereto. But he began to curse and to swear, saying, I know not this man of whom ye speak. And the second time the cock crew. And Peter called to mind the word that Jesus said unto him, Before the cock crow twice, thou shalt deny me thrice.

Dydd Mawrth o flaen y Pasg.

gwêdi deirgwaith. A chan ystyried hynny, efe a wylodd.

Dydd Mawrth o flaen y Pasg.

In the yr Epistol. Esai 1. 5.

YR Arglwydd Dduw a agorodd fy nghlust, a minnau ni wrthwynebais, ac ni chiliais yn fy ol. Fy nghorph a roddais i'r curwâr, a'm cernau i'r rhai a dynnai'r blew: ni chuddiais fy wyneb oddi wrth waradwydd a phoeredd. O herwydd yr Arglwydd Dduw a'm cymmorth, am hynny ni'm cywilyddir; am hynny gosodais fy wyneb fel callestr, a gwn na'm cywilyddir. Agos yw'r hwn a'm cyfiawnhâ: pwy a ymryson â mi? safwn ynghyd; pwy yw fy ngwrthwynebwr? nesâed at-taf. Wele'r Arglwydd Dduw a'm cynnorthwya; pwy yw'r hwn a'm bwrw yn euog? Wele, hwynt oll a heneiddiant fel dilledyn; y gwyfyn a'u hysa hwynt. Pwy yn eich mysg sydd yn ofni'r Arglwydd, yn gwrando ar lais ei was ef, yn rhodio mewn tywyllwch, ac heb lewyrch iddo? gobeithied yn Enw'r Arglwydd, ac ymddiried yn ei Dduw. Wele, chwi oll y rhai ydych yn cynneu tân, ac yn eich amgylchu eich hunain â gwreichion; rhodiwch wrth lewyrch eich tân, ac wrth y gwreichion a gynneuasoch. O'm llaw i y bydd hyn i chwi; mewn gofid y gorweddwch.

Yr Efengyl. St. Marc xv. 1.

AC yn y fan y bore, yr ymgynghorodd yr arch-offeiriaid gyd â'r henuriaid, a'r ysgrifenyddion, a'r holl gynghor; ac wedi iddynt rwymo'r Iesu, hwy a'i dygasant ef ymaith, ac a'i traddodasant at Pilat. A gofynodd Pilat iddo, Ai ti yw Brenhin yr Iuddewon? Yntau a atebodd ac a ddywedodd

And when he thought thereon, he wept.

Tuesday before Easter.

For the Epistle. Isai. 1. 5.

THE Lord God hath opened mine ear, and I was not rebellious, neither turned away back. I gave my back to the smiters, and my cheeks to them that plucked off the hair: I hid not my face from shame and spitting. For the Lord God will help me, therefore shall I not be confounded: therefore have I set my face like a flint, and I know that I shall not be ashamed. He is near that justifieth me; who will contend with me? Let us stand together; who is mine adversary? let him come near to me. Behold, the Lord God will help me; who is he that shall condemn me? Lo, they all shall wax old as a garment: the moth shall eat them up. Who is among you that feareth the Lord, that obeyeth the voice of his servant, that walketh in darkness, and hath no light? let him trust in the Name of the Lord, and stay upon his God. Behold, all ye that kindle a fire, that compass yourselves about with sparks; walk in the light of your fire, and in the sparks that ye have kindled. This shall ye have of mine hand, ye shall lie down in sorrow.

The Gospel. St. Mark xv. 1.

AND straightway in the morning the chief priests held a consultation with the elders, and scribes, and the whole council, and bound Jesus, and carried him away, and delivered him to Pilate. And Pilate asked him, Art thou the King of the Jews? And he answering said

wrtho, Yr wyt ti yn dywedyd. A'r arch-offeiriaid a'i cyhuddasant ef o lawer o bethau; eithr nid attebodd efe ddim. A Philat drachefn a ofynodd iddo, gan ddywedyd, Onid attebi di ddim? wele faint o bethau y maent yn eu tystiolaethu yn dy erbyn. Ond yr Iesu etto nid attebodd ddim; fel y rhyfeddodd Pilat. Ac ar yr wyl honno y gollyngai efe yn rhŷdd iddynt un carcharor, yr hwn a ofynent iddo. Ac yr oedd un a elwid Barabbas, yr hwn oedd yn rhwym gyd â'i gyd-derfysgwyr, yrhai yn y derfysg a wnaethent lofruddiaeth. A'r dyrfa, gan groch-lefain, a ddechreuodd ddeisyf arno wneuthur fel y gwnaethai bob amser iddynt. A Philat a attebodd iddynt, gan ddywedyd, A fynnwch chwi i mi ollwng yn rhŷdd i chwi Frenhin yr Iuddewon? (canys efe a wyddai mai o gynfigen y traddodasai yr arch-offeiriaid ef.) A'r arch-offeiriaid a gynhyrfasant y bobl, fel y gollyngai efe yn hytrach Barabbas yn rhŷdd iddynt. A Philat a attebodd, ac a ddywedodd drachefn wrthynt, Beth gan hynny a fynnwch i mi ei wneuthur i'r hwn yr ydych yn ei alw Brenhin yr Iuddewon? A hwythau a leasant drachefn, Croeshoelia ef. Yna Pilat a ddywedodd wrthynt, Ond pa ddrwg a wnaeth efe? A hwythau a leasant fwyfwy, Croeshoelia ef. A Philat, yn chwennych boddloni'r bobl, a ollwngodd yn rhŷdd iddynt Barabbas; a'r Iesu, wedi iddo ei fflangellu, a draddododd efe i'w groeshoelio. A'r milwyr a'i dygasant ef i fewn y llys a elwir Pretorium: a hwy a alwasant ynghyd yr holl fyddin. Ac a'i gwisgasant ef â phorphor, ac a blethasant goron o ddrain, ac a'i dodasant am ei ben; ac a ddechreuasant gyfarch iddo, Hanffych well, Brenhin yr

unto him, Thou sayest it. And the chief priests accused him of many things: but he answered nothing. And Pilate asked him again, saying, Answerest thou nothing? behold how many things they witness against thee. But Jesus yet answered nothing: so that Pilate marvelled. Now at that feast he released unto them one prisoner, whomsoever they desired. And there was one named Barabbas, which lay bound with them that had made insurrection with him, who had committed murder in the insurrection. And the multitude, crying aloud, began to desire him to do as he had ever done unto them. But Pilate answered them, saying, Will ye that I release unto you the King of the Jews? For he knew that the chief priests had delivered him for envy. But the chief priests moved the people, that he should rather release Barabbas unto them. And Pilate answered, and said again unto them, What will ye then that I shall do unto him whom ye call the King of the Jews? And they cried out again, Crucify him. Then Pilate said unto them, Why, what evil hath he done? And they cried out the more exceedingly, Crucify him. And so Pilate, willing to content the people, released Barabbas unto them, and delivered Jesus, when he had scourged him, to be crucified. And the soldiers led him away into the hall, called Prætorium; and they call together the whole band. And they clothed him with purple, and platted a crown of thorns, and put it about his head: and began to salute him, Hail, King of the Jews. And they smote him on the head with a reed,

Iuddewon. A hwy a gurasant ei ben ef â chorsen, ac a boerasant arno; a chan ddodi eu gliniau i lawr, a'i haddolasant ef. Ac wedi iddynt ei watwar ef, hwy a ddiosgasant y porphor oddi am dano, ac a'i gwisgasant ef â'i ddillad ei hun, ac a'i dygasant allan i'w groeshoelio. A hwy a gymmellasant un Simon o Cyrene, yr hwn oedd yn myned heibio, wrth ddyfod o'r wlad, sef tad Alexander a Rufus, i ddwyn ei groes ef. A hwy a'i harweiniasant ef i le a elwid Golgotha; yr hyn o'i gyfieithu, yw, Lle'r benglog. Ac a roisant iddo i'w yfed win myrllid: eithr efe ni's cymmerth. Ac wedi iddynt ei groeshoelio, hwy a rannasant ei ddillad ef, gan fwrw coelbren arnynt, beth a gai bob un. A'r drydedd awr oedd hi, a hwy a'i croeshoeliasant ef. Ac yr oedd ysgrifen ei achos ef wedi ei hargraphu, **BREHNIN YRIUDDEWON.** A hwy a groeshoeliasant gyd âg ef ddau leidr; un ar y llaw ddeheu, ac un ar yr aswy iddo. A'r ysgrythyr a gyflawnwyd, yr hon a ddywed, Ac efe a gyfrifwyd gyd â'r rhai anwir. A'r rhai oedd yn myned heibio a'i cablasant ef, gan ysgwyd eu pennau, a dywedyd, Och, tydi yr hwn wyt yn dinystrio'r deml, ac yn ei hadeilladu mewn tridiau, gwared dy hun, a disgyn oddi ar y groes. Yr un ffunud yr arch-offeiriaid hefyd yn gwatwar, a ddywedasant wrth eu gilydd, gyd â'r ysgrifenyddion, Eraill a waredodd, ei hun ni's gall ei wared. Disgyned Crist, Brenhin yr Israel, yr awr hon oddi ar y groes, fel y gwelom, ac y credom. A'r rhai a groeshoeliasid gyd âg ef, a'i difenwasant ef. A phan ddaeth y chweched awr, y bu tywyllwch ar yr holl ddaear, hyd y nawfed awr. Ac ar y nawfed awr y dolefodd yr

and did spit upon him, and bowing their knees worshipped him. And when they had mocked him they took off the purple from him, and put his own clothes on him, and led him out to crucify him. And they compel one Simon a Cyrenian, who passed by, coming out of the country, the father of Alexander and Rufus, to bear his cross. And they bring him unto the place Golgotha, which is, being interpreted, The place of a scull. And they gave him to drink wine mingled with myrrh; but he received it not. And when they had crucified him they parted his garments, casting lots upon them, what every man should take. And it was the third hour, and they crucified him. And the superscription of his accusation was written over, **THE KING OF THE JEWS.** And with him they crucify two thieves, the one on his right hand, and the other on his left. And the scripture was fulfilled, which saith, And he was numbered with the transgressors. And they that passed by railed on him, wagging their heads, and saying, Ah, thou that destroyest the temple, and buildest it in three days, save thyself, and come down from the cross. Likewise also the chief priests mocking said among themselves, with the scribes, He saved others; himself he cannot save. Let Christ the King of Israel descend now from the cross, that we may see and believe. And they that were crucified with him reviled him. And when the sixth hour was come, there was darkness over the whole land until the ninth hour. And at the ninth hour Jesus cried with a loud

Dydd Merchur o flaen y Pasg.

Iesu â llef uchel, gan ddywedyd, *Eloi, Eloi, lama sabachthani?* yr hyn o'i gyfieithu yw, Fy Nuw, fy Nuw, pahan y'm gadewaist? A rhai o'r rhai a safent ger llaw, pan glywsant, a ddywedasant, Wele, y mae efe yn galw ar Elias. Ac un a redodd, ac a lanwodd yspwng yn llawn o finegr, ac a'i dododd ar gorsen, ac a'i diododd ef, gan ddywedyd, Peidiwch; edrychw'n a ddaw Elias i'w dynnu ef i lawr. A'r Iesu a lefodd â llef uchel, ac a ymadawodd â'r yspryd. A llen y deml a rwygwyd yn ddwy, oddi fynu hyd i waered. A phan welodd y canwriad, yr hwn oedd yn sefyll ger llaw gyferbyn âg ef, ddarfod iddo, yn llefain felly, ymado â'r yspryd, efe a ddywedodd, Yn wir Mab Duw oedd y dyn hwn.

voice, saying, *Eloi, Eloi, lama sabachthani?* which is, being interpreted, My God, my God, why hast thou forsaken me? And some of them that stood by, when they heard it, said, Behold, he calleth Elias. And one ran and filled a sponge full of vinegar, and put it on a reed, and gave him to drink, saying, Let alone; let us see whether Elias will come to take him down. And Jesus cried with a loud voice, and gave up the ghost. And the vail of the temple was rent in twain from the top to the bottom. And when the centurion, which stood over against him, saw that he so cried out, and gave up the ghost, he said, Truly this man was the Son of God.

Dydd Merchur o flaen y Pasg.

Yr Epistol. Heb. ix. 16.

LLE byddo testament, rhaid yw digwyddo marwolaeth y testamentwr. Canys wedi marw dynion y mae testament mewn grym: oblegid nid oes etto nerth ynddo, tra fyddo y testamentwr yn fyw. O ba achos ni chyssegrwyd y cyntaf heb waed. Canys wedi i Moses adrodd yr holl orchymyn, yn ol y gyfraith, wrth yr holl bobl, efe a gymmerodd waed lloi a geifr, gyd â dwfr, a gwlan porphor, ac isop, ac a'i taenellodd ar y llyfr, a'r bobl oll; gan ddywedyd, Hwn yw gwaed y testament a orchymynodd Duw i chwi. Y tabernacl hefyd, a holl lestri y gwasanaeth, a daenellodd efe â gwaed, yr un modd. A chan mwyaf trwy waed y purir pob peth wrth y gyfraith; ac heb ollwng gwaed nid oes maddeuant. Rhaid oedd gan hynny i bortreïadau y pethau

Wednesday before Easter.

The Epistle. Heb. ix. 16.

WHERE a testament is, there must also of necessity be the death of the testator: for a testament is of force after men are dead; otherwise it is of no strength at all whilst the testator liveth. Whereupon, neither the first testament was dedicated without blood: for when Moses had spoken every precept to all the people, according to the law, he took the blood of calves and of goats, with water, and scarlet wool, and hyssop, and sprinkled both the book, and all the people, saying, This is the blood of the testament, which God hath enjoined unto you. Moreover, he sprinkled with blood both the tabernacle, and all the vessels of the ministry. And almost all things are by the law purged with blood; and without shedding of blood is no remission. It was therefore

sydd yn y nefoedd gael eu puro â'r pethau hyn; a'r pethau nefol eu hunain âg aberthau gwell nâ'r rhai hyn. Canys nid i'r cyssegr o waith llaw, portreiaid y gwir gyssegr, yr aeth Crist i mewn, ond i'r nef ei hun, i ymddangos yn awr ger bron Duw trosom ni; nac fel yr offrymmai efe ei hun yn fynych, megis y mae yr arch-offeiriad yn myned i mewn i'r cyssegr bob blwyddyn, â gwaed arall: oblegid yna rhaid fwasai iddo yn fynych ddioddef er dechreuad y byd; eithr yr awrhon unwaith yn niwedd y byd yr ymddangosodd efe, i ddilëu pechod, trwy ei aberthu ei hun. Ac megis y gosodwyd i ddynion farw unwaith, ac wedi hynny bod barn: felly Crist hefyd, wedi ei offrymmu unwaith i ddwyn ymaith bechodau llawer, a ymddengys yr ail waith heb bechod, i'r rhai sydd yn ei ddisgwyl er iachawdwriaeth.

Yr Efengyl. St. Luc xxii. 1.

A Nesaodd gwyl y bara croyw, yr hon a elwir y Pasg. A'r arch-offeiriad a'r ysgrifenyddion a geisiasant pa fodd y difethent ef: oblegid yr oedd arnynt ofn y bobl. A Satan a aeth i mewn i Judas, yr hwn a gyfenwid Iscariot, yr hwn oedd o rifed i'r deuddeg. Ac efe a aeth ymaith, ac a ymddiddanodd â'r arch-offeiriad, a'r blaenoriaid, pa fodd y bradychai efe ef iddynt. Ac yr oedd yn llawen ganddynt; a hwy a gyttunasant ar roddi arian iddo. Ac efe a addawodd, ac a geisiodd amser cyfaddas i'w fradychu ef iddynt, yn absen y bobl. A daeth dydd y bara croyw, ar yr hwn yr oedd rhaid lladd y pasg. Ac efe a anfonodd Petr ac Ioan, gan ddywedyd, Ewch, parottô-wch i ni'r pasg, fel y bwytaom.

necessary that the patterns of things in the heavens should be purified with these; but the heavenly things themselves with better sacrifices than these. For Christ is not entered into the holy places made with hands, which are the figures of the true, but into heaven itself, now to appear in the presence of God for us; nor yet that he should offer himself often, as the high priest entereth into the holy place every year with blood of others: for then must he often have suffered since the foundation of the world; but now once in the end of the world hath he appeared to put away sin by the sacrifice of himself. And as it is appointed unto men once to die, but after this the judgement: so Christ was once offered to bear the sins of many; and unto them that look for him shall he appear the second time without sin unto salvation.

The Gospel. St. Luke xxii. 1.

NOW the feast of unleavened bread drew nigh, which is called the Passover. And the chief priests and scribes sought how they might kill him; for they feared the people. Then entered Satan into Judas surnamed Iscariot, being of the number of the twelve. And he went his way, and communed with the chief priests and captains, how he might betray him unto them. And they were glad, and covenanted to give him money. And he promised, and sought opportunity to betray him unto them in the absence of the multitude. Then came the day of unleavened bread, when the passover must be killed. And he sent Peter and John, saying, Go and pre-

A hwy a ddywedasant wrtho, pa le y mynni barottôï o honom? Ac efe a ddywedodd wrthynt, Wele, pan ddeloch i mewn i'r ddinas, cyferfydd â chwi ddyn yn dwyn ystenaïd o ddwfr; canlynwch ef i'r tŷ lle yr êl efe i mewn. A dywedwch wrth wr y tŷ, Y mae'r Athraw yn dywedyd wrthynt, Pa le y mae'r lletty, lle y gallwyf fwytta'r pasg gyd â'm disgyblion? Ac efe a ddengys i chwi oruwchystafell fawr, wedi ei thaenu; yno parottôwch. A hwy a aethant, ac a gawsant fel y dywedasai efe wrthynt; ac a barottoisant y pasg. A phan ddaeth yr awr, efe a eisteddodd i lawr, a'r deuddeg apostol gyd âgef. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Mi a chwennychiais yn fawr fwytta'r pasg hwn gyd â chwi, cyn dioddef o honof. Canys yr ydwyf yn dywedyd i chwi, Ni fwyttâf fi mwyach o hono, hyd oni chyflawnier yn nheyrnas Dduw. Ac wedi iddo gymmeryd y cwppan, a rhoddi diolch, efe a ddywedodd, Cymmerwch hwn, a rhennwch yn eich plith. Canys yr ydwyf yn dywedyd i chwi, nad yfaf o ffrwyth y winwŷdden, hyd oni ddél teyrnas Dduw. Ac wedi iddo gymmeryd bara, a rhoi diolch, efe a'i torrodd, ac a'i rhoddos iddynt, gan ddywedyd, Hwn yw fy nghorph, yr hwn yr ydys yn ei roddi dros-och: gwnewch hyn er coffa am danaf. Yr un modd y cwppan hefyd wedi swpperu, gan ddywedyd, Y cwppan hwn yw'r testament newydd yn fy ngwaed i, yr hwn yr ydys yn ei dywallt dros-och. Eithr wele law'r hwn sydd yn fy mradychu, gyd â mi ar y bwrdd. Ac yn wir, y mae Mab y dyn yn myned, megis y mae wedi ei luniaethu: eithr gwae'r dyn hwnnw trwy'r hwn y bradychir ef. Hwytthau a ddechreuasant ymofyn yn eu plith eu hunain, pwy o

pare us the passover, that we may eat. And they said unto him, Where wilt thou that we prepare? And he said unto them, Behold, when ye are entered into the city, there shall a man meet you, bearing a pitcher of water; follow him into the house where he entereth in. And ye shall say unto the good-man of the house, The Master saith unto thee, Where is the guest-chamber, where I shall eat the passover with my disciples? And he shall shew you a large upper room furnished; there make ready. And they went, and found as he had said unto them: and they made ready the passover. And when the hour was come he sat down, and the twelve Apostles with him. And he said unto them, With desire I have desired to eat this passover with you before I suffer: for I say unto you, I will not any more eat thereof, until it be fulfilled in the Kingdom of God. And he took the cup, and gave thanks, and said, Take this, and divide it among yourselves. For I say unto you, I will not drink of the fruit of the vine, until the Kingdom of God shall come. And he took bread, and gave thanks, and brake it, and gave unto them, saying, This is my body, which is given for you: this do in remembrance of me. Likewise also the cup after supper, saying, This cup is the new testament in my blood, which is shed for you. But behold, the hand of him that betrayeth me is with me on the table. And truly the Son of Man goeth as it was determined; but wo unto that man by whom he is betrayed. And

honynt oedd yr hwn a wnai hynny. A bu ymryson yn eu plith, pwy o honynt a dybygid ei fod yn fwyaf. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Y mae brenhinoedd y Cenhedloedd yn arglwyddiaethu arnynt: a'r rhai sy mewn awdurdod arnynt, a elwir yn benedigion. Ond na fyddwch chwi felly; eithr y mwyaf yn eich plith chwi, bydded megis yr ieuangaf; a'r pennaf, megis yr hwn sydd yn gweini. Canys pa un fwyaf, ai'r hwn sydd yn eistedd ar y bwrdd, ai'r hwn sydd yn gwasanaethu? onid yr hwn sydd yn eistedd ar y bwrdd? eithr yr ydwyf fi yn eich mysg fel un yn gwasanaethu. A chwydychwi yw y rhai a arhosasoch gyd â mi yn fy mhrofedigaethau. Ac yr wyf fi yn ordeinio i chwi deyrnas, megis yr ordeiniodd fy Nhad i minnau; fel y bwytaoch ac yr yf-och ar fy mwrdd i yn fy nheyrnas, ac yr eisteddoch ar orseddfeydd, yn barnu deuddeg llwyth Israel. A'r Arglwydd a ddywedodd, Simon, Simon, wele, Satan a'ch ceisiodd chwi, i'ch nithio fel gwenith; eithr mi a weddïais drosot, na ddiffygiai dy ffydd di: tithau pan y'th droër, cadarnhâ dy frodyr. Ac efe a ddywedodd wrtho, Arglwydd, yr ydwyf fi yn barod i fyned gyd â thi i garchar ac i angau. Yntau a ddywedodd, Yr wyf yn dywedyd i ti, Petr, Na chân y ceiliog heddyw, nes i ti wadu dair gwaith yr adweini fi. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pan y'ch anfonais heb na phwrs, na chod, nac esgidiau, a fu arnoch eisiau dim? A hwy a ddywedasant, Na ddo ddim. Yna y dywedodd wrthynt, Ond yn awr y neb sy ganddo bwrs, cymmered; a'r un modd god: a'r neb nid oes ganddo, gwerthed ei bais, a phryned gledddyf. Canys yr wyf yn dywedyd i chwi, fod yn

they began to enquire among themselves, which of them it was that should do this thing. And there was also a strife among them, which of them should be accounted the greatest. And he said unto them, The kings of the Gentiles exercise lordship over them, and they that exercise authority upon them are called benefactors. But ye shall not be so: but he that is greatest among you, let him be as the younger; and he that is chief, as he that doth serve. For whether is greater, he that sitteth at meat, or he that serveth? is not he that sitteth at meat? but I am among you as he that serveth. Ye are they which have continued with me in my temptations. And I appoint unto you a kingdom, as my Father hath appointed unto me; that ye may eat and drink at my table in my kingdom, and sit on thrones, judging the twelve tribes of Israel. And the Lord said, Simon, Simon, behold, Satan hath desired to have you, that he may sift you as wheat: but I have prayed for thee, that thy faith fail not; and when thou art converted, strengthen thy brethren. And he said unto him, Lord, I am ready to go with thee both into prison and to death. And he said, I tell thee, Peter, the cock shall not crow this day, before that thou shalt thrice deny that thou knowest me. And he said unto them, When I sent you without purse, and scrip, and shoes, lacked ye any thing? And they said, Nothing. Then said he unto them, But now, he that hath a purse, let him take it, and likewise his scrip: and he that hath no sword,

rhaid etto gyflawni ynof fi y peth hwn a ysgrifenwyd, sef, A chyd â'r anwir y cyfrifwyd ef. Canys y mae diben i'r pethau am danaf fi. Ahwy a ddywedasant, Arglwydd, wele ddau gleddyf yma. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Digon yw. Ac wedi iddo fyned allan, efe a aeth, yn ol ei arfer, i fynydd yr Olewydd; a'i ddisgyblion hefyd a'i canlynasant ef. A phan ddaeth efe i'r fan, efe a ddywedodd wrthynt, Gweddïwch nad eloch mewn profedigaeth. Ac efe a dynnodd oddi wrthynt tu ag ergyd carreg; ac wedi iddo fyned ar ei liniau, efe a weddiodd, gan ddywedyd, O Dad, os ewyllysi droi heibio y cwppan hwn oddi wrthyf: er hynny nid fy ewyllys i, ond yr eiddot ti a wneler. Ac angel o'r nef a ymddangosodd iddo, yn ei nerthu ef. Ac efe mewn ymdrech meddwl, a weddiodd yn ddyfalach; a'i chwys ef oedd fel defhynnau gwaed, yn disgyn ar y ddaear. A phan gododd efe o'i weddi, a dyfod at ei ddisgyblion, efe a'u cafodd hwynt yn cysgu gan dristwch; ac a ddywedodd wrthynt, Paham yr ydych yn cysgu? codwch, a gweddïwch nad eloch mewn profedigaeth. Ac efe etto yn llefaru, wele dyrfa; a'r hwn a elwir Judas, un o'r deuddeg, oedd yn myned o'u blaen hwynt, ac a nes-aodd at yr Iesu, i'w gusanu ef. A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Judas, ai â chusan yr wyt ti yn bradychu Mab y dyn? A phan welodd y rhai oedd yn ei gylch ef y peth oedd ar ddyfod, hwy a ddywedasant wrtho, Arglwydd, a darâwn ni â chleddyf? A rhyw un o honynt a darawodd was yr arch-offeiriad, ac a dorrodd ymaith ei glust ddehau ef. A'r Iesu a attebodd ac a ddywedodd, Goddefwch hyd yn hyn. Ac efe a gyffyrddodd â'i glust, ac a'i

let him sell his garment, and buy one. For I say unto you, That this that is written must yet be accomplished in me, And he was reckoned among the transgressors: for the things concerning me have an end. And they said, Lord, behold, here are two swords. And he said unto them, It is enough. And he came out, and went, as he was wont, to the mount of Olives, and his disciples also followed him. And when he was at the place, he said unto them, Pray, that ye enter not into temptation. And he was withdrawn from them about a stone's cast, and kneeled down and prayed, saying, Father, if thou be willing, remove this cup from me: nevertheless, not my will, but thine be done. And there appeared an angel unto him from heaven, strengthening him. And being in an agony, he prayed more earnestly; and his sweat was as it were great drops of blood falling down to the ground. And when he rose up from prayer, and was come to his disciples, he found them sleeping for sorrow, and said unto them, Why sleep ye? rise and pray, lest ye enter into temptation. And while he yet spake, behold, a multitude, and he that was called Judas, one of the twelve, went before them, and drew near unto Jesus to kiss him. But Jesus said unto him, Judas, betrayest thou the Son of Man with a kiss? When they who were about him saw what would follow, they said unto him, Lord, shall we smite with the sword? And one of them smote the servant of the high priest, and cut off his right ear. And Jesus answered and

hiachaodd ef. A'r Iesu a ddywedodd wrth yr arch-offeiriad, a blaenoriaid y deml, a'r henuriaid, y rhai a ddaethant atto, Ai fel at leidr y daethoch chwi allan â chleddyfau, ac â ffyn? Pan oeddwn beunydd gyd â chwi yn y deml, nid estynasoch ddwyllaw i'm herbyn: eithr hon yw eich awr chwi, a gallu'r tywyllwch. A hwy a'i daliasant ef, ac a'i harweiniasant, ac a'i dygasant i mewn i dŷ'r arch-offeiriad. A Phetr a ganlynodd o hirbell. Ac wedi iddynt gynneu tân ynghanol y neuadd, a chyd-eistedd o honynt, eisteddodd Petr yntau yn eu plith hwynt. A phan ganfu rhyw langces ef yn eistedd wrth y tân, a dal sulwarno, hi a ddywedodd, Yr oedd hwn hefyd gyd âg ef. Yntau a'i gwadodd ef, gan ddywedyd, O wraig, nid adwaen i ef. Ac ychydig wedi, un arall a'i gwelodd ef, ac a ddywedodd, Yr wyt tithau hefyd yn un o honynt. A Phetr a ddywedodd, O ddyn, nid ydwyf. Ac ar ol megis yspaid un awr, rhyw un arall a daerodd, gan ddywedyd, Mewn gwirionedd yr oedd hwn hefyd gyd âg ef; canys Galilead yw. A Phetr a ddywedodd, Y dyn, ni's gwn beth yr wyt yn ei ddywedyd. Ac yn y man, ac efe etto yn llefaru, canodd y ceiliog. A'r Arglwydd a drodd, ac a edrychodd ar Petr. A Phetr a gofiodd ymadrodd yr Arglwydd, fel y dywedasai efe wrtho, Cyn canu o'r ceiliog, y gwedi fi deir-gwaith. A Phetr a aeth allan, ac a wylodd yn chwerw-dost. A'r gwŷr oedd yn dal yr Iesu, a'i gwatwarasant ef, gan ei daro. Ac wedi iddynt guddio ei lygaid ef, hwy a'i tarawsant ef ar ei wyneb, ac o ofynasant iddo, gan ddywedyd, Prophwyda, pwy yw'r hwn a'th darawodd di? A llawer o bethau eraill, gan gablu, a ddy-

said, Suffer ye thus far. And he touched his ear, and healed him. Then Jesus said unto the chief priests, and captains of the temple, and the elders who were come to him, Be ye come out as against a thief, with swords and staves? When I was daily with you in the temple, ye stretched forth no hands against me: but this is your hour, and the power of darkness. Then took they him, and led him, and brought him into the high priest's house: and Peter followed afar off. And when they had kindled a fire in the midst of the hall, and were set down together, Peter sat down among them. But a certain maid beheld him, as he sat by the fire, and earnestly looked upon him, and said, This man was also with him. And he denied him, saying, Woman, I know him not. And after a little while another saw him, and said, Thou art also of them. And Peter said, Man, I am not. And about the space of one hour after, another confidently affirmed, saying, Of a truth this fellow also was with him; for he is a Galilean. And Peter said, Man, I know not what thou sayest. And immediately, while he yet spake, the cock crew. And the Lord turned, and looked upon Peter; and Peter remembered the word of the Lord, how he had said unto him, Before the cock crow, thou shalt deny me thrice. And Peter went out, and wept bitterly. And the men that held Jesus mocked him, and smote him. And when they had blindfolded him, they struck him on the face, and asked him, saying, Prophesy, who is it that smote thee? And many other things

Dydd Iou o flaen y Pasg.

wedasant yn ei erbyn ef. A phan aeth hi yn ddydd, ymgynhullodd henuriaid y bobl, a'r arch-offeiriaid, a'r ysgrifenyddion, ac a'i dygasant ef i'w cynghor hwynt, gan ddywedyd, Ai ti yw Crist? dywed i ni. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Os dywedaf i chwi, ni chredwch ddim; ac os gofynaf hefyd i chwi, ni'm hattebwch, ac ni'm gollyngwch ymaith. Ar ol hyn y bydd Mab y dyn yn eistedd ar ddeheu law gallu Duw. A hwy oll a ddywedasant, Ai Mab Duw gan hynny ydwyt ti? Ac efe a ddywedodd wrthynt, Yr ydych chi yn dywedyd fy mod. Hwytbau a ddywedasant, Pa raid i ni mwyach wrth dystiolaeth? canys clywsom ein hunain o'i enau ef ei hun.

Dydd Iou o flaen y Pasg.

Yr Epistol. 1 Cor. xi. 17.

W RTH ddywedyd hyn, nid ydwyf yn eich canmol; eich bod yn dyfod ynghyd, nid er gwell, ond er gwaeth. Canys yn gyntaf, pan ddeloch ynghyd yn yr eglwys, yr ydwyf yn clywed fod amrafaelion yn eich mysg chi; ac o ran yr wyf fi yn credu. Canys rhaid yw bod hefyd heresiaau yn eich mysg; fel y byddo y rhai cymmeradwy yn eglur yn eich plith chi. Pan fyddoch chi gan hynny yn dyfod ynghyd i'r un lle, nid bwytta swpper yr Arglwydd ydyw hyn: canys y mae pob un wrth fwytta yn cymmeryd ei swpper ei hun o'r blaen; ac un sydd â newyn arno, ac arall sydd yn feddw. Onid oes genych dai i fwytta ac i yfed? ai dirmygu yr ydych chi eglwys Dduw, a gwaradwyddo y rhai nid oes ganddynt? Pa beth a ddywedaf wrthych? a ganmolaf fi chi yn hyn? Nid wyf yn eich canmol. Canys myfi a dderbyn-

blasphemously spake they against him. And as soon as it was day, the elders of the people, and the chief priests, and the scribes, came together, and led him into their council, saying, Art thou the Christ? tell us. And he said unto them, If I tell you, ye will not believe: and if I also ask you, ye will not answer me, nor let me go. Hereafter shall the Son of Man sit on the right hand of the power of God. Then said they all, Art thou then the Son of God? And he said unto them, Ye say that I am. And they said, What need we any further witness? for we ourselves have heard of his own mouth.

Thursday before Easter.

The Epistle. 1 Cor. xi. 17.

I N this that I declare unto you, I praise you not; that ye come together not for the better, but for the worse. For first of all, when ye come together in the church, I hear that there be divisions among you, and I partly believe it. For there must be also heresies among you, that they who are approved may be made manifest among you. When ye come together therefore into one place, this is not to eat the Lord's supper: for in eating every one taketh before other his own supper; and one is hungry, and another is drunken. What, have ye not houses to eat and to drink in? or despise ye the church of God, and shame them that have not? What shall I say to you? shall I praise you in this? I praise you not. For I have received of the Lord that which also I

Dydd Iou o flaen y Pasg.

iais gan yr Arglwydd yr hyn hefyd a draddodais i chwi; Bod i'r Arglwydd Iesu, y nos y bradychwyd ef, gymmeryd bara; ac wedi iddo ddiolch, efe a'i torrodd, ac a ddywedodd, Cymmerwch, bwyttêwch; hwn yw fy nghorph, yr hwn a dorrir trosoch: gwnewch hyn er coffa am danaf. Yr un modd efe a gymmerodd y cwppan, wedi swpperu, gan ddywedyd, Y cwppan hwn yw'r testament newydd yn fy ngwaed: gwnewch hyn, cynnifer gwaith bynnag yr yfoch, er coffa am danaf. Canys cynnifer gwaith bynnag y bwyttâoch y bara hwn, ac yr yfoch y cwppan hwn, y dangoswch farwolâeth yr Arglwydd hyd oni ddelo. Am hynny, pwy bynnag a fwyttâo y bara hwn, neu a yfo gwppan yr Arglwydd yn annheilwng, euog fydd o gorph a gwaed yr Arglwydd. Eithr holed dyn ef ei hun; ac felly bwyttâed o'r bara, ac yfed o'r cwppan. Canys yr hwn sydd yn bwytta ac yn yfed yn annheilwng, sydd yn bwytta ac yn yfed barnedigaeth iddo ei hun, am nad yw yn iawn-farnu corph yr Arglwydd. Oblegid hyn y mae llawer yn weiniaid ac yn llesg yn eich mysg, a llawer yn huno. Canys pe iawn farnem ni ein hunain, ni'n bernid. Eithr pany'n bernir, y'n ceryddirgan yr Arglwydd, fel na'n damnier gyd â'r byd. Am hynny, fy mrodyr, pan ddeloch ynghyd i fwytta, arhoswch eich gilydd. Eithr os bydd newyn ar neb, bwyttâed gartref; fel na ddeloch ynghyd i farnedigaeth. Ond y pethau eraill mi a'u trefnaf pan ddelwyf.

Yr Efengyl. St. Luc xxiii. 1.

AR holl liaws o honynt a gyfodasant, ac a'i dygasant ef at Pilat. Ac a ddechreuasant ei gyhuddo ef, gan ddywedyd, Ni a gawsom hwn yn gŵyrdroi'r bobl,

delivered unto you, That the Lord Jesus, the same night in which he was betrayed, took bread; and when he had given thanks, he brake it, and said, Take, eat; this is my body, which is broken for you: this do in remembrance of me. After the same manner also he took the cup, when he had supped, saying, This cup is the new testament in my blood: this do ye, as oft as ye drink it, in remembrance of me. For as often as ye eat this bread, and drink this cup, ye do shew the Lord's death till he come. Wherefore, whosoever shall eat this bread, and drink this cup of the Lord, unworthily, shall be guilty of the body and blood of the Lord. But let a man examine himself, and so let him eat of that bread, and drink of that cup. For he that eateth and drinketh unworthily eateth and drinketh damnation to himself, not discerning the Lord's body. For this cause many are weak and sickly among you, and many sleep. For if we would judge ourselves, we should not be judged. But when we are judged, we are chastened of the Lord, that we should not be condemned with the world. Wherefore, my brethren, when ye come together to eat, tarry one for another. And if any man hunger, let him eat at home; that ye come not together unto condemnation. And the rest will I set in order when I come.

The Gospel. St. Luke xxiii. 1.

THE whole multitude of them arose, and led him unto Pilate. And they began to accuse him, saying, We found this fellow perverting the na-

ac yn gwahardd rhoi teyrn-ged i Cesar; gan ddywedyd, mai efe ei hun yw Crist Frenhin. A Philat a ofynodd iddo, gan ddywedyd, Ai ti yw Brenhin yr Iuddewon? Ac efe a atebodd iddo, ac a ddywedodd, Yr wyt ti yn dywedyd. A dywedodd Pilat wrth yr arch-offeiriaid a'r bobl, Nid wyf fi yn cael dim bai ar y dyn hwn. A hwy a fuant daerach, gan ddywedyd, Y mae efe yn cyffroi'r bobl, gan ddyngu trwy holl Judea, wedi dechreu o Galilea hyd yma. A phan glybu Pilat son am Galilea, efe a ofynodd ai Galilead oedd y dyn. A phan wybu efe ei fod ef o lywodraeth Herod, efe a'i hanfonodd ef at Herod, yr hwn oedd yntau yn Jerusalem y dyddiau hynny. A Herod, pan welodd yr Iesu, a lawenychodd yn fawr: canys yr oedd efe yn chwennycher ys talm ei weled ef, oblegid iddo glywed llawer am dano ef, ac yr ydoedd yn gobeithio cael gwyled gwneuthur rhyw arwydd ganddo ef. Ac efe a'i holodd ef mewn llawer o eiriau: eithr efe nid atebodd ddim iddo. A'r arch-offeiriaid a'r ysgrifenyddion a safasant, gan ei gyhuddo ef yn haerllug. A Herod a'i filwyr, wedi iddo ei ddystyru ef a'i watwar, a'i wisgo â gwisg glaerwen, a'i danfonodd ef drachefn at Pilat. A'r dwthwn hwnnw yr aeth Pilat a Herod yn gyfeillion: canys yr oeddynt o'r blaen mewn gelyniaeth â'u gilydd. A Philat, wedi galwynghyd yr arch-offeiriaid, a'r llywiawdwyr, a'r bobl, a ddywedodd wrthynt, Chwi a ddygasoch y dyn hwn attaf fi, fel un a fyddai yn gwyrdroi'r bobl: ac wele, myfi a'i holais ef yn eich gwydd chwi, ac ni chefais yn y dyn hwn ddim bai o ran y pethau yr ydych chwi yn ei gyhuddo ef am danynt: na Herod chwaith: canys anfonais chwi atto ef; ac wele, dim yn

tion, and forbidding to give tribute to Cæsar, saying, That he himself is Christ a King. And Pilate asked him, saying, Art thou the King of the Jews? And he answered him, and said, Thou sayest it. Then said Pilate to the chief priests, and to the people, I find no fault in this man. And they were the more fierce, saying, He stirreth up the people, teaching throughout all Jewry, beginning from Galilee to this place. When Pilate heard of Galilee, he asked whether the man were a Galilean. And as soon as he knew that he belonged unto Herod's jurisdiction, he sent him to Herod, who himself was also at Jerusalem at that time. And when Herod saw Jesus he was exceeding glad; for he was desirous to see him of a long season, because he had heard many things of him; and he hoped to have seen some miracle done by him. Then he questioned with him in many words; but he answered him nothing. And the chief priests and scribes stood and vehemently accused him. And Herod with his men of war set him at nought, and mocked him, and arrayed him in a gorgeous robe, and sent him again to Pilate. And the same day Pilate and Herod were made friends together; for before they were at enmity between themselves. And Pilate, when he had called together the chief priests, and the rulers, and the people, said unto them, Ye have brought this man unto me, as one that perverteth the people: and behold, I, having examined him before you, have found no fault in this man touching those things whereof ye accuse him:

Dydd Iou o flaen y Pasg.

haeddu marwolaeth ni's gwnaed iddo. Am hynny mi a'i ceryddaf ef, ac a'i gollyngaf ymaith. Canys yr ydoedd yn rhaid iddo ollwng un yn rhýdd iddynt ar yr wyl. A'r holl liaws a leasant ar unwaith, gan ddywedyd, Bwrw hwn ymaith; a gollwng i ni Barabbas yn rhýdd: (yr hwn, am ryw derfysg a wnelsid yn y ddinas, a llofruddiaeth, oedd wedi ei daflu igarchar.) Am hynny Pilat a ddywedodd wrthynt drachefn, gan ewyllysio gollwng yr Iesu yn rhýdd. Eithr hwy a leasant arno, gan ddywedyd, Croeshoelia, croeshoelia ef. Ac efe a ddywedodd wrthynt y drydedd waith, Canys pa ddrwg a wnaeth efe? ni cheiais i ddim achos marwolaeth ynddo: am hynny mi a'i ceryddaf ef, ac a'i gollyngaf yn rhýdd. Hwytiau a fuant daerion â llefau uchel, gan ddeisyfu ei groeshoelio ef. A'u llefau hwynt a'r arch-offeiriaid a orfuant. A Philat a farnodd wneuthur eu deisyfiad hwynt. Ac efe a ollyngodd yn rhýdd iddynt, yr hwn am derfysg allofruddiaeth a fwriasid yngharchar, yr hwn a ofynasant: eithr yr Iesu a draddododd efe i'w hewyllys hwynt. Ac fel yr oeddynt yn ei arwain ef ymaith hwy a ddaliasant un Simon o Cyrene, yn dyfod o'r wlad, ac a ddodasant y groes arno ef, i'w dwyn ar ol yr Iesu. Ac yr oedd yn ei ganlyn ef liaws mawr o bobl, ac o wragedd, y rhai hefyd oedd vn cwynfan ac yn galaru o'i blegid ef. A'r Iesu, wedi troi attynt, a ddywedodd, Merched Jerusalem, na wylwch o'm plegid i; eithr wylwch o'ch plegid eich hunain, ac oblegid eich plant. Canys wele, y mae'r dyddiau yn dyfod yn y rhai y dywedant, Gwŷn eu byd y rhai amhrlantadwy, a'r crothau ni eppiliasant, a'r bronnau ni roisant sugn. Yna y dechreuant

No, nor yet Herod: for I sent you to him; and lo, nothing worthy of death is done unto him. I will therefore chastise him, and release him. For of necessity he must release one unto them at the feast. And they cried out all at once, saying, Away with this man, and release unto us Barabbas: (who for a certain sedition made in the city, and for murder, was cast into prison.) Pilate therefore, willing to release Jesus, spake again to them. But they cried, saying, Crucify him, crucify him. And he said unto them the third time, Why, what evil hath he done? I have found no cause of death in him: I will therefore chastise him, and let him go. And they were instant with loud voices, requiring that he might be crucified: and the voices of them and of the chief priests prevailed. And Pilate gave sentence that it should be as they required. And he released unto them him that for sedition and murder was cast into prison, whom they had desired; but he delivered Jesus to their will. And as they led him away, they laid hold upon one Simon a Cyrenian, coming out of the country, and on him they laid the cross, that he might bear it after Jesus. And there followed him a great company of people, and of women, which also bewailed and lamented him. But Jesus, turning unto them, said, Daughters of Jerusalem, weep not for me, but weep for yourselves, and for your children. For behold, the days are coming, in the which they shall say, Blessed are the barren, and the wombs that never bare, and the paps

ddywedyd wrth y mynyddoedd, Syrthiwch arnom; ac wrth y bryniau, Cuddiwch ni. Canys os gwnant hyn yn y pren ir, pa beth a wneir yn y crin? Ac arweiniwyd gyd âg ef hefyd ddau eraill, drwg-weithredwyr, i'w rhoi i'w marwolaeth. A phan ddaethant i'r lle a elwir Cal-faria, yno y croeshoeliasant ef, a'r drwg-weithredwyr; un ar y llaw ddehau, a'r llall ar yr aswy. A'r Iesu addywedodd, O Dad, madd-eu iddynt; canys ni wyddant pa beth y maent yn ei wneuthur. A hwy a rannasant ei ddillad ef, ac a fwriasant goelbren. A'r bobl a safodd yn edrych; a'r pennaeth-iaid hefyd gyd â hwynt a watwaras-ant, gan ddywedyd, Eraill a waredodd efe, gwareded ef ei hun, os hwn yw Crist, Etholed-ig Duw. A'r milwyr hefyd a'i gwatwarasant ef, gan ddyfod atto, a chynnyg iddo finegr, a dywed- yd, Os tydi yw Brenhin yr Iuddewon, gwared dy hun. Ac yr ydoedd hefyd arsgriften wedi ei sgrifenu uwch ei ben ef, â llythyr- enau Groeg, a Lladin, ac Hebr- aeg, **HWN YW BRENHIN YR IUDEWON.** Ac un o'r drwg-weithredwyr a grogasid, a'i cablodd ef, gan ddywedyd, Os tydi yw Crist, gwared dy hun, a ninnau. Eithr y llall a attebodd, ac a'i ceryddodd ef, gan ddy- wedyd, Onid wyt ti yn ofni Duw, gan dy fod dan yr un ddannedig- aeth? A nyni yn wir yn gyfiawn; canys yr ydym yn derbyn yr hyn a haeddai y pethau a wnaethon: eithr hwn ni wnaeth ddim allan o'i le. Ac efe a ddywedodd wrth yr Iesu, Arglwydd, cofia fi pan ddelych i'th deyrnas. A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Yn wir meddaf i ti, Heddyw y byddi gyd â mi ym mharadwys. Ac yr ydoedd hi ynghylch y chweched awr. A thywyllwch a fu ar yr

which never gave suck. Then shall they begin to say to the mountains, Fall on us; and to the hills, Cover us. For if they do these things in a green tree, what shall be done in the dry? And there were also two other, malefactors, led with him to be put to death. And when they were come to the place which is called Calvary, there they crucified him; and the malefactors, one on the right hand, and the other on the left. Then said Jesus, Father, forgive them, for they know not what they do. And they parted his raiment, and cast lots. And the people stood beholding; and the rulers also with them de- rided him, saying, He saved others; let him save himself, if he be Christ, the chosen of God. And the soldiers also mocked him, coming to him, and offer- ing him vinegar, and saying, If thou be the King of the Jews, save thyself. And a superscrip- tion also was written over him in letters of Greek, and Latin, and Hebrew, **THIS IS THE KING OF THE JEWS.** And one of the malefactors, which were hanged, railed on him, saying, If thou be Christ, save thyself, and us. But the other answering rebuked him, saying, Dost not thou fear God, seeing thou art in the same condem- nation? And we indeed justly; for we receive the due reward of our deeds, but this man hath done nothing amiss. And he said unto Jesus, Lord, remem- ber me when thou comest into thy kingdom. And Jesus said unto him, Verily I say unto thee, To-day shalt thou be with me in paradise. And it was about the sixth hour: and there was a darkness over all the

Dydd Gwener y Croglith.

holl ddaear, hyd y nawfed awr. A'r haul a dywyllwyd, a llen y deml a rwygwyd yn ei chanol. A'r Iesu, gan lefain â llef uchel, a ddywedodd, O Dad, i'th ddwyllaw di y gorchymynaf fy yspryd. Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a drengodd. A'r canwriad, pan welodd y peth a wnaethpwyd, a ogoneddodd Dduw, gan ddywedyd, Yn wir yr oedd hwn yn wr cyfiawn. A'r holl bobloedd, y rhai a ddaethent ynghyd i edrych hyn, wrth weled y pethau a wnaethpwyd, a ddychwelasant, gan guro eu dwyfronnau. A'i holl gydnabod ef a safasant o hirbell, a'r gwragedd y rhai a'i canlynasent ef o Galilea, yn edrych ar y pethau hyn.

Dydd Gwener y Croglith.

Y Colectau.

HOLL-alluog Dduw, nyni a attolygwn i ti edrych o honot yn rasusol ar dy deulu yma, dros yr hwn y bu foddlon gan ein Harglwydd Iesu Grist gael ei fradychu, a'i roddi yn nwyllaw dynion anwir, a dioddef angau ar y groes, yr hwn sydd yn awr yn byw ac yn teyrnasu gyd â thydi â'r Yspryd Glân, bythynun Duw, heb drange na gorphen. *Amen.*

HOLL-alluog a thragywyddol Dduw, trwy Yspryd pa un y llywodraethir ac y sancteiddir holl gorph yr Eglwys; Derbyn ein herfynion a'n gweddïau, y rhai yr ydym ni yn eu hoffrwm ger dy fron dros bob gradd o ddynion yn dy sanctaidd Eglwys; fel y gallo pob aelod o honi, yn ei alwedigaeth a'i wasanaeth, yn gywir ac yn dduwiol dy wasanaethu di; trwy ein Harglwydd a'n Hiachawdwr Iesu Grist. *Amen.*

O Drugarog Dduw, yr hwn a wnaethost bob dyn, ac ni chasëi ddim a'r a wnaethost, ac ni

earth until the ninth hour. And the sun was darkened, and the vail of the temple was rent in the midst. And when Jesus had cried with a loud voice, he said, Father, into thy hands I commend my spirit: and having said thus, he gave up the ghost. Now when the centurion saw what was done, he glorified God, saying, Certainly this was a righteous man. And all the people that came together to that sight, beholding the things that were done, smote their breasts, and returned. And all his acquaintance, and the women that followed him from Galilee, stood afar off, beholding these things.

Good Friday.

The Collects.

ALMIGHTY God, we beseech thee graciously to behold this thy family, for which our Lord Jesus Christ was contented to be betrayed, and given up into the hands of wicked men, and to suffer death upon the cross, who now liveth and reigneth with thee and the Holy Ghost, ever one God, world without end. *Amen.*

ALMIGHTY and everlasting God, by whose Spirit the whole body of the Church is governed and sanctified; Receive our supplications and prayers, which we offer before thee for all estates of men in thy holy Church, that every member of the same, in his vocation and ministry, may truly and godly serve thee; through our Lord and Saviour Jesus Christ. *Amen.*

O Merciful God, who hast made all men, and hatest nothing that thou hast made,

fynnit farwolaeth pechadur, ond yn hytrach ymchwelyd o hono, a byw: Trugarhâ wrth yr holl Iuddewon, Tyrciaid, Anffyddlonion, a Hereticiaid, a chynmer oddi wrthynt bob anwybodaeth, caledwch calon, a dirmyg ar dy air; ac felly dwg hwynt adref, wŷnfydedig Arglwydd, at dy braidd, fel y bônt gadwedig ym mhlith gweddillion y gwir Israeliaid, a bod yn un gorlan dan yr un bugail Iesu Grist ein Harglwydd, yr hwn sydd yn byw ac yn teyrnasu gyd â thydi a'r Yspryd Glân, byth yn un Duw, heb drange na gorphen. *Amen.*

Yr Epistol. Heb. x. 1.

Y Gyfraith, yr hon sy gannddi gysgod daionus bethau i ddyfod, ac nid gwir ddelw y pethau, ni's gall trwy yr aberthau hynny, y rhai y maent bob blwyddyn yn eu hoffrymmu yn wastadol, byth berffeithio y rhai a ddêl atti. Oblegid yna hwy a beidiasent â'u hoffrymmu, am na buasai gydwybod pechod mwy gan y rhai a addolasent, wedi eu glanhâu unwaith. Eithr yn yr aberthau hynny y mae adgoffa pechodau bob blwyddyn. Canys ammhosiibl yw i waed teirwa geifr dynnu ymaith bechodau. O herwydd pahan y mae efe, wrth ddyfod i'r byd, yn dywedyd, Aberth ac offrrwm ni's mynnaist; eithr corph a gymhwysaist i mi: Offrymmau poeth, a thros bechod, ni buost foddlon iddynt. Yna y dywedais, Wele fi yn dyfod (y mae yn ysgrifenedig yn nechreu'r llyfr am danaf) i wneuthur dy ewyllys di, O Dduw. Wedi iddo ddywedyd uchod, Aberth, ac offrrwm, ac offrymmau poeth, a thros bechod, ni's mynnaist, ac nid ymfoddonaist ynddynt, y rhai yn ol y gyfraith a offrymmir: yna y dywedodd, Wele fi yn dyfod, i wneuthur dy ewyllys di, O

nor wouldest the death of a sinner, but rather that he should be converted and live; Have mercy upon all Jews, Turks, Infidels, and Hereticks, and take from them all ignorance, hardness of heart, and contempt of thy Word; and so fetch them home, blessed Lord, to thy flock, that they may be saved among the remnant of the true Israelites, and be made one fold under one shepherd, Jesus Christ our Lord, who liveth and reigneth with thee and the Holy Spirit, one God, world without end. *Amen.*

The Epistle. Heb. x. 1.

THE law having a shadow of good things to come, and not the very image of the things, can never with those sacrifices, which they offered year by year continually, make the comers thereunto perfect: for then would they not have ceased to be offered? because that the worshippers once purged should have had no more conscience of sins. But in those sacrifices there is a remembrance again made of sins every year. For it is not possible that the blood of bulls and of goats should take away sins. Wherefore, when he cometh into the world, he saith, Sacrifice and offering thou wouldest not, but a body hast thou prepared me: In burnt-offerings and sacrifices for sin thou hast had no pleasure: Then said I, Lo, I come (in the volume of the book it is written of me) to do thy will, O God. Above, when he said, Sacrifice and offering, and burnt-offerings, and offering for sin thou wouldest not, neither hadst pleasure therein, which are offered by the Law: then said he, Lo, I come to do thy will, O God. He taketh away the

Dydd Gwener y Croglith.

Dduw. Y mae yn tynnu ymaith y cyntaf, fely gosodai yrail. Trwy yr hwn ewyllys yr ydym ni wedi ein sancteiddio, trwy offrymmiad corph Iesu Grist unwaith. Ac y mae pob offeiriad yn sefyll beunydd yn gwasanaethu, ac yn offrymmu yn fynych yr un aberthau, y rhai ni allant fyth ddilëu pechodau. Eithr hwn, wedi offrymmu un aberth dros bechodau, yn dragywydd a eisteddodd ar ddeheulaw Dduw; o hyn allan yn disgwyl hyd oni osoder ei elynion ef yn droed-faingc i'w draed ef. Canys âg un offrwm y perffeithiodd efe yn dragywyddol y rhai sydd wedi eu sancteiddio. Ac y mae yr Yspryd Glân hefyd yn tystiolaethu i ni: canys wedi iddo ddywedyd o'r blaen, Dyma 'r cyfammod, yr hwn a ammodaf fi â hwynt ar ol y dyddiau hynny, medd yr Arglwydd, Myfi a osodaf fy nghyfreithiau yn eu calonnau, ac a'u hysgrifenaf yn eu meddyliau; a'u pechodau, a'u hanwiredau, ni chofiaf mwyach. A lle y mae maddeuant am y rhai hyn, nid oes mwyach offrwm dros bechod. Am hynny, frodyr, gan fod i ni ryddid i fyned i mewn i'r cyssegr trwy waed Iesu, ar hyd ffordd newydd a bywiol, yr hon a gyssegrodd efe i ni, trwy'r llen, sef ei gnawd ef; a bod i ni Offeiriad mawr ar dŷ Dduw; nesâwn â chalon gywir, mewn llawn hyder ffydd, wedi glanhâu ein calonnau oddi wrth gydwybod ddrwg, a golchi ein corph â dwfr glân. Daliwn gyffes ein gobaith yn ddisigl (canys ffyddlon yw'r hwn a addawodd) a chyd-ystyriwn bawb ein gilydd, i ymunnog i gariad a gweithredoedd da; heb esgeuluso ein cyd-gynhulliad ein hunain, megis y mae arfer rhai; ond annog bawb ein gilydd: a hynny yn fwy, o gymmaint a'ch bod yn gweled y dydd yn nesâu.

first, that he may establish the second. By the which will we are sanctified, through the offering of the body of Jesus Christ once for all. And every priest standeth daily ministering, and offering oftentimes the same sacrifices, which can never take away sins. But this man, after he had offered one sacrifice for sins, for ever sat down on the right hand of God; from henceforth expecting till his enemies be made his foot-stool. For by one offering he hath perfected for ever them that are sanctified: Whereof the Holy Ghost also is a witness to us: for after that he had said before, This is the covenant that I will make with them after those days, saith the Lord, I will put my laws into their hearts, and in their minds will I write them; and their sins and iniquities will I remember no more. Now where remission of these is, there is no more offering for sin. Having therefore, brethren, boldness to enter into the holiest by the blood of Jesus, by a new and living way, which he hath consecrated for us, through the vail, that is to say, his flesh; and having an High Priest over the house of God; let us draw near with a true heart, in full assurance of faith, having our hearts sprinkled from an evil conscience, and our bodies washed with pure water. Let us hold fast the profession of our faith without wavering; (for he is faithful that promised;) and let us consider one another to provoke unto love, and to good works; not forsaking the assembling of ourselves together, as the manner of some is; but exhorting one another: and so much the more, as ye see the day approaching.

Yr Efengyl. St. Ioan xix. 1.

YNA gan hynny y cymmerodd Pilat yr Iesu, ac a'i fflangelodd ef. A'r milwyr a blethasant goron o ddrain, ac a'i gosodasant ar ei ben ef, ac a roisant wisg o borphor am dano: ac a ddywedasant, Henffych well, Brenhin yr Iuddewon; ac a roisant iddo gernodïan. Pilat gan hynny a aeth allan drachefn, ac a ddywedodd wrthynt, Wele, yr wyf fi yn ei ddwyn ef allan i chwi, fel y gwypoch nad wyf fi yn cael ynddo ef un bai. Yna y daeth yr Iesu allan, yn arwain y goron ddrain, a'r wisg borphor. A Philat a ddywedodd wrthynt, Wele y dyn. Yna yr arch-offeiriaid a'r swyddogion, pan welsant ef, a leasant, gan ddywedyd, Croeshoelia, croeshoelia ef. Pilat a ddywedodd wrthynt, Cymmerwch chwi ef, a chroeshoeliwch: canys nid wyf fi yn cael dim bai ynddo. Yr Iuddewon a attebasant iddo, Y mae gennym ni gyfraith; ac wrth ein cyfraith ni, efe a ddylai farw, am iddo ei wneuthur ei hun yn Fab Duw. A phan glybu Pilat yr ymadrodd hwnnw, efe a ofnodd yn fwy, ac a aeth drachefn i'r dadleudy, ac a ddywedodd wrth yr Iesu, O ba le yr wyt ti? Ond ni roes yr Iesu ateb iddo. Yna Pilat a ddywedodd wrtho, Oni ddywedi di wrthyf fi? Oni wyddost ti fod gennyf awdurdod i'th groeshoelio di, a bod gennyf awdurdod i'th ollwng yn rhydd? Yr Iesu a attebodd, Ni byddai i ti ddim awdurdod arnaf fi, oni bai ei fod wedi ei roddi i ti oddi uchod: am hynny yr hwn am traddodes i ti sy fwy ei bechod. O hynny allan y ceisiodd Pilat ei ollwng ef yn rhydd; ond yr Iuddewon a leasant, gan ddywedyd, Os gollyngi di hwn yn rhydd, nid wyt ti yn garedig i Cesar: pwy

The Gospel. St. John xix. 1.

PILATE therefore took Jesus, and scourged him. And the soldiers platted a crown of thorns, and put it on his head, and they put on him a purple robe, and said, Hail, King of the Jews: and they smote him with their hands. Pilate therefore went forth again, and saith unto them, Behold, I bring him forth to you, that ye may know that I find no fault in him. Then came Jesus forth, wearing the crown of thorns, and the purple robe. And Pilate saith unto them, Behold the man! When the chief priests therefore and officers saw him, they cried out, saying, Crucify him, crucify him. Pilate saith unto them, Take ye him, and crucify him: for I find no fault in him. The Jews answered him, We have a law, and by our law he ought to die, because he made himself the Son of God. When Pilate therefore heard that saying, he was the more afraid; and went again into the judgement-hall, and saith unto Jesus, Whence art thou? But Jesus gave him no answer. Then saith Pilate unto him, Speakest thou not unto me? knowest thou not that I have power to crucify thee, and have power to release thee? Jesus answered, Thou couldest have no power at all against me, except it were given thee from above: therefore he that delivered me unto thee hath the greater sin. And from thenceforth Pilate sought to release him: but the Jews cried out, saying, If thou let this man go thou art not Cæsar's friend: whosoever maketh himself a king speaketh against Cæsar. When Pilate therefore heard that

bynnag a'i gwnelo ei hun yn frenhin, y mae yn dywedyd yn erbyn Cesar. Yna Pilat, pan glybu yr ymadrodd hwn, a ddug allan yr Iesu, ac a eisteddodd ar yr orsedd-fainge, yn y lle a elwir y Palmant; ac yn Hebraeg, Gabbatha. A darpar-wyl y pasg oedd hi, ac ynghylch y chweched awr: ac efe a ddywedodd wrth yr Iuddewon, Wele eich Brenhin. Eithr hwy a lefasant, Ymaith âg ef, ymaith âg ef; croeshoelia ef. Pilat a ddywedodd wrthynt, A groeshoeliaf fi eich Brenhin chwi? A'r arch-offeiriaid a attebasant, Nid oes i ni frenhin ond Cesar. Yna gan hynny efe a'i traddodes ef iddynt i'w groeshoelio. A hwy a gymmerasant yr Iesu, ac a'i dygasant ymaith. Ac efe, gan ddwyn ei groes, a ddaeth i le a elwid Lle'r ben-glog; ac a elwir yn Hebraeg, Golgotha: lle y croeshoeliasant ef, a dau eraill gyd âg ef, un o bob tu, a'r Iesu yn y canol. A Philat a ysgrifennodd ditl, ac a'i dododd ar y groes. A'r ysgrifen oedd, IESU O NAZARETH BRENHIN YR IUDEWON. Y titl hwn gan hynny a ddarllenodd llawer o'r Iuddewon; oblegid agos i'r ddinas oedd y fan lle y croeshoeliwyd yr Iesu: ac yr oedd wedi ei ysgrifenu yn Hebraeg, Groeg, a Lladin. Yna arch-offeiriaid yr Iuddewon a ddywedasant wrth Pilat, Na ysgrifena, Brenhin yr Iuddewon; eithr dywedyd o hono ef, Brenhin yr Iuddewon ydwyf fi. Pilat a attebodd, Yr hyn a ysgrifena, a ysgrifena. Yna'r milwyr, wedi iddynt groeshoelio yr Iesu, a gymmerasant ei ddillad ef (ac a wnaethant bedair rhan, i bob milwr ran) a'i bais ef: a'i bais ef oedd ddiwniad, wedi ei gwau o'r cwr uchaf trwyddi oll. Hwythau a ddywedasant wrth eu gilydd, Na thorrn hi, ond

saying, he brought Jesus forth, and sat down in the judgment-seat, in a place that is called the Pavement, but in the Hebrew, Gabbatha. And it was the preparation of the passover, and about the sixth hour: and he saith unto the Jews, Behold your King! But they cried out, Away with him, away with him, crucify him. Pilate saith unto them, Shall I crucify your King? The chief priests answered, We have no king but Cæsar. Then delivered he him therefore unto them to be crucified: and they took Jesus, and led him away. And he, bearing his cross, went forth into a place called the place of a scull, which is called in the Hebrew, Golgotha: where they crucified him, and two other with him, on either side one, and Jesus in the midst. And Pilate wrote a title, and put it on the cross; and the writing was, JESUS OF NAZARETH THE KING OF THE JEWS. This title then read many of the Jews: for the place where Jesus was crucified was nigh to the city: and it was written in Hebrew, and Greek, and Latin. Then said the chief priests of the Jews to Pilate, Write not, The King of the Jews; but that he said, I am the King of the Jews. Pilate answered, What I have written, I have written. Then the soldiers, when they had crucified Jesus, took his garments, and made four parts, to every soldier a part; and also his coat: now the coat was without seam, woven from the top throughout. They said therefore among themselves, Let us not rend it, but cast lots for it, whose it shall be: that the Scripture

Dydd Gwener y Croglith.

bwriwn goelbrennau am dani, eiddo pwy fydd hi: fel y cyflawnid yr ysgrythyr sydd yn dywedyd, Rhannasant fy nillad yn eu mysg, ac am fy mhais y bwriasant goelbrennau. A'r milwŷr a wnaethant y pethau hyn. Ac yr oedd yn sefyll wrth groes yr Iesu, ei fam ef, a chwaer ei fam ef, Mair gwraig Cleophas, a Mair Magdalen. Yr Iesu gan hynny pan welodd ei fam, a'r disgybl yr hwn a garai efe, yn sefyll ger llaw, a ddywedodd wrth ei fam, O wraig, wele dy fab. Gwedi hynny y dywedodd wrth y disgybl, Wele dy fam. Ac o'r awr honno allan y cymmerodd y disgybl hi i'w gartref. Wedi hynny yr Iesu, yn gwybod fod pob peth wedi ei orphen weithian, fel y cyflawnid yr ysgrythyr, a ddywedodd, Y mae syched arnaf. Yr oedd gan hynny lestr wedi ei osod yn llawn o finegr: a hwy a lanwasant yspwng o finegr, ac a'i rhoddasant ynghylch isop, ac a'i dodasant wrth ei enau ef. Yna pan gymmerodd yr Iesu y finegr, efe a ddywedodd, Gorphenwyd: achan ogwyddo ei ben, efe a roddes i fynu yr yspryd. Yr Iuddewon gan hynny, fel nad arhoai y cyrph ar y groes ar y sabbath, o herwydd ei bod yn ddarpar-wyl (canys mawr oedd y dydd sabbath hwnnw) a ddeisyfiasant ar Pilat, gael torri eu hesgeiriau hwynt, a'u tynnu i lawr. Yna y milwŷr a ddaethant, ac a dorrasant esgeiriau y cyntaf, a'r llall yr hwn a groeshoeliasid gyd âg ef. Eithr wedi iddynt ddyfod at yr Iesu, pan welsant ef wedi marw eisoes, ni thorrasant ei esgeiriau ef. Ond un o'r milwŷr a wanoedd ei ystlys ef â gwaywffon; ac yn y fan daeth allan waed a dwfr. A'r hwn a'i gwelodd a dystiolaethodd; agwir yw ei dystiolaeth:

might be fulfilled, which saith, They parted my raiment among them, and for my vesture they did cast lots. These things therefore the soldiers did. Now there stood by the cross of Jesus, his mother, and his mother's sister, Mary the wife of Cleophas, and Mary Magdalene. When Jesus therefore saw his mother, and the disciple standing by, whom he loved, he saith unto his mother, Woman, behold thy son. Then saith he to the disciple, Behold thy mother. And from that hour that disciple took her unto his own home. After this, Jesus, knowing that all things were now accomplished, that the Scripture might be fulfilled, saith, I thirst. Now there was set a vessel full of vinegar: and they filled a sponge with vinegar, and put it upon hyssop, and put it to his mouth. When Jesus therefore had received the vinegar, he said, It is finished: and he bowed his head, and gave up the ghost. The Jews therefore, because it was the preparation, that the bodies should not remain upon the cross on the sabbath-day, (for that sabbath-day was an high-day,) besought Pilate that their legs might be broken, and that they might be taken away. Then came the soldiers, and brake the legs of the first, and of the other which was crucified with him. But when they came to Jesus, and saw that he was dead already, they brake not his legs. But one of the soldiers with a spear pierced his side, and forthwith came thereout blood and water. And he that saw it bare record, and his record is true: and he knoweth that he saith

Nos Basg.

ac efe a ŵyr ei fod yn dywedyd gwir, fel y credoch chwi. Canys y pethau hyn a wnaethpwyd, fel y cyflawnid yr ysgrythyr, Ni thorrir asgwrn o hono. A thrachefn, ysgrythyr arall sydd yn dywedyd, Hwyl a edrychant ar yr hwn a wanasant.

Nos Basg.

Y Collect.

CANIATTA, O Arglwydd, megis y'n bedyddir i farwolaeth dy fendigedig Fab ein Hiachawdwr Iesu Grist; fod i ni felly, trwy farwolaethu yn wastad ein gwyniau llygredig, gael ein claddu gyd âg ef; a thrwy'r bedd a phorth angau, fyned ym mlaen i'n hadgyfodiad llawen, trwy ei haeddledigaethau ef, yr hwn a fu farw, ac a gladdwyd, ac a ail-gyfododd er ein mwyn; sef, dy Fab Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yr Epistol. 1 St. Petr. iii. 17.

GWELL ydyw, os ewyllys Duw a'i myn, i chwi ddi-oddef yn gwneuthur daioni, nag yn gwneuthur drygioni. Oblegid Crist hefyd unwaith a ddi-oddefodd dros bechodau, y cyfiawn dros yr anghyfiawn, fel y dygai ni at Dduw; wedi ei farwolaethu yn y cnawd, eithr ei fywhâu yn yr Yspryd: trwy'r hwn yr aeth efe hefyd ac a bregethodd i'r yspdydion yngharchar; y rhai a fu gynt anufudd, pan unwaith yr oedd hir-amynedd Duw yn aros yn nyddiau Noa, tra y darperid yr arch; yn yr hon ychydig, sef wyth enaid, a achubwyd trwy ddwfr. Cyffelybiaeth cyfattebol i'r hwn sydd yr awrhon yn ein bachub ninnau, sef, bedydd (nid bwrw ymaith fudreddi'r cnawd, eithr ymatteb cydwybod dda tu ag at Dduw) trwy adgyfodiad Iesu Grist: yr hwn sydd ar ddechulaw Dduw, wedi myned

true, that ye might believe. For these things were done that the Scripture should be fulfilled, A bone of him shall not be broken. And again, another Scripture saith, They shall look on him whom they pierced.

Easter Even.

The Collect.

GRANT, O Lord, that as we are baptized into the death of thy blessed Son our Saviour Jesus Christ, so by continual mortifying our corrupt affections we may be buried with him; and that through the grave, and gate of death, we may pass to our joyful resurrection; for his merits, who died, and was buried, and rose again for us, thy Son Jesus Christ our Lord. Amen.

The Epistle. 1 St. Petr. iii. 17.

IT is better, if the will of God be so, that ye suffer for well-doing, than for evil-doing. For Christ also hath once suffered for sins, the just for the unjust, that he might bring us to God, being put to death in the flesh, but quickened by the Spirit. By which also he went and preached unto the spirits in prison; which sometime were disobedient, when once the long-suffering of God waited in the days of Noah, while the ark was a preparing; wherein few, that is, eight souls, were saved by water. The like figure whereunto, even baptism, doth also now save us, (not the putting away the filth of the flesh, but the answer of a good conscience towards God,) by the resurrection of Jesus Christ: who is gone into heaven, and is on the right hand

DYDD PASG.

i'r nef; a'r angylion, a'r awdurdodau, a'r galluoedd, wedi eu darostwng iddo.

Yr Efenngyl. St. Matth. xxvii. 57.

WEDI ei myned hi yn hwyr, daeth gwr goludog o Arimathea a'i enw Joseph, yr hwn a fuasai yntau yn ddisgybl i'r Iesu. Hwn a aeth at Pilat, ac a ofynodd gorph yr Iesu. Yna y gorchymynodd Pilat roddi'r corph. A Joseph, wedi cymmeryd y corph, a'i hamdôdd â lliain glân; ac a'i gosododd ef yn ei fêdd newydd ei hun, yr hwn a dorrasai efe yn y graig: ac a dreiglodd faen mawr wrth ddrws y bedd, ac a aeth ymaith. Ac yr oedd yno Mair Magdalen, a Mair arall, yn eistedd gyferbyn â'r bedd. A thrannoeth, yr hwn sydd ar ol y darpar-wyl, yr ymgynhullodd yr arch-offeiriaid a'r Phariseaid at Pilat, gan ddywedyd, Arglwydd, y mae yn gof gennym ddywedyd o'r twyllwr hwnnw, ac efe etto yn fyw, Wedi tridiau y cyfodaf. Gorchymyn gan hynny gadw'r bedd yn ddiogel hyd y trydydd dydd; rhagdyfod ei ddisgyblion o hyd nos, a'i ladratta ef, a dywedyd wrth y bobl, Efe a gyfododd o feirw: a bydd yr amryfusedd diweddaf yn waeth nâ'r cyntaf. A dywedodd Pilat wrthynt, Y mae gennych wyliadwriaeth; ewch, gwnewch mor ddiogel ag y medroch. A hwy a aethant ac a wnaethant y bedd yn ddiogel, ac a seliasant y maen, gyd â'r wyliadwriaeth.

DYDD PASG.

¶ *Ar Foreol Weddi, yn lle'r Psalm, Deuwch, canwn i'r Arglwydd, &c. y cenir, neu y dywedir, yr Anthemau hyn.*

CHRIST ein Pasg ni a aberthwyd drosom ni: am hynny cadwn wyl;

of God, angels and authorities and powers being made subject unto him.

The Gospel. St. Matth. xxvii. 57.

WHEN the even was come, there came a rich man of Arimathea, named Joseph, who also himself was Jesus' disciple. He went to Pilate, and begged the body of Jesus. Then Pilate commanded the body to be delivered. And when Joseph had taken the body, he wrapped it in a clean linen cloth, and laid it in his own new tomb, which he had hewn out in the rock; and he rolled a great stone to the door of the sepulchre, and departed. And there was Mary Magdalene, and the other Mary, sitting over against the sepulchre. Now the next day that followed the day of the preparation, the chief priests and Pharisees came together unto Pilate, saying, Sir, we remember that that deceiver said, while he was yet alive, After three days I will rise again. Command therefore that the sepulchre be made sure until the third day, lest his disciples come by night and steal him away, and say unto the people, He is risen from the dead: so the last error shall be worse than the first. Pilate said unto them, Ye have a watch; go your way, make it as sure as you can. So they went and made the sepulchre sure, sealing the stone, and setting a watch.

EASTER-DAY.

¶ *At Morning Prayer, instead of the Psalm, O come, let us sing, &c these Anthems shall be sung or said.*

CHRIST our passover is sacrificed for us: therefore let us keep the feast;

Nid â hên lefain, nac â lefain malais a drygioni : ond â bara croyw purdeb a gwirionedd. 1 Cor. v. 7.

CRIST, wedi cyfodi oddi wrth y meirw, ni bydd marw mwyach : nid arglwyddiaetha marwolaeth arno mwyach.

Canys fel y bu efe farw, efe a fu farw unwaith i bechod : ac fel y mae yn byw, byw y mae i Dduw.

Felly chwithau hefyd, cyfrifwch eich hunain yn feirw i bechod : eithr yn fyw i Dduw, yng Nghrist Iesu ein Harglwydd. *Rhuf.* vi. 9.

CRIST a gyfodwyd oddi wrth y meirw : ac a wnaed yn flaen-ffrwyth y rhai a hunasant.

Canys gan fod marwolaeth trwy ddyn : trwy ddyn hefyd y mae adgyfodiad y meirw.

Oblegid, megis yn Adda y mae pawb yn meirw : felly hefyd yng Nghrist y bywhêir pawb. 1 Cor. xv. 20.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab : ac i'r Yspryd Glân ;

Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad : yn oes oesoedd. Amen.

Y Colect.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn, trwy dy unig-anedig Fab Iesu Grist, a orchfygaist angau, ac a agoraist i ni borth y bywyd tragwyddol ; Yn ufudd yr attolygwn i ti, megis (trwy dy ras hyspysol yn ein rhag-flaenu) yr wyt yn peri deisyfiadau da i'n meddyliau ; felly, trwy dy ddyfal gymmorth, allu o honom eu dwyn i berffeithrwydd cyflawn, trwy Iesu Grist ein Harglwydd ; yr hwn sydd yn byw ac yn teyrnasu gyd â thydi a'r Yspryd Glân, byth yn un Duw, heb drangc na gorphen. *Amen.*

Not with the old leaven, nor with the leaven of malice and wickedness : but with the unleavened bread of sincerity and truth. 1 Cor. v. 7.

CHRISt being raised from the dead dieth no more : death hath no more dominion over him.

For in that he died, he died unto sin once : but in that he liveth, he liveth unto God.

Likewise reckon ye also yourselves to be dead indeed unto sin : but alive unto God through Jesus Christ our Lord. *Rom.* vi. 9.

CHRISt is risen from the dead : and become the first-fruits of them that slept.

For since by man came death : by man came also the resurrection of the dead.

For as in Adam all die : even so in Christ shall all be made alive. 1 Cor. xv. 20.

Glory be to the Father, and to the Son : and to the Holy Ghost ;

As it was in the beginning, is now, and ever shall be : world without end. *Amen.*

The Collect.

ALMIGHTY God, who through thine only-begotten Son Jesus Christ hast overcome death, and opened unto us the gate of everlasting life ; We humbly beseech thee, that, as by thy special grace preventing us thou dost put into our minds good desires, so by thy continual help we may bring the same to good effect ; through Jesus Christ our Lord, who liveth and reigneth with thee and the Holy Ghost, ever one God, world without end. *Amen.*

Yr Epistol. Col. iii. 1.

OS cyd-gyfodasoch gyd â Christ, ceisiwch y pethau sydd uchod, lle mae Crist yn eistedd ar ddeheulaw Duw. Rhoddwch eich serch ar bethau sydd uchod, nid ar bethau sydd ar y ddaear: canys meirw ydych, a'ch bywyd a guddiwyd gyd â Christ yn Nuw. Pan ymddangoso Crist, ein bywyd ni, yna hefyd yr ymddangoswch chwithau gyd âg ef mewn gogoniant. Marwhêwch gan hynny eich aelodau y rhai sydd ar y ddaear; godineb, aflendid, gwŷn, drygchwant, a chybydd-dod, yr hon sydd eilun-addoliaeth: o achos yr hyn bethau y mae digofaint Duw yn dyfod ar blant yr anufudd-dod. Yn y rhai hefyd y rhodiasoch chwithau gynt, pan oeddych yn byw ynddynt.

Yr Efengyl. St. Ioan xx. i.

YDydd cyntaf o'r wythnos Mair Magdalen a ddaeth y bore, a hi etto yn dywyll, at y bedd; ac a welodd y maen wedi ei dynnu ymaith oddi ar y bedd. Yna y rhedodd hi, ac a ddaeth at Simon Petr, a'r disgybl arall yr hwn yr oedd yr Iesu yn ei garu, ac a ddywedodd wrthynt, Hwyl a ddygasant yr Arglwydd ymaith o'r bedd, ac ni wyddom ni pa le y dodasant ef. Yna Petr a aeth allan, a'r disgybl arall, a hwy a ddaethant at y bedd: ac a redasant ill dau ynghyd; a'r disgybl arall a redodd o'r blaen yn gynt na Phetr, ac a ddaeth yn gyntaf at y bedd. Ac wedi iddo grymmu, efe a ganfu y llêiniau wedi eu gosod; er hynny nid aeth efe i mewn. Yna y daeth Simon Petr yn ei ganlyn ef; ac a aeth i mewn i'r bedd, ac a ganfu y llêiniau wedi eu gosod; a'r napeyn a fuasai am ei ben ef, wedi ei osod, nid gyd â'r llêiniau, ond o'r neilldu, wedi ei

The Epistle. Col. iii. 1.

IF ye then be risen with Christ, seek those things which are above, where Christ sitteth on the right hand of God. Set your affection on things above, not on things on the earth: For ye are dead, and your life is hid with Christ in God. When Christ, who is our life, shall appear, then shall ye also appear with him in glory. Mortify therefore your members which are upon the earth; fornication, uncleanness, inordinate affection, evil concupiscence, and covetousness, which is idolatry: For which things' sake the wrath of God cometh on the children of disobedience. In the which ye also walked some time, when ye lived in them.

The Gospel. St. John xx. 1.

THE first day of the week cometh Mary Magdalene early, when it was yet dark, unto the sepulchre, and seeth the stone taken away from the sepulchre. Then she runneth and cometh to Simon Peter, and to the other disciple whom Jesus loved, and saith unto them, They have taken away the Lord out of the sepulchre, and we know not where they have laid him. Peter therefore went forth, and that other disciple, and came to the sepulchre. So they ran both together; and the other disciple did outrun Peter, and came first to the sepulchre; and he, stooping down and looking in, saw the linen clothes lying; yet went he not in. Then cometh Simon Peter following him, and went into the sepulchre, and seeth the linen clothes lie; and the napkin that was about his head, not lying with the linen clothes,

Dydd Llun Pasg.

blygu, mewn lle arall. Yna yr aeth y disgybl arall hefyd i mewn, yr hwn a ddaethai yn gyntaf at y bedd; ac a welodd, ac a gredodd. Canys hyd yn hyn ni wyddent yr ysgrythyr, fod yn rhaid iddo gyfodi o feirw. Yna y disgyblion a aethant ymaith drachefn at yr eiddynt.

Dydd Llun Pasg.

Y Colect.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn, trwy dy unig-anedig Fab Iesu Grist, a orchfygaist angau, ac a agorais i ni borth y bywyd tragwyddol; Yn ufudd yr attol-ygwn i ti, megis (trwy dy ras hyspysol yn ein rhag-flaenu) yr wyt yn peri deisyfiadau da i'n meddyliau; felly, trwy dy ddyfal gymmorth, allu o honoin eu dwyn i berffeithrwydd cyflawn, trwy Iesu Grist ein Harglwydd; yr hwn sydd yn byw ac yn teyrnasu gyd â thydi a'r Yspryd Glân, byth yn un Duw, heb drange na gorphen. *Amen.*

Yn lle yr Epistol. Act. x. 34.

PETR a agorodd ei enau, ac a ddywedodd, Yr wyf yn deall mewn gwirionedd, nad ydyw Duw dderbyniwr wyneb; ond ym mhob cenhedl, y neb sydd yn ei ofni ef, ac yn gweithredu cyflawnder, sy gymmeradwy ganddo ef. Y gair yr hwn a anfonodd Duw i blant Israel, gan bregethu tangnefedd trwy Iesu Grist: (efe yw Arglwydd pawb oll;) chwychw i a wyddoch y gair a fu yn holl Judea, gan ddechreu o Galilea, wedi y bedydd a bregethodd Ioan: y modd yr enneiniodd Duw Iesu o Nazareth â'r Yspryd Glân, ac â nerth; yr hwn a gerddodd o amgylch gan wneuthur daioni, ac iachâu pawb a'r oedd wedi eu gorthrymmu gan ddiabol: oblegid yr oedd Duw gyd âg ef. A ninnau ydym

but wrapped together in a place by itself. Then went in also that other disciple which came first to the sepulchre, and he saw, and believed. For as yet they knew not the Scripture, that he must rise again from the dead. Then the disciples went away again unto their own home.

Monday in Easter-week.

The Collect.

ALMIGHTY God, who through thy only-begotten Son Jesus Christ hast overcome death, and opened unto us the gate of everlasting life; We humbly beseech thee, that, as by thy special grace preventing us thou dost put into our minds good desires, so by thy continual help we may bring the same to good effect; through Jesus Christ our Lord, who liveth and reigneth with thee and the Holy Ghost, ever one God, world without end. *Amen.*

For the Epistle. Acts x. 34.

PETER opened his mouth, and said, Of a truth I perceive that God is no respecter of persons; but in every nation he that feareth him, and worketh righteousness, is accepted with him. The word which God sent unto the children of Israel, preaching peace by Jesus Christ; (he is Lord of all;) that word (I say) ye know, which was published throughout all Judæa, and began from Galilee, after the baptism which John preached: how God anointed Jesus of Nazareth with the Holy Ghost, and with power; who went about doing good, and healing all that were oppressed of the devil: for God was with him. And we are witnesses of all things which

dystion o'r pethau oll a wnaeth efe, yngwlad yr Iuddewon, ac yn Jerusalem; yr hwn a laddasant, ac a groeshoeliasant ar bren: hwn a gyfododd Duw y trydydd dydd, ac a'i rhoddes ef i'w wneuthur yn amlwg; nid i'r bobl oll, eithr i'r tystion etholedig o'r blaen gan Dduw; sef i ni, y rhai a fwyttasom ac a yfasom gyd âg ef wedi ei adgyfodi ef o feirw. Ac efe a orchymynodd i ni bregethu i'r bobl, a thystiolaethu mai efe yw'r hwn a ordeiniwyd gan Dduw yn Farnwr byw a meirw. I hwn y mae'r holl brophwydi yn dwyn tystiolaeth, y derbyn pawb a gredo ynddo ef faddeuant pechodau, trwy ei Enw ef.

Yr Efengyl. St. Luc xxiv. 13.

WELE, dau o honynt oedd yn myned y dydd hwnnw i dref a'i henw Emmäus, yr hon oedd ynghylch trugain ystâd oddi wrth Jerusalem. Ac yr oeddynt hwy yn ymddiddan â'u gilydd am yr holl bethau hyn a ddigwyddasant. A bu, fel yr oeddynt yn ymddiddan, ac yn ymofyn â'u gilydd, yr Iesu ei hun hefyd a nesaodd, ac a aeth gyd â hwynt. Eithr eu llygaid hwynt a attaliwyd, fel na's adwaenent ef. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pa ryw ymadroddion yw y rhai hyn yr ydych yn eu bwrw at eu gilydd, dan rodio, ac yn wyneb-drîst? Ac un o honynt, a'i enw Cleopas, gan ateb, a ddywedodd wrtho, A wyt ti yn unig yn ymdeithydd yn Jerusalem, ac ni wybuost y pethau a wnaethpwyd ynddi hi yn y dyddiau hyn? Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pa bethau? Hwytthau a ddywedasant wrtho, Y pethau ynghylch Iesu o Nazareth, yr hwn oedd wr o brophwyd galluog mewn gweithred a gair, ger bron Duw a'r holl

he did, both in the land of the Jews, and in Jerusalem; whom they slew, and hanged on a tree: Him God raised up the third day, and shewed him openly; not to all the people, but unto witnesses chosen before of God, even to us, who did eat and drink with him after he rose from the dead. And he commanded us to preach unto the people, and to testify that it is he who was ordained of God to be the Judge of quick and dead. To him give all the prophets witness, that through his Name whosoever believeth in him shall receive remission of sins.

The Gospel. St. Luke xxiv. 13.

BEHOLD, two of his disciples went that same day to a village called Emmaus, which was from Jerusalem about threescore furlongs. And they talked together of all these things which had happened. And it came to pass, that while they communed together, and reasoned, Jesus himself drew near, and went with them. But their eyes were holden, that they should not know him. And he said unto them, What manner of communications are these that ye have one to another, as ye walk, and are sad? And the one of them, whose name was Cleopas, answering, said unto him, Art thou only a stranger in Jerusalem, and hast not known the things which are come to pass there in these days? And he said unto them, What things? And they said unto him, Concerning Jesus of Nazareth, who was a prophet mighty in deed and word, before God and all the people: And how the chief priests and

Dydd Llun Pasg.

bohl; a'r modd y traddododd yr arch-offeiriaid a'n llywodraethwyr ni ef i farn marwolaeth, ac a'i croeshoeliasant ef. Ond yr oeddym ni yn gobeithio mai efe oedd yr hwn a waredai'r Israel: ac heblaw hyn oll, heddyw yw'r trydydd dydd, er pan wnaethpwyd y pethau hyn. A hefyd, rhai gwagedd o honom ni a'n dychrynasant ni, gwedi iddynt fod yn fore wrth y bedd; a phan na chawsant ei gorph ef, hwy a ddaethant, gan ddywedyd, weled o honynt weledigaeth o angylion, y rhai a ddywedent ei fod ef yn fyw. A rhai o'r rhai oedd gyd â nyni a aethant at y bedd, ac a gawsant felly fel y dywedasai y gwagedd; ond ef ni's gwelsant. Ac efe a ddywedodd wrthynt, O ynfydion, a hwyrffrydig o galon i gredu'r holl bethau a ddywedodd y prophwydi! onid oedd raid i Grist ddioddef y pethau hyn, a myned i mewn i'w ogoniant? A chan ddechreu ar Moses, a'r holl brophwydi, efe a esponiodd iddynt yn yr holl ysgrythyrau y pethau am dano ei hun. Ac yr oeddynt yn nesâu i'r dref lle yr oeddynt yn myned; ac yntau a gymmerth arno ei fod yn myned ym mhellach. A hwy a'i cymmellasant ef, gan ddywedyd, Aros gyd â ni; canys y mae hi yn hwyrhâu, a'r dydd yn darfod. Ac efe a aeth i mewn i aros gyd â hwynt. A darfu, ac efe yn eistedd gyd â hwynt, efe a gymmerodd fara, ac a'i bendithiodd, ac a'i torrodd, ac a'i rhoddes iddynt. A'u llygaid hwynt a agorwyd, a hwy a'i hadnabuant ef: ac efe a ddiplannodd allan o'u golwg hwynt. A hwy a ddywedasant wrth eu gilydd, Onid oedd ein calon ni yn llosgi ynom, tra'r ydoedd efe yn ymddiddan â ni ar y ffordd, a thra'r ydoedd efe yn agoryd i ni'r ysgrythyrau? A

our rulers delivered him to be condemned to death, and have crucified him. But we trusted that it had been he which should have redeemed Israel: and besides all this, to-day is the third day since these things were done. Yea, and certain women also of our company made us astonished, which were early at the sepulchre; and when they found not his body, they came, saying, that they had also seen a vision of angels, which said that he was alive. And certain of them which were with us went to the sepulchre, and found it even so as the women had said; but him they saw not. Then he said unto them, O fools, and slow of heart to believe all that the prophets have spoken: ought not Christ to have suffered these things, and to enter into his glory? And beginning at Moses, and all the prophets, he expounded unto them in all the Scriptures the things concerning himself. And they drew nigh unto the village whither they went; and he made as though he would have gone further: but they constrained him, saying, Abide with us, for it is towards evening, and the day is far spent. And he went in to tarry with them. And it came to pass, as he sat at meat with them, he took bread, and blessed it, and brake, and gave to them. And their eyes were opened, and they knew him, and he vanished out of their sight. And they said one to another, Did not our heart burn within us, while he talked with us by the way, and while he opened to us the Scriptures? And they rose up the same

Dydd Mawrth Pasg.

hwy a godasant yr awr honno, ac a ddychwelasant i Jerusalem, ac a gawsant yr un ar ddeg wedi ymgasglu ynghyd, a'r sawl oedd gyd â hwynt, yn dywedyd, Yr Arglwydd a gyfododd yn wir, ac a ymddangosodd i Simon. A hwythau a adroddasant y pethau a wnaethesid ar y ffordd, a pha fodd yr adnabuwyd ef ganddynt wrth dorriad y bara.

Dydd Mawrth Pasg.

Y Collect.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn, trwy dy unig-anedig Fab Iesu Grist, a orchfygaist angau, ac a agoraist i ni borth y bywyd tragywyddol; Yn ufudd yr attolwgwn i ti, megis (trwy dy ras hyspysol yn ein rhag-flaenu) yr wyt yn peri deisfyfadau da i'n meddyliau; felly, trwy dy ddyfal gymmorth, allu o honom eudwyn i berffeithrwydd cyflawn, trwy Iesu Grist ein Harglwydd; yr hwn sydd yn byw ac yn teyrnasu gyd â thydi a'r Yspryd Glân, byth yn un Duw, heb drange na gorphen. *Amen.*

Yn lle yr Epistol. Act. xiii. 26.

HA wŷr frodyr, plant o genedl Abraham, a'r rhai yn eich plith sydd yn ofni Duw, i chwi y danfonwyd gair yr iachawdwr-iaeth hon: canys y rhai oedd yn preswyllo yn Jerusalem, a'u tywysogion, heb adnabod hwn, na lleferydd y prophwydi y rhai a ddarllenid bob sabbath, gan ei farnu ef, a'u cyflawnasant. Ac er na chawsant ynddo ddim achos angau, hwy a ddymunasant ar Pilat ei ladd ef. Ac wedi iddynt gwblhâu pob peth a'r a ysgrifenasid am dano ef, hwy a'i disgynasant ef oddi ar y pren, ac a'i dodasant mewn bedd. Eithr Duw a'i cyfododd ef oddi wrth y meirw: yr hwn a welwyd dros ddyddiau lawer gan y rhai a ddaethent i fynu

hour, and returned to Jerusalem, and found the eleven gathered together, and them that were with them, saying, The Lord is risen indeed, and hath appeared to Simon. And they told what things were done in the way, and how he was known of them in breaking of bread.

Tuesday in Easter-week.

The Collect.

AL MIGHTY God, who through thy only-begotten Son Jesus Christ hast overcome death, and opened unto us the gate of everlasting life; We humbly beseech thee, that, as by thy special grace preventing us thou dost put into our minds good desires, so by thy continual help we may bring the same to good effect; through Jesus Christ our Lord, who liveth and reigneth with thee and the Holy Ghost, ever one God, world without end. *Amen.*

For the Epistle. Acts xiii. 26.

MEN and brethren, children of the stock of Abraham, and whosoever among you feareth God, to you is the word of this salvation sent. For they that dwell at Jerusalem, and their rulers, because they knew him not, nor yet the voices of the prophets which are read every sabbath-day, they have fulfilled them in condemning him. And though they found no cause of death in him, yet desired they Pilate that he should be slain. And when they had fulfilled all that was written of him, they took him down from the tree, and laid him in a sepulchre. But God raised him from the dead: and he was seen many days of them which came up with him

gyd âg ef o Galilea i Jerusalem, y rhai sy dystion iddo wrth y bobl. Ac yr ydym ni yn efangylu i chwi yr addewid a wnaed i'r tadau, ddarfod i Dduw gyflawni hwn i ni eu plant hwy, gan iddo adgyfodi'r Iesu : megis ag yr ysgrifenydd yn yr ail Psalm, Fy Mab i ydwyt ti ; myfi heddyw a'th genhedlais. Ac am iddo ei gyfodi ef o'r meirw, nid i ddychwelyd mwy i lygredigaeth, y dywedodd fel hyn ; Rhoddaf i chwi sicr drugareddau Dafydd. Ac am hynny y mae yn dywedyd mewn Psalm arall, Ni adewi i'th Sanct weled llygredigaeth. Canys Dafydd, wedi iddo wasanaethu ei genhedlaeth ei hun trwy ewyllys Duw, a hunodd, ac a ddodwyd at ei dadau, ac a welodd lygredigaeth. Eithr yr hwn a gyfododd Duw, ni welodd lygredigaeth. Am hynny bydded hyspys i chwi, ha wŷr frodyr, mai trwy hwn yr ydys yn pregethu i chwi faddeuant pechodau. A thrwy hwn y cyfiawnhêir pob un sydd yn credu, oddi wrth yr holl bethau y rhai ni allech trwy gyfraith Moses gael eich cyfiawnhau oddi wrthynt. Gwylwch gan hynny, na ddêl arnoch y peth a ddywedwyd yn y prophwydi ; Edrychwch, O ddirmygwŷr, a rhyfeddwch, a diflennwch : canys yr wyf yn gwneuthur gweithred yn eich dyddiau, gwaith ni chredwch ddim, er i neb ei ddangos i chwi.

I'r Efengyl. St. Luc xxiv. 36.

YR Iesu ei hun a safodd ynghanol ei ddisgyblion, ac a ddywedodd wrthynt, Tangnefedd i chwi. Hwytthau, wedi brawychu, ac ofni, a dybiasant weled o honynt yspryd. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Paham y'ch trallodir ? a phaham y mae meddyliau yn codi yn eich calonau ?

from Galilee to Jerusalem, who are his witnesses unto the people. And we declare unto you glad tidings, how that the promise which was made unto the fathers, God hath fulfilled the same unto us their children, in that he hath raised up Jesus again ; as it is also written in the second Psalm, Thou art my Son, this day have I begotten thee. And as concerning that he raised him up from the dead, now no more to return to corruption, he said on this wise, I will give you the sure mercies of David. Wherefore he saith also in another Psalm, Thou shalt not suffer thine Holy One to see corruption. For David, after he had served his own generation by the will of God, fell on sleep, and was laid unto his fathers, and saw corruption : But he whom God raised again saw no corruption. Be it known unto you therefore, men and brethren, that through this man is preached unto you the forgiveness of sins : and by him all that believe are justified from all things, from which ye could not be justified by the law of Moses. Beware therefore, lest that come upon you which is spoken of in the prophets ; Behold, ye despisers, and wonder, and perish : for I work a work in your days, a work which ye shall in no wise believe, though a man declare it unto you.

The Gospel. St. Luc xxiv. 36.

JESUS himself stood in the midst of them, and saith unto them, Peace be unto you. But they were terrified and affrighted, and supposed that they had seen a spirit. And he said unto them, Why are ye troubled, and why do thoughts arise in your hearts ? Behold

Y Sul cyntaf gwedi'r Pasg.

Edrychwch fy nwyllaw a'm traed, mai myfi fy hun ydyw: teimlwch fi, a gwelwch; canys nid oes gan yspryd gnawd ac esgyrn, fel y gwelwch fod gennyf fi. Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a ddangosodd iddynt ei ddwyllaw a'i draed. Ac, a hwy etto heb gredu gan lawenydd, ac yn rhyfeddu, efe a ddywedodd wrthynt, A oes gennych chwi yma ddim bwyd? A hwy a roisant iddo ddarn o bysgodyn wedi ei rostio, ac o ddil mel. Yntau a'i cymmerodd, ac a'i bwyttaodd yn eu gŵydd hwynt. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Dyma'r geiriau a ddywedais i wrthyich, pan oeddwn etto gyd â chwi, bod yn rhaid cyflawni pob peth a ysgrifenyd ynghyfraith Moses, a'r Prophwydi, a'r Psalmau, am danaf fi. Yna yr agorodd efe eu deall hwynt, fel y deallent yr ysgrhythrau. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Felly yr ysgrifenyd, ac felly yr oedd raid i Grist ddioddef, a chyfodi o feirw y trydydd dydd; a phregethu edifeirwch a maddeuant pechodau yn ei enw ef ym mhllith yr holl genhedloedd, gan ddechreu yn Jerusalem. Ac yr ydych chi yn dystion o'r pethau hyn.

Y Sul cyntaf gwedi'r Pasg.

Y Collect.

HOLL-alluog Dad, yr hwn a roddaist dy un Mab i farw dros ein pechodau, ac i gyfodi drachefn er ein cyfiawnhâd; Caniattâ i ni felly fwrw ymaith surdoes drygioni ac anwiredd, fel y gallom yn wastad dy wasanaethu di mewn purdeb buchedd a gwirionedd; trwy haeddedigaethau dy un Mab Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. 1 St. Ioan v. 4.

BETH bynnag a aned o Dduw, by mae yn gorchfygu'r byd;

my hands and my feet, that it is I myself: handle me, and see; for a spirit hath not flesh and bones, as ye see me have. And when he had thus spoken, he shewed them his hands and his feet. And while they yet believed not for joy, and wondered, he said unto them, Have ye here any meat? And they gave him a piece of a broiled fish, and of an honey-comb. And he took it, and did eat before them. And he said unto them, These are the words which I spake unto you, while I was yet with you, that all things must be fulfilled which were written in the law of Moses, and in the Prophets, and in the Psalms concerning me. Then opened he their understanding, that they might understand the Scriptures, and said unto them, Thus it is written, and thus it behoved Christ to suffer, and to rise from the dead the third day; and that repentance and remission of sins should be preached in his Name among all nations, beginning at Jerusalem. And ye are witnesses of these things.

The first Sunday after Easter.

The Collect.

ALMIGHTY Father, who hast given thine only Son to die for our sins, and to rise again for our justification; Grant us so to put away the leaven of malice and wickedness, that we may alway serve thee in pureness of living and truth; through the merits of the same thy Son Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. 1 St. John v. 4.

WHATSOEVER is born of God overcometh the

Y Sul cyntaf gwedi'r Pasg.

a hon yw'r oruchafiaeth sydd yn gorchfygu'r byd, sef ein ffydd ni. Pwy yw'r hwn sydd yn gorchfygu'r byd, ond yr hwn sydd yn credu mai Iesu yw Mab Duw? Dyma yr hwn a ddaeth trwy ddwfr a gwaed, sef Iesu Grist; nid trwy ddwfr yn unig, ond trwy ddwfr a gwaed: a'r Yspryd yw'r hwn sydd yn tystiolaethu; oblegid yr Yspryd sydd wirionedd. Oblegid y mae tri yn tystiolaethu yn y nef; y Tad, y Gair, a'r Yspryd Glân: a'r tri hyn un ydynt. Ac y mae tri yn tystiolaethu ar y ddaear; yr yspryd, a'r dwfr, a'r gwaed: a'r tri hyn, yn un y maent yn cyttuno. Os tystiolaeth dynion yr ydym yn ei dderbyn, y mae tystiolaeth Duw yn fwy: canys hyn yw tystiolaeth Duw, yr hon a dystiolaethodd efe am ei Fab. Yr hwn sydd yn credu ym Mab Duw, sy ganddo y dystiolaeth ynddo ei hun: yr hwn nid yw yn credu i Dduw, a'i gwnaeth ef yn gelwyddog; oblegid na chredodd y dystiolaeth a dystiolaethodd Duw am ei Fab. A hon yw'r dystiolaeth; Roddi o Dduw i ni fywyd tragwyddol: a'r bywyd hwn sydd yn ei Fab ef. Yr hwn y mae y Mab ganddo, y mae y bywyd ganddo; a'r hwn nid yw ganddo Fab Duw, nid oes ganddo fywyd.

Yr Efengyl. St. Ioan xx. 19.

YNA, a hi yn hwyr, y dydd cyntaf hwnnw o'r wythnos, a'r drysau yn gauad, lle yr oedd y disgyblion wedi ymgasglu yng-hŷd rhag ofn yr Iuddewon, daeth yr Iesu, ac a safodd yn y canol, ac a ddywedodd wrthynt, Tangnefedd i chiwi. Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a ddangosodd iddynt ei ddwyllaw a'i ystlys. Yna'r disgyblion a lawenychasant, pan welsant yr Arglwydd. Yna y dywedodd yr Iesu wrthynt drachefn, Tangnefedd i chiwi:

world; and this is the victory that overcometh the world, even our faith. Who is he that overcometh the world, but he that believeth that Jesus is the Son of God? This is he that came by water and blood, even Jesus Christ; not by water only, but by water and blood: and it is the Spirit that beareth witness, because the Spirit is truth. For there are three that bear record in heaven, the Father, the Word, and the Holy Ghost: and these three are one. And there are three that bear witness in earth, the spirit, and the water, and the blood: and these three agree in one. If we receive the witness of men, the witness of God is greater: for this is the witness of God, which he hath testified of his Son. He that believeth on the Son of God hath the witness in himself: he that believeth not God hath made him a liar, because he believeth not the record that God gave of his Son. And this is the record, that God hath given to us eternal life; and this life is in his Son. He that hath the Son hath life; and he that hath not the Son hath not life.

The Gospel. St. John xx. 19.

THE same day at evening, being the first day of the week, when the doors were shut, where the disciples were assembled for fear of the Jews, came Jesus and stood in the midst, and saith unto them, Peace be unto you. And when he had so said, he shewed unto them his hands and his side. Then were the disciples glad when they saw the Lord. Then said Jesus to them again, Peace be unto you: As my

Yr ail Sul gwedi'r Pasg.

megis y danfonodd y Tad fi, yr wyf finnau yn eich danfon chwi. Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a anadlodd arnynt, ac a ddywedodd wrthynt, Derbyniwch yr Yspryd Glân. Pwy bynnag y maddeuoch eu pechodau, madd-euir iddynt; a'r eiddo pwy bynnag a attalioch, hwy a attaliwyd.

Yr ail Sul gwedi'r Pasg.

Y Colect.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn a roddaist dy un Mab i ni yn aberth dros bechod, ac hefyd yn esampl o fuchedd dduwiol; Dyro i ni ras, fel y gallom byth yn ddiolchgar dderbyn ei an-nhraethol lesâd hynny; ac hefyd beunydd ymrôl i ganlyn bendig-edig lwybrau ei wir lanaf fuchedd ef; trwy yr un Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. 1 St. Petr ii. 19.

HYN sy rasol, os yw neb ho herwydd cydwybod i Dduw yn dwyn tristwch, gan ddiödded ar gam. Oblegid pa glod yw, os pan bechoch, a chael eich cernodio, y byddwch dda eich amynedd? eithr os, a chwi yn gwneuthur yn dda, ac yn diödded, y byddwch dda eich amynedd, hyn sy rasol ger bron Duw. Canys i hyn y'ch galwyd hefyd; oblegid Crist yntau a ddiöddedodd drosom ni, gan adael i ni esampl, fel y canlynech ei ol ef: yr hwn ni wnaeth bechod, ac ni chaed twyll yn ei enau: yr hwn pan ddifenwyd, ni ddifenwodd drachefn; pan ddiöddedodd, ni fygythiodd; eithr rhoddodd ar y neb sydd yn barnu yn gyfiawn: yr hwn ei hun a ddug ein pechodau ni yn ei gorph ar y pren; fel, gwedi ein marw i bechodau, y byddem byw i gyfiawnder: trwy gleisiau yr hwn yr iachawyd chwi. Canys yr oeddych megis defaid yn myned ar gyfeiliorn; eithr

Father hath sent me, even so send I you. And when he had said this, he breathed on them, and saith unto them, Receive ye the holy Ghost. Whosoever sins ye remit, they are remitted unto them; and whosoever sins ye retain, they are retained.

The second Sunday after Easter.

The Collect.

ALMIGHTY God, who hast given thine only Son to be unto us both a sacrifice for sin, and also an ensample of godly life; Give us grace that we may always most thankfully receive that his inestimable benefit, and also daily endeavour ourselves to follow the blessed steps of his most holy life; through the same Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. 1 St. Pet. ii. 19.

THIS is thank-worthy, if a man for conscience toward God endure grief, suffering wrongfully. For what glory is it, if, when ye be buffeted for your faults, ye shall take it patiently? But if, when ye do well, and suffer for it, ye take it patiently; this is acceptable with God. For even hereunto were ye called: because Christ also suffered for us, leaving us an example, that ye should follow his steps: who did no sin, neither was guile found in his mouth: who, when he was reviled, reviled not again; when he suffered, he threatened not; but committed himself to him that judgeth righteously: who his own self bare our sins in his own body on the tree, that we, being dead to sins, should live unto righteousness: by whose stripes ye were healed. For ye were as sheep going astray; but are now returned unto the

Y trydydd Sul gwedi'r Pasg.

yn awr chwi a ddychwelwyd at Fugail ac Esgob eich eneidiau.

Yr Efengyl. St. Ioan x. 11.

CRIST a ddywedodd, Myfi sydd yn rhoddi ei einioes dros y defaid. Eithr y gwas cyflog, a'r hwn nid yw fugail, yr hwn nid eiddo y defaid, sydd yn gweled y blaidd yn dyfod, ac yn gadael y defaid, ac yn ffoi; a'r blaidd sydd yn eu hysglyfio hwy, ac yn tarfu'r defaid. Y mae'r gwas cyflog yn ffoi, oblegid mai gwas cyflog yw, ac nid oes ofal arno am y defaid. Myfi yw'r bugail da; ac a adwaen yr eiddof fi, ac a'm hadweinir gan yr eiddof fi. Fel yr edwyn y Tad fyfi, felly yr adwaen innau y Tad: ac yr ydwyf yn rhoddi fy einioes dros y defaid. A defaid eraill sy gennyf, y rhai nid ynt o'r gorlan hon: y rhai hynny hefyd sy raid i mi eu cyrchu; a'm llais i a wrandawant; a bydd un gorlan, ac un bugail.

Y trydydd Sul gwedi'r Pasg.

Y Collect.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn wyt yn dangos i'r sawl sydd ar gyfeiliorn, lewyrch dy wirionedd, er eu dwyn i ffordd cyfiawnder; Caniattâ i bawb a dderbynier i gymdeithas Crefydd Grist, allu o honynt ochelyd y cyfryw bethau a'r y sydd wrthwyneb i'w proffes, a chanlyn y sawl bethau oll a'r a fyddo yn cyttuno â'r unrhyw; trwy ein Harglwydd Iesu Grist. *Amen.*

Yr Epistol. 1 St. Petr ii. 11.

ANWYLYD, yr wyf yn attolwg i chwi, megis ddieithriaid a phererinion, ymgedwch oddi wrth chwantau cnawdol, y rhai sydd yn rhyfela yn erbyn yr enaid; gan fod â'ch ymarweddiad yn onest ym mysg y Cenhedloedd; fel, lle maent yn

Shepherd and Bishop of your souls.

The Gospel. St. John x. 11.

JESUS said, I am the good shepherd: the good shepherd giveth his life for the sheep. But he that is an hireling, and not the shepherd, whose own the sheep are not, seeth the wolf coming, and leaveth the sheep, and fleeth; and the wolf catcheth them, and scattereth the sheep. The hireling fleeth, because he is an hireling, and careth not for the sheep. I am the good shepherd, and know my sheep, and am known of mine. As the Father knoweth me, even so know I the Father: and I lay down my life for the sheep. And other sheep I have, which are not of this fold; them also I must bring, and they shall hear my voice; and there shall be one fold, and one shepherd.

The third Sunday after Easter.

The Collect.

ALMIGHTY God, who shewest to them that be in error the light of thy truth, to the intent that they may return into the way of righteousness; Grant unto all them that are admitted into the fellowship of Christ's Religion, that they may eschew those things that are contrary to their profession, and follow all such things as are agreeable to the same; through our Lord Jesus Christ. *Amen.*

The Epistle. 1 St. Pet. ii. 11.

DEARLY beloved, I beseech you as strangers and pilgrims, abstain from fleshly lusts, which war against the soul; having your conversation honest among the Gentiles; that, whereas they speak against you as evil doers, they

eich goganu megis drwg-weithredwyr, y gallont, o herwydd eich gweithredoedd da a welant, ogoneddu Duw yn nydd yr ymweliad. Ymddarostyngwch oblegid hyn i bob dynol ordinhad, o herwydd yr Arglwydd: pa un bynnag ai i'r brenhin, megis goruchaf; ai i'r llywiau dwyr, megis trwyddo ef wedi eu danfon, er dial ar y drwg-weithredwyr, a mawl i'r gweithredwyr da. Canys felly y mae ewyllys Duw, fod i chwi, trwy wneuthur daioni, ostegu anwybedaeth dynion ffolion: megis yn rhyddion, ac nid â rhyddid gennych megis cochl malais; eithr fel gwasanaethwyr Duw. Perchwch bawb. Cerwch y brawdoliaeth. Ofnwch Dduw. Anrhydeddwch y brenhin.

Yr Efengyl. St. Ioan xvi. 16.

YR Iesu a ddywedodd wrth ei ddisgyblion, Ychydig ennyd, ac ni'm gwelwch; a thrachefn, ychydig ennyd, a chwi a'm gwelwch: am fy mod yn myned at y Tad. Am hynny y dywedodd rhai o'i ddisgyblion wrth eu gilydd, Beth yw hyn y mae efe yn ei ddywedyd wrthym, Ychydig ennyd, ac ni'm gwelwch; a thrachefn, ychydig ennyd, a chwi a'm gwelwch; ac, Am fy mod yn myned at y Tad? Am hynny hwy a ddywedasant, Beth yw hyn y mae efe ynei ddywedyd, Ychydig ennyd? ni wyddom ni beth y mae efe yn ei ddywedyd. Yna y gwybu'r Iesu eu bod hwy yn ewyllysio gofyn iddo; ac a ddywedodd wrthynt, Ai ymofyn yr ydych â'ch gilydd am hyn, oblegid i mi ddywedyd, Ychydig ennyd, ac ni'm gwelwch; a thrachefn, ychydig ennyd, a chwi a'm gwelwch? Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Chwi a wylwch, ac a alerwch; a'r byd a lawenycha: eithr chwi a fyddwch dristion, ond eich tristwch a droir yn llawenydd. Gwraig wrth

may, by your good works which they shall behold, glorify God in the day of visitation. Submit yourselves to every ordinance of man for the Lord's sake; whether it be to the King, as supreme; or unto governors, as unto them that are sent by him, for the punishment of evil doers, and for the praise of them that do well. For so is the will of God, that with well-doing ye may put to silence the ignorance of foolish men: as free, and not using your liberty for a cloke of maliciousness; but as the servants of God. Honour all men. Love the brotherhood. Fear God. Honour the King.

The Gospel. St. John xvi. 16.

JESUS said to his disciples, A little while and ye shall not see me; and again, a little while and ye shall see me; because I go to the Father. Then said some of his disciples among themselves, What is this that he saith unto us, A little while and ye shall not see me; and again, a little while and ye shall see me; and, Because I go to the Father? They said therefore, What is this that he saith, A little while? we cannot tell what he saith. Now Jesus knew that they were desirous to ask him, and said unto them, Do ye enquire among yourselves of that I said, A little while and ye shall not see me; and again, a little while and ye shall see me? Verily, verily I say unto you, That ye shall weep and lament, but the world shall rejoice: and ye shall be sorrowful, but your sorrow shall be turned into joy. A woman, when she is in travail, hath sorrow, because her

Y pedwerydd Sul gwedi'r Pasg.

esgor sydd mewn tristwch, am ddyfod ei hawr : eithr wedi geni y plentyn, nid yw hi yn cofio ei gofid mwyach, gan lawenydd geni dyn i'r byd. A chwithau am hynny ydych yr awrhon mewn tristwch : eithr mi a ymwelaf â chwi drachefn ; a'ch calon a lawenycha, a'ch llawenydd ni ddwg neb oddi arnoch.

Y pedwerydd Sul gwedi'r Pasg.

Y Collect.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn yn unig biau llywodraethu afreolus chwantau a gwýniau dynion pechadurus ; Caniattâ i'th bobl, fod iddynt garu yr hyn yr wyt yn ei orchymyn, a deisyfu yr hyn yr wyt yn ei addaw ; fel, ym mhlith amrywiol ac aml ddamweiniau 'r byd, y gallo'n calonnau gwbl aros yno lle y mae gwir lawenydd i'w gaffael ; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. St. Iago i. 17.

POB rhoddiad daionus, a phob rhodd berffaith, oddi uchod y mae, yn disgyn oddi wrth Dad y goleuni, gyd â'r hwn nid oes gyfnewidiad, na chysgod tröedigaeth. O'i wir ewyllys yr yn-nillodd efe nyny, trwy air y gwirionedd, fel y byddem ryw flaenffrwyth o'i greaduriaid ef. O achos hyn, fy mrodyr anwyl, bydded pob dyn esgud i wrando, diog i lefaru, diog i ddigofaint. Canys digofaint gwr nid yw yn cyflawni cyfiawnder Duw. O herwydd paham, rhoddwch heibio bob budreddi, a helaethrwydd malais ; a thrwy addfwyn derbyniwch yr impiedig air, yr hwn a ddichon gadw eich eneidiau.

Yr Efengyl. St. Ioan xvi. 5.

YR Iesu a ddywedodd wrth ei ddisgyblion, Yn awr yr wyt yn myned at yr hwn a'm hanfon-

hour is come : but as soon as she is delivered of the child, she remembereth no more the anguish, for joy that a man is born into the world. And ye now therefore have sorrow : but I will see you again, and your heart shall rejoice, and your joy no man taketh from you.

The fourth Sunday after Easter.

The Collect.

O Almighty God, who alone canst order the unruly wills and affections of sinful men ; Grant unto thy people, that they may love the thing which thou commandest, and desire that which thou dost promise ; that so, among the sundry and manifold changes of the world, our hearts may surely there be fixed, where true joys are to be found ; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. St. James i. 17.

EVERY good gift, and every perfect gift is from above, and cometh down from the Father of lights, with whom is no variableness, neither shadow of turning. Of his own will begat he us with the Word of truth, that we should be a kind of first-fruits of his creatures. Wherefore, my beloved brethren, let every man be swift to hear, slow to speak, slow to wrath ; for the wrath of man worketh not the righteousness of God. Wherefore lay apart all filthiness and superfluity of naughtiness, and receive with meekness the engrafted Word, which is able to save your souls.

The Gospel. St. John xvi. 5.

JESUS said unto his disciples, Now I go my way to him that sent me, and none of you

Y pummed Sul gwedi'r Pasg.

odd ; ac nid yw neb o honoch yn gofyn i mi, I ba le yr wyt ti yn myned ? eithr am i mi ddywedyd y pethau hyn i chwi, tristwch a lanwodd eich calon. Ond yr wyf fi yn dywedyd gwirionedd i chwi ; Buddiol yw i chwi fy myned i ymaith : canys onid âf fi, ni ddaw y Diddanydd attoch ; eithr os mi a âf, mi a'i hanfonaf ef attoch. A phan ddêl, efe a argyodda'r byd o bechod, ac o gyfiawnder, ac o farn : o bechod, am nad ydynt yn credu ynof fi ; o gyfiawnder, am fy mod yn myned at fy Nhad, ac ni'm gwelwch i mwyach ; o farn, oblegid tywysog y byd hwn a farnwyd. Y mae gennyf etto lawer o bethau i'w dywedyd i chwi, ond ni ellwcheu dwyn yr awrhon. Ond pan ddêl efe, sef Yspryd y gwirionedd, efe a'ch tywys chwi i bob gwirionedd : canys ni lefara o hono ei hun ; ond pa bethau bynnag a glywo, a lefara efe, a'r pethau sydd i ddyfod a fynega efe i chwi. Efe a'm gogonedda i : canys efe a gymmer o'r eiddof, ac a'i mynega a chwi. Yr holl bethau sydd eiddo'r Tad, ydynt eiddof fi : o herwydd hyn y dywedais, mai o'r eiddof fi y cymmer, ac y mynega i chwi.

Y pummed Sul gwedi'r Pasg.

Y Collect.

O Arglwydd, oddi wrth ba un y daw pob daioni ; Caniattâ i ni, dy ufudd weision, allu o honom, trwy dy sanctaidd ysprydoliaeth di, feddwl y pethau a fo union ; a thrwy dy drugarog dywysiad gyflawni yr unrhyw ; trwy ein Harglwydd Iesu Grist. *Amen.*

Yr Epistol. St. Iago i. 22.

BYDDWCH wneuthurwyr y gair, ac nid gwrandawr yn unig, gan eich twyllo eich hunain. Oblegid os yw neb yn wrandawr

asketh me, Whither goest thou ? But, because I have said these things unto you, sorrow hath filled your heart. Nevertheless, I tell you the truth ; it is expedient for you that I go away : for if I go not away, the Comforter will not come unto you ; but if I depart, I will send him unto you. And when he is come, he will reprove the world of sin, and of righteousness, and of judgement : of sin, because they believe not on me ; of righteousness, because I go to my Father, and ye see me no more ; of judgement, because the prince of this world is judged. I have yet many things to say unto you, but ye cannot bear them now. Howbeit, when he, the Spirit of truth, is come, he will guide you into all truth : for he shall not speak of himself ; but whatsoever he shall hear, that shall he speak : and he will shew you things to come. He shall glorify me : for he shall receive of mine, and shall shew it unto you. All things that the Father hath are mine : therefore said I, that he shall take of mine, and shall shew it unto you.

The fifth Sunday after Easter.

The Collect.

O Lord, from whom all good things do come ; Grant to us thy humble servants, that by thy holy inspiration we may think those things that be good, and by thy merciful guiding may perform the same ; through our Lord Jesus Christ. *Amen.*

The Epistle. St. James i. 22.

BE ye doers of the Word, and not hearers only, deceiving your own selves. For if any be a hearer of the Word,

Y pummed Sul gwedi'r Pasg.

y gair, ac heb fod yn wneuthurwr, y mae hwn yn debyg i wr yn edrych ei wynebpryd naturiol mewn drych. Canys efe a'i hedrychodd ei hun, ac a aeth ymaith, ac yn y man efe a anghofiodd pa fath ydoedd. Eithr yr hwn a edrych ar berffaith gyfraith rhyddid, ac a barhao ynddi, hwn, heb fod yn wrandawr anghofus, ond gwneuthurwr y weithred, efe a fydd dedwydd yn ei weithred. Os yw neb yn eich mysg yn cymneryd arno fod yn grefyddol, heb attal ei dafod, ond twyll-o ei galon ei hun, ofer yw crefydd hwn. Crefydd bur a dihalogedig ger bron Duw a'r Tad, yw hyn; Ymweled â'r amddifaid a'r gwragedd gweddwon yn eu hadfyd, a'i gadw ei hun yn ddifrych-eulyd oddi wrth y byd.

Yr Efengyl. St. Ioan xvi. 23.

YN wir, yn wir, meddaf i chi, Pa bethau bynnag a ofynoch i'r Tad yn fy Enw, efe a'u rhydd i chi. Hyd yn hyn ni ofynasoch ddim yn fy Enw i: gofynwch, a chiwi a gewch; fel y byddo eich llawenydd yn gyflawn. Y pethau hyn a leferais wrthyh mewn damhegion: eithr y mae yr awr yn dyfod pan na leferwyf wrthyh mewn damhegion mwyach, eithr y mynegaf i chi yn eglur am y Tad. Y dydd hwnnw y gofynwch yn fy Enw: ac nid wyf yn dywedyd i chi y gweddi'af fi ar y Tad trosoch; canys y Tad ei hun sydd yn eich caru chi, am i chi fy ngharu i, a chredu fy nyfod i allan oddi wrth Dduw. Mi a ddaethum allan oddi wrth y Tad, ac a ddaethum i'r byd: trachefn, yr wyf yn gadael y byd, ac yn myned at y Tad. Ei ddisgyblion a ddywedasant wrtho, Wele, yr wyt ti yn awr yn dywedyd yn eglur, ac nid wyt yn dywedyd un ddammeg. Yn awr y gwyddom y

and not a doer, he is like unto a man beholding his natural face in a glass. For he beholdeth himself, and goeth his way, and straightway forgetteth what manner of man he was. But whoso looketh into the perfect law of liberty, and continueth therein, he being not a forgetful hearer, but a doer of the work, this man shall be blessed in his deed. If any man among you seem to be religious, and bridleth not his tongue, but deceiveth his own heart, this man's religion is vain. Pure religion, and undefiled before God and the Father, is this, To visit the fatherless and widows in their affliction, and to keep himself unspotted from the world.

The Gospel. St. John xvi. 23.

VERILY, verily I say unto you, Whatsoever ye shall ask the Father in my Name, he will give it you. Hitherto have ye asked nothing in my Name: ask, and ye shall receive, that your joy may be full. These things have I spoken unto you in proverbs: the time cometh when I shall no more speak unto you in proverbs, but I shall shew you plainly of the Father. At that day ye shall ask in my Name: and I say not unto you, that I will pray the Father for you; for the Father himself loveth you, because ye have loved me, and have believed that I came out from God. I came forth from the Father, and am come into the world: again, I leave the world, and go to the Father. His disciples said unto him, Lo, now speakest thou plainly, and speakest no proverb. Now are we sure that thou knowest all things, and needest not that any man

Dydd Iou y Dyrchafael.

gwyddost bob peth, ac nid rhaid it' ymofyn o neb â thi: wrth hyn yr ydym yn credu ddyfod o honot allan oddi wrth Dduw. Yr Iesu a'u hattebodd hiwynt, A ydych chiwi yn awr yn credu? Wele, y mae'r awr yn dyfod, ac yr awrhon hi a ddaeth, y gwasgerir chiwi bob un at yr eiddo, ac y gadêwch fi yn unig: ac nid wyf yn unig, oblegid y mae y Tad gyd â myfi. Y pethau hyn a ddywedais wrthyich, fel y caffech dangnefedd ynof. Yn y byd gorthrymder a gewch; eithr cymmerwch gysur, myfi a orchfygais y byd.

Dydd Iou y Dyrchafael.

Y Collect.

CANIATTA, ni a attolygwn i ti, Holl-alluog Dduw, megis ag yr ym ni yn credu ddarfod i'th unig-anedig Fab ein Harglwydd Iesu Grist ddyrchafael i'r nefoedd; felly bod i ninnau â meddylfryd ein calon ymddyrchafael yno, a thrigo yn wastadol gyd âg ef, yr hwn sy'n byw ac yn teyrnasu gyd â thi a'r Yspryd Glân, yn un Duw, heb drange na gorphen. *Amen.*

Yn lle yr Epistol. Act. i. 1.

YTraethawd cyntaf a wnaethum, O Theophilus, am yr holl bethau a ddechreuodd yr Iesu eu gwneuthur a'u dysgu, hyd y dydd y derbyniwyd ef i fynu, wedi iddo trwy yr Yspryd Glân roddi gorchymynion i'r apostolion a etholasai. I'r rhai hefyd yr ymddangosodd efe yn fyw wedi iddo ddioddef, trwy lawer o arwyddion sicr, gan fod yn weledig iddynt tros ddeugain niwrnod, a dywedyd y pethau a berthynent i deyrnas Dduw. Ac wedi ymgynnull gyd â hwynt, efe a orchymynodd iddynt, nad ymadawent o Jerusalem, eithr disgwyl am addewid y Tad, yr hwn, eb efe, a glywsoch gennyf fi.

should ask thee: by this we believe that thou camest forth from God. Jesus answered them, Do ye now believe? Behold, the hour cometh, yea, is now come, that ye shall be scattered every man to his own, and shall leave me alone: and yet I am not alone, because the Father is with me. These things I have spoken unto you, that in me ye might have peace. In the world ye shall have tribulation; but be of good cheer, I have overcome the world.

The Ascension-day.

The Collect.

GRANT, we beseech thee, Almighty God, that like as we do believe thy only-begotten Son our Lord Jesus Christ to have ascended into the heavens; so we may also in heart and mind thither ascend, and with him continually dwell, who liveth and reigneth with thee and the Holy Ghost, one God, world without end. *Amen.*

For the Epistle. Acts i. 1.

THE former treatise have I made, O Theophilus, of all that Jesus began both to do and teach, until the day in which he was taken up, after that he through the Holy Ghost had given commandments unto the Apostles whom he had chosen: to whom also he shewed himself alive after his passion, by many infallible proofs; being seen of them forty days, and speaking of the things pertaining to the Kingdom of God: and, being assembled together with them, commanded them that they should not depart from Jerusalem, but wait for the promise of the Father, which,

Oblegid Ioan yn ddïau a fedyddiodd â dwfr; ond chwi a fedyddir â'r Yspryd Glân cyn nemmawr o ddyddiau. Gan hynny wedi eu dyfod hwy ynghyd, hwy a ofynasant iddo, gan ddywedyd, Arglwydd, ai'r pryd hwn y rhoddi drachefu y frenhiniaeth i Israel? Ac efe a ddywedodd wrthynt, Ni pherthyn i chwi wybod yr amseroedd, na'r prydïau, y rhai a osododd y Tad yn ei feddiant ei hun. Eithr chwi a dderbyniwch nerth yr Yspryd Glân, wedi y delo efe arnoch; ac a fyddwch dystion i mi yn Jerusalem, ac yn holl Judea, a Samaria, ac hyd eithaf y ddacae. Ac wedi iddo ddywedyd y pethau hyn, a hwynt-hwy yn edrych, efe a ddyrchafwyd i fynu; a chwmmwl a'i derbyniodd ef allan o'u golwg hwynt. Ac fel yr oeddynt yn edrych yn ddyfal tu-a'r nef, ac efe yn myned i fynu, wele, dau wr a safodd ger llaw iddynt mewn gwisg wen; y rhai hefyd a ddywedasant, Chwi wŷr o Galilea, paham y sefych yn edrych tu a'r nef? Yr Iesu hwn, yr hwn a gymmerwyd i fynu oddi wrthynt i'r nef, a ddaw felly yn yr un modd ag y gwelsoch ef yn myned i'r nef.

Yr Efengyl. St. Marc xvi. 14.

YR Iesu a ymddangosodd i'r un ar ddeg, a hwynt yn eistedd i fwyta; ac a ddannododd iddynt eu hanghrediniaeth a'u calon-galedwch, am na chredasant y rhai a'i gwelsent ef wedi adgyfodi. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Ewch i'r holl fyd, a phregethwch yr efengyl i bob creadur. Y neb a gredo, ac a fedyddier, a fydd cadwedig; eithr y neb ni chredo a gondemnir. A'r arwyddion hyn a ganlynant y rhai a gredant; Yn fy enw i y bwriant allan gythreuliaid: ac â thafodau newyddion y llefarant;

saith he, ye have heard of me. For John truly baptized with water, but ye shall be baptized with the Holy Ghost not many days hence. When they therefore were come together, they asked of him, saying, Lord, wilt thou at this time restore again the kingdom to Israel? And he said unto them, It is not for you to know the times or the seasons, which the Father hath put in his own power. But ye shall receive power after that the Holy Ghost is come upon you; and ye shall be witnesses unto me, both in Jerusalem, and in all Judæa, and in Samaria, and unto the uttermost part of the earth. And when he had spoken these things, while they beheld, he was taken up, and a cloud received him out of their sight. And while they looked steadfastly toward heaven, as he went up, behold, two men stood by them in white apparel; which also said, Ye men of Galilee, why stand ye gazing up into heaven? This same Jesus, which is taken up from you into heaven, shall so come, in like manner as ye have seen him go into heaven.

The Gospel. St. Mark xvi. 14.

JESUS appeared unto the eleven as they sat at meat, and upbraided them with their unbelief and hardness of heart, because they believed not them which had seen him after he was risen. And he said unto them, Go ye into all the world, and preach the Gospel to every creature. He that believeth and is baptized shall be saved; but he that believeth not shall be damned. And these signs shall follow them that believe: In my Name shall they cast out devils; they shall speak with

Y Sul ar ol Dydd y Dyrchafael.

seirph a godant ymaith; ac os yfant ddim marwol, ni wna iddynt ddim niweid; ar y cleifion y rhoddant eu dwylaw, a hwy a fyddant iach. Ac felly yr Arglwydd, wedi llefaru wrthynt, a gymmerwyd i fynu i'r nef, ac a eisteddodd ar ddeheulaw Dduw. A hwythau a aethant allan, ac a bregethasant ym mhob man, a'r Arglwydd yn cyd-weithio, ac yn cadarnhau'r gair trwy arwyddion y rhai oedd yn canlyn.

Y Sul ar ol Dydd y Dyrchafael.

Y Colect.

O Dduw, Brenhin y gogoniant, yr hwn a ddyrchafaist dy un Mab Iesu Grist â mawr oruchafiaeth i'th deyrnas yn y nefoedd; Attolwg i ti, na âd ni yn anniddan; eithr danfon i ni dy Yspryd Glân i'n diddanu, a dyrcha ni i'r un fan lle yr aeth ein Hiachawdwr Crist o'r blaen; yr hwn sydd yn byw ac yn teyrnasu gyd â thi a'r Yspryd Glân, yn un Duw, heb drangc na gorphen. *Amen.*

Yr Epistol. 1 St. Petr. iv. 7.

DIWEDD pob peth a nesaodd; am hynny byddwch sobr, a gwyliadwrus i weddiâu. Eithr o flaen pob peth bydded gennych gariad helaeth tu ag at eich gilydd: canys cariad a guddia liaws o bechodau. Byddwch letteugar y naill i'r llall heb rwgnach. Pob un, megis y derbyniodd rodd, cyfrennwch â'ch gilydd, fel daionus oruchwylwyr amryw ras Duw. Os llefaru a wna neb, llefared megis geiriau Duw; os gweini y mae neb, gwnaed megis o'r gallu y mae Duw yn ei roddi: fel ym mhob peth y gogonedder Duw trwy Iesu Grist; i'r hwn y byddo'r gogoniant a'r gallu yn oes oesoedd. *Amen.*

new tongues; they shall take up serpents; and if they drink any deadly thing, it shall not hurt them; they shall lay hands on the sick, and they shall recover. So then after the Lord had spoken unto them, he was received up into heaven, and sat on the right hand of God. And they went forth and preached every where, the Lord working with them, and confirming the Word with signs following.

Sunday after Ascension-day.

The Collect.

O God the King of glory, who hast exalted thine only Son Jesus Christ with great triumph unto thy kingdom in heaven; We beseech thee, leave us not comfortless; but send to us thine Holy Ghost to comfort us, and exalt us unto the same place whither our Saviour Christ is gone before, who liveth and reigneth with thee and the Holy Ghost, one God, world without end. *Amen.*

The Epistle. 1 St. Pet. iv. 7.

THE end of all things is at hand; be ye therefore sober, and watch unto prayer. And above all things have fervent charity among yourselves: for charity shall cover the multitude of sins. Use hospitality one to another without grudging. As every man hath received the gift, even so minister the same one to another, as good stewards of the manifold grace of God. If any man speak, let him speak as the oracles of God: if any man minister, let him do it as of the ability which God giveth; that God in all things may be glorified through Jesus Christ, to whom be praise and dominion for ever and ever. *Amen.*

Y SULGWYN.

Yr Efengyl. St. Ioan xv. 26. a rhan o'r xvi. Bennod.

PAN ddél y Diddanydd, yr hwn a anfonaf i chwi oddi wrth y Tad (sef Yspryd y gwirionedd, yr hwn sydd yn deilliaw oddi wrth y Tad) efe a dystiolaetha am danaf fi. A chwithau hefyd a dystiolaethwch, am eich bod o'r dechreuad gyd â mi. Y pethau hyn a ddywedais i chwi, fel na rwystrer chwi. Hwya'ch bwriant chwi allan o'r synagogau: ac y mae'r awr yn dyfod, y tybia pwy bynnag a'ch lladdo, ei fod yn gwneuthur gwasanaeth i Dduw. A'r pethau hyn a wnant i chwi, oblegid nad adnabuant y Tad, na myfi. Eithr y pethau hyn a ddywedais i chwi, fel pan ddél yr awr, y cofioch hwynt, ddarfod i mi ddywedyd i chwi.

Y SULGWYN.

Y Collect.

DUW, yr hwn ar gyfenw i'r amser yma a ddysgaist galonnau dy ffyddlonion, gan anfon iddynt lewyrch dy Lân Yspryd; Caniattâ i nyni trwy yr unrhyw Yspryd feddiannu barn gywir ym mhob peth, a byth lawenychu yn ei wynfydedig ddiddanwch ef, trwy ryglyddau Iesu Grist ein Hiachawdwr; yr hwn sydd yn byw ac yn teyrnasu gyd â thi, yn undeb yr unrhyw Yspryd, yn un Duw, heb drange na gorphen. *Amen.*

Yn lle yr Epistol. Act. ii. 1.

WEDI dyfod dydd y Pentecost, yr oeddynt hwy oll yn gyttûn yn yr un lle. Ac yn ddisymmwth y daeth swm o'r nef, megis gwÿnt nerthol yn rhuthro, ac a lanwodd yr holl dŷ lle yr oeddynt yn eistedd. Ac ymddangosodd iddynt dafodau gwahanedig, megis o dân, ac efe a eisteddodd ar bob un o honynt.

The Gospel. St. John xv. 26. and part of Chapter xvi.

WHEN the Comforter is come, whom I will send unto you from the Father, even the Spirit of truth, which proceedeth from the Father, he shall testify of me. And ye also shall bear witness, because ye have been with me from the beginning. These things have I spoken unto you, that ye should not be offended. They shall put you out of the synagogues: yea, the time cometh, that whosoever killeth you will think that he doeth God service. And these things will they do unto you, because they have not known the Father, nor me. But these things have I told you, that, when the time shall come, ye may remember that I told you of them.

WHIT-SUNDAY.

The Collect.

GOD, who as at this time didst teach the hearts of thy faithful people, by the sending to them the light of thy Holy Spirit; Grant us by the same Spirit to have a right judgement in all things, and evermore to rejoice in his holy comfort; through the merits of Christ Jesus our Saviour, who liveth and reigneth with thee, in the unity of the same Spirit, one God, world without end. *Amen.*

For the Epistle. Acts ii. 1.

WHEN the day of Pentecost was fully come, they were all with one accord in one place. And suddenly there came a sound from heaven, as of a rushing mighty wind, and it filled all the house where they were sitting. And there appeared unto them cloven tongues, like as of fire, and it sat upon

A hwy oll a lanwyd â'r Yspryd Glân, ac a ddechreuasant lefaru â thafodau eraill, megis y rhoddes yr Yspryd iddynt ymadrodd. Ac yr oedd yn trigo yn Jerusalem, Iuddewon, gwŷr bucheddol o bob cenedl dan y nef. Ac wedi myned y gair o hyn, daeth y lliaws ynghŷd, ac a drallodwyd, o herwydd bod pob un yn eu clywed hwy yn llefaru yn ei iaith ei hun. Synnodd hefyd ar bawb, a rhyfeddu a wnaethant, gan ddywedyd wrth eu gilydd, Wele, onid Galileaid yw y rhai hyn oll sydd yn llefaru? a pha fodd yr ydym ni yn eu clywed hwynt bob un yn ein hiaith ein hun yn yr hon y'n ganed ni? Parthiaid, a Mediaid, ac Elamitiaid, a thrigolion Mesopotamia, a Judea, a Cappadocia, Pontus ac Asia, Phrygia a Phamphylia, yr Aipht, a pharthau Libya, yr hon sy ger llaw Cyrene, a dŷeithriaid o Rufeinwŷr, Iuddewon a Phroselytiaid, Cretiaid ac Arabiaid; yr ydym ni yn eu clywed hwynt yn llefaru yn ein hiaith ni fawrion weithredoedd Duw.

Yr Efengyl. St. Ioan xiv. 15.

YR Iesu a ddywedodd wrth ei ddisgyblion, O cherwch fi, cedwch fy ngorchymynion. A mi a weddïaf ar y Tad, ac efe a rydd i chwi Ddiddanydd arall, fel yr arhoso gyd â chwi yn dragwyddol; Yspryd y gwirionedd, yr hwn ni ddichon y byd ei dderbyn, am nad yw yn ei weled, nac yn ei adnabod ef: ond chwi a'i hadwaenoch ef; o herwydd y mae yn aros gyd â chwi, ac ynoch y bydd efe. Ni's gadawaf chwi yn amddifaid: mi a ddeuaf atoch chwi. Etto ennyd bach, a'r byd ni'm gwel mwy; eithr chwi a'm gwelwch: canys byw wyf fi, a byw fyddwch chwithau hefyd. Y dydd hwnnw

each of them: and they were all filled with the Holy Ghost, and began to speak with other tongues, as the Spirit gave them utterance. And there were dwelling at Jerusalem Jews, devout men, out of every nation under heaven. Now when this was noised abroad, the multitude came together, and were confounded, because that every man heard them speak in his own language. And they were all amazed, and marvelled, saying one to another, Behold, are not all these which speak Galileans? And how hear we every man in our own tongue wherein we were born? Parthians, and Medes, and Elamites, and the dwellers in Mesopotamia, and in Judæa, and Cappadocia, in Pontus, and Asia, Phrygia, and Pamphylia, in Egypt, and in the parts of Libya about Cyrene, and strangers of Rome, Jews, and Proselytes, Cretes, and Arabians, we do hear them speak in our tongues the wonderful works of God.

The Gospel. St. John xiv. 15.

JESUS said unto his disciples, If ye love me, keep my commandments. And I will pray the Father, and he shall give you another Comforter, that he may abide with you for ever; even the Spirit of truth, whom the world cannot receive, because it seeth him not, neither knoweth him: but ye know him; for he dwelleth with you, and shall be in you. I will not leave you comfortless; I will come to you. Yet a little while, and the world seeth me no more; but ye see me: because I live, ye shall live also. At that day

y gwybyddwch fy mod i yn fy Nhad, a chwithau ynof fi, a minnau ynoch chwithau. Yr hwn sydd â'm gorchymynion i ganddo, ac yn eu cadw hwynt, efe yw'r hwn sydd yn fy ngharu i; a'r hwn sydd yn fy ngharu i, a gerir gan fy Nhad i; a minnau a'i caraf ef, ac a'm hegluraf fy hun iddo. Dywedodd Judas wrtho (nid yr Iscariot) Arglwydd, pa beth yw'r achos yr wyt ar fedr dy eglurhâu dy hun i ni, ac nid i'r byd? Yr Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrtho, Os câr neb fi, efe a geidw fy ngair; a'm Tad a'i câr yntau, a nyni a ddeuwn atto, ac a wnawn ein trigfa gyd âg ef. Yr hwn nid yw yn fy ngharu i, nid yw yn cadw fy ngeiriau: a'r gair yr ydych yn ei glywed, nid eiddof fi ydyw; ond eiddo y Tad a'm hanfonodd i. Y pethau hyn a ddywedais wrthy, a mi yn aros gyd â chwi. Eithr y Diddan-ydd, yr Ysryd Glân, yr hwn a enfyn y Tad yn fy enw i, efe a ddysg i chwi yr holl bethau, ac a ddwg ar gof i chwi yr holl bethau a ddywedais i chwi. Yr wyf yn gadael i chwi dangnefedd; fy nhangnefedd yr ydwyf yn ei roddi i chwi; nid fel y mae y byd yn rhoddi, yr wyf fi yn rhoddi i chwi. Na thralloder eich calon, ac nac ofned. Clyw-soch fel y dywedais wrthy, Yr wyf yn myned ymaith, ac mi a ddeuaf atoch. Pe carech fi, chwi a lawenhâech, am i mi ddywedyd, Yr wyf yn myned at y Tad: canys y mae fy Nhad yn fwy nâ myfi. Ac yr awrhon y dywedais i chwi cyn ei ddyfod, fel pan ddêl, y credoch. Nid ymddiddanaf â chwi nemmawr bellach: canys tywysog y byd hwn sydd yn dyfod, ac nid oes iddo ddim ynof fi. Ond fel y gwypo'r byd fy mod i yn caru y Tad, ac megis y gorchymyn-

ye shall know, that I am in my Father, and ye in me, and I in you. He that hath my commandments, and keepeth them, he it is that loveth me; and he that loveth me shall be loved of my Father, and I will love him, and will manifest myself to him. Judas saith unto him, (not Iscariot,) Lord, how is it that thou wilt manifest thyself unto us, and not unto the world? Jesus answered and said unto him, If a man love me, he will keep my words, and my Father will love him, and we will come unto him, and make our abode with him. He that loveth me not keepeth not my sayings: and the word which ye hear is not mine, but the Father's which sent me. These things have I spoken unto you, being yet present with you. But the Comforter, which is the Holy Ghost, whom the Father will send in my Name, he shall teach you all things, and bring all things to your remembrance, whatsoever I have said unto you. Peace I leave with you, my peace I give unto you: not as the world giveth, give I unto you. Let not your heart be troubled, neither let it be afraid. Ye have heard how I said unto you, I go away, and come again unto you. If ye loved me, ye would rejoice, because I said, I go unto the Father: for my Father is greater than I. And now I have told you before it come to pass, that, when it is come to pass, ye might believe. Hereafter I will not talk much with you: for the prince of this world cometh, and hath nothing in me. But that the world may know that I love the Father; and as the Father

Dydd Llun Sulgwyn.

odd y Tad i mi, felly yr wyf yn gwneuthur.

Dydd Llun Sulgwyn.

Y Collect.

DUW, yr hwn ar gyfenw i'r amser yma a ddysgaist galonnau dy ffyddlonion, gan anfon iddynt lewyrch dy Lân Yspryd; Caniattâ i nyni trwy yr unrhyw Yspryd feddiannu barn gywir ym mhob peth, a byth lawenychu yn ei wŷnfydedig ddiddanwch ef, trwy ryglyddau Iesu Grist ein Hiachawdwr; yr hwn sydd yn byw ac yn teyrnasu gyd â thi, yn undeb yr unrhyw Yspryd, yn un Duw, heb drange na gorphen. *Amen.*

Yn lle yr Epistol. Act. x. 34.

PETR a agorodd ei enau, ac a ddywedodd, Yr wyf yn deall mewn gwirionedd, nad ydyw Duw dderbyniwr wynneb; ond ym mhob cenedl, y neb sydd yn ei ofni ef, ac yn gweithredu cyfiawnder, sy gymmeradwy ganddo ef. Y gair yr hwn a anfonodd Duw i blant Israel, gan bregethu tangnefedd trwy Iesu Grist: (efe yw Arglwydd pawb oll:) chwychwi a wyddoch y gair a fu yn holl Judea, gan ddechreu o Galilea, wedi y bedydd a bregethodd Ioan: y modd yr enneiniodd Duw Iesu o Nazareth â'r Yspryd Glân, ac â nerth; yr hwn a gerddodd o amgylch, gan wneuthur daioni, ac iachâu pawb a'r oedd wedi eu gorthrymmu gan ddiabol: oblegid yr oedd Duw gyd âg ef. A ninnau ydym dystion o'r pethau oll a wnaeth efe, yngwlad yr Iuddewon, ac yn Jerusalem; yr hwn a laddasant, ac a groeshoeliasant ar bren: hwn a gyfododd Duw y trydydd dydd, ac a'i rhoddod ef i'w wneuthur yn amlwg; nid i'r bobl oll, eithr i'r tystion ethol-

gave me commandment, even so I do.

Monday in Whitsun-week.

The Collect.

GOD, who as at this time didst teach the hearts of thy faithful people, by the sending to them the light of thy Holy Spirit; Grant us by the same Spirit to have a right judgement in all things, and evermore to rejoice in his holy comfort; through the merits of Christ Jesus our Saviour, who liveth and reigneth with thee, in the unity of the same Spirit, one God, world without end. *Amen.*

For the Epistle. Acts x. 34.

THEN Peter opened his mouth, and said, Of a truth I perceive that God is no respecter of persons; but in every nation he that feareth him, and worketh righteousness, is accepted with him. The Word which God sent unto the children of Israel, preaching peace by Jesus Christ; (he is Lord of all;) that Word, I say, ye know, which was published throughout all Judæa, and began from Galilee, after the baptism which John preached: how God anointed Jesus of Nazareth with the Holy Ghost, and with power; who went about doing good, and healing all that were oppressed of the devil: for God was with him. And we are witnesses of all things which he did, both in the land of the Jews, and in Jerusalem; whom they slew, and hanged on a tree: Him God raised up the third day, and shewed him openly; not to all the people, but unto witnesses chosen before of God; even to us who did eat and

edig o'r blaen gan Dduw; sef i ni, y rhai a fwyttasom ac a yfasom gyd âg ef wedi ei adgyfodi ef o feirw. Ac efe a orchymynodd i ni bregethu i'r bobl, a thystiolaethu mai efe yw'r hwn a or'ceiniwyd gan Dduwyn Farnwr byw a meirw. I hwn y mae'r holl brophwydi yn dwyn tystiolaeth, y derbyn pawb a gredo ynddo ef, faddeuant pechodau, trwy ei Enw ef. A Phetr etto yn llefaru 'r geiriau hyn, syrthiodd yr Yspryd Glân ar bawb a oedd yn clywed y gair. A'r rhai o'r enwaediad a oeddynt yn credu, cynnifer ag a ddaethant gyd â Phetr, a synnasant, am dywallt dawn yr Yspryd Glân ar y Cenhedloedd hefyd. Canys yr oeddynt yn eu clywed hwy yn llefaru â thafodau, ac yn mawrygu Duw. Yna yr atebodd Petr, A all neb luddias dwfr, fel na fedyddier y rhai hyn, y rhai a dderbyniasant yr Yspryd Glân fel ninnau? Ac efe a orchymynodd eu bedyddio hwynt yn Enw yr Arglwydd. Yna y deisyfiasant arno aros dros ennyd o ddyddiau.

Yr Efengyl. St. Ioan iii. 16.

FELLY y carodd Duw y byd, fel y rhoddodd efe ei unig-anedig Fab, fel na choller pwy bynnag a gredo ynddo ef, ond caffael o hono fywyd tragwyddol. Oblegid ni ddanfonodd Duw ei Fab i'r byd i ddamnio'r byd, ond fel yr achubid y byd trwyddo ef. Yr hwn sydd yn credu vnddo ef, ni ddemnir: eithr yr hwn nid yw yn credu, a ddamniwydeisoës; o herwydd na chredodd yn Enw unig-anedig Fab Duw. A hon yw'r ddamnedigaeth; Ddyfod goleuni i'r byd, a charu o ddynion y tywyllwch yn fwy nâ'r goleuni; canys yr oedd eu gweithredoedd hwy yn ddrwg. O herwydd pob un a'r sydd yn gwneuthur drwg, sydd

drink with him after he rose from the dead. And he commanded us to preach unto the people, and to testify that it is he which was ordained of God to be the Judge of quick and dead. To him give all the prophets witness, that through his Name whosoever believeth in him shall receive remission of sins. While Peter yet spake these words, the Holy Ghost fell on all them which heard the word. And they of the circumcision, which believed, were astonished, as many as came with Peter, because that on the Gentiles also was poured out the gift of the Holy Ghost. For they heard them speak with tongues, and magnify God. Then answered Peter, Can any man forbid water, that these should not be baptized, which have received the Holy Ghost as well as we? And he commanded them to be baptized in the Name of the Lord. Then prayed they him to tarry certain days.

The Gospel. St. John iii. 16.

GOD so loved the world, that he gave his only-begotten Son, that whosoever believeth in him should not perish, but have everlasting life. For God sent not his Son into the world to condemn the world, but that the world through him might be saved. He that believeth on him is not condemned: but he that believeth not is condemned already; because he hath not believed in the Name of the only-begotten Son of God. And this is the condemnation, that light is come into the world, and men loved darkness rather than light, because their deeds were evil. For every one that doeth evil

Dydd Mawrth Sulgwyn.

yn casâu y goleuni, ac nid yw yn dyfod i'r goleuni, fel nad argyodder ei weithredoedd ef. Ond yr hwn sydd yn gwneuthur gwirionedd, sydd yn dyfod i'r goleuni, fel yr eglurhaer ei weithredoedd ef, mai yn Nuw y gwnaed hwynt.

Dydd Mawrth Sulgwyn.

I' Colect.

DUW, yr hwn ar gyfenw i'r amser yma a ddysgaist galonnau dy ffyddlonion, gan anfon iddynt lewyrch dy Lân Yspryd; Caniattâ i nyni trwy yr unrhyw Yspryd feddiannu barn gywir ym mhob peth, a byth lawenychu yn ei wŷnfydedig ddiddanwch ef, trwy ryglyddau Iesu Grist ein Hiachawdwr; yr hwn sydd yn byw ac yn teyrnasu gyd â thi, yn undeb yr unrhyw Yspryd, yn un Duw, heb drang na gorphen. *Amen.*

Yn lle yr Epistol. Act. viii. 14.

PAN glybu 'r apostolion yn Jerusalem, dderbyn o Samaria air Duw, hwy a anfonasant attynt Petr ac Ioan. Y rhai, wedi eu dyfod i waered, a weddiasant drostynt, ar iddynt dderbyn yr Yspryd Glân. (Canys etto nid oedd efe wedi syrthio ar neb o honynt: ond yr oedd-ynt yn unig wedi eu bedyddio yn enw yr Arglwydd Iesu.) Yna hwy a ddodasant eu dwylaw arnynt, a hwy a dderbyniasant yr Yspryd Glân.

Yr Efengyl. St. Ioan x. 1.

YN wir, yn wir, meddafi chwi, Yr hwn nid yw yn myned i mewn trwy'r drws i gorlan y defaid, eithr sydd yn dringo ffordd arall, lleidr ac yspeiliwr yw. Ond yr hwn sydd yn myned i mewn trwy'r drws, bugail y defaid ydyw. I hwn y mae y drysor yn agoryd, ac y mae y defaid yn gwrando ar ei lais ef;

hateth the light, neither cometh to the light, lest his deeds should be reprov'd. But he that doeth truth cometh to the light, that his deeds may be made manifest, that they are wrought in God.

Tuesday in Whitsun-week.

The Colect.

GOD, who as at this time didst teach the hearts of thy faithful people, by the sending to them the light of thy Holy Spirit; Grant us by the same Spirit to have a right judgement in all things, and evermore to rejoice in his holy comfort; through the merits of Christ Jesus our Saviour, who liveth and reigneth with thee, in the unity of the same Spirit, one God, world without end. *Amen.*

For the Epistle. Acts viii. 14.

WHEN the Apostles, which were at Jerusalem, heard that Samaria had received the word of God, they sent unto them Peter and John; who, when they were come down, prayed for them, that they might receive the Holy Ghost: (for as yet he was fallen upon none of them; only they were baptized in the Name of the Lord Jesus.) Then laid they their hands on them, and they received the Holy Ghost.

The Gospel. St. John x. 1.

VERILY, verily I say unto you, He that entereth not by the door into the sheep-fold, but climbeth up some other way, the same is a thief and a robber. But he that entereth in by the door is the shepherd of the sheep: to him the porter openeth; and the sheep hear his voice, and he call-

SUL Y DRINDOD.

ac y mae efe yn galw ei ddefaid ei hun erbyn eu henw, ac yn eu harwain hwy allan. Ac wedi iddo yrru allan ei ddefaid ei hun, y mae efe yn myned o'u blaen hwy: a'r defaid sydd yn ei ganlyn ef; oblegid y maent yn adnabod ei lais ef. Ond y dieithr ni's canlynant, eithr ffoant oddi wrtho: oblegid nad adwaeniant lais dieithriaid. Y ddammeg hon a ddywedodd yr Iesu wrthynt: ond hwy ni wybuant pa bethau ydoedd y rhai yr oedd efe yn eu llefaru wrthynt. Am hynny yr Iesu a ddywedodd wrthynt drachefn, Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Myfi yw drws y defaid. Cynnifer oll ag a ddaethant o'm blaen i, lladron ac yspeilwyr ynt; eithr ni wrandawodd y defaid arnynt. Myfi yw y drws: os â neb i mewn trwof fi, efe a fydd cadwedig; ac efe a â i mewn ac allan, ac a gaiff borfa. Nid yw lleidr yn dyfod ond i ladratta, ac i ladd, ac i ddistrywio: myfi a ddaethum fel y caent fywyd, ac y caent ef yn helaethach.

SUL Y DRINDOD.

Y Collect.

HOLL-alluog a thragywyddol Dduw, yr hwn a roddaist i ni dy weision ras, gan gyffesu ac addef y wir ffydd, i adnabod gogoniant y dragywyddol Drindod, ac yn nerth y Dwyfol Fawredd i addoli'r Undod; Ny ni a attolygwn i ti ein cadw yn ddiysgog yn y ffydd hon, ac byth ein hamddiffyn oddi wrth bob gwrthwyneb, yr hwn wyt yn byw ac yn teyrnasu yn un Duw, byth heb ddiwedd. Amen.

Yn lle yr Epistol. Dat. iv. 1.

AR ol y pethau hyn yr edrychais; ac wele, ddrws wedi ei agoryd yn y nef: a'r llais cyntaf aglywais, oedd fel llais udgorn yn

eth his own sheep by name, and leadeth them out. And, when he putteth forth his own sheep, he goeth before them, and the sheep follow him; for they know his voice. And a stranger will they not follow; but will flee from him; for they know not the voice of strangers. This parable spake Jesus unto them: but they understood not what things they were which he spake unto them. Then said Jesus unto them again; Verily, verily I say unto you, I am the door of the sheep. All that ever came before me are thieves and robbers; but the sheep did not hear them. I am the door; by me if any man enter in, he shall be saved, and shall go in and out, and find pasture. The thief cometh not but for to steal, and to kill, and to destroy: I am come that they might have life, and that they might have it more abundantly.

TRINITY-SUNDAY.

The Collect.

ALMIGHTY and everlasting God, who hast given unto us thy servants grace by the confession of a true faith to acknowledge the glory of the eternal Trinity, and in the power of the Divine Majesty to worship the Unity; We beseech thee, that thou wouldest keep us stedfast in this faith, and evermore defend us from all adversities, who livest and reignest, one God, world without end. Amen.

For the Epistle. Rev. iv. 1.

AFTER this I looked, and behold, a door was opened in heaven: and the first

SUL Y DRINDOD.

ymddiddan â mi : gan ddywed-
yd, Dring i fynu yma, a mi a
ddangosaf i ti y pethau sy raid eu
bod ar ol hyn. Ac yn y man yr
oeddwn yn yr Yspryd : ac wele,
yr oedd gorsedd-faingc wedi ei
gosod yn y nef, ac un yn eistedd
ar yrsedd-faingc. A'r hwn oedd
yn eistedd, oedd yn debyg yr olwg
arno i faen iaspis, a sardin : ac yr
oedd enfys o amgylch yr orsedd-
faingc, yn debyg yr olwg arno i
smaragdus. Ac ynghylch yr or-
sedd-faingc yr oedd pedair gor-
sedd-faingc ar hugain : ac ar y gor-
sedd-feingciau y gwelais bedwar
henuriad ar hugain yn eistedd,
wedi eugwisgomewndillad gwyn-
ion ; ac yr oedd ganddynt ar eu
pennau goronau aur. Ac yr oedd
yn dyfod allan o'r orsedd-faingc,
fellt, a tharanau, a lleisiau. Ac yr
oedd saith o lampau tân yn llosgi
ger bron yr orsedd-faingc, y rhai
yw saith Yspryd Duw. Aco flaen
yr orsedd-faingc yr ydoedd môr
o wydr, yn debyg i grystal : ac
ynghanol yr orsedd-faingc, ac
ynghylch yr orsedd-faingc, yr
oedd pedwar anifail yn llawn o
lygaid o'r tu blaen, ac o'r tu ol.
A'r anifail cyntaf oedd debyg i
lew, a'r ail anifail yn debyg i lo,
a'r trydydd anifail oedd ganddo
wyneb fel dyn, a'r pedwerydd
anifail oedd debyg i eryr yn
ehedeg. A'r pedwar anifail oedd
ganddynt, bob un o honynt,
chwech o adenydd o'u hamgylch,
ac yr oeddynt oddi fewn yn llawn
llygaid : ac nid oeddynt yn gor-
phwys ddydd a nos, gan ddy-
wedyd, Sanct, sanct, sanct, Ar-
glwydd Dduw Holl-alluog, yr
hwn oedd, a'r hwn sydd, a'r hwn
sydd i ddyfod. A phan fyddo yr
anifeiliaid yn rhoddi gogoniant,
ac anrhydedd, a diolch, i'r hwn
oedd yn eistedd ar yr orsedd-
faingc, yr hwn sydd yn byw yn
oes oesoedd, y mae y pedwar hen-

voice which I heard was as
it were of a trumpet talking
with me ; which said, Come up
hither, and I will shew thee
things which must be hereaf-
ter. And immediately I was
in the Spirit ; and behold, a
throne was set in heaven, and
one sat on the throne : and
he that sat was to look up-
on like a jasper and a sardine
stone : and there was a rain-
bow round about the throne,
in sight like unto an emerald.
And round about the throne
were four and twenty seats ;
and upon the seats I saw four
and twenty elders sitting, cloth-
ed in white raiment ; and they
had on their heads crowns of
gold : And out of the throne
proceeded lightnings, and thun-
derings, and voices. And there
were seven lamps of fire burn-
ing before the throne, which
are the seven spirits of God.
And before the throne there
was a sea of glass like unto
crystal : and in the midst of
the throne, and round about
the throne, were four beasts
full of eyes before and behind.
And the first beast was like
a lion, and the second beast
like a calf, and the third beast
had a face as a man, and the
fourth beast was like a flying
eagle. And the four beasts
had each of them six wings a-
bout him ; and they were full
of eyes within : and they rest
not day and night, saying,
Holy, holy, holy, Lord God
Almighty, which was, and is,
and is to come. And when
those beasts give glory, and ho-
nour, and thanks, to him that
sat on the throne, who liveth
for ever and ever, the four and
twenty elders fall down before
him that sat on the throne,

SUL Y DRINDOD.

uriad ar hugain yn syrthio ger bron yr hwn oedd yn eistedd ar yr orsedd-faingc, ac yn addoli yr hwn sydd yn byw yn oes oesoedd, ac yn bwrw eu coronau ger bron yr orsedd-faingc, gan ddywedyd, *Teilwng wyt, O Arglwydd, idderbyn gogoniant, ac anrhydedd, a gallu: canys ti a greaist bob peth, ac o herwydd dy ewyllys di y maent, ac y crewyd hwynt.*

Yr Efengyl. St. Ioan iii. 1.

YR oedd dyn o'r Phariseaid, a'i enw Nicodemus, pennaeth yr Iuddewon. Hwn a ddaeth at yr Iesu liw nos, ac a ddywedodd wrtho, Rabbi, nyni a wyddom mai dysgawdwr ydwyd ti wedi dyfod oddi wrth Dduw: canys ni allai neb wneuthur y gwyrthiau hyn yr wyt ti yn eu gwneuthur, oni bai fod Duw gyd âg ef. Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrtho, Yn wir, yn wir, meddaf i ti, Oddi eithr geni dyn drachefn, ni ddichon efe weled teyrnas Dduw. Nicodemus a ddywedodd wrtho, Pa fodd y dichon dyn ei eni, ac efe yn hen? a ddichon efe fyned i groth ei fam eilwaith, a'i eni? Iesu a atebodd ac a ddywedodd, Yn wir, yn wir, meddaf i ti, Oddi eithr geni dyn o ddwfr, ac o'r Yspryd, ni ddichon efe fyned i mewn i deyrnas Dduw. Yr hyn a aned o'r cnawd, sydd gnawd; a'r hyn a aned o'r Yspryd, sydd yspryd. Na ryfedda ddywedyd o honof fi wrthyt, Y mae yn rhaid eich geni chwi drachefn. Y mae'r gwynt yn chwythu lle y mynno; a thi a glywi ei swm ef, ond ni wyddost o ba le y mae yn dyfod, nac i ba le y mae yn myned: felly mae pob un a'r a aned o'r Yspryd. Nicodemus a atebodd ac a ddywedodd wrtho, Pa fodd y dichon y pethau hyn fod? Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrtho, A wyt ti yn ddysgawdwr yn Israel, ac ni

and worship him that liveth for ever and ever, and cast their crowns before the throne, saying, Thou art worthy, O Lord, to receive glory, and honour, and power; for thou hast created all things, and for thy pleasure they are and were created.

The Gospel. St. John iii. 1.

THERE was a man of the Pharisees, named Nicodemus, a ruler of the Jews: the same came to Jesus by night, and said unto him, Rabbi, we know that thou art a teacher come from God: for no man can do these miracles that thou doest, except God be with him. Jesus answered and said unto him, Verily, verily I say unto thee, Except a man be born again, he cannot see the Kingdom of God. Nicodemus saith unto him, How can a man be born when he is old? can he enter the second time into his mother's womb, and be born? Jesus answered, Verily, verily I say unto thee, Except a man be born of water, and of the Spirit, he cannot enter into the Kingdom of God. That which is born of the flesh is flesh; and that which is born of the Spirit is spirit. Marvel not that I said unto thee, Ye must be born again. The wind bloweth where it listeth, and thou hearest the sound thereof, but canst not tell whence it cometh, and whither it goeth; so is every one that is born of the Spirit. Nicodemus answered and said unto him, How can these things be? Jesus answered and said unto him, Art thou a master of Israel, and knowest not these

Y Sul cyntaf gwedi'r Drindod.

wyddost y pethau hyn? Yn wir, yn wir, meddaf i ti, mai yr hyn a wyddom yr ydym yn ei lefaru, a'r hyn a welsom yr ydym yn ei dystiolaethu; a'n tystiolaeth ni nid ydych yn ei derbyn. Os dywedais i chwi bethau daearol, a chwithau nid ydych yn credu; pa fodd, os dywedaf i chwi bethau nefol, y credwch? Ac ni esgynodd neb i'r nef, oddi eithr yr hwn a ddisgynodd o'r nef; sef Mab y dyn, yr hwn sydd yn y nef. Ac megis y dyrchafodd Moses y sarph yn y diffaethwch, felly y mae yn rhaid dyrchafu Mab y dyn; fel na choller pwy bynnag a gredo ynddo ef, ond caffael o hono fywyd tragywyddol.

Y Sul cyntaf gwedi'r Drindod.

Y Collect.

O Dduw, yr hwn wyt nerth pawb oll a'r y sy'n ymddiried ynot; Yn drugarog derbyn ein gweddïau; a chan na allwn o ran gwendid ein marwol anian wneuthur dim da hebot ti, caniattâ i ni gymmorth dy ras; fel y bo i ni, gan gadw dy orchymynion, ryngu bodd i ti ar ewyllys a gweithred; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yr Epistol. 1 St. Ioan iv. 7.

ANWYLYD, carwn ein gilydd: oblegid cariad, o Dduw y mae: a phob un a'r sydd yn caru, o Dduw y ganwyd ef, ac y mae efe yn adnabod Duw. Yr hwn nid yw yn caru, nid adnabu Dduw; oblegid Duw, cariad yw. Yn hyn yr eglurwyd cariad Duw tu ag attom ni, oblegid danfon o Dduwei unig-anedig Fab i'r byd, fel y byddem fyw trwyddo ef. Yn hyn y mae cariad; nid am i ni garu Duw, ond am iddo ef ein caru ni, ac anfon ei Fab i fod yn iawn dros ein pechodau. Anwlyd, os felly y carodd Duw ni, ninnau

things? Verily, verily I say unto thee, We speak that we do know, and testify that we have seen; and ye receive not our witness. If I have told you earthly things, and ye believe not; how shall ye believe, if I tell you of heavenly things? And no man hath ascended up to heaven, but he that came down from heaven, even the Son of man, who is in heaven. And as Moses lifted up the serpent in the wilderness, even so must the Son of man be lifted up: that whosoever believeth in him should not perish, but have eternal life.

The first Sunday after Trinity.

The Collect.

O God, the strength of all them that put their trust in thee, mercifully accept our prayers; and because through the weakness of our mortal nature we can do no good thing without thee, grant us the help of thy grace, that in keeping of thy commandments we may please thee, both in will and deed; through Jesus Christ our Lord. Amen.

The Epistle. 1 St. John iv. 7.

BELOVED, let us love one another: for love is of God, and every one that loveth is born of God, and knoweth God. He that loveth not knoweth not God; for God is love. In this was manifested the love of God towards us, because that God sent his only-begotten Son into the world, that we might live through him. Herein is love, not that we loved God, but that he loved us, and sent his Son to be the propitiation for our sins. Beloved, if God so loved us,

Y Sul cyntaf gwedi'r Drindod.

hefyd a ddylem garu ein gilydd. Ni welodd neb Dduw erioed. Os carwn ni ein gilydd, y mae Duw yn trigo ynom, ac y mae ei gariad ef yn berffaith ynom. Wrth hyn y gwyddom ein bod yn trigo ynddo ef, ac yntau ynom ninnau, am ddarfod iddo roddi i ni o'i Yspryd. A ninnau a welsom, ac ydym yn tystiolaethu, ddarfod i'r Tad ddanfôn y Mab i fod yn Iachawdwri'r byd. Pwy bynnag a gyffeso fod Iesu yn Fab Duw, y mae Duw yn aros ynddo ef, ac yntau yn Nuw. A nyni a adnabuum ac a gredasom, y cariad sy gan Dduw tu ag attom ni. Duw, cariad yw; a'r hwn sydd yn aros mewn cariad, sydd yn aros yn Nuw, a Duw ynddo yntau. Yn hyn y perffeithiwyd ein cariad ni, fel y caffom hyder ddydd y farn: oblegid megis ag y mae efe, yr ydym ninnau hefyd yn y byd hwn. Nid oes ofn mewn cariad; eithr y mae perffaith gariad yn bwrw allan ofn; oblegid y mae i ofn boenedigaeth: a'r hwn sydd yn ofni, ni pherffeithiwyd mewn cariad. Yr ydym ni yn ei garu ef, am iddo ef yn gyntaf ein caru ni. Os dywed neb, Yr wyf yn caru Duw, ac efe yn casâu ei frawd, celwyddog yw: canys yr hwn nid yw yn caru ei frawd yr hwn a welodd, pa fodd y gall efe garu Duw, yr hwn ni's gwelodd? A'r gorchymyn hwn sydd gennym oddi wrtho ef; Bod i'r hwn sydd yn caru Duw, garu ei frawd hefyd.

Yr Efengyl. St. Luc xvi. 19.

YR oedd rhyw wr goludog, ac a wisgid â phorphor a lliain main, ac yr oedd yn cynmeryd byd da yn helaethwych beunydd. Yr oedd hefyd ryw gardottyn, a'i enw Lazarus, yr hwn a fwrdd wrth ei borth ef yn gornwydlyd, ac yn chwennychu cael ei borthi â'r briwsion a syrthiai oddi ar fwrdd y gwr cyfoethog; ond y

we ought also to love one another. No man hath seen God at any time. If we love one another, God dwelleth in us, and his love is perfected in us. Hereby know we that we dwell in him, and he in us; because he hath given us of his Spirit. And we have seen, and do testify, that the Father sent the Son to be the Saviour of the world. Whosoever shall confess that Jesus is the Son of God, God dwelleth in him, and he in God. And we have known and believed the love that God hath to us. God is love; and he that dwelleth in love dwelleth in God, and God in him. Herein is our love made perfect, that we may have boldness in the day of judgement; because as he is, so are we in this world. There is no fear in love; but perfect love casteth out fear; because fear hath torment: He that feareth is not made perfect in love. We love him, because he first loved us. If a man say, I love God, and hateth his brother, he is a liar: for he that loveth not his brother, whom he hath seen, how can he love God, whom he hath not seen? And this commandment have we from him, That he who loveth God love his brother also.

The Gospel. St. Luke xvi. 19.

THERE was a certain rich man, which was clothed in purple, and fine linen, and far-ded sumptuously every day. And there was a certain beggar named Lazarus, which was laid at his gate full of sores, and desiring to be fed with the crumbs, which fell from the rich man's table: moreover, the dogs came

Yr ail Sul gwedi'r Drindod.

cwn a ddaethant, ac a lyfasant ei gornwydydd ef. A bu, i'r cardottyn farw, a'i ddwyn gan yr angylion i fynwes Abraham: a'r goludog hefyd a fu farw, ac a gladdwyd. Ac yn uffern efe a gododd ei olwg, ac efe mewn poenau; ac a ganfu Abraham o hirbell, a Lazarus yn ei fynwes. Ac efe a lefodd, ac a ddywedodd, O dad Abraham, trugarhâ wrthyf, a danfon Lazarus i drochi pen ei fys mewn dwfr, ac i oeri fy nhafod; canys fe a'm poenir yn y fflam hon. Ac Abraham a ddywedodd, Ha fab, coffa i ti dderbyn dy wŷnfyd yn dy fywyd, ac felly Lazarus ei adfyd; ac yn awr y diddenir ef, ac y poenir dithau. Ac heb law hyn oll, rhyngom ni a chwithau y sicrhawyd agendor mawr; fel na allo y rhai a fynnent, dramwy oddi yma attoch chwi; na'r rhai oddi yna, dramwy attom ni. Ac efe a ddywedodd, Yr wyf yn attolwg i ti gan hymny, O dad, ddanfon o honot ef i dŷ fy nhad: canys y mae i mi bump o frodyr; fel y tystiolaetho iddynt hwy, rhag dyfod o bonynt hwythau hefyd i'r lle poenus hwn. Abraham a ddywedodd wrtho, Y mae ganddynt Moses a'r prophwydi; gwrandawant arnynt hwy. Yntau a ddywedodd, Nag ê, y tad Abraham; eithr os â un oddi wrth y meirw attynt, hwy a edifarhant. Yna Abraham a ddywedodd wrtho, Oni wrandawant ar Moses a'r prophwydi, ni chredant chwaith pe codai un oddi wrth y meirw.

Yr ail Sul gwedi'r Drindod.

Y Collect.

O Arglwydd, yr hwn ni phelli byth gynomorthwyo a llywodraetnu y mae yr ywyt yn eu meithrin yn dy ddilys ofn a'rh gariad; Cadw ni, nyni a atto-

and licked his sores. And it came to pass, that the beggar died, and was carried by the angels into Abraham's bosom. The rich man also died, and was buried: and in hell he lift up his eyes being in torments, and seeth Abraham afar off, and Lazarus in his bosom. And he cried and said, Father Abraham, have mercy on me, and send Lazarus, that he may dip the tip of his finger in water, and cool my tongue; for I am tormented in this flame. But Abraham said, Son, remember that thou in thy life-time receivedst thy good things, and likewise Lazarus evil things; but now he is comforted, and thou art tormented. And besides all this, between us and you there is a great gulf fixed: so that they who would pass from hence to you cannot; neither can they pass to us, that would come from thence. Then he said, I pray thee therefore, father, that thou wouldest send him to my father's house: for I have five brethren; that he may testify unto them, lest they also come into this place of torment. Abraham saith unto him, They have Moses and the prophets; let them hear them. And he said, Nay, father Abraham; but if one went unto them from the dead, they will repent. And he said unto him, If they hear not Moses and the prophets, neither will they be persuaded, though one rose from the dead.

The second Sunday after Trinity.

The Collect.

O Lord, who never failest to help and govern them whom thou dost bring up in thy stedfast fear and love; Keep us, we beseech thee, under the

lygwn i ti, dan dy ddarbodus
nodded, a phar i ni yn ddibaid
ofni a charu dy Enw bendigedig;
trwy Iesu Grist ein Harglwydd.
Amen.

Yr Epistol. 1 St. Ioan iii. 13.

NA ryfeddwch, fy mrodyr, os
yw'r byd yn eich casâu
chwi. Nyni a wyddom ddarfod
ein symmud ni o farwolaeth i
fywyd, oblegid ein bod yn caru'r
brodyr. Yr hwn nid yw yn caru
ei frawd, y mae yn aros yn mar-
wolaeth. Pob un a'r sydd yn
casâu ei frawd, lleiddiad dyn yw:
a chwi a wyddoch nad oes i un
lleiddiad dyn fywyd tragwydd-
ol yn aros ynddo. Yn hyn yr
adnabwom gariad Duw, oblegid
dodi o hono ef ei einioes drosom
ni; a ninnau a ddylem ddodi ein
heinioes dros y brodyr. Eithr yr
hwn sydd ganddo ddâ'r byd hwn,
ac a welo ei frawd mewn eisiau,
ac a gauo ei dosturi oddi wrtho;
pa fodd y mae cariad Duw yn
aros ynddo ef? Fy mhlant
bychain, na charwn ar air, nac
ar dafod yn unig; eithr mewn
gweithred a gwirionedd. Ac wrth
hyn y gwyddom ein bod o'r gwir-
ionedd, ac y sierhâwn ein calon-
nau ger ei fron ef. Oblegid os
ein calon a'n condemnia, mwy
yw Duw nâ'n calon; ac efe a wŷr
bob peth. Anwylyd, os ein calon
ni'n condemnia, y mae gennym
hyder ar Dduw. A pha beth
bynnag a ofynom, yr ydym yn
ei dderbyn ganddo ef; oblegid ein
bod yn cadw ei orchymynion ef,
ac yn gwneuthur y pethau sydd
yn rhyngu bodd yn ei olwg ef.
A hwn yw ei orchymyn ef;
Gredw o honom yn enw ei Fab
ef Iesu Grist, a charu ein gilydd,
megis y rhoes efe orchymyn i
ni. A'r hwn sydd yn cadw ei
orchymynion ef, sydd yn trigo
ynddo ef, ac yntau ynddo yntau:
ac wrth hyn y gwyddom ei fod

protection of thy good provi-
dence, and make us to have a
perpetual fear and love of thy
holy Name; through Jesus
Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. 1 St. John iii. 13.

MARVEL not, my bre-
thren, if the world hate
you. We know that we have
passed from death unto life,
because we love the brethren.
He that loveth not his brother
abideth in death. Whosoever
hateth his brother is a mur-
derer: and ye know that no
murderer hath eternal life abid-
ing in him. Hereby perceive
we the love of God, because
he laid down his life for us:
and we ought to lay down our
lives for the brethren. But who-
so hath this world's good, and
seeth his brother have need,
and shutteth up his bowels of
compassion from him; how
dwelleth the love of God in
him? My little children, let
us not love in word, neither in
tongue; but in deed, and in
truth. And hereby we know
that we are of the truth, and
shall assure our hearts before
him. For if our heart con-
demn us, God is greater than
our heart, and knoweth all
things. Beloved, if our heart
condemn us not, then have we
confidence towards God. And
whatsoever we ask, we receive
of him, because we keep his
commandments, and do those
things that are pleasing in his
sight. And this is his com-
mandment, That we should be-
lieve on the Name of his Son
Jesus Christ, and love one an-
other, as he gave us command-
ment. And he that keepeth his
commandments dwelleth in him,
and he in him: and hereby we
know that he abideth in us, by

Y trydydd Sul gwedi'r Drindod.

ef yn aros ynom, sef o'r Yspryd a roddes efe i ni.

Yr Efengyl. St. Luc xiv. 16.

RHYW wr a wnaeth swpper mawr, ac a wahoddodd lawer: ac a ddanfonodd ei was bryd swpper, i ddywedyd wrth y rhai a wahoddasid, Deuwch; canys weithian y mae pob peth yn barod. A hwy oll a ddechreuasant yn unfryd ymesgusodi. Y cyntaf a ddywedodd wrtho, Mi a brynais dyddyn, ac y mae yn rhaid i mi fyned a'i weled: attolwg i ti, cymmer fi yn esgusodol. Ac arall a ddywedodd, Mi a brynais bŵm iau o ychen, ac yr ydwyf yn myned i'w profi hwynt: attolwg i ti, cymmer fi yn esgusodol. Ac arall a ddywedodd, Mi a briodais wraig; ac am hynny ni's gallaf fi ddyfod. A'r gwas hwnnw, pan ddaeth adref, a fynegodd y pethau hyn i'w arglwydd. Yna gwr y tŷ, wedi digio, a ddywedodd wrth ei was, Dos allan ar frys i heolydd ac ystrydoedd y ddinas, a dwg i mewn yma y tlodion, a'r anafus, a'r cloffion, a'r deillion. A'r gwas a ddywedodd, Arglwydd, gwnaethpwyd fel y gorchymynais; ac etto y mae lle. A'r Arglwydd a ddywedodd wrth y gwas, Dos allan i'r priffyrdd a'r caeau, a chymmell hwynt i ddyfod i mewn, fel y llanwer fy nhŷ. Canys yr wyf yn dywedyd i chwi, na chaiff yr un o'r gwŷr hynny a wahoddwyd, brofi o'm swpper i.

Y trydydd Sul gwedi'r Drindod.

Y Collect.

O Arglwydd, ni a attolygwn i ti yn drugarog ein gwrando; a megis y rhoddaist i ni feddylfryd calon i weddio, caniattâ, trwy dy fawr nerth, i ni gael ein hamddiffyn a'n diddanu ym mhob perygl ac adfyd; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

the Spirit which he hath given us.

The Gospel. St. Luke xiv. 16.

A Certain man made a great supper, and bade many; and sent his servant at supper-time to say to them that were bidden, Come, for all things are now ready. And they all with one consent began to make excuse. The first said unto him, I have bought a piece of ground, and I must needs go and see it; I pray thee have me excused. And another said, I have bought five yoke of oxen, and I go to prove them; I pray thee have me excused. And another said, I have married a wife, and therefore I cannot come. So that servant came, and shewed his lord these things. Then the master of the house being angry said to his servant, Go out quickly into the streets and lanes of the city, and bring in hither the poor, and the maimed, and the halt, and the blind. And the servant said, Lord, it is done as thou hast commanded, and yet there is room. And the lord said unto the servant, Go out into the high-ways and hedges, and compel them to come in, that my house may be filled. For I say unto you, That none of those men which were bidden shall taste of my supper.

The third Sunday after Trinity.

The Collect.

O Lord, we beseech thee mercifully to hear us; and grant that we, to whom thou hast given an hearty desire to pray, may by thy mighty aid be defended and comforted in all dangers and adversities; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

Y trydydd Sul gwedi'r Drindod.

Yr Epistol. 1 St. Petr v. 5.

BYDDWCH bawb yn ostyngedig i'ch gilydd, ac ym-drwsiwch oddi fewn â gostyng-eiddrwydd: oblegid y mae Duw yn gwrthwynebu y beilchion, ac yn rhoddi gras i'r rhai gostyngedig. Ymddarostyngwch gan hynny dan alluog law Duw, fel y'ch dyrchafu mewn amser cyfaddas: gan fwrw eich holl ofal arno ef; canys y mae efe yn gofalu drosoch chiwi. Byddwch sobr, gwyliwch: oblegid y mae eich gwrthwynebw'r diafol, megis llewrhuadwy, yn rhodio oddi amgylch, gan geisio y neb a allo ei lyngcu. Yr hwn gwrthwynebwch yn gadarn yn y ffydd; gan wybod fod yn cyflawni yr un blinderau yn eich brodyr, y rhai sydd yn y byd. A Duw pob gras, yr hwn a'ch galwodd chiwi i'w dragywyddol ogoniant trwy Grist Iesu, wedi i chiwi ddioddef ychydig, a'ch perffeithio chiwi, a'ch cadarnhao, a'ch cryfhao, a'ch sefydlo. Iddo ef y byddo y gogoniant a'r gallu, yn oes oesoedd. Amen.

Yr Efengyl. St. Luc xv. 1.

AC yr oedd yr holl publicanod a'r pechaduriaid yn nesáu atto ef, i wrando arno. A'r Phariseaid a'r ysgrifenyddion a rwnnachasant, gan ddywedyd, Y mae hwn yn derbyn pechaduriaid, ac yn bwyttu gyd â hwynt. Ac efe a adroddodd wrthynt y ddammeg hon, gan ddywedyd, Pa ddyn o honoch a chanddo gant o ddefaid, ac os cyll un o honynt, nid yw yn gadael yr amyn un pum ugain yn yr anialwch, ac yn myned ar ol yr hon a gollwyd, hyd oni's caffo efe hi? Ac wedi iddo ei chael, efe a'i dŷd hi ar ei ysgwyddau ei hun, yn llawen. A phan ddelf adref, efe a eilw ynghyd ei gyfeillion a'igymmydogion, gan ddywedyd wrthynt, Llawenhewch

The Epistle. 1 St. Pet. v. 5.

ALL of you be subject one to another, and be clothed with humility: for God resisteth the proud, and giveth grace to the humble. Humble yourselves therefore under the mighty hand of God, that he may exalt you in due time; casting all your care upon him, for he careth for you. Be sober, be vigilant; because your adversary the devil, as a roaring lion, walketh about seeking whom he may devour: whom resist stedfast in the faith, knowing that the same afflictions are accomplished in your brethren that are in the world. But the God of all grace, who hath called us into his eternal glory by Christ Jesus, after that ye have suffered a while, make you perfect, stablish, strengthen, settle you. To him be glory and dominion for ever and ever. Amen.

The Gospel. St. Luke xv. 1.

THEN drew near unto him all the Publicans and sinners for to hear him. And the Pharisees and Scribes murmured, saying, This man receiveth sinners, and eateth with them. And he spake this parable unto them, saying, What man of you having an hundred sheep, if he lose one of them, doth not leave the ninety and nine in the wilderness, and go after that which is lost, until he find it? And when he hath found it, he layeth it on his shoulders, rejoicing. And when he cometh home, he calleth together his friends and neighbours, saying unto them, Rejoice with me, for I have found my sheep which was lost. I say unto

Y pedwerydd Sul gwedi'r Drindod.

gyd â mi; canys cefais fy nafad a gollasid. Yr wyf yn dywedyd i chwi, mai felly y bydd llawenydd yn y nef am un pechadur a edifarhao, mwy nag am onid un pum ugain o rai cyfiawn y rhai nid rhaid iddynt wrth edifeirwch. Neu pa wraig, a chanddi ddeg dryllo arian, os cyll hi un dryll, ni oleu ganwyll, ac ysgubo'r tŷ, a cheisio yn ddyfal, hyd oni's caffo ef? Ac wedi iddi ei gael, hi a eilw ynghyd ei chyfeillesau a'i chymmydogesau, gan ddywedyd, Cyd-lawenhêwch â mi; canys cefais y dryll a gollaswn. Felly meddaf i chwi, Y mae llawenydd yngŵydd angylion Duw, am un pechadur a edifarhao.

Y pedwerydd Sul gwedi'r Drindod.

Y Collect.

O Dduw, noddwr pawb oll y sydd yn ymddiried ynot, heb ba un nid oes dim nerthog, na dim sanctaidd; Ychwanega ac amlhâ arnom dy drugaredd, fel y gallom (a thi yn Llywiawdwr ac yn Dywysog i ni) dreiddio trwy bethau tymhorol, modd na chollom yn y diwedd y pethau tragwyddol. Caniattâ hyn, nefol Dad, er mwyn Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. Rhuf. viii. 18.

YR ydwyf yn cyfrif nad yw dioddefiadau yr amser presennol hwn, yn haeddu eu cyffelybu i'r gogoniant a ddatguddir i ni. Canys awyddfryd y creadur sydd yn disgwyl am ddatguddiad meibion Duw. Canys y creadur sydd wedi ei ddarostwng i oferedd, nid o'i fodd, eithr oblegid yr hwn a'i darostyngodd dan obaith: oblegid y rhyddheir y creadur yntau hefyd o gaethiwd llygredigaeth, i ryddid gogoniant plant Duw. Canys ni a wyddom fod pob creadur yn cyd-ocheneidio, ac yn cyd-ofidio

you, That likewise joy shall be in heaven over one sinner that repenteth, more than over ninety and nine just persons, which need no repentance. Either what woman having ten pieces of silver, if she lose one piece, doth not light a candle, and sweep the house, and seek diligently till she find it? And when she hath found it, she calleth her friends and her neighbours together, saying, Rejoice with me, for I have found the piece which I had lost. Likewise, I say unto you, There is joy in the presence of the angels of God over one sinner that repenteth.

The fourth Sunday after Trinity.

The Collect.

O God, the protector of all that trust in thee, without whom nothing is strong, nothing is holy; Increase and multiply upon us thy mercy; that, thou being our ruler and guide, we may so pass through things temporal, that we finally lose not the things eternal: Grant this, O heavenly Father, for Jesus Christ's sake our Lord. *Amen.*

The Epistle. Rom. viii. 18.

I Reckon that the sufferings of this present time are not worthy to be compared with the glory which shall be revealed in us. For the earnest expectation of the creature waiteth for the manifestation of the sons of God. For the creature was made subject to vanity, not willingly, but by reason of him who hath subjected the same in hope: because the creature itself also shall be delivered from the bondage of corruption, into the glorious liberty of the children of God. For we know that

Y pummed Sul gwedi'r Drindod.

hyd y pryd hwn: ac nid yn unig y creadur, ond ninnau hefyd, y rhai sy gennym flaen-ffrwyth yr Yspryd, yr ydym ninnau ein hunain hefyd yn ocheneidio ynom ein hunain, gan ddisgwyl y mabwysiad, sef prynedigaeth ein corph.

Yr Efengyl. St. Luc vi. 36.

BYDDWCH gan hynny drugarogion, megis ag y mae eich Tad yn drugarog. Ac na fernwch, ac ni'ch bernir: na chondemniwch, ac ni'ch condemnr: maddeuwch, a maddeuir i chwithau: rhoddwch, a rhoddir i chwi: mesur da, dwysedig, ac wedi ei ysgwyd, ac yn myned trosodd, a roddant yn eich mynwes. Canys â'r un mesur ag y mesuroch, y mesurir i chwi drachefn. Ac efe a ddywedodd ddammeg wrthynt; A ddichon y dall dywyso'r dall? oni syrthiant ill dau yn y clawdd? Nid yw'r disgybl uwch law ei athraw: eithr pob un perffiaith, a fydd fel ei athraw. A phaham yr wyt ti yn edrych ar y brycheuyn sydd yn llygad dy frawd, ac nad ydwy't yn ystyried y trawst sydd yn dy lygad dy hun? Neu pa fodd y gelli di ddywedyd wrth dy frawd, Fy mrawd, gâd i mi dynnu allan y brycheuyn sydd yn dy lygad, a thithau heb weled y trawst sydd yn dy lygad dy hun? O ragrithiwr, bwrw allan y trawst o'th lygad dy hun yn gyntaf, ac yna y gweli yn eglur dynnu allan y brycheuyn sydd yn llygad dy frawd.

Y pummed Sul gwedi'r Drindod.

Y Collect.

CANIATTA, Arglwydd, ni a attolygwn i ti, fod i chwyl y byd hwn, trwy dy reolaeth di, gael ei drefnu mor dangnefeddol, fel y gallo dy Eglwys di dy wasanaethu yn llawen ym mhob

the whole creation groaneth, and travaileth in pain together until now. And not only they, but ourselves also, which have the first-fruits of the Spirit, even we ourselves groan within ourselves, waiting for the adoption, to wit, the redemption of our body.

The Gospel. St. Luke vi. 36.

BE ye therefore merciful, as your Father also is merciful. Judge not, and ye shall not be judged: condemn not, and ye shall not be condemned: forgive, and ye shall be forgiven: give, and it shall be given unto you; good measure, pressed down, and shaken together, and running over, shall men give into your bosom. For with the same measure that ye mete withal, it shall be measured to you again. And he spake a parable unto them, Can the blind lead the blind? shall they not both fall into the ditch? The disciple is not above his master; but every one that is perfect shall be as his master. And why beholdest thou the mote that is in thy brother's eye, but perceivest not the beam that is in thine own eye? Either how canst thou say to thy brother, Brother, let me pull out the mote that is in thine eye, when thou thyself beholdest not the beam that is in thine own eye? Thou hypocrite, cast out first the beam out of thine own eye, and then shalt thou see clearly to pull out the mote that is in thy brother's eye.

The fifth Sunday after Trinity.

The Collect.

GRANT, O Lord, we beseech thee, that the course of this world may be so peaceably ordered by thy governance, that thy Church may joyfully serve thee in all godly quietness;

Y pummed Sul gwedi'r Drindod.

duwiol heddweh; trwy Iesu
Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. 1 St. Petr. iii. 8.

BYDDWCH oll yn unfryd,
yn cyd-oddef â'ch gilydd;
yn caru fel brodyr, yn drugar-
ogion, yn fwynaid: nid yn talu
drwg am ddrwg, neu sen am
sen; eithr, yngwrthwyneb, yn
bendithio; gan wybod mai i hyn
y'ch galwyd, fel yr etifeddoch
fendith. Canys y neb a ewyllysio
hoffi bywyd, a gweled dyddiau
da, attaliad ei dafod oddi wrth
ddrwg, a'i wefusau rhag adrodd
twyll. Gocheled y drwg, a
gwnaed y da; ceisied heddweh,
a dilyned ef. Canys y mae
llygaid yr Arglwydd ar y rhai
cyfiawn, a'i glustiau ef tu ag at
eu gweddi hwynt: eithr y mae
wyneb yr Arglwydd yn erbyn y
rhai sy'n gwneuthur drwg. A
phwy a'ch dryga chwi, os bydd-
weh yn dilyn yr hyn sy dda?
Eithr o bydd i chwi hefyd ddio-
ddef o herwydd cyfiawnder, ded-
wydd ydych: ond nac ofnweh
rhag eu hofn hwynt, ac na'ch
cynhyrfer; eithr sancteiddiweh
yr Arglwydd Dduw yn eich
calonnau.

Yr Efengyl. St. Luc. v. 1.

BU hefyd, a'r bobl yn pwyso
atto i wrando gair Duw, yr
oedd yntau yn sefyll yn ymyl
llyn Genesaret. Ac efe a welai
ddwy long yn sefyll wrth y llyn;
a'r pysgodwyr a aethant allan
o honynt, ac oeddynt yn golchi
eu rhwydau. Ac efe a aeth i
mewn i un o'r llongau, yr hon
oedd eiddo Simon, ac a ddy-
munodd arno wthio ychydig
oddi wrth y tir. Ac efe a eistedd-
odd, ac a ddysgodd y bobloedd
allan o'r llong. A phan beidiodd
â llefaru, efe a ddywedodd wrth
Simon, Gwthia i'r dwfn, a bwr-
iweh eich rhwydau am helfa. A
Simon a atebodd ac a ddywed-

through Jesus Christ our Lord.
Amen.

The Epistle. 1 St. Petr. iii. 8.

BE ye all of one mind, hav-
ing compassion one of an-
other, love as brethren, be piti-
ful, be courteous; not render-
ing evil for evil, or railing for
railing; but contrariwise bless-
ing; knowing that ye are there-
unto called, that ye should in-
herit a blessing. For he that
will love life, and see good
days, let him refrain his tongue
from evil, and his lips that
they speak no guile: let him
eschew evil, and do good; let
him seek peace, and ensue it.
For the eyes of the Lord are
over the righteous, and his ears
are open unto their prayers:
but the face of the Lord is
against them that do evil. And
who is he that will harm you,
if ye be followers of that which
is good? But and if ye suffer
for righteousness' sake, happy
are ye: and be not afraid of
their terror, neither be trou-
bled; but sanctify the Lord
God in your hearts.

The Gospel. St. Luke v. 1.

IT came to pass, that as the
people pressed upon him to
hear the Word of God, he stood
by the lake of Gennesareth, and
saw two ships standing by the
lake; but the fishermen were
gone out of them, and were
washing their nets. And he
entered into one of the ships,
which was Simon's, and prayed
him that he would thrust out a
little from the land: and he sat
down, and taught the people
out of the ship. Now when he
had left speaking, he said unto
Simon, Launch out into the
deep, and let down your nets
for a draught. And Simon an-

Y chweched Sul gvedi'r Drindod.

odd wrtho, O feistr, er i ni boeni ar hŷd y nos, ni ddaliasom ni ddiin: etto ar dy air di mi a fwriaf y rhwyd. Ac wedi iddynt wneuthur hynny, hwy a ddaliasant liaws mawr o bysgod: a'u rhwyd hwynt a' rwygodd. A hwy a amneidiasant ar eu cyfeillion oedd yn y llong arall, i ddyfod i'w cynnorthwyo hwynt. A hwy a ddaethant; a llanwasant y ddwy long, onid oeddynt hwy ar soddi. A Simon Petr, pan welodd hynny, a syrthiodd wrth liniau'r Iesu, gan ddywedyd, Dos ymaith oddi wrthyf; canys dyn pechadurus wyf fi, O Arglwydd. Oblegid braw a ddaethai arno ef, a'r rhai oll oedd gyd âg ef, o herwydd yr helfa bysgod a ddaliasent hwy: a'r un ffunud ar Iago ac Ioan hefyd, meibion Zebedeus, y rhai oedd gyfrannogion â Simon. A dywedodd yr Iesu wrth Simon, Nac ofna: o hyn allan y deli ddynion. Ac wedi iddynt ddwyn y llongau i dir, hwy a adawsant bob peth, ac a'i dilynasant ef.

Y chweched Sul gvedi'r Drindod.

Y Colect.

O Dduw, yr hwn a arlwyast i'r rhai a'th garant gyfryw bethau daionus a'r y sydd uwch ben pob deall dyn; Tywallt i'n calonau gyfryw serch arnat, fel y byddo i ni, gan dy garu uwch law pob dim, allu mwynhau dy addewidion, y rhai sy fwy rhagorol nâ dim a fedrom ni ei ddeisyf; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. Rhuf. vi. 3.

ONI wyddoch chwi, am gynifer o bonom ag a fedyddiwyd i Grist Iesu, ein bedyddio ni i'w farwolaeth ef? Claddwyd ni gan hynny gyd âg ef trwy fedydd i farwolaeth: fel megis ag y cyfodwyd Crist o feirw trwy ogoniant y Tad, felly y rhodiom nin-

swering said unto him, Master, we have toiled all the night, and have taken nothing; nevertheless, at thy word I will let down the net. And when they had this done, they inclosed a great multitude of fishes, and their net brake. And they beckoned unto their partners which were in the other ship, that they should come and help them. And they came, and filled both the ships, so that they began to sink. When Simon Peter saw it, he fell down at Jesus' knees, saying, Depart from me, for I am a sinful man O Lord. For he was astonished, and all that were with him, at the draught of the fishes which they had taken; and so was also James, and John, the sons of Zebedee, which were partners with Simon. And Jesus said unto Simon, Fear not, from henceforth thou shalt catch men. And when they had brought their ships to land, they forsook all, and followed him.

The sixth Sunday after Trinity.

The Collect.

O God, who hast prepared for them that love thee such good things as pass man's understanding; Pour into our hearts such love toward thee, that we, loving thee above all things, may obtain thy promises, which exceed all that we can desire; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. Rom. vi. 3.

KNOW ye not, that so many of us as were baptized into Jesus Christ were baptized into his death? Therefore we are buried with him by baptism into death; that like as Christ was raised up from the dead by the glory of the Fa-

Y chweched Sul gwedi'r Drindod.

nau hefyd mewn newydd-deb buchedd. Canys os gwnaed ni yn gyd-blanhigion i gyffelybiaeth ei farwolaeth ef, felly y byddwn i gyffelybiaeth ei adgyfodiad ef: gan wybod hyn, ddarfod croeshoelio ein hen ddyn ni gyd âg ef, er mwyn dirymnu corph pechod, fel rhagllaw na wasanaethom bechod. Canys y mae yr hwn a fu farw, wedi ei ryddhâu oddi wrth bechod. Ac os buom feirw gyd â Christ, yr ydym ni yn credu y byddwn fyw hefyd gyd âg ef: gan wybod nad yw Crist, yr hwn a gyfodwyd oddi wrth y meirw, yn marw mwyach; nad arglwyddiaetha marwolaeth arno mwyach. Canys fel y bu efe farw, efe a fu farw unwaith i bechod; ac fel y mae yn byw, byw y mae i Dduw. Felly chwithau hefyd, cyfrifwch eich hunain yn feirw i bechod; eithr yn fyw i Dduw, yng Nghrist Iesu ein Harglwydd.

Yr Efengyl. St. Matth. v. 20.

YR Iesu a ddywedodd wrth ei ddisgyblion, Oni bydd eich cyfiawnder yn helaethach nâ chyfiawnder yr ysgrifenyddion a'r Phariseaid, nid ewch i mewn i deyrnas nefoedd. Clywsoc'h ddywedyd gan y rhai gynt, Na ladd; a phwy bynnag a laddo, euog fydd o farn: eithr yr ydwyf fi yn dywedyd i chwi, Pob un a ddigio wrth ei frawd heb ystyr, a fydd euog o farn: a phwy bynnag a ddywedo wrth ei frawd, Raca, a fydd euog o gynger; a phwy bynnag a ddywedo, O yusyd, a fydd euog o dân uffern. Gan hynny, os dygi dy rodd i'r allor, ac yno dyfod i'th gof fod gan dy frawd ddim yn dy erbyn; gâd yno dy rodd ger bron yr allor, a dos ymaith: yn gyntaf cymmoder di â'th frawd, ac yna tyred ac offrwm

ther, even so we also should walk in newness of life. For if we have been planted together in the likeness of his death, we shall be also in the likeness of his resurrection: knowing this, that our old man is crucified with him, that the body of sin might be destroyed, that henceforth we should not serve sin. For he that is dead is freed from sin. Now if we be dead with Christ, we believe that we shall also live with him; knowing that Christ being raised from the dead dieth no more; death hath no more dominion over him. For in that he died, he died unto sin once; but in that he liveth, he liveth unto God. Likewise reckon ye also yourselves to be dead indeed unto sin, but alive unto God through Jesus Christ our Lord.

The Gospel. St. Matth. v. 20.

JESUS said unto his disciples, Except your righteousness shall exceed the righteousness of the Scribes and Pharisees, ye shall in no case enter into the Kingdom of heaven. Ye have heard that it was said by them of old time, Thou shalt not kill: and whosoever shall kill, shall be in danger of the judgement. But I say unto you, that whosoever is angry with his brother without a cause shall be in danger of the judgement: and whosoever shall say to his brother, Raca, shall be in danger of the council: but whosoever shall say, Thou fool, shall be in danger of hell-fire. Therefore if thou bring thy gift to the altar, and there rememberest that thy brother hath ought against thee; leave there thy gift before the altar, and go thy way, first be recon-

Y seithfed Sul gwedi'r Drindod.

dy rodd. Cyttuna â'th wrthwynebwr ar frys, tra fyddech ar y ffordd gyd âg ef; rhag un amser i'th wrthwynebwr dy roddi di yn llaw'r barnwr, ac i'r barnwr dy roddi at y swyddog, â'th dafllu yngharchar. Yn wir meddaf i ti, Ni ddeui di allan oddi yno, hyd oni thalech y ffyrlling eithaf.

Y seithfed Sul gwedi'r Drindod.

Y Colect.

ARGLWYDD yr holl nerth a'r cadernid, yr hwn wyt awdwr a rhoddwr pob daioni; Planna yn ein calonnau gariad dy Enw; ychwanega ynom wir grefydd; maetha nyni â phob daioni, ac o'th fawr drugaredd cadw ni yn yr unrhyw; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. Rhuf. vi. 19.

YN ol dull dynol yr ydwyf yn dywedyd, oblegid gwendid eich cnawd chwi: canys megis ag y rhoddasoch eich aelodau yn weision i aflendid ac anwiredd, i anwiredd; felly yr awrhon rhoddwch eich aelodau yn weision i gyfiawnder, i sancteiddrwydd. Canys pan oeddych yn weision pechod, rhyddion oeddych oddi wrth gyfiawnder. Pa ffrwyth gan hynny oedd i chwi y pryd hwnnw o'r pethau y mae arnoch yr awrhon gywilydd o'u plegid? canys diwedd y pethau hynny yw marwolaeth. Ac yr awrhon, wedi eich rhyddhau oddi wrth bechod, a'ch gwneuthur yn weision i Dduw, y mae i chwi eich ffrwyth yn sancteiddrwydd, a'r diwedd yn fywyd tragywyddol. Canys cyflog pechod yw marwolaeth: eithr dawn Duw yw bywyd tragywyddol, trwy Iesu Grist ein Harglwydd.

ciled to thy brother, and then come and offer thy gift. Agree with thine adversary quickly, whiles thou art in the way with him; lest at any time the adversary deliver thee to the judge, and the judge deliver thee to the officer, and thou be cast into prison. Verily I say unto thee, Thou shalt by no means come out thence, till thou hast paid the uttermost farthing.

The seventh Sunday after Trinity.

The Collect.

LORD of all power and might, who art the author and giver of all good things; Graft in our hearts the love of thy Name, increase in us true religion, nourish us with all goodness, and of thy great mercy keep us in the same; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. Rom. vi. 19.

I Speak after the manner of men, because of the infirmity of your flesh: for as ye have yielded your members servants to uncleanness, and to iniquity, unto iniquity; even so now yield your members servants to righteousness, unto holiness. For when ye were the servants of sin, ye were free from righteousness. What fruit had ye then in those things whereof ye are now ashamed? for the end of those things is death. But now being made free from sin, and become servants to God, ye have your fruit unto holiness, and the end everlasting life. For the wages of sin is death: but the gift of God is eternal life, through Jesus Christ our Lord.

Yr wythfed Sul gwedi'r Drindod.

Yr Efengyl. St. Marc viii. 1.

YN y dyddiau hynny, pan oedd y dyrfa yn fawr iawn, ac heb ganddynt ddim i'w fwytta, y galwodd yr Iesu ei ddisgyblion atto, ac a ddywedodd wrthynt, Yr wyf fi yn tosturio wrth y dyrfa; oblegid y maent hwy dridiau weithian yn aros gyd â mi, ac nid oes ganddynt ddim i'w fwytta: ac os gollyngaf hwynt ymaith ar eu cythlwng i'w teiau eu hunain, hwy a lewygant ar y ffordd: canys rhai o honynt a ddaeth o bell. A'i ddisgyblion ef a'i hattebasant, O ba le y gall neb ddigoni y rhai hyn â bara yma yn yr anialwch? Ac efe a ofynnodd iddynt, Pa sawl torth sy gennych? A hwy a ddywedasant, Saith. Ac efe a orchymynodd i'r dyrfa eistedd ar y llawr: ac a gymmerodd y saith dorth, ac a ddiolchodd, ac a'u torrodd hwynt, ac a'u rhoddes i'w ddisgyblion, fel y gosodent hwynt ger eu bronnau; a gosodasant hwynt ger bron y bobl. Ac yroedd ganddynt ychydig bysgod bychain: ac wedi iddo fendithio, efe a barodd ddodi y rhai hynny hefyd ger eu bronnau hwynt. A hwy a fwyttasant, ac a ddigonwyd: a hwy a godasant o'r briwfwyd gweddill, saith fasgedaid. A'r rhai a fwyttasant oedd ynghylch pedair mil: ac efe a'u gollyngodd hwynt ymaith.

Yr wythfed Sul gwedi'r Drindod.

Y Colect.

O Dduw, yr hwn trwy dy ddiball ragluniaeth wyt yn llywodraethu pob peth yn y nef a'r ddaear; Yn ufudd ni a attolygwn i ti fwrw oddi wrthym bob peth niweidiol, a rhoddi o honot i ni bob peth a fyddo da er ein lles; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

The Gospel. St. Mark viii. 1.

IN those days the multitude being very great, and having nothing to eat, Jesus called his disciples unto him, and saith unto them, I have compassion on the multitude, because they have now been with me three days, and have nothing to eat: and if I send them away fasting to their own houses, they will faint by the way; for divers of them came from far. And his disciples answered him, From whence can a man satisfy these men with bread here in the wilderness? And he asked them, How many loaves have ye? And they said, Seven. And he commanded the people to sit down on the ground. And he took the seven loaves, and gave thanks, and brake, and gave to his disciples to set before them; and they did set them before the people. And they had a few small fishes; and he blessed, and commanded to set them also before them. So they did eat, and were filled: and they took up of the broken meat that was left seven baskets. And they that had eaten were about four thousand. And he sent them away.

The eighth Sunday after Trinity.

The Collect.

O GOD, whose never-failing providence ordereth all things both in heaven and earth; We humbly beseech thee to put away from us all hurtful things, and to give us those things which be profitable for us; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

Yr mythfed Sul gwedi'r Drindod.

Yr Epistol. Rhuf. viii. 12.

Y Brodyr, dyledwyr ydym, nid i'r cnawd, i fyw yn ol y cnawd. Canys os byw yr ydych yn ol y cnawd, meirw fyddwch: eithr os ydych yn marweiddio gweithredoedd y corph trwy'r Yspryd, byw fyddwch. Canys y sawl a arweinir gan Yspryd Duw, y rhai hyn sy blant i Dduw. Canys ni dderbyniasoch yspryd caethiwed drachefn i beri ofn; eithr derbyniasoch Yspryd mabwysiad, trwy'r hwn yr ydym yn llefain, Abba, Dad. Y mae yr Yspryd hwn yn cyd-dystiolaethu â'n hyspryd ni, ein bod ni yn blant i Dduw. Ac os plant, etifeddion hefyd; sef etifeddion i Dduw, a chyd-etifeddion â Christ: os ydym yn cyd-ddi-oddef gyd âg ef, fel y'n cyd-gonedder hefyd.

Yr Efengyl. St. Matth. vii. 15.

YMOGELWCH rhag gau-brophwydi, y rhai a ddeuant attoch yngwisgoedd defaid, ond oddi mewn bleiddiaid rheibus ydynt hwy. Wrth eu ffrwythau yr adnabyddwch hwynt. A gasgl rhai rawnwin oddi ar ddrain, neu ffigys oddi ar ysgall? Felly pob pren da sydd yn dwyn ffrwythau da; ond y pren drwg sydd yn dwyn ffrwythau drwg. Ni ddichon pren da ddwyn ffrwythau drwg; na phren drwg ddwyn ffrwythau da. Pob pren heb ddwyn ffrwyth da, a dorrir i lawr, ac a deflir yn tân. O herwydd pahan, wrth eu ffrwythau yr adnabyddwch hwynt. Nid pob un a'r sydd yn dywedyd wrthyf, Arglwydd, Arglwydd, a ddaw i mewn i deyrnas nefoedd; ond yr hwn sydd yn gwneuthur ewyllys fy Nhad yr hwn sydd yn y nefoedd.

The Epistle. Rom. viii. 12.

BRETHREN, we are debtors, not to the flesh, to live after the flesh. For if ye live after the flesh, ye shall die; but if ye through the Spirit do mortify the deeds of the body, ye shall live. For as many as are led by the Spirit of God, they are the sons of God. For ye have not received the spirit of bondage again to fear; but ye have received the spirit of adoption, whereby we cry, Abba, Father. The Spirit itself beareth witness with our spirit, that we are the children of God: and if children, then heirs; heirs of God, and joint-heirs with Christ: if so be that we suffer with him, that we may be also glorified together.

The Gospel. St. Matth. vii. 15.

BEWARE of false prophets, which come to you in sheep's clothing, but inwardly they are ravening wolves. Ye shall know them by their fruits: do men gather grapes of thorns, or figs of thistles? Even so every good tree bringeth forth good fruit; but a corrupt tree bringeth forth evil fruit. A good tree cannot bring forth evil fruit; neither can a corrupt tree bring forth good fruit. Every tree that bringeth not forth good fruit is hewn down, and cast into the fire. Wherefore by their fruits ye shall know them. Not every one that saith unto me, Lord, Lord, shall enter into the Kingdom of heaven; but he that doeth the will of my Father which is in heaven.

Y nawfed Sul gwedi'r Drindod.

Y nawfed Sul gwedi'r Drindod.

Y Collect.

CANIATTA i ni, Arglwydd, attolwg i ti, yr Ysryd i feddwl ac i wneuthur byth y cyfryw bethau ag a fo cyfiawn; fel y byddo i ni, y rhai ni allwn hebot wneuthur dim sy dda, allu trwot ti fyw yn ol dy ewyllys; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. 1 Cor. x. 1.

NI fynwn i chwi fod heb wybod, frodyr, fod ein tadau oll dan y cwmmwl, a'u myned oll trwy 'r môr; a'u bedyddio hwy oll i Moses yn y cwmmwl, ac yn y môr; a bwytta o bawb o honynt yr un bwyd ysrydol, ac yfed o bawb o honynt yr un ddiöd ysrydol: (canys hwy a yfasant o'r Graig ysrydol a oedd yn canlyn: a'r Graig oedd Crist.) Eithr ni bu Dduw foddlon i'r rhan fwyaf o honynt: canys cwympwyd hwynt yn y diffaethwch. A'r pethau hyn a wnaed yn siamplau i ni, fel na chwennychem ddrygioni, megis ag y chwennychasant hwy. Ac na fyddwch eilun-addolwyr, megis rhai o honynt hwy: fel y mae yn ysgrifenedig, Eisteddodd y bobl i fwytta ac i yfed, ac a gyfodasant i chwareu. Ac na odinebwn, fel y godinebodd rhai o honynt hwy, ac y syrthiodd mewn un dydd dair mil ar hugain. Ac na themtiwn Grist, megis ag y temtiodd rhai o honynt hwy, ac a'u distryw- iwyd gan seirph. Ac na rwgn- echwch, megis y grwgnachodd rhai o honynt hwy, ac a'u distryw- iwyd gan y dinystrydd. A'r pethau hyn oll a ddigwydd- asant yn siamplau iddynt hwy; ac a ysgrifenyd yn rhybudd i ninnau, ar y rhai y daeth ter- fynau yr oesoedd. Am hynny,

The ninth Sunday after Trinity.

The Collect.

GRANT to us, Lord, we be- seech thee, the spirit to think and do always such things as be rightful; that we, who cannot do any thing that is good without thee, may by thee be enabled to live according to thy will; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. 1 Cor. x. 1.

BRETHREN, I would not that ye should be igno- rant, how that all our fathers were under the cloud, and all passed through the sea; and were all baptized unto Moses in the cloud, and in the sea; and did all eat the same spiritual meat, and did all drink the same spiritual drink: (for they drank of that spiritual Rock that fol- lowed them; and that Rock was Christ.) But with many of them God was not well pleased; for they were overthrown in the wilderness. Now these things were our examples, to the in- tent we should not lust after evil things, as they also lusted. Neither be ye idolaters, as were some of them; as it is written, The people sat down to eat and drink, and rose up to play. Neither let us commit forni- cation, as some of them com- mitted, and fell in one day three and twenty thousand. Neither let us tempt Christ, as some of them also tempted, and were destroyed of serpents. Neither murmur ye, as some of them also murmured, and were de- stroyed of the destroyer. Now all these things happened unto them for ensamples: and they are written for our admonition, upon whom the ends of the world are come. Wherefore let

Y nawfed Sul gwedi'r Drindod.

yr hwn sydd yn tybied ei fod yn sefyll, edryched na syrthio. Nid ymaffodd ynoch demtasiwn, onid un dynol: eithr ffyddlon yw Duw, yr hwn ni âd eich temtio uwch law yr hyn a all-och; eithr a wna ynghyd â'r temtasiwn ddiangfa hefyd, fel y galloch ei ddwyn.

Yr Efengyl. St. Luc xvi. 1.

A'R Iesu a ddywedodd wrth ei ddisgyblion, Yr oedd rhyw wr goludog yr hwn oedd ganddo oruchwyliwr; a hwn a gyhuddwyd wrtho, ei fod efe megis yn afradloni ei ddâ ef. Ac efe a'i galwodd ef, ac a ddywedodd wrtho, Pa beth yw hyn yr wyf yn ei glywed am danat? dyro gyfrif o'th oruchwyliaeth: canys ni elli fod mwy yn oruchwyliwr. A'r goruchwyliwr a ddywedodd ynddo ei hun, Pa beth a wnaf? canys y mae fy arglwydd yn dwyn yr oruchwyliaeth oddi arnaf: cloddio ni's gallaf, a chardotta sy gywilyddus gennyf. Mi a wn beth a wnaf, fel, pan y'm bwrier allan o'r oruchwyliaeth, y derbyniont fi i'w tai. Ac wedi iddo alw atto bob un o ddyledwyr ei arglwydd, efe a ddywedodd wrth y cyntaf, Pa faint sydd arnat ti o ddyled i'm harglwydd? Ac efe a ddywedodd, Can mesur o olew. Ac efe a ddywedodd wrtho, Cymmer dy ysgrifen, ac eistedd ar frys, a ysgrifena ddeg a deugain. Yna y dywedodd wrth un arall, A pha faint o ddyled sydd arnat tithau? Ac efe a ddywedodd, Can mesur o wenith. Ac efe a ddywedodd wrtho, Cymmer dy ysgrifen, ac ysgrifena bedwar ugain. A'r arglwydd a ganmolodd y goruchwyliwr anghyfiawn, am iddo wneuthur yn gall: oblegid y mae plant y byd hwn yn gallach yn eu cenhedlaeth nâ phlant y gol-

him that thinketh he standeth take heed lest he fall. There hath no temptation taken you, but such as is common to man: but God is faithful, who will not suffer you to be tempted above that ye are able; but will with the temptation also make a way to escape, that ye may be able to bear it.

The Gospel. St. Luke xvi. 1.

JESUS said unto his disciples, There was a certain rich man which had a steward; and the same was accused unto him that he had wasted his goods. And he called him, and said unto him, How is it that I hear this of thee? Give an account of thy stewardship; for thou mayest be no longer steward. Then the steward said within himself, What shall I do? for my lord taketh away from me the stewardship: I cannot dig, to beg I am ashamed. I am resolved what to do, that, when I am put out of the stewardship, they may receive me into their houses. So he called every one of his lord's debtors unto him, and said unto the first, How much owest thou unto my lord? And he said, An hundred measures of oil. And he said unto him, Take thy bill, and sit down quickly, and write fifty. Then said he to another, And how much owest thou? And he said, An hundred measures of wheat. And he said unto him, Take thy bill, and write four-score. And the lord commended the unjust steward, because he had done wisely: for the children of this world are in their generation wiser than the children of light. And I say unto you, Make to yourselves

Y degfed Sul gwedi'r Drindod.

euni. Ac yr wyf yn dywedyd i chwi, Gwnewch i chwi gyfeillion o'r Mammon anghyfiawn; fel, pan fo eisiau arnoch, y'ch derbyniont i'r tragwyddol bebyll.

Y degfed Sul gwedi'r Drindod.

Y Collect.

BYDDED dy drugarogion glustiau, O Arglwydd, yn agored i weddiâu dy ufudd weision; ac fel y bo iddynt gael eu gofynion, gwna iddynt erchi y cyfryw bethau ag a ryngo bodd i ti; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. 1 Cor. xii. 1.

AMysprydol ddoniau, frodyr, ni fynwn i chwi fod heb wybod. Chwi a wyddoch mai Cenhedloedd oeddych, yn eich arwain ymaith at yr eilunod mudion, fel y'ch tywysid. Am hynny yr wyf yn hyspysu i chwi, nad oes neb yn llefaru trwy Yspryd Duw, yn galw yr Iesu yn ysgymmumbeth; ac na all neb ddywedyd, Yr Arglwydd Iesu, eithr trwy yr Yspryd Glân. Ac y mae amryw ddoniau, eithr yr un Yspryd. Ac y mae amryw weinidogaethau, eithr yr un Arglwydd. Ac y mae amryw weithrediadau, ond yr un yw Duw, yr hwn sydd yn gweithredu pob peth ym mhawb. Eithr eglurhâd yr Yspryd a roddir i bob un er llesâd. Canys i un, trwy yr Yspryd y rhoddir ymadrodd doethineb; ac i arall, ymadrodd gwybodaeth, trwy'r un Yspryd; ac i arall, ffydd, trwy'r un Yspryd; ac i arall, ddawn i iachâu, trwy'r un Yspryd; ac i arall, wneuthur gwyrthiau; ac i arall, brophwydoliaeth; ac i arall, wahaniaeth ysprydoedd; ac i arall, amryw dafodau; ac i arall, gyfieithiad tafodau. A'r holl bethau hyn y mae'r un a'r unrhyw Yspryd yn

friends of the mammon of unrighteousness; that when ye fail, they may receive you into everlasting habitations.

The tenth Sunday after Trinity.

The Collect.

LET thy merciful ears, O Lord, be open to the prayers of thy humble servants; and that they may obtain their petitions make them to ask such things as shall please thee; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. 1 Cor. xii. 1.

CONCERNING spiritual gifts, brethren, I would not have you ignorant. Ye know that ye were Gentiles, carried away unto these dumb idols, even as ye were led. Wherefore I give you to understand, that no man speaking by the Spirit of God calleth Jesus accursed; and that no man can say that Jesus is the Lord, but by the Holy Ghost. Now there are diversities of gifts, but the same Spirit. And there are differences of administrations, but the same Lord. And there are diversities of operations, but it is the same God, who worketh all in all. But the manifestation of the Spirit is given to every man to profit withal. For to one is given by the Spirit the word of wisdom; to another the word of knowledge by the same Spirit; to another faith by the same Spirit; to another the gifts of healing by the same Spirit; to another the working of miracles; to another prophecy; to another discerning of spirits; to another divers kinds of tongues; to another the interpretation of tongues. But all these worketh that one and

Yr unfed Sul ar ddeg gwedi'r Drindod.

eu gweithredu, gan rannu i bob un o'r neilldu, megis y mae yn ewyllsio.

Yr Efengyl. St. Luc xix. 41.

AC wedi iddo ddyfod yn agos, efe a wylodd drosti, gan ddywedyd, Pe gwybuasit tithau, ie, yn dy ddydd hwn, y pethau a berthynant i'th heddwch! eithr y maent yn awr yn guddiedig oddi wrth dy lygaidd. Canys daw y dyddiau arnat, a'th elynion a fwriant glawdd o'th amgylch, ac a'th amgylchant, ac a'th warchaeant o bob parth, ac a'th wnant yn gyd-wastad â'r llawr, a'th blant o'th fewn: ac ni adawant ynot faen ar faen; o herwydd nad adnabuost amser dy ymweliad. Ac efe a aeth i mewn i'r deml, ac a ddechreuodd fwrw allan y rhai oedd yn gwerthu ynddi, ac yn prynu; gan ddywedyd wrthynt, Y mae yn ysgrifenedig, Fy nhŷ i, tŷ gweddi yw: eithr chwi a'i gwnaethoch yn ogof lladron. Ac yr oedd efe beunydd yn athrawiaethu yn y deml.

Yr unfed Sul ar ddeg gwedi'r Drindod.

Y Collect.

ODduw, yr hwn wyt yn egluro dy Holl-alluog nerth yn bennaf trwy ddangos trugaredd a thosturi; Yn drugarog dyro i ni y cyfryw fesur o'th ras, fel y bo i ni, gan redeg ar hŷd ffordd dy orchymynion, gyrhaeddwyd dy rasol addewidion, a chael ein gwneuthur yn gyfrannogion o'th nefol drysor; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. 1 Cor. xv. 1.

YR ydwyf yn hyspysu i chwi, frodyr, yr efengyl a bregethais i chwi, yr hon hefyd a llderbynniasoch, ac yn yr hon yr ydych yn sefyll. Trwy'r hon

the self-same Spirit, dividing to every man severally as he will.

The Gospel. St. Luke xix. 41.

AND when he was come near, he beheld the city, and wept over it, saying, If thou hadst known, even thou, at least in this thy day, the things which belong unto thy peace! but now they are hid from thine eyes. For the days shall come upon thee, that thine enemies shall cast a trench about thee, and compass thee round, and keep thee in on every side, and shall lay thee even with the ground, and thy children within thee; and they shall not leave in thee one stone upon another; because thou knewest not the time of thy visitation. And he went into the temple, and began to cast out them that sold therein, and them that bought, saying unto them, It is written, My house is the house of prayer: but ye have made it a den of thieves. And he taught daily in the temple.

The eleventh Sunday after Trinity.

The Collect.

O God, who declarest thy almighty power most chiefly in shewing mercy and pity; Mercifully grant unto us such a measure of thy grace, that we, running the way of thy commandments, may obtain thy gracious promises, and be made partakers of thy heavenly treasure; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. 1 Cor. xv. 1.

BRETHREN, I declare unto you the Gospel which I preached unto you, which also ye have received, and wherein ye stand: by which also ye are

Yr unfed Sul ar ddeg gwedi'r Drindod.

y'ch cedwir hefyd, os ydych yn dal yn eich cof â pha ymadrodd yr efangylais i chwi, oddi eithr darfod i chwi gredu yn ofer. Canys mi a draddodais i chwi ar y cyntaf, yr hyn hefyd a dderbyniais, farw o Grist dros ein pechodau ni, yn ol yr ysgrythyrau; a'i gladdu; a'i gyfodi y trydydd dydd, yn ol yr ysgrythyrau; a'i weled ef gan Cephas, yna gan y deuddeg. Wedi hynny y gwelwyd ef gan fwy nâ phum cant brodyr ar unwaith, o'r rhai y mae y rhan fwyaf yn aros hyd yr awrhon; eithr rhai a hunasant. Wedi hynny y gwelwyd ef gan Iago; yna gan yr holl apostolion: ac yn ddiweddaf oll y gwelwyd ef gennyf finnau hefyd, inegis gan un anrhymmig. Canys myfi yw'r lleiaf o'r apostolion, yr hwn nid wyf addas i'm galw yn apostol; am i mi erlid eglwys Dduw. Eithr trwy ras Duw yr ydwyf yr hyn ydwyf: a'i ras ef, yr hwn a roddwyd i mi, ni bu yn ofer; ond mi a lafuriais yn helaethach nâ hwynt oll; ac nid myfi chwaith, ond gras Duw yr hwn oedd gyd â mi. Am hynny pa un bynnag ai myfi ai hwynt-hwy, felly yr ydym yn pregethu, ac felly y credasoch chwi.

Yr Efengyl. St. Luc xviii. 9.

IESU a ddywedodd y ddam-meg hon hefyd wrth y rhai oedd yn hyderu arnynt eu hunain eu bod yn gyfiawn, ac yn diystyru eraill. Dau wr a aeth i fynu i'r deml i weddïo; un yn Pharisead, a'r llall yn Publican. Y Pharisead o'i sefyll a weddiodd rhyngddo âg ef ei hun fel hyn; O Dduw, yr wyf yn diolch i ti nad wyf fi fel y mae dynion eraill, yn drawsion, yn anghyfiawn, yn odinebwyr; neu fel y Publican hwn chwaith. Yr wyf yn ymptydio ddwywaith yn yr wythnos; yr wyf yn degymmu cymmaint oll ag a feddaf.

saved, if ye keep in memory what I preached unto you, unless ye have believed in vain. For I delivered unto you first of all, that which I also received, how that Christ died for our sins, according to the Scriptures; and that he was buried; and that he rose again the third day, according to the Scriptures; and that he was seen of Cephas, then of the twelve: after that, he was seen of above five hundred brethren at once; of whom the greater part remain unto this present; but some are fallen asleep: after that, he was seen of James; then of all the Apostles: and last of all, he was seen of me also, as of one born out of due time. For I am the least of the Apostles, that am not meet to be called an Apostle, because I persecuted the Church of God. But by the grace of God I am what I am: and his grace which was bestowed upon me was not in vain; but I laboured more abundantly than they all; yet not I, but the grace of God which was with me. Therefore whether it were I or they, so we preach, and so ye believed.

The Gospel. St. Luke xviii. 9.

JESUS spake this parable unto certain which trusted in themselves that they were righteous, and despised others: Two men went up into the temple to pray; the one a Pharisee, and the other a Publican. The Pharisee stood and prayed thus with himself, God, I thank thee, that I am not as other men are, extortioners, unjust, adulterers, or even as this Publican: I fast twice in the week, I give tithes of all that I possess. And the Publican, standing afar off, would

Y deuddegfed Sul gwedi'r Drindod.

A'r Publican, gan sefyll o hirbell, ni fynnai cymmaint a chodi ei olygon tu â'r nef; eithr efe a gurodd ei ddwyfron, gan ddywedyd, O Dduw, bydd drugarog wrthyf bechadur. Dywedaf i chwi, Aeth hwn i waered i'w dŷ wedi ei gyfiawnhâu yn fwy nâ'r llall: canys pob un a'r y sydd yn ei ddrychafu ei hun, a ostyngir; a phob un a'r y sydd yn ei ostwng ei hun, a ddrychafir.

Y deuddegfed Sul gwedi'r Drindod.

Y Colect.

HOLL-alluoga thragywyddol Dduw, yr hwn yn wastad wyt barottach i wrando, nâ nyni i weddio, ac wyt arferol o rodli mwy nag a archom, neu a ryglyddom; Tywallt arnom amlder dy drugaredd; gan faddeu i ni y cyfryw bethau ag y mae ein cydwybod yn eu hofni, a rhoddi i ni y cyfryw ddaionus bethau nad ym deilwng i'w gofyn, ond trwy ryglyddon a chyfryngiad Iesu Grist dy Fab di, a'n Harglwydd ni. *Amen.*

Yr Epistol. 2 Cor. iii. 4.

Y Cyfryw hyder sydd gennym trwy Grist ar Dduw: nid o herwydd ein bod yn ddigonol o honom ein hunain, i feddwl dim megis o honom ein hunain; eithr ein digonedd ni sydd o Dduw. Yr hwn hefyd a'n gwnaeth ni yn weinidogion cymmwys y Testament Newydd; nid i'r llythyren, ond i'r Yspryd: canys y mae'r llythyren yn lladd, ond yr Yspryd sydd yn bywhâu. Ac os bu gweinidogaeth angau mewn llythyrennau, wedi ei hargraphu ar gerrig, mewn gogoniant, fel na allai plant yr Israel edrych yn graff ar wyneb Moses, gan ogoniant ei wynebpryd, yr hwn ogoniant a ddilëwyd; pa fodd yn hytrach na bydd gweinidogaeth yr

not lift up so much as his eyes unto heaven, but smote upon his breast, saying, God be merciful to me a sinner. I tell you, this man went down to his house justified rather than the other: for every one that exalteth himself shall be abased; and he that humbleth himself shall be exalted.

The twelfth Sunday after Trinity.

The Collect.

ALMIGHTY and everlasting God, who art always more ready to hear than we to pray, and art wont to give more than either we desire, or deserve; Pour down upon us the abundance of thy mercy; forgiving us those things whereof our conscience is afraid, and giving us those good things which we are not worthy to ask, but through the merits and mediation of Jesus Christ, thy Son, our Lord. *Amen.*

The Epistle. 2 Cor. iii. 4.

SUCH trust have we through Christ to God-ward: not that we are sufficient of ourselves to think any thing as of ourselves; but our sufficiency is of God. Who also hath made us able ministers of the New Testament; not of the letter, but of the Spirit: for the letter killeth, but the Spirit giveth life. But if the ministration of death written and engraven in stones was glorious, so that the children of Israel could not stedfastly behold the face of Moses for the glory of his countenance, which glory was to be done away; how shall not the ministration of the Spirit be rather glo-

Y trydydd Sul ar ddeg gwedi'r Drindod.

Yspryd yn hytrach mewn gogoniant? Canys os bu gweinidogaeth damnedigaeth yn ogoniant, mwy o lawer y mae gweinidogaeth cyfiawnder yn rhagori mewn gogoniant.

Yr Efengyl. St. Marc vii. 31.

YR Iesu a aeth drachefn ymaith o dueddau Tyrus a Sidon, ac a ddaeth hyd fôr Galilea, trwy ganol terfynau Decapolis. A hwy a ddygasant atto un byddar, ac attal dywedyd arno; ac a attolygasant iddo ddodi ei law arno ef. Ac wedi iddo ei gymmeryd ef o'r neilldu allan o'r dyrfa, efe a estynodd ei fysedd yn ei glustiau ef; ac, wedi iddo boeri, efe a gyffyrddodd â'i dafod ef; a chan edrych tu a'r nef, efe a ocheneidiodd, ac a ddywedodd wrtho, *Ephphatha*; hynny yw, Ymagor. Ac yn ebrwydd ei glustiau ef a agorwyd, a rhwym ei dafod a ddattodwyd; ac efe a lefarodd yn eglur. Ac efe a waharddodd iddynt ddywedyd i neb; ond po mwyaf y gwaharddodd efe iddynt, mwy o lawer y cyhoeddasant. A synnu a wnaethant yn anfeidrol, gan ddywedyd, Da y gwnaeth efe bob peth; y mae efe yn gwneuthur i'r byddair glywed, ac i'r mudion ddywedyd.

Y trydydd Sul ar ddeg gwedi'r Drindod.

Y Collect.

HOLL-alluog a thrugarog Dduw, o rodd pa un yn unig y daw, bod i'th bobl ffyddlon dy wasanaethu yn gywir ac yn ganmoladwy; Caniattâ, ni a erfyniwn i ti, allu o honom felly dy wasanaethu di yn y bywyd hwn, fel na phallo gennym yn y diwedd fwynhâu dy nefol addewidion; trwy haeddeditogaethau Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

rious? For if the ministration of condemnation be glory, much more doth the ministration of righteousness exceed in glory.

The Gospel. St. Mark vii. 31.

JESUS, departing from the coasts of Tyre and Sidon, came unto the sea of Galilee, through the midst of the coasts of Decapolis. And they bring unto him one that was deaf, and had an impediment in his speech; and they beseech him to put his hand upon him. And he took him aside from the multitude, and put his fingers into his ears, and he spit, and touched his tongue; and looking up to heaven, he sighed, and saith unto him, *Ephphatha*, that is, Be opened. And straightway his ears were opened, and the string of his tongue was loosed, and he spake plain. And he charged them that they should tell no man: but the more he charged them, so much the more a great deal they published it; and were beyond measure astonished, saying, He hath done all things well; he maketh both the deaf to hear, and the dumb to speak.

The thirteenth Sunday after Trinity.

The Collect.

ALMIGHTY and merciful God, of whose only gift it cometh that thy faithful people do unto thee true and laudable service; Grant, we beseech thee, that we may so faithfully serve thee in this life, that we fail not finally to attain thy heavenly promises; through the merits of Jesus Christ our Lord. *Amen.*

Y trydydd Sul ar ddeg gwedi'r Drindod.

Yr Epistol. Gal. iii. 16.

I Abraham y gwnacthpwyd yr addewidion, ac i'w had ef. Nid yw yn dywedyd, Ac i'w hadau, megis am lawer, ond megis am un; Ac i'w had ti, yr hwn yw Crist. A hyn yr wyf yn ei ddywedyd; am yr annod a gadarnhawyd o'r blaen gan Dduw yng Nghrist, nad yw y ddeddf, oedd bedwar cant a deg ar hugain o flynyddoedd wedi, yn ei ddirymmu, i wneuthur yr addewid yn ofer. Canys os o'r ddeddf y mae yr etifeddiaeth, nid yw mwyach o'r addewid: ond Duw a'i rhad-roddodd i Abraham drwy addewid. Beth gan hynny yw'r ddeddf? Oblegid troseddau y rhoddwyd hi yn ychwaneg, hyd oni ddelai'r had, i'r hwn y gwnaethid yr addewid; a hi a drefnwyd trwy angylion, yn llaw cyfryngwr. A chyfryngwr, nid yw i un; ond Duw sydd un. A ydyw y ddeddf gan hynny yn erbyn addewidion Duw? Na atto Duw: canys pe rhoisid deddf a allasai fywâu, yn wir o'r ddeddf y buasai cyfiawnder. Eithr cyd-gauodd yr ysgrythyr bob peth dan bechod, fel y rhoddid yr addewid trwy ffydd Iesu Grist i'r rhai sydd yn credu.

Yr Efengyl. St. Luc x. 23.

GWYN fyd y llygaid sydd yn gweled y pethau yr ydych chi yn eu gweled. Canys yr wyf yn dywedyd i chi, ewyllysio o lawer o brophwydi a brenhinoedd weled y pethau yr ydych chi yn eu gweled, ac ni's gwelsant; a chlywed y pethau yr ydych chi yn eu clywed, ac ni's clywsant. Ac wele, rhyw gyfreithiwr a gododd, gan ei demtio ef, a dywedyd, Athraw, pa beth a wna i gael

The Epistle. Gal. iii. 16.

TO Abraham and his seed were the promises made. He saith not, And to seeds, as of many; but as of one; And to thy seed, which is Christ. And this I say, That the covenant that was confirmed before of God in Christ, the Law, which was four hundred and thirty years after, cannot disannul, that it should make the promise of none effect. For if the inheritance be of the Law, it is no more of promise; but God gave it to Abraham by promise. Wherefore then serveth the Law? It was added because of transgressions, till the seed should come, to whom the promise was made; and it was ordained by angels in the hand of a mediator. Now a mediator is not a mediator of one; but God is one. Is the Law then against the promises of God? God forbid: for if there had been a law given which could have given life, verily righteousness should have been by the Law. But the Scripture hath concluded all under sin, that the promise by faith of Jesus Christ might be given to them that believe.

The Gospel. St. Luke x. 23.

BLESSED are the eyes which see the things that ye see. For I tell you, That many prophets and kings have desired to see those things which ye see, and have not seen them; and to hear those things which ye hear, and have not heard them. And behold, a certain Lawyer stood up, and tempted him, saying, Master, what shall I do to inherit eternal

Y trydydd Sul ar ddeg gwedi'r Drindod.

etifeddu bywyd tragywyddol? Yntau a ddywedodd wrtho, Pa beth sydd ysgrifenedig yn y gyfraith? pa fodd y darlenni? Ac efe gan ateb a ddywedodd, 'Ti a geri yr Arglwydd dy Dduw â'th holl galon, ac â'th holl enaid, ac â'th holl nerth, ac â'th holl feddwl; a'th gymmydog fel ti dy hun. Yntau a ddywedodd wrtho, 'Ti a attebaist yn uniawn: gwna hyn, a byw fyddi. Eithr efe, yn ewyllysio ei gyfiawnhâu ei hun, a ddywedodd wrth yr Iesu, A phwy yw fy nghymmydog? A'r Iesu gan ateb a ddywedodd, Rhyw ddyn oedd yn myned i waered o Jerusalem i Jericho, ac a syrthiodd ym mysg lladron; y rhai, wedi ei ddiosg ef, a'i archolli, a aethant ymaith, gan ei adael yn hanner marw. Ac ar ddamwain, rhyw offeiriad a ddaeth i waered y ffordd honno; a phan ei gwelodd, efe a aeth o'r tu arall heibio. A'r un ffunud Lefiad hefyd, wedi dyfod i'r fan, a'i weled ef, a aeth o'r tu arall heibio. Eithr rhyw Samariad, wrth ymdaith, a ddaeth atto ef: a phan ei gwelodd, a dosturiodd, ac a aeth atto, ac a rwymodde i archollion ef, gan dywallt ynddynt olew a gwin; ac a'i gosododd ef ar ei anifail ei hun, ac a'i dug ef i'r lletty, ac a'i hamgeleddodd. A thrannoeth, wrth fyned ymaith, efe a dynnodd allan ddwy geiniog, ac a'u rhoddos i'r llettywr, ac a ddywedodd wrtho, Cymmer ofal drosto; a pha beth bynnag a dreuliech yn ychwaneg, pan ddelwyf drachefn, mi a'i talaf i ti. Pwy gan hynny o'r tri hyn yr ydwyf ti yn tybied ei fod yn gymmydog i'r hwn a syrthiasai ym mhlith y lladron? Ac efe a ddywedodd, Yr hwn a wnaeth drugaredd âg ef. A'r Iesu am hynny a ddywedodd wrtho, Dos, a gwna dithau yr un modd.

life? He said unto him, What is written in the Law? how readest thou? And he answering said, Thou shalt love the Lord thy God with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy strength, and with all thy mind; and thy neighbour as thyself. And he said unto him, Thou hast answered right; this do, and thou shalt live. But he, willing to justify himself, said unto Jesus, And who is my neighbour? And Jesus answering said, A certain man went down from Jerusalem to Jericho, and fell among thieves, which stripped him of his raiment, and wounded him, and departed, leaving him half dead. And by chance there came down a certain Priest that way, and, when he saw him, he passed by on the other side. And likewise a Levite, when he was at the place, came and looked on him, and passed by on the other side. But a certain Samaritan, as he journeyed, came where he was; and, when he saw him, he had compassion on him, and went to him, and bound up his wounds, pouring in oil and wine, and set him on his own beast, and brought him to an inn, and took care of him. And on the morrow, when he departed, he took out two pence, and gave them to the host, and said unto him, Take care of him; and whatsoever thou spendest more, when I come again, I will repay thee. Which now of these three, thinkest thou, was neighbour unto him that fell among the thieves? And he said, He that shewed mercy on him. Then said Jesus unto him, Go, and do thou likewise.

Y pedwerydd Sul ar ddeg gwedi'r Drindod.

Y pedwerydd Sul ar ddeg gwedi'r Drindod.

Y Colect.

HOLL-alluog a thragywydd-
ol Dduw, dyro i ni
anghwaneg o ffydd, gobaith, a
chariad perffaith; ac fel y caff-
om yr hyn yr wyt yn ei addaw,
gwna i ni garu yr hyn yr wyt
yn ei orchymyn; trwy Iesu Grist
ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. Gal. v. 16.

YR wyf yn dywedyd, Rhod-
iuch yn yr Yspryd, ac na
chyflawnwch drachwant y cnawd.
Canys y mae'r cnawd yn chwen-
nychu yn erbyn yr Yspryd, a'r
Yspryd yn erbyn y cnawd; a'r
rhai hyn a wrthwynebant eu gil-
ydd, fel na alloch wneuthur beth
bynnag a ewyllysioch. Ond os
gan yr Yspryd y'ch arweinir, nid
ydych dan y ddeddf. Hefyd am-
lwg yw gweithredoedd y cnawd;
y rhai yw, Tor-priodas, godineb,
afendid, anlladrwydd, delw-add-
oliaeth, swyn-gyfaredd, casineb,
cynhennau, gwŷnfydau, llid,
ymrysonau, ymbleidio, heres-
iau, cynfigennau, llofruddiaeth,
meddwod, cyfeddach, a chy-
ffelyb i'r rhai hyn: am y rhai yr
wyf fi yn rhag-ddywedyd wrth-
ych, megis ag y rhag-ddywedais,
na chaiff y rhai sy'n gwneuthur
y cyfryw bethau, etifeddu teyrn-
as Dduw. Eithr ffrwyth yr Ys-
pryd yw, Cariad, llawenydd, tang-
nefedd, hir-ymaros cymmwynas-
garwch, daioni, ffydd, addfwyn-
der, dirwest: yn erbyn y cyfryw
nid oes ddeddf. A'r rhai sydd yn
eiddo Crist, a groeshoeliasant y
cnawd, a'i wŷniau, a'i chwantau.

Yr Efengyl. St. Luc xvii. 11.

BU hefyd, a'r Iesu yn myned
i Jerusalem, fyned o hono
ef trwy ganol Samaria a Galilea.
A phan oedd efe yn myned i
mewn i ryw dref, cyfarfu âg ef
ddeg o wŷr gwahan-gleifion, y

*The fourteenth Sunday after
Trinity.*

The Collect.

ALMIGHTY and everlasting
God, give unto us the in-
crease of faith, hope, and cha-
rity; and, that we may obtain
that which thou dost promise,
make us to love that which thou
dost command; through Jesus
Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. Gal. v. 16.

I Say then, Walk in the Spi-
rit, and ye shall not fulfil
the lust of the flesh. For the
flesh lusteth against the Spi-
rit, and the Spirit against the
flesh; and these are contrary
the one to the other; so that
ye cannot do the things that
ye would. But if ye be led
by the Spirit, ye are not under
the law. Now the works of
the flesh are manifest, which
are these, adultery, fornication,
uncleanness, lasciviousness, idol-
atry, witchcraft, hatred, vari-
ance, emulations, wrath, strife,
seditions, heresies, envyings,
murders, drunkenness, revel-
lings, and such like: of the
which I tell you before, as I
have also told you in time past,
That they who do such things
shall not inherit the kingdom
of God. But the fruit of the
Spirit is love, joy, peace, long-
suffering, gentleness, goodness,
faith, meekness, temperance:
against such there is no law.
And they that are Christ's have
crucified the flesh, with the af-
fections and lusts.

The Gospel. St. Luke xvii. 11.

AND it came to pass, as
Jesus went to Jerusalem,
that he passed through the
midst of Samaria, and Galilee.
And as he entered into a cer-
tain village, there met him ten

Y pymthegfed Sul gwedi'r Drindod.

rhai a safasant o hirbell. A hwy a godasant eu llef, gan ddywedyd, Iesu Feistr, trugarhâ wrthym. A phan welodd efe hwynt, efe a ddywedodd wrthynt, Ewch a dangoswch eich hunain i'r offeiriaid. A bu, fel yr oeddynt yn myned, fe a'u glanhäwyd hwynt. Ac un o honynt, pan welodd ddarfod ei iachâu, a ddychwelodd, gan foliannu Duw â llef uchel; ac efe a syrthiodd ar ei wyneb wrth ei draed ef, gan ddiöloch iddo: a Samariad oedd efe. A'r Iesu gan ateb a ddywedodd, Oni lanhäwyd y deg? ond pa le y mae'r naw? Ni chaed a ddychwelasant i roi gogoniant i Dduw, ond yr estron hwn. Ac efe a ddywedodd wrtho, Cyfod, a dos ymaith, dy ffydd a'th iachaoodd.

Y pymthegfed Sul gwedi'r Drindod.

Y Collect.

CADW, ni a attolygwn i ti, Arglwydd, dy Eglwys â'th dragywyddol drugaredd: a chan na ddichon gwendlid dyn hebot ti ond syrthio, cadw ni byth trwy dy gymmorth oddi wrth bob peth niweidiol, ac arwain ni at bob peth buddiol i'n hiachawdwriaeth; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. Gal. vi. 11.

GWELWCH cyhyd y llythyr a ysgrifennai atoch â'm llaw fy hun. Cynnifer ag sydd yn ewyllysio ymdeccâu yn y cnawd, y rhai hyn sydd yn eich cymmell i'ch enwaedu; yn unig fel nad erlidier hwy oblegid croes Crist. Canys nid yw y rhai a enwaedir eu hunain yn cadw'r ddeddf; ond ewyllysio y maent enwaedu arnoch chwi, fel y gorfoleddont yn eich cnawd chwi. Eithr na atto Duw i mi ymffrostio, ond

men that were lepers, which stood afar off. And they lifted up their voices, and said, Jesus, Master, have mercy on us. And when he saw them, he said unto them, Go, shew yourselves unto the priests. And it came to pass, that, as they went, they were cleansed. And one of them, when he saw that he was healed, turned back, and with a loud voice glorified God, and fell down on his face at his feet, giving him thanks; and he was a Samaritan. And Jesus answering said, Were there not ten cleansed? but where are the nine? There are not found that returned to give glory to God, save this stranger. And he said unto him, Arise, go thy way, thy faith hath made thee whole.

The fifteenth Sunday after Trinity.

The Collect.

KEEP, we beseech thee, O Lord, thy Church with thy perpetual mercy: and, because the frailty of man without thee cannot but fall, keep us ever by thy help from all things hurtful, and lead us to all things profitable to our salvation; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. Gal. vi. 11.

YE see how large a letter I have written unto you with mine own hand. As many as desire to make a fair shew in the flesh, they constrain you to be circumcised; only lest they should suffer persecution for the cross of Christ. For neither they themselves who are circumcised keep the law; but desire to have you circumcised, that they may glory in your flesh. But God forbid that I

Y pymthegfed Sul gwedi'r Drindod.

ynghrôes ein Harglwydd Iesu Grist, trwy yr hwn y croeshoeliwyd y byd i mi, a minnau i'r byd. Canys yng Nghrist Iesu ni ddichon enwaediad ddim, na dienwaediad, ond creadur newydd. A chynnifer ag a rodiant yn ol y rheol hon, tangnefedd arnynt a thrugaredd, ac ar Israel Duw. O hyn allan, na flined neb fi: canys dwyn yr wyf fi yn fy nghorph nodau'r Arglwydd Iesu. Gras ein Harglwydd Iesu Grist a fyddo gyd â'ch yspryd chwi, frodyr. Amen.

Yr Efygyl. St. Matth. vi. 24.

NI ddichon neb wasanaethu dau arglwydd: canys naill ai efe a gasâ y naill, ac a gâr y llall; ai efe a ymlŷn wrth y naill, ac a esgeulusa'r llall. Ni ellwch wasanaethu Duw a Mammon. Am hynny meddaf i chwi, Na ofelwch am eich bywyd, pa beth a fwytaoch, neu pa beth a yfoch; nac am eich corph, pa beth a wisgoch: Onid yw'r bywyd yn fwy nâ'r bwyd, a'r corph yn fwy nâ'r dillad? Edrychwch ar adar y nefoedd: oblegid nid ydynt yn hau, nac yn medi, nac yn cywain i ysguboriau; ac y mae eich Tad nefol yn eu porthi hwy. Onid ydych chi yn rhagori llawer arnynt hwy? A phwy o honoch, gan ofalu, a ddichon ychwanegu un cufydd at ei faintioli? A phaham yr ydych chi yn gofalu am ddillad? Ystyriwch lili'r maes, pa fodd y maent yn tyfu: nid ydynt nac yn llafurio, nac yn nyddu; eithr yr wyf yn dywedyd i chwi, na wisgwyd Salomon, yn ei holl ogoniant, fel un o'r rhai hyn. Am hynny os dillada Duw felly lysieuyn y maes, yr hwn sydd heddyw, ac y foru a fwrir i'r ffwrn; oni ddillada efe chwi yn hytrach o lawer, O chwi o y-

should glory, save in the cross of our Lord Jesus Christ, by whom the world is crucified unto me, and I unto the world. For in Christ Jesus neither circumcision availeth any thing, nor uncircumcision, but a new creature. And as many as walk according to this rule, peace be on them, and mercy, and upon the Israel of God. From henceforth let no man trouble me; for I bear in my body the marks of the Lord Jesus. Brethren, the grace of our Lord Jesus Christ be with your spirit. Amen.

The Gospel. St. Matth. vi. 24.

NO man can serve two masters: for either he will hate the one, and love the other; or else he will hold to the one, and despise the other. Ye cannot serve God and Mammon. Therefore I say unto you, Take no thought for your life, what ye shall eat, or what ye shall drink; nor yet for your body, what ye shall put on: Is not the life more than meat, and the body than raiment? Behold the fowls of the air; for they sow not, neither do they reap, nor gather into barns; yet your heavenly Father feedeth them. Are ye not much better than they? Which of you by taking thought can add one cubit unto his stature? And why take ye thought for raiment? Consider the lilies of the field how they grow: they toil not, neither do they spin: and yet I say unto you, That even Solomon in all his glory was not arrayed like one of these. Wherefore, if God so clothe the grass of the field, which to-day is, and to-morrow is cast into the oven; shall he not much more clothe you, O ye of little faith? Therefore

Yr unfed Sul ar bymtheg gwedi'r Drindod.

chyddig ffydd? Am hynny na ofelwch, gan ddywedyd, Beth a fwyttawn? neu, Beth a yfwn? neu, A pha beth yr ymddilladwn? (cans yr holl bethau hyn y mae'r Cenhedloedd yn eu ceisio) oblegid gŵyr eich Tad nefol fod arnoch eisiau yr holl bethau hyn. Eithr yn gyntaf ceisiwch deyrnas Dduw, a'i gyfiawnder ef; a'r holl bethau hyn a roddir i chi yn ychwaneg. Na ofelwch gan hynny dros drannoeth; cans trannoeth a ofala am ei bethau ei hun: digon i'r diwrnod ei ddrwg ei hun.

Yr unfed Sul ar bymtheg gwedi'r Drindod.

Y Collect.

O Arglwydd, ni a attolygwn i ti, fod i'th wastadol dosturi lanhau ac amddiffyn dy Eglwys; a chan na all hi barhau mewn diogelwch heb dy noddod di, cadw hi byth trwy dy gymmorth a'th ddaioni; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. Ephes. iii. 13.

YR wyf yn dymuno na lwfrhaoch oblegid fy mlinderau i trosoch, yr hyn yw eich gogoniant chi. O herwydd hyn yr wyf yn plygu fy ngliniau at Dad ein Harglwydd Iesu Grist, o'r hwn yr enwir yr holl deulu yn y nefoedd ac ar y ddaear, ar roddi o hono ef i chi yn ol cyfoeth ei ogoniant, fod wedi ymgadarnhau mewn nerth, trwy ei Yspryd ef, yn y dyn oddi mewn: ar fod Crist yn trigo trwy ffydd yn eich calonnau chi; fel y galloch, wedi eich gwreiddio a'ch seilio mewn cariad, amgyffred gyd a'r holl saint, beth yw'r lled, a'r hŷd, a'r dyfnder, a'r uchder; a gwybod cariad Crist, yr hwn sydd uwch law gwybodaeth, fel y'ch cyflawner a holl gyflawnder Duw. Ond i'r hwn a ddichon wneuth-

take no thought, saying, What shall we eat? or what shall we drink? or wherewithal shall we be clothed? (for after all these things do the Gentiles seek :) for your heavenly Father knoweth that ye have need of all these things. But seek ye first the kingdom of God, and his righteousness, and all these things shall be added unto you. Take therefore no thought for the morrow; for the morrow shall take thought for the things of itself: sufficient unto the day is the evil thereof.

The sixteenth Sunday after Trinity.

The Collect.

O Lord, we beseech thee, let thy continual pity cleanse and defend thy Church; and, because it cannot continue in safety without thy succour, preserve it evermore by thy help and goodness; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. Ephes. iii. 13.

I Desire that ye faint not at my tribulations for you, which is your glory. For this cause I bow my knees unto the Father of our Lord Jesus Christ, of whom the whole family in heaven and earth is named, that he would grant you, according to the riches of his glory, to be strengthened with might by his Spirit in the inner man; that Christ may dwell in your hearts by faith; that ye, being rooted and grounded in love, may be able to comprehend with all saints, what is the breadth, and length, and depth, and height; and to know the love of Christ, which passeth knowledge, that ye might be filled with all the fulness of God. Now unto him that

Yr eilfed Sul ar bymtheg gwedi'r Drindod.

ur yn dra rhagorol, y tu hwnt i bob peth yr ydym ni yn eu dymuno, neu yn eu meddwl, yn ol y nerth sydd yn gweithredu ynom ni, iddo ef y byddo y gogoniant yn yr eglwys trwy Grist Iesu, dros yr holl genhedlaethau, hyd yn oes oesoedd. Amen.

Yr Efengyl. St. Luc vii. 11.

ABu drannoeth, i'r Iesu fyned i ddinas a elwid Nain; a chyd âg ef yr aeth llawer o'i ddisgyblion, a thyrfa fawr. A phan ddaeth efe yn agos at borth y ddinas, wele, un marw a ddygid allan, yr hwn oedd unig fab ei fam, a honno yn weddw: a bagad o bobl y ddinas oedd gyd â hi. A'r Arglwydd, pan y gwelodd hi, a gymmerodd drugaredd arni, ac a ddywedodd wrthi, Nac wyla. A phan ddaeth attynt, efe a gyffyrddodd â'r elor: (a'r rhai oedd yn ei dwyn, a safasant) ac efe a ddywedodd, Y mab ieuangc, yr wyf yn dywedyd wrthyf, Cyfod. A'r marw a gyfododd yn ei eistedd, ac a ddechreuodd lefaru: ac efe a'i rhoddos i'w fam. Ac ofn a ddaeth ar bawb: a hwy a ogoneddasant Dduw, gan ddywedyd, Prophwyd mawr a gyfododd yn ein plith; ac, Ymwelodd Duw â'i bobl. A'r gair hwn a aeth allan am dano drwy holl Judea, a thrwy gwbl o'r wlad oddi amgylch.

Yr eilfed Sul ar bymtheg gwedi'r Drindod.

Yr Colect.

ARGLWYDD, ni a attol-
ygwn i ti, fod dy ras bob
amser yn ein rhagflaenu, ac yn
ein dilyn; a pheri o honot i
ni yn wastad ymroddi i bob
gweithred dda; trwy Iesu Grist
ein Harglwydd. Amen.

is able to do exceeding abundantly above all that we ask or think, according to the power that worketh in us, unto him be glory in the Church by Christ Jesus, throughout all ages, world without end. Amen.

The Gospel. St. Luke vii. 11.

AND it came to pass the day after, that Jesus went into a city called Naim; and many of his disciples went with him, and much people. Now when he came nigh to the gate of the city, behold, there was a dead man carried out, the only son of his mother, and she was a widow; and much people of the city was with her. And when the Lord saw her, he had compassion on her, and said unto her, Weep not. And he came and touched the bier, (and they that bare him stood still,) and he said, Young man, I say unto thee, Arise. And he that was dead sat up, and began to speak: and he delivered him to his mother. And there came a fear on all, and they glorified God, saying, That a great Prophet is risen up among us, and that God hath visited his people. And this rumour of him went forth throughout all Judæa, and throughout all the region round about.

The seventeenth Sunday after Trinity.

The Colect.

LORD, we pray thee that thy grace may always prevent and follow us, and make us continually to be given to all good works; through Jesus Christ our Lord. Amen.

Yr eilfed Sul ar hymtheg gwedi'r Drindod.

Yr Epistol. Ephes. iv. 1.

DEISYF gan hynny arnoch yr wyf fi, y carcharor yn yr Arglwydd, ar rodio o honoch yn addas i'r alwedigaeth y'ch galwyd iddi, gyd â phob gostyngeiddrwydd ac addfwynder, ynghyd â hir-ymaros, gan oddef eich gilydd mewn cariad; gan fod yn ddyfal i gadw undeb yr yspryd ynghwlmw tangnefedd. Uncorphydd, ac un Ysryd, megis ag y'ch galwyd yn un gobaith eich galwedigaeth; un Arglwydd, un ffydd, un bedydd, un Duw a Thad oll, yr hwn sydd goruwch oll, a thrwy oll, ac ynoch oll.

Yr Efengyl. St. Luc xiv. 1.

BU hefyd, pan ddaeth yr Iesu i ddy un o bennaethiaid y Phariseaid ar y sabbath, i fwytta bara, iddynt hwythau ei wylled ef. Ac wele, r oedd ger ei fron ef ryw ddyn yn glaf o'r dropsi. A'r Iesu gan ateb a lefarodd wrth y cyfreithwyr a'r Phariseaid, gan ddywedyd, Ai rhýdd iachâu ar y sabbath? A thewi a wnaethant. Ac efe a'i cymmerodd atto, ac a'i hiachaodd ef, ac a'i gollyngodd ymaith, ac a attebodd iddynt hwythau, ac a ddywedodd, Asyn neu y'ch pa un o honoch a syrth i bwl, ac yn ebrwydd ni's tyn ef allan ar y dydd sabbath? Ac ni allent roi ateb yn ei erbyn am y pethau hyn. Ac efe a ddywedodd wrth y gwahoddedigion ddammeg, pan ystyriodd fel yr oeddynt yn dewis yr eisteddleoedd uchaf, gan ddywedyd wrthynt, Pan y'th wahodder gan neb i neithior, nac eistedd yn y lle uchaf; rhag bod un anrhydeddusach nâ thi wedi ei wahodd ganddo; ac i hwn a'th wahoddodd di ac yntau, ddyfod a dywedyd wrthynt, Dyro le i hwn; ac yna dechreu o honot ti trwy gywilydd gymmeryd y lle isaf. Eithr pan y'th wahodder, dos ac eistedd yn y lle isaf; fel,

The Epistle. Ephes. iv. 1.

I Therefore the prisoner of the Lord beseech you, that ye walk worthy of the vocation wherewith ye are called, with all lowliness and meekness, with long-suffering, forbearing one another in love; endeavouring to keep the unity of the spirit in the bond of peace. There is one body, and one Spirit, even as ye are called in one hope of your calling; one Lord, one faith, one baptism, one God and Father of all, who is above all, and through all, and in you all.

The Gospel. St. Luke xiv. 1.

IT came to pass, as Jesus went into the house of one of the chief Pharisees to eat bread on the sabbath-day, that they watched him. And behold, there was a certain man before him which had the dropsy. And Jesus answering spake unto the Lawyers and Pharisees, saying, Is it lawful to heal on the sabbath-day? And they held their peace. And he took him, and healed him, and let him go; and answered them, saying, Which of you shall have an ass, or an ox, fallen into a pit, and will not straightway pull him out on the sabbath-day? And they could not answer him again to these things. And he put forth a parable to those which were bidden, when he marked how they chose out the chief rooms, saying unto them, When thou art bidden of any man to a wedding, sit not down in the highest room; lest a more honourable man than thou be bidden of him; and he that bade thee and him come and say to thee, Give this man place; and thou begin with shame to take the lowest room. But when thou

Y deunawfed Sul gwedi'r Drindod.

pan ddelo 'r hwn a'th wahodd-odd di, y gallo efe ddywedyd wrthyt, Y cyfaill, eistedd yn uwch i fynu: yna y bydd i ti glod yngŵydd y rhai a eisteddant gyd â thi ar y bwrdd. Canys pob un a'r a'i dyrchafo ei hun, a ostyngir; a'r hwn sydd yn ei ostwng ei hun, a ddyrchefir.

Y deunawfed Sul gwedi'r Drindod.

Y Collect.

O Arglwydd, ni a attolygwn i ti, ganiattâu i'th bobl ras i wrthladd profedigaethau 'r byd, y cnawd, a'r cythraul; ac â phur galon a meddwl i'th ddilyn di yr unig Dduw; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yr Epistol. 1 Cor. i. 4.

YR ydwyf yn diolch i'm Duw bob amser dros och chwi, am y gras Duw a rodded i chwi yng Nghrist Iesu; am eich bod ym mhob peth wedi eich cyfoethogi ynddo ef, mewn pob ymadrodd a phob gwybodaeth: megis y cadarnhäwyd tystiolaeth Crist ynoch. Fel nad ydych yn ol mewn un dawn; yn disgwyl am ddatguddiad ein Harglwydd Iesu Grist; yr hwn hefyd a'ch cadarnhä chwi hyd y diwedd yn ddiargyoeodd, yn nydd ein Harglwydd Iesu Grist.

Yr Efengyl. St. Matth. xxii. 34.

GWEDI clywed o'r Phariseaid ddarfod i'r Iesu ostegu'r Saduceaid, hwy a ymgynnullasant ynghyd i'r un lle. Ac un o honynt, yr hwn oedd gyfreithiwr, a ofynodd iddo, gan ei demtio, a dywedyd, Athraw, pa un yw'r gorchymyn mawr yn y gyfraith? A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Ceri yr Arglwydd dy Dduw â'th holl galon, ac â'th holl enaid, ac â'th holl feddwl.

art bidden, go and sit down in the lowest room; that, when he that bade thee cometh, he may say unto thee, Friend, go up higher: then shalt thou have worship in the presence of them that sit at meat with thee. For whosoever exalteth himself shall be abased; and he that humbleth himself shall be exalted.

The eighteenth Sunday after Trinity.

The Collect.

LORD, we beseech thee, grant thy people grace to withstand the temptations of the world, the flesh, and the devil, and with pure hearts and minds to follow thee the only God; through Jesus Christ our Lord. Amen.

The Epistle. 1 Cor. i. 4.

I Thank my God always on your behalf, for the grace of God which is given you by Jesus Christ; that in every thing ye are enriched by him, in all utterance, and in all knowledge; even as the testimony of Christ was confirmed in you; so that ye come behind in no gift; waiting for the coming of our Lord Jesus Christ, who shall also confirm you unto the end, that ye may be blameless in the day of our Lord Jesus Christ.

The Gospel. St. Matth. xxii. 34.

WHEN the Pharisees had heard that Jesus had put the Sadducees to silence, they were gathered together. Then one of them, who was a Lawyer, asked him a question, tempting him, and saying, Master, which is the great commandment in the Law? Jesus said unto him, Thou shalt love the Lord thy God with all thy heart, and with all thy soul, and with

Y pedwerydd Sul ar bymtheg gwedi'r Drindod.

Hwn yw'r cyntaf, a'r gorchymyn mawr. A'r ail sy gyffelyb iddo; Câr dy gymmydog fel ti dy hun. Ar y ddau orchymyn hyn y mae'r holl gyfraith a'r prophwydi yn sefyll. Ac wedi ymgasglu o'r Phariseaid ynghyd, yr Iesu a ofynodd iddynt, gan ddywedyd, Beth a dybygwch chwi am Grist? Mab i bwy ydyw? Dywedent wrtho, Mab Dafydd. Dywedai yntau wrthynt, Pa fodd gan hynny y mae Dafydd yn yr yspryd yn ei alw ef yn Arglwydd, gan ddywedyd, Dywedodd yr Arglwydd wrth fy Arglwydd, Eistedd ar fy neheulaw, hyd oni osodwyf dy elynion yn droed-faingc i'th draed di? Os yw Dafydd gan hynny yn ei alw ef yn Arglwydd, pa fodd y mae efe yn fab iddo? Ac ni allodd neb atteb gair iddo; ac ni feiddiodd neb o'r dydd hwnnw allan ymofyn âg ef mwyach.

all thy mind. This is the first and great commandment. And the second is like unto it, Thou shalt love thy neighbour as thyself. On these two commandments hang all the Law and the Prophets. While the Pharisees were gathered together, Jesus asked them, saying, What think ye of Christ? whose son is he? They say unto him, The son of David. He saith unto them, How then doth David in spirit call him Lord, saying, The Lord said unto my Lord, Sit thou on my right hand, till I make thine enemies thy foot-stool? If David then call him Lord, how is he his Son? And no man was able to answer him a word; neither durst any man from that day forth ask him any more questions.

Y pedwerydd Sul ar bymtheg gwedi'r Drindod.

Y Collect.

O Dduw, gan na allwn ni hebot ti ryngu bodd i ti; O'th drugaredd caniattâ, fod i'th Lân Yspryd yn inhob peth gyfarwyddo a llywio ein calonau; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. Ephes. iv. 17.

HYN gan hynny yr wyf yn ei ddywedyd, ac yn ei dystiolaethu yn yr Arglwydd, na rodioc chwi mwyach, fel y mae'r Cenhedloedd eraill yn rhodio, yn oferedd eu meddwl; wedi tywyllu eu deall, wedi ynddi-eithrio oddi wrth fuchedd Dduw, trwy'r anwybodaeth sydd ynddynt, trwy ddallineb eu calon: y rhai, wedi diddarbodi, a ymroisant i drythyllwch, i wneuthur pob afeiddid yn unchwant. Eithr

The nineteenth Sunday after Trinity.

The Collect.

O God, forasmuch as without thee we are not able to please thee; Mercifully grant, that thy Holy Spirit may in all things direct and rule our hearts; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. Ephes. iv. 17.

THIS I say therefore, and testify in the Lord, that ye henceforth walk not as other Gentiles walk, in the vanity of their mind; having the understanding darkened, being alienated from the life of God through the ignorance that is in them, because of the blindness of their heart: who, being past feeling, have given themselves over unto lasciviousness, to work all uncleanness with

Y pedwerydd Sul ar bymtheg gwedi'r Drindod.

chwychwi nid felly y dysgasoch Grist; os bu i chwi ei glywed ef, ac os dysgwyd chwi ynddo, megis y mae'r gwirionedd yn yr Iesu: Dodi o honoch heibio, o ran yr ymarweddiad cyntaf, yr hen ddyn, yr hwn sydd lygredig yn ol y chwantau twyllodrus; ac ymadnewyddu yn yspryd eich meddwl; a gwisgo y dyn newydd, yr hwn yn ol Duw a grewyd mewn cyfiawnder a gwir sanct-eiddrwydd. O herwydd pahan, gan fwrw ymaith gelwydd, dywedwch y gwir bob un wrth ei gymmydog; oblegid aelodau ydym i'n gilydd. Digiwch, ac na phechwch. Na fachluded yr haul ar eich digofaint chwi: ac na roddwch le i ddiafol. Yr hwn a ladrattaodd, na ladratted mwyach; eithr yn hytrach cymmered boen, gan weithio â'i ddwyllaw yr hyn sy dda, fel y byddo ganddo beth i'w gyfrannu i'r hwn y mae angen arno. Na ddeued un ymadrodd llygredig allan o'ch genau chwi: ond y cyfryw un ag a fyddo da i adeiladu yn fuddiol, fel y paro ras i'r gwrandawŷr. Ac na thristêwch Lân Ysryd Duw, trwy'r hwn y'ch seliwyd hyd ddydd pryn-edigaeth. Tynner ymaith oddi wrthyich bob chwerwedd, a llid, a dig, a llefain, a chabledd, gyd â phob drygioni. A byddwch gymmwynasgar i'ch gilydd, yn dosturiol, yn maddeu i'ch gilydd, megis y maddeuodd Duw er mwyn Crist i chwithau.

Yr Efsengyl. St. Matth. ix. 1.

YR Iesu a aeth i mewn i'r llong, ac a aeth trosodd, ac a ddaeth i'w ddinas ei hun. Ac wele, hwy a ddygasant atto wr claf o'r parlys, yn gorwedd mewn gwely. A'r Iesu yn gweled eu ffydd hwy, a ddywedodd wrth y claf o'r parlys, Ha fab, cymmer gysur; maddeuwyd i ti dy

greediness. But ye have not so learned Christ; if so be that ye have heard him, and have been taught by him, as the truth is in Jesus: that ye put off, concerning the former conversation, the old man, which is corrupt according to the deceitful lusts; and be renewed in the spirit of your mind; and that ye put on the new man, which after God is created in righteousness and true holiness. Wherefore, putting away lying, speak every man truth with his neighbour: for we are members one of another. Be ye angry and sin not: let not the sun go down upon your wrath: neither give place to the devil. Let him that stole steal no more; but rather let him labour, working with his hands the thing which is good, that he may have to give to him that needeth. Let no corrupt communication proceed out of your mouth, but that which is good to the use of edifying, that it may minister grace unto the hearers. And grieve not the Holy Spirit of God, whereby ye are sealed unto the day of redemption. Let all bitterness, and wrath, and anger, and clamour, and evil-speaking, be put away from you, with all malice. And be ye kind one to another, tender-hearted, forgiving one another, even as God for Christ's sake hath forgiven you.

The Gospel. St. Matth. ix. 1.

JESUS entered into a ship, and passed over, and came into his own city. And behold, they brought to him a man sick of the palsy, lying on a bed. And Jesus, seeing their faith, said unto the sick of the palsy, Son, be of good cheer, thy sins be for-

Yr ugeinfed Sul gwedi'r Drindod.

bechodau. Ac wele, rhai o'r ysgrifenyddion a ddywedasant ynddynt eu hunain, Y mae hwn yn cablu. A phan welodd yr Iesu eu meddyliau, efe a ddywedodd, Paham y meddylwch ddrwg yn eich calonau? Canys pa un hawsaf, ai dywedyd, Maddeuwyd i ti dy bechodau, ai dywedyd, Cyfod, a rhodia? Eithr fel y gwypoch fod awdurdod gan Fab y dyn ar y ddaear i faddeu pechodau (yna y dywedodd efe wrth y claf o'r parlys) Cyfod, cymmer dy wely i fynu, a dos i'th dŷ. Ac efe a gyfododd, ac a aeth ymaith i'w dŷ ei hun. A'r torfeydd pan welsant, rhyfeddu a wnaethant, a gogoneddu Duw, yr hwn a roisai gyfryw awdurdod i ddynion.

Yr ugeinfed Sul gwedi'r Drindod.

Y Colect.

HOLL-gyfoethog a thrugar-occaf Dduw, o'th ragorol ddaioni cadw ni, ni a attolygwn i ti, rhag pob peth a'n dryga; fel y byddom yn barod, yn enaid a chorff, i allu â chalonnau ewyllysgar gyflawni y cyfryw bethau ag a fynnit ti eu gwneuthur; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. Ephes. v. 15.

GWELWCH gan hynny pa fodd y rhodioch yn ddiesgeulus; nid fel annoethion, ond fel doethion; gan brynu'r amser, oblegid y dyddiau sy ddrwg. Am hynny na fyddwch annoethion, eithr yn deall beth yw ewllys yr Arglwydd. Ac na feddwer chwi gan win, yn yr hyn y mae gormodedd; eithr llanwer chwi â'r Yspryd; gan lefaru wrth eich gilydd mewn psalmau, a hymnau, ac odlau ysprydol; gan ganu a phyngeio yn eich calon i'r Arglwydd; gan ddiolch yn wastad

given thee. And behold, certain of the scribes said within themselves, This man blasphemeth. And Jesus, knowing their thoughts, said, Wherefore think ye evil in your hearts? For whether is easier to say, Thy sins be forgiven thee? or to say, Arise, and walk? But that ye may know that the Son of man hath power on earth to forgive sins, (then saith he to the sick of the palsy,) Arise, take up thy bed, and go unto thine house. And he arose, and departed to his house. But when the multitude saw it, they marvelled, and glorified God, who had given such power unto men.

The twentieth Sunday after Trinity.

The Collect.

O Almighty and most merciful God, of thy bountiful goodness keep us, we beseech thee, from all things that may hurt us; that we, being ready both in body and soul, may cheerfully accomplish those things that thou wouldest have done; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. Ephes. v. 15.

SEE then that ye walk circumspectly, not as fools, but as wise, redeeming the time, because the days are evil. Wherefore be ye not unwise, but understanding what the will of the Lord is. And be not drunk with wine, wherein is excess; but be filled with the Spirit; speaking to yourselves in psalms, and hymns, and spiritual songs; singing and making melody in your heart to the Lord; giving thanks always for all things unto God and the Fa-

i Dduw a'r Tad am bob peth, yn enw ein Harglwydd Iesu Grist; gan ymddarostwng i'ch gilydd yn ofn Duw.

Yr Efengyl. St. Matth. xxii. 1.

YR Iesu a ddywedodd, Cyffelyb yw teyrnas nefoedd i ryw frenhin a wnaeth briodas i'w fab; ac a ddanfonodd ei weision i alw y rhai a wahoddasid i'r briodas; ac ni fynnent hwy ddyfod. Trachefn efe a anfonodd weision eraill, gan ddywedyd, Dywedwch wrth y rhai a wahoddwyd, Wele, parottoais fy nghiniaw; fy ychen a'm pasgedigion a laddwyd, a phob peth sydd barod: deuwch i'r briodas. A hwy, yn ddiystyr ganddynt, a aethant ymaith, un i'w faes, ac arall i'w fasnach: a'r lleill a ddaliasant ei weision ef, ac a'u hammharchasant, ac a'u lladdasant. A phan glybu'r brenhin, efe a lidiodd; ac a ddanfonodd ei luoedd, ac a ddinystriodd y lleiddiaid hynny, ac a losgodd eu dinas hwynt. Yna efe a ddywedodd wrth ei weision, Yn wir y briodas sy barod, ond y rhai a wahoddasid nid oeddynt deilwng. Ewch gan hynny i'r prif-ffyrdd, a chynnifer ag a gaffoch, gwahoddwch i'r briodas. A'r gweision hynny a aethant allan i'r prif-ffyrdd, ac a gasglasant ynghyd gynnifer oll ag a gawsant, drwg a da: a llanwyd y briodas o wahoddedigion. A phan ddaeth y brenhin i mewn i weled y gwahoddedigion, efe a ganfu yno ddyn heb wisg priodas am dano. Ac efe a ddywedodd wrtho, Y cyfaill, pa fodd y daethost i mewn yma, heb fod gennyt wisg priodas? Ac yntau a aeth yn fud. Yna y dywedodd y brenhin wrth y gweinidogion, Rhwymwch ei draed a'i ddwyllaw, a chymmerwch ef ymaith, a theflwch i'r tywyllwch eithaf:

ther, in the Name of our Lord Jesus Christ; submitting yourselves one to another in the fear of God.

The Gospel. St. Matth. xxii. 1.

JESUS said, The Kingdom of heaven is like unto a certain king, who made a marriage for his son; and sent forth his servants to call them that were bidden to the wedding; and they would not come. Again, he sent forth other servants, saying, Tell them which are bidden, Behold, I have prepared my dinner; my oxen and my fatlings are killed, and all things are ready; come unto the marriage. But they made light of it, and went their ways, one to his farm, another to his merchandise: and the remnant took his servants, and entreated them spitefully, and slew them. But when the king heard thereof, he was wroth; and he sent forth his armies, and destroyed those murderers, and burnt up their city. Then saith he to his servants, The wedding is ready, but they who were bidden were not worthy. Go ye therefore into the high-ways, and as many as ye shall find bid to the marriage. So those servants went out into the high-ways, and gathered together all, as many as they found, both bad and good; and the wedding was furnished with guests. And when the king came in to see the guests, he saw there a man which had not on a wedding-garment. And he saith unto him, Friend, how camest thou in hither, not having a wedding-garment? And he was speechless. Then said the king to the servants, Bind him hand and foot, and take him away, and cast him into

Yr unfed Sul ar hugain gwedi'r Drindod.

yno y bydd wylofain a rhingcian
ðannedd. Canys llawer sydd wedi
eu galw, ond ychydig wedi eu
dewis.

*Yr unfed Sul ar hugain gwedi'r
Drindod.*

Y Collect.

O Drugarog Arglwydd, ni a
attolygwn i ti ganiattâu
i'th ffyddlen bobl faddeuant
a thangnefedd; fel y glanhâer
hwynt oddi wrth eu holl bechod-
au, ac y gwasanaethont ti â
meddwl heddychol; trwy Iesu
Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. Ephes. vi. 10.

FY mrodyr, ymnerthwch yn yr
Arglwydd, ac ynghadernid
ei allu ef. Gwisgwch holl arfog-
aeth Duw, fel y galloch sefyll
yn erbyn cynllwynion diafol.
Oblegid nid yw ein hymdrech
ni yn erbyn gwaed a chnawd;
ond yn erbyn tywysogaethau, yn
erbyn awdurdodau, yn erbyn
bydol lywiawdwyr tywyllwch y
byd hwn, yn erbyn drygau ys-
prydol yn y nefolion leoedd. Am
hynny cymmerwch attoch holl
arfogaeth Duw, fel y galloch
wrth-sefyll yn y dydd drwg; ac
wedi gorphen pob peth, sefyll.
Sefwch gan hynny wedi amgylch-
wregysu eich lwynau â gwir-
ionedd, a gwisgo dwyfronneg
cyfiawnder; a gwisgo am eich
traed esgidiau parottoad efengyl
tangnefedd. Uwch law pob dim,
wedi cymmeryd tarian y ffydd,
â'r hwn y gellwch ddiffoddi holl
biccellau tanlyd y fall. Cym-
merwch hefyd helm yr iachawd-
wriaeth, a chledlyf yr Yspryd, yr
hwn yw gair Duw: gan weddio
bob amser, â phob rhyw weddi
a deisyfiad yn yr Yspryd, a bod
yn wyliadwrus at hyn yma trwy
bob dyfal-bara, a deisyfiad dros
yr holl saint; a thros of finnau,
fel y rhodder i mi ymadrodd,

outer darkness: there shall be
weeping and gnashing of teeth.
For many are called, but few
are chosen.

*The one and twentieth Sunday
after Trinity.*

The Collect.

GRANT, we beseech thee,
merciful Lord, to thy faith-
ful people pardon and peace,
that they may be cleansed from
all their sins, and serve thee
with a quiet mind; through
Jesus Christ our Lord. *A-
men.*

The Epistle. Ephes. vi. 10.

MY brethren, be strong in
the Lord, and in the
power of his might. Put on the
whole armour of God, that ye
may be able to stand against
the wiles of the devil. For we
wrestle not against flesh and
blood, but against principalities,
against powers, against the rul-
ers of the darkness of this world,
against spiritual wickedness in
high places. Wherefore take
unto you the whole armour of
God, that ye may be able to
withstand in the evil day, and,
having done all, to stand. Stand
therefore, having your loins girt
about with truth; and having
on the breast-plate of righte-
ousness; and your feet shod
with the preparation of the Gos-
pel of peace; above all, taking
the shield of faith, wherewith
ye shall be able to quench all
the fiery darts of the wicked;
and take the helmet of salva-
tion, and the sword of the Spi-
rit, which is the Word of God:
praying always with all prayer
and supplication in the Spirit,
and watching thereunto with all
perseverance, and supplication
for all saints; and for me, that
utterance may be given unto

Yr eilfed Sul ar hugain gwedi'r Drindod.

trwy agoryd fy ngenau yn hŷ, i hyspysu dirgelwch yr efengyl; dros yr hon yr wyf yn gennad mewn cadwyn: fel y traethwyf yn hŷ am dani, fel y perthyn i mi draethu.

Yr Efengyl. St. Ioan iv. 46.

YR oedd rhyw bendefig, yr hwn yr oedd ei fab yn glaf yn Capernaum. Pan glybu hwn ddyfod o'r Iesu o Judea i Galilea, efe a aeth atto ef, ac a attolygodd iddo ddyfod i waered ac iachâu ei fab ef; canys yr oedd efe ym mron marw. Yna Iesu a ddywedodd wrtho ef, Oni welwch chwi arwyddion a rhyfeddodau, ni chredwch. Y pendefig a ddywedodd wrtho ef, O Arglwydd, tyred i waered cyn marw fy machgen. Iesu a ddywedodd wrtho ef, Dos ymaith: y mae dy fab yn fyw. A'r gwr a gredodd y gair a ddywedasai Iesu wrtho, ac efe a aeth ymaith. Ac fel yr oedd efe yr awrhon yn myned i waered, ei weision a gyfarfuant âg ef, ac a fynegasant, gan ddywedyd, Y mae dy fachgen yn fyw. Yna efe a ofynodd iddynt yr awr y gwellhasai arno. A hwy a ddywedasant wrtho, Doe, y seithfed awr, y gadawodd y cryd ef. Yna y gwybu'r tad mai yr awr honno oedd, yn yr hon y dywedasai Iesu wrtho ef, Y mae dy fab yn fyw. Ac efe a gredodd, a'i holl dŷ. Yr ail arwydd yma drachefn a wnaeth yr Iesu, wedi dyfod o Judea i Galilea.

Yr eilfed Sul ar hugain gwedi'r Drindod.

Y Collect.

ARGLWYDD, ni a attolygw'n i ti gadw dy deulu yr Eglwys mewn duwiolder gwastadol; fel y bo, trwy dy noddod di, iddi gael ei gwaredu oddi wrth bob gwrthwyneb, ac yn ddefosiynol ymrôl i'th wasan-

me, that I may open my mouth boldly, to make known the mystery of the Gospel, for which I am an ambassador in bonds; that therein I may speak boldly, as I ought to speak.

The Gospel. St. John iv. 46.

THERE was a certain nobleman, whose son was sick at Capernaum. When he heard that Jesus was come out of Judæa into Galilee, he went unto him, and besought him that he would come down and heal his son; for he was at the point of death. Then said Jesus unto him, Except ye see signs and wonders, ye will not believe. The nobleman saith unto him, Sir, come down ere my child die. Jesus saith unto him, Go thy way, thy son liveth. And the man believed the word that Jesus had spoken unto him, and he went his way. And, as he was now going down, his servants met him, and told him, saying, Thy son liveth. Then enquired he of them the hour when he began to amend: and they said unto him, Yesterday at the seventh hour the fever left him. So the father knew that it was at the same hour, in the which Jesus said unto him, Thy son liveth; and himself believed, and his whole house. This is again the second miracle that Jesus did, when he was come out of Judæa into Galilee.

The two and twentieth Sunday after Trinity.

The Collect.

LORD, we beseech thee to keep thy household the Church in continual godliness; that through thy protection it may be free from all adversities, and devoutly given to serve thee in good works, to the glory

Yr eilfed Sul ar hugain gwedi'r Drindod.

aethu di mewn gweithredoedd da, er gogoniant i'th Enw; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. Phil. i. 3.

I'M Duw yr ydwyf yn dïolch, ym mhob coffa am danoch, bob amser ym mhob deisyfiad o'r eiddof drosoch chwi oll, gan wneuthur fy neisyfiad gyd â llawenydd, oblegid eich cymdeithas chwi yn yr efengyl o'r dydd cyntaf hyd yr awrhon; gan fod yn hyderus yn hyn, y bydd i'r hwn a ddechreuodd yn och waith da, ei orphen hyd ddydd Iesu Grist: megis y mae yn iawn i mi synied hyn am danoch oll, am eich bod gennyf yn fy nghalon, yn gymmaint a'ch bod chwi oll, yn gystal yn fy rhwymau, ac yn fy amddiffyn, a chadarnhâd yr efengyl, yn gyfranogion â mi o ras. Canys Duw sy dyst i mi, mor hiraethus wyf am danoch oll yn ymysgaroedd Iesu Grist. A hyn yr wyf yn ei weddio, ar amlhâu o'ch cariad chwi etto fwyfwy, mewn gwymbodaeth a phob synwyr: fel y profoch y pethau sydd â gwahaniaeth rhyngddynt; fel y byddoch bur a didramgwydd hyd ddydd Crist; wedi eich cyflawni â ffrwythau cyfiawnder, y rhai sy trwy Iesu Grist, er gogoniant a moliant i Dduw.

Yr Efengyl. St. Matth. xviii. 21.

PETR a ddywedodd wrth yr Iesu, Arglwydd, pa sawl gwaith y pecha fy mrawd i'm herbyn, ac y maddeuaf iddo? ai hyd seith-waith? Yr Iesu a ddywedodd wrtho, Nid ydwyf yn dywedyd wrthyf, Hyd seith-waith; ond, Hyd ddengwaith y thrugain seith-waith. Am hynny y cyffelybir teyrnas nefoedd i ryw frenhin, a fynnai gael cyfrif gan ei weision. A phan ddechreuodd gyfrif, fe a ddygwyd atto un a oedd yn ei ddyled ef o

of thy Name; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. Phil. i. 3.

I Thank my God upon every remembrance of you, (always in every prayer of mine for you all making request with joy,) for your fellowship in the Gospel from the first day until now; being confident of this very thing, that he who hath begun a good work in you will perform it until the day of Jesus Christ; even as it is meet for me to think this of you all, because I have you in my heart, inasmuch as both in my bonds, and in the defence and confirmation of the Gospel, ye all are partakers of my grace. For God is my record, how greatly I long after you all in the bowels of Jesus Christ. And this I pray, that your love may abound yet more and more in knowledge, and in all judgement: that ye may approve things that are excellent, that ye may be sincere, and without offence, till the day of Christ: being filled with the fruits of righteousness, which are by Jesus Christ, unto the glory and praise of God.

The Gospel. St. Matth. xviii. 21.

PETER said unto Jesus, Lord, how oft shall my brother sin against me, and I forgive him? till seven times? Jesus saith unto him, I say not unto thee, until seven times; but until seventy times seven. Therefore is the Kingdom of heaven likened unto a certain king, which would take account of his servants. And when he had begun to reckon, one was brought unto him, which owed him ten thousand talents. But

Y trydydd Sul ar hugain gwedi'r Drindod.

ddeng mil o dalentau. A chan nad oedd ganddo ddim i dalu, gorchymynodd ei arglwydd ei werthu ef, a'i wraig a'i blant, a chwbl a'r a feddai, a thalu'r ddyled. A'r gwas a syrthiodd i lawr, ac a'i haddolodd ef, gan ddywedyd, Arglwydd, bydd ymarhous wrthyf, a mi a dalaf i ti y cwbl oll. Ac arglwydd y gwas hwnnw a dosturiodd wrtho, ac a'i gollyngodd, ac a faddeuodd iddo y ddyled. Ac wedi myned o'r gwas hwnnw allan, efe a gafodd un o'i gyd-weision, yr hwn oedd yn ei ddyled ef o gan ceiniog; ac efe a ymaffodd ynddo, ac a'i llingiodd, gan ddywedyd, Tal i mi yr hyn sy ddyledus arnat. Yna y syrthiodd ei gydwas wrth ei draed ef, ac a ymbiliodd âg ef, gan ddywedyd, Bydd ymarhous wrthyf, a mi a dalaf i ti y cwbl oll. Ac ni's gwnai efe; ond myned a'i fwrw ef yngharchar, hyd oni thalai yr hyn oedd ddyledus. A phan welodd ei gyd-weision y pethau a wnelsid, bu ddrwg dros ben ganddynt; a hwy a ddaethant ac a fynegasant i'w harglwydd yr holl bethau a fuasai. Yna ei arglwydd, wedi ei alw ef atto, a ddywedodd wrtho, Ha was drwg, maddeuais i ti yr holl ddyled honno, am i ti ymbil â mi: ac oni ddylesit tithau drugarhau wrth dy gyd-was, megis y trugarheais innau wrthyf ti? A'i arglwydd a ddigiodd, ac a'i rhoddodd ef i'r poenwyr, hyd oni thalai yr hyn oll oedd ddyledus iddo. Ac felly y gwna fy Nhad nefol i chwithau, oni faddeuwch o'ch calonnau bob un i'w frawd eu camweddau.

Y trydydd Sul ar hugain gwedi'r Drindod.

Y Collect.

O Dduw, ein noddod a'n cadernid, yr hwn wyt awdwr

forasmuch as he had not to pay, his lord commanded him to be sold, and his wife and children, and all that he had, and payment to be made. The servant therefore fell down and worshipped him, saying, Lord, have patience with me, and I will pay thee all. Then the lord of that servant was moved with compassion, and loosed him, and forgave him the debt. But the same servant went out, and found one of his fellow-servants, which owed him an hundred pence; and he laid hands on him, and took him by the throat, saying, Pay me that thou owest. And his fellow-servant fell down at his feet, and besought him, saying, Have patience with me, and I will pay thee all. And he would not; but went and cast him into prison, till he should pay the debt. So when his fellow-servants saw what was done, they were very sorry, and came and told unto their lord all that was done. Then his lord, after that he had called him, said unto him, O thou wicked servant, I forgave thee all that debt, because thou desiredst me: shouldst not thou also have had compassion on thy fellow-servant, even as I had pity on thee? And his lord was wroth, and delivered him to the tormentors, till he should pay all that was due unto him. So likewise shall my heavenly Father do also unto you, if ye from your hearts forgive not every one his brother their trespasses.

The three and twentieth Sunday after Trinity.

The Collect.

O God, our refuge and strength, who art the au-

Y trydydd Sul ar hugain gwedi'r Drindod.

pob duwiolder; Gwranddo yn ebrwydd, ni a attolygwn i ti, ddefosiynol weddïau dy Eglwys; a chaniattâ i ni am yr hyn yr ym yn eu herchi yn ffyddlon, allu o honom eu cael yn gyflawn; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. Phil. iii. 17.

BYDDWCH gyd-ddilynwyr i mi, frodyr, ac edrychwch ar y rhai syd yn rhodio felly, megis yr ydym ni yn siampl i chwi. (Canys y mae llawer yn rhodio, am y rhai y dywedais i chwi yn fynych, ac yr ydwyf yr awrhon hefyd dan wylo yn dywedyd, mai gelynion croes Crist ydynt; diwedd y rhai yw distryw, duw y rhai yw eu bol, a'u gogoniant yn eu cywilydd, y rhai sydd yn synied pethau daearol.) Canys ein hymarweddiad ni sydd yn y nefoedd, o'r lle hefyd yr ydym yn disgwyl yr Iachawdwr, yr Arglwydd Iesu Grist: yr hwn a gyfnewidia ein corph gwael ni, fel y gwnele ef yn un ffurf â'i gorph gogoneddus ef, yn ol y nerthol weithrediad, trwy yr hwn y dichon efe, i.e., ddarostwng pob peth iddo ei hun.

Yr Efyngyl. St. Matth. xxii. 15.

YNA'r aeth y Phariseaid, ac a gymmerasant gyngor pa fodd y rhwydent ef yn ei ymadrodd. A hwy a ddanfonasant atto eu disgyblion ynghyd â'r Herodianiaid, gan ddywedyd, Athraw, ni a wyddom dy fod yn eirwir, ac yn dysgu ffordd Duw mewn gwirionedd, ac nad oes arnat ofal rhag neb: oblegid nid wyt ti yn edrych ar wyneb dynion. Dywed i ni gan hynny, Beth yr wyt ti yn ei dybied? Ai cyfreithlawn rhoddi teyrn-ged i Cæsar, ai nid yw? Ond yr Iesu a wybu eu drygioni hwy, ac a ddywedodd, Paham yr ydych yn fy nhemtio

thor of all godliness; Be ready, we beseech thee, to hear the devout prayers of thy Church; and grant that those things which we ask faithfully we may obtain effectually; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. Phil. iii. 17.

BRETHREN, be followers together of me, and mark them which walk so as ye have us for an ensample. (For many walk, of whom I have told you often, and now tell you even weeping, that they are the enemies of the cross of Christ; whose end is destruction, whose god is their belly, and whose glory is in their shame, who mind earthly things.) For our conversation is in heaven; from whence also we look for the Saviour, the Lord Jesus Christ; who shall change our vile body, that it may be fashioned like unto his glorious body, according to the working whereby he is able even to subdue all things unto himself.

The Gospel. St. Matth. xxii. 15.

THEN went the Pharisees and took counsel how they might entangle him in his talk. And they sent out unto him their disciples, with the Herodians, saying, Master, we know that thou art true, and teachest the way of God in truth, neither carest thou for any man: for thou regardest not the person of men. Tell us therefore, what thinkest thou? Is it lawful to give tribute unto Cæsar, or not? But Jesus perceived their wickedness, and said, Why tempt ye me, ye hypocrites? shew me the tribute-money.

Y pedwerydd Sul ar hugain gwedi'r Drindod.

i, chwi ragrithwyr? Dangoswch i mi arian y deyrn-ged. A hwy a ddygasant atto geiniog. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Eiddo pwy yw y ddelw hon a'r argraph? Dywedasant wrtho, Eiddo Cesar. Yna y dywedodd wrthynt, Telwch chwithau yr eiddo Cesar i Cesar, a'r eiddo Duw i Dduw. A phan glywsant hwy hyn, rhyfeddu a wnaethant, a'i adael ef, a myned ymaith.

Y pedwerydd Sul ar hugain gwedi'r Drindod.

Y Collect.

O Arglwydd, ni a attolygwn i ti ollwng dy bobl oddi wrth eu camweddau; fel trwy dy ddawnus drugaredd y byddom ryddion oll oddi wrth rwymau'r pechodau hynny y rhai trwy ein cnawdol freuolder a wnaethom. Caniattâ hyn, O nefol Dad, er cariad ar Iesu Grist ein Harglwydd bendigedig a'n Hiachawdwr. *Amen.*

Yr Epistol. Col. i. 3.

YR ydym yn diolch i Dduw a Thad ein Harglwydd Iesu Grist, gan weddio drosoch chwi yn wastadol, er pan glywsom am eich ffydd yng Nghrist Iesu, ac am y cariad sy gennych tu ag at yr holl saint; er mwyn y go-baith a roddwyd i gadw i chwi yn y nefoedd, am yr hon y clywsoch o'r blaen yngair gwirionedd yr efengyl; yr hon sydd wedi dyfod atoch chwi, megis ag y mae yn yr holl fyd; ac sydd yn dwyn ffrwyth, megis ag yn eich plith chwithau, er y dydd y clywsoch, ac y gwybuoch ras Duw mewn gwirionedd. Megis ag y dysgasoch gan Epaphras ein hanwyl gyd-was, yr nyn sydd drosoch chwi yn ffyddlon weinidog i Grist; yr hwn hefyd a amlygodd i ni eich cariad chwi yn yr Yspryd. O herwydd hyn, ninnau

And they brought unto him a peny. And he saith unto them, Whose is this image and superscription? They say unto him, Cæsar's. Then saith he unto them, Render therefore unto Cæsar the things which are Cæsar's; and unto God the things that are God's. When they had heard these words, they marvelled, and left him, and went their way.

The four and twentieth Sunday after Trinity.

The Collect.

O Lord, we beseech thee, absolve thy people from their offences; that through thy bountiful goodness we may all be delivered from the bands of those sins, which by our frailty we have committed: Grant this, O heavenly Father, for Jesus Christ's sake, our blessed Lord and Saviour. *Amen.*

The Epistle. Col. i. 3.

WE give thanks to God and the Father of our Lord Jesus Christ, praying always for you, since we heard of your faith in Christ Jesus, and of the love which ye have to all the saints; for the hope which is laid up for you in heaven, whereof ye heard before in the word of the truth of the Gospel; which is come unto you, as it is in all the world, and bringeth forth fruit, as it doth also in you, since the day ye heard of it, and knew the grace of God in truth. As ye also learned of Epaphras, our dear fellow-servant, who is for you a faithful minister of Christ; who also declared unto us your love in the Spirit. For this cause we also, since the day we heard it, do not cease to pray for you,

Y pedwerydd Sul ar hugain gwedi'r Drindod.

hefyd, er y dydd y clywsom, nid ydym yn peidio â gweddïo dros-och, a deisyf eich cyflawni chwi â gwybodaeth ei ewyllys ef, ym mhob doethineb a deall ysprydol: fel y rhodioch yn addas i'r Arglwydd, i bob rhyngu bodd, gan ddwyn ffrwyth ym mhob gweithred dda, a chynnyldu yngwybodaeth am Dduw; wedi eich nerthu â phob nerth, yn ol ei gadernid gogoneddus ef, i bob dioddefgarwch a hir-ymaros gyd â llawenydd; gan ddiolch i'r Tad, yr hwn a'n gwnaeth ni yn gymmwys i gael rhan o etifeddiaeth y saint yn y goleuni.

I'r Efengyl. St. Matth. ix. 18.

TRA'r oedd yr Iesu yn dywedyd hyn wrthynt, wele, daeth rhyw bennaeth, ac a'i haddolodd ef, gan ddywedyd, Arglwydd, bu farw fy merch yr awr hon: eithr tyred a gosod dy law arni, a byw fydd hi. A'r Iesu a gyfododd, ac a'i canlynodd ef, a'i ddisgyblion. (Ac wele, gwraig y buasai gwaedlif arni ddeuddeng mlynedd, a ddaeth o'r tu cefn iddo, ac a gyffyrddodd âg ymyl ei wisg ef: canys hi a ddywedasai ynddi ei hun, Os caf yn unig gyffwrdd â'i wisg ef, iach fyddaf. Yna'r Iesu a drôdd; a phan ei gwelodd hi, efe a ddywedodd, Ha ferch, bydd gysurus; dy ffydd a'th iachodd. A'r wraig a iachawyd o'r awr honno.) A phan ddaeth yr Iesu i dŷ'r pennaeth, a gweled y cerddorion, a'r dyrfa yn terfysgu, efe a ddywedodd wrthynt, Ciliwch: canys ni bu farw'r llangces, ond cysgu y mae hi. A hwy a'i gwatwarasant ef. Ac wedi bwrw y dyrfa allan, efe a aeth i mewn, ac a ymaflodd yn ei llaw hi; a'r llangces a gyfododd. A'r gair o hyn a aeth dros yr holl wlad honno.

and to desire that ye might be filled with the knowledge of his will in all wisdom and spiritual understanding: that ye might walk worthy of the Lord unto all pleasing, being fruitful in every good work, and increasing in the knowledge of God; strengthened with all might, according to his glorious power, unto all patience and long-suffering with joyfulness; giving thanks unto the Father, which hath made us meet to be partakers of the inheritance of the saints in light.

The Gospel. St. Matth. ix. 18.

WHILE Jesus spake these things unto John's disciples, behold, there came a certain ruler, and worshipped him, saying, My daughter is even now dead; but come and lay thy hand upon her, and she shall live. And Jesus arose, and followed him, and so did his disciples. (And behold, a woman, which was diseased with an issue of blood twelve years, came behind him, and touched the hem of his garment; for she said within herself, If I may but touch his garment, I shall be whole. But Jesus turned him about, and, when he saw her, he said, Daughter, be of good comfort, thy faith hath made thee whole. And the woman was made whole from that hour.) And when Jesus came into the ruler's house, and saw the minstrels and the people making a noise, he said unto them, Give place; for the maid is not dead, but sleepeth. And they laughed him to scorn. But when the people were put forth, he went in, and took her by the hand, and the maid arose. And the fame hereof went abroad into all that land.

Y pummed Sul ar hugain gwedi'r Drindod.

*Y pummed Sul ar hugain
gwedi'r Drindod.*

Y Collect.

DEFFRO, Arglwydd, ni a attolygwn i ti, ewyllysion dy ffyddloniaid; fel, trwy ddwyn aml ffrwyth gweithredoedd da, y caffont gennyt ti yn ehelaeth eu gobrwyo; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yn lle yr Epistol. Jer. xxiii. 5.

WELE y dyddiau yn dyfod, medd yr Arglwydd, y cyfodaf i Ddafydd Flaguryn cyfiawn; a Brenhin a deyrnasa, ac a lwydda, ac a wna farn a chyfiawnder ar y ddaear. Yn ei ddyddiau ef yr achubir Judah, ac Israel a breswylia yn ddiogel: a hyn fydd ei Enw ar yr hwn y gelwir ef; **YR ARGLWYDD EIN CYFIAWNDER.** Am hynny wele y dyddiau yn dyfod, medd yr Arglwydd, pryd na ddywedant mwyach, Byw yw'r Arglwydd, yr hwn a ddug feibion Israel i fynu o wlad yr Aipht; eithr, Byw yw'r Arglwydd, yr hwn a ddug i fynu ac a dywysodd had tŷ Israel o dir y gogledd, ac o bob gwlad lle y gyrraswn i hwynt; a hwy a gânt aros yn eu gwlad eu hun.

Yr Efengyl. St. Ioan vi. 5.

YNA'r Iesu a ddyrchafodd ei lygaid, ac a welodd fod tyrfa fawr yn dyfod atto; ac a ddywedodd wrth Phylip, O ba le y prynwn ni fara, fel y caffo y rhai hyn fwyta? (A hyn a ddywedodd efe i'w brofi ef: canys efe a wyddai beth yr oedd efe ar fedr ei wneuthur.) Phylip a'i hattebodd ef, Gwerth dau can ceiniog o fara nid yw ddigon iddynt hwy, fel y gallo pob un o honynt gymmeryd ychydig. Un o'i ddisgyblion a ddywedodd wrtho, Andreas, brawd Simon Petr, Y mae

*The five and twentieth Sunday
after Trinity.*

The Collect.

STIR up, we beseech thee, O Lord, the wills of thy faithful people; that they, plentifully bringing forth the fruit of good works, may of thee be plentifully rewarded; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

For the Epistle. Jer. xxiii. 5.

BEHOLD, the days come, saith the Lord, that I will raise unto David a righteous Branch, and a King shall reign, and prosper, and shall execute judgement and justice in the earth. In his days Judah shall be saved, and Israel shall dwell safely: and this is his Name whereby he shall be called, **THE LORD OUR RIGHTEOUSNESS.** Therefore behold, the days come, saith the Lord, that they shall no more say, The Lord liveth, which brought up the children of Israel out of the land of Egypt; but, The Lord liveth, which brought up, and which led the seed of the house of Israel out of the north-country, and from all countries whither I had driven them; and they shall dwell in their own land.

The Gospel. St. John vi. 5.

WHEN Jesus then lift up his eyes, and saw a great company come unto him, he saith unto Philip, Whence shall we buy bread that these may eat? (And this he said to prove him; for he himself knew what he would do.) Philip answered him, Two hundred peny-worth of bread is not sufficient for them, that every one of them may take a little. One of his disciples, Andrew, Simon Peter's brother, saith unto him, There is a lad here, which hath five

Dydd Sant Andreas Apostol.

yma ryw fachgennyn, a chanddo bùm torth haidd, a dau bysgodyn: ond beth yw hynny rhwng cynnifer? A'r Iesu a ddywedodd, Perwch i'r dynion eistedd i lawr. Ac yr oedd glaswellt lawer yn y fan honno. Felly y gwŷr a eisteddasant i lawr, ynghylch pum mil o nifer. A'r Iesu a gymmerth y torthau; ac wedi iddo ddiolch, efe a'u rhannodd i'r disgyblion, a'r disgyblion i'r rhai oedd yn eistedd: felly hefyd o'r pysgod, cymmaint ag a fynnasant. Ac wedi eu digoni hwynt, efe a ddywedodd wrth ei ddisgyblion, Cesglwch y briwfwyd gweddi-ill, fel na choller dim. Am hynny hwy a'u casglasant; ac a lanwasant ddeuddeg basged-aid o'r briw-fwyd, o'r pun torth haidd, a weddillasai gan y rhai a fwyttasent. Yna y dynion, pan welsant yr arwydd a wnaethai'r Iesu, a ddywedasant, Hwn yn ddiau yw y Prophwyd oedd ar ddyfod i'r byd.

¶ *O bydd ychwaneg o Suliau o flaen Sul yr Adfent, cymmerer Gwasanaeth rhai o'r Suliau a adawyd heb ddarlenn ar ol yr Ystwyll, i gyflawni cynnifer ag y sydd yn viffyg yma. Ac os bydd llai, gadawer y rhai a fo dros ben: eithr arferer y Colect, yr Epistol, a'r Efengyl ddiweddaf yma, bob amser ar y Sul nesaf o flaen yr Adfent.*

barley-loaves, and two small fishes; but what are they among so many? And Jesus said, Make the men sit down. Now there was much grass in the place. So the men sat down, in number about five thousand. And Jesus took the loaves, and, when he had given thanks, he distributed to the disciples, and the disciples to them that were set down, and likewise of the fishes, as much as they would. When they were filled, he said unto his disciples, Gather up the fragments that remain, that nothing be lost. Therefore they gathered them together, and filled twelve baskets with the fragments of the five barley-loaves, which remained over and above unto them that had eaten. Then those men, when they had seen the miracle that Jesus did, said, This is of a truth that Prophet that should come into the world.

¶ *If there be any more Sundays before Advent-Sunday, the Service of some of those Sundays that were omitted after the Epiphany shall be taken in to supply so many as are here wanting. And if there be fewer, the overplus may be omitted: Provided that this last Collect, Epistle, and Gospel shall always be used upon the Sunday next before Advent.*

Dydd Sant Andreas Apostol.

Y Colect.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn a roddaist gyfryw ras i'th fendigedig Apostol Sant Andreas, fel yr ufuddhaodd efe yn ebrwydd i alwad dy Fab Iesu Grist, ac a'idilynodd ef yn ddiöed; Caniattâ i ni oll, wedi ein galw gan dy Air bendigedig, yn ebrwydd ymroddi o honom i gyflawni yn ufudd dy sanctaidd orchym-

Saint Andrew's Day.

The Colect.

ALMIGHTY God, who didst give such grace unto thy holy Apostle Saint Andrew, that he readily obeyed the calling of thy Son Jesus Christ, and followed him without delay; Grant unto us all, that we, being called by thy holy Word, may forthwith give up ourselves obediently to fulfil thy holy commandments;

Dydd Sant Andreas Apostol.

ynion; trwy yr unrhyw Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. Rhuf. x. 9.

OS cyffesi â'th enau yr Arglwydd Iesu, a ehredu yn dy galon i Dduw ei gyfodi ef o feirw, cadwedig fyddi. Canys â'r galon y credir i gyfiawnder, ac â'r genau y cyffesir i iachawdwriaeth. Oblegid y mae'r ysgrythyr yn dywedyd, Pwy bynnag sydd yn credu ynddo ef, ni chywilyddir. Canys nid oes gwahaniaeth rhwng Iuddew a Groegwr; oblegid yr un Arglwydd ar bawb, sydd oludog i bawb a'r sydd yn galw arno. Canys pwy bynnag a alwo ar Enw yr Arglwydd, cadwedig fydd. Pa fodd gan hynny y galwant ar yr hwn ni chredasant ynddo? A pha fodd y eredant yn yr hwn ni chlywsant am dano? A pha fodd y clywant heb bregethwr? A pha fodd y pregethant, oni's danfonir hwynt? megis y mae yn ysgrifenedig, Mor brydferth yw traed y rhai sydd yn efangylu tangnefedd, y rhai sydd yn efangylu pethau daionus! Eithr nid ufuddhasant hwy oll i'r efengyl: canys y mae Esaias yn dywedyd, O Arglwydd, pwy a gredodd i'n hymadrodd ni? Am hynny ffydd sy trwy glywed, a chlywed trwy air Duw. Eithr meddaf, Oni ehlywsant hwy? Yn ddiau i'r holl ddaear yr aeth eu swm hwy, a'u geiriau hyd derfynau y byd. Eithr meddaf, Oni wybu Israel? Yn gyntaf, y mae Moses yn dywedyd, Mi a baraf i chwi wynfydu trwy rai nid yw genedl; trwy genedl anneallus y'ch digiaf chwi. Eithr y mae Esaias yn ymhyfhau, ac yn dywedyd, Cafwyd fi gan y rhai nid oeddynt yn fy ngheisio; a gwnaed fi yn eglur i'r rhai nid oeddynt yn ymofyn am danaf. Ac wrth yr

through the same Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. Rom. x. 9.

IF thou shalt confess with thy mouth the Lord Jesus, and shalt believe in thine heart that God hath raised him from the dead, thou shalt be saved. For with the heart man believeth unto righteousness, and with the mouth confession is made unto salvation. For the Scripture saith, Whosoever believeth on him shall not be ashamed. For there is no difference between the Jew and the Greek: for the same Lord over all is rich unto all that call upon him. For whosoever shall call upon the Name of the Lord shall be saved. How then shall they call on him, in whom they have not believed? And how shall they believe in him, of whom they have not heard? And how shall they hear without a preacher? And how shall they preach, except they be sent? As it is written, How beautiful are the feet of them that preach the Gospel of peace, and bring glad tidings of good things! But they have not all obeyed the Gospel. For Esaias saith, Lord, who hath believed our report? So then faith cometh by hearing, and hearing by the Word of God. But I say, Have they not heard? Yes verily, their sound went into all the earth, and their words unto the ends of the world. But I say, Did not Israel know? First Moses saith, I will provoke you to jealousy by them that are no people, and by a foolish nation I will anger you. But Esaias is very bold, and saith, I was found of them that sought me not; I was made manifest unto them that asked not after me. But to

Dydd Sant Thomas Apostol.

Israel y mae yn dywedyd, Ar hŷd y dydd yr estynais fy nwy-law at bobl anufudd, ac yn gwrth-ddywedyd.

Yr Efengyl. St. Matth. iv. 18.

A'R Iesu yn rhodio wrth fôr Galilea, efe a ganfu ddau frodyr, Simon, yr hwn a elwir Petr, ac Andreas ei frawd, yn bwrw rhwyd i'r môr (canys pysg-odwŷr oeddynt.) Ac efe a ddywedodd wrthynt, Deuwch ar fy ol i, ac mi a'ch gwnaf yn bysg-odwŷr dynion. A hwy yn y fan, gan adael y rhwydau, a'i canlynasant ef. Ac wedi myned rhagddo oddi yno, efe a welodd ddau frodyr eraill, Iago fab Zebedeus, ac Ioan ei frawd, mewn llong gyd â Zebedeus eu tad, yn cyweirio eu rhwydau; ac a'u galwodd hwy. Hwytbau yn ebrwydd, gan adael y llong a'u tad, a'i canlynasant ef.

Dydd Sant Thomas Apostol.

Y Collect.

HOLL-alluog a byth-fywiol Dduw, yr hwn, er mwy o gadarnhâd y Ffydd, a oddefaist i'th sanctaidd Apostol Thomas ammeu adgyfodiad dy Fab; Caniattâ i ni mor berffaith a chwbl ddiämmeu gredu yn dy Fab Iesu Grist, fel na cherydder ein ffydd un amser yn dy olwg. Gwranddo arnom, Ô Arglwydd, trwy yr unrhyw Iesu Grist; i ba un, gyd â thi a'r Yspryd Glân, y bo'r holl anrhyddedd a'r gogoniant, yr awr hon ac yn oes oesoedd. *Amen.*

Yr Epistol. Ephes. ii. 19.

WEITHIAN gan hynny nid ydych chiw inwyach yn ddiëithriaid a dyfodiaid, ond yn gyd-ddinasyddion â'r saint, ac yn deulu Duw; wedi eich goruwchadeiladu ar sail yr apostolion a'r prophwydi, ac Iesu Grist ei hun

Israel he saith, All day long I have stretched forth my hands unto a disobedient and gainsaying people.

The Gospel. St. Matth. iv. 18.

JESUS, walking by the sea of Galilee, saw two brethren, Simon called Peter, and Andrew his brother, casting a net into the sea, (for they were fishers;) and he saith unto them, Follow me; and I will make you fishers of men. And they straightway left their nets, and followed him. And going on from thence he saw other two brethren, James the son of Zebedee, and John his brother, in a ship with Zebedee their father, mending their nets; and he called them. And they immediately left the ship and their father, and followed him.

Saint Thomas the Apostle.

The Collect.

ALMIGHTY and everliving God, who for the more confirmation of the faith didst suffer thy holy Apostle Thomas to be doubtful in thy Son's resurrection; Grant us so perfectly, and without all doubt, to believe in thy Son Jesus Christ, that our faith in thy sight may never be reprov'd. Hear us, O Lord, through the same Jesus Christ, to whom, with thee and the Holy Ghost, be all honour and glory, now and for evermore. *Amen.*

The Epistle. Ephes. ii. 19.

NOW therefore ye are no more strangers and foreigners, but fellow-citizens with the saints, and of the household of God; and are built upon the foundation of the Apostles and Prophets, Jesus Christ himself

Troad Sant Paul.

yn ben congl-faen: yn yr hwn y mae yr holl adeilad wedi ei chymmwys gyd-gyssylltu, yn cynnyddu yn deml sanctaidd yn yr Arglwydd; yn yr hwn y'ch cydadeiladwyd chwithau yn breswylfod i Dduw trwy yr Yspryd.

Yr Efengyl. St. Ioan xx. 24.

THOMAS, un o'r deuddeg, yr hwn a elwir Didymus, nid oedd gyd â hwynt pan ddaeth yr Iesu. Y disgyblion eraill gan hynny a ddywedasant wrtho, Ni a welom yr Arglwydd. Yntau a ddywedodd wrthynt, Oni chaf weled yn ei ddwyllaw ef ôl yr hoelion, a dodi fy mys yn ôl yr hoelion, a dodi fy llaw yn ei ystlys ef, ni chredaf fi. Ac wedi wyth niwrnod, drachefn yr oedd ei ddisgyblion ef i mewn, a Thomas gyd â hwynt. Yna yr Iesu a ddaeth, a'r drysau yn gauad, ac a safodd yn y canol, ac a ddywedodd, Tangnefedd i chwi. Wedi hynny y dywedodd efe wrth Thomas, Moes yma dy fys, a gwel fy nwyllaw; ac estyn dy law, a dod yn fy ystlys: ac na fydd anghredadyn, ond credadyn. A Thomas a atebodd ac a ddywedodd wrtho, Fy Arglwydd a'm Duw. Yr Iesu a ddywedodd wrtho, Am i ti fy ngweled, Thomas, y credaist: bendigedig yw y rhai ni welsant, ac a gredasant. A llawer hefyd o arwyddion eraill a wnaeth yr Iesu yngŵydd ei ddisgyblion, y rhai nid ydynt ysgrifenedig yn y llyfr hwn. Eithr y pethau hyn a ysgrifenyd, fel y credoch chwi mai yr Iesu yw Crist, Mab Duw; a chan gredu, y caffoch fywyd yn ei Enw ef.

Troad Sant Paul.

Y Collect.

O Dduw, yr hwn, trwy bregethiad y gwỳnfydedig Apostol Sant Paul, a beraist i oleuni'r

being the chief corner-stone; in whom all the building, fitly framed together, groweth unto an holy temple in the Lord; in whom ye also are builded together for an habitation of God, through the Spirit.

The Gospel. St. John xx. 24.

THOMAS, one of the twelve, called Didymus, was not with them when Jesus came. The other disciples therefore said unto him, We have seen the Lord. But he said unto them, Except I shall see in his hands the print of the nails, and put my finger into the print of the nails, and thrust my hand into his side, I will not believe. And after eight days again his disciples were within, and Thomas with them: then came Jesus, the doors being shut, and stood in the midst, and said, Peace be unto you. Then saith he to Thomas, Reach hither thy finger, and behold my hands; and reach hither thy hand, and thrust it into my side; and be not faithless, but believing. And Thomas answered and said unto him, My Lord, and my God. Jesus saith unto him, Thomas, because thou hast seen me, thou hast believed; blessed are they that have not seen, and yet have believed. And many other signs truly did Jesus in the presence of his disciples, which are not written in this book. But these are written, that ye might believe that Jesus is the Christ, the Son of God; and that believing ye might have life through his Name.

The Conversion of Saint Paul.

The Collect.

O God, who, through the preaching of the blessed Apostle Saint Paul, hast caused

Efengyl lewyrchu dros yr holl fyd; Caniattâ, ni a attolygwn i ti, allu o honom ni, gan ddal ei ryfedd dröedigaeth ef mewn coffa, ddangos ein diolchgarwch i ti am yr unrhyw, trwy ddilyn dy fendigedig athrawiaeth yr hon a ddysgodd efe; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yn lle yr Epistol. Act. ix. 1.

A Saul etto yn chwythu bygythiau a chelanedd yn erbyn disgyblion yr Arglwydd, a aeth at yr arch-offeiriad, ac a ddeisyfiodd ganddo lythyrau i Ddamascus at y synagogau; fel, os cai efe neb o'r ffordd hon, na gwyr, na gwragedd, y gallai efe eu dwyn hwy yn rhwym i Jerusalem. Ac fel yr oedd efe yn ymdaith, bu iddo ddyfod yn agos i Ddamascus; ac yn ddisymmwth llewyrchodd o'i amgylch oleuni o'r nef. Ac efe a syrthiodd ar y ddaear, ac a glybu lais yn dywedyd wrtho, Saul, Saul, paham yr wyt yn fy erlid i? Yntau a ddywedodd, Pwy wyt ti, Arglwydd? A'r Arglwydd a ddywedodd, Myfi yw Iesu, yr hwn yr wyt ti yn ei erlid. Caled yw i ti wingo yn erbyn y symbylau. Yntau, gan grynau, ac â braw arno, a ddywedodd, Arglwydd, beth a fynni di i mi ei wneuthur? A'r Arglwydd a ddywedodd wrtho, Cyfod, a dos i'r ddinas; ac fe a ddywedir i ti pa beth sy raid i ti ei wneuthur. A'r gwyr oedd yn cyd-deithio âg ef a safasant yn fud, gan glywed y llais, ac heb weleb neb. A Saul a gyfododd oddi ar y ddaear; a phan agorwyd ei lygaid, ni welai efe neb: eithr hwy a'i tywysasant ef erbyn ei law, ac a'i dygasant ef i mewn i Ddamascus. Ac efe a fu dridiau heb weled, ac ni wnaeth na bwyttâ, nac yfed. Ac yr oedd rhyw

the light of the Gospel to shine throughout the world; Grant, we beseech thee, that we, having his wonderful conversion in remembrance, may shew forth our thankfulness unto thee for the same, by following the holy doctrine which he taught; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

For the Epistle. Acts ix. 1.

AND Saul, yet breathing out threatenings and slaughter against the disciples of the Lord, went unto the high priest, and desired of him letters to Damascus to the synagogues, that, if he found any of this way, whether they were men or women, he might bring them bound unto Jerusalem. And, as he journeyed, he came near Damascus, and suddenly there shined round about him a light from heaven. And he fell to the earth, and heard a voice saying unto him, Saul, Saul, why persecutest thou me? And he said, Who art thou, Lord? And the Lord said, I am Jesus whom thou persecutest: it is hard for thee to kick against the pricks. And he, trembling and astonished, said, Lord, what wilt thou have me to do? And the Lord said unto him, Arise, and go into the city, and it shall be told thee what thou must do. And the men which journeyed with him stood speechless, hearing a voice, but seeing no man. And Saul arose from the earth, and when his eyes were opened he saw no man; but they led him by the hand, and brought him into Damascus. And he was three days without sight, and neither did eat nor drink. And there was a certain disciple at Damascus, named Ananias, and

Troad Sant Paul.

ddisgybl yn Damascus, a'i enw Ananiās. A'r Arglwydd a ddywedodd wrtho ef mewn gweledigaeth, Ananiās. Yntau a ddywedodd, Wele fi, Arglwydd. A'r Arglwydd a ddywedodd wrtho, Cyfod, a dos i'r heol a elwir Uniawn, a chais yn nhŷ Judas un a'i enw Saul, o Tarsus: canys wele, y mae yn gweddio; ac efe a welodd mewn gweledigaeth wrth a elwir Ananiās, yn dyfod i mewn, ac yn dod i ei law arno, fel y gwelai eilwaith. Yna yr atebodd Ananiās, O Arglwydd, mi a glywais gan lawer am y gwr hwn, faint o ddrygau a wnaeth efe i'th saint di yn Jerusalem: ac yma y mae ganddo awdurdod oddi wrth yr arch-offeiriaid i rwymo pawb sy'n galw ar dy Enw di. A dywedodd yr Arglwydd wrtho, Dos ymaith: canys y mae hwn yn llestr etholedig i mi, i ddwyn fy Enw ger bron y Cenhedloedd, a brenhinoedd, a phlant Israel. Canys myfi a ddangosaf iddo pa bethau eu maint sy raid iddo ef eu dioddef er mwyn fy Enw i. Ac Ananiās a aeth ymaith, ac a aeth i mewn i'r tŷ: ac wedi dod i ei ddwyllaw arno, efe a ddywedodd, Y brawd Saul, yr Arglwydd a'n hanfonodd i, Iesu, yr hwn a ymddangosodd i ti ar y ffordd y daethost, fel y gwelych drachefn, ac y'th lanwer â'r Yspryd Glân. Ac ynebrwydd y syrthiodd oddi wrth ei lygaid ef megis cen: ac efe a gafodd ei olwg yn y man; ac efe a gyfododd, ac a fedyddiwyd. Ac wedi iddo gymmeryd bwyd, efe a gryfhaodd. A bu Saul gyd â'r disgyblion oedd yn Damascus, dalm o ddyddiau. Ac yn ebrwydd yn y synagogau efe a bregethodd Grist, mai efe yw Mab Duw. A phawb a'r a'i clybu ef, a synnasant, ac a ddywedasant, Onid hwn yw'r un

to him said the Lord in a vision, Ananias. And he said, Behold, I am here, Lord. And the Lord said unto him, Arise, and go into the street which is called Straight, and enquire in the house of Judas for one called Saul, of Tarsus: for behold, he prayeth, and hath seen in a vision a man named Ananias, coming in, and putting his hand on him, that he might receive his sight. Then Ananias answered, Lord, I have heard by many of this man, how much evil he hath done to thy saints at Jerusalem; and here he hath authority from the chief priests to bind all that call on thy Name. But the Lord said unto him, Go thy way; for he is a chosen vessel unto me, to bear my Name before the Gentiles, and kings, and the children of Israel: for I will shew him how great things he must suffer for my Name's sake. And Ananias went his way, and entered into the house; and, putting his hands on him, said, Brother Saul, the Lord, (even Jesus that appeared unto thee in the way as thou camest,) hath sent me, that thou mightest receive thy sight, and be filled with the holy Ghost. And immediately there fell from his eyes as it had been scales; and he received sight forthwith, and arose, and was baptized. And when he had received meat, he was strengthened. Then was Saul certain days with the disciples which were at Damascus. And straightway he preached Christ in the synagogues, that he is the Son of God. But all that heard him were amazed, and said, Is not this he that destroyed them which called on

Puredigaeth Mair Forwyn.

oedd yn difetha yn Jerusalem y rhai a alwent ar yr Enw hwn, ac a ddaeth yma er mwyn hyn, fel y dygai hwynt yn rhwym at yr arch-offeiriaid? Eithr Saul a gynyddodd fwy-fwy o nerth, ac a orchfygodd yr Iuddewon oedd yn preswyllo yn Damascus, gan gadarnhau mai hwn yw y Crist.

Yr Efengyl. St. Matth. xix. 27.

PETR a attebodd ac a ddywedodd wrth yr Iesu, Wele, nyni a adawsom bob peth, ac a'th ganlynasom di: beth gan hynny a fydd i ni? A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, Yn wir meddaf i chwi, y cewch chwi y rhai a'm canlynasoch i, yn yr ad-enedig-aeth, pan eisteddlo Mab y dyn ar orsedd ei ogoniant, eistedd chwithau ar ddeuddeg gorsedd, yn barnu deuddeg llwyth Israel. A phob un a'r a adawodd dai, neu frodyr, neu chwiorydd, neu dad, neu fam, neu wraig, neu blant, neu diroedd, er mwyn fy Enw i, a dderbyn y can cym-maint, a bywyd tragywyddol a etifedda efe. Ond llawer o'r rhai blaenaf a fyddant yn olaf, a'r rhai olaf yn flaenaf.

Cyflwyniad Crist yn y Deml; yr hwn a elwir yn gyffredinol, Puredigaeth y Fendigedig Fair Forwyn.

Y Collect.

HOLL-alluog a byth-fywiol Dduw, ni a attolygwn yn ufuddol i'th Fawredd, megis ag ar gyfenw i heddyw y cyflwynwyd yn y deml dy unig-anedig Fab yn sylwedd ein cnawd ni; felly ganiattau o honot ein cyflwyno i ti â chalonnau purlan, trwy yr unrhyw dy Fab Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yn lle yr Epistol. Mal. iii. 1.

WELE fi yn anfon fy nghan-nad, ac efe a arloesa'r

this Name in Jerusalem, and came hither for that intent, that he might bring them bound unto the chief priests? But Saul increased the more in strength, and confounded the Jews which dwelt at Damascus, proving that this is very Christ.

The Gospel. St. Matth. xix. 27.

PETER answered and said unto Jesus, Behold, we have forsaken all, and followed thee; what shall we have therefore? And Jesus said unto them, Verily I say unto you, That ye which have followed me, in the regeneration when the Son of man shall sit in the throne of his glory, ye also shall sit upon twelve thrones, judging the twelve tribes of Israel. And every one that hath forsaken houses, or brethren, or sisters, or father, or mother, or wife, or children, or lands, for my Name's sake, shall receive an hundred-fold, and shall inherit everlasting life. But many that are first shall be last, and the last shall be first.

The Presentation of Christ in the Temple, commonly called, The Purification of Saint Mary the Virgin.

The Collect.

ALMIGHTY and everliving God, we humbly beseech thy Majesty, that, as thy only-begotten Son was this day presented in the temple in substance of our flesh, so we may be presented unto thee with pure and clean hearts, by the same thy Son Jesus Christ our Lord. *Amen.*

For the Epistle. Mal. iii. 1.

BEHOLD, I will send my messenger, and he shall pre-

Puredigaeth Mair Forwyn.

ffordd o'm blaen i: ac yn ddisymnwth y daw'r Arglwydd, yr hwn yr ydych yn ei geisio, i'w deml; sef Angel y cyfaminod, yr hwn yr ydych yn ei chwenych: wele, efe yn dyfod, medd Arglwydd y lluoedd. Ond pwy a oddef ddydd ei ddyfodiad ef? a phwy a saif pan ymddangoso efe? canys y mae efe fel tân y toddydd, ac fel sebon y golchyddion. Ac efe a eistedd fel purwr a glanhâwr arian: ac efe a bura feibion Lefi, ac a'u coetha hwynt fel aur, ac fel arian; fel y byddont yn offrymmu i'r Arglwydd offrwm mewn cyfiawnder. Yna y bydd melus gan yr Arglwydd offrwm Judah a Jerusalem, megis yn y dyddiau gynt, ac fel y blynyddoedd gynt. A mi a nesaf attoch chwi i farn; a byddaf dyst cyflym yn erbyn yr hudolion, ac yn erbyn y godinebwyr, ac yn erbyn yr anudonwyr, ac yn erbyn cam-attalwyr cyflog y cyflogedig, a'r rhai sydd yn gorthrymmu'r weddw, a'r amddifad, a'r dieithr, ac heb fy ofni i, medd Arglwydd y lluoedd.

Yr Efengyl. St. Luc ii. 22.

WEDI cyflawni dyddiau ei phuredigaeth hi yn ol deddf Moses, hwy a'i dygasant ef i Jerusalem, i'w gyflwyno i'r Arglwydd (fel yr ysgrifenydd yn neddf yr Arglwydd, Pob gwrryw cyntaf-anedig a elwir yn sanctaidd i'r Arglwydd) ac i roddi aberth, yn ol yr hyn a ddywedwyd yn neddf yr Arglwydd, Par o durturod, neu ddau gyw colommen. Ac wele, yr oedd gwr yn Jerusalem a'i enw Simeon; a'r gwr hwn oedd gyfiawn a duwiol, yn disgwyl am ddiddanwch yr Israel: a'r Yspryd Glân oedd arno. Ac yr oedd wedi ei hyspysu iddo

pare the way before me: and the Lord, whom ye seek, shall suddenly come to his temple; even the messenger of the covenant, whom ye delight in; behold, he shall come, saith the Lord of hosts. But who may abide the day of his coming? and who shall stand when he appeareth? for he is like a refiner's fire, and like fullers' soap. And he shall sit as a refiner and purifier of silver; and he shall purify the sons of Levi, and purge them as gold and silver, that they may offer unto the Lord an offering in righteousness. Then shall the offerings of Judah and Jerusalem be pleasant unto the Lord, as in the days of old, and as in former years. And I will come near to you to judgement, and I will be a swift witness against the sorcerers, and against the adulterers, and against false-swearers, and against those that oppress the hireling in his wages, the widow, and the fatherless, and that turn aside the stranger from his right, and fear not me, saith the Lord of hosts.

The Gospel. St. Luke ii. 22.

AND when the days of her purification, according to the Law of Moses, were accomplished, they brought him to Jerusalem, to present him to the Lord; (as it is written in the Law of the Lord, Every male that openeth the womb shall be called holy to the Lord;) and to offer a sacrifice, according to that which is said in the Law of the Lord, A pair of turtle-doves, or two young pigeons. And behold, there was a man in Jerusalem, whose name was Symeon; and the same man was just and devout, waiting for the consolation of Israel: and the Holy Ghost

Puredigaeth Mair Forwyn.

gan yr Yspryd Glân, na welai efe angau cyn iddo weled Crist yr Arglwydd. Ac efe a ddaeth trwyr yspryd i'r deul. A phan ddug ei rieni y dyn bach Iesu, i wneuthur trosto yn ol defod y gyfraith; yna efe a'i cymmerth ef yn ei freichiau, ac a fendithiodd Dduw, ac a ddywedodd, Yr awr hon, Arglwydd, y gollyngi dy was mewn tangnefedd, yn ol dy air: canys fy llygaid a welsant dy iachawdwriaeth, yr hon a barottoaist ger bron wyneb yr holl bobloedd; Goleuni i oleuo y Cenhedloedd, a gogoniant dy bobl Israel. Ac yr oedd Joseph a'i fam ef yn rhyfeddu am y pethau a ddywedwyd am dano ef. A Simeon a'u bendithiodd hwynt, ac a ddywedodd wrth Mair ei fam ef, Wele, hwn a osodwyd yn gwmp ac yn gyfodiad i lawer yn Israel, ac yn arwydd yr hwn y dywedir yn ei erbyn (a thrwy dy enaid di dy hun hefyd yr â cleddyf) fel y datguddier meddyliau llawer o galonnau. Ac yr oedd Anna brophwydes, merch Phanuel, o lwyth Aser: hon oedd oedranus iawn, ac a fuasai fyw gyd â gwr saith mlynedd o'i morwynod; ac a fuasai yn weddw ynghylch pedair a phedwar ugain mlynedd, yr hon nid âi allan o'r deul, ond gwasanaethu Duw mewn ymptydiau a gweddïau ddydd a nos. A hon hefyd yn yr awr honno, gan sefyll ger llaw, a foliannodd yr Arglwydd, ac a lefarodd am dano ef wrth y rhai oll oedd yn disgwyl ymwardd yn Jerusalem. Ac wedi iddynt orphen pob peth yn ol deddf yr Arglwydd, hwy a ddychwelasant i Galilea, i'w dinas eu hun Nazareth. A'r bachgen a gynnyddodd, ac a gryfhaodd yn yr yspryd, yn

was upon him. And it was revealed unto him by the Holy Ghost, that he should not see death, before he had seen the Lord's Christ. And he came by the Spirit into the temple; and when the parents brought in the child Jesus, to do for him after the custom of the Law, then took he him up in his arms, and blessed God, and said, Lord, now lettest thou thy servant depart in peace, according to thy word: for mine eyes have seen thy salvation, which thou hast prepared before the face of all people; a light to lighten the Gentiles, and the glory of thy people Israel. And Joseph and his mother marvelled at those things which were spoken of him. And Symeon blessed them, and said unto Mary his mother, Behold, this child is set for the fall and rising again of many in Israel; and for a sign which shall be spoken against; (yea, a sword shall pierce through thy own soul also;) that the thoughts of many hearts may be revealed. And there was one Anna a prophetess, the daughter of Phanuel, of the tribe of Aser; she was of a great age, and had lived with an husband seven years from her virginity: and she was a widow of about fourscore and four years; which departed not from the temple, but served God with fastings and prayers night and day. And she coming in that instant gave thanks likewise unto the Lord, and spake of him to all them that looked for redemption in Jerusalem. And when they had performed all things according to the Law of the Lord, they returned into Galilee to their own city Nazareth. And the child grew, and waxed strong in spirit, filled with wis-

Dydd Sant Matthïas Apostol.

gyflawn o ddoethineb : a gras
Duw oedd arno ef.

Dydd Sant Matthïas Apostol.

Y Colect.

HOLL-alluog Dduw, yr
hwn yn lle Judas fradwr
a ddetholaist dy ffyddlon was
Matthïas i fod o nifer y deu-
ddeg Apostol ; Caniattâ i'th
Eglwys, gan fod bob amser yn
gadwedig oddi wrth apostolion
gau, gael ei threfnu a'i llywodr-
aethu gan ffyddlon a chywir
Fugeiliaid ; trwy Iesu Grist ein
Harglwydd. *Amen.*

Yn lle yr Epistol. Act. i. 15.

YN y dyddiau hynny Petr a
gyfododd i fynu ynghanol
y disgyblion, ac a ddywedodd
(a nifer yr enwau yn yr un man
oedd ynghylch ugain a chant)
Ha wŷr frodyr, yr oedd yn rhaid
cyflawni yr ysgrythyr yma a
rag-ddywedodd yr Yspryd Glân
trwy enau Dafydd am Judas, yr
hwn a fu flaenor i'r rhai a ddal-
iasant yr Iesu. Canys efe a gyf-
rifwyd gyd â ni, ac a gawsai
ran o'r weinidogaeth hon. A
hwn a bwrcasodd faes â gwobr
anwiredd ; ac wedi ymgrogi, a
dorrodd yn ei ganol, a'i holl
ymysgaroedd ef a dywalltwyd
allan. A bu hyspys hyn i holl
breswylwŷr Jerusalem, hyd oni
elwir y maes hwnnw yn eu tafod
priodol hwy, Aceldama ; hynny
yw, Maes y gwaed. Canys
ysgrifenyd yn llyfr y Psalmuau,
Bydded ei drigfan ef yn ddi-
ffaethwch, ac na bydded a drigo
ynddi : a, Chymmered arall ei
esgobaeth ef. Am hynny mae
yn rhaid, o'r gwŷr a fu yn cyd-
ymdaith â ni yr holl amser yr
aeth yr Arglwydd Iesu i mewn
ac allan yn ein plith ni, gan
ddechreu o fedydd Ioan hyd y
dydd y cymmerwyd ef i fynu
oddi wrthym ni, bod un o'r rhai

dom ; and the grace of God was
upon him.

Saint Matthias's Day.

The Collect.

O Almighty God, who into
the place of the traitor
Judas didst choose thy faithful
servant Matthias to be of the
number of the twelve Apostles ;
Grant that thy Church, being
alway preserved from false A-
postles, may be ordered and
guided by faithful and true
pastors ; through Jesus Christ
our Lord. *Amen.*

For the Epistle. Acts i. 15.

IN those days Peter stood up
in the midst of the disci-
ples, and said, (the number of
the names together were about
an hundred and twenty,) Men
and brethren, this Scripture
must needs have been fulfilled,
which the Holy Ghost by the
mouth of David spake before
concerning Judas, which was
guide to them that took Jesus :
for he was numbered with us,
and had obtained part of this
ministry. Now this man pur-
chased a field with the reward of
iniquity ; and falling headlong
he burst asunder in the midst,
and all his bowels gushed out.
And it was known unto all the
dwellers at Jerusalem, inso-
much as that field is called in their
proper tongue, Aceldama, that is
to say, The field of blood. For
it is written in the book of
Psalms, Let his habitation be
desolate, and let no man dwell
therein ; and, His bishoprick let
another take. Wherefore, of
these men which have compa-
nied with us all the time that
the Lord Jesus went in and out
among us, beginning from the
baptism of John, unto that same
day that he was taken up from

Cyfarchiad Mair Wŷryf fendigedig.

hyn gyd â ni yn dyst o'i adgyfodiad ef. A hwy a osodasant ddau ger bron; Joseph, yr hwn a enwid Barsabas, ac a gyfenwid Justus, a Matthias. A chan weddio, hwy a ddywedasant, Tydi, Arglwydd, yr hwn a wyddost galonnau pawb, dangos pa un o'r ddau hyn a etholaist, i dderbyn rhan o'r weinidogaeth hon a'r apostoliaeth, o'r hon y cyfeiliornodd Judas, i fyued i'w le ei hun. A hwy a fwriasant y coelbrennau: ac ar Matthias y syrthiodd y coelbren: ac efe a gyfrifwyd gyd â'r un apostol ar ddeg.

Yr Efengyl. St. Matth. xi. 25.

YR amser hwnnw yr atebodd yr Iesu, ac y dywedodd, I ti yr ydwyf yn diolch, O Dad, Arglwydd nef a daear, am i ti guddio y pethau hyn rhag y doethion a'r rhai deallus, a'u datguddio o honot i rai bychain. Iē, O Dad; canys felly y rhyngodd bodd i ti. Pob peth a roddwyd i mi gan fy Nhad: ac nid edwyn neb y Mab, ond y Tad; ac nid edwyn neb y Tad, ond y Mab, a'r hwn yr ewyllysio y Mab ei ddatguddio iddo. Deuwch attaf fi bawb a'r y sydd yn flinderog ac yn llwythog, ac mi a esmwythâf arnoch. Cymmerwch fy iau arnoch, a dysgwch gennyf; canys addfwyn ydwyf a gostyngedig o galon: a chwi a gewch orphwysdra i'ch eneidiau. Canys fy iau sydd esmwyth, a'm baich sydd ysgafn.

Cyfarchiad Mair Wŷryf fendigedig.

Y Collect.

NI a attolygwn i ti, O Arglwydd, dywallt dy ras yn ein calonnau: fel, megis y gwyddom gnawdoliaeth Iesu Grist dy Fab trwy gennadwri angel; felly, trwy ei grog a'i

us, must one be ordained to be a witness with us of his resurrection. And they appointed two, Joseph called Barsabas, who was surnamed Justus, and Matthias. And they prayed, and said, Thou, Lord, which knowest the hearts of all men, shew whether of these two thou hast chosen; that he may take part of this ministry and apostleship, from which Judas by transgression fell, that he might go to his own place. And they gave forth their lots; and the lot fell upon Matthias, and he was numbered with the eleven Apostles.

The Gospel. St. Matth. xi. 25.

AT that time Jesus answered and said, I thank thee, O Father, Lord of heaven and earth, because thou hast hid these things from the wise and prudent, and hast revealed them unto babes. Even so, Father, for so it seemed good in thy sight. All things are delivered unto me of my Father: and no man knoweth the Son, but the Father; neither knoweth any man the Father, save the Son, and he to whomsoever the Son will reveal him. Come unto me, all ye that labour and are heavy laden, and I will give you rest. Take my yoke upon you, and learn of me; for I am meek and lowly in heart: and ye shall find rest unto your souls. For my yoke is easy, and my burden is light.

The Annunciation of the blessed Virgin Mary.

The Collect.

WE beseech thee, O Lord, pour thy grace into our hearts; that, as we have known the incarnation of thy Son Jesus Christ by the message of an angel, so by his cross and pas-

Cyfarchiad Mair Wýryf fendigedig.

ddiödddefaint, bod i ni gael ein dwyn i ogoniant ei adgyfodiad ef; trwy yr unrhyw Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yn lle yr Epistol. Essay vii. 10.

YR Arglwydd a 'chwanegodd lefaru wrth Ahaz, gan ddywedyd, Gofyn it' arwydd gan yr Arglwydd dy Dduw; gofyn o'r dyfnder, neu o'r uchelder oddi arnodd. Ond Ahaz a ddywedodd, Ni ofynaf, ac ni themtiaf yr Arglwydd. A dywedodd yntau, Gwrandêwch yr awr hon, tŷ Ddafydd; Ai bychan gennych ffino dynion, oni ffinoch hefyd fy Nuw? Am hynny yr Arglwydd ei hun a ddyry i chwi arwydd; Wele, Morwyn a fydd feichiog, ac a esgor ar Fab, ac a eilw ei enw ef Immanuel. Ymenyn a mel a fwytty efe; fel y medro ymwrthod â'r drwg, ac ethol y da.

Yr Efengyl. St. Luc i. 26.

AC yn y chweched mis yr anfonwyd yr angel Gabriel oddi wrth Dduw, i ddinas yn Galilea a'i henw Nazareth, at forwyn wedi ei dyweddïo i wr a'i enw Joseph, o dŷ Ddafydd; ac enw'r forwyn oedd Mair. A'r angel a ddaeth i mewn attï, ac a ddywedodd, Hanffych well, yr hon a gefaist ras: yr Arglwydd sy gyd â thi; bendigaid wyt ym mhllith gwagedd. A hithau, pan ei gwelodd, a gythryblwyd wrth ei ymadrodd ef: a meddylïo a wnaeth pa fath gyfarch oedd hwn. A dywedodd yr angel wrthi, Nac ofna, Mair; canys ti a gefaist ffatr gyd â Duw. Ac wele, ti a gei feichiogi yn dy groth, ac a esgori ar Fab, ac a elwi ei enw ef Iesu. Hwn fydd mawr, ac a elwir yn Fab y Goruchaf; ac iddo y rhydd yr Arglwydd Dduw orseddfa ei dad Dafydd. Ac efe a deyrnasa ar dŷ Jacob yn dragywydd; ac

sion we may be brought unto the glory of his resurrection; through the same Jesus Christ our Lord. *Amen.*

For the Epistle. Isai. vii. 10.

MOREOVER, the Lord spake again unto Ahaz, saying, Ask thee a sign of the Lord thy God; ask it either in the depth, or in the height above. But Ahaz said, I will not ask, neither will I tempt the Lord. And he said, Hear ye now, O house of David; Is it a small thing for you to weary men, but will ye weary my God also? Therefore the Lord himself shall give you a sign; Behold, a Virgin shall conceive, and bear a son, and shall call his name Immanuel. Butter and honey shall he eat, that he may know to refuse the evil, and choose the good.

The Gospel. St. Luke i. 26.

AND in the sixth month the angel Gabriel was sent from God unto a city of Galilee named Nazareth, to a Virgin espoused to a man whose name was Joseph, of the house of David; and the Virgin's name was Mary. And the angel came in unto her, and said, Hail, thou that art highly favoured, the Lord is with thee; blessed art thou among women. And when she saw him she was troubled at his saying, and cast in her mind what manner of salutation this should be. And the angel said unto her, Fear not, Mary; for thou hast found favour with God. And behold, thou shalt conceive in thy womb, and bring forth a Son, and shalt call his name JESUS. He shall be great, and shall be called the Son of the Highest; and the Lord God shall give unto him the throne of his father David. And he shall reign over

Dydd Sant Marc Efangylwr.

ar ei frenhiniaeth ni bydd diwedd. A Mair a ddywedodd wrth yr angel, Pa fodd y bydd hyn; gan nad adwaen i wr? A'r angel a attebodd ac a ddywedodd wrthi, Yr Ysryd Glân a ddaw arnat ti, a nerth y Goruchaf a'th gysgoda di: am hynny hefyd y peth sanctaidd a aner o honot ti, a elwir yn Fab Duw. Ac wele, Elisabeth dy gares, y mae hithau wedi beichiogi ar fab yn ei henaint: a hwn yw'r chweched mis iddi hi, yr hon a elwid yn amhblantadwy. Canys gyd â Duw ni bydd dim yn amhosibl. A dywedodd Mair, Wele, wasanaethyddes yr Arglwydd; bydded i mi yn ol dy air di. A'r angel a aeth ymaith oddi wrthi hi.

Dydd Sant Marc Efangylwr.

Y Collect.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn a ddysgaist dy sanctaidd Eglwys â nefol athrawiaeth dy Efangylwr Sant Marc; Dyro i ni ras, fel na byddom megis plant yn ein cylch-arwain gan bob awel o wag ddysgeidiaeth; eithr ein bod wedi ein sicrhau yngwirionedd dy lân Efengyl; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. Ephes. iv. 7.

I Bob un o honon y rhoed gras, yn ol mesur dawn Crist. O herwydd pahan y mae efe yn dywedyd, Pan ddyrchafodd i'r uchelder, efe a gaethiwodd gaethiwed, ac a roddes roddion i ddynion. (Eithr, Efe a ddyrchafodd, beth yw, ond darfod iddo hefyd ddisgyn yn gyntaf i barthau isaf y ddaear? Yr hwn a ddisgynodd yw yr hwn befyd a esgynodd goruwch yr holl nefoedd, fel y cyflawnai bob peth.) Ac efe a roddes rai yn apostolion, a rhai yn brophwydi,

the house of Jacob for ever; and of his kingdom there shall be no end. Then said Mary unto the angel, How shall this be, seeing I know not a man? And the angel answered and said unto her, The Holy Ghost shall come upon thee, and the power of the Highest shall overshadow thee: therefore also that holy thing which shall be born of thee shall be called the Son of God. And behold, thy cousin Elisabeth, she hath also conceived a son in her old age; and this is the sixth month with her who was called barren: for with God nothing shall be impossible. And Mary said, Behold the handmaid of the Lord; be it unto me according to thy word. And the angel departed from her.

Saint Mark's Day.

The Collect.

O Almighty God, who hast instructed thy holy Church with the heavenly doctrine of thy Evangelist Saint Mark; Give us grace, that, being not like children carried away with every blast of vain doctrine, we may be established in the truth of thy holy Gospel; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. Ephes. iv. 7.

UNTO every one of us is given grace, according to the measure of the gift of Christ. Wherefore he saith, When he ascended up on high, he led captivity captive, and gave gifts unto men. (Now that he ascended, what is it but that he also descended first into the lower parts of the earth? He that descended is the same also that ascended up far above all heavens, that he might fill all things.) And he gave some Apostles, and some Prophets, and some Evangelists,

Dydd Sant Marc Efangylwr.

a rhai yn efangylwyr, a rhai yn fugeiliaid ac yn athrawon; i berffithio'r saint, i waith y weinidogaeth, i adeilad corph Crist; hyd oni ymgyfarfyddom oll yn undeb ffydd a gwybodaeth Mab Duw, yn wr perffaith, at fesur oedran cyflawnder Crist: fel na byddom mwyach yn blantos, yn bwhwmman, ac yn ein cylcharwain â phob awel dysgeidiaeth, trwy hoccoed dynion, trwy gyfrwysdra, i gynllwyn i dwyllo; eithr gan fod yn gywir mewn cariad, cynnyddu o honom iddo ef ym mhob peth, yr hwn yw'r pen, sef Crist: o'r hwn y mae'r holl gorph wedi ei gyd-ymgyngnull a'i gyd-gyssylltu, trwy bob cymmal cynhaliaeth yn ol y nerthol weithrediad ym mesur pob rhan, yn gwneuthur cynnydd y corph, i'w adeiladu ei hun mewn cariad.

Yr Efengyl. St. Ioan xv. 1.

MYFI yw y wir winwŷdden, a'm Tad yw'r llafurwr. Pob cangen ynof fi heb ddwyn ffrwyth, y mae efe yn ei thynnu ymaith: a phob un a ddygo ffrwyth, y mae efe yn ei glanhau, fel y dygo fwy o ffrwyth. Yr awrhon yr ydych chwi yn lân, trwy'r gair a leferais i wrthyh. Arhoswch ynof fi, a mi ynoch chwi. Megis na all y gangen ddwyn ffrwyth o honi ei hun, onid erys yn y winwŷdden: felly ni ellwch chwithau, onid arhoswch ynof fi. Myfi yw'r winwŷdden, chwithau yw'r canghennau. Yr hwn sydd yn aros ynof fi, a minnau ynddo yntau, hwnnw sydd yn dwyn ffrwyth lawer: oblegid hebof fi ni ellwch chwi wneuthur dim. Onid erys un ynof fi, efe a dafliwyd allan megis cangen, ac a wywodd: ac y maent yn eu casglu hwynt, ac yn eu bwrw yn tân; a hwy a losgir.

and some Pastors and Teachers; for the perfecting of the saints, for the work of the ministry, for the edifying of the body of Christ; till we all come in the unity of the faith, and of the knowledge of the Son of God, unto a perfect man, unto the measure of the stature of the fulness of Christ; that we henceforth be no more children, tossed to and fro, and carried about with every wind of doctrine, by the sleight of men, and cunning craftiness, whereby they lie in wait to deceive; but speaking the truth in love, may grow up into him in all things, which is the head, even Christ: from whom the whole body fitly joined together, and compacted by that which every joint supplieth, according to the effectual working in the measure of every part, maketh increase of the body, unto the edifying of itself in love.

The Gospel. St. John xv. 1.

I Am the true vine, and my Father is the husbandman. Every branch in me that beareth not fruit he taketh away; and every branch that beareth fruit, he purgeth it, that it may bring forth more fruit. Now ye are clean through the word which I have spoken unto you. Abide in me, and I in you. As the branch cannot bear fruit of itself, except it abide in the vine; no more can ye, except ye abide in me. I am the vine, ye are the branches. He that abideth in me, and I in him, the same bringeth forth much fruit; for without me ye can do nothing. If a man abide not in me, he is cast forth as a branch, and is withered; and men gather them, and cast them into the fire, and they are burned. If ye abide in me, and my words abide in you, ye shall

Dydd Sant Phylip a Sant Iago, Apostolion.

Os arhoswch ynof fi, ac aros o'm geiriau ynoch, beth bynnag a ewyllysioch, gofynwch, ac efe a fydd i chwi. Yn hyn y gogoneddwyd fy Nhad, ar ddwyn o honoch ffrwyth lawer; a disgyblion fyddwch i mi. Fel y carodd y Tad fi, felly y cerais innau chwithau: arhoswch yn fy nghariad i. Os cedwch fy ngorchymynion, chwi a arhoswch yn fy nghariad: fel y cedwais i orchymynion fy Nhad, ac yr wyf yn aros yn ei gariad ef. Hyn a ddywedais wrthy, fel yr arhosai fy llawenydd ynoch, ac y byddai eich llawenydd yn gyflawn.

Dydd Sant Phylip a Sant Iago, Apostolion.

Y Collect.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn ho'i wir adnabod yw bywyd tragywyddol; Caniattâ i ni berffaith adnabod dy Fab Iesu Grist i fod yn ffordd, yn wirionedd, ac yn fywyd; fel, gan ddilyn llwybrau dy sancteiddiol Apostolion Sant Phylip a Sant Iago, y bo i ni rodio yn ddïysgog ar y ffordd y sy'n arwain i fywyd tragywyddol; trwy'r unrhyw dy Fab Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. St. Iago i. 1.

IAGO, gwasanaethwr Duw, a'r Arglwydd Iesu Grist, at y deuddeg llwyth sydd ar wasgar, annerch. Cyfrifwch yn bob llawenydd, fy mrodyr, pan syrthioch mewn amryw brofedigaethau; gan wybod fod profiad eich ffydd chwi yn gweithredu amynedd. Ond cuffed amynedd ei pherffaith waith, fel y byddoch berffaith a chyfan, heb ddiffygio mewn dim. O bydd ar neb o honoch eisiau doethineb, gofyned gan Dduw, yr hwn sydd yn rhoi yn haelionus i bawb, ac heb ddannod; a hi a roddir iddo ef.

ask what ye will, and it shall be done unto you. Herein is my Father glorified, that ye bear much fruit; so shall ye be my disciples. As the Father hath loved me, so have I loved you: continue ye in my love. If ye keep my commandments, ye shall abide in my love; even as I have kept my Father's commandments, and abide in his love. These things have I spoken unto you, that my joy might remain in you, and that your joy might be full.

Saint Philip and Saint James's Day.

The Collect.

O Almighty God, whom truly to know is everlasting life; Grant us perfectly to know thy Son Jesus Christ to be the way, the truth, and the life; that, following the steps of thy holy Apostles, Saint Philip and Saint James, we may stedfastly walk in the way that leadeth to eternal life; through the same thy Son Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. St. James i. 1.

JAMES, a servant of God and of the Lord Jesus Christ, to the twelve tribes which are scattered abroad, greeting. My brethren, count it all joy when ye fall into divers temptations; knowing this, that the trying of your faith worketh patience. But let patience have her perfect work, that ye may be perfect and entire, wanting nothing. If any of you lack wisdom, let him ask of God, that giveth to all men liberally, and upbraideth not, and it shall be given him. But let him ask in faith,

Dydd Sant Phylip a Sant Iago, Apostolion.

Eithr gofyned mewn ffydd, heb ammeu din: canys yr hwn sydd yn ammeu, sydd gyffelyb i don y môr, a chwelir ac a deffir gan y gwânt. Canys na feddylied y dyn hwnnw y derbyn efe ddim gan yr Arglwydd. Gwr dduddyblyg ei feddwl, sydd anwas-tad yn ei holl ffyrdd. Y brawd o radd isel, llawenyched yn ei oruchafiaeth; a'r cyfoethog yn ei ddarostyngiad: canys megis blodeuyn y glas-welltyn y diflan-na efe. Canys cyfododd yr haul gyd â gwres, a gwywodd y glas-welltyn, a'i flodeuyn agwmpodd, a thegwch ei bryd ef a gollodd: felly hefyd y diflanna y cyfoethog yn ei ffyrdd. Gwŷn ei fyd y gwr sydd yn goddef profedig-aeth: canys pan fyddo profedig, efe a dderbyn goron y bywyd, yr hon a addawodd yr Arglwydd i'r rhai a'i carant ef.

Yr Efengyl. St. Ioan xiv. 1.

A'R Iesu a ddywedodd wrth ei ddisgyblion, Na thralloder eich calon: yr ydych yn credu yn Nuw, credwch ynof finnau hefyd. Yn nhŷ fy Nhad y mae llawer o drigfannau: a phe amgen, mi a ddywedaswn i chwi. Yr wyf fi yn myned i barottôi lle i chwi. Ac os myfi a âf, ac a barottoaf le i chwi, mi a ddeuaf drachefn, ac a'ch cymmeraf chwi attaf fy hun; fel lle yr wyf fi, y byddoch chwithau hefyd. Ac i ba le yr wyf fi yn myned, chwi a wyddoch, a'r ffordd a wyddoch. Dywedodd Thomas wrtho, Arglwydd, ni wyddom ni i ba le yr wyt ti yn myned; a pha fodd y gallwn wybod y ffordd? Yr Iesu a ddywedodd wrtho ef, Myfi yw'r ffordd, a'r gwirionedd, a'r bywyd: nid yw neb yn dyfod at y Tad, ond trwof fi. Ped adnabua-sech fi, fy Nhad hefyd a adnabuasech: ac o hyn allan yr adwaen-och ef, a chwi a'i gwelsoch ef.

nothing wavering; for he that wavereth is like a wave of the sea, driven with the wind, and tossed. For let not that man think that he shall receive any thing of the Lord. A double-minded man is unstable in all his ways. Let the brother of low degree rejoice in that he is exalted; but the rich in that he is made low; because as the flower of the grass he shall pass away. For the sun is no sooner risen with a burning heat, but it withereth the grass, and the flower thereof falleth, and the grace of the fashion of it perisheth: so also shall the rich man fade away in his ways. Blessed is the man that endureth temptation; for when he is tried, he shall receive the crown of life, which the Lord hath promised to them that love him.

The Gospel. St. John xiv. 1.

AND Jesus said unto his disciples, Let not your heart be troubled; ye believe in God, believe also in me. In my Father's house are many mansions; if it were not so, I would have told you. I go to prepare a place for you: and if I go and prepare a place for you, I will come again, and receive you unto myself, that where I am, there ye may be also. And whither I go ye know, and the way ye know. Thomas saith unto him, Lord, we know not whither thou goest, and how can we know the way? Jesus saith unto him, I am the way, the truth, and the life: no man cometh unto the Father but by me. If ye had known me, ye should have known my Father also: and from henceforth ye know him, and have seen him. Philip saith unto him, Lord,

Dydd Sant Barnabas Apostol.

Dywedodd Philip wrtho, Arglwydd, dangos i ni y Tad, a digon yw i ni. Yr Iesu a ddywedodd wrtho, A ydwyf gyhyd amser gyd a chwi, ac nid adnabuost fi, Philip? Y neb a'm gwelodd i, a welodd y Tad; a pha fodd yr wyt ti yn dywedyd, Dangos i ni y Tad? Onid wyt ti yn credu fy mod i yn y Tad, a'r Tad ynof finnau? y geiriau yr wyf fi yn eu llefaru wrthyh, nid o honof fy hun yr wyf fi yn eu llefaru; ond y Tad, yr hwn sydd yn aros ynof, efe sydd yn gwneuthur y gweithredoedd. Credwch fi, fy mod i yn y Tad, a'r Tad ynof finnau: ac onid é, credwch fi er mwyn y gweithredoedd eu hunain. Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Yr hwn sydd yn credu ynof fi, y gweithredoedd yr wyf fi yn eu gwneuthur, yntau hefyd a'u gwna, a mwy na'r rhai hyn a wna efe: oblegid yr wyf fi yn myned at fy Nhad. A pha beth bynnag a ofynoch yn fy Enw i, hynny a wna; fel y gogonedder y Tad yn y Mab. Os gofynwch ddim yn fy Enw i, mi a'i gwnaf.

shew us the Father, and it sufficeth us. Jesus saith unto him, Have I been so long time with you, and yet hast thou not known me, Philip? He that hath seen me hath seen the Father; and how sayest thou then, Shew us the Father? Believest thou not that I am in the Father, and the Father in me? The words that I speak unto you I speak not of myself; but the Father that dwelleth in me, he doeth the works. Believe me, that I am in the Father, and the Father in me; or else believe me for the very works' sake. Verily, verily I say unto you, He that believeth on me, the works that I do shall he do also; and greater works than these shall he do; because I go unto my Father. And whatsoever ye shall ask in my Name, that will I do, that the Father may be glorified in the Son. If ye shall ask any thing in my Name, I will do it.

Dydd Sant Barnabas Apostol.

Y Colect.

O Arglwydd Dduw Holl-alluog, yr hwn a wisgaist dy sanctaidd Apostol Barnabas â rhagorol roddion dy Yspryd Glân; Na ad i ni, ni a attolygwn i ti, fod yn ddiffygiol o'th amryw ddoniau, nac etto o ras i'w harfer hwynt bob amser i'th anrhydedd di a'th ogoniant; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yn lle yr Epistol. Act. xi. 22.

A'R gair a ddaeth i glustiau yr eglwys oedd yn Jerusalem, am y pethau hyn: a hwy a anfonasant Barnabas i fyned hyd Antiochia. Yr hwn pan ddaeth, a gweled gras Duw, a fu lawen ganddo; ac a gynghor-

Saint Barnabas the Apostle.

The Collect.

O Lord God Almighty, who didst endue thy holy Apostle Barnabas with singular gifts of the Holy Ghost; Leave us not, we beseech thee, destitute of thy manifold gifts, nor yet of grace to use them alway to thy honour and glory; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

For the Epistle. Acts xi. 22.

TIDINGS of these things came unto the ears of the Church which was in Jerusalem; and they sent forth Barnabas, that he should go as far as Antioch. Who, when he came, and had seen the grace of God,

Dydd Sant Barnabas Apostol.

odd bawb oll, trwy lwyr-fryd calon, i lynu wrth yr Arglwydd. Oblegid yr oedd efe yn wr da, ac yn llawn o'r Yspryd Glân, ac o ffydd. A llawer o bobl a 'chwanegwyd i'r Arglwydd. Yna yr aeth Barnabas i Tarsus, i geisio Saul; ac wedi iddo ei gael, efe a'i dug i Antiochia. A bu iddynt flwyddyn gyfan ymgynnull yn yr eglwys, a dysgu pobl lawer; a bod galw y disgyblion yn Gristionogion yn gyntaf yn Antiochia. Ac yn y dyddiau hynny daeth prophwydi o Jerusalem i waered i Antiochia. Ac un o honynt, a'i enw Agabus, a gyfododd, ac a arwyddocaodd trwy yr Yspryd, y byddai newyn mawr dros yr holl fyd; yr hwn hefyd a fu dan Claudius Cesar. Yna'r disgyblion, bob un yn ol ei allu, a fwrriadasant anfon cymmorth i'r brodyr oedd yn preswyllo yn Judea. Yr hyn beth hefyd a wnaethant, gan ddanfon at yr henuriaid drwy law Barnabas a Saul.

Yr Efengyl. St. Ioan xv. 12.

DYMA fy ngorchymyn i; Ar i chwi garu eich gilydd, fel y cerais i chwi. Cariad mwy na hwn nid oes gan neb; sef, bod i un roi ei einioes dros ei gyfeillion. Chwychwi yw fy nghyfeillion, os gwnewch pa bethau bynnag yr wyf yn eu gorchymyn i chwi. Nid ydwyf mwyach yn eich galw yn weision; oblegid y gwas ni w'yr beth y mae ei arglwydd yn ei wneuthur: ond mi a'ch gelwais chwi yn gyfeillion; oblegid pob peth a'r a glywais gan fy Nhad, a hyspysais i chwi. Nid chwi a'm dewisasoch i, ond myfi a'ch dewisais chwi, ac a'ch ordeiniais chwi, fel yr elech ac y dygech ffrwyth, ac yr arhosai eich ffrwyth; megis pa beth

was glad; and exhorted them all, that with purpose of heart they would cleave unto the Lord. For he was a good man, and full of the holy Ghost, and of faith: and much people was added unto the Lord. Then departed Barnabas to Tarsus, for to seek Saul. And when he had found him, he brought him unto Antioch. And it came to pass, that a whole year they assembled themselves with the Church, and taught much people: and the disciples were called Christians first in Antioch. And in these days came prophets from Jerusalem unto Antioch. And there stood up one of them named Agabus, and signified by the Spirit, that there should be great dearth throughout all the world; which came to pass in the days of Claudius Cæsar. Then the disciples, every man according to his ability, determined to send relief unto the brethren which dwelt in Judæa. Which also they did, and sent it to the elders by the hands of Barnabas and Saul.

The Gospel. St. John xv. 12.

THIS is my commandment, That ye love one another, as I have loved you. Greater love hath no man than this, that a man lay down his life for his friends. Ye are my friends, if ye do whatsoever I command you. Henceforth I call you not servants; for the servant knoweth not what his lord doeth: but I have called you friends; for all things that I have heard of my Father I have made known unto you. Ye have not chosen me, but I have chosen you, and ordained you, that ye should go and bring forth fruit, and that your fruit should remain: that whatsoever ye shall ask of the Fa-

Dydd Sant Ioan Fedyddiwr.

bynnag a ofynoch gan y Tad yn fy Enw i, y rhoddo efe i chwi.

Dydd Sant Ioan Fedyddiwr.

Y Collect.

HOLL-alluog Dduw, o rag-luniaeth pa un y ganed yn rhyfedd dy was Ioan Fedyddiwr, ac yr anfonwyd ef i arlwyio ffordd dy Fab Iesu Grist ein Hiachawdwr, gan bregethu edifeirwch; Gwna i ni felly ddilyn ei ddysgeidiaeth a'i sanctaidd fywyd ef, fel y gwir edifarhaom yn ol ei bregeth ef; ac ar ol ei esampl y traethom y gwirionedd yn wastadol, y ceryddom gamwedd yn hyderus, ac y dïoddefom yn uffudd er mwyn y gwirionedd; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yn lle yr Epistol. Esay xl. 1.

CYSURWCH, cysurwch fy mhobl, medd eich Duw. Dywedwch wrth fodd calon Jerusalem; llefwch wrthi hi, gyflawni ei milwriaeth, ddilên ei hanwired; o herwydd derbyniodd o law'r Arglwydd yn ddau-ddyblyg am ei holl bechodau. Llef un yn llefain yn yr anialwch, Parotôwch ffordd yr Arglwydd, unionwch lwybr i'n Duw ni yn y diffaethwch. Pob pant a gyfodir, a phob mynydd a bryn a ostyngir; y gwyr a wneir yn uniawn, a'r anwastad yn wastadedd. A gogoniant yr Arglwydd a ddatguddir, a phob cnawd ynghyd a'i gwel: canys genau'r Arglwydd a lefarodd hyn. Y llef a ddywedodd, Gwaedda. Yntau a ddywedodd, Beth a waeddaf? Pob cnawd sydd wellt, a'i holl odidowgrwydd fel blodeuyn y maes. Gwywa'r gwelltyn, syrth y blodeuyn; canys Yspryd yr Arglwydd a chwythodd arno: gwellt yn ddïau yw'r bobl. Gwywa'r gwelltyn, syrth y blodeuyn; ond gair ein Duw

ther in my Name, he may give it you.

Saint John Baptist's Day.

The Collect.

ALMIGHTY God, by whose providence thy servant John Baptist was wonderfully born, and sent to prepare the way of thy Son our Saviour, by preaching of repentance; Make us so to follow his doctrine and holy life, that we may truly repent according to his preaching; and after his example constantly speak the truth, boldly rebuke vice, and patiently suffer for the truth's sake; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

For the Epistle. Isai. xl. 1.

COMFORT ye, comfort ye my people, saith your God. Speak ye comfortably to Jerusalem, and cry unto her, That her warfare is accomplished; that her iniquity is pardoned: for she hath received of the Lord's hand double for all her sins. The voice of him that crieth in the wilderness, Prepare ye the way of the Lord, make straight in the desert a high-way for our God. Every valley shall be exalted, and every mountain and hill shall be made low, and the crooked shall be made straight, and the rough places plain. And the glory of the Lord shall be revealed, and all flesh shall see it together: for the mouth of the Lord hath spoken it. The voice said, Cry. And he said, What shall I cry? All flesh is grass, and all the goodliness thereof is as the flower of the field. The grass withereth, the flower fadeth, because the Spirit of the Lord bloweth upon it: surely the people is grass. The grass withereth, the flower fadeth; but the word of our God

Dydd Sant Ioan Fedyddiwr.

ni a saif byth. Dring rhagot, yr efangyles Sion, i fynydd uchel: dyrchafa dy lef trwy nerth, O efangyles Jerusalem: dyrchafa, nac ofna: dywed wrth ddinasoedd Judah, Wele, eich Duw chwi. Wele'r Arglwydd Dduw a ddaw yn erbyn y cadarn, a'i fraich a lywodraetha drosto: wele ei wobrgyd âg ef, a'i waith o'i flaen. Fel bugail y portha efe ei braidd; â'i fraich y casgl ei ŵyn, ac a'u dwg yn ei fynwes, ac a goledda'r mammogiaid.

Yr Efengyl. St. Luc i. 57.

A Chyflawnwyd tymp Elisabeth i esgor; a li a esgorodd ar fab. A'i chymmydogion a'i chenedl a glybu fawrhâu o'r Arglwydd ei drugaredd arni; a hwy a gyd-lawenychasant â hi. A bu, ar yr wythfed dydd, hwy a ddaethant i enwaedu ar y dyn bach; ac a'i galwasant ef Zachariās, yn ol enw ei dad. A'i fam a attebodd ac a ddywedodd, Nid felly; eithr Ioan y gelwir ef. Hwytiau a ddywedasant wrthi, Nid oes neb o'th genedl a elwir ar yr enw hwn. A hwy a wnaethant amnaid ar ei dad ef, pa fodd y mynnai efe ei enwi ef. Yntau a alwodd am argraphlech, ac a ysgrifenodd, gan ddywedyd, Ioan yw ei enw ef. A rhyfeddu a wnaethant oll. Ac agorwyd ei enau ef yn ebrwydd, a'i dafod ef; ac efe a lefarodd, gan fendithio Duw. A daeth ofn ar bawb oedd yn trigo yn eu cylch hwy: a thrwy holl fynydd-dir Judea y cyhoeddwyd y geiriau hyn oll. A phawb a'r a'u clywsant, a'u gosodasant yn eu calonnau, gan ddywedyd, Beth fydd y bachgennyn hwn? A llaw'r Arglwydd oedd gyd âg ef. A'i dad ef Zachariās a gyflawnwyd

shall stand for ever. O Zion, that bringest good tidings, get thee up into the high mountain: O Jerusalem, that bringest good tidings, lift up thy voice with strength; lift it up, be not afraid: say unto the cities of Judah, Behold your God. Behold, the Lord God will come with strong hand, and his arm shall rule for him: behold, his reward is with him, and his work before him. He shall feed his flock like a shepherd; he shall gather the lambs with his arm, and carry them in his bosom, and shall gently lead those that are with young.

The Gospel. St. Luke i. 57.

ELISABETH's full time came that she should be delivered; and she brought forth a son. And her neighbours and her cousins heard how the Lord had shewed great mercy upon her; and they rejoiced with her. And it came to pass, that on the eighth day they came to circumcise the child; and they called him Zacharias, after the name of his father. And his mother answered and said, Not so; but he shall be called John. And they said unto her, There is none of thy kindred that is called by this name. And they made signs to his father, how he would have him called. And he asked for a writing-table, and wrote, saying, His name is John. And they marvelled all. And his mouth was opened immediately, and his tongue loosed, and he spake, and praised God. And fear came on all that dwelt round about them; and all these sayings were noised abroad throughout all the hill-country of Judæa. And all they that had heard them laid them up in their hearts, saying, What manner of child shall this be? And the hand of the Lord

Dydd Sant Petr Apostol.

o'r Yspryd Glân, ac a brophwydodd, gan ddywedyd, Bendigedig fyddo Arglwydd Dduw Israel; canys efe a ymwelodd ac a wnaeth ymwared i'w bobl. Ac efe a ddyrchafodd gorn iachawdwriaeth i ni yn nhŷ Ddafydd ei wasanaethwr; megis y llefarodd trwy enau ei sanctaidd brophwydi, y rhai oedd o ddechreuad y byd; fel y byddai i ni ymwared rhag ein gelynion, ac o law pawb o'n caseion; i gwblhau ei drugaredd â'n tadau, ac i goffio ei sanctaidd gyfammod; y llw a dyngodd efe wrth ein tad Abraham, ar roddi i ni, gwedi ein rhyddhau o law ein gelynion, ei wasanaethu ef yn ddiöfn, mewn sancteiddrwydd a chyfiawnder ger ei fron ef, holl ddyddiau ein bywyd. A thithau, fachgennyn, a elwir yn brophwyd i'r Goruchaf: canys ti a âi o flaen wyneb yr Arglwydd, i bartotôï ei ffyrdd ef; i roddi gwybodaeth iachawdwriaeth i'w bobl, trwy faddeuant o'u pechodau, o herwydd tiriondeb trugaredd ein Duw, trwy yr hon yr ymwelodd â ni Godiad Haul o'r uchelder, i lewyrchu i'r rhai sydd yn eistedd mewn tywyllwch a chysgod angau, i gyfeirio ein traed i ffordd tangnefedd. A'r bachgen a gynnyddodd, ac a gryfhawyd yn yr yspryd; ac a fu yn y diffaethwch hyd y dydd yr ymddangosodd efe i'r Israel.

was with him. And his father Zacharias was filled with the holy Ghost, and prophesied, saying, Blessed be the Lord God of Israel: for he hath visited and redeemed his people, and hath raised up an horn of salvation for us in the house of his servant David; as he spake by the mouth of his holy prophets, which have been since the world began; that we should be saved from our enemies, and from the hand of all that hate us; to perform the mercy promised to our fathers, and to remember his holy covenant; the oath which he sware to our father Abraham, that he would grant unto us, that we, being delivered out of the hands of our enemies, might serve him without fear, in holiness and righteousness before him all the days of our life. And thou, Child, shalt be called the Prophet of the Highest: for thou shalt go before the face of the Lord to prepare his ways; to give knowledge of salvation unto his people, by the remission of their sins, through the tender mercy of our God, whereby the day-spring from on high hath visited us; to give light to them that sit in darkness and in the shadow of death, to guide our feet into the way of peace. And the child grew, and waxed strong in spirit; and was in the deserts till the day of his shewing unto Israel.

Dydd Sant Petr Apostol. *Y Collect.*

HOLL-alluog Dduw, yr hwn a trwy dy Fab Iesu Grist a roddaist i'th Apostol Sant Petr laweroedd o ddoniau arbennig, ac a orchymynaist iddo o ddifrif borthi dy braidd; Gwna, ni a attolygwn i ti, i'r holl Esgobion

Saint Peter's Day. *The Collect.*

O Almighty God, who by thy Son Jesus Christ didst give to thy Apostle Saint Peter many excellent gifts, and commandedst him earnestly to feed thy flock; Make, we beseech thee, all Bishops and Pastors dili-

Dydd Sant Petr Apostol.

a'r Bugeiliaid yn ddyfal breg-
ethu dy sanctaidd Air, ac i'r bobl
yn ufuddgar ddilyn yr unrhyw;
fel y derbyniont goron y gogon-
iant tragywyddol; trwy Iesu
Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yn lle yr Epistol. Act. xii. 1.

YNGHYLCH y pryd hwnnw
yr estynodd Herod frenhin
ei ddwyllaw i ddrygu rhai o'r
eglwys. Ac efe a laddodd Iago
brawd Ioan â'r cleddyf. A phan
welodd fod yn dda gan yr Iu-
ddewon hynny, efe a 'chwaneg-
odd ddala Petr hefyd. (A dyddiau
y bara croyw ydoedd hi.) Yr
hwn, wedi ei ddal, a roddes efe
yngharchar, ac a'i traddododd at
bedwar pedwariaid o filwyr i'w
gadw; gan ewyllysio, ar ol y Pasg
ei ddwyn ef allan at y bobl. Felly
Petr a gadwyd yn y carchar;
eithr gweddi ddyfal a wnaeth-
pwyd gan yr eglwys at Dduw
drosto ef. A phan oedd Herod
â'i fryd ar ei ddwyn ef allan, y
nos honno yr oedd Petr yn cysgu
rhwng dau filwr, wedi ei rwymo
â dwy gadwyn; a'r ceidwaid o
flaen y drws oeddynt yn cadw y
carchar. Ac wele, angel yr Ar-
glwydd a safodd ger llaw, a goleuni
a ddisgleiriodd yn y carchar: ac
efe a darawodd ystlys Petr, ac
a'i cyfododd ef, gan ddywedyd,
Cyfod yn fuan. A'i gadwyni ef
a syrthiasant oddi wrth ei ddwy-
llaw. A dywedodd yr angel
wrtho, Ymwregysa, a rhwym dy
sandalau. Ac felly y gwnaeth
efe. Yna y dywedodd, Bwrw dy
wisg am danat, a chanlyn fi. Ac
efe a aeth allan, ac a'i canlynodd
ef; ac ni's gwybu mai gwir oedd
y peth a wnaethid gan yr angel,
eithr yr oedd yn tybied mai gwel-
ed gweledigaeth yr oedd. Ac
wedi myned o honynt heb law
y gyntaf a'r ail wyliadwriaeth,
hwy a ddaethant i'r porth haiarn
yr hwn sydd yn arwain i'r ddin-

gently to preach thy holy Word,
and the people obediently to fol-
low the same, that they may re-
ceive the crown of everlasting
glory; through Jesus Christ our
Lord. *Amen.*

For the Epistle. Acts xii. 1.

ABOUT that time Herod the
king stretched forth his
hands to vex certain of the
Church. And he killed James
the brother of John with the
sword. And, because he saw it
pleased the Jews, he proceeded
further to take Peter also. (Then
were the days of unleavened
bread.) And when he had ap-
prehended him, he put him in
prison, and delivered him to
four quaternions of soldiers to
keep him, intending after Eas-
ter to bring him forth to the
people. Peter therefore was kept
in prison; but prayer was made
without ceasing of the Church
unto God for him. And when
Herod would have brought him
forth, the same night Peter was
sleeping between two soldiers,
bound with two chains; and
the keepers before the door kept
the prison. And behold, the
angel of the Lord came upon
him, and a light shined in the
prison; and he smote Peter on
the side, and raised him up,
saying, Arise up quickly. And
his chains fell off from his
hands. And the angel said unto
him, Gird thyself, and bind
on thy sandals: and so he did.
And he saith unto him, Cast
thy garment about thee, and
follow me. And he went out
and followed him; and wist not
that it was true which was done
by the angel; but thought he
saw a vision. When they were
past the first and the second
ward, they came unto the iron
gate that leadeth unto the city,

Dydd Sant Iago Apostol.

as; yr hwn a ymagorodd iddynt o'i waith ei hun: ac wedi eu myned allan, hwy a aethant ar hyd un heol; ac yn ebrwydd yr angel a aeth ymaith oddi wrtho. A Phetr, wedi dyfod atto ei hun, a ddywedodd, Yn awr y gwn yn wir anfon o'r Arglwydd ei angel, a'm gwared i allan o law Herod, ac oddi wrth holl ddisgwyliad pobl yr Iuddewon.

Yr Efengyl. St. Matth. xvi. 13.

WEDI dyfod yr Iesu i du-eddau Cesarea Philippi, efe a ofynodd i'w ddisgyblion, gan ddywedyd, Pwy y mae dynion yn dywedyd fy mod i, Mab y dyn? A hwy a ddywedasant, Rhai, mai Ioan Fedyddiwr; a rhai, mai Eliās; ac eraill, mai Jeremias, neu un o'r prophwydi. Efe a ddywedodd wrthynt, Ond pwy meddwch chiwi ydwyf fi? A Simon Petr a atebodd ac a ddywedodd, Ti yw y Crist, Mab y Duw byw. A'r Iesu gan ateb, a ddywedodd wrtho, Gwŷn dy fyd di, Simon mab Jona: canys nid cig a gwaed a ddatguddiodd hyn i ti, ond fy Nhaf yr hwn sydd yn y nefoedd. Ac yr ydwyf finnau yu dywedyd i ti, mai ti yw Petr; ac ar y graig hon yr adeiladaf fy eglwys: a phyrth uffern ni's gorchfygant hi. A rhoddaf i ti agoriadau teyrnas nefoedd: a pha beth bynnag a rwymech ar y ddaear, a fydd rhwymedig yn y nefoedd; a pha beth bynnag a ryddhâech ar y ddaear, a fydd wedi ei ryddhau yn y nefoedd.

Dydd Sant Iago Apostol.

Y Collect.

CANIATTA, O drugarog Dduw, megis y bu i'th wŷn-fydedig Apostol Sant Iago, gan ymado â'i dad, ac â chwbl a'r oedd eiddo, yn ebrwydd ufudd-

which opened to them of his own accord; and they went out, and passed on through one street, and forthwith the angel departed from him. And when Peter was come to himself, he said, Now I know of a surety, that the Lord hath sent his angel, and hath delivered me out of the hand of Herod, and from all the expectation of the people of the Jews.

The Gospel. St. Matth. xvi. 13.

WHEN Jesus came into the coasts of Cæsarea Philippi, he asked his disciples, saying, Whom do men say that I, the Son of man, am? And they said, Some say that thou art John the Baptist, some Elias, and others Jeremias, or one of the prophets. He saith unto them, But whom say ye that I am? And Simon Peter answered and said, Thou art Christ, the Son of the living God. And Jesus answered and said unto him, Blessed art thou, Simon Bar-jona: for flesh and blood hath not revealed it unto thee, but my Father which is in heaven. And I say also unto thee, That thou art Peter, and upon this rock I will build my Church; and the gates of hell shall not prevail against it. And I will give unto thee the keys of the kingdom of heaven: and whatsoever thou shalt bind on earth shall be bound in heaven; and whatsoever thou shalt loose on earth shall be loosed in heaven.

Saint James the Apostle.

The Collect.

GRANT, O merciful God, that as thine holy Apostle Saint James, leaving his father and all that he had, without delay was obedient unto the

Dydd Sant Iago Apostol.

hâu i alwad dy Fab Iesu Grist, a'i ddilyn ef; felly i ninnau, gan ymwrthod â holl chwantau y byd a'r cnawd, yn wastad fod yn barod i ddilyn dy orchymynion sanctaidd; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yn lle yr Epistol. Act. xi. 27, a rhan o'r xii. Bennod.

YN y dyddiau hynny daeth prophwydi o Jerusalem i waered i Antiochia. Ac un o honynt, a'i enw Agabus, a gyfododd, ac a arwyddocaodd trwy yr Yspryd, y byddai newyn mawr dros yr holl fyd; yr hwn hefyd a fu dan Claudius Cesar. Yna'r disgyblion, bob un yn ol ei allu, a fwriadasant anfon cymorth i'r brodyr oedd yn preswyllo yn Judea. Yr hyn beth hefyd a wnaethant, gan ddanfôn at yr henuriaid trwy law Barnabas a Saul. Ac ynghylch y pryd hynny yr estynodd Herod frenhin ei ddwyllaw i ddrygu rhai o'r eglwys. Ac efe a laddodd Iago brawd Ioan â'r cleddyf. A phan welodd fod yn dda gan yr Iuddewon hynny, efe a 'chwanegodd ddala Petr hefyd.

Yr Efengyl. St. Matth. xx. 20.

YNA y daeth mam meibion Zebedeus attô, gyd â'i meibion, gan addoli, a deisyf rhyw beth ganddo. Ac efe a ddywedodd wrthi, Pa beth a fynni? Dywedodd hithau wrtho, Dywed am gael o'm dau fab hyn eistedd, y naill ar dy law ddehan, a'r llall ar dy law aswy, yn dy frenhiniaeth. A'r Iesu a attebodd ac a ddywedodd, Ni wyddoch chi beth yr ydych yn ei ofyn. A ellwch chi yfed o'r cwppan yr ydwyf fi ar yfed o hono, a'ch bedyddio â'r bedydd y bedyddir fi? Dywedasant wrtho, Gallwn. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Dïau yr yfwch o'm cwppan, ac y'ch bedyddir

calling of thy Son Jesus Christ, and followed him; so we, forsaking all worldly and carnal affections, may be evermore ready to follow thy holy commandments; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

For the Epistle. Acts xi. 27, and part of Chap. xii.

IN those days came prophets from Jerusalem unto Antioch. And there stood up one of them named Agabus, and signified by the Spirit, that there should be great dearth throughout all the world; which came to pass in the days of Claudius Cæsar. Then the disciples, every man according to his ability, determined to send relief unto the brethren which dwelt in Judæa. Which also they did, and sent it to the elders by the hands of Barnabas and Saul. Now about that time Herod the king stretched forth his hands to vex certain of the Church. And he killed James the brother of John with the sword. And, because he saw it pleased the Jews, he proceeded further to take Peter also.

The Gospel. St. Matth. xx. 20.

THEN came to him the mother of Zebedee's children with her sons, worshipping him, and desiring a certain thing of him. And he said unto her, What wilt thou? She saith unto him, Grant that these my two sons may sit, the one on thy right hand, and the other on the left, in thy kingdom. But Jesus answered and said, Ye know not what ye ask. Are ye able to drink of the cup that I shall drink of, and to be baptized with the baptism that I am baptized with? They say unto him, We are able. And he saith unto them, Ye shall drink indeed of my cup, and be baptized with

Dydd Sant Bartholomëus Apostol.

a'r bedydd y'm bedyddir âg ef: eithr eistedd ar fy llaw ddehau, ac ar fy llaw aswy, nid eiddof ei roddi, ond i'r sawl y darparwyd gan fy Nhad. A phan glybu y deg hyn, hwy a sorrasant wrth y ddau frodyr. A'r Iesu a'u galwodd hwynt atto, ac a ddywedodd, Chwi a wyddoch fod pennaethiaid y Cenhedloedd yn tra-arglwyddiaethu arnynt, a'r rhai mawrion yn tra-awdurdodi arnynt hwy. Eithr nid felly y bydd yn eich plith chwi: ond pwy bynnag a fynno fod yn fawr yn eich plith chwi, bydded yn weinidog i chwi; a phwy bynnag a fynno fod yn bennaf yn eich plith, bydded yn was i chwi: megis na ddaeth Mab y dyn i'w wasanaethu, ond i wasanaethu, ac i roddi ei einioes yn bridwerth dros lawer.

Dydd Sant Bartholomëus Apostol.
Y Collect.

HOLL-alluog a byth-barhâus Dduw, yr hwn a roddaist ras i'th Apostol Bartholomëus, i wir gredu, ac i bregethu dy Air; Nyni a attolygwn i ti ganiattâu i'th Eglwys garu y Gair a gredodd efe, a phregethu a derbyn yn unrhyw; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yn lle yr Epistol. Act. v. 12.

TRWY ddwyllaw yr apostolion y gwnaed arwyddion a rhyfeddodau lawer ym mhlith y bobl: (ac yr oeddynt oll yn gyttûn ym mhorth Salomon. Eithr ni feiddiai neb o'r lleill ymgysylltu â hwynt: ond y bobl oedd yn eu mawrhâu. A 'chwanegwyd attynt rai yn credu yn yr Arglwydd, lliaws o wŷr a gwragedd hefyd) hyd oni ddygent y rhai cleifion allan ar hyd yr heolydd, a'u gosod ar welyau a glythau, fel o'r hyn lleiaf y

the baptism that I am baptized with: but to sit on my right hand, and on my left, is not mine to give; but it shall be given to them for whom it is prepared of my Father. And when the ten heard it, they were moved with indignation against the two brethren. But Jesus called them unto him, and said, Ye know that the princes of the Gentiles exercise dominion over them, and they that are great exercise authority upon them. But it shall not be so among you: but whosoever will be great among you, let him be your minister; and whosoever will be chief among you, let him be your servant: even as the Son of man came not to be ministered unto, but to minister, and to give his life a ransom for many.

Saint Bartholomew the Apostle.
The Collect.

O Almighty and everlasting God, who didst give to thine Apostle Bartholomew grace truly to believe and to preach thy Word; Grant, we beseech thee, unto thy Church, to love that Word which he believed, and both to preach and receive the same; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

For the Epistle. Acts v. 12.

BY the hands of the Apostles were many signs and wonders wrought among the people: (and they were all with one accord in Solomon's porch: and of the rest darst no man join himself to them: but the people magnified them: and believers were the more added to the Lord, multitudes both of men and women :) insomuch that they brought forth the sick into the streets, and laid them on beds and couches, that at the

Dydd Sant Matthew Efangylwr.

cysgodai cysgod Petr, pan ddelai heibio, rai o honynt. A lliaws a ddaeth hefyd ynghyd o'r dinasoedd o amgylch Jerusalem, gan ddwyn rhai cleifion, a rhai a drallodid gan ysprydion aflan; y rhai a iachawyd oll.

Yr Efengyl. St. Luc xxii. 24.

A Bu ymryson yn eu plith, apwy o honynt a dybygid ei fod yn fwyaf. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Y mae brenhinoedd y Cenhedloedd yn arglwyddiaethu arnynt; a'r rhai sy mewn awdurdod arnynt, a elwir yn bendefigion. Ond na fyddwch chwi felly: eithr y mwyaf yn eich plith chwi, bydded megis yr ieuangaf; a'r pennaf, megis yr hwn sydd yn gweini. Canys pa un fwyaf, ai'r hwn sydd yn eistedd ar y bwrdd, ai'r hwn sydd yn gwasanaethu? Onid yr hwn sydd yn eistedd ar y bwrdd? eithr yr ydwyf fi yn eich mysg, fel un yn gwasanaethu. A chwychwi yw y rhai a arhosasoch gyd â mi yn fy mhrofedigaethau. Ac yr wyf fi yn ordeinio i chwi deyrnas, megis yr ordeiniodd fy Nhad i minnau; fel y bwyttaoch ac yr yfoch ar fy mwrdd i yn fy nheyrnas, ac yr eisteddoch ar orseddfeydd, yn barnu deuddeg llwyth Israel.

Dydd Sant Matthew Efangylwr.

Y Colect.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn drwy dy wynfydedig Fab a elwaist Matthew, o'r dollfa, i fod yn Apostol, ac yn Efangylwr; Caniattâ i ni ras i ymwrthod â holl gybyddus ddeisyfion, ac â thrachwantus serch golud bydol, ac i ddilyn yr unrhyw dy Fab Iesu Grist, yr hwn sydd yn byw, ac yn teyrnasu gyd â thi a'r Yspryd Glân, yn un Duw, heb drange na gorphen. *Amen.*

least the shadow of Peter passing by might overshadow some of them. There came also a multitude out of the cities round about unto Jerusalem, bringing sick folks, and them which were vexed with unclean spirits; and they were healed every one.

The Gospel. St. Luke xxii. 24.

AND there was also a strife among them, which of them should be accounted the greatest. And he said unto them, The kings of the Gentiles exercise lordship over them; and they that exercise authority upon them are called benefactors. But ye shall not be so: but he that is greatest among you, let him be as the younger; and he that is chief, as he that doth serve. For whether is greater, he that sitteth at meat, or he that serveth? is not he that sitteth at meat? but I am among you as he that serveth. Ye are they which have continued with me in my temptations. And I appoint unto you a kingdom, as my Father hath appointed unto me; that ye may eat and drink at my table in my kingdom, and sit on thrones judging the twelve tribes of Israel.

Saint Matthew the Apostle.

The Collect.

O Almighty God, who by thy blessed Son didst call Matthew from the receipt of custom to be an Apostle and Evangelist; Grant us grace to forsake all covetous desires, and inordinate love of riches, and to follow the same thy Son Jesus Christ, who liveth and reigneth with thee and the Holy Ghost, one God, world without end. *Amen.*

Dydd Sant Matthew Efangylwr.

Yr Epistol. 2 Cor. iv. 1.

GAN fod i ni y weinidogaeth hon, megis y cawsom drugaredd, nid ydym yn pallu. Eithr ni a ymwrthodasom â chuddiedig bethau cywilydd, heb rodio mewn cyfrwysdra, na thrin gair Duw yn dwyllodrus; eithr trwy eglurhâd y gwirionedd, yr ydym yn ein canmol ein hun wrth bob cydwybod dynion, yngolwg Duw. Ac os cuddiedig yw ein hefengyl ni, yn y rhai colledig y mae yn guddiedig: yn y rhai y dallodd duw y byd hwn feddyliau y rhai digred, fel na thywynnai iddynt lewyrch efengyl ogoneddus Crist, yr hwn yw delw Duw. Canys nid ydym yn ein pregethu ein hunain, ond Crist Iesu yr Arglwydd; a ninnau yn weision i chwi er mwyn Iesu. Canys Duw, yr hwn a orchymynodd i'r goleuni lewyrchu o dywyllwch, a lewyrchodd yn ein calonau, i roddi goleuni gwybodaeth gogoniant Duw, yn wynebu Iesu Grist.

Yr Efengyl. St. Matth. ix. 9.

AC fel yr oedd yr Iesu yn amynedd oddi yno, efe a ganfu wr yn eistedd wrth y dollfa, a elwid Matthew; ac a ddywedodd wrtho, Canlyn fi. Ac efe a gyfododd, ac a'i canlynodd ef. A bu, ac efe yn eistedd i fwytta yn y tŷ, wele hefyd, publicanod lawer a phechaduriaid a ddaethant, ac a eisteddasant gyd â'r Iesu a'i ddisgyblion. A phan welodd y Phariseaid, hwy a ddywedasant wrth ei ddisgyblion ef, Paham y bwyttv eich Athraw chwi gyd â'r publicanod a'r pechaduriaid? A phan glybu'r Iesu, efe a ddywedodd wrthynt, Nid rhaid i'r rhai iach wrth feddyg, ond i'r rhai cleifion. Ond ewch, a dysgwch pa beth yw hyn; Trugaredd yr ydwyf yn ei ew-

The Epistle. 2 Cor. iv. 1.

THEREFORE seeing we have this ministry, as we have received mercy, we faint not; but have renounced the hidden things of dishonesty, not walking in craftiness, nor handling the Word of God deceitfully, but by manifestation of the truth commending ourselves to every man's conscience in the sight of God. But if our Gospel be hid, it is hid to them that are lost: in whom the God of this world hath blinded the minds of them which believe not, lest the light of the glorious Gospel of Christ, who is the image of God, should shine unto them. For we preach not ourselves, but Christ Jesus the Lord; and ourselves your servants for Jesus' sake. For God, who commanded the light to shine out of darkness, hath shined in our hearts, to give the light of the knowledge of the glory of God, in the face of Jesus Christ.

The Gospel. St. Matth. ix. 9.

AND as Jesus passed forth from thence, he saw a man named Matthew, sitting at the receipt of custom: and he saith unto him, Follow me. And he arose, and followed him. And it came to pass, as Jesus sat at meat in the house, behold, many Publicans and sinners came, and sat down with him and his disciples. And when the Pharisees saw it, they said unto his disciples, Why eateth your Master with Publicans and sinners? But when Jesus heard that, he said unto them, They that be whole need not a physician, but they that are sick. But go ye and learn what that meaneth, I will have mercy, and not sacrifice; for I am not

Dydd Sant Mihangel a'r holl Angylion.

yllysio, ac nid aberth: canys ni ddaethum i alw rhai cyfiawn, ond pechaduriaid i edifeirwch.

Dydd Sant Mihangel a'r holl Angylion.

Y Collect.

O Dragywyddol Dduw, yr hwn a ordeiniaist ac a osodaist wasanaethau angylion a dynion mewn trefn ryfedd; Caniattâ yn drugarog, megis y mae dy angylion sanctaidd yn wastad yn gwneuthur i ti wasanaeth yn y nefoedd; felly bod o honynt, trwy dy drefniad di, yn gymmorth ac yn amddiffyn i ni ar y ddaear; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yn lle yr Epistol. Dat. xii. 7.

A Bu rhyfel yn y nef; Michael a'i angylion a ryfelasant yn erbyn y ddraig; a'r ddraig a ryfelodd, a'i hangylion hithau, ac ni orfuant; a'u lle hwynt ni's cafwyd mwyach yn y nef. A bwriwyd allan y ddraig fawr, yr hen sarph, yr hon a elwir diafol a Satan, yr hwn sydd yn twyllo'r holl fyd: efe a fwriwyd allan i'r ddaear, a'i angylion a fwriwyd allan gyd âg ef. Ac mi a glywais lef uchel yn dywedyd yn y nef, Yr awrhon y daeth iachawdwriaeth, a nerth, a theyrnas ein Duw ni, a gallu ei Grist ef: canys cyhuddwr ein brodyr ni a fwriwyd i'r llawr, yr hwn oedd yn eu cyhuddo hwy ger bron ein Duw ni ddydd a nos. A hwy a'i gorchfygasant ef trwy waed yr Oen, a thrwy air eu tystiolaeth hwynt; ac ni charasant eu heinioes hyd angau. O herwydd hyn llawenhêwch, y nefoedd, a'r rhai ydych yn trigo ynddynt. Gwae y rhai sydd yn trigo ar y ddaear, a'r môr: canys diafol a ddisgynodd attoch chwi, a chanddo lid mawr; o herwydd

come to call the righteous, but sinners to repentance.

Saint Michael and all Angels.

The Collect.

O Everlasting God, who hast ordained and constituted the services of Angels and men in a wonderful order; Mercifully grant, that as thy holy Angels alway do thee service in heaven, so by thy appointment they may succour and defend us on earth; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

For the Epistle. Rev. xii. 7.

THERE was war in heaven: Michael and his angels fought against the dragon, and the dragon fought and his angels; and prevailed not, neither was their place found any more in heaven. And the great dragon was cast out, that old serpent, called the devil and Satan, which deceiveth the whole world; he was cast out into the earth, and his angels were cast out with him. And I heard a loud voice saying in heaven, Now is come salvation, and strength, and the kingdom of our God, and the power of his Christ: for the accuser of our brethren is cast down, which accused them before our God day and night. And they overcame him by the blood of the Lamb, and by the word of their testimony; and they loved not their lives unto the death. Therefore rejoice, ye heavens, and ye that dwell in them. Wo to the inhabitants of the earth, and of the sea: for the devil is come down unto you, having great

Dydd Sant Mihangel a'r holl Angylion.

ei fod yn gwybod nad oes iddo ond ychydig amser.

Yr Efengyl. St. Matth. xviii. 1.

AR yr awr honno y daeth y disgyblion at yr Iesu, gan ddywedyd, Pwy sydd fwyaf yn nheyrnas nefoedd? A'r Iesu a alwodd atto fachgennyn, ac a'i gosododd yn eu canol hwynt; ac a ddywedodd, Yn wir y dywedaf i chi, Oddi eithr eich troi chi, a'ch gwneuthur fel plant bychain, nid ewch chi ddim i mewn i deyrnas nefoedd. Pwy bynnag gan hynny a'i gostyngo ei hunan fel y bachgennyn hwn, hwnnw yw'r mwyaf yn nheyrnas nefoedd. A phwy bynnag a dderbynio gyfryw fachgennyn yn fy Enw i, a'm derbyn i. A phwy bynnag a rwystro un o'r rhai bychain hyn a gredant yno, fi, da fyddai iddo pe crogid maen melin am ei wddf, a'i foddï yn eigion y môr. Gwae'r byd oblegid rhwystrau: canys anghenraid yw dyfod rhwystrau; er hynny gwae y dyn hwnnw drwy'r hwn y daw y rhwystr. Am hynny, os dy law neu dy droed a'rhwystra, tor hwynt ymaith, a thaff oddi wrthyt: gwell yw i ti fyned i mewn i'r bywyd yn gloff, neu yn anafus, nag â chennyt ddwy law, neu ddau droed, dy daflu i'r tân tragwyddol. Ac os dy lygad a'rhwystra, tyn ef allan, a thaff oddi wrthyt: gwell yw i ti yn un-llygeidiog fyned i mewn i'r bywyd, nag â dau lygad gennyt dy daflu i dân uffern. Edrychwch na ddirmygoch yr un o'r rhai bychain hyn: canys yr ydwyf yn dywedyd i chi, fod eu hangylion hwy yn y nefoedd bob amser yn gweled wyneb fy Nhadau yr hwn sydd yn y nefoedd.

wrath, because he knoweth that he hath but a short time.

The Gospel. St. Matth. xviii. 1.

AT the same time came the disciples unto Jesus, saying, Who is the greatest in the Kingdom of heaven? And Jesus called a little child unto him, and set him in the midst of them, and said, Verily I say unto you, Except ye be converted, and become as little children, ye shall not enter into the Kingdom of heaven. Whosoever therefore shall humble himself as this little child, the same is greatest in the Kingdom of heaven. And whoso shall receive one such little child in my Name, receiveth me. But whoso shall offend one of these little ones which believe in me, it were better for him that a millstone were hanged about his neck, and that he were drowned in the depth of the sea. Wo unto the world because of offences: for it must needs be that offences come: but wo to that man by whom the offence cometh. Wherefore if thy hand or thy foot offend thee, cut them off, and cast them from thee: it is better for thee to enter into life halt or maimed, rather than having two hands or two feet to be cast into everlasting fire. And if thine eye offend thee, pluck it out, and cast it from thee: it is better for thee to enter into life with one eye, rather than having two eyes to be cast into hell-fire. Take heed that ye despise not one of these little ones; for I say unto you, That in heaven their angels do always behold the face of my Father which is in heaven.

Dydd Sant Luc Efangylwr.

Dydd Sant Luc Efangylwr.

Y Collect.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn a elwaist Luc y physygwr, yr hwn y mae ei glod yn yr Efengyl, i fod yn Efangylwr, a Physygwr i'r enaid; Rhynged bodd i ti, trwy iachus feddyg-iniaeth ei ddysgeidiaeth ef, iach-âu holl heintiau ein heneidiau; trwy haeddeditaethau dy Fab Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. 2 Tim. iv. 5.

GWYLLIA di ym mhob peth, ddiödded adfyd, gwna waith efangylwr, cyflawna dy weinidogaeth. Canys myfi yr awr hon a aberthir, ac amser fy ymddattodiad i a nesaodd. Mi a ymdrechais ymdrech deg, mi a orphenais fy ngyrfa, mi a gedwais y ffydd. O hyn allan rhoddwyd coron cyfiawnder i'w chadw i mi, yr hon a rydd yr Arglwydd, y barnwr cyfiawn, i mi yn y dydd hwnnw: ac nid yn unig i mi, ond hefyd i bawb a garant ei ymddangosiad ef. Bydd ddyfal i ddyfod attaf yn ebrwydd: canys Demas a'm gadawodd, gan garu y byd presennol, ac a aeth ymaith i Thessalonica; Crescens i Galatia, Titus i Dalmatia. Luc yn unig sy gyd â mi. Cymmer Marc, a dwg gyd â thi: canys buddiol yw efe i mi i'r weinidogaeth. Tychicus hefyd a ddanfonais i Ephesus. Y cochl a adewais i yn Troas gyd â Charpus, pan ddelych, dwg gyd â thi; a'r llyfrau, yn enwedig y mem-rwn. Alexander y gôf-copr a wnaeth i mi ddrygau lawer: taled yr Arglwydd iddo yn ol ei weithredoedd. Yr hwn hefyd gochel dithau; canys efe a safodd yn ddirfawr yn erbyn ein hymadroddion ni.

Saint Luke the Evangelist.

The Collect.

ALmighty God, who calledst Luke the Physician, whose praise is in the Gospel, to be an Evangelist, and Physician of the soul; May it please thee, that, by the wholesome medicines of the doctrine delivered by him, all the diseases of our souls may be healed; through the merits of thy Son Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. 2 Tim. iv. 5.

WATCH thou in all things, endure afflictions, do the work of an Evangelist, make full proof of thy ministry. For I am now ready to be offered, and the time of my departure is at hand. I have fought a good fight, I have finished my course, I have kept the faith. Henceforth there is laid up for me a crown of righteousness, which the Lord, the righteous Judge, shall give me at that day: and not to me only, but unto all them also that love his appearing. Do thy diligence to come shortly unto me: for Demas hath forsaken me, having loved this present world, and is departed unto Thessalonica; Crescens to Galatia, Titus unto Dalmatia. Only Luke is with me. Take Mark and bring him with thee: for he is profitable to me for the ministry. And Tychicus have I sent to Ephesus. The cloke that I left at Troas with Carpus, when thou comest, bring with thee; and the books, but especially the parchments. Alexander the copper-smith did me much evil: the Lord reward him according to his works. Of whom be thou ware also, for he hath greatly withstood our words.

Dydd Sant Simon a Sant Judas, Apostolion.

Yr Efengyl. St. Luc x. 1.

Y ddeg a thrugain eraill hefyd, ac a'n danfonodd lwynt bob yn ddau, o flaen ei wyneb, i bob dinas a man, lle'r oedd efe ar fedr dyfod. Am hynny efe a ddywedodd wrthynt, Y cynhauaf yn wir sy fawr, ond y gweithwyr yn anaml: gweddiwch gan hynny ar Arglwydd y cynhauaf am ddanfôn allan weithwyr i'w gynhauaf. Ewch; wele, yr wyf fi yn eich danfôn chwi fel wŷn ym mysg bleiddiaid. Na ddygwch god, nac ysgrepan, nac esgidiau: ac na chyferchwich well i neb ar y ffordd. Ac i ba dŷ bynnag yr eloch i mewn, yn gyntaf dywedwch, Tangnefedd i'r tŷ hwn. Ac o bydd yno fab tangnefedd, eich tangnefedd a orphwys arno: os amgen, hi a ddychwel attoch chwi. Ac yn y tŷ hwnnw arhoswch, gan fwytta ac yfed y cyfryw bethau ag a gaffoch ganddynt: canys teilwng yw i'r gweithiwr ei gyflog.

Dydd Sant Simon a Sant Judas, Apostolion.

Y Collect.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn a adeiledaist dy Eglwys ar sail yr Apostolion a'r Prophwydi, ac Iesu Grist ei hun yn ben congl-faen; Caniattâ i ni fod felly wedi ein cyssylltu ynghyd yn undeb yspryd gan eu dysgeidiaeth hwy, fel y'n gwneier yn sanctaidd deml gymmeradwy gennyt; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Yr Epistol. St. Judas 1.

JUDAS, gwasanaethwr Iesu Grist, a brawd Iago, at y rhai a sancteiddiwyd gan Dduw Dad, ac a gadwyd yn Iesu Grist, ac a alwyd: Trugaredd i chwi, a thangnefedd, a chariad, a liosoger. Anwlyd, pan roddais bob

The Gospel. St. Luke x. 1.

THE Lord appointed other seventy also, and sent them two and two before his face into every city and place whither he himself would come. Therefore said he unto them, The harvest truly is great, but the labourers are few; pray ye therefore the Lord of the harvest, that he would send forth labourers into his harvest. Go your ways; behold, I send you forth as lambs among wolves. Carry neither purse, nor scrip, nor shoes, and salute no man by the way. And into whatsoever house ye enter, first say, Peace be to this house. And if the son of peace be there, your peace shall rest upon it: if not, it shall turn to you again. And in the same house remain, eating and drinking such things as they give: for the labourer is worthy of his hire.

Saint Simon and Saint Jude, Apostles.

The Collect.

O Almighty God, who hast built thy Church upon the foundation of the Apostles and Prophets, Jesus Christ himself being the head corner-stone; Grant us so to be joined together in unity of spirit by their doctrine, that we may be made an holy temple acceptable unto thee; through Jesus Christ our Lord. Amen.

The Epistle. St. Jude 1.

JUDE, the servant of Jesus Christ, and brother of James, to them that are sanctified by God the Father, and preserved in Jesus Christ, and called: Mercy unto you, and peace, and love be multiplied. Beloved,

Dydd Sant Simon a Sant Judas, Apostolion.

diwydrwydd ar ysgrifenu attoch am yr iachawdwriaeth gyffredinol, anghenraid oedd i mi ysgrifenu attoch, gan eich annog i ymdrech ym mhlaidd y ffydd, yr hon a rodded unwaith i'r saint. Canys y mae rhyw ddynion wedi ymlusgo i mewn, y rhai a rag-ordeiniwyd er ys talm i'r farnediggaeth hon; annuwiolion, yn troi gras ein Duw ni i drythyllwch, ac yn gwadu yr unig Arglwydd Dduw, a'n Harglwydd Iesu Grist. Ewyllysio gan hynny yr ydwyf eich coffâu chwi, gan eich bod unwaith yn gwybod hyn, i'r Arglwydd, wedi iddo waredu y bobl o dir yr Aipht, ddistrywio eilwaith y rhai ni chredasant. Yr angylion hefyd y rhai ni chadwasant eu dechreuad, eithr a adawsant eu trigfa eu hun, a gadwodd efe mewn cadwynau tragywyddol dan dywyllwch, i farn y dydd mawr. Megis y mae Sodom a Gomorrah, a'r dinasoedd o'u hamgylch, mewn cyffelyb fodd â hwynt wedi putteinio, a myned ar ol cnawd arall, wedi eu gosod yn esampl, gan ddiödded dïaledd tân tragywyddol. Yr un ffunud hefyd y mae y breuddwydwyr hyn yn halogi'r cnawd, yn dïystyru llywodraeth, ac yn cablu y rhai sy mewn awdurdod.

Yr Efengyl. St Ioan xv. 17.

HYN yr wyf yn ei orchymyn i chwi, garu o honoch eich gilydd. Os yw'r byd yn eich casâu chwi, chwi a wyddoch gasâu o hono fyfi o'ch blaen chwi. Pe byddech o'r byd, y byd a garai'r eiddo: ond oblegid nad ydych o'r byd, eithr i mi eich dewis allan o'r byd, am hynny y mae'r byd yn eich casâu chwi. Cofiwch yr ymadrodd a ddywedais i wrthyh; Nid yw'r gwas yn fwy na'i arglwydd: os erlidiasant fi, hwy

when I gave all diligence to write unto you of the common salvation, it was needful for me to write unto you, and exhort you, that ye should earnestly contend for the faith which was once delivered unto the saints. For there are certain men crept in unawares, who were before of old ordained to this condemnation; ungodly men, turning the grace of our God into lasciviousness, and denying the only Lord God, and our Lord Jesus Christ. I will therefore put you in remembrance, though ye once knew this, how that the Lord, having saved the people out of the land of Egypt, afterward destroyed them that believed not. And the angels which kept not their first estate, but left their own habitation, he hath reserved in everlasting chains under darkness unto the judgement of the great day. Even as Sodom and Gomorrhah, and the cities about them in like manner giving themselves over to fornication, and going after strange flesh, are set forth for an example, suffering the vengeance of eternal fire. Likewise also these filthy dreamers defile the flesh, despise dominion, and speak evil of dignities.

The Gospel. St John xv. 17.

THESE things I command you, that ye love one another. If the world hate you, ye know that it hated me before it hated you. If ye were of the world, the world would love his own: but because ye are not of the world, but I have chosen you out of the world, therefore the world hateth you. Remember the word that I said unto you, The servant is not greater than the lord: if they have persecuted me, they will also

Gwyl yr Holl Saint.

a'ch erlidiant chwithau; os cadwasant fy ngair i, yr eiddoch chwithau hefyd a gadwant. Eithr hyn oll a wnant i chwi er mwyn fy Enw i, am nad adwaenant yr hwn a'm hanfonodd i. Oni bai fy nyfod a llefaru wrthynt, ni buasai arnynt bechod: ond yr awrhon nid oes ganddynt esgus am eu pechod. Yr hwn sydd yn fy nghasâu i, sydd yn casâu fy Nhad hefyd. Oni bai wneuthur o honof yn eu plith y gweithredoedd ni wnaeth neb arall, ni buasai arnynt bechod: ond yr awrhon hwy a welasant, ac a'm casasant i, a'm Tad hefyd. Eithr, fel y cyflawnid y gair sydd ysgrifenedig yn eu cyfraith hwynt, Hwy a'm casasant yn ddïachos. Eithr pan ddél y Diddanydd, yr hwn a anfonaf i chwi oddi wrth y Tad (sef Ysryd y gwirionedd, yr hwn sydd yn deilliaw oddi wrth y Tad) efe a dystiolaetha am danaf fi. Chwithau hefyd a dystiolaethwch, am eich bod o'r dechreuad gyd â mi.

Gwyl yr Holl Saint.

Y Collect.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn a gyssylltaist ynghyd dy Etholedigion yn un cyfundeb a chymdeithas yn nirgeledig gorph dy Fab Iesu Grist ein Harglwydd; Caniattâ i ni ras felly i ganlyn dy wŷnfydedig Saint ym mhob rhinweddol a duwiol fuchedd, fel y delom i'r annhraethol lawenydd hwnnw, a barottoaist i'r rhai a'th garant yn ddifffuant; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yn lle yr Epistol. Dat. vii. 2.

WELE, mi Ioan a welais angel arall yn dyfod i fynu oddi wrth godiad haul, â sel y Duw byw ganddo: ac efe a lef-

persecute you; if they have kept my saying, they will keep your's also. But all these things will they do unto you for my Name's sake, because they know not him that sent me. If I had not come and spoken unto them, they had not had sin: but now they have no cloke for their sin. He that hateth me hateth my Father also. If I had not done among them the works which none other man did, they had not had sin; but now have they both seen, and hated both me and my Father. But this cometh to pass, that the word might be fulfilled that is written in their law, They hated me without a cause. But when the Comforter is come, whom I will send unto you from the Father, even the Spirit of truth, which proceedeth from the Father, he shall testify of me. And ye also shall bear witness, because ye have been with me from the beginning.

All Saints' Day.

The Collect.

O Almighty God, who hast knit together thine elect in one communion and fellowship, in the mystical body of thy Son Christ our Lord; Grant us grace so to follow thy blessed Saints in all virtuous and godly living, that we may come to those unspeakable joys, which thou hast prepared for them that unfeignedly love thee; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

For the Epistle. Rev. vii. 2.

AND I saw another angel ascending from the east, having the seal of the living God; and he cried with a loud

odd â llef uchel ar y pedwar angel, i'r rhai y rhoddasid gallu i ddrygu'r ddaear, a'r môr, gan ddywedyd, Na ddrygwch y ddaear, na'r môr, na'r prenau, nes darfod i ni selio gwasanaethwyr ein Duw ni yn eu talcennau. Ac mi a glywais nifer y rhai a seliwyd: yr oedd wedi eu selio gant a phedair a deugain o filoedd, o holl lwythau meibion Israel.

O lwyth Judah, yr oedd deuddeng mil wedi eu selio.

O lwyth Reuben, yr oedd deuddeng mil wedi eu selio.

O lwyth Gad, yr oedd deuddeng mil wedi eu selio.

O lwyth Aser, yr oedd deuddeng mil wedi eu selio.

O lwyth Nephthali, yr oedd deuddeng mil wedi eu selio.

O lwyth Manasses, yr oedd deuddeng mil wedi eu selio.

O lwyth Simeon, yr oedd deuddeng mil wedi eu selio.

O lwyth Lefi, yr oedd deuddeng mil wedi eu selio.

O lwyth Issachar, yr oedd deuddeng mil wedi eu selio.

O lwyth Zabulon, yr oedd deuddeng mil wedi eu selio.

O lwyth Joseph, yr oedd deuddeng mil wedi eu selio.

O lwyth Benjamin, yr oedd deuddeng mil wedi eu selio.

Wedi hyn mi a edrychais; ac wele dyrfa fawr, yr hon ni allai neb ei rhifo, o bob cenedl, a llwythau, a phobloedd, ac ieithoedd, yn sefyll ger bron yr orsedd-faingc, a cher bron yr Oen, wedi eu gwisgo mewn gynau gwynion, a phalmwydd yn eu dwylaw: ac yn llefain â llef uchel, gan ddywedyd, Iachawdwriaeth i'n Duw ni, yr hwn sydd yn eistedd ar yr orsedd-faingc, ac i'r Oen. A'r holl angylion a safasant o amgylch yr orsedd-faingc, a'r henuriaid, a'r

voice to the four angels, to whom it was given to hurt the earth, and the sea, saying, Hurt not the earth, neither the sea, nor the trees, till we have sealed the servants of our God in their foreheads. And I heard the number of them which were sealed; and there were sealed an hundred and forty and four thousand, of all the tribes of the children of Israel.

Of the tribe of Juda were sealed twelve thousand.

Of the tribe of Reuben were sealed twelve thousand.

Of the tribe of Gad were sealed twelve thousand.

Of the tribe of Aser were sealed twelve thousand.

Of the tribe of Nephthali were sealed twelve thousand.

Of the tribe of Manasses were sealed twelve thousand.

Of the tribe of Symeon were sealed twelve thousand.

Of the tribe of Levi were sealed twelve thousand.

Of the tribe of Isachar were sealed twelve thousand.

Of the tribe of Zabulon were sealed twelve thousand.

Of the tribe of Joseph were sealed twelve thousand.

Of the tribe of Benjamin were sealed twelve thousand.

After this I beheld, and lo, a great multitude, which no man could number, of all nations, and kindreds, and people, and tongues, stood before the throne, and before the Lamb, clothed with white robes, and palms in their hands; and cried with a loud voice, saying, Salvation to our God which sitteth upon the throne, and unto the Lamb. And all the angels stood round about the throne, and about the elders, and the four beasts, and fell before the

pedwar anifail, ac a syrthiasant ger bron yr orsedd-faingc ar eu hwynebau, ac a addolasant Dduw, gan ddywedyd, Amen: Y fendith, a'r gogoniant, a'r doethineb, a'r diolch, a'r anrhydedd, a'r gallu, a'r nerth, a fyddo i'n Duw ni yn oes oesoedd. Amen.

Yr Efengyl. St. Matth. v. 1.

PAN welodd yr Iesu y tyrfaoedd, efe a esgynodd i'r mynydd; ac wedi iddo eistedd, ei ddisgyblion a ddaethant atto. Ac efe a agorodd ei enau, ac a'u dysgodd hwynt, gan ddywedyd, Gwỳn eu byd y tlodion yn yr yspryd: canys eiddynt yw teyrnas nefoedd. Gwỳn eu byd y rhai sydd yn galaru: canys hwy a ddiddenir. Gwỳn eu byd y rhai addfwyn: canys hwy a etifeddant y ddaear. Gwỳn eu byd y rhai sydd arnynt newyn a syched am gyfiawnder: canys hwy a ddiwellir. Gwỳn eu byd y rhai trugarogion: canys hwy a gânt drugaredd. Gwỳn eu byd y rhai pur o galon: canys hwy a welant Dduw. Gwỳn eu byd y tangnefeddwyr: canys hwy a elwir yn blant i Dduw. Gwỳn eu byd y rhai a erlidir o achos cyfiawnder: canys eiddynt yw teyrnas nefoedd. Gwỳn eich byd pan y'ch gwaradwyddant, ac y'ch erlidiant, ac y dywedant bob drygair yn eich erbyn, er fy mwyn i, a hwy yn gelwyddog. Byddwch lawen a hyfryd; canys mawr yw eich gwobr yn y nefoedd: oblegid felly yr erlidiasant hwy y prophwydi a fu o'ch blaen chwi.

throne on their faces, and worshipped God, saying, Amen; Blessing, and glory, and wisdom, and thanksgiving, and honour, and power, and might, be unto our God for ever and ever. Amen.

The Gospel. St. Matth. v. 1.

JESUS, seeing the multitudes, went up into a mountain; and when he was set, his disciples came unto him. And he opened his mouth, and taught them, saying, Blessed are the poor in spirit: for their's is the kingdom of heaven. Blessed are they that mourn: for they shall be comforted. Blessed are the meek: for they shall inherit the earth. Blessed are they which do hunger and thirst after righteousness: for they shall be filled. Blessed are the merciful: for they shall obtain mercy. Blessed are the pure in heart: for they shall see God. Blessed are the peace-makers: for they shall be called the children of God. Blessed are they which are persecuted for righteousness' sake: for their's is the kingdom of heaven. Blessed are ye, when men shall revile you, and persecute you, and shall say all manner of evil against you falsely for my sake. Rejoice, and be exceeding glad; for great is your reward in heaven: for so persecuted they the prophets which were before you.

TREFN
GWEINYDDIAD SWPPER YR ARGLWYDD,
NEU Y
CYMMUN BENDIGAID.

¶ *CYNNIFER* ag a fyddo yn amcanu bod yn gyfrannogion o'r Cymmun bendigedig, a hyspysant eu henwau i'r Curad ryw amser y diwrnod o'r blaen o'r lleiaf.

¶ *Ac* o bydd un o'r rhai hynny yn ddrwg-fucheddol cyhoedd, neu a wnaeth gam i'w gymmyddog ar air, neu ar weithred, fel y byddo efe wrthwyncbus gan y Gynnulleidfa; y Curad, wrth gael gwybodaeth o hynny, a'i geitw ef, ac a'i cynghora, na rifygo efe er dim ddyfod i Ford yr Arglwydd, hyd oni ddatgano efe yn gyhoeddus ei fod yn wir edifeiriol, a darfod iddo wellhau ei ddrwg fuchedd o'r blaen, fel y boddloner y Gynnulleidfa wrth hynny, yr hon a rwystrasid o'r blaen: a darfod iddo wneuthur iawn i'r neb y gwnaethai gamwedd â hwynt; neu o'r lleiaf, ddatgan ei fod mewn cyflawn fryd i wneuthur felly, yn gyntaf ag y gallo yn gyflus.

¶ *Y* drefn hon a arfer y Curad am y sawl y gwyddo efe fod malais a chasineb yn teyrnasu rhyngddynt; heb ddioddef iddynt fod yn gyfrannogion o Fwrdd yr Arglwydd, hyd pan wypo eu bod hwynt wedi cyttuno. Ac os un o'r pleidiau anheddychol a fydd boddlon i fadden o eigion ei galon gwbl ag a wnaethwyd yn ei erbyn, ac i wneuthur iawn i bawb ag a rwystrodd yntau ei hunan; a'r blaidd arall ni fyn ei ddwyn i dduwiol Undeb, ond sefyll yn wastad yn ei wrthnysigrwydd a'i falais: y Gweinidog yn yr achos hwnnw a ddylai dderbyn y dyn edifeiriol i'r Cymmun bendigedig, ac nid y dyn ystyfnig anhydlyn. Darparer, fod pob Gweinidog felly yn troi heibio neb fel yr hyspysir yn hwn, neu'r rhag-wahannod nesaf o'r blaen o'r Rubric yma, yn rhwymedig i roddi cyfrif o'r unrhyw i'r Ordinari, o fewn pedwar diwrnod ar ddeg ar ol hynny o'r pellaf. A'r Ordinari a ddylud yn erbyn y troseddwr yn ol y Canon.

¶ *Y Bwrdd* ar amser Cymmun, â lliain gwyn teg arno, a saif ynghorff yr Eglwys, neu yn y Ganghell, lle byddo'r Foreol a'r Bryduhawnol Weddi wedi ordeinio eu dywedyd. A'r Offeiriad, gan sefyll wrth yr ystlys gogledd i'r Bwrdd, a ddywed Weddi'r Arglwydd, a'r Colect y sydd yn eanlyn, a'r bobl ar eu gliniau.

EIN Tad, yr hwn wyt yn y nefoedd, Sancteiddier dy Enw. Deued dy deyrnas. Bydded dy ewyllys ar y ddaear, Megis y mae yn y nefoedd. Dyro i ni heddyw ein bara beunyddiol. A maddeu i ni ein dyledion, Fel y maddeuwn ni i'n dyledwyr. Ac nac arwain ni i brofedigaeth; Eithr gwared ni rhag drwg. Amen.

Y Colect.

YR Holl-alluog Dduw, i'r hwn y mae pob calon yn agored, a phob deisyf yn gydnabyddus, a rhag yr hwn nid oes dim dirgel yn guddiedig; Glanhâ feddyl-

OUR Father, which art in heaven, Hallowed be thy Name. Thy kingdom come. Thy will be done in earth, As it is in heaven. Give us this day our daily bread. And forgive us our trespasses, As we forgive them that trespass against us. And lead us not into temptation; But deliver us from evil. Amen.

The Collect.

ALMIGHTY God, unto whom all hearts be open, all desires known, and from whom no secrets are hid; Cleanse the thoughts of our

iau'n calonnau trwy ysprydol-
iaeth dy Lân Yspryd; fel y
carom dydi yn berffaith, ac y
mawrhaom yn deilwng dy Enw
sanetaidd; trwy Grist ein Har-
glwydd. *Amen.*

¶ *Yna yr Offiriad, gan droi at y
bobl, a dractha yn eglur y DENG
AIR DEDDF oll. A'r bobl etto
ar eu gliniau, ar ol pob un o'r
Gorchymynion, a archant dru-
garedd Duw am eu torri hwynt
o'r blaen, a gras i gadw'r unrhyw
rhag llaw; fel y mae'n canlyn.*

Gweinidog.

DUW a lefarodd y geiriau
hyn, ac a ddywedodd, Myfi
yw'r Arglwydd dy Dduw: Na
fydded it' dduwiau eraill onid
myfi.

Pobl. Arglwydd, trugarhâ
wrthym, a gostwng ein calon-
nau i gadw'r gyfraith hon.

Gweinidog. Na wna it' dy hun
ddelw gerfiedig, na llun dim a'r
y sydd yn y nefoedd uchod, neu
yn y ddaear isod, nac yn y dwfr
dan y ddaear. Na ostwng idd-
ynt, ac na addola hwynt: canys
myfi yr Arglwydd dy Dduw yd-
wyf Dduw eiddigus, yn ymweled
â phechodau'r tadau ar y plant,
hyd y drydedd a'r bedwaredd
genhedlaeth o'r rhai a'm casânt;
ac yn gwneuthur trugaredd i
filoedd o'r rhai a'm carant, ac a
gadwant fy ngorchymynion.

Pobl. Arglwydd, trugarhâ
wrthym, a gostwng ein calon-
nau i gadw'r gyfraith hon.

Gweinidog. Na chymmer
Enw'r Arglwydd dy Dduw yn
ofer: canys nid gwirion gan yr
Arglwydd yr hwn a gymmero
ei Enw ef yn ofer.

Pobl. Arglwydd, trugarhâ
wrthym, a gostwng ein calon-
nau i gadw'r gyfraith hon.

Gweinidog. Cofia gadw yn

hearts by the inspiration of thy
Holy Spirit, that we may per-
fectly love thee, and worthi-
ly magnify thy holy Name;
through Christ our Lord. *A-
men.*

¶ *Then shall the Priest, turning to the
people, rehearse distinctly all the
TEN COMMANDMENTS;
and the people still kneeling shall,
after every Commandment, ask God
mercy for their transgression there-
of for the time past, and grace to
keep the same for the time to come,
as followeth.*

Minister.

GOD spake these words, and
said; I am the Lord thy
God: Thou shalt have none
other gods but me.

People. Lord, have mercy up-
on us, and incline our hearts to
keep this law.

Minister. Thou shalt not make
to thyself any graven image, nor
the likeness of any thing that is
in heaven above, or in the earth
beneath, or in the water under
the earth. Thou shalt not bow
down to them, nor worship them:
for I the Lord thy God am a
jealous God, and visit the sins
of the fathers upon the chil-
dren, unto the third and fourth
generation of them that hate
me, and shew mercy unto thou-
sands in them that love me, and
keep my commandments.

People. Lord, have mercy up-
on us, and incline our hearts to
keep this law.

Minister. Thou shalt not take
the Name of the Lord thy God
in vain: for the Lord will not
hold him guiltless, that taketh
his Name in vain.

People. Lord, have mercy up-
on us, and incline our hearts to
keep this law.

Minister. Remember that

Y Cymmun.

sanctaid y dydd Sabbath. Chwe diwrnod y gweithi, ac y gwnai dy holl waith; eithr y seithfed dydd yw Sabbath yr Arglwydd dy Dduw. Ar y dydd hwnnw na wna ddim gwaith, tydi, na'th fab, na'th ferch, na'th was, na'th forwyn, na'th anifail, na'r dyn dieithr a fyddo o fewn dy byrth. Canys mewn chwe diwrnod y gwnaeth yr Arglwydd nef a daear, y môr, ac oll y sydd ynddynt, ac a orphwysodd y seithfed dydd: o herwydd pahan y bendithiodd yr Arglwydd y seithfed dydd, ac a'i sancteiddiodd ef.

Pobl. Arglwydd, trugarhâ wrthym, a gostwng ein calonau i gadw'r gyfraith hon.

Gweinidog. Anrhydedda dy dad a'th fam; fel yr estyner dy ddyddiau ar y ddaear yr hon a rydd yr Arglwydd dy Dduw i ti.

Pobl. Arglwydd, trugarhâ wrthym, a gostwng ein calonau i gadw'r gyfraith hon.

Gweinidog. Na ladd.

Pobl. Arglwydd, trugarhâ wrthym, a gostwng ein calonau i gadw'r gyfraith hon.

Gweinidog. Na wna odineb.

Pobl. Arglwydd, trugarhâ wrthym, a gostwng ein calonau i gadw'r gyfraith hon.

Gweinidog. Na ladratta.

Pobl. Arglwydd, trugarhâ wrthym, a gostwng ein calonau i gadw'r gyfraith hon.

Gweinidog. Na ddwg gam dystiolaeth yn erbyn dy gymmydog.

Pobl. Arglwydd, trugarhâ wrthym, a gostwng ein calonau i gadw'r gyfraith hon.

Gweinidog. Na chwennych dŷ dy gymmydog, na chwennych wraig dy gymmydog, na'i was,

thou keep holy the Sabbath-day. Six days shalt thou labour, and do all that thou hast to do; but the seventh day is the Sabbath of the Lord thy God. In it thou shalt do no manner of work, thou, and thy son, and thy daughter, thy manservant, and thy maid-servant, thy cattle, and the stranger that is within thy gates. For in six days the Lord made heaven and earth, the sea, and all that in them is, and rested the seventh day: wherefore the Lord blessed the seventh day, and hallowed it.

People. Lord, have mercy upon us, and incline our hearts to keep this law.

Minister. Honour thy father and thy mother; that thy days may be long in the land, which the Lord thy God giveth thee.

People. Lord, have mercy upon us, and incline our hearts to keep this law.

Minister. Thou shalt do no murder.

People. Lord, have mercy upon us, and incline our hearts to keep this law.

Minister. Thou shalt not commit adultery.

People. Lord, have mercy upon us, and incline our hearts to keep this law.

Minister. Thou shalt not steal.

People. Lord, have mercy upon us, and incline our hearts to keep this law.

Minister. Thou shalt not bear false witness against thy neighbour.

People. Lord, have mercy upon us, and incline our hearts to keep this law.

Minister. Thou shalt not covet thy neighbour's house, thou shalt not covet thy neighbour's

na'i forwyn, na'i ých, na'i asyn,
na dim a'r sydd eiddo.

Pobl. Arglwydd, trugarhâ
wrthym, ac ysgrifena 'r holl
dodeddau hyn yn ein calonnau,
ni a attolygwn i ti.

¶ *Yna y canlyn un o'r ddau Golect
hyn dros y Frenhines; a'r Offeiriad
yn ei sefyll megis o'r blaen, ac
yn dywedyd,*

Gweddiwn.

HOLL-alluog Dduw, yr hwn
sydd â'i deyrnas yn dragy-
wyddol, a'i allu yn anfeidrol;
Cymmer drugaredd ar yr holl
Eglwys; a rheola felly galon
dy ddewisedig wasanaethyddes
VICTORIA, ein Brenhines a'n
Llywydd, fel y gallo hi (gan
wybod i bwy y mae yn weinidog)
uwch law pob dim geisio dy an-
rhydedd di a'th ogoniant; ac fel
y gallom ninnau a'i holl ddeiliaid
hi (gan feddylid yn ddyledus
oddi wrth bwy y mae'r awdurdod
sydd iddi) yn ffyddlon ei gwas-
anaethu, ei hanrhydeddu, ac yn
ostyngedig ufuddhâu iddi, ynot
ti, ac erot ti, yn ol dy fendigedig
air a'th ordinhâd; trwy Iesu
Grist ein Harglwydd; yr hwn,
gyd â thi a'r Ysryd Glân, sydd
yn byw ac yn teyrnasu yn dra-
gywydd yn un Duw, heb drange
na gorphen. *Amen.*

Neu,

HOLL-alluog a thragywyddol
Dduw, fe'n dysgir gan dy
Air sanctaidd, fod calonnau bren-
hinoedd wrth dy reolaeth a'th
lywodraeth di; a'th fod di yn eu
gosod hwynt ac yn eu hym-
chwelyd, fel y mae dy ddwyfol
ddoethineb yn gweled bod yn
oreu; Yr ydym ni yn ostyngedig
yn attolwg i ti felly osod a llyw-
odraethu calon *VICTORIA* dy
wasanaethyddes, ein Brenhines
a'n Llywydd, fel y gallo hi, yn ei
holl feddyliau, geiriau, a gweith-

wife, nor his servant, nor his
maid, nor his ox, nor his ass,
nor any thing that is his.

People. Lord, have mercy up-
on us, and write all these thy
laws in our hearts, we beseech
thee.

¶ *Then shall follow one of these
two Collects for the Queen, the
Priest standing as before, and
saying,*

Let us pray.

ALMIGHTY God, whose
kingdom is everlasting,
and power infinite; Have mer-
cy upon the whole Church;
and so rule the heart of thy
chosen Servant *VICTORIA*, our
Queen and Governour, that she
(knowing whose minister she is)
may above all things seek thy
honour and glory: and that
we, and all her subjects (duly
considering whose authority she
hath) may faithfully serve, ho-
nour, and humbly obey her, in
thee, and for thee, according to
thy blessed Word and ordi-
nance; through Jesus Christ
our Lord, who with thee and
the Holy Ghost liveth and reign-
eth, ever one God, world with-
out end. *Amen.*

Or,

ALMIGHTY and everlast-
ing God, we are taught by
thy holy Word, that the hearts
of Kings are in thy rule and
governance, and that thou dost
dispose and turn them as it
seemeth best to thy godly wis-
dom: We humbly beseech thee
so to dispose and govern the
heart of *VICTORIA* thy Ser-
vant, our Queen and Governour,
that, in all her thoughts, words,
and works, she may ever seek
thy honour and glory, and study

Y Cymmun.

redoedd, yn wastad geisio dy anrhydedd di a'th ogoniant, a myfyrio ar gadw dy bobl a rodded yn ei chadwraeth hi, mewn digonoldeb, tangnefedd, a duwioldeb. Caniattâ hyn, drugarog Dad, er cariad ar dy anwyl Fab Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

¶ *Yna y dywedir Colect y Dydd. Ac yn nesaf ar ol y Colect, y darllen yr Offeiriad yr Epistol, gan ddywedyd, Yr Epistol [neu, Y rhan o'r Ysgrythyr a drefnwyd yn lle'r Epistol] sydd yn ysgrifenedig yn y—Bennod o—yn dechreu ar y—Adnod. Ac wedi diweddur Epistol, efe a ddywed, Yma y terfyna'r Epistol. Yna y darllen efe yr Efengyl (a'r bobl i gyd yn eu sefyll) gan ddywedyd, Yr Efengyl sanctaidd a ysgrifenir yn y—Bennod o—yn dechreu ar y—Adnod. Ac wedi gorphen yr Efengyl, y cenir neu y dywedir y Credo sy'n eantlyn, a'r bobl fyth yn sefyll, megis o'r blaen.*

CREDAF yn un Duw, Tad Holl-alluog, Creawdwr nef a daear, Ac oll weledigion ac anweledigion :

Ac yn un Arglwydd Iesu Grist, Unig genhedledig Fab Duw, Cenhedledig gan ei Dad cyn yr holl oesoedd; Duw o Dduw, Llewyrch o Lewyrch, Gwir Dduw o wir Dduw, Cenhedledig, nid gwneuthuredig, Yn un hanfod â'r Tad; Gan yr hwn y gwnaethpwyd pob peth, Yr hwn, erom ni ddynion ac er ein hiachawdwriaeth, a ddisgynnodd o'r nefoedd, Ac a gnawdiwyd trwy'r Yspryd Glân, o Fair Forwyn, Ac a wnaethpwyd yn ddyn, Ac a groeshoeliwyd hefyd drosom dan Pontius Pilatus. Efe a ddioddefodd, ac a gladdwyd, A'r trydydd dydd efe a adgyfododd yn ol yr Ysgrythyrau, Ac a esgynnodd i'r nef, Ac y sydd yn eistedd ar ddeheulaw'r Tad. A thrachefn y daw efe trwy ogoniant i farnu

to preserve thy people committed to her charge, in wealth, peace, and godliness: Grant this, O merciful Father, for thy dear Son's sake, Jesus Christ our Lord. *Amen.*

¶ *Then shall be said the Collect of the Day. And immediately after the Collect the Priest shall read the Epistle, saying, The Epistle [or, The portion of Scripture appointed for the Epistle] is written in the — Chapter of — beginning at the — Verse. And the Epistle ended, he shall say, Here endeth the Epistle. Then shall he read the Gospel (the people all standing up) saying, The holy Gospel is written in the — Chapter of — beginning at the — Verse. And the Gospel ended, shall be sung or said the Creed following, the people still standing, as before.*

I Believe in one God the Father Almighty, Maker of heaven and earth, And of all things visible and invisible:

And in one Lord Jesus Christ, the only-begotten Son of God, Begotten of his Father before all worlds, God of God, Light of Light, Very God of very God. Begotten, not made, Being of one substance with the Father; By whom all things were made, Who for us men, and for our salvation came down from heaven, And was incarnate by the Holy Ghost of the Virgin Mary, And was made man, And was crucified also for us under Pontius Pilate. He suffered and was buried, And the third day he rose again according to the Scriptures, And ascended into heaven, And sitteth on the right hand of the Father. And he shall come again with glory to judge both the quick and the

Y Cymmun.

y byw a'r meirw: Ac ar ei deyrnas ni bydd trange.

A chredaf yn yr Yspryd Glân, Yr Arglwydd a'r Bywiawdwr, Yr hwn sydd yn deilliaw o'r Tad a'r Mab; Yr hwn ynghyd â'r Tad a'r Mab a gyd-addolir ac a gyd-ogoneddir, Yr hwn a lefarodd trwy'r prophwydi. A chredaf fod un Gatholig ac Apostolig Eglwys; Addefaf un Bedydd er maddeuant pechodau; Acedrychaf am adgyfodiad y meirw, A bywyd y byd y sydd ar ddyfod. Amen.

¶ *Yna y Curad a fynega i'r bobl pa Wylliau neu Ymprydiau a fydd i'w cadw yn yr wythnos yn canlyn. Ac yna hcfyd (o bydd achos) rhodder Rhybudd o'r Cymmun; a darllener Llythyrau Casgl, Dyfyniadau, ac Ysgymmuodau. Ac ni chyhoeddir ac ni fynegir dim yn yr Eglwys, hyd y parhao Gwasanaeth Dda, ond gan y Gweinidog ei hun: na dim ganddo yntau, ond a erchir yn Rheolau y Llyfr hwn, neu a orchymyuir gan y Frenhines, neu gan Ordinari'r lle.*

¶ *Yna y canlyn y Bregeth, neu un o'r Homiliau a ddoded allan eisoes, neu a ddoder allan rhaglata, trwy awdardod.*

¶ *Yna y dychwel yr Offeiriad at Fwrdd yr Arglwydd, ac a dddechreu'r Offrymiad; gan ddywedyd un neu ychwaneg o'r Adnodau sy'n canlyn, y cyfryw o'i synwyr ei hun a welo yn gymhwysaf.*

LLEWYRCHED felly eich goleuni ger bron dynion, fel y gwelont eich gweithredoedd da chwi, ac y gogoneddont eich Tad yr hwn sydd yn y nefoedd. *St. Matth. v.*

Na thrysorwch iwch' drysorau ar y ddaear; lle y mae gwyfyn a rhwd yn llygru, a lle y mae lladron yn cloddio trwodd, ac yn lladratta: eithr trysorwch iwch' drysorau yn y nef; lle nid oes na gwyfyn na rhwd yn llygru, a

dead: Whose kingdom shall have no end.

And I believe in the Holy Ghost, The Lord and Giver of life, Who proceedeth from the Father and the Son, Who with the Father and the Son together is worshipped and glorified, Who spake by the Prophets. And I believe one Catholick and Apostolick Church. I acknowledge one Baptism for the remission of sins, And I look for the Resurrection of the dead, And the life of the world to come. Amen.

¶ *Then the Curate shall declare unto the people what Holy-days, or Fast-ing-days are in the Week following to be observed. And then also (if occasion be) shall notice be giver of the Communion; and Briefs, Citations, and Excommunications read. And nothing shall be proclaimed or published in the Church, during the time of Divine Service, but by the Minister: nor by him any thing, but what is prescribed in the Rules of this Book, or enjoined by the Queen, or by the Ordinary of the place.*

¶ *Then shall follow the Sermon, or one of the Homilies already set forth, or hereafter to be set forth, by authority.*

¶ *Then shall the Priest return to the Lord's Table, and begin the Offertory, saying one or more of these Sentences following, as he thinketh most convenient in his discretion.*

LET your light so shine before men, that they may see your good works, and glorify your Father which is in heaven. *St. Matth. v.*

Lay not up for yourselves treasure upon the earth; where the rust and moth doth corrupt, and where thieves break through and steal: but lay up for yourselves treasures in heaven; where neither rust nor moth doth cor-

lle ni's cloddia lladron trwodd, ac ni's lladrattânt. *St. Matth. vi.*

Pa bethau bynnag oll a ewyll-ysioch eu gwneuthur o ddynion i chwi, felly gwnewech chwithau iddynt hwy; canys hyn yw'r gyfraith a'r prophwydi. *St. Matth. vii.*

Nid pob un y sydd yn dywedyd wrthyf, Arglwydd, Arglwydd, a ddaw i mewn i deyrnas nefoedd; ond yr hwn sydd yn gwneuthur ewyllys fy Nhad yr hwn sydd yn y nefoedd. *St. Matth. vii.*

Zacchæus a safodd ac a ddywedodd wrth yr Arglwydd, Wele, hanner fy nâ, O Arglwydd, yr ydwyf yn ei roddi i'r tlodion; ac os dygais ddim o'r eiddo neb trwy gam-achwyn, yr ydwyf yn ei dalu ar ei bedwerydd. *St. Luc xix.*

Pwy sydd un amser yn rhyfela ar ei draul ei hun? Pwy sydd yn plannu gwinllan, ac nid yw yn bwyta o'i ffrwyth hi? Neu pwy sydd yn porthi praid, ac nid yw yn bwyta o laeth y praid? *1 Cor. ix.*

Os nyni a hauasom i chwi bethau ysprydol, ai mawr yw os nyni a fedwn eich pethau cnawdol? *1 Cor. ix.*

Oni wyddoch chwi fod y rhai sydd yn gwneuthur pethau cyssegredig, yn bwyta o'r cyssegr; a'r rhai sydd yn gwasanaethu'r allor, yn gyd-gyfrannogion o'r allor? Felly hefyd yr ordeiniodd yr Arglwydd i'r rhai sy'n pregethu'r efengyl, fyw wrth yr efengyl. *1 Cor. ix.*

Yr hwn sydd yn hau yn brin, a fed hefyd yn brin; a'r hwn sydd yn hau yn helaeth, a fed hefyd yn helaeth. Pob un megis y mae yn rhag-arfaethu yn ei galon, felly rhodded, nid yn athrist, neu trwy gymmell; canys

rupt, and where thieves do not break through and steal. *St. Matth. vi.*

Whatsoever ye would that men should do unto you, even so do unto them; for this is the Law and the Prophets. *St. Matth. vii.*

Not every one that saith unto me, Lord, Lord, shall enter into the Kingdom of heaven; but he that doeth the will of my Father which is in heaven. *St. Matth. vii.*

Zacchæus stood forth, and said unto the Lord, Behold, Lord, the half of my goods I give to the poor; and if I have done any wrong to any man, I restore four-fold. *St. Luke xix.*

Who goeth a warfare at any time of his own cost? Who planteth a vineyard, and eateth not of the fruit thereof? Or who feedeth a flock, and eateth not of the milk of the flock? *1 Cor. ix.*

If we have sown unto you spiritual things, is it a great matter if we shall reap your worldly things? *1 Cor. ix.*

Do ye not know, that they who minister about holy things live of the sacrifice; and they who wait at the altar are partakers with the altar? Even so hath the Lord also ordained, that they who preach the Gospel should live of the Gospel. *1 Cor. ix.*

He that soweth little shall reap little; and he that soweth plenteously shall reap plenteously. Let every man do according as he is disposed in his heart, not grudgingly, or of necessity;

rhoddwr llawen y mae Duw yn ei garu. 2 *Cor.* ix.

Cyfranned yr hwn a ddysgwyd yn y gair â'r hwn y sydd yn ei ddysgu, ym mhob peth da. Na thwyller chwi; ni watworir Duw: canys beth bynnag a hauo dyn, bynny hefyd a fed efe. *Gal.* vi.

Tra'r ydym yn cael amser cyfaddas, gwnawn dda i bawb, ond yn enwedig i'r rhai sydd o deulu'r ffydd. *Gal.* vi.

Elw mawr yw duwioldeb gyd â boddlonrwydd: canys ni ddysgasom ni ddim i'r byd, ac eglur yw na allwn ddwyn dim allan chwaith. 1 *Tim.* vi.

Gorchymyn i'r rhai y sydd oludog yn y byd yma, fod yn hawdd ganddynt roddi a chyfrannu, yn trysori iddynt eu hunain sail dda erbyn yr amser y sydd ar ddyfod, fel y caffont afael ar y bywyd tragwyddol. 1 *Tim.* vi.

Nid yw Duw yn anghyfiawn, fel yr anghofio eich gwaith, a'r llafurus gariad, yr hwn a ddangosasoch tu ag at ei Enw ef, y rhai a weiniasoch i'r saint, ac ydych yn gweini. *Heb.* vi.

Nac anghofiwc'h wneuthur daioni, a chyfrannu: canys â chyfryw ebyrth y rhyngir bodd Duw. *Heb.* xiii.

Yr hwn sydd ganddo ddâ'r byd hwn, ac a welo ei frawd mewn eisiau, ac a gauo ei dosturi oddi wrtho; pa fodd y mae cariad Duw yn aros ynddo ef? 1 *St. Ioan* iii.

Dydo elusen o'r peth a fyddo gennyt, ac na thro dy wyneb oddi wrth neb tlawd, ac ni thry wyneb Duw oddi wrthyt tithau. *Tobit* iv.

Fel y byddo gennyt yr amllder, dod o hono elusen. Os ychydig fydd gennyt, o ychydig na arswyda roi elusen: canys felly y

for God loveth a cheerful giver. 2 *Cor.* ix.

Let him that is taught in the Word minister unto him that teacheth, in all good things. Be not deceived, God is not mocked: for whatsoever a man soweth that shall he reap. *Gal.* vi.

While we have time, let us do good unto all men; and specially unto them that are of the household of faith. *Gal.* vi.

Godliness is great riches, if a man be content with that he hath: for we brought nothing into the world, neither may we carry any thing out. 1 *Tim.* vi.

Charge them who are rich in this world, that they be ready to give, and glad to distribute; laying up in store for themselves a good foundation against the time to come, that they may attain eternal life. 1 *Tim.* vi.

God is not unrighteous, that he will forget your works, and labour that proceedeth of love; which love ye have shewed for his Name's sake, who have ministered unto the saints, and yet do minister. *Heb.* vi.

To do good, and to distribute, forget not; for with such sacrifices God is well pleased. *Heb.* xiii.

Whoso hath this world's good, and seeth his brother have need, and shutteth up his compassion from him, how dwelleth the love of God in him? 1 *St. John* iii.

Give alms of thy goods, and never turn thy face from any poor man; and then the face of the Lord shall not be turned away from thee. *Tobit* iv.

Be merciful after thy power. If thou hast much, give plentifully: if thou hast little, do thy diligence gladly to give of that

trysori i ti dy hun wobr daionus erbyn dydd yr anghenraid. *Tobit iv.*

Y neb a gymmero drugaredd ar y tlawd, sydd yn rhoddi echwyn i'r Arglwydd: a'i rodd a dâl efe iddo drachefn. *Diar. xix.*

Gwŷn ei fyd a ystyria wrth y tlawd: yr Arglwydd a'i gwared ef yn amser adfyd. *Psal. xli.*

¶ *Tra bydder yn darllen yr adnodaau hyn, y Diaconiaid, Wardeniaid yr Eglwys, neu ryw un cymhesur arall a osoder i hynny, a dderbyniaid yr Elusenau i'r tlodion, ac offrymmau eraill y bobl, mewn caeg gweddus, a ddarperir gan y Plwyf i hynny; ac a'i dygant yn barchus at yr Offeiriad: yntau a'i cystwyna yn ufudd, ac a'i dŷd ar y Bwrdd sanctaidd.*

¶ *A phan fo Cymmun, yr Offeiriad yna a esyd ar y Bwrdd gymmuint o Fara a Gwin ag a dybio fod yn ddigon. Gwedi darfyd hynny, y dywed yr Offeiriad,*

Gweddïwn dros holl ystâd Eglwys Grist sy'n milwrio yma ar y ddaear.

HOLL-alluog a byth-fywiol Dduw, yr hwn trwy dy sanctaidd Apostol a'n dysgaist i wneuthur gweddïau ac erfyniau, ac i ddiolch dros bob dyn; yr ydym ni yn ostyngedig yn atto-

Oni bydd dim eluseni nac offrymmau, yna gadawer y geiriau hyn [gymmeryd ein heluseni a'n hoffrymmau, a] dderbyn ein gweddïau hyn, y rhai yr ydym yn eu hoff-

rwm i'th Ddwyfol Fawredd; gan attolygu i ti ysprydoli yn wastad yr Eglwys gyffredinol âg yspryd y gwirionedd, undeb, a chyd-gordio: a chaniattâ i bawb a'r y sy'n cyffesu dy Enw sancteiddiol, gyttuno yngwirionedd dy sanctaidd Air, a byw mewn

little: for so gatherest thou thyself a good reward in the day of necessity. *Tobit iv.*

He that hath pity upon the poor lendeth unto the Lord: and look, what he layeth out, it shall be paid him again. *Prov. xix.*

Blessed be the man that provideth for the sick and needy: the Lord shall deliver him in the time of trouble. *Psal. xli.*

¶ *Whilst these Sentences are in reading, the Deacons, Church-wardens, or other fit person appointed for that purpose, shall receive the Alms for the Poor, and other devotions of the people, in a decent bason to be provided by the Parish for that purpose; and reverently bring it to the Priest, who shall humbly present and place it upon the holy Table.*

¶ *And when there is a Communion, the Priest shall then place upon the Table so much Bread and Wine, as he shall think sufficient. After which done, the Priest shall say,*

Let us pray for the whole state of Christ's Church militant here in earth.

ALMIGHTY and everliving God, who by thy holy Apostle hast taught us to make prayers, and supplications, and to give thanks, for all men; We humbly beseech thee most mercifully [to accept our

alms and oblations, and] to receive these our prayers, which we offer unto thy Divine Majesty; be-

seeeching thee to inspire continually the universal Church with the spirit of truth, unity, and concord: And grant, that all they that do confess thy holy Name may agree in the truth of thy holy Word, and live in unity, and godly love. We be-

If there be no alms or oblations, then shall the words [of accepting our alms and oblations] be left out unsaid.

undeb a duwiol gariad. Ni a attolygwn i ti hefyd gadw ac amddiffyn holl Gristianus Frenhinoedd, Tywysogion, a Llyw-iaudwyr; ac yn enwedig dy wasanaethyddes *VICTORIA* ein Brenhines, fel y caffom dani hi ein llywodraethu yn dduwiol ac yn heddychol: a chaniattâ i'w holl Gynghor, ac i bawb a'r y sydd wedi eu gosod mewn awdurdod dani, allu yn gywir ac yn un-iawn rannu cyfiawnder, er cospi drygioni a phechod, ac er cyn-nal dy wir Grefydd di, a Rhin-wedd dda. Dyro ras, nefol Dad, i'r holl Esgobion, a Churadiaid, fel y gallont trwy eu buchedd a'u hathrawiaeth osod allan dy wir a'th fywiol Air, a gwasanaethu dy sanctaidd Sacramentau yn iawn ac yn ddyladwy. A dyro i'th holl bobl dy nefol ras; ac yn enwedig i'r gynnulleidfa hon sydd yma yn gyd-ddrychiol; fel y gallont âg ufudd galon a dyledus barch wrando a derbyn dy sanct-aidd Air, gan dy wasanaethu yn gywir mewn sancteiddrwydd ac uniondeb holl ddyddiau eu byw-yd. Ac yr ym yn ostyngieiddiaf yn attolygu i ti o'th ddaioni, Ar-glwydd, gysuro a nerthu pawb a'r y sydd yn y bywyd trangcedig hwn, mewn trallod, tristwch, ang-en, clefyd, neu ryw wrthwyneb arall. Ac yr ym ni hefyd yn bendithio dy Enw sanctaidd, o ran dy holl weision a ymadaw-sant â'r bywyd yma yn dy ffydd di a'th ofn; gan attolygu i ti roddi i ni ras felly i ddilyn eu hesamplau da hwy, fel gyd â hwynt y byddom gyfrannogion o'th deyrnas nefol. Caniattâ hyn, O Dad, er cariad ar Iesu Grist, ein hunig Gyfryngwr a'n Dadleuwr. *Amen.*

seech thee also to save and de-fend all Christian Kings, Princes, and Governours; and specially thy servant *VICTORIA* our Queen; that under her we may be godly and quietly govern-ed: And grant unto her whole Council, and to all that are put in authority under her, that they may truly and in-differently minister justice, to the punishment of wickedness and vice, and to the maintenance of thy true religion, and virtue. Give grace, O heavenly Father, to all Bishops and Curates, that they may both by their life and doctrine set forth thy true and lively Word, and rightly and duly administer thy holy Sa-craments: And to all thy peo-ple give thy heavenly grace; and especially to this congrega-tion here present; that, with meek heart and due reverence, they may hear, and receive thy holy Word; truly serving thee in holiness and righteousness all the days of their life. And we most humbly beseech thee of thy goodness, O Lord, to comfort and succour all them, who in this transitory life are in trouble, sorrow, need, sick-ness, or any other adversity. And we also bless thy holy Name for all thy servants de-parted this life in thy faith and fear; beseeching thee to give us grace so to follow their good examples, that with them we may be partakers of thy hea-venly kingdom: Grant this, O Father, for Jesus Christ's sake, our only Mediator and Advo-cate. *Amen.*

¶ *Pan fo'r Gweinidog yn rhoddi rhybudd o Weinyddiad y Cymmun bendigedig, (yr hyn a wna efe yn*

¶ *When the Minister giveth warn-ing for the celebration of the holy Communion, (which he shall al-*

wastad ar y Sul neu ryw Ddydd Gwyl nesaf o'r blaen,) ar ol diweddur Bregeth neu'r Homili, efe a dderllyn y Cyngor hwn sydd yn canlyn.

ways do upon the Sunday, or some Holy-day, immediately preceding,) after the Sermon or Homily ended, he shall read this Exhortation following.

FY anwyl garedigion, ar ddydd — nesaf yr wyf yn amcanu, trwy help Duw, weinyddu i bawb a fo ffyddlon a defosiynol, dra-chysurus Sacrament Corph a Gwaed Crist, i'w dderbyn ganddynt er coffâu ei ryglyddus Grog a'i Ddioddefaint ef, trwy ba un yn unig y cawn faddeuant am ein pechodau, ac y'n gwneir yn gyfrannogion o deyrnas nef. O herwydd pahan ein dyledswydd yw, talu ufuddaf a ffyddlonaf ddiolch i'r Holl-alluog Dduw ein Tad nefol, am iddo roddi ei Fab ein Hiachawdwr Iesu Grist, nid yn unig i farw drosom, eithr i fod hefyd yn ymborth a lluniaeth ysprydol i ni yn y Sacrament bendigedig hwnnw. Yr hwn beth, gan ei fod mor ddwyfol a chysurus i'r sawl a'i derbyniant yn deilwng, ac mor enbydus i'r rhai a ryfygant ei dderbyn yn annheilwng; fy nyled i yw, eich cyngori chwi yn y cyfamser i ystyried ardderchowgrwydd y Dirgeledigaeth bendigedig hwnnw, a'r mawr berygl o'i dderbyn yn annheilwng; ac felly i chwilio a phrofi eich cydwybodau eich hunain (a hynny nid yn ysgafn, ac yn ol dull rhai yn rhagrithio â Duw, ond) fel y deloch yn lân ac yn sanctaidd i'r cyfryw wledd nefol, yn y wisg-brïodas yr hon a ofyn Duw yn yr Ysgrythyr Lân, ac y'ch derbynier megis Cyfrannogion teilwng o'r Bwrdd bendigedig hwnnw.

Y ffordd a'r modd i hynny yw, yn gyntaf, Holi eich bucheddau a'ch ymarweddiad wrth reol Gorchymynion Duw; a pha le bynnag y gweloch eich

DEARLY beloved, on — day next I purpose, through God's assistance, to administer to all such as shall be religiously and devoutly disposed the most comfortable Sacrament of the Body and Blood of Christ; to be by them received in remembrance of his meritorious Cross and Passion; whereby alone we obtain remission of our sins, and are made partakers of the Kingdom of heaven. Wherefore it is our duty to render most humble and hearty thanks to Almighty God our heavenly Father, for that he hath given his Son our Saviour Jesus Christ, not only to die for us, but also to be our spiritual food and sustenance in that holy Sacrament. Which being so divine and comfortable a thing to them who receive it worthily, and so dangerous to them that will presume to receive it unworthily; my duty is to exhort you in the mean season to consider the dignity of that holy mystery, and the great peril of the unworthy receiving thereof; and so to search and examine your own consciences, (and that not lightly, and after the manner of dissemblers with God; but so) that ye may come holy and clean to such a heavenly Feast, in the marriage-garment required by God in holy Scripture, and be received as worthy partakers of that holy Table.

The way and means thereto is; First, to examine your lives and conversations by the rule of God's commandments; and whereinsoever ye shall perceive

bod eich hunain gwedi trosedd-
u, ar ewyllys, gair, neu weithred,
yno wyl o herwydd eich cyflwr
pechadurus, ac ymgyffesu i'r
Holl-alluog Dduw, â llawn fryd
ar wellhâu eich buchedd. Ac os
gwelwch fod eich camwedddau
nid yn unig yn erbyn Duw,
eithr yn erbyn eich cymmydog-
ion hefyd, yna ymgymmodwch
â hwy, gan fod yn barod i
wneuthur iawn a boddlonrwydd,
hyd eithaf eich gallu, am bob
sarhâd a chamwri a wnaethoch i
neb arall; a chan fod yn barod
hefyd i faddeu i eraill a wnaeth-
ant i'ch erbyn chwithau, megis
yr ewyllysioch faddeuant o'ch
pechodau ar law Duw: canys
heb hyn ni wna derbyn y Cym-
mun bendigedig ond anghwan-
egu eich barnedigaeth. O her-
wydd hynny, od oes neb o honoch
yn gablwr Duw, yn rhwystrwr
neu enllibiwr ei Air ef, yn odin-
ebwr, neu yn dwyn malais a
chynfigen, neu mewn rhyw fai
ceryddus arall; edifarhêwch am
eich pechodau; ac onid ê, na
ddeuwch i'r Bwrdd sancteiddiol
hwnnw; rhag, wedi cymmeryd
y Sacrament bendigedig hwnnw,
i ddiafol fyned i mewn i chwi,
megis yr aeth i Judas fradwr,
a'ch llenwi yn llawn o bob an-
wiredd, a'ch dwyn chwi i ddis-
tryw corph ac enaid.

Ac o herwydd bod yn angen-
rheidiol na ddél neb i'r Cym-
mun bendigedig, heb gyflawn
ymddiried yn nhrugaredd Duw,
ac heb gydwybod heddychlawn;
am hynny od oes neb o honoch
na ddichon y ffordd hon ddy-
huddo ei gydwybod ei hun yn
hyn, eithr yn rhaid iddo wrth
gysur neu gyngor ym mhellach;
deued attaf fi, neu at ryw un
arall o Weinidogion Gair Duw
a fyddo pwyllus a dysgedig, a

yourselves to have offended,
either by will, word, or deed,
there to bewail your own sin-
fulness, and to confess your-
selves to Almighty God, with
full purpose of amendment of
life. And if ye shall perceive
your offences to be such as are
not only against God, but also
against your neighbours; then
ye shall reconcile yourselves un-
to them; being ready to make
restitution and satisfaction, ac-
cording to the uttermost of your
powers, for all injuries and
wrongs done by you to any
other; and being likewise re-
ady to forgive others that have
offended you, as ye would have
forgiveness of your offences at
God's hand: for otherwise the
receiving of the holy Commu-
nion doth nothing else but in-
crease your damnation. There-
fore if any of you be a blas-
phemer of God, an hinderer
or slanderer of his Word, an
adulterer, or be in malice, or
envy, or in any other grievous
crime, repent you of your sins,
or else come not to that holy
Table; lest, after the taking of
that holy Sacrament, the devil
enter into you, as he entered
into Judas, and fill you full
of all iniquities, and bring you
to destruction both of body and
soul.

And because it is requisite,
that no man should come to
the holy Communion, but with
a full trust in God's mercy,
and with a quiet conscience;
therefore if there be any of
you, who by this means can-
not quiet his own conscience
herein, but requireth further
comfort or counsel, let him
come to me, or to some other
discreet and learned Minister of
God's Word, and open his grief;

datguddied ei ddolur, er mwyn cael, trwy weinidogaeth sanctaidd Air Duw, fawrles gollyngdod, gyd â chyngor ac addysg ysprydol, tu ag at lonyddu ei gydwybod, a'i ryddhâu oddi wrth bob amheuaeth a phetrusder.

¶ *Neu, lle y gwelo efe y bobl yn esgeulus am ddyfod i'r Cymmun bendigedig, yn lle y cyntaf efe a arfer y Cyngor yma.*

ANWYL garedigion frodyr, ar — y mae yn fy mryd, trwy ras Duw, weinyddu Swpper yr Arglwydd: i'r hwn o ran Duw y'ch gwahoddaf bawb a'r y sydd yma yn gyd-ddrychiol, ac a attolygaf iwch, er cariad ar yr Arglwydd Iesu Grist, na wrthodoch ddyfod iddo, gan eich bod mor garedigol wedi eich galw a'ch gwahodd gan Dduw ei hunan. Chwi a wyddoch mor ofidus, ac mor angharedig o beth yw, pan fo gwr wedi arlwyio gwledd werthfawr, wedi trwsio ei fwrdd â phob rhyw arlwy, megis na bai ddim yn eisiau, ond y gwahoddedigion i eistedd; ac etto y rhai a alwyd (heb ddim achos) yn anniolchusaf yn gwrthod dyfod. Pwy o honoch chwi yn y cyfryw gyflwr ni chyffroai? pwy ni thybygai fod cam a sarhad mawr wedi eu gwneuthur iddo? Herwydd pahan, fy anwyl garediccaf frodyr yng Nghrist, gwyliwch yn dda, rhag i chwi, wrth ymwrthod â'r Swpper sancteiddiol hwn, annog llid Duw i'ch erbyn. Hawdd i ddyn ddywedyd, Ni chymmunaf fi, o herwydd bod negesau bydol i'm rhwystro. Eithr y cyfryw esgusodion nid ydynt mor hawdd eu derbyn yn gymmeradwy ger bron Duw. Os dywed neb, Yr wyf fi yn bechadur brwnt, ac am hynny yn ofni dyfod: pahan gan hynny nad ydych chwi yn edi-

that by the ministry of God's holy Word he may receive the benefit of absolution, together with ghostly counsel and advice, to the quieting of his conscience, and avoiding of all scruple and doubtfulness.

¶ *Or, in case he shall see the people negligent to come to the holy Communion, instead of the former, he shall use this Exhortation.*

DEARLY beloved brethren, on — I intend, by God's grace, to celebrate the Lord's Supper: unto which, in God's behalf, I bid you all that are here present; and beseech you, for the Lord Jesus Christ's sake, that ye will not refuse to come thereto, being so lovingly called and bidden by God himself. Ye know how grievous and unkind a thing it is, when a man hath prepared a rich feast, decked his table with all kind of provision, so that there lacketh nothing but the guests to sit down; and yet they who are called (without any cause) most unthankfully refuse to come. Which of you in such a case would not be moved? Who would not think a great injury and wrong done unto him? Wherefore, most dearly beloved in Christ, take ye good heed, lest ye, withdrawing yourselves from this holy Supper, provoke God's indignation against you. It is an easy matter for a man to say, I will not communicate, because I am otherwise hindered with worldly business. But such excuses are not so easily accepted and allowed before God. If any man say, I am a grievous sinner, and therefore am afraid to come: wherefore then do ye not repent and amend?

Y Cymmun.

farhâu, ac yn gwellhâu? Pan fo Duw yn eich galw, onid oes gywilydd arnoch ddywedyd, na ddeuwch chwi? Pan ddylech chwi ymchwelyd at Dduw, a ymesgusodwch chwi, a dywedyd, nad ydych barod? Ystyriwch yn ddifrif ynoch eich hunain, leied a dâl y cyfryw goeg esgusodion ger bron Duw. Y rhai a wrthodasant y wledd yn yr Efengyl, oblegid iddynt brynu tyddyn, neu y mynnent brofi eu hieuan ychain, neu oblegid eu priodi, ni chawsant felly mo'u hesgusodi, ond eu cyfrif yn annheilwng o'r wledd nefol. Myfi, o'm rhan i, a fyddaf barod; ac, o herwydd fy swydd, yr ydwyf yn eich gwahodd yn Enw Duw, yr wyf yn eich galw o ran Crist; ac, megis y caroch eich iachawdwriaeth eich hunain, yr wyf yn eich cynghori i fod yn gyfrannogion o'r Cymmun bendigedig hwn. Ac, fel y bu wiw gan Fab Duw ymado â'i einioes, gan drengu ar y groes dros eich iachawdwriaeth chwi; felly yn yr un modd y dylech chwithau gymmeryd y Cymmun, er cof am offrynniadaeth ei angau ef, fel y gorchymynodd efe ei hun. Yn awr, os chwychwi a esgeuluswch wneuthur hyn, meddylwch ynoch eich hunain, faint y camwedd yr ydych yn ei wneuthur â Duw, ac mor flin yw'r boen y sy goruwch eich pennau am hynny; pan ydych yn anhyd yn yu ymgadw oddi wrth Fwrdd yr Arglwydd, ac yn ymneillduo oddi wrth eich brodyr, y rhai sy'n dyfod i ymborthi ar wledd y nefolaidd luniaeth hwnnw. Os chwi a ddyfal ystyriwch y pethau hyn, trwy ras Duw chwi a ddychwelwch i feddwl a fo gwell; er mwyn caffael o honoch hynny, nid arbedwn ni wneuthur yn ostyngedig ein herfyniau i'r Hollalluog Dduw ein Tad nefol.

When God calleth you, are ye not ashamed to say ye will not come? When ye should return to God, will ye excuse yourselves, and say ye are not ready? Consider earnestly with yourselves how little such feigned excuses will avail before God. They that refused the feast in the Gospel, because they had bought a farm, or would try their yokes of oxen, or because they were married, were not so excused, but counted unworthy of the heavenly feast. I, for my part, shall be ready; and, according to mine Office, I bid you in the Name of God, I call you in Christ's behalf, I exhort you, as ye love your own salvation, that ye will be partakers of this holy Communion. And as the Son of God did vouchsafe to yield up his soul by death upon the Cross for your salvation; so it is your duty to receive the Communion in remembrance of the sacrifice of his death, as he himself hath commanded: which if ye shall neglect to do, consider with yourselves how great injury ye do unto God, and how sore punishment hangeth over your heads for the same; when ye wilfully abstain from the Lord's Table, and separate from your brethren, who come to feed on the banquet of that most heavenly food. These things if ye earnestly consider, ye will by God's grace return to a better mind: for the obtaining whereof we shall not cease to make our humble petitions unto Almighty God our heavenly Father.

¶ *Ar amser Gwēinyddiad y Cymmun, a'r Cymmuntwyr wedi eu cyflēu yn weddus i gymmeryd y Sacrament bendigedig, yr Offeiriad a ddywed y Cyngor hwn.*

ANWYL garedigion yn yr Arglwydd, y sawl sydd yn meddwl dyfod i fendigedig Gymmun Corph a Gwaed ein Hiachawdwr Crist, rhaid i chwi ystyried y modd y mae Sant Paul yn cynghori pawb i'w profi ac i'w holi eu hunain yn ddyfal, cyn iddynt ryfygu bwytta o'r Bara hwnnw, ac yfed o'r Cwppan hwnnw. Canys fel y mae'r lles yn fawr, os â chalon wir edifeiriol, ac â bywiol ffydd, y cymmerwn y Sacrament bendigedig hwnnw (canys yna yr ŷm ni yn ysprydol yn bwytta Cnawd Crist, ac yn yfed ei Waed ef; yna yr ydym yn trigo yng Nghrist, a Christ ynom ninnau; yr ŷm ni yn un â Christ, a Christ â ninnau) felly y mae'r perygl yn fawr, os ni a'i cymmer yn annheilwng. Canys yna yr ŷm ni yn euog o Gorph a Gwaed Crist ein Hiachawdwr; yr ydym ni yn bwytta ac yn yfed ein barnedigaeth ein hunain, heb ystyried Corph yr Arglwydd; yr ydym yn ennyn digofaint Duw i'n herbyn; yr ŷm ni yn ei annog ef i'n plâu âg amrywiol glefydau, ac amryw fath ar angau. Bernwch gan hynny eich hunain (frodyr) fel na'ch barner gan yr Arglwydd; gwir-edifarhēwch am eich pechodau a aeth heibio; bydded gennych fywiol a diogel ffydd yng Nghrist ein Hiachawdwr; gwellhēwch eich buchedd, a byddwch mewn cariad perffaith â phawb: felly y byddwch weddus gyfrannogion o'r Dirgeledigaethau sancteiddiol hyn. Ac o flaen pob peth y mae'n rhaid i chwi roddi gostyngeiddiaf a charedicaf ddiolch i Dduw, y Tad, y Mab, a'r Yspryd Glân, am bryn-

¶ *At the time of the celebration of the Communion, the Communicants being conveniently placed for the receiving of the holy Sacrament, the Priest shall say this Exhortation.*

DEARLY beloved in the Lord, ye that mind to come to the holy Communion of the Body and Blood of our Saviour Christ, must consider how Saint Paul exhorteth all persons diligently to try and examine themselves, before they presume to eat of that Bread, and drink of that Cup. For as the benefit is great, if with a true penitent heart and lively faith we receive that holy Sacrament; (for then we spiritually eat the flesh of Christ, and drink his blood; then we dwell in Christ, and Christ in us; we are one with Christ, and Christ with us;) so is the danger great, if we receive the same unworthily. For then we are guilty of the Body and Blood of Christ our Saviour; we eat and drink our own damnation, not considering the Lord's Body; we kindle God's wrath against us; we provoke him to plague us with divers diseases, and sundry kinds of death. Judge therefore yourselves, brethren, that ye be not judged of the Lord; repent you truly for your sins past; have a lively and stedfast faith in Christ our Saviour; amend your lives, and be in perfect charity with all men; so shall ye be meet partakers of those holy mysteries. And above all things ye must give most humble and hearty thanks to God, the Father, the Son, and the Holy Ghost, for the redemption of the world by the death and passion of our Saviour Christ, both God and man;

edigaeth y byd trwy angau a di-
oddefaint ein Hiachawdwr Crist,
Duw a dyn, yr hwn a ymos-
tyngodd i angau'r groes, drosom
ni bechaduriaid truain, y rhai
oeddym yn gorwedd mewn ty-
wyllwch a chysgod angau, fel y
gallai efe ein gwneuthur ni yn
blant i Dduw, a'n dyrchafael i
fywyd tragywyddol. Ac, er cofio
o honom yn wastad ddirfawr
gariad ein Harglwydd a'n hunig
Hiachawdwr Iesu Grist, fel hyn
yn marw drosom, a'r aneirif ddon-
iau daionus, y rhai, trwy dywallt
ei werthfawr waed, a ynnillodd efe
i ni; efe a osododd ac a ordein-
iodd sanctaidd ddirgeledigaethau,
fel gwystlon o'i gariad, a gwas-
tadol gof am ei angau, er mawr
ac annherfynol ddiddanwch i ni.
Gan hynny iddo ef, gyd a'r Tad
a'r Yspryd Glân, rhoddwn (fel
yr ŷm yn rhwymeddig) was-
tadol ddiolch; gan ymostwng
yn gwbl i'w sanctaidd ewyllys
a'i orchymyn ef, a myfyrio ei
wasanaethu ef mewn gwir sanct-
eiddrwydd a chyfiawnder, holl
ddyddiau ein heinioes. *Amen.*

Yna y dywed yr Offeiriad zerth
y rhai a fo'n dyfod i gymmeryd
y Cymmun bendigedig,

CHWYCHWI y sawl sydd
yn wir ac yn ddifrifol yn
edifarhau am eich pechodau, ac
y sydd mewn cariad perffaith
a'ch cymmydogion, ac yn medd-
wl dilyn buchedd newydd, a
chanlyn gorchymynion Duw, a
rhodio o hyn allan yn ei ffyrdd
sancteiddiol ef; Deuwch yn nês
trwy ffydd, a chymmerwch y Sa-
crament sancteiddiol hwn i'ch
cysur, a gwnewch eich gostyng-
edig gyffes i'r Holl-alluog Dduw,
gan ostwng yn ufudd ar eich
gliniau.

Yna y dywedir y Gyffes gyffredin
hon, yn enw pwrp o'r rhai a fudd-
ont ar feddwl cymmeryd y Cym-

who did humble himself, even
to the death upon the Cross,
for us, miserable sinners, who
lay in darkness and the sha-
dow of death; that he might
make us the children of God,
and exalt us to everlasting life.
And to the end that we should
always remember the exceeding
great love of our Master, and
only Saviour, Jesus Christ, thus
dying for us, and the innu-
merable benefits which by his
precious blood-shedding he hath
obtained to us; he hath in-
stituted and ordained holy mys-
teries, as pledges of his love,
and for a continual remembrance
of his death, to our great and
endless comfort. To him there-
fore, with the Father and the
Holy Ghost, let us give (as we
are most bounden) continual
thanks; submitting ourselves
wholly to his holy will and
pleasure, and studying to serve
him in true holiness and right-
eousness all the days of our
life. *Amen.*

Then shall the Priest say to them
that come to receive the holy Com-
munion,

YE that do truly and ear-
nestly repent you of your
sins, and are in love and cha-
rity with your neighbours, and
intend to lead a new life, fol-
lowing the commandments of
God, and walking from hence-
forth in his holy ways; Draw
near with faith, and take this
holy Sacrament to your com-
fort; and make your humble
confession to Almighty God,
meekly kneeling upon your
knees.

Then shall this general Confes-
sion be made, in the name of all
those that are minded to receive

Y Cymmun.

mun bendigedig, gan un o'r Gweinidogion; yntau a'r bobl oll yn gostwng yn ufudd ar eu gliniau, ac yn dywedyd,

HOLL-alluog Dduw, Tad ein Harglwydd Iesu Grist, Gwneuthurwr pob dim, Barnwr pob dyn; Yr ym ni yn cydnabod ac yn ymofidïo dros ein hamryw bechodau a'n hanwiredd, Y rhai o ddydd i ddydd yn orthrymmaf a wnaethom, Ar feddwl, gair, a gweithred, Yn erbyn dy Ddwyfol Fawredd, Gan annog yn gyfiawnaf dy ddigofaint a'th lid i'n herbryn. Yr ydym yn ddifrifol yn edifarhâu, Ac yn ddrwg gan ein calonnau dros ein camweithredoedd hyn: Eu coffa sy drwm gennym; Eu baich sydd anoddefadwy. Trugarhâ wrthym, Trugarhâ wrthym, drugaroccaf Dad; Er mwyn dy un Mab ein Harglwydd Iesu Grist, Maddeu i ni yr hyn oll a aeth heibio; A chaniattâ i ni allu byth o hyn allan dy wasanaethu a'th foddloni mewn newydd-deb buchedd, Er anrhydedd a gogoniant dy Enw; Trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

¶ *Yna yr Offeiriad (neu'r Esgob, os bydd yn gyd-ddrychiol) a saif, gan droi at y bobl, ac a ddatgan y Gollyngdod hwn.*

HOLL-alluog Dduw, ein Tad nefol, yr hwn o'i fawr drugaredd a addawodd faddeuant pechodau i bawb gan edifeirwch calon a gwir ffydd a ymchwel atto; A drugarhau wrthygh, a faddeuo i chwi, ac a'ch gwaredo oddi wrth eich holl bechodau, a'ch cadarnhao ac a'ch cryfhau ym mhob daioni, ac a'ch dygo i fywyd tragwyddol; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

¶ *Ar ol hynny y dywed yr Offeiriad,*

Gwrandêwch pa ryw eiriau cysurus a ddywed ein Hiachawdwr

the holy Communion, by one of the Ministers; both he and all the people kneeling humbly upon their knees, and saying,

ALMIGHTY God, Father of our Lord Jesus Christ, Maker of all things, Judge of all men; We acknowledge and bewail our manifold sins and wickedness, Which we, from time to time, most grievously have committed, By thought, word, and deed, Against thy Divine Majesty, Provoking most justly thy wrath and indignation against us. We do earnestly repent, And are heartily sorry for these our misdoings; The remembrance of them is grievous unto us; The burden of them is intolerable. Have mercy upon us, Have mercy upon us, most merciful Father; For thy Son our Lord Jesus Christ's sake, Forgive us all that is past; And grant that we may ever hereafter Serve and please thee In newness of life, To the honour and glory of thy Name; Through Jesus Christ our Lord. Amen.

¶ *Then shall the Priest (or the Bishop, being present,) stand up, and turning himself to the people, pronounce this Absolution.*

ALMIGHTY God, our heavenly Father, who of his great mercy hath promised forgiveness of sins to all them that with hearty repentance and true faith turn unto him; Have mercy upon you; pardon and deliver you from all your sins; confirm and strengthen you in all goodness; and bring you to everlasting life; through Jesus Christ our Lord. Amen.

¶ *Then shall the Priest say,*

Hear what comfortable words

Crist wrth bawb a wir ymchwelant atto ef.

DEUWCH attaf fi bawb a'r dy sydd yn flinderog ac yn llwythog, ac mi a esinwythâf arnoch. *St. Matth. xi. 28.*

Felly y carodd Duw y byd, fel y rhoddodd efe ei unig-anedig Fab, fel na choller pwy bynnag a gredo ynddo ef, ond caffael o hono fywyd tragywyddol. *St. Ioan iii. 16.*

Gwrandêwch hefyd beth y mae Sant Paul yn ei ddywedyd.

Gwir yw'r gair, ac yn haeddu pob derbyniad; ddyfod Crist Iesu i'r byd i gadw pechaduriaid. 1 *Tim. i. 15.*

Gwrandêwch hefyd beth a ddywed Sant Ioan.

Os pecha neb, y mae i ni Eiriolwr gyd â'r Tad, Iesu Grist y cyfiawn; ac efe yw'r iawn dros ein pechodau ni. 1 *St. Ioan ii. 1.*

¶ *Ar ol y rhai hyn yr â'r Offeiriad rhugddo, gan ddywedyd,*

Dyrchefwch eich calonau.

Atteb. Yr ydym yn eu dyrchafael i'r Arglwydd.

Offeiriad. Diolchwn i'n Harglwydd Dduw.

Atteb. Mae'n addas ac yn gyfiawn gwneuthur hynny.

¶ *Yna yr Offeiriad a drŷ at Fwrdd yr Arglwydd, ac a ddywed,*

Y Mae yn gwbl addas, yn gyfiawn, a'n rhwymedig ddyled ni yw, bob amser, ac ym mhob lle, ddiolch i ti, Arglwydd, [* Sanct-eiddiol Dad,] Holl-alluog, dragywyddol Dduw.

¶ *Yma isod y canlyn y Rhagymodrodd prïodol wrth yr amser, os bydd yr un wedi ei osod yn hyspysol; ac onid é, yn ddi-dor y canlyn,*

our Saviour Christ saith unto all that truly turn to him.

COME unto me all that travail and are heavy laden, and I will refresh you. *St. Matth. xi. 28.*

So God loved the world, that he gave his only-begotten Son, to the end that all that believe in him should not perish, but have everlasting life. *St. John iii. 16.*

Hear also what Saint Paul saith.

This is a true saying, and worthy of all men to be received, That Christ Jesus came into the world to save sinners. 1 *Tim. i. 15.*

Hear also what Saint John saith.

If any man sin, we have an Advocate with the Father, Jesus Christ the righteous; and he is the propitiation for our sins. 1 *St. John ii. 1.*

¶ *After which the Priest shall proceed, saying,*

Lift up your hearts.

Answer. We lift them up unto the Lord.

Priest. Let us give thanks unto our Lord God.

Answer. It is meet and right so to do.

¶ *Then shall the Priest turn to the Lord's Table, and say,*

IT is very meet, right, and our bounden duty, that we should at all times, and in all places, give thanks unto thee, O Lord, * Holy Father, Almighty, Everlasting God.

* These words [Holy Father] must be omitted on Trinity-Sunday.

¶ *Here shall follow the Proper Preface, according to the time, if there be any specially appointed: or else immediately shall follow,*

GAN hynny gyd âg Angylion ac Arch-angylion, a chyd â holl gwmpeini nef, y molianhwn ac y mawrhâwn dy ogoneddus Enw; gan dy foliannu yn wastad, a dywedyd, Sanct, sanct, sanct, Arglwydd Dduw'r lluoedd, nef a daear sydd yn llawn o'th ogoniant: Gogoniant a fo i ti, O Arglwydd goruchaf. *Amen.*

Rhagymadroddion priod.

Ar Ddydd Nadolig Crist, a saith Niwrnod gwedi.

AM i ti roddi Iesu Grist dy un Mab i'w eni ar gyfenw i'r amser yma drosom ni; yr hwn trwy weithrediad yr Yspryd Glân a wnaethpwyd yn wir ddyn, o hanfod y Forwyn Fair ei fam, a hynny heb ddin pechod, i'n gwneuthur ni yn lân oddi wrth bob pechod. Gan hynny gyd âg Angylion, &c.

Ar Dydd Pasg, a saith Niwrnod gwedi.

OND yn bendifaddef, yr ym yn rhwymedig i'th foliannu am anrhydeddus Adgyfodiad dy Fab Iesu Grist ein Harglwydd: canys efe yw'r gwir Oen Pasg, yr hwn a offrymmwyd drosom, ac a ddileodd bechod y byd; yr hwn trwy ei angau ei hun a ddinystriodd angau, a thrwy ei adgyfodiad i fywyd, a adferodd i ni fywyd tragwyddol. Gan hynny gyd âg Angylion, &c.

Ar Ddydd y Dyrchafael, a saith Niwrnod gwedi.

TRWY dy anwyl garediccaf Fab Iesu Grist ein Harglwydd; yr hwn, ar ol ei anrhydeddusaf Adgyfodiad, a ynddangosodd yn eglur i'w holl Apostolion, ac yn eu golwg a esgynodd i'r nefoedd, i barottôi lle i ni; fel lle y mae efe, yno yr esgynom ninnau hefyd, ac y teyrnasom gyd âg ef mewn go-

THEREFORE with Angels and Archangels, and with all the company of heaven, we laud and magnify thy glorious Name; evermore praising thee, and saying, Holy, holy, holy, Lord God of hosts, heaven and earth are full of thy glory: Glory be to thee, O Lord most High. *Amen.*

Proper Prefaces.

Upon Christmas-day, and seven days after.

BECAUSE thou didst give Jesus Christ thine only Son to be born as at this time for us; who, by the operation of the Holy Ghost, was made very man of the substance of the Virgin Mary his mother; and that without spot of sin, to make us clean from all sin. Therefore with Angels, &c.

Upon Easter-day, and seven days after.

BUT chiefly are we bound to praise thee for the glorious Resurrection of thy Son Jesus Christ our Lord: for he is the very Paschal Lamb, which was offered for us, and hath taken away the sin of the world; who by his death hath destroyed death, and by his rising to life again hath restored to us everlasting life. Therefore with Angels, &c.

Upon Ascension-day, and seven days after.

THROUGH thy most dearly beloved Son Jesus Christ our Lord; who after his most glorious Resurrection manifestly appeared to all his Apostles, and in their sight ascended up into heaven to prepare a place for us; that where he is, thither we might also ascend, and reign

goniant. Gan hynny gyd âg Angylion, &c.

Ar y Sulgwyn, a chwe Diwrnod ar ol.

TRWY Iesu Grist ein Har-glwydd; oddi wrth yr hwn, yn ol ei gywiraf addewid, y disgynodd yr Yspryd Glân, ar gyfenw i'r amser yma, o'r nef â disymmwth swm mawr, megis gwŷnt nerthol, ar wedd tafodau tanllyd, gan ddisgyn ar yr Apostolion, i'w dysgu hwynt, ac i'w harwain i bob gwirionedd; gan roddi iddynt ddawn amryw ieithoedd, a hyder hefyd, gyd â chariad gwresog, yn ddyfal i bregethu'r Efengyl i'r holl genhedloedd; trwy'r hyn y'n dygwyrdd allan o dywyllwch a chyfeiliorni, i'th eglur oleuni, ac i wir wybodaeth am danat ti, a'th Fab Iesu Grist. Gan hynny gyd âg Angylion, &c.

Ar Wyl y Drindod yn unig.

YR hwn wyt un Duw, un Ar-glwydd; nid un Person yn unig, ond tri Pherson mewn un sylwedd. Canys yr hyn yr ydym ni yn ei gredu am ogoniant y Tad, hynny yr ydym yn ei gredu am y Mab, ac am yr Yspryd Glân, heb na gwahaniaeth nac anghyfartalwch. Gan hynny gyd âg Angylion, &c.

¶ *Ar ol pob un o'r Rhagymadroddion hyn, yn ddi-dor y cenir, neu y dywedir,*

GAN hynny gyd âg Angylion ac Arch-angylion, a chyd â holl gwmpeini nef, y molianwn ac y mawrhawn dy ogoneddus Enw; gan dy folianu yn wastad, a dywedyd, Sanct, sanct, sanct, Arglwydd Dduw'r lluoedd, nef a dddear sydd yn llawn o'th ogoniant: Gogoniant a fo i ti, O Ar-glwydd goruchaf. Amen.

with him in glory. Therefore with Angels, &c.

Upon Whit-sunday, and six days after.

THROUGH Jesus Christ our Lord; according to whose most true promise, the Holy Ghost came down as at this time from heaven with a sudden great sound, as it had been a mighty wind, in the likeness of fiery tongues, lighting upon the Apostles, to teach them, and to lead them to all truth; giving them both the gift of divers languages, and also boldness with fervent zeal constantly to preach the Gospel unto all nations; whereby we have been brought out of darkness and error into the clear light and true knowledge of thee, and of thy Son Jesus Christ. Therefore with Angels, &c.

Upon the Feast of Trinity only.

WHO art one God, one Lord; not one only Person, but three Persons in one Substance. For that which we believe of the glory of the Father, the same we believe of the Son, and of the Holy Ghost, without any difference or inequality. Therefore with Angels, &c.

¶ *After each of which Prefaces shall immediately be sung or said,*

THEREFORE with Angels and Archangels, and with all the company of heaven, we laud and magnify thy glorious Name; evermore praising thee, and saying, Holy, holy, holy, Lord God of hosts, heaven and earth are full of thy glory: Glory be to thee, O Lord most High. Amen.

Y Cymmun.

¶ *Yna yr Offeiriad, ar ei liniau wrth Fwrdd yr Arglwydd, a ddywed, yn enw yr holl rai a gymmerant y Cymmun, y Weddi hon y sydd yn caelyn.*

NID ym ni yn rhyfygu dyfod i'th Fwrdd di yma, drugarog Arglwydd, gan ymddiried yn ein cyfiawnder ein hunain, eithr yn dy aml a'th ddirfawr drugaredau di. Nid ydym ni deilwng cymmaint ag i gasglu'r briwsion dan dy Fwrdd di: eithr tydi yw yr un Arglwydd, yr hwn bïau o brïodoldeb yn wastad drugarhâu; Caniattâ i ni gan hynny, Arglwydd grasol, felly fwytta enawd dy anwyl Fab Iesu Grist, ac yfed ei waed ef, fel y gwneler ein cyrph pechadurus ni yn lân trwy ei gorph ef, ac y golcher ein beneidiau trwy ei werthfawroccaf waed ef; ac fel y trigom byth ynddo ef, ac yntau ynom ninnau. *Amen.*

¶ *Pan ddarffo i'r Offeiriad, yn sefyll wrth y Bwrdd, felly drefnu'r Bara a'r Gwin, fel y gallu yn barottach ac yn weddeiddiaeth dorri'r Bara yngŷydd y bobl, a chymmeryd y Cwppan i'w ddwyllaw; efe a ddywed Weddi y Cyssegriad, fel y mae yn caelyn.*

HOLL-alluog Dduw, ein Tad nefol, yr hwn o'th dyner drugaredd a roddaist dy un Mab Iesu Grist i ddïoddef angau ar y Groes er ein prynu; yr hwn a wnaeth yno (trwy ei offrymmiad ei hun yn offrymmedig unwaith) gyflawn, berffaith, a digonol aberth, offrwm, ac iawn, dros bechodau'r holl fyd; ac a ordeiniodd, ac yn ei sanctaidd Efyngyl a orchymynodd i ni gadw tragywyddol goffa am ei werthfawr angau lwennw, nes ei ddyfod drachefn; Gwranddo ni, drugarog Dad, ni yn ostyngieiddiaf a attolygwn i ti; a chaniattâ i ni, gan gymmeryd dy greaduriaid hyn o Fara a Gwin, yn ol sanct-

¶ *Then shall the Priest, kneeling down at the Lord's Table, say in the name of all them that shall receive the Communion this Prayer following.*

WE do not presume to come to this thy Table, O merciful Lord, trusting in our own righteousness, but in thy manifold and great mercies. We are not worthy so much as to gather up the crumbs under thy Table. But thou art the same Lord, whose property is always to have mercy: Grant us therefore, gracious Lord, so to eat the flesh of thy dear Son Jesus Christ, and to drink his blood, that our sinful bodies may be made clean by his body, and our souls washed through his most precious blood, and that we may evermore dwell in him, and he in us. *Amen.*

¶ *When the Priest, standing before the Table, hath so ordered the Bread and Wine, that he may with the more readiness and decency break the Bread before the people, and take the Cup into his hands, he shall say the Prayer of Consecration, as followeth.*

ALMIGHTY God, our heavenly Father, who of thy tender mercy didst give thine only Son Jesus Christ to suffer death upon the cross for our redemption; who made there (by his one oblation of himself once offered) a full, perfect, and sufficient sacrifice, oblation, and satisfaction, for the sins of the whole world; and did institute, and in his holy Gospel command us to continue, a perpetual memory of that his precious death, until his coming again; Hear us, O merciful Father, we most humbly beseech thee; and grant that we receiving these thy

aidd Ordinhâd dy Fab Iesu Grist ein Hiachawdwr, er cof am ei angau a'i ddioddefaint, allu bod yn gyfrannogion o'i fendigedig Gorph a'i Waed: yr hwn, ar y nos honno y bradychwyd,

(a) Yma y cymmer yr Off-
eiriad y Dylusgl
i'w ddwyllaw.

(b) Ac yma efe
a dyrr y Bara.

(c) Ac yma y
dyd ei law ar yr
holl Fara.

dros och: gwnewch hyn er cof
am danaf. Yr un modd gwedi

(d) Yma y cym-
mer y Cwppan
i'w law.

ddiolch, efe a'i rhoddes iddynt,
gan ddywedyd, Yfwch o hwn

(e) Ac yma y
dyd ei law ar bob
Llestr (Cwppan
neu Fflagon) yn
yr hwn y bo dim
Gwin i'w gys-
segru.

thros lawer, er maddeuant pech-
odau: gwnewch hyn, cynnifer
gwaith ag ei hyf och, er cof am
danaf. Amen.

¶ Yna y Gweinidog a gymmer y
Cymmun yn gyntaf yn y ddau rhyw,
ei hun; ac yna yr â ym mlaen i
roddi'r unrhyw i'r Esgobion, Offeir-
iuid, a Diaconiaid, yr un modd (os
bydd yr un yn bresennol) ac wedi
hynny i'r bobl hefyd mewn trefn,
i'w dwyllaw, a phawb yn ostyngedig
ar eu gliniau. A phan roddo'r
Bara i bob un, efe a ddywed,

CORPH ein Harglwydd Iesu
Grist, yr hwn a roddwyd
drosot ti, a gadwo dy gorph
a'th enaid i fywyd tragwyddol.
Cymmer a bwytta hwn, er cof
farw o Grist drosot ti, ac ymborth
arno yn dy galon trwy ffydd,
gan roddi diolch.

¶ A'r Gweinidog a fo yn rhodâi y
Cwppan i bob un, a ddywed,

creatures of bread and wine,
according to thy Son our Sa-
viour Jesus Christ's holy in-
stitution, in remembrance of
his death and passion, may be
partakers of his most blessed
Body and Blood: who, in the
same night that he was betray-

ed, (a) took Bread; and, when he had
given thanks, (b) he

brake it, and gave it
to his disciples, saying, Take,
eat, (c) this is my

Body which is given
for you: Do this in
remembrance of me. Likewise

after supper he (d)
took the Cup; and,

when he had given
thanks, he gave it to them,
saying, Drink ye all of this;

for this (e) is my
Blood of the New
Testament, which is

shed for you and for
many for the remis-
sion of sins: Do this, as oft
as ye shall drink it, in remem-
brance of me. Amen.

¶ Then shall the Minister first re-
ceive the Communion in both kinds
himself, and then proceed to deliver
the same to the Bishops, Priests,
and Deacons, in like manner, (if
any be present,) and after that to
the people also in order, into their
hands, all meekly kneeling. And,
when he delivereth the Bread to
any one, he shall say,

THE Body of our Lord Jesus
Christ, which was given for
thee, preserve thy body and soul
unto everlasting life. Take and
eat this in remembrance that
Christ died for thee, and feed on
him in thy heart by faith with
thanksgiving.

¶ And the Minister that delivereth
the Cup to any one shall say,

GWAED ein Harglwydd Iesu Grist, yr hwn a dywallt-wyd drosot ti, a gadwo dy gorph a'th enaid i fywyd tragwyddol. Yf hwn, er cof tywallt gwaed Crist drosot ti, a bydd ddiolchgar.

¶ *Os bydd y Bara neu'r Gwin cyssegredig wedi eu treulio oll cyn cymmuno o barab, cyssegred yr Offeiriad ychwaneg yn ol y dull uchod; gan ddechreu ar [Ein Hiachawdwr Crist, y nos, &c.] i fendigo'r Bara; ac ar [Yr un modd gwedi Swpper, &c.] i fendigo'r Cwppan.*

¶ *Pan fo pawb wedi cymmuno, y Gweinidog a ddyhgwel at Fwrdd yr Arglwydd, a thrwy barch a esyd arno a fo yngweddill o'r Elfennau cyssegredig, gan daenu llain glân drostynt.*

¶ *Yna yr Offeiriad a ddywed Weddi'r Argheydd; a'r bobl yn adrodd pob Arch o honi ar ei ol cf.*

EIN Tad, yr hwn wyt yn y nefoedd, Sancteiddier dy Enw. Deued dy deyrnas. Bydded dy ewyllys ar y ddaear, Megis y mae yn y nefoedd. Dyro i ni heddyw ein bara beunyddiol. A maddeu i ni ein dyledion, Fel y maddeuwn ni i'n dyledwyr. Ac nac arwain ni i brofedigaeth; Eithr gwared ni rhag drwg: Canys eiddot ti yw'r deyrnas, A'r gallu, A'r gogoniant, Yn oes oesoedd. Amen.

¶ *Wedi hynny y dywedir fel y canlyn.*

O Arglwydd, a nefol Dad, yr ydym ni dy ostyngedig weision yn cwbl ddeisyfu ar dy dadol ddaioni, yn drugarog dderbyn ein haberth hwn o foliant a diolch; gan erfyn arnat yn ostyngeddiaf ganiattân, bod, trwy ryglyddon ac angau dy Fab Iesu Grist, a thrwy Ffydd yn ei waed ef, i ni ac i'th holl Eglwys gael maddeuant o'n pechodau, a phobdoniau eraill o'iddioddefaint ef. Ac yma yr ym yu offrwim ac

THE Blood of our Lord Jesus Christ, which was shed for thee, preserve thy body and soul unto everlasting life. Drink this in remembrance that Christ's Blood was shed for thee, and be thankful.

¶ *If the consecrated Bread or Wine be all spent before all have communicated, the Priest is to consecrate more according to the Form before prescribed; beginning at [Our Saviour Christ in the same night, &c.] for the blessing of the Bread; and at [Likewise after Supper, &c.] for the blessing of the Cup.*

¶ *When all have communicated, the Minister shall return to the Lord's Table, and reverently place upon it what remaineth of the consecrated Elements, covering the same with a fair linen cloth.*

¶ *Then shall the Priest say the Lord's Prayer, the people repeating after him every Petition.*

OUR Father, which art in heaven, Hallowed be thy Name. Thy kingdom come. Thy will be done in earth, As it is in heaven. Give us this day our daily bread. And forgive us our trespasses, As we forgive them that trespass against us. And lead us not into temptation; But deliver us from evil: For thine is the kingdom, The power, and the glory, For ever and ever. Amen.

¶ *After shall be said as followeth.*

O Lord and heavenly Father, we thy humble servants entirely desire thy fatherly goodness mercifully to accept this our sacrifice of praise and thanksgiving; most humbly beseeching thee to grant, that by the merits and death of thy Son Jesus Christ, and through faith in his blood, we and all thy whole Church may obtain remission of our sins, and all other benefits of his passion. And here we

Y Cymmun.

yn cyflwyno i ti, O Arglwydd, ein hunain, ein heneidiau, a'n cyrph, i fod yn aberth rhesymol, sanctaidd, a bywiol, i ti; gan attolygu i ti yn ostyngedig, fod i bawb o honom y sy gyfrannogion o'r Cymmun bendigaidd hwn, gael ein cyflawni â'th ras ac â'th nefol fendith. Ac er ein bod ni yn annheilwng, trwy ein hamryw bechodau, i offrwm i ti un aberth; etto ni a attolygwn i ti gymmeryd ein rhwymedig ddyled a'n gwasanaeth hwn; nid gan bwyso ein haeddedigaethau, ond gan faddeu ein pechodau, trwy Iesu Grist ein Harglwydd; trwy'r hwn, a chyd â'r hwn, yn undod yr Yspryd Glân, holl anrhydedd a gogoniant a fyddo i ti, Dad Hollalluog, yn oes oesoedd. *Amen.*

Neu hyn.

HOLL-alluog a byth-fywiol Dduw, yr ydym ni yn dirfawr ddïolch i ti, am fod yn wiw gennyt ein porthi ni, y rhai a gymmerasom yn ddyledus y dirgeledigaethau sancteiddiol hyn, âg ysprydolymborth gwerthfawroccaf Gorph a Gwaed dy Fab, ein Hiachawdwr Iesu Grist; ac wyt yn ein sierhâu ni, trwy hynny, o'th amgeledd ac o'th ddaioni i ni; a'n bod yn wir aelodau wedi ein corpholaethu yn nirgel Gorph dy Fab, yr hwn yw gwynfydedig gynnulleidfâ'r holl ffyddlon bobl; a'n bod hefyd, trwy obaith, yn etifeddion y Deyrnas dragywyddol, gan haeddedigaethau gwerthfawroccaf angau a dioddefaint dy anwyl Fab. Ac yr ym ni yn ostyngeddïaf yn attolygu i ti, O nefol Dad, felly ein cynnorthwyo ni â'th ras, fel yr arhosom yn wastad yn y sanctaidd gymdeithas honno, ac y gwnelom bob rhyw weithredoedd da a'r ordeiniaist ti i ni rodio ynddynt; trwy Iesu Grist ein Harglwydd, i'r hwn, gyd â

offer and present unto thee, O Lord, ourselves, our souls and bodies, to be a reasonable, holy, and lively sacrifice unto thee; humbly beseeching thee, that all we, who are partakers of this holy Communion, may be fulfilled with thy grace and heavenly benediction. And although we be unworthy, through our manifold sins, to offer unto thee any sacrifice, yet we beseech thee to accept this our bounden duty and service; not weighing our merits, but pardoning our offences, through Jesus Christ our Lord; by whom, and with whom, in the unity of the Holy Ghost, all honour and glory be unto thee, O Father Almighty, world without end. *Amen.*

Or this.

ALMIGHTY and everliving God, we most heartily thank thee, for that thou dost vouchsafe to feed us, who have duly received these holy mysteries, with the spiritual food of the most precious Body and Blood of thy Son our Saviour Jesus Christ; and dost assure us thereby of thy favour and goodness towards us; and that we are very members incorporate in the mystical body of thy Son, which is the blessed company of all faithful people; and are also heirs through hope of thy everlasting kingdom, by the merits of the most precious death and passion of thy dear Son. And we most humbly beseech thee, O heavenly Father, so to assist us with thy grace, that we may continue in that holy fellowship, and do all such good works as thou hast prepared for us to walk in; through Jesus Christ our Lord, to whom, with thee and the Holy Ghost, be all ho-

thi a'r Yspryd Glân, y bo holl anrhydedd a gogoniant, yn dragywyddol. *Amen.*

¶ *Yna y dywedir, neu y cenir,*

GOgoniant i Dduw yn yr uchelder, ac ar y ddaear tangnefedd, ewyllys da i ddynion. Ni a'th folwn, ni a'th fendithiwn, ni a'th addolwn, ni a'th ogoneddwn, i ti y diolchwn am dy fawr ogoniant, Arglwydd Dduw, Frenhin nefol, Duw Dad Holl-alluog.

Arglwydd, yr unig-genhedlledig Fab Iesu Grist; Arglwydd Dduw, Oen Duw, Fab y Tad, yr hwn wyt yn dilëu pechodau'r byd, trugarhâ wrthym. Ti yr hwn wyt yn dilëu pechodau'r byd, trugarhâ wrthym. Ti yr hwn wyt yn dilëu pechodau'r byd, derbyn ein gweddi. Ti yr hwn wyt yn eistedd ar ddeheulaw Dduw Dad, trugarhâ wrthym.

Canys ti yn unig wyt sanctaidd, ti yn unig wyt Arglwydd, ti yn unig, Crist, gyd â'r Yspryd Glân, wyt oruchaf yngogoniant Duw Dad. *Amen.*

¶ *Yna'r Offeiriad (neu'r Esgob, os bydd efe yn bresennol) a olwng y bobl ymaith â'r Fendith hon.*

TANGNEFEDD Dduw yr hwn sydd uwch law pob deall, a gadwo eich calonnau a'ch meddyliau yngwybodaeth a chariad Duw, a'i Fab Iesu Grist ein Harglwydd: a bendith Dduw Holl-alluog, y Tad, y Mab, a'r Yspryd Glân, a fyddo i'ch plith, ac a drigo gyd â chwi yn wastad. *Amen.*

¶ *Colectau i'w dywedyd ar ol yr Offrymmiad, pryd na bo un Cymmun, bob rhyw adtwnod un neu ychwaneg; a'r un rhai a ellir eu dywedyd hefyd, cymifer amser ag y byddo achos yn gwasanaethu, wedi'r Colectau ar y Foreol neu'r*

nour and glory, world without end. *Amen.*

¶ *Then shall be said or sung,*

GLORY be to God on high, and in earth peace, good will towards men. We praise thee, we bless thee, we worship thee, we glorify thee, we give thanks to thee for thy great glory, O Lord God, heavenly King, God the Father Almighty.

O Lord, the only-begotten Son Jesu Christ; O Lord God, Lamb of God, Son of the Father, that takest away the sins of the world, have mercy upon us. Thou that takest away the sins of the world, have mercy upon us. Thou that takest away the sins of the world, receive our prayer. Thou that sittest at the right hand of God the Father, have mercy upon us.

For thou only art holy; thou only art the Lord; thou only, O Christ, with the Holy Ghost, art most high in the glory of God the Father. *Amen.*

¶ *Then the Priest (or Bishop if he be present) shall let them depart with this Blessing.*

THE peace of God, which passeth all understanding, keep your hearts and minds in the knowledge and love of God, and of his Son Jesus Christ our Lord: and the blessing of God Almighty, the Father, the Son, and the Holy Ghost, be amongst you and remain with you always. *Amen.*

¶ *Collects to be said after the Offertory, when there is no Communion, every such day one or more; and the same may be said also, as often as occasion shall serve, after the Collects either of Morning or Evening Prayer, Communion, or*

Y Cymmun.

*Brydnhaenol Weddi, y Cymmun,
neu'r Litani, fel y gwelo'r Gwein-
idog fod yn gymhesur.*

CYNNORTHWYA ni yn drugarog, Arglwydd, yn ein gweddïau hyn a'n herfynïau; a llywodraetha ffordd dy wasanaeth-ddynion tu ag at gaffael iachawdwriaeth dragywyddol; fel, ym mysg holl gyfnewidiau a damweiniau'r bywyd marwol hwn, yr amddiffyner lwynt byth trwy dy radlonaf a'th barottaf gymmorth; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

HOLL-alluog Arglwydd, a thragywyddol Dduw, ni a attolygwn i ti fod yn wiw gennyt unioni, sancteiddio, a llywodraethu, ein calonnau a'n cyrph yn ffyrdd dy ddeddfau, ac yngweithredoedd dy orchymynion; fel, trwy dy gadarnaf noddod, yma ac yn dragywyddol, y bôm yn gadwedig gorph ac enaid; trwy ein Harglwydd a'n Hiachawdwr Iesu Grist. *Amen.*

CANIATTA, ni a attolygwn i ti, Holl-alluog Dduw, am y geiriau a glywsom heddyw â'n clustiau oddi allan, eu bod felly trwy dy ras wedi eu plannu yn ein calonnau oddi mewn, fel y dygont ynom ffrwyth buchedd dda, er anrhydedd a moliant i'th Enw; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

RHAGFLAENA ni, O Arglwydd, yn ein holl weithredoedd a'th radlonaf hoffder, a rhwyddhâ ni â'th barhâus gymmorth; fel, yn ein holl weithredoedd, dechreuedig, annherfynedig, a therfynedig ynot ti, y moliannom dy sanctaidd Enw, ac yn y diwedd y caffom gan dy drugaredd fywyd tragywyddol; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Litany, by the discretion of the Minister.

ASSIST us mercifully, O Lord, in these our supplications and prayers, and dispose the way of thy servants towards the attainment of everlasting salvation; that, among all the changes and chances of this mortal life, they may ever be defended by thy most gracious and ready help; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

O Almighty Lord, and everlasting God, vouchsafe, we beseech thee, to direct, sanctify, and govern, both our hearts and bodies, in the ways of thy laws, and in the works of thy commandments; that through thy most mighty protection, both here and ever, we may be preserved in body and soul; through our Lord and Saviour Jesus Christ. *Amen.*

GRANT, we beseech thee, Almighty God, that the words, which we have heard this day with our outward ears, may through thy grace be so grafted inwardly in our hearts, that they may bring forth in us the fruit of good living, to the honour and praise of thy Name; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

PREVENT us, O Lord, in all our doings with thy most gracious favour, and further us with thy continual help; that in all our works begun, continued, and ended in thee, we may glorify thy holy Name, and finally by thy mercy obtain everlasting life; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

Y Cymmun.

HOLL-alluog Dduw, ffynnon yr holl ddoethineb, yr hwn wyt yn gwybod ein hangenrheidiau cyn eu gofynom, a'n hanwybodaeth yn gofyn; Ni a attolygwn i ti, dosturio wrth ein gwendid; a'r pethau hynny y rhai oblegid ein hannheilyngdod ni feiddiwn, ac oblegid ein dallineb ni fedrwn eu gofyn, fod yn deilwng gennyt eu rhoddi i ni, er teilyngdod dy Fab Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

HOLL-alluog Dduw, yr hwn a addewaist wrando eirchion y rhai a ofynant yn Enw dy Fab; Ni a attolygwn i ti ostwng yn drugarog dy glustiau attom ni, y rhai a wnaethom yr awrhon ein gweddïau a'n herfyniau attat; a chaniattâ am y pethau hyn a archasom yn ffyddlon yn ol dy ewyllys, eu caffael o honom yn hollol, i borthi ein hangen, ac er eglurhâu dy ogoniant; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

ALMIGHTY God, the fountain of all wisdom, who knowest our necessities before we ask, and our ignorance in asking; We beseech thee to have compassion upon our infirmities; and those things, which for our unworthiness we dare not, and for our blindness we cannot ask, vouchsafe to give us, for the worthiness of thy Son Jesus Christ our Lord. *Amen.*

ALMIGHTY God, who hast promised to hear the petitions of them that ask in thy Son's Name; We beseech thee mercifully to incline thine ears to us that have made now our prayers and supplications unto thee; and grant, that those things, which we have faithfully asked according to thy will, may effectually be obtained, to the relief of our necessity, and to the setting forth of thy glory; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

¶ *Ar y Suliau a'r Gwyliau eraill (oni bydd Cymmun) y dywedir y cwbl a'r a osodwyd ar y Cymmun, hyd ddiwedd y Weddi gyffredin [Dros holl Ystad Eglwys Grist yn milwrio yma ar y ddaear] ac un neu ychwaneg o'r Colectau a adroddwyd uchod, gan ddibennu â'r Fendith.*

¶ *Ac ni bydd gwasanaethu Sŵpper yr Arglwydd, oddi eithr bod nifer cymmwys o bobl i gymmuno gyd â'r Offeiriad, fel y gwelo efe fod yn iawn.*

¶ *Ac oni bydd mwy nag ngein-yn yn y Plwyf, o bwyll i gymmeryd y Cymmun; etto ni bydd un Cymmun, oni bydd pedwar, neu dri o'r lleiaf, i gymmuno gyd â'r Offeiriad.*

¶ *Ac mewn Eglwysydd Cadeiriol, Colegol, a Cholegau, lle byddo llawer o Offeiriad, a Diaconiaid, cymmerant hwy oll y Cymmun gyd â'r Offeiriad bob Sul o'r lleiaf, oni bydd ganddynt achos rhesydd i'r gwrthwyneb.*

¶ *Ac er dilyn pob Achos o Ymryson ac Ofergoel y sydd, neu a allo fod, gan neb yn y Bara a'r Gwin; efe a wasanaetha bod y Bara yn gyffwrw ag y sydd arferedig i'w fwyta; eithr y Bara Gwcnith goreu a'r puraf ag a aller ei gael yn gymmwys.*

¶ *Ac os bydd dim o'r Bara a'r Gwin heb ei gyssegru dros ben, y Curad a'i caiff iddo ei hun; eithr os bydd dim o'r hyn a gyssegrwyd yngweddill, ni ddygir dim o hono allan o'r Eglwys; eithr yr Offeiriad, a chyfryw*

Y Cymmun.

eraill o'r Cymmunwyr ag a eilw efe atto y pryd hwnnw, a fwyttânt ac a yfant yr unrhyw, trwy barch, yn cbrwydd ar ol y Fendith.

¶ *Y Bara a'r Gwin i'r Cymmun a barottôir gan y Curad a Wardeniaid yr Eglwys ar gost y Plwyf.*

¶ *Nodwch hefyd, Bod i bob Plwyfol gymmuno o'r lleiaf dair gwaith yn y flwyddyn; ac o hynny bod y Pasg yn un. Ac ar y Pasg bob blwyddyn, bod i bob Plwyfol gyfrif â'i Berson, Ficer, neu ei Curad, neu ei Brocurator neu ei Brocuratoriaid; a thalu iddynt, neu iddo ef, yr holl Ddyledion Eglwysig a fo'n arferedig yn ddyledus yna, ar yr amser hwnnw i'w talu.*

¶ *Pan orphener Gwasanaeth Duw, yr Arian a roddwyd ar yr Offrymiadau a ddosperthir i ryw Wasanaeth duwiol a chardodol, fel y bo i'r Gweinidog a Wardeniaid yr Eglwys weled yn gymmwys. Os hwy ni chytunant yn hynny, dosparthir hwynt fel y trfuo'r Ordinari.*

“**L**LE yr ordeinir yn y Gwasanaeth hwn o Weinyddiad Swpper yr Arglwydd, bod i'r Cymmunwyr gymmeryd yr unrhyw ar eu gliniau (yr hyn a ordeiniwyd ar feddwl da; sef, yn arwyddocaâ o'n hufudd a'n diolchgar gydnabod o ddoniau daionus Crist a roddir ynddo i bob Cymmunwr addas, ac er gochelyd y cyfryw halogedigaeth ac annhrefn yn y Cymmun bendigedig, ag a allai heb hyn ddigwyddo) er hynny, fel na bo i neb, nac o anwybodaeth a gwendid, gam-gymmeryd, nac o falais a chyn-dynrwydd, anurddo'r arwydd hwn o benlinio; hyspysir yma, Na feddylir trwy hyn, ac na ddylid gwneuthur dim addoliad, nac i Fara a Gwin y Sacrament a gymmerir yno yn gorphorol, nac i neb rhyw Gyd-ddrychioldeb corphorol o anianol Gnawd a Gwaed Crist. Canys y mae Bara a Gwin y Sacrament yn aros yn wastad yn eu gwir anianol ddefnyddiau, fel nad aller eu haddoli (canys hyn a fyddai Eilun-addoliad, i'w ffeiddio gan bob Cristion ffyddlon;) Ac y mae Corph a Gwaed anianol ein Hiachawdwr Crist yn y nef, ac nid yma; canys ni chyd-saif fod Corph Crist yn wir anianol, a'i fod ar yr un amser o fewn ychwaneg o fannau nag un.”

GWEINYDDIAD BEDYDD CYHOEDD PLANT BYCHAIN, I'W ARFER YN YR EGLWYS.

¶ *Rhybuddier y bobl, fod yn gymhesuraf na wasanaether y Bedydd namyn ar Suliau, a Gwyliau eraill, pan fyddo'r nifer mwyaf o'r bobl yn dyfod ynghyd: yn gystal er mwyn bod i'r Gynnulleidfa yno yn bresennol dystiolaethu derbyniad y sawl a fedyddier yr amser hwnnw i nifer Eglwys Grist, a hefyd oblegid ym Medydd rhai bychain, bod i bob dyn a fo yno yn bresennol at e'w gof ei broffes ei hun a wnaeth i Dduw yn ei Fedydd. Herwydd hynny hefyd y mae'n gymhesur, bod Gwasanaeth y Bedydd yn yr iaith gyffredin. Ac er hyn yma oll (os bydd angenrheidiol) fe a ellir bedyddio rhai bychain ar bob dydd arall.*

¶ *A noda, Y bydd i bob Plentyn Gwerryw a fedyddier, ddau Dad-bedydd, ac un Fam-fedydd; ac i bob Plentyn Benyw, un Tad-bedydd, a dwy Fam-fedydd.*

¶ *Pan fyddo Plant i'w bedyddio, y Rhieni a roddant Rybudd y noson o'r blaen neu y bore cyn dechreu'r Foreol Weddi, i'r Curad. Bydded y Tadau-bedydd, a'r Mamau-bedydd, a'r Bobl, gyd â'r Plant, yn barod wrth y Bedyddfan, naill ai yn ebrwydd ar ol y Llith ddiweddaf ar y Foreol Weddi, neu ynte yn ebrwydd ar ol y Llith ddiweddafar y Brydnhawol Weddi, megis y gosodo'r Curad, yn ol ei ystyriaeth ei hun. A'r Offeiriaid yn dyfod at y Bedyddfan (yr hwn a lenwir yr amser hwnnw â Dŵfr glân) ac yn sefyll yno, a ddywed,*

A Fedyddiwyd y Plentyn hwn eisoes, ai na fedyddiwyd?

¶ *Os attabant, Na ddo; yna aed yr Offeiriad rhagddo, fel y mae'n canlyn.*

FY ngharedigion anwyl, yn gymmaint ag ymddwyn a geni pob dyn mewn pechod, a bod ein Hiachawdwr Crist yn dywedyd, Na ddichon neb fyned i mewn i deyrnas Dduw, oddi eithr ei ad-genhedlu a'i eni ef o newydd o ddwfr ac o'r Yspryd Glân; Attolwg yr wyf i chwi alw ar Dduw Dad, trwy ein Harglwydd Iesu Grist, ar fod iddo o'i ddaionus drugaredd ganiattâu i'r Plentyn hwn y peth trwy nerth natur ni all ddyfod iddo, gael ei fedyddio â dwfr ac â'r Yspryd Glân, a'i dderbyn i lân Eglwys Grist, a'i wneuthur yn aelod bywiol o'r unrhyw.

¶ *Yna y dywed yr Offeiriad, Gweddiwn.*

HOLL-alluog a thragywyddol Dduw, yr hwn o'th fawr

HATH this Child been already baptized, or no?

¶ *If they answer, No: Then shall the Priest proceed as followeth.*

DEARLY beloved, forasmuch as all men are conceived and born in sin; and that our Saviour Christ saith, None can enter into the kingdom of God, except he be regenerate and born anew of Water and of the holy Ghost; I beseech you to call upon God the Father, through our Lord Jesus Christ, that of his bounteous mercy he will grant to this Child that thing which by nature he cannot have; that he may be baptized with Water and the holy Ghost, and received into Christ's holy Church, and be made a lively member of the same.

¶ *Then shall the Priest say, Let us pray.*

ALMIGHTY and everlasting God, who of thy great

Bedydd Cyhoedd Plant Bychain.

drugaredd a gedwaist Noah a'i deulu yn yr Arch rhag eu cyfr-golli gan ddwfr; a hefyd a dywysaist yn ddiangol blant yr Israel dy bobl trwy'r Môr Coch, gan arwyddocâu wrth hynny dy lân Fedydd; a thrwy Fedydd dy garedig Fab Iesu Grist yn afon Iorddonen a sancteiddiaist ddwfr, er dirgel olchedigaeth pechodau; Attolygwn i ti, er dy aneirif drugareddau, edrych o honot yn drugarog ar y *Plentyn hwn*; *ei lanhau* a'i sancteiddio â'r Yspryd Glân: fel, wedi *ei wared* oddi wrth dy lid, y derbynier *ef* i arch Eglwys Grist; a chan fod yn gadarn mewn ffydd, yn llawen gan obaith, ac wedi ymwreiddio ynghariad perffaith, allu o *hono* fordwyo felly dros donnau'r byd trallodus hwn, fel y *delo* o'r diwedd i dir y bywyd tragywyddol, yno i deyrnasu gyd â thi heb drangena gorphen; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

HOLL-alluog ac anfarwol Dduw, cymmorth pob anghenog, noddwr pawb a gilio attat am gynhorthwy, bywyd y rhai a gredant, ac adgyfodiad y meirw; Yr ym yn galw arnat dros y *Dyn bychan* yma, ar *iddo*, yn dyfod i'th lân Fedydd, gael derbyn maddeuant o'i *bechodau*, trwy ad-enedigaeth ysprydol. Derbyn *ef*, Arglwydd, megis yr addewaist trwy dy garedig Fab, gan ddywedyd, Gofynwch, a rhoddir i chwi; ceisiwch, a chwi a gewch; curwch, ac fe a agorir i chwi. Felly yn awr dyro i ni, a ni yn gofyn; par i ni gael, a ni yn ceisio; agor y porth i ni, sy yn curo: fel y mwynhao'r *Dyn bychan* yma dragywyddol fendith dy nefol olchiad, ac y *delo* i'r deyrnas dragywyddol, yr hon a addewaist trwy Grist ein Harglwydd. *Amen.*

mercy didst save Noah and his family in the ark from perishing by water; and also didst safely lead the children of Israel thy people through the Red Sea, figuring thereby thy holy Baptism; and by the Baptism of thy well-beloved Son Jesus Christ, in the river Jordan, didst sanctify Water to the mystical washing away of sin; We beseech thee, for thine infinite mercies, that thou wilt mercifully look upon *this Child*; wash *him* and sanctify *him* with the holy Ghost; that *he*, being delivered from thy wrath, may be received into the ark of Christ's Church; and being steadfast in faith, joyful through hope, and rooted in charity, may so pass the waves of this troublesome world, that finally *he* may come to the land of everlasting life, there to reign with thee world without end; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

ALMIGHTY and immortal God, the aid of all that need, the helper of all that flee to thee for succour, the life of them that believe, and the resurrection of the dead; We call upon thee for *this Infant*, that *he*, coming to thy holy Baptism, may receive remission of *his* sins by spiritual regeneration. Receive *him*, O Lord, as thou hast promised by thy well-beloved Son, saying, Ask, and ye shall have; seek, and ye shall find; knock, and it shall be opened unto you: So give now unto us that ask; let us that seek find; open the gate unto us that knock; that *this Infant* may enjoy the everlasting benediction of thy heavenly washing, and may come to the eternal kingdom which thou hast promised by Christ our Lord. *Amen.*

Bedydd Cyhoedd Plant Bychain.

¶ *Yna y bobl a safant ar eu traed, a'r Offeiriad a ddywed,*

Gwrandêwch ar eiriau'r Efengyl a ysgrifonodd Sant *Mark*, yn y ddegfed Bennod, a'r drydedd Adnod ar ddeg.

HWY a ddygasant blant bychain at Grist, fel y cyffyrddai efe â hwynt: a'r disgyblion a geryddasant y rhai oedd yn eu dwyn hwynt. A'r Iesu, pan welodd hynny, a fu anfoddlon, ac a ddywedodd wrthynt, Gadêwch i blant bychain ddyfod attaf fi, ac na waherddwch iddynt: canys eiddo y cyfryw rai yw teyrnas Dduw. Yn wir meddaf i chwi, Pwy bynnag ni dderbynio deyrnas Dduw fel dyn bach, nid â efe i mewn iddi. Ac efe a'u cymmerodd hwy yn ei freichiau, ac a roddes ei ddwy-law arnynt, ac a'u bendithiodd.

¶ *Arol darllain yr Efengyl, y traeth-a'r Gweinidog y Cyngor byr yma ar eiriau'r Efengyl.*

Y Caredigion, chwi a glywch yn yr Efengyl hon eiriau'n Hiachawdwr Crist, yn gorchymyn dwyn y Plant atto; pa wedd y ceryddodd efe y rhai a fynnasai eu cadw oddi wrtho; pa wedd y cynghora efe i bob dyn ganlyn eu gwiriondeb hwy. Yr ydych chwi yn deall, wrth ei agwedd ef a'i weithred, modd y dangosodd ei ewyllys da iddynt: canys efe a'u coffeidiodd hwy yn ei freichiau, efe a roddodd ei ddwy-law arnynt, ac a'u bendithiodd hwynt. Nac ambeuwch gan hynny, eithr credwch yn ddifrif, y cymmer efe yr un ffunud yn angeleddgar y *Dyn bychan hwn* yma; y coffeidia efe ef â breichiau ei drugaredd, y dyry iddo fendith y bywyd tragwyddol, ac y gwna efe ef yn *gufrannog* o'i ddidrange deyrnas. O herwydd paham, gan ein bod ni yn credu

¶ *Then shall the people stand up, and the Priest shall say,*

Hear the words of the Gospel, written by Saint *Mark*, in the tenth Chapter, at the thirteenth Verse.

THEY brought young children to Christ, that he should touch them; and his disciples rebuked those that brought them. But when Jesus saw it, he was much displeased, and said unto them, Suffer the little children to come unto me, and forbid them not; for of such is the kingdom of God. Verily I say unto you, Whosoever shall not receive the kingdom of God as a little child, he shall not enter therein. And he took them up in his arms, put his hands upon them, and blessed them.

¶ *After the Gospel is read, the Minister shall make this brief Exhortation upon the words of the Gospel.*

BELOVED, ye hear in this Gospel the words of our Saviour Christ, that he commanded the children to be brought unto him; how he blamed those that would have kept them from him; how he exhorteth all men to follow their innocency. Ye perceive how by his outward gesture and deed he declared his good will toward them; for he embraced them in his arms, he laid his hands upon them, and blessed them. Doubt ye not therefore, but earnestly believe, that he will likewise favourably receive *this present Infant*; that he will embrace *him* with the arms of his mercy; that he will give unto *him* the blessing of eternal life, and make *him* partaker of his everlasting kingdom. Wherefore we being thus persuaded of

fel hyn am ewyllys da ein Tad nefol tu ag at y *Dyn bychan* yma, a amlygwyd trwy ei Fab Iesu Grist, ac heb ddim amneueu gennym ei fod ef yn derbyn yn rasmusol ein gweithred hon o garriad, yn dwyn y *Dyn bychan hwn* i'w sanctaidd Fedydd ef; diolchwn yn ffyddlon ac yn ddefosiynol iddo, gan ddywedyd,

HOLL-alluog a thragywyddol Dduw, nefol Dad, yr ym ni yn ostyngedig yn diolch i ti, fod yn wiw gennyt ein galw i wybodaeth dy ras, a ffydd ynot: Ychwanega yr wybodaeth hon, a chadarnhâ'r ffydd hon ynom yn wastad. Dyro dy Yspryd Glân i'r *Dyn-bychan* yma, fel y ganer ef eilwaith, a'i *wneuthur* yn *etifedd* iachawdwriaeth dragywyddol; trwy ein Harglwydd Iesu Grist, yr hwn sydd yn byw ac yn teyrnasu gyd â thi a'r Yspryd Glân, yr awr hon ac yn dragywydd. *Amen.*

¶ *Yna y dywed yr Offeiriad wrth y Tadau-bedydd a'r Mammau-bedydd yn y modd hwn.*

ANWYL garedigion bobl, chwi a ddygasoch y *Plentyn hwn* yma i'w *fedyddio*, chwi a weddiâsoch ar fod yn wiw gan ein Harglwydd Iesu Grist, *ei dderbyn ef*, maddeu iddo *ei bechola*, *ei sancteiddio* â'r Yspryd Glân, rhoddi iddo deyrnas nefoedd, a bywyd tragywyddol. Chwi a glywsoch hefyd ddarfod i'n Harglwydd Iesu Grist addaw yn ei Efengyl, ganiattâu yr holl bethau hyn a weddiâsoch chwi am danynt: yr hwn addewid efe o'i ran ef a'i ceidw yn wir ddiogel, ac a'i cwblhâ. Herwydd pa achos, yn ol yr addewid hwn a wnaeth Crist, rhaid yw i'r *Dyn bychan* yma hefyd yn ffyddlon, ar *ei ran yntau*, addaw trwoch chwi, sy Feichiau *drosto*

the good will of our heavenly Father towards *this Infant*, declared by his Son Jesus Christ; and nothing doubting but that he favourably alloweth this charitable work of our's in bringing *this Infant* to his holy Baptism; let us faithfully and devoutly give thanks unto him, and say,

ALMIGHTY and everlasting God, heavenly Father, we give thee humble thanks, for that thou hast vouchsafed to call us to the knowledge of thy grace, and faith in thee: Increase this knowledge, and confirm this faith in us evermore. Give thy holy Spirit to *this Infant*, that he may be born again, and be made *an heir* of everlasting salvation; through our Lord Jesus Christ, who liveth and reigneth with thee and the Holy Spirit, now and for ever. *Amen.*

¶ *Then shall the Priest speak unto the Godfathers and Godmothers on this wise.*

DEARLY beloved, ye have brought *this Child* here to be baptized, ye have prayed that our Lord Jesus Christ would vouchsafe to receive him, to release him of his sins, to sanctify him with the holy Ghost, to give him the kingdom of heaven, and everlasting life. Ye have heard also that our Lord Jesus Christ hath promised in his Gospel to grant all these things that ye have prayed for: which promise he, for his part, will most surely keep and perform. Wherefore, after this promise made by Christ, *this Infant* must also faithfully, for his part, promise by you that are his sureties, (until he come of age to take it upon himself,) that he

(hyd oni *ddêl* mewn oedran i'w gymmeryd *arno ei hun*) ymwrthod â diafol ac â'i holl weithredoedd, ac yn wastad gredu gwynfydedig Air Duw, ac yn ufudd gadw ei orchymynion.

Am hynny y gofynaf,

A Ydwyt ti yn enw y *Plentyn hwn* yn ymwrthod â diafol, ac â'i holl weithredoedd, coegrodres a gwag-orfoledd y byd, a'i holl chwantau cybyddus, ac anysrydol ewyllys y cnawd, fel na ddilynech hwynt, ac na'th dywyser ganddynt?

Atteb. Yr ydwyf yn ymwrthod â hwynt oll.

Gweinidog.

A Wyt ti yn credu yn Nuw Dad Holl-gyfoethog, Creawdwr nef a daear?

Ac yn Iesu Grist, ei unig-anedig Fab ef, ein Harglwydd ni? A'i genhedlu o'r Ysryd Glân; ei eni o Fair Forwyn; iddo ddiödded dan Pontius Pilatus, ei groeshoelio, ei farw, a'i gladdu; disgyn o hono i uffern; a'i gyfodi hefyd y trydydd dydd; ac esgyn o hono i'r nefoedd; a'i fod yn eistedd ar ddeheulaw Dduw Dad Hollalluog; ac y daw efe oddi yno yn niwedd y byd, i farnu byw a meirw?

Ac a wyt ti yn credu yn yr Ysryd Glân; yr Eglwys Lan Gatholig; Cymmun y Saint; Maddeuant Pechodau; Adgyfodiad y Cnawd; a Bywyd tragywyddol gwedi angau?

Atteb. Hyn oll yr wyf yn ei gredu yn ddilys.

Gweinidog.

A Fynni di dy fedyddio yn y ffydd hon?

Atteb. Hynny yw fy ewyllys.

Gweinidog.

A Gedwi dithau gan hynny yn ufudd lân ewyllys Duw

will renounce the devil and all his works, and constantly believe God's holy Word, and obediently keep his commandments.

I demand therefore,

DOST thou, in the name of this Child, renounce the devil and all his works, the vain pomp and glory of the world, with all covetous desires of the same, and the carnal desires of the flesh, so that thou wilt not follow, nor be led by them?

Answer. I renounce them all.

Minister.

DOST thou believe in God the Father Almighty, Maker of heaven and earth?

And in Jesus Christ his only-begotten Son our Lord? And that he was conceived by the Holy Ghost; born of the Virgin Mary; that he suffered under Pontius Pilate, was crucified, dead, and buried; that he went down into hell, and also did rise again the third day; that he ascended into heaven, and sitteth at the right hand of God the Father Almighty; and from thence shall come again at the end of the world, to judge the quick and the dead?

And dost thou believe in the Holy Ghost; the holy Catholic Church; the Communion of Saints; the Remission of sins; the Resurrection of the flesh; and everlasting life after death?

Answer. All this I stedfastly believe.

Minister.

WILT thou be baptized in this faith?

Answer. That is my desire.

Minister.

WILT thou then obediently keep God's holy will and

Bedydd Cyhoedd Plant Bychain.

a'i orchymynion, gan rodio yn yr unrhyw holl ddyddiau dy fywyd?

Atteb. Gwnaf.

¶ *Yna y dywed yr Offeiriad,*

O Drugarog Dduw, caniatâ felly gladdu'r hen Adda yn y *Plentyn hwn*, fel y cyfoder y dyn newydd *ynddo ef. Amen.*

Caniattâ fod i holl chwantau'r cnawd farw *ynddo*, ac i bob peth a berthyn i'r Yspryd fyw a chynnyddu *ynddo. Amen.*

Caniattâ fod *iddo* nerth a gallu i gael yr oruchafiaeth a'r gorfod yn erbyn diafol, y byd, a'r cnawd. *Amen.*

Caniattâ fod i bwy bynnag a gyssegrir yma i ti trwy ein swydd a'n gweinidogaeth ni, fod hefyd yn gynnysgaeddol o rinweddau nefol, a chael eu tragywyddol obrwyau trwy dy drugaredd, O fendigedig Arglwydd Dduw, yr hwn wyt yn byw, ac yn llywio pob peth yn oes oesoedd. *Amen.*

HOLL-gyfoethog fyth-fywiol Dduw, yr hwn y bu i'th garediccaf Fab Iesu Grist, er maddeuant o'n pechodau, oddef gollwng o'i werthfawroccaf ystlys ddwfr a gwaed, a rhoddi gorchymyn i'w ddisgyblion fyned a dysgu yr holl genhedloedd, a'u bedyddio, Yn Enw'r Tad, a'r Mab, a'r Yspryd Glân; Ystyria, attolwg i ti, wrth weddïau dy gynnulleidfa; sancteiddia'r dwfr hwn er dirgel olchedigaeth pechodau; a chaniattâ fod i'r *Plentyn hwn*, a fedyddir yr awr hon *ynddo*, dderbyn cyflawnder dy ras, ac aros byth yn nifer dy ffyddlon blant etholedig; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

commandments, and walk in the same all the days of thy life?

Answer. I will.

¶ *Then shall the Priest say,*

O Merciful God, grant that the old Adam in *this Child* may be so buried, that the new man may be raised up in *him. Amen.*

Grant that all carnal affections may die in *him*, and that all things belonging to the Spirit may live and grow in *him. Amen.*

Grant that *he* may have power and strength to have victory, and to triumph, against the devil, the world, and the flesh. *Amen.*

Grant that whosoever is here dedicated to thee by our office and ministry may also be endowed with heavenly virtues, and everlastingly rewarded, through thy mercy, O blessed Lord God, who dost live, and govern all things, world without end. *Amen.*

ALmighty, everliving God, whose most dearly beloved Son Jesus Christ, for the forgiveness of our sins, did shed out of his most precious side both water and blood; and gave commandment to his disciples, that they should go teach all nations, and baptize them In the Name of the Father, the Son, and the Holy Ghost; Regard, we beseech thee, the supplications of thy congregation; sanctify this Water to the mystical washing away of sin; and grant that *this Child*, now to be baptized therein, may receive the fulness of thy grace, and ever remain in the number of thy faithful and elect children; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

Bedydd Cyhoedd Plant Bychain.

¶ *Yna y cymmer yr Offeiriad y Dyn bychan yn ei ddwyllaw, ac a ddywed wrth y Tudau-bedydd a'r Mammau-bedydd,*

Enwch y Plentyn hwn.

¶ *Ac yna, gan ei enwi ar eu hol hŷnyd (os hŷnyd a hyspysant iddo y gall y Plentyn ddi-dded hynny yn hawdd) efe a'i trocha ef yn y dŵfr yn ddi-dgeulus ac yn ddarbodus, gan ddywedyd,*

N. Yr ydwyf yn dy fedyddio di, Yn Enw'r Tad, a'r Mab, a'r Yspryd Glân. Amen.

¶ *Ond os hyspysant fod y Plentyn yn wan, digon fydd bwrw dŵfr arno, gan ddywedyd y geiriau dywededig uchod,*

N. Yr ydwyf yn dy fedyddio di, Yn Enw'r Tad, a'r Mab, a'r Yspryd Glân. Amen.

¶ *Yna y dywed yr Offeiriad,*

YR ydym ni yn derbyn y Plentyn hwn i gynnulleidfa defaid Crist, ac yn ei * nodi ef âg arwydd y Grog; yn arwyddocâd na bo iddo rhag llaw gymmeryd yn gywilydd gyffesu ffydd Grist a groes-hoeliwyd, ac ymladd yn wrol dan ei faner ef, yn erbyn pechod, y byd, a'r cythraul; a pharhau yn filwr ffyddlon ac yn was i Grist holl ddyddiau ei einioes. Amen.

¶ *Yna y dywed y Offeiriad,*

GAN ddarhod yn awr, anwyl garedigion frodyr, ad-eni a dodi y Plentyn hwn ynghorph Eglwys Grist; diolchwn ninnau i'r Holl-alluog Dduw am ei ddaioni hwn, ac o gyd-undeb gwnawn ein gweddïau arno, ar fod i'r Plentyn hwn ddiweddu y rhan arall o'i fywyd yn ol hyn o ddechreuad.

¶ *Then the Priest shall take the Child into his hands, and shall say to the Godfathers and God-mothers,*

Name this Child.

¶ *And then naming it after them (if they shall certify him that the Child may well endure it) he shall dip it in the Water discreetly and warily, saying,*

N. I baptize thee In the Name of the Father, and of the Son, and of the Holy Ghost. Amen.

¶ *But if they certify that the Child is weak, it shall suffice to pour Water upon it, saying the foregoing words,*

N. I baptize thee In the Name of the Father, and of the Son, and of the Holy Ghost. Amen.

¶ *Then the Priest shall say,*

WE receive this Child into the congregation of Christ's flock,* and do sign him with the sign of the Cross, in token that hereafter he shall not be ashamed to confess the faith of Christ crucified, and manfully to fight under his banner, against sin, the world, and the devil; and to continue Christ's faithful soldier and servant unto his life's end. Amen.

¶ *Then shall the Priest say,*

SEEING now, dearly beloved brethren, that this Child is regenerate, and grafted into the body of Christ's Church, let us give thanks unto Almighty God for these benefits; and with one accord make our prayers unto him, that this Child may lead the rest of his life according to this beginning.

* *Yna yr Offeiriad a wna ei * nodi ef âg arwydd y Grog; yn arwyddocâd na bo iddo rhag llaw gymmeryd yn gywilydd gyffesu ffydd Grist a groes-hoeliwyd, ac ymladd yn wrol dan ei faner ef, yn erbyn pechod, y byd, a'r cythraul; a pharhau yn filwr ffyddlon ac yn was i Grist holl ddyddiau ei einioes. Amen.*

* *Here the Priest shall make a Cross upon the Child's forehead.*

Bedydd Cyhoedd Plant Bychain.

¶ *Yna y dywedir, a pharwb ar eu gliniau,*

EIN Tad, yr hwn wyt yn y nefoedd, Sancteiddier dy Enw. Deued dy deyrnas. Bydded dy ewyllys ar y ddaear, Megis y mae yn y nefoedd. Dyro i ni heddyw ein bara beunyddiol. A maddeu i ni ein dyledion, Fel y maddeuwn ni i'n dyledwyr. Ac nac arwain ni i brofedigaeth; Eithr gwared ni rhag drwg. Amen.

¶ *Yna y dywed yr Offeiriad,*

MAWR ddiolchwn i ti, drugaroccaf Dad, ryngu bodd it' ad-eni y *Dyn bychan hwn* â'th Yspryd Glân, ei dderbyn yn *Blentyn* i ti dy hun trwy fabwys, a'i *gorphori* i'th lân Eglwys. Ac yn ostyngedig yr attolygwn i ti ganiattâu *iddo*, gan ei fod ef yn farw i bechod, ac yn byw i gyfiawnder, ac yn gladdedig gyd â Christ yn ei angau, allu croeshoelio yr hen ddyn, ac yn hollol ymwrthod â holl gorph pechod; ac, megis y gwnaed ef yn *gufrannog* o angau dy Fab, *iddo* fod hefyd yn *gufrannog* o'i adgyfodiad; ac felly o'r diwedd, ynghyd â'r rhan arall o'th lân Eglwys, y *byddo* yn *etifedd* dy deyrnas dragywyddol; trwy Grist ein Harglwydd. Amen.

¶ *Yna, a pharwb yn sefyll, yr Offeiriad a ddywed wrth y Tadau-bedydd a'r Mamman-bedydd hyn o Gyngor yn eanlyn.*

YN gymmaint a darfod i'r *Plentyn hwn* addaw trwoch chwi, ei *fechnïafon*, ymwrthod â diafol ac â'i holl weithredoedd, credu yn Nuw, a'i wasanaethu ef; rhaid i chwi feddwl, mai eich rhan a'ch dyledswydd yw, gweled dysgu o'r *Plentyn hwn*, cyn gynted ag y gallo ddyysgu, pa ryw bwysfawr adduned, addewid, a phroffes, a *wnaeth efe* yma

¶ *Then shall be said, all kneeling;*

OUR Father, which art in heaven, Hallowed be thy Name. Thy kingdom come. Thy will be done in earth, As it is in heaven. Give us this day our daily bread. And forgive us our trespasses, As we forgive them that trespass against us. And lead us not into temptation; But deliver us from evil. Amen.

¶ *Then shall the Priest say,*

WE yield thee hearty thanks, most merciful Father, that it hath pleased thee to regenerate *this Infant* with thy holy Spirit, to receive *him* for thine own *Child* by adoption, and to incorporate *him* into thy holy Church. And humbly we beseech thee to grant, that *he*, being dead unto sin, and living unto righteousness, and being buried with Christ in his death, may crucify the old man, and utterly abolish the whole body of sin; and that, as *he is* made *partaker* of the death of thy Son, *he* may also be *partaker* of his resurrection; so that finally, with the residue of thy holy Church, *he* may be an *inheritor* of thine everlasting kingdom; through Christ our Lord. Amen.

¶ *Then, all standing up, the Priest shall say to the Godfathers and Godmothers this Exhortation following.*

FORASMUCH as *this Child* hath promised by you his sureties to renounce the devil and all his works, to believe in God, and to serve him; ye must remember, that it is your parts and duties to see that *this Infant* be taught, so soon as *he* shall be able to learn, what a solemn vow, promise, and profession, *he hath* here made by

Bedydd Cyhoedd Plant Bychain.

trwoch chwi. Ac, er mwyn gallu o *hono* wybod y pethau hyn yn well, chwi a elwch *arno* i wrando Pregethau; ac yn bendifaddef, rhaid i chwi weled dysgu o *hono* y Credo, Gweddi yr Arglwydd, a'r Deg Gorchymyn, yn yr iaith gyffredin, a phob peth arall a ddylai Gristion ei wybod, a'i gredu, er iechyd i'w enaid; a bod meithrin y *Plentyn hwn* yn rhinweddol, i'w hyweddu mewn buchedd dduwiol a Christionogol: gan gofio yn wastad, fod Bedydd yn arwyddocâu i nyni ein proffes; hynny yw, bod i ni ganlyn esampl ein Hiachawdwr Crist, a'n gwneuthur yn gyffelyb iddo ef: fel, megis ag y bu efe farw, ac y cyfododd drachefn drosom ni; felly y dylem ni, y rhai a fedyddiwyd, farw oddi wrth bechod, a chyfodi i gyfiawnder; gan farwolaethu yn wastad ein holl ddrygioni a'n gwýniau llygredig, a pheunydd myned rhagom ym mhob rhinwedd dda a buchedd dduwiol.

¶ *Yna'r ychwanega efe ddywedyd,*

RHAID i chwi edrych dwyn y *Plentyn hwn* at yr Esgob i'w *gonffirmio* ganddo, cyn gynted ag y *medro* ddywedyd y Credo, Gweddi'r Arglwydd, a'r Deng-Air Deddf, yn yr iaith gyffredin, ac yr addysger ym mhellach yng Nghatecism yr Eglwys a osodwyd allan ar fedr hynny.

you. And that *he* may know these things the better, ye shall call upon *him* to hear Sermons; and chiefly ye shall provide, that *he* may learn the Creed, the Lord's Prayer, and the Ten Commandments, in the vulgar tongue, and all other things which a Christian ought to know and believe to his soul's health; and that *this Child* may be virtuously brought up to lead a godly and a christian life; remembering always, that Baptism doth represent unto us our profession; which is, to follow the example of our Saviour Christ, and to be made like unto him; that, as he died, and rose again for us, so should we, who are baptized, die from sin, and rise again unto righteousness; continually mortifying all our evil and corrupt affections, and daily proceeding in all virtue and godliness of living.

¶ *Then shall he add and say,*

YE are to take care that *this Child* be brought to the Bishop to be confirmed by him, so soon as *he* can say the Creed, the Lord's Prayer, and the Ten Commandments, in the vulgar tongue, and be further instructed in the Church-Catechism set forth for that purpose.

HYSYYS yw trwy Air Duw, am Blant a fedyddir, ac a fyddant feirw cyn bod yn euog o Bechod gweithredol, eu bod yn ddihammeu yn gadwedig.

I Symmud ymaith bob Ammheuaeth am arfer Arwydd y Groes yn y Bedydd; gwir Ddeongliad hynny, a'r iawn Achosion o'i gadw, a ellir eu gweled yn y Degfed Canon ar hugain, a ddoded allan gyntaf yn y flwyddyn MDCIV.

GWEINYDDIAD BEDYDD NEILLDUOL PLANT

MEWN TAI GARTREF.

¶ *Bydded i Guradiaid pob Plwyf rybuddio y Bobl yn fynych, nad oedont Fedydd eu Plant bellach nâ'r Sul cyntaf neu'r ail nesaf ar ol eu geni, neu ryw Ddydd Gwyl arall a ddigwyddo rhyngddynt ; oddi eithr ar achos mawr a chyfreithlon, a'r cyfryw a foddiono y Curad.*

¶ *A hefyd hwy a'u rhybuddiant, na pharont fedyddio eu Plant gartref yn eu tai, heb y cyffelyb achos mawr ac angen : ond pan gynhELLO anghenraid iddynt wneuthur hynny, yna y Bedydd a weinyddir yn y modd hwn.*

¶ *Yn gyntaf, bydded i Weinidog y Plwyf (neu, yn ei absen, i ryw Weinidog cyfreithlon arall a ellir ei gael) gyd â'r rhai a fyddo yn y fan, aŵ ar Dduw, a dywedyd Gweddi yr Arglwydd, a chynnifer o'r Colectau gosodedig uchod i'w dywedyd yn Ffurf y Bedydd Cyhocdd, ag a ad yr amser a'r angen presennol : ac yna, wedi enw'r Plentyn gan ryw un a fyddo yn bresennol, y Gweinidog a fwrw Ddwfr arno, gan ddywedyd y geiriau hyn ;*

N. Yr ydwyf yn dy fedyddio
di, Yn Enw'r Tad, a'r
Mab, a'r Yspryd Glân. Amen.

¶ *Yna, a pharwb yn gostwng ar eu gliniau, y Gweinidog a rydd ddiolch i Dduw, ac a ddywed,*

MAWR ddiolchwn i ti, dru-
garoccaf Dad, ryngu bodd
i ti ad-eni y *Dyn bychan* hwn
â'th Yspryd Glân, ei dderbyn
yn *Plentyn* i ti dy hun trwy
fabwys, a'i gorphori i'th lân
Eglwys. Ac yn ostyngedig yr
attolygwn i ti ganiattâu iddo,
megis yn awr y gwnaed ef yn
gufrannog o angau dy Fab, fod
hefyd felly o'i adgyfodiad ; ac
felly o'r diwedd, ynghyd â'r
rhan arall o'th Saint, etifeddu
o hono dy deyrnas dragywyddol ;
trwy'r unrhyw dy Fab Iesu
Grist ein Harglwydd. Amen.

¶ *Ac nac amheuant, am y Dyn
bach a fedyddier felly, nad yw efe
wedi ei fedyddio yn ddeddfol ac yn
ddigonol, ac na ddylir ei fedyddio
mwy. Eithr er hynny i gyd, os y
Plentyn a fedyddiwyd yn y modd
hwn, a fydd byw rhag llaw, iawn
fydd ei ddwyn ef i'r Eglwys ; fel
y gallo Gweinidog yr un Plwyf,*

N. I baptize thee In the
Name of the Father, and
of the Son, and of the Holy
Ghost. Amen.

¶ *Then, all kneeling down, the Mi-
nister shall give thanks unto God,
and say,*

WE yield thee hearty thanks,
most merciful Father, that
it hath pleased thee to regene-
rate this *Infant* with thy holy
Spirit, to receive him for thine
own *Child* by adoption, and to
incorporate him into thy holy
Church. And we humbly be-
seech thee to grant, that as he
is now made *partaker* of the
death of thy Son, so he may be
also of his resurrection ; and
that finally, with the residue of
thy Saints, he may inherit thine
everlasting kingdom ; through
the same thy Son Jesus Christ
our Lord. Amen.

¶ *And let them not doubt, but that
the Child so baptized is lawfully
and sufficiently baptized, and ought
not to be baptized again. Yet ne-
vertheless, if the Child, which is
after this sort baptized, do after-
ward live, it is expedient that it be
brought into the Church, to the
intent that, if the Minister of the*

Bedydd Neillduol Plant Bychain.

os efe ei hun a fedyddiodd y Dyn bach, hyspysu i'r Gynulleidfau wir ffurf y Bedydd, a arferasai o'r blaen gartref: ac ar yr un achos hwnnw efe a ddywed fel hyn,

YR wyf yn hyspysu i chwi, ddarfod i mi, yn ol dyledus a gosodedig Drefn yr Eglwys, ar yr amser a'r amser, ac yn y lle a'r lle, yngŵydd amryw dystion, fedyddio'r Plentyn hwn.

¶ *Eithr os rhyw Weinidog cyfreithlon arall a fedyddiodd y Dyn bach, yna Gweinidog y Plwyf yn yr hwn y ganed neu y bedyddiwyd y Dyn bach, a holi ac a ymofyn, a fedyddiwyd y Plentyn yn gyfreithlon, neu nad do. Yn yr hwn achos, os y rhai a ddygant y Plentyn i'r Eglwys a atebant, ddarfod bedyddio yr unrhyw Blentyn eisoes; yna holi y Gweinidog hwy ym mhellach, gan ddywedyd,*

GAN bwy y bedyddiwyd y Plentyn hwn?

Pwy oedd yn y fan pan fedyddiwyd y Plentyn hwn?

O herwydd y gallai fod, darfod gadael heibio ryw bethau a berthyn i hanfod y Sacrament hwn, trwy ofn, neu frys, yn y cyfryw gyfyngder; am hynny y gofynaf i chwi ym mhellach,

A pha ddefnydd y bedyddiwyd y Plentyn hwn?

A pha eiriau y bedyddiwyd y Plentyn hwn?

¶ *Ac os y Gweinidog a ddeall, wrth atebion y rhai a ddygant y Plentyn atto, fod pob peth wedi ei wneuthur y modd y dylai; yna na fedyddied efe y Plentyn drachefn, eithr ei dderbyn yn un o ddiadell y gŵir Gristionogion, gan ddywedyd fel hyn,*

YR ydwyf fi yn hyspysu i chwi, ddarfod yn hyn o beth wneuthur y cwbl yn dda, ac wrth iawn drefn berthynasol, wrth fedyddio'r Plentyn yma; yr hwn, wedi ei eni mewn pechod dechreuol, ac mewn digofaint Duw, sydd yn awr, trwy olchiad

same Parish did himself baptize that Child, the Congregation may be certified of the true Form of Baptism, by him privately before used: In which case he shall say thus,

I Certify you, that according to the due and prescribed Order of the Church, at such a time, and at such a place, before divers witnesses I baptized this Child.

¶ *But if the Child were baptized by any other lawful Minister, then the Minister of the Parish, where the Child was born or christened, shall examine and try whether the Child be lawfully baptized, or no. In which case, if those that bring any Child to the Church do answer, that the same Child is already baptized, then shall the Minister examine them further, saying,*

BY whom was this Child baptized?

Who was present when this Child was baptized?

Because some things essential to this Sacrament may happen to be omitted through fear or haste, in such times of extremity; therefore I demand further of you,

With what matter was this Child baptized?

With what words was this Child baptized?

¶ *And if the Minister shall find by the answers of such as bring the Child, that all things were done as they ought to be; then shall not he christen the Child again, but shall receive him as one of the flock of true christian people, saying thus,*

I Certify you, that in this case all is well done, and according unto due order, concerning the baptizing of this Child; who being born in original sin, and in the wrath of God, is now, by the laver of Regeneration in Baptism, receiv-

Bedydd Neillduol Plant Bychain.

yr Ad-enedigaeth ym Medydd, wedi ei dderbyn i nifer plant Duw, ac etifeddhion bywyd tragwyddol: canys nid yw ein Harglwydd Iesu Grist yn nacâu ei ras a'i drugaredd i gyfryw rai bychain, ond y mae yn garueiddiaf yn eu gwahodd atto, megis y tystia'r Efengyl fendigedig, er ein cysur ni, yn y wedd hon.

St. Marc x. 13.

HWY a ddygasant blant bychain at Grist, fel y cyffyrddai efe â hwynt; a'r disgyblion a geryddasant y rhai oedd yn eu dwyn hwynt. A'r Iesu, pan welodd hynny, a fu anfoddlon, ac a ddywedodd wrthynt, Gadêwch i blant bychain ddyfod attaf fi, ac na waherddwch iddynt: canys eiddo y cyfryw rai yw teyrnas Dduw. Yn wir meddaf i chwi, Pwy bynnag ni dderbynio deyrnas Dduw fel dyn bach, nid â efe i mewn iddi. Ac efe a'u cymmerodd hwy yn ei freichiau, ac a roddes ei ddwy-law arnynt, ac a'u bendithiodd.

¶ *Ar ol darlluin yr Efengyl, y traetha'r Gweinidog y Cyngor byr yma ar eiriau'r Efengyl.*

Y Caredigion, chwi a glywch yn yr Efengyl hon eiriau ein Hiachawdwr Crist, yn gorchymyn dwyn y Plant atto; pa wedd y ceryddodd efe y rhai a fynasai eu cadw oddi wrtho; pa wedd y cynghorodd efe i bob dyn ganlyn eu gwiriondeb hwy. Yr ydych chi yn deall, wrth ei agwedd ef a'i weithred, y modd y dangosodd ei ewyllys da iddynt: canys efe a'u coffeidiodd hwy yn ei freichiau, efe a roddodd ei ddwy-law arnynt, ac a'u bendithiodd hwynt. Nac amhieuwch gan hynny, eithr credwch yn ddifrif, ddarfod iddo gymmeryd yr un ffunud yn amgeleddgar y *Dyn bychan hwn, ei gofleidio ef â*

ed into the number of the children of God, and heirs of everlasting life: for our Lord Jesus Christ doth not deny his grace and mercy unto such Infants, but most lovingly doth call them unto him, as the holy Gospel doth witness to our comfort on this wise.

St. Mark x. 13.

THEY brought young children to Christ, that he should touch them; and his disciples rebuked those that brought them. But when Jesus saw it, he was much displeased, and said unto them, Suffer the little children to come unto me, and forbid them not; for of such is the kingdom of God. Verily I say unto you, Whosoever shall not receive the kingdom of God as a little child, he shall not enter therein. And he took them up in his arms, put his hands upon them, and blessed them.

¶ *After the Gospel is read, the Minister shall make this brief Exhortation upon the words of the Gospel.*

BELOVED, ye hear in this Gospel the words of our Saviour Christ, that he commanded the children to be brought unto him; how he blamed those that would have kept them from him; how he exhorted all men to follow their innocency. Ye perceive how by his outward gesture and deed he declared his good will toward them; for he embraced them in his arms, he laid his hands upon them, and blessed them. Doubt ye not therefore, but earnestly believe, that he hath likewise favourably received *this present Infant*; that he hath embraced *him* with the arms of his

Bedydd Neillduol Plant Bychain.

breichiau ei drugaredd; ac (fel yr addawodd yn ei Air sanctaidd) y rhydd *iddo* fendith y bywyd tragwyddol, ac a'i *gwna* yn *gyfrannog* o'i ddirange deyrnas. Herwydd palham, a nyni yn credu fel hyn am ewyllys da ein Tad nefol, a amlygwyd trwy ei Fab Iesu Grist, tu ag at y *Dyn bychan hwn*; diolchwn yn ffyddlon ac yn ddefosiynol iddo, gan ddywedyd y Weddi a ddysgodd yr Arglwydd ei hun i ni:

EIN Tad, yr hwn wyt yn y nefoedd, Sancteiddier dy Enw. Deued dy deyrnas. Bydded dy ewyllys ar y ddaear, Megis y mae yn y nefoedd. Dyro i ni heddyw ein bara beunyddiol. A maddeu i ni ein dyledion, Fel y maddeuwn ni i'n dyledwyr. Ac nac arwain ni i brofedigaeth; Eithr gwared ni rhag drwg. Amen.

HOLL-alluog a thragywyddol Dduw, nefol Dad, yr ŷm ni yn ostyngedig yn diolch i ti, fod yn wiw gennyt ein galw i wybodaeth dy ras, a ffydd ynot: Ychwanega yr wybodaeth hon, a chadarnhâ y ffydd hon ynion wastad. Dyro dy Yspryd Glân i'r *Dyn bychan* yma; fel, gwedi ei eni ef eilwaith, a'i wneuthur yn etifedd iachawdwriaeth dragwyddol, trwy ein Harglwydd Iesu Grist, yr *arhoso* yn *wasanaethwr* i ti, ac y mwynhao dy addewid; trwy yr unrhyw dy Fab ein Harglwydd Iesu Grist; yr hwn sydd yn byw ac yn teyrnasu gyd â thi a'r Yspryd Glân, yr awr hon ac yn dragwydd. Amen.

¶ *Yna y gosyn yr Offeiriad Enw y Dyn bychan: a phan ddarffo i'r Tadan-bedydd a'r Mamman-bedydd ei adrodd, y Gweinidog a ddyswed,*

AYdwyt ti yn enw y Plentyn hwn yn ymrthod â diafol,

mercy; and (as he hath promised in his holy Word) will give unto *him* the blessing of eternal life, and make *him* partaker of his everlasting kingdom. Wherefore, we being thus persuaded of the good will of our heavenly Father, declared by his Son Jesus Christ, towards *this Infant*, let us faithfully and devoutly give thanks unto him, and say the Prayer which the Lord himself taught us:

OUR Father, which art in heaven, Hallowed be thy Name. Thy kingdom come. Thy will be done in earth, As it is in heaven. Give us this day our daily bread. And forgive us our trespasses, As we forgive them that trespass against us. And lead us not into temptation; But deliver us from evil. Amen.

ALMIGHTY and everlasting God, heavenly Father, we give thee humble thanks, that thou hast vouchsafed to call us to the knowledge of thy grace, and faith in thee; Increase this knowledge, and confirm this faith in us evermore. Give thy holy Spirit to *this Infant*, that *he*, being born again, and being made *an heir* of everlasting salvation, through our Lord Jesus Christ, may continue thy *servant*, and attain thy promise; through the same our Lord Jesus Christ thy Son, who liveth and reigneth with thee and the Holy Spirit, now and for ever. Amen.

¶ *Then shall the Priest demand the Name of the Child; which being by the Godfathers and Godmothers pronounced, the Minister shall say,*

DOST thou, in the name of this Child, renounce the

Bedydd Neillduol Plant Bychain.

ac â'i holl weithredoedd, coeg-rodres a gwag-orfoledd y byd, a'i holl chwantau cybyddus, ac anysprydol ewyllys y cnawd, fel na ddilynech hwynt, ac na'th dywyser ganddynt?

Atteb. Yr ydwyf yn ymwrthod â hwynt oll.

Gweinidog.

AWyt ti yn credu yn Nuw Dad Holl-gyfoethog, Creawdwr nef a daear?

Ac yn Iesu Grist, ei unig-anedig Fab ef, ein Harglwydd ni? A'i genhedlu o'r Yspryd Glân; ei eni o Fair Forwyn; iddo ddioddef dan Pontius Pilatus, ei groeshoelio, ei farw, a'i gladdu; ddisgyn o hono i uffern; a'i gyfodi hefyd y trydydd dydd; ac esgyn o hono i'r nefoedd; a'i fod yn eistedd ar ddeheulaw Dduw Dad Holl-alluog; ac y daw efe oddi yno yn niwedd y byd, i farnu byw a meirw?

Ac a wyt ti yn credu yn yr Yspryd Glân; yr Eglwys Lân Gatholig; Cymmun y Saint; Maddeuant pechodau; Adgyfodiad y cnawd; a Bywyd tragywyddol gwedi angau?

Atteb. Hyn oll yr wyf yn ei gredu yn ddilys.

Gweinidog.

AGedwi dithau gan hynny yn ufudd lân ewyllys Duw a'i orchymynion, gan rodio yn yr unrhyw holl ddyddiau dy fywyd?

Atteb. Gwnaf.

† Yna y dywed yr Offeiriad,

YR ydym ni yn derbyn y Plentyn hwn i gynnulleidfa

defaid Crist, ac yn ei *nodi ef âg arwydd y Grog; yn arwyddo-
câd na bo iddo rhag llaw gymmeryd yn gywilydd gyffesu ffydd Grist a groeshoeliwyd, ac ymladd

devil and all his works, the vain pomp and glory of this world, with all covetous desires of the same, and the carnal desires of the flesh, so that thou wilt not follow, nor be led by them?

Answer. I renounce them all.

Minister.

DOST thou believe in God the Father Almighty, Maker of heaven and earth?

And in Jesus Christ his only-begotten Son our Lord? And that he was conceived by the Holy Ghost; born of the Virgin Mary; that he suffered under Pontius Pilate, was crucified, dead, and buried; that he went down into hell, and also did rise again the third day; that he ascended into heaven, and sitteth at the right hand of God the Father Almighty; and from thence shall come again at the end of the world, to judge the quick and the dead?

And dost thou believe in the Holy Ghost; the holy Catholick Church; the Communion of Saints; the Remission of sins; the Resurrection of the flesh; and everlasting life after death?

Answer. All this I stedfastly believe.

Minister.

WILT thou then obediently keep God's holy will and commandments, and walk in the same all the days of thy life?

Answer. I will.

† Then the Priest shall say,

WE receive this Child into the congregation of Christ's flock, *and do sign him with the sign of the Cross, in token that hereafter he shall not be ashamed to confess the faith of Christ crucified, and man-

* Yma yr Offeiriad a'r rhai Groes yn nhâlcan y Dyn-bach.

* Here the Priest shall make a Cross upon the Child's forehead.

Bedydd Neillduol Plant Bychain.

yn wrol dan ei faner ef, yn erbyn pechod, y byd, a'r cythraul; a pharhâu yn *filwr* ffyddlon ac yn was i Grist holl ddyddiau ei einioes. Amen.

¶ *Yna y dywed yr Offeiriad,*

GAN ddarfod yn awr, anwyl garedigion frodyr, trwy Fedydd, ad-eni a dod i y *Plentyn hwn* ynghorph Eglwys Grist; diolchwn ninnau i'r Holl-alluog Dduw am ei ddaioni hwn, ac o gyd-undeb gwnawn ein gweddïau arno, ar fod i'r *Plentyn hwn* ddiweddu y rhan arall o'i fywyd yn ol hyn o ddechreuad.

¶ *Yna y dywed yr Offeiriad,*

MAWR ddiolchwn i ti, drugaroccaf Dad, ryngu hodd it' ad-eni y *Plentyn hwn* â'th Ysryd Glân, ei dderbyn yn *Blentyn* i ti dy hun trwy fabwys, a'i gorphori i'th lân Eglwys. Ac yn ostyngedig yr attolygwn i ti ganiattâu iddo, gan ei fod ef yn farw i bechod, ac yn byw i gyfiawnder, ac yn gladdedig gyd â Christ yn ei angau, allu croeshoelio'r hen ddyn, ac yn hollol ymwrthod â holl gorph pechod; ac, megis y gwnaed ef yn *gyfrannog* o angau dy Fab, iddo fod hefyd yn *gyfrannog* o'i adgyfodiad; ac felly o'r diwedd, ynghyd â'r rhan arall o'th lân Eglwys, y byddo yn *etifedd* dy deyrnas dragywyddol; trwy Iesu Grist ein Hargwydd. Amen.

¶ *Yna, a pharhau yn sefyll, yr Offeiriad a ddywed wrth y Taduwbedydd a'r Mamau-bedydd hyn o Gyngor yn canlyn.*

YN gymmaint a darfod i'r *Plentyn hwn* addaw trwoch chwi, ei fechnïafon, ymwrthod â diafol ac â'i holl weithredoedd, credu yn Nuw, a'i wasanaethu ef; rhaid i chwi feddwl, mai eich rhan a'ch dyledswyddyw, gweled

fully to fight under his banner, against sin, the world, and the devil; and to continue Christ's faithful soldier and servant unto his life's end. Amen.

¶ *Then shall the Priest say,*

SEEING now, dearly beloved brethren, that *this Child* is by Baptism regenerate, and grafted into the body of Christ's Church, let us give thanks unto Almighty God for these benefits; and with one accord make our prayers unto him, that he may lead the rest of his life according to this beginning.

¶ *Then shall the Priest say,*

WE yield thee most hearty thanks, most merciful Father, that it hath pleased thee to regenerate *this Infant* with thy holy Spirit, to receive him for thine own *Child* by adoption, and to incorporate him into thy holy Church. And humbly we beseech thee to grant, that he being dead unto sin, and living unto righteousness, and being buried with Christ in his death, may crucify the old man, and utterly abolish the whole body of sin; and that, as he is made *partaker* of the death of thy Son, he may also be *partaker* of his resurrection; so that finally, with the residue of thy holy Church, he may be an *inheritor* of thine everlasting kingdom; through Jesus Christ our Lord. Amen.

¶ *Then, all standing up, the Minister shall make this Exhortation to the Godfathers and Godmothers.*

FORASMUCH as *this Child* hath promised by you his sureties to renounce the devil and all his works, to believe in God, and to serve him; ye must remember, that it is your parts and duties to see that *this In-*

Bedydd Neillduot Plant Bychain.

dysgu o'r *Plentyn hwn*, cyn gynted ag y *gallo* ddysgu, pa ryw bwysfawr adduned, addewid, a phroffes, a *wnaeth efe* yma trwoch chwi. Ac, er mwyn gallu o *hono* wybod y pethau hyn yn well, chwi a elwch *arno* i wrando Pregethau; ac yn benddifaddef, rhaid i chwi weled dysgu o *hono* y Credo, Gweddi'r Arglwydd, a'r Deg Gorchymyn, yn yr iaith gyffredin, a phob peth arall a ddylai Gristion ei wybod, a'i gredu, er iechyd i'w enaid; a bod meithrin y *Plentyn hwn* yn rhinweddol, i'w hyweddu mewn buchedd dduwiol a Christionogol: gan gofio yn wastad, fod Bedydd yn arwyddocâu i nyni ein proffes; hynny yw, bod i ni ganlyn esampl ein Hiachawdwr Crist, a'n gwneuthur yn gyffelyb iddo ef: fel, megis ag y bu efe farw, ac y cyfododd drachefn drosom ni; felly y dylem ni, y rhai a fedyddiwyd, farw oddi wrth bechod, a chyfodi i gyfiawnder; gan farwolaethu yn wastad ein holl ddrygioni a'n gwýniau llygredig, a pheunydd myned rhagom ym mhob rhinwedd dda a buchedd dduwiol.

¶ *Eithr os y rhai a ddygant y Plentyn i'r Eglwys, a wnant y cyfryw atebion anhyspysol i ofynion yr Offeiriad, fel na aller gwybod a ddarfu bedyddio y Plentyn â Dwfr, Yn Enw'r Tad, a'r Mab, a'r Yspryd Glân (yr hyn sydd o hanffod y Bedydd) yna bedyddied yr Offeiriad ef yn ol y Ffurf ysgrifenedig uchod am Fedydd Cyhoedd Plant; oddi eithr wrth drochi y Dyn bach yn y Bedyddfun, efe a arfer y Ffurf hon ar eiriau,*

ONI ddarfu dy fedyddio di eisoes, *N.* yr ydwyf fi yn dy fedyddio di, Yn Enw'r Tad, a'r Mab, a'r Yspryd Glân. Amen.

fant be taught, so soon as *he* shall be able to learn, what a solemn vow, promise, and profession *he hath* made by you. And that *he* may know these things the better, ye shall call upon *him* to hear Sermons; and chiefly ye shall provide, that *he* may learn the Creed, the Lord's Prayer, and the Ten Commandments, in the vulgar tongue, and all other things which a Christian ought to know and believe to his soul's health; and that *this Child* may be virtuously brought up to lead a godly and a christian life; remembering alway, that Baptism doth represent unto us our profession; which is, to follow the example of our Saviour Christ, and to be made like unto him; that, as he died, and rose again for us, so should we, who are baptized, die from sin, and rise again unto righteousness; continually mortifying all our evil and corrupt affections, and daily proceeding in all virtue and godliness of living.

¶ *But if they which bring the Infant to the Church do make such uncertain answers to the Priest's questions, as that it cannot appear that the Child was baptized with Water, In the Name of the Father, and of the Son, and of the Holy Ghost, (which are essential parts of Baptism,) then let the Priest baptize it in the form before appointed for Publick Baptism of Infants; saving that at the dipping of the Child in the Font, he shall use this form of words.*

IF thou art not already baptized, *N.* I baptize thee In the Name of the Father, and of the Son, and of the Holy Ghost. Amen.

GWEINYDDIAD BEDYDD Y RHAI A FO MEWN OEDRAN ADDFEDACH,

AC YN MEDRU ATTEB DROSTYNT EU HUNAIN.

¶ *PAN* fyddo rhyw rai mewn Oedran addfedaeth i'w bedyddio, hyspyser hynny mewn pryd i'r Esgob, neu i'r ncb a bennoda efe i hynny, *Wythnos o leiaf ym mlacn llaw, gan eu Rhieni, neu ryw rai deallus eraill; fel y galler cymmeryd gofal dyledus i'w profi, a ydynt wedi eu haddysgu yn ddigonol yn Egwyddorion y Ffydd Gristionogol, ac fel y galler eu cynghori i ymbarottôi trwy Weddïau ac Ympryd i gymmeryd y Sacrament bendigedig hwn.*

¶ *Ac os ecir hwynt yn addas, yna (wedi i'r Bobl ymgynnull ar y Sul, neu Ddydd-gŵyl gosodedig) bydded y Tadau-Bedydd a'r Mamau-Bedydd barod i'w cystwyno wrth y Bedyddfan, yn ebrwydd ar ol yr ail Lith, naill ai ar y Foreol neu'r Brydnhawol Weddi, megis yn neall y Curad y bernir yn gymmwys.*

¶ *A'r Offeiriad yn sefyll yno, a ofyn, A fedyddiwyd yr un o'r rhai a gyflwynir yma, ai na ddo? Os attcbant, Na ddo; yna yr Offeiriad a ddywed fel hyn.*

FY anwyl garedigion, yn gym-maint ag ymddwyn a geni pob dyn mewn pechod (ac mai cnawd yw yr hyn a enir o gnawd) a'r rhai sydd yn y cnawd ni allant ryngu bodd Duw, nanyn byw mewn pechod, gan wneuthur lliaws o bechodau priod; a bod ein Hiachawdwr Crist yn dywedyd, Na ddichon neb fyned i mewn i deyrnas Dduw, oddi eithr ei ad-genhedlu a'i eni o newydd o ddwfr ac o'r Yspryd Glân; Attolwg yr wyf i chwi alw ar Dduw Dad, trwy ein Harglwydd Iesu Grist, ar fod iddo o'i ddaionus Drugaredd ganiatâu i'r rhai hyn y peth trwy nerth natur ni allant ddyfod iddo, gael eu bedyddio â dwfr ac â'r Yspryd Glân, a'u derbyn i lân Eglwys Grist, a bod yn aelodau bywiol o'r unrhyw.

¶ *Yna y dywed yr Offeiriad,
Gweddiwn.*

(¶ *Ac yma y Gynulleidfâ oll a os-tyngant ar eu gliniau.*)

HOLL-alluog a thragywyddol Dduw, yr hwn o'th fawr drugaredd a gedwaist Noah a'i deulu yn yr arch rhag eu cyfrgolli gan ddwfr; ac hefyd a

DEARLY beloved, forasmuch as all men are conceived and born in sin, (and that which is born of the flesh is flesh,) and they that are in the flesh cannot please God, but live in sin, committing many actual transgressions; and that our Saviour Christ saith, None can enter into the kingdom of God, except he be regenerate and born anew of Water and of the holy Ghost; I beseech you to call upon God the Father, through our Lord Jesus Christ, that of his bounteous goodness he will grant to *these persons* that which by nature *they* cannot have; that *they* may be baptized with Water and the holy Ghost, and received into Christ's holy Church, and be made lively *members* of the same.

¶ *Then shall the Priest say,
Let us pray.*

(¶ *Ana here all the Congregation shall kneel.*)

ALMIGHTY and everlasting God, who of thy great mercy didst save Noah and his family in the ark from perishing by water; and also didst

Bedydd y rhai a fo mewn Oedran Addfedach.

dywysaist yn ddiangol blant yr Israel dy bobl trwy'r Môr Coch, gan arwyddocâu wrth hynny dy lân Fedydd; a thrwy Fedydd dy garedig Fab Iesu Grist yn afon Iorddonen, a sancteiddiaist yr elfen ddwfr er dirgel olchiad pechod ymaith; Attolygwn i ti, er dy aneirif drugareddau, e-drych o honot yn drugarog ar dy *weision hyn*; *eu glanhau a'u sancteiddio â'r Yspryd Glân*: fel, wedi *eu gwared* oddi wrth dy lid, y derbynier *hwynt* i arch Eglwys Grist; a chan fod yn gadarn mewn ffydd, yn llawen gan obaith, ac wedi ymwreiddio ynghariad perffaith, allu o *hon-ynt* fordwyo felly dros donnau'r byd trallodus hwn, fel y *delont* o'r diwedd i dir y bywyd tragwyddol, yno i deyrnasu gyd â thi heb drange na gorphen; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

HOLL-alluog ac anfarwol Dduw, cymmorth pob ang-henog, noddwr pawb a gilio attat am gynhorthwy, bywyd y rhai a gredant, ac adgyfodiad y meirw; Yr ym yn galw arnat dros y *dynion hyn*, ar *iddynt*, yn dyfod i'th lân Fedydd, gael derbyn maddeuant o'u *pechodau*, trwy ad-enedigaeth ysprydol. Derbyn *hwynt*, Arglwydd, megis yr addewaist trwy dy garedig Fab, gan ddywedyd, Gofynwch, a rhoddir i chwi; ceisiwch, a chwi a gewch; curwch, ac fe a agorir i chwi. Felly yn awr dyro i ni, a ni yn gofyn; par i ni gael, a ni yn ceisio; agor y porth i ni, sydd yn curo: fel y mwynhao'r *dynion hyn* dragwyddol fendith dy nefol olchiad, ac y *delont* i'r deyrnas dragwyddol, yr hon a addewaist trwy Grist ein Harglwydd. *Amen.*

safely lead the children of Israel thy people through the Red Sea, figuring thereby thy holy Baptism; and by the Baptism of thy well-beloved Son Jesus Christ, in the river Jordan, didst sanctify the element of water to the mystical washing away of sin; We beseech thee, for thine infinite mercies, that thou wilt mercifully look upon *these thy servants*; wash *them* and sanctify *them* with the holy Ghost, that *they*, being delivered from thy wrath, may be received into the ark of Christ's Church; and being stedfast in faith, joyful through hope, and rooted in charity, may so pass the waves of this troublesome world, that finally *they* may come to the land of everlasting life, there to reign with thee world without end; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

ALMIGHTY and immortal God, the aid of all that need, the helper of all that flee to thee for succour, the life of them that believe, and the resurrection of the dead; We call upon thee for *these persons*, that *they*, coming to thy holy Baptism, may receive remission of *their* sins by spiritual regeneration. Receive *them*, O Lord, as thou hast promised by thy well-beloved Son, saying, Ask, and ye shall receive; seek, and ye shall find; knock, and it shall be opened unto you: So give now unto us that ask; let us that seek find; open the gate unto us that knock; that *these persons* may enjoy the everlasting benediction of thy heavenly washing, and may come to the eternal kingdom which thou hast promised by Christ our Lord. *Amen.*

Bedydd y rhai a fo mewn Oedran Addfedach.

¶ *Yna y bobl a safant ar eu traed,
a'r Offeiriad a ddywed,*

Gwrandêwch ar eiriau'r Efengyl
a ysgrifennodd Sant *Ioan*, yn y
drydedd Bennod, yn dechreu
ar y Adnod gyntaf.

YR oedd dyn o'r Phariseaid
a'i enw Nicodemus, pen-
naeth yr Iuddewon. Hwn a
ddaeth at yr Iesu liw nos, ac a
ddywedodd wrtho, Rabbi, nyni a
wyddom mai dysgawdwr ydwyf
ti wedi dyfod oddi wrth Dduw;
canys ni allai neb wneuthur y
gwyrthiau hyn yr wyt ti yn eu
gwneuthur, oni bai fod Duw
gyd âg ef. Iesu a atebodd ac a
ddywedodd wrtho, Yn wir, yn
wir, meddaf i ti, Oddi eithr geni
dyn drachefn, ni ddichon efe
weled teyrnas Dduw. Nicode-
mus a ddywedodd wrtho, Pa
fodd y dichon dyn ei eni ac efe
yn hen? a ddichon efe fyned i
groth ei fam eilwaith, a'i eni?
Iesu a atebodd ac a ddywed-
odd, Yn wir, yn wir, meddaf i ti,
Oddi eithr geni dyn o ddwfr ac
o'r Yspryd, ni ddichon efe fyned
i mewn i deyrnas Dduw. Yr hyn
a aned o'r cnawd, sydd gnawd;
a'r hyn a aned o'r Yspryd, sydd
yspryd. Na ryfedda ddywed-
yd o honof fi wrthyt, Y mae'n
rhaid eich geni chwi drachefn.
Y mae'r gwynt yn chwythu lle
y mynno; a thi a glywi ei swnef,
ond ni wyddost o ba le y
mae yn dyfod, nac i ba le y mae
yn myned: felly y mae pob un
a'r a aned o'r Yspryd.

¶ *Gwedi hyn efe a ddywed y Cyngor
hwn yn canlyn.*

YCaredigion, chwi a glywch
yn yr Efengyl hon eiriau
eglwre'in Hiachawdwr Crist; Oddi
eithr geni dyn o ddwfr ac o'r Ys-
pryd, na ddichon efe fyned i mewn
i deyrnas Dduw. Oddi wrth hyn
y gellwch weled mawr angen-
rheidrwydd y Sacrament hwn, lle

¶ *Then shall the people stand up, and
the Priest shall say,*

Hear the words of the Gospel,
written by Saint *John*, in the
third Chapter, beginning at
the first Verse.

THERE was a man of the
Pharisees, named Nicode-
mus, a ruler of the Jews. The
same came to Jesus by night,
and said unto him, Rabbi, we
know that thou art a teacher
come from God; for no man
can do these miracles that thou
doest, except God be with him.
Jesus answered and said unto
him, Verily, verily I say unto
thee, Except a man be born
again, he cannot see the king-
dom of God. Nicodemus saith
unto him, How can a man be
born when he is old? Can he
enter the second time into his
mother's womb, and be born?
Jesus answered, Verily, verily I
say unto thee, Except a man
be born of water and of the
Spirit, he cannot enter into the
kingdom of God. That which
is born of the flesh is flesh;
and that which is born of the
Spirit is spirit. Marvel not
that I said unto thee, Ye must
be born again. The wind blow-
eth where it listeth, and thou
hearest the sound thereof; but
canst not tell whence it com-
eth, and whither it goeth: so
is every one that is born of the
Spirit.

¶ *After which he shall say this Ex-
hortation following.*

BELOVED, ye hear in this
Gospel the express words
of our Saviour Christ, that ex-
cept a man be born of water
and of the Spirit, he cannot en-
ter into the kingdom of God.
Whereby ye may perceive the
great necessity of this Sacra-

galler ei gael. Yr un wedd yn ebrwydd o flaen ei esgyniad i'r nef (megis y darllenwn yn y ben-nod ddiweddaf o Efengyl Sant Marc) efe a roddes orchymyn i'w ddisgyblion, gan ddywedyd, Ewch i'r holl fyd, a phregeth-wch yr Efengyl i bob creadur. Y neb a gredo, ac a fedyddier, a fydd cadwedig; eithr y neb ni chredo, a gondemnir. Hyn hefyd sydd yn dangos i ni y dirfawr lesâd a fedwn o hynny. O herwydd pahan, Sant Petr yr Apostol, pan, wrth ei bregethiad cyntaf o'r Efengyl, y dwys-bigwyd llaweroedd yn eu calon, ac y dywedasant wrtho ef a'r Apostolion eraill, Ha wŷr frod-yr, beth a wnawn ni? a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Edif-arhêwch, a bedyddier pob un o honoch er maddeuant pechodau, a chwi a dderbyniwch ddawn yr Yspryd Glân: canys i chwi y mae'r addewid, ac i'ch plant, ac i bawb ym mhell; sef, cynnifer ag a alwo'r Arglwydd ein Duw ni atto. Ac â llawer o ymadroddion eraill y cynghorodd efe hwynt, gan ddywedyd, Ymgedwch rhag v genhedlaeth drofâus hon. Canys (megis y tystiolaetha'r un Apostol mewn man arall) Bedydd hefyd sydd yr awrhon yn ein hachub ni (nid bwrw ymaith fudreddi'r cnawd, eithr ymatteb cydwybod dda tu ag at Dduw) trwy adgyfodiad Iesu Grist. Nac ammeuwh gan hynny, eithr credwch yn ddifrif, y cymmer efe yn amgeleddgar y rhai presennol *hyn*, y sydd wir edifeiriol, ac yn dyfod atto trwy ffydd; y caniatâ cfe iddynt faddeuant o'u pechodau, ac y dyry iddynt yr Yspryd Glân; y rhydd iddynt fendith y Bywyd tragywyddol, ac y gwna hwy yn gyfrannogion o'i ddidrange deyrnas.

O herwydd pahan, a ni yn

ment, where it may be had. Likewise, immediately before his ascension into heaven, (as we read in the last Chapter of Saint Mark's Gospel,) he gave command to his disciples, saying, Go ye into all the world, and preach the Gospel to every creature. He that believeth and is baptized shall be saved; but he that believeth not shall be damned. Which also sheweth unto us the great benefit we reap thereby. For which cause Saint Peter the Apostle, when upon his first preaching of the Gospel many were pricked at the heart, and said to him and the rest of the Apostles, Men and brethren, what shall we do? replied and said unto them, Repent, and be baptized every one of you for the remission of sins, and ye shall receive the gift of the Holy Ghost. For the promise is to you and your children, and to all that are afar off, even as many as the Lord our God shall call. And with many other words exhorted he them, saying, Save yourselves from this untoward generation. For (as the same Apostle testifieth in another place) even Baptism doth also now save us, (not the putting away of the filth of the flesh, but the answer of a good conscience towards God,) by the resurrection of Jesus Christ. Doubt ye not therefore, but earnestly believe, that he will favourably receive *these* present persons, truly repenting, and coming unto him by faith; that he will grant *them* remission of *their* sins, and bestow upon *them* the holy Ghost; that he will give *them* the blessing of eternal life, and make *them* partakers of his everlasting kingdom.

Wherefore we being thus per-

Bedydd y rhai a fo mewn Oedran Addfedach.

credu fel hyn am ewyllys da ein Tad nefol tu ag at y *rhai hyn*, a anlygir trwy ei Fab ef Iesu Grist ; diolchwn yn ffyddlon ac yn ddefosiynol iddo, a dywedwn,

HOLL-alluog a thragywydd-ol Dduw, nefol Dad, yr ým ni yn ostyngedig yn diolch i ti, fod yn wiw gennyt ein galw i wybodaeth dy ras, a ffydd ynot : Ychwanega yr wybodaeth hon, a chadarnhâ'r ffydd hon ynom yn wastad. Dyro dy Yspryd Glân i'r *rhai hyn*, fel y ganer hwynt eilwaith, a'u gwneuthur yn *etifeddion* iachawdwriaeth dragywyddol ; trwy ein Harglwydd Iesu Grist ; yr hwn sydd yn byw ac yn teyrnasu gyd â thi a'r Yspryd Glân, yr awr hon ac yn dragywydd. *Amen.*

¶ *Yna y dywed yr Offeiriad wrth y rhai a fônt i'w bedyddio, yn y modd hwn :*

CHWYCHWI *garedigion*, y *rhai* a ddaethoch yma yn deisyf cael derbyn glân Fedydd, a glywsoch y modd y gweddïodd y gynnulleidfa, ar fod yn wiw gan ein Harglwydd Iesu Grist eich derbyn a ch bendithio, maddeu i chwi eich pechodau, rhoddi i chwi deyrnas nefoedd, a bywyd tragywyddol ; chwi a glywsoch hefyd ddarfod i'n Harglwydd Iesu Grist addaw yn ei sancteiddlan Air, ganiattâu yr holl bethau hyn a weddiasom am danynt ; yr hwn addewid efe o'i ran ef a'i ceidw yn wir ddiogel, ac a'i cwblhâ.

Herwydd pa achos, yn ol yr addewid hwn a wnaeth Crist, rhaid i chwi hefyd yn ffyddlon ar eich rhan chwithau addaw, yngŵydd y rhai hyn eich Tystion, a cher bron yr holl gynnulleidfa hon, ymwrthod â diafol ac â'i holl weithredoedd, ac yn wastad

suaed of the good will of our heavenly Father towards *these persons*, declared by his Son Jesus Christ ; let us faithfully and devoutly give thanks to him, and say,

ALMIGHTY and everlasting God, heavenly Father, we give thee humble thanks, for that thou hast vouchsafed to call us to the knowledge of thy grace, and faith in thee : Increase this knowledge, and confirm this faith in us evermore. Give thy holy Spirit to *these persons*, that *they* may be born again, and be made *heirs* of everlasting salvation ; through our Lord Jesus Christ, who liveth and reigneth with thee and the Holy Spirit, now and for ever. *Amen.*

¶ *Then the Priest shall speak to the persons to be baptized on this wise :*

WELL-beloved, who are come hither desiring to receive holy Baptism, *ye* have heard how the congregation hath prayed, that our Lord Jesus Christ would vouchsafe to receive you and bless you, to release you of your sins, to give you the kingdom of heaven, and everlasting life. *Ye* have heard also, that our Lord Jesus Christ hath promised in his holy Word to grant all those things that we have prayed for ; which promise he, for his part, will most surely keep and perform.

Wherefore, after this promise made by Christ, *ye* must also faithfully, for your part, promise in the presence of these your Witnesses, and this whole congregation, that *ye* will renounce the devil and all his works, and constantly believe

Bedydd y rhai a fo mewn Oedran Addfedach.

gredu gwynfydedig Air Duw, ac yn ufudd gaelw ei orchymynion.

¶ *Yna y gofyn yr Offiriad i'r rhai a ddaethant i'r bedyddio, bob yn un, yr Ymadroddion hyn isod :*

Gofyniad.

A Ydwyt ti yn ymwrthod â diafol, ac â'i holl weithred-oedd, coeg-rodres a gwag-orfol-edd y byd, a'i holl chwantau cybyddus, ac anysrydol ewyllys y cnawd, fel na ddilynech hwynt, ac na'th dywyser ganddynt?

Atteb. Yr ydwyf yn ymwrthod â hwynt oll.

Gofyniad.

A Wyt ti yn credu yn Nuw Dad Holl-gyfoethog, Creawdwr nef a daear?

Ac yn Iesu Grist, ei unig-anedig Fab ef, ein Harglwydd ni? A'i genhedlu o'r Ysryd Glân; ei eni o Fair Forwyn; iddo ddi-oddef dan Pontius Pilatus, ei groeshoelio, ei farw, a'i gladdu; ddisgyn o hono i uffern; a'i gyfodi hefyd y trydydd dydd; ac esgyn o hono i'r nefoedd; a'i fod yn eistedd ar ddehenlaw Dduw Dad Holl-alluog; ac y daw efe oddi yno yn niwedd y byd, i farnu byw a meirw?

Ac a wyt ti yn credu yn yr Ysryd Glân; yr Eglwys Lân Gatholig; Cymmun y Saint; Maddeuant pechodau; Adgyfodiad y cnawd; a Bywyd tragywyddol gwedi angau?

Atteb. Hyn oll yr wyf yn ei gredu yn ddilys.

Gofyniad.

A Fynni dy fedyddio yn y ffydd hon?

Atteb. Hynny yw fy ewyllys.

Gofyniad.

A Gedwi dithau gan hynny yn ufudd lân ewyllys Duw

God's holy Word, and obediently keep his commandments.

¶ *Then shall the Priest demand of each of the persons to be baptized, severally, these Questions following:*

Question.

DOST thou renounce the devil and all his works, the vain pomp and glory of the world, with all covetous desires of the same, and the carnal desires of the flesh, so that thou wilt not follow, nor be led by them?

Answer. I renounce them all.

Question.

DOST thou believe in God the Father Almighty, Maker of heaven and earth?

And in Jesus Christ his only-begotten Son our Lord? And that he was conceived by the Holy Ghost; born of the Virgin Mary; that he suffered under Pontius Pilate, was crucified, dead, and buried; that he went down into hell, and also did rise again the third day; that he ascended into heaven, and sitteth at the right hand of God the Father Almighty; and from thence shall come again at the end of the world, to judge the quick and the dead?

And dost thou believe in the Holy Ghost; the holy Catholick Church; the Communion of Saints; the Remission of sins; the Resurrection of the flesh; and everlasting life after death?

Answer. All this I stedfastly believe.

Question.

WILT thou be baptized in this faith?

Answer. That is my desire.

Question.

WILT thou then obediently keep God's holy will and

Bedydd y rhai a fo mewn Oedran Addfedach.

a'i orchymynion, gan rodio yn yr unrhyw holl ddyddiau dy fywyd?

Atteb. Mi a ymegniaf ar wneuthur felly, a Duw yn gynnorthwyr i mi.

¶ *Yna y dywed yr Offeiriad,*

O Drugarog Dduw, caniatâ felly gladdu'r hen Adda yn y rhai hyn, fel y cyfoder y dyn newydd ynddynt hwy. *Amen.*

Caniattâ fod i holl chwantau'r cnawd farw ynddynt hwy, ac i bob peth a berthyn i'r Yspryd fyw a chynnyddu ynddynt. *Amen.*

Caniattâ fod iddynt nerth a gallu i gael yr oruchafiaeth a'r gorfod yn erbyn diafol, y byd, a'r cnawd. *Amen.*

Caniattâ fod iddynt, wedi eu cyssegru yma i ti trwy ein swydd a'n gweinidogaeth ni, fod hefyd yn gynnysgaeddol o rinweddau nefol, a chael eu tragywyddol obrwyau trwy dy drugaredd, O fendigedig Arglwydd Dduw, yr hwn wyt yn byw ac yn llywio pob peth, yn oes oesoedd. *Amen.*

HOLL-gyfoethog fyth-fywiol Dduw, yr hwn y bu i'th gareddicaf Fab Iesu Grist, er maddeuant o'n pechodau, oddef gollwng o'i werthfawroccaf ystlys ddwfr a gwaed, a rhoddi gorchymyn i'w ddisgyblion fyned a dysgu yr holl genhedloedd, a'u bedyddio, Yn Enw'r Tad, a'r Mab, a'r Yspryd Glân; Ystyria, attolwg i ti, wrth weddïau dy gynnulleidfa; sancteiddia'r dwfr hwn er dirgel olchedigaeth pechodau; a chaniattâ fod i'r rhai a fedyddir yr awrhon ynddo, dderbyn cyflawnder dy ras, ac aros byth yn nifer dy ffyddlon blant

commandments, and walk in the same all the days of thy life?

Answer. I will endeavour so to do, God being my helper.

¶ *Then shall the Priest say,*

O Merciful God, grant that the old Adam in *these persons* may be so buried, that the new man may be raised up in *them.* *Amen.*

Grant that all carnal affections may die in *them*, and that all things belonging to the Spirit may live and grow in *them.* *Amen.*

Grant that *they* may have power and strength to have victory, and to triumph, against the devil, the world, and the flesh. *Amen.*

Grant that *they*, being here dedicated to thee by our office and ministry, may also be endowed with heavenly virtues, and everlastingly rewarded, through thy mercy, O blessed Lord God, who dost live, and govern all things, world without end. *Amen.*

ALMIGHTY, everliving God, whose most dearly beloved Son Jesus Christ, for the forgiveness of our sins, did shed out of his most precious side both water and blood, and gave commandment to his disciples, that they should go teach all nations, and baptize them In the Name of the Father, the Son, and the Holy Ghost; Regard, we beseech thee, the supplications of this congregation; sanctify this Water to the mystical washing away of sin; and grant that the *persons* now to be baptized therein may receive the fulness of thy grace, and ever remain

Bedydd y rhai a fo mewn Ocdran Addfedach.

etholedig, trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

¶ *Yna'r Offeiriad a gymmier bob un o'r rhai a fedyddier, gerfydd ei law ddehan; a chan ei osod ef yn gyfleus ger llaw'r Bedyddfan modd y gwelo oreu, a ofyn i'r Tadau-bedydd a'r Mamman-bedydd yr Enw: ac yna efo a'i trocha yn y dŵfr, uen a dŵc allt dŵfr arno ef, gan ddywedyd,*

N Yr ydwyf yn dy fedyddio N. di, Yn Enw'r Tad, a'r Mab, a'r Yspryd Glân. Amen.

¶ *Yna y dywed yr Offeiriad,*

Y R ydym ni yn derbyn y Dyn yma i Gynnulleidfafa defaid Crist, ac yn ei * nodi ef âg arwydd y Grog; yn arwyddocâd na bo iddo rhag-

llaw gymmeryd yn gywilydd gyffesu ffydd Grist a groeshoeliwyd, ac ymladd yn wrol dan ei faner ef, yn erbyn pechod, y byd, a'r cythraul: a pharhau yn filwr ffyddlon ac yn was i Grist holl ddyddiau ei einioes. Amen.

¶ *Yna y dywed yr Offeiriad,*

G AN ddarfod yn awr, anwyl garedigion frodyr, ad-eni a dodi y Dynion hyn ynghorph Eglwys Grist; diolchwn ninnau i'r Holl-alluog Dduw am ei ddaioni hwn, ac o gyd-undeb gwnawn ein gweddiau arno, ar fod iddynt ddiweddu y rhan arall o'u bywyd yn ol hyn o ddechreuad.

¶ *Yna y dywedir Gweddî'r Arglwydd, a phawb ar eu gliniau.*

E IN Tad, yr hwn wyt yn y nefoedd; Sancteiddier dy Enw. Deued dy deyrnas. Bydded dy ewyllys ar y ddaear, Megis y mae yn y nefoedd. Dyro i ni heddyw ein bara beunyddiol. A maddeu i ni ein dyledion, Fel

in the number of thy faithful and elect children, through Jesus Christ our Lord. Amen.

¶ *Then shall the Priest take each person to be baptized by the right hand, and placing him conveniently by the Font, according to his discretion, shall ask the Godfathers and Godmothers the Name; and then shall dip him in the water, or pour water upon him, saying,*

N I baptize thee In the N. Name of the Father, and of the Son, and of the Holy Ghost. Amen.

¶ *Then shall the Priest say,*

W E receive this person into the congregation of Christ's flock; * and do sign him with the sign of the Cross, in token that hereafter he shall not be ashamed to confess the faith of Christ crucified, and manfully to fight under his banner, against sin, the world, and the devil; and to continue Christ's faithful soldier and servant unto his life's end. Amen.

¶ *Then shall the Priest say,*

S Eeing now, dearly beloved brethren, that these persons are regenerate, and grafted into the body of Christ's Church, let us give thanks unto Almighty God for these benefits, and with one accord make our prayers unto him, that they may lead the rest of their life according to this beginning.

¶ *Then shall be said the Lord's Prayer, all kneeling.*

O UR Father, which art in heaven, Hallowed be thy Name. Thy kingdom come. Thy will be done in earth, As it is in heaven. Give us this day our daily bread. And forgive us our trespasses, As we

Bedydd y rhai a fo mewn Oedran Addfedach.

y maddeuwn ni i'n dyledwŷr. Ac nac arwain ni i brofedlig-aeth; Eithr gwared ni rhag drwg. Amen.

YR ŷm ni yn ostyngedig yn dïolch i ti, nefol Dad, fod yn wiw gennyt ein galw i wybodaeth dy ras, a ffydd ynot: Ychwanega'r wybodaeth hon, a chadarnhâ'r ffydd hon ynom yn wastad. Dyro dy Yspryd Glân i'r rhai *hyn*, fel yn awr, gwedi *eu geni* eilwaith, a'u gwneuthur yn *etifeddion* iachawdwriaeth dragywyddol trwy ein Harglwydd Iesu Grist, y parhaont yn *weision* i ti, ac y *mwynhaont* dy addewidion; trwy yr un Arglwydd Iesu Grist dy Fab; yr hwn sydd yn byw ac yn teyrnasu gyd â thi yn undod yr unrhyw Yspryd Glân, yn dragywydd. Amen.

¶ *Yna, a pharhau yn eu sefyll, yr Offciriad a edrydd y Cyngor hwn isod; gan ddywedyd yn gmtaf wrth y Tadun-bedydd a'r Mamau-bedydd,*

YN gymmaint a darfod i'r rhai *hyn* addaw yn eich gŵydd chwi ymwrthod â diafol ac â'i holl weithredoedd, credu yn Nuw, a'i wasanaethu ef; rhaid i chwi feddwl, mai eich rhan a'ch dyledswydd chwi yw, dwyn ar gof *iddynt*, pa ryw bwysfawr adduned, addewid, a phroffes, a *wnaethant* yr awrhon ger bron y gynnull-eidfa hon, ac yn enwedig ger eich bron chwi *eu tystion* etholedig. A chwi a elwch hefyd *arnynt* i arferu pob dyfalwch i gael *eu haddysgu* yn iawn yn sancteiddlan Air Duw; fel y *cynnyddont* felly mewn gras, ac yngwybodaeth ein Harglwydd Iesu Grist, ac y *byddont* byw yn dduwiol, yn uniawn, ac yn sobr, yn y byd presennol hwn.

(¶ *Ac yna, gan lefaru wrth y rhai newydd fedyddio, efe a â rhagddo, ac a ddywed,*)

forgive them that trespass against us. And lead us not into temptation; But deliver us from evil. Amen.

WE yield thee humble thanks, O heavenly Father, that thou hast vouchsafed to call us to the knowledge of thy grace, and faith in thee; Increase this knowledge, and confirm this faith in us evermore. Give thy holy Spirit to *these persons*; that, being now born again, and made *heirs* of everlasting salvation, through our Lord Jesus Christ, *they* may continue thy *servants*, and attain thy promises; through the same Lord Jesus Christ thy Son, who liveth and reigneth with thee, in the unity of the same Holy Spirit, everlastingly. Amen.

¶ *Then, all standing up, the Priest shall use this Exhortation following; speaking to the Godfathers and Godmothers first.*

FORASMUCH as *these persons* have promised in your presence to renounce the devil and all his works, to believe in God, and to serve him; ye must remember, that it is your part and duty to put *them* in mind, what a solemn vow, promise, and profession *they* have now made before this congregation, and especially before you *their* chosen witnesses. And ye are also to call upon *them* to use all diligence to be rightly instructed in God's holy Word; that so *they* may grow in grace, and in the knowledge of our Lord Jesus Christ, and live godly, righteously, and soberly in this present world.

(¶ *And then, speaking to the new baptized persons, he shall proceed, and say,*)

AC am a berthyn i chwi, y rhai yr awrhon yn eich Bedydd a arwisgasoch Grist, eich rhan chwithau a'ch dyledswydd yw, gan eich bod wedi eich gwneuthur yn blant i Dduw a'r goleuni, trwy ffydd yn Iesu Grist, rhodio yn gyfatebol i'ch galwedigaeth Gristionogol, ac megis y gweddai i blant y goleuni: gan gofio yn wastad, fod Bedydd yn arwyddocâu i nyni ein proffes; hynny yw, bod i ni ganlyn esampl ein Hiachawdwr Crist, a'n gwneuthur yn gyffelyb iddo ef: fel, megis y bu efe farw, ac y cyfododd drachefn drosom ni; felly y dylem ni, y rhai a fedyddiwyd, farw oddi wrth bechod, a chyfodi i gyfiawnder; gan farwolaethu yn wastad ein holl ddrygioni a'n gwyniau llygredig, a pheunydd myned rhagom ym mhob rhinwedd dda, a buchedd dduwiol.

AND as for you, who have now by Baptism put on Christ, it is your part and duty also, being made the *children* of God and of the light, by faith in Jesus Christ, to walk answerably to your Christian calling, and as becometh the children of light; remembering always that Baptism representeth unto us our profession; which is, to follow the example of our Saviour Christ, and to be made like unto him; that as he died, and rose again for us; so should we, who are baptized, die from sin, and rise again unto righteousness; continually mortifying all our evil and corrupt affections, and daily proceeding in all virtue and godliness of living.

† *Buddiol yw i bob un a fedyddier fel hyn, gael ei Gonffirmio gan yr Esgob, cyn gynted ag y galler yn gysleus ar ol ei Fedydd; fel y bo rhŷdd iddo felly ddyfod i'r Cymmun bendigedig.*

† *Os bydd dwyn neb o'r cyfryw na fedyddiwyd yn eu Mebyd i'w bedyddio cyn dyfod i oedran pwyll i fedru ateb drostynt eu hunain; digon fydd arfer Gwasanaeth Bedydd Cyhoedd Plant Bychain, neu (ar ddygnaf Berygl) Wasanaeth Bedydd Neillduol, gan newid rhyw eiriau fel y bo'r achos yn gofyn.*

Y CATECISM;

HYNNY YW, ATHRAWIAETH I'W DYSGU GAN BOB UN, CYN EI DDWYN I'W GONFFIRMIO GAN YR ESGOB.

Gofyniad.

BETH yw dy Enw di?
Atteb. N. neu M.

Gofyn. Pwy a roddes yr Enw hwnnw arnat ti?

Atteb. Fy Nhadau-bedydd a'm Mamau-bedydd wrth fy medyddio; pan y'm gwnaethpwyd yn aelod i Grist, yn blentyn i Dduw, ac yn etifedd teyrnas nefoedd.

Gofyn. Pa beth a wnaeth dy

Question.

WHAT is your Name?
Answer. N. or M.

Question. Who gave you this Name?

Answer. My Godfathers and Godmothers in my Baptism; wherein I was made a member of Christ, the child of God, and an inheritor of the kingdom of heaven.

Question. What did your God-

Y Catecism.

Dadau-bedydd a'th Fammau-bedydd yr amser hwnnw drosot ti?

Atteb. Hwy a addawsant ac a addunasant dri pheth yn fy enw. Yn gyntaf, Ymwrthod o honof â diafol ac â'i holl weithredoedd, rhodres a gorwagedd y byd anwir hwn, a holl bechadurus chwantau'r cnawd. Yn ail, Bod i mi gredu holl Byngciau Ffydd Grist. Ac yn drydydd, Cadw o honof wŷnfydedig ewyllys Duw a'i orchymynion, a rhodio ynddynt holl ddyddiau fy mywyd.

Gofyn. Onid wyt ti yn tybied dy fod yn rhwymedig i gredu ac i wneuthur megis yr addawsant hwy drosot ti?

Atteb. Ydwyf yn wir; a thrwy nerth Duw felly y gwnaf. Ac yr wyf fi yn mawr-ddiolch i'n Tad nefol, am iddo fy ngalw i gyfryw ystâd iachawdwriaeth, trwy Iesu Grist ein Hiachawdwr. Ac mi a attolygaf i Dduw roddi i mi ei ras, modd y gallwyf aros ynddo holl ddyddiau fy einioes.

Catec. Adrodd i mi Fannau dy Ffydd.

Atteb.

CREDAF yn Nuw Dad Hollgyfoethog, Creawdwr nef a daear:

Ac yn Iesu Grist, ei un Mab ef, ein Harglwydd ni; Yr hwn a gaed trwy'r Yspryd Glân, A aned o Fair Forwyn, A ddioddefodd dan Pontius Pilatus, A groeshoeliwyd, a fu farw, ac a gladdwyd; A ddisgynodd i uffern; Y trydydd dydd y cyfododd o feirw; A esgynodd i'r nefoedd. Ac y mae yn eistedd ar ddeheulaw Dduw Dad Hollgyfoethog; Oddi yno y daw i farnu byw a meirw.

Credaf yn yr Yspryd Glân; Yr Eglwys Lân Gatholig; Cymmun y Saint; Maddeuant pech-

fathers and Godmothers then for you?

Answer. They did promise and vow three things in my name. First, that I should renounce the devil and all his works, the pomps and vanity of this wicked world, and all the sinful lusts of the flesh. Secondly, that I should believe all the Articles of the Christian Faith. And thirdly, that I should keep God's holy will and commandments, and walk in the same all the days of my life.

Question. Dost thou not think that thou art bound to believe, and to do, as they have promised for thee?

Answer. Yes verily; and by God's help so I will. And I heartily thank our heavenly Father, that he hath called me to this state of salvation, through Jesus Christ our Saviour. And I pray unto God to give me his grace, that I may continue in the same unto my life's end.

Catechist. Rehearse the Articles of thy Belief.

Answer.

I Believe in God the Father Almighty, Maker of heaven and earth:

And in Jesus Christ his only Son our Lord, Who was conceived by the Holy Ghost, Born of the Virgin Mary, Suffered under Pontius Pilate, Was crucified, dead, and buried, He descended into hell; The third day he rose again from the dead, He ascended into heaven, And sitteth at the right hand of God the Father Almighty; From thence he shall come to judge the quick and the dead.

I believe in the Holy Ghost; The holy Catholick Church; The Communion of Saints;

odau ; Adgyfodiad y cnawd, A'r Bywyd tragywyddol. Amen.

Gofyn. Pa beth yr wyt ti yn ei ddysgu yn bennaf yn y Pyngciau hyn o'th Ffydd ?

Atteb. Yn gyntaf, Yr wyf yn dysgu credu yn Nuw Dad, yr hwn a'm gwnaeth i a'r holl fyd.

Yn ail, Yr wyf yn dysgu credu yn Nuw Fab, Yr hwn a'm prynodd i, a phob rhyw ddyn.

Yn drydydd, Yr wyf yn dysgu credu yn Nuw Yspryd Glân, yr hwn sydd yn fy sancteiddio i, a holl etholedig bobl Duw.

Gofyn. Ti a ddywedaist ddarfod i'th Dadau-bedydd a'th Famau-bedydd addaw trosot ti, fod i ti gadw Gorchymynion Duw. Dywed dithau i mi, pa nifer sydd o honynt ?

Atteb. Deg.

Gofyn. Pa rai ydynt ?

Atteb.

Y Rhai hynny a lefarodd Duw yn yr ugeinfed Bennod o Exodus ; gan ddywedyd, Myfi yw'r Arglwydd dy Dduw, yr hwn a'th ddug di ymaith o dir yr Aipht, o dy'r caethiwed.

I. Na fydded i ti dduwiau eraill onid myfi.

II. Na wna it' dy hun ddelw gerfiedig, na llun dim a'r y sydd yn y nefoedd uchod, neu yn y ddaear isod, nac yn y dwfr dan y ddaear. Na ostwng iddynt, ac na addola hwynt : canys myfi yr Arglwydd dy Dduw ydwyf Dduw eiddigus, yn ymwelêd â phechodau'r tadau ar y plant, hyd y drydedd a'r bedwaredd genhedlaeth o'r rhai a'm casânt ; ac yn gwneuthur trugaredd i filoedd o'r rhai a'm carant, ac a gadwant fy ngorchymynion.

III. Na chymmer Enw'r Arglwydd dy Dduw yn ofer : canys nid gwirion gan yr Arglwydd yr

The Forgiveness of sins ; The Resurrection of the body ; And the Life everlasting. Amen.

Question. What dost thou chiefly learn in these Articles of thy Belief ?

Ans. First, I learn to believe in God the Father, who hath made me, and all the world.

Secondly, in God the Son, who hath redeemed me, and all mankind.

Thirdly, in God the Holy Ghost, who sanctifieth me, and all the elect people of God.

Question. You said, that your Godfathers and Godmothers did promise for you, that you should keep God's Commandments. Tell me how many there be ?

Answer. Ten.

Question. Which be they ?

Answer.

THE same which God spake in the twentieth Chapter of Exodus, saying, I am the Lord thy God, who brought thee out of the land of Egypt, out of the house of bondage.

I. Thou shalt have none other gods but me.

II. Thou shalt not make to thyself any graven image, nor the likeness of any thing that is in heaven above, or in the earth beneath, or in the water under the earth. Thou shalt not bow down to them, nor worship them : for I the Lord thy God am a jealous God, and visit the sins of the fathers upon the children, unto the third and fourth generation of them that hate me, and shew mercy unto thousands in them that love me, and keep my commandments.

III. Thou shalt not take the Name of the Lord thy God in vain : for the Lord will not hold

hwn a gymmero ei Enw ef yn ofer.

IV. Cofia gadw yn sanctaidd y dydd Sabbath. Chwe diwrnod y gweithi, ac y gwnai dy holl waith; eithr y seithfed dydd yw Sabbath yr Arglwydd dy Dduw. Ar y dydd hwnnw na wna ddim gwaith, tydi, na'th fab, na'th ferch, na'th was, na'th forwyn, na'th anifail, na'r dyn dŵieithr a fyddo o fewn dy byrth. Canys mewn chwe diwrnod y gwnaeth yr Arglwydd nef a daear, y môr, ac oll y sydd ynddynt, ac a orphwysodd y seithfed dydd: o herwydd pahan y bendithiodd yr Arglwydd y seithfed dydd, ac a'i sancteiddiodd ef.

V. Anrhydedda dy dad a'th fam; fel yr estyner dy ddyddiau ar y ddaear yr hon a rydd yr Arglwydd dy Dduw i ti.

VI. Na ladd.

VII. Na wna odineb.

VIII. Na ladratta.

IX. Na ddwg gam dystiolaeth yn erbyn dy gymmydog.

X. Na chwennych dŷ dy gymmydog, na chwennych wraig dy gymmydog, na'i was, na'i forwyn, na'i ŷch, na'i asyn, na dim a'r sydd eiddo.

Gofyn. Beth yr wyt ti yn ei ddysgu yn bennaf wrth y Gorchymynion hyn;

Atteb. Yr ydwyf yn dysgu dau beth: fy nyledswydd tu ag at Dduw, a'm dyledswydd tu ag at fy Nghymmydog.

Gofyn. Pa beth yw dy ddyledswydd tu ag at Dduw?

Atteb. Fy nyledswydd tu ag at Dduw yw, credu ynddo, ei ofni, a'i garu â'm holl galon, â'm holl feddwl, â'm holl enaid, ac â'm holl nerth; ei addoli ef, dŵiolech iddo, rhoddi fy holl ymddiried ynddo, galw arno, anrhydeddu ei Enw sanctaidd ef, a'i Ait, a'i

him guiltless that taketh his Name in vain.

IV. Remember that thou keep holy the Sabbath-day. Six days shalt thou labour, and do all that thou hast to do; but the seventh day is the Sabbath of the Lord thy God. In it thou shalt do no manner of work, thou, and thy son, and thy daughter, thy man-servant, and thy maid-servant, thy cattle, and the stranger that is within thy gates. For in six days the Lord made heaven and earth, the sea, and all that in them is, and rested the seventh day; wherefore the Lord blessed the seventh day, and hallowed it.

V. Honour thy father and thy mother, that thy days may be long in the land which the Lord thy God giveth thee.

VI. Thou shalt do no murder.

VII. Thou shalt not commit adultery.

VIII. Thou shalt not steal.

IX. Thou shalt not bear false witness against thy neighbour.

X. Thou shalt not covet thy neighbour's house, thou shalt not covet thy neighbour's wife, nor his servant, nor his maid, nor his ox, nor his ass, nor any thing that is his.

Question. What dost thou chiefly learn by these commandments?

Answer. I learn two things: my duty towards God, and my duty towards my Neighbour.

Question. What is thy duty towards God?

Answer. My duty towards God, is to believe in him, to fear him, and to love him with all my heart, with all my mind, with all my soul, and with all my strength; to worship him, to give him thanks, to put my whole trust in him, to call upon

Y Catecism.

wasanaethu yn gywir holl ddyddiau fy mywyd.

Gofyn. Pa beth yw dy ddyledswydd tu ag at dy Gymmydog?

Atteb. Fy nyledswydd tu ag at fy Nghymmydog yw, ei garu fel fi fy hun, a gwneuthur i bob dyn megis y chwennychnwn iddo wneuthur i minnau. Caru o honof, anrhydeddu, a chym-morth, fy nhad a'm mam. Anrhydeddu ac ufuddhâu i'r Frenhines a'i Swyddogion. Ymddarostwng i'm holl Lywiawdwyr, Dysgawdwyr, Bugeiliaid ysprydol, ac Athrawon. Ymddwyn o honof yn ostyngedig, gan berchi pawb o'm gwell. Na wnelwyf niweid i neb ar air na gweithred. Bod yn gywir ac yn union ym mhob peth a wnelwyf. Na bo na drwg-fwriad na digasedd yn fy nghalon i neb. Cadw o honof fy nwyllaw rhag chwilenna a lladratta, a'm tafod rhag dywedyd celwydd, cableiriau, na drwg absen. Cadw fy nghorph mewn cymhedroldeb, sobrwydd, a diweirdeb. Na chybyddwyf ac na ddeisyfwyf ddâ na golud neb arall; eithr dysgu a llafurio yn gywir i geisio ynnill fy mywyd, ac i wneuthur a ddylwyf, ym mhar yw fuchedd bynnag y rhyngo bodd i Dduw fy ngalw iddi.

Catec. Fy anwyl blentyn, gwybydd hyn yma, na ddichon i ti wneuthur y pethau hyn o honot dy hun, na rhodio yng Ngorchymynion Duw, na'i wasanaethu ef, heb ei hyspysol ras ef; yr hwn sy raid i ti ddysgu yn wastad a'lw am dano trwy ddyfal Weddi. Gan hynny moes i mi glywed a fedri di ddywedyd Gweddi yr Arglwydd.

Atteb.

EIN Tad, yr hwn wyt yn y nefoedd; Sancteiddier dy

him, to honour his holy Name and his Word, and to serve him truly all the days of my life.

Question. What is thy duty towards thy Neighbour?

Answer. My duty towards my Neighbour, is to love him as myself, and to do to all men, as I would they should do unto me: To love, honour, and succour my father and mother: To honour and obey the Queen, and all that are put in authority under her: To submit myself to all my governors, teachers, spiritual pastors and masters: To order myself lowly and reverently to all my betters: To hurt no body by word nor deed: To be true and just in all my dealing: To bear no malice nor hatred in my heart: To keep my hands from picking and stealing, and my tongue from evil-speaking, lying, and slandering: To keep my body in temperance, soberness, and chastity: Not to covet nor desire other men's goods; but to learn and labour truly to get mine own living, and to do my duty in that state of life, unto which it shall please God to call me.

Catechist. My good Child, know this, that thou art not able to do these things of thyself, nor to walk in the Commandments of God, and to serve him, without his special grace; which thou must learn at all times to call for by diligent prayer. Let me hear therefore, if thou canst say the Lord's Prayer.

Answer.

OUR Father, which art in heaven, Hallowed be thy

Enw. Deued dy deyrnas. Bydded dy ewylls ar y ddaear, Megis y mae yn y nefoedd. Dyro i ni heddyw ein bara beunyddiol. A maddeu i ni ein dyledion, Fel y maddeuwn ni i'n dyledwyr. Ae nac arwain ni i brofedigaeth; Eithr gwared ni rhag drwg. Amen.

Gofyn. Pa beth yr wyt ti yn ei erchi ar Dduw yn y Weddi hon?

Atteb. Yr ydwyf yn erchi ar fy Arglwydd Dduw ein Tad nefol, yr hwn yw rhoddwr pob daioni, ddanfon ei ras arnaf, ac ar yr holl bobl; fel y gallom ei anrhydeddu ef, a'i wasanaethu, ac ufuddhâu iddo megis y dylem. Ac yr wyf yn gweddio ar Dduw, ddanfon i ni bob peth angenrheidiol, yn gystal i'n heneidiau ag i'n cyrph; a bod yn drugarog wrthym, a maddeu i ni ein pechodau; a rhyngu bodd iddo ein eadw a'n hamddiffyn yn mhob perygl ysprydol a chorfforol; a chadw o hono nyni rhag pob pechod ac anwiredd, a rhag ein gelyn ysprydol, a rhag angau tragywyddol. A hyn yr ydwyf yn ei obeithio y gwna efe o'i drugaredd a'i ddaioni, trwy ein Harglwydd Iesu Grist: ac am hynny yr wyf yn dywedyd, Amen, Poed felly.

Gofyniad.

PA sawl Sacrament a ordeiniodd Crist yn ei Eglwys?

Atteb. Dau yn unig, megis yn gyffredinol yn anghenraid i lachawdwriaeth; sef, Bedydd, a Swpper yr Arglwydd.

Gofyn. Pa beth yr wyt ti yn ei ddeall wrth y gair hwn, *Sacrament*?

Atteb. Yr wyf yn deall arwydd gweledig oddi allan o ras ysprydol oddi fewn a roddir i ni; yr hwn a ordeiniodd Crist ei hun, megis

Name. Thy kingdom come. Thy will be done in earth, As it is in heaven. Give us this day our daily bread. And forgive us our trespasses, As we forgive them that trespass against us. And lead us not into temptation; But deliver us from evil. Amen.

Question. What desirest thou of God in this Prayer?

Answer. I desire my Lord God our heavenly Father, who is the giver of all goodness, to send his grace unto me, and to all people; that we may worship him, serve him, and obey him, as we ought to do. And I pray unto God, that he will send us all things that be needful both for our souls and bodies; and that he will be merciful unto us, and forgive us our sins; and that it will please him to save and defend us in all dangers ghostly and bodily; and that he will keep us from all sin and wickedness, and from our ghostly enemy, and from everlasting death. And this I trust he will do of his mercy and goodness, through our Lord Jesus Christ. And therefore I say, Amen, So be it.

Question.

HOW many Sacraments hath Christ ordained in his Church?

Answer. Two only, as generally necessary to salvation, that is to say, Baptism, and the Supper of the Lord.

Question. What meanest thou by this word *Sacrament*?

Answer. I mean an outward and visible sign of an inward and spiritual grace given unto us, ordained by Christ himself,

moddion i ni i dderbyn y gras hwnnw trwyddo, ac i fod yn wystl i'n sicrhâu ni o'r gras hwnnw.

Gofyn. Pa sawl rhan y sy mewn Sacrament?

Atteb. Dwy: yr arwydd gwledig oddi allan, a'r gras ysprydol oddi fewn.

Gofyn. Pa beth yw'r arwydd gwledig oddi allan, neu'r ffurf, yn y Bedydd?

Atteb. Dwfr: yn yr hwn y bedyddir un, *Yn Enw'r Tad, a'r Mab, a'r Yspryd Glân.*

Gofyn. Pa beth yw'r gras ysprydol oddi fewn?

Atteb. Marwolaeth i bechod, a genedigaeth newydd i gyflawnder: canys gan ein bod ni wrth naturiaeth wedi ein geni mewn pechod, ac yn blant digofaint, trwy Fedydd y'n gwneir ni yn blant gras.

Gofyn. Pa beth a ddisgwylir gan y rhai a fedyddier?

Atteb. Edifeirwch, trwy'r hon y maent yn ymrithod â phechod; a Ffydd, trwy'r hon y maent yn ddiysgog yn credu addewidion Duw y rhai a wneir iddynt yn y Sacrament hwnnw.

Gofyn. Paham gan hynny y bedyddir Plant bychain, pryd na's gallant o herwydd eu hieu- engetid gyflawni'r pethau hyn?

Atteb. Oblegid eu bod yn addaw pob un o'r ddau trwy eu Mechnïau; yr hwn addewid, pan ddelont i oedran, y maent hwy eu hunain yn rhwym i'w gyflawni.

Gofyn. Paham yr ordeiniwyd Sacrament Swpper yr Arglwydd?

Atteb. Er mwyn gwastadol gof am aberth marwolaeth Crist, a'r llesâd yr ydym ni yn ei dderbyn oddi wrtho.

Gofyn. Pa beth yw y rhan

as a means whereby we receive the same, and a pledge to assure us thereof.

Question. How many parts are there in a Sacrament?

Answer. Two; the outward visible sign, and the inward spiritual grace.

Question. What is the outward visible sign or form in Baptism?

Answer. Water; wherein the person is baptized *In the Name of the Father, and of the Son, and of the Holy Ghost.*

Question. What is the inward and spiritual grace?

Answer. A death unto sin, and a new birth unto righteousness: for being by nature born in sin, and the children of wrath, we are hereby made the children of grace.

Question. What is required of persons to be baptized?

Answer. Repentance, whereby they forsake sin; and Faith, whereby they stedfastly believe the promises of God made to them in that Sacrament.

Question. Why then are Infants baptized, when by reason of their tender age they cannot perform them?

Answer. Because they promise them both by their Sureties; which promise, when they come to age, themselves are bound to perform.

Question. Why was the Sacrament of the Lord's Supper ordained?

Answer. For the continual remembrance of the sacrifice of the death of Christ, and of the benefits which we receive thereby.

Question. What is the out-

Y Catecism.

oddi allan, neu'r arwydd, yn Swpper yr Arglwydd?

Atteb. Bara a Gwin, y rhai a orchymynodd yr Arglwydd eu derbyn.

Gofyn. Pa beth yw y rhan oddi fewn, neu'r peth a arwyddocêir?

Atteb. Corph a Gwaed Crist; y rhai y mae'r ffyddloniaid yn wir ac yn ddïau yn eu cymmeryd ac yn eu derbyn, yn Swpper yr Arglwydd.

Gofyn. Pa lesâd yr ydym ni yn ei gael wrth gymmeryd y Sacrament hwn?

Atteb. Cael cryfhâu a diddanu ein heneidiau trwy Gorph a Gwaed Crist, megis y mae 'n cyrph yn cael trwy'r Bara a'r Gwin.

Gofyn. Pa beth sy raid i'r rhai a ddél i Swpper yr Arglwydd ei wneuthur?

Atteb. Eu holi eu hunain, a ydynt hwy yn wir edifeiriol am eu pechodau a aeth heibio, ac yn sier amcanu dilyn buchedd newydd; a oes ganddynt ffydd fywiol yn nhrugaredd Dduw trwy Grist, gyd â diolchus gof am ei angau ef; ac a ydynt hwy mewn cariad perffaith â phob dyn.

ward part or sign of the Lord's Supper?

Answer. Bread and Wine, which the Lord hath commanded to be received.

Question. What is the inward part, or thing signified?

Answer. The Body and Blood of Christ, which are verily and indeed taken and received by the faithful in the Lord's Supper.

Question. What are the benefits whereof we are partakers thereby?

Answer. The strengthening and refreshing of our souls by the Body and Blood of Christ, as our bodies are by the Bread and Wine.

Question. What is required of them who come to the Lord's Supper?

Answer. To examine themselves, whether they repent them truly of their former sins, steadfastly purposing to lead a new life; have a lively faith in God's mercy through Christ, with a thankful remembrance of his death; and be in charity with all men.

¶ *Bydded i Gurad pob Plwyf yn ddiesgeulus ar y Suliau a'r Gwyliau, ar ol yr ail Lith o'r Gosper, ddysgu ar osteg yn yr Eglwys, a holi cynnifer o blant ei Blwyf ag a ddanfoner atto, megis y tybio efe fod yn gymhesur, yn rhyw gyfran o'r Catecism hwn.*

¶ *A bydded i bob Tad, a Mam, a phob Perehen Tylwyth, beri i'w Plant, i'w Gwasanaeth-ddynion, ac i'w Prentisiaid (y rhai ni ddysgasant eu Catecism) ddyfod i'r Eglwys ar yr amser gosodedig, a gwrando yn ufudd, a bod wrth lywodraeth y Curad, hyd oni ddarffo iddynt ddysgu pob peth a'r y sydd yma wedi ei osod i'w ddysgu ganddynt.*

¶ *Cyn gynted ag y delo Plant i Oedran cymhedrol, ac y medront ddywedyd, yn Iaith eu Mam, Fannau'r Ffydd, Gweddi yr Arglwydd, a'r Deg Gorchymyn; a hefyd medru o honynt ateb i Ymosynion eraill y Catecism byr yma; yna y dygir hwy at yr Esgob. Ac i bob un o honynt y bydd Tad-bedydd, neu Fam-fedydd, megis yn Dyst o'u Confirmasiwn.*

¶ *A pha bryd bynnag y rhoddo yr Esgob hyspysrwydd am ddwyn Plant atto i'w Confirmitio, Curad pob Plwyf a ddwg nen a ddenfyn yn ysgrifenedig dan ei law, Enwau y rhai oll-o feren ei Blwyf, ag a dybio efe fod yn gymmwys i'w cystwyno i'r Esgob, i'w Confirmitio. Ac os yr Esgob a'u gwel hwynt yn gymmeradwy, efe a'u Confirma hwynt yn y Drefn yn canlyn.*

TREFN CONFIRMASIWN;

NEU ARDDODIAD DWYLAW AR Y SAWL A FEDYDDIWDYD,
AC A DDAETHANT I OEDRAN PWYLL.

¶ *AR y Dydd pennodedig, wedi gosod yn eu lle cynnifer ag a fo y pryd hwnnw i'w Confirmio, a hwy yn sefyll mewn trefn o flaen yr Esgob; efe (neu ryw Weinidog arall a bennodir ganddo ef) a dderllyn y Rhagymadrodd hwn y sydd yn canlyn.*

ERmwyn bod gweinyddu Confirmasiwn er mwy o adeilad i'r sawl a'i derbynio, tybiodd yr Eglwys yn dda drefnu, na bo confirmio neb rhag llaw, ond y cyfryw ag a fedro ddywedyd y Credo, Gweddi'r Arglwydd, a'r Deng-Air Deddf; ac a fedro hefyd ateb i gyfryw ymofynion eraill ag a gynhwysir yn y Catecism byr. Yr hon drefn sydd weddus iawn ei chadw, er gallu o'r plant, wedi eu dyfod weithian i oedran pwyll, ac wedi dysgu y pethau a addawsai eu Tadau-bedydd a'u Mammau-bedydd drostynt wrth eu bedyddio, eu hun, â'u genau eu hunain, ac o'u cyd-syniad eu hunain, ar osteg o flaen yr Eglwys, gadarnhau a chonfirmio yr unrhyw; a hefyd addaw, trwy ras Duw, yr ymegniant yn wastad i gadw yn ffyddlon y cyfryw bethau ag a fu iddynt hwy â'u cyffes eu hun gyd-synio arnynt.

¶ *Yna y dywed yr Esgob,*

AYdych chwi yma, yngŵydd Duw a'r gynnulleidfia hon, yn adnewyddu yr addewid parchus, a'r adduned a wnaethpwyd yn eich enw chwi wrth eich Bedyddio; gan gadarnhau a chonfirmio yr unrhyw eich hunain, a chan gydnabod eich bod eich hunain yn rhwymedig i gredu a gwneuthur yr holl bethau a addawodd eich Tadau-bedydd a'ch Mammau-bedydd yna drosoch chwi?

TO the end that Confirmation may be ministered to the more edifying of such as shall receive it, the Church hath thought good to order, That none hereafter shall be Confirmed, but such as can say the Creed, the Lord's Prayer, and the Ten Commandments; and can also answer to such other Questions, as in the short Catechism are contained: which order is very convenient to be observed; to the end, that children, being now come to the years of discretion, and having learned what their Godfathers and Godmothers promised for them in Baptism, they may themselves, with their own mouth and consent, openly before the Church, ratify and confirm the same; and also promise, that by the grace of God they will evermore endeavour themselves faithfully to observe such things, as they, by their own confession, have assented unto.

¶ *Then shall the Bishop say,*

DO ye here, in the presence of God, and of this congregation, renew the solemn promise and vow that was made in your name at your Baptism; ratifying and confirming the same in your own persons, and acknowledging yourselves bound to believe, and to do, all those things, which your Godfathers and Godmothers then undertook for you?

Trefn Conffirmasiwn.

¶ *A phob un a ettyb yn glywedog,
Yr ydwyf.*

Esgob.

EIN porth ni sydd yn Enw
yr Arglwydd.

Atteb. Yr hwn a wnaeth nef
a daear.

Esgob. Bendigedig yw Enw
yr Arglwydd.

Atteb. O hyn allan hyd yn
oes oesoedd.

Esgob. Arglwydd, gwranddo
ein gweddïau.

Atteb. A deued ein llef hyd
attat.

Esgob. Gweddïwn.

HOLL-alluog a byth-fywiol
Dduw, yr hwn fu wiw gen-
nyt ad-genhedlu dy weision hyn
trwy ddwfr, a'r Yspryd Glân,
ac a roddaist iddynt faddeuant
o'u holl bechodau; Nertha hwy,
ni a attolygwn i ti, Arglwydd,
â'th Yspryd Glân y Diddanydd;
a pheunydd ychwanega ynddynt
aml ddoniau dy ras; yspryd
doethineb a deall; yspryd cyng-
or a nerth ysprydol; yspryd
gwybodaeth a gwir dduwioldeb;
a chyflawna hwy, Arglwydd,
âg yspryd dy sanctaidd ofn,
yr awr hon ac yn dragywydd.
Amen.

¶ *Yna, a phob un o honynt yn ei drefn
yn gostwng ar ei liniau ger bron yr
Esgob, efe a ddŷd ei law ar ben pob
un yn wahanol, gan ddywedyd,*

AMDDIFFYN, Arglwydd,
dy Blentyn hwn [neu, dy
was hwn] â'th ras nefol, fel y
byddo iddo barhâu yn eiddot
ti byth, a pheunydd gynnyddu
yn dy Yspryd Glân fwyfwy,
hyd oni ddél i'th deyrnas dra-
gywyddol. *Amen.*

¶ *Yna y dywedd yr Esgob,*

Yr Arglwydd a fo gyd â chwi.

Atteb. A chyd â'th yspryd
dithau.

¶ *And every one shall audibly
answer, I do.*

The Bishop.

OUR help is in the Name
of the Lord;

Answer. Who hath made
heaven and earth.

Bishop. Blessed be the Name
of the Lord;

Answer. Henceforth, world
without end.

Bishop. Lord, hear our pray-
ers.

Answer. And let our cry come
unto thee.

The Bishop. Let us pray.

ALMIGHTY and everliving
God, who hast vouchsafed
to regenerate these thy servants
by Water and the holy Ghost,
and hast given unto them
forgiveness of all their sins;
Strengthen them, we beseech
thee, O Lord, with the Holy
Ghost the Comforter, and daily
increase in them thy manifold
gifts of grace; the spirit of wis-
dom and understanding; the
spirit of counsel and ghostly
strength; the spirit of know-
ledge and true godliness; and
fill them, O Lord, with the
spirit of thy holy fear, now and
for ever. *Amen.*

¶ *Then all of them in order kneel-
ing before the Bishop, he shall lay
his hand upon the head of every
one severally, saying,*

DEFEND, O Lord, this thy
Child [or this thy Servant]
with thy heavenly grace, that
he may continue thine for ever;
and daily increase in thy holy
Spirit more and more, until he
come unto thy everlasting king-
dom. *Amen.*

¶ *Then shall the Bishop say,*

The Lord be with you.

Answer. And with thy spi-
rit.

Trefn Confirmasiwn.

¶ *Ac (a phawb ar eu gliniau) yr Esgob a 'chwanega,*

Gweddïwn.

EIN Tad, yr hwn wyt yn y nefoedd, Sancteiddier dy Enw. Deued dy deyrnas. Bydded dy ewyllys ar y ddaear, Megis y mae yn y nefoedd. Dyro i ni heddyw ein bara beunyddiol. A maddeu i ni ein dyledion, Fel y maddeuwn ni i'n dyledwyr. Ac nac arwain ni i brofedigaeth; Eithr gwared ni rhag drwg. Amen.

A'r Colect hwn.

HOLL-alluog a byth-fywiol Dduw, yr hwn wyt yn peri i ni ewyllysio a gwneuthur yr hyn sy dda ac yn gymmeradwy gan dy Ddwyfol Fawredd; Yr ydym yn gwneuthur ein gost-yngedig erfynion attat dros dy weision hyn, y rhai (yn ol es-ampl dy sanctaidd Apostolion) y gosodasom yr awrhon ein dwylaw arnynt, i'w sicrhâu hwy, trwy yr arwydd hwn, o'th amgeledd a'th radlawn ddaioni tu ag attynt. Bydded dy dadol law, ni a attolygwn i ti, byth arnynt; bydded dy Ysryd Glân byth gyd â hwy; ac felly tywys hwy yngwybodaeth ac ufuddod dy Air, modd y gallont yn y diwedd fwynhâu bywyd tragwyddol; trwy ein Harglwydd Iesu Grist, yr hwn, gyd â thi a'r Ysryd Glân, sydd yn byw ac yn teyrnasu byth yn un Duw, heb drange na gorphen. *Amen.*

HOLL-alluog Arglwydd, a thragywyddol Dduw, ni a attolygwn i ti, fod yn wiw gennynt unioni, sancteiddio, a llywodraethu, ein calonnau a'n cyrph yn ffyrdd dy ddeddfau, ac yngweithredoedd dy orchymynion; fel trwy dy gadarnaf noddod, yma ac yn dragwyddol, y bôm yn gadwedig gorph ac

¶ *And (all kneeling down) the Bishop shall add,*

Let us pray.

OUR Father, which art in heaven, Hallowed be thy Name. Thy kingdom come. Thy will be done in earth, As it is in heaven. Give us this day our daily bread. And forgive us our trespasses, As we forgive them that trespass against us. And lead us not into temptation; But deliver us from evil. Amen.

And this Collect.

ALMIGHTY and everliving God, who makest us both to will and to do those things that be good and acceptable unto thy divine Majesty; We make our humble supplications unto thee for these thy servants, upon whom (after the example of thy holy Apostles) we have now laid our hands, to certify them (by this sign) of thy favour and gracious goodness towards them. Let thy fatherly hand, we beseech thee, ever be over them; let thy Holy Spirit ever be with them; and so lead them in the knowledge and obedience of thy Word, that in the end they may obtain everlasting life; through our Lord Jesus Christ, who with thee and the Holy Ghost liveth and reigneth, ever one God, world without end. *Amen.*

O Almighty Lord, and everlasting God, vouchsafe, we beseech thee, to direct, sanctify, and govern, both our hearts and bodies, in the ways of thy laws, and in the works of thy commandments; that, through thy most mighty protection both here and ever, we may be preserved in body and soul; through

Trefn Prïodas.

enaïd; trwy ein Harglwydd a'n
Hiachawdwr Iesu Grist. *Amen.*

¶ *Yna y bendithia'r Esgob hwynt,
gan ddywedyd hyn,*

BENDITH yr Holl-alluog
Dduw, y Tad, y Mab, a'r
Yspryd Glân, a fyddo arnoch,
ac a drigo gyd â chwi yn dra-
gywydd. *Amen.*

¶ *Ac ni dderbynnir neb i'r Cymmun Sanctaidd, nes iddo gael ei Gonffirmio,
neu fod o hono yn barod ac yn cwyllysgar i'w Gonffirmio.*

our Lord and Saviour Jesus
Christ. *Amen.*

¶ *Then the Bishop shall bless them,
saying thus,*

THE Blessing of God Al-
mighty, the Father, the
Son, and the Holy Ghost, be
upon you, and remain with you
for ever. *Amen.*

FFURF GWEINYDDIAD PRIODAS.

¶ *YN gyntaf, rhaid yw gofyn Gostegion pob rhai a brïoder, yn yr
Eglwys, ar dri Sul gwahanredol, ar bryd y Gwasanaeth yn y bore,
neu yn y prydnhawn, oni bydd yno Wasanaeth yn y bore, yn ebrwydd
ar ol yr ail Lîth; a'r Curad yn dywedyd yn y modd arferedig,*

YR wyf yn cyhoeddi Gost-
egion Prïodas rhwng *M.*
o — ac *N.* o —. Os gŵyr
neb o honoch achos neu rwstyr
cyfiawn, fel na ddylid cyssylltu
y ddeuddyn hyn ynghyd mewn
glân Brïodas, mynegwch ef.
Dyma'r waith gyntaf [ail, neu
y drydedd] o'u gofyn.

¶ *Ac os y rhai a fyynnant eu prïodi
a fydd yn trigo mewn gwahanol
Blwyfau, rhaid yw gofyn y Gost-
egion yn y ddau Blwyf; ac na bo
i Curad y naill Blwyf eu prïodi
hwy, nes cael hyspysrwydd ddar-
fod gofyn eu Gostegion dair gwaith
gan Curad y Plwyf arall.*

¶ *Ar y dydd a'r amser gosodedig i fod
y Brïodas, deud y rhai a brïoder
i gorph yr Eglwys, a'u cecaint a'u
cymmyddogion: ac yno, gan sefyll
ynghyd, y Mab ar y llaw ddecan,
a'r Ferch ar yr aswy, yr Offeiriad
a ddywed,*

FY anwyl garedigion, yr ym
ni wedi ymgynnull yma
yngolwg Duw, ac yn wyneb y
gynulleidfâ hon, i gyssylltu'r
ddeuddyn hyn ynghyd mewn
glân Brïodas, yr hon sydd ystâd
barchedig wedi ei hordeinio gan

I Publish the Banns of Mar-
riage between *M.* of — and
N. of —. If any of you know
cause, or just impediment, why
these two persons should not be
joined together in holy Matri-
mony, ye are to declare it. This
is the first [second, or third]
time of asking.

¶ *And if the persons that are to be
married dwell in divers Parishes,
the Banns must be asked in both
Parishes; and the Curate of the
one Parish shall not solemnize Ma-
trimony betwixt them, without a
Certificate of the Banns being thrice
asked, from the Curate of the other
Parish.*

¶ *At the day and time appointed for
solemnization of Matrimony, the
persons to be married shall come into
the body of the Church with their
friends and neighbours: and there
standing together, the Man on the
right hand, and the Woman on the
left, the Priest shall say,*

DEARLY beloved, we are
gathered together here in
the sight of God, and in the
face of this congregation, to join
together this Man and this Wo-
man in holy Matrimony; which
is an honourable estate, insti-

Dduw yn amser diniweidrwydd dlyn, yn arwyddocâu i ni y dirgel undeb y sy rhwng Crist a'i Eglwys; yr hon wŷnfydedig ystâd a addurnodd ac a brydferthodd Crist â'i gynnrychioldeb ei hun, a'r gwŷrthiau cyntaf a wnaeth efe yn Cana Galilea; ac a ddywedir hefyd gan Sant Paul, ei bod yn anrhydeddus ym mhlith yr holl ddynion: ac am hynny ni ddylai neb ei chymmeryd arno, na'i gwneuthur, mewn byrbwyll, o ysgafnder meddwl, neu nwyfiant, er mwyn digoni gwŷniau a chwantau cnawdol, fel anifeiliaid ysgrublaidd y rhai nid oes reswm ganddynt; eithr yn barchedig, yn bwylllog, yn ystyriol, yn sobr, ac mewn ofn Duw; gan ddyledus synio er mwyn pa achosion yr ordeiniwyd Prïodas.

Yn gyntaf, Hi a ordeiniwyd er ynnill plant, i'w meithrin yn ofn ac addysg yr Arglwydd, ac er moliant i'w Enw sanctaidd ef.

Yn ail, Hi a ordeiniwyd yn ymward yn erbyn pechod, ac i ymogelyd rhag godineb; megis ag y byddo i'r cyfryw rai nad oes iddynt roddiad i ymgynnal, allu prïodi, a'u cadw eu hunain yn ddihalogion aelodau corph Crist.

Yn drydydd, Hi a ordeiniwyd er cyd-gymdeithas â'u gilydd, a'r cymmorth a'r diddanwech a ddylai'r naill ei gael gan y llall, yn gystal mewn hawddfyd ac adfyd: i'r hon sanctaidd ystâd y mae'r ddeuddyn presennol hyn wedi dyfod yr awrhon i ymgysylltu. Herwydd paham, os gŵyr neb un achos cyfiawn, fel na ellir yn gyfreithlon eu cyssylltu hwy ynghyd, dywededyr awrhon, neu na ddywededyr rhag llaw.

¶ *A chan grybwyll hefyd wrth y rhai a brïoder, efe a ddywed,*

YR wyf fi yn erchi ac yn gorchymyn i chwi eich dau, fel

tuted of God in the time of man's innocency, signifying unto us the mystical union that is betwixt Christ and his Church; which holy estate Christ adorned and beautified with his presence, and first miracle that he wrought, in Cana of Galilee; and is commended of Saint Paul to be honourable among all men: and therefore is not by any to be enterprised, nor taken in hand, unadvisedly, lightly, or wantonly, to satisfy men's carnal lusts and appetites, like brute beasts that have no understanding; but reverently, discreetly, advisedly, soberly, and in the fear of God; duly considering the causes for which Matrimony was ordained.

First, It was ordained for the procreation of children, to be brought up in the fear and nurture of the Lord, and to the praise of his holy Name.

Secondly, It was ordained for a remedy against sin, and to avoid fornication; that such persons as have not the gift of continency might marry, and keep themselves undefiled members of Christ's body.

Thirdly, It was ordained for the mutual society, help, and comfort, that the one ought to have of the other, both in prosperity and adversity. Into which holy estate these two persons present come now to be joined. Therefore if any man can shew any just cause, why they may not lawfully be joined together, let him now speak, or else hereafter for ever hold his peace.

¶ *And also, speaking unto the persons that shall be married, he shall say,*

I Require and charge you both, I as ye will answer at the dread-

Trefn Priodas.

y bo i chwi ateb ddydd y farn
 ofnadwy, pan gyhoedder dirgel-
 ion pob calon, os gŵyr yr un o
 honoch un anach, fel na ddylech
 yn gyfreithlawn fyned ynghyd
 mewn Priodas, gyffesu o honoch
 yr awrhon. Canys gwybyddwch
 yn dda, am gynnifer ag a gys-
 syllter yn amgen nag y myn Gair
 Duw, na's cyssylltir hwy gan
 Dduw, ac nad yw eu Priodas
 yn gyfreithlawn.

¶ *Ar ddydd y Briodas, o bydd i neb
 honni a dywedyd bod un anach
 na ddylent gael eu cyssylltu mewn
 Priodas, wrth Gyfraith Dduw,
 neu Gyfreithiau'r Deyrnas hon, ac
 a ymrwyma â meichiau digonol
 gyd âg ef i'r pleidian, neu ynte
 roddi Gwystl (am gwbl a dâl
 cymmaint a cholled y rhai a fo
 i'w priodi) i brofi ei ddadl: yna
 y bydd rhaid oedi dydd y Bri-
 odas hyd yr amser y profer y gwir-
 ionedd.*

¶ *Ac oni honnir un anach, yna y
 dywed y Curad wrth y Gwr,*

M. **A** fynni di y Ferch hon
 yn wraig brïod i ti, i fyw
 ynghyd yn ol ordinhâd Duw,
 ynglân ystâd Priodas? A geri
 di hi, ei diddanu, ei pherchi, a'i
 chadw yn glaf ac yn iach, a chan
 wrthod pob un arall, dy gadw
 dy hun yn unig iddi hi, cyhyd
 ag y byddoch byw eich deuoedd?

¶ *Y Mab a ettyb,
 Gwnaf.*

¶ *Yna y dywed y Gweinidog,*

N. **A** fynni di y Mab hwn
 yn wr priod i ti, i fyw
 ynghyd yn ol ordinhâd Duw,
 ynglân ystâd Priodas? A uf-
 uddhâi di iddo, a'i wasanaethu,
 ei garu, ei berchi, a'i gadw yn
 glaf ac yn iach, a chan wrthod
 pawb eraill, dy gadw dy hun yn
 unig iddo ef, cyhyd ag y bydd-
 och byw eich deuoedd?

ful day of judgement when the
 secrets of all hearts shall be dis-
 closed, that if either of you know
 any impediment, why ye may
 not be lawfully joined together
 in Matrimony, ye do now con-
 fess it. For be ye well assured,
 that so many as are coupled
 together otherwise than God's
 Word doth allow are not join-
 ed together by God; neither is
 their Matrimony lawful.

¶ *At which day of Marriage, if any
 man do alledge and declare any
 impediment, why they may not be
 coupled together in Matrimony, by
 God's Law, or the Laws of this
 Realm; and will be bound, and
 sufficient sureties with him, to the
 parties; or else put in a Caution
 (to the full value of such charges
 as the persons to be married do
 thereby sustain) to prove his al-
 legation: then the solemnization
 must be deferred, until such time
 as the truth be tried.*

¶ *If no impediment be alledged, then
 shall the Curate say unto the Man,*

M. **W**ILT thou have this
 Woman to thy wedded
 wife, to live together after God's
 ordinance in the holy estate of
 Matrimony? Wilt thou love her,
 comfort her, honour, and keep
 her in sickness and in health;
 and, forsaking all other, keep
 thee only unto her, so long as
 ye both shall live?

¶ *The Man shall answer,
 I will.*

¶ *Then shall the Priest say unto the
 Woman,*

N. **W**ILT thou have this
 Man to thy wedded
 husband, to live together after
 God's ordinance in the holy es-
 tate of Matrimony? Wilt thou
 obey him, and serve him, love,
 honour, and keep him in sickness
 and in health; and, forsaking all
 other, keep thee only unto him,
 so long as ye both shall live?

Trefn Prïodas.

¶ *Y Ferch a ettyb,
Gwnaf.*

¶ *Yna y dywed y Gweinidog,*

Pwy sydd yn rhoddi'r Ferch hon i'w phrïodi i'r Mab hwn?

¶ *Yna y rhoddant eu cred i'w gilydd y modd hwn.*

Y Gweinidog, gan dderbyn y Ferch o law ei thad, neu ei cheraint, a bair i'r Mab â'i law ddehau gymmeryd y Ferch erbyn ei llaw ddehau, a dywedyd ar ei ol ef fel y mae yn eanlyn.

YR ydwyf fi *M.* yn dy gymmeryd di *N.* yn wraig brïod i mi, i gadw a chynnal, o'r dydd hwn allan, er gwell, er gwaeth, er cyfoethocchach, er tlottach, yn glaf ac yn iach, i'th garu ac i'th fawrhâu, hyd pan y'n gwahano angau, yn ol glân ordinhâd Duw; ac ar hynny yr ydwyf yn rhoddi i ti fy nghred.

¶ *Yna y gollyngant eu dwylaw yn rhyddion; a'r Ferch â'i llaw ddehau yn cymmeryd y Mab erbyn ei law ddehau, a ddywed ar ol y Gweinidog,*

YR ydwyf fi *N.* yn dy gymmeryd di *M.* yn wr priod i mi, i gadw a chynnal, o'r dydd hwn allan, er gwell, er gwaeth, er cyfoethocchach, er tlottach, yn glaf ac yn iach, i'th garu, i'th fawrhâu, ac i ufuddhâu i ti, hyd pan y'ngwahano angau, yn ol glân ordinhâd Duw; ac ar hynny yr ydwyf yn rhoddi i ti fy nghred.

¶ *Yna drachefn y gollyngant eu dwylaw yn rhyddion, ac y dyry y Mab Fodrwy i'r Ferch, gan ei dodi ar y llyfr, ynghyd â'r ddyled ddefodol i'r Offeiriad a'r Clochydd. A'r Offeiriad a gymmer y Fodrwy, ac a'i dyry i'r Mab, i'w gosod ar y pedwerydd bys i law aswy y Ferch. A'r Mab, gan ddal y Fodrwy yno, wrth addysg yr Offeiriad, a ddywed,*

A'R Fodrwy hon y'th brïodaf, â'm corph y'th anrhyddedaf, ac â'm holl olud bydol

¶ *The Woman shall answer,
I will.*

¶ *Then shall the Minister say,*

Who giveth this Woman to be married to this Man?

¶ *Then shall they give their troth to each other in this manner.*

The Minister, receiving the Woman at her father's or friend's hands, shall cause the Man with his right hand to take the Woman by her right hand, and to say after him as followeth.

I *M.* take thee *N.* to my wedded wife, to have and to hold from this day forward, for better for worse, for richer for poorer, in sickness and in health, to love and to cherish, till death us do part, according to God's holy ordinance; and thereto I plight thee my troth.

¶ *Then shall they loose their hands; and the Woman, with her right hand taking the Man by his right hand, shall likewise say after the Minister,*

I *N.* take thee *M.* to my wedded husband, to have and to hold from this day forward, for better for worse, for richer for poorer, in sickness and in health, to love, cherish, and to obey, till death us do part, according to God's holy ordinance; and thereto I give thee my troth.

¶ *Then shall they again loose their hands; and the Man shall give unto the Woman a Ring, laying the same upon the book with the accustomed duty to the Priest and Clerk. And the Priest, taking the Ring, shall deliver it unto the Man, to put it upon the fourth finger of the Woman's left hand. And the Man holding the Ring there, and taught by the Priest, shall say,*

WITH this Ring I thee wed. with my body I thee worship, and with all my worldly

Trefn Prïodas.

y'th gynnysgaeddaf: Yn Enw'r Tad, a'r Mab, a'r Yspryd Glân. Amen.

¶ *Yna y gad y Mab y Fodrwy ar y pedwerydd bys o'r llaw aswy i'r Ferch; a hwy ill dau a ostyngant ar eu glinian, ac y dywed y Gweinidog,*

Gweddïwn.

O Dragywyddol Dduw, Creawdwr a Cheidwad pob rhyw ddyn, Rhoddwr pob rhad ysprydol, Awdwr y bywyd a bery byth; Anfon dy fendith ar dy wasanaeth-ddynion hyn, y mab hwn a'r ferch hon, y rhai yr ym ni yn eu bendithio yn dy Enw di; fel ag y bu i Isaac a Rebecca fyw yn ffyddlon ynghyd, felly gallu o'r dynion hyn gyflawni a chadw yn ddiogel yr adduned a'r ammod a wnaed rhyngddynt (am yr hyn y mae rhoddiad a derbyniad y Fodrwy hon yn arwydd ac yn wystl) a gallu o honynt byth aros ynghyd mewn perffaith gariad a thangnefedd, a byw yn ol dy ddeddfau; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

¶ *Yna y cyssyllta'r Offeiriad eu awy law ddchau hwy ynghyd, ac y dywed,*

Y rhai a gyssylltodd Duw ynghyd, na wahaned dyn.

¶ *Yna y dywed y Gweinidog wrth y bobl.*

YN gymmaint a darfod i *M.* ac *N.* gyd-synio mewn glân Brïodas, a thystiolaethu hynny ger bron Duw a'r gymulleidfa hon, ac ar hynny ddarfod iddynt ymgredu, ac ymwystlo bob un i'w gilydd, a datgan hynny gan roddi a derbyn Modrwy, a chysylltu dwylaw; yr wyf fi yn hyspysu, eu bod hwy yn Wr ac yn Wraig ynghyd; Yn Enw'r Tad, a'r Mab, a'r Yspryd Glân. Amen.

goods I thee endow: In the Name of the Father, and of the Son, and of the Holy Ghost. Amen.

¶ *Then the Man leaving the Ring upon the fourth finger of the Woman's left hand, they shall both kneel down; and the Minister shall say,*

Let us pray.

O Eternal God, Creator and Preserver of all mankind, Giver of all spiritual grace, the Author of everlasting life; Send thy blessing upon these thy servants, this man and this woman, whom we bless in thy Name; that, as Isaac and Rebecca lived faithfully together, so these persons may surely perform and keep the vow and covenant betwixt them made, (whereof this Ring given and received is a token and pledge,) and may ever remain in perfect love and peace together, and live according to thy laws; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

¶ *Then shall the Priest join their right hands together, and say,*

Those whom God hath joined together let no man put asunder.

¶ *Then shall the Minister speak unto the people.*

FORASMUCH as *M.* and *N.* have consented together in holy wedlock, and have witnessed the same before God and this company, and thereto have given and pledged their troth either to other, and have declared the same by giving and receiving of a Ring, and by joining of hands; I pronounce that they be Man and Wife together, In the Name of the Father, and of the Son, and of the Holy Ghost. Amen.

¶ *Yna y Gweinidog a'u bendithia â'r fendith hon yn ychwaneg.*

DUW Dad, Duw Fab, Duw Ysryd Glân, a'ch bendithio, a'ch cadwo, ac a'ch cymhorthio; edryched yr Arglwydd yn drugarog ac yn amgeleddus arnoch, a chyflawned chwi a phob ysprydol fendith a rhad; modd y byddoch fyw felly ynghyd yn y fuchedd hon, fel y bo i chwi yn y byd a ddaw feddiannu bywyd tragwyddol. *Amen.*

¶ *Yna y Gweinidog, neu yr Ysgolheigion, gan fymed i Fwrdd yr Arglwydd, a ddywedant neu a ganant y Psalm hon y sydd yn canlyn.*

Beati omnes. Psal. cxxviii.

GWYN ei fyd pob un sydd yn ofni yr Arglwydd : yr hwn sydd yn rhodio yn ei ffyrdd ef.

Canys mwynhâi lafur dy ddwyllaw : gwyn dy fyd, a da fydd it'.

Dy wraig fydd fel gwinwŷdden ffrwythlawn ar hŷd ystlysau dy dŷ : dy blant fel planhigion olewŷdd o amgylch dy ford.

Wele, fel hyn yn ddïau y bendithir : y gwr a ofno'r Arglwydd.

Yr Arglwydd a'th fendithia allan o Sion : a thi a gai weled daioni Jerusalem holl ddyddiau dy einioes ;

A thi a gai weled plant dy blant : a thangnefedd ar Israel.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab : ac i'r Ysryd Glân ;

Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad : yn oes oesoedd. *Amen.*

¶ *Neu y Psalm yma.*

Deus misereatur. Psal. lxxvii.

DUW a drugarhao wrthym, ac a'n bendithio : a thywynned llewyrch ei wyneb arnom, a thrugarhaed wrthym.

¶ *And the Minister shall add this Blessing.*

GOD the Father, God the Son, God the Holy Ghost, bless, preserve, and keep you ; the Lord mercifully with his favour look upon you ; and so fill you with all spiritual benediction and grace, that ye may so live together in this life, that in the world to come ye may have life everlasting. *Amen.*

¶ *Then the Minister or Clerks, going to the Lord's Table, shall say or sing this Psalm following.*

Beati omnes. Psal. cxxviii.

BLESSED are all they that fear the Lord : and walk in his ways.

For thou shalt eat the labour of thine hands : O well is thee, and happy shalt thou be.

Thy wife shall be as the fruitful vine : upon the walls of thine house ;

Thy children like the olive-branches : round about thy table.

Lo, thus shall the man be blessed : that feareth the Lord.

The Lord from out of Sion shall so bless thee : that thou shalt see Jerusalem in prosperity all thy life long ;

Yea, that thou shalt see thy children's children : and peace upon Israel.

Glory be to the Father, and to the Son : and to the Holy Ghost ;

As it was in the beginning, is now, and ever shall be : world without end. *Amen.*

¶ *Or this Psalm.*

Deus misereatur. Psal. lxxvii.

GOD be merciful unto us, and bless us : and shew us the light of his countenance, and be merciful unto us.

Trefn Prïodas.

Fel yr adwaener dy ffordd ar y ddaear: a'th iachawdwriaeth ym mhlith yr holl genhedloedd.

Molianned y bobl di, O Dduw: molianned yr holl bobl dydi.

Llawenhâed y cenhedloedd, a byddant hyfryd: canys ti a ferni'r bobl yn uniawn, ac a lywodraethi'r cenhedloedd ar y ddaear.

Molianned y bobl di, O Dduw: molianned yr holl bobl dydi.

Yna'r ddaear a rydd ei ffrwyth: a Duw, sef ein Duw ni, a'n bendithia.

Duw a'n bendithia: a holl derfynau'r ddaear a'i hofnant ef.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab: ac i'r Yspryd Glân;

Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad: yn oes oesoedd. Amen.

¶ *Wedi gorphen y Psalm, a'r Mab a'r Ferch yn gostwng ar eu gliniau ger bron Bwrdd yr Arglwydd, yr Offeiriad yn sefyll wrth y Bwrdd, a chan droi ei wyneb atynt hwy, a ddywed,*

Arglwydd, trugarhâ wrthym.

Atteb. Crist, trugarhâ wrthym.

Gweinidog. Arglwydd, trugarhâ wrthym.

EIN Tad, yr hwn wyt yn y nefoedd, Sancteiddier dy Enw. Deued dy deyrnas. Bydded dy ewyllys ar y ddaear, Megis y mae yn y nefoedd. Dyro i ni heddyw ein bara beunyddiol. A maddeu i ni ein dyledion, Fel y maddeuwn ni i'n dyledwyr. Ac nac arwain ni i brofedigaeth; Eithr gwared ni rhag drwg. Amen.

Gweinidog. Arglwydd, cadw dy wasanaethwr a'th wasanaethwraig.

Atteb. Y rhai sy'n ymddiried ynot.

That thy way may be known upon earth: thy saving health among all nations.

Let the people praise thee, O God: yea, let all the people praise thee.

O let the nations rejoice and be glad: for thou shalt judge the folk righteously, and govern the nations upon earth.

Let the people praise thee, O God: yea, let all the people praise thee.

Then shall the earth bring forth her increase: and God, even our own God, shall give us his blessing.

God shall bless us: and all the ends of the world shall fear him.

Glory be to the Father, and to the Son: and to the Holy Ghost;

As it was in the beginning, is now, and ever shall be: world without end. Amen.

¶ *The Psalm ended, and the Man and the Woman kneeling before the Lord's Table, the Priest standing at the Table, and turning his face towards them, shall say,*

Lord, have mercy upon us.

Answer. Christ, have mercy upon us.

Minister. Lord, have mercy upon us.

OUR Father, which art in heaven, Hallowed be thy Name. Thy kingdom come. Thy will be done in earth, As it is in heaven. Give us this day our daily bread. And forgive us our trespasses, As we forgive them that trespass against us. And lead us not into temptation; But deliver us from evil. Amen.

Minister. O Lord, save thy servant, and thy handmaid;

Answer. Who put their trust in thee.

Trefn Priodas.

Gweinidog. Arglwydd, danfon iddynt gymmorth o'th gyssegrfa.

Atteb. Ac amddiffyn hwy yn dragywydd.

Gweinidog. Bydd iddynt yn Dŵr cadernid,

Atteb. Rhag wyneb eu gelynion.

Gweinidog. Arglwydd, gwrando ein gweddiâu.

Atteb. A deued ein llef hyd attat.

Gweinidog.

DUW Abraham, Duw Isaac, Duw Jacob, bendithia dy wasanaeth-ddynion hyn, a haua had bywyd tragywyddol yn eu meddyliau; megis pa beth bynnag yn dy Air cyssegredig yn fuddiol a ddysgant, y bo iddynt gyflawni hynny yngweithred. Edrych arnynt, Arglwydd, yn drugarog o'r nefoedd, a bendithia hwynt. Ac fel yr anfonaist dy fendith ar Abraham a Sarah, i'w mawr ddiddanwech hwy; felly bydded wiw gennyt anfon dy fendith ar dy wasanaeth-ddynion hyn, moddy bo iddynt, gan fod yn ufudd i'th ewyllys, ac yn ddiogel bob amser dan dy nawdd, aros yn dy serch hyd ddiwedd eu hoes; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

¶ *Gadewir heibio y Weddi hon sy'n canlyn pan fo'r Ffereh dros oedran planta.*

O Drugarog Arglwydd, a nefol Dad, trwy radlawn ddawn yr hwn yr amlhâ hiliogaeth dyn; Attolygwn i ti gymmorth â'th fendith y ddeuddyn hyn; fel y bônt yn ffrwythlon i hilio plant, a hefyd cydfod a byw cyhyd mewn cariad duwiol a gweddeidd-dra, oni welont ddwyn eu plant i fynu yn Gristianus ac yn rhinweddol, i'th foliant a'th anrhyddedd di; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Minister. O Lord, send them help from thy holy place;

Answer. And evermore defend them.

Minister. Be unto them a tower of strength,

Answer. From the face of their enemy.

Minister. O Lord, hear our prayer.

Answer. And let our cry come unto thee.

Minister.

O God of Abraham, God of Isaac, God of Jacob, bless these thy servants, and sow the seed of eternal life in their hearts; that whatsoever in thy holy Word they shall profitably learn, they may in deed fulfil the same. Look, O Lord, mercifully upon them from heaven, and bless them. And as thou didst send thy blessing upon Abraham and Sarah, to their great comfort, so vouchsafe to send thy blessing upon these thy servants; that they obeying thy will, and alway being in safety under thy protection, may abide in thy love unto their lives' end; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

¶ *This Prayer next following shall be omitted, where the Woman is past child-bearing.*

O Merciful Lord, and heavenly Father, by whose gracious gift mankind is increased; We beseech thee, assist with thy blessing these two persons, that they may both be fruitful in procreation of children, and also live together so long in godly love and honesty, that they may see their children christianly and virtuously brought up, to thy praise and honour; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

DUW, yr hwn trwy dy alluog nerth a wnaethost bob peth o ddiddym ddefnydd, yr hwn hefyd (wedi gosod pethau eraill mewn trefn) a ordeiniaist allan o ddyn (yr hwn a grewyd ar dy lun a'th ddelw dy hun) gael o wraig ei dechreuad; a chan eu cyssylltu hwy ynghyd, a arwyddocaaist na byddai byth gyfreithlawn wahanu y rhai trwy Brïodas a wnelit ti yn un: O Dduw, yr hwn a gyssegraiſt ystâd Prïodas i gyfryw ragorol ddirgeledigaethau, megis ag yr arwyddocâir ac y coffâir ynddi y brïodas ysprydol a'r undeb rhwng Crist a'i Eglwys; Edrych yn drugarog ar y rhai hyn dy wasanaeth-ddynion, fel y caro y gwr hwn ei wraig, yn ol dy Air di (megis y carodd Crist ei brïod yr Eglwys, yr hwn a'i rhoes ei hunan drosti, gan ei charu a'i mawrhâu fel ei gnawd ei hunan) a hefyd bod y wraig hon yn garuaidd ac yn serchog, yn ffyddlon ac yn ufudd i'w gwr, ac ym mhob heddweh, sobrwydd, a thangnefedd, ei bod yn canlyn esampl sanctaidd a duwiol wragedd. Arglwydd, bendithia hwy ill dau, a chaniattâ iddynt etifeddu dy deyrnas dragywyddol; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

¶ *Yna y dywed yr Offiriad,*

HOLL-gyfoethog Dduw, yr hwn yn y dechreuad a greodd ein rhieni cyntaf, Adda ac Efa, ac a'u cysegrodd ac a'u cyssylltodd ynghyd ym mhriodas; a dywallto arnoch olud ei ras, a'ch sancteiddio ac a'ch bendithio, modd y gall-och ei foddhâu ef ynghorph ac enaid, a byw ynghyd mewn duwiol serch, hyd ddiwedd eich oes. *Amen.*

¶ *Gwedi hyn, oni bydd Pregeth yn datgan dyledswyddau Gwr a Gwraig,*

O God, who by thy mighty power hast made all things of nothing; who also (after other things set in order) didst appoint, that out of man (created after thine own image and similitude) woman should take her beginning; and, knitting them together, didst teach that it should never be lawful to put asunder those whom thou by Matrimony hadst made one: O God, who hast consecrated the state of Matrimony to such an excellent mystery, that in it is signified and represented the spiritual marriage and unity betwixt Christ and his Church; Look mercifully upon these thy servants, that both this man may love his wife, according to thy Word, (as Christ did love his spouse the Church, who gave himself for it, loving and cherishing it even as his own flesh,) and also that this woman may be loving and amiable, faithful and obedient to her husband; and in all quietness, sobriety, and peace, be a follower of holy and godly matrons. O Lord, bless them both, and grant them to inherit thy everlasting kingdom; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

¶ *Then shall the Priest say,*

ALMIGHTY God, who at the beginning did create our first parents, Adam and Eve, and did sanctify and join them together in marriage; Pour upon you the riches of his grace, sanctify and bless you, that ye may please him both in body and soul, and live together in holy love unto your lives' end. *Amen.*

¶ *After which, if there be no Sermon declaring the duties of Man and*

Trefn Priodas.

y Gweinidog a dderllyn fel y mae yn eanlyn.

CHWYCHWI oll y rhai a brioded, neu y sydd yn darpar cymmeryd glân ystad Priodas arnoch, gwrandêwch pa beth a ddywed yr Ysgrhythyr lân oblegid dyledswydd gwŷr i'w gwragedd, a gwragedd i'w gwŷr.

Sant Paul, yn ei Epistol at yr Ephesiaid, yn y bummed Ben-nod, sydd yn rhoddi y gorchymyn hwn i bob gwr priod; Chwychwi Wŷr, cerwch eich gwragedd, megis y carodd Crist ei Eglwys, ac y rhoddde ei hun drosti, fel y sancteiddiai efe hi, a'i glanhâu â'r olchfa ddwfr, trwy'r Gair; fel y gosodai efe hi yn Eglwys ogoneddus iddo ei hun, heb arni na brycheuyn na chrychni, na dim o'r cyfryw; eithr ei bod yn lân ac yn ddïargyoedd. Felly y dylai'r gwŷr garu eu gwragedd, megis eu cyrph eu hunain: yr hwn a garo ei wraig, sydd yn ei garu ei hun. Canys ni chasâodd neb erioed ei gnawd ei hun, eithr ei fagu a'i feithrin y mae, megis y mae'r Arglwydd am yr Eglwys: oblegid aelodau ydym o'i gorph ef, o'i gnawd ef, ac o'i esgyrn ef. Am hynny y gad dyn ei dad a'i fam, ac y glŷn wrth ei wraig; a hwy a fyddant ill dau yn un cnawd. Y dirgelwch hwn sy fawr; eithr am Grist ac am yr Eglwys yr wyf fi yn dywedyd. Ond chwithau hefyd cymmmain un felly cared pob un o honoch ei wraig, fel ef ei hunan.

Yr un ffunud yr unrhyw Sant Paul, yn ysgrifenu at y Colos-siaid, a ddywed fel hyn wrth bob gwr gwreigiog: Y Gwŷr, cerwch eich gwragedd, ac na fyddwch chwerwon wrthynt.

Gwrandêwch hefyd pa beth a ddywed Sant Petr, Apostol

Wife, the Minister shall read as followeth.

ALL ye that are married, or that intend to take the holy estate of Matrimony upon you, hear what the holy Scripture doth say as touching the duty of husbands towards their wives, and wives towards their husbands.

Saint Paul, in his Epistle to the Ephesians, the fifth Chap-ter, doth give this commandment to all married men; Husbands, love your wives, even as Christ also loved the Church, and gave himself for it, that he might sanctify and cleanse it with the washing of water, by the Word; that he might present it to himself a glorious Church, not having spot, or wrinkle, or any such thing; but that it should be holy, and without blemish. So ought men to love their wives as their own bod-ies. He that loveth his wife loveth himself: for no man ever yet hated his own flesh, but nourisheth and cherisheth it, even as the Lord the Church: for we are members of his bod-y, of his flesh, and of his bones. For this cause shall a man leave his father and mo-ther, and shall be joined unto his wife; and they two shall be one flesh. This is a great mystery; but I speak concern-ing Christ and the Church. Ne-vertheless, let every one of you in particular so love his wife, even as himself.

Likewise the same Saint Paul, writing to the Colossians, speak-eth thus to all men that are married; Husbands, love your wives, and be not bitter against them.

Hear also what Saint Peter, the Apostle of Christ, who was

Trefn Prïodas.

Crist, yr hwn hefyd oedd ei hun yn wr gwreigiog, wrth y gwŷr gwreigiog : Y Gwŷr, cydgyfanneddwch â'ch gwragedd yn ol gwybodaeth, gan roddi parch i'r wraig, megis i'r llestr gwannaf, fel rhai y sy gyd-etifeddion gras y bywyd ; rhag rhwystro eich gweddïau.

Hyd yn hyn y clywsoch am ddyledswydd y gwr tu ag at ei wraig. Yr awrhon yr un ffunud, y gwragedd, gwrandêwch a dysgwch eich dyledswydd chwithau i'ch gwŷr, fel y mae yn eglur wedi ei ddatgan yn yr Ysgrythyr Lân.

Sant Paul (yn yr unrhyw Epistol at yr Ephesiaid) a'ch dysg fel hyn : Y Gwragedd, ymostyngwch i'ch gwŷr priod, megis i'r Arglwydd. Oblegid y gwr yw pen y wraig, megis ag y mae Crist yn ben i'r Eglwys : ac efe yw Iachawdwr y corph. Ond fel y mae'r Eglwys yn ddarostyngedig i Grist, felly hefyd bydded y gwragedd i'w gwŷr priod ym mhob peth. A thrachefn y dywed efe, Y Wraig, edryched ar iddi berchi ei gwr.

Ac (yn ei Epistol at y Colossiaid) mae Sant Paul yn rhoddi iwch' yr addysg byr hwn : Y gwragedd, ymostyngwch i'ch gwŷr priod, megis y mae yn weddus yn yr Arglwydd.

Sant Petr sydd hefyd yn eich dysgu yn dra rhagorol, gan ddywedyd fel hyn : Bydded y gwragedd ostyngedig i'w gwŷr priod ; fel od oes rhai heb gredu i'r gair, y galler, trwy ymarweddiad y gwragedd, eu hymnill hwy heb y gair, wrth edrych ar eich ymarweddiad diwair chwi ynghyd âg ofn. Trwsiad y rhai bydded nid yr un oddi allan, o blethiad gwallt, ac amgylchosodiad aur, neu wisgad dillad ; eithr bydded cuddiedig ddyn y

himself a married man, saith unto them that are married ; Ye husbands, dwell with your wives according to knowledge ; giving honour unto the wife, as unto the weaker vessel, and as being heirs together of the grace of life, that your prayers be not hindered.

Hitherto ye have heard the duty of the husband toward the wife. Now likewise, ye wives, hear and learn your duties toward your husbands, even as it is plainly set forth in holy Scripture.

Saint Paul, in the aforementioned Epistle to the Ephesians, teacheth you thus ; Wives, submit yourselves unto your own husbands, as unto the Lord. For the husband is the head of the wife, even as Christ is the head of the Church : and he is the Saviour of the body. Therefore as the Church is subject unto Christ, so let the wives be to their own husbands in every thing. And again he saith, Let the wife see that she reverence her husband.

And in his Epistle to the Colossians, Saint Paul giveth you this short lesson ; Wives, submit yourselves unto your own husbands, as it is fit in the Lord.

Saint Peter also doth instruct you very well, thus saying ; Ye wives, be in subjection to your own husbands ; that, if any obey not the Word, they also may without the Word be won by the conversation of the wives ; while they behold your chaste conversation coupled with fear. Whose adorning, let it not be that outward adorning of plaiting the hair, and of wearing of gold, or of putting on of apparel ; but let it be the hidden

Ymwetiad y Claf.

galon, mewn anllygredigaeth yspryd addfwyn a llonydd, yr hwn sy ger bron Duw yn werthfawr. Canys felly gynt yr oedd y gwragedd sanctaidd hefyd, y rhai oedd yn gobeithio yn Nuw, yn ymdrwsio, gan fod yn ddarostyngedig i'w gwŷr priod: megis yr ufuddhaodd Sarah i Abraham, gan ei alw ef yn arglwydd; merched yr hon ydych chwi, tra fyddoch yn gwneuthur yn dda, ac heb ofni dim dychryn.

¶ *Gweddus yw i'r rhai newydd briodi gymmeryd y Cymmun bendigedig ar amser eu Priodas, neu ar yr adeg gyntaf ar ol eu priodi.*

Y DREFN I YMWELED A'R CLAF.

¶ *Pan fo neb yn glaf, hyspyser hynny i Wcinidog y plwyf; yr hwn, wrth fyned i mewn i dŷ'r claf, a ddywed,*

TANGNEFEDD fyddo i'r tŷ hwn, ac i bawb y sydd yn trigo ynddo.

¶ *Pan ddêl efe yngŷydd y claf, y dywed, gan ostwng i lawr ar ei liniau,*

NA chofia, Arglwydd, ein hanwiredd, nac anwiredd ein rhieni. Arbed nyni, Arglwydd daionus, arbed dy bobl a brynaist â'th werthfawroccaf waed, ac na lidia wrthym yn dragywydd.

Atteb. Arbed ni, Arglwydd daionus.

¶ *Yna y dywed y Gweinidog,*
Gweddiwn.

Arglwydd, trugarhâ wrthym.
Crist, trugarhâ wrthym.

Arglwydd, trugarhâ wrthym.

EIN Tad, yr hwn wyt yn y nefoedd, Sancteiddier dy Enw. Deued dy deyrnas. Bydded dy ewyllys ar y ddaear, Megis y mae yn y nefoedd. Dyro i ni

man of the heart, in that which is not corruptible; even the ornament of a meek and quiet spirit, which is in the sight of God of great price. For after this manner in the old time the holy women also, who trusted in God, adorned themselves, being in subjection unto their own husbands; even as Sarah obeyed Abraham, calling him lord; whose daughters ye are as long as ye do well, and are not afraid with any amazement.

¶ *When any person is sick, notice shall be given thereof to the Minister of the Parish; who, coming into the sick person's house, shall say,*

PEACE be to this house, and to all that dwell in it.

¶ *When he cometh into the sick man's presence he shall say, kneeling down,*

REMEMBER not, Lord, our iniquities, nor the iniquities of our forefathers: Spare us, good Lord, spare thy people, whom thou hast redeemed with thy most precious blood, and be not angry with us for ever.

Answer. Spare us, good Lord.

¶ *Then the Minister shall say,*
Let us pray.

Lord, have mercy upon us.

Christ, have mercy upon us.

Lord, have mercy upon us.

OUR Father, which art in heaven, Hallowed be thy Name. Thy kingdom come. Thy will be done in earth, As it is in heaven. Give us this

Ymweliad y Claf.

heddyw ein bara beunyddiol. A maddeu i ni ein dyledion, Fel y maddeuwn ni i'n dyledwyr. Ac nac arwain ni i brofedigaeth; Eithr gwared ni rhag drwg. Amen.

Gweinidog. Arglwydd, iachâ dy was;

Atteb. Yr *hwn* sydd yn ymddiried ynot.

Gweinidog. Anfon iddo gymmorth o'th gyssegrfa;

Atteb. Ac byth yn nerthol amddiffyn ef.

Gweinidog. Na ad i'r gelyn gael y llaw uchaf *arno*;

Atteb. Nac i'r anwir nesâu i'w ddrygu.

Gweinidog. Bydd iddo, O Arglwydd, yn Dŵr cadarn,

Atteb. Rhag wyneb ei *elyn*.

Gweinidog. Arglwydd, gwrando ein gweddïau.

Atteb. A deued ein llef hyd attat.

Gweinidog.

O Arglwydd, edrych i lawr o'r nefoedd, golyga, ymwel, ac esmwythâ ar dy was *hwn*. Edrych *arno* â golygon dy drugaredd, dyro iddo gysur a diogel ymddiried ynot, amddiffyn ef rhag perygl y gelyn, a chadw ef mewn tragywyddol dangnefedd a diogelwch; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

ERGLYW ni, Holl-gyfoethog a thrugaroccaf Dduw ac Iachawdwr; estyn dy arferedig ddaioni i *hwn* dy wasanaethwr, sydd ofidus gan ddolur. Sancteiddia, ni a attolygwn i ti, dy dadol gospedigaeth hon iddo ef; fel y bo i'w deimlad o'i wendid ychwanegu nerth i'w ffydd, a difrifwch i'w edifeirwch: Fel os bydd dy ewyllys adferu iddo ei gynnefin iechyd, y bo iddo dreulio y rhan arall o'i

day our daily bread. And forgive us our trespasses, As we forgive them that trespass against us. And lead us not into temptation; But deliver us from evil. Amen.

Minister. O Lord, save thy servant;

Answer. Which putteth his trust in thee.

Minister. Send him help from thy holy place;

Answer. And evermore mightily defend him.

Minister. Let the enemy have no advantage of him;

Answer. Nor the wicked approach to hurt him.

Minister. Be unto him, O Lord, a strong tower,

Answer. From the face of his enemy.

Minister. O Lord, hear our prayers.

Answer. And let our cry come unto thee.

Minister.

O Lord, look down from heaven, behold, visit, and relieve this thy servant. Look upon him with the eyes of thy mercy, give him comfort and sure confidence in thee, defend him from the danger of the enemy, and keep him in perpetual peace and safety; through Jesus Christ our Lord. Amen.

HEAR us, Almighty and most merciful God and Saviour; extend thy accustomed goodness to this thy servant who is grieved with sickness. Sanctify, we beseech thee, this thy fatherly correction to him; that the sense of his weakness may add strength to his faith, and seriousness to his repentance: That, if it shall be thy good pleasure to restore him to his former health, he may lead

fywyd yn dy ofn, ac i'th ogoniant; neu dyro iddo ras i gymmeryd felly dy ymweliad, fel y bo iddo, yn ol diweddu y bywyd poenus hwn, drigo gyda thi yn y bywyd tragywyddol; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

¶ Yna cynghored y Gweinidog y claf yn y ffurf hon, neu'r cyffwrdd.

YR anwyl garedig, gwybydd hyn, mai'r Holl-alluog Dduw sydd Arglwydd ar fywyd ac angau, ac ar bob peth a berthyn iddynt; megis ieuengctid, nerth, iechyd, oedran, gwendid, a chlefyd. Am hynny pa beth bynnag yw dy glefyd, gwybydd yn ddiammeu mai ymweliad Duw ydyw. Ac am ba achos bynnag yr anfonwyd y clefyd hwn arnat, ai er profi dy ddiodeffgarwch er esampl i eraill, ac fel y caffer dy ffydd yn nydd yr Arglwydd yn ganmoladwy, yn ogoneddus, ac yn anrhyddeddus, er ychwaneg o ogoniant a didrange ddedwyddwch; neu ddanfon y clefyd hwn i gopi ac i ddiwygio ynot ti beth bynnag sydd yn anfodddâu golwg ein Tad nefol; gwybydd yn ddiammeu, os tydi a fyddi wir edifeiriol am dy bechodau, a chymmeryd dy glefyd yn ddiodeffgar, gan ymddiried yn nhrugaredd Duw, er mwyn ei anwyl Fab Iesu Grist, a rhoddi iddo ostyngedig ddiolch am ei dadol ymweliad, a bod i ti ymddarostwng yn hollol i'w ewyllys ef, y digwydd er dy lesâd, ac y'th gymmorth rhagot ar hyd yr uniawn ffordd a dywys i fywyd tragywyddol.

¶ Os y dyn ymweledig a fydd yn drymglaf, yna y dichon y Curad orphen y cyngor yn y fan hon, neu aed rhagddo.

AM hynny cymmer yn groesawus gospedigaeth yr Ar-

the residue of *his* life in thy fear, and to thy glory: or else, give *him* grace so to take thy visitation, that, after this painful life ended, *he* may dwell with thee in life everlasting; through Jesus Christ our Lord. Amen.

¶ Then shall the Minister exhort the sick person after this form, or other like.

DEARLY beloved, know this, that Almighty God is the Lord of life and death, and of all things to them pertaining, as youth, strength, health, age, weakness, and sickness. Wherefore, whatsoever your sickness is, know you certainly, that it is God's visitation. And for what cause soever this sickness is sent unto you; whether it be to try your patience for the example of others, and that your faith may be found in the day of the Lord laudable, glorious, and honourable, to the increase of glory and endless felicity; or else it be sent unto you to correct and amend in you whatsoever doth offend the eyes of your heavenly Father; know you certainly, that if you truly repent you of your sins, and bear your sickness patiently, trusting in God's mercy, for his dear Son Jesus Christ's sake, and render unto him humble thanks for his fatherly visitation, submitting yourself wholly unto his will, it shall turn to your profit, and help you forward in the right way that leadeth unto everlasting life.

¶ If the person visited be very sick, then the Curate may end his exhortation in this place, or else proceed.

TAKE therefore in good part the chastisement of the

glwydd: canys (megis y dywed Sant Paul yn y ddeuddegfed Bennod at yr Hebraeid) y neb y mae'r Arglwydd yn ei garu, y mae yn ei geryddu, ac yn fflangellu pob mab a dderbynio. Os goddefwch gerydd, y mae Duw yn ymddwyn tu ag attoch megis tu ag at feibion: canys pa fab sydd, yr hwn nid yw ei dad yn ei geryddu? Eithr os heb gerydd yr ydych, o'r hon y mae pawb yn gyfrannog, yna bastardiaid ydych, ac nid meibion. Heb law hynny ni a gawsom dadau ein cnawd i'n ceryddu, ac a'u parchasom hwy; onid mwy o lawer y byddwn ddarostyngedig i Dad yr ysprydoedd, a byw? Canys hwynt-hwy yn wir dros ychydig ddyddiau a'n ceryddent, fel y gwelent hwy yn dda; eithr hwn er llesâd i ni, fel y byddem gyfrannogion o'i sancteiddrwydd ef. Y geiriau hyn, garedig *frawd*, sydd yn ysgrifenedig yn yr Ysgrhythyr Lân, er cysur ac addysg i ni, fel y dygom yn oddefgar ac yn ddiolchgar gospedigaeth ein Tad nefol, pa bryd bynnag trwy un math o wrthwyneb yr ewyllysio ei radlawn ddaioni ef ymwelod â ni. Ac ni ddylai fod cysur mwy gan Gristionogion, nâ chael eu gwneuthur yn gyffelyb i Grist, trwy ddiödded yn amyneddgar gystuddiau, trallodion, a chlefydau. Canys nid aeth efe ei hun i fynu i lawenydd, nes yn gyntaf iddo ddiödded poen; nid aeth efe i mewn i'w ogoniant, nes diödded angau ar bren crog. Felly yn wir yr union ffordd i ni i'r gorfoledd tragywyddol, ydyw, cyd-ddiödded yma gyd â Christ: a'n drws i fyned i mewn i fywyd tragywyddol ydyw, marw yn llawen gyd â Christ; fel y cyfodom drachefn o angau, ac y trigom gyd âg ef ym mywyd tragywyddol. Yn awr gan hyn-

Lord: For (as Saint Paul saith in the twelfth Chapter to the Hebrews) whom the Lord loveth he chasteneth, and scourgeth every son whom he receiveth. If ye endure chastening, God dealeth with you as with sons; for what son is he whom the father chasteneth not? But if ye be without chastisement, whereof all are partakers, then are ye bastards, and not sons. Furthermore, we have had fathers of our flesh, which corrected us, and we gave them reverence: shall we not much rather be in subjection unto the Father of spirits, and live? For they verily for a few days chastened us after their own pleasure; but he for our profit, that we might be partakers of his holiness. These words, good *brother*, are written in holy Scripture for our comfort and instruction; that we should patiently, and with thanksgiving, bear our heavenly Father's correction, whensoever by any manner of adversity it shall please his gracious goodness to visit us. And there should be no greater comfort to Christian persons, than to be made like unto Christ, by suffering patiently adversities, troubles, and sicknesses. For he himself went not up to joy, but first he suffered pain; he entered not into his glory before he was crucified. So truly our way to eternal joy is to suffer here with Christ; and our door to enter into eternal life is gladly to die with Christ; that we may rise again from death, and dwell with him in everlasting life. Now therefore, taking your sickness, which is thus profitable for you, patiently, I exhort you, in the

ny, os cymmeri dy glefyd (ac yntau yn gymmaint ar dy les) yn oddefgar, yr ydwyf fi yn dy annog, yn Enw Duw, i goffâu y broffes a wnaethost i Dduw yn dy Fedydd. Ac o herwydd, ar ol y fuchedd hon, bod yn rhaid rhoddi cyfrif i'r Barnwr cyfiawn, gan ba un y bernir pob dyn heb dderbyn wyneb; yr wyf yn erchi i ti ymholi â thi dy hun, a'th gyflwr tu ag at Dduw a dyn; fel y bo i ti, trwy dy gyhuddo a'th farnu dy hunan am dy feiau dy hun, allu cael trugaredd ar law ein Tad nefol er mwyn Crist, ac fel na'th gyhudder ac na'th ddamnier yn y farn ofnadwy honno. Am hynny yr adroddaf i ti Fannau ein Ffydd, fel y gellych wybod a wyt ti yn credu fel y dylai Gristion, ai nad wyt.

¶ *Yna yr edrydd y Gweinidog Fannau'r Ffydd, gan ddywedyd fel hyn,*

A Wyt ti yn credu yn Nuw Dad Holl-gyfoethog, Creawdwr nef a daear?

Ac yn Iesu Grist, ei unig-anedig Fab ef, ein Harglwydd ni? A'i genhedlu o'r Yspryd Glân; ei eni o Fair Forwyn; iddo ddiödded dan Pontius Pilatus, ei groes-hoelio, ei farw, a'i gladdu; ddisgyn o hono i uffern; a'i gyfodi hefyd y trydydd dydd; ac esgyn o hono i'r nefoedd; a'i fod yn eistedd ar ddeheulaw Dduw Dad Hollalluog; ac y daw efe oddi yno yn niwedd y byd, i farnu byw a meirw?

Ac a wyt ti yn credu yn yr Yspryd Glân; yr Eglwys Lân Gatholig; Cymmun y Saint; Maddeuant pechodau; Adgyfodiad y cnawd; a Bywyd tragywyddol gwedi angau?

Name of God, to remember the profession which you made unto God in your Baptism. And forasmuch as after this life there is an account to be given unto the righteous Judge, by whom all must be judged, without respect of persons, I require you to examine yourself and your estate, both toward God and man; so that, accusing and condemning yourself for your own faults, you may find mercy at our heavenly Father's hand for Christ's sake, and not be accused and condemned in that fearful judgement. Therefore I shall rehearse to you the Articles of our Faith, that you may know whether you do believe as a Christian man should, or no.

¶ *Here the Minister shall rehearse the Articles of the Faith, saying thus,*

DOST thou believe in God the Father Almighty, Maker of heaven and earth?

And in Jesus Christ his only-begotten Son our Lord? And that he was conceived by the Holy Ghost, born of the Virgin Mary; that he suffered under Pontius Pilate, was crucified, dead, and buried; that he went down into hell, and also did rise again the third day; that he ascended into heaven, and sitteth at the right hand of God the Father Almighty; and from thence shall come again at the end of the world, to judge the quick and the dead?

And dost thou believe in the Holy Ghost; the holy Catholic Church; the Communion of Saints; the Remission of sins; the Resurrection of the flesh; and everlasting life after death?

Ymweliad y Claf.

¶ *Y claf a ettyb,*

Hyn oll yr wyf yn ei gredu
yn ddilys.

¶ *Yna'r ymofyn y Gweinidog âg
ef, a ydyw efe yn wir edifeiriol
am ei bechodau, ac mewn cariad
perffaith â'r holl fydd, ai peidio ;
gan ei annog i faddau o eigion ei
galon i bob dyn a wnaeth yn ei
erbyn : ac os efe a wnaeth yn
erbyn eraill, ar ofyn o hono fadd-
euant ganddynt ; a lle y gwnaeth
efe niweid neu gam â neb, ar
wneuthur o hono iawn hyd yr
eithaf y gallo. Ac, oddi eithr iddo
yn mlaen llaw wneuthur trefn ar
ei ddâ bydol, rhybuddier ef yna
i wneuthur ei Ewyllys, a hefyd
dangos o hono am ei Ddyled, pa
faint sydd arno, a pha faint sydd
o Ddyled iddo ; er mwyn rhyddhau
ei gydwybod yn well, ac er heddwch
i'w Secutorioli. Eithr y mae
yn angenrheidiol rhybuddio dyn-
ion yn synych am wneuthur trefn
ar eu ddâ bydol, a'u tiroedd, tra
fyddont mewn iechyd.*

¶ *Y geiriau hyn, y rhai a ddywedwyd
uchod, a ellir eu cymmwyl, cyn
dechreu o'r Gweinidog ei Weddi,
megis ag y gwelo efe achos.*

¶ *Na esgeulused y Gweinidog annog
cleifion cyfoethogion (a hynny yn
gwbl ddifrifol) ar iddynt ddangos
haelioni i'r tlodion.*

¶ *Yma y cynhyrfir y dyn clwysus i
wneuthur Cyffes hyspysol o'i bech-
odau, os efe a glyw ei gydwybod
mewn cythrafl gan un achos
pweisfawr. Ar ol y Gyffes honno,
y gollwng yr Offeiriad ef (os efe
yn ostyngedig ac yn ffyddlon a'i
dymuna) yn y wedd hon.*

EIN Harglwydd Iesu Grist,
yr hwn a adawodd fedd-
iant i'w Eglwys, i ollwng pob
pechadur a fyddo gwir edifeiriol,
ac yn credu ynddo ef, o'i fawr
drugaredd a faddeuo i ti dy gam-
weddau : a thrwy ei awdurdod
ef a ganiattawyd i mi, y'th oil-
yngaf o'th holl bechodau, Yn
Enw'r Tad, a'r Mab, a'r Yspryd
Glân. Amen.

¶ *The sick person shall answer,
All this I stedfastly believe.*

¶ *Then shall the Minister examine
whether he repent him truly of his
sins, and be in charity with all
the world ; exhorting him to for-
give, from the bottom of his heart,
all persons that have offended
him ; and if he hath offended any
other, to ask them forgiveness ;
and where he hath done injury
or wrong to any man, that he
make amends to the uttermost of
his power. And if he hath not
before disposed of his goods, let
him then be admonished to make
his Will, and to declare his Debts,
what he oweth, and what is owing
unto him ; for the better discharg-
ing of his conscience, and the quiet-
ness of his Executors. But men
should often be put in remembrance
to take order for the settling of
their temporal estates, whilst they
are in health.*

¶ *These words before rehearsed may
be said before the Minister begin
his Prayer, as he shall see cause.*

¶ *The Minister should not omit ear-
nestly to move such sick persons as
are of ability to be liberal to the
poor.*

¶ *Here shall the sick person be moved
to make a special Confession of
his sins, if he feel his conscience
troubled with any weighty matter.
After which Confession, the Priest
shall absolve him (if he humbly
and heartily desire it) after this
sort.*

OUR Lord Jesus Christ, who
hath left power to his
Church to absolve all sinners
who truly repent and believe in
him, of his great mercy forgive
thee thine offences : And by his
authority committed to me, I
absolve thee from all thy sins,
In the Name of the Father, and
of the Son, and of the Holy
Ghost. Amen.

Ymweliad y Claf.

¶ *Ac yna y dywed yr Offeiriad y
Collect sy'n canlyn.*

Gweddiwn.

O Drugaroccaf Dduw, yr hwn, yn ol lliosowgrwydd dy drugaredd, wyt felly yn dilëu pechodau y rhai sydd wir edifeiriol, fel nad wyt yn eu cofio mwy; Agor lygad dy drugaredd ar dy *wasanaethwr* yma, yr hwn o wir ddifrif sydd yn dymuno gollynglod a maddeuant. Adnewydd *ynddo*, garediccaf Dad, beth bynnag a lesghawyd trwy ddichell a malais y cythraul, neu trwy ei *gnawdol* ewylllys ei hun, a'i *wendid*; cadw a chynnal yr aelod clwyfus *hwn* o fewn undeb yr Eglwys; ystyria wrth ei *wir* edifeirwch, derbyn ei *ddagrau*, ysgafnhâ ei *ddolur*, modd y gwelych di fod yn oreu ar ei *les*. Ac, yn gymmaint a'i *fod efe* yn rhoddi ei holl ymddiried yn unig yn dy drugaredd di, na chyfrif iddo ei *bechodau* o'r blaen; eithr nertha *ef* â'th wÿnfydedig Yspryd; a phan welych di yn dda ei *gymmeryd ef* oddi yma, cymmer *ef* i'th noddod, trwy ryglyddon dy garediccaf Fab Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

¶ *Yna y dywed y Gweinidog y
Psalm hon.*

In te, Domine, speravi. Psal. lxxi.

YNOT ti, O Arglwydd, y gobeithiais : na'm cywilyddier byth.

Achub fi, a gwared fi yn dy gyfiawnder : gostwng dy glust attaf, ac achub fi.

Bydd i mi yn drigfa gadarn i ddyfod iddi bob amser : gorchymynaist fy achub; canys ti yw fy nghraig a'm hamddiffynfa.

Gwared fi, O fy Nuw, o law'r annuwiol : o law'r anghyfiawn a'r traws.

¶ *And then the Priest shall say the
Collect following.*

Let us pray.

O Most merciful God, who, according to the multitude of thy mercies, dost so put away the sins of those who truly repent, that thou rememberest them no more; Open thine eye of mercy upon this thy servant, who most earnestly desireth pardon and forgiveness. Renew in *him*, most loving Father, whatsoever hath been decayed by the fraud and malice of the devil, or by *his* own carnal will and frailness; preserve and continue this sick member in the unity of the Church; consider *his* contrition, accept *his* tears, assuage *his* pain, as shall seem to thee most expedient for *him*. And forasmuch as *he* putteth *his* full trust only in thy mercy, impute not unto *him* *his* former sins, but strengthen *him* with thy blessed Spirit; and, when thou art pleased to take *him* hence, take *him* unto thy favour, through the merits of thy most dearly beloved Son Jesus Christ our Lord. *Amen.*

¶ *Then shall the Minister say this
Psalm.*

In te, Domine, speravi. Psal. lxxi.

IN thee, O Lord, have I put my trust; let me never be put to confusion : but rid me, and deliver me in thy righteousness; incline thine ear unto me, and save me.

Be thou my strong hold, whereunto I may alway resort : thou hast promised to help me; for thou art my house of defence, and my castle.

Deliver me, O my God, out of the hand of the ungodly : out of the hand of the unrighteous and cruel man.

Ymweliad y Claf.

Canys ti yw fy ngobaith, O
Arglwydd Dduw : fy ymddiried
o'm hieuengctid.

Wrthyt ti y'm cynhaliwyd o'r
bru ; ti a'm tynnaist o groth fy
mam : fy mawl fydd yn wastad
am danat ti.

Oeddw'n i lawer megis yn
rhyfeddod : eithr tydi yw fy
nghadarn noddfa.

Llanwer fy ngenau â'th fol-
iant : ac â'th ogoniant beu-
nydd.

Na fwrw fi ymaith yn amser
henaint : na wrthod fi pan ballo
fy nerth.

Canys fy ngelynion sydd yn
dywedyd i'm herbyn : a'r rhai
a ddisgwyliant am fy enaid, a
gyd-ymgynghorant,

Gan ddywedyd, Duw a'i
gwrthododd ef : erlidiwch, a
deliwch ef ; canys nid oes gwar-
edydd.

O Dduw, na fydd bell oddi
wrthyf : fy Nuw, brysia i'm
cymmorth.

Cywilyddier a difether y rhai
a wrthwynebant fy enaid : â
gwarth ac â gwaradwydd y
gorchuddier y rhai a geisiant
ddrwg i mi.

Minnau a obeithiaf yn was-
tad : ac a'th foliannaf di fwy-
fwy.

Fy ngenau a fynega dy gyf-
iawnder a'th iachawdwriaeth
beunydd : canys ni wn rifedi
arnynt.

Ynghadernid yr Arglwydd
Dduw y cerddaf : dy gyfiawnder
di yn unig a gofiau fi.

O'm hieuengctid y'm dysgaist,
O Dduw : hyd yn hyn y myn-
egais dy ryfeddodau.

Na wrthod fi chwaith, O
Dduw, mewn henaint a phen-

For thou, O Lord God, art the
thing that I long for : thou art
my hope, even from my youth.

Through thee have I been
holden up ever since I was born :
thou art he that took me out of
my mother's womb ; my praise
shall always be of thee.

I am become as it were a
monster unto many : but my
sure trust is in thee.

O let my mouth be filled with
thy praise : that I may sing of
thy glory and honour all the
day long.

Cast me not away in the time
of age : forsake me not when
my strength faileth me.

For mine enemies speak a-
gainst me, and they that lay
wait for my soul take their
counsel together, saying : God
hath forsaken him, persecute
him, and take him ; for there is
none to deliver him.

Go not far from me, O God :
my God, haste thee to help
me.

Let them be confounded and
perish that are against my soul :
let them be covered with shame
and dishonour that seek to do
me evil.

As for me, I will patiently
abide alway : and will praise
thee more and more.

My mouth shall daily speak
of thy righteousness and sal-
vation : for I know no end
thereof.

I will go forth in the strength
of the Lord God : and will
make mention of thy righteous-
ness only.

Thou, O God, hast taught
me from my youth up until
now : therefore will I tell of
thy wondrous works.

Forsake me not, O God, in
mine old age, when I am gray-

Ymweliad y Claf.

llwydni : hyd oni fynegwyf dy nerth i'r genhedlaeth hon, a'th gadernid i bob un a ddelo.

Dy gyfiawnder hefyd, O Dduw, sydd uchel, yr hwn a wnaethost bethau mawrion : Pwy, O Dduw, sy debyg i ti !

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab : ac i'r Yspryd Glân.

Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad : yn oes oesoedd. Amen.

¶ *Gan ddywedyd hyn yn ychwaneg.*

IACHAWDWR y byd, yr hwn trwy dy Grog a 'th werthfawr Waed a'n prynaist ; achub a chymmorth ni, nyni yn ostyngedig a attolygwn i ti, O Arglwydd.

¶ *Yna y dywed y Gweinidog,*

YR Holl-alluog Arglwydd, yr hwn yw y Tŵr cadarnaf i bawb a roddant eu hymddiried ynddo, i ba un y mae pob peth yn y nef, ar y ddaear, a than y ddaear, yn gostwng ac yn ufuddhâu, a fyddo yr awrhon a phob amser yn amddiffyn i ti, ac a wnelo i ti wybod a deall, nad oes un enw dan y nef wedi ei roddi i ddynion, ym mha un a thrwy ba un y mae i ti dderbyn iachawdwriaeth corph ac enaid, ond yn unig Enw ein Harglwydd Iesu Grist. Amen.

¶ *Ac ar ol hynny y dywed,*

IRasusaf drugaredd a noddod Duw y'th orchymynwn. Yr Arglwydd a'th fendithio ac a'th gadwo. Llewyrched yr Arglwydd ei wyneb arnat, a thrugarhâed wrthyt. Dyrchafed yr Arglwydd ei wyneb arnat, a rhodded it' dangnefedd yr awr hon ac yn oes oesoedd. Amen.

Gweddi dros blentyn claf.

HOLL-alluog Dduw a thrugaroccaf Dad, i'r hwn yn

headed : until I have shewed thy strength unto this generation, and thy power to all them that are yet for to come.

Thy righteousness, O God, is very high, and great things are they that thou hast done : O God, who is like unto thee ?

Glory be to the Father, and to the Son : and to the Holy Ghost ;

As it was in the beginning, is now, and ever shall be : world without end. Amen.

¶ *Adding this.*

O Saviour of the world, who by thy Cross and precious Blood hast redeemed us, Save us, and help us, we humbly beseech thee, O Lord.

¶ *Then shall the Minister say,*

THE Almighty Lord, who is a most strong tower to all them that put their trust in him, to whom all things in heaven, in earth, and under the earth, do bow and obey, be now and evermore thy defence ; and make thee know and feel, that there is none other Name under heaven given to man, in whom, and through whom, thou mayest receive health and salvation, but only the Name of our Lord Jesus Christ. Amen.

¶ *And after that shall say,*

UNTO God's gracious mercy and protection we commit thee. The Lord bless thee, and keep thee. The Lord make his face to shine upon thee, and be gracious unto thee. The Lord lift up his countenance upon thee, and give thee peace, both now and evermore. Amen.

A Prayer for a sick child.

O Almighty God, and merciful Father, to whom alone

Ymweliad y Claf.

unig y perthyn dibenion bywyd ac angau; Edrych i lawr o'r nef, yn ostyngedig ni a attolygwn i ti, â golygon dy drugaredd ar y plentyn hwn, y sydd yr awrhon yn gorwedd ar ei *glaf* wely; ymwel, O Arglwydd, *âg ef* â th iachawdwriaeth; gwaredd *ef* yn dy nodedig amser da o'i *boen* corphorol, ac achub ei enaid er mwyn dy drugareddau: fel, os bydd dy ewyllys i estyn ei *ddyddiau* yma ar y ddaear, y byddo *iddo* fyw i ti, a hyfforddio dy ogoniant, gan dy wasanaethu yn ffyddlon, a gwneuthur daioni yn ei *genhedlaeth*; os amgen, derbyn *ef* i'r preswylfeydd nefol hynny, lle mae eneidiau'r sawl a hunant yn yr Arglwydd Iesu yn mwynhâu anorphen orphwysfa a dedwyddwch. Caniattâ hyn, Arglwydd, er dy drugareddau yn yr unrhyw dy Fab di, ein Harglwydd ni Iesu Grist; yr hwn sydd yn byw ac yn teyrnasu gyd â thi a'r Yspryd Glân, byth yn un Duw, heb drangc na gorphen. *Amen.*

Gweddi dros ddyn claf, lle na weler fawr obaith o'i wellhâd.

O Dad y trugareddau, a Duw pob diddanwch, ein hunig borth yn amser anghenocid; Attat ti y rhedwn am gymmorth dros dy *wasanaethydd hwn*, yn gorwedd yma dan dy law di mewn dirfawr wendid corph. Edrych *arno* yn rasusol, O Arglwydd; a pho mwyaf y gwanhycho y dyn oddi allan, nertha *ef* fwyfwy, ni a attolygwn i ti, â th ras ac â th Lân Yspryd yn y dyn oddi mewn. Dyro *iddo* ddiffuant edifeirwch am holl gyfeiliorni ei *fuchedd* o'r blaen, a ffydd ddiysgog yn dy Fab Iesu; fel y dilœer ei *bechodau* trwy dy drugaredd di, ac y selier

belong the issues of life and death; Look down from heaven, we humbly beseech thee, with the eyes of mercy upon this child now lying upon the bed of sickness: Visit *him*, O Lord, with thy salvation; deliver *him* in thy good appointed time from *his* bodily pain, and save *his* soul for thy mercies' sake: That, if it shall be thy pleasure to prolong *his* days here on earth, *he* may live to thee, and be an instrument of thy glory, by serving thee faithfully, and doing good in *his* generation; or else receive *him* into those heavenly habitations, where the souls of them that sleep in the Lord Jesus enjoy perpetual rest and felicity. Grant this, O Lord, for thy mercies' sake, in the same thy Son our Lord Jesus Christ, who liveth and reigneth with thee and the Holy Ghost, ever one God, world without end. *Amen.*

A Prayer for a sick person, when there appeareth small hope of recovery.

O Father of mercies, and God of all comfort, our only help in time of need; We fly unto thee for succour in behalf of this thy servant, here lying under thy hand in great weakness of body. Look graciously upon *him*, O Lord; and the more the outward man decayeth, strengthen *him*, we beseech thee, so much the more continually with thy grace and holy Spirit in the inner man. Give *him* unfeigned repentance for all the errors of *his* life past, and stedfast faith in thy Son Jesus; that *his* sins may be done away by thy mercy, and *his*

Ymweliad y Claf.

ei *bardwn* yn y nef, cyn *iddo* fyned oddi yma, ac na weler *ef* mwyach. Da y gwyddom, *Arglwydd*, nad oes un gair rhŷ anhawdd i ti; ac y gelli, os mynni, ei *godi ef* drachefn, a chaniattâu *iddo* hwy hoedl yn ein plith. Er hynny, yn gymmaint a bod (hyd y gwel dyn) amser ei *ymddattodiad ef* yn nesâu, felly parottoa a chymhwysa *ef*, ni a attolygwn i ti, erbyn awr angau; fel, ar ol ei *ymadawriad* oddi yma mewn tangnefedd, ac yn dy ffafr di, y derbynier ei *enaid ef* i'th deyrnas dragywyddol, trwy haedded-igaethau a chyfryngiad Iesu Grist dy unig Fab di, ein *Harglwydd* ni a'n *Hiachawdwr*. *Amen.*

Gweddi gymmynol dros ddyn claf ar drangedigaeth.

O Holl-alluog Dduw, gyd â'r hwn y mae yn byw yspryd-oedd y cyfiawn y rhai a berffeithiwyd, wedi cael eu gwared o'u carcharau daearol; Yr ŷm yn ostyngedig yn gorchymyn *enaid dy wasanaethydd hwn*, ein *brawd* anwyl, i'th ddwyllaw di, megis i ddwyllaw Creawdwr ffyddlon, ac Iachawdwr trugaroccaf; gan attolwg i ti yn ostyngeididiaf ar *iddo* fod yn werthfawr yn dy olwg. Golch *ef*, ni a erfyniwn arnat, yngwâed yr Oen difrycheulyd hwnnw, a laddwyd er mwyn dilëu pechodau'r byd; fel, gan gael glanhâu a dilëu pa lygr-edd bynnag a all fod wedi ei gasglu ynghanol y byd truenus ac anwir hwn, trwy chwantau'r cnawd, ac ystrywiau Satan, y caffo ei *gyflwyno* yn bur ac yn ddifeius yn dy olwg di. A dysg i ninnau, y rhai ŷm yn byw ar ei *ol ef*, ganfod yn *hwn* ac eraill gyffelyb ddrychau marwoldeb o ddydd bwygilydd, mor frau ac

pardon sealed in heaven, before he go hence, and be no more seen. We know, O Lord, that there is no word impossible with thee; and that, if thou wilt, thou canst even yet raise *him* up, and grant *him* a longer continuance amongst us: Yet, forasmuch as in all appearance the time of *his* dissolution draweth near, so fit and prepare *him*, we beseech thee, against the hour of death, that after *his* departure hence in peace, and in thy favour, *his* soul may be received into thine everlasting kingdom, through the merits and mediation of Jesus Christ, thine only Son, our Lord and Saviour. *Amen.*

A commendatory Prayer for a sick person at the point of departure.

O Almighty God, with whom do live the spirits of just men made perfect, after they are delivered from their earthly prisons; We humbly commend the soul of this thy servant, our dear *brother*, into thy hands, as into the hands of a faithful Creator, and most merciful Saviour; most humbly beseeching thee, that it may be precious in thy sight. Wash it, we pray thee, in the blood of that immaculate Lamb, that was slain to take away the sins of the world; that whatsoever defilements it may have contracted in the midst of this miserable and naughty world, through the lusts of the flesh, or the wiles of Satan, being purged and done away, it may be presented pure and without spot before thee. And teach us who survive, in this and other like daily spectacles of mortality, to see how frail and uncertain our

anwadal yw ein cyflwr ein hun-
ain, ac felly gyfrif ein dyddiau,
fel y dygom ein calonnau yn ddif-
rifol i'r cyfryw ddoethineb sanct-
aidd a nefol, tra byddom byw
yma, ag a'n dygo o'r diwedd i
fywyd tragywyddol, trwy haedd-
edigaethau Iesu Grist dy unig
Fab di, ein Harglwydd ni. *Amen.*

*Gweddi dros y rhai a fo mewn
blinder yspryd, neu anhedd-
wch cydwylbod.*

Y Bendigedig Arglwydd, Tad
y trugareddau, a Duw
pob diddanwch, ni a attolygwn
i ti, edrych â golwg tosturi a
thrugaredd ar dy *wasanaethwr*
cystuddiedig hwn. Yr wyt ti
yn ysgrifenu pethau chwervon
yn ei *erbyn ef*, ac yn gwneuthur
iddo feddiannu ei *gamweddau*
gynt; y mae dy ddigofaint yn
pwyso yn drwm arno, a'i enaid
sy lawn o flinder; eithr, O
Dduw trugarog, yr hwn a 'sgrif-
enaist dy Air sanctaidd er a-
ddysg i ni; fel, trwy amynedd a
diddanwch dy Lân Ysgrythrau,
y gallem gael gobaith; dyro *iddo*
iawn ddealltwriaeth o'i *gustur*
ei hun, ac o'th fygythion a'th
addewidion di; fel na fwrio
ymaith ei hyder arnat ti, ac na
ddodo ei *ymddiried* ar ddim
arall ond tydi. Nertha *ef* yn
erbyn ei holl brofedigaethau, a
iachâ *ef* o'i holl anhwylddeb. Na
ddryllia'r gorsen ysig, ac na ddi-
ffodd y llin yn mygu. Na chau
diriondeb dy drugaredd mewn
sorient; eithr par *iddo* glywed
llawenydd a gorfoledd, fel y lla-
wenycho'r esgyrn a ddrylliaist.
Gwared *ef* rhag ofn y gelyn, a
dyrcha lewyrch dy wynebpryd
arno, a dyro *iddo* dangnefedd,
trwy ryglyddon a chyfryngdod
Iesu Grist ein Harglwydd. *A-*
men.

own condition is; and so to
number our days, that we may
seriously apply our hearts to
that holy and heavenly wisdom,
whilst we live here, which may
in the end bring us to life ever-
lasting, through the merits of
Jesus Christ thine only Son our
Lord. *Amen.*

*A Prayer for persons troubled in
mind or in conscience.*

O Blessed Lord, the Father of
mercies, and the God of
all comforts; We beseech thee,
look down in pity and com-
passion upon this thy afflicted
servant. Thou writest bitter
things against *him*, and makest
him to possess *his* former ini-
quities; thy wrath lieth hard
upon *him*, and *his* soul is full
of trouble: But, O merciful
God, who hast written thy holy
Word for our learning, that we,
through patience and comfort
of thy holy Scriptures, might
have hope; give *him* a right
understanding of *himself*, and
of thy threats and promises;
that *he* may neither cast away
his confidence in thee, nor place
it any where but in thee. Give
him strength against all *his*
temptations, and heal all *his*
distempers. Break not the
bruised reed, nor quench the
smoking flax. Shut not up thy
tender mercies in displeasure;
but make *him* to hear of joy
and gladness, that the bones
which thou hast broken may
rejoice. Deliver *him* from fear
of the enemy, and lift up the
light of thy countenance up-
on *him*, and give *him* peace,
through the merits and medi-
ation of Jesus Christ our Lord.
Amen.

CYMMUN Y CLAF.

¶ **YN** gymmaint a bob pob dyn marwol yn ddarostyngedig i lawer o beryglon disyfyd, heintiau, a chlefydau, ac byth yn anhyspys pa bryd yr ymadawant â'r bywyd hwn; o herwydd hynny, er mwyn gallu o honynt fod bob amser mewn parodrwydd i farw, pa bryd bynnag y rhyngo bodd i'r Holl-alluog Dduw atw am danynt; bydded i'r Curad-iaid yn ddyfal, o amser i amser (ac yn cnwedig yn amser pla, neu ryw haintlynol arall) gynghori eu Plwyfolion i gymmeryd yn fynych fendigedig Gymmun Corph a Gwaed ein Hiachwedwr Crist, pan weinyddir ef yn gyhoedd yn yr Eglwys; fel, gan wneud felly, y bo llai o achos iddynt, yn eu hymweliad disymmrth, i fod yn anheddychol yn eu meddwl o ddiffyg hynny. Ond os y claf fydd analluog i ddyfod i'r Eglwys, ac etto yn dymuno cymmeryd y Cymmun yn ei dy; yna y bydd rhaid iddo fynegi hynny mewn pryd i'r Curad, gan hyspysu hwyd pa sawl un y sydd yn darparu cymmuno gyd âg ef (y rhai a fyddant dri, neu ddau o'r lleiaf) ac wedi cael lle cyfaddas yn nhŷ y claf, gyd â phob peth angenrheidiol felly yn barod, fel y gallu y Curad weinyddu yn barchedig, gweinydded ef yno y Cymmun bendigedig, gan ddechreu ar y Colect, Epistol, a'r Efengyl, yma yn canlyn.

Y Colect.

HOLL-gyfoethog a byth-fywiol Dduw, gwneuthurwr dynol ryw, yr hwn wyt yn cospi y rhai a gerych, ac yn ceryddu pawb a'r a dderbyniech; Nyni a attolygwn i ti drugarhau wrth dy was hwn yma ymweledig gan dy law, ac i ti ganiattau gymmeryd o hono ei glefyd yn ddioddefus, a chaffael ei iechyd corphorol drachefn (os dy radlawn ewyllys di yw hynny) a pha bryd bynnag yr ymadawo ei enaid â'i gorff, bod o hono yn ddi-frycheulyd wrth ei gyflwyno i ti; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Yr Epistol. Heb. xii. 5.

FY mab, na ddirmyga gerydd yr Arglwydd, ac nac ymollwng pan y'th argyodder ganddo. Canys y neb y mae yr Arglwydd yn ei garu, y mae yn ei geryddu; ac yn fflangellu pob mab a dderbynio.

Yr Efengyl. St. Ioan v. 24.

YN wir, yn wir, meddaf i chi, Y neb sydd yn gwrando fy ngair i, ac yn credu i'r hwn a'm hanfonodd i, a gaiff fywyd tragwyddol, ac ni ddaw i farn; eithr efe a aeth trwodd o farwolaeth i fywyd.

The Collect.

ALMIGHTY, everliving God, Maker of mankind, who dost correct those whom thou dost love, and chastise every one whom thou dost receive; We beseech thee to have mercy upon this thy servant visited with thine hand, and to grant that he may take his sickness patiently, and recover his bodily health, (if it be thy gracious will;) and whensoever his soul shall depart from the body, it may be without spot presented unto thee; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Epistle. Heb. xii. 5.

MY son, despise not thou the chastening of the Lord, nor faint when thou art rebuked of him. For whom the Lord loveth he chasteneth; and scourgeth every son whom he receiveth.

The Gospel. St. John v. 24.

VERILY, verily I say unto you, He that heareth my word, and believeth on him that sent me, hath everlasting life, and shall not come into condemnation; but is passed from death unto life.

Claddedigaeth y Marw.

- ¶ *Gwedi hyn yr Offeiriad a ŷu ym mlaen, yn ol y ffurf osodedig uchod, i'r Cymmun bendigedig; gan ddechreu ar y geiriau hyn [Chwychwi y sawl sydd yn wir, &c.]*
- ¶ *Pan gyfranner y Sacrament bendigedig, cymmered yr Offeiriad yntau ei hun y Cymmun yn gyntaf; ac ar ol hynny, gweinydded i'r rhai a ddarparwyd i gymmuno gyd â'r claf, ac yn ddiweddaf oll i'r dyn claf.*
- ¶ *Eithr o bydd neb, naill ai o ddiridra dolur, neu o herwydd eisiau rhybudd meŷen amser dyladwy i'r Curad, neu o eisiau cyfeillyddion i gymmeryd gyd âg ef, neu oblegid rhyw rwystyr cyslaw arall, heb gymmeryd Sacrament Corph a Gwaed Crist; yna dangosed y Curad, os yw efe yn wir edifeiriol am ei bechodau, ac yn credu yn ddiysgog ddurfod i Iesu Grist ddiodef angau ar y Groes drosto, a thywallt ei Waed er ei Brynedigaeth ef, gan goffa yn ddisfrif y mawr ddaioni sydd iddo ef o hynny, a chan ddiolch iddo o'i galon am dano, ei fod ef yn bryttu ac yn yfed Corph a Gwaed ein Hiachawdwr Crist yn fuddiol i iechyd ei Enaid, er nad yw efe yn derbyn y Sacrament a'i enau.*
- ¶ *Pan ymweler â'r claf, ac yntau yn cymmeryd y Cymmun bendigedig yr un amser; bydded yna i'r Offeiriad, er mwyn prysuro yn gynt, dorri ymaith ffurf yr Ymweliad, lle mac'r Psalm [Ynot ti, O Arglwydd, y gobeithiais, &c.] ac aed yn uniawn i'r Cymmun.*
- ¶ *Yn amser Pla, Clefyd y Chwŷs, neu gyfryw amserau heintiau neu glefydau llŷn, pryd na aller cael yr un o'r Plwyf neu'r Cymmyddogion i gymmuno gyd â'r cleifion yn eu tai, rhag ofn cael yr haint, ar hyspysol ddeisyddiad y claf, fe all y Gweinidog yn unig gymmuno gyd âg ef.*

TREFN

CLADDEDIGAETH Y MARW.

- ¶ *Noder yma, Na ddylid arfer y Gwasanaeth a ganlyn dros neb a ŷo marw heb feddydd, neu dan Ysgymmundod, neu a'u lladdasant eu hunain.*
- ¶ *Yr Offeiriad a'r Ysgolheigion, wrth gyfarfod â'r Corph wrth borth y Fynwent, ac yn myned o'i flacn i'r Eglwys, neu tu a'r Bedd, a ddywedant, neu a ganant,*

MYFI yw'r adgyfodiad a'r bywyd, medd yr Arglwydd: yr hwn sydd yn credu ynof fi, er iddo farw, a fydd byw. A phwy bynnag sydd yn fyw, ac yn credu ynof fi, ni bydd marw yn dragywydd. *St. Ioan xi. 25, 26.*

MYFI a wn fod fy Mhrynwr yn fyw, ac y saif yn y diwedd ar y ddaear. Ac er ar ol fy nghroen i bryfed ddifetha'r corph hwn, etto caf weled Duw yn fy nghnawd: yr hwn a gaf fi im' fy hun ei weled, a'm llygaid a'i gwelant, ac nid arall. *Job xix. 25, 26, 27.*

I Am the resurrection and the life, saith the Lord: he that believeth in me, though he were dead, yet shall he live: and whosoever liveth and believeth in me shall never die. *St. John xi. 25, 26.*

I Know that my Redeemer liveth, and that he shall stand at the latter day upon the earth. And though after my skin worms destroy this body, yet in my flesh shall I see God: whom I shall see for myself, and mine eyes shall behold, and not another. *Job xix. 25, 26, 27.*

NI ddygasom ni ddim i'r byd, ac eglur yw na allwn ddwyn dim allan chwaith. Yr Arglwydd a roddodd, a'r Arglwydd a gymmerodd ymaith; bendigedig fyddo Enw yr Arglwydd. 1 Tim. vi. 7. Job i. 21.

¶ *Gwedi eu dyfod i'r Eglwys, y darllenir un o'r Psalmau hyn yn canlyn, neu'r ddwy.*

Dixi, custodiam. Psal. xxxix.

DY WEDAIS, Cadwaf fy ffyrdd, rhag pechu â'm tafod: cadwaf ffyrwyn yn fy ngenau, tra fyddo'r annuwiol yn fy ngolwg.

Tewais yn ddistaw, i'e, tewais â daioni: a'm dolur a gyffrôdd.

Gwresogodd fy nghalon o'm mewn: tra'r oeddwn yn myfyrio, ennynodd tân, a mi a leferais â'm tafod.

Arglwydd, par i mi wybod fy niwedd, a pheth yw mesur fy nyddiau: fel y gwypwyf o ba oedran y byddaf fi.

Wele, gwnaethost fy nyddiau fel dyrnfedd; a'm heinioes sy megis diddym yn dy olwg di: diau mai cwbl wagedd yw pob dyn, pan fo ar y goreu.

Dyn yn ddiau sydd yn rhodio mewn cysgod, ac yn ymdrafferthu yn ofer: efe a dyrra olud, ac ni's gŵyr pwy a'i casgl.

Ac yn awr beth a ddisgwyliaf, O Arglwydd: fy ngobaith sydd ynot ti.

Gwared fi o'm holl gamweddau: ac na osod fi yn waradwydd i'r ynyd.

Aethum yn fud, ac nid agorais fy ngenau: canys ti a wnaethost hyn.

WE brought nothing into this world, and it is certain we can carry nothing out. The Lord gave, and the Lord hath taken away; blessed be the Name of the Lord. 1 Tim. vi. 7. Job i. 21.

¶ *After they are come into the Church, shall be read one or both of these Psalms following.*

Dixi, custodiam. Psal. xxxix.

ISaid, I will take heed to my ways: that I offend not in my tongue.

I will keep my mouth as it were with a bridle: while the ungodly is in my sight.

I held my tongue, and spake nothing: I kept silence, yea, even from good words; but it was pain and grief to me.

My heart was hot within me, and while I was thus musing the fire kindled: and at the last I spake with my tongue;

Lord, let me know mine end, and the number of my days: that I may be certified how long I have to live.

Behold, thou hast made my days as it were a span long: and mine age is even as nothing in respect of thee; and verily every man living is altogether vanity.

For man walketh in a vain shadow, and disquieteth himself in vain: he heapeth up riches, and cannot tell who shall gather them.

And now, Lord, what is my hope: truly my hope is even in thee.

Deliver me from all mine offences: and make me not a rebuke unto the foolish.

I became dumb, and opened not my mouth: for it was thy doing.

Claddedigaeth y Marw.

Tyn dy bla oddi wrthyf : gan ddyrnod dy law y darfùm i.

Pan gospit ddyn â cheryddon am anwiredd, dattodit fel gwyfyn ei ardderchowgrwydd ef : gwagedd yn ddïau yw pob dyn.

Gwranddo fy ngweddi, Arglwydd, a chlyw fy llef ; na thaw wrth fy wylofain : canys ymdeithydd ydwyf gyd â thi, ac alltud, fel fy holl dadau.

Paid â mi, fel y cryfhawyf : cyn fy myned, ac na byddwyf mwy.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab : ac i'r Yspryd Glân ;

Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad : yn oes oesoedd. Amen.

Domine, refugium. Psal. xc.

TI, Arglwydd, fuost yn breswylfa i ni : ym mhob cenhedlaeth ;

Cyn gwneuthur y mynyddoedd, a llunio o honot y ddaear a'r byd : ti hefyd wyt Dduw o dragwyddoldeb hyd dragwyddoldeb.

Troi ddyn i ddinystyr : a dywedi, Dychwelwch, feibion dynion.

Canys mil o flynyddoedd ydynt yn dy olwg di fel doe : wedi'r el heibio, ac fel gwyliadwriaeth nos.

Dygi hwynt ymaith megis â llifeiriant ; y maent fel hûn : y bore y maent fel llysieuyn a newidir.

Y bore y blodeua, ac y tyf : prydawn y torrir ef ymaith, ac y gwywa.

Canys yn dy ddig y difethwyd ni : ac yn dy lidiowgrwydd y'n brawychwyd.

Take thy plague away from me : I am even consumed by means of thy heavy hand.

When thou with rebukes dost chasten man for sin, thou makest his beauty to consume away like as it were a moth fretting a garment : every man therefore is but vanity.

Hear my prayer, O Lord, and with thine ears consider my calling : hold not thy peace at my tears.

For I am a stranger with thee : and a sojourner, as all my fathers were.

O spare me a little, that I may recover my strength : before I go hence, and be no more seen.

Glory be to the Father, and to the Son : and to the Holy Ghost ;

As it was in the beginning, is now, and ever shall be : world without end. Amen.

Domine, refugium. Psal. xc.

LORD, thou hast been our refuge : from one generation to another.

Before the mountains were brought forth, or ever the earth and the world were made : thou art God from everlasting, and world without end.

Thou turnest man to destruction : again thou sayest, Come again, ye children of men.

For a thousand years in thy sight are but as yesterday : seeing that is past as a watch in the night.

As soon as thou scatterest them, they are even as a sleep : and fade away suddenly like the grass.

In the morning it is green, and groweth up : but in the evening it is cut down, dried up, and withered.

For we consume away in thy displeasure : and are afraid at thy wrathful indignation.

Claddedigaeth y Marn.

Gesodaist ein hanwiredd ger dy fron : ein dirgel bechodau yngoleuni dy wyneb.

Canys ein holl ddyddiau ni a ddarfuant gan dy ddigofaint di : treuliasom ein blynyddoedd fel chwedl.

Yn nyddiau ein blynyddoedd y mae deng mlynedd a thrugain ; ac os o gryfder y cyrhaeddir pedwar ugain mlynedd : etto eu nerth sy boen a blinder ; canys ebrwydd y derfydd, a ni a ehedwn ymaith.

Pwy a edwyn nerth dy soriant : canys fel y mae dy ofn, y mae dy ddigter.

Dysg i ni felly gyfrif ein dyddiau : fel y dygom ein calon i ddoethineb.

Dychwel, Arglwydd, pa hŷd : ac edifarhâ o ran dy weision.

Diwalla ni yn fore â'th drugaredd : fel y gorfoleddom ac y llawenychom dros ein holl ddyddiau.

Llawenhâ ni yn ol y dyddiau y cystuddiaist ni : a'r blynyddoedd y gwelsom ddrygfyd.

Gweler dy waith tu ag at dy weision : a'th ogoniant tu ag at eu plant hwy.

A bydded prydferthwch yr Arglwydd ein Duw arnom ni : a threfna weithred ein dwylaw ynom ni ; i.e., trefna waith ein dwylaw.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab : ac i'r Yspryd Glân ;

Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad : yn oes oesoedd. Amen.

¶ *Ar ol hynny y canlyn y Llith, wedi ei chymmyrdd o'r bymthegfed Benod o Epistol cyntaf Sant Paul at y Corinthiaid.*

Thou hast set our misdeeds before thee : and our secret sins in the light of thy countenance.

For when thou art angry all our days are gone : we bring our years to an end, as it were a tale that is told.

The days of our age are three-score years and ten ; and though men be so strong, that they come to fourscore years : yet is their strength then but labour and sorrow ; so soon passeth it away, and we are gone.

But who regardeth the power of thy wrath : for even thereafter as a man feareth, so is thy displeasure.

O teach us to number our days : that we may apply our hearts unto wisdom.

Turn thee again, O Lord, at the last : and be gracious unto thy servants.

O satisfy us with thy mercy, and that soon : so shall we rejoice and be glad all the days of our life.

Comfort us again now after the time that thou hast plagued us : and for the years wherein we have suffered adversity.

Shew thy servants thy work : and their children thy glory.

And the glorious Majesty of the Lord our God be upon us : prosper thou the work of our hands upon us, O prosper thou our handy-work.

Glory be to the Father, and to the Son : and to the Holy Ghost ;

As it was in the beginning, is now, and ever shall be : world without end. Amen.

¶ *Then shall follow the Lesson taken out of the fifteenth Chapter of the former Epistle of Saint Paul to the Corinthians.*

Claddedigaeth y Marw.

1 Cor. xv. 20.

YN awr Crist a gyfodwyd oddi wrth y meirw, ac a wnaed yn flaen-ffrwyth y rhai a hunasant. Canys, gan fod marwolaeth trwy ddyn, trwy ddyn hefyd y mae adgyfodiad y meirw. Oblegid megis yn Adda y mae pawb yn meirw, felly hefyd yng Nghrist y bywhêir pawb. Eithr pob un yn ei drefn ei hun: y blaen-ffrwyth yw Crist; wedi hynny y rhai ydynt eiddo Crist, yn ei ddyfodiad ef. Yna y bydd y diwedd, wedi y rhoddo efe y deyrnas i Dduw a'r Tad; wedi iddo ddilëu pob pendefigaeth, a phob awdurdod a nerth. Canys rhaid iddo deyrnasu hyd oni osodo ei holl elynion dan ei draed. Y gelyn diweddaf a ddinystir yw'r angau: canys efe a ddarostyngodd bob peth dan ei draed ef. Eithr pan yw yn dywedyd fod pob peth wedi eu darostwng, amlwg yw mai oddi eithr yr hwn a ddarostyngodd bob peth iddo. A phan ddarostynger pob peth iddo, yna'r Mab ei hun hefyd a ddarostyngir i'r hwn a ddarostyngodd bob peth iddo ef; fel y byddo Duw oll yn oll. Os amgen, beth a wna y rhai a fedyddir dros y meirw, os y meirw ni chyfodir ddim? Paham ynte y bedyddir hwy dros y meirw? a phaham yr ydym ninnau mewn perygl bob awr? Yr ydwyf beunydd yn marw, myn eich gorfoledd yr hon sy genyf yng Nghrist Iesu ein Harglwydd. Os yn ol dull dyn yr ymleddais âg anifeiliaid yn Ephesus, pa lesâd fydd i mi, oni chyfodir y meirw? Bwyttâwn, ac yfwn; canys y foru marw yr ydym. Na thwyller chwi: y mae ymddiddanion drwg yn llygru moesau da. Deffrôwch yn gyfiawn, ac na phechwch; canys nid oes gan rai wybodaeth am

1 Cor. xv. 20.

NOW is Christ risen from the dead, and become the first-fruits of them that slept. For since by man came death, by man came also the resurrection of the dead. For as in Adam all die, even so in Christ shall all be made alive. But every man in his own order: Christ the first-fruits; afterward they that are Christ's, at his coming. Then cometh the end, when he shall have delivered up the kingdom to God, even the Father; when he shall have put down all rule, and all authority, and power. For he must reign, till he hath put all enemies under his feet. The last enemy that shall be destroyed is death. For he hath put all things under his feet. But when he saith, all things are put under him, it is manifest that he is excepted, which did put all things under him. And when all things shall be subdued unto him, then shall the Son also himself be subject unto him that put all things under him, that God may be all in all. Else what shall they do which are baptized for the dead, if the dead rise not at all? Why are they then baptized for the dead? and why stand we in jeopardy every hour? I protest by your rejoicing, which I have in Christ Jesus our Lord, I die daily. If after the manner of men I have fought with beasts at Ephesus, what advantageth it me, if the dead rise not? Let us eat and drink, for to-morrow we die. Be not deceived: evil communications corrupt good manners. Awake to righteousness, and sin not; for some have not the knowledge of God. I speak this to your shame. But

Claddedigaeth y Marw.

Dduw. Er cywilydd i chwi yr wyf yn dywedyd byn. Eithr fe a ddywed rhyw un, Pa fodd y cyfodir y meirw? ac â pha ryw gorph y deuant? O ynfyd, y peth yr wyt ti yn ei hau, ni fywheir, oni bydd efe marw. A'r peth yr wyt yn ei hau, nid y corph a fydd yr ydwyd yn ei hau, ond gronyn noeth, ysgatfydd o wenith, neu o ryw rawn arall. Eithr Duw sydd yn rhoddi iddo gorph fel y mynnodd efe, ac i bob hedyn ei gorph ei hun. Nid yw pob cnawd unrhyw gnawd; eithr arall yw cnawd dynion, ac arall yw cnawd anifeiliaid, a chnawd arall sydd i bysgod, ac arall i adar. Y mae hefyd gyrph nefol, a chyrph daearol; ond arall yw gogoniant y rhai nefol, ac arall y rhai daearol. Arall yw gogoniant yr haul, ac arall yw gogoniant y lloer, ac arall yw gogoniant y ser; canys y mae rhagor rhwng seren a seren mewn gogoniant. Felly hefyd y mae adgyfodiad y meirw: efe a heuir mewn llygredigaeth; ac a gyfodir mewn anllygredigaeth: efe a heuir mewn ammharch; ac a gyfodir mewn gogoniant: efe a heuir mewn gwendid; ac a gyfodir mewn nerth: efe a heuir yn gorph anianol; ac a gyfodir yn gorph ysprydol. Y mae corph anianol, ac y mae corph ysprydol. Felly hefyd y mae yn ysgrifenedig, Y dyn cyntaf Adda a wnaed yn enaid byw, a'r Adda diweddaf yn yspryd yn bywhâu. Eithr nid cyntaf yr ysprydol, ond yr anianol; ac wedi hyuny yr ysprydol. Y dyn cyntaf o'r ddaear yn ddaearol, yr ail dyn yr Arglwydd o'r nef. Fel y mae y daearol, felly y mae y rhai daearol: ac fel y mae y nefol, felly y mae y rhai nefol hefyd. Ac megis y dygasom ddelw y daearol, ni a ddygwn hefyd ddelw

some man will say, How are the dead raised up? and with what body do they come? Thou fool, that which thou sowest is not quickened, except it die. And that which thou sowest, thou sowest not that body that shall be, but bare grain, it may chance of wheat, or of some other grain: But God giveth it a body, as it hath pleased him, and to every seed his own body. All flesh is not the same flesh; but there is one kind of flesh of men, another flesh of beasts, another of fishes, and another of birds. There are also celestial bodies, and bodies terrestrial; but the glory of the celestial is one, and the glory of the terrestrial is another. There is one glory of the sun, and another glory of the moon, and another glory of the stars; for one star differeth from another star in glory. So also is the resurrection of the dead: It is sown in corruption; it is raised in incorruption: It is sown in dishonour; it is raised in glory: It is sown in weakness; it is raised in power: It is sown a natural body; it is raised a spiritual body. There is a natural body, and there is a spiritual body. And so it is written, The first man Adam was made a living soul; the last Adam was made a quickening spirit. Howbeit, that was not first which is spiritual, but that which is natural; and afterward that which is spiritual. The first man is of the earth, earthy: the second man is the Lord from heaven. As is the earthy, such are they that are earthy: and as is the heavenly, such are they also that are heavenly. And as we have borne the image of the earthy, we shall also bear the image of the

y nefol. Eithr hyn meddaf, O frodyr, na ddichon cig a gwaed etifeddu teyrnas Dduw; ac nad yw llygredigaeth yn etifeddu an-llygredigaeth. Wele, yr wyf yn dywedyd i chwi ddirgelwch: Ni hunwn ni oll; eithr ni a newidir oll mewn moment, ar darawiad llygad, wrth yr udgorn diwedda-af. Canys yr udgorn a gân, a'r meirw a gyfodir yn anllygredig, a ninnau a newidir. O herwydd rhaid i'r llygradwy hwn wisgo anllygredigaeth, ac i'r marwol hwn wisgo anfarwoldeb. A phan ddarffo i'r llygradwy hwn wisgo anllygredigaeth, ac i'r marwol hwn wisgo anfarwoldeb, yna y bydd yr ymadrodd a ysgrifenydd; Angau a lyngewyd mewn buddugoliaeth. O angau, pa le mae dy golyn? O uffern, pa le mae dy fuddugoliaeth? Colyn angau yw pechod, a grym pechod yw'r gyfraith. Ond i Dduw y byddo'r diolch, yr hwn sydd yn rhoddi i ni fuddugoliaeth trwy ein Harglwydd Iesu Grist. Am hynny, fy mrodyr anwyl, byddwch sier, a diymmod, a helaethion yngwaith yr Arglwydd yn wastadol, a chwi'n gwybod nad yw eich llafur chwi yn ofer yn yr Arglwydd.

* *Pan ddclont at y Bedd, tra fyddo'r Corp yn ei barottôl i'w ddodi yn y ddaear, y dywed yr Offeiriad, neu'r Offeiriad a'r Ysgolheigion a ganant,*

DYN a aned o wraig, sydd â byr amser iddo i fyw, ac sydd yn llawn trueni. Y mae efe yn blaguro fel llysieuyn, ac a dorrr i lawr; ac a ddiſflanna fel cysgod, ac ni saif.

Ynghanol ein bywyd yr ydym mewn angau: gan bwy y mae i ni geisio ymwarded, ond gennyt ti, O Arglwydd, yr hwn am ein pechodau wyt yn gyfiawn yn ddiglon?

heavenly. Now this I say, brethren, that flesh and blood cannot inherit the kingdom of God; neither doth corruption inherit incorruption. Behold, I shew you a mystery: We shall not all sleep, but we shall all be changed, in a moment, in the twinkling of an eye, at the last trump, (for the trumpet shall sound,) and the dead shall be raised incorruptible, and we shall be changed. For this corruptible must put on incorruption, and this mortal must put on immortality. So when this corruptible shall have put on incorruption, and this mortal shall have put on immortality; then shall be brought to pass the saying that is written, Death is swallowed up in victory. O death, where is thy sting? O grave, where is thy victory? The sting of death is sin, and the strength of sin is the law. But thanks be to God, which giveth us the victory through our Lord Jesus Christ. Therefore, my beloved brethren, be ye stedfast, unmoveable, always abounding in the work of the Lord, forasmuch as ye know that your labour is not in vain in the Lord.

* *When they come to the Grave, while the Corpse is made ready to be laid into the earth, the Priest shall say, or the Priest and Clerks shall sing:*

MAN that is born of a woman hath but a short time to live, and is full of misery. He cometh up, and is cut down, like a flower; he fleeth as it were a shadow, and never continueth in one stay.

In the midst of life we are in death: of whom may we seek for succour, but of thee, O Lord, who for our sins art justly displeased?

Claddedigaeth y Marm.

Er hynny, Arglwydd Dduw sancteiddiaf, Arglwydd galluoccaf, O sanctaidd a thrugaroccaf lachawdwr, na ollwng ni i ddygn chwerwaf boenau angau tragywyddol.

Ti, Arglwydd, a adwaenost ddirgelion ein calonnau: na chana dy glustiau trugarog oddi wrth ein gweddiau; eithr arbed nyni, O Arglwydd sancteiddiaf, O Dduw galluoccaf, O sanctaidd a thrugarog lachawdwr; tydi deilyngaf Farnwr tragywyddol, na âd i ni, yn yr awr ddiweddaf, er neb rhyw boenau angau, syrthio oddi wrthyt.

¶ *Yna, tra fydder yn bwrw pridd ar y Corph gan rhyw rai a fo yn sefyll ymo, yr Offeiriad a ddywed,*

YN gymmaint a rhyngu bodd i'r Goruchaf Dduw o'i fawr drugaredd gymmeryd atto ei hun enaid ein hanwyl *frawd* yma a ymadawodd o'r byd, gan hynny yr ym ni yn rhoddi ei *gorph ef* i'r ddaear, sef, daear i'r ddaear, lludw i'r lludw, pridd i'r pridd, mewn gwir ddiogel obaith o'r adgyfodiad i fywyd tragywyddol, trwy ein Harglwydd Iesu Grist; yr hwn a newidia ein corph gwael ni, fel y byddo yn gyffelyb i'w gorph gogoneddus ef, o herwydd y galluog weithrediad, trwy yr hwn y dichon efe ddarostwng pob dim iddo ei hun.

¶ *Yna y dywedir, neu y cenir,*

MI a glywais lais o'r nef yn dywedyd wrthyf, Ysgrifena, O hyn allan gwynfydedig yw y meirw y rhai sydd yn marw yn yr Arglwydd: felly y dywed yr Yspryd; canys y maent yn gorphwysu oddi wrth eu llafur.

¶ *Yna y dywed yr Offeiriad,*
Arglwydd, trugarhâ wrthym.
Crist, trugarhâ wrthym.
Arglwydd, trugarhâ wrthym.

Yet, O Lord God most holy, O Lord most mighty, O holy and most merciful Saviour, deliver us not into the bitter pains of eternal death.

Thou knowest, Lord, the secrets of our hearts; shut not thy merciful ears to our prayer; but spare us, Lord most holy, O God most mighty, O holy and merciful Saviour, thou most worthy Judge eternal, suffer us not, at our last hour, for any pains of death, to fall from thee.

¶ *Then, while the earth shall be cast upon the Body by some standing by, the Priest shall say,*

FORASMUCH as it hath pleased Almighty God of his great mercy to take unto himself the soul of our dear *brother* here departed, we therefore commit *his* body to the ground; earth to earth, ashes to ashes, dust to dust; in sure and certain hope of the Resurrection to eternal life, through our Lord Jesus Christ; who shall change our vile body, that it may be like unto his glorious body, according to the mighty working, whereby he is able to subdue all things to himself.

¶ *Then shall be said or sung,*

I Heard a voice from heaven, saying unto me, Write, From henceforth blessed are the dead which die in the Lord: even so saith the Spirit; for they rest from their labours.

¶ *Then the Priest shall say,*
Lord, have mercy upon us.
Christ, have mercy upon us.
Lord, have mercy upon us.

EIN Tad, yr hwn wyt yn y nefoedd, Sancteiddier dy Enw. Deued dy deyrnas. Bydded dy ewyllys ar y ddaear, Megis y mae yn y nefoedd. Dyro i ni heddyw ein bara beunyddiol. A maddeu i ni ein dyledion, Fel y maddeuwn ni i'n dyledwyr. Ac nac arwain ni i brofedigaeth; Eithr gwared ni rhag drwg. Amen.

Offeiriad.

HOLL-alluog Dduw, gyd â'r hwn y mae yn byw ysprydoedd y rhai a ymadawsant oddi yma yn yr Arglwydd, ac yn yr hwn y mae eneidiau y ffyddloniaid, wedi darfod eu rhyddhau oddi wrth faich y cnawd, mewn llawenydd a dedwyddyd; Yr ydym yn mawr ddïolch i ti, fod yn wiw gennyt waredu ein brawd hwn allan o drueni'r byd pechadurus hwn; gan attolygu i ti ryngu bodd it', o'th radlawn ddaioni, gyflawni ar fyrder nifer dy etholedigion, a phrysuro dy deyrnas; modd y gallom ni, gyd â'r rhai oll a ymadawsant â'r byd mewn gwir ffydd yn dy Enw bendigedig, gaffael i ni ddiwedd perffaith, a gwynfyd ynghorph ac enaid, yn dy ddirange a'th dragywyddol ogoniant; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. Amen.

Y Collect.

O Drugarog Dduw, Tad ein Harglwydd Iesu Grist, yr hwn yw yr adgyfodiad a'r bywyd, ym mha un pwy bynnag a gretto, a fydd byw, er iddo farw; a phwy bynnag a fo byw ac a gretto ynddo ef, ni bydd marw yn dragywydd; yr hwn hefyd a'n dysgodd (trwy ei Apostol bendigedig Sant Paul) na thristaem, fel rhai heb obaith, dros y rhai a hunant ynddo ef; Nyni yn ostyngedig a attolygwn i ti, O Dad, ein cyfodi ni o angau pech-

OUR Father, which art in heaven, Hallowed be thy Name. Thy kingdom come. Thy will be done in earth, As it is in heaven. Give us this day our daily bread. And forgive us our trespasses, As we forgive them that trespass against us. And lead us not into temptation; But deliver us from evil. Amen.

Priest.

ALMIGHTY God, with whom do live the spirits of them that depart hence in the Lord, and with whom the souls of the faithful, after they are delivered from the burden of the flesh, are in joy and felicity; We give thee hearty thanks, for that it hath pleased thee to deliver this our *brother* out of the miseries of this sinful world; beseeching thee, that it may please thee, of thy gracious goodness, shortly to accomplish the number of thine elect, and to hasten thy kingdom; that we, with all those that are departed in the true faith of thy holy Name, may have our perfect consummation and bliss, both in body and soul, in thy eternal and everlasting glory; through Jesus Christ our Lord. Amen.

The Collect.

O Merciful God, the Father of our Lord Jesus Christ, who is the resurrection and the life; in whom whosoever believeth shall live, though he die; and whosoever liveth, and believeth in him, shall not die eternally; who also hath taught us, by his holy Apostle Saint Paul, not to be sorry, as men without hope, for them that sleep in him; We meekly beseech thee, O Father, to raise us from the death of sin unto the

Diolwch Gwragedd, Neu Eglwysa.

od i fuchedd cyfiawnder; fel y bo i ni, wedi ymado â'r fuchedd hon, orphwys ynddo ef, megis y mae ein gobaith fod ein *brawd hwn*; ac ar yr adgyfodiad cyffredin y dydd diweddfaf, ein caffael yn gymmeradwy yn dy olwg di, a derbyn y fendith a ddatgan dy garedig Fab yr amser hwnnw i bawb a'r a'th ofnant ac a'th garant, gan ddywedyd, Deuwch, chwi fendigedig blant fy Nhad, meddienwch y deyrnas a bartotowyd i chwi er pan seiliwyd y byd: Caniattâ hyn, ni a attolygwn i ti, O drugarog Dad, trwy Iesu Grist ein Cyfryngwr a'n Pryniawdwr. *Amen.*

GRAS ein Harglwydd Iesu Grist, a chariad Duw, a chymdeithas yr Yspryd Glân, a fyddo gyd â ni oll byth bythoedd. *Amen.*

life of righteousness; that, when we shall depart this life, we may rest in him, as our hope is this our *brother* doth; and that, at the general Resurrection in the last day, we may be found acceptable in thy sight; and receive that blessing, which thy well-beloved Son shall then pronounce to all that love and fear thee, saying, Come, ye blessed children of my Father, receive the kingdom prepared for you from the beginning of the world: Grant this, we beseech thee, O merciful Father, through Jesus Christ, our Mediator and Redeemer. *Amen.*

THE grace of our Lord Jesus Christ, and the love of God, and the fellowship of the Holy Ghost, be with us all evermore. *Amen.*

DIOLWCH GWRAGEDD AR OL ESGOR PLANT;

YR HWN A ELWIR YN GYFFREDIN, RHYDDHAU,
NEU EGLWYSA.

¶ *Y Wraig, ar yr amser arferedig ar ol esgor, a ddaw i'r Eglwys wedi ymwisgo yn weddus; ac yno y gostwng ar ei gliniau yn rhyw le cyfaddus, fel yr arferwyd, neu megis y trefno'r Ordinari: ac yna'r Offeiriad a ddywed wrthi,*

YN gymmaint a rhyngu bodd i'r goruchaf Dduw o'i ddalioni roddi i ti ryddhâd ymwaradl, a'th gadw yn y mawr berygl wrth esgor; ti a ddiolchi yn ewyllysgar i Dduw am hynny, ac a ddywedi,

(¶ *Yna y dywed yr Offeiriad y Psalm cxvi.*)

Dilexi quoniam.

DA gennyf wrando o'r Arglwydd: ar fy llef a'm gweddïau.

FORASMUCH as it hath pleased Almighty God of his goodness to give you safe deliverance, and hath preserved you in the great danger of Childbirth; you shall therefore give hearty thanks unto God, and say,

(¶ *Then shall the Priest say the cxvith Psalm.*)

Dilexi quoniam.

I Am well pleased: that the Lord hath heard the voice of my prayer;

Diolwch Gwragedd, Neu Eglwysa.

Am ostwng o hono ei glust
attaf : am hynny llefaf dros fy
nyddiau arno ef.

Gofidion angau a'm cylchyn-
asant : a gofidiau uffern a'm dal-
iasant ; ing a blinder a gefais.

Yna y gelwais ar Enw'r Ar-
glwydd : Attolwg, Arglwydd,
gwared fy enaid.

Graslawn yw'r Arglwydd, a
chyfiawn : a thosturiol yw ein
Duw ni.

Yr Arglwydd sydd yn cadw y
rhai annichellgar : tlodais, ac efe
a'm hachubodd.

Dychwel, O fy enaid, i'th
orphwysfa : canys yr Arglwydd
fu dda wrthyt.

O herwydd it' waredu fy enaid
oddi wrth angau : fy llygaid oddi
wrth ddagrau, a'm traed rhag
llithro.

Rhodiaf o flaen yr Arglwydd :
yn nhir y rhai byw.

Credais, am hynny y lleferais :
cystuddiwyd fi yn ddirfawr.

Mi a ddywedais yn fy ffrwst :
Pob dyn sy gelwyddog.

Beth a dalaf i'r Arglwydd :
am ei holl ddoniau i mi ?

Phïol iachawdwriaeth a gym-
meraf : ac ar Enw'r Arglwydd
y galwaf.

Talaf fy addunedau i'r Ar-
glwydd : yn awr yngwŷdd ei
holl bobl ;

Ynghynteddoedd tŷ'r Ar-
glwydd : yn dy ganol di, O Je-
rusalem. Molwch yr Arglwydd.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab :
ac i'r Yspryd Glân ;

Megis yr oedd yn y dechreu,
y mae yr awr hon, ac y bydd yn
wastad : yn oes oesoedd. Amen.

Neu, Psal.cxxvii. Nisi Dominus.

OS yr Arglwydd nid adeilada
y tŷ, ofer y llafuria ei adeil-
adwyr wrtho : os yr Arglwydd

That he hath inclined his ear
unto me : therefore will I call
upon him as long as I live.

The snares of death compassed
me round about : and the pains
of hell gat hold upon me.

I found trouble and heaviness,
and I called upon the Name of
the Lord : O Lord, I beseech
thee, deliver my soul.

Gracious is the Lord, and
righteous : yea, our God is mer-
ciful.

The Lord preserveth the sim-
ple : I was in misery, and he
helped me.

Turn again then unto thy rest,
O my soul : for the Lord hath
rewarded thee.

And why? thou hast deliver-
ed my soul from death : mine
eyes from tears, and my feet
from falling.

I will walk before the Lord :
in the land of the living.

I believed, and therefore will
I speak ; but I was sore trou-
bled : I said in my haste, All
men are liars.

What reward shall I give un-
to the Lord : for all the benefits
that he hath done unto me?

I will receive the cup of sal-
vation : and call upon the Name
of the Lord.

I will pay my vows now in
the presence of all his people :
in the courts of the Lord's
house, even in the midst of
thee, O Jerusalem. Praise the
Lord.

Glory be to the Father, and to
the Son : and to the Holy Ghost ;

As it was in the beginning, is
now, and ever shall be : world
without end. Amen.

Or, Psal. cxxvii. Nisi Dominus.

EXCEPT the Lord build the
house : their labour is but
lost that build it.

ni cheidw'r ddinas, ofer y gwyl-
ia'r ceidwad.

Ofer i chwi fore-godi, myned
yn hwyr i gysgu, bwytta bara
gofidiau : felly y rhydd efe hûn
i w anwylyd.

Wele, plant ydynt etifeddiaeth
yr Arglwydd : ei wobr ef yw
ffrwyth y groth.

Fel y mae saethau yn llaw
y cadarn : felly y mae plant
ieuengctid.

Gwÿn ei fyd y gwr a lanwodd
ei gawell saethau â hwynt : ni's
gwaradwyddir hwy pan ym-
ddiddanant â'r gelynion yn y
porth.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab :
ac i'r Ysryd Glân ;

Megis yr oedd yn y dechreu,
y mae yr awr hon, ac y bydd yn
wastad : yn oes oesoedd. Amen.

¶ *Yna y dywed yr Offeiriad,*
Gweddiwn.

Arglwydd, trugarhâ wrthym.

Christ, trugarhâ wrthym.

Arglwydd, trugarhâ wrthym.

EIN Tad, yr hwn wyt yn y
nefoedd, Sancteiddier dy
Enw. Deued dy deyrnas. Bydded
dy ewyllys ar y ddaear, Megis
y mae yn y nefoedd. Dyro i ni
heddyw ein bara beunyddiol. A
maddeu i ni ein dyledion, Fel y
maddeuwn ni i'n dyledwyr. Ac
nac arwain ni i brofedigaeth ;
Eithr gwared ni rhag drwg :
Canys eiddot ti yw'r deyrnas,
A'r gallu, A'r gogoniant, Yn oes
oesoedd. Amen.

Gweinidog. Arglwydd, cadw
dy wasanaeth-wraig hon.

Atteb. Yr hon sydd yn ym-
ddiried ynot.

Gweinidog. Bydd iddi yn dŵr
cadarn ;

Atteb. Rhag wyneb ei gel-
yn.

Except the Lord keep the
city : the watchman waketh
but in vain.

It is but lost labour that ye
haste to rise up early, and so
late take rest, and eat the bread
of carefulness : for so he giveth
his beloved sleep.

Lo, children and the fruit of
the womb : are an heritage and
gift that cometh of the Lord.

Like as the arrows in the hand
of the giant : even so are the
young children.

Happy is the man that hath
his quiver full of them : they
shall not be ashamed when they
speak with their enemies in the
gate.

Glory be to the Father, and to
the Son : and to the Holy Ghost ;

As it was in the beginning, is
now, and ever shall be : world
without end. Amen.

¶ *Then the Priest shall say,*

Let us pray.

Lord, have mercy upon us.

Christ, have mercy upon us.

Lord, have mercy upon us.

OUR Father, which art in
heaven, Hallowed be thy
Name. Thy kingdom come.
Thy will be done in earth, As
it is in heaven. Give us this
day our daily bread. And for-
give us our trespasses, As we for-
give them that trespass against
us. And lead us not into tempta-
tion ; But deliver us from evil :
For thine is the kingdom, The
power, and the glory, For ever
and ever. Amen.

Minister. O Lord, save this
woman thy servant ;

Answer. Who putteth her
trust in thee.

Minister. Be thou to her a
strong tower ;

Answer. From the face of her
enemy.

Y Comminasïwn.

Gweinidog. Arglwydd, erglyw ein gweddïau.

Atteb. A deued ein llef hyd attat.

Gweinidog. Gweddïwn.

HOLL-alluog Dduw, nyni yn ostyngedig a ddiolchwn i ti, ryngu bodd it' waredu dy wasanaeth-wraig hon oddi wrth y mawr boen a'r perygl ar Enedigaeth Dyn bach; Caniattâ, ni a attolygwn i ti, drugaroccaf Dad, allu o honi, trwy dy gynhorthwy di, fyw yn ffyddlon, a rhodio yn ol dy ewyllys di yn y fuchedd bresennol hon, a hefyd bod yn gyfrannog o'r gogoniant tragywyddol yn y bywyd a ddaw; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Minister. Lord, hear our prayer.

Answer. And let our cry come unto thee.

Minister. Let us pray.

O Almighty God, we give thee humble thanks for that thou hast vouchsafed to deliver this woman thy servant from the great pain and peril of Child-birth; Grant, we beseech thee, most merciful Father, that she, through thy help, may both faithfully live, and walk according to thy will, in this life present; and also may be partaker of everlasting glory in the life to come; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

¶ *Rhaid i'r Wraig a ddêl i dalu Diolch, offrymmu'r Offrymmau defodol; ac o bydd Cymmun, iawn yw iddi gymmeryd y Cymmun bendigedig.*

Y COMMINASIWŊ.

Neu, Gyhoeddiad Digofaint a Barnedigaethau Duw yn erbyn Pechaduriaid: gyd â rhyw Weddïau i'w harfer ar y Dydd Cyntaf o'r Garawys, ac ar Amserau eraill, megis y trefno yr Ordinari.

¶ *Ar ol y Foreol Weddi, ar ddiwedd y Litani yn ol y modd arferedig, yr Offeiriad, yn y lle y darllenir y Gwasanaeth, neu yn y Pulpud, a ddywed,*

Y Brodyr, yn y Brif Eglwys gynt, yr oedd disgyblaeth dduwiol, nid amgen na bod yn nechreu'r Garawys, roi cyfryw ddynion ag oeddynt bechaduriaid cyhoedd, i benyd cyhoedd, a'u poeni yn y byd yma, modd y byddai eu heneidiau gadwedig yn nydd yr Arglwydd; ac fel y gallai eraill, wedi eu rhybuddio trwy eu hesampl hwy, fod yn fwy ofnus i wneuthur ar gam.

Yn lle hynny (hyd onid adnewyddder y ddywededig ddisgyblaeth, yr hyn sydd i'w fawr ddymuno) fe dybiwyd fod yn dda, yr amser hwn (yn eich gŵydd chwi oll) ddarllain yr

BRETHREN, in the Primitive Church there was a godly discipline, that, at the beginning of Lent, such persons as stood convicted of notorious sin were put to open penance, and punished in this world, that their souls might be saved in the day of the Lord; and that others, admonished by their example, might be the more afraid to offend.

Instead whereof, (until the said discipline may be restored again, which is much to be wished,) it is thought good, that at this time (in the presence of you all) should be read the

Ymadroddion cyffredin o felldithion Duw yn erbyn pechaduriaid anedifeiriol, y rhai a gasglwyd allan o'r seithfed bennod ar hugain o Deuteronomium, a lleoedd eraill o'r Ysgrhythyr Lân; a bod i chwi ateb i bob ymadrodd, *Amen*: fel, gwedi eich rhybuddio am fawr ddigllonder Duw yn erbyn pechaduriaid, y'ch cyffroer yn gynt i ddifrifol a gwir edifeirwch; ac y rhodioch yn fwy dïesgeulus y dyddiau enbyd hyn; gan gilio oddi wrth gyfryw feiau ag yr ydych chi yn sicrhau â'ch geneuau eich hunain, fod melldith Duw yn ddyledus am danynt.

MELLDIGEDIG yw'r hwn a wnel ddelw gerfiedig neu doddedig, i'w haddoli.

¶ *A'r Bobl a atebant ac a ddywedant, Amen.*

Gweinidog. Melldigedig yw'r hwn a felldithio ei dad neu ei fam.
Ateb. Amen.

Gweinidog. Melldigedig yw'r hwn a symmudo derfyn tir ei gymmydog.

Ateb. Amen.

Gweinidog. Melldigedig yw'r hwn a baro i'r dall gyfeiliorni allan o'i ffordd.

Ateb. Amen.

Gweinidog. Melldigedig yw'r hwn a w'yro farn y dŷeithr, yr amddifad, a'r weddw.

Ateb. Amen.

Gweinidog. Melldigedig yw'r hwn a darawo ei gymmydog yn ddirgel.

Ateb. Amen.

Gweinidog. Melldigedig yw'r hwn a orweddo gyd â gwraig ei gymmydog.

Ateb. Amen.

Gweinidog. Melldigedig yw'r hwn a gymmero wobr er dŷen-eidio gwirion.

Ateb. Amen.

general sentences of God's cursing against impenitent sinners, gathered out of the seven and twentieth Chapter of Deuteronomy, and other places of Scripture; and that ye should answer to every Sentence, *Amen*: To the intent that, being admonished of the great indignation of God against sinners, ye may the rather be moved to earnest and true repentance; and may walk more warily in these dangerous days; fleeing from such vices, for which ye affirm with your own mouths the curse of God to be due.

CURSED is the man that maketh any carved or molten image, to worship it.

¶ *And the people shall answer and say, Amen.*

Minister. Cursed is he that curseth his father or mother.

Answer. Amen.

Minister. Cursed is he that removeth his neighbour's landmark.

Answer. Amen.

Minister. Cursed is he that maketh the blind to go out of his way.

Answer. Amen.

Minister. Cursed is he that perverteth the judgement of the stranger, the fatherless, and widow.

Answer. Amen.

Minister. Cursed is he that smiteth his neighbour secretly.

Answer. Amen.

Minister. Cursed is he that lieth with his neighbour's wife.

Answer. Amen.

Minister. Cursed is he that taketh reward to slay the innocent.

Answer. Amen.

Y Comminasïwn.

Gweinidog. Melldigedig yw'r hwn a roddo ei ymddiried mewn dyn, ac a gymmero ddyn yn amddiffyn iddo, ac yn ei galon a gilïo oddi wrth yr Arglwydd.

Atteb. Amen.

Gweinidog. Melldigedig yw'r annhrugarog, y godinebus, a'r rhai a dorrant briodas, a'r cybyddion, addolwyr delwau, enllibwyr, meddwon, a'r crib-ddeilwyr.

Atteb. Amen.

Gweinidog.

YN awr, yn gymmaint a'u bod hwy oll yn felldigedig (fel y tystia Dafydd brophwyd) y rhai sydd yn myned ar gyfeiliorn oddi wrth orchymynion Duw; moeswch i ni (gan gofio y farn ofnadwy sy goruwch ein pennau, ac yn wastad ar syrthio arnom) ymchwelyd at ein Harglwydd Dduw â phob cystudd, a gostyngaidrwydd calon; gan gwynfan a galaru oblegid ein buchedd bechadurus, gan gydnabod a chyffesu ein canweddau, a cheisio dwyn ffrwythau addas i edifeirwch. Canys yr awr hon y mae'r fwyall wedi ei gosod ar wreiddyn y prenïau; fel y torrir i lawr, ac y bwrir yn tân, bob pren nad yw yn dwyn ffrwyth da. Peth ofnadwy yw syrthio yn nwyllaw y Duw byw! Efe a wlawia ar yr annuwiolion, faglau, tân a brwmstan, a phoeth-wynt ystornus: dyma ran eu phiöl hwynt. Canys wele, y mae'r Arglwydd yn dyfod allan o'i fangre, i ymweled âg anwiredd preswylwyr y ddaear. Ond pwy a oddef ddydd ei ddyfodiad ef? a phwy a saif pan ymddangoso efe? Ei wñntyll sydd yn ei law: ac efe a lwyr-lanhâ ei lawr-dyrnu, ac a gasgl ei wenith i'w ysgubor; eithr yr us a lysg efe â thàn

Minister. Cursed is he that putteth his trust in man, and taketh man for his defence, and in his heart goeth from the Lord.

Answer. Amen.

Minister. Cursed are the unmerciful, fornicators, and adulterers, covetous persons, idolaters, slanderers, drunkards, and extortioners.

Answer. Amen.

Minister.

NOW seeing that all they are accursed (as the prophet David beareth witness) who do err and go astray from the commandments of God; let us (remembering the dreadful judgement hanging over our heads, and always ready to fall upon us) return unto our Lord God, with all contrition and meekness of heart; bewailing and lamenting our sinful life, acknowledging and confessing our offences, and seeking to bring forth worthy fruits of penance. For now is the ax put unto the root of the trees, so that every tree that bringeth not forth good fruit is hewn down, and cast into the fire. It is a fearful thing to fall into the hands of the living God: he shall pour down rain upon the sinners, snares, fire and brimstone, storm and tempest; this shall be their portion to drink. For lo, the Lord is come out of his place to visit the wickedness of such as dwell upon the earth. But who may abide the day of his coming? Who shall be able to endure when he appeareth? His fan is in his hand, and he will purge his floor, and gather his wheat into the barn; but he will burn

anniffoddadwy. Dydd yr Arglwydd a ddaw fel lleidr yn y nos: a phan ddywedant, Tangnefedd, a dïogelwch; yna y mae dynystr disymmwrth yn dyfod ar eu gwarthaf, megis gwewyr esgor ar un a fo beichiog; ac ni ddiangant hwy ddim. Yna yr ymddengys lldiowgrwydd Duw yn nydd y digofaint, yr hwn a ddarfu i bechaduriaid anhydyn ei bentyrro ar eu gwarthaf eu hunain, trwy gyndynrwydd eu calonnau; y rhai a ddiystyrasant ddaioni, dioddefgarwch, ac ymaros Duw, ac yntau yn eu galw hwy yn wastad i edifeirwch. Yna y galwant arnaf (medd yr Arglwydd) ond ni wrandawaf; yn fore y'm ceisiant, ond ni'm cânt: a hynny, o herwydd mai cas fu ganddynt wybodaeth, ac na ddewisasant ofn yr Arglwydd; ond casâu fy nghyngor, a dirmygu fy ngherydd. Yna y bydd yn rhŷ hwyr curo, wedi cau'r drws; ac yn rhŷ hwyr galw am drugaredd, pan yw amser cyfiawnder. Och, mor aruthrol llef y farn gyfiawnaf a draethir arnynt hwy pan ddywedir wrthynt, Ewch, chwi y rhai melldigedig, i'r tân tragywyddol, yr hwn a barottowyd i ddiabol ac i'w angylion! Am hynny, frodyr, ymochelwn mewn pryd, tra parhau dydd yr iachawdwriaeth: canys y mae'r nos yn dyfod, pan na ddichon neb weithio. Eithr tra fyddo gennym oleuni, credwn yn y goleuni, a rhodiwn fel plant y goleuni; rhag ein bwrw i'r tywyllwch eithaf, lle y mae wylofain a rhingcian dannedd. Na cham-arferwn ddaioni Duw, yr hwn sydd yn ein galw yn drugarog i wellhâu; ac, o'i anfeidrol dosturi, yn addaw i ni faddeuant am a aeth heibio, os nyni (â chalon berffaith a

the chaff with unquenchable fire. The day of the Lord cometh as a thief in the night: and when men shall say, Peace, and all things are safe, then shall sudden destruction come upon them, as sorrow cometh upon a woman travailing with child, and they shall not escape. Then shall appear the wrath of God in the day of vengeance, which obstinate sinners, through the stubbornness of their heart, have heaped unto themselves; which despised the goodness, patience, and long-sufferance of God, when he calleth them continually to repentance. Then shall they call upon me, (saith the Lord,) but I will not hear; they shall seek me early, but they shall not find me; and that, because they hated knowledge, and received not the fear of the Lord, but abhorred my counsel, and despised my correction. Then shall it be too late to knock when the door shall be shut; and too late to cry for mercy when it is the time of justice. O terrible voice of most just judgement, which shall be pronounced upon them, when it shall be said unto them, Go, ye cursed, into the fire everlasting, which is prepared for the devil and his angels. Therefore, brethren, take we heed betime, while the day of salvation lasteth; for the night cometh, when none can work. But let us, while we have the light, believe in the light, and walk as children of the light; that we be not cast into utter darkness, where is weeping and gnashing of teeth. Let us not abuse the goodness of God, who calleth us mercifully to amendment, and of his endless pity promiseth us forgiveness of that which

chywir) a ddychwelwn atto ef. Canys, er bod ein pechodau ni cyn goched a'r ysgarlad, hwy a ant cyn wŷnned a'r eira; ac er eu bod fel y porphor, etto hwy fyddant cyn wŷnned a'r gwlan. Dychwelwch a throwch (medd yr Arglwydd) oddi wrth eich holl gamweddau, fel na byddo eich anwiredd yn dramgwydd i chi. Bwriwch oddi wrthycheich holl gamweddau y camweddas-och ynddynt; a gnewch i'wch' galonnau newydd, ac yspryd newydd: canys pahan, tŷ Israel, y byddwch feirw? canys nid oes ewyllys gennyf i farwlaeth y marw, medd yr Arglwydd Dduw. Dychwelwch gan hynny, a byw fyddwch. Er pechu o honom, etto y mae i ni Eiriolwr gyd a'r Tad, Iesu Grist y cyfiawn; ac efe yw'r iawn dros ein pechodau ni. Canys efe a archollwyd am ein camweddau ni, ac a ddrylliwyd am ein hanwireddau ni. Ymchwelwn am hynny atto ef, yr hwn yw trugarog dderbyniwr pob pechadur gwir edifeiriol: gan gwbl-gredu ei fod ef yn barod i'n derbyn, ac yn oreu ei ewyllys i faddeu i ni, os deunw atto mewn ffyddlon edifeirwch; os nyni a ymostyngwn iddo, ac a rodiwn o hyn allan yn ei ffyrdd ef; os nyni a gymmerwn ei iau esmwyth ef, a'i faich ysgafn arnom, i'w ganlyn ef mewn gostyngeddwydd, dioddefgarwch, a chariad perffaith, a bod o honom yn drefniedig wrth lywodraeth ei Yspryd Glân ef; gan geisio yn wastad ei ogoniant, a'i wasanaethu yn ddyladwy yn ein galwedigaeth, gyd â diolchgarwch. Os hyn a wnawn, Crist a'n gwared ni oddi wrth felldith y gyfraith, ac oddi wrth y felldith eithaf a ddisgyn ar y sawl a fyddant ar y llaw aswy; ac efe a'n gesyd ni

is past, if with a perfect and true heart we return unto him. For though our sins be as red as scarlet, they shall be made white as snow; and though they be like purple, yet they shall be made white as wool. Turn ye (saith the Lord) from all your wickedness, and your sin shall not be your destruction: Cast away from you all your ungodliness that ye have done: Make you new hearts, and a new spirit: Wherefore will ye die, O ye house of Israel, seeing that I have no pleasure in the death of him that dieth, saith the Lord God? Turn ye then, and ye shall live. Although we have sinned, yet have we an Advocate with the Father, Jesus Christ the righteous; and he is the propitiation for our sins. For he was wounded for our offences, and smitten for our wickedness. Let us therefore return unto him, who is the merciful receiver of all true penitent sinners; assuring ourselves that he is ready to receive us, and most willing to pardon us, if we come unto him with faithful repentance; if we submit ourselves unto him, and from henceforth walk in his ways; if we will take his easy yoke, and light burden upon us, to follow him in lowliness, patience, and charity, and be ordered by the governance of his Holy Spirit; seeking always his glory, and serving him duly in our vocation with thanksgiving: This if we do, Christ will deliver us from the curse of the law, and from the extreme malediction which shall light upon them that shall be set on the left hand; and he will set us on his right hand, and give us the gracious benediction of his

ar ei ddeheulaw, ac a ddry i ni
wŷnfydedig fendith ei Dad ; gan
orchymyn i ni gymmeryd medd-
iant yn ei ogoneddus deyrnas :
i'r hon poed teilwng ganddo ein
dwyn ni i gŷd oll, er ei anfeidrol
drugaredd. Amen.

¶ *Yna y gostyngant bawb ar eu glin-
iau, a'r Offeiriad a'r Ysgolheigion
ar eu gliniau (yn y fan lle maent
arferedig a dywedyd y Litani) a
ddwyedant y Psalm hon.*

Miserere mei, Deus. Psal. li.

TRUGARHA wrthyf, O
Dduw, yn ol dy drugar-
owgrwydd : yn ol lliaws dy
dosturiaethau, dilea fy anwir-
eddau.

Golch fi yn llwyr-ddwys oddi
wrth fy anwiredd : a glanhâ fi
oddi wrth fy mhechod.

Canys yr wyf yn cydnabod fy
nghanweddau : a'm pechod sydd
yn wastad ger fy mron.

Yn dy erbyn di, dydi dy hun-
an, y pechais, ac y gwneuthum
y drwg hwn yn dy olwg : fel
y'th gyfiawnhâer pan leferych,
ac y byddit bur pan farnech.

Wele, mewn anwiredd y'm
lluniwyd : ac mewn pechod y
beichiogodd fy mam arnaf.

Wele, ceraist wirionedd oddi
mewn : a pheri i mi wybod
doethineb yn y dirgel.

Glanhâ fi âg isop, a mi a lan-
hêir : golch fi, a byddaf wŷn-
nach nâ'r eira.

Par i mi glywed gorfoledd a
llawenydd : fel y llawenychor
esgyru a ddrylliaist.

Cuddia dy wyneb oddi wrth
fy mhechodau : a dilea fy holl
anwireddau.

Crea galon lân ynof, O Dduw :
ac adnewyddda yspryd uniawn
o'm mewn.

Na fwrw fi ymaith oddi ger

Father, commanding us to take
possession of his glorious king-
dom : Unto which he vouchsafe
to bring us all, for his infinite
mercy. Amen.

¶ *Then shall they all kneel upon their
knees, and the Priest and Clerks
kneeling (in the place where they
are accustomed to say the Litany)
shall say this Psalm.*

Miserere mei, Deus. Psal. li.

HAVE mercy upon me, O
God, after thy great good-
ness : according to the multi-
tude of thy mercies do away
mine offences.

Wash me thoroughly from my
wickedness : and cleanse me
from my sin.

For I acknowledge my faults :
and my sin is ever before me.

Against thee only have I sin-
ned, and done this evil in thy
sight : that thou mightest be
justified in thy saying, and clear
when thou art judged.

Behold, I was shapen in wic-
kedness : and in sin hath my
mother conceived me.

But lo, thou requirest truth
in the inward parts : and shalt
make me to understand wisdom
secretly.

Thou shalt purge me with
hyssop, and I shall be clean :
thou shalt wash me, and I shall
be whiter than snow.

Thou shalt make me hear of
joy and gladness : that the
bones which thou hast broken
may rejoice.

Turn thy face away from
my sins : and put out all my
misdeeds.

Make me a clean heart, O
God : and renew a right spirit
within me.

Cast me not away from thy

dy fron : ac na chymmer dy Ys-
pryd Sanctaidd oddi wrthyf.

Dyro drachefn i mi orfoledd
dy iachawdwriaeth : ac â'th hael
Yspryd cynnal fi.

Yna y dysgaf dy ffyrdd i rai
anwir : a phechaduriaid a droir
attat.

Gwared fi oddi wrth waed, O
Dduw, Duw fy iachawdwriaeth :
a'm tafod a gân yn llafar am dy
gyfiawnder.

Arglwydd, agor fy ngwefus-
au : a'm genau a fynega dy
foliant.

Canys ni chwennychi aberth ;
pe angen, mi a'i rhoddwn :
poeth-offrwm ni fynni.

Aberthau Duw ydynt yspryd
drylliedig : calon ddrylliog gys-
tuddiedig, O Dduw, ni ddir-
mygi.

Gwna ddaioni yn dy ewyllys-
garwch i Sion : adeilada furiau
Jerusalem.

Yna y byddi foddlon i eb-
yrth cyfiawnder, i boeth-offrwm
ac aberth llosg : yna yr offrym-
mant fustych ar dy allor.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab :
ac i'r Yspryd Glân ;

Atteb. Megis yr oedd yn y
dechreu, y mae yr awr hon,
ac y bydd yn wastad : yn oes
oesoedd. Amen.

Arglwydd, trugarhâ wrthym.

Crist, trugarhâ wrthym.

Arglwydd, trugarhâ wrthym.

EIN Tad, yr hwn wyt yn y
nefoedd, Sancteiddier dy
Enw. Deued dy deyrnas. Bydded
dy ewyllys ar y ddaear, Megis
y mae yn y nefoedd. Dyro i
ni heddyw ein bara beunyddiol.
A maddeu i ni ein dyledion,
Fel y maddeuwn ni i'n dy-

presence : and take not thy holy
Spirit from me.

O give me the comfort of
thy help again : and stablish me
with thy free Spirit.

Then shall I teach thy ways
unto the wicked : and sinners
shall be converted unto thee.

Deliver me from blood-
guiltiness, O God, thou that art
the God of my health : and my
tongue shall sing of thy right-
eousness.

Thou shalt open my lips, O
Lord : and my mouth shall shew
thy praise.

For thou desirest no sacri-
fice, else would I give it thee :
but thou delightest not in burnt-
offerings.

The sacrifice of God is a trou-
bled spirit : a broken and con-
trite heart, O God, shalt thou
not despise.

O be favourable and gracious
unto Sion : build thou the walls
of Jerusalem.

Then shalt thou be pleased
with the sacrifice of righteous-
ness, with the burnt-offerings
and oblations : then shall they
offer young bullocks upon thine
altar.

Glory be to the Father, and to
the Son : and to the Holy Ghost ;

Answer. As it was in the
beginning, is now, and ever
shall be : world without end.
Amen.

Lord, have mercy upon us.

Christ, have mercy upon us.

Lord, have mercy upon us.

OUR Father, which art in
heaven, Hallowed be thy
Name. Thy kingdom come.
Thy will be done in earth, As
it is in heaven. Give us this
day our daily bread. And for-
give us our trespasses, As we
forgive them that trespass against

ledwŷr. Ac nac arwain ni i brofedigaeth; Eithr gwared ni rhag drwg. Amen.

Gweinidog. Arglwydd, cadw dy wasanaeth-ddynion;

Atteb. Y rhai a ymddiried-ant ynot.

Gweinidog. Anfon iddynt borth oddi uchod;

Atteb. Ac byth amddiffyn hwy yn gadarn.

Gweinidog. Cymmorth nyni, O Dduw ein Hiachawdwr;

Atteb. Ac er gogoniant dy Enw gwared ni; bydd drugarog wrthym ni bechaduriaid, er mwyn dy Enw.

Gweinidog. Arglwydd, gwrando ein gweddïau.

Atteb. A deued ein llef hyd attat.

Gweinidog. Gweddïwn.

O Arglwydd, ni a attolygwn i ti, yn drugarog gwrando ein gweddïau, ac arbed bawb a gyffesant eu pechodau wrthyt; fel y byddo i'r rhai y cyhuddir eu cydwybodau gan bechod, trwy dy drugarog faddeuant gaffael gollyngdod; trwy Grist ein Harglwydd. Amen.

O Alluocaf Dduw, a thrugarocaf Dad, yr hwn wyt yn tosturio wrth bob dyn, ac nid wyt yn casâu dim a'r a wnaethost, yr hwn nid ewyllysi farwolaeth pechadur, ond ymchwelyd o hono yn hytrach oddi wrth ei bechod, a bod yn gadwedig; Yn drugarog maddeu i ni ein camweddau; a derbyn a chysura ni, y rhai ydym yn flin ac yn orthrwm gennym faich ein pechodau. Ti biaŷ o briodolder drugarhau yn wastad: i ti yn unig y perthyn maddeu pechodau. Arbed nyni am hynny, Arglwydd daionus, arbed dy bobl, y rhai a brynaist: na ddos i farn â'th weision, y rhai ym

us. And lead us not into temptation; But deliver us from evil. Amen.

Minister. O Lord, save thy servants;

Answer. That put their trust in thee.

Minister. Send unto them help from above.

Answer. And evermore mightily defend them.

Minister. Help us, O God our Saviour.

Answer. And for the glory of thy Name deliver us; be merciful to us sinners, for thy Name's sake.

Minister. O Lord, hear our prayer.

Answer. And let our cry come unto thee.

Minister. Let us pray.

O Lord, we beseech thee, mercifully hear our prayers, and spare all those who confess their sins unto thee; that they, whose consciences by sin are accused, by thy merciful pardon may be absolved; through Christ our Lord. Amen.

O Most mighty God, and merciful Father, who hast compassion upon all men, and hatest nothing that thou hast made; who wouldest not the death of a sinner, but that he should rather turn from his sin, and be saved; Mercifully forgive us our trespasses; receive and comfort us, who are grieved and wearied with the burden of our sins. Thy property is always to have mercy; to thee only it appertaineth to forgive sins. Spare us therefore, good Lord, spare thy people, whom thou hast redeemed; enter not into judgement with thy servants, who are vile earth, and

Y Comminasiwn.

bridd gwael, a phechaduriaid truain; eithr ymchwel felly dy lid oddi wrthym, y rhai ŷm yn ostyngedig yn cydnabod ein gwaeledd, ac yn wir edifeiriol gennym ein beiau; ac felly brysia i'n cynnorthwyo ni yn y byd hwn, fel y byddom fyw byth gyd â thi yn y byd a ddaw; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

¶ *Yna y dywed y bobl yr hyn yma sydd yn canlyn, ar ol y Gweinidog.*

DYCHWEL di ni, O Arglwydd daionus; ac yna y dychwelir ni. Ystyria, O Arglwydd, Ystyria wrth dy bobl, Y rhai sydd yn ymchwelyd at tat trwy wylofain, ymprydio, a gweddïo. Canys ti wyt Dduw trugarog a graslawn, hwyrfrydig i lid, a helaeth o dosturi. Yr wyt ti yn arbed, pan ŷm ni yn haeddu cospedigaeth; Ac yn dy lid yr wyt yn meddwl am drugaredd. Arbed dy bobl, Arglwydd daionus, arbed hwy; Ac na ddyger dy etifeddiaeth i waradwydd. Clyw nyni, Arglwydd; Canys mawr yw dy drugaredd; Ac yn ol lliaws dy drugareddau edrych arnom; Trwy haeddedigaethau a chyfryngdod dy fendigedig Fab Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

¶ *Yna yr Offeiriad ei hun yn unig a ddwyed,*

BENDITHIED yr Arglwydd ni, a chadwed ni; dyrchafed yr Arglwydd lewyrch ei wynch arnom, a rhoddod i ni dangnefedd yr awr hon ac hyd byth bythoedd. *Amen.*

miserable sinners; but so turn thine anger from us, who meekly acknowledge our vileness, and truly repent us of our faults, and so make haste to help us in this world, that we may ever live with thee in the world to come; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

¶ *Then shall the people say this that followeth, after the Minister.*

TURN thou us, O good Lord, and so shall we be turned. Be favourable, O Lord, Be favourable to thy people, Who turn to thee in weeping, fasting, and praying. For thou art a merciful God, Full of compassion, Long-suffering, and of great pity. Thou sparest when we deserve punishment, And in thy wrath thinkest upon mercy. Spare thy people good Lord, spare them, And let not thine heritage be brought to confusion. Hear us, O Lord, for thy mercy is great, And after the multitude of thy mercies look upon us; Through the merits and mediation of thy blessed Son, Jesus Christ our Lord. *Amen.*

¶ *Then the Minister alone shall say,*

THE Lord bless us, and keep us; the Lord lift up the light of his countenance upon us, and give us peace, now and for evermore. *Amen.*

PSALLWYR NEU PSALMAU

DAFYDD.

Y DYDD CYNTAF.

Borcol Weddi.

Psal. i. *Beatus vir, qui non abiit.*

GWYN ei fyd y gwr ni rodia ynghyngor yr annuwiolion, ac ni saif yn ffordd pechaduriaid, ac nid eistedd yn eisteddfa gwatwarwŷr.

2 Ond sydd â'i ewyllys ynghyfraith yr Arglwydd; ac yn myfyrio yn ei gyfraith ef ddydd a nos.

3 Ac efe a fydd fel pren wedi ei blannu ar lan afonydd dyfroedd, yr hwn a rydd ei ffrwyth yn ei bryd; a'i ddalen ni wŷwa, a pha beth bynnag a wnel, efe a lwydda.

4 Nid felly y bydd yr annuwiol; ond fel mân us yr hwn a chwal y gwynt ymaith.

5 Am hynny yr annuwiolion ni safant yn y farn, na phechaduriaid ynghynnulleidfa y rhai cyfiawn.

6 Canys yr Arglwydd a edwyn ffordd y rhai cyfiawn: ond ffordd yr annuwiolion a ddifethir.

Psal. ii. *Quare fremuerunt gentes?*

PAHAM y terfysga'r cenhedloedd, ac y myfyria'r bobloedd beth ofer?

2 Y mae brenhinoedd y ddaear yn ymosod, a'r pennaethiaid yn ymgynghori ynghyd, yn erbyn yr Arglwydd, ac yn erbyn ei Grist ef, gan ddywedyd,

Morning Prayer.

Psal. i. *Beatus vir, qui non abiit &c.*

BLESSED is the man that hath not walked in the counsel of the ungodly, nor stood in the way of sinners: and hath not sat in the seat of the scornful.

2 But his delight is in the law of the Lord: and in his law will he exercise himself day and night.

3 And he shall be like a tree planted by the water-side: that will bring forth his fruit in due season.

4 His leaf also shall not wither: and look, whatsoever he doeth, it shall prosper.

5 As for the ungodly, it is not so with them: but they are like the chaff, which the wind scattereth away from the face of the earth.

6 Therefore the ungodly shall not be able to stand in the judgement: neither the sinners in the congregation of the righteous.

7 But the Lord knoweth the way of the righteous: and the way of the ungodly shall perish.

Psal. ii. *Quare fremuerunt gentes?*

WHY do the heathen so furiously rage together: and why do the people imagine a vain thing?

2 The kings of the earth stand up, and the rulers take counsel together: against the Lord, and against his Anointed.

3 Drylliwn eu rhwymau hwy, a thaflwn eu rheffynnau oddi wrthym.

4 Yr hwn sydd yn preswyllo yn y nefoedd a chwardd: yr Arglwydd a'u gwatwar hwynt.

5 Yna y llefara efe wrthynt yn ei lid, ac yn ei ddigllonrwydd y dychryna efe hwynt.

6 Minnau a osodais fy Mrenhin ar Sion fy mynydd sanctaidd.

7 Mynegaf y ddeddf: dywedodd yr Arglwydd wrthyf, Fy mab ydwyf ti; myfi heddyw a'th genhedlais.

8 Gofyn i mi, a rhoddaf y cenhedloedd yn etifeddiaeth i ti, a therfynau'r ddaear i'th feddiant.

9 Drylli hwynt â gwälen haiarn; maluri hwynt fel llestr pridd.

10 Gan hynny'r awr hon, frenhinoedd, byddwch synhwyrol: barnwyr y ddaear, cymmerwch ddysg.

11 Gwasanaethwch yr Arglwydd mewn ofn, ac ymlawen-hêwch mewn dychryn.

12 Cusenwch y mab, rhag iddo ddigio, a'ch difetha chwi o'r ffordd, pan gynneuo ei lid ef, ond ychydig. Gwên eu byd pawb a ymddiriedant ynddo ef.

Ps. iii. *Domine, quid multiplicati?*

ARGLWYDD, mor aml yw fy nhrallodwyr? llawer yw y rhai sy'n codi i'm herbyn.

2 Llawer yw y rhai sy'n dywedyd am fy enaid, Nid oes iachawdwriaeth iddo yn ei Dduw.

3 Ond tydi, Arglwydd, ydwyf darian i mi; fy ngogoniant, a dyrchafydd fy mhen.

4 A'm llef y gelwais ar yr Arglwydd, ac efe a'm clybu o'i fynydd sanctaidd.

5 Mi a orwedais, ac a gysgais; ac a ddeffroais: canys yr Arglwydd a'm cynhaliodd.

3 Let us break their bonds asunder: and cast away their cords from us.

4 He that dwelleth in heaven shall laugh them to scorn: the Lord shall have them in derision.

5 Then shall he speak unto them in his wrath: and vex them in his sore displeasure.

6 Yet have I set my King: upon my holy hill of Sion.

7 I will preach the law, whereof the Lord hath said unto me: Thou art my Son, this day have I begotten thee.

8 Desire of me, and I shall give thee the heathen for thine inheritance: and the utmost parts of the earth for thy possession.

9 Thou shalt bruise them with a rod of iron: and break them in pieces like a potter's vessel.

10 Be wise now therefore, O ye kings: be learned, ye that are judges of the earth.

11 Serve the Lord in fear: and rejoice unto him with reverence.

12 Kiss the Son, lest he be angry, and so ye perish from the right way: if his wrath be kindled, (yea, but a little,) blessed are all they that put their trust in him.

Ps. iii. *Domine, quid multiplicati?*

LORD, how are they increased that trouble me: many are they that rise against me.

2 Many one there be that say of my soul: There is no help for him in his God.

3 But thou, O Lord, art my defender: thou art my worship, and the lifter up of my head.

4 I did call upon the Lord with my voice: and he heard me out of his holy hill.

5 I laid me down and slept, and rose up again: for the Lord sustained me.

6 Nid ofnaf fyrddiwn o bobl,
y rhai o angylch a ymosodas-
ant i'm herbyn.

7 Cyfod, Arglwydd; achub
fi, fy Nuw: canys tarewaist
fy holl elynion ar garr yr ên;
torraist ddannedd yr annuw-
iolion.

8 Iachawdwriaeth sydd eiddo'r
Arglwydd: dy fendith sydd ar
dy bobl.

Psal. iv. *Cum invocarem.*

GWRANDO fi pan alwyf,
O Dduw fy nghyfiawn-
der: mewn cyfyngder yr eheng-
aist arnaf; trugarhâ wrthyf, ac
erglyw fy ngweddi.

2 O feibion dynion, pa hŷd y
trowch fy ngogoniant yn warth?
yr hoffwch wegi, ac yr argeis-
iwech gelwydd?

3 Ond gwybyddwch i'r Ar-
glwydd neillduo'r duwiol iddo
ei hun: yr Arglwydd a wrendy
pan alwyf arno.

4 Ofnwch, ac na phechwch:
ymddiddenwch â'ch calon ar
eich gwely, a thewch.

5 Aberthwch ebyrth cyfiawn-
der; a gobeithiwch yn yr Ar-
glwydd.

6 Llauer sy'n dywedyd, Pwy
a ddengys i ni ddaioni? Ar-
glwydd, dyrcha arnom lewyrch
dy wyneb.

7 Rhoddaist lawenydd yn fy
nghalon, mwy nâ'r amser yr
amlhaodd cu hŷd a'u gwin
hwynt.

8 Mewn heddwch hefyd y
gorweddaf, ac yr hunaf: canys
ti, Arglwydd, yn unig a wnei i
mi drigo mewn diögelwch.

Psal. v. *Verba mea auribus.*

GWRANDO fy ngeiriau,
Arglwydd; deall fy my-
fyrdod.

6 I will not be afraid for ten
thousands of the people: that
have set themselves against me
round about.

7 Up, Lord, and help me, O
my God: for thou smitest all
mine enemies upon the cheek-
bone; thou hast broken the
teeth of the ungodly.

8 Salvation belongeth unto the
Lord: and thy blessing is upon
thy people.

Psal. iv. *Cum invocarem.*

HEAR me when I call, O
God of my righteousness:
thou hast set me at liberty when
I was in trouble; have mercy
upon me, and hearken unto my
prayer.

2 O ye sons of men, how long
will ye blaspheme mine honour:
and have such pleasure in va-
nity, and seek after leasing?

3 Know this also, that the
Lord hath chosen to himself the
man that is godly: when I call
upon the Lord, he will hear me.

4 Stand in awe, and sin not:
commune with your own heart,
and in your chamber, and be
still.

5 Offer the sacrifice of right-
eousness: and put your trust
in the Lord.

6 There be many that say:
Who will shew us any good?

7 Lord, lift thou up: the light
of thy countenance upon us.

8 Thou hast put gladness in
my heart: since the time that
their corn, and wine, and oil,
increased.

9 I will lay me down in peace,
and take my rest: for it is thou,
Lord, only, that makest me dwell
in safety.

Psal. v. *Verba mea auribus.*

PONDER my words, O
Lord: consider my medi-
tation.

2 Erglyw ar lef fy ngwaedd, fy Mrenhin, a'm Duw : canys arnat y gweddiâf.

3 Yn fore, Arglwydd, y clywi fy llef ; yn fore y cyfeiriaf fy ngweddi attat, ac yr edrychaf i fynu.

4 O herwydd nid wyt ti Dduw'n ewyllysio anwiredd : a drwg ni thrig gyd â thi.

5 Ynfydion ni safant yn dy olwg : caseaist holl weithredwyr anwiredd.

6 Difethi y rhai a ddywedant gelwydd : yr Arglwydd a ffeiddia'r gwr gwaedlyd a'r twyllodrus.

7 A minnau a ddeuaf i'th dy di yn amllder dy drugaredd ; ac a addolaf tu a'th deml sanctaidd yn dy ofn di.

8 Arglwydd, arwain fi yn dy gyfiawnder, o achos fy ngelynion ; ac uniona dy ffordd o'm blaen.

9 Canys nid oes uniondeb yn eu genau ; eu ceudod sydd anwireddau : bedd agored yw eu cêg ; gwenhieithiant â'u tafod.

10 Distrywia hwynt, O Dduw ; syrthiant oddi wrth eu cynghorion : gyr hwynt ymaith yn amllder eu camweddau : canys gwrthryfelasant i'th erbyn.

11 Ond llawenhâd y rhai oll a ymddiriedant ynot ti : llafarganant yn dragywydd ; am i ti orchuddio drostynt : a'r rhai a garant dy Enw, gorfoleddant ynot.

12 Canys ti, Arglwydd, a fendithi y cyfiawn : â charedigrwydd megis â tharian y coroni di ef.

2 O hearken thou unto the voice of my calling, my King, and my God : for unto thee will I make my prayer.

3 My voice shalt thou hear betimes, O Lord : early in the morning will I direct my prayer unto thee, and will look up.

4 For thou art the God that hast no pleasure in wickedness : neither shall any evil dwell with thee.

5 Such as be foolish shall not stand in thy sight : for thou hatest all them that work vanity.

6 Thou shalt destroy them that speak leasing : the Lord will abhor both the blood-thirsty and deceitful man.

7 But as for me, I will come into thine house, even upon the multitude of thy mercy : and in thy fear will I worship toward thy holy temple.

8 Lead me, O Lord, in thy righteousness, because of mine enemies : make thy way plain before my face.

9 For there is no faithfulness in his mouth : their inward parts are very wickedness.

10 Their throat is an open sepulchre : they flatter with their tongue.

11 Destroy thou them, O God ; let them perish through their own imaginations : cast them out in the multitude of their ungodliness ; for they have rebelled against thee.

12 And let all them that put their trust in thee rejoice : they shall ever be giving of thanks, because thou defendest them ; they that love thy Name shall be joyful in thee ;

13 For thou, Lord, wilt give thy blessing unto the righteous : and with thy favourable kindness wilt thou defend him as with a shield.

Prifnodhawnol Cuddi.

Psal. vi. *Domine, ne in furore.*

ARGLWYDD, na cherydda fi yn dy lidiowgrwydd, ac na chospa fi yn dy lid.

2 Trugarhâ wrthyf, Arglwydd, canys llesg ydwyf fi: iachâ fi, O Arglwydd; canys fy esgryn a gystuddiwyd.

3 A'm henaid a ddychrynwyd yn ddirfawr: tithau, Arglwydd, pa hêd?

4 Dychwel, Arglwydd, gwared fy enaid: achub fi er mwyn dy drugaredd.

5 Canys yn angau nid oes goffa am danat: yn y bedd pwy a'th folianna?

6 Diffygiais gan fy ochain; bob nos yr ydwyf yn gwneuthur fy ngwely yn foddfa: yr ydwyf fi yn gwlychu fy ngorweddfa a'm dagrau.

7 Treuliodd fy llygad gan ddigter: heneiddiodd o herwydd fy holl elynion.

8 Ciliwch oddi wrthyf, holl weithredwyr anwiredd: canys yr Arglwydd a glywodd lef fy wylofain.

9 Clybu 'r Arglwydd fy neis-yfiad: yr Arglwydd a dderbyn fy ngweddi.

10 Gwaradwydder a thralloder yn ddirfawr fy holl elynion: dychweler a chywilyddier hwynt yn ddisymmwth.

Psal. vii. *Domine, Deus meus.*

ARGLWYDD fy Nuw, ynot yr ymddiriedais: achub fi rhag fy holl erlidwyr, a gwared fi.

2 Rhag iddo larpio fy enaid fel llew, gan ei rwygo, pryd na byddo gwaredydd.

3 O Arglwydd fy Nuw, os gwneuthum hyn; od oes anwiredd yn fy nwyllaw;

4 O thelais ddrwg i'r neb oedd heddychol â mi; (ie, mi a war-

Evening Prayer.

Psal. vi. *Domine, ne in furore.*

O Lord, rebuke me not in thine indignation: neither chasten me in thy displeasure.

2 Have mercy upon me, O Lord, for I am weak: O Lord, heal me, for my bones are vexed.

3 My soul also is sore troubled: but, Lord, how long wilt thou punish me?

4 Turn thee, O Lord, and deliver my soul: O save me for thy mercy's sake.

5 For in death no man remembereth thee: and who will give thee thanks in the pit?

6 I am weary of my groaning; every night wash I my bed: and water my couch with my tears.

7 My beauty is gone for very trouble: and worn away because of all mine enemies.

8 Away from me, all ye that work vanity: for the Lord hath heard the voice of my weeping.

9 The Lord hath heard my petition: the Lord will receive my prayer.

10 All mine enemies shall be confounded, and sore vexed: they shall be turned back, and put to shame suddenly.

Psal. vii. *Domine, Deus meus.*

O Lord my God, in thee have I put my trust: save me from all them that persecute me, and deliver me;

2 Lest he devour my soul, like a lion, and tear it in pieces: while there is none to help.

3 O Lord my God, if I have done any such thing: or if there be any wickedness in my hands;

4 If I have rewarded evil unto him that dealt friendly with

edais yr hwn sydd elyn i mi heb achos;)

5 Erliedid y gelyn fy enaid, a goddiwedded: sathred hefyd fy mywyd i'r llawr, a gosoded fy ngogoniant yn y llwch.

6 Cyfod, Arglwydd, yn dy ddigllonedd, ymddyrrha, o herwydd llied fy ngelynyon: deffro hefyd drosod i'r farn a orchymynaist.

7 Felly cynnulleidfa'r bobloedd a'th amgylchynant: er eu mwyn dychwel dithau i'r uchelder.

8 Yr Arglwydd a farn y bobloedd: barn fi, O Arglwydd, yn ol fy nghyfiawnder, ac yn ol fy mherffeithrwydd sydd yn of.

9 Darfydded weithian anwiredd yr annuwiolion, eithr cyfarwydda di y cyfiawn: canys y Duw cyfiawn a chwilia'r calonau a'r arennau.

10 Fy amddiffyn sydd o Dduw, Iachawdwr y rhai uniawn o galon.

11 Duw sy Farnydd y cyfiawn, a Duw sy ddigllon beunydd wrth yr annuwiol.

12 Oni ddychwel yr annuwiol, efe a hoga ei gleddyf: efe a annelodd ei fwa, ac a'i parottodd.

13 Parottodd hefyd iddo arfau angheuol: efe a drefnodd ei saethau yn erbyn yr erlidwyr.

14 Wele, efe a ymddwng anwiredd, ac a feichiogodd ar gamwedd, ac a esgorodd ar gelwydd.

15 Torrodd bwl, cloddiodd ef, syrthiodd hefyd yn y clawdd a wnaeth.

16 Ei anwiredd a ymchwe! ar

me: yea, I have delivered him that without any cause is mine enemy;

5 Then let mine enemy persecute my soul, and take me: yea, let him tread my life down upon the earth, and lay mine honour in the dust.

6 Stand up, O Lord, in thy wrath, and lift up thyself, because of the indignation of mine enemies: arise up for me in the judgement that thou hast commanded.

7 And so shall the congregation of the people come about thee: for their sakes therefore lift up thyself again.

8 The Lord shall judge the people; give sentence with me, O Lord: according to my righteousness, and according to the innocency that is in me.

9 O let the wickedness of the ungodly come to an end: but guide thou the just.

10 For the righteous God: trieth the very hearts and reins.

11 My help cometh of God: who preserveth them that are true of heart.

12 God is a righteous Judge, strong, and patient: and God is provoked every day.

13 If a man will not turn, he will whet his sword: he hath bent his bow, and made it ready.

14 He hath prepared for him the instruments of death: he ordaineth his arrows against the persecutors.

15 Behold, he travaileth with mischief: he hath conceived sorrow, and brought forth ungodliness.

16 He hath graven and digged up a pit: and is fallen himself into the destruction that he made for other.

17 For his travail shall come

ei ben ei hun, a'i draha a ddis-
gyn ar ei goppa ei hun.

17 Clodforaf yr Arglwydd yn
ol ei gyfiawnder, a chanmolaf
Enw'r Arglwydd goruchaf.

Ps. viii. *Domine, Dominus noster.*

ARGLWYDD ein Ior ni,
mor ardderchog yw dy Enw
ar yr holl ddaear! yr hwn a
osodaist dy ogoniant uwch y
nefoedd.

2 O enau plant bychain a rhai
yn sugno y peraist nerth, o achos
dy elynion, i ostegu y gelyn a'r
ymddialydd.

3 Pan edrychwyf ar y nefoedd,
gwaith dy fysedd; y lloer a'r
ser, y rhai a ordeiniaist;

4 Pa beth yw dyn, i ti i'w
gofio? a mab dyn, i ti i ymweled
âg ef?

5 Canys gwnaethost ef ychyd-
ig is nâ'r angylion, ac a'i coron-
aist â gogoniant ac â harddwch.

6 Gwnaethost iddo arglwydd-
iaethu ar weithredoedd dy ddwy-
law; gosodaist bob peth dan ei
draed ef;

7 Defaid ac ychain oll, ac an-
ifeiliaid y maes hefyd;

8 Ehediaid y nefoedd, a physg-
od y môr, ac y sydd yn tramwyo
llwybrau'r moroedd.

9 Arglwydd ein Ior, mor ar-
dderchog yw dy Enw ar yr holl
ddaear!

Borcol Waddi.

Psal. ix. *Confitebor tibi.*

CLODFORAF di, O Ar-
glwydd, â'm holl galon :
mynegaf dy holl ryfeddodau.

2 Llawenychaf a gorfoleddaf

upon his own head : and his
wickedness shall fall on his own
pate.

18 I will give thanks unto the
Lord, according to his right-
eousness : and I will praise the
Name of the Lord most High.

Ps. viii. *Domine, Dominus noster.*

O Lord our Governour, how
excellent is thy Name in
all the world : thou that hast
set thy glory above the hea-
vens!

2 Out of the mouth of very
babes and sucklings hast thou
ordained strength, because of
thine enemies : that thou might-
est still the enemy, and the
avenger.

3 For I will consider thy hea-
vens, even the works of thy
fingers : the moon and the stars,
which thou hast ordained.

4 What is man, that thou art
mindful of him : and the son of
man, that thou visitest him?

5 Thou madest him lower
than the angels : to crown him
with glory and worship.

6 Thou makest him to have
dominion of the works of thy
hands : and thou hast put all
things in subjection under his
feet;

7 All sheep and oxen : yea,
and the beasts of the field;

8 The fowls of the air, and
the fishes of the sea : and what-
soever walketh through the
paths of the seas.

9 O Lord our Governour :
how excellent is thy Name in
all the world!

Morning Prayer.

Psal. ix. *Confitebor tibi.*

I Will give thanks unto thee,
O Lord, with my whole
heart : I will speak of all thy
marvellous works.

2 I will be glad and rejoice

ynot : canaf i'th Enw di, y Goruchaf.

3 Pan ddychweler fy ngelynion yn eu hol, hwy a gwypant ac a ddifethir o'th flaen di.

4 Canys gwnaethost fy marn a'm matter yn dda : eisteddaist ar orseddfaingc, gan farnu yn gyfiawn.

5 Ceryddaist y cenhedloedd, distrywiaist yr annuwiol ; eu henw hwynt a ddileiaist byth bythol.

6 Ha elyn, darfu am ddinystyr yn dragwydd : a diwreiddiaist y dinasoedd ; darfu eu coffadwriaeth gyd â hwynt.

7 Ond yr Arglwydd a bery yn dragwydd : efe a barottôdd ei orseddfaingc i farn.

8 Ac efe a farn y byd mewn cyfiawnder : efe a farn y bobloedd mewn uniondeb.

9 Yr Arglwydd hefyd fydd noddfa i'r gorthrymmedig, noddfa yn amser trallod.

10 A'r rhai a adwaenant dy Enw, a ymddiriedant ynot : canys ni adewaist, O Arglwydd, y rhai a'th geisient.

11 Canmolwch yr Arglwydd, yr hwn sydd yn preswyllo yn Sion : mynegwch ym mysg y bobloedd ei weithredoedd ef.

12 Pan ymofyno efe am waed, efe a'u cofia hwynt : nid anghofia waedd y cystuddiol.

13 Trugarhâ wrthyf, Arglwydd ; gwel fy mlinder gan fy nghaseion, fy Nyrchafydd o byrth angau :

14 Fel y mynegwyf dy holl foliant ym mhyrth merch Sion : llawenychaf yn dy iachawdwr-iaeth.

15 Y cenhedloedd a soddasant

in thee : yea, my songs will I make of thy Name, O thou most Highest.

3 While mine enemies are driven back : they shall fall and perish at thy presence.

4 For thou hast maintained my right and my cause : thou art set in the throne that judgest right.

5 Thou hast rebuked the heathen, and destroyed the ungodly : thou hast put out their name for ever and ever.

6 O thou enemy, destructions are come to a perpetual end : even as the cities which thou hast destroyed ; their memorial is perished with them.

7 But the Lord shall endure for ever : he hath also prepared his seat for judgement.

8 For he shall judge the world in righteousness : and minister true judgement unto the people.

9 The Lord also will be a defence for the oppressed : even a refuge in due time of trouble.

10 And they that know thy Name will put their trust in thee : for thou, Lord, hast never failed them that seek thee.

11 O praise the Lord which dwelleth in Sion : shew the people of his doings.

12 For, when he maketh inquisition for blood, he remembereth them : and forgetteth not the complaint of the poor.

13 Have mercy upon me, O Lord ; consider the trouble which I suffer of them that hate me : thou that liftest me up from the gates of death.

14 That I may shew all thy praises within the ports of the daughter of Sion : I will rejoice in thy salvation.

15 The heathen are sunk

yn y ffos a wnaethant: yn y rhwyd a guddiasant, y daliwyd eu troed eu hun.

16 Adweinir yr Arglwydd wrth y farn a wna: yr annuwiol a faglwyd yngweithredoedd ei ddwyllaw ei hun.

17 Y rhai drygionus a ymchwelant i uffern, a'r holl genhedloedd a anghofiant Dduw.

18 Canys nid anghofir y tlawd byth: gobaith y trueiniaid ni cholir byth.

19 Cyfod, Arglwydd; na orfydded dyn: barnr y cenhedloedd ger dy fron di.

20 Gosod, Arglwydd, ofn arnynt: fel y gwybyddo'r cenhedloedd mai dynion ydynt.

Psal. x. Ut quid, Domine?

PAHAM, Arglwydd, y sefi o bell? yr ymguddi yn amser cyfyngder?

2 Yr annuwiol mewn balchder a erlid y tlawd: dalier hwynt yn y bwriadau a ddychymmygasant.

3 Canys yr annuwiol a ymfrostia am ewyllys ei galon; ac a fendithia'r cybydd, yr hwn y mae'r Arglwydd yn ei ffeiddio.

4 Yr annuwiol, gan uchder ei ffroen, ni chais Dduw: nid yw Duw yn ei holl feddyliau ef.

5 Ei ffyrdd sy flin bob amser; uchel yw dy farnedigaethau allan o'i olwg ef: chwythu y mae yn erbyn ei holl elynion.

6 Dywedodd yn ei galon, Ni'm symmudir: o herwydd ni byddaf mewn drygfyd hyd genhedlaeth a chenhedlaeth.

7 Ei enau sydd yn llawn mellith, a dichell, a thwyll: dan ei dafod y mae camwedd ac anwired.

8 Y mae efe yn eistedd ynghynllwynfa'r pentrefydd: mewn cilfachau y lladd efe'r

down in the pit that they made: in the same net which they hid privily, is their foot taken.

16 The Lord is known to execute judgement: the ungodly is trapped in the work of his own hands.

17 The wicked shall be turned into hell: and all the people that forget God.

18 For the poor shall not always be forgotten: the patient abiding of the meek shall not perish for ever.

19 Up, Lord, and let not man have the upper hand: let the heathen be judged in thy sight.

20 Put them in fear, O Lord: that the heathen may know themselves to be but men.

Psal. x. Ut quid, Domine?

WHY standest thou so far off, O Lord: and hidest thy face in the needful time of trouble?

2 The ungodly for his own lust doth persecute the poor: let them be taken in the crafty wiliness that they have imagined.

3 For the ungodly hath made boast of his own heart's desire: and speaketh good of the covetous, whom God abhorreth.

4 The ungodly is so proud, that he careth not for God: neither is God in all his thoughts.

5 His ways are always grievous: thy judgements are far above out of his sight, and therefore defieth he all his enemies.

6 For he hath said in his heart, Tush, I shall never be cast down: there shall no harm happen unto me.

7 His mouth is full of cursing, deceit, and fraud: under his tongue is ungodliness and vanity.

8 He sitteth lurking in the thievish corners of the streets: and privily in his lurking dens

gwirion : ei lygaid a dremiant yn ddirgel ar y tlawd.

9 Efe a gynllwyna mewn dirgelwch megis llew yn ei ffâu : cynllwyn y mae i ddal y tlawd : efe a ddeil y tlawd, gan ei dynnu i'w rwyd.

10 Efe a ymgrymma, ac a ymostwng, fel y cwmpo tyrfa trueiniaid gan ei gedyrn ef.

11 Dywedodd yn ei galon, Anghofiodd Duw : cuddiodd ei wyneb ; ni wel byth.

12 Cyfod, Arglwydd ; O Dduw, dyrcha dy law : nac anghofia'r cystuddiol.

13 Paham y dirmyga'r annuwiol Dduw ? dywedodd yn ei galon, Nid ymofyni.

14 Gwelaist hyn ; canys ti a ganfyddi anwiredd a cham, i roddi tâl â'th ddwyllaw dy hun : arnat ti y gedy'r tlawd ; ti yw cynnorthwywr yr amddifad.

15 Tor fraich yr annuwiol a'r drygionus : cais ei ddrygioni ef hyd na chaffech ddim.

16 Yr Arglwydd sy Frenhin byth ac yn dragywydd : difethwyd y cenhedloedd allan o'i dir ef.

17 Arglwydd, clywaist ddymuniaid y tlodion : parottôi eu calon hwynt, gwrendy dy glust arnynt ;

18 I farnu'r amddifad a'r gorlthrymmedig, fel na 'chwanego dyn daearol beri ofn mwyach.

Psal. xi. *In Domino confido.*

YN yr Arglwydd yr wyf yn ymddiried : pa fodd y dywedwch wrth fy enaid, Eheda i'ch mynydd fel aderyn ?

doth he murder the innocent ; his eyes are set against the poor.

9 For he lieth waiting secretly, even as a lion lurketh he in his den : that he may ravish the poor.

10 He doth ravish the poor : when he getteth him into his net.

11 He falleth down, and humbleth himself : that the congregation of the poor may fall into the hands of his captains.

12 He hath said in his heart, Tush, God hath forgotten : he hideth away his face, and he will never see it.

13 Arise, O Lord God, and lift up thine hand : forget not the poor.

14 Wherefore should the wicked blaspheme God : while he doth say in his heart, Tush, thou God carest not for it.

15 Surely thou hast seen it : for thou beholdest ungodliness and wrong.

16 That thou mayest take the matter into thine hand : the poor committeth himself unto thee ; for thou art the helper of the friendless.

17 Break thou the power of the ungodly and malicious : take away his ungodliness, and thou shalt find none.

18 The Lord is King for ever and ever : and the heathen are perished out of the land.

19 Lord, thou hast heard the desire of the poor : thou preparest their heart, and thine ear hearkeneth thereto ;

20 To help the fatherless and poor unto their right : that the man of the earth be no more exalted against them.

Psal. xi. *In Domino confido.*

IN the Lord put I my trust : I how say ye then to my soul, that she should flee as a bird unto the hill ?

2 Canys wele, y drygionus a annelant fwa, parottoisant eu saethau ar y llinyn; i saethu yn ddirgel y rhai uniawn o galon.

3 Canys y seiliau a ddinystriwyd, pa beth a wna'r cyfiawn?

4 Yr Arglwydd sydd yn nheml ei sancteiddrwydd; gorseddfa'r Arglwydd sydd yn y nefoedd: y mae ei lygaidd ef yn gweled, ei amrantau yn profi meibion dynion.

5 Yr Arglwydd a brawf y cyfiawn: eithr cas gan ei enaid ef y drygionus, a'r hwn sydd hoff ganddo drawsder.

6 Ar yr annuwiolion y gwlawia efe faglau, tân a brwmstan, a phoethwynt ystormus: dyma ran eu phiol hwynt.

7 Canys yr Arglwydd cyfiawn a gâr gyfiawnder: ei wyneb a edrych ar yr uniawn.

Prifnodhau'nol Meddi.

Psal. xii. *Salvum me fac.*

ACHUB, Arglwydd; canys darfu y trugarog: o herwydd pallodd y ffyddloniaid o blith meibion dynion.

2 Oferedd a ddywedant bob un wrth ei gymmydog: â gwefus wenhieithgar, ac â chalon ddau ddyblyg, y llefarant.

3 Torred yr Arglwydd yr holl wefusau gwenhieithus, a'r tafod a ddywedo fawrhedri.

4 Y rhai a ddywedant, A'n tafod y gorfyddwn; ein gwefusau sydd eiddom ni: pwy sydd arglwydd arnom ni?

5 O herwydd anrhaith y rhai cystuddiedig, o herwydd uchenaid y tlodion, y cyfodaf yn awr, medd yr Arglwydd, rhoddaf

2 For lo, the ungodly bend their bow, and make ready their arrows within the quiver: that they may privily shoot at them which are true of heart.

3 For the foundations will be cast down: and what hath the righteous done?

4 The Lord is in his holy temple: the Lord's seat is in heaven.

5 His eyes consider the poor: and his eye-lids try the children of men.

6 The Lord alloweth the righteous: but the ungodly, and him that delighteth in wickedness doth his soul abhor.

7 Upon the ungodly he shall rain snares, fire and brimstone, storm and tempest: this shall be their portion to drink.

8 For the righteous Lord loveth righteousness: his countenance will behold the thing that is just.

Evening Prayer.

Psal. xii. *Salvum me fac.*

HELP me, Lord, for there is not one godly man left: for the faithful are minished from among the children of men.

2 They talk of vanity every one with his neighbour: they do but flatter with their lips, and dissemble in their double heart.

3 The Lord shall root out all deceitful lips: and the tongue that speaketh proud things;

4 Which have said, With our tongue will we prevail: we are they that ought to speak, who is lord over us?

5 Now for the comfortless troubles' sake of the needy: and because of the deep sighing of the poor,

6 I will up, saith the Lord:

mewn iachawdwriaeth yr hwn y magler iddo.

6 Geiriau'r Arglwydd ydynt eiriau purion; fel arian wedi ei goethi mewn ffwrn bridd, wedi ei buro seithwaith.

7 Ti, Arglwydd, a'u cedwi hwynt: cedwi hwynt rhag y genhedlaeth hon yn dragywydd.

8 Yr annuwiolion a rodiant o amgylch, pan ddyrchafer y gwaelaf o feibion dynion.

Psal. xiii. Usque quo, Domine?

PA hŷd, Arglwydd, y'm hanghofi? ai yn dragywydd? pa hŷd y cuddi dy wynneb rhagof?

2 Pa hŷd y cymmeraf gyng-horion yn fy enaid, gan fod blinder beunydd yn fy nghalon? pa hŷd y dyrchafir fy ngelyn arnaf?

3 Edrych a chlyw fi, O Arglwydd fy Nuw: goleua fy llygaid, rhag im' huno yn yr angau.

4 Rhag dywedyd o'm gelyn, Gorchfygais ef; ac i'm gwrthwynebwyr lawenychu, os gogwyddaf.

5 Minnau hefyd a ymddiriedais yn dy drugaredd di; fy nghalon a ymlawenycha yn dy iachawdwriaeth: canaf i'r Arglwydd, am iddo synio arnaf: [ie, canmolaf Enw'r Arglwydd Goruchaf.]

Psal. xiv. Dixit insipiens.

YR ynfyd a ddywedodd yn ei galon, Nid oes un Duw. Ymlygrasant; ffeiddwaith a wnaethant: nid oes a wnelddaioni, [nag oes un.]

2 Yr Arglwydd a edrychodd i lawr o'r nefoedd ar feibion dynion, i weled a oedd neb deallgar, yn ymgeisio â Duw.

and will help every one from him that swelleth against him, and will set him at rest.

7 The words of the Lord are pure words: even as the silver, which from the earth is tried, and purified seven times in the fire.

8 Thou shalt keep them, O Lord: thou shalt preserve him from this generation for ever.

9 The ungodly walk on every side: when they are exalted, the children of men are put to rebuke.

Psal. xiii. Usque quo, Domine?

HOW long wilt thou forget me, O Lord, for ever: how long wilt thou hide thy face from me?

2 How long shall I seek counsel in my soul, and be so vexed in my heart: how long shall mine enemies triumph over me?

3 Consider, and hear me, O Lord my God: lighten mine eyes, that I sleep not in death.

4 Lest mine enemy say, I have prevailed against him: for if I be cast down, they that trouble me will rejoice at it.

5 But my trust is in thy mercy: and my heart is joyful in thy salvation.

6 I will sing of the Lord, because he hath dealt so lovingly with me: yea, I will praise the Name of the Lord most Highest.

Psal. xiv. Dixit insipiens.

THE fool hath said in his heart: There is no God.

2 They are corrupt, and become abominable in their doings: there is none that doeth good, no not one.

3 The Lord looked down from heaven upon the children of men: to see if there were any that would understand, and seek after God.

3 Ciliodd pawb; cyd-ymddi-fwynasant: nid oes a wnel dda-ioni, nac oes un.

[4 Bedd agored yw eu cêg; â'u tafodau y gwnaethant ddi-chell: gwenwyn aspiad sy dan eu gwefusau.

5 Y rhai y mae eu genau yn llawn melldith a chwerwedd: buain yw eu traed i dywallt gwaed.

6 Distryw ac aflwydd sydd yn eu ffyrdd, a ffordd tangnefedd nid adnabuant: nid oes ofn Duw ger bron eu llygaid.]

7 Oni wŷr holl weithredwŷr anwiredd? y rhai sy'n bwytta fy mhobl fel y bwyttaent fara: ni alwasant ar yr Arglwydd.

8 Yno y dychrynasant gan ofn; canys y mae Duw ynghen-hedlaeth y cyfiawn.

9 Cyngor y tlawd a warad-yyddasoch chwi; am fod yr Arglwydd yn obaith iddo.

10 Pwy a ddyry iachawdwr-iaeth i Israel o Sïon? pan ddy-chwelo'r Arglwydd gaethiwed ei bobl, yr ymhyfryda Jacob, ac y llawenhâ Israel.

Borcol Wreddi.

Psal. xv. *Domine, quis habitabit?*

A RGLWYDD, pwy a drig yn dy babell? pwy a breswylia ym mynydd dy sancteiddrwydd?

2 Yr hwn a rodia yn berffaith, ac a wnel gyfiawnder, ac a ddywed wir yn ei galon:

3 Heb absennu â'i dafod, heb wneuthur drwg i'w gymmydog, ac heb dderbyn enllib yn erbyn ei gymmydog.

4 Yr hwn y mae'r drygionus

4 But they are all gone out of the way, they are altogether become abominable: there is none that doeth good, no not one.

5 Their throat is an open sepulchre, with their tongues have they deceived: the poison of asps is under their lips.

6 Their mouth is full of cursing and bitterness: their feet are swift to shed blood.

7 Destruction and unhappiness is in their ways, and the way of peace have they not known: there is no fear of God before their eyes.

8 Have they no knowledge, that they are all such workers of mischief: eating up my people as it were bread, and call not upon the Lord?

9 There were they brought in great fear, even where no fear was: for God is in the generation of the righteous.

10 As for you, ye have made a mock at the counsel of the poor: because he putteth his trust in the Lord.

11 Who shall give salvation unto Israel out of Sion? When the Lord turneth the captivity of his people: then shall Jacob rejoice, and Israel shall be glad.

Morning Prayer.

Psal. xv. *Domine, quis habitabit?*

L ORD, who shall dwell in thy tabernacle: or who shall rest upon thy holy hill?

2 Even he, that leadeth an uncorrupt life: and doeth the thing which is right, and speaketh the truth from his heart.

3 He that hath used no deceit in his tongue, nor done evil to his neighbour: and hath not slandered his neighbour.

4 He that setteth not by himself, but is lowly in his own

yn ddirmygus yn ei olwg; ond a anrhydedda y rhai a ofnant yr Arglwydd: yr hwn a dwng i'w niweid ei hun, ac ni newidia.

5 Yr hwn ni roddes ei arian ar usuriaeth, ac ni chymmer wobr yn erbyn y gwirion. A wnelo hyn, nid ysgogir yn dragwydd.

Psal. xvi. Conserva me, Domine.

CADW fi, O Dduw: canys ynnot yr ymddiriedaf.

2 Fy enaid, dywedaist wrth yr Arglwydd, Fy Arglwydd ydwyf ti: fy nâ nid yw ddim i ti:

3 Ond i'r saint sydd ar y ddaear, a'r rhai rhagorol, yn y rhai y mae fy holl hyfrydwch.

4 Gofidiau a amlhânt i'r rhai a frysiant ar ol duw ddeithr: eu diod-offrwm o waed nid offrymmaf fi, ac ni chymmeraf eu henwau yn fy ngwefusau.

5 Yr Arglwydd yw rhan fy etifeddiaeth i, a'm phïol: ti a gynheli fy nghoelbren.

6 Y llinynnau a syrthiodd i mi mewn lleoedd hyfryd; i.e., y mae i mi etifeddiaeth ddeg.

7 Bendithiaf yr Arglwydd, yr hwn a'm cynghorodd: fy arenau hefyd a'm dysgant y nos.

8 Gosodais yr Arglwydd bob amser ger fy mron: am ei fod ar fy neheulaw, ni'm hysgogir.

9 O herwydd hynny llawenychoedd fy nghalon, ac ymhyfryddodd fy ngogoniant: fy nghnawd hefyd a orphwys mewn gobaith.

10 Canys ni adewi fy enaid yn uffern; ac ni oddefi i'th Sanct weled llygredigaeth.

11 Dangosi i mi lwybr bywyd:

eyes: and maketh much of them that fear the Lord.

5 He that sweareth unto his neighbour, and disappointeth him not: though it were to his own hindrance.

6 He that hath not given his money upon usury: nor taken reward against the innocent.

7 Whoso doeth these things: shall never fall.

Psal. xvi. Conserva me, Domine.

PRESERVE me, O God: for in thee have I put my trust.

2 O my soul, thou hast said unto the Lord: Thou art my God, my goods are nothing unto thee.

3 All my delight is upon the saints, that are in the earth: and upon such as excel in virtue.

4 But they that run after another god: shall have great trouble.

5 Their drink-offerings of blood will I not offer: neither make mention of their names within my lips.

6 The Lord himself is the portion of mine inheritance, and of my cup: thou shalt maintain my lot.

7 The lot is fallen unto me in a fair ground: yea, I have a goodly heritage.

8 I will thank the Lord for giving me warning: my reins also chasten me in the night-season.

9 I have set God always before me: for he is on my right hand, therefore I shall not fall.

10 Wherefore my heart was glad, and my glory rejoiced: my flesh also shall rest in hope.

11 For why? thou shalt not leave my soul in hell: neither shalt thou suffer thy Holy One to see corruption.

12 Thou shalt shew me the

digonolrwydd llawenydd sy ger dy fron, ar dy ddeheulaw y mae digrifwch yn dragywydd.

Psal. xvii. *Exaudi, Domine.*

CLYW, Arglwydd, gyfiawnder; ystyria fy llefain, gwrando fy ngweddi o wefusau didwyll.

2 Deued fy marn oddi ger dy fron; edryched dy lygaid ar uniondeb.

3 Profaist fy nghalon, gofwyaist fi y nos; chwiliaist fi, ac ni chei ddim: bwriedais na throseddai fy ngenau.

4 Tu ag at am weithredoedd dynion, wrth eiriau dy wefusau yr ymgedwais rhag llwybrau yr yspeilydd.

5 Cynnal fy ngherddediad yn dy lwybrau, fel na lithro fy nhraed.

6 Mi a elwais arnat; canys gwrandewi arnaf fi, O Dduw: gostwng dy glust attaf, ac erglyw fy ymadrodd.

7 Dangos dy ryfedd drugaredlau, O Achubydd y rhai a ymddiriedant ynot, rhag y sawl a ymgyfodant yn erbyn dy ddeheulaw.

8 Cadw fi fel canwyll llygad: cudd fi dan gysgod dy adenydd,

9 Rhag yr annuwiolion, y rhai a'm gorthrymmant: rhag fy ngelynion marwol, y rhai a'm hamgylchant.

10 Cauasant gan eu brasder: a'u genau y llefarant mewn balchder.

11 Ein cynniweirfa ni a gylchynasant hwy yr awrhon: gosodasant eu llygaid i dynnu i lawr i'r ddaear.

12 Eu dull sy fel llew a chwennychai 'sglyfaethu, ac meg-

path of life; in thy presence is the fulness of joy: and at thy right hand there is pleasure for evermore.

Psal. xvii. *Exaudi, Domine.*

HEAR the right, O Lord, consider my complaint: and hearken unto my prayer, that goeth not out of feigned lips.

2 Let my sentence come forth from thy presence: and let thine eyes look upon the thing that is equal.

3 Thou hast proved and visited mine heart in the night-season; thou hast tried me, and shalt find no wickedness in me: for I am utterly purposed that my mouth shall not offend.

4 Because of men's works, that are done against the words of thy lips: I have kept me from the ways of the destroyer.

5 O hold thou up my goings in thy paths: that my footsteps slip not.

6 I have called upon thee, O God, for thou shalt hear me: incline thine ear to me, and hearken unto my words.

7 Shew thy marvellous loving-kindness, thou that art the Saviour of them which put their trust in thee: from such as resist thy right hand.

8 Keep me as the apple of an eye: hide me under the shadow of thy wings,

9 From the ungodly that trouble me: mine enemies compass me round about to take away my soul.

10 They are inclosed in their own fat: and their mouth speaketh proud things.

11 They lie waiting in our way on every side: turning their eyes down to the ground;

12 Like as a lion that is greedy of his prey: and as it were

is llew ieuange yn aros mewn lleoedd dirgel.

13 Cyfod, Arglwydd, achub ei flaen ef, cwmpa ef: gwared fy enaid rhag yr annuwiol, yr hwn yw dy gleddyf di.

14 Rhag dynion y rhai yw dy law, O Arglwydd, rhag dynion y byd, y rhai y mae eu rhan yn y bywyd yma, a'r rhai y llenwaist eu boliau â'th guddiedig drysor: llawn ydynt o feibion, a gadawant eu gweddill i'w rhai bychain.

15 Myfi a edrychaf ar dy wyneb mewn cyfiawnder: digonir fi, pan ddihunwyf, â'th ddelw di.

Prwydhatonol Weddi.

Psal. xviii. *Diligam te, Domine.*

CARAF di, Arglwydd, fy nghadernid.

2 Yr Arglwydd yw fy nghraig, a'm hamddiffynfa, a'm gwaredydd; fy Nuw, fy nghadernid, yn yr hwn yr ymddiriedaf; fy nharian, a chorn fy iachawdwr-iaeth, a'm huchel-dwr.

3 Galwaf ar yr Arglwydd canmoladwy: felly y'm cedwir rhag fy ngelynion.

4 Gofidion angau a'm cylchnasant, ac afonydd y fall a'm dychrynasant i.

5 Gofidiau uffern a'm cylchynasant: maglau angau a achubasant fy mlaen.

6 Yn fy nghyfyngder y gelwais ar yr Arglwydd, ac y gwaeddais ar fy Nuw: efe a glybu fy llef o'i deiml, a'm gwaedder ei fron a ddaeth i'w glustiau ef.

7 Yna y siglodd ac y crynodd y ddaear; a seiliau'r myn-

a lion's whelp, lurking in secret places.

13 Up, Lord, disappoint him, and cast him down: deliver my soul from the ungodly, which is a sword of thine;

14 From the men of thy hand, O Lord, from the men, I say, and from the evil world: which have their portion in this life, whose bellies thou fillest with thy hid treasure.

15 They have children at their desire: and leave the rest of their substance for their babes.

16 But as for me, I will behold thy presence in righteousness: and when I awake up after thy likeness, I shall be satisfied with it.

Evening Prayer.

Psal. xviii. *Diligam te, Domine.*

I Will love thee, O Lord, my strength; the Lord is my stony rock, and my defence: my Saviour, my God, and my might, in whom I will trust, my buckler, the horn also of my salvation, and my refuge.

2 I will call upon the Lord, which is worthy to be praised: so shall I be safe from mine enemies.

3 The sorrows of death compassed me: and the overflowings of ungodliness made me afraid.

4 The pains of hell came about me: the snares of death overtook me.

5 In my trouble I will call upon the Lord: and complain unto my God.

6 So shall he hear my voice out of his holy temple: and my complaint shall come before him, it shall enter even into his ears.

7 The earth trembled and quaked: the very foundations

yddoedd a gynhyrfodd ac a ymsiglodd, am iddo ef ddigio.

8 Dyrchafodd mwg o'i ffroenau, a than a ysodd o'i enau: glo a ennynasant ganddo.

9 Efe hefyd a ostyngodd y nefoedd, ac a ddisgynodd: a thywyllwch oedd dan ei draed ef.

10 Marchogodd hefyd ar y cerub, ac a ehedodd: i'e, efe a ehedodd ar adenydd y gwŷnt.

11 Efe a wnaeth dywyllwch yn ddirgelfa iddo; a'i babell o'i amgylch oedd dywyllwch dyfr-oedd, a thew-gymmylau yr awyr.

12 Gan y disgleirdeb oedd ger ei fron, ei gymmylau a aethant heibio; cenllysg a marwor tanllyd.

13 Yr Arglwydd hefyd a daranodd yn y nefoedd, a'r Goruchaf a roddes ei lef; cenllysg a marwor tanllyd.

14 Iê, efe a anfonodd ei saethau, ac a'u gwasgarodd hwynt; ac a saethodd ei fellt, ac a'u gorchfygodd hwynt.

15 Gwaelodion y dyfroedd a welwyd, a seiliau'r byd a ddi-noethwyd gan dy gerydd di, O Arglwydd, a chan chwythad anadl dy ffroenau.

16 Anfonodd oddi uchod, cymmerodd fi, tynnodd fi allan o ddyfroedd lawer.

17 Efe a'm gwaredodd oddi wrth fy ngelyn cadarn, a rhag fy nghaseion: canys yr oeddynt yn drech na mi.

18 Achubasant fy mlaen yn nydd fy ngofid: ond yr Arglwydd oedd gynhaliad i mi.

19 Dug fi hefyd i ehangder: gwaredodd fi; canys ymhoffodd ynof.

20 Yr Arglwydd a'm gobrwydd yn ol fy nghyfiawnder; yn

also of the hills shook, and were removed, because he was wroth.

8 There went a smoke out in his presence: and a consuming fire out of his mouth, so that coals were kindled at it.

9 He bowed the heavens also, and came down: and it was dark under his feet.

10 He rode upon the cherubims, and did fly: he came flying upon the wings of the wind.

11 He made darkness his secret place: his pavilion round about him with dark water, and thick clouds to cover him.

12 At the brightness of his presence his clouds removed: hail-stones, and coals of fire.

13 The Lord also thundered out of heaven, and the Highest gave his thunder: hail-stones, and coals of fire.

14 He sent out his arrows, and scattered them: he cast forth lightnings, and destroyed them.

15 The springs of waters were seen, and the foundations of the round world were discovered, at thy chiding, O Lord: at the blasting of the breath of thy displeasure.

16 He shall send down from on high to fetch me: and shall take me out of many waters.

17 He shall deliver me from my strongest enemy, and from them which hate me: for they are too mighty for me.

18 They prevented me in the day of my trouble: but the Lord was my upholder.

19 He brought me forth also into a place of liberty: he brought me forth, even because he had a favour unto me.

20 The Lord shall reward me after my righteous dealing: ac-

ol glendid fy nwyllaw y talodd efe i mi.

21 Canys cedwais ffyrdd yr Arglwydd, ac ni chiliais yn annuwiol oddi wrth fy Nuw.

22 O herwydd ei holl farnedig-aethau ef oedd ger fy mron i, a'i ddeddfau ni fwriais oddi wrthyf.

23 Bùm hefyd yn berffaith gyd âg ef, ac ymgedwais rhag fy anwiredd.

24 A'r Arglwydd a'm gobrwydd yn ol fy nghyfiawnder, yn ol purdeb fy nwyllaw o flaen ei lygaid ef.

25 A'r trugarog y gwnei drugaredd; â'r gwr perffaith y gwnei berffeithrwydd.

26 A'r glân y gwnei lendid; ac â'r cyndyn yr ymgynddynni.

27 Canys ti a waredi 'r bobl gystuddiedig: ond ti a ostyngi olygon uchel.

28 O herwydd ti a oleui fy nghanwyll: yr Arglwydd fy Nuw a lewyrcha fy nhywyllwch.

29 Oblegid ynot ti y rhedais trwy fyddin; ac yn fy Nuw y llemmais dros fur.

30 Duw sy berffaith ei ffordd; gair yr Arglwydd sydd wedi ei buro: tarian yw efe i bawb a ymddiriedant ynddo.

31 Canys pwy sy Dduw heb law yr Arglwydd? a phwy sy graig ond ein Duw ni?

32 Duw sy'n fy ngwregysu â nerth, ac yn gwneuthur fy ffordd yn berffaith.

33 Gosod y mae efe fy nhraed fel traed ewigod; ac ar fy uchelfannau y'm sefydla.

34 Efe sy'n dysgu fy nwyllaw i ryfel; fel y dryllir bwa dur yn fy mreichiau.

according to the cleanness of my hands shall he recompense me.

21 Because I have kept the ways of the Lord: and have not forsaken my God, as the wicked doth.

22 For I have an eye unto all his laws: and will not cast out his commandments from me.

23 I was also uncorrupt before him: and eschewed mine own wickedness.

24 Therefore shall the Lord reward me after my righteous dealing: and according unto the cleanness of my hands in his eye-sight.

25 With the holy thou shalt be holy: and with a perfect man thou shalt be perfect.

26 With the clean thou shalt be clean: and with the froward thou shalt learn frowardness.

27 For thou shalt save the people that are in adversity: and shalt bring down the high looks of the proud.

28 Thou also shalt light my candle: the Lord my God shall make my darkness to be light.

29 For in thee I shall discomfit an host of men: and with the help of my God I shall leap over the wall.

30 The way of God is an undefiled way: the word of the Lord also is tried in the fire; he is the defender of all them that put their trust in him.

31 For who is God, but the Lord: or who hath any strength, except our God?

32 It is God, that girdeth me with strength of war: and maketh my way perfect.

33 He maketh my feet like harts' feet: and setteth me up on high.

34 He teacheth mine hands to fight: and mine arms shall break even a bow of steel.

35 Rhoddaist hefyd i mi dar-
ian dy iachawdwriaeth; a'th
ddeheulaw a'm cynhaliodd, a'th
fwynder a'm lliosogodd.

36 Ehengaist fy ngherdded-
iad danaf; fel na lithrodd fy
nhraed.

37 Erlidiais fy ngelynion, ac
a'u goddiweddais: ac ni ddy-
chwelais nes eu difa hwynt.

38 Archollais hwynt, fel na
allent godi: syrthiasant dan fy
nhraed.

39 Canys gwregysaist fi â
nerth i ryfel: darostyngaist
danaf y rhai a ymgododd i'm
herbyn.

40 Rhoddaist hefyd i mi war-
rau fy ngelynion: fel y difethwn
fy nghaseion.

41 Gwaeddasant, ond nid oedd
achubydd: sef ar yr Arglwydd,
ond nid atebodd efe hwynt.

42 Maluriais hwynt hefyd fel
llwch o flaen y gwynt: teflais
hwynt allan megis tom yr heol-
ydd.

43 Gwaredaist fi rhag cynhen-
nau'r bobl; gosodaist fi yn ben
cenhedloedd: pobl nid adnabúm,
a'm gwasanaethant.

44 Pan glywant am danaf,
ufuddhânt i mi: meibion dïeithr
a gymmerant arnynt ymddar-
ostwng i mi.

45 Meibion dïeithr a ballant,
ac a ddychrynant allan o'u dirgel
fannau.

46 Byw yw'r Arglwydd, a
bendithier fy nghraig: a dyr-
chafer Duw fy iachawdwriaeth.

47 Duw sydd yn rhoddi i mi
allu ymddial, ac a ddarostwng y
bobloedd danaf.

35 Thou hast given me the
defence of thy salvation: thy
right hand also shall hold me
up, and thy loving correction
shall make me great.

36 Thou shalt make room
enough under me for to go:
that my footsteps shall not slide.

37 I will follow upon mine
enemies, and overtake them:
neither will I turn again till I
have destroyed them.

38 I will smite them, that
they shall not be able to stand:
but fall under my feet.

39 Thou hast girded me with
strength unto the battle: thou
shalt throw down mine enemies
under me.

40 Thou hast made mine ene-
mies also to turn their backs
upon me: and I shall destroy
them that hate me.

41 They shall cry, but there
shall be none to help them: yea,
even unto the Lord shall they
cry, but he shall not hear them.

42 I will beat them as small
as the dust before the wind: I
will cast them out as the clay in
the streets.

43 Thou shalt deliver me from
the strivings of the people: and
thou shalt make me the head of
the heathen.

44 A people whom I have not
known: shall serve me.

45 As soon as they hear of
me, they shall obey me: but the
strange children shall dissemble
with me.

46 The strange children shall
fail: and be afraid out of their
prisons.

47 The Lord liveth, and bless-
ed be my strong helper: and
praised be the God of my sal-
vation.

48 Even the God that seeth
that I be avenged: and sub-
dueth the people unto me.

48 Efe sydd yn fy ngwared oddi wrth fy ngelynion: iē, ti a'm dyrcheffu uwchlaw y rhai a gyfodant i'm herbyn: achubaist fi rhag y gwr traws.

49 Am hynny y moliannaf di, O Arglwydd, ym mhlith y cenhedloedd, ac y canaf i'th Enw.

50 Efe sydd yn gwnenthur mawr ymwared i'w Frenhin: ac yn gwnenthur trugaredd i'w enneiniog, i Ddafydd ac i'w had ef byth.

Yscol Wledidi.

Psal. xix. *Caeli enarrant.*

Y Nefoedd sy'n datgan gogoniant Duw; a'r ffurfafen sy'n mynegi gwaith ei ddwyllaw ef.

2 Dydd i ddydd a draetha ymadrodd, a nos i nos a ddengys wybodaeth.

3 Nid oes iaith nac ymadrodd, lle ni chlybuwyd eu lleferydd hwynt.

4 Eu llinyn a aeth trwy'r holl ddaear, a'u geiriau hyd eithaf-oedd byd: i'r haul y gosododd efe babell ynddynt;

5 Yr hwn sy fel gwr priod yn dyfod allan o'i ystafell: ac a ynlawenhâ fel cawr i redeg gyrfa.

6 O eithaf y nefoedd y mae ei fynediad ef allan, a'i amgylchiad hyd eu heithaf-oedd hwynt: ac nid ymgudd dim oddi wrth ei wres ef.

7 Cyfraith yr Arglwydd sy berffaith, yn troi'r enaid: tystiolaeth yr Arglwydd sydd sier, ac yn gwnenthur y gwirion yn ddoeth.

8 Deddfau'r Arglwydd sydd uniawn, yn llawenhâu'r galon: gorchymyn yr Arglwydd sy bur, yn goleuo'r llygaid.

49 It is he that delivereth me from my cruel enemies, and setteth me up above mine adversaries: thou shalt rid me from the wicked man.

50 For this cause will I give thanks unto thee, O Lord, among the Gentiles: and sing praises unto thy Name.

51 Great prosperity giveth he unto his King: and sheweth loving-kindness unto David his Anointed, and unto his seed for evermore.

Morning Prayer.

Psal. xix. *Caeli enarrant.*

THE heavens declare the glory of God: and the firmament sheweth his handy-work.

2 One day telleth another: and one night certifieth another.

3 There is neither speech nor language: but their voices are heard among them.

4 Their sound is gone out into all lands: and their words into the ends of the world.

5 In them hath he set a tabernacle for the sun: which cometh forth as a bridegroom out of his chamber, and rejoiceth as a giant to run his course.

6 It goeth forth from the uttermost part of the heaven, and runneth about unto the end of it again: and there is nothing hid from the heat thereof.

7 The law of the Lord is an undefiled law, converting the soul: the testimony of the Lord is sure, and giveth wisdom unto the simple.

8 The statutes of the Lord are right, and rejoice the heart: the commandment of the Lord is pure, and giveth light unto the eyes.

9 Ofn yr Arglwydd sy lân, yn parhau yn dragywydd : barnau'r Arglwydd ydynt wirionedd, cyflawn ydynt i gyd.

10 Mwy dymunol ynt nag aur, i'e, nag aur coeth lawer : melusach hefyd na'r mel, ac na diferiad diliau mel.

11 Ynddynt hwy hefyd y rhybuddir dy was : o'u cadw y mae gwobr lawer.

12 Pwy a ddeall ei gamweddau ? glanhâ fi oddi wrth fy meiau cuddiedig.

13 Attal hefyd dy was oddi wrth bechodau rhyfygus ; na arglwyddiaethont arnaf : yna y'm perffeithir, ac y'm glanhêir oddi wrth anwiredd lawer.

14 Bydded ymadroddion fy ngenau, a myfyrdod fy nghalon, yn gymmeradwy ger dy fron, O Arglwydd, fy nghraig a'm prynwr.

Psal. xx. Exaudiat te Dominus.

GWRANDAWED yr Arglwydd arnat yn nydd cyfyngder : Enw Duw Jacob a'th ddiffyno.

2 Anfoned i ti gymmorth o'r cyssegr, a nerthed di o Sion.

3 Cofied dy holl offrynnau, a bydded foddlon i'th boeth-offrwm.

4 Rhoddod i ti wrth fodd dy galon ; a chyflawned dy holl gyngor.

5 Gorfoleddwn yn dy iachawdwriaeth di, a dyrchafwn faner yn enw ein Duw : cyflawned yr Arglwydd dy holl ddymuniadau.

6 Yr awr hon y gwn y gwared yr Arglwydd ei enneiniog : efe a wrendy arno o nefoedd ei sancteiddrwydd, yn nerth iechyd ei ddeheulaw ef.

7 Ymddiried rhai mewn cerbydau, a rhai mewn meirch :

9 The fear of the Lord is clean, and endureth for ever : the judgements of the Lord are true, and righteous altogether.

10 More to be desired are they than gold, yea, than much fine gold : sweeter also than honey, and the honey-comb.

11 Moreover, by them is thy servant taught : and in keeping of them there is great reward.

12 Who can tell how oft he offendeth : O cleanse thou me from my secret faults.

13 Keep thy servant also from presumptuous sins, lest they get the dominion over me : so shall I be undefiled, and innocent from the great offence.

14 Let the words of my mouth, and the meditation of my heart : be always acceptable in thy sight,

15 O Lord : my strength, and my redeemer.

Psal. xx. Exaudiat te Dominus.

THE Lord bear thee in the day of trouble : the Name of the God of Jacob defend thee ;

2 Send thee help from the sanctuary : and strengthen thee out of Sion ;

3 Remember all thy offerings : and accept thy burnt-sacrifice ;

4 Grant thee thy heart's desire : and fulfil all thy mind.

5 We will rejoice in thy salvation, and triumph in the Name of the Lord our God : the Lord perform all thy petitions.

6 Now know I, that the Lord helpeth his Anointed, and will hear him from his holy heaven : even with the wholesome strength of his right hand.

7 Some put their trust in chariots, and some in horses : but

ond nyni a gofiwn Enw yr Arglwydd ein Duw.

8 Hwy a gwympasant, ac a syrthiasant; ond nyni a gyfodasom, ac a safasom.

9 Achub, Arglwydd: gwrandawed y Brenhin arnom yn y dydd y llefom.

Psal. xxi. *Domine, in virtute tua.*

ARGLOWYDD, yn dy nerth y llawenycha'r Brenhin: ac yn dy iachawdwriaeth di mor ddifawr yr ymhyfryda!

2 Deisyfiad ei galon a roddaist iddo; a dymuniad ei wesusau ni's gonnmeddaist.

3 Canys achubaist ei flaen ef â bendithion daioni: gosodaist ar ei ben ef goron o aur coeth.

4 Gofynodd oes gennyt, a rhoddaist iddo: iê, hir oes, byth ac yn dragywydd.

5 Mawr yw ei ogoniant yn dy iachawdwriaeth: gosodaist arno ogoniant a phrydferthwch.

6 Canys gwnaethost ef yn fendithion yn dragywyddol; llawenychaist ef â llawenydd â'th wynebpryd.

7 O herwydd bod y Brenhin yn ymddiried yn yr Arglwydd, a thrwy drugaredd y Goruchaf nid ysgogir ef.

8 Dy law a gaiff afael ar dy holl elynion: dy ddeheulaw a gaiff afael ar dy gaseion.

9 Ti a'u gwnei hwynt fel ffwrn danllyd yn amser dy lid: yr Arglwydd yn ei ddigllonedd a'u llwngc hwynt, a'r tân a'u hysa hwynt.

10 Eu ffwrwyth hwynt a ddinystri di oddi ar y ddaear, a'u had o blith meibion dynion.

11 Canys bwriadasant ddrwg i'th erbyn: meddylasant amcan, heb allu o honynt ei gwblhau.

12 Am hynny y gwnei iddynt

we will rememoer the Name of the Lord our God.

8 They are brought down, and fallen: but we are risen, and stand upright.

9 Save, Lord, and hear us, O King of heaven: when we call upon thee.

Psal. xxi. *Domine, in virtute tua.*

THE King shall rejoice in thy strength, O Lord: exceeding glad shall he be of thy salvation.

2 Thou hast given him his heart's desire: and hast not denied him the request of his lips.

3 For thou shalt prevent him with the blessings of goodness: and shalt set a crown of pure gold upon his head.

4 He asked life of thee, and thou gavest him a long life: even for ever and ever.

5 His honour is great in thy salvation: glory and great worship shalt thou lay upon him.

6 For thou shalt give him everlasting felicity: and make him glad with the joy of thy countenance.

7 And why? because the King putteth his trust in the Lord: and in the mercy of the most Highest he shall not miscarry.

8 All thine enemies shall feel thy hand: thy right hand shall find out them that hate thee.

9 Thou shalt make them like a fiery oven in time of thy wrath: the Lord shall destroy them in his displeasure, and the fire shall consume them.

10 Their fruit shalt thou root out of the earth: and their seed from among the children of men.

11 For they intended mischief against thee: and imagined such a device as they are not able to perform.

12 Therefore shalt thou put

droi eu cefnau : ar dy linyddau
y parottôl di saethau yn erbyn
eu hwynebau.

13 Ymddyrycha, Arglwydd, yn
dy nerth : canwn, a channolwn
dy gadernid.

Prifodhauol Weddi.

Psal. xxii. *Deus, Deus meus.*

FY Nuw, fy Nuw, paham
y'm gwrthodaist? paham
yr ydwyf mor bell oddi wrth
fy iachawdwriaeth, a geiriau fy
llefain?

2 Fy Nuw, llefain yr ydwyf
y dydd, ac ni wrandewi; y nos
hefyd, ac nid oes osteg i mi.

3 Ond tydi wyt sanctaidd,
O dydi yr hwn wyt yn cyfan-
neddu ym moliant Israel.

4 Ein tadau a obeithiasant
ynot : gobeithiasant, a gwared-
aist hwynt.

5 Arnat ti y llefasant, ac
achubwyd hwynt : ynot yr ym-
ddiriedasant, ac ni's gwarad-
wyddwyd hwynt.

6 A minnau, pryf ydwyf, ac
nid gwr; gwarthrudd dynion, a
dirmyg y bobl.

7 Pawb a'r a'm gwelant, a'm
gwatwarant : llaesant wefl, ys-
gydwant ben, gan ddywed-
yd,

8 Ymddiriedodd yn yr Ar-
glwydd; gwareded ef : achub-
ed ef, gan ei fod yn dda gan-
ddo.

9 Canys ti a'm tynnaist o'r
groth : gwnaethost i mi obeith-
io pan oeddwn ar fronau fy
mam.

10 Arnat ti y'm bwriwyd o'r
bru : o groth fy mam fy Nuw
ydwyf.

11 Nac ymbellhâ oddi wrthyf;
o herwydd cyfyngder sydd agos :
canys nid oes cynnorthwywr.

them to flight : and the strings
of thy bow shalt thou make
ready against the face of them.

13 Be thou exalted, Lord, in
thine own strength : so will we
sing, and praise thy power.

Evening Prayer.

Psal. xxii. *Deus, Deus meus.*

MY God, my God, look
upon me; why hast thou
forsaken me : and art so far
from my health, and from the
words of my complaint?

2 O my God, I cry in the
day-time, but thou hearest not :
and in the night-season also I
take no rest.

3 And thou continuest holy :
O thou worship of Israel.

4 Our fathers hoped in thee :
they trusted in thee, and thou
didst deliver them.

5 They called upon thee, and
were holpen : they put their
trust in thee, and were not con-
founded.

6 But as for me, I am a
worm, and no man : a very
scorn of men, and the out-cast
of the people.

7 All they that see me laugh
me to scorn : they shoot out
their lips, and shake their heads,
saying,

8 He trusted in God, that he
would deliver him : let him de-
liver him, if he will have him.

9 But thou art he that took
me out of my mother's womb :
thou wast my hope, when I
hanged yet upon my mother's
breasts.

10 I have been left unto thee
ever since I was born : thou art
my God even from my mother's
womb.

11 O go not from me, for
trouble is hard at hand : and
there is none to help me.

12 Teirw lawer a'm cylchynasant : gwrdd deirw Basan a'm hamgylchasant.

13 Agorasant arnaf eu genau, fel llew rheibus a rhuadwy.

14 Fel dwfr y'm tywalltwyd, a'm hesgyrn oll a ymwahanasant : fy nghalon sy fel cwyr ; hi a doddodd ynghanol fy mherfedd.

15 Fy nerth a wywodd fel priddlestr ; a'm tafod a lynodd wrth dafod fy ngenau : ac i lwch angau y'm dygaist.

16 Canys cwn a'm cylchynasant ; cynnulleidfa'r drygionus a'm hamgylchasant : trywanasant fy nwyllaw a'm traed.

17 Gallaf gyfrif fy holl esgyrn : y maent yn tremio ac yn edrych arnaf.

18 Y maent yn rhannu fy nillad yn eu mysg, ac ar fy ngwisg yn bwrw coelbren.

19 Ond tydi, Arglwydd, nac ymbellhâ : fy nghadernid, brysia i'm cynnorthwyo.

20 Gwared fy enaid rhag y cleddyf, fy unig enaid o feddiant y ci.

21 Achub fi rhag safn y llew : canys o blith cyrn unicorniaid y'm gwrandewaist.

22 Mynegaf dy enw i'm brodyr : ynghanol y gynnulleidfa y'th folaf.

23 Y rhai sydd yn ofni'r Arglwydd, molwch ef ; holl had Jacob, gogoneddwch ef ; a holl had Israel, ofnwch ef.

24 Canys ni ddirmygodd, ac ni ffeiddiodd gystudd y tlawd ; ac ni chuddiodd ei wyneb rhagddo : ond pan lefodd efe arno, efe a wrandawodd.

25 Fy mawl sydd o honot ti

12 Many oxen are come about me : fat bulls of Basan close me in on every side.

13 They gape upon me with their mouths : as it were a ramping and a roaring lion.

14 I am poured out like water, and all my bones are out of joint : my heart also in the midst of my body is even like melting wax.

15 My strength is dried up like a potsherd, and my tongue cleaveth to my gums : and thou shalt bring me into the dust of death.

16 For many dogs are come about me : and the council of the wicked layeth siege against me.

17 They pierced my hands and my feet ; I may tell all my bones : they stand staring and looking upon me.

18 They part my garments among them : and cast lots upon my vesture.

19 But be not thou far from me, O Lord : thou art my succour, haste thee to help me.

20 Deliver my soul from the sword : my darling from the power of the dog.

21 Save me from the lion's mouth : thou hast heard me also from among the horns of the unicorns.

22 I will declare thy Name unto my brethren : in the midst of the congregation will I praise thee.

23 O praise the Lord, ye that fear him : magnify him, all ye of the seed of Jacob, and fear him, all ye seed of Israel ;

24 For he hath not despised, nor abhorred, the low estate of the poor : he hath not hid his face from him, but when he called unto him he heard him.

25 My praise is of thee in the

yn y gynnulleidfa fawr: fy addunedau a dalaf ger bron y rhai a'i hofnant ef.

26 Y tlodion a fwyttânt, ac a ddiwellir: y rhai a geisiant yr Arglwydd, a'i moliannant ef: eich calon fydd byw yn dragywydd.

27 Holl derfynau'r ddaear a gofiant, ac a droant at yr Arglwydd: a holl dylwythau y cenhedloedd a addolant ger dy fron di.

28 Canys eiddo'r Arglwydd yw'r deyrnas: ac efe sydd yn llywodraethu ym mhlith y cenhedloedd.

29 Yr holl rai breision ar y ddaear a fwyttânt, ac a addolant: y rhai a ddisgynant i'r llwch, a ymgrymmant ger ei fron ef; ac nid oes neb a all gadw yn fyw ei enaid ei hun.

30 Eu had a'i gwasanaetha ef: cyfrifir ef i'r Arglwydd yn genhedlaeth.

31 Deuant, ac adroddant ei gyfiawnder ef i'r bobl a enir, mai efe a wnaeth hyn.

Psal. xxiii. *Dominus regit me.*

YR Arglwydd yw fy mugail; ni bydd eisiau arnaf.

2 Efe a wna im' orwedd mewn porfeydd gwelltog: efe a'm tywys ger llaw'r dyfroedd tawel.

3 Efe a ddychwel fy enaid: efe a'm harwain ar hŷd llwybrau cyfiawnder er mwyn ei Enw.

4 Iē, pe rhodiwn ar hŷd glyn cysgod angau, nid ofnaf niwaid: canys yr wyt ti gyd â mi; dy wialen a'th fflon a'm cysurant.

5 Ti a arlwyi ford ger fy mron yngŵydd fy ngwrthwynebwyr: iraiſt fy mhen âg olew; fy phiol sy lawn.

great congregation: my vows will I perform in the sight of them that fear him.

26 The poor shall eat, and be satisfied: they that seek after the Lord shall praise him; your heart shall live for ever.

27 All the ends of the world shall remember themselves, and be turned unto the Lord: and all the kindreds of the nations shall worship before him.

28 For the kingdom is the Lord's: and he is the Governour among the people.

29 All such as be fat upon earth: have eaten, and worshipped.

30 All they that go down into the dust shall kneel before him: and no man hath quickened his own soul.

31 My seed shall serve him: they shall be counted unto the Lord for a generation.

32 They shall come, and the heavens shall declare his righteousness: unto a people that shall be born, whom the Lord hath made.

Psal. xxiii. *Dominus regit me.*

THE Lord is my shepherd: therefore can I lack nothing.

2 He shall feed me in a green pasture: and lead me forth beside the waters of comfort.

3 He shall convert my soul: and bring me forth in the paths of righteousness, for his Name's sake.

4 Yea, though I walk through the valley of the shadow of death, I will fear no evil: for thou art with me; thy rod and thy staff comfort me.

5 Thou shalt prepare a table before me against them that trouble me: thou hast anointed my head with oil, and my cup shall be full.

6 Daioni a thrugaredd yn ddiâu a'm canlynant holl ddyddiau fy mywyd : a phreswyliaf yn nhŷ'r Arglwydd yn dragywydd.

Forcol Weddi.

Psal. xxiv. *Domini est terra.*

EIDDO'R Arglwydd y ddaear, a'i chyflawnder ; y byd, ac a breswylia ynddo.

2 Canys efe a'i seiliodd ar y moroedd, ac a'i sicrhaodd ar yr afonydd.

3 Pwy a esgyn i fynydd yr Arglwydd ? a phwy a saif yn ei le sanctaidd ef ?

4 Y glân ei ddwyllaw, a'r pur ei galon ; yr hwn ni ddyrchafodd ei feddwl at wagedd, ac ni thyngodd i dwyllo.

5 Efe a dderbyn fendith gan yr Arglwydd, a chyflawnder gan Dduw ei iachawdwriaeth.

6 Dyma genhedlaeth y rhai a'i ceisiant ef, y rhai a geisiant dy wyneb di, O Jacob.

7 O byrth, dyrchefwch eich pennau ; ac ymddyrchefwch, ddrysau tragywyddol ; a Brenhin y gogoniant a ddaw i mewn.

8 Pwy yw'r Brenhin gogoniant hwn ? yr Arglwydd nerthol a chadarn, yr Arglwydd cadarn mewn rhyfel.

9 O byrth, dyrchefwch eich pennau ; ac ymddyrchefwch ddrysau tragywyddol ; a Brenhin y gogoniant a ddaw i mewn.

10 Pwy yw'r Brenhin gogoniant hwn ? Arglwydd y lluoedd, efe yw Brenhin y gogoniant.

Psal. xxv. *Ad te, Domine, levavi.*

ATTAT ti, O Arglwydd, y dyrchafaf fy enaid.

2 O fy Nw, ynot ti'r ym-

6 But thy loving-kindness and mercy shall follow me all the days of my life : and I will dwell in the house of the Lord for ever.

Morning Prayer.

Psal. xxiv. *Domini est terra.*

THE earth is the Lord's, and all that therein is : the compass of the world, and they that dwell therein.

2 For he hath founded it upon the seas : and prepared it upon the floods.

3 Who shall ascend into the hill of the Lord : or who shall rise up in his holy place ?

4 Even he that hath clean hands, and a pure heart : and that hath not lift up his mind unto vanity, nor sworn to deceive his neighbour.

5 He shall receive the blessing from the Lord : and righteousness from the God of his salvation.

6 This is the generation of them that seek him : even of them that seek thy face, O Jacob.

7 Lift up your heads, O ye gates, and be ye lift up, ye everlasting doors : and the King of glory shall come in.

8 Who is the King of glory : it is the Lord strong and mighty, even the Lord mighty in battle.

9 Lift up your heads, O ye gates, and be ye lift up, ye everlasting doors : and the King of glory shall come in.

10 Who is the King of glory : even the Lord of hosts, he is the King of glory.

Psal. xxv. *Ad te, Domine, levavi.*

UNTO thee, O Lord, will I lift up my soul ; my God, I have put my trust in thee : O

ddiriedais : na'm gwaradwydder ; na orfoledded fy ngelynion arnaf.

3 Iê, na waradwydder neb sydd yn disgwyl wrthyt ti : gwaradwydder y rhai a droseddant heb achos.

4 Par i mi wybod dy ffyrdd, O Arglwydd : dysg i mi dy lwybrau.

5 Tywys fi yn dy wirionedd, a dysg fi : canys ti yw Duw fy iachawdwriaeth ; wrthyt ti y disgwyliaf ar hŷd y dydd.

6 Cofia, Arglwydd, dy dosturiaethau a'th drugareddau : canys criðed y maent hwy.

7 Na chofia bechodau fy ieuengetid, na'm camweddau : yn ol dy drugaredd meddwl di am danaf, er mwyn dy ddaioni, Arglwydd.

8 Da ac uniawn yw yr Arglwydd : 'o herwydd hynny y dysg efe bechaduriaid yn y ffordd.

9 Y rhai llariaidd a hyffordd-a efe mewn barn : a'i ffordd a ddysg efe i'r rhai gostyngedig.

10 Holl lwybrau'r Arglwydd ydynt drugaredd a gwirionedd, i'r rhai a gadwant ei gyfammod a'i dystiolaethau ef.

11 Er mwyn dy enw, Arglwydd, maddeu fy anwiredd : canys mawr yw.

12 Pa wr yw efe sy'n ofni'r Arglwydd ? efe a'i dysg ef yn y ffordd a ddewiso.

13 Ei enaid ef a erys mewn daioni : a'i had a etifedda'r ddaear.

14 Dirgelwch yr Arglwydd sy gyd â'r rhai a'i hofnant ef : a'i gyfammod hefyd i'w cyfarwyddo hwynt.

15 Fy llygaid sydd yn wastad

let me not be confounded, neither let mine enemies triumph over me.

2 For all they that hope in thee shall not be ashamed : but such as transgress without a cause shall be put to confusion.

3 Shew me thy ways, O Lord : and teach me thy paths.

4 Lead me forth in thy truth, and learn me : for thou art the God of my salvation ; in thee hath been my hope all the day long.

5 Call to remembrance, O Lord, thy tender mercies : and thy loving-kindnesses, which have been ever of old.

6 O remember not the sins and offences of my youth : but according to thy mercy think thou upon me, O Lord, for thy goodness.

7 Gracious and righteous is the Lord : therefore will he teach sinners in the way.

8 Them that are meek shall he guide in judgement : and such as are gentle, them shall he learn his way.

9 All the paths of the Lord are mercy and truth : unto such as keep his covenant, and his testimonies.

10 For thy Name's sake, O Lord : be merciful unto my sin, for it is great.

11 What man is he, that feareth the Lord : him shall he teach in the way that he shall choose.

12 His soul shall dwell at ease : and his seed shall inherit the land.

13 The secret of the Lord is among them that fear him : and he will shew them his covenant.

14 Mine eyes are ever look-

ar yr Arglwydd: canys efe a ddwg fy nhraed allan o'r rhwyd.

16 Tro attaf, a thrugarhâ wrthyf: canys unig a thlawd ydyf.

17 Gofidiau fy nghalon a helaethwyd: dwg fi allan o'm cyfyngderau.

18 Gwel fy nghystudd a'm helbul, a maddeu fy holl bechodau.

19 Edrych ar fy ngelynyon; canys anlhasant; â chasineb traws hefyd y'm casasant.

20 Cadw fy enaid, ac achub fi: na'm gwaradwydder; canys ymddiriedais ynot.

21 Cadwed perffeithrwydd ac uniondeb fi: canys yr wyf yn disgwyl wrthyf.

22 O Dduw, gwared Israel o'i holl gyfyngderau.

Psal. xxvi. Judica me, Domine.

BARN fi, Arglwydd; canys rhodiais yn fy mherffeithrwydd: ymddiriedais hefyd yn yr Arglwydd; am hynny ni lithraf.

2 Hela fi, Arglwydd, a phrawf fi: chwilia fy arennau a'm calon.

3 Canys dy drugaredd sydd o flaen fy llygaid: ac mi a rodiais yn dy wirionedd.

4 Nid eisteddais gyd â dynion coegion; a chyd â'r rhai trofaus nid af.

5 Caseais gynnulleidfa'r drygonus; a chyd â'r annuwiolion nid eisteddaf.

6 Golchaf fy nwyllaw mewn diniweidrwydd: a'th allor O Arglwydd, a amgylchynaf:

7 I gyhoeddi â llef clodfodd, ac i fynegi dy holl ryfeddodau.

8 Arglwydd, hoffais drigfan dy dŷ, a lle preswylfa dy ogoniant.

ing unto the Lord: for he shall pluck my feet out of the net.

15 Turn thee unto me, and have mercy upon me: for I am desolate, and in misery.

16 The sorrows of my heart are enlarged: O bring thou me out of my troubles.

17 Look upon my adversity and misery: and forgive me all my sin.

18 Consider mine enemies, how many they are: and they bear a tyrannous hate against me.

19 O keep my soul, and deliver me: let me not be confounded, for I have put my trust in thee.

20 Let perfectness and righteous dealing wait upon me: for my hope hath been in thee.

21 Deliver Israel, O God: out of all his troubles.

Psal. xxvi. Judica me, Domine.

BE thou my Judge, O Lord, for I have walked innocently: my trust hath been also in the Lord, therefore shall I not fall.

2 Examine me, O Lord, and prove me: try out my reins and my heart.

3 For thy loving-kindness is ever before mine eyes: and I will walk in thy truth.

4 I have not dwelt with vain persons: neither will I have fellowship with the deceitful.

5 I have hated the congregation of the wicked: and will not sit among the ungodly.

6 I will wash my hands in innocency, O Lord: and so will I go to thine altar;

7 That I may shew the voice of thanksgiving: and tell of all thy wondrous works.

8 Lord, I have loved the habitation of thy house: and the place where thine honour dwelleth.

9 Na chasgl fy enaid gyd â phechaduriaid, na'm bywyd gyd â dynion gwaedlyd ;

10 Y rhai y mae ysgelerder yn eu dwylaw, a'u deheulaw yn llawn gwobrau.

11 Eithr mi a rodiaf yn fy mherffeithrwydd : gwared fi, a thrugarhâ wrthyf.

12 Fy nhroed sydd yn sefyll ar yr union : yn y cynnulleidfaoedd y'th fendithiaf, O Arglwydd.

Prifndhatwnol Weddi.

Psal. xxvii. *Dominus illuminatio.*

YR Arglwydd yw fy ngoleuni a'm hiachawdwriaeth ; rhag pwy yr ofnaf ? yr Arglwydd yw nerth fy mywyd ; rhag pwy y dychrynaf ?

2 Pan nesaodd y rhai drygonus, sef fy ngwrthwynebwyr a'm gelynyon, i'm herbyn, i fwytta fy nghnawd, hwy a draingwyddasant ac a syrthiasant.

3 Pe gwersyllai llu i'm herbyn, nid ofua fy nghalon : pe cyfodai cad i'm herbyn, yn hyn mi a fyddaf hyderus.

4 Un peth a ddeisyfiais i gan yr Arglwydd, hynny a geisiaf ; sef caffael trigo yn nhŷ'r Arglwydd holl ddyddiau fy mywyd, i edrych ar brydferthwch yr Arglwydd, ac i ymofyn yn ei deml.

5 Canys yn y dydd blin y'm cuddia o fewn ei babell : yn nirgelfa ei babell y'm cuddia ; ar graig y'm cyfyd i.

6 Ac yn awr y dyrcha efe fy mhen goruwch fy ngelynyon o'm hamgylch : am hynny'r aberthaf yn ei babell ef ebyrth gorfolodd ; canaf, ie, canmolaf yr Arglwydd.

9 O shut not up my soul with the sinners : nor my life with the blood-thirsty ;

10 In whose hands is wickedness : and their right hand is full of gifts.

11 But as for me, I will walk innocently : O deliver me, and be merciful unto me.

12 My foot standeth right : I will praise the Lord in the congregations.

Evening Prayer.

Psal. xxvii. *Dominus illuminatio.*

THE Lord is my light, and my salvation ; whom then shall I fear : the Lord is the strength of my life ; of whom then shall I be afraid ?

2 When the wicked, even mine enemies, and my foes, came upon me to eat up my flesh : they stumbled and fell.

3 Though an host of men were laid against me, yet shall not my heart be afraid : and though there rose up war against me, yet will I put my trust in him.

4 One thing have I desired of the Lord, which I will require : even that I may dwell in the house of the Lord all the days of my life, to behold the fair beauty of the Lord, and to visit his temple.

5 For in the time of trouble he shall hide me in his tabernacle : yea, in the secret place of his dwelling shall he hide me, and set me up upon a rock of stone.

6 And now shall he lift up mine head : above mine enemies round about me.

7 Therefore will I offer in his dwelling an oblation with great gladness : I will sing, and speak praises unto the Lord.

7 Clyw, O Arglwydd, fy llef-
erydd pan lefwyf: trugarhâ
hefyd wrthyf, a gwrando ar-
naf.

8 Pan ddywedaist, Ceisiwch
fy wyneb; fy nghalon a ddy-
wedodd wrthyf, Dy wyneb a
geisiaf, O Arglwydd.

9 Na chuddia dy wyneb oddi
wrthyf; na fwrw ymaith dy
was mewn soriant: fy nghym-
morth fuost; na ad fi, ac na
wrthod fi, O Dduw fy iachawd-
wriaeth.

10 Pan yw fy nhad a'm mam
yn fy ngwrthod, yr Arglwydd
a'm derbyn.

11 Dysg i mi dy ffordd, Ar-
glwydd, ac arwain fi ar hŷd
llwybrau uniondeb, o herwydd
fy ngelynion.

12 Na ddyro fi i fynu i ew-
yllys fy ngelynion: canys gau
dystion, a rhai a adroddant
drawster, a gyfodasant i'm her-
byn.

13 Diffygiaswn, pe na chred-
aswn weled daion i'r Arglwydd
yn nhir y rhai byw.

14 Disgwyl wrth yr Arglwydd:
ymwrola, ac efe a nertha dy
galon: disgwyl, meddaf, wrth yr
Arglwydd.

Psal. xxviii. Ad te, Domine.

ARNAT ti, Arglwydd, y
gwaeddaf; fy nghraig, na
ddistawa wrthyf: rhag, o thewi
wrthyf, im' fod yn gyffelyb i
rai yn disgyn i'r pwll.

2 Erglyw lef fy ymbil pan
waeddwyf arnat, pan ddyrchaf-
wyf fy nwyllaw tu ag at dy gafell
sanetaidd.

3 Na thyn fi gyd â'r annu-
w-ion, a chyd â gweithredwyr
anwiredd; y rhai a lefarant
heddwch wrth eu cymmydogion,
a drwg yn eu calon.

8 Hearken unto my voice, O
Lord, when I cry unto thee :
have mercy upon me, and hear
me.

9 My heart hath talked of
thee, Seek ye my face : Thy
face, Lord, will I seek.

10 O hide not thou thy face
from me: nor cast thy servant
away in displeasure.

11 Thou hast been my suc-
cour : leave me not, neither
forsake me, O God of my sal-
vation.

12 When my father and my
mother forsake me : the Lord
taketh me up.

13 Teach me thy way, O
Lord : and lead me in the right
way, because of mine enemies.

14 Deliver me not over into
the will of mine adversaries :
for there are false witnesses
risen up against me, and such
as speak wrong.

15 I should utterly have faint-
ed : but that I believe verily to
see the goodness of the Lord in
the land of the living.

16 O tarry thou the Lord's
leisure : be strong, and he shall
comfort thine heart; and put
thou thy trust in the Lord.

Psal. xxviii. Ad te, Domine.

UNTO thee will I cry, O
Lord my strength : think
no scorn of me; lest, if thou
make as though thou hearest
not, I become like them that go
down into the pit.

2 Hear the voice of my hum-
ble petitions, when I cry unto
thee : when I hold up my hands
towards the mercy-seat of thy
holy temple.

3 O pluck me not away, nei-
ther destroy me with the un-
godly and wicked doers : which
speak friendly to their neigh-
bours, but imagine mischief in
their hearts.

4 Dyro iddynt yn ol eu gweithred, ac yn ol drygioni eu dychymmygion : dyro iddynt yn ol gweithredoedd eu dwylaw ; tâl iddynt eu haeddedigaethau.

5 Am nad ystyriant weithredoedd yr Arglwydd, na gwaith ei ddwyllaw ef, y dinystria efe hwynt, ac ni's adeilada hwynt.

6 Bendigedig fyddo'r Arglwydd : canys clybu lef fy ngweddïau.

7 Yr Arglwydd yw fy nerth, a'm tarian ; ynddo ef yr ymddiriedodd fy nghalon, a myfi a gynnorthwywyd : o herwydd hyn y llawenychodd fy nghalon, ac ar fy nghân y clodforaf ef.

8 Yr Arglwydd sy nerth i'r cyfryw rai, a chadernid iachawdwriaeth ei Enneiniog yw efe.

9 Cadw dy bobl, a bendithia dy etifeddiaeth : portha hwynt hefyd, a dyrcha hwynt yn dragwyddl.

Psal. xxix. *Afferte Domino.*

MOESWCH i'r Arglwydd, chwi feibion cedyrn, moeswch i'r Arglwydd ogoniant a nerth.

2 Moeswch i'r Arglwydd ogoniant ei enw : addolwch yr Arglwydd ym mhrydferthwch ei sancteiddrwydd.

3 Llef yr Arglwydd sydd ar y dyfroedd : Duw y gogoniant a darana ; yr Arglwydd sydd ar y dyfroedd mawrion.

4 Llef yr Arglwydd sy mewn grym : llef yr Arglwydd sy mewn prydfferthwch.

5 Llef yr Arglwydd sy'n dryllio'r cedrwydd : ie, dryllia'r Arglwydd gedrwydd Libanus.

6 Efe a wna iddynt lammu

4 Reward them according to their deeds : and according to the wickedness of their own inventions.

5 Recompense them after the work of their hands : pay them that they have deserved.

6 For they regard not in their mind the works of the Lord, nor the operation of his hands : therefore shall he break them down, and not build them up.

7 Praised be the Lord : for he hath heard the voice of my humble petitions.

8 The Lord is my strength, and my shield ; my heart hath trusted in him, and I am helped : therefore my heart danceth for joy, and in my song will I praise him.

9 The Lord is my strength : and he is the wholesome defence of his Anointed.

10 O save thy people, and give thy blessing unto thine inheritance : feed them, and set them up for ever.

Psal. xxix. *Afferte Domino.*

BRING unto the Lord, O ye mighty, bring young rams unto the Lord : ascribe unto the Lord worship and strength.

2 Give the Lord the honour due unto his Name : worship the Lord with holy worship.

3 It is the Lord, that commandeth the waters : it is the glorious God, that maketh the thunder.

4 It is the Lord, that ruleth the sea ; the voice of the Lord is mighty in operation : the voice of the Lord is a glorious voice.

5 The voice of the Lord breaketh the cedar-trees : yea, the Lord breaketh the cedars of Libanus.

6 He maketh them also to skip

fel llo; Libanus a Sirion, fel llwddn unicorn.

7 Llef yr Arglwydd a wasgara'r fflamau tân.

8 Llef yr Arglwydd a wna i'r anialwch grynu: yr Arglwydd a wna i anialwch Cades grynu.

9 Llef yr Arglwydd a wna i'r ewigod lydnu, ac a ddynoetha'r coedydd: ac yn ei deml pawb a draetha ei ogoniant ef.

10 Yr Arglwydd sydd yn eistedd ar y llifeiriant; i.e., yr Arglwydd a eistedd yn Frenhin yn dragywydd.

11 Yr Arglwydd a ddyry nerth i'w bobl: yr Arglwydd a fendithia ei bobl â thangnefedd.

Boreol Weddi.

Psal. xxx. *Exaltabo te, Domine.*

MAWRYGAF di, O Arglwydd: canys dyrchefaist fi, ac ni lawenbeaist fy ngelynion o'm plegid.

2 Arglwydd fy Nuw, llefaist arnat, a thithau a'm hiacheaist.

3 Arglwydd, dyrcheffaist fy enaid o'r bedd: cedwaist fi yn fyw, rhag disgyn o honof i'r pwll.

4 Cenwch i'r Arglwydd, ei saint ef; a chlodforwch wrth goffadwriaeth ei sancteiddrwydd ef.

5 Canys ennyd fechan y bydd yn ei lid; yn ei foddlonrwydd y mae bywyd: dros brydnawn yr crys wylofain, ac erbyn y bore y bydd gorfoledd.

6 Ac mi a ddywedais yn fy llwyddiant, Ni'm syflir yn dragywydd.

7 O'th ddaioni, Arglwydd, y gosodaist gryfder yn fy mynydd: cuddiaist dy wyneb, a bwm helbulus.

like a calf: Libanus also, and Sirion, like a young unicorn.

7 The voice of the Lord divideth the flames of fire; the voice of the Lord shaketh the wilderness: yea, the Lord shaketh the wilderness of Cades.

8 The voice of the Lord maketh the hinds to bring forth young, and discovereth the thick bushes: in his temple doth every man speak of his honour.

9 The Lord sitteth above the water-flood: and the Lord remaineth a King for ever.

10 The Lord shall give strength unto his people: the Lord shall give his people the blessing of peace.

Morning Prayer.

Psal. xxx. *Exaltabo te, Domine.*

I Will magnify thee, O Lord, for thou hast set me up: and not made my foes to triumph over me.

2 O Lord my God, I cried unto thee: and thou hast healed me.

3 Thou, Lord, hast brought my soul out of hell: thou hast kept my life from them that go down to the pit.

4 Sing praises unto the Lord, O ye saints of his: and give thanks unto him for a remembrance of his holiness.

5 For his wrath endureth but the twinkling of an eye, and in his pleasure is life: heaviness may endure for a night, but joy cometh in the morning.

6 And in my prosperity I said, I shall never be removed: thou, Lord, of thy goodness hast made my hill so strong.

7 Thou didst turn thy face from me: and I was troubled.

8 Arnat ti, Arglwydd, y llefaais, ac â'r Arglwydd yr ymbiliais.

9 Pa fudd sydd yn fy ngwaed, pan ddisgynwyf i'r ffos? a glodfora'r llwch di? a fynega efe dy wirionedd?

10 Clyw, Arglwydd, a thrugarhâ wrthyf: Arglwydd, bydd gynnorthwywr i mi.

11 Troaist fy ngalar yn llawenydd i mi: diosgaist fy sachwisg, a gwregysaist fi â llawenydd;

12 Fel y cano fy ngogoniant i ti, ac na thawo. O Arglwydd fy Nuw, yn dragywyddol y'th foliannaf.

Psal. xxxi. In te, Domine, speravi.
YNOT ti, Arglwydd, yr ymddiriedais: na'm gwaradwydder yn dragywydd: gwared fi yn dy gyfiawnder.

2 Gogwydda dy glust attaf; gwared fi ar frys: bydd i mi yn graig gadarn, yn dŷ amddiffyn i'm cadw.

3 Canys fy nghraig a'm castell ydwyt: gan hynny er mwyn dy enw tywys fi, ac arwain fi.

4 Tyn fi allan o'r rhwyd a guddiasant i mi: canys ti yw fy nerth.

5 I'th law y gorchymynaf fy yspryd: gwaredaist fi, O Arglwydd Dduw y gwirionedd.

6 Caseais y rhai sy'n dal ar ofer-wagedd: minnau a obeithiaf yn yr Arglwydd.

7 Ymlawenhâf ac ymhyfrydaf yn dy drugaredd: canys gwelaist fy adfyd; adnabuost fy enaid mewn cyfyngderau;

8 Ac ni warchaeaist fi yn llaw y gelyn; ond gosodaist fy nhraed mewn ehangder.

9 Trugarhâ wrthyf, Arglwydd.

8 Then cried I unto thee, O Lord: and gat me to my Lord right humbly.

9 What profit is there in my blood: when I go down to the pit?

10 Shall the dust give thanks unto thee: or shall it declare thy truth?

11 Hear, O Lord, and have mercy upon me: Lord, be thou my helper.

12 Thou hast turned my heaviness into joy: thou hast put off my sackcloth, and girded me with gladness.

13 Therefore shall every good man sing of thy praise without ceasing: O my God, I will give thanks unto thee for ever.

Psal. xxxi. In te, Domine, speravi.
IN thee, O Lord, have I put my trust: let me never be put to confusion, deliver me in thy righteousness.

2 Bow down thine ear to me: make haste to deliver me.

3 And be thou my strong rock, and house of defence: that thou mayest save me.

4 For thou art my strong rock, and my castle: be thou also my guide, and lead me for thy Name's sake.

5 Draw me out of the net, that they have laid privily for me: for thou art my strength.

6 Into thy hands I commend my spirit: for thou hast redeemed me, O Lord, thou God of truth.

7 I have hated them that hold of superstitious vanities: and my trust hath been in the Lord.

8 I will be glad, and rejoice in thy mercy: for thou hast considered my trouble, and hast known my soul in adversities.

9 Thou hast not shut me up into the hand of the enemy: but hast set my feet in a large room.

10 Have mercy upon me, O

canys cyfyng yw arnaf : dadwinodd fy llygad gan ofid, i.e., fy enaid a'm bol.

10 Canys fy mywyd a ballodd gan ofid, a'm blynyddoedd gan ochain : fy nerth a ballodd o herwydd fy anwiredd, a'm hesgryn a bydrasant.

11 Yn warthrudd yr ydwyf ym mysg fy holl elynion, a hynny yn ddirfawr ym mysg fy nghymydogion ; ac yn ddychryn i'r rhai a'm hadwaenant : y rhai a'm gwelent allan, a gilient oddi wrthyf.

12 Anghofiwyd fi fel un marw allan o feddwl : yr ydwyf fel llestr methedig.

13 Canys clywais o gan llaweroedd ; dychryn oedd o bob parth : pan gyd-ymgynghorasant yn fy erbyn, y bwriadasant fy nien-eidio.

14 Ond mi a oëithiais ynot ti, Arglwydd : dywedais, Fy Nuw ydwyf.

15 Yn dy law di y mae fy amserau : gwared fi o law fy ngelnyion, ac oddi wrth fy erlidwyr.

16 Llewyrcha dy wyneb ar dy was : achub fi er mwyn dy drugaredd.

17 Arglwydd, na waradwydder fi ; canys gelwais arnat : gwaradwydder yr annuwiolion, torrer hwynt i'r bedd.

18 Gosteger y gwefusau celwyddog, y rhai a ddywedant yn galed, trwy falchder a diystyrwch, yn erbyn y cyfiawn.

19 Mor fawr yw dy ddaioni a roddaist i gadw i'r sawl a'th ofnant ; ac a wnaethost i'r rhai a ymddiriedant ynot, ger bron meibion dynion !

Lord, for I am in trouble : and mine eye is consumed for very heaviness ; yea, my soul and my body.

11 For my life is waxen old with heaviness : and my years with mourning.

12 My strength faileth me, because of mine iniquity : and my bones are consumed.

13 I became a reproof among all mine enemies, but especially among my neighbours : and they of mine acquaintance were afraid of me ; and they that did see me without conveyed themselves from me.

14 I am clean forgotten, as a dead man out of mind : I am become like a broken vessel.

15 For I have heard the blasphemy of the multitude : and fear is on every side, while they conspire together against me, and take their counsel to take away my life.

16 But my hope hath been in thee, O Lord : I have said, Thou art my God.

17 My time is in thy hand ; deliver me from the hand of mine enemies : and from them that persecute me.

18 Shew thy servant the light of thy countenance : and save me for thy mercy's sake.

19 Let me not be confounded, O Lord, for I have called upon thee : let the ungodly be put to confusion, and be put to silence in the grave.

20 Let the lying lips be put to silence : which cruelly, disdainfully, and despitefully, speak against the righteous.

21 O how plentiful is thy goodness, which thou hast laid up for them that fear thee : and that thou hast prepared for them that put their trust in thee, even before the sons of men !

20 Cuddi hwynt yn nirgelfa dy wyneb rhag balchder dynion : cuddi hwynt mewn pabell rhag cynnen tafodau.

21 Bendigedig fyddo'r Arglwydd : canys dangosodd yn rhyfedd ei garedigrwydd i mi mewn dinas gadarn.

22 Canys mi a ddywedais yn fy ffrwst, Fe'm bwriwyd allan o'th olwg : er hynny ti a wrandewaist lais fy ngweddïau pan lefais arnat.

23 Cerwch yr Arglwydd, ei holl saint ef : yr Arglwydd a geidw'r ffyddloniaid, ac a dâl yn ehlaeth i'r neb a wna falchder.

24 Ymwrolwch, ac efe a gryfhâ eich calon, chwychwi oll y rhai ydych yn gobeithio yn yr Arglwydd.

Ysgrifnhatonol Weddi.

Psal. xxxii. *Beati, quorum.*

GWYN ei fyd y neb y madd-euwyd ei drosedd, ac y cuddiwyd ei bechod.

2 Gwŷn ei fyd y dyn ni chyfrif yr Arglwydd iddo anwiridd, ac ni bo dicihell yn ei yspryd.

3 Tra y tewais, heneiddiodd fy esgyrn, gan fy rhuad ar hŷd y dydd.

4 Canys trymhaodd dy law arnaf ddydd a nos : fy irder a drowyd yn sychder haf.

5 Addefais fy mhechod wrthyt, a'm hanwiredd ni chuddiais : dywedais, Cyffesaf yn fy erbyn fy hun fy anwireddau i'r Arglwydd ; a thi a faddeuaist anwiredd fy mhechod.

6 Am hyn y gweddïa pob duwiol arnat ti yn yr amser y'th gefir : yn ddïau yn llifeiriant

22 Thou shalt hide them privily by thine own presence from the provoking of all men : thou shalt keep them secretly in thy tabernacle from the strife of tongues.

23 Thanks be to the Lord : for he hath shewed me marvellous great kindness in a strong city.

24 And when I made haste, I said : I am cast out of the sight of thine eyes.

25 Nevertheless, thou hearest the voice of my prayer : when I cried unto thee.

26 O love the Lord, all ye his saints : for the Lord preserveth them that are faithful, and plenteously rewardeth the proud doer.

27 Be strong, and he shall establish your heart : all ye that put your trust in the Lord.

Evening Prayer.

Psal. xxxii. *Beati, quorum.*

BLESSED is he whose unrighteousness is forgiven : and whose sin is covered.

2 Blessed is the man unto whom the Lord imputeth no sin : and in whose spirit there is no guile.

3 For while I held my tongue : my bones consumed away through my daily complaining.

4 For thy hand is heavy upon me day and night : and my moisture is like the drought in summer.

5 I will acknowledge my sin unto thee : and mine unrighteousness have I not hid.

6 I said, I will confess my sins unto the Lord : and so thou forgavest the wickedness of my sin.

7 For this shall every one that is godly make his prayer unto thee, in a time when thou may-

dyfroedd mawrion, ni chânt nes-
âu atto ef.

7 Ti ydwyt loches i mi; cedwi
fi rhag ing: amgylchyni fi â
chaniadau ymwared.

8 Cyfarwyddaf di, a dysgaf
di yn y ffordd yr elych: â'm
llygad arnat y'th gynghoraf.

9 Na fyddwch fel march, neu
ful, heb ddeall: yr hwn y mae
rhaid attal ei ên â genfa, ac â
ffrwyn, rhag ei ddynesâu at-
tat.

10 Gofidiau lawer fydd i'r an-
nuwiot: ond y neb a ymddiriedo
yn yr Arglwydd, trugaredd a'i
cylchyna ef.

11 Y rhai cyfiawn, byddwch
lawen a hyfryd yn yr Arglwydd:
a'r rhai uniawn o galon oll, cen-
wch yn llafar.

Psal. xxxiii. *Exultate, justi.*

YMLAWENHEWCH, y
rhai cyfiawn, yn yr Ar-
glwydd: i'r rhai uniawn gwedd-
us yw mawl.

2 Molwch yr Arglwydd â'r
delyn: cenwch iddo â'r nabl, ac
â'r degtant.

3 Cenwch iddo ganiad new-
ydd: cenwch yn gerddgar, yn
soniarus.

4 Canys uniawn yw gair yr
Arglwydd; a'i holl weithredoedd
a wnaed mewn ffyddlondeb.

5 Efe a gâr gyfiawnder a
barn: o drugaredd yr Arglwydd
y mae'r ddaear yn gyflawn.

6 Trwy air yr Arglwydd y
gwnaethpwyd y nefoedd; a'u
holl luoedd hwy trwy yspryd ei
enau ef.

7 Casglu y mae efe ddyfroedd
y môr ynghyd megis pentwr:
y mae yn rhoddi y dyfnderoedd
mewn trysorau.

8 Ofned yr holl ddaear yr

est be found: but in the great
water-floods they shall not come
nigh him.

8 Thou art a place to hide me
in, thou shalt preserve me from
trouble: thou shalt compass me
about with songs of deliverance.

9 I will inform thee, and teach
thee in the way wherein thou
shalt go: and I will guide thee
with mine eye.

10 Be ye not like to horse
and mule, which have no under-
standing: whose mouths must
be held with bit and bridle, lest
they fall upon thee.

11 Great plagues remain for
the ungodly: but whoso putteth
his trust in the Lord, mercy em-
braceth him on every side.

12 Be glad, O ye righteous,
and rejoice in the Lord: and
be joyful, all ye that are true
of heart.

Psal. xxxiii. *Exultate, justi.*

REJOICE in the Lord, O
ye righteous: for it becom-
eth well the just to be thank-
ful.

2 Praise the Lord with harp:
sing praises unto him with the
lute, and instrument of ten strings.

3 Sing unto the Lord a new
song: sing praises lustily unto
him with a good courage.

4 For the word of the Lord
is true: and all his works are
faithful.

5 He loveth righteousness and
judgement: the earth is full of
the goodness of the Lord.

6 By the word of the Lord
were the heavens made: and all
the hosts of them by the breath
of his mouth.

7 He gathereth the waters of
the sea together, as it were upon
an heap: and layeth up the deep,
as in a treasure-house.

8 Let all the earth fear the

Arglwydd : holl drigolion y byd arswydant ef.

9 Canys efe a ddywedodd, ac felly y bu : efe a orchymynodd, a hynny a safodd.

10 Yr Arglwydd sydd yn diddymmu cyngor y cenhedloedd : y mae efe yn diddymmu amcanion pobloedd.

11 Cyngor yr Arglwydd a saif yn dragywydd ; meddyliau ei galon o genhedlaeth i genhedlaeth.

12 Gwŷn ei byd y genedl y mae yr Arglwydd yn Dduw iddi ; a'r bobl a ddetholodd efe yn etifeddiaeth iddo ei hun.

13 Yr Arglwydd sy'n edrych i lawr o'r nefoedd : y mae yn gweld holl feibion dynion.

14 O breswyl ei drigfa yr edrych efe ar holl drigolion y ddaear.

15 Efe a gyd-luniodd eu calon hwynt : efe a ddeall eu holl weithredoedd.

16 Ni waredir brenhin gan liaws llu : ni ddiange cadarn trwy ei fawr gryfder.

17 Peth ofer yw march i ymwared : ac nid achub efe neb trwy ei fawr gryfder.

18 Wele, y mae llygad yr Arglwydd ar y rhai a'i hofnant ef, sef ar y rhai a obeithiant yn ei drugaredd ef ;

19 I waredu eu henaidd rhag angau, ac i'w cadw yn fyw yn amser newyn.

20 Ein henaidd sydd yn disgwyl am yr Arglwydd : efe yw ein porth a'n tarian.

21 Canys ynddo ef y llawenyha ein calon, o herwydd i ni obeithio yn ei Enw sanctaidd ef.

22 Bydded dy drugaredd, Ar-

Lord : stand in awe of him, all ye that dwell in the world.

9 For he spake, and it was done : he commanded, and it stood fast.

10 The Lord bringeth the counsel of the heathen to nought : and maketh the devices of the people to be of none effect, and casteth out the counsels of princes.

11 The counsel of the Lord shall endure for ever : and the thoughts of his heart from generation to generation.

12 Blessed are the people, whose God is the Lord Jehovah : and blessed are the folk, that he hath chosen to him to be his inheritance.

13 The Lord looked down from heaven, and beheld all the children of men : from the habitation of his dwelling he considereth all them that dwell on the earth.

14 He fashioneth all the hearts of them : and understandeth all their works.

15 There is no king that can be saved by the multitude of an host : neither is any mighty man delivered by much strength.

16 A horse is counted but a vain thing to save a man : neither shall he deliver any man by his great strength.

17 Behold, the eye of the Lord is upon them that fear him : and upon them that put their trust in his mercy ;

18 To deliver their soul from death : and to feed them in the time of dearth.

19 Our soul hath patiently tarried for the Lord : for he is our help, and our shield.

20 For our heart shall rejoice in him : because we have hoped in his holy Name.

21 Let thy merciful kindness,

giwydd, arnom ni, megis yr ydym yn ymddiried ynot.

Psal. xxxiv. Benedicam Domino.

BENDITHIAF yr Arglwydd bob amser: ei foliant fydd yn iŷ ngenau yn wastad.

2 Yn yr Arglwydd y gorfoloda ty enaid: y rhai gostyngedig a glywant hyn, ac a lawenychant.

3 Mawrygwch yr Arglwydd gyd â mi; a chyd-ddyrchafwn ei Enw ef.

4 Ceisiais yr Arglwydd, ac efe a'm gwrandaodd; gwaredodd fi hefyd o'm holl ofn.

5 Edrychasant arno, a hwy a oleuwyd: a'u hwynebau ni chywilyddiwyd.

6 Y tlawd hwn a lefodd, a'r Arglwydd a'i clybu, ac a'i gwaredodd o'i holl drallodau.

7 Angel yr Arglwydd a gastella o amgylch y rhai a'i hofnant ef, ac a'u gwared hwynt.

8 Profwch, a gwelwch mor oda yw'r Arglwydd: gwŷn ei fyd y gwr a ymddiriedo ynddo.

9 Ofnwch yr Arglwydd, ei saint ef: canys nid oes eisiau ar y rhai a'i hofnant ef.

10 Y mae eisiau a newyn ar y llewod ieuainge: ond y sawl a geisiant yr Arglwydd, ni bydd arnynt eisiau dim daioni.

11 Deuwch, blant, gwrandewch arnaf: dysgaf i chwi ofn yr Arglwydd.

12 Pwy yw'r gwr a chwenych fywyd, ac a gâr hir ddyddiau, i weled daioni?

13 Cadw dy dafod rhag drwg, a'th wefusau rhag traethu twll.

14 Cilia oddi wrth ddrwg, a gwna dda; ymgais â thangnefedd, a dilyn hi.

15 Llygaid yr Arglwydd sydd ar y cyfiawn: a'i glustiau sydd yn agored i'w llefain hwynt.

16 Wyneb yr Arglwydd sydd

O Lord, be upon us: like as we do put our trust in thee.

Psal. xxxiv. Benedicam Domino.

I Will alway give thanks unto the Lord: his praise shall ever be in my mouth.

2 My soul shall make her boast in the Lord: the humble shall hear thereof, and be glad.

3 O praise the Lord with me: and let us magnify his Name together.

4 I sought the Lord, and he heard me: yea, he delivered me out of all my fear.

5 They had an eye unto him, and were lightened: and their faces were not ashamed.

6 Lo, the poor crieth, and the Lord heareth him: yea, and saveth him out of all his troubles.

7 The angel of the Lord tarrieth round about them that fear him: and delivereth them.

8 O taste, and see, how gracious the Lord is: blessed is the man that trusteth in him.

9 O fear the Lord, ye that are his saints: for they that fear him lack nothing.

10 The lions do lack, and suffer hunger: but they who seek the Lord shall want no manner of thing that is good.

11 Come, ye children, and hearken unto me: I will teach you the fear of the Lord.

12 What man is he that lusteth to live: and would fain see good days?

13 Keep thy tongue from evil: and thy lips, that they speak no guile.

14 Eschew evil, and do good: seek peace, and ensue it.

15 The eyes of the Lord are over the righteous: and his ears are open unto their prayers.

16 The countenance of the Lord is against them that do

yn erbyn y rhai a wna ddrwg,
i dorri eu coffa oddi ar y ddaear.

17 Y rhai cyfiawn a lefant;
a'r Arglwydd a glyw, ac a'u
gwared o'u holl drallodau.

18 Agos yw'r Arglwydd at y
rhai drylliedig o galon; ac efe
a geidw y rhai briwedig o ys-
pryd.

19 Aml ddrygau a gaiff y
cyfiawn: ond yr Arglwydd a'i
gwared ef oddi wrthynt oll.

20 Efe a geidw ei holl esgyrn
ef: ni thorrir un o honynt.

21 Drygioni a ladd yr annuw-
iol: a'r rhai a gasânt y cy-
fiawn a anrheithir.

22 Yr Arglwydd a wared
eneidiau ei weision: a'r rhai oll
a ymddiriedant ynddo ef, nid
anrheithir hwynt.

Borcol Ueddi.

Psal. xxxv. *Judica, Domine.*

DADLEU fy nadl, Arglwydd,
yn erbyn y rhai a ddadl-
euant i'm herbyn: ymladd â'r
rhai a ymladdant â mi.

2 Ymafael yn y darian a'r
astalch, a chyfod i'm cym-
morth.

3 Dwg allan y waywffon, ac
argaea yn erbyn fy erlidwyr:
dywed wrth fy enaid, Myfi yw
dy iachawdwriaeth.

4 Cywilyddier a gwaradwydd-
er y rhai a geisiant fy enaid:
ymchweler yn eu hol a gwarth-
aer y sawl a fwriadant fy
nrygu.

5 Byddant fel us o flaen y
gwylt: ac angel yr Arglwydd
yn eu herlid.

6 Bydded eu ffordd yn dywyll-
web ac yn llithrigfa: ac angel
yr Arglwydd yn eu hymlid.

7 Canys heb achos y cudd-
iasant eu rhwyd i mi mewn
pydew, yr hwn heb achos a
gloddiasant i'm henaidd.

evil: to root out the remem-
brance of them from the earth.

17 The righteous cry, and the
Lord heareth them: and deliver-
eth them out of all their troubles.

18 The Lord is nigh unto
them that are of a contrite
heart: and will save such as
be of an humble spirit.

19 Great are the troubles of
the righteous: but the Lord de-
livereth him out of all.

20 He keepeth all his bones:
so that not one of them is broken.

21 But misfortune shall slay
the ungodly: and they that hate
the righteous shall be desolate.

22 The Lord delivereth the
souls of his servants: and all
they that put their trust in him
shall not be destitute.

Morning Prayer.

Psal. xxxv. *Judica, Domine.*

PLEAD thou my cause, O
Lord, with them that strive
with me: and fight thou against
them that fight against me.

2 Lay hand upon the shield
and buckler: and stand up to
help me.

3 Bring forth the spear, and
stop the way against them that
persecute me: say unto my
soul, I am thy salvation.

4 Let them be confounded,
and put to shame, that seek af-
ter my soul: let them be turned
back, and brought to confusion,
that imagine mischief for me.

5 Let them be as the dust be-
fore the wind: and the angel of
the Lord scattering them.

6 Let their way be dark and
slippery: and let the angel of
the Lord persecute them.

7 For they have privily laid
their net to destroy me without
a cause: yea, even without a
cause have they made a pit for
my soul.

8 Deued arno ddistryw ni wypo; a'i rwyd yr hon a guddiodd, a'i dalio: syrthied yn y distryw hwnnw.

9 A llawenycha fy enaid i yn yr Arglwydd: efe a ymhyfryda yn ei iachawdwriaeth ef.

10 Fy holl esgyrn a ddywedant, O Arglwydd, pwy sy fel tydi, yn gwaredu'r tlawd rhag yr hwn a fyddo trech nag ef; y truan hefyd a'r tlawd, rhag y neb a'i hyspeilio?

11 Tystion gau a gyfodasant: holasant i mi yr hyn ni's gwn oddi wrtho.

12 Talasant i mi ddrwg dros dda, i yspeilio fy enaid.

13 A minnau, pan glafychent hwy, oeddw'n a'm gwisg o sachlen: gostyngais fy enaid âg ymryd, a'm gweddi a ddychwelodd i'm mynwes fy hun.

14 Ymddygaais fel pe buasai'n gyfaill, neu yn frawd i mi: ymostyngais mewn galarwisg, fel un yn galaru am ei fam.

15 Ond ymlawenhasant hwy yn fy adfyd i, ac ymgasglasant: i'e, ymgasglodd efryddion yn fy erbyn, ac ni's gwyddwn; rhwygasant fi, ac ni phheidient.

16 Ym mysg y gwatwarwyr rhagrithiol mewn gwleddoedd, ysgyrnygasant eu dannedd arnaf.

17 Arglwydd, pa hŷd yr edrychi di ar hyn? gwared fy enaid rhag eu distryw hwynt, fy unig enaid rhag y llewod.

18 Mi a'th glodforaf yn y gynnulleidfawr: moliannaf di ym mhllith pobl lawer.

19 Na lawenychant o'm herwydd y rhai sydd elynion i mi heb achos: y sawl a'm casânt

8 Let a sudden destruction come upon him unawares, and his net, that he hath laid privily, catch himself: that he may fall into his own mischief.

9 And, my soul, be joyful in the Lord: it shall rejoice in his salvation.

10 All my bones shall say, Lord, who is like unto thee, who deliverest the poor from him that is too strong for him: yea, the poor, and him that is in misery, from him that spoileth him?

11 False witnesses did rise up: they laid to my charge things that I knew not.

12 They rewarded me evil for good: to the great discomfort of my soul.

13 Nevertheless, when they were sick, I put on sackcloth, and humbled my soul with fasting: and my prayer shall turn into mine own bosom.

14 I behaved myself as though it had been my friend, or my brother: I went heavily, as one that mourneth for his mother.

15 But in mine adversity they rejoiced, and gathered themselves together: yea, the very abjects came together against me unawares, making mouths at me, and ceased not.

16 With the flatterers were busy mockers: who gnashed upon me with their teeth.

17 Lord, how long wilt thou look upon this: O deliver my soul from the calamities which they bring on me, and my darling from the lions.

18 So will I give thee thanks in the great congregation: I will praise thee among much people.

19 O let not them that are mine enemies triumph over me ungodly: neither let them wink

yn ddiachos, nac amneidiant â llygad.

20 Gan nad ymddiddanant yn dangnefeddus; eithr dychymmygant eiriau dichellgar yn erbyn y rhai llonydd yn y tir.

21 Lledasant eu safn arnaf, gan ddywedyd, Ha, ha, gwelodd ein llygad.

22 Gwelaist hyn, Arglwydd: na thaw dithau; nac ymbellhâ oddi wrthyf, O Arglwydd.

23 Cyfod, a deffro i'm barn, sef i'm dadl, fy Nuw a'm Harglwydd.

24 Barn fi, Arglwydd fy Nuw, yn ol dy gyfiawnder; ac na lawenhânt o'm plegid.

25 Na ddywedant yn eu calon, O ein gwÿnfyd: na ddywedant, Llyngcasom ef.

26 Cywilyddier a gwaradwydder hwy i gŷd, y rhai sy lawen am fy nrygfyd: gwisger â gwarth ac â chywilydd y rhai a ymfawrygant i'm herbyn.

27 Caned a llawenyched y rhai a hoffant fy nghyfiawnder: dywedant hefyd yn wastad, Mawryger yr Arglwydd, yr hwn a gâr lwyddiant ei was.

28 Fy nhafod innau a lefara am dy gyfiawnder a'th foliant ar hŷd y dydd.

Psal. xxxvi. *Dixit injustus.*

Y Mae anwiredd yr annuwiol yn dywedyd o fewn fy nghalon, nad oes ofn Duw o flaen ei lygaid ef.

2 O herwydd ymwenbieithio y mae efe iddo ei hun yn ei olwg ei hunan, nes cael ei anwiredd yn atcas.

3 Geiriau ei enau ydynt an-

with their eyes that hate me without a cause.

20 And why? their communing is not for peace: but they imagine deceitful words against them that are quiet in the land.

21 They gaped upon me with their mouths, and said: Fie on thee, fie on thee, we saw it with our eyes.

22 This thou hast seen, O Lord: hold not thy tongue then, go not far from me, O Lord.

23 Awake, and stand up to judge my quarrel: avenge thou my cause, my God, and my Lord.

24 Judge me, O Lord my God, according to thy righteousness: and let them not triumph over me.

25 Let them not say in their hearts, There, there, so would we have it: neither let them say, We have devoured him.

26 Let them be put to confusion and shame together, that rejoice at my trouble: let them be clothed with rebuke and dishonour, that boast themselves against me.

27 Let them be glad and rejoice, that favour my righteous dealing: yea, let them say alway, Blessed be the Lord, who hath pleasure in the prosperity of his servant.

28 And as for my tongue, it shall be talking of thy righteousness: and of thy praise all the day long.

Psal. xxxvi. *Dixit injustus.*

MY heart sheweth me the wickedness of the ungodly: that there is no fear of God before his eyes.

2 For he flattereth himself in his own sight: until his abominable sin be found out.

3 The words of his mouth are unrighteous, and full of deceit:

wiredd a thwyll: peidiodd â bod yn gall i wneuthur daioni.

4 Anwiredd a ddychymmyg efe ar ei wely: efe a'i gesyd ei hun ar ffordd nid yw dda; nid ffiaidd gantho ddrygioni.

5 Dy drugaredd, Arglwydd, sydd hyd y nefoedd, a'th wirionedd hyd y cymmylau.

6 Fel mynyddoedd cedyrn y mae dy gyfiawnder; dyfnder mawr yw dy farnedigaethau: dyn ac anifail a gedwi di, Arglwydd.

7 Mor werthfawr yw dy drugaredd, O Dduw! am hynny'r ymddiried meibion dynion dan gysgod dy adenydd.

8 Llawn-ddigonir hwynt â brasder dy dŷ; ac âg afon dy hyfrydweh y dïodi hwynt.

9 Canys gyd â thi y mae ffynnon y bywyd: yn dy oleuni di y gwelwn oleuni.

10 Estyn dy drugaredd i'r rhai a'th adwaenant, a'th gyfiawnder i'r rhai uniawn o galon.

11 Na ddeued troed balchder i'm herbyn: na syffed llaw yr annuwiol fi.

12 Yno y syrthiodd gweithwŷr anwiredd: gwithiwyd hwynt i lawr, ac ni allant gyfodi.

Prifardd y Cuddi.

Psal. xxxvii. *Noli æmulari.*

NAC ymddigia o herwydd y rhai drygionus, ac na chynfigenna wrth y rhai a wnant anwiredd.

2 Canys yn ebrwydd y torrir hwynt i'r llawr fel glaswellt, ac y gwywant fel gwŷrdd-lysiau.

3 Gobeithia yn yr Arglwydd, a gwna dda; felly y trigi yn y tir, a thi a borthir yn ddiau.

he hath left off to behave himself wisely, and to do good.

4 He imagineth mischief upon his bed, and hath set himself in no good way: neither doth he abhor any thing that is evil.

5 Thy mercy, O Lord, reacheth unto the heavens: and thy faithfulness unto the clouds.

6 Thy righteousness standeth like the strong mountains: thy judgements are like the great deep.

7 Thou, Lord, shalt save both man and beast; How excellent is thy mercy, O God: and the children of men shall put their trust under the shadow of thy wings.

8 They shall be satisfied with the plenteousness of thy house: and thou shalt give them drink of thy pleasures, as out of the river.

9 For with thee is the well of life: and in thy light shall we see light.

10 O continue forth thy loving-kindness unto them that know thee: and thy righteousness unto them that are true of heart.

11 O let not the foot of pride come against me: and let not the hand of the ungodly cast me down.

12 There are they fallen, all that work wickedness: they are cast down, and shall not be able to stand.

Evening Prayer.

Psal. xxxvii. *Noli æmulari.*

FRET not thyself because of the ungodly: neither be thou envious against the evil doers.

2 For they shall soon be cut down like the grass: and be withered even as the green herb.

3 Put thou thy trust in the Lord, and be doing good: dwell in the land, and verily thou shalt be fed.

4 Ymddigrifa hefyd yn yr Arglwydd; ac efe a ddyry i ti ddymuniadau dy galon.

5 Treigla dy ffordd ar yr Arglwydd, ac ymddiried ynddo; ac efe a'i dwg i ben.

6 Efe a ddwg allan dy gyfiawnder fel y goleuni, a'th farn fel hanner dydd.

7 Distawa yn yr Arglwydd, a disgwyl wrtho: nac ymddigia o herwydd yr lwn a lwyddo ganddo ei ffordd, wrth y gwr sydd yn gwneuthur ei ddrwg amcanion.

8 Paid â digofaint, a gâd ymaith gynddaredd: nac ymddigia er dim i wneuthur drwg.

9 Canys torrir ymaith y drwg ddynion: ond y rhai a ddisgwyliaint wrth yr Arglwydd, hwynt-hwy a etifeddant y tir.

10 Canys etto ychydigyn, ac ni welir yr annuwiol: a thi a edrychi am ei le ef, ac ni bydd dim o hono.

11 Eithr y rhai gostyngedig a etifeddant y ddaear; ac a ymhyfyrdant gan liaws tangnefedd.

12 Yr annuwiol a amcana yn erbyn y cyfiawn, ac a ysgyrnyga ei ddannedd arno.

13 Yr Arglwydd a chwardd am ei ben ef: canys gwel fod ei ddydd ar ddyfod.

14 Yr annuwiolion a dynnasant eu cleddyf, ac a annelasant eu bwa, i fwrw i lawr y tlawd a'r anghenog, ac i ladd y rhai uniawn eu ffordd.

15 Eu cleddyf a â yn eu calon eu hunain, a'u bwaau a ddryllir.

16 Gwell yw'r ychydig sy gan y cyfiawn nâ mawr olud annuwiolion lawer.

17 Canys breichiau'r annuwiolion a dorrir: ond yr Arglwydd a gynnal y rhai cyfiawn.

4 Delight thou in the Lord: and he shall give thee thy heart's desire.

5 Commit thy way unto the Lord, and put thy trust in him: and he shall bring it to pass.

6 He shall make thy righteousness as clear as the light: and thy just dealing as the noon-day.

7 Hold thee still in the Lord, and abide patiently upon him: but grieve not thyself at him, whose way doth prosper, against the man that doeth after evil counsels.

8 Leave off from wrath, and let go displeasure: fret not thyself, else shalt thou be moved to do evil.

9 Wicked doers shall be rooted out: and they that patiently abide the Lord, those shall inherit the land.

10 Yet a little while, and the ungodly shall be clean gone: thou shalt look after his place, and he shall be away.

11 But the meek-spirited shall possess the earth: and shall be refreshed in the multitude of peace.

12 The ungodly seeketh counsel against the just: and gnasheth upon him with his teeth.

13 The Lord shall laugh him to scorn: for he hath seen that his day is coming.

14 The ungodly have drawn out the sword, and have bent their bow: to cast down the poor and needy, and to slay such as are of a right conversation.

15 Their sword shall go through their own heart: and their bow shall be broken.

16 A small thing that the righteous hath: is better than great riches of the ungodly.

17 For the arms of the ungodly shall be broken: and the Lord upholdeth the righteous.

18 Yr Arglwydd a edwyn ddyddiau y rhai perffaith : a'u hetifeddiaeth hwy fydd yn dragwydd.

19 Ni's gwaradwyddir hwy yn amser drygfyd : ac yn amser newyn y cânt ddigon.

20 Eithr collir yr annuwiolion ; a gelynion yr Arglwydd fel brasder ŵyn a ddiflannant : yn fŵg y diflannant hwy.

21 Yr annuwiol a echwyna, ac ni thâl adref : ond y cyfiawn sy drugarog, ac yn rhoddi.

22 Canys y rhai a fendigo efe, a etifeddant y tir ; a'r rhai a felldithio efe, a dorrrir ymaith.

23 Yr Arglwydd a fforddia gerddediad gwr da : a da fydd ganddo ei ffordd ef.

24 Er iddo gwympto, ni lwyr-fwrir ef i lawr : canys yr Arglwydd sydd yn ei gynnal ef â'i law.

25 Mi a fum ieuange, ac yr ydwyf yn hen ; etto ni welais y cyfiawn wedi ei adu, na'i had yn cardotta bara.

26 Bob amser y mae efe yn drugarog, ac yn rhoddi benthyg ; a'i had a fendithir.

27 Cilia di oddiwrth ddrwg, a gwna dda ; a chyfannedda yn dragwydd.

28 Canys yr Arglwydd a gâr farn, ac ni edy ei saint ; cedwir hwynt yn dragwydd : ond had yr annuwiol a dorrrir ymaith.

29 Y rhai cyfiawn a etifeddant y ddaear, ac a breswylant ynddi yn dragwydd.

30 Genau y cyfiawn a fynega ddoethineb, a'i dafod a draetha farn.

18 The Lord knoweth the days of the godly : and their inheritance shall endure for ever.

19 They shall not be confounded in the perilous time : and in the days of dearth they shall have enough.

20 As for the ungodly, they shall perish ; and the enemies of the Lord shall consume as the fat of lambs : yea, even as the smoke, shall they consume away.

21 The ungodly borroweth, and payeth not again : but the righteous is merciful, and liberal.

22 Such as are blessed of God shall possess the land : and they that are cursed of him shall be rooted out.

23 The Lord ordereth a good man's going : and maketh his way acceptable to himself.

24 Though he fall, he shall not be cast away : for the Lord upholdeth him with his hand.

25 I have been young, and now am old : and yet saw I never the righteous forsaken, nor his seed begging their bread.

26 The righteous is ever merciful, and lendeth : and his seed is blessed.

27 Flee from evil, and do the thing that is good : and dwell for evermore.

28 For the Lord loveth the thing that is right : he forsaketh not his that be godly, but they are preserved for ever.

29 The unrighteous shall be punished : as for the seed of the ungodly, it shall be rooted out.

30 The righteous shall inherit the land : and dwell therein for ever.

31 The mouth of the righteous is exercised in wisdom : and his tongue will be talking of judgement.

31 Deddf ei Dduw sydd yn ei galon ef; a'i gamrau ni lithrant.

32 Yr annuwiol a wylia ar y cyfiawn, ac a gais ei ladd ef.

33 Ni ad yr Arglwydd ef yn ei law ef, ac ni ad ef yn euog pan ei barner.

34 Gobeithia yn yr Arglwydd, a chadw ei ffordd ef, ac efe a'th ddyrchafa fel yr etifeddech y tir: pan ddifether yr annuwiolion, ti a'i gweli.

35 Gwelais yr annuwiol yn gadarn, ac yn frigog fel y lawryf gwyrdd.

36 Er hynny efe a aeth ymaith, ac wele, nid oedd mwy o hono: a mi a'i ceisiais, ac nid oedd i'w gael.

37 Ystyr y perffaith, ac edrych ar yr uniawn: canys diwedd y gwr hwnnw fydd tangnefedd.

38 Ond y troseddwy'r a gyd-ddistrywir: diwedd yr annuwiolion a dorrir ymaith.

39 A iachawdwriaeth y cyfiawn sydd oddi wrth yr Arglwydd: efe yw eu nerth yn amser trallod.

40 A'r Arglwydd a'u cymmorth hwynt, ac a'u gwared: efe a'u gwared hwynt rhag yr annuwiolion, ac a'u ceidw hwynt, am iddynt ymddiried ynddo.

32 The law of his God is in his heart: and his goings shall not slide.

33 The ungodly seeth the righteous: and seeketh occasion to slay him.

34 The Lord will not leave him in his hand: nor condemn him when he is judged.

35 Hope thou in the Lord, and keep his way, and he shall promote thee, that thou shalt possess the land: when the ungodly shall perish, thou shalt see it.

36 I myself have seen the ungodly in great power: and flourishing like a green bay-tree.

37 I went by, and lo, he was gone: I sought him, but his place could no where be found.

38 Keep innocency, and take heed unto the thing that is right: for that shall bring a man peace at the last.

39 As for the transgressors, they shall perish together: and the end of the ungodly is, they shall be rooted out at the last.

40 But the salvation of the righteous cometh of the Lord: who is also their strength in the time of trouble.

41 And the Lord shall stand by them, and save them: he shall deliver them from the ungodly, and shall save them, because they put their trust in him.

Yscol Uddi.

Psal. xxxviii. *Domine, ne in furore.*

ARGLWYDD, na cherydda fi yn dy lid: ac na chospa fi yn dy ddigllonedd.

2 Canys y mae dy saethau ynglŷn ynof, a'th law yn drom arnaf.

3 Nid oes iechyd yn fy nghnawd, o herwydd dy ddigllonedd; ac nid oes heddwch i'm hesgyrn, oblegid fy nihechod.

Morning Prayer.

Psal. xxxviii. *Domine, ne in furore.*

PUT me not to rebuke, O Lord, in thine anger: neither chasten me in thy heavy displeasure.

2 For thine arrows stick fast in me: and thy hand presseth me sore.

3 There is no health in my flesh, because of thy displeasure: neither is there any rest in my bones, by reason of my sin.

4 Canys fy nghamweddau a aethant dros fy mhen : megis baich trwm y maent yn rhŷ drwm i mi.

5 Fy nghleisiau a bydrasant, ac a lygrasant, gan fy ynfydrwydd.

6 Crymmwyd a darostyngwyd fi'n ddirfawr : beunydd yr ydwyf yn myned yn alarus.

7 Canys fy lwynau a lanwyd o ffieidd-glwyf ; ac nid oes iechyd yn fy nghnawd.

8 Gwanhawyd, a drylliwyd fi'n dramawr : rhuais gan aflonyddwch fy nghalon.

9 O'th flaen di, Arglwydd, y mae fy holl ddymuniad ; ac ni chuddiwyd fy uchenaid oddi wrthy.

10 Fy nghalon sydd yn llammu ; fy nerth a'm gadawodd ; a llewyrch fy llygaid nid yw chwaith gennyf.

11 Fy ngharedigion a'm cyfeillion a safent oddi ar gyfer fy mhla ; a'm cyfneseiffaid a safent o hirbell.

12 Y rhai hefyd a geisient fy einioes a osodasant faglau ; a'r rhai a geisient fy niwaid, a draethent anwireddau, ac a ddychymmygent ddichellion ar hŷd y dydd.

13 A minnau fel byddar ni chlywn ; eithr oeddwn fel mudan heb agoryd ei enau.

14 Felly'r oeddwn fel gwr ni chlywai, ac heb argyoeddion yn ei enau.

15 O herwydd im' obeithio ynot, Arglwydd ; ti, Arglwydd fy Nuw, a wrandewi.

16 Canys dywedais, Gwrando fi, rhag llawenychu o honynt i'm herbyn : pan lithrai fy nhroed, ymfawrygent i'm herbyn.

17 Canys parod wyf i gloffi, a'm dolur sy ger fy mron yn wastad.

4 For my wickednesses are gone over my head : and are like a sore burden, too heavy for me to bear.

5 My wounds stink, and are corrupt : through my foolishness.

6 I am brought into so great trouble and misery : that I go mourning all the day long.

7 For my loins are filled with a sore disease : and there is no whole part in my body.

8 I am feeble, and sore smitten : I have roared for the very disquietness of my heart.

9 Lord, thou knowest all my desire : and my groaning is not hid from thee.

10 My heart panteth, my strength hath failed me : and the sight of mine eyes is gone from me.

11 My lovers and my neighbours did stand looking upon my trouble : and my kinsmen stood afar off.

12 They also that sought after my life laid snares for me : and they that went about to do me evil talked of wickedness, and imagined deceit all the day long.

13 As for me, I was like a deaf man, and heard not : and as one that is dumb, who doth not open his mouth.

14 I became even as a man that heareth not : and in whose mouth are no reproofs.

15 For in thee, O Lord, have I put my trust : thou shalt answer for me, O Lord my God.

16 I have required that they, even mine enemies, should not triumph over me : for when my foot slipped, they rejoiced greatly against me.

17 And I, truly, am set in the plague : and my heaviness is ever in my sight.

18 Dïau y mynegaf fy anwired, ac y pryderaf o herwydd fy mhechod.

19 Ac y mae fy ngelynion yn fyw, ac yn gedyrn: amlhawyd hefyd y rhai a'm casant ar gam.

20 A'r rhai a dalant ddrwg dros dda, a'm gwrthwynebant; am fy mod yn dilyn daioni.

21 Na ad fi, O Arglwydd: fy Nuw, nac ymbellhâ oddi wrthyf.

22 Brysia i'm cymmorth, O Arglwydd fy iachawdwriaeth.

Psal. xxxix. Dixi, custodiam.

DYWEDAIS, Cadwaf fy ffyrdd, rhag pechu â'm tafod: cadwaf ffrwyn yn fy ngenau, tra fyddo'r annuwiol yn fy ngolwg.

2 Tewais yn ddistaw, i.e, tewais â daioni: a'm dolur a gyfrôdd.

3 Gwresogodd fy nghalon o'm mewn: tra'r oeddwn yn myfyrio, ennynodd tân, a mi a leferais â'm tafod.

4 Arglwydd, par i mi wybod fy niwedd, a pheth yw mesur fy nyddiau; fel y gwypwyf o ba oedran y byddaf fi.

5 Wele, gwnaethost fy nyddiau fel dyrnfedd; a'm heinioes sy megis diddym yn dy olwg di: dïau mai cwbl wagedd yw pob dyn, pan fo ar y goreu.

6 Dyn yn ddïau sydd yn rhodio mewn cysgod, ac yn ymdrafferthu yn ofer: efe a dyrra olud, ac ni's gŵyr pwy a'i casgl.

7 Ac yn awr beth a ddisgwyliaf, O Arglwydd? fy ngobaith sydd ynot ti.

8 Gwared fi o'm holl gam-

18 For I will confess my wickedness: and be sorry for my sin.

19 But mine enemies live, and are mighty: and they that hate me wrongfully are many in number.

20 They also that reward evil for good are against me: because I follow the thing that good is.

21 Forsake me not, O Lord my God: be not thou far from me.

22 Haste thee to help me: O Lord God of my salvation.

Psal. xxxix. Dixi, custodiam.

ISaid, I will take heed to my ways: that I offend not in my tongue.

2 I will keep my mouth as it were with a bridle: while the ungodly is in my sight.

3 I held my tongue, and spake nothing: I kept silence, yea, even from good words; but it was pain and grief to me.

4 My heart was hot within me, and while I was thus musing the fire kindled: and at the last I spake with my tongue;

5 Lord, let me know mine end, and the number of my days: that I may be certified how long I have to live.

6 Behold, thou hast made my days as it were a span long: and mine age is even as nothing in respect of thee; and verily every man living is altogether vanity.

7 For man walketh in a vain shadow, and disquieteth himself in vain: he heapeth up riches, and cannot tell who shall gather them.

8 And now, Lord, what is my hope: truly my hope is even in thee.

9 Deliver me from all mine

weddau; ac na osod fi yn waradwydd i'r ynyfdd.

9 Aethum yn fud, ac nid agorais fy ngenau: canys ti a wnaethost hyn.

10 Tyn dy bla oddi wrthyf: gan ddyrnod dy law y ddfm i.

11 Pan gospit ddyn â cher-yddon am anwiredd, dattodit fel gwyfyn ei ardderchowgrwydd ef: gwagedd yn ddiau yw pob dyn.

12 Gwranddo fy ngweddi, Arglwydd, a chlyw fy llef; na thaw wrth fy wylofain: canys ymdeithydd ydwyf gyd â thi, ac alltud, fel fy holl dadau.

13 Paid â mi, fel y cryfhawyf: cyn fy myned, ac na byddwyf mwy.

Psal. xl. *Expectans expectavi.*

DISGWYLIAIS yn ddyfal am yr Arglwydd; ac efe a ymostyngodd attaf, ac a glybu fy llefain.

2 Cyfododd fi hefyd o'r pydew erchyll, allan o'r pridd tomlyd; ac a osododd fy nhraed ar graig, gan hwylio fy ngherddediad.

3 A rhoddodd yn fy ngenau ganiad newydd o foliant i'n Duw ni: llawer a welant hyn, ac a ofnant, ac a ymddiriedant yn yr Arglwydd.

4 Gwên ei fyd y gwr a osodo'r Arglwydd yn ymddiried iddo; ac ni thry at feilchion, nac at y rhai a wyrant at gelwydd.

5 Llŷosog y gwnaethost ti, O Arglwydd fy Nuw, dy ryfeddodau, a'th amcanion tu agattom: ni ellir yn drefnus eu cyfrif hwynt i ti: pe mynegwn a phe

offences: and make me not a rebuke unto the foolish.

10 I became dumb, and opened not my mouth: for it was thy doing.

11 Take thy plague away from me: I am even consumed by the means of thy heavy hand.

12 When thou with rebukes dost chasten man for sin, thou makest his beauty to consume away, like as it were a moth fretting a garment: every man therefore is but vanity.

13 Hear my prayer, O Lord, and with thine ears consider my calling: hold not thy peace at my tears.

14 For I am a stranger with thee: and a sojourner, as all my fathers were.

15 O spare me a little, that I may recover my strength: before I go hence, and be no more seen.

Psal. xl. *Expectans expectavi.*

I Waited patiently for the Lord: and he inclined unto me, and heard my calling.

2 He brought me also out of the horrible pit, out of the mire and clay: and set my feet upon the rock, and ordered my goings.

3 And he hath put a new song in my mouth: even a thanksgiving unto our God.

4 Many shall see it, and fear: and shall put their trust in the Lord.

5 Blessed is the man that hath set his hope in the Lord: and turned not unto the proud, and to such as go about with lies.

6 O Lord my God, great are the wondrous works which thou hast done, like as be also thy thoughts which are to us-ward: and yet there is no man that ordereth them unto thee.

traethwn hwynt, amlach ydynt
nag y gellir eu rhifo.

6 Aberth ac offrw m nid ewyll-
ysiaist; agoraist fy nghlustiau :
poeth-offrw m a phech-aberth ni's
gofynaist.

7 Yna y dywedais, Wele'r
ydwylf yn dyfod: yn rhol y
llyfr y ysgrifenyd am danaf.

8 Da gennyf wneuthur dy
ewyllys, O fy Nuw: a'th gyf-
raith sydd o fewn fy nghalon.

9 Pregethais gyfiawnder yn
y gynnulleidfa fawr: wele, nid
atteliais fy ngwefusau; ti, Ar-
glwydd, a'i gwyddost.

10 Ni chuddiais dy gyfiawnder
o fewn fy nghalon; traethais dy
ffyddlondeb, a'th iachawdwr-
iaeth: ni chelais dy drugaredd
na'th wirionedd yn y gynnul-
leidfa liosog.

11 Tithau, Arglwydd, nac
attal dy drugareddau oddi wrth-
yf: cadwed dy drugaredd a'th
wirionedd fi byth.

12 Canys drygau anifeiriol
a'm cylchynasant o amgylch:
fy mhechodau a'm daliasant, fel
na allwn edrych i fynu: amlach
ydynt nâ gwallt fy mhen; am
hynny y pallodd fy nghalon
gennyf.

13 Rhynged bodd it', Ar-
glwydd, fy ngwaredu: brysia,
Arglwydd, i'm cymmorth.

14 Cyd-gywilyddier a gwarad-
wydder y rhai a geisiant fy ein-
ioes i'w difetha; gyrrer yn eu
hol a chywilyddier y rhai a
ewyllysiant i mi ddrwg.

15 Anrheithier hwynt yn wob-
r am eu gwaradwydd, y rhai a
ddywedant wrthyf, Ha, ha.

16 Llawenyched ac ymhy-
fryded ynot ti y rhai oll a'th

7 If I should declare them, and
speak of them: they should be
more than I am able to express.

8 Sacrifice, and meat-offering,
thou wouldest not: but mine
ears hast thou opened.

9 Burnt-offerings, and sacrifice
for sin, hast thou not required:
then said I, Lo, I come,

10 In the volume of the book
it is written of me, that I should
fulfil thy will, O my God: I am
content to do it; yea, thy law is
within my heart.

11 I have declared thy right-
eousness in the great congrega-
tion: lo, I will not refrain my
lips, O Lord, and that thou
knowest.

12 I have not hid thy right-
eousness within my heart: my
talk hath been of thy truth, and
of thy salvation.

13 I have not kept back thy
loving mercy and truth: from
the great congregation.

14 Withdraw not thou thy
mercy from me, O Lord: let
thy loving-kindness and thy
truth alway preserve me.

15 For innumerable troubles
are come about me; my sins
have taken such hold upon me
that I am not able to look up:
yea, they are more in number
than the hairs of my head, and
my heart hath failed me.

16 O Lord, let it be thy plea-
sure to deliver me: make haste,
O Lord, to help me.

17 Let them be ashamed, and
confounded together, that seek
after my soul to destroy it: let
them be driven backward, and
put to rebuke, that wish me evil.

18 Let them be desolate, and
rewarded with shame: that say
unto me, Fie upon thee, fie upon
thee.

19 Let all those that seek thee
be joyful and glad in thee: and

geisiant: dyweded y rhai a garant dy iachawdwriaeth bob amser, Mawryger yr Arglwydd.

17 Ond yr wyf fi yn dlawd ac yn anghenus; etto yr Arglwydd a feddwl am danaf: fy nghym-morth a'm gwaredydd ydwyt ti; fy Nuw, na hir drig.

Prwydhatonol Meddi.

Psal. xli. *Beatus qui intelligit.*

GWYN ei fyd a ystyria wrth y tlawd: yr Arglwydd a'i gwared ef yn amser adfyd.

2 Yr Arglwydd a'i ceidw, ac a'i bywhâ; gwynfydedig fydd ar y ddaear: na ddod dithau ef wrth ewyllys ei elynion.

3 Yr Arglwydd a'i nertha ef ar ei glaf wely: cyweiri ei holl wely ef yn ei glefyd.

4 Mi a ddywedais, Arglwydd, trugarhâ wrthyf: iachâ fy enaid; canys pechais i'th erbyn.

5 Fy ngelynyon a lefarant ddrwg am danaf, gan ddywed-yd, Pa bryd y bydd efe farw, ac y derfydd am ei enw ef?

6 Ac os daw i'm hedrych, efe a ddywed gelwydd; ei galon a gasgl atti anwiredd: pan el allan, efe a'i traetha.

7 Fy holl gaseion a gyd-hustyngant i'm herbyn: yn fy erbyn y dychymmygant ddrwg i mi.

8 Afiwydd, meddant, a lŷn wrtho: a chan ei fod yn gorwedd, ni chyfyd mwy.

9 Hefyd y gwr oedd anwyl gennyf, yr hwn yr ymddiriedais iddo, ac a fwytaodd fy mara, a ddyrchafodd ei sawdl i'm herbyn.

10 Eithr ti, Arglwydd, trugarhâ wrthyf; a chyfod fi, fel y talwyf iddynt.

let such as love thy salvation say alway, The Lord be praised.

20 As for me, I am poor and needy: but the Lord careth for me.

21 Thou art my helper and redeemer: make no long tarrying, O my God.

Evening Prayer.

Psal. xli. *Beatus qui intelligit.*

BLESSED is he that considereth the poor and needy: the Lord shall deliver him in the time of trouble.

2 The Lord preserve him, and keep him alive, that he may be blessed upon earth: and deliver not thou him into the will of his enemies.

3 The Lord comfort him, when he lieth sick upon his bed: make thou all his bed in his sickness.

4 I said, Lord, be merciful unto me: heal my soul, for I have sinned against thee.

5 Mine enemies speak evil of me: When shall he die, and his name perish?

6 And if he come to see me, he speaketh vanity: and his heart conceiveth falshood within himself, and when he cometh forth he telleth it.

7 All mine enemies whisper together against me: even against me do they imagine this evil.

8 Let the sentence of guiltiness proceed against him: and now that he lieth, let him rise up no more.

9 Yea, even mine own familiar friend, whom I trusted: who did also eat of my bread, hath laid great wait for me.

10 But be thou merciful unto me, O Lord: raise thou me up again, and I shall reward them.

11 Wrth hyn y gwn hoffi o honot fi, am na chaiff fy ngelyn orfoleddu i'm herbyn.

12 Ond am danaf fi, yn fy mherffeithrwydd y'm cynheli, ac y'm gosodi ger dy fron yn dragywydd.

13 Bendigedig fyddo Arglwydd Dduw Israel, o dragywyddoldeb a hyd dragywyddoldeb. Amen, ac Amen.

Psal. xlii. *Quemadmodum.*

FEL y brefa'r hŷdd am yr afonydd dyfroedd : felly'r hiraetha fy enaid am danat ti, O Dduw.

2 Sychedig yw fy enaid am Dduw, am y Duw byw : pa bryd y deuaſt ac yr ymddangosaſt ger bron Duw ?

3 Fy nagrau oedd fwyd im' ddydd a nos, tra dywedant wrthyf bob dydd, Pa le y mae dy Dduw ?

4 Tywalltwn fy enaid ynof, pan gofiwn hynny : canys aethwn gyd â'r gynnulleidfa, cerddwn gyd â hwynt i dŷ Dduw, mewn sain cân a moliant, fel tyrfa yn cadw gwyl.

5 Paham, fy enaid, y'th ddarostyngir, ac yr ymderfysgi ynof ? gobeithia yn Nuw : oblegid molianaf ef etto, am iachawdwr-iaeth ei wynebpryd.

6 Fy Nuw, fy enaid a ymddarostwng ynof : am hynny y cofiaſt di, o dir yr Iorddonen, a'r Hermoniaid o fryn Misar.

7 Dyfnder a eilw ar ddyfnder, wrth swm dy bistylloedd di : dy holl donnau a'th lifeiriaint a aethant drosod fi.

8 Etto yr Arglwydd a orchymyn e : arugaredd liw dydd, a'i gân fvdd gyd â mi liw nos ; sef gweddi ar Dduw fy einioes.

11 By this I know thou favourest me : that mine enemy doth not triumph against me.

12 And when I am in my health, thou upholdest me : and shalt set me before thy face for ever.

13 Blessed be the Lord God of Israel : world without end. Amen.

Psal. xlii. *Quemadmodum.*

LIKE as the hart desireth the water-brooks : so longeth my soul after thee, O God.

2 My soul is athirst for God, yea, even for the living God : when shall I come to appear before the presence of God ?

3 My tears have been my meat day and night : while they daily say unto me, Where is now thy God ?

4 Now when I think thereupon, I pour out my heart by myself : for I went with the multitude, and brought them forth into the house of God ;

5 In the voice of praise and thanksgiving : among such as keep holy-day.

6 Why art thou so full of heaviness, O my soul : and why art thou so disquieted within me ?

7 Put thy trust in God : for I will yet give him thanks for the help of his countenance.

8 My God, my soul is vexed within me : therefore will I remember thee concerning the land of Jordan, and the little hill of Hermon.

9 One deep calleth another, because of the noise of the water-pipes : all thy waves and storms are gone over me.

10 The Lord hath granted his loving-kindness in the day-time : and in the night-season did I sing of him, and made my prayer unto the God of my life.

9 Dywedaf wrth Dduw fy nghraig, Paham yr anghofiaist fi? paham y rhodiaf yn alarus trwy orthrymder y gelyn?

10 Megis â chleddyf yn fy esgym y mae fy ngwrthwyneb-wyr yn fy ngwaradwyddo, pan ddywedant wrthyf bob dydd, Pa le y mae dy Dduw?

11 Paham y'th ddarostyngir, fy enaid? a phaham y terfysgi ynof? ymddiried yn Nuw; canys etto y moliannaf ef, sef iachawdwriaeth fy wyneb, a'm Duw.

Psal. xliii. *Judica me, Deus.*

BARN fi, O Dduw, a dadleu fy nadl yn erbyn y genhedlaeth anhrugarog: gwared fi rhag y dyn twyllodrus ac anghyfiawn.

2 Canys ti yw Duw fy nerth: paham y'm bwri ymaith? paham yr af yn alarus trwy orthrymder y gelyn?

3 Anfon dy oleuni a'th wirionedd: tywysant hwy fi; ac arweiniant fi i fynydd dy sancteiddrwydd, ac i'th bebyll.

4 Yna'r af at allor Duw, at Dduw hyfrydwch fy ngorfolcdd; a mi a'th foliannaf ar y delyn, O Dduw, fy Nuw.

5 Paham y'th ddarostyngir, fy enaid? a phaham y terfysgi ynof? gobeithia yn Nuw; canys etto y moliannaf ef, sef iachawdwriaeth fy wyneb, a'm Duw.

11 I will say unto the God of my strength, Why hast thou forgotten me : why go I thus heavily, while the enemy oppresseth me?

12 My bones are smitten asunder as with a sword : while mine enemies that trouble me cast me in the teeth ;

13 Namely, while they say daily unto me : Where is now thy God?

14 Why art thou so vexed, O my soul : and why art thou so disquieted within me?

15 O put thy trust in God : for I will yet thank him, which is the help of my countenance, and my God.

Psal. xliii. *Judica me, Deus.*

GIVE sentence with me, O God, and defend my cause against the ungodly people : O deliver me from the deceitful and wicked man.

2 For thou art the God of my strength, why hast thou put me from thee : and why go I so heavily, while the enemy oppresseth me?

3 O send out thy light and thy truth, that they may lead me : and bring me unto thy holy hill, and to thy dwelling.

4 And that I may go unto the altar of God, even unto the God of my joy and gladness : and upon the harp will I give thanks unto thee, O God, my God.

5 Why art thou so heavy, O my soul : and why art thou so disquieted within me?

6 O put thy trust in God : for I will yet give him thanks, which is the help of my countenance, and my God.

Boreol Weddi.

Psal. xliv. *Deus, auribus.*

DUW, clywsom a'n clustiau, ein tadau a fynegasant i ni,

Morning Prayer.

Psal. xliv. *Deus, auribus.*

WE have heard with our ears, O God, our fathers

y weithred a wnaethost yn eu hamser hwynt, yn y dyddiau gynt.

2 Ti â'th law a yrraist allan y cenhedloedd, ac a'u plennaist hwythau: ti a ddrygaist y bobloedd, ac a'u cynnyddaist hwythau.

3 Canys nid â'u cleddyf eu hun y goresgynasant y tir, nid eu braich a barodd iachawdwriaeth iddynt; eithr dy ddeheu-law di, a'th fraich, a llewyrch dy wyneb, o herwydd i't eu hoffi hwynt.

4 Ti, Dduw, yw fy Mrenhin: gorchymyn iachawdwriaeth i Jacob.

5 Ynot ti y cilgwthiwn ni ein gelynion: yn dy Enw di y sathrwn y rhai a gyfodant i'n herbyn.

6 O herwydd nid yn fy mwa'r ymddiriedaf; nid fy nghleddyf chwaith a'm hachub.

7 Eithr ti a'n hachubaist ni oddi wrth ein gwrthwynebwyr, ac a waradwyddaist ein caseion.

8 Yn Nuw yr ymffrostiwn drwy'r dydd; a ni a glodforwn dy Enw yn dragywydd.

9 Ond ti a'n bwriaist ni ymaith, ac a'n gwaradwyddaist; ac nid wyt yn myned allan gyd â'n lluoedd.

10 Gwnaethost i ni droi yn ol oddi wrth y gelyn: a'n caseion a anrheithiasant iddynt eu hun.

11 Rhoddaist ni fel defaid i'w bwytta; a gwasgeraist ni ym mys y cenhedloedd.

12 Gwerthaist dy bobl heb elw, ac ni 'chwanegaist dy olud o'u gwerth hwynt.

13 Gosodaist ni yn warthrudd i'n cymmydogion, yn watwargerdd ac yn wawd i'r rhai ydynt o'n hamgylch.

14 Gosodaist ni yn ddiareb

have told us: what thou hast done in their time of old;

2 How thou hast driven out the heathen with thy hand, and planted them in: how thou hast destroyed the nations, and cast them out.

3 For they gat not the land in possession through their own sword: neither was it their own arm that helped them;

4 But thy right hand, and thine arm, and the light of thy countenance: because thou hadst a favour unto them.

5 Thou art my King, O God: send help unto Jacob.

6 Through thee will we overthrow our enemies: and in thy Name will we tread them under, that rise up against us.

7 For I will not trust in my bow: it is not my sword that shall help me;

8 But it is thou that savest us from our enemies: and putttest them to confusion that hate us.

9 We make our boast of God all day long: and will praise thy Name for ever.

10 But now thou art far off, and putttest us to confusion: and goest not forth with our armies.

11 Thou makest us to turn our backs upon our enemies: so that they which hate us spoil our goods.

12 Thou letttest us be eaten up like sheep: and hast scattered us among the heathen.

13 Thou sellest thy people for nought: and takest no money for them.

14 Thou makest us to be rebuked of our neighbours: to be laughed to scorn, and had in derision of them that are round about us.

15 Thou makest us to be a

ym mysg y cenhedloedd, yn rhai i ysgwyd pen arnynt ym mysg y bobloedd.

15 Fy ngwarthrudd sy beunydd ger fy mron, a chywilydd fy wyneb a'm tôdd:

16 Gan lais y gwarthruddwr a'r cablwr; o herwydd y gelyn a'r ymddialwr.

17 Hyn oll a ddaeth arnom; etto ni'th anghofiasom di, ac ni buom anffyddlon yn dy gyfammod.

18 Ni throdd ein calon yn ei hol, ac nid aeth ein cerddediad allan o'th lwybr di;

19 Er i ti ein curo yn nhrigfa dreigiau, a thoi trosom â chysgod angau.

20 Os anghofiasom Enw ein Duw, neu estyn ein dwylaw at Dduw ddeithr:

21 Oni chwilia Duw hyn allan? canys efe a ŵyr ddirgel-oedd y galon.

22 Iê, er dy fwyn di y'n lleddir beunydd; cyfrifir ni fel defaid i'w lladd.

23 Deffro, paham y cysgi, O Arglwydd? cyfod, na fwrw ni ymaith yn dragywydd.

24 Paham y cuddi dy wyneb? ac yr anghofi ein cystudd a'n gorthrymder?

25 Canys gostyngwyd ein henaid i'r llwch: glynodd ein bol wrth y ddaear.

26 Cyfod yn gynhorthwy i ni, a gwared ni er mwyn dy drugaredd.

Psal. xlv. *Eructavit cor meum.*

TRAETHA fy nghalon beth da: dywedyd yr ydwyf y pethau a wneuthum i'r brenhin: fy nhafod sy bin ysgrifenydd buan.

2 Teccach ydwyf nâ meibion dynion: tywalltwyd gras ar dy wefusau: o herwydd hynny

by-word among the heathen: and that the people shake their heads at us.

16 My confusion is daily before me: and the shame of my face hath covered me;

17 For the voice of the slanderer and blasphemer: for the enemy and avenger.

18 And though all this be come upon us, yet do we not forget thee: nor behave ourselves frowardly in thy covenant.

19 Our heart is not turned back: neither our steps gone out of thy way;

20 No, not when thou hast smitten us into the place of dragons: and covered us with the shadow of death.

21 If we have forgotten the Name of our God, and holden up our hands to any strange god: shall not God search it out? for he knoweth the very secrets of the heart.

22 For thy sake also are we killed all the day long: and are counted as sheep appointed to be slain.

23 Up, Lord, why sleepest thou: awake, and be not absent from us for ever.

24 Wherefore hidest thou thy face: and forgettest our misery and trouble?

25 For our soul is brought low, even unto the dust: our belly cleaveth unto the ground.

26 Arise, and help us: and deliver us for thy mercy's sake.

Psal. xlv. *Eructavit cor meum.*

MY heart is inditing of a good matter: I speak of the things which I have made unto the King.

2 My tongue is the pen: of a ready writer.

3 Thou art fairer than the children of men: full of grace

y'th fendithiodd Duw yn dragwydd.

3 Gwregysa dy gleddyf ar dy glun, O Gadarn, â'th ogoniant â'th harddwch.

4 Ac yn dy harddwch marchoga yn llwyddiannus, o herwydd gwirionedd, a lledneisrwydd, a chyfiawnder; â'th ddeheulaw a ddysg i ti bethau ofnadwy.

5 Pobl a syrthiant danat; o herwydd dy saethau llymion yn glynu ynghalon gelynion y Brenhin.

6 Dy orsedd di, O Dduw, sy byth ac yn dragwydd: teyrnwialen uniondeb yw teyrnwialen dy frenhiniaeth di.

7 Ceraist gyfiawnder, a chaseaist ddrygioni: am hynny y'th enneiniodd Duw, sef dy Dduw di, âg olew llawenydd yn fwy nâ'th gyfeillion.

8 Arogl myrr, aloes, a chasia, sydd ar dy holl wisgoedd: allan o'r palasau ifori, â'r rhai y'th lawenhasant.

9 Merched brenhinoedd oedd ym mhlith dy bendefigesau: safai'r frenhines ar dy ddeheulaw mewn aur coeth o Ophir.

10 Gwranddo, ferch, a gwel, a gostwng dy glust; ac anghofia dy bobl dy hun, a thy dy dad.

11 A'r Brenhin a chwenych dy degwch: canys efe yw dy Ior di; ymostwng dithau iddo ef.

12 Merch Tyrus hefyd fydd yno âg anrheg; a chyfoethogion y bobl a ymbiliant â'th wyneb.

13 Merch y Brenhin sydd oll yn ogoneddus o fewn: gemwaith aur yw ei gwisg hi.

14 Mewn gwaith edau a nod-

are thy lips, because God hath blessed thee for ever.

4 Gird thee with thy sword upon thy thigh, O thou most Mighty: according to thy worship and renown.

5 Good luck have thou with thine honour: ride on, because of the word of truth, of meekness, and righteousness; and thy right hand shall teach thee terrible things.

6 Thy arrows are very sharp, and the people shall be subdued unto thee: even in the midst among the King's enemies.

7 Thy seat, O God, endureth for ever: the sceptre of thy kingdom is a right sceptre.

8 Thou hast loved righteousness, and hated iniquity: wherefore God, even thy God, hath anointed thee with the oil of gladness above thy fellows.

9 All thy garments smell of myrrh, aloes, and cassia: out of the ivory palaces, whereby they have made thee glad.

10 Kings' daughters were among thy honourable women: upon thy right hand did stand the queen in a vesture of gold, wrought about with divers colours.

11 Hearken, O daughter, and consider, incline thine ear: forget also thine own people, and thy father's house.

12 So shall the King have pleasure in thy beauty: for he is thy Lord God, and worship thou him.

13 And the daughter of Tyre shall be there with a gift: like as the rich also among the people shall make their supplication before thee.

14 The King's daughter is all glorious within: her clothing is of wrought gold.

15 She shall be brought unto

wydd y dygir hi at y Brenhin : y morwynion y rhai a ddeuant ar ei hol, yn gyfeillesau iddi, a ddygir attat ti.

15 Mewn llawenydd a gorfol-dd y dygir hwynt : deuant i lys y Brenhin.

16 Dy feibion fydd yn lle dy dadau, y rhai a wnei yn dywysogion yn yr holl dir.

17 Paraf gofio dy Enw ym mhob cenhedlaeth, ac oes : am hynny y bobl a'th foliannant byth ac yn dragwydd.

Psal. xli. *Deus noster refugium.*

DUW sy noddfa a nerth i ni, cymmorth hawdd ei gael mewn cyfyngder.

2 Am hynny nid ofnwn pe symmudai'r ddaear, a phe treiglid y mynyddoedd i ganol y môr :

3 Er rhuo a therfysgu o'i ddyfroedd, er crynu o'r mynyddoedd gan ei ymchwydd ef.

4 Y mae afon, a'i ffrydiau a lawenhânt ddinas Dduw ; cyssegr preswylfeydd y Goruchaf.

5 Duw sydd yn ei chanol ; nid ysgog hi : Duw a'i cyn-northwya yn fore iawn.

6 Y cenhedloedd a derfysgasant, y teyrnasoedd a ysgogasant : efe a roddes ei lef, toddodd y ddaear.

7 Y mae Arglwydd y lluoedd gyd â ni ; y mae Duw Jacob yn amddiffynfa i ni.

8 Deuwch, gwelwch weithredoedd yr Arglwydd ; pa anghy-fannedd-dra a wnaeth efe ar y ddaear.

9 Gwna i ryfeloedd beidio hyd eithaf y ddaear ; efe a ddryllia'r bwa, ac a dyr y wayffon, efe a lysg y cerbydau â than.

the King in raiment of needle-work : the virgins that be her fellows shall bear her company, and shall be brought unto thee.

16 With joy and gladness shall they be brought : and shall enter into the King's palace.

17 Instead of thy fathers thou shalt have children : whom thou mayest make princes in all lands.

18 I will remember thy Name from one generation to another : therefore shall the people give thanks unto thee, world without end.

Psal. xli. *Deus noster refugium.*

GOD is our hope and strength : a very present help in trouble.

2 Therefore will we not fear, though the earth be moved : and though the hills be carried into the midst of the sea.

3 Though the waters thereof rage and swell : and though the mountains shake at the tempest of the same.

4 The rivers of the flood thereof shall make glad the city of God : the holy place of the tabernacle of the most Highest.

5 God is in the midst of her, therefore shall she not be removed : God shall help her, and that right early.

6 The heathen make much ado, and the kingdoms are moved : but God hath shewed his voice, and the earth shall melt away.

7 The Lord of hosts is with us : the God of Jacob is our refuge.

8 O come hither, and behold the works of the Lord : what destruction he hath brought upon the earth.

9 He maketh wars to cease in all the world : he breaketh the bow, and knappeth the spear in sunder, and burneth the chariots in the fire.

10 Peidiwch, a gwybyddwch mai myfi sy Dduw : dyrchefir fi ym mysg y cenhedloedd, dyrchefir fi ar y ddaear.

11 Y mae Arglwydd y lluoedd gyd â ni ; amddiffynfa i ni yw Duw Jacob.

Prifardd hwnol Mawr.

Psal. xlvii. Omnes gentes, plaudite.

YR holl bobl, curwch ddwy-law ; llafar genwch i Dduw â llef gorfoledd.

2 Canys yr Arglwydd goruchaf sydd ofnadwy ; Brenhin mawr ar yr holl ddaear.

3 Efe a ddwg y bobl danom ni, a'r cenhedloedd dan ein traed.

4 Efe a ddethol ein hetifeddiaeth i ni, ardderchowgrwydd Jacob, yr hwn a hoffodd efe.

5 Dyrchafodd Duw â llawen-floedd, yr Arglwydd â sain udgorn.

6 Cenwch fawl i Dduw, cenwch : cenwch fawl i'n Brenhin, cenwch.

7 Canys Brenhin yr holl ddaear yw Duw : cenwch fawl yn ddeallus.

8 Duw sydd yn teyrnasu ar y cenhedloedd : eistedd y mae Duw ar orseddfaingc ei sancteiddrwydd.

9 Pendefigion y bobl a ymgasglasant ynghyd, sef pobl Duw Abraham : canys tarianau y ddaear ydynt eiddo Duw : dirfawr y dyrchafwyd ef.

Psal. xlviii. Magnus Dominus.

MAWR yw'r Arglwydd, a thra moliannus, yn ninas ein Duw ni, yn ei fynydd sanctaidd.

2 Tegwch bro, llawenydd yr holl ddaear, yw mynydd Sion, yn ystlysau'r gogledd, dinas y Brenhin mawr.

3 Duw yn ei phalاسau a adwaenir yn amddiffynfa.

10 Be still then, and know that I am God : I will be exalted among the heathen, and I will be exalted in the earth.

11 The Lord of hosts is with us : the God of Jacob is our refuge.

Evening Prayer.

Psal. xlvii. Omnes gentes, plaudite.

O Clap your hands together, a'l ye people : O sing unto God with the voice of melody.

2 For the Lord is high, and to be feared : he is the great King upon all the earth.

3 He shall subdue the people under us : and the nations under our feet.

4 He shall choose out an heritage for us : even the worship of Jacob, whom he loved.

5 God is gone up with a merry noise : and the Lord with the sound of the trump.

6 O sing praises, sing praises unto our God : O sing praises, sing praises unto our King.

7 For God is the King of all the earth : sing ye praises with understanding.

8 God reigneth over the heaven : God sitteth upon his holy seat.

9 The princes of the people are joined unto the people of the God of Abraham : for God, which is very high exalted, doth defend the earth, as it were with a shield.

Psal. xlviii. Magnus Dominus.

GREAT is the Lord, and highly to be praised : in the city of our God, even upon his holy hill.

2 The hill of Sion is a fair place, and the joy of the whole earth : upon the north-side lieth the city of the great King ; God is well known in her palaces as a sure refuge.

4 Canys wele y brenhinoedd a ymgynnullasant, aethant heibio ynghyd.

5 Hwyl a welsant, felly y rhyfeddasant; brawychasant, ac aethant ymaith ar ffrwst.

6 Dychryn a ddaeth arnynt yno, a dolur, megis gwraig yn esgor.

7 A gwylt y dwyrain y drylli longau'r môr.

8 Megis y clywsom, felly y gwelsom yn ninas Arglwydd y lluoedd, yn ninas ein Duw ni: Duw a'i sicrhâ hi yn dragwydd.

9 Meddylasom, O Dduw, am dy drugaredd ynghanol dy deml.

10 Megis y mae dy Enw, O Dduw, felly y mae dy fawl hyd eithafoedd y tir: cyflawn o gyflawnder yw dy ddeheulaw.

11 Llawenyched mynydd Sion, ac ymhyfyred merched Judah, o herwydd dy farnedig-aethau.

12 Amgylchwch Sion, ac ewch o'i hamgylch hi; rhifwch ei thyrau hi.

13 Ystyriwch ei rhagfuriau, edrychwch ar ei phalasau; fel y mynegoch i'r oes a ddelo ar ol.

14 Canys y Duw hwn yw ein Duw ni byth ac yn dragwydd: efe a'n tywys ni hyd angau.

Psal. xlix. Audite hæc, omnes.

CLYWCH hyn, yr holl bobloedd; gwrandewch hyn, holl drigolion y byd:

2 Yn gystal gwreng a bonheddig, cyfoethog a thlawd ynghyd.

3 Fy ngenau a draetha ddoethineb; a myfyrdod fy nghalon fydd am ddeall.

4 Gostyngaf fy nghlust at ddiareb; fy nammeg a ddatguddiaf gyd â'r delyn.

5 Paham yr ofnaf yn amser

3 For lo, the kings of the earth: are gathered, and gone by together.

4 They marvelled to see such things: they were astonished, and suddenly cast down.

5 Fear came there upon them, and sorrow: as upon a woman in her travail.

6 Thou shalt break the ships of the sea: through the east-wind.

7 Like as we have heard, so have we seen in the city of the Lord of hosts, in the city of our God: God upholdeth the same for ever.

8 We wait for thy loving-kindness, O God: in the midst of thy temple.

9 O God, according to thy Name, so is thy praise unto the world's end: thy right hand is full of righteousness.

10 Let the mount Sion rejoice, and the daughter of Judah be glad: because of thy judgements.

11 Walk about Sion, and go round about her: and tell the towers thereof.

12 Mark well her bulwarks, set up her houses: that ye may tell them that come after.

13 For this God is our God for ever and ever: he shall be our guide unto death.

Psal. xlix. Audite hæc, omnes.

O Hear ye this, all ye people: ponder it with your ears, all ye that dwell in the world;

2 High and low, rich and poor: one with another.

3 My mouth shall speak of wisdom: and my heart shall muse of understanding.

4 I will incline mine ear to the parable: and shew my dark speech upon the harp.

5 Wherefore should I fear in

adfyd, pan y'm hamgylchyno
anwiredd fy sodlau?

6 Rhai a ymddiriedant yn eu
golud, ac a ymffrostiant yn llïos-
owgrwydd eu cyfoeth.

7 Gan waredu ni wared neb
ei frawd, ac ni all efe roddi
iawn drosto i Dduw:

8 (Canys gwerthfawr yw pryn-
iad eu henaid, a hynny a baid
byth:)

9 Fel y byddo efe byw byth,
ac na welo lygredigaeth.

10 Canys efe a wel fod y
doethion yn meirw, yr un ffunud
y derfydd am ffol ac ynfyd,
gadawant eu golud i eraill.

11 Eu meddwl yw, y pery eu
tai yn dragywydd, a'u trigfeydd
hyd genhedlaeth a chenhedlaeth:
henwant eu tiroedd ar eu hen-
wau eu hunain.

12 Er hynny dyn mewn an-
rhydedd, nid erys: tebyg yw i
anifeiliaid a ddifethir.

13 Eu ffordd yma yw eu hyn-
fydrwydd: etto eu hiliogaeth
ydynt foddlon i'w hymadrodd.

14 Fel defaid y gosodir hwynt
yn uffern; angau a ymborth
arnynt; a'r rhai cyfiawn a
lywodraetha arnynt y bore;
a'u tegwch a dderfydd yn y
bedd, o'u cartref.

15 Etto Duw a wared fy enaid
i o feddiant uffern: canys efe
a'm derbyn i.

16 Nac ofna pan gyfoethogo
un, pan ychwanego gogoniant ei
dŷ ef.

17 Canys wrth farw ni ddwg
efe ddim ymaith, ac ni ddisgyn
ei ogoniant ar ei ol ef.

the days of wickedness: and
when the wickedness of my heels
compasseth me round about?

6 There be some that put
their trust in their goods: and
boast themselves in the multi-
tude of their riches.

7 But no man may deliver
his brother: nor make agree-
ment unto God for him;

8 For it cost more to redeem
their souls: so that he must
let that alone for ever;

9 Yea, though he live long:
and see not the grave.

10 For he seeth that wise
men also die, and perish toge-
ther: as well as the ignorant
and foolish, and leave their
riches for other.

11 And yet they think that
their houses shall continue for
ever: and that their dwelling-
places shall endure from one ge-
neration to another; and call the
lands after their own names.

12 Nevertheless, man will not
abide in honour: seeing he may
be compared unto the beasts
that perish; this is the way of
them.

13 This is their foolishness:
and their posterity praise their
saying.

14 They lie in the hell like
sheep, death gnaweth upon
them, and the righteous shall
have domination over them in
the morning: their beauty shall
consume in the sepulchre out of
their dwelling.

15 But God hath delivered
my soul from the place of hell:
for he shall receive me.

16 Be not thou afraid, though
one be made rich: or if the
glory of his house be increased;

17 For he shall carry nothing
away with him when he dieth:
neither shall his pomp follow
him.

18 Er iddo yn ei fywyd fendithio ei enaid : canmolant dithau, o byddi da wrthyt dy hun.

19 Efe a â at genhedlaeth ei dadau, ac ni welant oleuni byth.

20 Dyn mewn anrhydedd, ac heb ddeall, sy gyffelyb i anifeiliaid a ddifethir.

Borcol Weddi.

Psal. 1. *Deus deorum.*

DUW y duwiau, sef yr Arglwydd, a lefarodd ac a alwodd y ddaear, o godiad haul hyd ei fachludiad.

2 Allan o Sion, perffeithrwydd tegwch, y llewyrchodd Duw.

3 Ein Duw ni a ddaw, ac ni bydd distaw : tân a ysa o'i flaen ef, a thymmestl ddirfawr fydd o'i amgylch.

4 Geilw ar y nefoedd oddi uchod, ac ar y ddaear, i farnu ei bobl.

5 Cesglwch fy saint ynghyd attaf fi, y rhai a wnaethant gyfammod â mi trwy aberth.

6 A'r nefoedd a fynegant ei gyfiawnder ef : canys Duw ei hun sy Farnwr.

7 Clywch, fy mhobl, a mi a lefaraf ; O Israel, a mi a dystiolaethaf i'th erbyn : Duw, sef dy Dduw di, ydwyf fi.

8 Nid am dy aberthau y'th geryddaf, na'th boeth-offrymmau, am nad oeddynt ger fy mron i yn wastad.

9 Ni chymmeraf fustach o'th dŷ, na bychod o'th gorlanau.

10 Canys holl fwystfilod y coed ydynt eiddof fi, a'r anifeiliaid ar fil o fynyddoedd.

11 Adwaen holl adar y myn-

18 For while he lived, he counted himself an happy man : and so long as thou doest well unto thyself, men will speak good of thee.

19 He shall follow the generation of his fathers : and shall never see light.

20 Man being in honour hath no understanding : but is compared unto the beasts that perish.

Morning Prayer.

Psal. 1. *Deus deorum.*

THE Lord, even the most mighty God, hath spoken : and called the world, from the rising up of the sun, unto the going down thereof.

2 Out of Sion hath God appeared : in perfect beauty.

3 Our God shall come, and shall not keep silence : there shall go before him a consuming fire, and a mighty tempest shall be stirred up round about him.

4 He shall call the heaven from above : and the earth, that he may judge his people.

5 Gather my saints together unto me : those that have made a covenant with me with sacrifice.

6 And the heaven shall declare his righteousness : for God is Judge himself.

7 Hear, O my people, and I will speak : I myself will testify against thee, O Israel ; for I am God, even thy God.

8 I will not reprove thee because of thy sacrifices, or for thy burnt-offerings : because they were not alway before me.

9 I will take no bullock out of thine house : nor he-goat out of thy folds.

10 For all the beasts of the forest are mine : and so are the cattle upon a thousand hills.

11 I know all the fowls upon

yddoedd : a gwŷllt anifeiliaid y maes ydynt eiddof fi.

12 Os bydd newyn arnaf, ni ddywedaf i ti : canys y byd a'i gyflawnder sydd eiddof fi.

13 A fwyttâf fi gig teirw? neu a yfaf fi waed bychod?

14 Abertha foliant i Dduw ; a thâl i'r Goruchaf dy addunedau :

15 A galw arnaf fi yn nydd trallod : mi a'th waredaf, a thi a'm gogoneddi.

16 Ond wrth yr annuwiol y dywedodd Duw, Beth sydd i ti a fynegech ar fy neddfau, neu a gymmerek ar fy nghyfammod yn dy enau?

17 Gan dy fod yn casâu addysg, ac yn taflu fy ngeiriau i'th ol.

18 Pan welaist leidr, cyttunaist âg ef ; a'th gyfran oedd gyd â'r godinebwyr.

19 Gollyngaist dy safn i ddrygioni, a'th dafod a gyd-bletha ddichell.

20 Eisteddaist a dywedaist yn erbyn dy frawd : rhoddaist enllib i fab dy fam.

21 Hyn a wnaethost, a mi a dewais : tybiaist dithau fy mod yn gwbl fel ti dy hun : ond mi a'th argyoddaf, ac a'u trefnaf o flaen dy lygaidd.

22 Deallwch hyn yn awr, y rhai ydych yn anghofio Duw ; rhag i mi eich rhwygo, ac na byddo gwaredydd.

23 Yr hwn a abertho foliant, a'm gogonedda i : a'r neb a osodo ei ffordd yn iawn, dangosaf iddo iachawdwriaeth Duw.

Psal. li. Miserere mei, Deus.

TRUGARHA wrthyf, O Dduw, yn ol dy drugar-

the mountains : and the wild beasts of the field are in my sight.

12 If I be hungry, I will not tell thee : for the whole world is mine, and all that is therein.

13 Thinkest thou that I will eat bulls' flesh : and drink the blood of goats?

14 Offer unto God thanksgiving : and pay thy vows unto the most Highest.

15 And call upon me in the time of trouble : so will I hear thee, and thou shalt praise me.

16 But unto the ungodly said God : Why dost thou preach my laws, and takest my covenant in thy mouth ;

17 Whereas thou hatest to be reformed : and hast cast my words behind thee?

18 When thou sawest a thief, thou consentedst unto him : and hast been partaker with the adulterers.

19 Thou hast let thy mouth speak wickedness : and with thy tongue thou hast set forth deceit.

20 Thou satest, and spakest against thy brother : yea, and hast slandered thine own mother's son.

21 These things hast thou done, and I held my tongue, and thou thoughtest wickedly, that I am even such a one as thyself : but I will reprove thee, and set before thee the things that thou hast done.

22 O consider this, ye that forget God : lest I pluck you away, and there be none to deliver you.

23 Whoso offereth me thanks and praise, he honoureth me : and to him that ordereth his conversation right will I shew the salvation of God.

Psal. li. Miserere mei, Deus.

HAVE mercy upon me, O God, after thy great good-

owgrwydd : yn ol lliaws dy dosturiaethau, dilea fy anwireddau.

2 Golch fi yn llwyr-ddwys oddi wrth fy anwiredd : a glanhâ fi oddi wrth fy mhechod.

3 Canys yr wyf yn cydnabod fy nghanweddau : a'm pechod sydd yn wastad ger fy mron.

4 Yn dy erbyn di, dydi dy hunan, y pechais, ac y gwneuthum y drwg hwn yn dy olwg : fel y'th gyfiawnhâer pan leferych, ac y byddit bur pan farnech.

5 Wele, mewn anwiredd y'm lluniwyd ; ac mewn pechod y beichiogodd fy mam arnaf.

6 Wele, ceraist wirionedd oddi mewn : a pheri i mi wybod doethineb yn y dirgel.

7 Glanhâ fi âg isop, a mi a lanhêir : golch fi, a byddaf wynnach nâr eira.

8 Par i mi glywed gorfoledd a llawenydd ; fel y llawenychor esgyrn a ddrylliaist.

9 Cuddia dy wyneb oddi wrth fy mhechodau, a dilea fy holl anwireddau.

10 Crea galon lân ynof, O Dduw ; ac adnewydd yspryd uniawn o'm mewn.

11 Na fwrw fi ymaith oddi ger dy fron ; ac na chymmer dy Yspryd sanctaidd oddi wrthyf.

12 Dyro drachefn i mi orfoledd dy iachawdwriaeth ; ac â'th hael Yspryd cynnal fi.

13 Yna y dysgaf dy ffyrdd i rai anwir : a phechaduriaid a droir attat.

14 Gwared fi oddi wrth waed, O Dduw, Duw fy iachawdwriaeth : a'm tafod a gân yn llafar am dy gyfiawnder.

15 Arglwydd, agor fy ngwefusau : a'm genau a fynega dy foliant.

ness : according to the multitude of thy mercies do away mine offences.

2 Wash me thoroughly from my wickedness : and cleanse me from my sin.

3 For I acknowledge my faults : and my sin is ever before me.

4 Against thee only have I sinned, and done this evil in thy sight : that thou mightest be justified in thy saying, and clear when thou art judged.

5 Behold, I was shapen in wickedness : and in sin hath my mother conceived me.

6 But lo, thou requirest truth in the inward parts : and shalt make me to understand wisdom secretly.

7 Thou shalt purge me with hyssop, and I shall be clean : thou shalt wash me, and I shall be whiter than snow.

8 Thou shalt make me hear of joy and gladness : that the bones which thou hast broken may rejoice.

9 Turn thy face from my sins : and put out all my misdeeds.

10 Make me a clean heart, O God : and renew a right spirit within me.

11 Cast me not away from thy presence : and take not thy holy Spirit from me.

12 O give me the comfort of thy help again : and stablish me with thy free Spirit.

13 Then shall I teach thy ways unto the wicked : and sinners shall be converted unto thee.

14 Deliver me from blood-guiltiness, O God, thou that art the God of my health : and my tongue shall sing of thy righteousness.

15 Thou shalt open my lips, O Lord : and my mouth shall shew thy praise.

16 Canys ni chwennychi aberth; pe amgen, mi a'i rhoddwn: poeth-offrwm ni fynni.

17 Aberthau Duw ydynt yspryd drylliedig: calon ddrylliog gystuddiedig, O Dduw, ni ddirmygi.

18 Gwna ddaioni yn dy ewyllysgarwch i Sion: adeilada furiau Jerusalem.

19 Yna y byddi foddlon i ebyrth cyfiawnder, i boeth-offrwm ac aberth llosg: yna'r offrymmant fustych ar dy allor.

Psal. lii. Quid gloriaris?

PAHAM yr ymfrosti mewn drygioni, O gadarn? y mae trugaredd Duw yn parhau yn wastadol.

2 Dy dafod a ddychymmyg ysgelerder; fel ellyn llym, yn gwneuthur twyll.

3 Hoffaist ddrygioni yn fwy na daioni; a chelwydd yn fwy na thraethu cyfiawnder.

4 Hoffaist bob geiriau distryw, O dafod twyllodrus

5 Duw a'th ddistrywia dithau yn dragwydd: efe a'th gipia di ymaith, ac a'th dynn allan o'th babell, ac a'th ddiwreiddia o dir y rhai byw.

6 Y cyfiawn hefyd a welant, ac a ofnant, ac a chwarddant am ei ben.

7 Wele'r gwr ni osododd Dduw yn gadernid iddo; eithr ymddiriedodd yn lliosowgrwydd ei olud, ac a ymnerthodd yn ei ddrygioni.

8 Ond myfi sy fel olew-ŵydden werdd yn nhŷ Dduw: ymddiriedaf yn nhrugaredd Duw byth ac yn dragwydd.

9 Clodforaf di yn dragwydd, o herwydd i ti wneuthur hyn: a

16 For thou desirest no sacrifice, else would I give it thee: but thou delightest not in burnt-offerings.

17 The sacrifice of God is a troubled spirit: a broken and contrite heart, O God, shalt thou not despise.

18 O be favourable and gracious unto Sion: build thou the walls of Jerusalem.

19 Then shalt thou be pleased with the sacrifice of righteousness, with the burnt-offerings and oblations: then shall they offer young bullocks upon thine altar.

Psal. lii. Quid gloriaris?

WHY boastest thou thyself, thou tyrant: that thou canst do mischief;

2 Whereas the goodness of God: endureth yet daily?

3 Thy tongue imagineth wickedness: and with lies thou cuttest like a sharp razor.

4 Thou hast loved unrighteousness more than goodness: and to talk of lies more than righteousness.

5 Thou hast loved to speak all words that may do hurt: O thou false tongue.

6 Therefore shall God destroy thee for ever: he shall take thee, and pluck thee out of thy dwelling, and root thee out of the land of the living.

7 The righteous also shall see this, and fear: and shall laugh him to scorn;

8 Lo, this is the man that took not God for his strength: but trusted unto the multitude of his riches, and strengthened himself in his wickedness.

9 As for me, I am like a green olive-tree in the house of God: my trust is in the tender mercy of God for ever and ever.

10 I will always give thanks unto thee for that thou hast

disgwyliaf wrth dy Enw; canys da yw ger bron dy saint.

Prifodhgwyliaf Wrth dy Enw.

Psal. liii. Dixit insipiens.

DYWEDODD yr ynyfyd yn ei galon, Nid oes un Duw. Ymlygrasant, a gwnaethant ffi-aidd anwiredd: nid oes un yn gwneuthur daioni.

2 Edrychodd Duw i lawr o'r nefoedd ar feibion dynion, i edrych a oedd neb yn ddeallus, ac yn ceisio Duw.

3 Ciliasai pob un o honynt yn wysg ei gefn: cyd-ymddifwyn-asant: nid oes a wnel ddaioni, nac oes un.

4 Oni ŵyr gweithredwyr anwiredd? y rhai sydd yn bwytta fy mhobl, fel y bwyttaent fara: ni alwasant ar Dduw.

5 Yno'r ofnasant gan ofn, lle nid oedd ofn: canys Duw a wasgarodd esgyrn yr hwn a'th warchaeodd: gwaradwyddaist hwynt, am i Dduw eu dirmygu hwy.

6 O na roddid iachawdwriaeth i Israel o Sion! pan ymchwelo Duw gaethiwed ei bobl, y llawenycha Jacob, ac yr ymhyfryda Israel.

Psal. liv. Deus, in nomine.

ACHUB fi, O Dduw, yn dy Enw; a barn fi yn dy gadernid.

2 Duw, clyw fy ngweddi; gwrando ymadrodd fy ngenau.

3 Canys dŷeithriaid a gyfodasant i'm herbyn, a'r trawsion a geisiant fy enaid: ni osodasant Dduw o'u blaen.

4 Wele, Duw sydd yn fy nghynorthwyo: yr Arglwydd sydd ym mys y rhai a gynhaliant fy enaid.

done: and I will hope in thy Name, for thy saints like it well.

Evening Prayer.

Psal. liii. Dixit insipiens.

THE foolish body hath said in his heart: There is no God.

2 Corrupt are they, and become abominable in their wickedness: there is none that doeth good.

3 God looked down from heaven upon the children of men: to see if there were any, that would understand, and seek after God.

4 But they are all gone out of the way, they are altogether become abominable: there is also none that doeth good, no not one.

5 Are not they without understanding that work wickedness: eating up my people as if they would eat bread? they have not called upon God.

6 They were afraid where no fear was: for God hath broken the bones of him that besieged thee; thou hast put them to confusion, because God hath despised them.

7 Oh, that the salvation were given unto Israel out of Sion: Oh, that the Lord would deliver his people out of captivity!

8 Then should Jacob rejoice: and Israel should be right glad.

Psal. liv. Deus, in nomine.

SAVE me, O God, for thy Name's sake: and avenge me in thy strength.

2 Hear my prayer, O God: and hearken unto the words of my mouth.

3 For strangers are risen up against me: and tyrants, which have not God before their eyes, seek after my soul.

4 Behold, God is my helper: the Lord is with them that uphold my soul.

5 Efe a dâl ddrwg i'm gel-
union: tor hwynt ymaith yn dy
wirionedd.

6 Aberthaf it' yn ewyllysgar:
clodforaf dy Enw, O Arglwydd;
canys da yw.

7 Canys efe a'm gwaredodd o
bob trallod; a'm llygad a wel-
odd ei ewyllys ar fy ngelyn-
ion.

Psal. lv. Exaudi, Deus.

GWRANDO fy ngweddi, O
Dduw; ac nac ymguddia
rhag fy neisfyad.

2 Gwrando arnaf, ac erglyw
fi: cwynfan yr ydwyf yn fy
ngweddi, a thuchan,

3 Gan lais y gelyn, gan or-
thrymder yr annuwiol: o her-
wydd y maent yn bwrw anwir-
edd arnaf, ac yn fy nghasâu
yn llidiog.

4 Fy nghalon a ofidia o'm
mewn: ac ofn angau a syrthiodd
arnaf.

5 Ofn ac arswyd a ddaeth
arnaf, a dychryn a'm gor-
chuddiodd.

6 A dywedais, O na bai i mi
adenydd fel colommen! yna'r
chedwn ymaith, ac y gorphwys-
wn.

7 Wele, crwydrwn ym mhell,
ac arhoswn yn yr anialwch.

8 Brysiwn i ddiange, rhag y
gwŷnt ystormus a'r dymmestl.

9 Dinystrïa, O Arglwydd, a
gwahân eu tafodau: canys gwel-
ais drawsder a chynnen yn y
ddinas.

10 Dydd a nos yr amgylchant
hi ar ei muriau: ac y mae an-
wiredd a blinder yn ei chanol
hi.

11 Anwiredau sydd yn ei
chanol hi; ac ni chilia twyll a
dichell o'i heolydd hi.

12 Canys nid gelyn a'm dif-

5 He shall reward evil unto
mine enemies: destroy thou
them in thy truth.

6 An offering of a free heart
will I give thee, and praise thy
Name, O Lord: because it is
so comfortable.

7 For he hath delivered me
out of all my trouble: and mine
eye hath seen his desire upon
mine enemies.

Psal. lv. Exaudi, Deus.

HEAR my prayer, O God:
and hide not thyself from
my petition.

2 Take heed unto me, and
hear me: how I mourn in my
prayer, and am vexed.

3 The enemy crieth so, and
the ungodly cometh on so fast:
for they are minded to do me
some mischief; so maliciously
are they set against me.

4 My heart is disquieted with-
in me: and the fear of death is
fallen upon me.

5 Fearfulness and trembling
are come upon me: and an horri-
ble dread hath overwhelmed me.

6 And I said, O that I had
wings like a dove: for then
would I flee away, and be at rest.

7 Lo, then would I get me
away far off: and remain in the
wilderness.

8 I would make haste to
escape: because of the stormy
wind and tempest.

9 Destroy their tongues, O
Lord, and divide them: for I
have spied unrighteousness and
strife in the city.

10 Day and night they go
about within the walls thereof:
mischief also and sorrow are in
the midst of it.

11 Wickedness is therein:
deceit and guile go not out of
their streets.

12 For it is not an open ene-

enwodd; yna y dioddefaswn :
nid fy nghasddyn a ymfawr-
ygodd i'm herbyn; yna mi a
ynguddiaswn rhagddo ef:

13 Eithr tydi, ddyn, fy nghyd-
radd, fy fforddwr, a'm cydna-
bod,

14 Y rhai oedd felus gennym
gyd-gyfrinach, ac a rodiasom
i dy Dduw ynghyd.

15 Rhuthred marwolaeth arn-
ynt, a disgynant i uffern yn fyw :
canys drygioni sydd yn eu car-
tref, ac yn eu mys.

16 Myfi a waeddaf ar Dduw ;
a'r Arglwydd a'm hachub i.

17 Hwyr a bore, a hanner
dydd, y gweddïaf, a byddaf
daer : ac efe a glyw fy llefer-
ydd.

18 Efe a waredodd fy enaid
mewn heddwech oddi wrth y rhy-
fel oedd i'm herbyn : canys yr
oedd llawer gyd â mi.

19 Duw a glyw, ac a'u dar-
ostwng hwynt, yr hwn sydd yn
aros eriôed : am nad oes gyf-
newidiau iddynt, am hynny nid
ofnant Dduw.

20 Efe a estynodd ei law yn
erbyn y rhai oedd heddychlon
âg ef : efe a dorrodd ei gyfam-
mod.

21 Llyfnach oedd ei enau nag
ymenyn, a rhyfel yn ei galon :
tynerach oedd ei eiriau nag olew,
a hwynt yn gleddyfau noeth-
ion.

22 Bwrw dy faich ar yr Ar-
glwydd, ac efe a'th gynnal di :
ni ad i'r cyfiawn ysgogi byth.

23 Tithau, Dduw, a'u dis-
gyni hwynt i bydew dinystr :
gwyr gwaedlyd a thwyllodrus

my, that hath done me this dis-
honour : for then I could have
borne it.

13 Neither was it mine ad-
versary, that did magnify him-
self against me : for then per-
adventure I would have hid
myself from him.

14 But it was even thou, my
companion : my guide, and mine
own familiar friend.

15 We took sweet counsel to-
gether : and walked in the house
of God as friends.

16 Let death come hastily
upon them, and let them go
down quick into hell : for wick-
edness is in their dwellings, and
among them.

17 As for me, I will call upon
God : and the Lord shall save
me.

18 In the evening, and morn-
ing, and at noon-day will I pray,
and that instantly : and he shall
hear my voice.

19 It is he that hath delivered
my soul in peace from the battle
that was against me : for there
were many with me.

20 Yea, even God, that endur-
eth for ever, shall hear me, and
bring them down : for they will
not turn, nor fear God.

21 He laid his hands upon
such as be at peace with him :
and he brake his covenant.

22 The words of his mouth
were softer than butter, having
war in his heart : his words were
smoother than oil, and yet be
they very swords.

23 O cast thy burden upon
the Lord, and he shall nourish
thee : and shall not suffer the
righteous to fall for ever.

24 And as for them : thou,
O God, shalt bring them into
the pit of destruction.

ni byddant byw hanner eu dyddiau; ond myfi a obeithiaf ynot ti.

Borcol Weddi.

Psal. lvi. *Miserere mei, Deus.*

TRUGARHA wrthyf, O Dduw: canys dyn a'm llyngcai: beunydd, gan ymladd, y'm gorthrymua.

2 Beunydd y'm llyngcai fy ngelynion: canys llawer sydd yn rhyfela i'm herbyn, O Dduw Goruchaf.

3 Y dydd yr ofnwyf, mi a ymddiriedaf ynot ti.

4 Yn Nuw y clodforaf ei air, yn Nuw y gobeithiaf; nid ofnaf beth a wnel cnawd i mi.

5 Beunydd y cam-gymmerant fy ngeiriau: eu holl feddyliau sydd i'm herbyn er drwg.

6 Hwyl a ymgasglant, a lechant, ac a wylant fy nghamrau, pan ddisgwyliant am fy enaid.

7 A ddiangant hwyl trwy anwiredd? disgyn y bobloedd hyn, O Dduw, yn dy lidiowgrwydd.

8 Ti a gyfrifaist fy symudiadau: dod fy nagrau yn dy gostrel: onid ydynt yn dy lyfr di?

9 Y dydd y llefwyf arnat, yna y dychwelir fy ngelynion yn eu gwrthol: hyn a wn; am fod Duw gyd â mi.

10 Yn Nuw y moliannaf ei air: yn yr Arglwydd y moliannaf ei air.

11 Yn Nuw'r ymddiriedais: nid ofnaf beth a wnel dyn i mi.

12 Arnaf fi, O Dduw, y mae dy addunedau: talaf i ti foliant.

13 Canys gwaredaist fy enaid

25 The blood-thirsty and deceitful men shall not live out half their days: nevertheless, my trust shall be in thee, O Lord.

Morning Prayer.

Psal. lvi. *Miserere mei, Deus.*

BE merciful unto me, O God, for man goeth about to devour me: he is daily fighting, and troubling me.

2 Mine enemies are daily in hand to swallow me up: for they be many that fight against me, O thou most Highest.

3 Nevertheless, though I am sometime afraid: yet put I my trust in thee.

4 I will praise God, because of his word: I have put my trust in God, and will not fear what flesh can do unto me.

5 They daily mistake my words: all that they imagine is to do me evil.

6 They hold all together, and keep themselves close: and mark my steps, when they lay wait for my soul.

7 Shall they escape for their wickedness: thou, O God, in thy displeasure shalt cast them down.

8 Thou tellest my fittings; put my tears into thy bottle: are not these things noted in thy book?

9 Whensoever I call upon thee, then shall mine enemies be put to flight: this I know; for God is on my side.

10 In God's word will I rejoice: in the Lord's word will I comfort me.

11 Yea, in God have I put my trust: I will not be afraid what man can do unto me.

12 Unto thee, O God, will I pay my vows: unto thee will I give thanks.

13 For thou hast delivered my

rhag angau : oni waredi fy nhraed rhag syrthio, fel y rhodiwyf ger bron Duw yngoleuni y rhai byw?

Psal. lvii. Miserere mei, Deus.

TRUGARHA wrthyf, O Dduw, trugarhâ wrthyf : canys ynot y gobeithiodd fy enaid ; i.e. ynghysgod dy adenydd y gobeithiaf, hyd onid el yr aflwydd hwn heibio.

2 Galwaf ar Dduw goruchaf ; ar Dduw a gwblhâ â mi.

3 Efe a enfyn o'r nefoedd, ac a'm gwared oddi wrth warthrudd yr hwn a'm llyngcai. Denfyn Duw ei drugaredd a'i wirionedd.

4 Fy enaid sydd ym mysg llewod : gorwedd yr wyf ym mysg dynion poethion, sef meibion dynion, y rhai y mae eu dannedd yn waywffyn a saethau, a'u tafod yn gledlyf llym.

5 Ymddyrrha, Dduw, uwch y nefoedd ; a bydded dy ogoniant ar yr holl ddaear.

6 Darparasant rwyd i'm traed ; crymmwyd fy enaid : cloddiasant bydew o'm blaen ; syrthiasant yn ei ganol.

7 Parod yw fy nghalon, O Dduw, parod yw fy nghalon : canaf a chanmolaf.

8 Deffro, fy ngogoniant ; deffro, nabl a thelyn : deffroaf yn fore.

9 Clodforaf di, Arglwydd, ym mysg y bobloedd : canmolaf di ym mysg y cenhedloedd.

10 Canys mawr yw dy drugaredd hyd y nefoedd, a'th wirionedd hyd y cymmylau.

11 Ymddyrrha, Dduw, uwch y nefoedd ; a bydded dy ogoniant ar yr holl ddaear.

soul from death, and my feet from falling : that I may walk before God in the light of the living.

Psal. lvii. Miserere mei, Deus.

BE merciful unto me, O God, be merciful unto me, for my soul trusteth in thee : and under the shadow of thy wings shall be my refuge, until this tyranny be over-past.

2 I will call unto the most high God : even unto the God that shall perform the cause which I have in hand.

3 He shall send from heaven : and save me from the reproof of him that would eat me up.

4 God shall send forth his mercy and truth : my soul is among lions.

5 And I lie even among the children of men, that are set on fire : whose teeth are spears and arrows, and their tongue a sharp sword.

6 Set up thyself, O God, above the heavens : and thy glory above all the earth.

7 They have laid a net for my feet, and pressed down my soul : they have digged a pit before me, and are fallen into the midst of it themselves.

8 My heart is fixed, O God, my heart is fixed : I will sing, and give praise.

9 Awake up, my glory ; awake, lute and harp : I myself will awake right early.

10 I will give thanks unto thee, O Lord, among the people : and I will sing unto thee among the nations.

11 For the greatness of thy mercy reacheth unto the heavens : and thy truth unto the clouds.

12 Set up thyself, O God, above the heavens : and thy glory above all the earth.

Psal. lviii. *Si vere utique.*

AI cyfiawnder yn ddiaŷau a draethwch chwi, O gyn-nulleidfa? a fernwch chwi uniondeb, O feibion dynion?

2 Anwiredd yn hytrach a weithredwch yn y galon: trawsder eich dwylaw yr ydych yn ei bwyso ar y ddaear.

3 O'r groth yr ymddieithriodd y rhai annuwiol: o'r bru y cyfeiliornasant, gan ddywedyd celwydd.

4 Eu gwenwyn sy fel gwenwyn sarph: y maent fel y neidr fyddar yr hon a gau ei chlustiau;

5 Yr hon ni wrendy ar lais y rhinwŷr, er cyfarwydded fyddo'r swynwr.

6 Dryllia, O Dduw, eu dannedd yn eu geneuau: tor, O Arglwydd, gil-ddannedd y llewod ieuainge.

7 Todder hwynt fel dyfroedd sydd yn rhedeg yn wastad: pan saetho eu saethau, byddant megis wedi eu torri.

8 Aed ymaith fel malwoden dawdd, neu erthyl gwaig; fel na welont yr haul.

9 Cyn i'ch crochanau glywed y mieri, efe a'u cymmer hwynt ymaith megis â chorwŷnt, yn fyw, ac yn ei ddigofaint.

10 Y cyfiawn a lawenycha pan welo ddial: efe a ylch ei draed yngwâed yr annuwiol.

11 Fel y dywedo dyn, Diau fod ffrwyth i'r cyfiawn: diau fod Duw a farna ar y ddaear.

Prifnhatonol Tieddi.

Psal. lix. *Eripe me de inimicis.*

FY Nuw, gwared fi oddi wrth fy ngelynion: amddiffyn fi oddi wrth y rhai a ymglyfodant i'm herbyn.

2 Gwared fi oddi wrth weith-

Psal. lviii. *Si vere utique.*

ARE your minds set upon righteousness, O ye congregation: and do ye judge the thing that is right, O ye sons of men?

2 Yea, ye imagine mischief in your heart upon the earth: and your hands deal with wickedness.

3 The ungodly are froward, even from their mother's womb: as soon as they are born, they go astray, and speak lies.

4 They are as venomous as the poison of a serpent: even like the deaf adder that stoppeth her ears;

5 Which refuseth to hear the voice of the charmer: charm he never so wisely.

6 Break their teeth, O God, in their mouths; smite the jaw-bones of the lions, O Lord: let them fall away like water that runneth apace; and when they shoot their arrows let them be rooted out.

7 Let them consume away like a snail, and be like the untimely fruit of a woman: and let them not see the sun.

8 Or ever your pots be made hot with thorns: so let indignation vex him, even as a thing that is raw.

9 The righteous shall rejoice when he seeth the vengeance: he shall wash his footsteps in the blood of the ungodly.

10 So that a man shall say, Verily there is a reward for the righteous: doubtless there is a God that judgeth the earth.

Evening Prayer.

Psal. lix. *Eripe me de inimicis.*

DELIVER me from mine enemies, O God: defend me from them that rise up against me.

2 O deliver me from the

redwŷr anwiredd, ac achub fi rhag y gwŷr gwaedlyd.

3 Canys wele, cynllwynasant yn erbyn fy enaid : yngasglodd cedyrn i'm herbyn ; nid ar fy mai na'm pechod i, O Arglwydd.

4 Rhedant, ymbarottoant, heb anwiredd ynof fi : deffro dithau i'm cymmorth, ac edrych.

5 A thi, Arglwydd Dduw'r lluoedd, Duw Israel, deffro i ymweled â'r holl genhedloedd : na thrugarhâ wrth neb a wnant anwiredd yn faleisus.

6 Dychwelant gyd â'r hwyr, cyfarthant fel cwn, ac aungylchant y ddinas.

7 Wele, bytheiriant â'u genau : cleddyfau sydd yn eu gwefusau : canys pwy, (meddant) a glyw ?

8 Ond tydi, O Arglwydd, a'u gwatwori hwynt ; ac a chwerddi am ben yr holl genhedloedd.

9 O herwydd ei nerth ef, y disgwyliaf wrthyt ti : canys Duw yw fy amddiffynfa.

10 Fy Nuw trugarog a'm rhagflaena : Duw a wna i mi weled fy ewyllys ar fy ngelynion.

11 Na ladd hwynt, rhag i'm pobl anghofio : gwasgar hwynt yn dy nerth, a darostwng hwynt, O Arglwydd, ein tarian.

12 Am bechod eu genau, ac ymadrodd eu gwefusau, dalier hwynt yn eu balchder : ac am y felldith a'r celwydd a draethant.

13 Difa hwynt yn dy lid, difa, fel na byddont : a gwybyddant mai Duw sydd yn llywodraethu yn Jacob, hyd eithafoedd y ddaear.

14 A dychwelant gyd â'r hwyr, a chyfarthant fel cwn, ac aungylchant y ddinas.

15 Crwydrant am fwyd ; ac oni's digonir, grwnnachant.

wicked doers : and save me from the blood-thirsty men.

3 For lo, they lie waiting for my soul : the mighty men are gathered against me, without any offence or fault of me, O Lord.

4 They run and prepare themselves without my fault : arise thou therefore to help me, and behold.

5 Stand up, O Lord God of hosts, thou God of Israel, to visit all the heathen : and be not merciful unto them that offend of malicious wickedness.

6 They go to and fro in the evening : they grin like a dog, and run about through the city.

7 Behold, they speak with their mouth, and swords are in their lips : for who doth hear ?

8 But thou, O Lord, shalt have them in derision : and thou shalt laugh all the heathen to scorn.

9 My strength will I ascribe unto thee : for thou art the God of my refuge.

10 God sheweth me his goodness plenteously : and God shall let me see my desire upon mine enemies.

11 Slay them not, lest my people forget it : but scatter them abroad among the people, and put them down, O Lord, our defence.

12 For the sin of their mouth, and for the words of their lips, they shall be taken in their pride : and why ? their preaching is of cursing and lies.

13 Consume them in thy wrath, consume them, that they may perish : and know that it is God that ruleth in Jacob, and unto the ends of the world.

14 And in the evening they will return : grin like a dog, and will go about the city.

15 They will run here and there for meat : and grudge if they be not satisfied.

16 Minnau a ganaf am dy nerth, iē, llafar-ganaf am dy drugaredd yn fore: canys buost yn amddiffynfa i mi, ac yn noddfa yn y dydd y bu cyfyngder arnaf.

17 I ti, fy nerth, y canaf: canys Duw yw fy amddiffynfa, a Duw fy nhrugaredd.

Psal. lx. Deus, repulisti nos.

O Dduw, bwriast ni ymaith, gwasgeraist ni, a sorraist: dychwel attom drachefn.

2 Gwnaethost i'r ddaear grynu, a holltaist hi: iachâ ei briwiau; canys y mae yn crynu.

3 Dangosaist i'th bobl galed-i: diodaist ni â gwin madron-dod.

4 Rhoddaist faner i'r rhai a'th ofnant, i'w dyrchafu o herwydd y gwirionedd.

5 Fel y gwareder dy rai an-wyl: achub â'th ddeheulaw, a gwrando fi.

6 Duw a lefarodd yn ei sanct-eiddrwydd, Llawenychaf: rhan-naf Sichem, a mesuraf ddyffryn Succoth.

7 Eiddof fi yw Gilead, ac eiddof fi Manasseh: Ephraim hefyd yw nerth fy mhen; Judah yw fy neddfwr.

8 Moab yw fy nghrochan golchi; dros Edom y bwriaf fy esgid; Philistia, ymorfoledda di o'm plegid i.

9 Pwy a'm dwg i'r ddinas gadarn? pwy a'm harwain hyd yn Edom?

10 Onid tydi, Dduw, yr hwn a'n bwriast ymaith? a thydi, O Dduw, yr hwn nid ait allan gyd â'n lluoedd?

11 Moes i ni gynhorthwy rhag cyfyngder: canys ofer yw ymwared dyn.

12 Yn Nuw y gwnawn wrol-deb: canys efe a sathr ein gelynion.

16 As for me, I will sing of thy power, and will praise thy mercy betimes in the morning: for thou hast been my defence and refuge in the day of my trouble.

17 Unto thee, O my strength, will I sing: for thou, O God, art my refuge, and my merciful God.

Psal. lx. Deus, repulisti nos.

O God, thou hast cast us out, and scattered us abroad: thou hast also been displeased; O turn thee unto us again.

2 Thou hast moved the land, and divided it: heal the sores thereof, for it shaketh.

3 Thou hast shewed thy people heavy things: thou hast given us a drink of deadly wine.

4 Thou hast given a token for such as fear thee: that they may triumph because of the truth.

5 Therefore were thy beloved delivered: help me with thy right hand, and hear me.

6 God hath spoken in his holiness, I will rejoice, and divide Sichem: and mete out the valley of Succoth.

7 Gilead is mine, and Manasses is mine: Ephraim also is the strength of my head; Judah is my law-giver;

8 Moab is my wash-pot; over Edom will I cast out my shoe: Philistia, be thou glad of me.

9 Who will lead me into the strong city: who will bring me into Edom?

10 Hast not thou cast us out, O God: wilt not thou, O God, go out with our hosts?

11 O be thou our help in trouble: for vain is the help of man.

12 Through God will we do great acts: for it is he that shall tread down our enemies.

Psal. lxi. *Exaudi, Deus.***C**LYW, O Dduw, fy llefain;
gwrando ar fy ngweddi.2 O eithaf y ddaear y llefaf
attat, pan lesmeirio fy nghalon:
arwain fi i graig a fyddo uwch
nâ mi.3 Canys buost yn noddfa i
mi, ac yn dŵr cadarn rhag y
gelyn.4 Preswyliaf yn dy babell
byth: a'm hymddiried fydd dan
orchudd dy adenydd.5 Canys ti, Dduw, a glywa-
aist fy addunedau; rhoddaist
etifeddiaeth i'r rhai a ofnant
dy Enw.6 Ti a estyni oes y Bren-
hin; ei flynyddoedd fyddant fel
cenhedlaethau lawer.7 Efe a erys byth ger bron
Duw: darpar drugaredd a gwir-
ionedd, fel y cadwont ef.8 Felly y canmolaf dy Enw
yn dragywydd, fel y talwyf fy
addunedau beunydd.

Borcol Wreddi.Psal. lxii. *Nonne Deo?***W**RTH Dduw yn unig y
disgwyl fy enaid: o hono
ef y daw fy iachawdwriaeth.2 Efe yn unig yw fy nghraig,
a'm hiachawdwriaeth, a'm ham-
ddiffyn; ni'm mawr ysgogir.3 Pa hŷd y bwriedwch af-
lwydd yn erbyn gwr? lleddir
chwi oll; a byddwch fel mag-
wyr ogwyddedig, neu bared ar
ei ogwydd.4 Ymgynghorasant yn unig
i'w fwrw ef i lawr o'i fawr-
edd; hoffasant gelwydd: â'u
geneuau y bendithiant, ond o'u
inewn y melltithiant.5 O fy enaid, disgwyl wrth
Dduw yn unig: canys ynddo
ef y mae fy ngobaith.

6 Efe yn unig yw fy nghraig,

Psal. lxi. *Exaudi, Deus.***H**EAR my crying, O God:
give ear unto my prayer.2 From the ends of the earth
will I call upon thee: when my
heart is in heaviness.3 O set me up upon the rock
that is higher than I: for thou
hast been my hope, and a strong
tower for me against the enemy.4 I will dwell in thy tabernacle
for ever: and my trust shall be
under the covering of thy wings.5 For thou, O Lord, hast
heard my desires: and hast giv-
en an heritage unto those that
fear thy Name.6 Thou shalt grant the King a
long life: that his years may en-
dure throughout all generations.7 He shall dwell before God
for ever: O prepare thy loving
mercy and faithfulness, that they
may preserve him.8 So will I alway sing praise
unto thy Name: that I may
daily perform my vows.

Morning Prayer.Psal. lxii. *Nonne Deo?***M**Y soul truly waiteth still
upon God: for of him
cometh my salvation.2 He verily is my strength and
my salvation: he is my defence,
so that I shall not greatly fall.3 How long will ye imagine
mischief against every man: ye
shall be slain all the sort of you;
yea, as a tottering wall shall ye
be, and like a broken hedge.4 Their device is only how to
put him out whom God will ex-
alt: their delight is in lies; they
give good words with their mouth,
but curse with their heart.5 Nevertheless, my soul, wait
thou still upon God: for my
hope is in him.

6 He truly is my strength and

a'm hiachawdwriaeth; efe yw fy amddiffynfa: ni'm hysgogir.

7 Yn Nuw y mae fy iachawdwriaeth a'm gogoniant: craig fy nghadernid, a'm noddfa sydd yn Nuw.

8 Gobeithiwech ynddo ef bob amser; O bobl, tywelltwch eich calon ger ei fron ef: Duw sy noddfa i ni.

9 Gwagedd yn ddïau yw meibion dynion, geudab yw meibion gwŷr: i'w gosod yn y clorian, ysgafnach ydynt hwy i gyd nâ gwegi.

10 Nac ymddiriedwch mewn trawsder, ac mewn trais na fyddwch ofer: os cynnydda golud, na roddwch eich calon arno.

11 Unwaith y dywedodd Duw, clywais hynny ddwywaith; mai eiddo Duw yw cadernid.

12 Trugaredd hefyd sydd eiddot ti, O Arglwydd: canys ti a deli i bob dyn yn ol ei weithred.

Psal. lxiii. Deus, Deus meus.

TI, O Dduw, yw fy Nuw i; yn fore y'th geisïaf: sychedodd fy enaid am danat, hiraethodd fy nghnawd am danat, mewn tir cras a sychedig heb ddwfr;

2 I weled dy nerth a'th ogoniant, fel y'th welais yn y cyssegr.

3 Canys gwell yw dy drugaredd di nâ'r bywyd: fy ngwefusau a'th foliannant.

4 Fel hyn y'th glodforaf yn fy mywyd: dyrchafaf fy nwyllaw yn dy Enw.

5 Megis â mer ac â brasder y digonir fy enaid; a'm genau a'th fawl â gwefusau llafar:

6 Pan y'th gofiwyf ar fy ngwely, myfyriaf am danat yngwyliadwriaethau'r nos.

7 Canys buost gynhorthwy i mi; am hynny ynghysgod dy adenydd y gorfoleddaf.

my salvation: he is my defence, so that I shall not fall.

7 In God is my health, and my glory: the rock of my might, and in God is my trust.

8 O put your trust in him alway, ye people: pour out your hearts before him, for God is our hope.

9 As for the children of men, they are but vanity: the children of men are deceitful upon the weights, they are altogether lighter than vanity itself.

10 O trust not in wrong and robbery, give not yourselves unto vanity: if riches increase, set not your heart upon them.

11 God spake once, and twice I have also heard the same: that power belongeth unto God;

12 And that thou, Lord, art merciful: for thou rewardest every man according to his work.

Psal. lxiii. Deus, Deus meus.

O God, thou art my God: early will I seek thee.

2 My soul thirsteth for thee, my flesh also longeth after thee: in a barren and dry land where no water is.

3 Thus have I looked for thee in holiness: that I might behold thy power and glory.

4 For thy loving-kindness is better than the life itself: my lips shall praise thee.

5 As long as I live will I magnify thee on this manner: and lift up my hands in thy Name.

6 My soul shall be satisfied, even as it were with marrow and fatness: when my mouth praiseth thee with joyful lips.

7 Have I not remembered thee in my bed: and thought upon thee when I was waking?

8 Because thou hast been my helper: therefore under the shadow of thy wings will I rejoice.

8 Fy enaid a lŷn wrthyt: dy ddeheulaw a'm cynnal.

9 Ond y rhai a geisiant fy enaid i ddistryw, a ant i iselderau'r ddaear.

10 Syrthiant ar fin y cleddyf: rhan llwynogod fyddant.

11 Ond y Brenhin a lawenycha yn Nuw: gorfoledda pob un a dyngo iddo ef: eithr cauir genau y rhai a ddywedant gelydd.

Psal. lxiv. *Exaudi, Deus.*

CLYW fy llef, O Dduw, yn fy ngweddi: cadw fy einioes rhag ofn y gelyn.

2 Cudd fi rhag cyfrinach y rhai drygionus; rhag terfysg gweithredwŷr anwiredd:

3 Y rhai a hogant eu tafod fel cleddyf, ac a ergydiant eu saethau, sef geiriau chwerwon:

4 I saethu'r perffaieth yn ddirgel: yn ddisymmwrth y saethant ef, ac nid ofnant.

5 Ymwrolant mewn peth drygionus: ymchwedleuant am osod maglau yn ddirgel; dywedant, Pwy a'u gwel hwynt?

6 Chwiliant allan anwireddau; gorphenant ddyfal chwilio: ceudod a chalon pob un o honynt sy ddofn.

7 Eithr Duw a'u saetha hwynt; â saeth ddisymmwrth yr archollir hwynt.

8 Felly hwy a wnant i'w tafodau eu hun syrthio arnynt: pob un a'u gwelo a gilia.

9 A phob dyn a ofna, ac a fynega waith Duw: canys doethsyrthiant ei waith ef.

10 Y cyfiawn a lawenycha yn yr Arglwydd, ac a obeithia ynddo; a'r rhai uniawn o galon oll a orfoleddant.

9 My soul hangeth upon thee: thy right hand hath upholden me.

10 These also that seek the hurt of my soul: they shall go under the earth.

11 Let them fall upon the edge of the sword: that they may be a portion for foxes.

12 But the King shall rejoice in God; all they also that swear by him shall be commended: for the mouth of them that speak lies shall be stopped.

Psal. lxiv. *Exaudi, Deus.*

HEAR my voice, O God, in my prayer: preserve my life from fear of the enemy.

2 Hide me from the gathering together of the froward: and from the insurrection of wicked doers;

3 Who have whet their tongue like a sword: and shoot out their arrows, even bitter words;

4 That they may privily shoot at him that is perfect: suddenly do they hit him, and fear not.

5 They encourage themselves in mischief: and commune among themselves how they may lay snares, and say, that no man shall see them.

6 They imagine wickedness, and practise it: that they keep secret among themselves, every man in the deep of his heart.

7 But God shall suddenly shoot at them with a swift arrow: that they shall be wounded.

8 Yea, their own tongues shall make them fall: insomuch that whoso seeth them shall laugh them to scorn.

9 And all men that see it shall say, This hath God done: for they shall perceive that it is his work.

10 The righteous shall rejoice in the Lord, and put his trust in him: and all they that are true of heart shall be glad.

Prŷdnhatonol Weddi.

Psal. lxxv. *Te decet hymnus.*

MAWL a'th erys di yn Sion, O Dduw: ac i ti y telir yr adduned.

2 Ti yr hwn a wrandewi weddi, attat ti y daw pob cnawd.

3 Pethau anwir a'm gorchfygasant: ein camweddau ni, ti a'u glanhēi.

4 Gwŷn ei fyd yr hwn a ddewisoch, ac a nesâech attat; fel y trigo yn dy gyntedd-oedd: nyni a ddigonir â dationi dy dŷ, sef dy deml sanctaidd.

5 Attebi i ni trwy bethau ofnadwy, yn dy gyfiawnder, O Dduw ein hiachawdwriaeth; gobaith holl gyrrau'r ddacar, a'r rhai sy bell ar y môr.

6 Yr hwn a sierhâ'r mynyddoedd trwy ei nerth, ac a wregysir â chadernid.

7 Yr hwn a ostega dwrf y moroedd, twrf eu tonnau, a therfysg y bobloedd.

8 A phreswylwŷr eithafoedd y byd a ofnant dy arwyddion: gwnai i derfyn bore a hwyr lawenychu.

9 Yr wyt yn ymweled â'r ddacar, ac yn ei dyfrhâu hi: yr ydwyt yn ei chyfoethogi hi yn ddirfawr âg afon Duw, yr hon sydd yn llawn dwfr: yr wyt yn parottôi ŷd iddynt, pan ddarperaist felly iddi.

10 Gan ddyfrhâu ei chefnau, a gostwng ei rhychau, yr ydwyt yn ei mwydo hi â chafodau, ac yn bendithio ei chnwd hi.

11 Coroni yr ydwyt y flwyddyn a'th ddaioni; a'th lwybrau a ddiferant frasder.

12 Diferant ar borfeydd yr

Evening Prayer.

Psal. lxxv. *Te decet hymnus.*

THOU, O God, art praised in Sion: and unto thee shall the vow be performed in Jerusalem.

2 Thou that hearest the prayer: unto thee shall all flesh come.

3 My misdeeds prevail against me: O be thou merciful unto our sins.

4 Blessed is the man, whom thou choosest, and receivest unto thee: he shall dwell in thy court, and shall be satisfied with the pleasures of thy house, even of thy holy temple.

5 Thou shalt shew us wonderful things in thy righteousness, O God of our salvation: thou that art the hope of all the ends of the earth, and of them that remain in the broad sea.

6 Who in his strength setteth fast the mountains: and is girded about with power.

7 Who stilleth the raging of the sea: and the noise of his waves, and the madness of the people.

8 They also that dwell in the uttermost parts of the earth shall be afraid at thy tokens: thou that makest the outgoings of the morning and evening to praise thee.

9 Thou visitest the earth, and blessest it: thou makest it very plenteous.

10 The river of God is full of water: thou preparest their corn, for so thou providest for the earth.

11 Thou waterest her furrows, thou sendest rain into the little valleys thereof: thou makest it soft with the drops of rain, and blessest the increase of it.

12 Thou crownest the year with thy goodness: and thy clouds drop fatness.

13 They shall drop upon the

anialwch : a'r bryniau a ymwregysant â hyfrydwch.

13 Y dolydd a wisgir â defaid, a'r dyffrynoedd a orchuddir âg yd; am hynny y bloeddiant, ac y canant.

Psal. lxxvi. Jubilate Deo.

LAWEN-FLOEDDIWCH i Dduw, yr holl ddaear.

2 Datgenwch ogoniant ei Enw : gwnewch ei foliant yn ogoneddus.

3 Dywedwch wrth Dduw, Mor ofnadwy wyt yn dy weithredoedd ! o herwydd maint dy nerth, y cymmer dy elynion arnynt fod yn ddarostyngedig i ti.

4 Yr holl ddaear a'th addolant di, ac a ganant i ti ; i.e., canant i'th Enw.

5 Deuwch, a gwelwch weithredoedd Duw : ofnadwy yw yn ei weithred tu ag at feibion dynion.

6 Trôdd efe 'r môr yn sychdir : aethant trwy'r afon ar draed : yna y llawenychasom ynddo.

7 Efe a lywodraetha trwy ei gadernid byth ; ei lygaid a edrychant ar y cenhedloedd : nac ymddyrchafed y rhai anufudd.

8 O bobloedd, bendithiwch ein Duw, a pherwch glywed llais ei fawl ef :

9 Yr hwn sydd yn gosod ein henaidd mewn bywyd, ac ni ad i'n troed lithro.

10 Canys profaist ni, O Dduw : coethaist ni, fel coethiarian.

11 Dygaist ni i'r rhwyd ; gosodaist wasgfa ar ein llwynau.

12 Peraist i ddynion farchogaeth ar ein pennau ; aethom trwy'r tân a'r dwfr : a thi a'n dygaist allan i le diwall.

dwellings of the wilderness : and the little hills shall rejoice on every side.

14 The folds shall be full of sheep : the valleys also shall stand so thick with corn, that they shall laugh and sing.

Psal. lxxvi. Jubilate Deo.

O Be joyful in God, all ye lands : sing praises unto the honour of his Name, make his praise to be glorious.

2 Say unto God, O how wonderful art thou in thy works : through the greatness of thy power shall thine enemies be found liars unto thee.

3 For all the world shall worship thee : sing of thee, and praise thy Name.

4 O come hither, and behold the works of God : how wonderful he is in his doing toward the children of men.

5 He turned the sea into dry land : so that they went through the water on foot ; there did we rejoice thereof.

6 He ruleth with his power for ever ; his eyes behold the people : and such as will not believe shall not be able to exalt themselves.

7 O praise our God, ye people : and make the voice of his praise to be heard ;

8 Who holdeth our soul in life : and suffereth not our feet to slip.

9 For thou, O God, hast proved us : thou also hast tried us, like as silver is tried.

10 Thou broughtest us into the snare : and laidest trouble upon our loins.

11 Thou sufferedst men to ride over our heads : we went through fire and water, and thou broughtest us out into a wealthy place.

13 Deuaf i'th dŷ âg offrymmau poeth: talaf i't' fy addunedlau,

14 Y rhai a adroddodd fy ngwefusau, ac a ddywedodd fy ngenau yn fy nghyfngder.

15 Offrymmaf i't' boeth-offrymmau breision, ynghyd âg arogl-darth hyrddod; aberthaf ychen a bychod.

16 Deuwch, gwrandêwch, y rhai oll a ofnwch Dduw; a mynegaf yr hyn a wnaeth efe i'm benaid.

17 Llefais arno â'm genau, ac efe a ddyrchafwyd â'm tafod.

18 Pe edrychaswn ar anwirededd yn fy nghalon, ni wrandawsai'r Arglwydd.

19 Duw yn ddïau a glybu ac a wrandawodd ar lais fy ngweddi.

20 Bendigedig fyddo Duw, yr hwn ni throdd fy ngweddi oddi wrtho, na'i drugaredd ef oddi wrthyf finnau.

Psal. lxxii. Deus misereatur.

DUW a drugarhao wrthym, ac a'n bendithio: a thywynned ei wyneb arnom.

2 Fel yr adwaener dy ffordd ar y ddaear, a'th iachawdwriaeth ym mhlith yr holl genhedloedd.

3 Molianned y bobl di, O Dduw; molianned yr holl bobl dydi.

4 Llawenhâed y cenhedloedd, a byddant hyfryd: canys ti a ferni'r bobl yn uniawn, ac a lywodraethi'r cenhedloedd ar y ddaear.

5 Molianned y bobl di, O Dduw; molianned yr holl bobl dydi.

6 Yna'r ddaear a rydd ei ffrwyth; a Duw, sef ein Duw ni, a'n bendithia.

7 Duw a'n bendithia; a holl

12 I will go into thine house with burnt-offerings: and will pay thee my vows, which I promised with my lips, and spake with my mouth, when I was in trouble.

13 I will offer unto thee fat burnt-sacrifices, with the incense of rams: I will offer bullocks and goats.

14 O come hither, and hearken, all ye that fear God: and I will tell you what he hath done for my soul.

15 I called unto him with my mouth: and gave him praises with my tongue.

16 If I incline unto wickedness with mine heart: the Lord will not hear me.

17 But God hath heard me: and considered the voice of my prayer.

18 Praised be God who hath not cast out my prayer: nor turned his mercy from me.

Psal. lxxii. Deus misereatur.

GOD be merciful unto us, and bless us: and shew us the light of his countenance, and be merciful unto us;

2 That thy way may be known upon earth: thy saving health among all nations.

3 Let the people praise thee, O God: yea, let all the people praise thee.

4 O let the nations rejoice and be glad: for thou shalt judge the folk righteously, and govern the nations upon earth.

5 Let the people praise thee, O God: let all the people praise thee.

6 Then shall the earth bring forth her increase: and God, even our own God, shall give us his blessing.

7 God shall bless us: and all

derfynau'r ddaear a'i hofnant ef.

the ends of the world shall fear him.

Borcol Meddi.

Psal. lxxviii. *Exurgat Deus.*

CYFODED Duw, gwasgarer ei elynion : a ffœd ei gaseion o'i flaen ef.

2 Chweli hwynt fel chwalu mŵg : fel y tawdd cwyr wrth y tân, difether y rhai annuwiol o flaen Duw.

3 Ond llawenycher y rhai cyfiawn, a gorfoleddant ger bron Duw ; a byddant hyfryd o lawenydd.

4 Cenwch i Dduw, canmolwch ei enw : dyrchefwch yr hwn sydd yn marchogaeth ar y nefoedd, a'i Enw yn JAH, a gorfoleddwch ger ei fren ef.

5 Tad yr amddifaid a Barnwr y gweddwon yw Duw yn ei breswylfa sanctaidd.

6 Duw sydd yn gosod yr unig mewn teulu ; yn dwyn allan y rhai a rwymwyd mewn gefynnau ; ond y rhai cyndyn a breswylant gras-dir.

7 Pan aethost, O Dduw, o flaen dy bobl, pan gerddaist trwy'r anialwch ;

8 Y ddaear a grynodd, a'r nefoedd a ddiferasant o flaen Duw : Sinai yntau a grynodd o flaen Duw, sef Duw Israel.

9 Dyhidlaist wlaw graslawn, O Dduw, ar dy etifeddiaeth : ti a'i gwrteithiaist wedi ei blino.

10 Dy gynnulleidfa di sydd yn trigo ynddi : yn dy ddaioni, O Dduw, yr wyt yn darparu i'r tlawd.

11 Yr Arglwydd a roddes y

Morning Prayer.

Psal. lxxviii. *Exurgat Deus.*

LET God arise, and let his enemies be scattered : let them also that hate him flee before him.

2 Like as the smoke vanisheth, so shalt thou drive them away : and like as wax melteth at the fire, so let the ungodly perish at the presence of God.

3 But let the righteous be glad and rejoice before God : let them also be merry and joyful.

4 O sing unto God, and sing praises unto his Name : magnify him that rideth upon the heavens, as it were upon an horse ; praise him in his Name JAH, and rejoice before him.

5 He is a Father of the fatherless, and defendeth the cause of the widows : even God in his holy habitation.

6 He is the God that maketh men to be of one mind in an house, and bringeth the prisoners out of captivity : but letteth the runagates continue in scarceness.

7 O God, when thou wentest forth before the people : when thou wentest through the wilderness,

8 The earth shook, and the heavens dropped at the presence of God : even as Sinai also was moved at the presence of God, who is the God of Israel.

9 Thou, O God, sentest a gracious rain upon thine inheritance : and refreshedst it when it was weary.

10 Thy congregation shall dwell therein : for thou, O God, hast of thy goodness prepared for the poor.

11 The Lord gave the word •

gair; mawr oedd mintai y rhai a'i pregethent.

12 Brenhinoedd byddinog a ffoisant ar ffrwst: a'r hon a drigodd yn tŷ a rannodd yr yspail.

13 Er gorwedd o honoch ym mysg y crochanau, byddwch fel esgyll colommen wedi eu gwisgo âg arian, a'i hadenydd âg aur melyn.

14 Pan wasgarodd yr Hollalluog frenhinoedd ynddi, yr oedd hi yn wen fel eira yn Salmon.

15 Mynydd Duw sy fel mynydd Basan; yn fynydd cribog fel mynydd Basan.

16 Paham y llemmwch, chwi fynyddoedd cribog? dyma'r mynydd a chwennychodd Duw ei breswyllo; i.e., preswylia 'r Arglwydd ynddo byth.

17 Cerbydau Duw ydynt ugain mil, sef miloedd o angylion: yr Arglwydd sydd yn eu plith megis yn Sinai yn y cyssegr.

18 Dyrchefaist i'r uchelder, caeth-gludaist gaethiwed: derbynaiast roddion i ddynion; i.e., i'r rhai cyndyn hefyd, fel y preswylia'r Arglwydd Dduw yn eu plith.

19 Bendigedig fyddo'r Arglwydd, yr hwn a'n llwytha beunydd â daioni; sef Duw ein hiachawdwriaeth.

20 Ein Duw ni sy Dduw iachawdwriaeth; ac i'r Arglwydd Dduw y perthyn dīang-fâu rhag marwolaeth.

21 Duw yn ddīau a archolla ben ei elynion; a choppa wallt-o-g yr hwn a rodio rhagddo yn ei gamweddau.

22 Dywedodd yr Arglwydd, Dygaf fy mhobl drachefn o Basan, dygaf hwynt drachefn o ddyfnder y môr.

great was the company of the preachers.

12 Kings with their armies did flee, and were discomfited: and they of the household divided the spoil.

13 Though ye have lien among the pots, yet shall ye be as the wings of a dove: that is covered with silver wings, and her feathers like gold.

14 When the Almighty scattered kings for their sake: then were they as white as snow in Salmon.

15 As the hill of Basan, so is God's hill: even an high hill, as the hill of Basan.

16 Why hop ye so, ye high hills? this is God's hill, in the which it pleaseth him to dwell: yea, the Lord will abide in it for ever.

17 The chariots of God are twenty thousand, even thousands of angels: and the Lord is among them, as in the holy place of Sinai.

18 Thou art gone up on high, thou hast led captivity captive, and received gifts for men: yea, even for thine enemies, that the Lord God might dwell among them.

19 Praised be the Lord daily: even the God who helpeth us, and poureth his benefits upon us.

20 He is our God, even the God of whom cometh salvation: God is the Lord, by whom we escape death.

21 God shall wound the head of his enemies: and the hairy scalp of such a one as goeth on still in his wickedness.

22 The Lord hath said, I will bring my people again, as I did from Basan: mine own will I bring again, as I did sometime from the deep of the sea.

23 Fel y trocher dy droed yngwâed dy elynion, a thafod dy gŵn yn yr unrhyw.

24 Gwelsant dy fynediad, O Dduw; mynediad fy Nuw, fy Mrenhin, yn y cyssegr.

25 Y cantorion a aethant o'r blaen; a'r cerddorion ar ol; yn eu mysg yr oedd y llangcesau yn canu tympanau.

26 Bendithiwyd Dduw yn y cynnulleidfaoedd, sef yr Arglwydd, y rhai ydych o ffynnon Israel.

27 Yno y mae Benjamin fychan â'u llywydd, tywysogion Judah â'u cynnulleidfa; tywysogion Zabulon, a thywysogion Naphthali.

28 Dy Dduw a orchymynodd dy nerth: cadarnhâ, O Dduw, yr hyn a wnaethost ynom ni.

29 Brenhinoedd a ddygant i ti anrheg er mwyn dy deml yn Jerusalem.

30 Cerydda dyrfa'r gwaywffyn, cynnulleidfa y gwrdddeirw, gyd â lloir bobl, fel y delont yn ostyngedig â darnau arian: gwasgar y bobl sy dda ganddynt ryfel.

31 Pendefigion a ddeuant o'r Aipht; Ethiopia a estyn ei dwylaw'n brys at Dduw.

32 Teyrnasoedd y ddaear, cenwch i Dduw; canmolwch yr Arglwydd:

33 Yr hwn a ferchyg ar nef y nefoedd, y rhai oedd eriôed: wele efe yn anfon ei lef, a honno yn llef nerthol.

34 Rhoddwch i Dduw gadernid: ei oruchelder sydd ar Israel, a'i nerth yn yr wybrennau.

35 Ofnadwy wyt, O Dduw,

23 That thy foot may be dipped in the blood of thine enemies: and that the tongue of thy dogs may be red through the same.

24 It is well seen, O God, how thou goest: how thou, my God and King, goest in the sanctuary.

25 The singers go before, the minstrels follow after: in the midst are the damsels playing with the timbrels.

26 Give thanks, O Israel, unto God the Lord in the congregations: from the ground of the heart.

27 There is little Benjamin their ruler, and the princes of Judah their counsel: the princes of Zabulon, and the princes of Nephthali.

28 Thy God hath sent forth strength for thee: stablish the thing, O God, that thou hast wrought in us,

29 For thy temple's sake at Jerusalem: so shall kings bring presents unto thee.

30 When the company of the spear-men, and multitude of the mighty are scattered abroad among the beasts of the people, so that they humbly bring pieces of silver: and when he hath scattered the people that delight in war;

31 Then shall the princes come out of Egypt: the Morians' land shall soon stretch out her hands unto God.

32 Sing unto God, O ye kingdoms of the earth: O sing praises unto the Lord;

33 Who sitteth in the heavens over all from the beginning: lo, he doth send out his voice, yea, and that a mighty voice.

34 Ascribe ye the power to God over Israel: his worship, and strength is in the clouds.

35 O God, wonderful art thou

o'th gyssegr: Duw Israel yw efe sydd yn rhoddi nerth a chadernid i'r bobl. Bendigedig fyddo Duw.

Prifnhabonol Weddi.

Psal. lxi. *Salvum me fac.*

ACHUB fi, O Dduw; canys y dyfroedd a ddaethant i mewn hyd at fy enaid.

2 Soddais mewn tom awin, lle nid oes sefyllfa: daethum i ddyfnder dyfroedd, a'r ffrwd a lifodd drosod.

3 Blinais yn llefain, sychodd fy ngheg: pallodd fy llygaid, tra'r ydwyf yn disgwyl wrth fy Nuw.

4 Amlach nâ gwallt fy mhen yw y rhai a'm casânt heb achos: cedyrn yw fy ngelnyon diachos, y rhai a'm difethent: yna y telais yr hyn ni chymmerais.

5 O Dduw, ti a adwaenost fy ynfydrwydd; ac nid yw fy nghamweddau guddiedig rhagot.

6 Na chywilyddier o'm plegid i y rhai a obeithiant ynot ti, Arglwydd Dduw y lluoedd. na waradwydder o'm plegid i y rhai a'th geisiant di, O Dduw Israel.

7 Canys er dy fwyn di y dygais warthrudd, ac y tôdd cywilydd fy wyneb.

8 Aethum yn ddiethr i'm brodyr, ac fel estron gan blant fy mam.

9 Canys zel dy dŷ a'm hysodd; a gwaradwyddiad y rhai a'th waradwyddent di a syrthiodd arnaf fi.

10 Pan wylais, gan gystuddio fy enaid âg ymryd, bu hynny yn waradwydd i mi.

11 Gwisgais hefyd sachliain; ac aethum yn ddiareb iddynt.

12 Yn fy erbyn y chwedleuai'r rhai a eisteddient yn y porth;

in thy holy places: even the God of Israel; he will give strength and power unto his people; blessed be God.

Evening Prayer.

Psal. lxi. *Salvum me fac.*

SAVE me, O God: for the waters are come in, even unto my soul.

2 I stick fast in the deep mire, where no ground is: I am come into deep waters, so that the floods run over me.

3 I am weary of crying; my throat is dry: my sight faileth me for waiting so long upon my God.

4 They that hate me without a cause are more than the hairs of my head: they that are mine enemies, and would destroy me guiltless, are mighty.

5 I paid them the things that I never took: God, thou knowest my simpleness, and my faults are not hid from thee.

6 Let not them that trust in thee, O Lord God of hosts, be ashamed for my cause: let not those that seek thee be confounded through me, O Lord God of Israel.

7 And why? for thy sake have I suffered reproof: shame hath covered my face.

8 I am become a stranger unto my brethren: even an alien unto my mother's children.

9 For the zeal of thine house hath even eaten me: and the rebukes of them that rebuked thee are fallen upon me.

10 I wept, and chastened myself with fasting: and that was turned to my reproof.

11 I put on sackcloth also: and they jested upon me.

12 They that sit in the gate speak against me: and the

ac i'r meddwon yr oeddwn yn wawd.

13 Ond myfi, fy ngweddi sydd attat ti, O Arglwydd, mewn amser cymmeradwy : O Dduw, yn lliosowgrwydd dy drugaredd gwrando fi, yngwirionedd dy iachawdwriaeth.

14 Gwared fi o'r dom, ac na soddwyf : gwareder fi oddi wrth fy nghaseion, ac o'r dyfroedd dyfnion.

15 Na lifed y ffrwd ddwfr drosof, ac na lyngced y dyfnder fi ; na chaued y pydew chwaith ei safn arnaf.

16 Clyw fi, Arglwydd ; canys da yw dy drugaredd : yn ol lliaws dy dosturiaethau edrych arnaf.

17 Ac na chuddia dy wyneb oddi wrth dy was ; canys y mae cyfyngder arnaf : brysia, gwrando fi.

18 Nesâ at fy enaid, a gwared ef : achub fi o herwydd fy ngelnyion.

19 Ti a adwaenost fy ngwarthrudd, a'm cywilydd, a'm gwaradwydd : fy holl elynion ydynt ger dy fron di.

20 Gwarthrudd a dorrodd fy nghalon ; yr ydwyf mewn gofid : a disgwyliais am rai i dosturio wrthyf, ac nid oedd neb ; ac am gysurwyr, ac ni chefais neb.

21 Rhoddasant hefyd fustl yn fy mwyd, ac a'm diodasant yn fy syched â finegr.

22 Bydded eu bwrdd yn fagl ger eu bron, a'u llwyddiant yn dramgwydd.

23 Tywyller eu llygaid, fel na welont ; a gwna i'w llwynau grynu bob amser.

24 Tywallt dy ddig arnynt ; a chyrhaedded lldiowgrwyau dy ddigofaint hwynt.

drunkards make songs upon me.

13 But, Lord, I make my prayer unto thee : in an acceptable time.

14 Hear me, O God, in the multitude of thy mercy : even in the truth of thy salvation.

15 Take me out of the mire, that I sink not : O let me be delivered from them that hate me, and out of the deep waters.

16 Let not the water-flood drown me, neither let the deep swallow me up : and let not the pit shut her mouth upon me.

17 Hear me, O Lord, for thy loving-kindness is comfortable : turn thee unto me according to the multitude of thy mercies.

18 And hide not thy face from thy servant, for I am in trouble : O haste thee, and hear me.

19 Draw nigh unto my soul, and save it : O deliver me, because of mine enemies.

20 Thou hast known my reproof, my shame, and my dishonour : mine adversaries are all in thy sight.

21 Thy rebuke hath broken my heart ; I am full of heaviness : I looked for some to have pity on me, but there was no man, neither found I any to comfort me.

22 They gave me gall to eat : and when I was thirsty they gave me vinegar to drink.

23 Let their table be made a snare to take themselves withal : and let the things that should have been for their wealth be unto them an occasion of falling.

24 Let their eyes be blinded, that they see not : and ever bow thou down their backs.

25 Pour out thine indignation upon them : and let thy wrathful displeasure take hold of them.

25 Bydded eu preswylfod yn anghyfanedd; ac na fydded a drigo yn eu pebyll.

26 Canys erlidiasant yr hwn a darawsit ti; ac am ofid y rhai a archollaist ti, y chwedlleuant.

27 Dod di anwiredd at eu hanwiredd hwynt; ac na ddelont i'th gyfiawnder di.

28 Dilêr hwynt o lyfr y rhai bw; ac na ysgrifener hwynt gyd â'r rhai cyfiawn.

29 Minnau, truan a gofidus ydwyf: dy iachawdwriaeth di, O Dduw, a'm dyrchafu.

30 Moliannaf Enw Duw ar gân, a mawrygaf ef mewn mawl.

31 A hyn fydd well gan yr Arglwydd nag ých neu fustach corniog, carnol.

32 Ý trueiniaid a lawenychant pan welant hyn: eich calon chwithau, y rhai a geisiwch Dduw, a fydd byw.

33 Canys gwrendy'r Arglwydd ar dlodion, ac ni ddýstyra efe ei garcharorion.

34 Nefoedd a daear, y môr, a'r hyn oll a ymlusgo ynddo, molant ef.

35 Canys Duw a achub Sion, ac a adeilada ddinasoedd Judah; fel y trigont yno, ac y meddiannont hi.

36 A hiliogaeth ei weision a'i meddiannant hi: a'r rhai a hoffant ei Enw ef, a breswylant ynddi.

Psal. lxx. *Deus in adiutorium.*

O Dduw, prysura i'm gwaredu; brysia, Arglwydd, i'm cymmorth.

2 Cywilyddier a gwarthrudder y rhai a geisiant fy enaid: tröer yn eu hol a gwaradwydder y rhai a ewyllysiant ddrwg i mi.

3 Datröer yn lle gwobr am

26 Let their habitation be void: and no man to dwell in their tents.

27 For they persecute him whom thou hast smitten: and they talk how they may vex them whom thou hast wounded.

28 Let them fall from one wickedness to another: and not come into thy righteousness.

29 Let them be wiped out of the book of the living: and not be written among the righteous.

30 As for me, when I am poor and in heaviness: thy help, O God, shall lift me up.

31 I will praise the Name of God with a song: and magnify it with thanksgiving.

32 This also shall please the Lord: better than a bullock that hath horns and hoofs.

33 The humble shall consider this, and be glad: seek ye after God, and your soul shall live.

34 For the Lord heareth the poor: and despiseth not his prisoners.

35 Let heaven and earth praise him: the sea, and all that moveth therein.

36 For God will save Sion, and build the cities of Judah: that men may dwell there, and have it in possession.

37 The posterity also of his servants shall inherit it: and they that love his Name shall dwell therein.

Psal. lxx. *Deus in adiutorium.*

HASTE thee, O God, to deliver me: make haste to help me, O Lord.

2 Let them be ashamed and confounded that seek after my soul: let them be turned backward and put to confusion that wish me evil.

3 Let them for their reward

eu cywilydd, y rhai a ddywed-
ant, Ha, ha.

4 Llawenyched, a gorfoledded
ynot ti y rhai oll a'th geisiant;
a dyweded y rhai a garant
dy iachawdwriaeth yn wastad,
Mawryger Duw.

5 Minnau ydwyf dlawd ac
anghenus; O Dduw, brysia at-
taf: fy nghymmorth a'm gwar-
edydd ydwyf ti, O Arglwydd;
na hir drig.

Psalm Cxxxi.

Psal. lxxi. *In te, Domine, speravi.*

YNOT ti, O Arglwydd, y
gobeithiais; na'm cywil-
yddier byth.

2 Achub fi, a gwared fi yn dy
gyfiawnder: gostwng dy glust
attaf, ac achub fi.

3 Bydd i mi yn drigfa gadarn,
i ddyfod iddi bob amser: gor-
chymynaist fy achub; canys
ti yw fy nghraig a'm hamddi-
ffynfa.

4 Gwared fi, O fy Nuw, o
law'r annuwiol: o law'r anghyf-
ion a'r traws.

5 Canys ti yw fy ngobaith, O
Arglwydd Dduw; fy ymddiried
o'm hieuengetid.

6 Wrthyt ti y'm cynhaliwyd
o'r bru; ti a'm tynnaist o groth
fy mam: fy mawl fydd yn
wastad am danat ti.

7 Oeddwn i lawer megis yn
rhyfeddod: eithr tydi yw fy
nghadarn noddfa.

8 Llanwer fy ngenau â'th
foliant, ac â'th ogoniant beu-
nydd.

9 Na fwrw fi ymaith yn am-
ser henaint: na wrthod fi pan
ballo fy nerth.

10 Canys fy ngelynion sydd
yn dywedyd i'm herbyn; a'r

be soon brought to shame: that
cry over me, There, there.

4 But let all those that seek
thee be joyful and glad in thee:
and let all such as delight in thy
salvation say alway, The Lord
be praised.

5 As for me, I am poor and
in misery: haste thee unto me,
O God.

6 Thou art my helper, and
my redeemer: O Lord, make
no long tarrying.

Morning Prayer.

Psal. lxxi. *In te, Domine, speravi.*

IN thee, O Lord, have I put
my trust, let me never be
put to confusion: but rid me,
and deliver me, in thy righte-
ousness; incline thine ear unto
me, and save me.

2 Be thou my strong hold,
whereunto I may alway resort:
thou hast promised to help me,
for thou art my house of de-
fence, and my castle.

3 Deliver me, O my God, out
of the hand of the ungodly: out
of the hand of the unrighteous
and cruel man.

4 For thou, O Lord God, art
the thing that I long for: thou art
my hope, even from my youth.

5 Through thee have I been
holden up ever since I was born:
thou art he that took me out of
my mother's womb; my praise
shall be always of thee.

6 I am become as it were a
monster unto many: but my
sure trust is in thee.

7 O let my mouth be filled
with thy praise: that I may
sing of thy glory and honour all
the day long.

8 Cast me not away in the
time of age: forsake me not
when my strength faileth me.

9 For mine enemies speak
against me, and they that lay

rhai a ddisgwylliant am fy enaid
a gyd-ymgynghorant,

11 Gan ddywedyd, Duw a'i
gwrthododd ef: erlidiwch a deli-
iwch ef; canys nid oes gwar-
edydd.

12 O Dduw, na fydd bell
oddi wrthyf: fy Nuw, brysia i'm
cymmorth.

13 Cywilyddier a difether y
rhai a wrthwynebant fy enaid:
â gwarth ac â gwaradwydd y
gorchuddier y rhai a geisiant
ddrwg i mi.

14 Minnau a obeithiaf yn
wastad, ac a'th foliannaf di fwy-
fwy.

15 Fy ngenau a fynega dy
gyfiawnder a'th iachawdwriaeth
beunydd: canys ni wn rifedi
arnynt.

16 Ynghadernid yr Arglwydd
Dduw y cerddaf: dy gyfiawnder
di yn unig a gofiat fi.

17 O'm hieuengctid y'm dysg-
aist, O Dduw: hyd yn hyn
y mynegais dy ryfeddodau.

18 Na wrthod fi chwaith, O
Dduw, mewn henaint a phen-
llwydni; hyd oni fynegwyf dy
nerth i'r genhedlaeth hon, a'th
gadernid i bob un a ddelo.

19 Dy gyfiawnder hefyd, O
Dduw, sydd uchel, yr hwn a
wnaethost bethau mawrion: pwy,
O Dduw, sy debyg i ti?

20 Ti, yr hwn a wnaethost i
mi weled aml a blin gystuddiau,
a'm bywhâi drachefn, ac a'm
cyfodi drachefn o orddyfnder y
ddaeear.

21 Amlhâi fy mawredd, ac
a'm cysuri oddi amgylch.

22 Minnau a'th foliannaf ar
offeryn nabl, sef dy wirionedd.

wait for my soul take their
counsel together, saying: God
hath forsaken him; persecute
him, and take him, for there is
none to deliver him.

10 Go not far from me, O
God: my God, haste thee to
help me.

11 Let them be confounded
and perish that are against my
soul: let them be covered with
shame and dishonour that seek
to do me evil.

12 As for me, I will patiently
abide alway: and will praise
thee more and more.

13 My mouth shall daily
speak of thy righteousness and
salvation: for I know no end
thereof.

14 I will go forth in the
strength of the Lord God: and
will make mention of thy right-
eousness only.

15 Thou, O God, hast taught
me from my youth up until
now: therefore will I tell of thy
wondrous works.

16 Forsake me not, O God, in
mine old age, when I am gray-
headed: until I have shewed
thy strength unto this genera-
tion, and thy power to all them
that are yet for to come.

17 Thy righteousness, O God,
is very high: and great things
are they that thou hast done; O
God, who is like unto thee?

18 O what great troubles and
adversities hast thou shewed
me! and yet didst thou turn and
refresh me: yea, and broughtest
me from the deep of the earth
again.

19 Thou hast brought me to
great honour: and comforted
me on every side.

20 Therefore will I praise thee
and thy faithfulness, O God,
playing upon an instrument of
F f

O fy Nuw : canaf it' â'r delyn,
O Sanct Israel.

23 Fy ngwefusau a fyddant
hyfryd pan ganwyf i ti ; a'm
henaid, yr hwn a waredaist.

24 Fy nhafod hefyd a draetha
dy gyfiawnder beunydd : o her-
wydd cywilyddiwyd a gwarad-
wyddwyd y rhai a geisiant niw-
eid i mi.

Psal. lxxii. *Deus, judicium.*

O Dduw, dod i'r Brenhin dy
farnedigaethau, ac i fab y
Brenhin dy gyfiawnder.

2 Efe a farn dy bobl mewn
cyfiawnder, a'th drueiniaid â
barn.

3 Y mynyddoedd a ddygant
heddwch i'r bobl, a'r brynau,
trwy gyfiawnder.

4 Efe a farn drueiniaid y
bobl, efe a achub feibion yr
anghenus, ac a ddryllia'r gor-
thrymmydd.

5 Tra fyddo haul a lleuad
y'th ofnant, yn oes oesoedd.

6 Efe a ddisgryn fel gwlaw ar
gnu gwlan ; fel cawodydd yn
dyfrhâu'r ddaear.

7 Yn ei ddyddiau ef y blodeu-
a'r cyfiawn ; ac amllder o hedd-
wch fydd tra fyddo lleuad.

8 Ac efe a lywodraetha o fôr
hyd fôr, ac o'r afon hyd derfyn-
au y ddaear.

9 O'i flaen ef yr ymgrymma
trigolion yr anialwch : a'i elyn-
ion a lyfant y llwch.

10 Brenhinoedd Tarsis a'r
ynysoedd a dalant anrheg :
brenhinoedd Sheba a Seba a
ddygant rodd.

11 Ië, 'r holl frenhinoedd a
ymgrymmant iddo : yr holl gen-
hedloedd a'i gwasanaethant ef.

12 Canys efe a wared yr ang-

musick : unto thee will I sing
upon the harp, O thou Holy
One of Israel.

21 My lips will be fain when
I sing unto thee : and so will my
soul whom thou hast delivered.

22 My tongue also shall talk
of thy righteousness all the day
long : for they are confounded
and brought unto shame that
seek to do me evil.

Psal. lxxii. *Deus, judicium.*

GIVE the King thy judge-
ments, O God : and thy
righteousness unto the King's
son.

2 Then shall he judge thy
people according unto right :
and defend the poor.

3 The mountains also shall
bring peace : and the little hills
righteousness unto the people.

4 He shall keep the simple
folk by their right : defend the
children of the poor, and punish
the wrong doer.

5 They shall fear thee, as long
as the sun and moon endureth :
from one generation to another.

6 He shall come down like the
rain into a fleece of wool : even
as the drops that water the earth.

7 In his time shall the right-
eous flourish : yea, and abun-
dance of peace, so long as the
moon endureth.

8 His dominion shall be also
from the one sea to the other :
and from the flood unto the
world's end.

9 They that dwell in the wil-
derness shall kneel before him :
his enemies shall lick the dust.

10 The kings of Tharsis and
of the isles shall give presents :
the kings of Arabia and Saba
shall bring gifts.

11 All kings shall fall down
before him : all nations shall do
him service.

12 For he shall deliver the

henog pan waeddo : y truan hefyd, a'r hwn ni byddo cyn-northwywr iddo.

13 Efe a arbed y tlawd a'r rheidus, ac a achub eneidiau'r rhai anghenus.

14 Efe a wared eu henaidd oddi wrth dwyll a thrawsder : a gwerthfawr fydd eu gwaed yn ei olwg ef.

15 Byw hefyd fydd efe, a rhoddir iddo o aur Seba : gweddiant hefyd drosto ef yn wastad : beunydd y clodforir ef.

16 Bydd dyrnaid o yd ar y ddaear ym mhen y mynyddoedd : ei ffrwyth a ysgwyd fel Libanus ; a phobl y ddinas a flodeuant fel gwellt y ddaear.

17 Ei Enw fydd yn dragywydd : ei Enw a bery tra fyddo haul ; ac ymfendithiant ynddo : yr holl genhedloedd a'i galwant yn wynfydedig.

18 Bendigedig fyddo'r Arglwydd Dduw, Duw Israel, yr hwn yn unig sydd yn gwneuthur rhyfeddodau.

19 Bendigedig hefyd fyddo ei Enw gogoneddus ef yn dragywydd ; a'r holl ddaear a lanwer o'i ogoniant. Amen, ac Amen.

Prifnodhauol Meddi.

Psal. lxxiii. *Quam bonus Israel!*

YN ddiau da yw Duw i Israel ; sef i'r rhai glân o galon.

2 Minnau, braidd na lithrodd fy nhraed : prin na thripiodd fy ngherddediad.

3 Canys cenfigennais wrth y rhai ynfyd, pan welais lwyddiant y rhai annuwiol.

4 Canys nid oes rwyman yn eu marwolaeth ; a'u cryfder sydd heini.

5 Nid ydynt mewn blinder fel

poor when he crieth : the needy also, and him that hath no helper.

13 He shall be favourable to the simple and needy : and shall preserve the souls of the poor.

14 He shall deliver their souls from falshood and wrong : and dear shall their blood be in his sight.

15 He shall live, and unto him shall be given of the gold of Arabia : prayer shall be made ever unto him, and daily shall he be praised.

16 There shall be an heap of corn in the earth, high upon the hills : his fruit shall shake like Libanus, and shall be green in the city like grass upon the earth.

17 His Name shall endure for ever ; his Name shall remain under the sun among the posterities : which shall be blessed through him ; and all the heathen shall praise him.

18 Blessed be the Lord God, even the God of Israel : which only doeth wondrous things ;

19 And blessed be the Name of his Majesty for ever : and all the earth shall be filled with his Majesty. Amen, Amen.

Evening Prayer.

Psal. lxxiii. *Quam bonus Israel!*

TRULY God is loving unto Israel : even unto such as are of a clean heart.

2 Nevertheless, my feet were almost gone : my treadings had well-nigh slipt.

3 And why? I was grieved at the wicked : I do also see the ungodly in such prosperity.

4 For they are in no peril of death : but are lusty and strong.

5 They come in no misfor-

dynion eraill; ac ni ddialeddir arnynt hwy gyd â dynion eraill.

6 Am hynny y cadwynodd balchder hwynt, ac y gwisg trawsder am danynt fel dilledyn.

7 Eu llygaid a saif allan gan frasder: aethant dros feddwl calon o gyfoeth.

8 Y maent wedi llygru, yn chwedleua'n ddrygionus am drawsder; yn dywedyd yn uchel.

9 Gosodasant eu genau yn erbyn y nefoedd: a'u tafod a gerdd trwy'r ddaear.

10 Am hynny y dychwel ei bobl ef yma; ac y gwesgir iddynt ddwfr phiol lawn.

11 Dywedant hefyd, Pa fodd y gŵyr Duw? a oes gwybodaeth gan y Goruchaf?

12 Wele, dyma y rhai annuwiol, a'r rhai sy lwyddianus yn y byd, ac a amlhasant olud.

13 Dïau mai yn ofer y glanhais fy nghalon, ac y golchais fy nwyllaw mewn diniweid-rwydd.

14 Canys ar hŷd y dydd y'm maeddwyd; fy ngherydd a ddeuai bob bore.

15 Os dywedwn, Mynegaf fel hyn; wele, â chenhedlaeth dy blant di y gwnawn gam.

16 Pan amcenais wybod hyn, blin oedd hynny yn fy ngolwg i;

17 Hyd onid aethum i gyssegr Duw: yna y deallais eu diwedd hwynt.

18 Dïau osod o honot hwynt mewn llithrigfa, a chwympo o honot hwynt i ddinysr.

19 Mor ddisymmwth yr aethant yn anghyfannedd! pallasant, a darfuant gan ofn.

20 Fel breuddwyd wrth ddi-huno un; felly, O Arglwydd,

tune like other folk: neither are they plagued like other men.

6 And this is the cause that they are so holden with pride: and overwhelmed with cruelty.

7 Their eyes swell with fatness: and they do even what they lust.

8 They corrupt other, and speak of wicked blasphemy: their talking is against the most High.

9 For they stretch forth their mouth unto the heaven: and their tongue goeth through the world.

10 Therefore fall the people unto them: and thereout suck they no small advantage.

11 Tush, say they, how should God perceive it: is there knowledge in the most High?

12 Lo, these are the ungodly, these prosper in the world, and these have riches in possession: and I said, Then have I cleansed my heart in vain, and washed mine hands in innocency.

13 All the day long have I been punished: and chastened every morning.

14 Yea, and I had almost said even as they: but lo, then I should have condemned the generation of thy children.

15 Then thought I to understand this: but it was too hard for me,

16 Until I went into the sanctuary of God: then understood I the end of these men;

17 Namely, how thou dost set them in slippery places: and castest them down, and destroyest them.

18 Oh, how suddenly do they consume: perish, and come to a fearful end!

19 Yea, even like as a dream when one awaketh: so shalt

pan ddeffrôech, y dirmygi eu gwedd hwynt.

21 Fel hyn y gofidodd fy nghalon, ac y'm pigwyd yn fy arennau.

22 Mor ynyd oeddwn, ac heb wybod; anifail oeddwn o' th flaen di.

23 Etto yr ydwyf yn wastad gyd â thi : ymaflaist yn fy llaw ddehau.

24 A' th gyngor y'm harweini; ac wedi hynny y'm cymmeri i ogoniant.

25 Pwy sy gennyf fi yn y nefoedd ond tydi? ac ni ewyllysiais ar y ddaear neb gyd â thydi.

26 Pallodd fy nghnawd a'm calon : ond nerth fy nghalon a'm rhan yw Duw yn dragywydd.

27 Canys wele, difethir y rhai a bellhânt oddi wrthyt : torraist ymaith bob un a butteinio oddi wrthyt.

28 Minnau, nesâu at Dduw sy dda i mi : yn yr Arglwydd Dduw y gosodais fy ngobaith, i draethu dy holl weithredoedd.

Psal. lxxiv. Ut quid, Deus?

PAHAM, Dduw, y'n bwriaist heibio yn dragywydd, ac y myga dy ddigofaint yn erbyn defaid dy borfa?

2 Cofia dy gynnulleidfa yr hon a brynaist gynt; a llwyth dy etifeddiaeth yr hwn a waredaist; mynydd Sion, hwn y preswlynyddo.

3 Dyrcha dy draed at anrhaith dragywyddol; sef at yr holl ddrwg a wnaeth y gelyn yn y cyssegr.

4 Dy elynion a ruasant ynghanol dy gynnulleidfaoedd; gosodasant eu banerau yn arwyddion.

thou make their image to vanish out of the city.

20 Thus my heart was grieved : and it went even through my reins.

21 So foolish was I, and ignorant : even as it were a beast before thee.

22 Nevertheless, I am always by thee : for thou hast holden me by my right hand.

23 Thou shalt guide me with thy counsel : and after that receive me with glory.

24 Whom have I in heaven but thee : and there is none upon earth that I desire in comparison of thee.

25 My flesh and my heart faileth : but God is the strength of my heart, and my portion for ever.

26 For lo, they that forsake thee shall perish : thou hast destroyed all them that commit fornication against thee.

27 But it is good for me to hold me fast by God, to put my trust in the Lord God : and to speak of all thy works in the gates of the daughter of Sion.

Psal. lxxiv. Ut quid, Deus?

O God, wherefore art thou absent from us so long : why is thy wrath so hot against the sheep of thy pasture?

2 O think upon thy congregation : whom thou hast purchased, and redeemed of old.

3 Think upon the tribe of thine inheritance : and mount Sion, wherein thou hast dwelt.

4 Lift up thy feet, that thou mayest utterly destroy every enemy : which hath done evil in thy sanctuary.

5 Thine adversaries roar in the midst of thy congregations : and set up their banners for tokens.

5 Hynod oedd gwr, fel y codasai fwyll mewn dyrys-goed.

6 Ond yn awr y maent yn dryllio ei cherfiadau ar un-waith â bwyll ac â morth-wylion.

7 Bwriasant dy gyssegroedd yn tân; hyd lawr yr halogasant breswylfa dy Enw.

8 Dywedasant yn eu calon-nau, Cyd-anrheithiwn hwynt: llosgasant holl synagogau Duw yn y tir.

9 Ni welwn ein harwyddion: nid oes brophwyd mwy, nid oes gennym a wŷr pa hŷd.

10 Pa hŷd, Dduw, y gwarth-rudda'r gwrthwynebwr? a gabla'r gelyn dy Enw yn dragy-wydd?

11 Paham y tynni yn ei hol dy law, sef dy ddeheulaw? tyn hi allan o ganol dy fynwes.

12 Canys Duw yw fy Mrenhin o'r dechreuad, gwneuthurwr iachawdwriaeth o fewn y tir.

13 Ti yn dy nerth a berthiaist y môr: drylliaist bennau dreigiau yn y dyfroedd.

14 Ti a ddrylliaist ben lefathan; rhoddaist ef yn fwyd i'r bobl yn yr anialweh.

15 Ti a holltaist y ffynnon a'r afon: ti a ddyhysbyddaist afonydd cryfion.

16 Y dydd sydd eiddot ti, y nos hefyd sydd eiddot ti: ti a barottoaist oleuni a haul.

17 Ti a osodaist holl derfynau'r ddaear: ti a luniaist haf a gauaf.

18 Cofia hyn, i'r gelyn gablu, O Arglwydd, ac i'r bobl ynydd ddifenwi dy Enw.

6 He that hewed timber afore out of the thick trees: was known to bring it to an excellent work.

7 But now they break down all the carved work thereof: with axes and hammers.

8 They have set fire upon thy holy places: and have defiled the dwelling-place of thy Name, even unto the ground.

9 Yea, they said in their hearts, Let us make havock of them altogether: thus have they burnt up all the houses of God in the land.

10 We see not our tokens, there is not one prophet more: no, not one is there among us, that understandeth any more.

11 O God, how long shall the adversary do this dishonour: how long shall the enemy blaspheme thy Name, for ever?

12 Why withdrawest thou thy hand: why pluckest thou not thy right hand out of thy bosom to consume the enemy?

13 For God is my King of old: the help that is done upon earth he doeth it himself.

14 Thou didst divide the sea through thy power: thou brakest the heads of the dragons in the waters.

15 Thou smotest the heads of Leviathan in pieces: and gavest him to be meat for the people in the wilderness.

16 Thou broughtest out fountains and waters out of the hard rocks: thou driedst up mighty waters.

17 The day is thine, and the night is thine: thou hast prepared the light and the sun.

18 Thou hast set all the borders of the earth: thou hast made summer and winter.

19 Remember this, O Lord, how the enemy hath rebuked: and how the foolish people hath blasphemed thy Name.

19 Na ddyro enaid dy durtur i gynnulleidfa'r gelynion : nac anghofia gynnulleidfa dy drueniaid byth.

20 Edrych ar y cyfammod : canys llawn yw tywyll-leoedd y ddaear o drigfannau trawsder.

21 Na ddychweled y tlawd yn waradwyddus : molianned y truan a'r anghenus dy Enw.

22 Cyfod, O Dduw, dadleu dy ddadl : cofia dy waradwydd gan yr ynfyd beunydd.

23 Nac anghofia lais dy elynion : dadwrdd y rhai a godant i'th erbyn sydd yn dringo yn wastadol.

20 O deliver not the soul of thy turtle-dove unto the multitude of the enemies : and forget not the congregation of the poor for ever.

21 Look upon the covenant : for all the earth is full of darkness, and cruel habitations.

22 O let not the simple go away ashamed : but let the poor and needy give praise unto thy Name.

23 Arise, O God, maintain thine own cause : remember how the foolish man blasphemeth thee daily.

24 Forget not the voice of thine enemies : the presumption of them that hate thee increaseth ever more and more.

Borcol Weddi.

Psal. lxxv. *Confitebimur tibi.*

CLODFORWN dydi, O Dduw, clodforwn ; canys agos yw dy Enw ; dy ryfeddodau a fynegant hynny.

2 Pan dderbyniwyf y gynnullidfa, mi a farnaf yn uniawn.

3 Ymddattododd y ddaear a'i holl drigolion : myfi sydd yn cynnal ei cholofnau.

4 Dywedais wrth y rhai ynfyd, Nac ynfydwch ; ac wrth y rhai annuwiol, Na ddyrchefwch eich corn.

5 Na ddyrchefwch eich corn yn uchel : na ddywedwch yn warsyth.

6 Canys nid o'r dwyrain, nac o'r gorllewin, nac o'r dehau, y daw goruchafiaeth.

7 Ond Duw sydd yn barnu ; efe a ostwng y naill, ac a gyfyd y llall.

8 Oblegid y mae phïol yn llaw'r Arglwydd, a'r gwin sy goch ; yn llawn cymmysg, ac efe a dywalltodd o hono : etto

Morning Prayer.

Psal. lxxv. *Confitebimur tibi.*

UNTO thee, O God, do we give thanks : yea, unto thee do we give thanks.

2 Thy Name also is so nigh : and that do thy wondrous works declare.

3 When I receive the congregation : I shall judge according unto right.

4 The earth is weak, and all the inhabitants thereof : I bear up the pillars of it.

5 I said unto the fools, Deal not so madly : and to the ungodly, Set not up your horn.

6 Set not up your horn on high : and speak not with a stiff neck.

7 For promotion cometh neither from the east, nor from the west : nor yet from the south.

8 And why? God is the Judge : he putteth down one, and setteth up another.

9 For in the hand of the Lord there is a cup, and the wine is red : it is full mixed, and he poureth out of the same.

holl annuwiolion y tir a wasg-
ant, ac a yfant ei waelodion.

9 Minnau a fynegaf yn dragy-
wydd, ac a ganaf i Dduw Jacob.

10 Torraf hefyd holl gyrn y
rhai annuwiol; a chyrn y rhai
cyfiawn a ddychefir.

Psal. lxxvi. Notus in Judæa.

HYNOD yw Duw yn Judah;
mawrywei Enwef yn Israel.

2 Ei babell hefyd sydd yn
Salem, a'i drigfa yn Sïon.

3 Yna y torrodd efe saethau'r
bwa, y tarian, y cleddyf hefyd
a'r frwydr.

4 Gogoneddusach wyt a chad-
arnach nâ mynyddoedd yr ys-
pail.

5 Yspeiliwyd y cedyrn galon,
hunasant eu hûn: a'r holl wŷr
o nerth ni chawsant eu dwy-
law.

6 Gan dy gerydd di, O Dduw
Jacob, y rhoed y cerbyd a'r
march i gysgu.

7 Tydi, tydi, wyt ofnadwy;
a phwy a saif o'th flaen pan
ennyno dy ddigter?

8 O'r nefoedd y peraiist glyw-
ed barn; ofnodd, a gostegodd
y ddaear,

9 Pan gyfododd Duw i farn,
i achub holl rai llednais y
tir.

10 Dîau cynddaredd dyn a'th
folianna di: gweddill cynddar-
edd a waherddi.

11 Addunedwch, a thelwch
i'r Arglwydd eich Duw: y rhai
oll ydynt o'i angylch ef, dygant
anrheg i'r Ofnadwy.

12 Efe a dyr ymaith yspryd
tywysogion: y mae yn ofnadwy
i frenhinoedd ddaear.

Psal. lxxvii. Voce mea ad Dominum.

AM llef y gwaeddais ar
Dduw, â'm llef ar Dduw,
ac efe a'm gwrandawodd.

10 As for the dregs thereof :
all the ungodly of the earth shall
drink them, and suck them out.

11 But I will talk of the God of
Jacob : and praise him for ever.

12 All the horns of the un-
godly also will I break : and the
horns of the righteous shall be
exalted.

Psal. lxxvi. Notus in Judæa.

IN Jewry is God known : his
Name is great in Israel.

2 At Salem is his tabernacle :
and his dwelling in Sion.

3 There brake he the arrows
of the bow : the shield, the
sword, and the battle.

4 Thou art of more honour
and might : than the hills of the
robbers.

5 The proud are robbed, they
have slept their sleep : and all
the men whose hands were
mighty have found nothing.

6 At thy rebuke, O God of
Jacob : both the chariot and
horse are fallen.

7 Thou, even thou art to be
feared : and who may stand in
thy sight when thou art angry ?

8 Thou didst cause thy judge-
ment to be heard from heaven :
the earth trembled, and was still,

9 When God arose to judge-
ment : and to help all the meek
upon earth.

10 The fierceness of man shall
turn to thy praise : and the fierce-
ness of them shalt thou refrain.

11 Promise unto the Lord your
God, and keep it, all ye that are
round about him : bring presents
unto him that ought to be feared.

12 He shall refrain the spirit
of princes : and is wonderful
among the kings of the earth.

Psal. lxxvii. Voce mea ad Dominum.

I Will cry unto God with my
voice : even unto God will
I cry with my voice, and he
shall hearken unto me.

2 Yn nydd fy nhrallod y ceisiais yr Arglwydd: fy archoll a redodd liw nos, ac ni pheidiodd: fy enaid a wrthododd ei ddiddanu.

3 Cofiais Dduw, ac a'm cythryblwyd: cwynais, a therfysgwyd fy yspryd.

4 Deliaist fy llygaid yn neffro: synnodd arnaf, fel na allaf lefaru.

5 Ystyriais y dyddiau gynt, blynyddoedd yr hen oesoedd.

6 Cofio yr ydwyf fy nghân y nos: yr ydwyf yn ymddiddan â'm calon; fy yspryd sydd yn chwilio yn ddyfal.

7 Ai yn dragywydd y bwrw'r Arglwydd heibio? ac oni bydd efe boddlon mwy?

8 A ddarfu ei drugaredd ef dros byth? a balla ei addewid ef yn oes oesoedd?

9 A anghofiodd Duw drugarhâu? a gauodd efe ei drugareddau mewn soriant?

10 A dywedais, Dyma fy ngwendid: etto cofiaf flynyddoedd deheulaw y Goruchaf.

11 Cofiaf weithredoedd yr Arglwydd: iē, cofiaf dy wŷrthiau gynt.

12 Myfyriaf hefyd ar dy holl waith, ac am dy weithredoedd y chwedleuaf.

13 Dy ffôrdd, O Dduw, sydd yn y cyssegr: pa dduw mor fawr a'n Duw ni?

14 Ti yw y Duw sydd yn gwneuthur rhyfeddodau: dangosaist dy nerth ym mysg y bobloedd.

15 Gwaredaist â'th fraich dy bobl, meibion Jacob a Joseph.

16 Y dyfroedd a'th welsant, O Dduw, y dyfroedd a'th welsant: hwy a ofnasant; y dyfnderau hefyd a gynhyrfwyd.

17 Y cymnylau a dywallt-

2 In the time of my trouble I sought the Lord: my sore ran, and ceased not in the night-season; my soul refused comfort.

3 When I am in heaviness, I will think upon God: when my heart is vexed, I will complain.

4 Thou holdest mine eyes waking: I am so feeble, that I cannot speak.

5 I have considered the days of old: and the years that are past.

6 I call to remembrance my song: and in the night I commune with mine own heart, and search out my spirits.

7 Will the Lord absent himself for ever: and will he be no more intreated?

8 Is his mercy clean gone for ever: and is his promise come utterly to an end for evermore?

9 Hath God forgotten to be gracious: and will he shut up his loving-kindness in displeasure?

10 And I said, It is mine own infirmity: but I will remember the years of the right hand of the most Highest.

11 I will remember the works of the Lord: and call to mind thy wonders of old time.

12 I will think also of all thy works: and my talking shall be of thy doings.

13 Thy way, O God, is holy: who is so great a God as our God?

14 Thou art the God that doeth wonders: and hast declared thy power among the people.

15 Thou hast mightily delivered thy people: even the sons of Jacob and Joseph.

16 The waters saw thee, O God, the waters saw thee, and were afraid: the depths also were troubled.

17 The clouds poured out

asant ddwfr: yr wybrennau a roddasant dwrf: dy saethau hefyd a gerddasant.

18 Twrf dy daran a glywyd o amgylch: mellt a oleuasant y byd; cyffrôdd a chrynodd y dddear.

19 Dy ffordd sydd yn y môr, a'th lwybrau yn y dyfroedd mawrion; ac nid adweinir dy ôl.

20 Tywysaist dy bobl fel defaid, trwy law Moses ac Aaron.

Prŷdnhatonol Wcddi.

Psal. lxxviii. *Attendite, popule.*

GWRANDO fy nghyfraith, fy mhobl: gostyngwch eich clust at eiriau fy ngenau.

2 Agoraf fy ngenau mewn diareb: traethaf ddamhegion o'r cynfyd:

3 Y rhai a glywsom ac a wybuom, ac a fynegodd ein tadau i ni.

4 Ni chelwn rhag eu meibion, gan fynegi i'r oes a ddêl foliant yr Arglwydd, a'i nerth, a'i ryfeddodau y rhai a wnaeth efe.

5 Canys efe a sierhaodd dystiolaeth yn Jacob, ac a osododd gyfraith yn Israel, y rhai a orchymynodd efe i'n tadau eu dysgu i'w plant:

6 Fel y gwybyddai'r oes a ddêl, sef y plant a enid; a phan gyfodent, y mynegent hwy i'w plant hwythau:

7 Fel y gosodent eu gobaith ar Dduw, heb anghofio gweithredoedd Duw, eithr cadw ei orchymynion ef:

8 Ac na byddent fel eu tadau, yn genhedlaeth gyndyn a gwrthryfelgar; yn genhedlaeth ni osododd ei chalon yn union,

water, the air thundered: and thine arrows went abroad.

18 The voice of thy thunder was heard round about: the lightnings shone upon the ground; the earth was moved, and shook withal.

19 Thy way is in the sea, and thy paths in the great waters: and thy footsteps are not known.

20 Thou leddest thy people like sheep: by the hand of Moses and Aaron.

Evening Prayer.

Psal. lxxviii. *Attendite, popule.*

HEAR my law, O my people: incline your ears unto the words of my mouth.

2 I will open my mouth in a parable: I will declare hard sentences of old;

3 Which we have heard and known: and such as our fathers have told us;

4 That we should not hide them from the children of the generations to come: but to shew the honour of the Lord, his mighty and wonderful works that he hath done.

5 He made a covenant with Jacob, and gave Israel a law: which he commanded our forefathers to teach their children;

6 That their posterity might know it: and the children which were yet unborn;

7 To the intent that when they came up: they might shew their children the same;

8 That they might put their trust in God: and not to forget the works of God, but to keep his commandments;

9 And not to be as their forefathers, a faithless and stubborn generation: a generation that set not their heart aright, and

ac nid yw ei hyspryd ffyddlon
gyl â Duw.

9 Meibion Ephraim, yn arf-
og ac yn saethu â bwa, a
droisant eu cefnau yn nydd y
frwydr.

10 Ni chadwasant gyfammod
Duw, eithr gwrthodasant rodio
yn ei gyfraith ef;

11 Ac anghofiasant ei weith-
redoedd a'i ryfeddodau, y rhai a
ddangosasai efe iddynt.

12 Efe a wnaethai wŷrthiau
o flaen eu tadau hwynt yn nhir
yr Aipht, ym maes Soan.

13 Efe a barthodd y môr,
ac a aeth â hwynt drwodd;
gwnaeth hefyd i'r dwfr sefyll
fel pentwr.

14 Y dydd hefyd y tywysodd
efe hwynt â chwmmwl, ac ar
hŷd y nos â goleuni tân.

15 Efe a holltodd y creigiau
yn yr anialwch; a rhodd-
des ddiod oddi yno megis o ddyfn-
derau dirfawr.

16 Canys efe a ddug ffrydiau
allan o'r graig, ac a dynnodd i
lawr megis afonydd o ddyfroedd.

17 Er hynny 'chwanegasant
etto bechu yn ei erbyn ef,
gan ddigio'r Goruchaf yn y
diffaethwch.

18 A themtiasant Dduw yn
eu calon, gan ofyn bwyd wrth
eu blys.

19 Llefarasant hefyd yn er-
byn Duw; dywedasant, A ddi-
chion Duw arlwyio bwrdd yn yr
anialwch?

20 Wele, efe a darawodd y
graig, fel y pistyllodd dwfr, ac
y llifodd afonydd; a ddichon
efe roddi bara hefyd? a ddar-
para efe gig i'w bobl?

21 Am hynny y clybu'r Ar-
glwydd, ac y digiodd: a thân
a enynnodd yn erbyn Jacob, a
digofaint hefyd a gynneuodd yn
erbyn Israel;

whose spirit cleaveth not sted-
fastly unto God;

10 Like as the children of
Ephraim : who being harnessed,
and carrying bows, turned them-
selves back in the day of battle.

11 They kept not the cove-
nant of God : and would not
walk in his law ;

12 But forgot what he had
done : and the wonderful works
that he had shewed for them.

13 Marvellous things did he
in the sight of our forefathers,
in the land of Egypt : even in
the field of Zoan.

14 He divided the sea, and
let them go through : he made
the waters to stand on an
heap.

15 In the day-time also he led
them with a cloud : and all the
night through with a light of fire.

16 He clave the hard rocks in
the wilderness : and gave them
drink thereof, as it had been
out of the great depth.

17 He brought waters out of
the stony rock : so that it gush-
ed out like the rivers.

18 Yet for all this they sinned
more against him : and provok-
ed the most Highest in the wil-
derness.

19 They tempted God in their
hearts : and required meat for
their lust.

20 They spake against God
also, saying : Shall God pre-
pare a table in the wilder-
ness?

21 He smote the stony rock in-
deed, that the water gushed out,
and the streams flowed withal :
but can he give bread also, or
provide flesh for his people?

22 When the Lord heard this,
he was wroth : so the fire was
kindled in Jacob, and there
came up heavy displeasure a-
gainst Israel ;

22 Am na chredent yn Nuw, ac na obeithient yn ei iachawdwriaeth ef:

23 Er iddo ef orchymyn i'r wybrennau oddi uchod, ac agor- yd drysau'r nefoedd,

24 A gwlawio manna arnynt i'w fwytta, a rhoddi iddynt yd y nefoedd.

25 Dyn a fwyttaodd fara ang- ylion: anfonodd iddynt fwyd yn ddigonol.

26 Gyrrodd y dwyreini-wynt yn y nefoedd: ac yn ei nerth y dug efe ddeheu-wynt.

27 Gwlawiodd hefyd gig ar- nynt fel llwch, ac adar asgellog fel tywod y môr.

28 Ac a wnaeth iddynt gwympo o fewn eu gwersyll, o amgylch eu preswylfeydd.

29 Felly y bwyttasant, ac y llwyr-ddiwallwyd hwynt; ac efe a barodd eu dymuniad idd- ynt.

30 Ni ommeddwyd hwynt o'r hyn a flysiasant: Er hynny, tra yr ydoedd eu bwyd yn eu safnau,

31 Digllonedd Duw a gynneu- odd yn eu herbyn hwynt, ac a laddodd y rhai brasaf o honynt, ac a gwympodd etholedigion Israel.

32 Er hyn oll pechasant etto, ac ni chredasant i'w ryfeddod- au ef.

33 Am hynny y treuliodd efe eu dyddiau hwynt mewn ofer- edd, a'u blynyddoedd mewn dy- chryn.

34 Pan laddai efe hwynt, hwy a'i ceisient ef, ac a ddychwel- ent, ac a geisient Dduw yn fore.

35 Cofient hefyd mai Duw oedd eu Craig, ac mai'r Goruch- af Dduw oedd eu Gwaredydd.

36 Er hynny, rhagrithio yr oeddynt iddo ef â'u genau, a dywedyd celwydd wrtho â'u tafod:

37 A'u calon heb fod yn un-

23 Because they believed not in God : and put not their trust in his help.

24 So he commanded the clouds above : and opened the doors of heaven.

25 He rained down manna also upon them for to eat : and gave them food from heaven.

26 So man did eat angels' food : for he sent them meat enough.

27 He caused the east-wind to blow under heaven : and through his power he brought in the south-west-wind.

28 He rained flesh upon them as thick as dust : and feathered fowls like as the sand of the sea.

29 He let it fall among their tents : even round about their habitation.

30 So they did eat, and were well filled; for he gave them their own desire : they were not disappointed of their lust.

31 But while the meat was yet in their mouths, the heavy wrath of God came upon them, and slew the wealthiest of them : yea, and smote down the chosen men that were in Israel.

32 But for all this they sinned yet more : and believed not his wondrous works.

33 Therefore their days did he consume in vanity : and their years in trouble.

34 When he slew them, they sought him : and turned them early, and enquired after God.

35 And they remembered that God was their strength : and that the high God was their redeemer.

36 Nevertheless, they did but flatter him with their mouth : and dissembled with him in their tongue.

37 For their heart was not whole

iawn gyd âg ef, na'u bod yn ffyddlon yn ei gyfammod ef.

38 Er hynny efe yn drugarog a faddeuodd eu hanwiredd, ac ni ddifethodd hwynt: iē, trodd ymaith ei ddigofaint yn fynych, ac ni chyffrodd ei holl lid.

39 Canys efe a gofiai mai cnawd oeddynt, a gwynt yn myned, ac heb ddychwelyd.

40 Pa sawl gwaith y digiasant ef yn yr anialwch, ac y gofidiasant ef yn y diffaethwch?

41 Iē, troisant a phrofasant Dduw, ac a osodasant derfyn i Sanct yr Israel.

42 Ni chofiasant ei law ef, na'r dydd y gwaredodd efe hwynt oddi wrth y gelyn.

43 Fel y gosodasai efe ei arwyddion yn yr Aipht, a'i ryfeddodau ym maes Soan:

44 Ac y troisai eu hafonydd yn waed; a'u ffrydiau, fel na allent yfed.

45 Anfonodd gymmysgbla yn eu plith, yr hon a'u difaodd hwynt; a llyffaint i'w difetha.

46 Ac efe a roddodd eu cnwd hwynt i'r lindys, a'u llafur i'r locust.

47 Distrywiodd eu gwin-wydd â chenllysg, a'u sycomor-wydd â rhew.

48 Rhoddodd hefyd eu hani-feiliaid i'r cenllysg, a'u golud i'r mell.

49 Anfonodd arnynt gyn-ddaredd ei lid, lldiowgrwydd, a digter, a chyfyngder, trwy anfon angylion drwg.

50 Cymhwysodd ffordd i'w ddigofaint: nid attaliodd eu henaidd oddi wrth angau; ond eu bywyd a roddodd efe i'r haint.

51 Tarawodd hefyd bob cyntaf-anedig yn yr Aipht; sef

with him: neither continued they stedfast in his covenant.

38 But he was so merciful, that he forgave their misdeeds: and destroyed them not.

39 Yea, many a time turned he his wrath away: and would not suffer his whole displeasure to arise.

40 For he considered that they were but flesh: and that they were even a wind that passeth away, and cometh not again.

41 Many a time did they provoke him in the wilderness: and grieved him in the desert.

42 They turned back, and tempted God: and moved the Holy One in Israel.

43 They thought not of his hand: and of the day when he delivered them from the hand of the enemy;

44 How he had wrought his miracles in Egypt: and his wonders in the field of Zoan.

45 He turned their waters into blood: so that they might not drink of the rivers.

46 He sent lice among them, and devoured them up: and frogs to destroy them.

47 He gave their fruit unto the caterpillar: and their labour unto the grasshopper.

48 He destroyed their vines with hail-stones: and their mulberry-trees with the frost.

49 He smote their cattle also with hail-stones: and their flocks with hot thunder-bolts.

50 He cast upon them the furiousness of his wrath, anger, displeasure, and trouble: and sent evil angels among them.

51 He made a way to his indignation, and spared not their soul from death: but gave their life over to the pestilence;

52 And smote all the first-born in Egypt: the most prin-

blaenion eu nerth hwynt ym mhebyll Ham :

52 Ond efe a yrrodd ei bobl ei hun fel defaid, ac a'u harweiniodd hwynt fel praidd yn yr anialwch.

53 Tywysodd hwynt hefyd yn ddiogel, fel nad ofnasant : a'r môr a orchuddiodd eu gelnyion hwynt.

54 Hwythau a ddug efe i oror ei sancteiddrwydd ; i'r mynydd hwn a ynnillodd ei ddeheulaw ef.

55 Ac efe a yrrodd allan y cenhedloedd o'u blaen hwynt, ac a rannodd iddynt etifeddiaeth wrth llyn, ac a wnaeth i lwythau Israel drigo yn eu pebyll hwynt.

56 Er hynny temtiasant a digiasant Dduw Goruchaf, ac ni chadwasant ei dystiolaethau :

57 Eithr ciliasant a buant anffyddlon fel eu tadau : troisant fel bwa twyllodrus.

58 Digiasant ef hefyd â'u huchel-fannau ; a gyrrasant eiddigedd arno â'u cerfiedig ddelwau.

59 Clybu Duw hyn, ac a ddigiodd, ac a ffeiddiodd Israel yn ddirfawr :

60 Fel y gadawodd efe da-bernacl Siloh, y babell a osodasai efe ym mysg dynion ;

61 Ac y rhoddodd ei nerth mewn caethiwed, a'i brydferthwch yn llaw'r gelyn.

62 Rhoddas hefyd ei bobl i'r cleddyf ; a digiodd wrth ei etifeddiaeth.

63 Tân a ysodd eu gwŷr ieu-ainge ; a'u morwynion ni phriodwyd.

64 Eu hofferiaid a laddwyd â'r cleddyf ; a'u gwragedd gweddwon nid wylasant.

65 Yna y deffrôdd yr Arglwydd fel un o gysgu, fel cadarn yn bloeddio gwedi gwin.

cipal and mightiest in the dwellings of Ham.

53 But as for his own people, he led them forth like sheep : and carried them in the wilderness like a flock.

54 He brought them out safely, that they should not fear : and overwhelmed their enemies with the sea.

55 And brought them within the borders of his sanctuary : even to his mountain which he purchased with his right hand.

56 He cast out the heathen also before them : caused their land to be divided among them for an heritage, and made the tribes of Israel to dwell in their tents.

57 So they tempted, and displeased the most high God : and kept not his testimonies ;

58 But turned their backs, and fell away like their forefathers : starting aside like a broken bow.

59 For they grieved him with their hill-altars : and provoked him to displeasure with their images.

60 When God heard this, he was wroth : and took sore displeasure at Israel.

61 So that he forsook the tabernacle in Silo : even the tent that he had pitched among men.

62 He delivered their power into captivity : and their beauty into the enemy's hand.

63 He gave his people over also unto the sword : and was wroth with his inheritance.

64 The fire consumed their young men : and their maidens were not given to marriage.

65 Their priests were slain with the sword : and there were no widows to make lamentation.

66 So the Lord awaked as one out of sleep : and like a giant refreshed with wine.

66 Ac efe a darawodd ei elynion o'r tu ol: rhoddas iddynt warth tragywyddol.

67 Gwrthododd hefyd babell Joseph, ac ni etholodd lwyth Ephraim:

68 Ond efe a etholodd lwyth Judah, mynydd Sion, yr hwn a hoffodd.

69 Ac a adeiladodd ei gyssegr fel llys uchel, fel y ddaear yr hon a seiliodd efe yn dragywydd.

70 Etholodd hefyd Ddafydd ei was, ac a'i cymmerth o gorrannau'r defaid:

71 Oddi ar ol y defaid cyfebron, y daeth âg ef i borthi Jacob ei bobl, ac Israel ei etifeddiaeth.

72 Yntau a'u porthodd hwynt yn ol perffeithrwydd ei galon; ac a'u trinodd wrth gyfarwyddyd ei ddwyllaw.

Borcol Weddi.

Psal. lxxix. *Deus, venerunt.*

Y Cenhedloedd, O Dduw, a ddaethant i'th etifeddiaeth; halogasant dy deml sanctaidd: gosodasant Jerusalem yn garneddau.

2 Rhoddasant gelanedd dy weision yn fwyd i adar y nefoedd, a chig dy saint i fwystfilod y ddaear.

3 Tywalltasant eu gwaed fel dwfr o amgylch Jerusalem: ac nid oedd a'u claddai.

4 Yr ydym ni yn warthrudd i'n cymmydogion; dirmyg a gwatwargerdd i'r rhai sydd o'n hamgylch.

5 Pa hŷd, Arglwydd? a ddigidi'n dragywydd? a lysg dy ei-ddigedd di fel tân?

6 Tywallt dy lid ar y cenhedloedd ni'th adnabuant, ac ar

67 He smote his enemies in the hinder parts: and put them to a perpetual shame.

68 He refused the tabernacle of Joseph: and chose not the tribe of Ephraim;

69 But chose the tribe of Judah: even the hill of Sion which he loved.

70 And there he built his temple on high: and laid the foundation of it like the ground which he hath made continually.

71 He chose David also his servant: and took him away from the sheep-folds.

72 As he was following the ewes great with young ones he took him: that he might feed Jacob his people, and Israel his inheritance.

73 So he fed them with a faithful and true heart: and ruled them prudently with all his power.

Morning Prayer.

Psal. lxxix. *Deus, venerunt.*

O God, the heathen are come into thine inheritance: thy holy temple have they defiled, and made Jerusalem an heap of stones.

2 The dead bodies of thy servants have they given to be meat unto the fowls of the air: and the flesh of thy saints unto the beasts of the land.

3 Their blood have they shed like water on every side of Jerusalem: and there was no man to bury them.

4 We are become an open shame to our enemies: a very scorn and derision unto them that are round about us.

5 Lord, how long wilt thou be angry: shall thy jealousy burn like fire for ever?

6 Pour out thine indignation upon the heathen that have not

y teyrnasodd ni alwasant ar dy Enw.

7 Canys yasant Jacob, ac a wnaethant ei breswylfa yn anghyfannedd.

8 Na chofia'r anwireddau gynt i'n herbyn: bryisia, rhagflaened dy dostur drugareddau ni: canys llesg iawn y'n gwnaethpwyd.

9 Cynnorthwya ni, O Dduw ein hiachawdwriaeth, er mwyn gogoniant dy Enw: gwared ni hefyd, a thrugarhâ wrth ein pechodau, er mwyn dy Enw.

10 Paham y dywed y cenhedloedd, Pa le y mae eu Duw hwynt? bydded hyspys ym mhlith y cenhedloedd yn ein golwg ni, wrth ddîal gwaed dy weision yr hwn a dywalltwyd.

11 Deued uchenaid y charorion ger dy fron: yn ol mawredd dy nerth cadw blant marwolaeth.

12 A thâl i'n cymmydogion ar y seithfed i'w mynwes, eu cabledd trwy'r hon y'th gablasant di, O Arglwydd.

13 A ninnau dy bobl a defaid dy borfa, a'th foliannwn di yn dragywydd: datganwn dy foliant o genhedlaeth i genhedlaeth.

Psal. lxxx. Qui regis Israel.

GWRANDO, O Fugail Israel, yr hwn wyt yn arwain Joseph fel praidd; ymddisgleiria, yr hwn wyt yn eistedd rhwng y cerubiaid.

2 Cyfod dy nerth o flaen Ephraim a Benjamin a Manasseh, a thyred yn iachawdwriaeth i ni.

3 Dychwel ni, O Dduw, a llewyrcha dy wyneb; a ni a achubir.

4 O Arglwydd Dduw'r lluoedd, pa hŷd y sorri wrth weddi dy bobl?

known thee: and upon the kingdoms that have not called upon thy Name.

7 For they have devoured Jacob: and laid waste his dwelling-place.

8 O remember not our old sins, but have mercy upon us, and that soon: for we are come to great misery.

9 Help us, O God of our salvation, for the glory of thy Name: O deliver us, and be merciful unto our sins, for thy Name's sake.

10 Wherefore do the heathen say: Where is now their God?

11 O let the vengeance of thy servants' blood that is shed: be openly shewed upon the heathen in our sight.

12 O let the sorrowful sighing of the prisoners come before thee: according to the greatness of thy power, preserve thou those that are appointed to die.

13 And for the blasphemy wherewith our neighbours have blasphemed thee: reward thou them, O Lord, seven-fold into their bosom.

14 So we, that are thy people, and sheep of thy pasture, shall give thee thanks for ever: and will always be shewing forth thy praise from generation to generation.

Psal. lxxx. Qui regis Israel.

HEAR, O thou Shepherd of Israel, thou that leadest Joseph like a sheep: shew thyself also, thou that sittest upon the cherubims.

2 Before Ephraim, Benjamin, and Manasses: stir up thy strength, and come, and help us.

3 Turn us again, O God: shew the light of thy countenance, and we shall be whole.

4 O Lord God of hosts: how long wilt thou be angry with thy people that prayeth?

5 Porthaist hwynt â bara dagrau; a diodaist hwynt â dagrau wrth fesur mawr.

6 Gosodaist ni yn gynnen i'n cymmydogion; a'n gelyuion a'n gwatwarant yn eu mysg eu hun.

7 O Dduw'r lluoedd, dychwel ni, a llewyrcha dy wyneb; a ni a achubir.

8 Mudaist winwýdden o'r Aipht: bwriaist y cenhedloedd allan, a phlennaist hi.

9 Arloesaist o'i blaen, a pheraist i'w gwraidd wreiddio, a hi a lanwodd y tir.

10 Cuddiwyd y mynyddoedd gan ei chysgod; a'i changhennau oedd fel cedrwýdd rhagorol.

11 Hi a estynodd ei changau hyd y môr, a'i blagur hyd yr afon.

12 Paham y rhwygaist ei chaeau, fel y tynno pawb a elo heibio ar hýd y ffordd ei grawn hi?

13 Y baedd o'r coed a'i turia, a bwystfil y maes a'i pawr.

14 O Dduw'r lluoedd, dychwel, attolwg: edrych o'r nefoedd, a chenfydd, ac ymwêl â'r winwýdden hon;

15 A'r winllan a blannodd dy ddeheulaw, ac â'r planhigyn a gadarnheast i ti dy hun.

16 Llosgwyd hi â thân; torwyd hi i lawr: gan gerydd dy wyneb y difethir hwynt.

17 Bydded dy law dros wr dy ddeheulaw, a thros fab y dyn yr hwn a gadarnheast i ti dy hun.

18 Felly ni chiliwn yn ol oddi wrthyt ti: bywhâ ni, a ni a alwn ar dy Enw.

19 O Arglwydd Dduw'r lluoedd, dychwel ni, llewyrcha dy wyneb; a ni a achubir.

5 Thou feedest them with the bread of tears: and givest them plenteousness of tears to drink.

6 Thou hast made us a very strife unto our neighbours: and our enemies laugh us to scorn.

7 Turn us again, thou God of hosts: shew the light of thy countenance, and we shall be whole.

8 Thou hast brought a vine out of Egypt: thou hast cast out the heathen, and planted it.

9 Thou madest room for it: and when it had taken root it filled the land.

10 The hills were covered with the shadow of it: and the boughs thereof were like the goodly cedar-trees.

11 She stretched out her branches unto the sea: and her boughs unto the river.

12 Why hast thou then broken down her hedge: that all they that go by pluck off her grapes?

13 The wild boar out of the wood doth root it up: and the wild beasts of the field devour it.

14 Turn thee again, thou God of hosts, look down from heaven: behold, and visit this vine;

15 And the place of the vineyard that thy right hand hath planted: and the branch that thou madest so strong for thyself.

16 It is burnt with fire, and cut down: and they shall perish at the rebuke of thy countenance.

17 Let thy hand be upon the man of thy right hand: and upon the son of man, whom thou madest so strong for thine own self.

18 And so will not we go back from thee: O let us live, and we shall call upon thy Name.

19 Turn us again, O Lord God of hosts: shew the light of thy countenance, and we shall be whole.

Psal. lxxxii. *Exultate Deo.*

CENWCH yn llafar i Dduw
ein cadernid: cenwch yn
llawen i Dduw Jacob.

2 Cymmerwch psalm, a moes-
wch dympan, y delyn fwyn a'r
nabl.

3 Udgenwch udgorn yn y lloer
newydd, yn yr amser nodedig,
yn nydd ein huchel-wyl.

4 Canys deddf yw hyn i Is-
rael, a defod i Dduw Jacob.

5 Efe a'i gosododd yn dyst-
iolaeth yn Joseph, pan aeth efe
allan trwy dir yr Aipht: lle y
clywais iaith ni ddeallwn.

6 Tynnais ei ysgwydd oddi
wrth y baich: ei ddwyllaw a
ymadawsant a'r crochanau.

7 Mewn cyfyngder y gel-
waist, ac mi a'th waredais:
gwrandewais di yn nirgelwch y
daran: profais di wrth ddyfr-
oedd Meribah.

8 Clyw, fy mhobl, a mi a
dystiolaethaf i ti: Israel, os
gwrandewi arnaf;

9 Na fydded ynot dduw ar-
all; ac nac ymgrymma i dduw
dieithr.

10 Myfi yr Arglwydd dy
Dduw yw'r hwn a'th ddug di
allan o dir yr Aipht: lleda dy
safn, a mi a'i llanwaf.

11 Ond ni wrandawai fy
mhobl ar fy llef; ac Israel ni'm
mynnai.

12 Yna y gollyngais hwynt yng-
hyndynrwydd eu calon: aeth-
ant wrth eu cyngor eu hunain.

13 O na wrandawsai fy mhobl
arnaf; na rodiasai Israel yn fy
ffyrdd!

14 Buan y gostyngaswn eu
gelynyon, ac y troiswn fy llaw
yn erbyn eu gwrthwynebwyr.

15 Caseion yr Arglwydd a
gymmerasent arnynt ymostwng

Psal. lxxxii. *Exultate Deo.*

SING we merrily unto God
our strength: make a cheer-
ful noise unto the God of Jacob.

2 Take the psalm, bring hi-
ther the tabret: the merry harp
with the lute.

3 Blow up the trumpet in the
new-moon: even in the time
appointed, and upon our solemn
feast-day.

4 For this was made a statute
for Israel: and a law of the God
of Jacob.

5 This he ordained in Joseph
for a testimony: when he came
out of the land of Egypt, and
had heard a strange language.

6 I eased his shoulder from
the burden: and his hands were
delivered from making the pots.

7 Thou calledst upon me in
troubles, and I delivered thee:
and heard thee what time as
the storm fell upon thee.

8 I proved thee also: at the
waters of strife.

9 Hear, O my people, and I
will assure thee, O Israel: if
thou wilt hearken unto me,

10 There shall no strange god
be in thee: neither shalt thou
worship any other god.

11 I am the Lord thy God,
who brought thee out of the
land of Egypt: open thy mouth
wide, and I shall fill it.

12 But my people would not
hear my voice: and Israel would
not obey me.

13 So I gave them up unto their
own hearts' lusts: and let them
follow their own imaginations.

14 O that my people would
have hearkened unto me: for if
Israel had walked in my ways,

15 I should soon have put down
their enemies: and turned my
hand against their adversaries.

16 The haters of the Lord
should have been found liars:

iddo ef: a'u hamser hwythau fuasai'n dragywydd.

16 Bwydasai hwynt hefyd â brasder gwenith: ac â mel o'r graig y'th ddiwallaswn.

Prifnodhauonol Weddi.

Psal. lxxxii. Deus stetit.

DUW sydd yn sefyll ynghyn-nulleidfarn galluog: ym mhlith y duwiau y barn efe.

2 Pa hŷd y bernwch ar gam? ac y derbyniwch wyneb y rhai annuwiol?

3 Bernwch y tlawd a'r am-ddifad: cyfiawnhewch y cystuddiedig a'r rheidus.

4 Gwaredwch y tlawd a'r anghenus: achubwch hwynt o law y rhai annuwiol.

5 Ni wyddant, ac ni ddeallant; mewn tywyllwch y rhodiant: holl sylfaenau y ddaear a symmudwyd o'u lle.

6 Myfi a ddywedais, Duwiau ydych chiwi; a meibion y Goruchaf ydych chiwi oll.

7 Eithr byddwch feirw fel dynion, ac fel un o'r tywysogion y syrthiwch.

8 Cyfod, O Dduw, barna'r ddaear: canys ti a etifeddi'r holl genhedloedd.

Psal. lxxxiii. Deus, quis similis?

ODduw, na ostega: na thaw, ac na fydd lonydd, O Dduw.

2 Canys wele, dy elynion sydd yn terfysgu; a'th gaseion yn cyfodi eu pennau.

3 Ymgyfrinachasant yn ddichellgar yn erbyn dy bobl, ac ymgynghorasant yn erbyn dy rai dirgel di.

4 Dywedasant, Deuwch, a difethwn hwynt, fel na byddont yn genedl; ac na chofier Enw Israel mwych.

5 Canys ymgynghorasant yn

but their time should have endured for ever.

17 He should have fed them also with the finest wheat-flour: and with honey out of the stony rock should I have satisfied thee.

Evening Prayer.

Psal. lxxxii. Deus stetit.

GOD standeth in the congregation of princes: he is a Judge among gods.

2 How long will ye give wrong judgement: and accept the persons of the ungodly?

3 Defend the poor and fatherless: see that such as are in need and necessity have right.

4 Deliver the out-cast and poor: save them from the hand of the ungodly.

5 They will not be learned nor understand, but walk on still in darkness: all the foundations of the earth are out of course.

6 I have said, Ye are gods: and ye are all the children of the most Highest.

7 But ye shall die like men: and fall like one of the princes.

8 Arise, O God, and judge thou the earth: for thou shalt take all heathen to thine inheritance.

Psal. lxxxiii. Deus, quis similis?

HOLD not thy tongue, O God, keep not still silence: refrain not thyself, O God.

2 For lo, thine enemies make a murmuring: and they that hate thee have lift up their head.

3 They have imagined craftily against thy people: and taken counsel against thy secret ones.

4 They have said, Come, and let us root them out, that they be no more a people: and that the name of Israel may be no more in remembrance.

5 For they have cast their

unfryd; ac ymwnaethant i'th erbyn.

6 Pebyll Edom, a'r Ismael-iaid; y Moabiaid, a'r Hagar-iaid;

7 Gebal, ac Ammon, ac Amalec; y Philistiaid, gyd â phreswylwyr Tyrus.

8 Assur hefyd a ymgwplysodd â hwynt: buant fraich i blant Lot.

9 Gwna di iddynt fel i Midian: megis i Sisera, megis i Jabin, wrth afon Cison:

10 Yn Endor y difethwyd hwynt: aethant yn dail i'r ddaear.

11 Gwna eu pendefigion fel Oreb, ac fel Zeeb; a'u holl dywysogion fel Zebah, ac fel Zal-munnah:

12 Y rhai a ddywedasant, Cymmerwn i ni gyfanneddau Duw i'w meddiannu.

13 Gosod hwynt, O fy Nuw, fel olwyn; fel soff o flaen y gwŷnt.

14 Fel y llysg tân goed, ac fel y goddeithia fflam fynydd-oedd;

15 Felly erlid di hwynt â'th dymnestl, a dychryna hwynt â'th gorwŷnt.

16 Llanw eu hwynebau â gwarth; fel y ceisient dy Enw, O Arglwydd.

17 Cywilyddier a thralloder hwynt yn dragywydd; i.e., gwaradwydder, a difether hwynt:

18 Fel y gwypont mai tydi, yr hwn yn unig wyt JEHOFAH wrth dy Enw, wyt Oruchaf ar yr holl ddaear.

Psal. lxxxiv. Quam dilecta!

MOR hawddgar yw dy bebyll di, O Arglwydd y lluoedd!

2 Fy enaid a hiraetha, i.e., ac a flysia am gynteddau'r Arglwydd: fy nghalon a'm cnawd a waeddant am y Duw byw.

3 Aderyn y to hefyd a gafodd

heads together with one consent: and are confederate against thee;

6 The tabernacles of the Edomites, and the Ismaelites: the Moabites, and Hagarens;

7 Gebal, and Ammon, and Amalek: the Philistines, with them that dwell at Tyre.

8 Assur also is joined with them: and have holpen the children of Lot.

9 But do thou to them as unto the Madianites: unto Sisera, and unto Jabin at the brook of Kison;

10 Who perished at Endor: and became as the dung of the earth.

11 Make them and their princes like Oreb and Zeb: yea, make all their princes like as Zeba and Salmana;

12 Who say, Let us take to ourselves: the houses of God in possession.

13 O my God, make them like unto a wheel: and as the stubble before the wind;

14 Like as the fire that burneth up the wood: and as the flame that consumeth the mountains.

15 Persecute them even so with thy tempest: and make them afraid with thy storm.

16 Make their faces ashamed, O Lord: that they may seek thy Name.

17 Let them be confounded and vexed ever more and more: let them be put to shame, and perish.

18 And they shall know that thou, whose Name is Jehovah: art only the most Highest over all the earth.

Psal. lxxxiv. Quam dilecta!

O How amiable are thy dwellings: thou Lord of hosts!

2 My soul hath a desire and longing to enter into the courts of the Lord: my heart and my flesh rejoice in the living God.

3 Yea, the sparrow hath found

dŷ, a'r wennol nŷth iddi, lle y gesyd ei chywion; sef dy allorau di, O Arglwydd y lluoedd, fy Mrenhin, a'm Duw.

4 Gwŷn fyd preswylwŷr dy dŷ: yn wastad y'th folian-nant.

5 Gwŷn ei fyd y dyn y mae ei gadernid ynot; a'th ffyrdd yn eu calon:

6 Y rhai yn myned trwy ddyffryn Bacha, a'i gwnant yn ffynnon: a'r gwlaw a leinw'r llynau.

7 Ant o nerth i nerth; ymddengys pob un ger bron Duw yn Sion.

8 O Arglwydd Dduw'r lluoedd, clyw fy ngweddi: gwrando, O Dduw Jacob.

9 O Dduw ein tarian, gwel, ac edrych ar wyneb dy En-neiniog.

10 Canys gwell yw diwrnod yn dy gynteddau di nâ mil: dewiswn gadw drws yn nhŷ fy Nuw, o flaen trigo ym mhebyll annuwioldeb.

11 Canys haul a tharian yw'r Arglwydd Dduw: yr Arglwydd a rydd ras a gogoniant: ni at-tal efe ddim daioni oddi wrth y rhai a rodiant yn berffaith.

12 O Arglwydd y lluoedd, gwŷn fyd y dyn a ymddiried ynot.

Psal. lxxxv. Benedixisti, Domine.
GRASLAWN fuost, O Arglwydd, i'th dir: dychwel-aist gaethiwed Jacob.

2 Maddeuaist anwiredd dy bobl: cuddiaist eu holl bechod.

3 Tynnaist ymaith dy holl lid: troaist oddi wrth lidiowgrwydd dy ddigter.

4 Tro ni, O Dduw ein hiachawdwriaeth, a thor ymaith dy ddigofaint wrthym.

her an house, and the swallow a nest where she may lay her young: even thy altars, O Lord of hosts, my King and my God.

4 Blessed are they that dwell in thy house: they will be al-way praising thee.

5 Blessed is the man whose strength is in thee: in whose heart are thy ways.

6 Who going through the vale of misery use it for a well: and the pools are filled with water.

7 They will go from strength to strength: and unto the God of gods appeareth every one of them in Sion.

8 O Lord God of hosts, hear my prayer: hearken, O God of Jacob.

9 Behold, O God our de-fender: and look upon the face of thine Anointed.

10 For one day in thy courts: is better than a thousand.

11 I had rather be a door-keeper in the house of my God: than to dwell in the tents of un-godliness.

12 For the Lord God is a light and defence: the Lord will give grace and worship, and no good thing shall he withhold from them that live a godly life.

13 O Lord God of hosts: blessed is the man that putteth his trust in thee.

Psal. lxxxv. Benedixisti, Domine.
LORD, thou art become gra-cious unto thy land: thou hast turned away the captivity of Jacob.

2 Thou hast forgiven the of-fence of thy people: and covered all their sins.

3 Thou hast taken away all thy displeasure: and turned thyself from thy wrathful indignation.

4 Turn us then, O God our Saviour: and let thine anger cease from us.

5 Ai byth y digi wrthym? a estyni di dy soriant hyd genhedlaeth a chenhedlaeth?

6 Oni throi di a'n bywhâu ni, fel y llawenycho dy bobl ynot ti?

7 Dangos i ni, Arglwydd, dy drugaredd, a dod i ni dy iachawdwriaeth.

8 Gwrandawaf beth a ddywed yr Arglwydd Dduw: canys efe a draetha heddwch i'w bobl, ac i'w saint: ond na throant at ynfyrwydd.

9 Diau fod ei iechyd ef yn agos i'r rhai a'i hofnant; fel y trigo gogoniant yn ein tir ni.

10 Trugaredd a gwirionedd a ymgysfarfuant; cyfiawnder a heddwch a ymgusanasant.

11 Gwirionedd a dardda o'r ddaear; a chyfiawnder a edrych i lawr o'r nefoedd.

12 Yr Arglwydd hefyd a rydd ddaioni; a'n daear a rydd ei chnwd.

13 Cyfiawnder a â o'i flaen ef; ac a esyd ei draed ef ar y ffordd.

Boreol Weddi.

Psal. lxxxvi. *Inclina, Domine.*

GOSTWNG, O Arglwydd, dy glust, gwrando fi: canys truan ac anghenus ydwyf.

2 Cadw fy enaid; canys sanctaidd ydwyf: achub di dy was, O fy Nuw, yr hwn sydd yn ymddiried ynot.

3 Trugarhâ wrthyf, Arglwydd: canys arnat y llefaf beunydd.

4 Llawenhâ enaid dy was: canys attat ti, Arglwydd, y dyrchafaf fy enaid.

5 Canys ti, O Arglwydd, ydwyf dda a maddeugar; ac o fawr drugaredd i'r rhai oll a alwant arnat.

6 Clyw, Arglwydd, fy ngwedd-

5 Wilt thou be displeased at us for ever: and wilt thou stretch out thy wrath from one generation to another?

6 Wilt thou not turn again, and quicken us: that thy people may rejoice in thee?

7 Shew us thy mercy, O Lord: and grant us thy salvation.

8 I will hearken what the Lord God will say concerning me: for he shall speak peace unto his people, and to his saints, that they turn not again.

9 For his salvation is nigh them that fear him: that glory may dwell in our land.

10 Mercy and truth are met together: righteousness and peace have kissed each other.

11 Truth shall flourish out of the earth: and righteousness hath looked down from heaven.

12 Yea, the Lord shall shew loving-kindness: and our land shall give her increase.

13 Righteousness shall go before him: and he shall direct his going in the way.

Morning Prayer.

Psal. lxxxvi. *Inclina, Domine.*

BOW down thine ear, O Lord, and hear me: for I am poor, and in misery.

2 Preserve thou my soul, for I am holy: my God, save thy servant that putteth his trust in thee.

3 Be merciful unto me, O Lord: for I will call daily upon thee.

4 Comfort the soul of thy servant: for unto thee, O Lord, do I lift up my soul.

5 For thou, Lord, art good and gracious: and of great mercy unto all them that call upon thee.

6 Give ear, Lord, unto my

i; ac ymwrando â llais fy ymbil.

7 Yn nydd fy nghyfyngder y llefaf arnat: canys gwrandewi fi.

8 Nid oes fel tydi ym mysg y duwiau, O Arglwydd; na gweithredoedd fel dy weithredoedd di.

9 Yr holl genhedloedd y rhai a wnaethost a ddeuant ac a addolant ger dy fron di, O Arglwydd; ac a ogoneddant dy Enw.

10 Canys ydwyt fawr, ac yn gwneuthur rhyfeddodau: ti yn unig wyt Dduw.

11 Dysg i mi dy ffordd, O Arglwydd; mi a rodiaf yn dy wirionedd: una fy nghalon i ofni dy Enw.

12 Moliannaf di, O Arglwydd fy Nuw, â'm holl galon: a gogoneddaf dy Enw yn dragywydd.

13 Canys mawr yw dy drugaredd tu ag attaf fi: a gwardeaist fy enaid o uffern isod.

14 Rhai beilchion a gyfodasant i'm herbyn, O Dduw, a chynulleidfa y trawsion a geisiasant fy enaid; ac ni'th osodasant di ger eu bron.

15 Eithr ti, O Arglwydd, wyt Dduw trugarog a graslawn; hwyrfydig i lid, a helaeth o drugaredd a gwirionedd.

16 Edrych arnaf, a thrugarhâ wrthyf: dyro dy nerth i'th was, ac achub fab dy wasan-aeth-ferch.

17 Gwna i mi arwydd er dioni: fel y gwelo fy nghaseion, ac y gwaradwydder hwynt; am i ti, O Arglwydd, fy nghyn-northwyo a'm diddanu.

Psal. lxxxvii. Fundamenta ejus.

EI sail sydd ar y mynyddoedd sanctaidd.

prayer: and ponder the voice of my humble desires.

7 In the time of my trouble I will call upon thee: for thou hearest me.

8 Among the gods there is none like unto thee, O Lord: there is not one that can do as thou doest.

9 All nations whom thou hast made shall come and worship thee, O Lord: and shall glorify thy Name.

10 For thou art great, and doest wondrous things: thou art God alone.

11 Teach me thy way, O Lord, and I will walk in thy truth: O knit my heart unto thee, that I may fear thy Name.

12 I will thank thee, O Lord my God, with all my heart: and will praise thy Name for evermore.

13 For great is thy mercy toward me: and thou hast delivered my soul from the nethermost hell.

14 O God, the proud are risen against me: and the congregations of naughty men have sought after my soul, and have not set thee before their eyes.

15 But thou, O Lord God, art full of compassion and mercy: long-suffering, plenteous in goodness and truth.

16 O turn thee then unto me, and have mercy upon me: give thy strength unto thy servant, and help the son of thine hand-maid.

17 Shew some token upon me for good, that they who hate me may see it, and be ashamed: because thou, Lord, hast holpen me, and comforted me.

Psal. lxxxvii. Fundamenta ejus.

HER foundations are upon the holy hills: the Lord

2 Yr Arglwydd a gâr byrth Sïon yn fwy nâ holl breswylfeydd Jacob.

3 Gogoneddus bethau a ddywedir am danat ti, O ddinas Duw.

4 Cofiaf Rahab a Babilon wrth fy nghydnabod : wele Philistia, a Thyrus, ynghyd âg Ethiopia ; yno y ganwyd hwn.

5 Ac am Sïon y dywedir, Y gwr a'r gwr a anwyd ynddi : a'r Goruchaf ei hun a'i sicrhâ hi.

6 Yr Arglwydd a gyfrif pan ysgrifeno'r bobl, eni hwn yno.

7 Y cantorion a'r cerddorion a fyddant yno : fy holl ffynhonnau sydd ynot ti.

Psal. lxxxviii. Domine Deus.

O Arglwydd Dduw fy iachawdwriaeth, gwaeddais o'th flaen ddydd a nos.

2 Deued fy ngweddi ger dy fron : gostwng dy glust at fy llefain.

3 Canys fy enaid a lanwyd o flinderau ; a'm heinioes a nesâ i'r beddrod.

4 Cyfrifwyd fi gyd â'r rhai a ddisgynant i'r pwll : ydwyf fel gwr heb nerth.

5 Yn rhydd ym mysg y meirw, fel rhai wedi eu lladd, yn gorwedd mewn bedd, y rhai ni chofi mwy ; a hwy a dorrwyd oddi wrth dy law.

6 Gosodaist fi yn y pwll isaf, mewn tywyllwch, yn y dyfnlderâu.

7 Y mae dy ddigofaint yn pwyso arnaf ; ac â'th holl donnau y'm cystuddiaist.

8 Pellheast fy nghydnabod oddi wrthyf ; gwnaethost fi yn ffeidd-dra iddynt : gwarchaewyd fi, fel nad awn allan.

loveth the gates of Sion more than all the dwellings of Jacob.

2 Very excellent things are spoken of thee : thou city of God.

3 I will think upon Rahab and Babylon : with them that know me.

4 Behold ye the Philistines also : and they of Tyre, with the Morians ; lo, there was he born.

5 And of Sion it shall be reported that he was born in her : and the most High shall stablish her.

6 The Lord shall rehearse it when he writeth up the people : that he was born there.

7 The singers also and trumpeters shall he rehearse : All my fresh springs shall be in thee.

Psal. lxxxviii. Domine Deus.

O Lord God of my salvation, I have cried day and night before thee : O let my prayer enter into thy presence, incline thine ear unto my calling.

2 For my soul is full of trouble : and my life draweth nigh unto hell.

3 I am counted as one of them that go down into the pit : and I have been even as a man that hath no strength.

4 Free among the dead, like unto them that are wounded, and lie in the grave : who are out of remembrance, and are cut away from thy hand.

5 Thou hast laid me in the lowest pit : in a place of darkness, and in the deep.

6 Thine indignation lieth hard upon me : and thou hast vexed me with all thy storms.

7 Thou hast put away mine acquaintance far from me : and made me to be abhorred of them.

8 I am so fast in prison : that I cannot get forth.

9 Fy llygad a ofidodd gan fy nghystudd : llefais arnat, Arglwydd, beunydd ; estynais fy nwyllaw attat.

10 Ai i'r meirw y gwnai ryfeddod ? a gyfyd y meirw a'th foliannu di ?

11 A draethir dy drugaredd mewn bedd ? a'th wirionedd yn nistryw ?

12 A adwaenir dy ryfeddod yn y tywyllwch ? a'th gyfiawnder yn nhir anghof ?

13 Ond myfi a lefais arnat, Arglwydd ; yn fore yr achub fy ngweddi dy flaen.

14 Paham, Arglwydd, y gwrthodi fy enaid ? y cuddi dy wyneb oddi wrthyf ?

15 Truan ydwyf fi, ac ar drangedigaeth o'm hieuengedid : dygais dy ofn, ac yr ydwyf yn petruso.

16 Dy soriant a aeth drosof ; dy ddychrynedigaethau a'm torrodd ymaith.

17 Fel dwfr y'm cylchynasant beunydd, ac y'm cyd-amgylchasant.

18 Câr a chyfaill a yrraist ym mhell oddi wrthyf, a'm cydnabod i dywyllwch.

9 My sight faileth for very trouble : Lord, I have called daily upon thee, I have stretched forth my hands unto thee.

10 Dost thou shew wonders among the dead : or shall the dead rise up again, and praise thee ?

11 Shall thy loving-kindness be shewed in the grave : or thy faithfulness in destruction ?

12 Shall thy wondrous works be known in the dark : and thy righteousness in the land where all things are forgotten ?

13 Unto thee have I cried, O Lord : and early shall my prayer come before thee.

14 Lord, why abhorrest thou my soul : and hidest thou thy face from me ?

15 I am in misery, and like unto him that is at the point to die : even from my youth up thy terrors have I suffered with a troubled mind.

16 Thy wrathful displeasure goeth over me : and the fear of thee hath undone me.

17 They came round about me daily like water : and compassed me together on every side.

18 My lovers and friends hast thou put away from me : and hid mine acquaintance out of my sight.

Prŷdnhatonol Weddi.

Psal lxxxix. *Misericordias Domini.*

TRUGAREDDAU yr Arglwydd a ddatganaf byth : â'm genau y mynegaf dy wirionedd o genhedlaeth hyd genhedlaeth.

2 Canys dywedais, Adeiledir trugaredd yn dragywydd : yn y nefoedd y sicrhâi dy wirionedd.

3 Gwnaethum ammod â'm hetholedig, tyngais i'm gwas Dafydd.

4 Yn dragywydd y sicrhâf

Evening Prayer.

Psal lxxxix. *Misericordias Domini.*

MY song shall be alway of the loving-kindness of the Lord : with my mouth will I ever be shewing thy truth from one generation to another.

2 For I have said, Mercy shall be set up for ever : thy truth shalt thou stablish in the heavens.

3 I have made a covenant with my chosen : I have sworn unto David my servant ;

4 Thy seed will I stablish for

dy had di ; ac o genhedlaeth i genhedlaeth yr adeiladaf dy orseddfaingc di.

5 A'r nefoedd, O Arglwydd, a foliannant dy ryfeddod ; a'th wirionedd ynghynnulleidfa'r saint.

6 Canys pwy yn y nef a gystedlir â'r Arglwydd ? pwy a gyffelybir i'r Arglwydd ym mysg meibion y cedyrn ?

7 Duw sydd ofnadwy iawn ynghynnulleidfa'r saint, ac i'w arswydo yn ei holl amgylchoedd.

8 O Arglwydd Dduw'r lluoedd, pwy sy fel tydi, yn gadarn Ior ? a'th wirionedd o'th amgylch ?

9 Ti wyt yn llywodraethu ymchwydd y môr : pan gyfodo ei donnau, ti a'u gostegi.

10 Ti a ddrylliaist yr Aipht, fel un lladdedig : trwy nerth dy fraich y gwasgeraist dy elynion.

11 Y nefoedd ydynt eiddot ti, a'r ddaear sydd eiddot ti : ti a seiliaist y byd a'i gyflawnder.

12 Ti a greaist ogledd a dehau : Tabor a Hermon a lawenychant yn dy Enw.

13 Y mae i ti fraich a chadernid : cadarn yw dy law, ac uchel yw dy ddeheulaw.

14 Cyfiawnder a barn yw trigfa dy orseddfaingc : trugaredd a gwirionedd a ragflaeniant dy wyneb.

15 Gwŷn eu byd y bobl a adwaeniant yr hyfrydlais : yn llewyrch dy wyneb, O Arglwydd, y rhodiant hwy.

16 Yn dy Enw di y gorfoleddant beunydd ; ac yn dy gyfiawnder yr ymddyrchafant.

ever : and set up thy throne from one generation to another.

5 O Lord, the very heavens shall praise thy wondrous works : and thy truth in the congregation of the saints.

6 For who is he among the clouds : that shall be compared unto the Lord ?

7 And what is he among the gods : that shall be like unto the Lord ?

8 God is very greatly to be feared in the council of the saints : and to be had in reverence of all them that are round about him.

9 O Lord God of hosts, who is like unto thee : thy truth, most mighty Lord, is on every side.

10 Thou rulest the raging of the sea : thou stillest the waves thereof when they arise.

11 Thou hast subdued Egypt, and destroyed it : thou hast scattered thine enemies abroad with thy mighty arm.

12 The heavens are thine, the earth also is thine : thou hast laid the foundation of the round world, and all that therein is.

13 Thou hast made the north and the south : Tabor and Hermon shall rejoice in thy Name.

14 Thou hast a mighty arm : strong is thy hand, and high is thy right hand.

15 Righteousness and equity are the habitation of thy seat : mercy and truth shall go before thy face.

16 Blessed is the people, O Lord, that can rejoice in thee : they shall walk in the light of thy countenance.

17 Their delight shall be daily in thy Name : and in thy righteousness shall they make their boast.

17 Canys godidowgrwydd eu cadernid hwynt ydwyt ti; ac yn dy ewyllys da y dyrchefir ein corn ni.

18 Canys yr Arglwydd yw ein tarian; a Sanct Israel yw ein Brenhin.

19 Yna'r ymddiddenaist mewn gweledigaeth â'th Sanct, ac a ddywedaist, Gosodais gymnorth ar un cadarn: dyrchefais un etholedig o'r bobl.

20 Cefais Ddafydd fy ngwas-anaethwr: enneiniais ef â'm holew sanctaidd:

21 Yr hwn y sicrhêir fy llaw gyd âg ef; a'm braich a'i nertha ef.

22 Ni orthrymma'r gelyn ef; a'r mab anwir ni's cystuddia ef.

23 Ac mi a goethaf ei elynion o'i flaen; a'i gaseion a darawaf.

24 Fy ngwirionedd hefyd a'm trugaredd fydd gyd âg ef; ac yn fy Enw y dyrchefir ei gorn ef.

25 A gosodaf ei law yn y môr, a'i ddechulaw yn yr afonydd.

26 Efe a lefa arnaf, Ti yw fy Nhad, fy Nuw, a chraig fy iachawdwriaeth.

27 Minnau a'i gwnaf yntau yn gynfab, goruwch brenhinoedd y ddaear.

28 Cadwaf iddo fy nhrugaredd yn dragywydd; a'm cyfammod fydd sicr iddo.

29 Gosodaf hefyd ei had yn dragywydd; a'i orseddfaingc fel dyddiau'r nefoedd.

30 Os ei feibion a adawant fy nghyfraith, ac ni rodiant yn fy marnedigaethau;

31 Os fy neddfau a halogant, a'm gorchymynion ni chadwant:

32 Yna mi a ymwelaf â'u camwedd â gwälen, ac â'u hanwiredde â ffrewyllau.

18 For thou art the glory of their strength: and in thy loving-kindness thou shalt lift up our horns.

19 For the Lord is our defence: the Holy One of Israel is our King.

20 Thou spakest sometime in visions unto thy saints, and saidst: I have laid help upon one that is mighty; I have exalted one chosen out of the people.

21 I have found David my servant: with my holy oil have I anointed him.

22 My hand shall hold him fast: and my arm shall strengthen him.

23 The enemy shall not be able to do him violence: the son of wickedness shall not hurt him.

24 I will smite down his foes before his face: and plague them that hate him.

25 My truth also and my mercy shall be with him: and in my Name shall his horn be exalted.

26 I will set his dominion also in the sea: and his right hand in the floods.

27 He shall call me, Thou art my Father: my God, and my strong salvation.

28 And I will make him my first-born: higher than the kings of the earth.

29 My mercy will I keep for him for evermore: and my covenant shall stand fast with him.

30 His seed also will I make to endure for ever: and his throne as the days of heaven.

31 But if his children forsake my law: and walk not in my judgements;

32 If they break my statutes, and keep not my commandments: I will visit their offences with the rod, and their sin with scourges.

33 Ond ni thorraf fy nhrugar-
edd oddi wrtho, ac ni phallaf o'm
gwirionedd.

34 Ni thorraf fy nghyfammad,
ac ni newidiaf yr hyn a ddaeth
allan o'm genau.

35 Tyngais unwaith i'm sanct-
eiddrwydd, na ddywedwn gel-
wydd i Ddafydd.

36 Bydd ei had ef yn dragy-
wydd, a'i orseddfainge fel yr
haul ger fy mron i.

37 Sierhêir ef yn dragywydd
fel y lleuad, ac fel tyst ffydd-
lon yn y nef.

38 Ond ti a wrthodaist ac a
ffieiddiaist, ti a ddigiaist wrth
dy Enneiniog.

39 Diddymmaist gyfammod dy
was; halogaist ei goron gan ei
thaflu i lawr.

40 Drylliaist ei holl gaeau ef;
gwnaethost ei amddiffynfeydd
yn adwyau.

41 Yr holl fforddion a'i hys-
peiliant ef: aeth yn warthrudd
i'w gymmydogion.

42 Dyrchefaist ddeheulaw ei
wrthwynebwy'r; llawenheiaist ei
holl elynion.

43 Troaist hefyd fin ei gledd-
yf, ac ni chadarnheiaist ef mewn
rhyfel.

44 Peraist i'w harddwch ddar-
fod, a bwriaist ei orseddfainge i
lawr.

45 Byrheiaist ddyddiau ei ien-
engetid: toaist gywilydd drosto
ef.

46 Pa hŷd, Arglwydd, yr
ymguddi? ai yn dragywydd? a
lysg dy ddigofaint di fel tân?

47 Cofia pa amser sydd i mi:
paham y creiaist holl blant dyn-
ion yn ofer?

48 Pa wr a fydd byw, ac ni
wel farwolaeth? a wared efe
ei enaid o law'r bedd?

49 Pa le y mae dy hen dru-
gareddau, O Arglwydd, y rhai

33 Nevertheless, my loving-
kindness will I not utterly take
from him: nor suffer my truth
to fail.

34 My covenant will I not
break, nor alter the thing that
is gone out of my lips: I have
sworn once by my holiness, that
I will not fail David.

35 His seed shall endure for
ever: and his seat is like as the
sun before me.

36 He shall stand fast for ever-
more as the moon: and as the
faithful witness in heaven.

37 But thou hast abhorred
and forsaken thine Anointed:
and art displeased at him.

38 Thou hast broken the co-
venant of thy servant: and cast
his crown to the ground.

39 Thou hast overthrown all
his hedges: and broken down
his strong holds.

40 All they that go by spoil
him: and he is become a re-
proach to his neighbours.

41 Thou hast set up the right
hand of his enemies: and made
all his adversaries to rejoice.

42 Thou hast taken away the
edge of his sword: and givest
him not victory in the battle.

43 Thou hast put out his
glory: and cast his throne down
to the ground.

44 The days of his youth hast
thou shortened: and covered
him with dishonour.

45 Lord, how long wilt thou
hide thyself, for ever: and shall
thy wrath burn like fire?

46 O remember how short my
time is: wherefore hast thou
made all men for nought?

47 What man is he that liv-
eth, and shall not see death:
and shall he deliver his soul
from the hand of hell?

48 Lord, where are thy old
loving-kindnesses: which thou

a dyngaist i Ddafydd yn dy wirionedd?

50 Cofia, O Arglwydd, waradwydd dy weision, yr hwn a ddygais yn fy mynwes gan yr holl bobloedd fawrion;

51 A'r hwn y gwaradwyddodd dy elynion, O Arglwydd; â'r hwn y gwaradwyddasant ôl troed dy Enneiniog.

52 Bendigedig fyddo'r Arglwydd yn dragywydd. Amen, ac Amen.

Yscol Meddi.

Psal. xc. *Domine, refugium.*

TI, Arglwydd, fuost yn breswylfa i ni ym mhob cenhedlaeth.

2 Cyn gwneuthur y mynyddoedd, a llunio o honot y ddaear, a'r byd; ti hefyd wyt Dduw, o dragywyddoldeb hyd dragywyddoldeb.

3 Troi ddyn i ddinystyr; a dywedi, Dychwelwch, feibion dynion.

4 Canys mil o flynyddoedd ydynt yn dy olwg di fel doe: wedi'r el heibio, ac fel gwyliadwriaeth nos.

5 Dygi hwynt ymaith megis â llifeiriant; y maent fel hŷn y bore; y maent fel llysieuyn a newidir.

6 Y bore y blodeua, ac y tyf; prydawn y torrir ef ymaith, ac y gwywa.

7 Canys yn dy ddig y difethwyd ni, ac yn dy lidiowgrwydd y'n brawychwyd.

8 Gosodaist ein hanwiredd ger dy fron, ein dirgel bechodau yngoleuni dy wyneb.

9 Canys ein holl ddyddiau ni a ddarfuant gan dy ddigofaint di: treuliasom ein blynyddoedd fel chwedl.

10 Yn nyddiau ein blynyddoedd y mae deng mlynedd a

swarest unto David in thy truth?

49 Remember, Lord, the rebuke that thy servants have: and how I do bear in my bosom the rebukes of many people;

50 Wherewith thine enemies have blasphemed thee, and slandered the footsteps of thine Anointed: Praised be the Lord for evermore. Amen, and Amen.

Morning Prayer.

Psal. xc. *Domine, refugium.*

LORD, thou hast been our refuge: from one generation to another.

2 Before the mountains were brought forth, or ever the earth and the world were made: thou art God from everlasting, and world without end.

3 Thou turnest man to destruction: again thou sayest, Come again, ye children of men.

4 For a thousand years in thy sight are but as yesterday: seeing that is past as a watch in the night.

5 As soon as thou scatterest them they are even as a sleep: and fade away suddenly like the grass.

6 In the morning it is green, and groweth up: but in the evening it is cut down, dried up, and withered.

7 For we consume away in thy displeasure: and are afraid at thy wrathful indignation.

8 Thou hast set our misdeeds before thee: and our secret sins in the light of thy countenance.

9 For when thou art angry all our days are gone: we bring our years to an end, as it were a tale that is told.

10 The days of our age are threescore years and ten; and

thrugain : ac os o gryfder y cyrhaeddir pedwar ugain mlynedd, etto eu nerth sy boen a blinder ; canys ebrwydd y derfydd, a ni a ehedwn ymaith.

11 Pwy a edwyn nerth dy soriant ? canys fel y mae dy ofn, y mae dy ddigter.

12 Dysg i ni felly gyfrif ein dyddiau, fel y dygom ein calon i ddoethineb.

13 Dychwel, Arglwydd, pa hŷd ? ac edifarhâ o ran dy weision.

14 Diwalla ni yn fore â'th drugaredd ; fel y gorfoleddom ac y llawenychom dros ein holl ddyddiau.

15 Llawenhâ ni yn ol y dyddiau, y cystuddiaist ni, a'r blynyddoedd y gwelsom ddrygyd.

16 Gweler dy waith tu ag at dy weision, a'th ogoniant tu ag at eu plant hwy.

17 A bydded prydferthwch yr Arglwydd ein Duw arnom ni : a threfna weithred ein dwylaw ynom ni ; i.e. trefna waith ein dwylaw.

Psal. xci. Qui habitat.

YR hwn sydd yn trigo yn nirgelwch y Goruchaf, a erys ynghysgod yr Holl-alluog.

2 Dywedaf am yr Arglwydd, Fy noddfa a'm hamddiffynfa ydyw : fy Nuw ; ynddo yr ymddiriedaf.

3 Canys efe a'th wareda di o fagl yr heliwr, ac oddi wrth haint echryslon.

4 A'i asgell y cysgoda efe trosot, a than ei adenydd y byddi diogel : ei wirionedd fydd darian ac astalch i ti.

5 Nid ofni rhag dychryn nos ; na rhag y saeth a chedo'r dydd :

though men be so strong that they come to fourscore years : yet is their strength then but labour and sorrow ; so soon passeth it away, and we are gone.

11 But who regardeth the power of thy wrath : for even thereafter as a man feareth, so is thy displeasure.

12 So teach us to number our days : that we may apply our hearts unto wisdom.

13 Turn thee again, O Lord, at the last : and be gracious unto thy servants.

14 O satisfy us with thy mercy, and that soon : so shall we rejoice and be glad all the days of our life.

15 Comfort us again now after the time that thou hast plagued us : and for the years wherein we have suffered adversity.

16 Shew thy servants thy work : and their children thy glory.

17 And the glorious Majesty of the Lord our God be upon us : prosper thou the work of our hands upon us, O prosper thou our handy-work.

Psal. xci. Qui habitat.

WHOSO dwelleth under the defence of the most High : shall abide under the shadow of the Almighty.

2 I will say unto the Lord, Thou art my hope, and my strong hold : my God, in him will I trust.

3 For he shall deliver thee from the snare of the hunter : and from the noisome pestilence.

4 He shall defend thee under his wings, and thou shalt be safe under his feathers : his faithfulness and truth shall be thy shield and buckler.

5 Thou shalt not be afraid for any terror by night : nor for the arrow that flieth by day ;

6 Na rhag yr haint a rodio yn y tywyllwch; na rhag y dinystr a ddinystrio ganol dydd.

7 Wrth dy ystlys y cwypmil, a dengmil wrth dy ddeheulaw: ond ni ddaw yn agos attat ti.

8 Yn unig ti a ganfyddi â'th lygaid, ac a weli dâl y rhai annuwiol.

9 Am i ti wneuthur yr Arglwydd fy noddfa, sef y Goruchaf, yn breswylfa i ti;

10 Ni ddigwydd i ti niweid, ac ni ddaw pla yn agos i'th babell.

11 Canys efe a orchymyn i'w angylion am danat ti, dy gadw yn dy holl ffyrdd.

12 Ar eu dwylaw y'th ddygant, rhag taro dy droed wrth garreg.

13 Ar y llew a'r asp y cerddi: y cenaw llew a'r ddraig a fethri.

14 Am iddo roddi ei serch arnaf, am hynny y gwaredaf ef: dyrchafaf ef, am iddo adnabod fy Enw.

15 Efe a eilw arnaf, a mi a'i gwrandawaf: mewn ing y byddaf fi gyd âg ef, y gwaredaf, ac y gogonedd af ef.

16 Digonaf ef â hir ddyddiau; a dangosaf iddo fy iachawdwriaeth.

Psal. xcii. Bonum est confiteri.

DA yw moliannu'r Arglwydd, a chanu mawl i'th Enw di, y Goruchaf:

2 A mynegi'r bore am dy drugaredd, a'th wirionedd y nosweithiau;

3 Ar ddegtant, ac ar y nabl; ac ar y delyn yn fyfyriol.

6 For the pestilence that walketh in darkness: nor for the sickness that destroyeth in the noon-day.

7 A thousand shall fall beside thee, and ten thousand at thy right hand: but it shall not come nigh thee.

8 Yea, with thine eyes shalt thou behold: and see the reward of the ungodly.

9 For thou, Lord, art my hope: thou hast set thine house of defence very high.

10 There shall no evil happen unto thee: neither shall any plague come nigh thy dwelling.

11 For he shall give his angels charge over thee: to keep thee in all thy ways.

12 They shall bear thee in their hands: that thou hurt not thy foot against a stone.

13 Thou shalt go upon the lion and adder: the young lion and the dragon shalt thou tread under thy feet.

14 Because he hath set his love upon me, therefore will I deliver him: I will set him up, because he hath known my Name.

15 He shall call upon me, and I will hear him: yea, I am with him in trouble; I will deliver him, and bring him to honour.

16 With long life will I satisfy him: and shew him my salvation.

Psal. xcii. Bonum est confiteri.

IT is a good thing to give thanks unto the Lord: and to sing praises unto thy Name, O most Highest;

2 To tell of thy loving-kindness early in the morning: and of thy truth in the night-season;

3 Upon an instrument of ten strings, and upon the lute: upon a loud instrument, and upon the harp.

4 Canys llawenychaist fi, O Arglwydd, â'th weithred : yngwaith dy ddwyllaw y gorfoleddaf.

5 Mor fawredig, O Arglwydd, yw dy weithredoedd ! dwfn iawn yw dy feddyliau.

6 Gwr annoeth ni ŵyr, a'r ynfyd ni ddeall hyn.

7 Pan fodeuo'r rhai annw-iol fel y llysieuyn, a blaguro holl weithredwyr anwiredd ; hynny sydd i'w dinystrio byth bythoedd.

8 Tithau, Arglwydd, wyt ddyrchafedig yn dragywydd.

9 Canys wele, dy elynion, O Arglwydd, wele, dy elynion a ddifethir : gwasgerir holl weithredwyr anwiredd.

10 Ond fy nghorn i a ddyrchefi fel unicorn : âg olew ir y'm henneinir.

11 Fy llygad hefyd a wêl fy ngwŷnfyd ar fy ngwrthwyneb-wyr : fy nghlustiau a glywant fy ewyllys am y rhai drygionus a gyfodant i'm herbyn.

12 Y cyfiawn a fodeua fel palm-wyddden ; ac a gynnydda fel cedr-wyddden yn Libanus.

13 Y rhai a blannwyd yn nhŷ'r Arglwydd, a fodeuant ynghynteddoedd ein Duw.

14 Ffrwythant etto yn eu henaint ; tirfion ac iraidd fyddant :

15 I fynegi mai uniawn yw'r Arglwydd fy nghraig ; ac nad oes anwiredd ynddo.

4 For thou, Lord, hast made me glad through thy works : and I will rejoice in giving praise for the operations of thy hands.

5 O Lord, how glorious are thy works : thy thoughts are very deep.

6 An unwise man doth not well consider this : and a fool doth not understand it.

7 When the ungodly are green as the grass, and when all the workers of wickedness do flourish : then shall they be destroyed for ever ; but thou, Lord, art the most Highest for evermore.

8 For lo, thine enemies, O Lord, lo, thine enemies shall perish : and all the workers of wickedness shall be destroyed.

9 But mine horn shall be exalted like the horn of an unicorn : for I am anointed with fresh oil.

10 Mine eye also shall see his lust of mine enemies : and mine ear shall hear his desire of the wicked that arise up against me.

11 The righteous shall flourish like a palm-tree : and shall spread abroad like a cedar in Libanus.

12 Such as are planted in the house of the Lord : shall flourish in the courts of the house of our God.

13 They also shall bring forth more fruit in their age : and shall be fat and well-liking.

14 That they may shew how true the Lord my strength is : and that there is no unrighteousness in him.

Prŷdnhatonol Weddi.

Psal. xciii. *Dominus regnavit.*

YR Arglwydd sydd yn teyrnasu, efe a wisgodd ardderch-owgrwydd ; gwisgodd yr Arglwydd nerth, ac ymwregysodd :

Evening Prayer.

Psal. xciii. *Dominus regnavit.*

THE Lord is King, and hath put on glorious apparel : the Lord hath put on his apparel, and girded himself with strength.

y byd hefyd a sicrhawyd, fel na syfio.

2 Darparwyd dy orseddfainge eriôed: ti wyt er tragywydd-oldeb.

3 Y llifeiriaint, O Arglwydd, a ddyrchafasant, y llifeiriaint a ddyrchafasant eu twrf; y llifeiriaint a ddyrchafasant eu tonnau.

4 Yr Arglwydd yn yr uchelder sy gadarnach nâ thwrf dyfroedd lawer, nâ chedyrn donnau y môr.

5 Sicr iawn yw dy dystiolaethau: sancteiddrwydd a weddai i'th dŷ, O Arglwydd, byth.

Psal. xciv. Deus ultionum.

O Arglwydd Dduw'r dŷ, O Dduw'r dŷ, ymddisgleiria.

2 Ymddyrrha, Farnwr y byd: tâl eu gwobr i'r beilchion.

3 Pa hyd, Arglwydd, y caiff yr annuwiolion, pa hyd y caiff yr annuwiol orfoleddu?

4 Pa hyd y siaradant ac y dywedant yn galed? yr ymfawryga holl weithredwyr anwiredd?

5 Dy bobl, Arglwydd, a ddrylliant; a'th etifeddiaeth a gystuddiant.

6 Y weddw a'r dŷeithr a laddant, a'r amddifad a ddien-eidiant.

7 Dywedant hefyd, Ni wél yr Arglwydd; ac nid ystyria Duw Jacob hyn.

8 Ystyriwch, chwi rai annoeth ym mysg y bobl: ac ynyfydion, pa bryd y deallwch?

9 Oni chlyw'r hwn a blannodd y glust? oni wél yr hwn a luniodd y llygad?

10 Oni cherydda'r hwn a gospa'r cenhedloedd? oni ŵyr yr hwn sydd yn dysgu gwybod-aeth i ddyn?

11 Gŵyr yr Arglwydd feddyl-

2 He hath made the round world so sure: that it cannot be moved.

3 Ever since the world began hath thy seat been prepared: thou art from everlasting.

4 The floods are risen, O Lord, the floods have lift up their voice: the floods lift up their waves.

5 The waves of the sea are mighty, and rage horribly: but yet the Lord, who dwelleth on high, is mightier.

6 Thy testimonies, O Lord, are very sure: holiness becometh thine house for ever.

Psal. xciv. Deus ultionum.

O Lord God, to whom vengeance belongeth: thou God, to whom vengeance belongeth, shew thyself.

2 Arise, thou Judge of the world: and reward the proud after their deserving.

3 Lord, how long shall the ungodly: how long shall the ungodly triumph?

4 How long shall all wicked doers speak so disdainfully: and make such proud boasting?

5 They smite down thy people, O Lord: and trouble thine heritage.

6 They murder the widow, and the stranger: and put the fatherless to death.

7 And yet they say, Tush, the Lord shall not see: neither shall the God of Jacob regard it.

8 Take heed, ye unwise among the people: O ye fools, when will ye understand?

9 He that planted the ear, shall he not hear: or he that made the eye, shall he not see?

10 Or he that nutureth the heathen: it is he that teacheth man knowledge, shall he not punish?

11 The Lord knoweth the
H h

iau dyn, mai gwagedd ydynt.

12 Gwŷn ei fyd y gwr a geryddi di, O Arglwydd, ac a ddysgi yn dy gyfraith:

13 I beri iddo lonydd oddi wrth ddyddiau drygfyd, hyd oni chloddier ffos i'r annuw-iol.

14 Canys ni ad yr Arglwydd ei bobl, ac ni wrthyd efe ei etifeddiaeth.

15 Eithr barn a ddychwel at gyfiawnder: a'r holl rai uniawn o galon a ant ar ei ol.

16 Pwy a gyfyd gyd â mi yn erbyn y rhai drygionus? pwy a saif gyd â mi yn erbyn gweithredwyr anwiredd?

17 Oni buasai'r Arglwydd yn gymmorth i mi, braidd na thrig-asai fy enaid mewn distawrwydd.

18 Pan ddywedais, Llithrodd fy nhroed: dy drugaredd di, O Arglwydd, a'm cynhaliodd.

19 Yn amllder fy meddyliau o'm mewn, dy ddiddanwch di a lawenycha fy enaid.

20 A fydd cyd-ymdeithas i ti â gorseddfainge anwiredd yr hon a lunia anwiredd yn lle cyfraith?

21 Yn finteioedd y deuant yn erbyn enaid y cyfiawn, a gwaed gwirion a farnant yn euog.

22 Eithr yr Arglwydd sydd yn amddiffynfa i mi; a'm Duw yw craig fy nodded.

23 Ac efe a dâl iddynt eu hanwiredd, ac a'u tyr ymaith yn eu drygioni: yr Arglwydd ein Duw a'u tyr hwynt ymaith.

thoughts of man : that they are but vain.

12 Blessed is the man whom thou chastenest, O Lord : and teachest him in thy law ;

13 That thou mayest give him patience in time of adversity : until the pit be digged up for the ungodly.

14 For the Lord will not fail his people : neither will he forsake his inheritance ;

15 Until righteousness turn again unto judgement : all such as are true in heart shall follow it.

16 Who will rise up with me against the wicked : or who will take my part against the evil-doers ?

17 If the Lord had not helped me : it had not failed but my soul had been put to silence.

18 But when I said, My foot hath slipt : thy mercy, O Lord, held me up.

19 In the multitude of the sorrows that I had in my heart : thy comforts have refreshed my soul.

20 Wilt thou have any thing to do with the stool of wickedness : which imagineth mischief as a law ?

21 They gather them together against the soul of the righteous : and condemn the innocent blood.

22 But the Lord is my refuge : and my God is the strength of my confidence.

23 He shall recompense them their wickedness, and destroy them in their own malice : yea, the Lord our God shall destroy them.

Corcol Maddedi.

Psal. xcv. *Venite, exultemus.*

DEUWCH, canwn i'r Arglwydd: ymlawenhawn yn nerth ein hiechyd.

Morning Prayer.

Psal. xcv. *Venite, exultemus.*

O Come, let us sing unto the Lord : let us heartily rejoice in the strength of our salvation.

2 Deuwn ger ei fron ef â dïolch: canwn yn llafar iddo â psalmau.

3 Canys yr Arglwydd sy Dduw mawr, a Brenhin mawr goruwch yr holl dduwiau.

4 Yr hwn y mae gorddyfnderau'r ddaear yn ei law, ac uchelderau'r mynyddoedd yn eiddo.

5 Y môr sydd eiddo, ac efe a'i gwnaeth: a'i ddwyllaw a luniasant y sychdir.

6 Deuwch, addolwn, ac ymgrymmwn: gostyngwn ar ein gliniau ger bron yr Arglwydd ein Gwneuthurwr.

7 Canys efe yw ein Duw ni: a ninnau ym bobl ei borfa, a defaid ei law. Heddyw, os gwrandewch ar ei leferydd,

8 Na chaledwch eich calonau, megis yn yr ymrysonfa, fel yn nydd profedigaeth yn yr anialwch:

9 Pan demtiodd eich tadau fi, y profasant fi, ac y gwelsant fy ngweithredoedd.

10 Deugain mlynedd yr ymrysonais â'r genhedlaeth hon, a dywedais, Pobl gyfeiliornus yn eu calon ydynt hwy, ac nid adnabuant fy ffyrdd:

11 Wrth y rhai y tyngais yn fy llid, na ddelent i'm gorphwysfa.

Psal. xvi. Cantate Domino.

CENWCH i'r Arglwydd ganiad newydd: cenwch i'r Arglwydd, yr holl ddaear.

2 Cenwch i'r Arglwydd, bendigwch ei Enw; cyhoeddwch o ddydd i ddydd ei iachawdwr-iaeth ef.

3 Datgenwch ym mysg y cenedloedd ei ogoniant ef, ym mhlith yr holl bobloedd ei ryfeddodau.

4 Canys mawr yw'r Arglwydd,

2 Let us come before his presence with thanksgiving: and shew ourselves glad in him with psalms.

3 For the Lord is a great God: and a great King above all gods.

4 In his hand are all the corners of the earth: and the strength of the hills is his also.

5 The sea is his, and he made it: and his hands prepared the dry land.

6 O come, let us worship and fall down: and kneel before the Lord our Maker.

7 For he is the Lord our God: and we are the people of his pasture, and the sheep of his hand.

8 To-day if ye will hear his voice, harden not your hearts: as in the provocation, and as in the day of temptation in the wilderness;

9 When your fathers tempted me: proved me, and saw my works.

10 Forty years long was I grieved with this generation, and said: It is a people that do err in their hearts, for they have not known my ways;

11 Unto whom I swear in my wrath: that they should not enter into my rest.

Psal. xvi. Cantate Domino.

O Sing unto the Lord a new song: sing unto the Lord, all the whole earth.

2 Sing unto the Lord, and praise his Name: be telling of his salvation from day to day.

3 Declare his honour unto the heathen: and his wonders unto all people.

4 For the Lord is great, and
H h 2

a chanmoladwy iawn : ofnadwy yw efe goruwch yr holl dduwiau.

5 Canys holl dduwiau'r bobloedd ydynt eilunod : ond yr Arglwydd a wnaeth y nefoedd.

6 Gogoniant a harddwch sydd o'i flaen ef ; nerth a hyfrydwch sydd yn ei gyssegr.

7 Tylwythau'r bobl, rhoddwch i'r Arglwydd, rhoddwch i'r Arglwydd ogoniant a nerth.

8 Rhoddwch i'r Arglwydd ogoniant ei Enw : dygwch offrm, a deuwch i'w gyntedd-oedd.

9 Addolwch yr Arglwydd mewn prydferthwch sancteiddrwydd : yr holl ddaear, ofnwch ger ei fron ef.

10 Dywedwch ym mysg y cenhedloedd, Yr Arglwydd sydd yn teyrnasu ; a'r byd a sicrhodd efe, fel nad ysgogo : efe a farna'r bobl yn uniawn.

11 Llawenhâd y nefoedd, a gorfoledded y ddaear ; rhued y môr a'i gyflawnder.

12 Gorfoledded y maes, a'r hyn oll y sydd ynddo : yna holl breniau'r coed a ganant,

13 O flaen yr Arglwydd : canys y mae yn dyfod, canys y mae'n dyfod i farnu'r ddaear : efe a farna'r byd trwy gyfiawnder, a'r bobloedd â'i wirionedd.

Psal. xcvi. Dominus regnavit.

YR Arglwydd sydd yn teyrnasu ; gorfoledded y ddaear : llawenyched ynysoedd lawer.

2 Cymmylau a thywyllwch sydd o'i amgylch ef : cyfiawnder a barn yw trigfa ei orseddfaingc ef.

3 Tân a â allan o'i flaen ef, ac a lysg ei elynion o amgylch.

cannot worthily be praised : he is more to be feared than all gods.

5 As for all the gods of the heathen, they are but idols : but it is the Lord that made the heavens.

6 Glory and worship are before him : power and honour are in his sanctuary.

7 Ascribe unto the Lord, O ye kindreds of the people : ascribe unto the Lord worship and power.

8 Ascribe unto the Lord the honour due unto his Name : bring presents, and come into his courts.

9 O worship the Lord in the beauty of holiness : let the whole earth stand in awe of him.

10 Tell it out among the heathen that the Lord is King : and that it is he who hath made the round world so fast that it cannot be moved ; and how that he shall judge the people righteously.

11 Let the heavens rejoice, and let the earth be glad : let the sea make a noise, and all that therein is.

12 Let the field be joyful, and all that is in it : then shall all the trees of the wood rejoice before the Lord.

13 For he cometh, for he cometh to judge the earth : and with righteousness to judge the world, and the people with his truth.

Psal. xcvi. Dominus regnavit.

THE Lord is King, the earth may be glad thereof : yea, the multitude of the isles may be glad thereof.

2 Clouds and darkness are round about him : righteousness and judgement are the habitation of his seat.

3 There shall go a fire before him : and burn up his enemies on every side.

4 Ei fellt a lewyrchasant y byd: y ddaear a welodd, ac a grynodd.

5 Y mynyddoedd a doddasant fel cwyr o flaen yr Arglwydd, o flaen Arglwydd yr holl ddaear.

6 Y nefoedd a fynegant ei gyfiawnder ef, a'r holl bobl a welant ei ogoniant.

7 Gwaradwydder y rhai oll a wasanaethant ddelw gerfiedig, y rhai a ymfrostiant mewn eilunod: addolwch ef, yr holl dduwiau.

8 Sion a glywodd, ac a lawenychodd; a merched Judah a orfoeddasant, o herwydd dy farnedigaethau di, O Arglwydd.

9 Canys ti, Arglwydd, wyt oruchel goruwch yr holl ddaear: dirfawr y'th ddyrchafwyd goruwch yr holl dduwiau.

10 Y rhai a gerwch yr Arglwydd, casêwch ddrygioni: efe sydd yn cadw eneidiau ei saint; efe a'u gwared o law y rhai annuwiol.

11 Hauwyd goleuni i'r cyfiawn, a llawenydd i'r rhai uniawn o galon.

12 Y rhai cyfiawn, llawenychwch yn yr Arglwydd; a molienwch wrth goffadwriaeth ei sancteiddrwydd ef.

Prifarddonol Weddi.

Psal. xcvi. *Cantate Domino.*

CENWCH i'r Arglwydd ganiad newydd: canys efe a wnaeth bethau rhyfedd: ei ddeheulaw a'i fraich sanctaidd a barodd iddo fuddugoliaeth.

2 Hyspysodd yr Arglwydd ei iachawdwriaeth: datguddiodd ei gyfiawnder yngolwg y cenhedloedd.

3 Cofiodd ei drugaredd a'i

4 His lightnings gave shine unto the world: the earth saw it, and was afraid.

5 The hills melted like wax at the presence of the Lord: at the presence of the Lord of the whole earth.

6 The heavens have declared his righteousness: and all the people have seen his glory.

7 Confounded be all they that worship carved images, and that delight in vain gods: worship him, all ye gods.

8 Sion heard of it, and rejoiced: and the daughters of Judah were glad, because of thy judgements, O Lord.

9 For thou, Lord, art higher than all that are in the earth: thou art exalted far above all gods.

10 O ye that love the Lord, see that ye hate the thing which is evil: the Lord preserveth the souls of his saints; he shall deliver them from the hand of the ungodly.

11 There is sprung up a light for the righteous: and joyful gladness for such as are true-hearted.

12 Rejoice in the Lord, ye righteous: and give thanks for a remembrance of his holiness.

Evening Prayer.

Psal. xcvi. *Cantate Domino.*

O Sing unto the Lord a new song: for he hath done marvellous things.

2 With his own right hand, and with his holy arm: hath he gotten himself the victory.

3 The Lord declared his salvation: his righteousness hath he openly shewed in the sight of the heathen.

4 He hath remembered his

wirionedd i dŷ Israel : holl derfynau'r ddaear a welsant iachawdwriaeth ein Duw ni.

4 Cenwch yn llafar i'r Arglwydd, yr holl ddaear : llefwch, ac ymlawenhêwch, a chenwch.

5 Cenwch i'r Arglwydd gyd â'r delyn ; gyd â'r delyn, â llef psalm.

6 Ar udgyrn a sain cornet cenwch yn llafar o flaen yr Arglwydd y Brenhin.

7 Rhued y môr a'i gyflawnder ; y byd a'r rhai a drigant o'i fewn.

8 Cured y llifeiriaint eu dwylaw ; a chyd-ganed y mynyddoedd,

9 O flaen yr Arglwydd : canys y mae'n dyfod i farnu'r ddaear : efe a farna'r byd â chyflawnder, a'r bobloedd âg uniondeb.

Psal. xcix. Dominus regnavit.

YR Arglwydd sydd yn teyrnasu ; cryned y bobloedd : eistedd y mae rhwng y cerubiaid ; ymgynhyrfed y ddaear.

2 Mawr yw'r Arglwydd yn Sion, a dyrchafedig yw efe goruwch yr holl bobloedd.

3 Moliannant dy Enw mawr ac ofnadwy ; canys sanctaidd yw.

4 A nerth y Brenhin a hoffa farn : ti a sicrhêi uniondeb, barn a chyflawnder a wnaï di yn Jacob.

5 Dyrchefwch yr Arglwydd ein Duw, ac ymgrymmwch o flaen ei 'stol-draed ef : canys sanctaidd yw.

6 Moses ac Aaron ym mhlith ei offeiriaid ef ; a Samuel ym mysg y rhai a alwant ar ei Enw : galwasant ar yr Arglwydd, ac efe a'u gwrandawodd hwynt.

7 Llefardodd wrthynt yn y golofn gwmmwl : cadwasant ei

mercy and truth toward the house of Israel : and all the ends of the world have seen the salvation of our God.

5 Shew yourselves joyful unto the Lord, all ye lands : sing, rejoice, and give thanks.

6 Praise the Lord upon the harp : sing to the harp with a psalm of thanksgiving.

7 With trumpets also, and shawms : O shew yourselves joyful before the Lord the King.

8 Let the sea make a noise, and all that therein is : the round world, and they that dwell therein.

9 Let the floods clap their hands, and let the hills be joyful together before the Lord : for he is come to judge the earth.

10 With righteousness shall he judge the world : and the people with equity.

Psal. xcix. Dominus regnavit.

THE Lord is King, be the people never so impatient : he sitteth between the cherubims, be the earth never so unquiet.

2 The Lord is great in Sion : and high above all people.

3 They shall give thanks unto thy Name : which is great, wonderful, and holy.

4 The King's power loveth judgement ; thou hast prepared equity : thou hast executed judgement and righteousness in Jacob.

5 O magnify the Lord our God : and fall down before his footstool, for he is holy.

6 Moses and Aaron among his priests, and Samuel among such as call upon his Name : these called upon the Lord, and he heard them.

7 He spake unto them out of the cloudy pillar : for they kept

dystiolaethau, a'r ddeddf a roddodd efe iddynt.

8 Gwrandewaist arnynt, O Arglwydd ein Duw: Duw, oeddit yn eu harbed, i'e, pan ddielit am eu dychymygion.

9 Dyrchefwch yr Arglwydd ein Duw, ac ymgrymmwch ar ei fynydd sanctaidd: canys sanctaidd yw'r Arglwydd ein Duw.

Psal. c. Jubilate Deo.

CENWCH yn llafar i'r Arglwydd, yr holl ddaear.

2 Gwasanaethwch yr Arglwydd mewn llawenydd: deuoch o'i flaen ef â chan.

3 Gwybyddwch mai'r Arglwydd sy Dduw; efe a'n gwnaeth, ac nid ni ein hunain: ei bobl ef ydym, a defaid ei borfa.

4 Ewch i mewn i'w byrth ef â diolch, ac i'w gynteddau â mawl: diolchwch iddo, a bendithiwch ei Enw.

5 Canys da yw'r Arglwydd: ei drugaredd sydd yn dragywydd; a'i wirionedd hyd genhedlaeth a chenhedlaeth.

Psal. ci. Misericordiam et judicium.

CANAF am drugaredd a barn: i ti, Arglwydd, y canaf.

2 Byddaf ddeallus mewn ffordd berffaith. Pa bryd y deui attaf? rhodiaf mewn perffethrwydd fy nghalon o fewn fy nhŷ.

3 Ni osodaf ddim anwir o flaen fy llygaid: cas gennyf waith y rhai cildynnus; ni lŷn wrthyf fi.

4 Calon gyndyn a gilia oddi wrthyf: nid adnabyddaf ddyn drygonus.

5 Torraf ymaith yr hwn a enllibio ei gynmydog yn ddirgel: yr uchel o olwg, a'r balch ei galon, ni allaf ei ddi-oddef.

his testimonies, and the law that he gave them.

8 Thou heardest them, O Lord our God: thou forgavest them, O God, and punishedst their own inventions.

9 O magnify the Lord our God, and worship him upon his holy hill: for the Lord our God is holy.

Psal. c. Jubilate Deo.

O Be joyful in the Lord, all ye lands: serve the Lord with gladness, and come before his presence with a song.

2 Be ye sure that the Lord he is God: it is he that hath made us, and not we ourselves; we are his people, and the sheep of his pasture.

3 O go your way into his gates with thanksgiving, and into his courts with praise: be thankful unto him, and speak good of his Name.

4 For the Lord is gracious, his mercy is everlasting: and his truth endureth from generation to generation.

Psal. ci. Misericordiam et judicium.

MY song shall be of mercy and judgement: unto thee, O Lord, will I sing.

2 O let me have understanding: in the way of godliness.

3 When wilt thou come unto me: I will walk in my house with a perfect heart.

4 I will take no wicked thing in hand; I hate the sins of unfaithfulness: there shall no such cleave unto me.

5 A froward heart shall depart from me: I will not know a wicked person.

6 Whoso privily slandereth his neighbour: him will I destroy.

7 Whoso hath also a proud look and high stomach: I will not suffer him.

6 Fy llygaid fydd ar ffyddloniaid y tir, fel y trigont gyd â mi: yr hwn a rodio mewn ffordd berffaith, hwnnw a'm gwasanaetha i.

7 Ni thrig o fewn fy nhŷ yr un a wnelo dwyll: ni thrig yn fy ngolwg yr un a ddywedo gelwydd.

8 Yn fore y torraf ymaith holl annuwiolion y tir, i ddiwreiddio holl weithredwyr anwiredd o ddinas yr Arglwydd.

Borcol Meddi.

Psal. cii. *Domine, exaudi.*

ARGWLWYDD, clyw fy ngweddi, a deled fy llef attat.

2 Na chudd dy wyneb oddi wrthyf yn nydd fy nghyfyngder, gostwng dy glust attaf: yn y dydd y galwyf, brysia, gwrando fi.

3 Canys fy nyddiau a ddarfuant fel mŵg, a'm hesgyrn a boethasant fel aelwyd.

4 Fy nghalon a darawyd, ac a wywodd fel llysieuyn; fel yr anghofiais fwytta fy mara.

5 Gan lais fy nhuchan y glynnodd fy esgyrn wrth fy nghnawd.

6 Tebyg wyf i belican yr anialwch: ydwyf fel dylluan y diffaethwch.

7 Gwyliais, ac ydwyf fel aderyn y tô, unig ar ben y tŷ.

8 Fy ngelynion a'm gwaradwyddant beunydd: y rhai a ynyfydant wrthyf, a dyngasant yn fy erbyn.

9 Canys bwytteais ludw fel bara, a chymmysgais fy nïod âg wylofaïn;

10 O herwydd dy lid di a'th ddigofaint: canys codaist fi i fynu, a theffiaist fi i lawr.

8 Mine eyes look upon such as are faithful in the land: that they may dwell with me.

9 Whoso leadeth a godly life: he shall be my servant.

10 There shall no deceitful person dwell in my house: he that telleth lies shall not tarry in my sight.

11 I shall soon destroy all the ungodly that are in the land. that I may root out all wicked doers from the city of the Lord.

Morning Prayer.

Psal. cii. *Domine, exaudi.*

HEAR my prayer, O Lord: and let my crying come unto thee.

2 Hide not thy face from me in the time of my trouble: incline thine ear unto me when I call; O hear me, and that right soon.

3 For my days are consumed away like smoke: and my bones are burnt up as it were a fire-brand.

4 My heart is smitten down, and withered like grass: so that I forget to eat my bread.

5 For the voice of my groaning: my bones will scarce cleave to my flesh.

6 I am become like a pelican in the wilderness: and like an owl that is in the desert.

7 I have watched, and am even as it were a sparrow: that sitteth alone upon the house-top.

8 Mine enemies revile me all the day long: and they that are mad upon me are sworn together against me.

9 For I have eaten ashes as it were bread: and mingled my drink with weeping;

10 And that because of thine indignation and wrath: for thou hast taken me up, and cast me down.

11 Fy nyddiau sy fel cysgod yn cilio; a minnau fel glaswelltyn a wywais.

12 Tithau, Arglwydd, a barhêi yn dragywyddol, a'th goffadwriaeth hyd genhedlaeth a chenhedlaeth.

13 Ti a gyfodi, ac a drugarhêi wrth Sion: canys yr amser i drugarlâu wrthi, iê, yr amser nodedig, a ddaeth.

14 Oblegid y mae dy weision yn hoffi ei meini, ac yn tosturio wrth ei llwch hi.

15 Felly'r cenhedloedd a ofnant Enw'r Arglwydd, a holl frenhinoedd y ddaear dy ogoniant;

16 Pan adeilado'r Arglwydd Sion, y gwelir ef yn ei ogoniant;

17 Efe a edrych ar weddi'r gwael, ac ni ddiystyrododd eu dymuniad.

18 Hyn a ysgrifeni'r genhedlaeth a ddél: a'r bobl a grêir a foliannant yr Arglwydd.

19 Canys efe a edrychodd o uchelder ei gyssegr: yr Arglwydd a edrychodd o'r nefoedd ar y ddaear;

20 I wrando uchenaid y carcharorion; ac i ryddhâu plant angau;

21 I fynegi Enw'r Arglwydd yn Sion, a'i foliant yn Jerusalem;

22 Pan gasgler y bobl ynghyd, a'r teyrnasoedd i wasanaethu'r Arglwydd.

23 Gostyngodd efe fy nerth ar y ffordd; byrhaodd fy nyddiau.

24 Dywedais, Fy Nuw, na chymmer fi ymaith ynghanol fy nyddiau: dy flynyddoedd di sydd yn oes oesoedd.

25 Yn y dechreuad y seiliaist

11 My days are gone like a shadow: and I am withered like grass.

12 But, thou, O Lord, shalt endure for ever: and thy remembrance throughout all generations.

13 Thou shalt arise, and have mercy upon Sion: for it is time that thou have mercy upon her, yea, the time is come.

14 And why? thy servants think upon her stones: and it pitieth them to see her in the dust.

15 The heathen shall fear thy Name, O Lord: and all the kings of the earth thy Majesty;

16 When the Lord shall build up Sion: and when his glory shall appear;

17 When he turneth him unto the prayer of the poor destitute: and despiseth not their desire.

18 This shall be written for those that come after: and the people which shall be born shall praise the Lord.

19 For he hath looked down from his sanctuary: out of the heaven did the Lord behold the earth;

20 That he might hear the mournings of such as are in captivity: and deliver the children appointed unto death;

21 That they may declare the Name of the Lord in Sion: and his worship at Jerusalem;

22 When the people are gathered together: and the kingdoms also, to serve the Lord.

23 He brought down my strength in my journey: and shortened my days.

24 But I said, O my God, take me not away in the midst of mine age: as for thy years, they endure throughout all generations.

25 Thou, Lord, in the begin-

y ddaear; a'r nefoedd ydynt
waith dy ddwyllaw.

26 Hwy a ddarfyddant, a thi
a barhéi: iē, hwy oll a heneidd-
iant fel dilledyn; fel gwisg y
newidi hwynt, a hwy a new-
idir.

27 Tithau'r un ydwynt, a'th
flynyddoedd ni ddarfyddant.

28 Plant dy weision a bar-
hânt, a'u had a sicrhêir ger dy
fron di.

Psal. ciii. Benedic, anima mea.

FY enaid, bendithia'r Ar-
glwydd; a chwbl sydd ynof,
ei Enw sanctaidd ef.

2 Fy enaid, bendithia'r Ar-
glwydd; ac nac anghofia ei holl
ddoniau ef;

3 Yr hwn sydd yn maddeu dy
holl anwiredau; yr hwn sydd
yn iachâu dy holl lesgedd;

4 Yr hwn sydd yn gwaredu
dy fywyd o ddistryw: yr hwn
sydd yn dy goroni â thrugaredd
ac â thosturi;

5 Yr hwn sydd yn diwallu dy
enau â daioni; fel yr adnew-
yddir dy ieuengtid fel yr eryr.

6 Yr Arglwydd sydd yn
gwneuthur cyfiawnder a barn
i'r rhai gorthrymmedig oll.

7 Hyspysodd ei ffyrdd i Mo-
ses; ei weithredoedd i feibion
Israel.

8 Trugarog a graslawn yw'r
Arglwydd; hwyrfrydig i lid, a
mawr o drugarowgrwydd.

9 Nid byth yr ymryson efe:
ac nid byth y ceidw efe ei
ddigofaint.

10 Nid yn ol ein pechodau y
gwnaeth efe â ni; ac nid yn ol
ein hanwiredau y talodd efe i ni.

11 Canys cyfuwch ag yw'r
nefoedd uwchlaw'r ddaear, y
rhagorodd ei drugaredd ef ar y
rhai a'i hofnant ef.

12 Cyn belled ag yw'r dwyr-

ning hast laid the foundation of
the earth: and the heavens are
the work of thy hands.

26 They shall perish, but thou
shalt endure: they all shall wax
old as doth a garment;

27 And as a vesture shalt thou
change them, and they shall be
changed: but thou art the same,
and thy years shall not fail.

28 The children of thy ser-
vants shall continue: and their
seed shall stand fast in thy sight.

Psal. ciii. Benedic, anima mea.

PRAISE the Lord, O my
soul: and all that is within
me praise his holy Name.

2 Praise the Lord, O my
soul: and forget not all his
benefits;

3 Who forgiveth all thy sin:
and healeth all thine infirmi-
ties;

4 Who saveth thy life from
destruction: and crowneth thee
with mercy and loving-kind-
ness;

5 Who satisfieth thy mouth
with good things: making thee
young and lusty as an eagle.

6 The Lord executeth right-
eousness and judgement: for all
them that are oppressed with
wrong.

7 He shewed his ways unto
Moses: his works unto the chil-
dren of Israel.

8 The Lord is full of com-
passion and mercy: long-suffer-
ing, and of great goodness.

9 He will not always be chid-
ing: neither keepeth he his an-
ger for ever.

10 He hath not dealt with us
after our sins: nor rewarded us
according to our wickednesses.

11 For look how high the
heaven is in comparison of the
earth: so great is his mercy also
toward them that fear him.

12 Look how wide also the

ain oddi wrth y gorllewin, y pellhaodd efe ein camweddau oddi wrthym.

13 Fel y tosturia tad wrth ei blant, felly y tosturia'r Arglwydd wrth y rhai a'i hofnant ef.

14 Canys efe a edwyn ein defnydd ni: cofia mai llwch ydym.

15 Dyddiau dyn sy fel glaswelltyn: megis blodeuyn y maes, felly y blodeua efe.

16 Canys y gwÿnt a â drosto, ac ni bydd mwy o hono; a'i le nid edwyn ddim o hono ef mwy.

17 Ond trugaredd yr Arglwydd sydd o dragywyddoldeb hyd dragywyddoldeb, ar y rhai a'i hofnant ef; a'i gyfiawnder i blant eu plant;

18 I'r sawl a gadwant ei gyfammod ef, ac a gofiant ei orchymynion i'w gwneuthur.

19 Yr Arglwydd a barottôdd ei orseddfa yn y nefoedd: a'i frenhiniaeth ef sydd yn llywodraethu ar bob peth.

20 Bendithiwyd yr Arglwydd, ei angylion ef, cedyrn o nerth, yn gwneuthur ei air ef, gan wrando ar leferydd ei air ef.

21 Bendithiwyd yr Arglwydd, ei holl luoedd ef; ei holl weision yn gwneuthur ei ewyllys ef.

22 Bendithiwyd yr Arglwydd, ei holl weithredoedd ef, ym mhob man o'i lywodraeth: fy enaid, bendithia'r Arglwydd.

Prifarddonol Weddi.

Psal. civ. *Benedic, anima mea.*

FY enaid, bendithia'r Arglwydd: O Arglwydd fy Nuw, tra mawr ydwyf; gwisgaist ogoniant a harddwch.

2 Yr hwn wyt yn gwisgo

east is from the west: so far hath he set our sins from us.

13 Yea, like as a father pitieth his own children: even so is the Lord merciful unto them that fear him.

14 For he knoweth whereof we are made: he remembereth that we are but dust.

15 The days of man are but as grass: for he flourisheth as a flower of the field.

16 For as soon as the wind goeth over it, it is gone: and the place thereof shall know it no more.

17 But the merciful goodness of the Lord endureth for ever and ever upon them that fear him: and his righteousness upon children's children;

18 Even upon such as keep his covenant: and think upon his commandments to do them.

19 The Lord hath prepared his seat in heaven: and his kingdom ruleth over all.

20 O praise the Lord, ye angels of his, ye that excel in strength: ye that fulfil his commandment, and hearken unto the voice of his words.

21 O praise the Lord, all ye his hosts: ye servants of his that do his pleasure.

22 O speak good of the Lord, all ye works of his, in all places of his dominion: praise thou the Lord, O my soul.

Evening Prayer.

Psal. civ. *Benedic, anima mea.*

PRAISE the Lord, O my soul: O Lord my God, thou art become exceeding glorious; thou art clothed with majesty and honour.

2 Thou deckest thyself with light as it were with a gar-

goleuni fel dilledyn : ac yn taenu'r nefoedd fel llen.

3 Yr hwn sy'n gosod tylathau ei 'stafelloedd yn y dyfroedd ; yn gwneuthur y cymmylau yn gerbyd iddo ; ac yn rhodio ar adenydd y gwynnt.

4 Yr hwn sydd yn gwneuthur ei genhadon yn ysprydion ; a'i weinidogion yn dân ffamlyd.

5 Yr hwn a seiliodd y ddaear ar ei sylfeini, fel na symmudo byth yn dragywydd.

6 Toaist hi â'r gorddyfnder, megis â gwisg : y dyfroedd a safent goruwch y mynyddoedd.

7 Gan dy gerydd di y ffoisant : rhag swn dy daran y prysurasant ymaith.

8 Gan y mynyddoedd yr ymgodant : ar hŷd y dyffrynoedd y disgynant, i'r lle a seiliaist iddynt.

9 Gosodaist derfyn, fel nad elont drosodd ; fel na ddychwelont i orchuddio'r ddaear.

10 Yr hwn a yrr y ffynhonnau i'r dyffrynoedd, y rhai a gerddant rhwng y bryniau.

11 Diodant holl fwystfilod y maes : yr asynod gwŷlltion a dorrant eu syched.

12 Adar y nefoedd a drigant ger llaw iddynt, y rhai a leisiant oddi rhwng y cangau.

13 Y mae efe'n dyfrhâu'r bryniau o'i 'stafelloedd : y ddaear a ddigonir o ffrwyth dy weithredoedd.

14 Y mae yn peri i'r gwellt dyfu i'r anifeiliaid, a llysiau i wasanaeth dyn : fel y dycco fara allan o'r ddaear.

15 A gwin, yr hwn a lawenycha galon dyn ; ac olew, i beri i'w wyneb ddisgleirio ; a bara, yr hwn a gynnal galon dyn.

16 Preniau'r Arglwydd sy

ment : and spreadest out the heavens like a curtain.

3 Who layeth the beams of his chambers in the waters : and maketh the clouds his chariot, and walketh upon the wings of the wind.

4 He maketh his angels spirits : and his ministers a flaming fire.

5 He laid the foundations of the earth : that it never should move at any time.

6 Thou coveredst it with the deep like as with a garment : the waters stand in the hills.

7 At thy rebuke they flee : at the voice of thy thunder they are afraid.

8 They go up as high as the hills, and down to the valleys beneath : even unto the place which thou hast appointed for them.

9 Thou hast set them their bounds which they shall not pass : neither turn again to cover the earth.

10 He sendeth the springs into the rivers : which run among the hills.

11 All beasts of the field drink thereof : and the wild asses quench their thirst.

12 Beside them shall the fowls of the air have their habitation : and sing among the branches.

13 He watereth the hills from above : the earth is filled with the fruit of thy works.

14 He bringeth forth grass for the cattle : and green herb for the service of men ;

15 That he may bring food out of the earth, and wine that maketh glad the heart of man : and oil to make him a cheerful countenance, and bread to strengthen man's heart.

16 The trees of the Lord also

lawn sugn: cedrwýdd Libanus,
y rhai a blannodd efe;

17 Lle y nytha'r adar: y
ffynnid-wýdd yw tŷ'r ciconia.

18 Y mynyddoedd uchel sy
noddfa i'r geifr; a'r creigiau i'r
cwningod.

19 Efe a wnaeth y lleuad i
amserau nodedig: yr haul a
edwyn ei fachludiad.

20 Gwnai dywyllwch, a nos
fydd: ynddi yr ymlusga pob
bwystfil coed.

21 Y cenawon llewod a ruant
am ysglyfaeth, ac a geisiant eu
bwyd gan Dduw.

22 Pan godo haul, ymgasgl-
ant, a gorweddant yu eu lloch-
esau.

23 Dyn a â allan i'w waith,
ac i'w orchwyl hyd yr hwyr.

24 Mor liosog yw dy weith-
redoedd, O Arglwydd! gwnaeth-
ost hwynt oll mewn doethineb:
llawn yw'r ddaear o'th gyfoeth.

25 Felly y mae'r môr mawr,
llydan: yno y mae ymlusgiaid
heb rifedi, bwystfilod bychain a
mawrion.

26 Yno'r â'r llongau: yno y
mae'r lefiathan, yr hwn a lun-
iaist i chwarae ynddo.

27 Y rhai hyn oll a ddisgwyl-
iant wrthyt; am roddi iddynt eu
bwyd yn ei bryd.

28 A roddech iddynt, a gasgl-
ant: agori dy law, a diwellir
hwynt â daioni.

29 Ti a guddi dy wyneb,
hwythau a drallodir: dygi y-
maith eu hanadl, a threngant,
a dychwelant i'w llwch.

30 Pan ollyngych dy yspryd,
y creir hwynt; ac yr adnew-
yddi wyneb y ddaear.

are full of sap: even the ce-
dars of Libanus which he hath
planted;

17 Wherein the birds make
their nests: and the fir-trees are
a dwelling for the stork.

18 The high hills are a refuge
for the wild goats: and so are
the stony rocks for the conies.

19 He appointed the moon for
certain seasons: and the sun
knoweth his going down.

20 Thou makest darkness that
it may be night: wherein all the
beasts of the forest do move.

21 The lions roaring after
their prey: do seek their meat
from God.

22 The sun ariseth, and they
get them away together: and
lay them down in their dens.

23 Man goeth forth to his
work, and to his labour: until
the evening.

24 O Lord, how manifold are
thy works: in wisdom hast thou
made them all; the earth is full
of thy riches.

25 So is the great and wide
sea also: wherein are things
creeping innumerable, both
small and great beasts.

26 There go the ships, and
there is that Leviathan: whom
thou hast made to take his pas-
time therein.

27 These wait all upon thee:
that thou mayest give them meat
in due season.

28 When thou givest it them
they gather it: and when thou
openest thy hand they are filled
with good.

29 When thou hidest thy face
they are troubled: when thou tak-
est away their breath they die, and
are turned again to their dust.

30 When thou lettest thy
breath go forth they shall be
made: and thou shalt renew
the face of the earth.

31 Gogoniant yr Arglwydd fydd yn dragywydd : yr Arglwydd a lawenycha yn ei weithredoedd.

32 Efe a edrych ar y ddaear, a hi a gryna : efe a gyffwrdd â'r mynyddoedd, a hwy a fygant.

33 Canaf i'r Arglwydd tra fyddwyf fyw : canaf i'm Duw tra fyddwyf.

34 Bydd melus fy myfyrdod am dano : mi a lawenychaf yn yr Arglwydd.

35 Darfydded y pechaduriaid o'r tir, na fydded yr annuwiolion mwy. Fy enaid, bendithia di'r Arglwydd. Molwch yr Arglwydd.

Borcol Weddi.

Psal. cv. *Confitemini Domino.*

CLODFORWCH yr Arglwydd ; gelwch ar ei Enw : mynegwch ei weithredoedd ym mys y bobloedd.

2 Cenwch iddo, canmolwch ef : ymddiddenwch am ei holl ryfeddodau ef.

3 Gorfoleddwch yn ei Enw sanctaidd : llawenyched calon y rhai a geisiant yr Arglwydd.

4 Ceisiwch yr Arglwydd a'i nerth : ceisiwch ei wyneb ef bob amser.

5 Cofiwch ei ryfeddodau y rhai a wnaeth efe ; ei wŷrthiau, a barnedigaethau ei enau ;

6 Chwi had Abraham ei was ef, chwi meibion Jacob ei ethol-edigion.

7 Efe yw'r Arglwydd ein Duw ni : ei farnedigaethau ef sy trwy'r holl ddaear.

8 Cofiodd ei gyffammod byth, y gair a orchymynodd efe i fil o genhedlaethau :

9 Yr hyn a ammododd efe âg Abraham, a'i lw i Isaac ;

31 The glorious Majesty of the Lord shall endure for ever : the Lord shall rejoice in his works.

32 The earth shall tremble at the look of him : if he do but touch the hills, they shall smoke.

33 I will sing unto the Lord as long as I live : I will praise my God while I have my being.

34 And so shall my words please him : my joy shall be in the Lord.

35 As for sinners, they shall be consumed out of the earth, and the ungodly shall come to an end : praise thou the Lord, O my soul, praise the Lord.

Morning Prayer.

Psal. cv. *Confitemini Domino.*

O Give thanks unto the Lord, and call upon his Name : tell the people what things he hath done.

2 O let your songs be of him, and praise him : and let your talking be of all his wondrous works.

3 Rejoice in his holy Name : let the heart of them rejoice that seek the Lord.

4 Seek the Lord and his strength : seek his face evermore.

5 Remember the marvellous works that he hath done : his wonders, and the judgements of his mouth,

6 O ye seed of Abraham his servant : ye children of Jacob his chosen.

7 He is the Lord our God : his judgements are in all the world.

8 He hath been always mindful of his covenant and promise : that he made to a thousand generations ;

9 Even the covenant that he made with Abraham : and the oath that he sware unto Isaac ;

10 A'r hyn a osododd efe yn ddeddf i Jacob, ac yn gyfammod tragywyddol i Israel;

11 Gan ddywedyd, I ti y rhoddaf dir Canaan, rhandir eich etifeddiaeth.

12 Pan oeddynt ychydig o rifedi, i.e. ychydig, a dŷeithriaid ynddi:

13 Pan rodient o genhedlaeth i genhedlaeth, o'r naill deyrnas at bobl arall:

14 Ni adawodd i neb eu gor-thrymmu: i.e. ceryddodd frenhinoedd o'u plegid;

15 Gan ddywedyd, Na chyffyrddwch â'm rhai enneiniog, ac na ddrygwch fy mhrophwydi.

16 Galwodd hefyd am newyn ar y tir: a dinystriodd holl gynhaliaeth bara.

17 Anfonodd wr o'u blaen hwynt, Joseph, yr hwn a werthwyd yn was.

18 Cystuddiasant ei draed ef mewn gefyn: ei enaid a aeth mewn heiyrn:

19 Hyd yr amser y daeth ei air ef: gair yr Arglwydd a'i profodd ef.

20 Y brenhin a anfonodd, ac a'i gollyngodd ef; llywodraethwr y bobl, ac a'i rhyddhaodd ef.

21 Gosododd ef yn arglwydd ar ei dŷ, ac yn llywydd ar ei holl gyfoeth:

22 I rwymo ei dywysogion ef wrth ei ewyllys; ac i ddysgu doethineb i'w henuriaid ef.

23 Aeth Israel hefyd i'r Aipht; a Jacob a ymdeithiodd yn nhir Ham.

24 Ac efe a gynnyddodd ei bobl yn ddirfawr; ac a'u gwnaeth yn gryfach ná'u gwrthwynebwyr.

25 Tródd eu calon hwynt i gasáu ei bobl ef, i wneuthur yn ddichellgar â'i weision.

26 Efe a anfonodd Moses ei

10 And appointed the same unto Jacob for a law: and to Israel for an everlasting testament;

11 Saying, Unto thee will I give the land of Canaan: the lot of your inheritance;

12 When there were yet but a few of them: and they strangers in the land;

13 What time as they went from one nation to another: from one kingdom to another people;

14 He suffered no man to do them wrong: but reprov'd even kings for their sakes;

15 Touch not mine Anointed: and do my prophets no harm.

16 Moreover, he called for a dearth upon the land: and destroyed all the provision of bread.

17 But he had sent a man before them: even Joseph, who was sold to be a bond-servant;

18 Whose feet they hurt in the stocks: the iron entered into his soul;

19 Until the time came that his cause was known: the word of the Lord tried him.

20 The king sent, and delivered him: the prince of the people let him go free.

21 He made him lord also of his house: and ruler of all his substance;

22 That he might inform his princes after his will: and teach his senators wisdom.

23 Israel also came into Egypt: and Jacob was a stranger in the land of Ham.

24 And he increased his people exceedingly: and made them stronger than their enemies;

25 Whose heart turned so, that they hated his people: and dealt untruly with his servants.

26 Then sent he Moses his

was; ac Aaron, yr hwn a dde-wisasai.

27 Hwy a ddangosasant ei ar-wyddion ef yn eu plith hwynt, a rhyfeddodau yn nhir Ham.

28 Efe a anfonodd dywyll-wch, ac a dywyllodd; ac nid anufuddhasant hwy ei air ef.

29 Efe a drodd eu dyfroedd yn waed, ac a laddodd eu pysgod.

30 Eu tir a heigiodd lyffaint yn ystafelloedd eu brenhin-oedd.

31 Efe a ddywedodd, a daeth cymmysgbla, a llau yn eu holl fro hwynt.

32 Efe a wnaeth eu gwlaw hwynt yn genllysg, ac yn fflam-mau tân yn eu tir.

33 Tarawodd hefyd eu gwin-wydd, a'u ffigyswydd; ac a ddrylliodd goed eu gwlad hwynt.

34 Efe a ddywedodd, a daeth y locustiaid, a'r lindys, yn an-eirif;

35 Y rhai a fwyttasant yr holl laswellt yn eu tir hwynt, ac a ddifasant ffrwyth eu daear hwynt.

36 Tarawodd hefyd bob cynt-af-anedig yn eu tir hwynt, blaen-ffrwyth eu holl nerth hwynt;

37 Ac a'u dug hwynt allan âg arian ac aur; ac heb un llesg yn eu llwythau.

38 Llawenychodd yr Aipht pan aethant allan: canys syrth-iasai eu harswyd arnynt hwy.

39 Efe a daenodd gwmml yn dô, a tân i oleuo liw nos.

40 Gofynasant, ac efe a ddug soffieir; ac a'u diwallodd â bara nefol.

41 Efe a holltodd y graig, a'r dyfroedd a ddylifodd; cerdd-asant ar hŷd lleoedd sychion yn afonydd.

42 Canys efe a gofiodd ei air sanctaidd, ac Abraham ei was.

servant: and Aaron whom he had chosen.

27 And these shewed his to-kens among them: and won-ders in the land of Ham.

28 He sent darkness, and it was dark: and they were not obedient unto his word.

29 He turned their waters into blood: and slew their fish.

30 Their land brought forth frogs: yea, even in their kings' chambers.

31 He spake the word, and there came all manner of flies: and lice in all their quarters.

32 He gave them hail-stones for rain: and flames of fire in their land.

33 He smote their vines also and fig-trees: and destroyed the trees that were in their coasts.

34 He spake the word, and the grasshoppers came, and caterpillars innumerable: and did eat up all the grass in their land, and devoured the fruit of their ground.

35 He smote all the first-born in their land: even the chief of all their strength.

36 He brought them forth also with silver and gold: there was not one feeble person among their tribes.

37 Egypt was glad at their departing: for they were afraid of them.

38 He spread out a cloud to be a covering: and fire to give light in the night-season.

39 At their desire he brought quails: and he filled them with the bread of heaven.

40 He opened the rock of stone, and the waters flowed out: so that rivers ran in the dry places.

41 For why? he remembered his holy promise: and Abraham his servant.

43 Ac a ddug ei bobl allan mewn llawenydd; ei etholedigion mewn gorfoledd.

44 Ac a roddes iddynt dir-oedd y cenhedloedd: a medd-iannasant lafur y bobloedd;

45 Fel y cadwent ei ddeddfau ef, ac y cynhalient ei gyfreithiau. Molwch yr Arglwydd.

Prŷdnhatnol Meddi.

Psal. cvi. *Confitemini Domino.*

MOLWCH yr Arglwydd. Clodforwch yr Arglwydd; canys da yw: o herwydd ei drugaredd a bery yn dragywydd.

2 Pwy a draetha nerthoedd yr Arglwydd? ac a fynega ei holl fawl ef?

3 Gwŷn eu byd a gadwant farn, a'r hwn a wnel gyfiawnder bob amser.

4 Cofia fi, Arglwydd, yn ol dy raslonrwydd i'th bobl; ymwel â mi â'th iachawdwr-iaeth.

5 Fel y gwelwyf ddaioni dy etholedigion, fel y llawenychwyf yn llawenydd dy genedl di, fel y gorfoleddwyf gyd â'th etifeddiaeth.

6 Pechasom gyd â'n tadau; gwnaethom gamwedd, anwiredus fuom.

7 Ein tadau ni ddeallasant dy ryfeddodau yn yr Aipht, ni chofiasant liosowgrwydd dy drugareddau; eithr gwrthryfelgar fuont wrth y môr, sef y môr coch.

8 Etto efe a'u hachubodd hwynt er mwyn ei Enw, i beri adnabod ei gadernid:

9 Ac a geryddodd y môr coch, fel y sychodd efe: a thywysodd hwynt trwy'r dyfnder, megis trwy'r anialwch.

10 Achubodd hwynt hefyd o law eu digasog; ac a'u gwaredodd o law y gelyn.

42 And he brought forth his people with joy: and his chosen with gladness;

43 And gave them the lands of the heathen: and they took the labours of the people in possession;

44 That they might keep his statutes: and observe his laws.

Evening Prayer.

Psal. cvi. *Confitemini Domino.*

O Give thanks unto the Lord, for he is gracious: and his mercy endureth for ever.

2 Who can express the noble acts of the Lord: or shew forth all his praise?

3 Blessed are they that alway keep judgement: and do righteousness.

4 Remember me, O Lord, according to the favour that thou bearest unto thy people: O visit me with thy salvation;

5 That I may see the felicity of thy chosen: and rejoice in the gladness of thy people, and give thanks with thine inheritance.

6 We have sinned with our fathers: we have done amiss, and dealt wickedly.

7 Our fathers regarded not thy wonders in Egypt, neither kept they thy great goodness in remembrance: but were disobedient at the sea, even at the Red sea.

8 Nevertheless, he helped them for his Name's sake: that he might make his power to be known.

9 He rebuked the Red sea also, and it was dried up: so he led them through the deep, as through a wilderness.

10 And he saved them from the adversary's hand: and delivered them from the hand of the enemy.

11 A'r dyfroedd a doisant eu gwrthwynebwyr; ni adawyd un o honynt.

12 Yna y credasant ei eiriau ef; canasant ei fawl ef.

13 Yn y fan yr anghofiasant ei weithredoedd ef; ni ddis-gwyliasant am ei gyngor ef:

14 Eithr blysiasant yn ddir-fawr yn yr anialwch; a themt-iasant Dduw yn y diffaethwch.

15 Ac efe a roddes eu dy-muniad iddynt; eithr efe a an-fonodd gulni i'w henaid.

16 Cenfignasant hefyd wrth Moses yn y gwersyll, ac wrth Aaron sant yr Arglwydd.

17 Y ddaear a agorodd ac a lyngodd Dathan, ac a orchudd-iodd gynnulleidfa Abiram.

18 Cynneuodd tân hefyd yn eu cynulleidfa hwynt: fflam a losgodd y rhai annuwiol.

19 Llo a wnaethant yn Ho-reb; ac ymgrymmasant i'r ddelf-dawdd.

20 Felly y troisant eu gogon-iant i lun eidion yn pori glas-wellt.

21 Anghofiasant Dduw eu Hachubwr, yr hwn a wnelsai bethau mawrion yn yr Aipht;

22 Pethau rhyfedd yn nhir Ham; pethau ofnadwy wrth y môr coch.

23 Am hynny y dywedodd y dinystriai efe hwynt, oni buasai i Moses ei etholedig sefyll ar yr adwy o'i flaen ef; i droi ymaith ei lidiowgrwydd ef, rhag eu dinystrio.

24 Dïystyrasant hefyd y tir dymunol: ni chredasant ei air ef;

25 Ond grwgnachasant yn eu pebyll; ac ni wrandawsant ar lais yr Arglwydd.

26 Yna y dyrchafodd efe ei law yn eu herbyn hwynt, i'w cwmpo yn yr anialwch;

11 As for those that troubled them, the waters overwhelmed them: there was not one of them left.

12 Then believed they his words: and sang praise unto him.

13 But within a while they forgot his works: and would not abide his counsel.

14 But lust came upon them in the wilderness: and they tempted God in the desert.

15 And he gave them their desire: and sent leanness withal into their soul.

16 They angered Moses also in the tents: and Aaron the saint of the Lord.

17 So the earth opened, and swallowed up Dathan: and covered the congregation of Abiram.

18 And the fire was kindled in their company: the flame burnt up the ungodly.

19 They made a calf in Ho-reb: and worshipped the molten image.

20 Thus they turned their glory: into the similitude of a calf that eateth hay.

21 And they forgot God their Saviour: who had done so great things in Egypt;

22 Wondrous works in the land of Ham: and fearful things by the Red sea.

23 So he said, he would have destroyed them, had not Moses his chosen stood before him in the gap: to turn away his wrathful indignation, lest he should destroy them.

24 Yea, they thought scorn of that pleasant land: and gave no credence unto his word;

25 But murmured in their tents: and hearkened not unto the voice of the Lord.

26 Then lift he up his hand against them: to overthrow them in the wilderness;

27 Ac i gwympe eu had ym mysg y cenhedloedd; ac i'w gwasgaru yn y tiroedd.

28 Ymgysylltasant hefyd â Baal-peor, a bwyttasant ebyrth y meirw.

29 Felly y digiasant ef â'u dychymmygion eu hun; ac y tarawodd pla yn eu mysg hwy.

30 Yna y safodd Phinees, ac a iawn-farnodd: a'r pla a attaliwyd.

31 A chyfrifwyd hyn iddo yn gyfiawnder, o genhedlaeth i genhedlaeth byth.

32 Llidiasant ef hefyd wrth ddyfroedd y gynnen; fel y bu ddrwg i Moses o'u plegid hwynt.

33 O herwydd cythruddo o honynt ei yspryd ef, fel y camddywedodd â'i wefusau.

34 Ni ddinystriasant y bobloedd, am y rhai y dywedasai'r Arglwydd wrthynt:

35 Eithr ymgymmysgasant â'r cenhedloedd; a dysgasant eu gweithredoedd hwynt;

36 A gwasanaethasant eu delwau hwynt; y rhai a fu yn fagl iddynt.

37 Aberthasant hefyd eu meibion a'u merched i gythreuliaid,

38 Ac a dywalltasant waed gwirion, sef gwaed eu meibion a'u merched, y rhai a aberthasant i ddelwau Canaan: a'r tir a hlogwyd â gwaed.

39 Felly'r ymhalogasant yn eu gweithredoedd eu hun, ac y putteiniasant gyd â'u dychymmygion.

40 Am hynny y cynneuodd dig yr Arglwydd yn erbyn ei bobl, fel y ffeiddiodd efe ei etifeddiaeth.

41 Ac efe a'u rhoddos hwynt yn llaw'r cenhedloedd; a'u cas-eion a lywodraethasant arnynt.

27 To cast out their seed among the nations: and to scatter them in the lands.

28 They joined themselves unto Baal-peor: and ate the offerings of the dead.

29 Thus they provoked him to anger with their own inventions: and the plague was great among them.

30 Then stood up Phinees and prayed: and so the plague ceased.

31 And that was counted unto him for righteousness: among all posterities for evermore.

32 They angered him also at the waters of strife: so that he punished Moses for their sakes;

33 Because they provoked his spirit: so that he spake unadvisedly with his lips.

34 Neither destroyed they the heathen: as the Lord commanded them;

35 But were mingled among the heathen: and learned their works.

36 Insomuch that they worshipped their idols, which turned to their own decay: yea, they offered their sons and their daughters unto devils;

37 And shed innocent blood, even the blood of their sons and of their daughters: whom they offered unto the idols of Canaan; and the land was defiled with blood.

38 Thus were they stained with their own works: and went a whoring with their own inventions.

39 Therefore was the wrath of the Lord kindled against his people: insomuch that he abhorred his own inheritance.

40 And he gave them over into the hand of the heathen: and they that hated them were lords over them.

42 Eu gelynyon hefyd a'u gorthrynnasant; a darostyngwyd hwynt dan eu dwylaw hwy.

43 Llawer gwaith y gwaredodd efe hwynt; hwythau a'i digiasant ef â'u cyngor eu hun, a hwy a wanhychwyd am eu hanwiredd.

44 Etto efe a edrychodd pan oedd ing arnynt, pan glywodd eu llefain hwynt.

45 Ac efe a gofiodd ei gyfammod â hwynt, ac a edifarhaodd yn ol lliosowgrwydd ei drugareddau:

46 Ac a wnaeth iddynt gael trugaredd gan y rhai oll a'u caethiwai.

47 Achub ni, O Arglwydd ein Duw, a chynnull ni o blith y cenhedloedd, i glodfori dy Enw sanctaidd, ac i orfoleddu yn dy foliant.

48 Bendigedig fyddo Arglwydd Dduw Israel erioed ac yn dragywydd: a dyweded yr holl bobl, Amen. Molwch yr Arglwydd.

Borcol Weddi.

Psal. cvii. *Confitemini Domino.*

CLODFORWCH yr Arglwydd; canys da yw: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd.

2 Felly dyweded gwaredigion yr Arglwydd, y rhai a waredodd efe o law y gelyn;

3 Ac a gasglodd efe o'r tiroedd, o'r dwyrain, ac o'r gorllewin, o'r gogledd, ac o'r deheu.

4 Crwydrasant yn yr anialwch mewn ffordd ddisathr, heb gael dinas i aros ynddi:

5 Yn newynog ac yn sychedig, eu henaid a lewygodd ynddynt.

6 Yna y llefasant ar yr Arglwydd yn eu cyfyngder; ac efe a'u gwaredodd o'u gorthrymderau.

41 Their enemies oppressed them: and had them in subjection.

42 Many a time did he deliver them: but they rebelled against him with their own inventions, and were brought down in their wickedness.

43 Nevertheless, when he saw their adversity: he heard their complaint.

44 He thought upon his covenant, and pitied them, according unto the multitude of his mercies: yea, he made all those that led them away captive to pity them.

45 Deliver us, O Lord our God, and gather us from among the heathen: that we may give thanks unto thy holy Name, and make our boast of thy praise.

46 Blessed be the Lord God of Israel from everlasting, and world without end: and let all the people say, Amen.

Morning Prayer.

Psal. cvii. *Confitemini Domino.*

O Give thanks unto the Lord, for he is gracious: and his mercy endureth for ever.

2 Let them give thanks whom the Lord hath redeemed: and delivered from the hand of the enemy;

3 And gathered them out of the lands, from the east, and from the west: from the north, and from the south.

4 They went astray in the wilderness out of the way: and found no city to dwell in;

5 Hungry and thirsty: their soul fainted in them.

6 So they cried unto the Lord in their trouble: and he delivered them from their distress.

7 Ac a'u tywysodd hwynt ar hŷd y ffordd uniawn, i fyned i ddinas gyfanneddol.

8 O na foliannent yr Arglwydd am ei ddaioni, a'i ryfeddodau i feibion dynion!

9 Canys efe a ddiwalla'r enaid sychedig, ac a leinw'r enaid newynog â daioni.

10 Y rhai a breswylant yn y tywyllwch a chysgod angau, yn rhwym mewn cystudd a haiarn;

11 O herwydd anufuddhâu o honynt eiriau Duw, a dirmygu cyngor y Goruchaf.

12 Am hynny yntau a os-tyngodd eu calon â blinder: syrthiasant, ac nid oedd cyn-northwyr.

13 Yna y gwaeddasant ar yr Arglwydd yn eu cyfyngder; ac efe a'u hachubodd o'u gor-thrymderau.

14 Dug hwynt allan o dywyllwch a chysgod angau; a drylliodd eu rhwymau hwynt.

15 O na foliannent yr Arglwydd am ei ddaioni, a'i ryfeddodau i feibion dynion!

16 Canys efe a dorrodd y pyrth pres, ac a ddrylliodd y barrau heiyrn.

17 Ynfydion, oblegid eu camweddu, ac o herwydd eu hanwiredau, a gystuddir.

18 Eu henaid a ffeiddiai bob bwyd; a daethant hyd byrth angau.

19 Yna y gwaeddasant ar yr Arglwydd yn eu cyfyngder; ac efe a'u hachubodd o'u gor-thrymderau.

20 Anfonodd ei air, ac iachodd hwynt, ac a'u gwaredodd o'u dinystr.

21 O na foliannent yr Ar-

7 He led them forth by the right way: that they might go to the city where they dwelt.

8 O that men would therefore praise the Lord for his goodness: and declare the wonders that he doeth for the children of men!

9 For he satisfieth the empty soul: and filleth the hungry soul with goodness.

10 Such as sit in darkness, and in the shadow of death: being fast bound in misery and iron;

11 Because they rebelled against the words of the Lord: and lightly regarded the counsel of the most Highest;

12 He also brought down their heart through heaviness: they fell down, and there was none to help them.

13 So when they cried unto the Lord in their trouble: he delivered them out of their distress.

14 For he brought them out of darkness, and out of the shadow of death: and brake their bonds in sunder.

15 O that men would therefore praise the Lord for his goodness: and declare the wonders that he doeth for the children of men!

16 For he hath broken the gates of brass: and smitten the bars of iron in sunder.

17 Foolish men are plagued for their offence: and because of their wickedness.

18 Their soul abhorred all manner of meat: and they were even hard at death's door.

19 So when they cried unto the Lord in their trouble: he delivered them out of their distress.

20 He sent his word, and healed them: and they were saved from their destruction.

21 O that men would therefore

glwydd am ei ddaioni, a'i ryfeddodau i feibion dynion!

22 Aberthant hefyd aberth moliant; a mynegant ei weithredoedd ef mewn gorfoledd.

23 Y rhai a ddisgynant mewn llongau i'r môr, gan wneuthur eu gorchwyl mewn dyfroedd mawrion.

24 Hwy a welant weithredoedd yr Arglwydd, a'i ryfeddodau yn y dyfnder.

25 Canys efe a orchymyn, a chyfyd tymmestl-wynt, yr hwn a ddyrchafa ei donnau ef.

26 Hwy a esgynant i'r nefoedd, disgynant i'r dyfnder: tawdd eu henaid gan fiinder.

27 Ymdroant, ac ymsymmudant fel meddwyn: a'u holl ddoethineb a ballodd.

28 Yna y gwaeddant ar yr Arglwydd yn eu cyfyngder; ac efe a'u dwg allan o'u gorthrymderau.

29 Efe a wna'r ystorm yn dawel; a'i thonnau a ostegant.

30 Yna y llawenhânt am eu gostegu; ac efe a'u dwg i'r porthladd a ddymunent.

31 O na foliannent yr Arglwydd am ei ddaioni, a'i ryfeddodau i feibion dynion!

32 A dyrchafant ef ynghyn-nulleidfâr bobl, a moliannant ef yn eisteddfod yr henuriaid.

33 Efe a wna afonydd yn ddiffaethwch, a ffynhonnau dyfroedd yn sychdir;

34 A thir ffrwythlawn yn ddiffrwyth, am ddrygioni'r rhai a drigant ynddo.

35 Efe a dry'r anialwch yn

praise the Lord for his goodness: and declare the wonders that he doeth for the children of men!

22 That they would offer unto him the sacrifice of thanksgiving: and tell out his works with gladness!

23 They that go down to the sea in ships: and occupy their business in great waters;

24 These men see the works of the Lord: and his wonders in the deep.

25 For at his word the stormy wind ariseth: which lifteth up the waves thereof.

26 They are carried up to the heaven, and down again to the deep: their soul melteth away because of the trouble.

27 They reel to and fro, and stagger like a drunken man: and are at their wit's end.

28 So when they cry unto the Lord in their trouble: he delivereth them out of their distress.

29 For he maketh the storm to cease: so that the waves thereof are still.

30 Then are they glad, because they are at rest: and so he bringeth them unto the haven where they would be.

31 O that men would therefore praise the Lord for his goodness: and declare the wonders that he doeth for the children of men!

32 That they would exalt him also in the congregation of the people: and praise him in the seat of the elders!

33 Who turneth the floods into a wilderness: and drieth up the water-springs.

34 A fruitful land maketh he barren: for the wickedness of them that dwell therein.

35 Again, he maketh the wil-

lyn dwfr, a'r tir cras yn ffynhonnau dwfr.

36 Ac yno y gwna i'r newynog aros; fel y darparont ddinas i gyfanneddu:

37 Ac yr hauont feusydd, ac y plannont winllannoedd, y rhai a ddygant ffrwyth toreithiog.

38 Ac efe a'u bendithia hwynt fel yr amlhant yn ddirfawr, ac ni ad i'w hanifeiliaid leihâu.

39 Lleihêir hwynt hefyd, a gostyngir hwynt, gan gyfyngder, drygyd, a chyni.

40 Efe a dywallt ddirmyg ar foneddigion, ac a wna iddynt grwydro mewn anialwch heb ffordd.

41 Ond efe a gyfyd y tlawd o gystudd, ac a wna iddo deuluoedd fel praid.

42 Y rhai uniawn a welant hyn, ac a lawenychant: a phob anwiredd a gau ei safn.

43 Y neb sy ddoeth, ac a gadwo hyn, hwy a ddeallant drugareddau'r Arglwydd.

Prŷdnhatonol Weddi.

Psal. cviii. *Paratum cor meum.*

PAROD yw fy nghalon, O Dduw: canaf a chanmolaf â'm gogoniant.

2 Deffro, y nabl a'r delyn: minnau a ddeffroaf yn fore.

3 Clodforaf di, Arglwydd, ym mysg y bobloedd: canmolaf di ym mysg y cenhedloedd.

4 Canys mawr yw dy drugaredd oddi ar y nefoedd: a'th wirionedd a gyrhaedd hyd yr wybren.

5 Ymddyrrha, O Dduw, uwch y nefoedd: a bydded dy ogoniant ar yr holl ddaear;

6 Fel y gwareder dy rai an-

derness a standing water: and water-springs of a dry ground.

36 And there he setteth the hungry: that they may build them a city to dwell in;

37 That they may sow their land, and plant vineyards: to yield them fruits of increase.

38 He blesseth them, so that they multiply exceedingly: and suffereth not their cattle to decrease.

39 And again, when they are minished, and brought low: through oppression, through any plague, or trouble;

40 Though he suffer them to be evil intreated through tyrants: and let them wander out of the way in the wilderness;

41 Yet helpeth he the poor out of misery: and maketh him households like a flock of sheep.

42 The righteous will consider this, and rejoice: and the mouth of all wickedness shall be stopped.

43 Whoso is wise will ponder these things: and they shall understand the loving-kindness of the Lord.

Evening Prayer.

Psal. cviii. *Paratum cor meum.*

O God, my heart is ready, my heart is ready: I will sing and give praise with the best member that I have.

2 Awake, thou lute, and harp: I myself will awake right early.

3 I will give thanks unto thee, O Lord, among the people: I will sing praises unto thee among the nations.

4 For thy mercy is greater than the heavens: and thy truth reacheth unto the clouds.

5 Set up thyself, O God, above the heavens: and thy glory above all the earth.

6 That thy beloved may be

wyl: achub â'th ddeheulaw, a gwrando fi.

7 Duw a lefarodd yn ei sancteiddrwydd, Llawenychaf, rhannaf Sichem, a mesuraf ddyffryn Succoth.

8 Eiddof fi yw Gilead; eiddof fi Manasseh; Ephraim hefyd yw nerth fy mhen: Judah yw fy neddfwr.

9 Moab yw fy nghrochan golchi; tros Edom y taflaf fy esgid: buddugoliaethaf ar Philistia.

10 Pwy a'm dwg i'r ddinas gadarn? pwy a'm dwg hyd yn Edom?

11 Onid tydi, O Dduw, yr hwn a'n bwriaist ymaith? ac onid ai di allan, O Dduw, gyd â'n lluoedd?

12 Dyro i ni gynhorthwy rhag cyfyngder: canys gau yw ymwared dyn.

13 Trwy Dduw y gwnawn wroldeb: canys efe a sathr ein gelynyion.

Psal. cix. *Deus laudum.*

NA thaw, O Dduw fy moliant.

2 Canys genau'r annuwiol a genau'r twyllodrus a ymagorasant arnaf: â thafod celwyddog y llefarasant i'm herbyn.

3 Cylchynasant fi hefyd â geiriau cas; ac ymladdasant â mi heb achos.

4 Am fy ngharedigrwydd y'm gwrthwynebant: minnau a arferaf weddi.

5 Talasant hefyd i mi ddrwg am dda, a chas am fy nghariad.

6 Gosod dithau un annuwiol arno ef; a safed Satan wrth ei ddeheulaw ef.

7 Pan farner ef, eled yn euog; a bydded ei weddi yn bechod.

delivered: let thy right hand save them, and hear thou me.

7 God hath spoken in his holiness: I will rejoice therefore, and divide Sichem, and mete out the valley of Succoth.

8 Gilead is mine, and Manasses is mine: Ephraim also is the strength of my head.

9 Judah is my law-giver, Moab is my wash-pot: over Edom will I cast out my shoe; upon Philistia will I triumph.

10 Who will lead me into the strong city: and who will bring me into Edom?

11 Hast not thou forsaken us, O God: and wilt not thou, O God, go forth with our hosts?

12 O help us against the enemy: for vain is the help of man.

13 Through God we shall do great acts: and it is he that shall tread down our enemies.

Psal. cix. *Deus laudum.*

HOLD not thy tongue, O God of my praise: for the mouth of the ungodly, yea, the mouth of the deceitful is opened upon me.

2 And they have spoken against me with false tongues: they compassed me about also with words of hatred, and fought against me without a cause.

3 For the love that I had unto them, lo, they take now my contrary part: but I give myself unto prayer.

4 Thus have they rewarded me evil for good: and hatred for my good will.

5 Set thou an ungodly man to be ruler over him: and let Satan stand at his right hand.

6 When sentence is given upon him, let him be condemned: and let his prayer be turned into sin.

8 Ychydig fyddo ei ddyddiau ;
a chymmered arall ei swydd ef.

9 Bydded ei blant yn amddi-
faid, a'i wraig yn weddw.

10 Gan grwydro hefyd crwyd-
red ei blant ef, a chardottant :
ceisiant hefyd eu bara o'u hang-
hyfannedd leoedd.

11 Rhwyded y ceisiad yr hyn
oll sy ganddo ; ac anrheithied
dŵieithriaid ei lafur ef.

12 Na fydded neb a estyno
drugaredd iddo ; ac na fydded
neb a drugarhao wrth ei am-
ddifaidd ef.

13 Torrer ymaith ei hiliog-
aeth ef : dilëer eu henw yn yr
oes nesaf.

14 Cofier anwiredd ei dadau
o flaen yr Arglwydd ; ac na
ddilëer pechod ei fam ef.

15 Byddant bob amser ger
bron yr Arglwydd, fel y torro
efe ymaith eu coffadwriaeth o'r
tir.

16 Am na chofiodd wneuthur
trugaredd, eithr erlid o hono y
truan a'r tlawd, a'r cystuddied-
ig o galon, i'w ladd.

17 Hoffodd felldith, a hi
a ddaeth iddo : ni fynnai
fendith, a hi a bellhaodd oddi
wrtho.

18 Ië, gwisgodd felldith fel
dilledyn ; a hi a ddaeth fel
dwfr i'w fewn, ac fel olew i'w
esgyrn.

19 Bydded iddo fel dilled-
yn yr hwn a wisgo efe, ac fel
gwregys a'i gwregyso ef yn
wastadol.

20 Hyn fyddo tâl fy ngwrth-
wynebwyr gan yr Arglwydd,
a'r rhai a ddywedant ddrwg yn
erbyn fy enaid.

21 Tithau, Arglwydd Dduw,
gwna erof fi er mwyn dy Enw :

7 Let his days be few : and
let another take his office.

8 Let his children be father-
less : and his wife a widow.

9 Let his children be vaga-
bonds, and beg their bread : let
them seek it also out of desolate
places.

10 Let the extortioner con-
sume all that he hath : and let
the stranger spoil his labour.

11 Let there be no man to
pity him : nor to have compas-
sion upon his fatherless chil-
dren.

12 Let his posterity be destroy-
ed : and in the next generation
let his name be clean put out.

13 Let the wickedness of his
fathers be had in remembrance
in the sight of the Lord : and
let not the sin of his mother be
done away.

14 Let them alway be before
the Lord : that he may root out
the memorial of them from off
the earth ;

15 And that, because his
mind was not to do good : but
persecuted the poor helpless
man, that he might slay him
that was vexed at the heart.

16 His delight was in cursing,
and it shall happen unto him :
he loved not blessing, therefore
shall it be far from him.

17 He clothed himself with
cursing, like as with a raiment :
and it shall come into his bowels
like water, and like oil into his
bones.

18 Let it be unto him as the
cloke that he hath upon him :
and as the girdle that he is al-
way girded withal.

19 Let it thus happen from
the Lord unto mine enemies :
and to those that speak evil
against my soul.

20 But deal thou with me,
O Lord God, according unto

am fod yn dda dy drugaredd,
gwared fi.

22 Canys truan a thlawd yd-
wyf fi, a'm calon a archollwyd
o'm mewn.

23 Aethum fel cysgod pan
gilio: fel locust y'm hysgyd-
wir.

24 Fy ngliniau a aethant yn
egwan gan ymryd; a'm cnawd
a guriodd o eisiau brasder.

25 Gwaradwydd hefyd oedd-
wn iddynt: pan welent fi, sigl-
ent eu pennau.

26 Cynnorthwya fi, O Ar-
glwydd fy Nuw; achub fi yn
ol dy drugaredd:

27 Fel y gwypon't mai dy law
di yw hyn; mai ti, Arglwydd,
a'i gwnaethost.

28 Melldithiant hwy, ond ben-
dithia di: cywilyddier hwynt,
pan gyfodant; a llawenyched dy
was.

29 Gwisger fy ngwrthwyneb-
wyr â gwarth, ac ymwisgant â'u
cywilydd, megis â chochl.

30 Clodforaf yr Arglwydd yn
ddirfawr â'm genau; i'e, mol-
iannaf ef ym mysg llawer.

31 O herwydd efe a saif ar
ddeheulaw 'r tlawd, i'w achub
oddi wrth y rhai a farnant ei
enaid.

thy Name: for sweet is thy
mercy.

21 O deliver me, for I am
helpless and poor: and my heart
is wounded within me.

22 I go hence like the shadow
that departeth: and am driven
away as the grasshopper.

23 My knees are weak through
fasting: my flesh is dried up for
want of fatness.

24 I became also a reproach
unto them: they that looked
upon me shook their heads.

25 Help me, O Lord my
God: O save me according to
thy mercy;

26 And they shall know, how
that this is thy hand: and that
thou, Lord, hast done it.

27 Though they curse, yet
bless thou: and let them be con-
founded that rise up against me;
but let thy servant rejoice.

28 Let mine adversaries be
clothed with shame: and let
them cover themselves with their
own confusion, as with a cloke.

29 As for me, I will give
great thanks unto the Lord with
my mouth: and praise him
among the multitude;

30 For he shall stand at
the right hand of the poor: to
save his soul from unrighteous
judges.

Borcol Weddi.

Psal cx. *Dixit Dominus.*

DYWEDODD yr Arglwydd
wrth fy Arglwydd, Eistedd
ar fy neheulaw, hyd oni osodwyf
dy elynion yn fainge i' th draed.

2 Gwialen dy nerth a enfyn
yr Arglwydd o Sion: llyw-
odraetha di ynghanol dy elyn-
ion.

3 Dy bobl a fyddant ewyll-
ysgar yn nydd dy nerth, mewn
harddwch sancteiddrwydd: o

Morning Prayer.

Psal cx. *Dixit Dominus.*

THE Lord said unto my
Lord: Sit thou on my
right hand, until I make thine
enemies thy footstool.

2 The Lord shall send the rod
of thy power out of Sion: be
thou ruler, even in the midst
among thine enemies.

3 In the day of thy power
shall the people offer thee free-
will offerings with an holy wor-

groth y wawr y mae gwllith dy enedigaeth i ti.

4 Tyngodd yr Arglwydd, ac nid edifarhâ, 'Ti wyt offeiriad yn dragywyddol, yn ol urdd Melchisedec.

5 Yr Arglwydd ar dy ddeheulaw a drywana frenhinoedd yn nydd ei ddigofaint.

6 Efe a farn ym mysg y cenhedloedd; lleinw leodd â chelaneddau: archolla ben llawer gwlad.

7 Efe a yf o'r afon ar y ffordd: am hynny y dyrcha efe ei ben.

Psal. cxi. Confitebor tibi.

MOLWCH yr Arglwydd. Clodforaf yr Arglwydd â'm holl galon, ynghymmanfa y rhai uniawn, ac yn y gynulleidfa.

2 Mawr yw gweithredoedd yr Arglwydd, wedi eu ceisio gan bawb a'u hoffant.

3 Gogoniant a harddwch yw ei waith ef; a'i gyfiawnder sydd yn parhâu byth.

4 Gwnaeth gofio ei ryfeddodau: graslawn a thrugarog yw'r Arglwydd.

5 Rhoddodd ymborth i'r rhai a'i hofnant ef: efe a gofia ei gyfammod yn dragywydd.

6 Mynegodd i'w bobl gadernid ei weithredoedd, i roddi iddynt etifeddiaeth y cenhedloedd.

7 Gwirionedd a barn yw gweithredoedd ei ddwyllaw ef: ei holl orchymynion ydynt sicr:

8 Wedi eu sicrhâu byth ac yn dragywydd, a'u gwneuthur mewn gwirionedd ac uniawnder.

9 Anfonodd ymwared i'w bobl: gorchymynodd ei gyfammod yn dragywyddol: sancteiddiol ac ofnadwy yw ei Enw ef.

ship: the dew of thy birth is of the womb of the morning.

4 The Lord sware, and will not repent: Thou art a Priest for ever after the order of Melchisedech.

5 The Lord upon thy right hand: shall wound even kings in the day of his wrath.

6 He shall judge among the heathen; he shall fill the places with the dead bodies: and smite in sunder the heads over divers countries.

7 He shall drink of the brook in the way: therefore shall he lift up his head.

Psal. cxi. Confitebor tibi.

I Will give thanks unto the Lord with my whole heart: secretly among the faithful, and in the congregation.

2 The works of the Lord are great: sought out of all them that have pleasure therein.

3 His work is worthy to be praised, and had in honour: and his righteousness endureth for ever.

4 The merciful and gracious Lord hath so done his marvellous works: that they ought to be had in remembrance.

5 He hath given meat unto them that fear him: he shall ever be mindful of his covenant.

6 He hath shewed his people the power of his works: that he may give them the heritage of the heathen.

7 The works of his hands are verity and judgement: all his commandments are true.

8 They stand fast for ever and ever: and are done in truth and equity.

9 He sent redemption unto his people: he hath commanded his covenant for ever; holy and reverend is his Name.

10 Dechreuad doethineb yw ofn yr Arglwydd; deall da sy gan y rhai a wnant ei orchymynion ef: y mae ei foliant ef yn parhau byth.

Psal. cxii. Beatus vir.

MOLWCH yr Arglwydd. Gwyn ei fyd y gwr a ofn-a'r Arglwydd ac sydd yn hoffi ei orchymynion ef yn ddirfawr.

2 Ei had fydd cadarn ar y ddaear: cenhedlaeth y rhai uniawn a fendithir.

3 Golud a chyfoeth fydd yn ei dŷ ef: a'i gyfiawnder sydd yn parhau byth.

4 Cyfyd goleuni i'r rhai uniawn yn y tywyllwch: trugarog, a thosturiol, a chyfiawn, yw efe.

5 Gwr da sy gymmwynasgar, ac yn rhoddi benthyg: wrth farn y llywodraetha efe ei achosion.

6 Yn ddïau nid ysgogir ef byth: y cyfiawn fydd byth mewn coffadwriaeth.

7 Nid ofna efe rhag chwedl drwg: ei galon sy ddisigl, yn ymddiried yn yr Arglwydd.

8 Attegwyd ei galon: nid ofna efe, hyd oni welo ei ewyllys ar ei elynion.

9 Gwasgarodd, rhoddodd i'r tlodion; a'i gyfiawnder sydd yn parhau byth; ei gorn a ddyrchefir mewn gogoniant.

10 Yr annuwiol a wél hyn, ac a ddigia; efe a ysgyrnysa ei ddannedd, ac a dawdd ymaith: derfydd am ddymuniad y rhai annuwiol.

Psal. cxiii. Laudate, pueri.

MOLWCH yr Arglwydd. Gweision yr Arglwydd, molwch, i'e, molwch Enw'r Arglwydd.

2 Bendigedig fyddo Enw'r Arglwydd o hyn allan ac yn dragywydd.

10 The fear of the Lord is the beginning of wisdom: a good understanding have all they that do thereafter; the praise of it endureth for ever.

Psal. cxii. Beatus vir.

BLESSED is the man that feareth the Lord: he hath great delight in his commandments.

2 His seed shall be mighty upon earth: the generation of the faithful shall be blessed.

3 Riches and plenteousness shall be in his house: and his righteousness endureth for ever.

4 Unto the godly there ariseth up light in the darkness: he is merciful, loving, and righteous.

5 A good man is merciful, and lendeth: and will guide his words with discretion.

6 For he shall never be moved: and the righteous shall be had in everlasting remembrance.

7 He will not be afraid of any evil tidings: for his heart standeth fast, and believeth in the Lord.

8 His heart is established, and will not shrink: until he see his desire upon his enemies.

9 He hath dispersed abroad, and given to the poor: and his righteousness remaineth for ever; his horn shall be exalted with honour.

10 The ungodly shall see it, and it shall grieve him: he shall gnash with his teeth, and consume away; the desire of the ungodly shall perish.

Psal. cxiii. Laudate, pueri.

PRAISE the Lord, ye servants: O praise the Name of the Lord.

2 Blessed be the Name of the Lord: from this time forth for evermore.

3 O godiad haul hyd ei fachludiad moliannus yw Enw'r Arglwydd.

4 Uchel yw yr Arglwydd goruwch yr holl genhedloedd; a'i ogoniant sy goruwch y nef-oedd.

5 Pwy sy fel yr Arglwydd ein Duw ni, yr hwn sydd yn preswyllo yn uchel?

6 Yr hwn a ymddarostwng i edrych y pethau yn y nefoedd, ac yn y ddaear?

7 Efe sydd yn codi'r tlawd o'r llwch, ac yn dyrchafu yr anghenus o'r dommen,

8 I'w osod gyd â phendefigion, i.e, gyd â phendefigion ei bobl.

9 Yr hwn a wna i'r amhlantadwy gadw tŷ, a bod yn llawen fain plant. Canmolwch yr Arglwydd.

Prifysgawonol Weddi.

Psal. cxiv. *In exitu Israel.*

PAN aeth Israel o'r Aipht, tŷ Jacob oddi wrth bobl anghyfiaith;

2 Judah oedd ei sancteiddrwydd, ac Israel ei arglwyddiaeth.

3 Y môr a welodd hyn, ac a giliodd; yr Iorddonen a drodd yn ol.

4 Y mynyddoedd a neidiasant fel hyrddod, a'r bryniau fel ŵyn defaid.

5 Beth ddarfu i ti, O fôr, pan giliaist? tithau Iorddonen, pam y troaist yn ol?

6 Paham, fynyddoedd, y neidiech fel hyrddod? a'r bryniau fel ŵyn defaid?

7 Ôfna, di ddaear, rhag yr Arglwydd, rhag Duw Jacob:

8 Yr hwn sydd yn troi'r

3 The Lord's Name is praised: from the rising up of the sun unto the going down of the same.

4 The Lord is high above all heathen: and his glory above the heavens.

5 Who is like unto the Lord our God, that hath his dwelling so high: and yet humbleth himself to behold the things that are in heaven and earth?

6 He taketh up the simple out of the dust: and lifteth the poor out of the mire;

7 That he may set him with the princes: even with the princes of his people.

8 He maketh the barren woman to keep house: and to be a joyful mother of children.

Evening Prayer.

Psal. cxiv. *In exitu Israel.*

WHEN Israel came out of Egypt: and the house of Jacob from among the strange people,

2 Judah was his sanctuary: and Israel his dominion.

3 The sea saw that, and fled: Jordan was driven back.

4 The mountains skipped like rams: and the little hills like young sheep.

5 What aileth thee, O thou sea, that thou fleddest: and thou Jordan, that thou wast driven back?

6 Ye mountains, that ye skipped like rams: and ye little hills, like young sheep?

7 Tremble, thou earth, at the presence of the Lord: at the presence of the God of Jacob;

8 Who turned the hard rock

grraig yn llyn dwfr, a'r gallestr yn ffynnon dyfroedd.

Psal. cxv. Non nobis, Domine.

NID i ni, O Arglwydd, nid i ni, ond i'th Enw dy hun dod ogoniant, er mwyn dy drugaredd, ac er mwyn dy wirionedd.

2 Paham y dywedai'r cenhedloedd, Pa le yn awr y mae eu Duw hwynt?

3 Ond ein Duw ni sydd yn y nefoedd: efe a wnaeth yr hyn a fynnodd oll.

4 Eu delwau hwy ydynt o aur ac arian, gwaith dwylaw dynion.

5 Genau sydd iddynt, ond ni lefarant; llygaid sy ganddynt, ond ni welant:

6 Y mae clustiau iddynt, ond ni chlywant; ffroenau sy ganddynt, ond ni aroglant:

7 Dwylaw sydd iddynt, ond ni theimlant; traed sydd iddynt, ond ni cherddant; ni leisiant chwaith â'u gwddf.

8 Y rhai a'u gwnant ydynt fel hwythau, a phob un a ymddiriedo ynddynt.

9 O Israel, ymddiried di yn yr Arglwydd: efe yw eu porth a'u tarian.

10 Tŷ Aaron, ymddiriedwch yn yr Arglwydd: efe yw eu porth a'u tarian.

11 Y rhai a ofnwch yr Arglwydd, ymddiriedwch yn yr Arglwydd: efe yw eu porth a'u tarian.

12 Yr Arglwydd a'n cofodd ni: efe a'n bendithia: bendithia efe dŷ Israel; bendithia efe dŷ Aaron.

13 Bendithia efe y rhai a ofnant yr Arglwydd, fychain a mawrion.

14 Yr Arglwydd a'ch 'chwanega chwi fwyfwy, chwychwi a'ch plant hefyd.

into a standing water: and the flint-stone into a springing well.

Psal. cxv. Non nobis, Domine.

NOT unto us, O Lord, not unto us, but unto thy Name give the praise: for thy loving mercy, and for thy truth's sake.

2 Wherefore shall the heathen say: Where is now their God?

3 As for our God, he is in heaven: he hath done whatsoever pleased him.

4 Their idols are silver and gold: even the work of men's hands.

5 They have mouths, and speak not: eyes have they, and see not.

6 They have ears, and hear not: noses have they, and smell not.

7 They have hands, and handle not; feet have they, and walk not: neither speak they through their throat.

8 They that make them are like unto them: and so are all such as put their trust in them.

9 But thou, house of Israel, trust thou in the Lord: he is their succour and defence.

10 Ye house of Aaron, put your trust in the Lord: he is their helper and defender.

11 Ye that fear the Lord, put your trust in the Lord: he is their helper and defender.

12 The Lord hath been mindful of us, and he shall bless us: even he shall bless the house of Israel, he shall bless the house of Aaron.

13 He shall bless them that fear the Lord: both small and great.

14 The Lord shall increase you more and more: you and your children.

15 Bendigedig ydych chwi gan yr Arglwydd, yr hwn a wnaeth nef a daear.

16 Y nefoedd, i.e., 'r nefoedd ydynt eiddo'r Arglwydd: a'r ddaear a roddes efe i feibion dynion.

17 Y meirw ni foliannant yr Arglwydd, na'r neb sydd yn disgyn i ddistawrwydd.

18 Ond nyni a fendithiwn yr Arglwydd o hyn allan ac yn dragwydd. Molwch yr Arglwydd.

Borcol Mawr.

Psal. cxvi. *Dilexi, quoniam.*

DA gennyf wrando o'r Arglwydd ar fy llef, a'm gweddïau.

2 Am ostwng o hono ei glust attaf, am hynny llefaf dros fy nyddïau arno ef.

3 Gofidion angau a'm cylchynasant, a gofidïau uffern a'm dalïasant: ing a blinder a gefais.

4 Yna y gelwais ar Enw'r Arglwydd; Attolwg, Arglwydd, gwared fy enaid.

5 Graslawn yw'r Arglwydd, a chyfiawn; a thosturiol yw ein Duw ni.

6 Yr Arglwydd sydd yn cadw'r rhai annichellgar: tlodais, ac efe a'm hachubodd.

7 Dychwel, O fy enaid, i'th orphwysfa; canys yr Arglwydd fu dda wrthy.

8 O herwydd it' waredu fy enaid oddi wrth angau, fy llygaidd oddi wrth ddaagrau, a'm traed rhag llithro.

9 Rhodiaf o flaen yr Arglwydd yn nhir y rhai byw.

10 Credais, am hynny y lleferais: cystuddiwyd fi'n ddirfawr.

11 Mi a ddywedais yn fy ffrwst, Pob dyn sy gelwyddog.

12 Beth a dalaf i'r Arglwydd, am ei holl ddonïau i mi?

15 Ye are the blessed of the Lord: who made heaven and earth.

16 All the whole heavens are the Lord's: the earth hath he given to the children of men.

17 The dead praise not thee, O Lord: neither all they that go down into silence.

18 But we will praise the Lord: from this time forth for evermore. Praise the Lord.

Morning Prayer.

Psal. cxvi. *Dilexi, quoniam.*

I Am well pleased: that the Lord hath heard the voice of my prayer;

2 That he hath inclined his ear unto me: therefore will I call upon him as long as I live.

3 The snares of death compassed me round about: and the pains of hell gat hold upon me.

4 I shall find trouble and heaviness, and I will call upon the Name of the Lord: O Lord, I beseech thee, deliver my soul.

5 Gracious is the Lord, and righteous: yea, our God is merciful.

6 The Lord preserveth the simple: I was in misery, and he helped me.

7 Turn again then unto thy rest, O my soul: for the Lord hath rewarded thee.

8 And why? thou hast delivered my soul from death: mine eyes from tears, and my feet from falling.

9 I will walk before the Lord: in the land of the living.

10 I believed, and therefore will I speak; but I was sore troubled: I said in my haste, All men are liars.

11 What reward shall I give unto the Lord: for all the benefits that he hath done unto me?

13 Phïol iachawdwriaeth a gymmeraf, ac ar Enw'r Arglwydd y galwaf.

14 Fy addunedau a dalaf i'r Arglwydd, yn awr yngŵydd ei holl bobl ef.

15 Gwerthfawr yngolwg yr Arglwydd yw marwolaeth ei saint ef.

16 O Arglwydd, yn ddïau dy was di ydwyf fi; dy was di ydwyf fi, mab dy wasanaethwraig: dattodaist fy rhwymau.

17 Aberthaf i ti aberth moliant; a galwaf ar Enw'r Arglwydd.

18 Talaf fy addunedau i'r Arglwydd, yn awr yngŵydd ei holl bobl:

19 Ynghynteddoedd tŷ'r Arglwydd, yn dy ganol di, O Jerusalem. Molwch yr Arglwydd.

Psal. cxvii. Laudate Dominum.

MOLWCH yr Arglwydd, yr holl genhedloedd: clodforwch ef, yr holl bobloedd.

2 O herwydd ei drugaredd ef tu ag attom ni sy fawr: a gwirionedd yr Arglwydd a bery yn dragywydd. Molwch yr Arglwydd.

Psal. cxviii. Confitemini Domino.

CLODFORWCH yr Arglwydd; canys da yw: o herwydd ei drugaredd a bery yn dragywydd.

2 Dywedwed Israel yr awr hon, fod ei drugaredd ef yn parhau yn dragywydd.

3 Dywedwed tŷ Aaron yn awr, fod ei drugaredd ef yn parhau yn dragywydd.

4 Yn awr dywedwed y rhai a ofnant yr Arglwydd; fod ei drugaredd ef yn parhau yn dragywydd.

5 Mewn ing y gelwais ar yr Arglwydd; yr Arglwydd a'm clybu, ac a'm gosododd mewn ehangder.

12 I will receive the cup of salvation: and call upon the Name of the Lord.

13 I will pay my vows now in the presence of all his people: right dear in the sight of the Lord is the death of his saints.

14 Behold, O Lord, how that I am thy servant: I am thy servant, and the son of thine handmaid; thou hast broken my bonds in sunder.

15 I will offer to thee the sacrifice of thanksgiving: and will call upon the Name of the Lord.

16 I will pay my vows unto the Lord, in the sight of all his people: in the courts of the Lord's house, even in the midst of thee, O Jerusalem. Praise the Lord.

Psal. cxvii. Laudate Dominum.

O Praise the Lord, all ye heathen: praise him, all ye nations.

2 For his merciful kindness is ever more and more towards us: and the truth of the Lord endureth for ever. Praise the Lord.

Psal. cxviii. Confitemini Domino.

O Give thanks unto the Lord, for he is gracious: because his mercy endureth for ever.

2 Let Israel now confess, that he is gracious: and that his mercy endureth for ever.

3 Let the house of Aaron now confess: that his mercy endureth for ever.

4 Yea, let them now that fear the Lord confess: that his mercy endureth for ever.

5 I called upon the Lord in trouble: and the Lord heard me at large.

6 Yr Arglwydd sy gyd â mi, nid ofnaf; beth a wna dyn i mi?

7 Yr Arglwydd sy gyd â mi ym mhlith fy nghynorthwyr: am hynny y caf weled fy ewyllys ar fy nghaseion.

8 Gwell yw gobeithio yn yr Arglwydd, nag ymddiried mewn dyn.

9 Gwell yw gobeithio yn yr Arglwydd, nag ymddiried mewn tywysogion.

10 Yr holl genhedloedd a'm hamgylchynasant: ond yn Enw'r Arglwydd mi a'u torraf hwynt ymaith.

11 Amgylchynasant fi; i.e., amgylchynasant fi: ond yn Enw'r Arglwydd mi a'u torraf hwynt ymaith.

12 Amgylchynasant fi fel gwenyn; diffoddasant fel tân drain: o herwydd yn Enw'r Arglwydd mi a'u torraf hwynt ymaith.

13 Gan wthio y gwthiaist fi, fel y syrthiwn: ond yr Arglwydd a'm cynorthwyodd.

14 Yr Arglwydd yw fy nerth a'm cân; ac sydd iachawdwr-iaeth i mi.

15 Llef gorfoledd a iachawdwriaeth sydd ym mhebyll y cyfiawn: deheulaw'r Arglwydd sydd yn gwneuthur grymmusder.

16 Deheulaw'r Arglwydd a ddrychafwyd: deheulaw'r Arglwydd sydd yn gwneuthur grymmusder.

17 Ni byddaf farw, ond byw; a mynegaf weithredoedd yr Arglwydd.

18 Gan gospi y'm cospodd yr Arglwydd: ond ni'm rhoddodd i farwolaeth.

19 Agorwch i mi byrth cyfiawnder: af i mewn iddynt, a chlodforaf yr Arglwydd.

6 The Lord is on my side: I will not fear what man doeth unto me.

7 The Lord taketh my part with them that help me: therefore shall I see my desire upon mine enemies.

8 It is better to trust in the Lord: than to put any confidence in man.

9 It is better to trust in the Lord: than to put any confidence in princes.

10 All nations compassed me round about: but in the Name of the Lord will I destroy them.

11 They kept me in on every side, they kept me in, I say, on every side: but in the Name of the Lord will I destroy them.

12 They came about me like bees, and are extinct even as the fire among the thorns: for in the Name of the Lord I will destroy them.

13 Thou hast thrust sore at me, that I might fall: but the Lord was my help.

14 The Lord is my strength, and my song: and is become my salvation.

15 The voice of joy and health is in the dwellings of the righteous: the right hand of the Lord bringeth mighty things to pass.

16 The right hand of the Lord hath the pre-eminence: the right hand of the Lord bringeth mighty things to pass.

17 I shall not die, but live: and declare the works of the Lord.

18 The Lord hath chastened and corrected me: but he hath not given me over unto death.

19 Open me the gates of righteousness: that I may go into them, and give thanks unto the Lord.

20 Dyma borth yr Arglwydd; y rhai cyfiawn a ant i mewn iddo.

21 Clodforaf di, o herwydd i ti fy ngwranddo, a'th fod yn iachawdwriaeth i mi.

22 Y maen a wrthododd yr adeiladwyr, a aeth yn ben i'r gongl.

23 O'r Arglwydd y daeth hyn; hyn oedd ryfedd yn ein golwg ni.

24 Dyma'r dydd a wnaeth yr Arglwydd; gorfoleddwn a llawenychwn ynddo.

25 Attolwg, Arglwydd, achub yn awr: attolwg, Arglwydd, par yn awr lwyddiant.

26 Bendigedig yw a ddél yn Enw'r Arglwydd: bendithiasom chwi o dy'r Arglwydd.

27 Duw yw'r Arglwydd, yr hwn a lewyrechodd i ni: rhwym-wch yr aberth â rhaffau, hyd wrth gyrn yr allor.

28 Fy Nuw ydwyd ti, a mi a'th glodforaf: dyrchafaf di, fy Nuw.

29 Clodforwch yr Arglwydd; canys da yw: o herwydd yn dragwydd y pery ei drugaredd ef.

20 This is the gate of the Lord: the righteous shall enter into it.

21 I will thank thee, for thou hast heard me: and art become my salvation.

22 The same stone which the builders refused: is become the head-stone in the corner.

23 This is the Lord's doing: and it is marvellous in our eyes.

24 This is the day which the Lord hath made: we will rejoice and be glad in it.

25 Help me now, O Lord: O Lord, send us now prosperity.

26 Blessed be he that cometh in the Name of the Lord: we have wished you good luck, ye that are of the house of the Lord.

27 God is the Lord who hath shewed us light: bind the sacrifice with cords, yea, even unto the horns of the altar.

28 Thou art my God, and I will thank thee: thou art my God, and I will praise thee.

29 O give thanks unto the Lord, for he is gracious: and his mercy endureth for ever.

Prapdnhawrol Weddi.

Psal. cxix. *Beati immaculati.*

GWYN fyd y rhai perffaith y eu ffordd, y rhai a rodiant ynghyfraith yr Arglwydd.

2 Gwyn fyd y rhai a gadwant ei dystiolaethau ef: ac a'i ceisiant ef â'u holl galon.

3 Y rhai hefyd ni wnant anwiredd, hwy a rodiant yn ei ffyrdd ef.

4 Ti a orchymynaist gadw dy orchymynion yn ddyfal.

5 O am gyfeirio fy ffyrdd i gadw dy ddeddfau!

6 Yna ni'm gwaradwyddid, pan edrychwn ar dy holl orchymynion.

Evening Prayer.

Psal. cxix. *Beati immaculati.*

BLESSED are those that are undefiled in the way: and walk in the law of the Lord.

2 Blessed are they that keep his testimonies: and seek him with their whole heart.

3 For they who do no wickedness: walk in his ways.

4 Thou hast charged: that we shall diligently keep thy commandments.

5 O that my ways were made so direct: that I might keep thy statutes!

6 So shall I not be confounded: while I have respect unto all thy commandments.

7 Clodforaf di âg uniondeb calon, pan ddysgwyl farnedig-aethau dy gyfiawnder.

8 Cadwaf dy ddeddfau : O na ad fi'n hollol.

In quo corrigit ?

PA fodd y glanhâ llangc ei lwybr? wrth ymgadw yn ol dy air di.

10 A'm holl galon y'th geisiais : na ad i mi gyfeiliorni oddi wrth dy orchymynion.

11 Cuddiais dy ymadroddion yn fy nghalon, fel na phechwn i'th erbyn.

12 Ti, Arglwydd, wyt fendigedig : dysg i mi dy ddeddfau.

13 A'm gwefusau y traethais holl farnedigaethau dy enau.

14 Bu mor llawen gennyf ffordd dy dystiolaethau, a'r holl olud.

15 Yn dy orchymynion y myfyriaf, ac ar dy lwybrau yr edrychaf.

16 Yn dy ddeddfau'r ymddigrifaf : nid anghofiaf dy air.

Retribue servo tuo.

BYDD dda wrth dy was, fel y byddwyf byw, ac y cadwyf dy air.

18 Datguddia fy llygaid, fel y gwelwyf bethau rhyfedd allan o'th gyfraith di.

19 Ddieithr ydwyf fi ar y ddaear : na chudd di rhagof dy orchymynion.

20 Drylliwyd fy enaid gan awydd i'th farnedigaethau bob amser.

21 Ceryddaist y beilbion mell-digedig, y rhai a gyfeiliornant oddi wrth dy orchymynion.

22 Tro oddi wrthyf gywilydd a dirmyg : oblegid dy dystiolaethau di a gedwais.

23 Tywysogion hefyd a eis-

7 I will thank thee with an unfeigned heart : when I shall have learned the judgements of thy righteousness.

8 I will keep thy ceremonies : O forsake me not utterly.

In quo corrigit ?

WHEREWITHAL shall a young man cleanse his way : even by ruling himself after thy word.

10 With my whole heart have I sought thee : O let me not go wrong out of thy commandments.

11 Thy words have I hid within my heart : that I should not sin against thee.

12 Blessed art thou, O Lord : O teach me thy statutes.

13 With my lips have I been telling : of all the judgements of thy mouth.

14 I have had as great delight in the way of thy testimonies : as in all manner of riches.

15 I will talk of thy commandments : and have respect unto thy ways.

16 My delight shall be in thy statutes : and I will not forget thy word.

Retribue servo tuo.

O Do well unto thy servant : that I may live, and keep thy word.

18 Open thou mine eyes : that I may see the wondrous things of thy law.

19 I am a stranger upon earth : O hide not thy commandments from me.

20 My soul breaketh out for the very fervent desire : that it hath alway unto thy judgements.

21 Thou hast rebuked the proud : and cursed are they that do err from thy commandments.

22 O turn from me shame and rebuke : for I have kept thy testimonies.

23 Princes also did sit and

teddasant, ac a ddywedasant i'm herbyn : dy was dithau a fyfyr-iai yn dy ddeddfau.

24 A'th dystiolaethau oeddynt fy hyfrydwch a'm cynghorwyr.

Adhæsít pavimento.

GLYNODD fy enaid wrth y llwch : bywhâ fi'n ol dy air.

26 Fy ffyrdd a fynegais, a gwrandewaist fi : dysg i mi dy ddeddfau.

27 Gwna i mi ddeall ffordd dy orchymynion ; a mi a fyfyriaf yn dy ryfeddodau.

28 Diferodd fy enaid gan ofid : aertha fi'n ol dy air.

29 Cymmer oddi wrthyf ffordd y celwydd ; ac yn raslawn dod i mi dy gyfraith.

30 Dewisais ffordd gwirionedd : gosodais dy farnedigaethau o'm blaen.

31 Glynais wrth dy dystiolaethau : O Arglwydd, na'm gwaradwydda.

32 Ffordd dy orchymynion a redaf, pan echangech fy nghalon.

Borcol Weddi.

Legem pone.

DYSG i mi, O Arglwydd, ffordd dy ddeddfau, a chadwaf hi hyd y diwedd.

34 Gwna i mi ddeall, a chadwaf dy gyfraith ; ie, cadwaf hi a'm holl galon.

35 Gwna i mi gerdded yn llwybr dy orchymynion : canys ynddo y mae fy ewyllys.

36 Gostwng fy nghalon at dy dystiolaethau, ac nid at gybydd-dra.

37 Tro heibio fy llygaid rhag edrych ar wagedd ; a bywhâ fi yn dy ffyrdd.

speak against me : but thy servant is occupied in thy statutes.

24 For thy testimonies are my delight : and my counsellors.

Adhæsít pavimento.

MY soul cleaveth to the dust : O quicken thou me, according to thy word.

26 I have acknowledged my ways, and thou heardest me : O teach me thy statutes.

27 Make me to understand the way of thy commandments : and so shall I talk of thy wondrous works.

28 My soul melteth away for very heaviness : comfort thou me according unto thy word.

29 Take from me the way of lying : and cause thou me to make much of thy law.

30 I have chosen the way of truth : and thy judgements have I laid before me.

31 I have stuck unto thy testimonies : O Lord, confound me not.

32 I will run the way of thy commandments : when thou hast set my heart at liberty.

Morning Prayer.

Legem pone.

TEACH me, O Lord, the way of thy statutes : and I shall keep it unto the end.

34 Give me understanding, and I shall keep thy law : yea, I shall keep it with my whole heart.

35 Make me to go in the path of thy commandments : for therein is my desire.

36 Incline my heart unto thy testimonies : and not to covetousness.

37 O turn away mine eyes, lest they behold vanity : and quicken thou me in thy way.

38 Sicrhâ dy air i'th was, yr hwn sy'n ymroddi i'th ofn di.

39 Tro heibio fy ngwaradwydd yr wyf yn ei ofni: canys dy farnedigaethau sy dda.

40 Wele, awyddus ydwyf i'th orchymynion: gwna i mi fyw yn dy gyfiawnder.

Et veniat super me.

DEUED i mi dy drugaredd, Arglwydd, a'th iachawdwriaeth yn ol dy air.

42 Yna yr atebaf i'm cablydd: o herwydd yn dy air y gobeithiais.

43 Na ddwg dithau air y gwirionedd o'm genau yn llwyr: o herwydd yn dy farnedigaethau di y gobeithiais.

44 A'th gyfraith a gadwaf yn wastadol, byth ac yn dragwydd.

45 Rhodiaf hefyd mewn ehangder: o herwydd dy orchymynion di a geisiaf.

46 Ac am dy dystiolaethau di y llefaraf o flaen brenhinoedd, ac ni bydd cywilydd gennyf.

47 Ac ymddigrifaf yn dy orchymynion, y rhai a hoffais.

48 A'm dwylaw a ddyrchafaf at dy orchymynion y rhai a gerais; a mi a fyfyriaf yn dy ddeddfau.

Memor esto servi tui.

COFIA'R gair wrth dy was, yn yr hwn y perais i mi obeithio.

50 Dyma fy nghysur yn fy nghystudd: canys dy air di a'm bywhaodd i.

51 Y beilchion a'm gwatwarasant yn ddifawr: er hynny ni throais oddi wrth dy gyfraith di.

52 Cofiais, O Arglwydd, dy farnedigaethau eriôed; ac ymgysurais.

53 Dychryn a ddaeth arnaf,

38 O stablish thy word in thy servant: that I may fear thee.

39 Take away the rebuke that I am afraid of: for thy judgements are good.

40 Behold, my delight is in thy commandments: O quicken me in thy righteousness.

Et veniat super me.

LET thy loving mercy come also unto me, O Lord: even thy salvation, according unto thy word.

42 So shall I make answer unto my blasphemers: for my trust is in thy word.

43 O take not the word of thy truth utterly out of my mouth: for my hope is in thy judgements.

44 So shall I alway keep thy law: yea, for ever and ever.

45 And I will walk at liberty: for I seek thy commandments.

46 I will speak of thy testimonies also, even before kings: and will not be ashamed.

47 And my delight shall be in thy commandments: which I have loved.

48 My hands also will I lift up unto thy commandments, which I have loved: and my study shall be in thy statutes.

Memor esto servi tui.

O Think upon thy servant, as concerning thy word: wherein thou hast caused me to put my trust.

50 The same is my comfort in my trouble: for thy word hath quickened me.

51 The proud have had me exceedingly in derision: yet have I not shrunk from thy law.

52 For I remembered thine everlasting judgements, O Lord: and received comfort.

53 I am horribly afraid: for

oblegid yr annuwiolion, y rhai sydd yn gadu dy gyfraith di.

54 Dy ddeddfau oedd fy nghân yn nhŷ fy mhererindod.

55 Cofiais dy Enw, Arglwydd, y nos; a chedwais dy gyfraith.

56 Hyn oedd gennyf, am gadw o honof dy orchymynion di.

Portio mea, Domine.

O Arglwydd, fy rhan ydwyt; dywedais y cadwn dy eiriau.

58 Ymbiliais â'th wyneb â'm holl galon : trugarlâ wrthyf yn ol dy air.

59 Meddyliais am fy ffyrdd, a throais fy nhraed at dy dystiolaethau di.

60 Bryisiais, ac nid oedais gadw dy orchymynion.

61 Minteioedd yr annuwiolion â'm hyspeiliasant : ond nid anghofiais dy gyfraith di.

62 Hanner nos y cyfodaf i'th foliannu, am farnedigaethau dy gyfiawnder.

63 Cyfaill ydwyf fi i'r rhai oll â'th ofnant, ac i'r rhai a gadwant dy orchymynion.

64 Llawn yw'r ddaear o'th drugaredd, O Arglwydd : dysg i mi dy ddeddfau.

Bonitatem fecisti.

GWNAETHOST yn dda â'th was, O Arglwydd, yn ol dy air.

66 Dysg i mi iawn ddeall a gwybodaeth : o herwydd dy orchymynion di a gredais.

67 Cyn fy nghystuddio, yr oeddwn yn cyfeiliorni : ond yn awr cedwais dy air di.

68 Da ydwyt a daionus : dysg i mi dy ddeddfau.

69 Y beilchion a glytiasant

the ungodly that forsake thy law.

54 Thy statutes have been my songs : in the house of my pilgrimage.

55 I have thought upon thy Name, O Lord, in the night-season : and have kept thy law.

56 This I had : because I kept thy commandments.

Portio mea, Domine.

THOU art my portion, O Lord : I have promised to keep thy law.

58 I made my humble petition in thy presence with my whole heart : O be merciful unto me, according to thy word.

59 I called mine own ways to remembrance : and turned my feet unto thy testimonies.

60 I made haste, and prolonged not the time : to keep thy commandments.

61 The congregations of the ungodly have robbed me : but I have not forgotten thy law.

62 At midnight I will rise to give thanks unto thee : because of thy righteous judgements.

63 I am a companion of all them that fear thee : and keep thy commandments.

64 The earth, O Lord, is full of thy mercy : O teach me thy statutes.

Bonitatem fecisti.

O Lord, thou hast dealt graciously with thy servant : according unto thy word.

66 O learn me true understanding and knowledge : for I have believed thy commandments.

67 Before I was troubled, I went wrong : but now have I kept thy word.

68 Thou art good and gracious : O teach me thy statutes.

69 The proud have imagined

gelwydd i'm herbyn: minnau a gadwaf dy orchymynion a'm holl galon.

70 Cyn frased â'r bloneg yw eu calon: minnau a ymddigrifais yn dy gyfraith di.

71 Da yw i mi fy nghystuddio; fel y dysgwn dy ddeddfau.

72 Gwell i mi gyfraith dy enau, na'm iloedd o aur ac arrian.

Prŷdnhatonol Weddi.

Manus tuæ fecerunt me.

DY ddwyllaw a'm gwnaethant, ac a'm lluniasant: par i mi ddeall, fel y dysgwyl dy orchymynion.

74 Y rhai a'th ofnant a'm gwelant, ac a lawenychant; oblegid gobeithio o honof yn dy air di.

75 Gwn, Arglwydd, mai cyfiawn yw dy farnedigaethau; ac mai mewn ffyddlondeb y'm cystuddiaist.

76 Bydded, attolwg, dy drugaredd i'm cysuro, yn ol dy air i'th wasanaethwr.

77 Deued i mi dy drugareddau, fel y byddwyf byw: o herwydd dy gyfraith yw fy nigrifwch.

78 Cywilyddier y beilchion, canys gwnant gam â mi yn ddiachos: ond myfi a fyfyrfa yn dy orchymynion di.

79 Trôer attaf fi y rhai a'th ofnant di, a'r rhai a adwaenant dy dystiolaethau.

80 Bydded fy nghalon yn berffaith yn dy ddeddfau; fel na'm cywilyddier.

Defecit anima mea.

DIFFYGIODD fy enaid am dy iachawdwriaeth: wrth dy air yr ydwyf yn disgwyl.

82 Y mae fy llygaid yn pallu am dy air, gan ddywedyd, Pa bryd y'm diddeni?

a lie against me: but I will keep thy commandments with my whole heart.

70 Their heart is as fat as brawn: but my delight hath been in thy law.

71 It is good for me that I have been in trouble: that I may learn thy statutes.

72 The law of thy mouth is dearer unto me: than thousands of gold and silver.

Evening Prayer.

Manus tuæ fecerunt me.

THY hands have made me and fashioned me: O give me understanding, that I may learn thy commandments.

74 They that fear thee will be glad when they see me: because I have put my trust in thy word.

75 I know, O Lord, that thy judgements are right: and that thou of very faithfulness hast caused me to be troubled.

76 O let thy merciful kindness be my comfort: according to thy word unto thy servant.

77 O let thy loving mercies come unto me, that I may live: for thy law is my delight.

78 Let the proud be confounded, for they go wickedly about to destroy me: but I will be occupied in thy commandments.

79 Let such as fear thee, and have known thy testimonies: be turned unto me.

80 O let my heart be sound in thy statutes: that I be not ashamed.

Defecit anima mea.

MY soul hath longed for thy salvation: and I have a good hope because of thy word.

82 Mine eyes long sore for thy word: saying, O when wilt thou comfort me?

83 Canys ydwyf fel costrel mewn mŵg; ond nid anghofiais dy ddeddfau.

84 Pa nifer yw dyddiau dy was? pa bryd y gwnei farn ar y rhai a'm herlidiant?

85 Y beilehion a gloddiasant byllau i mi, yr hyn nid yw wrth dy gyfraith di.

86 Dy holl orchymynion ydynt wirionedd: ar gam y'm herlidiasant; cymmorth fi.

87 Braidd na'm difasant ar y ddaear: minnau ni adewais dy orchymynion.

88 Bywhâ fi yn ol dy drugaredd; felly y cadwaf dystiolaeth dy enau.

In æternum, Domine.

YN dragywydd, O Arglwydd, y mae dy air wedi ei sicrhau yn y nefoedd.

90 Dy wirionedd sydd hyd genhedlaeth a chenhedlaeth: seiliaist y ddaear, a hi a saif.

91 Wrth dy farnedigaethau y safant heddyw: canys dy weision yw pob peth.

92 Oni bai fod dy ddeddf yn hyfrydwch i mi, darfuasai yna am danaf yn fy nghystudd.

93 Byth nid anghofiaf dy orchymynion: canys â hwynt y'm bywheast.

94 Eiddot ti ydwyf, cadw fi: o herwydd dy orchymynion a geisiais.

95 Y rhai annuwiol a ddisgwyliasant am danaf i'm difetha: ond dy dystiolaethau di a ystyriaf fi.

96 Yr ydwyf yn gweled diwedd ar bob perffeithrwydd: ond dy orchymyn di sy dra ehang.

Quomodo dilexi!

MOR gu gennyf dy gyfraith di! hi yw fy myfyrdod beunydd.

98 A'th orchymynion yr

83 For I am become like a bottle in the smoke: yet do I not forget thy statutes.

84 How many are the days of thy servant: when wilt thou be avenged of them that persecute me?

85 The proud have digged pits for me: which are not after thy law.

86 All thy commandments are true: they persecute me falsely; O be thou my help.

87 They had almost made an end of me upon earth: but I forsook not thy commandments.

88 O quicken me after thy loving-kindness: and so shall I keep the testimonies of thy mouth.

In æternum, Domine.

O Lord, thy word: endureth for ever in heaven.

90 Thy truth also remaineth from one generation to another: thou hast laid the foundation of the earth, and it abideth.

91 They continue this day according to thine ordinance: for all things serve thee.

92 If my delight had not been in thy law: I should have perished in my trouble.

93 I will never forget thy commandments: for with them thou hast quickened me.

94 I am thine, O save me: for I have sought thy commandments.

95 The ungodly laid wait for me to destroy me: but I will consider thy testimonies.

96 I see that all things come to an end: but thy commandment is exceeding broad.

Quomodo dilexi!

LORD, what love have I unto thy law: all the day long is my study in it.

98 Thou through thy com-

ydwyf yn fy ngwneuthur yn ddoethach nâ'm gelynyon : canys byth y maent gydâ mi.

99 Deallais fwy nâ'm holl athrawon : o herwydd dy dystiolaethau yw fy myfyrdod.

100 Deallais yn well nâ'r henuriaid, am fy mod yn cadw dy orchymynion di.

101 Attelais fy nhraed oddi wrth bob llwybr drwg, fel y cadwn dy air di.

102 Ni chiliais oddi wrth dy farnedigaethau : o herwydd ti a'm dysgaist.

103 Mor felus yw dy eiriau i'm genau ! melusach nâ mel i'm safn.

104 Trwy dy orchymynion di y pwyllais : am hynny y caseais bob gau lwybr.

Borcol Meddi.

Lucerna pedibus meis.

LUSERN yw dy air i'm traed, a llwyrch i'm llwybr.

106 Tyngais, a chyflawnaf, y cadwn farnedigaethau dy gyfiawnder.

107 Cystuddiwyd fi yn ddirfawr : bywhâ fi, O Arglwydd, yn ol dy air.

108 Attolwg, Arglwydd, bydd foddlon i ewyllysgar offrymmau fy ngenau, a dysg i mi dy farnedigaethau.

109 Y mae fy enaid yn fy llaw yn wastadol : er hynny nid wyf yn anghofio dy gyfraith.

110 Y rhai annuwiol a osodasant fagl i mi : ond ni chyfeiliornais oddi wrth dy orchymynion.

111 Cymmerais dy orchymynion yn etifeddiaeth dros byth : o herwydd llawenydd fy nghalon ydynt.

112 Gostyngais fy nghalon i wneuthur dy ddeddfau byth, hyd y diwedd.

mandments hast made me wiser than mine enemies : for they are ever with me.

99 I have more understanding than my teachers : for thy testimonies are my study.

100 I am wiser than the aged : because I keep thy commandments.

101 I have refrained my feet from every evil way : that I may keep thy word.

102 I have not shrunk from thy judgements : for thou teachest me.

103 O how sweet are thy words unto my throat : yea, sweeter than honey unto my mouth.

104 Through thy commandments I get understanding : therefore I hate all evil ways.

Morning Prayer.

Lucerna pedibus meis.

THY word is a lantern unto my feet : and a light unto my paths.

106 I have sworn, and am stedfastly purposed : to keep thy righteous judgements.

107 I am troubled above measure : quicken me, O Lord, according to thy word.

108 Let the free-will offerings of my mouth please thee, O Lord : and teach me thy judgements.

109 My soul is alway in my hand : yet do I not forget thy law.

110 The ungodly have laid a snare for me : but yet I swerved not from thy commandments.

111 Thy testimonies have I claimed as mine heritage for ever : and why? they are the very joy of my heart.

112 I have applied my heart to fulfil thy statutes alway : even unto the end.

Iniquos odio habui.

MEDDYLIAU oſer a gas-eais; a'th gyfraith di a hoffais.

114 Fy lloches a'm tarian ydwyt: yn dy air y gobeithiaf.

115 Ciliwch oddi wrthyf, rai drygionus: canys cadwaf orchymynion fy Nuw.

116 Cynnal fi yn ol dy air, fel y byddwyf byw: ac na ad i mi gywilyddio am fy ngo-baith.

117 Cynnal fi, a diangol fyddaf: ac ar dy ddeddfau yr edrychaf yn wastadol.

118 Sethraist y rhai oll a gyfeiliornant oddi wrth dy ddeddfau: canys twyllodrus yw eu dichell hwynt.

119 Bwriaist heibio holl an-nuwiolion y tir fel sothach: am hynny'r hoffais dy dystiolaethau.

120 Dychrynodd fy nghnawd rhag dy ofn, ac ofnais rhag dy farnedigaethau.

Feci iudicium.

GWNAETHUM farn a chyfiawnder: na ad fi i'm gorthrymmwyr.

122 Mechnïa dros dy was er daioni: na ad i'r beilchion fy ngorthrymmu.

123 Fy llygaid a ballasant am dy iachawdwriaeth, ac am ymadrodd dy gyfiawnder.

124 Gwna i'th was yn ol dy drugaredd, a dysg i mi dy ddeddfau.

125 Dy was ydwyf fi; par i mi ddeall, fel y gwypwyf dy dystiolaethau.

126 Amser yw i'r Arglwydd weithio: diddymasant dy gyfraith di.

127 Am hynny'r hoffais dy orchymynion yn fwy nag aur; i'e, yn fwy nag aur coeth.

128 Am hynny uniawn y cyf-

Iniquos odio habui.

I Hate them that imagine evil things: but thy law do I love.

114 Thou art my defence and shield: and my trust is in thy word.

115 Away from me, ye wicked: I will keep the commandments of my God.

116 O stablish me according to thy word, that I may live: and let me not be disappointed of my hope.

117 Hold thou me up, and I shall be safe: yea, my delight shall be ever in thy statutes.

118 Thou hast trodden down all them that depart from thy statutes: for they imagine but deceit.

119 Thou puttest away all the ungodly of the earth like dross: therefore I love thy testimonies.

120 My flesh trembleth for fear of thee: and I am afraid of thy judgements.

Feci iudicium.

I Deal with the thing that is lawful and right: O give me not over unto mine oppressors.

122 Make thou thy servant to delight in that which is good: that the proud do me no wrong.

123 Mine eyes are wasted away with looking for thy health: and for the word of thy righteousness.

124 O deal with thy servant according unto thy loving mercy: and teach me thy statutes.

125 I am thy servant, O grant me understanding: that I may know thy testimonies.

126 It is time for thee, Lord, to lay to thine hand: for they have destroyed thy law.

127 For I love thy commandments: above gold and precious stone.

128 Therefore hold I straight

rifais dy orchymynion am bob peth; a chaseais bob gau lwybr.

Mirabilia.

RHYFEDD yw dy dystiol-
aethau: am hynny y ceidw
fy enaid hwynt.

130 Agoriad dy eiriau a rydd
oleuni: pair ddeall i rai an-
nichellgar.

131 Agorais fy ngenau, a dy-
heais: oblegid awyddus oeddwn
i'th orchymynion di.

132 Edrych arnaf, a thru-
garhâ wrthyf, yn ol dy arfer
i'r rhai a garant dy Enw.

133 Cyfarwydda fy nghamrau
yn dy air: ac na lywodraethed
dim anwiredd arnaf.

134 Gwared fi oddi wrth or-
thrymder dynion: felly y cad-
waf dy orchymynion.

135 Llewyrcha dy wyneb ar
dy was: a dysg i mi dy ddeddf-
au.

136 Afonydd o ddyfroedd a
redant o'm llygaid: am na chad-
wasant dy gyfraith di.

Justus es, Domine.

CYFIAWN ydwyf ti, O
Arglwydd, ac uniawn yw
dy farnedigaethau.

138 Dy dystiolaethau y rhai a
orchymynaist, ydynt gyfiawn, a
ffyddlon iawn.

139 Fy zel a'm difaodd: o
herwydd i'm gelynion anghofio
dy eiriau di.

140 Purwyd dy ymadrodd yn
ddirfawr: am hynny y mae dy
was yn ei hoffi.

141 Bychan ydwyf fi a dir-
mygus: ond nid anghofiais dy
orchymynion.

142 Dy gyfiawnder sy gyf-
iawnder byth, a'th gyfraith sydd
wirionedd.

143 Adfyd a chystudd a'm
goddiweddasant: a'th orchym-
ynion oedd fy nigrifwch.

144 Cyfiawnder dy dystiol-

all thy commandments: and all
false ways I utterly abhor.

Mirabilia.

THY testimonies are wonder-
ful: therefore doth my soul
keep them.

130 When thy word goeth
forth: it giveth light and un-
derstanding unto the simple.

131 I opened my mouth, and
drew in my breath: for my de-
light was in thy commandments.

132 O look thou upon me, and
be merciful unto me: as thou
usest to do unto those that love
thy Name.

133 Order my steps in thy
word: and so shall no wicked-
ness have dominion over me.

134 O deliver me from the
wrongful dealings of men: and so
shall I keep thy commandments.

135 Shew the light of thy
countenance upon thy servant:
and teach me thy statutes.

136 Mine eyes gush out with
water: because men keep not
thy law.

Justus es, Domine.

RIGHTEOUS art thou, O
Lord: and true is thy
judgement.

138 The testimonies that thou
hast commanded: are exceed-
ing righteous and true.

139 My zeal hath even con-
sumed me: because mine ene-
mies have forgotten thy words.

140 Thy word is tried to the
utmost: and thy servant lov-
eth it.

141 I am small, and of no re-
putation: yet do I not forget
thy commandments.

142 Thy righteousness is an
everlasting righteousness: and
thy law is the truth.

143 Trouble and heaviness have
taken hold upon me: yet is my
delight in thy commandments.

144 The righteousness of thy

aethau a bery yn dragywydd :
gwna i mi ddeall, a byw fyddaf.

Prophetauol Weddi.

Clamavi in toto corde meo.

LLEFAIS â'm holl galon ;
clyw fi, O Arglwydd : dy
ddeddfau a gadwaf.

146 Llefais arnat ; achub fi,
a chadwaf dy dystiolaethau.

147 Achubais flaen y cyf-
ddydd, a gwaeddais ; wrth dy
air y disgwyliais.

148 Fy llygaid a achubasant
flaen gwyliadwriaethau'r nos, i
fyfyrion yn dy air di.

149 Clyw fy llef yn ol dy
drugaredd : Arglwydd, bywhâ
fi yn ol dy farnedigaethau.

150 Y rhai a ddilynant ysgel-
erder a nasant arnaf : ymbell-
asant oddi wrth dy gyfraith di.

151 Tithau, Arglwydd, wyt
agos ; a'th holl orchymynion
sydd wirionedd.

152 Er ys talm y gwyddwn
am dy dystiolaethau, seilio o
honot hwynt yn dragywydd.

Vide humilitatem.

GWEL fy nghystudd, a
gwared fi : canys nid
anhofiais dy gyfraith.

154 Dadleu fy nadl, a gwar-
ed fi : bywhâ fi yn ol dy
air.

155 Pell yw iachawdwriaeth
oddi wrth y rhai annuwiol : o
herwydd ni cheisiant dy ddeddf-
au di.

156 Dy drugareddau, Ar-
glwydd, sydd aml : bywhâ fi
yn ol dy farnedigaethau.

157 Llawer sydd yn fy erlid,
ac yn fy ngwrthwynebu ; er
hynny ni throais oddi wrth dy
dystiolaethau.

158 Gwelais y troseddwy'r, a

testimonies is everlasting : O
grant me understanding, and I
shall live.

Evening Prayer.

Clamavi in toto corde meo.

I Call with my whole heart :
hear me, O Lord, I will keep
thy statutes.

146 Yea, even unto thee do I
call : help me, and I shall keep
thy testimonies.

147 Early in the morning do
I cry unto thee : for in thy word
is my trust.

148 Mine eyes prevent the
night-watches : that I might be
occupied in thy words.

149 Hear my voice, O Lord,
according unto thy loving-kind-
ness : quicken me, according as
thou art wont.

150 They draw nigh that of
malice persecute me : and are
far from thy law.

151 Be thou nigh at hand, O
Lord : for all thy command-
ments are true.

152 As concerning thy testi-
monies, I have known long
since : that thou hast grounded
them for ever.

Vide humilitatem.

O Consider mine adversity,
and deliver me : for I do
not forget thy law.

154 Avenge thou my cause,
and deliver me : quicken me,
according to thy word.

155 Health is far from the
ungodly : for they regard not
thy statutes.

156 Great is thy mercy, O
Lord : quicken me, as thou art
wont.

157 Many there are that trou-
ble me, and persecute me : yet
do I not swerve from thy testi-
monies.

158 It grieveth me when I

gresynais; am na chadwent dy air di.

159 Gwel fy mod yn hoffi dy orchymynion: Arglwydd, bywhâ fi yn ol dy drugarowgrwydd.

160 Gwirionedd o'r dechreuad yw dy air; a phob un o'th gyfiawrn farnedigaethau a bery yn dragwydd.

Principes persecuti sunt.

TYWYSOGION a'm herlidiasant heb achos: er hynny fy nghalon a grynai rhag dy air di.

162 Llawen ydwyf fi oblegid dy air, fel un yn cael ysglyfaeth lawer.

163 Celwydd a gaseais, ac a ffeiddiais: a'th gyfraith di a hoffais.

164 Seithwaith yn y dydd yr ydwyf yn dy glodfori; o herwydd dy gyfiawrn farnedigaethau.

165 Heddwch mawr fydd i'r rhai a garant dy gyfraith: ac nid oes dramgwydd iddynt.

166 Disgwylliais wrth dy iachawdwriaeth di, O Arglwydd; a gwnaethum dy orchymynion.

167 Fy enaid a gadwodd dy dystiolaethau; a hoff iawn genyf hwynt.

168 Cêdwais dy orchymynion a'th dystiolaethau: canys y mae fy holl ffyrdd ger dy fron di.

Appropinquet deprecatio.

NESAED fy ngwaedd o'th flaen, Arglwydd: gwna i mi ddeall yn ol dy air.

170 Deued fy ngweddi ger dy fron: gwared fi yn ol dy air.

171 Fy ngwefusau a draetha foliant, pan ddysgoch i mi dy ddeddfau.

172 Fy nhafod a ddatgan dy air: o herwydd dy holl orchymynion sy gyfiawnder.

173 Bydded dy law i'm cyn-

see the transgressors: because they keep not thy law.

159 Consider, O Lord, how I love thy commandments: O quicken me, according to thy loving-kindness.

160 Thy word is true from everlasting: all the judgements of thy righteousness endure for evermore.

Principes persecuti sunt.

PRINCES have persecuted me without a cause: but my heart standeth in awe of thy word.

162 I am as glad of thy word: as one that findeth great spoils.

163 As for lies, I hate and abhor them: but thy law do I love.

164 Seven times a day do I praise thee: because of thy righteous judgements.

165 Great is the peace that they have who love thy law: and they are not offended at it.

166 Lord, I have looked for thy saving health: and done after thy commandments.

167 My soul hath kept thy testimonies: and loved them exceedingly.

168 I have kept thy commandments and testimonies: for all my ways are before thee.

Appropinquet deprecatio.

LET my complaint come before thee, O Lord: give me understanding, according to thy word.

170 Let my supplication come before thee: deliver me, according to thy word.

171 My lips shall speak of thy praise: when thou hast taught me thy statutes.

172 Yea, my tongue shall sing of thy word: for all thy commandments are righteous.

173 Let thine hand help me:

northwyo : o herwydd dy orchymynion di a ddewisais.

174 Hiraethais, O Arglwydd, am dy iachawdwriaeth ; a'th gyfraith yw fy hyfrydwch.

175 Bydded byw fy enaid, fel y'th folianno di ; a chynnorthwyed dy farnedigaethau fi.

176 Cyfeiliornais fel dafad wedi colli : cais dy was ; oblegid nid anghofiais dy orchymynion.

Boreol Weddi.

Psal. cxx. *Ad Dominum.*

AR yr Arglwydd y gwaeddais yn fy nghyfyngder, ac efe a'm gwrandawodd i.

2 Arglwydd, gwared fy enaid oddi wrth wesusau celwyddog, ac oddi wrth dafod twyllodrus.

3 Beth a roddir i ti ? neu pa beth a wneir i ti, dydi dafod twyllodrus ?

4 Llymion saethau cawr, yng-hyd â marwor meryw.

5 Gwae fi, fy mod yn preswyllo ym Mesech, yn cyfan-eddu ym mhebyll Cedar.

6 Hir y trigodd fy enaid gyd â'r hwn oedd yn casâu tangnefedd.

7 Heddychol ydwyf fi : ond pan lefarwyf, y maent yn barod i ryfel.

Psal. cxxi. *Levavi oculos.*

DYRCHAFAF fy llygaid i'r mynyddoedd, o'r lle y daw fy nghymmorth.

2 Fy nghymmorth a ddaw oddi wrth yr Arglwydd, yr hwn a wnaeth nefoedd a daear.

3 Ni âd efe i'th droed lithro : ac ni hun a dy geidwad.

4 Wele, ni hun a ac ni chwsg ceidwad Israel.

5 Yr Arglwydd yw dy geidwad : yr Arglwydd yw dy gysgod ar dy ddeheulaw.

for I have chosen thy commandments.

174 I have longed for thy saving health, O Lord : and in thy law is my delight.

175 O let my soul live, and it shall praise thee : and thy judgements shall help me.

176 I have gone astray like a sheep that is lost : O seek thy servant, for I do not forget thy commandments.

Morning Prayer.

Psal. cxx. *Ad Dominum.*

WHEN I was in trouble I called upon the Lord : and he heard me.

2 Deliver my soul, O Lord, from lying lips : and from a deceitful tongue.

3 What reward shall be given or done unto thee, thou false tongue : even mighty and sharp arrows, with hot burning coals.

4 Wo is me, that I am constrained to dwell with Mesech : and to have my habitation among the tents of Kedar.

5 My soul hath long dwelt among them : that are enemies unto peace.

6 I labour for peace, but when I speak unto them thereof : they make them ready to battle.

Psal. cxxi. *Levavi oculos.*

I Will lift up mine eyes unto the hills : from whence cometh my help.

2 My help cometh even from the Lord : who hath made heaven and earth.

3 He will not suffer thy foot to be moved : and he that keepeth thee will not sleep.

4 Behold, he that keepeth Israel : shall neither slumber nor sleep.

5 The Lord himself is thy keeper : the Lord is thy defence upon thy right hand ;

6 Ni'th dery'r haul y dydd,
na'r lleuad y nos.

7 Yr Arglwydd a'th geidw
rhag pob drwg : efe a geidw
dy enaid.

8 Yr Arglwydd a geidw dy
fynediad, a'th ddyfodiad, o'r
pryd hwn hyd yn dragywydd.

Psal. cxxii. Lætatus sum.

LLAWENYCHAIS pan
ddywedent wrthyf, Awn i
dy'r Arglwydd.

2 Ein traed a safant o fewn
dy byrth di, O Jerusalem.

3 Jerusalem a adeiladwyd fel
dinas wedi ei chyd-gyssylltu
ynddi ei hun.

4 Yno 'r esgyn y llwythau,
llwythau'r Arglwydd, yn dyst-
iolaeth i Israel, i foliannu Enw'r
Arglwydd.

5 Canys yno y gosodwyd
gorseddfeingciau barn, gorsedd-
feingciau tŷ Ddafydd.

6 Dymunwch heddwch Jeru-
salem : llwydded y rhai a'th
hoffant.

7 Heddwch fyddo o fewn
dy ragfur, a ffyniant yn dy
balasau.

8 Er mwyn fy mrodyr a'm
cyfeillion y dywedaf yn awr,
Heddwch fyddo i ti.

9 Er mwyn tŷ'r Arglwydd ein
Duw, y ceisiaf i ti ddaioni.

Psal. cxxiii. Ad te levavi oculos meos.

ATTAT ti y dyrchafaf fy
llygaid, ti yr hwn a bres-
wyli yn y nefoedd.

2 Wele, fel y mae llygaid
gweision ar law eu meistraid,
neu fel y mae llygaid llaw-
forwyn ar law ei meistres ; felly
y mae ein llygaid ni ar yr Ar-
glwydd ein Duw, hyd oni thru-
garhao efe wrthym ni.

3 Trugarhâ wrthym, Arglwydd,
trugarhâ wrthym ; canys llan-
wyd ni â dirmyg yn ddifawr.

6 So that the sun shall not
burn thee by day : neither the
moon by night.

7 The Lord shall preserve thee
from all evil : yea, it is even he
that shall keep thy soul.

8 The Lord shall preserve thy
going out, and thy coming in :
from this time forth for evermore.

Psal. cxxii. Lætatus sum.

I WAS glad when they said
unto me : We will go into
the house of the Lord.

2 Our feet shall stand in thy
gates : O Jerusalem.

3 Jerusalem is built as a
city : that is at unity in it-
self.

4 For thither the tribes go up,
even the tribes of the Lord : to
testify unto Israel, to give thanks
unto the Name of the Lord.

5 For there is the seat of
judgement : even the seat of
the house of David.

6 O pray for the peace of
Jerusalem : they shall prosper
that love thee.

7 Peace be within thy walls :
and plenteousness within thy
palaces.

8 For my brethren and com-
panions' sakes : I will wish thee
prosperity.

9 Yea, because of the house
of the Lord our God : I will
seek to do thee good.

Psal. cxxiii. Ad te levavi oculos meos.

UNTO thee lift I up mine
eyes : O thou that dwell-
est in the heavens.

2 Behold, even as the eyes of
servants look unto the hand of
their masters, and as the eyes of
a maiden unto the hand of her
mistress : even so our eyes wait
upon the Lord our God, until he
have mercy upon us.

3 Have mercy upon us, O
Lord, have mercy upon us : for
we are utterly despised.

4 Yn ddirfawr y llanwyd ein henaid â gwatwargerdd y rhai goludog, ac â diystyrwch y beilchion.

Psal. cxxiv. *Nisi quia Dominus.*

ONI buasai yr Arglwydd yr hwn a fu gyd â ni, y gall Israel ddywedyd yn awr;

2 Oni buasai'r Arglwydd yr hwn a fu gyd â ni, pan gyfododd dynion yn ein herbyn:

3 Yna y'n llyngcasent ni yn fyw, pan ennynodd eu llid hwynt i'n herbyn:

4 Yna y dyfroedd a lifasai drosom, y ffrwd a aethai dros ein henaid:

5 Yna'r aethai dros ein henaid ddyfroedd chwyddedig.

6 Bendigedig fyddo'r Arglwydd, yr hwn ni roddodd ni yn ysglyfaeth i'w dannedd hwynt.

7 Ein henaid a ddiangodd fel aderyn o fagl yr adarwyr: y fagl a dorrrwyd, a ninnau a ddianghasom.

8 Ein porth ni sydd yn Enw'r Arglwydd, yr hwn a wnaeth nefoedd a daear.

Psal. cxxv. *Qui confidunt.*

Y Rhai a ymddiriedant yn yr Arglwydd, fyddant fel mynydd Sïon, yr hwn ni syflir, ond a bery yn dragywydd.

2 Fel y mae Jerusalem a'r mynyddoedd o'i hamgylch; felly y mae'r Arglwydd o amgylch ei bobl, o'r pryd hwn hyd yn dragywydd.

3 Canys ni orphwys gwïalen annuwioldeb ar randir y rhai cyfiawn; rhag i'r rhai cyfiawn estyn eu dwylaw at anwiredd.

4 O Arglwydd, gwna ddaioni i'r rhai daionus, ac i'r rhai un-iawn yn eu calonnau.

5 Ond y rhai a ymdroant i'w trofeydd, yr Arglwydd a'u gyr

4 Our soul is filled with the scornful reproof of the wealthy: and with the despitelness of the proud.

Psal. cxxiv. *Nisi quia Dominus.*

IF the Lord himself had not been on our side, now may Israel say: if the Lord himself had not been on our side, when men rose up against us;

2 They had swallowed us up quick: when they were so wrathfully displeased at us.

3 Yea, the waters had drowned us: and the stream had gone over our soul.

4 The deep waters of the proud: had gone even over our soul.

5 But praised be the Lord: who hath not given us over for a prey unto their teeth.

6 Our soul is escaped even as a bird out of the snare of the fowler: the snare is broken, and we are delivered.

7 Our help standeth in the Name of the Lord: who hath made heaven and earth.

Psal. cxxv. *Qui confidunt.*

THEY that put their trust in the Lord shall be even as the mount Sion: which may not be removed, but standeth fast for ever.

2 The hills stand about Jerusalem: even so standeth the Lord round about his people, from this time forth for evermore.

3 For the rod of the ungodly cometh not into the lot of the righteous: lest the righteous put their hand unto wickedness.

4 Do well, O Lord: unto those that are good and true of heart.

5 As for such as turn back unto their own wickedness: the

gyd â gweithredwyr anwiredd :
a bydd tangnefedd ar Israel.

Lord shall lead them forth with
the evil-doers ; but peace shall
be upon Israel.

Prŷdnhawol Meddi.

Psal. cxxvi. In convertendo.

PAN ddychwelodd yr Ar-
glwydd gaethiwed Sion, yr
oeddyd fel rhai yn breudd-
wydio.

2 Yna y llanwyd ein genau â
chwerthin, a'n tafod â chanu :
yna y dywedasant ym mysg y
cenhedloedd, Yr Arglwydd a
wnaeth bethau mawrion i'r rhai
hyn.

3 Yr Arglwydd a wnaeth i ni
bethau mawrion ; am hynny'r
ydym yn llawen.

4 Dychwel, Arglwydd, ein
caethiwed ni, fel yr afonydd yn
y deheu.

5 Y rhai sydd yn hau mewn
dagrau a fedant mewn gorfoledd.

6 Yr hwn sydd yn myned
rhagddo, ac yn wylo, gan
ddwyn had gwerthfawr, gan
ddyfod a ddaw mewn gorfol-
edd, dan gludo ei ysgubau.

Psal. cxxvii. Nisi Dominus.

OS yr Arglwydd nid adeil-
ada'r tŷ, ofer y llafuria ei
adeiladwyr wrtho : os yr Ar-
glwydd ni cheidw'r ddinas, ofer
y gwylia'r ceidwad.

2 Ofer i chwi fore-godi,
myned yn hwyr i gysgu, bwytta
bara gofidiau : felly y rhydd efe
hûn i'w anwylyd.

3 Wele, plant ydynt etifedd-
iaeth yr Arglwydd : ei wobr ef
yw ffrwyth y groth.

4 Fel y mae saethau yn llaw
y cadarn : felly y mae plant ieu-
engtid.

5 Gwŷn ei fyd y gwr a
lanwodd ei gawell saethau â
hwynt : ni's gwaradwyddir hwy

Evening Prayer.

Psal. cxxvi. In convertendo.

WHEN the Lord turned
again the captivity of
Sion : then were we like unto
them that dream.

2 Then was our mouth filled
with laughter : and our tongue
with joy.

3 Then said they among the
heathen : The Lord hath done
great things for them.

4 Yea, the Lord hath done
great things for us already :
whereof we rejoice.

5 Turn our captivity, O Lord :
as the rivers in the south.

6 They that sow in tears :
shall reap in joy.

7 He that now goeth on his
way weeping, and beareth forth
good seed : shall doubtless come
again with joy, and bring his
sheaves with him.

Psal. cxxvii. Nisi Dominus.

EXCEPT the Lord build the
house : their labour is but
lost that build it.

2 Except the Lord keep the
city : the watchman waketh but
in vain.

3 It is but lost labour that ye
haste to rise up early, and so late
take rest, and eat the bread of
carefulness : for so he giveth his
beloved sleep.

4 Lo, children and the fruit of
the womb : are an heritage and
gift that cometh of the Lord.

5 Like as the arrows in the
hand of the giant : even so are
the young children.

6 Happy is the man that hath
his quiver full of them : they
shall not be ashamed when they

pan ymddiddanant â'r gelynion
yn y porth.

Psal. cxxviii. Beati omnes.

GWYN ei fyd pob un sydd
yn ofni'r Arglwydd; yr
hwn sydd yn rhodio yn ei
ffyrdd ef.

2 Canys mwynhâi lafur dy
ddwyllaw: gwên dy fyd, a da
fydd it'.

3 Dy wraig fydd fel gwin-
wŷdden ffrwythlawn ar hŷd
ystlysau dy dŷ: dy blant fel
planhigion olew-wŷdd o am-
gylch dy ford.

4 Wele, fel hyn yn ddïau y
bendithir y gwr a ofno'r Ar-
glwydd.

5 Yr Arglwydd a'th fendithia
allan o Sïon; a thi a gai weled
daioni Jerusalem holl ddyddiau
dy einioes;

6 A thi a gai weled plant
dy blant, a thangnefedd ar Is-
rael.

Psal. cxxix. Sæpe expugnaverunt.

LLAWER gwaith y'm cys-
tuddiasant o'm hieuengtid,
y dichon Israel ddywedyd yn
awr:

2 Llawer gwaith y'm cys-
tuddiasant o'm hieuengtid: etto
ni'm gorfuant.

3 Yr arddwŷr a arddasant ar
fy nghefn: estynasant eu cwys-
au yn hirion.

4 Yr Arglwydd sy gyfiawn:
efe a dorrodd raffau y rhai an-
nuwiol.

5 Gwaradwydder hwy oll, a
gyrrer yn eu hol, y rhai a gasânt
Sïon.

6 Byddant fel glaswellt pen
tai, yr hwn a wywa cyn y tynner
ef ymaith:

7 A'r hwn ni leinw y plad-
urwr ei law; na'r hwn fyddo
yn rhwymo yr ysgubau, ei
fynwes.

speak with their enemies in the
gate.

Psal. cxxviii. Beati omnes.

BLESSED are all they that
fear the Lord: and walk
in his ways.

2 For thou shalt eat the la-
bours of thine hands: O well is
thee, and happy shalt thou be.

3 Thy wife shall be as the
fruitful vine: upon the walls of
thine house.

4 Thy children like the olive-
branches: round about thy ta-
ble.

5 Lo, thus shall the man be
blessed: that feareth the Lord.

6 The Lord from out of Sion
shall so bless thee: that thou
shalt see Jerusalem in prosperity
all thy life long.

7 Yea, that thou shalt see thy
children's children: and peace
upon Israel.

Psal. cxxix. Sæpe expugnaverunt.

MANY a time have they
fought against me from
my youth up: may Israel now
say.

2 Yea, many a time have they
vexed me from my youth up:
but they have not prevailed a-
gainst me.

3 The plowers plowed upon
my back: and made long fur-
rows.

4 But the righteous Lord:
hath hewn the snares of the un-
godly in pieces.

5 Let them be confounded
and turned backward: as many
as have evil will at Sion.

6 Let them be even as the
grass growing upon the house-
tops: which withereth afore it
be plucked up;

7 Whereof the mower filleth
not his hand: neither he that
bindeth up the sheaves his bo-
som.

8 Ac ni ddywed y rhai a ant heibio, Bendith yr Arglwydd arnoch; bendithiwn chwi yn Enw'r Arglwydd.

Psal. cxxx. *De profundis.*

OR dyfnder y llefais arnat, O Arglwydd.

2 Arglwydd, clyw fy llefain; ystyried dy glustiau wrth lef fy ngweddïau.

3 Os creffi ar anwireddau, Arglwydd: O Arglwydd, pwy a saif?

4 Ond y mae gyd â thi fadd-euant, fel y'th ofner.

5 Disgwyliaf am yr Arglwydd, disgwyl fy enaid, ac yn ei air ef y gobeithiaf.

6 Fy enaid sydd yn disgwyl am yr Arglwydd, yn fwy nag y mae y gwyllwyr am y bore; yn fwy nag y mae y gwyllwyr am y bore.

7 Disgwylied Israel am yr Arglwydd: o herwydd y mae trugaredd gyd â'r Arglwydd, ac aml ymwared gyd âg ef.

8 Ac efe a wared Israel oddi wrth ei holl anwireddau.

Psal. cxxxi. *Domine, non est.*

O Arglwydd, nid ymfalchïodd fy nghalon, ac nid ymddyrchafodd fy llygaid: ni rodiais chwaith mewn pethau rhŷfawr, a rhŷ uchel i mi.

2 Eithr gosodais a gostegais fy enaid, fel un wedi ei ddi-ddyfnu oddi wrth ei fam: fy enaid sydd ynof fel un wedi ei ddiddlyfnu.

3 Disgwylied Israel wrth yr Arglwydd, o'r pryd hwn hyd yn dragywydd.

Forcol Waddi.

Psal. cxxxii. *Memento, Domine.*

O Arglwydd, cofia Ddafydd, a'i holl flinder.

2 Y modd y tyngodd efe wrth

8 So that they who go by say not so much as, The Lord prosper you: we wish you good luck in the Name of the Lord.

Psal. cxxx. *De profundis.*

OUT of the deep have I called unto thee, O Lord: Lord, hear my voice.

2 O let thine ears consider well: the voice of my complaint.

3 If thou, Lord, wilt be extreme to mark what is done a-miss: O Lord, who may abide it?

4 For there is mercy with thee: therefore shalt thou be feared.

5 I look for the Lord; my soul doth wait for him: in his word is my trust.

6 My soul fleeth unto the Lord: before the morning watch, I say, before the morning watch.

7 O Israel, trust in the Lord, for with the Lord there is mercy: and with him is plenteous redemption.

8 And he shall redeem Israel: from all his sins.

Psal. cxxxi. *Domine, non est.*

LORD, I am not high-minded: I have no proud looks.

2 I do not exercise myself in great matters: which are too high for me.

3 But I refrain my soul, and keep it low, like as a child that is weaned from his mother: yea, my soul is even as a weaned child.

4 O Israel, trust in the Lord: from this time forth for evermore.

Morning Prayer.

Psal. cxxxii. *Memento, Domine.*

LORD, remember David: and all his trouble;

2 How he sware unto the

yr Arglwydd, ac yr addunodd i rymmus Dduw Jacob.

3 Ni ddeuaf i fewn pabell fy nhŷ, ni ddringaf ar erchwyn fy ngwely;

4 Ni roddaf gwsg i'm llygaid, na hŷn i'm hamrantau,

5 Hyd oni chaffwyf le i'r Arglwydd, preswylfod i rymmus Dduw Jacob.

6 Wele, clywsom am dani yn Ephratah: cawsom hi ym meusydd y coed.

7 Awn i'w bebyll ef; ymgrymmwn o flaen ei faingc draed ef.

8 Cyfod, Arglwydd, i'th orphwysfa; ti, ac arch dy gadernid.

9 Gwisged dy offeiriaid gyfiawnder; a gorfoledded dy saint.

10 Er mwyn Dafydd dy was, na thro ymaith wyneb dy Enneiniog.

11 Tyngodd yr Arglwydd mewn gwirionedd i Dafydd; ni thry efe oddi wrth hynny; O ffrwyth dy gorph y gosodaf ar dy orseddfaingc.

12 Os ceidw dy feibion fy nghyfammod a'm tystiolaeth, y rhai a ddysgwyf iddynt; eu meibion hwythau yn dragywydd a eisteddant ar dy orseddfaingc.

13 Canys dewisodd yr Arglwydd Sion; ac a'i chwenychodd yn drigfa iddo ei hun.

14 Dyma fy ngorphwysfa yn dragywydd: yma y trigaf; canys chwenychais hi.

15 Gan fendithio y bendithiaf ei lluniaeth: diwallaf ei thlodion â bara.

16 Ei hoffeiriaid hefyd a wisgaf âg iachawdwriaeth: a'i saint dan ganu a ganant.

17 Yna y paraf i gorn Dafydd

Lord: and vowed a vow unto the Almighty God of Jacob;

3 I will not come within the tabernacle of mine house: nor climb up into my bed;

4 I will not suffer mine eyes to sleep, nor mine eye-lids to slumber: neither the temples of my head to take any rest;

5 Until I find out a place for the temple of the Lord: an habitation for the mighty God of Jacob.

6 Lo, we heard of the same at Ephrata: and found it in the wood.

7 We will go into his tabernacle: and fall low on our knees before his footstool.

8 Arise, O Lord, into thy resting-place: thou, and the ark of thy strength.

9 Let thy priests be clothed with righteousness: and let thy saints sing with joyfulness.

10 For thy servant David's sake: turn not away the presence of thine Anointed.

11 The Lord hath made a faithful oath unto David: and he shall not shrink from it;

12 Of the fruit of thy body: shall I set upon thy seat.

13 If thy children will keep my covenant, and my testimonies that I shall learn them: their children also shall sit upon thy seat for evermore.

14 For the Lord hath chosen Sion to be an habitation for himself: he hath longed for her.

15 This shall be my rest for ever: here will I dwell, for I have a delight therein.

16 I will bless her victuals with increase: and will satisfy her poor with bread.

17 I will deck her priests with health: and her saints shall rejoice and sing.

18 There shall I make the

flaguro : darperais lamp i'm Hen-neiniog.

18 Ei elynion ef a wisgaf â chywilydd : arno yntau y blod-eua ei goron.

Psal. cxxxiii. *Ecce, quam bonum !*

WELE, mor ddaionus ac mor hyfryd yw trigo o frodyr ynghyd !

2 Y mae fel yr ennaint gwerth-fawr ar y pen, yn disgyn ar hŷd y farf, sef barf Aaron ; yr hwn oedd yn disgyn ar hŷd ymyl ei wisgoedd ef :

3 Fel gwlith Hermon, ac fel y gwlith yn disgyn ar fynyddoedd Sion : canys yno y gorchymynodd yr Arglwydd y fendith, sef bywyd yn dragywydd.

Psal. cxxxiv. *Ecce nunc.*

WELE, holl weision yr Arglwydd, bendithiwech yr Arglwydd, y rhai ydych yn sefyll yn nhŷ'r Arglwydd y nos.

2 Dyrchefwch eich dwylaw yn y cyssegr, a bendithiwech yr Arglwydd.

3 Yr Arglwydd yr hwn a wnaeth nefoedd a daear, a'th fendithio di allan o Sion.

Psal. cxxxv. *Laudate Nomen.*

MOLWCH yr Arglwydd. Molwch Enw'r Arglwydd ; gweision yr Arglwydd, molwch ef.

2 Y rhai ydych yn sefyll yn nhŷ'r Arglwydd, ynghyntedd-oedd tŷ ein Duw ni.

3 Molwch yr Arglwydd ; canys da yw'r Arglwydd : cenwch i'w Enw ; canys hyfryd yw.

4 Oblegid yr Arglwydd a ddetholodd Jacob iddo ei hun, ac Israel yn brïodoriaeth iddo.

5 Canys mi a wn mai mawr

horn of David to flourish : I have ordained a lantern for mine Anointed.

19 As for his enemies, I shall clothe them with shame : but upon himself shall his crown flourish.

Psal. cxxxiii. *Ecce, quam bonum !*

BEHOLD, how good and joyful a thing it is : brethren, to dwell together in unity !

2 It is like the precious ointment upon the head, that ran down unto the beard : even unto Aaron's beard, and went down to the skirts of his clothing.

3 Like as the dew of Hermon : which fell upon the hill of Sion.

4 For there the Lord promised his blessing : and life for evermore.

Psal. cxxxiv. *Ecce nunc.*

BEHOLD now, praise the Lord : all ye servants of the Lord ;

2 Ye that by night stand in the house of the Lord : even in the courts of the house of our God.

3 Lift up your hands in the sanctuary : and praise the Lord.

4 The Lord that made heaven and earth : give thee blessing out of Sion.

Psal. cxxxv. *Laudate Nomen.*

O Praise the Lord, laud ye the Name of the Lord : praise it, O ye servants of the Lord ;

2 Ye that stand in the house of the Lord : in the courts of the house of our God.

3 O praise the Lord, for the Lord is gracious : O sing praises unto his Name, for it is lovely.

4 For why ? the Lord hath chosen Jacob unto himself : and Israel for his own possession.

5 For I know that the Lord

yw'r Arglwydd; a bod ein Harglwydd ni goruwch yr holl dduwiau.

6 Yr Arglwydd a wnaeth yr hyn oll a fynnai yn y nefoedd, ac yn y ddaear, yn y môr, ac yn yr holl ddyfnderau.

7 Y mae yn codi tARTH o eithafoedd y ddaear; mellt a wnaeth efe ynghyd â'r gwlaw; gan ddwyn y gwynt allan o'i drysorau.

8 Yr hwn a darawodd gyntafanedig yr Aipht, yn ddyn ac yn anifail.

9 Danfonodd arwyddion a rhyfeddodau i'th ganol di, yr Aipht; ar Pharaoh, ac ar ei holl weision.

10 Yr hwn a darawodd genhedloedd lawer, ac a laddodd frenhinoedd cryfion;

11 Schon brenhin yr Amor-iaid, ac Og brenhin Basan, a holl frenhiniaethau Canaan:

12 Ac a roddodd eu tir hwynt yn etifeddiaeth, yn etifeddiaeth i Israel ei bobl.

13 Dy Enw, O Arglwydd, a bery yn dragywydd; dy goffadwriaeth, O Arglwydd, o genhedlaeth i genhedlaeth.

14 Canys yr Arglwydd a farna ei bobl, a bydd edifar gantho o ran ei weision.

15 Delwau'r cenhedloedd ydynt arian ac aur, gwaith dwylaw dyn.

16 Genau sydd iddynt, ond ni lefarant; llygaid sy ganddynt, ond ni welant.

17 Y mae clustiau iddynt, ond ni chlywant: nid oes chwaith anadl yn eu genau.

18 Fel hwynt y mae y rhai a'u gwnant, a phob un a ymddiriedo ynddynt.

19 Tŷ Israel, bendithiwch yr Arglwydd: bendithiwch yr Arglwydd, tŷ Aaron.

20 Tŷ Lefi, bendithiwch yr

is great: and that our Lord is above all gods.

6 Whatsoever the Lord pleased, that did he in heaven, and in earth: and in the sea, and in all deep places.

7 He bringeth forth the clouds from the ends of the world: and sendeth forth lightnings with the rain, bringing the winds out of his treasures.

8 He smote the first-born of Egypt: both of man and beast.

9 He hath sent tokens and wonders into the midst of thee, O thou land of Egypt: upon Pharaoh, and all his servants.

10 He smote divers nations: and slew mighty kings;

11 Schon king of the Amorites, and Og the king of Basan: and all the kingdoms of Canaan;

12 And gave their land to be an heritage: even an heritage unto Israel his people.

13 Thy Name, O Lord, endureth for ever: so doth thy memorial, O Lord, from one generation to another.

14 For the Lord will avenge his people: and be gracious unto his servants.

15 As for the images of the heathen, they are but silver and gold: the work of men's hands.

16 They have mouths, and speak not: eyes have they, but they see not.

17 They have ears, and yet they hear not: neither is there any breath in their mouths.

18 They that make them are like unto them: and so are all they that put their trust in them.

19 Praise the Lord, ye house of Israel: praise the Lord, ye house of Aaron.

20 Praise the Lord, ye house

Arglwydd: y rhai a ofnweh yr Arglwydd, bendithiweh yr Arglwydd.

21 Bendithier yr Arglwydd o Sion, yr hwn sydd yn trigo yn Jerusalem. Molweh yr Arglwydd.

Prindhawnol Weddi.

Psal. cxxxvi. *Confitemini.*

CLODFORWECH yr Arglwydd; canys da yw: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd.

2 Clodforwech Dduw y duwiau: oblegid ei drugaredd sydd yn dragywydd.

3 Clodforwech Arglwydd yr arglwyddi: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd.

4 Yr hwn yn unig sydd yn gwneuthur rhyfeddodau: canys ei drugaredd sydd yn dragywydd.

5 Yr hwn a wnaeth y nefoedd mewn doethineb: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd.

6 Yr hwn a estynodd y ddaear oddi ar y dyfroedd: oblegid ei drugaredd sydd yn dragywydd.

7 Yr hwn a wnaeth oleuadau mawrion: canys ei drugaredd sydd yn dragywydd;

8 Yr haul, i lywodraethu'r dydd: canys ei drugaredd sydd yn dragywydd;

9 Y lleuad a'r ser, i lywodraethu'r nos: canys ei drugaredd sydd yn dragywydd.

10 Yr hwn a darawodd yr Aipht yn eu cyntaf-anedig: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd;

11 Ac a ddug Israel o'u mysg hwynt: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd;

12 A llaw gref, ac â braich estynedig: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd.

13 Yr hwn a rannodd y môr coch yn ddwy ran: o herwydd

of Levi: y e that fear the Lord, praise the Lord.

21 Praised be the Lord out of Sion: who dwelleth at Jerusalem.

Ebening Prayer.

Psal. cxxxvi. *Confitemini.*

O Give thanks unto the Lord, for he is gracious: and his mercy endureth for ever.

2 O give thanks unto the God of all gods: for his mercy endureth for ever.

3 O thank the Lord of all lords: for his mercy endureth for ever.

4 Who only doeth great wonders: for his mercy endureth for ever.

5 Who by his excellent wisdom made the heavens: for his mercy endureth for ever.

6 Who laid out the earth above the waters: for his mercy endureth for ever.

7 Who hath made great lights: for his mercy endureth for ever;

8 The sun to rule the day: for his mercy endureth for ever;

9 The moon and the stars to govern the night: for his mercy endureth for ever.

10 Who smote Egypt with their first-born: for his mercy endureth for ever;

11 And brought out Israel from among them: for his mercy endureth for ever;

12 With a mighty hand, and stretched out arm: for his mercy endureth for ever.

13 Who divided the Red sea

ei drugaredd sydd yn dragywydd ;

14 Ac a wnaeth i Israel fyned trwy ei ganol : o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd.

15 Ac a ysgytiodd Pharaoh a'i lu yn y môr coch : o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd.

16 Ac a dywysodd ei bobl trwy'r anialwch : o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd.

17 Yr hwn a darawodd frenhinoedd mawrion : o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd ;

18 Ac a laddodd frenhinoedd ardderchog : o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd ;

19 Schon brenhin yr Amor-iaid : o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd ;

20 Ac Og brenhin Basan : o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd ;

21 Ac a roddodd eu tir hwynt yn etifeddiaeth : o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd ;

22 Yn etifeddiaeth i Israel ei was : o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd.

23 Yr hwn yn ein hisel radd a'n cofiodd ni : o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd ;

24 Ac a'n hachubodd ni oddi wrth ein gelynion : o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd.

25 Yr hwn sydd yn rhoddi ymborth i bob cnawd : canys ei drugaredd sydd yn dragywydd.

26 Clodforwch Dduw'r nef-oedd : canys ei drugaredd sydd yn dragywydd.

Psal. cxxxvii. Super flumina.

W RTH afonydd Babilon, yno yr eisteddasom, ac wylasom, pan feddyliasom am Sion.

2 Ar yr helyg o'u mewn y crogasom ein telynu.

in two parts : for his mercy endureth for ever ;

14 And made Israel to go through the midst of it : for his mercy endureth for ever.

15 But as for Pharaoh and his host, he overthrew them in the Red sea : for his mercy endureth for ever.

16 Who led his people through the wilderness : for his mercy endureth for ever.

17 Who smote great kings : for his mercy endureth for ever ;

18 Yea, and slew mighty kings : for his mercy endureth for ever ;

19 Schon king of the Amorites : for his mercy endureth for ever ;

20 And Og the king of Basan : for his mercy endureth for ever ;

21 And gave away their land for an heritage : for his mercy endureth for ever ;

22 Even for an heritage unto Israel his servant : for his mercy endureth for ever.

23 Who remembered us when we were in trouble : for his mercy endureth for ever ;

24 And hath delivered us from our enemies : for his mercy endureth for ever.

25 Who giveth food to all flesh : for his mercy endureth for ever.

26 O give thanks unto the God of heaven : for his mercy endureth for ever.

27 O give thanks unto the Lord of lords : for his mercy endureth for ever.

Psal. cxxxvii. Super flumina.

B Y the waters of Babylon we sat down and wept : when we remembered thee, O Sion.

2 As for our harps, we hanged them up : upon the trees that are therein.

3 Canys vno y gofynodd y rhai a'n caethiwasent i ni gân; a'r rhai a'n hanrheithiasai, lawenydd, gan ddywedyd; Cenwch i ni rai o ganiadau Sion.

4 Pa fodd y canwn gerdd yr Arglwydd mewn gwlad ddi-eithr?

5 Os anghofiaf di, Jerusalem, anghofied fy neheulaw ganu.

6 Glyned fy nhafod wrth dafod fy ngenau, oni chofiaf di; oni chodaf Jerusalem goruwch fy llawenydd pennaf.

7 Cofia, Arglwydd, blant Edom yn nydd Jerusalem; y rhai a ddywedant, Dinoethwch, dinoethwch hi, hyd ei sylfaen.

8 O ferch Babilon a anrheithir: gwyn ei fyd a dalo i ti fel y gwnaethost i ninnau.

9 Gwyn ei fyd a gymmero ac a darawo dy rai bach wrth y meini.

Psal. cxxxviii. Confitebor tibi.

CLODFORAF di â'm holl galon: yngŵydd y duwiau y canaf it'.

2 Ymgrymmaf tu â'th deml sanctaidd, a chlodforaf dy Enw, am dy drugaredd a'th wirionedd: oblegid ti a fawrheaist dy air uwchlaw dy Enw oll.

3 Y dydd y llefais, y'm gwrandedaist: ac a'm cadarnheaist â nerth yn fy enaid.

4 Holl frenhinoedd y ddaear a'th glodforant, O Arglwydd, pan glywant eiriau dy enau.

5 Canant hefyd am ffyrdd yr Arglwydd: canys mawr yw go-goniant yr Arglwydd.

6 Er bod yr Arglwydd yn uchel, etto efe a edrych ar yr isel: ond y balch a edwyn efe o hirbell.

3 For they that led us away captive required of us then a song, and melody, in our heaviness: Sing us one of the songs of Sion.

4 How shall we sing the Lord's song: in a strange land?

5 If I forget thee, O Jerusalem: let my right hand forget her cunning.

6 If I do not remember thee, let my tongue cleave to the roof of my mouth: yea, if I prefer not Jerusalem in my mirth.

7 Remember the children of Edom, O Lord, in the day of Jerusalem: how they said, Down with it, down with it, even to the ground.

8 O daughter of Babylon, wasted with misery: yea, happy shall he be that rewardeth thee, as thou hast served us.

9 Blessed shall he be that taketh thy children: and throweth them against the stones.

Psal. cxxxviii. Confitebor tibi.

I Will give thanks unto thee, O Lord, with my whole heart: even before the gods will I sing praise unto thee.

2 I will worship toward thy holy temple, and praise thy Name, because of thy loving-kindness and truth: for thou hast magnified thy Name, and thy Word, above all things.

3 When I called upon thee, thou heardest me: and enduedst my soul with much strength.

4 All the kings of the earth shall praise thee, O Lord: for they have heard the words of thy mouth.

5 Yea, they shall sing in the ways of the Lord: that great is the glory of the Lord.

6 For though the Lord be high, yet hath he respect unto the lowly: as for the proud, he beholdeth them afar off.

7 Pe rhodiwn ynghanol cyfyngder, ti a'm bywhâit: estynit dy law yn erbyn digofaint fy ngelynion, a'th ddeheulaw a'm hachubai.

8 Yr Arglwydd a gyflawna â mi: dy drugaredd, Arglwydd, sydd yn dragywydd: nac esgeul-usa waith dy ddwylaw.

Forcol Weddi.

Psal. cxxxix. *Domine, probasti.*

A RGLWYDD, chwiliaist, ac adnabuost fi.

2 Ti a adwaenost fy eisteddiad a'm cyfodiad: dealli fy meddwl o bell.

3 Amgylchyni fy llwybr a'm gorweddfa; a hyspys wyt yn fy holl ffyrdd.

4 Canys nid oes air ar fy nhafod, ond wele, Arglwydd, ti a'i gwyddost oll.

5 Amgylchynaist fi yn ol ac ym mlaen, a gosodaist dy law arnaf.

6 Dyma wybodaeth rŷ ryfedd i mi: uchel yw, ni fedraf oddi wrthi.

7 I ba le yr af oddi wrth dy Yspryd? ac i ba le y ffoaf o'th wydd?

8 Os dringaf i'r nefoedd, yno yr wyt ti: os cyweiriaf fy ngwely yn uffern, wele di yno.

9 Pe cymmerwn adenydd y wawr, a phe trigwn yn eithaf-oedd y môr:

10 Yno hefyd y'm tywysai dy law, ac y'm daliai dy ddeheulaw.

11 Pe dywedwn, Dïau y tywyllwch a'm cuddiai; yna y byddai y nos yn oleuni o'm hamgylch.

12 Ni thwylla y tywyllwch rhagot ti; ond y nos a oleua fel dydd: un ffunud yw tywyllwch a goleuni i ti.

7 Though I walk in the midst of trouble, yet shalt thou refresh me: thou shalt stretch forth thy hand upon the furiousness of mine enemies, and thy right hand shall save me.

8 The Lord shall make good his loving-kindness toward me: yea, thy mercy, O Lord, endureth for ever; despise not then the works of thine own hands.

Morning Prayer.

Psal. cxxxix. *Domine, probasti.*

O Lord, thou hast searched me out, and known me: thou knowest my down-sitting, and mine up-rising; thou understandest my thoughts long before.

2 Thou art about my path, and about my bed: and spiest out all my ways.

3 For lo, there is not a word in my tongue: but thou, O Lord, knowest it altogether.

4 Thou hast fashioned me behind and before: and laid thine hand upon me.

5 Such knowledge is too wonderful and excellent for me: I cannot attain unto it.

6 Whither shall I go then from thy Spirit: or whither shall I go then from thy presence?

7 If I climb up into heaven, thou art there: if I go down to hell, thou art there also.

8 If I take the wings of the morning: and remain in the uttermost parts of the sea;

9 Even there also shall thy hand lead me: and thy right hand shall hold me.

10 If I say, Peradventure the darkness shall cover me: then shall my night be turned to day.

11 Yea, the darkness is no darkness with thee, but the night is as clear as the day: the darkness and light to thee are both alike.

13 Canys ti a feddiennaist fy arennau: toaist fi ynghrôth fy mam.

14 Clodforaf di; canys ofnadwy a rhyfedd y'm gwnaed: rhyfedd yw dy weithredoedd; a'm henaid a wŷr hynny yn dda.

15 Ni chuddiwyd fy sylwedd oddi wrthyt, pan y'm gwnaethpwyd yn ddirgel, ac y'm cywreiniwyd yn iselder y ddaear.

16 Dy lygaid a welsant fy anelwig ddefnydd; ac yn dy lyfr di yr ysgrifenydd hwynt oll, y dydd y lluniwyd hwynt, pan nad oedd yr un o honynt.

17 Am hynny mor werthfawr yw dy feddyliau gennyf, O Dduw! mor fawr yw eu swm hwynt!

18 Pe cyfrifwn hwynt, amlach ydynt na'r tywod: pan ddeffrowyf, gyd â thi'r ydwyf yn wastad.

19 Yn ddïau, O Dduw, ti a leddi'r annuwiol: am hynny, y gwŷr gwaedlyd, ciliwch oddi wrthyf:

20 Y rhai a ddywedant ysgelder yn dy erbyn; dy elynion a gymmerant dy Enw yn ôf.

21 Onid cas gennyf, O Arglwydd, dy gaseion di? onid ffiaidd gennyf y rhai a gyfodlant i'th erbyn?

22 A chas cyflawn y caseais hwynt: cyfrifais hwynt i mi yn elynion.

23 Chwilia fi, O Dduw, a gwybydd fy nghalon: prawf fi, a gwybydd fy meddyliau.

24 A gwel a oes ffordd annuwiol gennyf, a thywys fi yn y ffordd dragywyddol.

Psal. cxl. *Eripe me, Domine.*

GWARED fi, O Arglwydd, oddi wrth y dyn drwg: cadw fi rhag y gwr traws.

12 For my reins are thine: thou hast covered me in my mother's womb.

13 I will give thanks unto thee, for I am fearfully and wonderfully made: marvellous are thy works, and that my soul knoweth right well.

14 My bones are not hid from thee: though I be made secretly, and fashioned beneath in the earth.

15 Thine eyes did see my substance, yet being imperfect: and in thy book were all my members written;

16 Which day by day were fashioned: when as yet there was none of them.

17 How dear are thy counsels unto me, O God: O how great is the sum of them!

18 If I tell them, they are more in number than the sand: when I wake up I am present with thee.

19 Wilt thou not slay the wicked, O God: depart from me, ye blood-thirsty men.

20 For they speak unrighteously against thee: and thine enemies take thy Name in vain.

21 Do not I hate them, O Lord, that hate thee: and am not I grieved with those that rise up against thee?

22 Yea, I hate them right sore: even as though they were mine enemies.

23 Try me, O God, and seek the ground of my heart: prove me, and examine my thoughts.

24 Look well if there be any way of wickedness in me: and lead me in the way everlasting.

Psal. cxl. *Eripe me, Domine.*

DELIVER me, O Lord, from the evil man: and preserve me from the wicked man.

2 Y rhai sydd yn bwriadu drygioni yn eu calon : ymgasglant beunydd i ryfel.

3 Golymmasant eu tafodau fel sarph : gwenwyn asp sy dan eu gwefusau.

4 Cadw fi, O Arglwydd, rhag dwylaw'r annuwiol ; cadw fi rhag y gwr traws : y rhai a fwriadasant fachellu fy nhraed.

5 Y beilchion a guddiasant faglau i mi, ac a estynasant rwyd wrth dannau ar ymyl y llwybrau : gosodasant hoenyndau ar fy medr.

6 Dywedais wrth yr Arglwydd, Fy Nuw ydwyt ti : clyw, O Arglwydd, lef fy ngweddïau.

7 Arglwydd Dduw, nerth fy iachawdwriaeth, gorchuddiaist fy mhen yn nydd brwydr.

8 Na chaniattâ, Arglwydd, ddymuniad yr annuwiol : na lwydda ei ddrwg feddwl ; rhag eu balchïo hwynt.

9 Y pennaf o'r rhai a'm hamgylchyno, blinder eu gwefusau a'u gorchuddio.

10 Syrthied marwor arnynt : a bwrier hwynt yn tân ; ac mewn ceu-ffosydd, fel na chyfofant.

11 Na sicrhâer dyn siaradus ar y ddaear : drwg a hela y gwr traws i'w ddistryw.

12 Gwn y dadleu'r Arglwydd ddadl y truan, ac y barna efe y tlodion.

13 Y cyfiawn yn ddïau a glodforant dy Enw di : y rhai uniawn a drigant ger dy fron di.

Psal. cxli. *Domine, clamavi.*

ARGLOWYDD, yr wyf yn agwaeddi arnat : brysia attaf ; clyw fy llais, pan lefwyf arnat.

2 Cyfeirier fy ngweddi ger dy fron fel arogl-darth, a dyrchafiad fy nwyllaw fel yr offwrwm prydnhawnol.

2 Who imagine mischief in their hearts : and stir up strife all the day long.

3 They have sharpened their tongues like a serpent : adder's poison is under their lips.

4 Keep me, O Lord, from the hands of the ungodly : preserve me from the wicked men, who are purposed to overthrow my goings.

5 The proud have laid a snare for me, and spread a net abroad with cords : yea, and set traps in my way.

6 I said unto the Lord, Thou art my God : hear the voice of my prayers, O Lord.

7 O Lord God, thou strength of my health : thou hast covered my head in the day of battle.

8 Let not the ungodly have his desire, O Lord : let not his mischievous imagination prosper, lest they be too proud.

9 Let the mischief of their own lips fall upon the head of them : that compass me about.

10 Let hot burning coals fall upon them : let them be cast into the fire, and into the pit, that they never rise up again.

11 A man full of words shall not prosper upon the earth : evil shall hunt the wicked person to overthrow him.

12 Sure I am that the Lord will avenge the poor : and maintain the cause of the helpless.

13 The righteous also shall give thanks unto thy Name : and the just shall continue in thy sight.

Psal. cxli. *Domine, clamavi.*

LORD, I call upon thee, haste thee unto me : and consider my voice when I cry unto thee.

2 Let my prayer be set forth in thy sight as the incense : and let the lifting up of my hands be an evening sacrifice.

3 Gosod, Arglwydd, gadwr-aeth o flaen fy ngenau : cadw ddrws fy ngwefusau.

4 Na ostwng fy nghalon at ddim drwg, i fwriadu gweithredoedd drygioni gyd â gwŷr a weithredant anwiredd : ac na ad i mi fwytta o'u danteithion hwynt.

5 Cured y cyfiawn fi yn garedig, a cherydded fi : na thorred eu holew pennaf hwynt fy mhen : canys fy ngweddi fydd etto yn eu drygau hwynt.

6 Pan dafler eu barnwŷr i lawr mewn lleoedd carregog, clywant fy ngeiriau ; canys melus ydynt.

7 Y mae ein hesgyrn ar wasgar ar fin y bedd, megis un yn torri neu yn hollti coed ar y ddaear.

8 Eithr arnat ti, O Arglwydd Dduw, y mae fy llygaid : ynot ti y gobeithiais ; na ad fy enaid yn ddiamgeledd.

9 Cadw fi rhag y fagl a osodasant i mi, a hoenynnau gweithredwŷr anwiredd.

10 Cyd-gwyped y rhai an-uwïol yn eu rhwydau eu hun, tra'r elwyf fi heibio.

Prŷdnhabonol Tŷddi.

Psal. cxlii. *Voce mea ad Dominum.*

GWAEDDAIS â'm llef ar yr Arglwydd ; â'm llef yr ymbiliais â'r Arglwydd.

2 Tywalltais fy myfyrdod o'i flaen ef ; a mynegais fy nghys-tudd ger ei fron ef.

3 Pan ballodd fy yspryd o'm mewn, tithau a adwaenit fy llwybr. Yn y ffordd y rhodiwn, y cuddiasant i mi fagl.

4 Edrychais ar y tu dehau, a deliais sulw, ac nid oedd neb â'm hadwaenai : pallodd noddod i mi ; nid oedd neb yn ymofyn am fy enaid.

3 Set a watch, O Lord, before my mouth : and keep the door of my lips.

4 O let not mine heart be inclined to any evil thing : let me not be occupied in ungodly works with the men that work wickedness, lest I eat of such things as please them.

5 Let the righteous rather smite me friendly : and reprove me.

6 But let not their precious balms break my head : yea, I will pray yet against their wickedness.

7 Let their judges be overthrown in stony places : that they may hear my words, for they are sweet.

8 Our bones lie scattered before the pit : like as when one breaketh and heweth wood upon the earth.

9 But mine eyes look unto thee, O Lord God : in thee is my trust, O cast not out my soul.

10 Keep me from the snare that they have laid for me : and from the traps of the wicked doers.

11 Let the ungodly fall into their own nets together : and let me ever escape them.

Evening Prayer.

Psal. cxlii. *Voce mea ad Dominum.*

ICried unto the Lord with my voice : yea, even unto the Lord did I make my supplication.

2 I poured out my complaints before him : and shewed him of my trouble.

3 When my spirit was in heaviness thou knewest my path : in the way wherein I walked have they privily laid a snare for me.

4 I looked also upon my right hand : and saw there was no man that would know me.

5 I had no place to flee unto : and no man cared for my soul.

5 Llefais arnat, O Arglwydd ; a dywedais, Ti yw fy ngo-baith, a'm rhan yn nhir y rhai byw.

6 Ystyr wrth fy ngwaedd ; canys truan iawn ydwyf : gwarded fi oddi wrth fy erlidwyr ; canys trech ydynt nâ mi.

7 Dwg fy enaid allan o garchar, fel y moliannwyf dy Enw : y rhai cyfiawn a'm cylchynant ; canys ti a fyddi da wrthyf.

Psal. cxliii. Domine, exaudi.

ARGWLWYDD, clyw fy ngweddi, a gwrando ar fy neisysfiadau : erglyw fi yn dy wirionedd, ac yn dy gyfiawnder.

2 Ac na ddos i farn â'th was ; o herwydd ni chyflawnhêir neb byw yn dy olwg di.

3 Canys y gelyn a erlidiodd fy enaid : curodd fy enaid i lawr : gwnaeth i mi drigo mewn tywyllwch, fel y rhai a fu feirw er ys talm.

4 Yna y pallodd fy yspryd o'm mewn : ac y synnodd fy nghalon ynof.

5 Cofiais y dyddiau gynt ; myfyriais ar dy holl waith : ac yngweithredoedd dy ddwyllaw y myfyriaf.

6 Lledais fy nwyllaw attat : fy enaid fel tir sychedig sydd yn hiraethu am danat.

7 O Arglwydd, gwrando fi yn ebrwdd : pallodd fy yspryd : na chuddia dy wyneb oddi wrthyf ; rhag fy mod yn gyffelyb i'r rhai a ddisgynant i'r pwll.

8 Par i mi glywed dy drugarowgrwydd y bore ; o herwydd ynot ti y gobeithiaf : par i mi wybod y ffordd y rhodiwyf ; oblegid attat ti y dyrchafaf fy enaid.

9 Gwarded fi oddi wrth fy ngel-

6 I cried unto thee, O Lord, and said : Thou art my hope, and my portion in the land of the living.

7 Consider my complaint : for I am brought very low.

8 O deliver me from my persecutors : for they are too strong for me.

9 Bring my soul out of prison, that I may give thanks unto thy Name : which thing if thou wilt grant me, then shall the righteous resort unto my company.

Psal. cxliii. Domine, exaudi.

HEAR my prayer, O Lord, and consider my desire : hearken unto me for thy truth and righteousness' sake.

2 And enter not into judgement with thy servant : for in thy sight shall no man living be justified.

3 For the enemy hath persecuted my soul ; he hath smitten my life down to the ground : he hath laid me in the darkness, as the men that have been long dead.

4 Therefore is my spirit vexed within me : and my heart within me is desolate.

5 Yet do I remember the time past ; I muse upon all thy works : yea, I exercise myself in the works of thy hands.

6 I stretch forth my hands unto thee : my soul gaspeth unto thee as a thirsty land.

7 Hear me, O Lord, and that soon, for my spirit waxeth faint : hide not thy face from me, lest I be like unto them that go down into the pit.

8 O let me hear thy loving-kindness betimes in the morning, for in thee is my trust : shew thou me the way that I should walk in, for I lift up my soul unto thee.

9 Deliver me, O Lord, from

ynion, O Arglwydd: gyd â thi'r ymguddiais.

10 Dysg i mi wneuthur dy ewyllys di; canys ti yw fy Nuw: tywysed dy Yspryd dationus fi i dir uniondeb.

11 Bywhâ fi, O Arglwydd, er mwyn dy Enw: dwg fy enaid allan o ing, er mwyn dy gyfiawnder.

12 Ac er dy drugaredd dinvstria fy ngelynion, a difetha holl gystuddwyr fy enaid; oblegid dy was di ydwyf fi.

Boreol Weddi.

Psal. cxliv. *Benedictus Dominus.*

BENDIGEDIG fyddo'r Arglwydd fy nerth, yr hwn sydd yn dysgu fy nwyllaw i ymladd, a'm bysedd i ryfela.

2 Fy nhrugaredd, a'm hamddiffynfa; fy nhŵr, a'm gwaredydd: fy nharian yw efe, ac ynddo y gobeithiais; yr hwn sydd yn darostwng fy mhobl danaf.

3 Arglwydd, beth yw dyn, pan gydnabyddit ef? neu fab dyn, pan wnaith gyfrif o hono?

4 Dyn sy debyg i wagedd; ei ddyddiau sy fel cysgod yn myned heibio.

5 Arglwydd, gostwng dy nefoedd, a disgyn: cyffwrdd â'r mynyddoedd, a mygant.

6 Saetha fellt, a gwasgar hwynt: ergydia dy saethau, a difa hwynt.

7 Anfon dy law oddi uchod; achub a gwared fi o ddyfroedd mawrion, o law plant estron;

8 Y rhai y llefara eu genau wagedd, ac y mae eu deheulaw yn ddeheulaw ffalsder.

9 Canaf i ti, O Dduw, ganiad newydd: ar y nabl a'r degtant y canaf i ti.

10 Efe sydd yn rhoddi iach-

mine enemies: for I flee unto thee to hide me.

10 Teach me to do the thing that pleaseth thee, for thou art my God: let thy loving Spirit lead me forth into the land of righteousness.

11 Quicken me, O Lord, for thy Name's sake: and for thy righteousness' sake bring my soul out of trouble.

12 And of thy goodness slay mine enemies: and destroy all them that vex my soul; for I am thy servant.

Morning Prayer.

Psal. cxliv. *Benedictus Dominus.*

BLESSED be the Lord my strength: who teacheth my hands to war, and my fingers to fight;

2 My hope and my fortress, my castle and deliverer, my defender in whom I trust: who subdueth my people that is under me.

3 Lord, what is man, that thou hast such respect unto him: or the son of man, that thou so regardest him?

4 Man is like a thing of nought: his time passeth away like a shadow.

5 Bow thy heavens, O Lord, and come down: touch the mountains, and they shall smoke.

6 Cast forth thy lightning, and tear them: shoot out thine arrows, and consume them.

7 Send down thine hand from above: deliver me, and take me out of the great waters, from the hand of strange children;

8 Whose mouth talketh of vanity: and their right hand is a right hand of wickedness.

9 I will sing a new song unto thee, O God: and sing praises unto thee upon a ten-stringed lute.

10 Thou hast given victory

awdwriaeth i frenhinoedd ; yr hwn sydd yn gwaredu Dafydd ei was oddi wrth y cleddyf niw-eidiol.

11 Achub fi, a gwared fi o law meibion estron, y rhai y llafari eu genau wgedd, ac y mae eu deheulaw yn ddeheulaw ffalsder :

12 Fel y byddo ein meibion fel planwydd yn tyfu yn eu hieuengetid ; a'n merched fel conglaen nadd, wrth gyffelyb-rwydd palas :

13 Fel y byddo ein celloedd yn llawn, yn trefnu pob rhyw luniaeth ; a'n defaid yn dwyn miloedd a myrddiwn yn ein heolydd :

14 A'n hychen yn gryfion i lasurio ; heb na rhuthro i mewn, na myned allan ; na gwaedd yn ein heolydd.

15 Gwŷn eu byd y bobl y mae feily iddynt : gwŷn eu byd y bobl y mae'r Arglwydd yn Dduw iddynt.

Psal. cxlv. Exaltabo te, Deus.

DYRCHAFAF di, fy Nuw, O Frenhin ; a bendithiaf dy Enw byth ac yn dragywydd.

2 Beunydd y'th fendithiaf ; a'th Enw a folaf byth ac yn dragywydd.

3 Mawr yw'r Arglwydd, a chanmoladwy iawn ; a'i fawredd sydd anchwiliadwy.

4 Cenhedlaeth wrth genhedlaeth a fawl dy weithredoedd, ac a fynega dy gadernid.

5 Ardderchowgrwydd gogoniant dy fawredd, a'th bethau rhyfedd, a draethaf ;

6 Traethant hwy gadernid dy weithredoedd ofnadwy : mynegaf finnau dy fawredd.

7 Coffadwriaeth amllder dy ddaioni a draethant ; a'th gyfiawnder a ddatganant.

unto kings : and hast delivered David thy servant from the peril of the sword.

11 Save me, and deliver me from the hand of strange children : whose mouth talketh of vanity, and their right hand is a right hand of iniquity.

12 That our sons may grow up as the young plants : and that our daughters may be as the polished corners of the temple.

13 That our garners may be full and plenteous with all manner of store : that our sheep may bring forth thousands and ten thousands in our streets.

14 That our oxen may be strong to labour, that there be no decay : no leading into captivity, and no complaining in our streets.

15 Happy are the people that are in such a case : yea, blessed are the people who have the Lord for their God.

Psal. cxlv. Exaltabo te, Deus.

I Will magnify thee, O God, my King : and I will praise thy Name for ever and ever.

2 Every day will I give thanks unto thee : and praise thy Name for ever and ever.

3 Great is the Lord, and marvellous, worthy to be praised : there is no end of his greatness.

4 One generation shall praise thy works unto another : and declare thy power.

5 As for me, I will be talking of thy worship : thy glory, thy praise, and wondrous works ;

6 So that men shall speak of the might of thy marvellous acts : and I will also tell of thy greatness.

7 The memorial of thine abundant kindness shall be shewed : and men shall sing of thy righteousness.

8 Graslawn a thrugarog yw'r Arglwydd; hwyrfrydig i ddig, a mawr ei drugaredd.

9 Daionus yw'r Arglwydd i bawb: a'i drugaredd sydd ar ei holl weithredoedd.

10 Dy holl weithredoedd a'th glodforant, O Arglwydd; a'th saint a'th fendithiant.

11 Dywedant am ogoniant dy frenhiniaeth; a thraethant dy gadernid:

12 I beri i feibion dynion adnabod ei gadernid ef, a gogoniant ardderchowgrwydd ei frenhiniaeth.

13 Dy frenhiniaeth di sy frenhiniaeth dragywyddol: a'th lywodraeth a bery yn oes oes-oedd.

14 Yr Arglwydd sydd yn cynnal y rhai oll a syrthiant, ac sydd yn codi pawb a ddarostyngwyd.

15 Llygaid pob peth a ddisgwyliant wrthyt; ac yr ydwyf yn rhoddi eu bwyd iddynt yn ei bryd.

16 Gan agoryd dy law, a diwallu pob peth byw a'th ewyllys da.

17 Cyfiawn yw'r Arglwydd yn ei holl ffyrdd, a sanctaidd yn ei holl weithredoedd.

18 Agos yw'r Arglwydd at y rhai oll a alwant arno, at y rhai oll a alwant arno mewn gwirionedd.

19 Efe a wna ewyllys y rhai a'i hofnant: gwrendy hefyd eu llefain, ac a'u hachub hwynt.

20 Yr Arglwydd sydd yn cadw pawb a'i carant ef; ond yr holl rai annuwiol a ddifetha efe.

21 Traetha fy ngenau foliant yr Arglwydd; a bendithied pob cnawd ei Enw sanctaidd ef byth ac yn dragywydd.

Psal. cxlvi. Lauda, anima mea.

MOLWCH yr Arglwydd. Fy enaid, mola di'r Arglwydd.

8 The Lord is gracious, and merciful: long-suffering, and of great goodness.

9 The Lord is loving unto every man: and his mercy is over all his works.

10 All thy works praise thee, O Lord: and thy saints give thanks unto thee.

11 They shew the glory of thy kingdom: and talk of thy power;

12 That thy power, thy glory, and mightiness of thy kingdom: might be known unto men.

13 Thy kingdom is an everlasting kingdom: and thy dominion endureth throughout all ages.

14 The Lord upholdeth all such as fall: and lifteth up all those that are down.

15 The eyes of all wait upon thee, O Lord: and thou givest them their meat in due season.

16 Thou openest thine hand: and fillest all things living with plenteousness.

17 The Lord is righteous in all his ways: and holy in all his works.

18 The Lord is nigh unto all them that call upon him: yea, all such as call upon him faithfully.

19 He will fulfil the desire of them that fear him: he also will hear their cry, and will help them.

20 The Lord preserveth all them that love him: but scattereth abroad all the ungodly.

21 My mouth shall speak the praise of the Lord: and let all flesh give thanks unto his holy Name for ever and ever.

Psal. cxlvi. Lauda, anima mea.

PRAISE the Lord, O my soul; while I live will I praise the Lord: yea, as long

M m

2 Molaf yr Arglwydd yn fy myw: canaf i'm Duw tra fyddwyf.

3 Na hyderwch ar dywysogion, nac ar fab dyn, yr hwn nid oes iachawdwriaeth ynddo.

4 Ei anadl a â allan, efe a ddychwel i'w ddaear: y dydd hwnnw y derfydd am ei holl amcanion ef.

5 Gwŷn ei fyd yr hwn y mae Duw Jacob yn gymmorth iddo, sydd â'i obaith yn yr Arglwydd ei Dduw;

6 Yr hwn a wnaeth nefoedd a daear, y môr, a'r hyn oll y sydd ynddynt: yr hwn sydd yn cadw gwirionedd yn dragywydd:

7 Yr hwn sydd yn gwneuthur barn i'r rhai gorthrynnedig, yn rhoddi bara i'r newynog. Yr Arglwydd sydd yn gollwng y carcharorion yn rhydd.

8 Yr Arglwydd sydd yn agoryd llygaid y deillion: yr Arglwydd sydd yn codi'r rhai a ddarostyngwyd: yr Arglwydd sydd yn hoffi'r rhai cyfiawn.

9 Yr Arglwydd sydd yn cadw'r dieithriaid: efe a gynnal yr amddifad a'r weddw; ac a ddadymchwel ffordd y rhai annuwiol.

10 Yr Arglwydd a deyrnasa byth, sef dy Dduw di, Sion, dros genhedlaeth a chenhedlaeth. Molwch yr Arglwydd.

Prŷdnhatonol Meddi.

Psal. cxlvii. *Laudate Dominum.*

MOLWCH yr Arglwydd: canys da yw canu i'n Duw ni; o herwydd hyfryd yw, i.e., gweddus yw mawl.

2 Yr Arglwydd sydd yn adeiladu Jerusalem: efe a gasgl wasgaredigion Israel.

3 Efe sydd yn iachâu y rhai briwedig o galon, ac yn rhwymo eu doluriau.

4 Y mae efe yn rhifo rhifedi'r

as I have any being, I will sing praises unto my God.

2 O put not your trust in princes, nor in any child of man: for there is no help in them.

3 For when the breath of man goeth forth he shall turn again to his earth: and then all his thoughts perish.

4 Blessed is he that hath the God of Jacob for his help: and whose hope is in the Lord his God;

5 Who made heaven and earth, the sea, and all that therein is: who keepeth his promise for ever;

6 Who helpeth them to right that suffer wrong: who feedeth the hungry.

7 The Lord looseth men out of prison: the Lord giveth sight to the blind.

8 The Lord helpeth them that are fallen: the Lord careth for the righteous.

9 The Lord careth for the strangers; he defendeth the fatherless and widow: as for the way of the ungodly, he turneth it upside down.

10 The Lord thy God, O Sion, shall be King for evermore: and throughout all generations.

Evening Prayer.

Psal. cxlvii. *Laudate Dominum.*

O Praise the Lord, for it is a good thing to sing praises unto our God: yea, a joyful and pleasant thing it is to be thankful.

2 The Lord doth build up Jerusalem: and gather together the out-casts of Israel.

3 He healeth those that are broken in heart: and giveth medicine to heal their sickness.

4 He telleth the number of

ser: geilw hwynt oll wrth eu henwau.

5 Mawr yw ein Harglwydd, a mawr ei nerth: aneirif yw ei ddeall.

6 Yr Arglwydd sydd yn dyrchafu y rhai llariaidd; gan ostwng y rhai annuwiol hyd lawr.

7 Cyd-genwch i'r Arglwydd mewn diolchgarwch: cenwch i'n Duw â'r delyn;

8 Yr hwn sydd yn toi'r nefoedd â chymmylau, yn parottoi gwlaw i'r ddaear, gan beri i'r gwellt dyfu ar y mynyddoedd.

9 Efe sydd yn rhoddi i'r anifail ei borthiant, ac i gywion y gigfran, pan lefant.

10 Nid oes hyfrydwch ganddo yn nerth march: ac nid ymhoffa efe yn esgeiriau gwr.

11 Yr Arglwydd sydd hoff ganddo y rhai a'i hofnant ef; sef y rhai a ddisgwyliant wrth ei drugaredd ef.

12 Jerusalem, mola di'r Arglwydd: Sion, molianna dy Dduw.

13 O herwydd efe a gadarnhaodd farrau dy byrth: efe a fendithiodd dy blant o' th fewn.

14 Yr hwn sydd yn gwneuthur dy fro yn heddychol, ac a' th ddiwalla di â brasder gwenith.

15 Yr hwn sydd yn anfon ei orchymyn ar y ddaear: a'i air a red yn dra buan.

16 Yr hwn sydd yn rhoddi eira fel gwlan; ac a daena rew fel lludw.

17 Yr hwn sydd yn bwrw ei îa fel tammeidiau: pwy a crys gan ei oerni ef?

18 Efe a enfyn ei air, ac a'u tawdd hwynt: â'i wylt y chwyth efe, a'r dyfroedd a lifant.

19 Y mae efe yn mynegi ei eiriau i Jacob, ei ddeddfau a'i farnedigaethau i Israel.

the stars: and calleth them all by their names.

5 Great is our Lord, and great is his power: yea, and his wisdom is infinite.

6 The Lord setteth up the meek: and bringeth the ungodly down to the ground.

7 O sing unto the Lord with thanksgiving: sing praises upon the harp unto our God;

8 Who covereth the heaven with clouds, and prepareth rain for the earth: and maketh the grass to grow upon the mountains, and herb for the use of men;

9 Who giveth fodder unto the cattle: and feedeth the young ravens that call upon him.

10 He hath no pleasure in the strength of an horse: neither delighteth he in any man's legs.

11 But the Lord's delight is in them that fear him: and put their trust in his mercy.

12 Praise the Lord, O Jerusalem: praise thy God, O Sion.

13 For he hath made fast the bars of thy gates: and hath blessed thy children within thee.

14 He maketh peace in thy borders: and filleth thee with the flour of wheat.

15 He sendeth forth his commandment upon earth: and his word runneth very swiftly.

16 He giveth snow like wool: and scattereth the hoar-frost like ashes.

17 He casteth forth his ice like morsels: who is able to abide his frost?

18 He sendeth out his word, and melteth them: he bloweth with his wind, and the waters flow.

19 He sheweth his word unto Jacob: his statutes and ordinances unto Israel.

20 Ni wnaeth efe felly âg un genedl; ac nid adnabuant ei farnedigaethau ef. Molwch yr Arglwydd.

Psal. cxlviii. Laudate Dominum.

MOLWCH yr Arglwydd. Molwch yr Arglwydd o'r nefoedd: molwch ef yn yr uchelderau.

2 Molwch ef, ei holl angylion: molwch ef, ei holl luoedd.

3 Molwch ef, haul a lleuad: molwch ef, yr holl ser goleuni.

4 Molwch ef, nef y nefoedd; a'r dyfroedd y rhai ydych oddi ar y nefoedd.

5 Molant Enw'r Arglwydd: o herwydd efe a orchymynodd, a hwy a grewyd.

6 A gwnaeth iddynt barhâu byth yn dragywydd: gosododd ddeddf, ac ni's troseddir hi.

7 Molwch yr Arglwydd o'r ddaear, y dreigiau, a'r holl ddyfnderau:

8 Tân, a chenllysg; eira, a tharth; gwylt ystormus, yn gwneuthur ei air ef:

9 Y mynyddoedd, a'r bryniau oll; y coed ffrwythlawn, a'r holl gedrwydd:

10 Y bwystfilod, a phob anifail; yr ymlusgiaid, ac adar asgellog:

11 Brenhinoedd y ddaear, a'r holl bobloedd; tywysogion, a holl farnwyr y byd:

12 Gwŷr ieuainge, a gwŷryfon hefyd; henafgwŷr, a llangiau.

13 Molant Enw'r Arglwydd: o herwydd ei Enw ef yn unig sy ddyrchafadwy; ei ardderchogrwydd ef sydd uwchlaw daear a nefoedd.

14 Ac efe sydd yn dyrchafu corn ei bobl, moliant ei holl saint; sef meibion Israel, pobl agos atto. Molwch yr Arglwydd.

20 He hath not dealt so with any nation: neither have the heathen knowledge of his laws.

Psal. cxlviii. Laudate Dominum.

O Praise the Lord of heaven: praise him in the height.

2 Praise him, all ye angels of his: praise him, all his host.

3 Praise him, sun and moon: praise him, all ye stars and light.

4 Praise him, all ye heavens: and ye waters that are above the heavens.

5 Let them praise the Name of the Lord: for he spake the word, and they were made; he commanded, and they were created.

6 He hath made them fast for ever and ever: he hath given them a law which shall not be broken.

7 Praise the Lord upon earth: ye dragons, and all deeps;

8 Fire and hail, snow and vapours: wind and storm, fulfilling his word;

9 Mountains and all hills: fruitful trees and all cedars;

10 Beasts and all cattle: worms and feathered fowls;

11 Kings of the earth and all people: princes and all judges of the world;

12 Young men and maidens, old men and children, praise the Name of the Lord: for his Name only is excellent, and his praise above heaven and earth.

13 He shall exalt the horn of his people; all his saints shall praise him: even the children of Israel, even the people that serveth him.

Psal. cxlix. *Cantate Domino.*

MOLWCH yr Arglwydd.
Cenwch i'r Arglwydd gan-
iad newydd, a'i foliant ef yng-
hynnullleidfâ'r saint.

2 Llawenhâed Israel yn yr
hwn a'i gwnaeth: gorfoledded
meibion Sion yn eu Brenhin.

3 Molant ei Enw ef ar y
dawns: canant iddo ar dympan
a thelyn.

4 O herwydd hoffodd yr Ar-
glwydd ei bobl: efe a bryd-
fertha y rhai llednais â iachawd-
wriaeth.

5 Gorfoledded y saint mewn
gogoniant: a chanant ar eu
gwelyau.

6 Bydded ardderchog foliant
Duw yn eu genau, a chleddyf
dau-finiog yn eu dwylaw;

7 I wneuthur dial ar y cen-
hedloedd, a chosp ar y bobl-
oedd;

8 I rwymo eu brenhinoedd
â chadwynau, a'u pendefigion â
gefyddau heigrn;

9 I wneuthur arnynt y farn
ysgrifenedig: yr ardderchog-
rwydd hwn sydd i'w holl saint
ef. Molwch yr Arglwydd.

Psal. cl. *Laudate Dominum.*

MOLWCH yr Arglwydd.
Molwch Dduw yn ei
sancteiddrwydd: molwch ef yn
ffurfafen ei nerth.

2 Molwch ef am ei gadernid:
molwch ef yn ol amlder ei fawr-
edd.

3 Molwch ef â llais udgorn:
molwch ef â nabl ac â thel-
yn.

4 Molwch ef â thympan ac
â dawn: molwch ef â thannau
ac â gorgan.

5 Molwch ef â symbalau son-
iarus: molwch ef â symbalau
llafar.

6 Pob perchen anadl, molian-
ned yr Arglwydd. Molwch yr
Arglwydd.

Psal. cxlix. *Cantate Domino.*

O Sing unto the Lord a new
song: let the congregation
of saints praise him.

2 Let Israel rejoice in him
that made him: and let the
children of Sion be joyful in
their King.

3 Let them praise his Name
in the dance: let them sing
praises unto him with tabret
and harp.

4 For the Lord hath pleasure
in his people: and helpeth the
meek-hearted.

5 Let the saints be joyful with
glory: let them rejoice in their
beds.

6 Let the praises of God be in
their mouth: and a two-edged
sword in their hands;

7 To be avenged of the hea-
then: and to rebuke the peo-
ple;

8 To bind their kings in
chains: and their nobles with
links of iron.

9 That they may be avenged
of them, as it is written: Such
honour have all his saints.

Psal. cl. *Laudate Dominum.*

O Praise God in his holiness:
praise him in the firma-
ment of his power.

2 Praise him in his noble
acts: praise him according to
his excellent greatness.

3 Praise him in the sound of
the trumpet: praise him upon
the lute and harp.

4 Praise him in the cymbals
and dances: praise him upon
the strings and pipe.

5 Praise him upon the well-
tuned cymbals: praise him upon
the loud cymbals.

6 Let every thing that hath
breath: praise the Lord.

FFURFIAU O WEDDI I'W HARFER AR Y MOR.

¶ *Y Boreol a'r Prydnhawrol Wasanaeth i'w harfer beunydd ar y Môr, a fyddant yr un ag a osodwyd yn y Llyfr Gweddî Gyffredin.*

¶ *Y ddwy Weddi hyn hefyd yn canlyn a arferir yn Llynges Mawrhydi y Frenhines bob dydd.*

O Dragywyddol Arglwydd Dduw, yr hwn yn unig wyt yn taenu'r nefoedd, ac yn rheoli ymchwydd y môr; yr hwn a amgylchaist y dyfroedd â therfynau, hyd oni ddarfyddo dydd a nos; Rhynged bodd it' ein derbyn ni dy weision, a'r Llynges yn yr hon yr fym yn gwasanaethu, i'th Holl-alluog a'th rasusaf nodded. Cadw ni rhag perygion y môr, a rhuthr y gelyn; fel y byddom yn amddiffyn i'n grasusaf Arglwyddes, y Frenhines VICTORIA, a'i Harglwyddiaethau, ac yn ddiogelwch i'r sawl a gynniweiriant ar hŷd y moroedd ar eu negeseuau cyfreithlawn; fel y bo i breswylwyr ein Hynys dy wasanaethu di ein Duw, mewn heddwch a llonyddwch; ac i ninnau ddychwelyd adref mewn ddiogelwch i fwynhau bendithion y wlad, gyd â ffrwyth ein llafur; ac mewn diolchgar goffa am dy drugareddau, i foliannu a gogoneddu dy Enw bendigedig; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Y Collect.

RHAGFLAENA ni, O Arglwydd, yn ein holl weithredoedd â'th radlonaf hoffder, a rhwyddhâ ni â'th barhâus gymmorth; fel, yn ein holl weithredoedd, dechreuedig, annherfynedig, a therfynedig ynot ti, y moliannom dy sanctaidd Enw, ac yn y diwedd y caffom gan dy

¶ *These two following Prayers are to be also used in her Majesty's Navy every day.*

O Eternal Lord God, who alone spreadest out the heavens, and rulest the raging of the sea; who hast compassed the waters with bounds until day and night come to an end; Be pleased to receive into thy Almighty and most gracious protection the persons of us thy servants, and the Fleet in which we serve. Preserve us from the dangers of the sea, and from the violence of the enemy; that we may be a safeguard unto our most gracious Sovereign Lady, Queen VICTORIA, and her Dominions, and a security for such as pass on the seas upon their lawful occasions; that the inhabitants of our Island may in peace and quietness serve thee our God; and that we may return in safety to enjoy the blessings of the land, with the fruits of our labours, and with a thankful remembrance of thy mercies to praise and glorify thy holy Name; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

The Collect.

PREVENT us, O Lord, in all our doings, with thy most gracious favour, and further us with thy continual help; that in all our works begun, continued, and ended in thee, we may glorify thy holy Name, and finally by thy mercy obtain everlasting life;

Ffurfiâu o Weddi i'w harfer ar y Môr.

drugaredd fywyd tragywyddol ;
trwy Iesu Grist ein Harglwydd.
Amen.

¶ *Gweddïau i'w harfer yn amser
Tymhestloedd ar y Môr.*

O Alluocaf a thra-gogoneddus
Arglwydd Dduw, wrth
orchymyn yr hwn y mae'r
gwŷntoedd yn chwythu, ac yn
dyrchafu tonnau'r môr, a'r hwn
wyt yn gostegu ei ryferthwy
ef; Yr ŷm ni dy greaduriaid,
eithr pechaduriaid truain, yn
ein dirfawr gyfyngder hwn, yn
llefain arnat am dy gymmorth.
Achub, Arglwydd, onid é, darfu
am danom. Tra'r oeddyn yn
ddiogel, ac yn gweled pob peth
yn heddychol o'n hamgylch, yr
ŷm yn cyffesu anghofio o honom
dydi ein Duw, a gwrthod gwrando
ar lef ddistaw dy air di, ac
ufuddhâu i'th orchymynion.
Eithr yr awrhon ni a welwn
mor ofnadwy ydwyti yn dy
holl weithredloedd rhyfedd; y
Duw mawr i'w ofni goruwch
oll: ac am hynny yr addolwn
dy Ddwyfol Fawredd, gan gyd-
nabod dy allu, ac attolygu dy
dosturi. Cymmorth, Arglwydd,
ac achub ni, er mwyn dy dru-
garedd yn Iesu Grist dy Fab,
ein Harglwydd. *Amen.*

Neu hon.

O Dra-gogoneddus a grasusaf
Arglwydd Dduw, yr hwn
wyt yn preswyllo yn y nef,
eithr yn canfod pob peth isod;
Edrych i lawr, ni a attolygwn i
ti, a gwrando ni yn galw arnat o
eigion trueni, ac o safn yr angau
hwn sy barod yr awrhon i'n
traflyngu. Achub, Arglwydd;
onid é, darfu am danom. Y
byw, y byw, efe a'th fawl di.
O danfon air dy orchymyn i
geryddu angerdd y gwŷntoedd,
a rhuad y môr; fel, gân gael
ein gwared allan o'r cyfyngder

through Jesus Christ our Lord.
Amen.

¶ *Prayers to be used in Storms at
Sea.*

O Most powerful and glo-
rious Lord God, at whose
command the winds blow, and
lift up the waves of the sea,
and who stillest the rage there-
of; We thy creatures, but mi-
serable sinners, do in this our
great distress cry unto thee for
help: Save, Lord, or else we
perish. We confess, when we
have been safe, and seen all
things quiet about us, we have
forgot thee our God, and re-
fused to hearken to the still
voice of thy word, and to obey
thy commandments: But now
we see, how terrible thou art
in all thy works of wonder;
the great God to be feared above
all: And therefore we adore thy
Divine Majesty, acknowledging
thy power, and imploring thy
goodness. Help, Lord, and save
us for thy mercy's sake in Je-
sus Christ thy Son, our Lord.
Amen.

Or this.

O Most glorious and gracious
Lord God, who dwellest in
heaven, but beholdest all things
below; Look down, we beseech
thee, and hear us, calling out
of the depth of misery, and
out of the jaws of this death,
which is ready now to swallow
us up: Save, Lord, or else we
perish. The living, the living,
shall praise thee. O send thy
word of command to rebuke the
raging winds, and the roaring
sea; that we, being delivered
from this distress, may live to

Ffurfiaw o Weddi i'w harfer ar y Môr.

hwn, y byddom byw i'th was-
anaethu di, ac i foliannu dy
Enw holl ddyddiau ein bywyd.
Gwrando, Arglwydd, ac achub ni,
er anfeidrol ryglyddon ein gwyn-
fydedig Iachawdwr dy Fab, ein
Harglwydd Iesu Grist. *Amen.*

¶ *Y Weddi a ddywedir o flaen
Brwydr ar y Môr, yn erbyn pob
rhyw Elyn.*

O Alluoccaf ac ardderchoccaf
Arglwydd Dduw, Arglwydd
y lluoedd, yr hwn wyt yn
llywodraethu ac yn rheoli pob
peth; Tydi wyt yn eistedd ar
yr orseddfaingc, yn barnu yn
gyfiawn. Am hynny yr erfyn-
iwn ar dy Ddwyfol Fawredd
yn ein hangenocid hyn, fod i ti
gymmeryd yr achos i'th law dy
hun, a barnu rhyngom a'n gel-
ynion. Cyfod dy nerth, O Ar-
glwydd, a thyred i'n cymmorth:
canys nid wyt bob amser yn
rhoddi y rhyfel i'r cedyrn; eithr
ti a ddichon achub trwy la-
wer, neu trwy ychydig. O na
fydded i'n pechodau lefain yr
awrhon i'n herbyn am ddial;
eithr gwrando ni dy weision tru-
ain yn ymbil am dy drugaredd,
ac yn eiriol am dy gymmorth,
ac am fod o honot yn amddi-
ffyn i ni rhag wyneb y gelyn.
Gwna yn hyspys mai tydi yw
ein Hachubwr, a'n cadarn War-
edwr, trwy Iesu Grist ein Har-
glwydd. *Amen.*

¶ *Gweddiau byrion i rai neillduol,
nad allant ymgysurfod i gyssylltu
meren Gweddi âg eraill, o herwydd
y Brwydr, neu'r Dymnestl.*

Gweddiau cyffredinol.

ARGLWYDD, trugarhâ
wrthym ni bechaduriaid,
ac achub ni er mwyn dy dru-
gareddau.

Ti yw y Duw mawr, yr hwn
a wnaethost ac wyt yn llywio
pob peth: O gwared ni er mwyn
dy Enw.

serve thee, and to glorify thy
Name all the days of our life.
Hear, Lord, and save us, for
the infinite merits of our bless-
ed Saviour, thy Son, our Lord
Jesus Christ. *Amen.*

¶ *The Prayer to be said before a
Fight at Sea against any Ene-
my.*

O Most powerful and glori-
ous Lord God, the Lord
of hosts, that rulest and com-
mandest all things; Thou sit-
test in the throne judging right,
and therefore we make our ad-
dress to thy Divine Majesty in
this our necessity, that thou
wouldest take the cause into
thine own hand, and judge be-
tween us and our enemies. Stir
up thy strength, O Lord, and
come and help us; for thou
givest not alway the battle to
the strong, but canst save by
many or by few. O let not
our sins now cry against us
for vengeance; but hear us thy
poor servants begging mercy,
and imploring thy help, and
that thou wouldest be a defence
unto us against the face of the
enemy. Make it appear that
thou art our Saviour and migh-
ty Deliverer, through Jesus
Christ our Lord. *Amen.*

¶ *Short Prayers for single persons,
that cannot meet to join in Prayer
with others, by reason of the Fight,
or Storm.*

General Prayers.

LORD, be merciful to us
sinners, and save us for
thy mercy's sake.

Thou art the great God, that
hast made and rulest all things:
O deliver us for thy Name's
sake.

Ffurflau o Weddi i'w harfer ar y Môr.

Ti yw y Duw mawr, ofnadwy
goruwch pawb oll : O achub ni,
fel y moliannom di.

*Gweddïau hyspysol o herwydd y
Gelyn.*

TYDI, O Arglwydd, wyt
gyfiawn a galluog : O am-
ddiffyn ein hachos yn erbyn
wyneb y gelyn.

O Dduw, tydi wyt gadarn
dŵr amddiffyn i bawb a ffoant
attat : O achub ni rhag traha
y gelyn.

O Arglwydd y lluoedd, ym-
ladd drosom, fel y gogoneddom
di.

O na ad i ni suddo dan
bwys ein pechodau, na thraha
y gelyn.

O Arglwydd, cyfod, cymmorth
ni, a gwared ni er mwyn dy Enw.

*Gweddïau byrion o herwydd y
Dymmestl.*

TYDI, O Arglwydd, yr hwn
wyt yn dyhuddo terfysg y
môr, gwrando, gwrando ni, ac
achub ni, fel na'n cyfrgoller.

O fendigedig Iachawdwr, yr
hwn a achubaist dy ddisgyblion,
pan oeddynt arddarfod amdanynt
gan dymmestl, gwrando ni, ac
achub ni, nyini a attolygwn i ti.

Arglwydd, trugarhâ wrthym.

Crist, trugarhâ wrthym.

Arglwydd, trugarhâ wrthym.

O Arglwydd, clyw nyini.

O Crist, clyw nyini.

Duw Dad, Duw Fab, Duw
Yspryd Glân, trugarhâ wrthym,
achub ni yr awr hon, ac yn dra-
gywydd. Amen.

EIN Tad, yr hwn wyt yn y
nefoedd, Sancteiddier dy
Enw. Deued dy deyrnas. Bydd-
ed dy ewyllys ar y ddaear, Meg-
is y mae yn y nefoedd. Dyro i
ni heddyw ein bara beunyddiol.
A maddeu i ni ein dyledion, Fel
y maddeuwn ni i'n dyledwyr.

Thou art the great God to be
feared above all : O save us, that
we may praise thee.

*Special Prayers with respect to
the Enemy.*

THOU, O Lord, art just and
powerful : O defend our
cause against the face of the
enemy.

O God, thou art a strong
tower of defence to all that flee
unto thee : O save us from the
violence of the enemy.

O Lord of hosts, fight for us,
that we may glorify thee.

O suffer us not to sink under
the weight of our sins, or the
violence of the enemy.

O Lord, arise, help us, and
deliver us for thy Name's sake.

*Short Prayers in respect of a
Storm.*

THOU, O Lord, that stillest
the raging of the sea, hear,
hear us, and save us, that we
perish not.

O blessed Saviour, that didst
save thy disciples ready to perish
in a storm, hear us, and save us,
we beseech thee.

Lord, have mercy upon us.

Christ, have mercy upon us.

Lord, have mercy upon us.

O Lord, hear us.

O Christ, hear us.

God the Father, God the Son,
God the Holy Ghost, have mer-
cy upon us, save us now and
evermore. Amen.

OUR Father, which art in
heaven, Hallowed be thy
Name. Thy kingdom come.
Thy will be done in earth, As
it is in heaven. Give us this
day our daily bread. And for-
give us our trespasses, As we for-
give them that trespass against

Ac nac arwain ni i brofedigaeth ;
Eitlir gwared ni rhag drwg :
Canys eiddot ti yw'r deyrnas,
A'r gallu, A'r gogoniant, Yn oes
oesoedd. Amen.

¶ *Pan fo enbydrwydd yn gyfagos,
cynnifer ag a aller eu hepgor oddi
wrth wasanaeth angenrheidiol yn
y Llong, a elwir ynghyd, a hwy a
wnant Gyffes ostyngedig i Dduw
o'u pechodau : yn yr hon y dylai
pob un gymmeryd atto ei hun yn
ddifrifol bob un o'r pechodau hynny
am y rhai y bo ei gydwybod yn ei
gyhuddo ; gan ddywedyd, fel y mac
yn canlyn,*

Y Gyffes.

HOLL-alluog Dduw, Tad ein
Harglwydd Iesu Grist,
Gwneuthurwr pob dim, Barnwr
pob dyn ; Yr ym ni yn cydnabod
ac yn ymosidio dros ein hamryw
bechodau a'n hanwiredd, Y rhai
o ddydd i ddydd yn orthrymmaf
a wnaethom, Ar feddwl, gair, a
gweithred, Yn erbyn dy Ddwy-
fol Fawredd, Gan annog yn gyf-
iawnaf dy ddigofaint a'th lid i'n
herbyn. Yr ydym yn ddifrifol yn
edifarhâu, Ac yn ddrwg gan ein
calonnau dros ein cam-weithred-
oedd hyn : Eu coffa sy drwm
gennym ; Eu baich sydd an-
oddefadwy. Trugarhâ wrth-
ym, Trugarhâ wrthym, drugar-
occaf Dad ; Er mwyn dy un
Mab ein Harglwydd Iesu Grist,
Maddeu i ni yr hyn oll a aeth
heibio ; A chaniattâ i ni allu
byth o hyn allan dy wasanaethu
a'th foddloni mewn newydd-deb
buedd, Er anrhydedd a go-
goniant dy Enw ; Trwy Iesu
Grist ein Harglwydd. Amen.

¶ *Yna y datgan yr Offeiriad, os
bydd un yn y Llong, y Gollyngdod
hwn.*

HOLL-alluog Dduw, ein Tad
nefol, yr hwn o'i fawr dru-
garedd a addawodd faddeuant
pechodau i bawb gan edifeirwch
calon a gwir ffydd a ymchwel

us. And lead us not into temp-
tation ; But deliver us from evil :
For thine is the kingdom, The
power, and the glory, For ever
and ever. Amen.

¶ *When there shall be imminent
danger, as many as can be spared
from necessary service in the Ship
shall be called together, and make
an humble Confession of their sin
to God : In which every one ought
seriously to reflect upon those par-
ticular sins of which his conscience
shall accuse him ; saying as fol-
loweth,*

The Confession.

ALMIGHTY God, Father
of our Lord Jesus Christ,
Maker of all things, Judge of
all men ; We acknowledge and
bemoan our manifold sins and
wickedness, Which we, from
time to time, most grievously
have committed, By thought,
word, and deed, Against thy
Divine Majesty, Provoking most
justly thy wrath and indigna-
tion against us. We do earnest-
ly repent, And are heartily sorry
for these our misdoings ; The
remembrance of them is griev-
ous unto us ; The burden of
them is intolerable. Have mercy
upon us, Have mercy upon us,
most merciful Father ; For thy
Son our Lord Jesus Christ's
sake, Forgive us all that is
past ; And grant that we may
ever hereafter Serve and please
thee In newness of life, To the
honour and glory of thy Name ;
Through Jesus Christ our Lord.
Amen.

¶ *Then shall the Priest, if there be
any in the Ship, pronounce this
Absolution.*

ALMIGHTY God, our hea-
venly Father, who of his
great mercy hath promised for-
giveness of sins to all them that
with hearty repentance and true

Ffurfiaw o Weddi i'w harfer ar y Môr.

atto; A drugarlhao wrthych, a faddeuo i chwi, ac a'ch gwaredo oddi wrth eich holl bechodau, a'ch cadarnhao ac a'ch cryfhao ym mhob daioni, ac a'ch dygo i fywyd tragwyddol; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Diolch ar ol Tymmestl.

Jubilate Deo. Psal. lxvi.

LAWEN-FLOEDDIWCH i Dduw, yr holl ddaear.

Datgenwch ogoniant ei Enw: gwnewch ei foliant yn ogoneddus, &c.

Gogoniant i'r Tad, &c.

Megis yr oedd yn y dechreu, &c.

Confitemini Domino. Psal. cvii.

CLODFORWCH yr Arglwydd; canys da yw: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragwydd, &c.

Gogoniant i'r Tad, &c.

Megis yr oedd yn y dechreu, &c.

Colectau o Ddiolch.

O Dra-bendigedig a gogoneddus Arglwydd Dduw, yr hwn wyt o anfeidrol ddaioni a thrugaredd; Nyni dy greaduriaid truin, y rhai a luniaist ac a gynheliaist ti, gan gadw yn fyw ein heneidiau, a'n hachub yr awr hon allan o safn angau, ym eilwaith yn ein cyflwyno ein hunain o flaen dy Ddwyfol Fawredd, i offrymmu i ti aberth o foliant a diolch, o herwydd i ti ein gwrando pan yn ein blinder y galwasom arnat, ac ni fwriaist ymaith ein gweddi a wnaethom ger dy fron di yn ein dirfawr gyfyngder: i.e., pan gyfrifem bob peth yn golledig, ein llong, ein dâ, ein bywyd; yna tydi a edrychaist yn drugarog arnom, ac a orchymynaist ymwared rhyfeddol; am yr hwn yr ym ni, gan ein bod yr awr hon

faith turn unto him; Have mercy upon you; pardon and deliver you from all your sins; confirm and strengthen you in all goodness, and bring you to everlasting life; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

Thanksgiving after a Storm.

Jubilate Deo. Psal. lxvi.

O Be joyful in God, all ye lands: sing praises unto the honour of his Name, make his praise to be glorious, &c.

Glory be to the Father, &c.

As it was in the beginning, &c.

Confitemini Domino. Psal. cvii.

O Give thanks unto the Lord, for he is gracious: and his mercy endureth for ever, &c.

Glory be to the Father, &c.

As it was in the beginning, &c.

Collects of Thanksgiving.

O Most blessed and glorious Lord God, who art of infinite goodness and mercy; We thy poor creatures, whom thou hast made and preserved, holding our souls in life, and now rescuing us out of the jaws of death, humbly present ourselves again before thy Divine Majesty, to offer a sacrifice of praise and thanksgiving, for that thou heardest us when we called in our trouble, and didst not cast out our prayer, which we made before thee in our great distress: Even when we gave all for lost, our ship, our goods, our lives, then didst thou mercifully look upon us, and wonderfully command a deliverance; for which we, now being in safety, do give all praise

Ffurfiâu o Weddi i'w harfer ar y Môr.

mewn diogelwch, yn rhoddi yr holl foliant a'r gogoniant i'th Enw bendigedig; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

Neu hwn :

O Alluocaf Dduw, grasusol a daionus, y mae dy drugaredd ar dy holl weithredoedd; ond hi a estynwyd mewn modd hynod tu ag attom ni, y rhai a amddiffynaist mor alluog a rhyfeddol. Ti a ddangosaist i ni bethau ofnadwy, a rhyfeddodau yn y dyfnder; fel y gwelem pa Dduw galluog a grasol ydwyt ti; mor ddigonol a pharod i gymmorth y sawl a ymddiriedant ynot. Ti a ddangosaist i ni y modd y mae'r gwyntoedd a'r moroedd yn ufuddhâu i'th orchymyn; fel y dysgom, hyd yn nod ganddynt hwy, fod o hyn allan yn ostyngedig i'th lais, a gwneuthur dy ewyllys. O herwydd pahan nyni a fendigwn ac a ogoneddwn dy Enw, am dy drugaredd hon yn ein hachub, pan oeddym ar ddarvoud am danom. Ac yr ym yn attolwg i ti, gwna ni yr awr hon mor wir ystyriol o'th drugaredd, megis yr oeddym y pryd hwnnw o'r enbydrwydd; a dyro i ni galonnau parod bob amser i ddatgan ein diolchgarwch, nid ar eiriau yn unig, eithr yn ein bucheddau hefyd, gan fod yn fwy ufudd i'th orchymynion bendigedig. Estyn, attolwg, dy ddaioni hwn i ni; fel y bo i ni, y rhai a achubaist, dy wasanaethu mewn sancteiddrwydd ac uniondeb holl ddyddiau ein bywyd; trwy Iesu Grist ein Harglwydd a'n Hiachawdwr. *Amen.*

Emyn o Fawl a Diolchgarwch ar ol Tynmestl beryglus.

DEUWCH, clodforwn yr Arglwydd; canys da yw:

and glory to thy holy Name; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

Or this :

O Most mighty and gracious good God, thy mercy is over all thy works, but in special manner hath been extended toward us, whom thou hast so powerfully and wonderfully defended. Thou hast shewed us terrible things, and wonders in the deep, that we might see how powerful and gracious a God thou art; how able and ready to help them that trust in thee. Thou hast shewed us how both winds and seas obey thy command; that we may learn, even from them, hereafter to obey thy voice, and to do thy will. We therefore bless and glorify thy Name, for this thy mercy in saving us, when we were ready to perish. And, we beseech thee, make us as truly sensible now of thy mercy, as we were then of the danger: And give us hearts always ready to express our thankfulness, not only by words, but also by our lives, in being more obedient to thy holy commandments. Continue, we beseech thee, this thy goodness to us; that we, whom thou hast saved, may serve thee in holiness and righteousness all the days of our life; through Jesus Christ our Lord and Saviour. *Amen.*

An Hymn of Praise and Thanksgiving after a dangerous Tempest.

O Come, let us give thanks unto the Lord, for he is

Ffurfiâu o Weddi i'w harfer ar y Môr.

a'i drugaredd a bery yn dragwydd.

Mawr yw'r Arglwydd, a thra moliannus : felly dywedod gwar-edigion yr Arglwydd, y rhai a waredodd efe o anwar ymchwydd y môr.

Trugarog a graslawn yw'r Arglwydd : hwyrfydig i lid, a mawr o drugarowgrwydd.

Nid yn ol ein pechodau y gwnaeth efe â ni : ac nid yn ol ein hanwireddau y talodd efe i ni.

Canys cyfuwch ag yw'r nefoedd uwchlaw'r ddaear : y rhagorodd ei drugaredd ef tu ag atton ni.

Ing a blinder a gawsom : daethom hyd borth angau.

Dyfroedd y môr oedd ar lifo drosom : dyfroedd chwyddedig oeddynt ar fyned dros ein henaidd.

Rhuodd y môr : a'r tymhestl-wynt a ddyrchafodd ei donnau ef.

Nyni a esgynasom megis i'r nefoedd ; disgynasom eilwaith i'r dyfnder : ein henaidd a doddodd ynom gan flinder.

Yna y gwaeddasom arnat ti, O Arglwydd : tithau a'n dygaist o'n gorthrymder.

Bendigedig fyddo dy Enw, yr hwn ni ddirmysaist weddi dy weision : eithr gwrandewaist ar ein llef, ac achubaist ni.

Anfonaist allan dy air : gostegodd y gwynt ystormus, ac hi aeth yn dawel.

O moliannwn ninnau'r Arglwydd gan hynny am ei ddai-
oni : a mynegwn y rhyfeddodau a wnaeth, ac y mae yn wastad yn eu gwneuthur i feibion dynion !

Moliannus fyddo'r Arglwydd beunydd : sef yr Arglwydd yr hwn sydd yn ein cymmorth, ac yn tywallt ei fendithion arnom.

gracious : and his mercy endureth for ever.

Great is the Lord, and greatly to be praised ; let the redeemed of the Lord say so : whom he hath delivered from the merciless rage of the sea.

The Lord is gracious and full of compassion : slow to anger, and of great mercy.

He hath not dealt with us according to our sins : neither rewarded us according to our iniquities.

But as the heaven is high above the earth : so great hath been his mercy towards us.

We found trouble and heaviness : we were even at death's door.

The waters of the sea had well-nigh covered us : the proud waters had well-nigh gone over our soul.

The sea roared : and the stormy wind lifted up the waves thereof.

We were carried up as it were to heaven, and then down again into the deep : our soul melted within us, because of trouble ;

Then cried we unto thee, O Lord : and thou didst deliver us out of our distress.

Blessed be thy Name, who didst not despise the prayer of thy servants : but didst hear our cry, and hast saved us.

Thou didst send forth thy commandment : and the windy storm ceased, and was turned into a calm.

O let us therefore praise the Lord for his goodness : and declare the wonders that he hath done, and still doeth for the children of men.

Praised be the Lord daily : even the Lord that helpeth us, and poureth his benefits upon us.

Efe yw ein Duw ni, sef y Duw oddi wrth yr hwn y daw iachawdwriaeth : Duw yw yr Arglwydd, trwy yr hwn y diangasom rhag angau.

Tydi, Arglwydd, a'n llawenychaist ni â gweithred dy ddwyllaw : ac ni a orfoleddwn yn dy foliant.

Bendigedig fyddo'r Arglwydd Dduw : sef yr Arglwydd Dduw, yr hwn yn unig sydd yn gwneuthur rhyfeddodau ;

A bendigedig fyddo Enw ei Fawredd ef byth : A dyweded pob un o honom, Amen, Amen.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab : ac i'r Yspryd Glân ;

Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad : yn oes oesoedd. Amen.

2 Cor. xiii.

GRAS ein Harglwydd Iesu Grist, a chariad Duw, a chymdeithas yr Yspryd Glân, a fyddo gyd â ni oll byth bythoedd. *Amen.*

Ar ol Buddugoliaeth, neu Ymwared oddi wrth y Gelyn.

Psalm neu Emyn o Fawl a Diolchgarwch ar ol Buddugoliaeth.

ONI buasai'r Arglwydd yr hwn a fu gyd â ni, y gallwn ddywedyd yn awr : oni buasai'r Arglwydd yr hwn a fu gyd â ni, pan gyfododd dynion yn ein herbyn ;

Yna y'n llyngcasent ni yn fyw : pan ennynodd eu llid hwynt i'n herbyn.

Yna y dyfroedd a lifasai drosom ni, y ffrwd a aethai dros ein henaid : yna'r aethai dros ein henaid ddyfroedd chwyddedig.

Eithr bendigedig fyddo'r Arglwydd : yr hwn ni'n rhoddodd ni yn ysglyfaeth i'w dannedd hwynt.

Yr Arglwydd a wnaeth iachawdwriaeth : nerthol i ni.

He is our God, even the God of whom cometh salvation : God is the Lord by whom we have escaped death.

Thou, Lord, hast made us glad through the operation of thy hands : and we will triumph in thy praise.

Blessed be the Lord God : even the Lord God, who only doeth wondrous things ;

And blessed be the Name of his Majesty for ever : and let every one of us say, Amen, Amen.

Glory be to the Father, and to the Son : and to the Holy Ghost ;

As it was in the beginning, is now, and ever shall be : world without end. Amen.

2 Cor. xiii.

THE grace of our Lord Jesus Christ, and the love of God, and the fellowship of the Holy Ghost, be with us all evermore. *Amen.*

After Victory or Deliverance from an Enemy.

A Psalm or Hymn of Praise and Thanksgiving after Victory.

IF the Lord had not been on our side, now may we say : if the Lord himself had not been on our side, when men rose up against us ;

They had swallowed us up quick : when they were so wrathfully displeased at us.

Yea, the waters had drowned us, and the stream had gone over our soul : the deep waters of the proud had gone over our soul.

But praised be the Lord : who hath not given us over as a prey unto them.

The Lord hath wrought : a mighty salvation for us.

Ffurfiâu o Weddi i'w harfer ar y Môr.

Nid â'n cleddyf ein hun y goresgynasom ; nid ein braich ein hun a barodd i ni iachawdwr-iaeth : eithr dy ddeheulaw di, a'th fraich, a llewyrch dy wyn-eb ; o herwydd it' ein hoffi ni.

Yr Arglwydd a ymddangosodd drosom ni : yr Arglwydd a orchuddiodd ein pennau, ac a wnaeth i ni sefyll yn nydd y frwydr.

Yr Arglwydd a ymddangosodd drosom ni : yr Arglwydd a ddadymchwelodd ein gelynion, ac a ddrylliodd y rhai a godasant i'n herbyn.

O herwydd paham, nid i ni, O Arglwydd, nid i ni : ond i'th Enw dy hun rhodder y gogoniant.

Yr Arglwydd a wnaeth i ni bethau mawrion : yr Arglwydd a wnaeth bethau mawrion i ni ; am yr hyn yr ydym yn llawen.

Ein porth ni sydd yn Enw'r Arglwydd : yr hwn a wnaeth nefoedd a daear.

Bendigedig fyddo Enw'r Arglwydd : o'r pryd hwn hyd yn dragywydd.

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab : ac i'r Yspryd Glân ;

Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad : yn oes oesoedd. Amen.

¶ *Ar ol yr Emyn yma, gellir canu y Te Deum.*

¶ *Yna y Collect hæn.*

HOLL-alluog Dduw, Goruchaf Lywiawdwr yr holl fyd, yn llaw yr hwn y mae nerth a chadernid na ddichon neb eu gwrthsefyll ; Nyni a fendithiwn ac a fawrygwn dy Enw mawr a gogoneddus, am y Fuddugoliaeth lwyddiannus hon : yr holl ogoniant o honi a ddodwn i ti, yr hwn wyt unig Roddwr Goruchafiaeth. Ac nyni a attolygwn i ti, roddi i ni ras i ddefnyddio dy fawr drugaredd

We gat not this by our own sword, neither was it our own arm that saved us : but thy right hand, and thine arm, and the light of thy countenance, because thou hadst a favour unto us.

The Lord hath appeared for us : the Lord hath covered our heads, and made us to stand in the day of battle.

The Lord hath appeared for us : the Lord hath overthrown our enemies, and dashed in pieces those that rose up against us.

Therefore not unto us, O Lord, not unto us : but unto thy Name be given the glory.

The Lord hath done great things for us : the Lord hath done great things for us, for which we rejoice.

Our help standeth in the Name of the Lord : who hath made heaven and earth.

Blessed be the Name of the Lord : from this time forth for evermore.

Glory be to the Father, and to the Son : and to the Holy Ghost ;

As it was in the beginning, is now, and ever shall be : world without end. Amen.

¶ *After this Hymn may be sung the Te Deum.*

¶ *Then this Collect.*

O Almighty God, the Sovereign Commander of all the world, in whose hand is power and might which none is able to withstand ; We bless and magnify thy great and glorious Name for this happy Victory, the whole glory whereof we do ascribe to thee, who art the only giver of Victory. And, we beseech thee, give us grace to improve this great mercy to thy glory, the advancement

Ffurfiâu o Weddi i'w harfer ar y Môr.

hon er dy ogoniant di, er dyrchafiad dy Efengyl, er anrhydedd ein Brenhines, ac, hyd y bo ynom, er llesâd holl ddynol-ryw. Ac ni a attolygwn i ti roddi i ni y cyfryw ymsyniad o'th fawr drugaredd hon, ag a'n rhwymo ni i wir ddiolchgarwech a ymddangoso yn ein bucheddau, trwy ymarweddiad gostyngedig, sancteiddlân, ac ufudd, ger dy fron di dros ein holl ddyddiau, trwy Iesu Grist ein Harglwydd; i'r hwn, gyd â thi a'r Yspryd Glân, megis am dy holl drugareddau, felly yn enwedig am yr Oruchafiaeth a'r Ymwared presennol, y byddo'r holl ogoniant a'r anrhydedd, hyd yn oes oesoedd. *Amen.*

2 Cor. xiii.

GRAS ein Harglwydd Iesu Grist, a chariad Duw, a chymdeithas yr Yspryd Glân, a fyddo gyd â ni oll byth bythoedd. *Amen.*

Wrth Gladdu eu Meirw ar y Môr.

¶ *Gellir arfer y Gwasanaeth yn y Llyfr Gweddi Gyffredin; yn unig yn lle y geiriau hyn [Gan hynny yr ŷm ni rhoddi ei gorph ef i'r ddaear, &c.] dyweder,*

GAN hynny yr ŷm ni yn rhoddi ei gorph ef i'r dyfnder, i'w droi i lygredigaeth; gan ddisgwyl am adgyfodiad y corph (pan roddo'r Môr i fynu ei feirw) ac am fywyd y byd y sydd ar ddyfod, trwy ein Harglwydd Iesu Grist; yr hwn ar ei ddyfodiad a newidia ein corph gwael ni, fel y byddo yn gyffelyb i'w gorph gogoneddus ef, yn ol y galluog weithrediad, trwy'r hwn y dichon efe ddarostwng pob peth iddo ei hun.

of thy Gospel, the honour of our Sovereign, and, as much as in us lieth, to the good of all mankind. And, we beseech thee, give us such a sense of this great mercy, as may engage us to a true thankfulness, such as may appear in our lives by an humble, holy, and obedient walking before thee all our days, through Jesus Christ our Lord; to whom with thee and the Holy Spirit, as for all thy mercies, so in particular for this Victory and Deliverance, be all glory and honour, world without end. *Amen.*

2 Cor. xiii.

THE grace of our Lord Jesus Christ, and the love of God, and the fellowship of the Holy Ghost, be with us all evermore. *Amen.*

At the Burial of their Dead at Sea.

¶ *The Office in the Common Prayer-book may be used; only instead of these words [We therefore commit his body to the ground, earth to earth, &c.] say,*

WE therefore commit his body to the deep, to be turned into corruption, looking for the resurrection of the body, (when the Sea shall give up her dead,) and the life of the world to come, through our Lord Jesus Christ; who at his coming shall change our vile body, that it may be like his glorious body, according to the mighty working, whereby he is able to subdue all things to himself.

FFURF GWEDDI GYD A DIOLCH I'R HOLL- ALLUOG DDUW,

I'w harfer bob Blwyddyn ym mhob Eglwys a Chapel yn y Deyrnas hon, ar yr Ugeinfed o *Ffehefin*; sef, y Dydd y dechreuodd y Frenhines ei dedwyddol Deyrnasiad.

¶ *Yr un fydd y Gwasanaeth ag a arferir ar Ddyddiau Gwyl yn hollol; ond lle'r ordeiniwyd yn amgen yn y Ffurf hon.*

¶ *Os digwydd y Dydd hwn ar Ddydd Sul, arferir y Gwasanaeth hwn, fel y cantlyn, yn hollol.*

¶ *Y Forcol Weddi a ddechreu â'r Ymadroddion hyn.*

CYNGHORI yr ydwyf, ym mlaen pob peth, fod Ymbiliau, Gweddïau, Deisyfiadau, a Thalu Diolch, dros bob dyn: dros Frenhinoedd, a phawb sy mewn Goruchafiaeth; fel y gallom ni fyw yn llonydd ac yn heddychol, mewn pob duwioldeb ac onestrwydd: canys hyn sy dda a chymmeradwy ger bron Duw ein Ceidwad. *1 Tim. ii. 1, 2, 3.*

Os dywedwn nad oes ynom bechod, yr ydym yn ein twyllo ein hunain, a'r gwirionedd nid yw ynom: os cyfaddefwn ein pechodau, ffyddlon yw efe a chyfiawn; fel y maddeuo i ni ein pechodau, ac y'n glanhao oddi wrth bob anghyfiawnder. *1 St. Ioan i. 8, 9.*

¶ *Yn lle Venite exultemus y cenir neu y dywedir yr Emyrn hon sy'n canlyn; un Adnod gan yr Offeiriad, a phob ail gan y Clochydd a'r bobl.*

¶ *Morning Prayer shall begin with these Sentences.*

I Exhort that first of all, Supplications, Prayers, Intercessions, and giving of Thanks, be made for all men; for Kings, and for all that are in Authority; that we may lead a quiet and peaceable life, in all godliness and honesty: For this is good and acceptable unto God our Saviour. *1 Tim. ii. 1, 2, 3.*

If we say that we have no sin, we deceive ourselves, and the truth is not in us; but, if we confess our sins, he is faithful and just to forgive us our sins, and to cleanse us from all unrighteousness. *1 St. John i. 8, 9.*

¶ *Instead of Venite exultemus the Hymn following shall be said or sung; one Verse by the Priest, and another by the Clerk and people.*

O Arglwydd ein Ior ni : mor ardderchog yw dy Enw ar yr holl ddaear ! *Psal. viii. 1.*

Arglwydd, beth yw dyn, pan gydnabyddit ef : neu fab dyn, pan wnait gyfrif o hono ? Psal. cxliv. 3.

Gwnaeth gofio ei ryfeddodau : graslawn a thrugarog yw'r Arglwydd. *Psal. cxi. 4.*

O na foliannent yr Arglwydd am ei ddaioni : a'i ryfeddodau i feibion dynion ! Psal. cvii. 21.

O Dduw, ein tarian, gwel : ac edrych ar wyneb dy Enneiniog. *Psal. lxxxiv. 9.*

Cynnal ei cherddediad hi yn dy lwybrau : fel na lithro ei thraed. Psal. xvii. 5.

Estyn oes y Frenhines : a llawenâ hi â llawenydd dy wynebpryd. *Psal. lxi. 6. a'r xxi. 6.*

Arhosed byth ger dy fron di : darpar drugaredd a gwirionedd, fel y cadwont hi. Psal. lxi. 7.

Yn ei dyddiau hi blodeued y cyfiawn : a gwna ein bro ni yn heddychol. *Psal. lxxii. 7. a'r cxlvii. 14.*

Gwisg ei gelynyon hi â chywilydd : a blodeued ei choron arni hithau. Psal. cxxxii. 18.

Bendigedig fyddo'r Arglwydd Dduw, Duw Israel : yr hwn yn unig sydd yn gwneuthur rhyfeddodau. *Psal. lxxii. 18.*

Bendigedig hefyd fyddo ei Enw gogoneddus ef yn dragywydd : a'r holl ddaear a lunwer o'i ogoniant. *Amen, ac Amen. Adn. 19.*

Gogoniant i'r Tad, ac i'r Mab : ac i'r Yspryd Glân ;

Megis yr oedd yn y dechreu, y mae yr awr hon, ac y bydd yn wastad : yn oes oesoedd. Amen.

O Lord our Governour : how excellent is thy Name in all the world ! *Psal. viii. 1.*

Lord, what is man, that thou hast such respect unto him : or the son of man, that thou so regardest him ? Psal. cxliv. 3.

The merciful and gracious Lord hath so done his marvellous works : that they ought to be had in remembrance. *Psal. cxi. 4.*

O that men would therefore praise the Lord for his goodness : and declare the wonders that he doeth for the children of men ! Psal. cvii. 21.

Behold, O God our defender : and look upon the face of thine Anointed. *Psal. lxxxiv. 9.*

O hold thou up her goings in thy paths : that her footsteps slip not. Psal. xvii. 5.

Grant the Queen a long life : and make her glad with the joy of thy countenance. *Psal. lxi. 6. & xxi. 6.*

Let her dwell before thee for ever : O prepare thy loving mercy and faithfulness, that they may preserve her. Psal. lxi. 7.

In her time let the righteous flourish : and let peace be in all our borders. *Psal. lxxii. 7. & cxlvii. 14.*

As for her enemies, clothe them with shame : but upon herself let her crown flourish. Psal. cxxxii. 19.

Blessed be the Lord God, even the God of Israel : which only doeth wondrous things. *Psal. lxxii. 18.*

And blessed be the Name of his Majesty for ever : and all the earth shall be filled with his Majesty. Amen, Amen. Ver. 19.

Glory be to the Father, and to the Son : and to the Holy Ghost ;

As it was in the beginning, is now, and ever shall be : world without end. Amen.

Yr ugeinfed o Fehefin.

Psalmu priod. xx, xxi, ci.

Lithiau priod.

Y Gyntaf, Jos. i. hyd adnod y ddegfed.

Te Deum.

Yr Ail, Rhuf. xiii.

Jubilate Deo.

¶ *Y Gwersiglan nesaf ar ol y Credo a safant fei hyn.*

Offeiriad. Arglwydd, dangos dy drugaredd arnom.

Atteb. *A chaniattâ i ni dy iachawdwriaeth.*

Offeiriad. Arglwydd, cadw y Frenhines ;

Atteb. *Yr hon sydd yn ymddiried ynot.*

Offeiriad. Anfon iddi gymmorth o'th gyssegrfa.

Atteb. *Ac byth yn nerthol amddiffyn hi.*

Offeiriad. Na ad i'w gelynion gael y llaw uchaf arni.

Atteb. *Na ad i'r anwir nesâu i'w drygu.*

Offeiriad. Gwisg dy Weinidogion âg iawnder.

Atteb. *A gwna dy ddewisol bobl yn llawen.*

Offeiriad. Arglwydd, cadw dy bobl.

Atteb. *A bendithia dy etifedd-iaeth.*

Offeiriad. Arglwydd, dyro dangnefedd yn ein dyddiau.

Atteb. *Gan nad oes neb arall a ymladd drosom, ond tydi, O Dduw, yn unig.*

Offeiriad. Bydd i ni, O Arglwydd, yn dŵr cadarn ;

Atteb. *Rhag wyneb ein gelynion.*

Offeiriad. Arglwydd, gwranddo ein gweddïau.

Atteb. *A deued ein llef hyd attat.*

¶ *Yn lle'r Colect cyntaf ar y Forelo Weddi, yr arferir y Colect dilynlo hwn o Ddiolwch am Ddyfodiad y Frenhines i lywodraethu arnom.*

Proper Psalms. xx, xxi, ci.

Proper Lessons.

The First, Josh. i. to the end of the ninth Verse.

Te Deum.

The Second, Rom. xiii.

Jubilate Deo.

¶ *The Suffrages next after the Creed shall stand thus.*

Priest. O Lord, shew thy mercy upon us.

Answer. *And grant us thy salvation.*

Priest. O Lord, save the Queen ;

Answer. *Who putteth her trust in thee.*

Priest. Send her help from thy holy place.

Answer. *And evermore mightily defend her.*

Priest. Let her enemies have no advantage against her.

Answer. *Let not the wicked approach to hurt her.*

Priest. Endue thy Ministers with righteousness.

Answer. *And make thy chosen people joyful.*

Priest. O Lord, save thy people.

Answer. *And bless thine inheritance.*

Priest. Give peace in our time, O Lord.

Answer. *Because there is none other that fighteth for us, but only thou, O God.*

Priest. Be unto us, O Lord, a strong tower ;

Answer. *From the face of our enemies.*

Priest. O Lord, hear our prayer ;

Answer. *And let our cry come unto thee.*

¶ *Instead of the first Collect at Morning Prayer shall be used this following Collect of Thanksgiving for Her Majesty's Accession to the Throne.*

HOLL-alluog Dduw, yr hwn wyt yn llywodraethu ar holl deyrnasocdd y byd, ac yn eu trefnu wrth dy ewyllys daionus; Nyni a ddiolchwn i't yn ddiffuant am deilyngu, ar gyfenw i'r dydd hwn, osod dy Wasanaethyddes, ein goruchel Arglwyddes, y Frenhines *VICTORIA*, ar Orseddfaingc y deyrnas hon. Bydded dy ddoethineb di i'w thywys hi, ac â'th fraich nertha hi; blodeued yn ei dyddiau hi gyfiawnder, gwirionedd, a sancteiddrwydd, heddwch a chariad, a'r holl rinweddau y sy'n harddu'r Broffes Gristionogol: llywia ei holl gynghorion a'i llafur hi er dy ogoniant di, a daioni ei phobl; a dyro i ninnau ras i ufuddhâu iddi yn siriol ac yn ewyllysgar, er mwyn cydwytbod: fel na bo i'n gwyniau pechadurus, na'n priod-elw ni, ddiddymmu ei gofalon hi am y lles cyffredin; meddianned yn wastadol galonnau ei phobl; fel na phallont byth ei hanrhydeddu hi, ac ufuddhâu yn ddyledus i'w Hawdurdod: Bydded ei Theyrnasiad yn hir ac yn llwyddianus, a chorona hi âg anfarwoldeb yn y byd a ddaw; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

¶ *In niwedd y Litani (yr hon yn wastad a arferir ar y Dydd hwn) ar ol y Collect [Nyni yn ufudd a attolygwn i ti, &c.] yr arferir y Weddi sy'n canlyn dros y Frenhines a'r Brenhinol Deulu.*

O Arglwydd ein Duw, yr hwn wyt yn cynnal ac yn llywio pob peth yn y nef a'r ddaear; Derbyn ein hufudd weddïau, gyd â'n diffuant ddiolch, am ein goruchel Arglwyddes *VICTORIA*, yr hon a osododd dy ras a'th ragluniaeth, ar gyfenw i'r dydd hwn, yn Frenhines arnom ni; ac felly, gyd â hi, bendithia *Albert Edward Tywysog Cymru*, Tywysoges *Cymru*, a'r holl Frenhinol Deulu; fel y bo

ALMIGHTY God, who rulest over all the kingdoms of the World, and disposest of them according to thy good pleasure; We yield thee unfeigned thanks, for that thou wast pleased, as on this day, to place thy Servant our Sovereign Lady, Queen *VICTORIA* upon the Throne of this Realm. Let thy wisdom be her guide, and let thine arm strengthen her; let justice, truth, and holiness, let peace and love, and all those virtues that adorn the Christian Profession, flourish in her days; direct all her counsels and endeavours to thy glory, and the welfare of her people; and give us grace to obey her cheerfully and willingly for conscience sake; that neither our sinful passions, nor our private interests, may disappoint her cares for the publick good; let her always possess the hearts of her people, that they may never be wanting in honour to her Person, and dutiful submission to her Authority; let her Reign be long and prosperous, and crown her with immortality in the life to come; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

¶ *In the end of the Litani (which shall always be used upon this Day) after the Collect [We humbly beseech thee, O Father, &c.] shall the following Prayer, for the Queen and Royal Family, be used.*

O Lord our God, who upholdest and governest all things in heaven and earth; receive our humble prayers, with our hearty thanksgivings, for our Sovereign Lady *VICTORIA*, as on this day, set over us by thy grace and providence to be our Queen; and so together with her bless *Albert Edward Prince of Wales*, the Princess of *Wales*, and all the Royal Family; that they all,

Yr ugeinfed o Fehesin.

iddynt oll, gan ymddiried yn wastad yn dy ddaioni, a chael eu hamddiffyn gan dy allu, a'u coronni â'th rasol a diball ffafr, barhâu ger dy fron mewn iechyd, heddwch, llawenydd, ac anrhyddedd, hir a dedwydd einioes ar y ddaear, ac ar ol y fuchedd hon, fwynhâu bywyd a gogoniant tragywyddol yn Nheyrnas Nef; trwy Haeddeditgaethau a Chyfyngiad Iesu Grist ein Hiachawdwr; yr hwn, gyd â'r Tad a'r Yspryd Glân, sydd yn byw ac yn teyrnasu byth yn un Duw, heb drange na gorphen. *Amen.*

¶ *Yna y canlyn y Collect hwn, ar i Dduw amddiffyn y Frenhines yn erbyn ei holl elynion.*

O Dduw grasusaf, yr hwn a osodaist dy Wasanaethyddes ein Brenhines *VICTORIA* ar Orseddfainge ei Hynafiaid; Yn ostyngyddiaf attolygwn it' ei hamddiffyn hi ar yr unrhyw rhag pob peryglon y gallo hi fod yn eu hergyd; cudd hi rhag cyfrinach y rhai drygionus, a rhag terfysg gweithredwyr anwiredd: llesghâ ddwylaw, difwyna fwr-iadau, a diffwrwytha ymgeisiau ei gelynyddion oll, fel na allo na dirgel gyd-fwriadau, na thrais cyhoedd, gythryblu ei Llywodraeth; eithr bod iddi, gan gael ei chadw yn ddiogel dan gysgod dy adenydd, a'i chynnal gan dy gadernid, orfoleddu ar bob gwrthgais; fel y gallo'r holl fyd gydnabod mai ti yw ei Hachubydd, a'i chadarn War-edydd hi ym mhob cyfyngder a gwrthwyneb; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

¶ *Yna'r Weddi dros Uchel Lys y Parliament, os bydd yn eistedd.*

¶ *Yng Ngwasanaeth y Cymmun, yn nesaf o flaen darlluin yr Epistol, yn lle'r Collect dros y Frenhines, a Cholect y Dydd, yr arferir y Weddi yma dros y Frenhines, megis Penllywydd yr Eglwys.*

ever trusting in thy goodness, protected by thy power, and crowned with thy gracious and endless favour, may continue before thee in health, peace, joy, and honour, and may live long and happy lives upon earth, and after death obtain everlasting life and glory in the kingdom of heaven, by the Merits and Mediation of Christ Jesus our Saviour, who with the Father and the Holy Spirit, liveth and reigneth ever one God, world without end. *Amen.*

¶ *Then shall follow this Collect, for God's protection of the Queen against all her enemies.*

MOST gracious God, who hast set thy servant *VICTORIA* our Queen upon the Throne of her Ancestors, we most humbly beseech thee to protect her on the same from all the dangers to which she may be exposed; Hide her from the gathering together of the forward, and from the insurrection of wicked doers; Do thou weaken the hands, blast the designs, and defeat the enterprizes of all her enemies, that no secret conspiracies, nor open violences, may disquiet her Reign; but that, being safely kept under the shadow of thy wing, and supported by thy power, she may triumph over all opposition; that so the world may acknowledge thee to be her defender and mighty deliverer in all difficulties and adversities; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

¶ *Then the Prayer for the High Court of Parliament (if sitting.)*

¶ *In the Communion Service, immediately before the reading of the Epistle, instead of the Collect for the Queen, and that of the Day, shall be used this Prayer for the Queen, as supreme Governour of this Church.*

O Fendigedig Arglwydd, yr hwn a elwaist Dywysogion Cristionogol i amddiffyn dy ffydd, ac a roddaist yn ddyled arnynt hwylio ym mlaen hawddfyd ysprydol, ynghyd â Llesâd amserol eu pobl; Yr fym yn cydnabod â gostyngedig a diolchgar galonnau dy fawr ddaioni tu ag attom, yn gosod dy Wasanaethyddes, ein grasusaf Frenhines, ar yr Eglwys a'r Deyrnas hon: Dyro iddi, ni a attolygwn it', yr holl nefol radau angenrheidiol i ymddiried mor uchel; Llwydded yn ei dwylaw dy waith di ei Duw; gweled ei llygaid hi lwydd ei holl fwriadau er lles dy wir Grefydd sefydledig yn ein plith; Agwna hi yn offeryn bendigedig i amddiffyn a dyrchafu dy Wirionedd, pa le bynnag y mae dan erlid a gorthrech: Ffoëd Rhagrith a Halogrwydd, Coelgrefydd ac Eilun-addoliad, o'i gwydd hi; Na ad i Heresiaau na Gau-ddysgeidiaeth anheddychu dy Eglwys, nac i Sismau ac Ymneillduadau diachos ei gwanhau; eithr caniatâ i ni fod o un galon ac un meddwl yn dy wasanaethu di ein Duw, ac yn ufuddhau iddi hithau yn ol dy ewyllys di. Ac, fel y mwynhao'r oesoedd i ddyfod y bendithion hyn, na phalled fyth un o'i Thy hi i lywodraethu'r deyrnas gyfunol hon ar ei hol hi; fel y gwelo ein hiliogaeth ni blant ei phlant hi, a thangnefedd ar Israel. Felly nyni dy bobl, a defaid dy borfa, a ddiolchwn it' yn dragywydd, ac a ddatganwn fyth dy foliant o genhedlaeth i genhedlaeth. *Amen.*

Yr Epistol. 1 St. Petr. ii. 11.

ANWYLYD, yr wyf yn attolwg i chwi, megis dieithriaid a phererinion, ymgedwch oddi wrth chwantau

BLESSED Lord, who hast called Christian Princes to the defence of thy Faith, and hast made it their duty to promote the spiritual welfare, together with the temporal interest of their people; We acknowledge with humble and thankful hearts thy great goodness to us, in setting thy Servant our most gracious Queen over this Church and Nation; Give her, we beseech thee, all those heavenly graces that are requisite for so high a trust; Let the work of thee her God prosper in her hands; Let her eyes behold the success of her designs for the service of thy true Religion established amongst us; And make her a blessed instrument of protecting and advancing thy Truth, wherever it is persecuted and oppressed; Let Hypocrisy and Profaneness, Superstition and Idolatry, fly before her face; Let not Heresies and false Doctrines disturb the peace of the Church, nor Schisms and causeless Divisions weaken it; But grant us to be of one heart and one mind in serving thee our God, and obeying her according to thy will: And that these blessings may be continued to after-ages, let there never be one wanting in her house to succeed her in the government of this United Kingdom, that our posterity may see her children's children, and peace upon Israel. So we that are thy people, and sheep of thy pasture, shall give thee thanks for ever, and will always be shewing forth thy praise from generation to generation. *Amen.*

The Epistle. 1 St. Pet. ii. 11.

DEARLY beloved, I beseech you as strangers and pilgrims, abstain from fleshly lusts, which war against the soul;

Yr ugeinfed o Fehesfn.

cnawdol, y rhai sydd yn rhyfela yn erbyn yr enaid; gan fod â'ch ymarweddiad yn onest ym mysg y Cenhedloedd; fel, lle maent yn eich goganu megis drwg-weithredwyr, y gallont, o herwydd eich gweithredoedd da a welant, ogoneddu Duw yn nydd yr ymweliad. Ymddarostyngwch oblegid hyn i bob dynol ordinhâd, o herwydd yr Arglwydd: pa un bynnag ai i'r brenhin, megis goruchaf; ai i'r llywiawdwyr, megis trwyddo ef wedi eu danfon, er dîal ar y drwg-weithredwyr, a mawl i'r gweithredwyr da. Canys felly y mae ewyllys Duw, fod i chwi, trwy wneuthur daioni, ostegu anwybodaeth dynion ffliion: megis yn rhyddion, ac nid â rhyddid gennych megis cochl malais; eithr fel gwasanaethwyr Duw. Perchwch bawb. Cerwch y brawdoliaeth. Ofnwch Dduw. Anrhydeddwch y brenhin.

Yr Efengyl. St. Matt. xxii. 16.

A Hwyl a ddanfonasant atto eu disgyblion ynghyd â'r Herodianiaid, gan ddywedyd, Athraw, ni a wyddom dy fod yn eirwir, ac yn dysgu ffordd Duw mewn gwirionedd, ac nad oes arnat ofal rhag neb: oblegid nid wyt ti yn edrych ar wyneb dynion. Dywed i ni gan hynny, Beth yr wyt ti yn ei dybied? Ai cyfreithlawn rhoddi teyrnedd i Cæsar, ai nid yw? Ond yr Iesu a wybu eu drygioni hwyl, ac a ddywedodd, Paham yr ydych yu fy nhemtio i, chwi ragrithwyr? Dangoswch i mi arian y deyrnedd. A hwyl a ddygasant atto geiniog. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Eiddo pwyl yw y ddelw hon a'r argraph? Dywedasant wrtho, Eiddo Cæsar. Yna y dywedodd wrthynt, Telwch chwithau yr eiddo Cæsar i Cæsar, a'r eiddo Duw i Dduw. A phan glywsant hwyl hyn, rhy-

having your conversation honest among the Gentiles: that, whereas they speak against you as evil-doers, they may, by your good works which they shall behold, glorify God in the day of visitation. Submit yourselves to every ordinance of man for the Lord's sake; whether it be to the King, as supreme; or unto governors, as unto them that are sent by him for the punishment of evil-doers, and for the praise of them that do well. For so is the will of God, that with well-doing ye may put to silence the ignorance of foolish men: as free, and not using your liberty for a cloke of maliciousness, but as the servants of God. Honour all men. Love the brotherhood. Fear God. Honour the King.

The Gospel. St. Matt. xxii. 16.

AND they sent out unto him their disciples, with the Herodians, saying, Master, we know that thou art true, and teachest the way of God in truth, neither carest thou for any man: for thou regardest not the person of men. Tell us therefore, What thinkest thou? Is it lawful to give tribute unto Cæsar, or not? But Jesus perceived their wickedness, and said, Why tempt ye me, ye hypocrites? shew me the tribute-money. And they brought unto him a penny. And he saith unto them, Whose is this image and superscription? They say unto him, Cæsar's. Then saith he unto them, Render therefore unto Cæsar the things which are Cæsar's; and unto God the things that are God's. When they had heard these words, they marvelled,

Yr ugcinfed o Fehefn.

feddu a wnaethant, a'i adael ef, a myned ymaith.

¶ *Ar ol Credo Nicea, y canlyn y Bregeth.*

¶ *Yn yr Offrymriad y darllenir yr Adnod hon :*

LLEWYRCHED felly eich goleuni ger bron dynion, fel y gwelont eich gweithredoedd da chwi, ac y gogoneddont eich Tad yr hwn sydd yn y nefoedd. *St. Matth. v. 16.*

¶ *Ar ol y Wceddi [Dros holl Ystâd Eglwys Grist &c.] y darllenir y Colectau sy'n canlyn.*

Gweddi am Undeb.

DUW, Tad ein Harglwydd Iesu Grist, ein hunig Iachawdwr, Tywysog Tangnefedd; Dyro i ni ras i ystyried yn ddifrifol y mawr beryglon yr ym ynddynt trwy ein hymranniadau annedwydd; Dwg ymaith bob digasedd a rhagfarn, a pha beth bynnag arall a ddichon ein rhwystro ni i dduwiol Undeb a Chyd-gordio; Fel, megis nad oes ond un Corph, ac un Yspryd, ac un Gobaith o'n Galwedigaeth; un Arglwydd, un Ffydd, un Bedydd, un Duw a Thad i ni oll; felly y byddom oll o hyn allan o un galon, ac o un enaid, wedi ein huno mewn un sanctaidd gwlwm Gwirionedd a Thangnefedd, Ffydd a Chariad perffaith; ac âg un meddwl ac un genau dy ogoneddu di; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

CANIATTA, O Arglwydd, ni a attolygwn i ti, fod i chwyl y byd hwn gael ei drefnu mor dangnefeddol gan dy reolaeth di, fel y gallo dy Eglwys di dy wasanaethu yn llawen ym mhob duwiol heddwch, trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

CANIATTA, ni a attolygwn i ti, Holl-alluog Dduw, am y gciriau a glywsom heddyw â'n

and left him, and went their way.

¶ *After the Nicene Creed shall follow the Sermon.*

¶ *In the Offertory shall this Sentence be read :*

LET your light so shine before men, that they may see your good works, and glorify your Father which is in heaven. *St. Matth. v. 16.*

¶ *After the Prayer [For the whole state of Christ's Church &c.] these Collects following shall be used.*

A Prayer for Unity.

O God the Father of our Lord Jesus Christ, our only Saviour, the Prince of Peace; Give us grace seriously to lay to heart the great dangers we are in by our unhappy divisions. Take away all hatred and prejudice, and whatsoever else may hinder us from godly Union and Concord: that, as there is but one Body, and one Spirit, and one Hope of our Calling, one Lord, one Faith, one Baptism, one God and Father of us all, so we may henceforth be all of one heart, and of one soul, united in one holy bond of Truth and Peace, of Faith and Charity, and may with one mind and one mouth glorify thee; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

GRANT, O Lord, we beseech thee, that the course of this world may be so peaceably ordered by thy governance, that thy Church may joyfully serve thee in all godly quietness, through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

GRANT, we beseech thee, Almighty God, that the words, which we have heard

Yr ugeinfed o Fehefin.

clustiau oddi allan, eu bod felly trwy dy ras wedi eu plannu yn ein calonau oddi mewn, fel y dygont ynom ffrwyth buchedd dda, er anrhydedd a moliant i'th Enw; trwy Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

HOLL-alluog Dduw, ffynnon yr holl ddoethineb, yr hwn wyt yn gwybod ein hangenrheidiau cyn eu gofynom, a'n hanwybodaeth yn gofyn; Ni a attolygwn i ti dosturwr wrth ein gwendid; a'r pethau hynny y rhai oblegid ein hannheilyngdod ni feiddiwn, ac oblegid ein dallineb ni fedrwn eu gofyn, fod yn deilwng gennyt eu rhoddi i ni, er teilyngdod dy Fab Iesu Grist ein Harglwydd. *Amen.*

TANGNEFEDD Dduw, yr hwn sydd uwch law pob deall, a gadwo eich calonau a'ch meddyliau yngwybodaeth a chariad Duw, a'i Fab Iesu Grist ein Harglwydd: a bendith Dduw Holl-alluog, y Tad, y Mab, a'r Yspryd Glân, a fyddo i'ch plith, ac a drigo gyd â chwi yn wastad. *Amen.*

this day with our outward ears, may through thy grace be so grafted inwardly in our hearts, that they may bring forth in us the fruit of good living, to the honour and praise of thy Name; through Jesus Christ our Lord. *Amen.*

ALMIGHTY God, the fountain of all wisdom, who knowest our necessities before we ask, and our ignorance in asking; We beseech thee to have compassion upon our infirmities; and those things, which for our unworthiness we dare not, and for our blindness we cannot ask, vouchsafe to give us for the worthiness of thy Son Jesus Christ our Lord. *Amen.*

THE peace of God which passeth all understanding, keep your hearts and minds in the knowledge and love of God, and of his Son Jesus Christ our Lord: And the blessing of God Almighty, the Father, the Son, and the Holy Ghost, be amongst you, and remain with you always. *Amen.*

“ VICTORIA F.

“ **E**IN Hewylls a'n Gorchymyn yw, Argraphu a chyhoeddi allan o law y Pedair Ffurf hyn o Weddïau a Gwasanaeth a wnaethpwyd i'r pummed o Dachwedd, y degfed ar hugain o Ionawr, y nawfed ar hugain o Fai, a'r ugeinfed o Fehefin; a'u cyssylltu ynghyd â Llyfr y Weddi Gyffredin a Liturgi Eglwys Gyfunol Lloegr ac Iwerddon, i'w harfer bob Blwyddyn ar y dyddïau dywededig ym mhob Eglwys a Chapel Cadeiriol a Cholegol, yng Nghapel pob Coleg a Neuadd o fewn ein Prif-Ysgolion, Rhydychen, Caergrawnt, a Dublin, ac o'n Colegau Eton a Chaerwynt, ac ym mhob Eglwys a Chapel Plwyfol o fewn y rhannau hynny o'n Teyrnas Gyfunol a elwir Lloegr ac Iwerddon.

“ Rhoddwyd yn Ein Llys yn *Kensington*, yr unfed Dydd ar hugain o Fehefin, 1837, yn y Flwyddyn gyntaf o'n Teyrnasiad.

“ Trwy Orchymyn Ei Mawrhydi,

“ J. RUSSELL.”

“ VICTORIA R.

“ YN gymmaint a darfod i Ni, trwy ein Brenhinol Warant o’r
“ Unfed Dydd ar hugain o Fehefin Un mil wyth gant a dwy
“ ar bymtheg ar hugain, yn y Flwyddyn Gyntaf o’n Teyrnasiad,
“ orchymyn argraphu, cyhoeddi, a chyssylltu, allan o law, wrth y
“ Lyfr Gweddi Gyffredin a Liturgi Eglwys Gyfunol Lloegr ac
“ Iwerddon Ffuriau o Weddi a Gwasanaeth a wnaethpwyd i’r
“ Pummed o Dachwedd, y Degfed ar hugain o Ionawr, a’r Nawfed
“ ar hugain o Fai, i’w harferyd yn flynyddol ar y dywededig
“ Ddyddiau ym mhob Eglwys a Chapel Cadeiriol a Cholegol, yn
“ holl Gapelydd Colegau a Neuaddau o fewn Ein Prif-Ysgolion yn
“ Rhydychen, Caergrawnt, a Dublin, ac o’n Colegau Eton a Chaer-
“ wynt, ac ym mhob Eglwys a Chapel Plwyfol o fewn y Parthau
“ hynny o’n Teyrnas Gyfunol a elwir Lloegr ac Iwerddon:

“ Ac yn gymmaint a darfod, yn Eisteddiad diweddaf y Parlia-
“ ment, gyflwyno i Ni gan ddau Dŷ y Senedd Annerchiadau yn
“ erfyn arnom gymmeryd dan Ein Hystyriaeth Ein Cyhoeddiad
“ perthynol i’r dywededig Ffuriau o Weddi a Gwasanaeth a
“ wnelsid i’r Pummed o Dachwedd, y Degfed ar hugain o Ionawr,
“ a’r Nawfed ar hugain o Fai, gyd â golwg ar eu dibarhâd:

“ Ac yn gymmaint a darfod i Ni gymmeryd dan Ein Hystyriaeth
“ Sylwedd y dywededig Annerchiadau; a darfod i ni, ar ol dyledus
“ Ystyriaeth, benderfynu bod i Arferiad y dywededig Ffuriau o
“ Weddi a Gwasanaeth gael eu dibarhâu:

“ Yn awr, gan hynny, Ein Hewylllys a’n Bodd ydyw, bod galw
“ yn ol gymmaint o’n dywededig Frenhinol Warant o’r Unfed
“ Dydd ar hugain o Fehefin Un mil wyth gant a dwy ar bymtheg
“ ar hugain, yn y Flwyddyn Gyntaf o’n Teyrnasiad, fel yr adrodd-
“ wyd uchod: A bod i Arferiad y dywededig Ffuriau o Weddi a
“ Gwasanaeth a wnaethpwyd i’r Pummed o Dachwedd, y Degfed
“ ar hugain o Ionawr, a’r Nawfed ar hugain o Fai, gael o hyn
“ allan eu dibarhâu ym mhob Eglwys a Chapel Cadeiriol a Cholegol,
“ yn holl Gapelydd Colegau a Neuaddau o fewn Ein Prif-Ysgolion
“ yn Rhydychen, Caergrawnt, a Dublin, ac o’n Colegau Eton a
“ Chaerwynt, ac ym mhob Eglwys a Chapel Plwyfol o fewn y
“ Parthau hynny o’n Teyrnas Gyfunol a elwir Lloegr ac Iwerddon:
“ Ac na byddo i’r dywededig Ffuriau o Weddi a Gwasanaeth o
“ hyn allan gael eu hargraphu a’u cyhoeddi gyd â, na’u cyssylltu
“ wrth, y Llyfr Gweddi Gyffredin a Liturgi Eglwys Gyfunol
“ Lloegr ac Iwerddon.

“ Rhoddedig yn Ein Llys yn St. James’s; yr Ail Dydd ar
“ bymtheg o Ionawr, 1859, yn yr Ail Flwyddyn ar hugain
“ o’n Teyrnasiad.

“ Trwy Orchymyn Ei Mawrhydi,

“ S. H. WALPOLE.”

ERTHYGLAU

A gyttunwyd arnynt gan ARCH-ESGOBION ac ESGOBION y ddwy Dalaith, a'r holl OFFEIRIAID, yn y Gymmanfa a gynhaliwyd yn LLUNDAIN yn y Flwyddyn 1562, er mwyn gochelyd amrywiaeth barn, a chadarnhau Cyssondeb ynghylch gwir Grefydd. A ail-argraphwyd trwy Orchymyn Ei FAWR-HYDI, gyd â'i Frenhinol Gyhoeddiad o'u blaen hwynt.

CYHOEDDIAD Y BRENHIN.

GAN Ein bod wrth Ordinhad Duw, yn ol Ein cyfiawen Dittl, yn Amddiffynnydd y Ffydd, a Goruwch-Lywiawdwr yr Eglwys, yn Ein Harglwyddiaethau hyn; yr ydym yn ei gyfrif yn dra chyttunol â'n Swydd Frenhinol hon, a'n Zel grefyddol Ein Hun, gadw ac amddiffyn yr Eglwys a roddwyd dan Ein Gofal, yn Undeb gair Grefydd, ac ynghwladem Tangnefedd; ac nid dioddef i Ymddadleuon afreidiol, Ymraffaelion, neu Gwestiynau, gysodi, a'r a allo fagu Ymryson yn yr Eglwys a'r Wladwriaeth. Tybiasm gan hynny, ar Bwyll ystyriol, ac wrth Gyngor cynnifer o'n Hesgobion ag a ellid yn gyfleus eu galw ynghyd, yn gymmrwys wneud y Cyhoeddiad sy'n canlyn.

Bod Erthyglau Eglwys Loegr (y rhai a gymmeradwywyd ac a awdurdodwyd hyd yn hyn, a'r rhai y darfu i'n Hoffeiriad yn gyffredin ddodi eu ddyllate wrthynt) yn cynnwys gair Athrawiaeth Eglwys Loegr, yn gyttunol â Gair Duw: y rhai yr ydym gan hynny yn eu sicrhau ac yn eu cadarnhau; gan orchymyn i'n holl Ddeiliaid caredig barhau yn yr Unffurf broffes o honynt, a gwahardd yr Anghydfod lleiaf oddi wrth y dywcededig Erthyglau; y rhai i'r diben hynny yr ydym yn gorchymyn eu hargraphu o newydd, a rhoddi allan Ein Cyhoeddiad hwn gyd â hwynt.

Ein bod yn Oruwch-Lywiawdwr Eglwys Loegr: a bod, os cyfyd dim Ymryson ynghylch y Llywodraeth allanol, am Orchymynion, Canonau a Gosodedigaethau eraill pa rai bynnag yn perthyn iddi, i'r Offeiriad yn eu Cymmanfu eu trefnu a'u sefydlu, wedi cael Cennud yn gyntaf dan Ein Sel Lydan i wneuthur felly, a Ninnau yn gymmeradwyo eu Hordinhadau hynny a'u Gosodedigaethau; tra na wneuer un o honynt yn wrthwyneb i Gyfreithiau a Defodau y Deyrnas.

Bod, o'n Gofal Tywysogol, i'r Gwŷr Eglwysig wneuthur y Gwaith sy briodol iddynt; yr Esgobion a'r Offeiriad, o amser bwygilydd mewn Cymmanfa, ar eu hufudd Ddymuniad, a gânt Gennad dan Ein Sel Lydan, i ymgynghori ynghylch, a gwneuthur yr holl gyfryw bethau ag a wneuer yn eglur ganddynt, ac y cyttunom Ni â hwynt, a berthyn i ddiysgog barhâd Athrawiaeth a Disgyblaeth Eglwys Loegr sydd yr awr hon yn sefydledig; oddi wrth yr hon ni ddioddefwn Ni ddim cyfnewidiad neu ymadawiad yn y radd leiaf.

Ein bod am yr amser presennol, er dar fod codi rhai Ymraffaelion annedwydd, etto yn ymgysuro yn hyn; Ddarfod i'r holl Offeiriad o fewn Ein Teyrnas bob amser yn ewyllsgruf ddodi eu ddyllate wrth yr Erthyglau gosodedig hyn: yr hyn sy Brwaf i Ni, eu bod hwy oll yn cyttuno yngwŷr, arferol, a llythrennol feddwl y dywcededig Erthyglau; a bod, hyd yn oed yn y Pyngc-iu manylidd hynny lle mae'r Ymraffaelion presennol yn sefyll, pobl o bob wath yn cymmyrd fod Erthyglau Eglwys Loegr drostynt: yr hyn sy Brwaf ym mhellach etto, nad oes neb o honynt yn chwennych ymadael â'r Erthyglau safadwy hyn.

Y mynnwn gan hynny, yn yr Ymraffaelion manylaid ac annedwydd hyn, y rhai dros gynnifer cant o flynyddoedd, ac mewn gwahanol amseroedd a manau a fuont waith i Eglwys Grist i'w wneuthur, adael heibio bob manylaid chwilio ym mhellach, a chau i fynu yr Ymddadleuon hynny yn Add-

Erthyglau Crefydd.

twidion Duw, fel y gosodir hwynt allan yn gyffredin i ni yn yr Ysgrythyrr Lân, ac Ystyr cyffredin Erthyglau Eglwys Loegr yn ei hol hi: ac na chaffo neb o hyn allan nac Argraphu na Phregethu i wŷrdroi yr Erthyglau mewn un modd, eithr ymostwng iddynt yn eu Hystyr eglur a chyflawn; ac ni chaiff roi ei Synwyr neu ei Ddeongliad ei hun i fod yn Feddiol yr Erthyglau, eithr eu cymmeryd yn Ystyr y Llythyren a'r Grammadeg.

Bod, os rhydd rhyw Ddarllenydd cyhoedd yn un o'n dwy Brif-Ysgol, neu ryw Ben neu Fcistr Coleg, neu neb arall yn neillduol yn un o honynt, ryw Ystyriaeth newydd i un o'r Erthyglau, neu ddarlluin ar gyhoedd, trefnu, neu gynnal, un Ddadl gyhoeddus, neu oddef cynnal un o'r cyfryw mewn un wedd yn un o'n dwy Brif-Ysgol, neu'n Colegau yn neillduol; neu, os pregetha un Difinydd yn y Prif-Ysgolion, neu argraphu dim yn un wedd, yn amgen nag a sefydlwyd eisoes mewn Cymmanfa trwy Ein Cyd-syniad Brenhinol; iddo ef neu hwy y Troseddwyr, fod dan Bwys Ein Hanfoddlonrwydd, a Barn yr Eglwys yn Ein Commissiwn Eglwysig, yn gystal a neb arall: ac Nyni a fynwn weled gwneuthur Cospedigacth addus arnynt.

Y NAMYN UN DEUGAIN ERTHYGLAU CREFYDD.

I. *Am Ffydd yn y Drindod Sanctaidd.*

NID oes ond un gwir Dduw byw, tragwyddol, heb gorph, heb rannau, heb ddiodeffiaidau; o anfeidrol allu, doethineb, a daioni; Gwneuthurwr a Chynhaliwr pob peth gweledig ac anweledig. Ac yn Undod y Duwdod yma y mae tri Pherson, o un sylwedd, galluowgrwydd, a thragywyddoldeb; y Tad, y Mab, a'r Yspryd Glân.

II. *Am y Gair, neu Fab Duw, yr hwn a wnaethpwyd yn wir Ddyn.*

Y Mab, yr hwn yw Gair y Tad, cenhedledig er tragwyddoldeb gan y Tad, gwir a thragywyddol Dduw, ac o'r un sylwedd â'r Tad, a gymmerodd natur dyn ym mru'r Wŷryf fendigaidd, o'i sylwedd hi: fel y mae dwy natur berffaith gyfangwbl, sef y Duwdod a'r Dyndod, wedi eu cyssylltu ynghyd yn un Person, na wahanir byth, o'r rhai y mae un Crist, gwir Dduw a gwir Ddyn, yr hwn a wirddioddefodd, a groeshoeliwyd, a fu farw, ac a gladdwyd, i gymmodi ei Dad â nyni, ac i

I. *Of Faith in the Holy Trinity.*

THERE is but one living and true God, everlasting, without body, parts, or passions; of infinite power, wisdom, and goodness; the Maker, and Preserver of all things both visible and invisible. And in unity of this Godhead there be three Persons, of one substance, power, and eternity; the Father, the Son, and the Holy Ghost.

II. *Of the Word or Son of God, which was made very Man.*

THE Son, which is the Word of the Father, begotten from everlasting of the Father, the very and eternal God, and of one substance with the Father, took Man's nature in the womb of the blessed Virgin, of her substance: so that two whole and perfect Natures, that is to say, the Godhead and Manhood, were joined together in one Person, never to be divided, whereof is one Christ, very God, and very Man; who truly suffered, was crucified, dead and buried, to reconcile

Erthyglau Crefydd.

fod yn aberth, nid yn unig dros euogrwydd pechod gwreiddiol, eithr hefyd dros weithredol bechodau dynion.

III. Am Ddisgyniad Crist i Uffern.

MEGIS y bu Crist farw drosom, ac y claddwyd ef; felly hefyd y mae i'w gredu, iddo ddisgyn i Uffern.

IV. Am Adgyfodiad Crist.

CRIST a wir-adgyfododd o feirw, ac a gymmerodd drachefn ei gorph, gyd â chnawd ac esgryn, a phob peth a berthyn i berffeithrwydd naturiaeth Dyn; â'r hyn y dyrchafodd efe i'r Nefoedd, ac yno y mae yn eistedd hyd oni ddychwelo i farnu pob dyn y dydd diweddaf.

V. Am yr Yspryd Glân.

YR Yspryd Glân, yn deilliaw oddiwrth y Tad a'r Mab, sydd o un sylwedd, mawrhydi, a gogoniant, â'r Tad a'r Mab, gwir a thragywyddol Dduw.

VI. Bod yr Ysgrythyr Lân yn ddigonol i Iachawdwriaeth.

Y Mae yr Ysgrythyr Lân yn cynnwys pob peth angenrheidiol i Iachawdwriaeth: fel nad ydys yn gofyn bod i neb gredu beth bynnag ni ddarllenir ynddi, neu na ellir ei brofi wrthi, megis erthygl o'r Ffydd, na'i fod yn anghenraid i Iachawdwriaeth. Dan Enw yr Ysgrythyr Lân yr ydym yn deall y cyfryw Lyfrau canonaidd o'r Hen Destament a'r Newydd, a'r na bu erioed ddim ammeu yn yr Eglwys am eu hawdurdod.

Enwau a rhifedi y **LLYFRAU**
Canonaidd.

GENESIS,
Exodus,
Leviticus,
Numeri,

his Father to us, and to be a sacrifice, not only for original guilt, but also for all actual sins of men.

III. Of the going down of Christ into Hell.

AS Christ died for us, and was buried, so also is it to be believed, that he went down into Hell.

IV. Of the Resurrection of Christ.

CHRISt did truly rise again from death, and took again his body, with flesh, bones, and all things appertaining to the perfection of Man's nature; wherewith he ascended into Heaven, and there sitteth, until he return to judge all Men at the last day.

V. Of the Holy Ghost.

THE Holy Ghost, proceeding from the Father and the Son, is of one substance, majesty, and glory, with the Father and the Son, very and eternal God.

VI. Of the Sufficiency of the holy Scriptures for salvation.

HOLY Scripture containeth all things necessary to salvation: so that whatsoever is not read therein, nor may be proved thereby, is not to be required of any man, that it should be believed as an article of the Faith, or be thought requisite or necessary to salvation. In the name of the holy Scripture we do understand those canonical Books of the Old and New Testament, of whose authority was never any doubt in the Church.

Of the Names and Number of the Canonical BOOKS.

GENESIS,
Exodus,
Leviticus,
Numbers,

Erthyglau Crefydd.

Deuteronomium,

Josua,

Barnwŷr,

Ruth,

I. *Samuel,*

II. *Samuel,*

I. *Brenkinoedd,*

II. *Brenkinoedd,*

I. *Chronicl,*

II. *Chronicl,*

I. *Esdras ; neu, Ezra,*

II. *Esdras ; neu, Nehemiah,*

Esther,

Job,

Psalmau,

Diarhebion,

Ecclesiastes ; neu, y Pregethwr,

Cantica ; neu, Ganiadau Solomon,

Y IV Prophwyd mwyaf,

Y XII Prophwyd lleiaf.

A'r Llyfrau eraill (fel y dywed *Hierom*) y mae'r Eglwys yn eu darllain er esampl buchedd, ac addysg moesau ; etto nid yw yn eu gosod i sierhau un athrawiaeth ; y cyfryw yw y rhai sy'n canlyn :

III. *Esdras,*

IV. *Esdras,*

Tobit,

Judith,

Y darn arall o Lyfr Esther,

Llyfr y Doethineb,

Llyfr Jesu fab Sirach,

Baruch Brophwyd,

Cân y tri Llang,

Histori Susanna,

Histori Bel a'r Ddraig,

Gweddi Manasses,

I. *Maccabeaid,*

II. *Maccabeaid.*

Holl Lyfrau y Testament Newydd, fel yr ydys yn eu derbyn yn gyffredin, yr ydym ni yn eu derbyn, ac yn eu cyfrif yn Ganonaidd.

VII. *Am yr Hen Destament.*

NID yw'r Hen Destament wrthwyneb i'r Newydd :

Deuteronomy,

Joshua,

Judges,

Ruth,

The First Book of Samuel,

The Second Book of Samuel,

The First Book of Kings,

The Second Book of Kings,

The First Book of Chronicles,

The Second Book of Chronicles,

The First Book of Esdras,

The Second Book of Esdras,

The Book of Esther,

The Book of Job,

The Psalms,

The Proverbs,

Ecclesiastes or Preacher,

Cantica, or Songs of Solomon,

Four Prophets the greater,

Twelve Prophets the less.

And the other Books (as *Hierome* saith) the Church doth read for example of life and instruction of manners ; but yet doth it not apply them to establish any doctrine ; such are these following :

The Third Book of Esdras,

The Fourth Book of Esdras

The Book of Tobias,

The Book of Judith,

The rest of the Book of Esther,

The Book of Wisdom,

Jesus the Son of Sirach,

Baruch the Prophet,

The Song of the Three Children

The Story of Susanna,

Of Bel and the Dragon,

The Prayer of Manasses,

The First Book of Maccabees,

The Second Book of Maccabees.

All the Books of the New Testament, as they are commonly received, we do receive, and account them Canonical.

VII. *Of the Old Testament.*

THE Old Testament is not contrary to the New : for

oblegid yn yr Hen Destament a'r Newydd y cynnygir bywyd tragywyddol i ddyn trwy Grist, yr hwn yw'r unig Gyfryngwr rhwng Duw a dyn, ac efe yn Dduw ac yn Ddyn. Am hynny nid iawn gwrandio ffuant y rhai sy'n tybied nad oedd yr hen Dadau yn disgwyl ond am addewidion trangedig. Er nad yw'r Gyfraith a roddwyd gan Dduw trwy Moses, hyd y perthyn i Seremoniau a Defodau, yn rhwymo Cristionogion, ac nad yw anghenraid derbyn ei Gorchymynion hi am Lywodraeth bydol mewn un wladwriaeth; etto er hynny nid oes un Cristion yn rhŷdd oddi wrth Ufuddod i'r Gorchymynion a elwir Moesol.

VIII. *Am y tri Chredo.*

Y Tri Chredo, sef, Credo *Nicea*, Credo *Athanasius*, a'r hwn a elwir yn gyffredin Credo'r *Apostolion*, a ddylid yn gwbl eu derbyn a'u credu: oblegid fe ellir eu profi trwy ddiddadl warantrwydd yr Ys-grythyr Lân.

IX. *Am Bechod Gwreiddiol, neu Anedigol.*

NID yw Pechod Gwreiddiol yn sefyll o ddilyn *Adda* (megis yr ofer siarad y *Morgan-iaid*) eithr bai a llygredigaeth natur pob dyn ydyw a'r a genhedlir yn naturiol o hil *Adda*, trwy'r hyn y mae dyn wedi myned yn dra-phell oddi wrth gyflawnder gwreiddiol, ac y mae o'i naturiaeth ei hun â'i ddychwant ar ddrygioni, fel y mae'r cnawd bob amser yn chwen-nychu yn erbyn yr Yspryd; ac am hynny ym mhob dyn a enir i'r byd hwn, yr haeddai ddigofaint Duw, a damnedigaeth. Ac y mae'r llwgr natur yma yn aros, i'e, yn y rhai a ad-genhedlwyd;

both in the Old and New Testament everlasting life is offered to Mankind by Christ, who is the only Mediator between God and Man, being both God and Man. Wherefore they are not to be heard, which feign that the old Fathers did look only for transitory promises. Although the Law given from God by Moses, as touching Ceremonies and Rites, do not bind Christian men, nor the Civil precepts thereof ought of necessity to be received in any commonwealth; yet notwithstanding, no Christian man whatsoever is free from the obedience of the Commandments which are called Moral.

VIII. *Of the Three Creeds.*

THE Three Creeds, *Nicene* Creed, *Athanasius's* Creed, and that which is commonly called the *Apostles' Creed*, ought thoroughly to be received and believed: for they may be proved by most certain warrants of holy Scripture.

IX. *Of Original or Birth-sin.*

O RIGINAL Sin standeth not in the following of *Adam*, (as the *Pelagians* do vainly talk;) but it is the fault and corruption of the Nature of every man, that naturally is ingendered of the offspring of *Adam*; whereby man is very far gone from original righteousness, and is of his own nature inclined to evil, so that the flesh lusteth always contrary to the spirit; and therefore in every person born into this world, it deserveth God's wrath and damnation. And this infection of nature doth remain, yea in them that are regenerated; whereby the

o herwydd pahan nid yw chwant y cnawd, a elwir yn y Groeg, *Φρόνημα σαρκὸς*, yr hyn a ddeongl rhai doethineb, rhai gwŷn, rhai tuedd, rhai chwant, y cnawd, yn ddarostyngedig i Gyfraith Dduw. Ac er nad oes damnedigaeth i'r rhai a gredant, ac a fedyddir; etto mae'r Apostol yn cyfaddef, fod mewn gwŷn a thrachwant, o hono ei hun, naturiaeth pechod.

X. Am Ewyllys Rhŷdd.

CYFRYW yw cyflwr dyn, wedi Cwmp *Adda*, na's gall o'i nerth naturiol a'i weithredoedd da ei hun ymchwelyd nac ymddarparu i ffydd, ac i alw ar Dduw: o herwydd pahan ni allwn ni wneuthur gweithredoedd da, hoff a chymmeradwy gan Dduw, heb ras Duw trwy Grist yn ein rhagflaenu, fel y bo ynom ewyllys da, ac yn cydweithio â ni, wedi y ddel ynom yr ewyllys da hwnnw.

XI. Am Gyfiawnhâd Dyn.

FEN cyfrifir yn gyfiawn ger bron Duw, yn unig er mwyn Haeddedigaethau ein Harglwydd a'n Hiachawdwr Iesu Grist, trwy Ffydd, ac nid o herwydd ein gweithredoedd neu ein haeddiant ein hunain. Am hynny Athrawiaeth gwbl-iachus, dra-llawn o ddiddanwch, yw, mai trwy Ffydd yn unig y'n cyfiawnhêir ni; fel yr hyspysir yn helaethach yn yr Homili am Gyfiawnhâd.

XII. Am Weithredoedd da.

ER na ddichon Gweithredoedd da, y rhai yw ffrwyth Ffydd, ac sy'n canlyn Cyfiawnhâd, ddilêu ein pechodau, a goddef eithaf cyfiawn Farn Duw; etto maent yn foddlon ac yn gymmeradwy gan Dduw yng Nghrist, ac yn tarddu yn angenrheidiol allan o wir a bywiol Ffydd; yn gymmaint ag y gellir

lust of the flesh, called in Greek, *Φρόνημα σαρκὸς*, which some do expound the wisdom, some sensuality, some the affection, some the desire, of the flesh, is not subject to the Law of God. And although there is no condemnation for them that believe and are baptized, yet the Apostle doth confess, that concupiscence and lust hath of itself the nature of sin.

X. Of Free-Will.

THE condition of Man after the fall of *Adam* is such, that he cannot turn and prepare himself, by his own natural strength and good works, to faith, and calling upon God: Wherefore we have no power to do good works pleasant and acceptable to God, without the grace of God by Christ preventing us, that we may have a good will, and working with us, when we have that good will.

XI. Of the Justification of Man.

WE are accounted righteous before God, only for the merit of our Lord and Saviour Jesus Christ by Faith, and not for our own works or deservings: Wherefore, that we are justified by Faith only is a most wholesome Doctrine, and very full of comfort, as more largely is expressed in the Homily of Justification.

XII. Of Good Works.

ALBEIT that Good Works, which are the fruits of Faith, and follow after Justification, cannot put away our sins, and endure the severity of God's Judgement; yet are they pleasing and acceptable to God in Christ, and do spring out necessarily of a true and lively Faith; insomuch that by them

adnabod Ffydd fywiol wrthynt hwy, mor amlwg ag y gellir adnabod pren wrth y ffrwyth.

XIII. Am Weithredoedd cyn Cyfiawnhâd.

NID yw'r gweithredoedd a wneler cyn (cael) gras Crist, ac Ysprydoliaeth ei Yspryd ef, yn boddloni Duw, yn gymmaint ag nad ydynt yn tarddu o ffydd yn Iesu Grist; ac nid ynt chwaith yn gwneuthur dynion yn addas i dderbyn gras, neu (fel y dywed yr Ysgol-ddifinwyr) yn haeddu gras o gymhesurwydd: eithr yn hytrach, am nad ydys yn eu gwneuthur megis yr ewyllysiodd ac y gorchymynodd Duw eu gwneuthur hwynt, nid ydym yn ammeu nad oes natur pechod ynddynt.

XIV. Am Weithredoedd dros ben a orchymynwyd.

GWEITHREDOEDD o ewyllys dyn ei hun, heblaw a thros ben Gorchymynion Duw, y rhai a alwant yn Weithredoedd *Supererogation*, ni ellir eu dysgu heb ryfyg ac annuwioldeb. Oblegid trwyddynt y mae dynion yn dangos eu bod yn talu i Dduw, nid yn unig gymmaint ag y maent yn rhwymedig i'w wneuthur, ond eu bod yn gwneuthur mwy er ei fwyn ef nag sydd angenrheidiol wrth rwymedig ddyled; pan y mae Crist yn dywedyd yn oleu, Gwedi i chwi wneuthur y cwbl oll a'r a orchymynwyd i chwi, dywedwch, Gweision anfuddiol ydym.

XV. Am Grist yn unig yn ddi-bechod.

CRIST, yngwironedd ein naturiaeth ni, a wnaethpwyd yn gyffelyb i ni ym mhob peth, oddi eithr pechod yn unig, yr hwn yr oedd efe yn gwbl

a lively Faith may be as evidently known as a tree discerned by the fruit.

XIII. Of Works before Justification.

WORKS done before the grace of Christ, and the Inspiration of his Spirit, are not pleasant to God, forasmuch as they spring not of faith in Jesus Christ, neither do they make men meet to receive grace, or (as the School-authors say) deserve grace of congruity: yea rather, for that they are not done as God hath willed and commanded them to be done, we doubt not but they have the nature of sin.

XIV. Of Works of Supererogation.

VOLUNTARY Works besides, over and above, God's Commandments, which they call Works of Supererogation, cannot be taught without arrogance and impiety: for by them men do declare, that they do not only render unto God as much as they are bound to do, but that they do more for his sake, than of bounden duty is required: whereas Christ saith plainly, When ye have done all that are commanded to you, say, We are unprofitable servants.

XV. Of Christ alone without Sin.

CHRISt in the truth of our nature was made like unto us in all things, sin only except, from which he was clearly void, both in his flesh, and

iach oddi wrtho, yn gystal yn ei gnawd ac yn ei yspryd. Efe a ddaeth i fod yn Oen difrycheu-lyd, yr hwn, trwy ei aberthu ei hun unwaith, a ddilcai bechodau'r byd: a phechod (fel y dywaid Sant *Ioan*) nid oedd ynddo ef. Eithr nyni bawb eraill (er ein bedyddio a'n hail-eni yng Nghrist) ydym er hynny yn llithro mewn llawer o bethau; ac os dywedwn nad oes ynom bechod, yr ydym yn ein twyllo ein hunain, a'r gwirionedd nid yw ynom.

XVI. Am Bechod gwedi Bedydd.

NID yw pob pechod marwol a wneler o wirfodd gwedi Bedydd, yn bechod yn erbyn yr Yspryd Glân, ac yn anfaddeuol. O herwydd pahan, nid iawn naccâu caniattâd edifeirwch i'r sawl a syrthiant mewn pechod ar ol Bedydd. Gwedi darfod i ni dderbyn yr Yspryd Glân, ni a allwn ymadael â'r Gras a roddwyd i ni, a syrthio mewn pechod, a thrwy Ras Duw gyfodi drachefn, a gwellhâu ein bucheddau. Ac am hynny y mae'r cyfryw i'w condemnio, a ddywedant, na allant bechu mwy tra byddont byw yma; neu a wadant nad oes lle i'r rhai a wir edifarhao i gael maddeuant.

XVII. Am Ragluniaeth ac Etholedigaeth.

RHAGLUNIAETH i fywyd yw tragywyddol arfaeth Duw, trwy'r hon (cyn gosod seiliau'r byd) y darfu iddo trwy ei Gyngor, dirgel i ni, ddianwadal derfynu gwared oddi wrth felldith a damnedigaeth, y rhai a ddarfu iddo ddethol yng Nghrist o ddynol ryw a'u dwyn trwy Grist i Iachawdwriaeth dragwyddol, megis llestri a wnaethpwyd i anrhydedd. O herwydd pahan, y rhai a ddarfu i Dduw

in his spirit. He came to be the Lamb without spot, who, by sacrifice of himself once made, should take away the sins of the world, and sin, as Saint *John* saith, was not in him. But all we the rest, although baptized, and born again in Christ, yet offend in many things; and if we say we have no sin, we deceive ourselves, and the truth is not in us.

XVI. Of Sin after Baptism.

NOT every deadly sin willingly committed after Baptism is sin against the Holy Ghost, and unpardonable. Wherefore the grant of repentance is not to be denied to such as fall into sin after Baptism. After we have received the Holy Ghost, we may depart from grace given, and fall into sin, and by the grace of God we may arise again, and amend our lives. And therefore they are to be condemned, which say, they can no more sin as long as they live here, or deny the place of forgiveness to such as truly repent.

XVII. Of Predestination and Election.

PREDESTINATION to Life is the everlasting purpose of God, whereby (before the foundations of the world were laid) he hath constantly decreed by his counsel secret to us, to deliver from curse and damnation those whom he hath chosen in Christ out of mankind, and to bring them by Christ to everlasting salvation, as vessels made to honour. Wherefore, they which be en-

eu cynnysgaeddu â chyfryw ragorol ddawn, a alwyd yn ol arfaeth Duw, trwy ei Yspryd ef yn gweithio mewn pryd amserol: hwynt-hwy sy trwy ras yn ufuddhâu i'r alwedigaeth: hwynt-hwy a gyfiawnheir yn rhad: hwynt-hwy a wneir yn feibion i Dduw trwy fabwys: hwynt-hwy a wneir yn gyffelyb i ddelw ei unig-anedig Fab ef Iesu Grist: hwynt-hwy a roddiant yn grefyddol mewn gweithredoedd da; ac o'r diwedd, trwy drugaredd Duw, a feddiannant ddedydd-fyd tragywyddol.

Megis y mae duwiol ystyried Rhagluniaeth, a'n Hetholedigaeth ni yng Nghrist, yn llawn o ddiddanwch melus, hyfryd, ac annhraethol, i'r duwiolion, a'r rhai sydd yn clywed ynddynt eu hunain weithrediad Ysryd Crist, yn marwâu gweithredoedd y cnawd a'u haelodau daearol, ac yn tynnu i fynu eu meddwl at bethau uchel a nefol; yn gystat oblegid ei fod yn cadarnhâu yn fawr ac yn cryfhâu eu ffydd am Iachawdwriaeth dragywyddol, i'w mwynhâu trwy Grist, ag oblegid ei fod yn gwresog-ennynu eu cariad tu ag at Dduw: felly i'r rhai manylaidd, a chnawdol sydd heb Ysryd Crist ganddynt, fod Barn Rhagluniaeth Duw yn wastadol ger bron eu llygaid, sydd yn dramgwydd tra pheryglus, trwy'r hwn y mae'r diafol yn eu gwthio, naill ai i anobaith, ai ynte i ddifrawwch aflanaf fuchedd, nid dim llai perglus nag anobaith.

Heblaw hynny, mae'n rhaid i ni dderbyn addewidion Duw yn y cyfryw fodd ag y maent wedi eu gosod allan i ni yn gyffredin yn yr Ysgrhythyr Lân; ac yn ein gweithredoedd ganlyn ewyllys Duw, yr hon a eglurwyd i ni yn amlwg yng Ngair Duw.

dedued with so excellent a benefit of God be called according to God's purpose by his Spirit working in due season: they through Grace obey the calling: they be justified freely: they be made sons of God by adoption: they be made like the image of his only-begotten Son Jesus Christ: they walk religiously in good works, and at length, by God's mercy, they attain to everlasting felicity.

As the godly consideration of Predestination, and our Election in Christ, is full of sweet, pleasant, and unspeakable comfort to godly persons, and such as feel in themselves the working of the Spirit of Christ, mortifying the works of the flesh, and their earthly members, and drawing up their mind to high and heavenly things, as well because it doth greatly establish and confirm their faith of eternal Salvation to be enjoyed through Christ, as because it doth fervently kindle their love towards God: So, for curious and carnal persons, lacking the Spirit of Christ, to have continually before their eyes the sentence of God's Predestination, is a most dangerous downfall, whereby the Devil doth thrust them either into desperation, or into wretchlessness of most unclean living, no less perilous than desperation.

Furthermore, we must receive God's promises in such wise, as they be generally set forth to us in holy Scripture: and, in our doings, that Will of God is to be followed, which we have expressly declared unto us in the Word of God.

XVIII. *Am gaffael Iachawdwraeth draggywyddol trwy Enw Crist yn unig.*

Y Mae'n rhaid hefyd cyfrif yn felldigedig y sawl a ryfygant ddywedyd y bydd pob dyn yn gadwedig trwy'r Gyfraith neu'r Sect y mae yn ei phroffesu, os bydd efe ddiwyd i lunio ei fuchedd yn ol y Gyfraith honno, a goleuni Natur. Canys y mae'r Ysgrythyr Lân yn gosod allan i ni yn unig Enw Iesu Grist, trwy'r hwn y bydd raid i ddynion fod yn gadwedig.

XIX. *Am yr Eglwys.*

EGLWYS weledig Crist yw Cynulleidfa y Ffyddloniaid, yn yr hon y pregethir pur Air Duw, ac y gweinyddir y Sacramentau yn ddyladwy yn ol ordinhâd Crist, ym mhob peth a'r sydd angenrheidiol eu bod yn yr unrhyw.

Megis y cyfeiliornodd Eglwys *Jerusalem, Alexandria, ac Antiochia*; felly hefyd y cyfeiliornodd Eglwys *Rufain*, nid yn unig yn eu buchedd a dull eu Seremoniau, eithr hefyd mewn matterion Ffydd.

XX. *Am Awdurdod yr Eglwys.*

Y Mae i'r Eglwys allu i osod Defodau a Seremoniau, ac awdurdod mewn Ymrafaelion ynghylch y Ffydd; ac etto nid cyfreithlon i'r Eglwys ordeinio dim a'r y sydd wrthwyneb i ysgrifenedig Air Duw, ac ni's gall felly esponio un lle o'r Ysgrythyr Lân, fel y bo yn wrthwyneb i le arall. Am hynny, er bod yr Eglwys yn dyst ac yn geidwad ar yr Ysgrythyr Lân; er hynny, megis na's dylai hi ordeinio dim yn erbyn yr unrhyw, felly heblaw'r unrhyw ni ddylai hi gymmell dim i'w gredu er anghenraid i achawdwriaeth.

XVIII. *Of obtaining eternal Salvation only by the Name of Christ.*

THEY also are to be had accursed that presume to say, That every man shall be saved by the Law or Sect which he professeth, so that he be diligent to frame his life according to that Law, and the light of Nature. For holy Scripture doth set out unto us only the Name of Jesus Christ, whereby men must be saved.

XIX. *Of the Church.*

THE visible Church of Christ is a congregation of faithful men, in the which the pure Word of God is preached, and the Sacraments be duly ministered according to Christ's ordinance in all those things that of necessity are requisite to the same.

As the Church of *Jerusalem, Alexandria, and Antioch*, have erred; so also the Church of *Rome* hath erred, not only in their living and manner of Ceremonies, but also in matters of Faith.

XX. *Of the Authority of the Church.*

THE Church hath power to decree Rites or Ceremonies, and authority in Controversies of Faith: And yet it is not lawful for the Church to ordain any thing that is contrary to God's Word written, neither may it so expound one place of Scripture, that it be repugnant to another. Wherefore, although the Church be a witness and a keeper of holy Writ, yet, as it ought not to decree any thing against the same, so besides the same ought it not to enforce any thing to be believed for necessity of Salvation.

XXI. Am Awdurdod Cynghorau Cyffredin.

CYNGHORAU Cyffredin ni's gellir eu casglu ynghyd heb orchymyn ac Ewyllys Tywysogion. Ac wedi eu casglu ynghyd (yn gymmaint ag nad ydynt ond Cynulleidfa o ddynion, o'r rhai ni lywodraethir pawb gan Yspryd a Gair Duw) hwy a allant gyfeiliorni, ac weithiau fe ddarfu iddynt gyfeiliorni, a hynny mewn pethau a berthynant i Dduw. O herwydd pahan, y pethau a ordeinir ganddynt megis yn anghenraid i Iachawdwriaeth, nid oes iddynt na nerth nac awdurdod, oni ellir dangos ddarfod eu tynnu allan o'r Ysgrhythyr Lân.

XXII. Am y Purdan.

NID yw Athrawiaeth Eglwys *Rufain* ynghylch Purdan, Pardynau, anrhydeddu ac addoli Delwau a Chreiriau, ac hefyd galw a gweddio ar y Saint, ond peth ysmala, o wag ddychymmyg, ac heb ei seilio ar un warant o'r Ysgrhythyr Lân, ond yn hytrach yngwrthwyneb i Air Duw.

XXIII. Am Weini yn y Gynulleidfa.

NID cyfreithlon i neb gymmeryd arno swydd pregethu ar gyhoedd, neu weinyddu y Sacramentau yn y Gynulleidfa, hyd oni alwer ef yn gyfreithlon, a'i ddanfôn i wasanaethu'r unrhyw. A'r rhai hynny a ddylem ni farnu eu bod wedi eu galw yn gyfreithlon a'u danfôn, a ddetholwyd ac a alwyd i'r gwaith hwn gan ddynion sydd ag awdurdod gyhoedd wedi ei rhoddi iddynt yn y Gynulleidfa, i alw a danfôn Gweinidogion i winllan yr Arglwydd.

XXI. Of the Authority of General Councils.

GENERAL Councils may not be gathered together without the commandment and will of Princes. And when they be gathered together, (forasmuch as they be an assembly of men, whereof all be not governed with the Spirit and Word of God,) they may err, and sometimes have erred, even in things pertaining unto God. Wherefore things ordained by them as necessary to salvation have neither strength nor authority, unless it may be declared that they be taken out of holy Scripture.

XXII. Of Purgatory.

THE Romish Doctrine concerning Purgatory, Pardons, Worshipping and Adoration, as well of Images as of Reliques, and also invocation of Saints, is a fond thing vainly invented, and grounded upon no warranty of Scripture, but rather repugnant to the Word of God.

XXIII. Of Ministering in the Congregation.

IT is not lawful for any man to take upon him the office of publick preaching, or ministering the Sacraments in the Congregation, before he be lawfully called, and sent to execute the same. And those we ought to judge lawfully called and sent, which be chosen and called to this work by men who have publick authority given unto them in the Congregation, to call and send Ministers into the Lord's vineyard.

XXIV. *Am lefaru yn y Gynulleidfa yn y cyfryw dafodiaith ag a ddeall'o'r bobl.*

PETH llwyr wrthwyneb i Air Duw, ac i arfer y Brif Eglwys gynt, yw gweddïo yn gyhoedd yn yr Eglwys, neu weinyddu'r Sacramentau, mewn tafodiaith na bo'r bobl yn ei deall.

XXV. *Am y Sacramentau.*

NID yw'r Sacramentau a ordeiniwyd gan Grist, yn unig yn arwyddion neu yn argoellion o broffes Cristionogion; ond yn hytrach y maent yn rhyw dystion diogel ac arwyddion effeithiol o ras Duw, a'i ewyllys da tu ag attom ni, trwy y rhai y mae efe yn gweithio yn anweledig ynom ni; ac nid yn unig yn bywhâu, ond hefyd yn nerthu ac yn cadarnhâu ein ffydd ni ynddo ef.

Y mae dau Sacrament a ordeiniwyd gan Grist ein Harglwydd yn yr Efengyl; sef, Bedydd, a Swpper yr Arglwydd.

Y pump hynny a elwir yn gyffredinol yn Sacramentau; sef, Confirmasiwn, Penyd, Urddau, Priodas, ac Enneiniad diweddfaf; nid iawn eu cyfrif yn Sacramentau'r Efengyl, eithr yn gyfryw ag a dyfasant, rhai o lygredig ddilyn yr Apostolion, rhai ydynt ystâd o fuchedd a gymmeradwyir yn yr Ysgrhythyr Lân: ond etto nid oes ynddynt gyffelyb natur Sacramentau, ag mewn Bedydd a Swpper yr Arglwydd; am nad oes ynddynt nac arwydd gweledig na Seremoni a ordeiniwyd gan Dduw.

Ni ordeiniwyd mo'r Sacramentau gan Grist i lygad-rythu arnynt, neu i'w dwyn oddi amgylch; ond er mwyn bod ni eu harfer yn ddyledus. Ac yn y cyfryw rai yn unig a'r sydd yn

XXIV. *Of speaking in the Congregation in such a tongue as the people understandeth.*

IT is a thing plainly repugnant to the Word of God, and the custom of the Primitive Church, to have publick Prayer in the Church, or to minister the Sacraments in a tongue not understood of the people.

XXV. *Of the Sacraments.*

SACRAMENTS ordained of Christ be not only badges or tokens of Christian men's profession, but rather they be certain sure witnesses, and effectual signs of grace, and God's good will towards us, by the which he doth work invisibly in us, and doth not only quicken, but also strengthen and confirm our Faith in him.

There are two Sacraments ordained of Christ our Lord in the Gospel, that is to say, Baptism, and the Supper of the Lord.

Those five commonly called Sacraments, that is to say, Confirmation, Penance, Orders, Matrimony, and extreme Unction, are not to be counted for Sacraments of the Gospel, being such as have grown partly of the corrupt following of the Apostles, partly are states of life allowed in the Scriptures; but yet have not like nature of Sacraments with Baptism, and the Lord's Supper, for that they have not any visible sign or ceremony ordained of God.

The Sacraments were not ordained of Christ to be gazed upon, or to be carried about, but that we should duly use them. And in such only as worthily receive the same they

eu derbyn yn deilwng, y mae ganddynt effaith neu weithrediad iachus: ond y sawl a'u derbyniant yn annheilwng, a ynnilliant iddynt eu hunain farnedigaeth; fel y dywed Sant *Paul*.

XXVI. *Nad yw Annheilyngdod y Gweinidogion yn rhwystro gweithrediad y Sacramentau.*

ER bod yn yr Eglwys welledig bob amser rai drwg ynghymmysg â'r rhai da, a bod weithiau i'r rhai drwg yr awdurdod bennaf yngweinidogaeth y Gair a'r Sacramentau; etto, yn gymmaint ag nad ydynt yn gwneuthur hynny yn eu henw eu hunain, ond yn enw Crist, ac mai trwy ei gommisiwn a'i awdurdod ef y maent yn gweinyddu; nyni a allwn arfer eu gweinidogaeth hwy, trwy wrando'r Gair, a derbyn y Sacramentau. Ac nid yw eu hanwiredd hwy yn tynnu ymaith ffrwyth ordinhâd Crist, nac yn lleihâu gras doniau Duw oddi wrth y cyfryw rai a'r sy trwy ffydd yn iawn dderbyn y Sacramentau a weinyddir iddynt, y rhai sydd effeithiol oblegid ordinhâd Crist a'i addewid, er eu gweinyddu gan ddynion drwg.

Er hynny i gŷd, fe berthyn i ddisgyblaeth yr Eglwys, bod ymofyn am Weinidogion drwg, a bod i'r rhai a fo'n gwybod eu beiau, achwyn arnynt: ac o'r diwedd, gwedi eu cael yn euog, trwy farn gyfiawn bod eu diswyddo.

XXVII. *Am Fedydd.*

NID yw Bedydd yn unig yn arwydd o broffes, neu yn nôd gwahaniaeth, i adnabod Cristionogion oddi wrth Anghristionogion: eithr y mae hefyd yn arwydd o'r Adgenhedliad, neu'r Ail-enedigaeth; trwy'r hyn,

have a wholesome effect or operation: but they that receive them unworthily purchase to themselves damnation, as Saint *Paul* saith.

XXVI. *Of the Unworthiness of the Ministers, which hinders not the effect of the Sacrament.*

ALTHOUGH in the visible Church the evil be ever mingled with the good, and sometimes the evil have chief authority in the Ministration of the Word and Sacraments, yet forasmuch as they do not the same in their own name, but in Christ's, and do minister by his commission and authority, we may use their Ministry, both in hearing the Word of God, and in the receiving of the Sacraments. Neither is the effect of Christ's ordinance taken away by their wickedness, nor the grace of God's gifts diminished from such as by faith and rightly do receive the Sacraments ministered unto them; which be effectual, because of Christ's institution and promise, although they be ministered by evil men.

Nevertheless, it appertaineth to the discipline of the Church, that enquiry be made of evil Ministers, and that they be accused by those that have knowledge of their offences; and finally being found guilty, by just judgement be deposed.

XXVII. *Of Baptism.*

BAPTISM is not only a sign of profession, and mark of difference, whereby Christian men are discerned from others that be not christened, but it is also a sign of Regeneration or new Birth, whereby, as by an

megis trwy offeryn, yr impir yn yr Eglwys y rhai a dderbyniant Fedydd yn iawn; yr arwyddir yn weledig, ac y selir trwy'r Yspryd Glân, yr addewidion am faddeuant pechodau, a'n mabwysiad i fod yn feibion i Dduw; y cadarnhêir Ffydd, ac yr ychwanegir Gras, trwy rinwedd gweddi at Dduw. Bedydd Plant ieuainge a ddylid er dim ei gadw yn yr Eglwys, megis peth yn cwbl gyttuno âg ordinhâd Crist.

XXVIII. Am Swpper yr Arglwydd.

NID yw Swpper yr Arglwydd yn unig yn arwydd o'r cariad a ddylai fod gan Gristionogion i'w gilydd; ond yn hytrach Sacrament yw o'n Prynedigaeth trwy farwolaeth Crist: yn gymmaint ag i'r rhai a'i derbyniant yn iawn, yn deilwng, ac mewn ffydd, y Bara yr ydym ni yn ei dorri, sy gyfrannogaeth Corph Crist; a'r un modd Cwppan y Fendith sy gyfrannogaeth Gwaed Crist.

Traws-sylweddiad (neu newidiad sylwedd y Bara a'r Gwin) yn Swpper yr Arglwydd, ni ellir ei brofi wrth yr Ysgrythyr Lân; ond y mae yngwrthwyneb i eglur eiriau'r Ysgrythyr, yn dadymchwelyd naturiaeth Sacrament, ac wedi rhoddi achlysur i lawer o ofer-goelion.

Corph Crist a roddir, a dderbynir, ac a fwyttêir yn y Swpper, yn unig mewn modd nefol ac ysprydol. A'r cyfrwng trwy'r hwn y derbynir ac y bwyttêir Corph Crist yn y Swpper, yw Ffydd.

Sacrament Swpper yr Arglwydd, wrth Ordinhâd Crist, ni roid i'w gadw, ni ddygid oddi amgylch, ni ddyrchefid, ac nid addolid.

instrument, they that receive Baptism rightly are grafted into the Church; the promises of the forgiveness of sin, and of our adoption to be the sons of God by the Holy Ghost, are visibly signed and sealed; Faith is confirmed, and Grace increased by virtue of prayer unto God. The Baptism of young Children is in any wise to be retained in the Church, as most agreeable with the institution of Christ.

XXVIII. Of the Lord's Supper.

THE Supper of the Lord is not only a sign of the love that Christians ought to have among themselves one to another; but rather it is a Sacrament of our Redemption by Christ's death: insomuch that to such as rightly, worthily, and with faith, receive the same, the Bread which we break is a partaking of the Body of Christ; and likewise the Cup of Blessing is a partaking of the Blood of Christ.

Transubstantiation (or the change of the substance of Bread and Wine) in the Supper of the Lord, cannot be proved by holy Writ; but it is repugnant to the plain words of Scripture, overthroweth the nature of a Sacrament, and hath given occasion to many superstitions.

The Body of Christ is given, taken, and eaten, in the Supper, only after an heavenly and spiritual manner. And the mean whereby the Body of Christ is received and eaten in the Supper is Faith.

The Sacrament of the Lord's Supper was not by Christ's ordinance reserved, carried about, lifted up, or worshipped.

XXIX. *Nad yw'r Annuwion yn bwyta Corph Crist wrth arfer Supper yr Arglwydd.*

YR Annuwion, a chyfryw rai nid oes ganddynt Ffydd fywiol, er eu bod yn gnawdol ac yn weledig â'u dannedd yn cnoi (fel y dywed Sant *Awstin*) Sacrament Corph a Gwaed Crist; er hynny nid ydynt mewn modd yn y byd yn gyfrannogion o Grist, ond yn hytrach i'w barn-edigaeth eu hunain, yn bwyta ac yn yfed arwydd neu Sacrament peth mor fawr.

XXX. *Am y ddau ryw.*

NI ddylid naccâu Cwppan yr Arglwydd i'r Lléygion: canys dwy ran Sacrament yr Arglwydd, wrth ordinhâd a gorchymyn Crist, a ddylid eu gweinyddu i bob Cristion yn gyffelyb.

XXXI. *Am un Aberth Crist a gyflawnwyd ar y Groes.*

ABERTHIAD Crist, a wnaed unwaith, sy berffaith bryn-edigaeth, boddhâd, ac iawn dros holl bechodau'r byd i gyd, yn gystal gwreiddiol a gweithredol; ac nid oes iawn arall am bechod, ond hwnnw yn unig. O herwydd paham, nid oedd aberthau'r Offerennau, y rhai yn gyffredin y dywedid fod yr Offeiriad yn aberthu Crist ynddynt dros y byw a'r meirw, i gael maddeuant am y goshp neu'r euogrydd, ond chwedlau cablaidd, a siommedigaethau peryglus.

XXXII. *Am Brïodas Gweinidogion.*

NI orchymynir i Esgobion, Offeiriaid, a Diaconiaid, trwy Gyfraith Duw, nac i addunedu buchedd annyweddiâeth, nac i ymgadw rhag priodas: am hynny mae'n gyfreithlon iddynt hwythau, megis i bob Cristion arall, wreicca yn ol eu

XXIX. *Of the Wicked which eat not the Body of Christ in the use of the Lord's Supper.*

THE Wicked, and such as be void of a lively faith, although they do carnally and visibly press with their teeth (as Saint *Augustine* saith) the Sacrament of the Body and Blood of Christ, yet in no wise are they partakers of Christ: but rather, to their condemnation, do eat and drink the sign or Sacrament of so great a thing.

XXX. *Of both kinds.*

THE Cup of the Lord is not to be denied to the Lay-people: for both the parts of the Lord's Sacrament, by Christ's ordinance and commandment, ought to be ministered to all Christian men alike.

XXXI. *Of the one Oblation of Christ finished upon the Cross.*

THE Offering of Christ once made is that perfect redemption, propitiation, and satisfaction, for all the sins of the whole world, both original and actual; and there is none other satisfaction for sin, but that alone. Wherefore the sacrifices of Masses, in the which it was commonly said, that the Priest did offer Christ for the quick and the dead, to have remission of pain or guilt, were blasphemous fables, and dangerous deceits.

XXXII. *Of the Marriage of Priests.*

BISHOPS, Priests, and Deacons, are not commanded by God's Law, either to vow the estate of single life, or to abstain from marriage: therefore it is lawful also for them, as for all other Christian men, to marry at their own discretion, as they shall

deall eu hunain, fel y bônt yn barnu fod yr unrhyw yn gwasanaethu oreu i dduwioldeb.

XXXIII. *Am Ddynion a ysgymmunwyd, pa wedd y dylid eu gochel.*

Y Dyn trwy eglur gyhoedd-iad yr Eglwys a iawn dor-rer ymaith oddi wrth undeb yr Eglwys, ac a ysgymmuner, a ddylid ei gymmeryd, gan holl liaws y ffyddloniaid, megis Ethnig a Phublican, hyd oni chymmoder ef yn gyhoedd trwy benyd, a'i dderbyn i'r Eglwys gan Farnwr y bo iddo awdurdod i hynny.

XXXIV. *Am Draddodiadau'r Eglwys.*

NID yw anghenraid bod Traddodiadau a Seremoniau ym mhob lle yn yr un modd, neu yn gwbl gyffelyb: canys hwy a fuant bob amser o amrywiol fodd, ac a ellir eu newidio mewn amrywiol wledydd, amserau, ac arferion dynion, tra na ordeinier dim yn erbyn Gair Duw. Pwy bynnag o'i farn neillduol ei hun, o'i fodd, ac o lwyr fryd, yn gyhoeddus a dorro draddodiadau a seremoniau'r Eglwys, y rhai nid ydynt wrthwyneb i Air Duw, ac a ordeiniwyd ac a gymmeradwywyd trwy awdurdod gyffredin, a ddylid ei geryddu yn gyhoeddus, fel yr ofno eraill wneuthur y cyffelyb, megis un yn troseddu yn erbyn trefn gyffredin yr Eglwys, ac yn briwo awdurdod y Llywodraethwr, ac yn archolli cydwbodau y brodyr gweinion.

Y mae gan Eglwys wahanol pob cenedl awdurdod i ordeinio, newidio, a diddymu seremoniau neu ddefodau'r Eglwys, a ordeiniwyd yn unig

judge the same to serve better to godliness.

XXXIII. *Of excommunicate Persons, how they are to be avoided.*

THAT person which by open denunciation of the Church is rightly cut off from the unity of the Church, and excommunicated, ought to be taken of the whole multitude of the faithful, as an Heathen and Publican, until he be openly reconciled by penance, and received into the Church by a Judge that hath authority thereunto.

XXXIV. *Of the Traditions of the Church.*

IT is not necessary that Traditions and Ceremonies be in all places one, or utterly like; for at all times they have been divers, and may be changed according to the diversities of countries, times, and men's manners, so that nothing be ordained against God's Word. Whosoever through his private judgement, willingly and purposely, doth openly break the traditions and ceremonies of the Church, which be not repugnant to the Word of God, and be ordained and approved by common authority, ought to be rebuked openly, (that others may fear to do the like,) as he that offendeth against the common order of the Church, and hurteth the authority of the Magistrate, and woundeth the consciences of the weak brethren.

Every particular or national Church hath authority to ordain, change, and abolish, ceremonies or rites of the Church ordained only by man's autho-

Erthyglau Crefydd.

trwy awdurdod dyn, cyd gwnel-
er pob peth er adeiladaeth.

XXXV. *Am Homiliau.*

Y Mae ail Lyfr yr Homiliau, y cyssylltasom eu hamryw enwau dan yr Erthygl yma, yn cynnwys Athrawiaeth dduwiol ac iachus, ac angenrheidiol i'r amserau hyn; megis y mae llyfr cyntaf yr Homiliau, a osodwyd allan yn amser *Edward* y Chweched: am hymny yr ydym yn barnu fod eu darllain hwy yn yr Eglwysi gan y Gweinidogion, yn ddiesgeulus, ac yn llawn llythyr, fel y gallo'r bobl eu deall.

Am Enwau'r Homiliau.

- 1 *AM* iawn *Arfer* yr *Eglwys*.
- 2 *Yn erbyn perygl Delw-addoliad.*
- 3 *Am adgyweirio a chadw Eglwysi yn lân.*
- 4 *Am Weithredoedd da: yn gyntaf am Ymprydio.*
- 5 *Yn erbyn Glythineb a Meddwod.*
- 6 *Yn erbyn Dillad rhŷ wychion.*
- 7 *Am Weddi.*
- 8 *Am Le ac Amser Gweddi.*
- 9 *Y dylid gweinyddu Gweddi Guffredin a Sacramentau mewn iaith gydnabyddus.*
- 10 *Am barchus gymmeriad Gair Duw.*
- 11 *Am roi Elusen.*
- 12 *Am Enedigaeth Crist.*
- 13 *Am Ddioddefaint Crist.*
- 14 *Am Adgyfodiad Crist.*
- 15 *Am dderbyn Sacrament Corph a Gwaed Crist yn deilung.*
- 16 *Am ddoniau'r Yspryd Glân.*
- 17 *Ar Wythnos y Gweddiau.*
- 18 *Am Ystâd Priodas.*
- 19 *Am Edifeirwch.*
- 20 *Yn erbyn Seguryd.*
- 21 *Yn erbyn Gwerthryfel.*

rity, so that all things be done to edifying.

XXXV. *Of Homilies.*

THE second Book of Homilies, the several titles whereof we have joined under this Article, doth contain a godly and wholesome Doctrine, and necessary for these times, as doth the former Book of Homilies, which were set forth in the time of *Edward* the Sixth; and therefore we judge them to be read in Churches by the Ministers, diligently and distinctly, that they may be understood of the people.

Of the Names of the Homilies.

- 1 *OF* the right Use of the Church.
- 2 *Against peril of Idolatry.*
- 3 *Of the repairing and keeping clean of Churches.*
- 4 *Of good Works: first of Fasting.*
- 5 *Against Gluttony and Drunkenness.*
- 6 *Against Excess of Apparel.*
- 7 *Of Prayer.*
- 8 *Of the Place and Time of Prayer.*
- 9 *That Common Prayers and Sacraments ought to be ministered in a known tongue.*
- 10 *Of the reverend estimation of God's Word.*
- 11 *Of Alms-doing.*
- 12 *Of the Nativity of Christ.*
- 13 *Of the Passion of Christ.*
- 14 *Of the Resurrection of Christ.*
- 15 *Of the worthy receiving of the Sacrament of the Body and Blood of Christ.*
- 16 *Of the Gifts of the Holy Ghost.*
- 17 *For the Rogation-days.*
- 18 *Of the state of Matrimony.*
- 19 *Of Repentance.*
- 20 *Against Idleness.*
- 21 *Against Rebellion.*

XXXVI. *Am Gyssegriad Esgobion a Gweinidogion.*

MAE Llyfr Cyssegriad Arch-
esgobion ac Esgobion, ac
Urddiad Offeiriaid a Diaconiaid,
a osodwyd allan yn ddiweddar
yn amser *Edward* y Chweched,
ac a gadarnhawyd yr un amser
trwy awdurdod Parliament, yn
cynnwys ynddo bob peth angen-
rheidiol i gyfryw Gyssegriad ac
Urddiad: ac nid oes ynddo ddim
y sydd o hono ei hun yn ofer-
goelus ac annuwiol. Ac am
hynny, pwy bynnag a gyssegr-
wyd neu a urddwyd yn ol
Defodau'r Llyfr hwnnw, er yr
ail fwyddyn o'r unrhyw Fren-
hin *Edward* hyd yr amser yma,
neu ar ol hyn a gyssegrer neu a
urdder yn ol yr unrhyw Ddef-
odau, yr ydym ni yn ordeinio,
bod y cyfryw rai oll wedi eu
cyssegru a'u hurddo yn iawn, yn
drefnus, ac yn gyfreithlon.

XXXVII. *Am Lywodraethu'r
Dinasaid.*

MAWRHYDI y Frenhines
bïau y Gallu pennaf o
fewn y Deyrnas hon o *Loegr*, ac
eraill o'i Harglwyddiaethau: i'r
hwn y perthyn Pen-rheolaeth
pob Ystad y Deyrnas hon, pa
un bynnag fônt ai Eglwysig ai
Dinasaid, ym mhob rhyw
achosion: ac nid yw, ac ni's
dylai fod, yn ddarostyngedig i
un Lywodraeth estronol.

Lle'r ydym yn rhoi i Fawr-
hydi'r Frenhines y Llywodraeth
bennaf, wrth ba enwau yr ydym
ni yn deall fod meddyliau rhyw
bobl enllibus yn ymrwystro; nid
ydym ni yn caniatâu i'n Ty-
wysogion na Gweinidogaeth Gair
Duw, na'r Sacramentau; yr hyn
beth hefyd y mae'r Gorchym-
yn a osodwyd allan yn ddi-
weddar gan ein Brenhines *Elisa-*
beth, yn ei dystiolaethu'n gwbl

XXXVI. *Of Consecration of Bi-
shops and Ministers.*

THE Book of Consecration
of Archbishops and Bi-
shops, and Ordering of Priests
and Deacons, lately set forth
in the time of *Edward* the
Sixth, and confirmed at the
same time by authority of Par-
liament, doth contain all things
necessary to such Consecration
and Ordering: neither hath it
any thing, that of itself is su-
perstitious and ungodly. And
therefore whosoever are conse-
crated or ordered according to
the Rites of that Book, since
the second year of the fore-
named King *Edward* unto this
time, or hereafter shall be con-
secrated or ordered according
to the same Rites; we decree
all such to be rightly, orderly,
and lawfully consecrated and
ordered.

XXXVII. *Of the Civil Magis-
trates.*

THE Queen's Majesty hath
the chief power in this
Realm of *England*, and other
her Dominions, unto whom the
chief Government of all Es-
tates of this Realm, whether
they be Ecclesiastical or Civil,
in all causes doth appertain,
and is not, nor ought to be,
subject to any foreign Juris-
diction.

Where we attribute to the
Queen's Majesty the chief go-
vernment, by which Titles we
understand the minds of some
slandrous folks to be offended;
we give not to our Princes the mi-
nistering either of God's Word,
or of the Sacraments, the which
thing the Injunctions also late-
ly set forth by *Elisabeth* our
Queen do most plainly testify;
but that only prerogative, which

eglu: ond y Rhagor-fraint honno'n unig, yr ydym yn gweled ei rhoi bob amser i bob Tywysog duwiol yn yr Ysgrythyr Lân gan Dduw ei hun; hynny yw, y dylent lywodraethu ar bob cyflwr a gradd a orchymynwyd dan eu gofal gan Dduw, pa un bynnag fyddont ai Eglwysig ai Tymhorol, ac attal â'r cleddyf dinasaidd y rhai cindyn a'r drwg-weithredwyr.

Nid oes i Esgob *Rhufain* lywodraeth o fewn y Deyrnas hon o *Loegr*.

Fe ddichon Cyfreithiau y Deyrnas gospi Cristionogion âg angau, am feiau ysgeler, trymion.

Y mae'n gyfreithlon i Gristionogion, wrth orchymyn y Llywodraeth, wisgo arfau, a gwasanaethu mewn rhyfeloedd.

XXXVIII. *Am Olud Cristionogion, nad yw gyffredin.*

GOLUD Cristionogion, o ran eu hawl, a'u titl, a'u meddiant arno, nid yw gyffredin; megis y mae rhyw Anabaptistiaid yn gwag ymffrostio. Er hynny, fe ddylai pob dyn, o'r cyfryw bethau a fo yn ei helw, roi elusen yn hael i'r tlawd, yn ol ei allu.

XXXIX. *Am Lw Cristion.*

MEGIS yr ydym yn cyfaddwedi eu gwahardd i Gristionogion gan ein Harglwydd Iesu Grist, a'i Apostol *Iago*; felly yr ydym yn barnu, nad yw Crefydd Gristionogol yn gwahardd, na's gall dyn dyngu pan fo'r Llywodraethwr yn erchi, mewn matter o ffydd a chariad perffaith, os gwneir hynny yn ol addysg y Prophwyd, mewn cyfiawnder, a barn, a gwirionedd.

we see to have been given always to all godly Princes in holy Scriptures by God himself; that is, that they should rule all estates and degrees committed to their charge by God, whether they be Ecclesiastical or Temporal, and restrain with the civil sword the stubborn and evil-doers.

The Bishop of *Rome* hath no jurisdiction in this Realm of *England*.

The Laws of the Realm may punish Christian men with death, for heinous and grievous offences.

It is lawful for Christian men, at the commandment of the Magistrate, to wear weapons, and serve in the wars.

XXXVIII. *Of Christian men's Goods, which are not common.*

THE Riches and Goods of Christians are not common, as touching the right, title, and possession of the same, as certain Anabaptists do falsely boast. Notwithstanding, every man ought, of such things as he possesseth, liberally to give alms to the poor, according to his ability.

XXXIX. *Of a Christian man's Oath.*

AS we confess that vain and rash Swearing is forbidden Christian men by our Lord Jesus Christ, and *James* his Apostle, so we judge, that Christian Religion doth not prohibit, but that a man may swear when the Magistrate requireth, in a cause of faith and charity, so it be done according to the Prophet's teaching, in justice, judgement, and truth.

Y SICRHAD.

Y Llyfr hwn o'r Erthyglau rhag-ddywededig a brofwyd drachefn, ac a gymmeradwywyd i'w gynnal a'i arfer o fewn y Deyrnas, trwy Guttundeb a Chyd-syniad ein goruchel Arglwyddes ELISABETH, trwy Ras Duw, Brenhines Lloegr, Ffrainc, a'r Iwerddon, Amddiffynydd y Ffydd, &c. ac wedi hyuny trwy Gyd-syniad ein goruchel Arglwydd Frenhin Iago I. trwy Ras Duw, Brenhin Brydain Fawr, Ffrainc, a'r Iwerddon, Amddiffynydd y Ffydd, &c. Yr unrhyw Erthyglau a ddarllenwyd yn bwyllig, ac a gadarnhawyd drachefn dan ddwyllaw'r Arch-esgob a'r Esgobion o'r Tŷ uchaf, a than ddwyllaw'r holl Offeiriaid o'r Tŷ isaf, yn eu Cymmanfa, yn y flwyddyn o oedran yr Arglwydd 1571. Ac yn guffelyb yn y Gymmanfa a gynhaliwyd yn y flwyddyn o oedran yr Arglwydd 1604.

TAFLEN Y NAMYN UN DEUGAIN ERTHYGLAU.

1 A M Ffydd yn y Drindod Sanctaidd. 2 Am y Gair, neu Fab Duw, yr hwn a wnaethpwyd yn wir Ddyn. 3 Am Ddisgyniad Crist i Uffern. 4 Am Adgryfodiad Crist. 5 Am yr Yspryd Glân. 6 Bod yr Ysgrythyr Lân yn ddi-gonol i Iachawdwriaeth. 7 Am yr Hen Destament. 8 Am y tri Chredo. 9 Am Bechod Gwreiddiol, neu Andigol. 10 Am Ewyllys Rhŷdd. 11 Am Gysfawnhûd Dyn. 12 Am Weithredoedd da. 13 Am Weithredoedd cyn Cysfawnhûd. 14 Am Weithredoedd dros ben a orchymynwyd. 15 Am Grist yn unig yn ddibechod. 16 Am Bechod gwedi Bedydd. 17 Am Ragluniaeth ac Etholedigaeth. 18 Am gaffael Iachawdwriaeth dragygyddol trwy Enw Crist yn unig. 19 Am yr Eglwys. 20 Am Awdurdod yr Eglwys.	21 Am Awdurdod Cynghorau Cyffredin. 22 Am y Purdan. 23 Am Weini yn y Gynulleidfa. 24 Am Lefaru yn y Gynulleidfa yn y cyfryw dafodiaith ag a ddeallo'r Bobl. 25 Am y Sacramentau. 26 Nad yw Annhcilyngdod y Gweinidogion yn rhwystro Gweithrediad y Sacramentau. 27 Am Fedydd. 28 Am Sæpper yr Arglwydd. 29 Nad yw'r Annuwion yn bwytta Corph Crist wrth arfer Sæpper yr Arglwydd. 30 Am y ddau ryw. 31 Am un Aberth Crist a gyflawnwyd ar y Grocs. 32 Am Briodas Gweinidogion. 33 Am Ddynion a ysgymmunwyd, pa wedd y dylid eu gochel. 34 Am Draddodiadau'r Eglwys. 35 Am Homilian. 36 Am Gyssegriad Esgobion a Gweinidogion. 37 Am Lywodraethwyr Dinasaidd. 38 Am Olud Cristionogion, nad yw gyffredin. 39 Am Lw Cristion.

TAFLEN

Y GRADDAU CARENNYDD A CHYFATHRACH,

GWAHARDDedig YN YR YSGRYTHYR, AC WRTH EIN CYFREITHIAU
NINNAU, I NEB BRIODI YNDdyNT.

Nid oes i Fab brïodi

- 1 **E**I Nain,
- 2 **E**Gwraig ei Daid,
- 3 Nain ei Wraig.
- 4 Chwaer ei Dad,
- 5 Chwaer ei Fam,
- 6 Gwraig Brawd ei Dad.
- 7 Gwraig Brawd ei Fam,
- 8 Chwaer Tad ei Wraig,
- 9 Chwaer Mam ei Wraig.
- 10 Fi Fam,
- 11 Ei Lysfam,
- 12 Mam ei Wraig.
- 13 Ei Ferch,
- 14 Merch ei Wraig,
- 15 Gwraig ei Fab.
- 16 Ei Chwaer,
- 17 Chwaer ei Wraig,
- 18 Gwraig ei Frawd.
- 19 Merch ei Fab,
- 20 Merch ei Ferch,
- 21 Gwraig Mab ei Fab.
- 22 Gwraig Mab ei Ferch,
- 23 Merch Mab ei Wraig,
- 24 Merch Merch ei Wraig.
- 25 Merch ei Frawd,
- 26 Merch ei Chwaer,
- 27 Gwraig Mab ei Frawd.
- 28 Gwraig Mab ei Chwaer,
- 29 Merch Brawd ei Wraig,
- 30 Merch Chwaer ei Wraig.

Nid oes i Ferch brïodi

- 1 **E**I Thaid,
- 2 **E**Gwr ei Nain,
- 3 Taid ei Gwr.
- 4 Brawd ei Thad,
- 5 Brawd ei Mam,
- 6 Gwr Chwaer ei Thad.
- 7 Gwr Chwaer ei Mam,
- 8 Brawd Tad ei Gwr,
- 9 Brawd Mam ei Gwr.
- 10 Ei Thad,
- 11 Ei Llysdad,
- 12 Tad ei Gwr.
- 13 Ei Mab,
- 14 Mab ei Gwr,
- 15 Gwr ei Merch.
- 16 Ei Brawd,
- 17 Brawd ei Gwr,
- 18 Gwr ei Chwaer.
- 19 Mab ei Mab,
- 20 Mab ei Merch,
- 21 Gwr Merch ei Mab.
- 22 Gwr Merch ei Merch,
- 23 Mab Mab ei Gwr,
- 24 Mab Merch ei Gwr.
- 25 Mab ei Brawd,
- 26 Mab ei Chwaer,
- 27 Gwr Merch ei Brawd.
- 28 Gwr Merch ei Chwaer,
- 29 Mab Brawd ei Gwr,
- 30 Mab Chwaer ei Gwr.

